John Adams Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
Adams
12.6
v. 3

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI PARALLELA,

SEU

VITÆ PARALLELÆ.

VOLUMEN TERTIUM.

LONDINI:

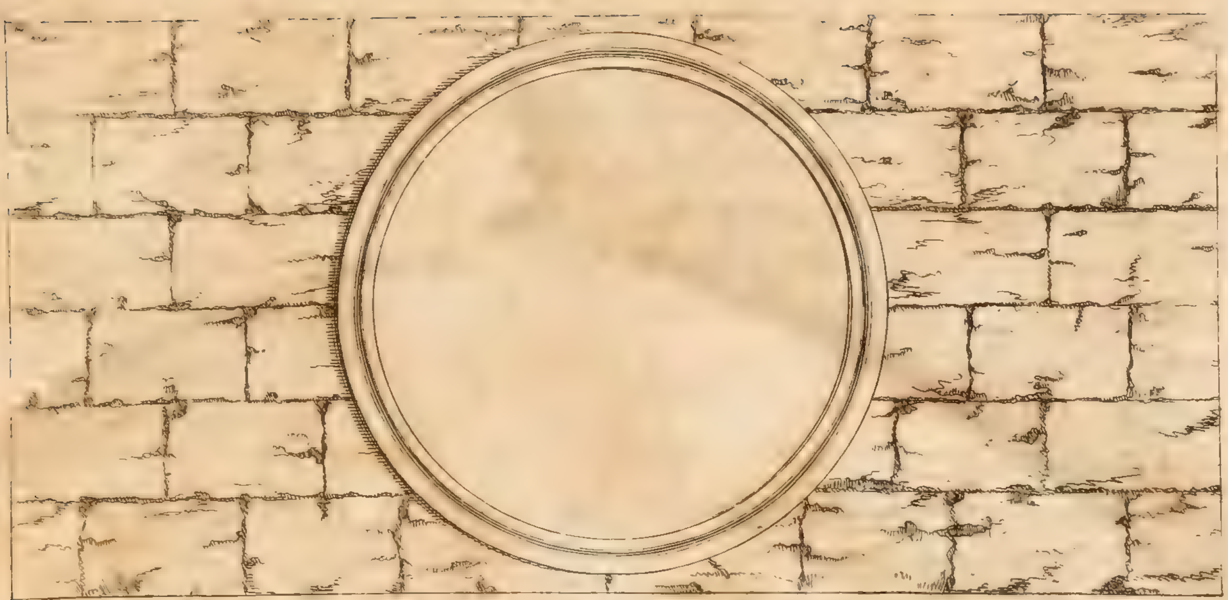
Ex Officinâ JACOBI TONSON, & JOHANNIS WATTS.

M DCC XXIII.

Adams
12.6
v.3

Hoc Volumine Continentur

LYSANDER.
SYLLA.
CIMON.
LUCULLUS.
NICIAS.
CRASSUS.
SERTORIUS.
EUMENES.
AGESILAUS.
POMPEIUS.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ.

Ἀ ΚΑΝΘΙΩΝ θησαυρὸς ἐν Δελφοῖς ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην, ΒΡΑΣΙΔΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΝΘΙΟΙ ΑΠ' ΑΘΗΝΑΙΩΝ. διὸ καὶ πολλοὶ τὸν ἐντὸς ἑστῶτα τοῦ οἴκου παρὰ ταῖς θύραις λίθινον ἀνδριάντα, Βρασίδου νομίζουσιν εἶναι· Λυσάνδρου δέ ἐστιν εἰκονικὸς, εὖ μάλα κομῶντος ἔθει τῷ παλαιῷ, καὶ πώγωνα καθειμένου γενναῖον. οὐ γὰρ, ὥς ἔνιοί φασιν, Ἀργείων μετὰ τὴν μεγάλην ἧτταν ἐπὶ πένθει καρέντων, οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τὸ ἀντίπαλον αὐτοὶ τὰς κόμας ἀγαλλόμενοι τοῖς πεπραγμένοις ἀνῆκαν· οὐδὲ Βακχιαδῶν τῶν ἐκ Κορίνθου φυγόντων εἰς Λακεδαίμονα, ταπεινῶν καὶ ἀμόρφων, διὰ τὸ κείρασθαι τὰς κεφαλὰς, φανέντων, εἰς ζῆλον αὐτοὶ τοῦ κομᾶν ἦλθον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργειόν ἐστι. καί φασιν εἰπεῖν αὐτὸν, ὡς ἡ κόμη τοὺς μὲν καλοὺς, εὐπρεπεστέρους ὁρᾶσθαι ποιεῖ, τοὺς δὲ αἰσχροὺς, φοβερωτέρους.

Λέγεται δὲ ὁ Λυσάνδρου πατὴρ Ἀριστόκλειτος, οἰκίας μὲν οὐ γενέσθαι βασι-

Acanthiorum Delphis theſaurus hanc habet inſcriptionem, Brasidas et Acanthii de Atheniensibus. Quod in cauſa eſt, ut ſtatuam marmoream, quæ intra templum eſt ad valvas poſita, Braſidæ eſſe plerique arbitrentur. Verum ea eſt Lyſandri, imaginem ejus egregie exprimens veteri more comati, barba promiſſa inſigni. Neque enim (ut nonnulli volunt) tonſis ſecundum magnum conflictum Argivis, qui victi erant, Spartiatæ ex adverſo comam victoria elati ſummiſere. Nec quum Bacchiadæ, qui Lacedæmonem ex Corintho profugerunt, ſordidam & fœdam ſpeciem tonſis capillis præferrent, comam cœperunt Lacedæmonii in honore habere. Cæterum eſt hoc quoque ex inſtitutis Lycurgi, quem dixiſſe aiunt, formoſos comam ſpecioſiores aſpectu, & turpes reddere magis terribiles.

Fama eſt Lyſandri patrem Ariſtoclitum, non ex regia

βασιλικῆς, ἄλλως δὲ γένους εἶναι τοῦ τῶν Ἡρακλειδῶν. ἐτράφη δὲ ὁ Λύσανδρος ἐν πενίᾳ, καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν εὔτακτον, ὡς εἴ τις ἄλλος, πρὸς τοὺς ἐθισμοὺς, καὶ ἀνδρώδη καὶ κρείττονα πάσης ἡδονῆς, πλὴν εἴ τινα τιμωμένοις καὶ κατορθοῦσιν αἱ καλαὶ πράξεις ἐπιφέρουσι. ταύτης δὲ οὐκ αἰσχρόν ἐστιν ἡττᾶσθαι τοὺς νέους ἐν Σπάρτῃ· βούλονται γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάσχειν τι τοὺς παῖδας αὐτῶν πρὸς δόξαν, ἀλγυνομένους τε τοῖς ψόγοις, καὶ μεγαλυνομένους ὑπὸ τῶν ἐπαίνων. ὁ δὲ ἀπαθὴς καὶ ἀκίνητος ἐν τούτοις, ὡς ἀφιλότιμος πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀργὸς, καταφρονεῖται. τὸ μὲν οὖν φιλότιμον αὐτῷ καὶ φιλόνεικον ἐκ τῆς Λακωνικῆς παρέμεινε παιδείας ἐγγενόμενον, καὶ οὐδέν τι μέγα χρὴ τὴν φύσιν ἐν τούτοις αἰτιᾶσθαι. θεραπευτικὸς δὲ τῶν δυνατῶν μᾶλλον ἢ κατὰ Σπαρτιάτην φύσει δοκεῖ γενέσθαι, καὶ βάρος ἐξουσίας διὰ χρείαν ἐνεγκεῖν εὔκολος· ὃ πολιτικῆς δεινότητος οὐ μικρὸν ἔνιοι ποιοῦνται μέρος. Ἀριστοτέλης δὲ τὰς μεγάλας φύσεις ἀποφαίνων μελαγχολικὰς, ὡς τὴν Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἡρακλέους, ἱστορεῖ καὶ Λύσανδρον οὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ πρεσβύτερον ὄντα τῇ μελαγχολίᾳ περιπεσεῖν. ἴδιον δὲ αὐτοῦ μάλιστα, τὸ καλῶς πενίαν φέροντα, καὶ μηδαμοῦ κρατηθέντα μηδὲ διαφθαρέντα χρήμασιν αὐτὸν, ἐμπλῆσαι τὴν πατρίδα πλούτου καὶ φιλοπλουτίας, καὶ παῦσαι θαυμαζομένην ἐπὶ τῷ μὴ θαυμάζειν πλοῦτον, εἰσάγοντα χρυσίου καὶ ἀργυρίου πλῆθος μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον, ἑαυτῷ δὲ μηδεμίαν δραχμὴν ἀπολειπόμενον. Διονυσίου δὲ τοῦ τυράννου πέμψαντος αὐτοῦ ταῖς θυγατράσι πολυτελῆ χιτώνια τῶν Σικελικῶν, οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν φοβεῖσθαι μὴ διὰ ταῦτα μᾶλλον αἰσχραὶ φανῶσιν.

regia ſtirpe, attamen ex gente fuiſſe Heraclidarum. Eductus Lyſander in paupertate eſt. Hic præbuit ſe præter cæteros inſtitutorum obſervantem, fortem, & omnis domitorem voluptatis, niſi quam honores & ſucceſſus tribuunt ex rebus præclare geſtis: cujus ſi impotentes juvenes ſint, non eſt turpe Spartæ. Nam liberos ſuos mox a prima ætate duci cupiunt gloria, ut infamiis ingemiſcant, & exultent laudibus. Quem autem non tangant ea neque commoveant, is deſpicitur ut degener ad virtutem & ignavus. Ita gloriæ cupiditas atque ambitio ei ex rudimentis informata Laconicis inhæreſcebant. Neque ſit ideo ejus reprehendendum ingenium. Verum naturæ ejus hoc aſſignes licet, quod potentes, plus quam decebat Spartiatem, coleret: & ſupercilium præpollentium, quum ex uſu eſſet, ferret facile: quod quidem in politicæ ſcientiæ nonnulli non exigua ponunt parte. Ariſtoteles, qui præcellentia ingenia dicit melancholica eſſe, ut Socratis, ut Platonis & Herculis, tradit Lyſandrum quoque non a principio, ſed ætate graviorem melancholia correptum. Id vero præcipuum habuit & peculiare, quod ſapienter quum paupertatem ferret, neque uſpiam pecuniæ ſuccubuerit ipſe, vel ab ea labefactatus fuerit, patriam divitiis & divitiarum impleverit cupiditate, gloriamque ei contemptarum divitiarum ademerit; qui a bello Attico ingentem auri & argenti vim eo invexit, neque ſibi drachmam ſumpſit unam. Quum filiabus ejus Dionyſius tyrannus exquiſitas tunicas Siculas miſiſſet, non accepit eas, addens vereri ſe ne viderentur ex iſtis deformiores.

At

σιν. ἀλλ' ὀλίγον ὕστερον, πρὸς τὸν αὐτὸν τύραννον ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς, προσπέμψαντος αὐτῷ δύο στολὰς ἐκείνου, καὶ κελεύσαντος ἣν βούλεται τούτων ἑλόμενον τῇ θυγατρὶ κομίζειν, αὐτὴν ἐκείνην ἔφη βέλτιον αἱρήσεσθαι· καὶ λαβὼν ἀμφοτέρας, ἀπῆλθεν.

Ἐπεὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μῆκος λαμβάνοντος, καὶ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων κακοπραγίαν, αὐτίκα μὲν ἐπιδόξων ὄντων ἐκπεσεῖσθαι τῆς θαλάσσης, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἀπαγορεύσειν παντάπασιν, Ἀλκιβιάδης ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπιστὰς τοῖς πράγμασι, μεγάλην μεταβολὴν ἐποίησε, καὶ κατέστησε τοὺς ναυτικοὺς ἀγῶνας εἰς ἀντίπαλον αὐτοῖς· δείσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι πάλιν, καὶ γενόμενοι ταῖς προθυμίαις καινοὶ πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἡγεμόνος τε δεινοῦ καὶ παρασκευῆς ἐῤῥωμενεστέρας δεόμενον, ἐκπέμπουσιν ἐπὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἡγεμονίαν Λύσανδρον. γενόμενος δὲ ἐν Ἐφέσῳ, καὶ τὴν πόλιν εὑρὼν εὔνουν μὲν αὐτῷ καὶ λακωνίζουσαν προθυμότατα, πράττουσαν δὲ τότε λυπρῶς, καὶ κινδυνεύουσαν ἐκβαρβαρωθῆναι τοῖς Περσικοῖς ἔθεσι διὰ τὰς ἐπιμιξίας, ἅτε δὴ τῆς Λυδίας περικεχυμένης, καὶ τῶν βασιλικῶν στρατηγῶν αὐτόθι τὰ πολλὰ διατριβόντων· στρατόπεδον βαλόμενος, καὶ τὰ πλοῖα πανταχόθεν ἕλκεσθαι κελεύσας ἐκεῖ τὰ φορτικὰ, καὶ ναυπηγίαν τριήρων ἐκεῖ κατασκευασάμενος, τοῖς μὲν ἐμπόροις τοὺς λιμένας αὐτῶν ἀνέλαβεν, ἐργασίαις δὲ τὴν ἀγορὰν, χρηματισμῶν δὲ τοὺς οἴκους καὶ τὰς τέχνας ἐνέπλησεν. ὥστε πρῶτον ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν πόλιν ἐν ἐλπίδι τοῦ περὶ αὐτὴν νῦν ὄντος ὄγκου καὶ μεγέθους διὰ Λύσανδρον γενέσθαι.

Πυθό-

At brevi poſt legatus ad eundem tyrannum ex eadem miſſus civitate, oblatis ab illo ſibi ſtolis duabus, quum juberet ille, utra placuiſſet, eam ut acciperet & ad filiam ſuam deportaret, illam ait ipſam potius electuram, abſtulitque ambas.

Quum bellum Peloponneſiacum diutius traheretur, & poſt acceptam in Sicilia cladem expectatio eſſet, fore confeſtim ut Athenienſes pellerentur mari, brevique poſt omnino conciderent: Alcibiades, ut ab exilio reverſus eſt, incumbens in has res, magnam fecit converſionem, ac certaminibus navalibus reddidit Lacedæmoniis Athenienſes pares. Lacedæmonii ergo de integro trepidantes, atque excitati denuo animis ad bellum, quod duce opus eſſet acri, & apparatu firmiore, Lyſandrum claſſi præfecere. Hic Epheſum delatus, quum eam civitatem offendiſſet ſui cupidam & enixe facientem cum Lacedæmoniis, afflictam autem id temporis, & ne moribus Perſicis ex Perſarum commerciis prope efferaretur periclitantem, utpote Lydiæ affinem, & præfectis regiis crebro ibi agentibus: communivit ibidem caſtra, naves onerarias imperavit illuc omnes decurrere, ac navalia ædificandarum triremium extruxit. Ita portus eorum frequentavit mercatoribus, negotiationibus forum, quæſtu ædes atque officinas complevit. Unde ab illo tempore primum urbs hæc Lyſandri opera in ſpem venit hujus, quam videmus, dignationis & magnificentiæ.

Cer-

Πυθόμενος δὲ Κῦρον εἰς Σάρδεις ἀφῖχθαι, τὸν βασιλέως υἱόν, ἀνέβη διαλεξόμενος αὐτῷ, καὶ Τισαφέρνου κατηγορήσων, ὃς ἔχων πρόσταγμα Λακεδαιμονίοις βοηθεῖν, καὶ τῆς θαλάσσης ἐξελάσαι τοὺς Ἀθηναίους, ἐδόκει δι᾽ Ἀλκιβιάδην ὑφιέμενος, ἀπρόθυμος εἶναι, καὶ γλίσχρως χορηγῶν, τὸ ναυτικὸν φθείρειν. ἦν δὲ καὶ Κύρῳ βουλομένῳ τὸν Τισαφέρνην ἐν αἰτίαις εἶναι καὶ κακῶς ἀκούειν, πονηρὸν ὄντα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἰδίᾳ διαφερόμενον. ἔκ τε δὴ τούτων καὶ τῆς ἄλλης συνδιαιτήσεως ὁ Λύσανδρος ἀγαπηθείς, καὶ τῷ θεραπευτικῷ μάλιστα τῆς ὁμιλίας ἑλὼν τὸ μειράκιον, ἐπέρρωσε πρὸς τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ ἀπαλλάττεσθαι βουλόμενον αὐτὸν ἑστιῶν ὁ Κῦρος ἠξίου μὴ διωσθῆναι τὰς παρ᾽ αὐτοῦ φιλοφροσύνας, ἀλλ᾽ αἰτεῖν ὃ βούλοιτο καὶ φράζειν, ὡς οὐδενὸς ἁπλῶς ἀποτευξόμενον· ὑπολαβὼν ὁ Λύσανδρος, Ἐπεὶ τοίνυν, εἶπεν, οὕτως ἔχεις ὦ Κῦρε προθυμίας, αἰτοῦμαί σε καὶ παρακαλῶ προσθεῖναι τῷ μισθῷ τῶν ναυτῶν ὀβολόν, ὅπως τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου λαμβάνωσιν. ἡσθεὶς οὖν ὁ Κῦρος ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀνδρός, μυρίους αὐτῷ δαρεικοὺς ἔδωκεν· ἐξ ὧν ἐπιμετρήσας τὸν ὀβολὸν τοῖς ναύταις, καὶ λαμπρυνάμενος, ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς ναῦς τῶν πολεμίων κενὰς ἐποίησεν. ἀπεφοίτων γὰρ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς πλέον διδόντας· οἱ δὲ μένοντες, ἀπρόθυμοι καὶ στασιώδεις ἐγίνοντο, καὶ κακὰ παρεῖχον ὁσημέραι τοῖς στρατηγοῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ οὕτως περισπάσας καὶ κακώσας τοὺς πολεμίους ὁ Λύσανδρος, ὠρρώδει ναυμαχεῖν, δραστήριον ὄντα τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ νεῶν πλήθει περιόντα, καὶ μάχας καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν εἰς ἐκεῖνο χρόνου πάσας ἀήττητον ἠγωνισμένον δεδοικώς.

Ἐπεὶ

Certior factus Cyrum regis filium applicuiſſe Sardes, illuc contendit ad eum conveniendum & criminandum Tiſaphernem, cui, quum imperatum eſſet Lacedæmoniis opem ferre & mari exigere Athenienſes, videbatur factus per Alcibiadem remiſſior pigreſcere, ac, præbendo maligne ſtipendio, navalem manum perdere. Cupiebat autem deferri & male audire Cyrus quoque Tiſaphernem, improbum hominem & privatim ſibi infenſum. Hinc igitur & ex reliquo uſu charus adoleſcenti Lyſander, & potiſſimum obſervantia ſua conciliatum eum excitavit ad bellum. Parantem diſcedere Cyrus convivio excipiens, rogavit ne repudiaret munera ſua, ſed quicquid cordi eſſet, poſceret & aperiret, omnia prorſus impetraturum. Cui occurrens Lyſander, Quando adeo te, Cyre, inquit, propenſum demonſtras in me, peto abs te atque oro ut nautarum ſtipendio obolum addas, ut pro ternis ferant quaternos. Cyrus illius animi celſitudine delectatus, donavit ei decem millia Daricorum. Ex quibus ſuppleto nautis obolo, magnificus brevi exinanivit claſſem hoſtium. Complures enim ad eos, ubi ſtipendium eſſet uberius, tranſibant: qui vero remanebant, ſegnes redditi ſunt & ſeditioſi, ac negotia ducibus quotidie exhibuerunt. Atqui, quamvis ita ſpoliaviſſet & preſſiſſet hoſtes Lyſander, prœlium navale tamen trepidabat committere; quod Alcibiadem virum impigrum, & navium numero ſuperiorem, qui terra marique omnibus prœliis evaſerat invictus, metueret.

Ve-

Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης εἰς Φωκαίαν ἐκ Σάμου διέπλευσεν, ἐπὶ τοῦ στόλου καταλιπὼν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην· ὁ δὲ Ἀντίοχος, οἷον ἐφυβρίζων τῷ Λυσάνδρῳ, καὶ θρασυνόμενος, ἐπέπλευσε δυσὶ τριήρεσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐφεσίων, καὶ παρὰ τὸν ναύσταθμον γέλωτι καὶ πατάγῳ χρώμενος, σοβαρῶς παρήλαυνεν· ἀγανακτήσας ὁ Λύσανδρος, καὶ κατασπάσας τὸ πρῶτον οὐ πολλὰς τῶν τριήρων ἐδίωκεν αὐτὸν, ἰδὼν δὲ αὖ τοὺς Ἀθηναίους βοηθοῦντας, ἄλλας ἐπλήρου, καὶ τέλος ἐναυμάχουν συμπεσόντες. ἐνίκα δὲ Λύσανδρος, καὶ πεντεκαίδεκα τριήρεις λαβὼν, ἔστησε τρόπαιον. ἐπὶ τούτῳ τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ μὲν ἐν ἄστει δῆμος ὀργισθεὶς ἀπεχειροτόνησεν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐν Σάμῳ στρατιωτῶν ἀτιμαζόμενος καὶ κακῶς ἀκούων, ἀπέπλευσεν εἰς Χερρόνησον ἐκ τοῦ στρατοπέδου. ταύτην μὲν οὖν τὴν μάχην, καίπερ οὐ μεγάλην τῇ πράξει γενομένην, ἡ τύχη δι᾽ Ἀλκιβιάδην ὀνομαστὴν ἐποίησεν. ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς Ἔφεσον μεταπεμπόμενος οὓς ἑώρα μάλιστα ταῖς τε τόλμαις καὶ τοῖς φρονήμασιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ὄντας, ἀρχὰς ὑπέσπειρε τῶν ὕστερον ἐπ᾽ αὐτοῦ γενομένων δεκαδαρχιῶν καὶ νεωτερισμῶν, προτρέπων καὶ παροξύνων ἑταιρικὰ συνίστασθαι, καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν, ὡς ἅμα τῷ καταλυθῆναι τοὺς Ἀθηναίους, τῶν τε δήμων ἀπαλλαξομένους, καὶ δυναστεύσοντας ἐν ταῖς πατρίσι. τούτων δὲ τὴν πίστιν ἑκάστῳ δι᾽ ἔργων παρεῖχε, τοὺς ἤδη γεγονότας φίλους αὐτῷ καὶ ξένους εἰς μεγάλα πράγματα καὶ τιμὰς καὶ στρατηγίας ἀνάγων, καὶ συναδικῶν καὶ συνεξαμαρτάνων αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων πλεονεξίας· ὥστε προσέχειν ἅπαντας αὐτῷ

καὶ

Verum ut ex Samo Alcibiades Phoceam tranſmiſit, præpoſito claſſi gubernatore Antiocho, hic autem inſultans in Lyſandrum & inſoleſcens, triremibus duabus in portum Epheſiorum invectus eſt, ſtationemque claſſis cum riſu & ſtrepitu arroganter prævectus; incenſus Lyſander, deductis primum paucis triremibus inſequutus eum eſt. Cui ubi venire ſuppetias Athenienſes cernit, complevit alias. Poſtremo concurrerunt, ac prœlium commiſerunt. Victoriam reportavit Lyſander, navibuſque quindecim captis excitavit trophæum. Ea de cauſa abrogavit Alcibiadi populus Athenienſis indignabundus imperium. Qui quum etiam a militibus, qui Sami agerent, contemneretur & male audiret, navigavit ex caſtris in Cherſoneſum. Hanc pugnam licet re non magnam, Alcibiadis cauſa nobilitavit fortuna. Lyſander autem excitis ex oppidis Epheſum iis, quos maxime præſtare cæteris audacia & animo videbat, ſemina clanculum ſparſit coitionum & novationum, quæ poſtea ſub eo extiterunt, incitans & accendens eos, ut ſodalitia conſtituerent, arripiendiſque rebuſpubl. ſuis adjicerent animum, ſimul atque oppreſſi Athenienſes eſſent, ſolutos ipſos fore populari imperio, & principatum in patriis ſuis habituros. Horum autem faciebat cuique fidem, reipſa provehens hos, qui ad amicitiam ſe jam ipſius contulerant, hoſpiteſque ad magnas opes, & honores, & imperia: atque illorum cauſa efferendorum ſocium ſe fraudum & flagitiorum præbens. Itaque ad illum conferebant

ſe

καὶ χαρίζεσθαι καὶ ποθεῖν, ἐλπίζοντας οὐδενὸς ἀτυχήσειν τῶν μεγίστων, ἐκείνου κρατοῦντος. διὸ καὶ Καλλικρατίδαν οὔτ' εὐθὺς ἡδέως εἶδον ἐλθόντα τῷ Λυσάνδρῳ διάδοχον τῆς ναυαρχίας, οὔτε, ὡς ὕστερον διδοὺς καὶ πεῖραν ἀνὴρ ἐφαίνετο πάντων ἄριστος καὶ δικαιότατος, ἠρέσκοντο τῷ τρόπῳ τῆς ἡγεμονίας, ἁπλοῦν τι καὶ Δώριον ἐχούσης καὶ ἀληθινόν. ἀλλὰ τούτου μὲν τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ ἀγάλματος ἡρωϊκοῦ κάλλος ἐθαύμαζον, ἐπόθουν δὲ τὴν ἐκείνου σπουδὴν, καὶ τὸ φιλέταιρον καὶ χρειῶδες ἐζήτουν, ὥστε ἀθυμεῖν ἐκπλέοντος αὐτοῦ καὶ δακρύειν.

Ὁ δὲ τούτους τε τῷ Καλλικρατίδᾳ δυσμενεστέρους ἐποίει ἔτι μᾶλλον, καὶ τῶν ὑπὸ Κύρου χρημάτων αὐτῷ δεδομένων εἰς τὸ ναυτικὸν, τὰ περιόντα πάλιν εἰς Σάρδεις ἀνέπεμψεν· αὐτὸν αἰτεῖν, εἰ βούλοιτο, τὸν Καλλικρατίδαν, καὶ σκοπεῖν ὅπως θρέψῃ τοὺς στρατιώτας κελεύσας. τέλος δὲ ἀποπλέων ἐμαρτύρατο πρὸς αὐτὸν, ὅτι θαλασσοκρατοῦν τὸ ναυτικὸν παραδίδωσιν. ὁ δὲ, βουλόμενος ἐλέγξαι τὴν φιλοτιμίαν ἀλαζονικὴν καὶ κενὴν οὖσαν, Οὐκ οὖν, ἔφη, λαβὼν ἐν ἀριστερᾷ Σάμον, καὶ περιπλεύσας εἰς Μίλητον, ἐκεῖ μοι παράδος τὰς τριήρεις. δεδιέναι γὰρ οὐ χρὴ παραπλέοντας ἡμᾶς τοὺς ἐν Σάμῳ πολεμίους, εἰ θαλασσοκρατοῦμεν. πρὸς ταῦτα εἰπὼν ὁ Λύσανδρος, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἀλλ' ἐκεῖνος ἄρχοι τῶν νεῶν, ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον, ἐν πολλῇ τὸν Καλλικρατίδαν ἀπορίᾳ καταλιπών. οὔτε γὰρ οἴκοθεν ἀφῖκτο χρήματα κομίζων, οὔτε τὰς πόλεις ἀργυρολογεῖν καὶ βιάζεσθαι μοχθηρὰ πραττούσας ὑπέμεινε. λοιπὸν οὖν ἦν, ἐπὶ θύρας ἰόντα τῶν βασιλέως στρατηγῶν,

ſe omnes, illi inſerviebant, illum deſiderabant, ſperantes illo victore nihil adeo eſſe arduum quod non eſſent aſſequuturi. Quapropter Callicratidam neque ab initio, quum Lyſandri ſucceſſor ad claſſem veniſſet, viderunt libenter, neque, poſtquam ſpecimen viri dedit omnium optimi & juſtiſſimi, ratio placuit imperii ejus, quod Doricam & minime fucatam ſimplicitatem haberet. Sed hujus virtutem, ut ſignum heroicum fabrefactum extollebant, illius vero exoptabant favorem, ſtudiumque in amicos & beneficentiam requirebant, ut mœrore & lacrimis proſequerentur decedentem.

At ille cum hos a Callicratida magis alienavit, tum datæ ſibi a Cyro pecuniæ ad ſtipendium nauticum remiſit reſiduum Sardes, ipſum jubens Callicratidam petere, ſi ei viſum eſſet, & videre qua ratione toleraret milites. Denique teſtificatus apud aſſiſtentes eſt in diſceſſu, claſſem ſe ei maris potientem tradere. Hic vero ad revincendam arrogantiam illius & vanam ambitionem, Ergo ſiniſtra (inquit) præter Samum naviga Miletum, atque claſſem illic mihi trade. Nam ſi obtinemus mare, non eſt quod prævecti Samum ſedentem illic hoſtem formidemus. Ad quæ quum reſpondiſſet Lyſander, non ſe ſed ipſum præeſſe claſſi, in Peloponneſum vela fecit, Callicratida in magnis relicto difficultatibus. Siquidem neque domo ſtipendium ſecum attulerat, neque ſuſtinebat a civitatibus exigere & exprimere afflictis. Ita reliquum erat ut mendicatum,

γῶν, ὥσπερ Λύσανδρος, αἰτεῖν. πρὸς ὃ πάντων ἀφυέστατος ἐτύγχανεν, ἀνὴρ ἐλευθέριος καὶ μεγαλόφρων, καὶ πᾶσαν ὑφ' Ἑλλήνων ἧτταν Ἕλλησιν ἡγούμενος εὐπρεπεστέραν εἶναι, τοῦ κολακεύειν καὶ φοιτᾶν ἐπὶ θύρας ἀνθρώπων βαρβάρων, πολὺ χρυσίον, ἄλλο δὲ οὐδὲν καλὸν ἐχόντων. ἐκβιαζόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας, ἀναβὰς εἰς Λυδίαν, εὐθὺς ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κύρου, καὶ φράζειν προσέταξεν, ὅτι Καλλικρατίδας ὁ ναύαρχος ἥκει διαλεχθῆναι βουλόμενος αὐτῷ. τῶν δ' ἐπὶ θύραις τινὸς εἰπόντος, ἀλλ' οὐ σχολὴ νῦν ὦ ξένε, Κύρῳ· πίνει γάρ· ἀφελέστατά πως ὁ Καλλικρατίδας, Ἀλλ' οὐδὲν, ἔφη, δεινόν· αὐτοῦ γὰρ ἑστὼς ἀναμενῶ μέχρι πίῃ. τότε μὲν οὖν δόξας ἀγροῖκός τις εἶναι, καταγελασθεὶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπῆλθεν. ἐπεὶ δὲ καὶ δεύτερον ἐλθὼν ἐπὶ θύρας, οὐ παρείθη, βαρέως ἐνεγκὼν, εἰς Ἔφεσον ᾤχετο, πολλὰ μὲν ἐπαρώμενος κακὰ τοῖς πρώτοις ἐντρυφηθεῖσιν ὑπὸ βαρβάρων, καὶ διδάξασιν αὐτοὺς ὑβρίζειν διὰ πλοῦτον. ὀμνύων δὲ πρὸς τοὺς παρόντας, ἦ μὴν ὅταν πρῶτον εἰς Σπάρτην παραγένηται, πάντα ποιήσειν ὑπὲρ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς Ἕλληνας, ὡς φοβεροὶ τοῖς βαρβάροις εἶεν αὐτοὶ, καὶ παύσαιντο τῆς ἐκείνων ἐπ' ἀλλήλους δεόμενοι δυνάμεως.

Ἀλλὰ Καλλικρατίδας μὲν ἄξια τῆς Λακεδαίμονος διανοηθεὶς, καὶ γενόμενος τοῖς ἄκροις ἐνάμιλλος τῶν Ἑλλήνων διὰ δικαιοσύνην καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ ἀνδρείαν, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐν Ἀργινούσαις καταναυμαχηθεὶς ἠφανίσθη. τῶν δὲ πραγμάτων ὑποφερομένων, οἱ σύμμαχοι πρεσβείαν πέμποντες εἰς Σπάρτην, ᾐτοῦντο Λύσανδρον ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν, ὡς πολὺ προθυ-

catum, ſicut Lyſander, iret ad præfectos regios: ad quod minime omnium erat accommodatus, ingenuus vir & magnanimus, qui quamvis accipere a Græcis calamitatem honeſtius ducebat, quam adulari & ſectari homines barbaros, quibus auri affluentia, præterea nihil eſſet præclari. At inopia compulſus perrexit in Lydiam, ac confeſtim domum ad Cyrum profectus, Callicratidam navarchum adeſſe, & cupere eum conventum juſſit ſignificari. Cui quum unus ex admiſſionalibus reſpondiſſet, non vacat nunc, hoſpes, Cyro: nam potat: ſimpliciter Callicratidas, bene habet, inquit, ego hic, dum potaverit, exſpectabo. Atque ibi opinione de ſe præbita inſulſitatis deriſus a barbaris receſſit. Iterum autem ubi ad fores venit, neque eſt admiſſus, graviter ferens abſceſſit Epheſum, multum execratus in capita illorum qui ſe primi ſummiſerant barbaris inſultandos, & qui docuerant eos ipſis ex opulentia arroganter uti. Juravit inſuper apud aſſiſtentes, ut primum Spartam rediſſet, omnia moliturum ſe ad reconciliandos Græcos, quo formidabiles eſſent ipſi barbaris, nec deinceps illorum in ſe mutuo peterent opem.

Verum Callicratidas, qui digna Lacedæmone volutaverat conſilia, ac juſtitiæ, celſitudinis animi, virtutis laude erat cum ſummis Græciæ viris comparandus, brevi poſt conflictu navali ad Arginuſas ſuperatus atque e medio ſublatus eſt. Labaſcentibus rebus, socii miſſis Spartam legatis, navarchum poſtulaverunt Lyſandrum. Illo duce oſten-

προθυμότερον ἀντιληψόμενοι τῶν πραγμάτων, ἐκείνου στρατηγοῦντος. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Κῦρος ἀξιῶν ἐπέστελλεν. ἐπεὶ δὲ νόμος ἦν οὐκ ἐῶν δὶς αὐτὸν ναυαρχεῖν, ἐβούλοντό τε χαρίζεσθαι τοῖς συμμάχοις οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸ μὲν ὄνομα τῆς ναυαρχίας Ἀράκῳ τινὶ περιέθεσαν, τὸν δὲ Λύσανδρον, ἐπιστολέα τῷ λόγῳ, τῷ δὲ ἔργῳ κύριον ἁπάντων ἐξέπεμψαν. τοῖς μὲν οὖν πλείστοις τῶν πολιτευομένων καὶ δυναμένων ἐν ταῖς πόλεσι πάλαι ποθούμενος ἧκεν. ἤλπιζον γὰρ ἔτι μᾶλλον ἰσχύσειν δι' αὐτοῦ, παντάπασι τῶν δήμων καταλυθέντων. τοῖς δὲ τὸν ἁπλοῦν καὶ γενναῖον ἀγαπῶσι τῶν ἡγεμόνων τρόπον, ὁ Λύσανδρος τῷ Καλλικρατίδᾳ παραβαλλόμενος ἐδόκει πανοῦργος εἶναι καὶ σοφιστής, ἀπάταις τὰ πολλὰ διαποικίλλων τοῦ πολέμου, καὶ τὸ δίκαιον ἐπὶ τῷ λυσιτελοῦντι μεγαλύνων· εἰ δὲ μή, τῷ συμφέροντι χρώμενος ὡς καλῷ, καὶ τὸ ἀληθὲς οὐ φύσει ψεύδους κρεῖττον ἡγούμενος, ἀλλ' ἑκατέρου τῇ χρείᾳ τὴν τιμὴν ὁρίζων. τῶν δ' ἀξιούντων μὴ πολεμεῖν μετὰ δόλου τοὺς ἀφ' Ἡρακλέους γεγονότας, καταγελᾶν ἐκέλευεν. ὅπου γὰρ ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται, προσραπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν.

Τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Μίλητον ἱστόρηται. τῶν γὰρ φίλων καὶ ξένων, οἷς ὑπέσχετο συγκαταλύσειν τε τὸν δῆμον, καὶ συνεκβαλεῖν τοὺς διαφόρους, μεταβαλλομένων καὶ διαλλαττόντων τοῖς ἐχθροῖς, φανερῶς μὲν ἥδεσθαι προσεποιεῖτο καὶ συνδιαλλάττειν, κρύφα δὲ λοιδορῶν αὐτοὺς καὶ κακίζων, παρώξυνεν ἐπιθέσθαι τοῖς πολλοῖς. ὡς δὲ ᾔσθετο γινομένην τὴν ἐπανάστασιν, ὀξέ-

ως

oſtenderunt longe ſe rem ſuſcepturos alacrius. Miſit cum iiſdem poſtulatis & Cyrus. Sed quia bis eundem claſſi vetabat lex præfici, nec ſociorum voluntati deeſſe Lacedæmonii volebant, nomen præfecturæ accommodaverunt Araco cuidam, Lyſandrum verbo legatum, re cum ſumma poteſtate miſere. Adventus ejus fuit plurimis, qui quidem reſpub. adminiſtrabant, & factioſis per civitates jamdudum optatus. Erexerant enim in ſpem ſe, everſa ubique ex toto populari potentia, majores ſe eo adjutore nacturos opes. At illis qui ingenium probabant in ducibus ſimplex & generoſum, Lyſandrum, quando committebatur cum Callicratida, aſtutum apparebat eſſe & verſutum, qui picturaret perpetraretque magna ex parte res bellicas dolis, & innocentiam compendii gratia celebraret; alias pro recto uteretur utili, nec verum falſo duceret per ſe potius, ſed utrumque metiretur emolumento. Illos vero qui turpe ducerent Herculis progeniem in bello adhibere dolum, ridiculos exiſtimabat. Quo enim pertinere leonina nequeat, ibi aſſuendam vulpinam.

Talem ſe præbuiſſe & Mileti proditum eſt. Nam quum amici & hoſpites ejus, quibus operam ſuam ad opprimendum populum & adverſarios pellendos fuerat pollicitus, mutato conſilio rediſſent cum æmulis ſuis in gratiam, propalam gratulari ſe & promovere ſimulabat velle reconciliationem eorum; remotis tamen arbitris proſcindens eos conviтiis & inſectans, ſtimulavit ut multitudinem adorirentur. Ut vero primum ſenſit motum,

ac-

ὡς βοηθήσας καὶ παρεισελθὼν εἰς τὴν πόλιν, οἷς πρώτοις ἐπιτύχοι τῶν νεωτεριζόντων, ἐχαλέπαινε τῇ φωνῇ, καὶ προσῆγε τραχυνόμενος, ὡς ἐπιθήσων δίκην αὐτοῖς· τοὺς δὲ ἄλλους ἐκέλευε θαῤῥεῖν, καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκᾷν δεινὸν, αὐτοῦ παρόντος. ὑπεκρίνετο δὲ ταῦτα καὶ διεποίκιλλε, τοὺς δημοτικωτάτους καὶ κρατίστους βουλόμενος μὴ φεύγειν, ἀλλ' ἀποθανεῖν, ἐν τῇ πόλει μείναντας. ὃ καὶ συνέβη· πάντες γὰρ ἀπεσφάγησαν οἱ καταπιστεύσαντες. ἀπομνημονεύεται δὲ ὑπὸ Ἀνδροκλείδου λόγος, πολλήν τινα κατηγορῶν τοῦ Λυσάνδρου περὶ τοὺς ὅρκους εὐχέρειαν. ἐκέλευε γὰρ, ὥς φασι, τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις, τοὺς δὲ ἄνδρας ὅρκοις ἐξαπατᾷν· ἀπομιμούμενος Πολυκράτη τὸν Σάμιον οὐκ ὀρθῶς, τύραννον στρατηγός. οὐδὲ Λακωνικὸν, τὸ χρῆσθαι τοῖς Θεοῖς ὥσπερ τοῖς πολεμίοις, μᾶλλον δὲ ὑβριστικώτερον. ὁ γὰρ ὅρκῳ παρακρουόμενος, τὸν μὲν ἐχθρὸν ὁμολογεῖ δεδιέναι, τοῦ δὲ Θεοῦ καταφρονεῖν.

Ὁ δ' οὖν Κῦρος εἰς Σάρδεις μεταπεμψάμενος τὸν Λύσανδρον, τὰ μὲν ἔδωκε, τὰ δὲ ὑπέσχετο, νεανιευσάμενος εἰς τὴν ἐκείνου χάριν, καὶ εἰ μηδὲν ὁ πατὴρ διδῴη, καταχορηγήσειν τὰ οἰκεῖα· κἂν ἐπιλίπῃ πάντα, κατακόψειν ἔφη τὸν θρόνον ἐφ' ᾧ καθήμενος ἐχρημάτιζε, χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν ὄντα. τέλος δὲ, εἰς Μήδειαν ἀναβαίνων πρὸς τὸν πατέρα, τούς τε φόρους ἀπέδειξε τῶν πόλεων λαμβάνειν ἐκεῖνον, καὶ τὴν αὐτοῦ διεπίστευσεν ἀρχήν· ἀσπασάμενος δὲ, καὶ δεηθεὶς μὴ ναυμαχεῖν Ἀθηναίοις πρὶν αὐτὸν ἀφικέσθαι πάλιν, ἀφίξεσθαι δὲ ναῦς ἔχοντα πολλὰς ἔκ τε Φοινίκης καὶ Κιλικίας, ἀνέ-

accurrit propere ad ſubveniendum, ingreſſuſque urbem in primos, in quos incurrit res novas molientium, verbis eſt invectus, appellavitque illos aſpere, quaſi ſumpturus de iis ſupplicium. Reliquos confirmavit, dicens ne quicquam præterea ſe præſente exſpectarent mali. Hac ſimulatione & vafritie uſus eſt, ſtruens ne illi qui maxime ſtatum popularem fovebant & principes eſſent, fugam capeſſerent, ſed manerent in oppido, ibique interficerentur : quod evenit. Omnes enim qui fidem ejus erant ſequuti, necati ſunt. Dictum ejus commemoratur ab Androclide, quod levem prodit fuiſſe apud Lyſandrum jurisjurandi religionem. Siquidem conſulebat (ut aiunt) pueros talis, viros jurejurando decipere : Polycratem Samium ſubſequens, parum recte tyrannum dux. Nec erat Laconicis moribus conſentaneum, cum Diis ſicut cum hoſtibus agere, immo vero improbius. Nam jurejurando qui circumvenit, hoſtem ſe timere, Deum vero fatetur contemnere.

At Cyrus evocato Sardes Lyſandro, hinc pecuniam largitus eſt, hinc promiſſis onerat, oſtentans in ipſius gratiam, ſi nihil daret pater, ſua ſe in ipſum profuſurum : quod ſi omnibus deficeretur, conflaturum ſolium, quo ſedebat quum vacaret poſtulationibus, aureum & argenteum. Denique ad parentem perrecturus in Mediam, vectigalia attribuit ei oppidorum, provinciamque ſuam ejus fidei commiſit. Amplexus eum precatuſque ne claſſe ante reditum ſuum confligeret cum Athenienſibus, magnam ſe oſtendit in reditu ex Phœnicia & Cilicia adducturum claſſem : atque ita ad genitorem con-

ἀνέβαινεν ὡς βασιλέα. Λύσανδρος δὲ, μήτε ναυμαχεῖν ἀγχωμάλῳ πλήθει δυνάμενος, μήτε ἀργὸς καθέζεσθαι μετὰ νεῶν τοσούτων, ἀναχθεὶς ἐνίας προσηγάγετο τῶν νήσων, Αἴγινάν τε καὶ Σαλαμῖνα προσμίξας κατέδραμεν. εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν ἀποβὰς, καὶ τὸν Ἆγιν ἀσπασάμενος, κατέβη γὰρ ἐκ Δεκελείας πρὸς αὐτὸν, ἐπιδεῖξαι τῷ πεζῷ παρόντι τὴν τοῦ ναυτικοῦ ῥώμην, ὡς πλέον ἢ βούλοιτο κρατῶν τῆς θαλάττης. οὐ μὴν ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους διώκοντας αὐτὸν ἄλλῳ δρόμῳ διὰ νήσων ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν. καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔρημον καταλαβὼν, ἐπεχείρει Λαμψακηνοῖς αὐτὸς ἐκ θαλάττης ταῖς ναυσί· Θώραξ δὲ τῷ πεζῷ στρατῷ συνανύσας, εἰς τὸ αὐτὸ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν. ἑλὼν δὲ τὴν πόλιν κατὰ κράτος, διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἔδωκεν. ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων στόλος ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν τριήρων, ἐτύγχανε μὲν ἄρτι καθωρμισμένος εἰς Ἐλεοῦντα τῆς Χερρονήσου· πυνθανόμενοι δὲ ἀπολωλέναι τὴν Λάμψακον, εὐθὺς εἰς Σηστὸν καταίρουσι. κἀκεῖθεν ἐπισιτισάμενοι, παρέπλευσαν εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς, ἀντιπέρας τῶν πολεμίων ἔτι ναυλοχούντων περὶ τὴν Λάμψακον. ἐστρατήγουν δὲ τῶν Ἀθηναίων ἄλλοι τε πλείους, καὶ Φιλοκλῆς, ὁ πείσας ποτὲ ψηφίσασθαι τὸν δῆμον, ἀποκόπτειν τὸν δεξιὸν ἀντίχειρα τῶν ἁλισκομένων κατὰ πόλεμον, ὅπως δόρυ μὲν φέρειν μὴ δύνωνται, κώπην δὲ ἐλαύνωσι.

Τότε μὲν οὖν ἀνεπαύοντο πάντες, ἐλπίζοντες εἰς τὴν ὑστεραίαν ναυμαχήσειν. ὁ δὲ Λύσανδρος ἄλλα μὲν διενοεῖτο, προσέταττε δὲ ναύταις καὶ κυβερνήταις, ὡς ἀγῶνος ἅμα ἡμέρᾳ γενησομένου περὶ ὄρθρον, ἐμβαίνειν εἰς τὰς

contendit. Lyſander autem, qui cum pari numero navium non poſſet dimicare, nec tanta cum claſſe deſidere ſegnis, provectus in altum nonnullas inſulas adſcivit. Æginam & Salamina aggreſſus depopulatus eſt. In Atticam terram exſcenſione facta, ſalutatoque Agide (nam deſcendit ille ad eum ex Decelea, quo præſentibus pedeſtribus copiis vires oſtentaret navales, quaſi ſupra votum polleret mari) ut tamen affectari ſe Athenienſes accepit, fugam raptim medias per inſulas intendit in Aſiam. Quia vero Helleſpontum offendit ſine præſidio, oppugnavit Lampſacum claſſe ex mari. Terreſtribus viribus Thorax quoque eodem tempore occurrens murum adortus eſt. Urbe expugnata, conceſſit militibus prædam. Claſſis Athenienſium, quæ navium erat centum octoginta, modo Eleunta Cherſoneſi oppidum decurrerat. Ibi captum Lampſacum eſſe certiores facti, ſuccedunt illico Seſtum. Inde commeatu ſumpto navigaverunt in Ægos fluvium e regione hoſtibus caſtra etiamnum circa Lampſacum habentibus. Duces Athenienſium inter alios complures Philocles erat, ille qui populum induxerat pridem ad ſciſcendum, ut captis bello præcideretur dexter pollex, quo lanceam ferre non poſſent, remigare poſſent.

Curabant id temporis omnes corpora, pugnam in diem poſterum exſpectantes. At Lyſander, quum aliud in animo haberet, edixit nautis & gubernatoribus, quaſi primo diluculo pugnaturus, ut conſcenderent, &

τὰς τριήρεις, καὶ καθέζεσθαι κόσμῳ καὶ σιωπῇ δεχομένους τὸ παραγγελλόμενον· ὡς δ' αὔτως, καὶ τὸ πεζὸν ἐν τάξει παρὰ τὴν θάλατταν ἡσυχάζειν. ἀνίσχοντος δὲ τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν Ἀθηναίων μετωπηδὸν ἁπάσαις ἐπιπλεόντων, καὶ προκαλουμένων, ἀντιπρῴρους ἔχων τὰς ναῦς καὶ πεπληρωμένας ἔτι νυκτὸς, οὐκ ἀνήγετο. πέμπων δὲ ὑπηρετικὰ παρὰ τὰς πρώτας τῶν νεῶν, ἀτρεμεῖν ἐκέλευε, καὶ μένειν ἐν τάξει, μὴ θορυβουμένους μηδ' ἀντεκπλέοντας. οὕτω δὲ περὶ δείλην ἀποπλεόντων ὀπίσω τῶν Ἀθηναίων, οὐ πρότερον ἐκ τῶν νεῶν τοὺς στρατιώτας ἀφῆκεν, εἰ μὴ δύο καὶ τρεῖς τριήρεις, ἃς ἔπεμψε κατασκόπους, ἐλθεῖν ἰδόντας ἀποβεβηκότας τοὺς πολεμίους. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν ἐγίνοντο τοσαῦτα, καὶ τῇ τρίτῃ μέχρι τετάρτης. ὥστε πολὺ τοῖς Ἀθηναίοις ἐγγενέσθαι θάρσος, καὶ καταφρόνησιν, ὡς δεδιότων καὶ συνεσταλμένων τῶν πολεμίων. ἐν τούτῳ δὲ Ἀλκιβιάδης, ἐτύγχανε γὰρ περὶ Χεῤῥόνησον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ τείχεσι διαιτώμενος, ἵππῳ προσελάσας πρὸς τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων, ᾐτιᾶτο τοὺς στρατηγοὺς, πρῶτον μὲν οὐ καλῶς οὐδ' ἀσφαλῶς στρατοπεδεύειν ἐν αἰγιαλοῖς δυσόρμοις καὶ ἀναπεπταμένοις· ἔπειτα πόῤῥωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμβάνοντας ἁμαρτάνειν, δέον εἰς λιμένα καὶ πόλιν Σηστὸν δι' ὀλίγου περιπλεύσαντας, ἀπωτέρω γενέσθαι τῶν πολεμίων, ἐφορμούντων στρατεύματι μοναρχουμένῳ, καὶ πάντα πρὸς φόβον ὀξέως ἀπὸ συνθήματος ὑπηρετοῦντι. ταῦτα δὲ αὐτοῦ διδάσκοντος, οὐκ ἐπείθοντο. Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἀπεκρίνατο, φήσας οὐκ ἐκεῖνον ἀλλ' ἑτέρους στρατηγεῖν.

Ὁ

& ad imperium accipiendum ſine ſtrepitu ſilentio ſederent; copiæ terreſtres item inſtructæ quieſcerent. Oriente ſole, quum Athenienſes fronte in hoſtem directa cum tota claſſe adeſſent, provocarentque eos, Lyſander infeſtis proris ſtantes, & jam de nocte completas tenens naves, non eſt evectus in altum, ſed actuarias circummiſit ad eas naves quæ in prima acie ſtabant, præcipiens ne moverent ſe, tantum inſtructæ conſiſterent, nec tumultuarentur vel irruerent in hoſtem. Ita recipientibus ſe ſub veſperum Athenienſibus, non ante egredi e navibus permiſit milites, quam duæ aut tres naves, quas miſerat ſpeculatum, rediſſent, quum deſcendiſſe vidiſſent in terram hoſtes. Idem poſtero & tertio die uſque ad quartum eſt actum. Qua re elati Athenienſes, cœperunt hoſtes quaſi exterritos & paveſcentes deſpicere. Inter hæc Alcibiades, qui circa Cherſoneſum in ſuo præſidio agebat, equo ad caſtra Athenienſium advectus reprehendit duces, quod non recte neque tuto ſtationem in littoribus haberent importuoſis & apertis. Inde peccarent, qui procul neceſſaria peterent ex Seſto. Debere ipſos ad portum & oppidum Seſtum brevi circumvectos reducere longius ſe ab hoſtibus, qui immineant exercitu ſuccincti in unum intento imperatorem, cunctaque cum metu obnixe ſigno dato exequenti. Hæc illo docente nihil ſunt moti. Tydeus etiam contumelioſe reſpondit, non ipſum ſed alios claſſi præeſſe.

Ita

Ὁ μὲν οὖν Ἀλκιβιάδης ὑποπτεύσας τι καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς, ἀπηλλάττετο. πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῶν Ἀθηναίων ποιησαμένων τὸν ἐπίπλουν, καὶ πάλιν ἀπερχομένων, ὥσπερ εἰώθεσαν, ὀλιγώρως πάνυ καὶ καταφρονητικῶς, ὁ Λύσανδρος ἐκπέμπων τὰς κατασκόπους ναῦς, ἐκέλευσε τοὺς τριηράρχους, ὅταν ἴδωσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκβεβηκότας, ἐλαύνειν ἀποστρέψαντας ὀπίσω τάχει παντί, καὶ γενομένους κατὰ μέσον τὸν πόρον, ἀσπίδα χαλκῆν ἐπάρασθαι πρώραθεν, ἐπίπλου σύμβολον. αὐτὸς δὲ τοὺς κυβερνήτας καὶ τριηράρχους ἐπιπλέων ἀνεκαλεῖτο, καὶ παρώρμα συνέχειν ἕκαστον ἐν τάξει τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ἐπιβάτας· ὅταν δὲ σημανθῇ, μετὰ προθυμίας καὶ ῥώμης ἐλαύνειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ ἥ τε ἀσπὶς ἀπὸ τῶν νεῶν ἤρθη, καὶ τῇ σάλπιγγι τὴν ἀναγωγὴν ἐσήμαινεν ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος, ἐπέπλεον μὲν αἱ νῆες, ἡμιλλῶντο δὲ οἱ πεζοὶ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν. τὸ δὲ μεταξὺ τῶν ἠπείρων διάστημα, ταύτῃ πεντεκαίδεκα σταδίων ἐστί, καὶ ταχέως ὑπὸ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῶν ἐλαυνόντων συνῄρητο. Κόνων δὲ πρῶτον ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἰδὼν ἐπιπλέοντα τὸν στόλον, ἐξαίφνης ἀνεβόησεν ἐμβαίνειν, καὶ περιπαθῶν τῷ κακῷ, τοὺς μὲν ἐκάλει, τῶν δὲ ἐδεῖτο, τοὺς δὲ ἠνάγκαζε πληροῦν τὰς τριήρεις. ἦν δὲ οὐδὲν ἔργον αὐτοῦ τῆς σπουδῆς, ἐσκεδασμένων τῶν ἀνθρώπων. ὡς γὰρ ἐξέβησαν, εὐθὺς, ἅτε μηδὲν προσδοκῶντες, ἠγόραζον, ἐπλανῶντο περὶ τὴν χώραν, ἐκάθευδον ὑπὸ ταῖς σκηναῖς, ἠριστοποιοῦντο, πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος ἀπειρίᾳ τῶν ἡγουμένων ὄντες. ἤδη δὲ κραυγῇ καὶ ῥοθίῳ προσφερομένων

Ita Alcibiades, ſuſpectos quoque eos proditionis habens, abſceſſit. Quinto autem die quum evecti Athenienſes fuiſſent & remearent, ut ſoliti erant, ſane quam ſolute & contemptim; emiſit Lyſander navigia ſpeculatoria, quorum præfectis imperavit, ubi Athenienſes deſcenſionem vidiſſent feciſſe, propere ut recurrerent, ac, quum ad medium perveniſſent curſum, ſuſtollerent ex prora clypeum æreum, quod ſignum incurrendi eſſet. Inde ipſe gubernatores & nautas circumvectus adhortatur & excitat, ut quiſque claſſiarios ſuos, nautas & milites compoſitos contineat, ubi datum ſignum ſit, impigre & acriter concitent in hoſtem naves. Ut itaque clypeus elatus e navibus eſt, & tuba ex navi prætoria claſſicum cecinit, incurrerunt naves, properaverunt copiæ terreſtres ſecundum littus occupare promontorium. Intervallum eo loco inter duas continentes quindecim eſt ſtadiorum, quod cito eſt ſtudio & alacritate remigum confectum. Primus Conon prætor Athenienſis, conſpecto ex terra claſſis incurſu, exclamavit protinus, conſcenderent, anxiuſque eo malo hos ciebat, illos orabat, alios cogebat naves complere. Verum dilapſis militibus nihil proficiebat ſedulitas ejus. Nam ſimul atque exierant de navibus, mox, ut qui nihil expectarent tale, ambulabant in foro frequentes, alii in agris vagabantur, alii ſomno ſtrati in tabernaculis jacebant, pars prandium parabant, ducum imperitia remotiſſimi a futuri cogitatione. Jam clamor exaudiebatur & impetus irruentium

ων τῶν πολεμίων, ὁ μὲν Κόνων ὀκτὼ ναυσὶν ὑπεξέπλευσε, καὶ διαφυγὼν ἀπεπέρασεν εἰς τὴν Κύπρον πρὸς Εὐαγόραν· ταῖς δὲ ἄλλαις ἐπιπεσόντες οἱ Πελοποννήσιοι, τὰς μὲν κενὰς παντάπασιν ᾕρουν, τὰς δ' ἔτι πληρουμένας ἔκοπτον. οἱ δὲ ἄνθρωποι πρός τε ταῖς ναυσὶν ἀπέθνησκον, ἄνοπλοι καὶ σποράδες ἐπιβοηθοῦντες, ἔν τε τῇ γῇ φεύγοντες ἀποβάντων τῶν πολεμίων ἐκτείνοντο. λαμβάνει δὲ ὁ Λύσανδρος τρισχιλίους ἄνδρας αἰχμαλώτους μετὰ τῶν στρατηγῶν· ἅπαν δὲ τὸ ναύσταθμον, ἄνευ τῆς Παράλου, καὶ τῶν μετὰ Κόνωνος ἐκφυγουσῶν. ἀναδησάμενος δὲ τὰς ναῦς, καὶ διαπορθήσας τὸ στρατόπεδον, μετ' αὐλοῦ καὶ παιάνων ἀνέπλευσεν εἰς Λάμψακον, ἔργον ἐλαχίστῳ φόνῳ μέγιστον ἐξειργασμένος, καὶ συνῃρηκὼς ὥρᾳ μιᾷ χρόνον μήκιστον καὶ ποικιλώτατον, πάθεσί τε καὶ τύχαις ἀπιστότατον τῶν πρὸ αὐτοῦ πολέμων, ὃς μυρίας μορφὰς ἀγώνων καὶ πραγμάτων μεταβολὰς ἀμείψας, καὶ στρατηγοὺς ὅσους οὐδὲ οἱ σύμπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναλώσας, ἑνὸς ἀνδρὸς εὐβουλίᾳ καὶ δεινότητι συνῄρητο. διὸ καὶ θεῖον τινὲς ἡγήσαντο τοῦτο τὸ ἔργον.

Ἦσαν δέ τινες οἱ τοὺς Διοσκόρους ἐπὶ τῆς Λυσάνδρου νεὼς ἑκατέρωθεν, ὅτε τοῦ λιμένος ἐξέπλει πρῶτον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄστρα τοῖς οἴαξιν ἐπιλάμψαι λέγοντες. οἱ δὲ καὶ τὴν τοῦ λίθου πτῶσιν ἐπὶ τῷ πάθει τούτῳ σημεῖον φασὶ γενέσθαι. κατηνέχθη γὰρ, ὡς ἡ δόξα τῶν πολλῶν, ἐξ οὐρανοῦ παμμεγέθης λίθος ὡς αἰγὸς ποταμοὺς, καὶ δείκνυται μὲν ἔτι νῦν, σεβομένων αὐτὸν τῶν Χεῤῥονησιτῶν. λέγεται δὲ Ἀναξαγόραν προειπεῖν, ὡς τῶν κατὰ τὸν οὐ-

ρανὸν

tium hoſtium, quum Conon octo navibus ſubduxit ſe ex conflictu, ſalvuſque in Cyprum evaſit ad Evagoram. In reliquas coorti Peloponneſii, partim omnino vacuas capiunt, partim, dum complentur, lacerant. Milites hinc apud naves inermes atque incompoſite ſuppetias venientes cadunt, in continente ab hoſtibus deſcenſione facta, fuga conciduntur. Capit Lyſander cum ducibus tria millia capitum & totam claſſem, excepta Paralo, & iis navibus quæ evolaverant cum Conone. Navibus puppi abſtractis & caſtris direptis, recepit ſe ad tibias & cantilenas triumphales Lampſacum, quum rem tenuiſſimo labore præclariſſimam peregiſſet, ac bellum una hora compleviſſet longiſſimum maximeque varium, cladibuſque & caſibus præ bellis prioribus ſupra omnem fidem novum. Quod quum ſexcentas certaminum alternaſſet formas & viciſſitudines, & tot Græciæ duces, quot ne univerſa quidem ſuperiora, confeciſſet, unius eſt conſilio & virtute perpetratum viri. Quare hoc opus exiſtimaverunt quidam divinum.

Fuerunt etiam qui Caſtorem & Pollucem utrinque in Lyſandri navi, ubi primum portu evectus in hoſtes eſt, micaſſe ſidera in clavo ferant. Alii etiam lapidem delapſum autumant hujus cladis fuiſſe oſtentum. Decidit cœlo (ut multorum fert opinio) ad Ægos fluvium ingens lapis, qui hodie quoque oſtenditur, & habetur apud Cherſoneſitas magna in veneratione. Anaxagoram prænuntiaſſe perhibent, incluſorum cœlo corporum lubrica

brica

ρανὸν ἐνδεδεμένων σωμάτων, γενομένης τινὸς ὀλισθήματος, ἢ σάλου, ῥῖψις ἔσται καὶ πτῶσις ἑνὸς ἀπορραγέντος. εἶναι δὲ καὶ τῶν ἄστρων ἕκαστον οὐκ ἐν ᾗ πέφυκε χώρᾳ· λιθώδη γὰρ ὄντα καὶ βαρέα, λάμπειν μὲν ἀντερείσει καὶ περικλάσει τοῦ αἰθέρος, ἕλκεσθαι δὲ ὑπὸ βίας σφιγγόμενον δίνῃ καὶ τόνῳ τῆς περιφορᾶς, ὥς που καὶ τὸ πρῶτον ἐκρατήθη μὴ πεσεῖν δεῦρο, τῶν ψυχρῶν καὶ βαρέων ἀποκρινομένων τοῦ παντός. ἔστι δέ τις πιθανωτέρα δόξα ταύτης, εἰρηκότων ἐνίων, ὡς οἱ διάττοντες ἀστέρες, οὐ ῥύσεις εἰσὶν, οὐδ᾽ ἐπινέμησις αἰθερίου πυρὸς ἐν ἀέρι κατασβεννυμένου περὶ τὴν ἔξαψιν αὐτὴν, οὐδὲ ἀέρος εἰς τὴν ἄνω χώραν πλήθει λυθέντος ἔκπρησις καὶ ἀνάφλεξις, ῥῖψις δὲ καὶ πτῶσις οὐρανίων σωμάτων, οἷον ἐνδόσει τινὶ τόνου καὶ παρατροπῇ κινήσεως, ἐκ παλμῶν φερομένων οὐ πρὸς τὸν οἰκούμενον τόπον τῆς γῆς, ἀλλὰ τῶν πλείστων ἐκτὸς εἰς τὴν μεγάλην ἐκπιπτόντων θάλατταν· διὸ καὶ λανθάνουσι. τῷ δὲ Ἀναξαγόρᾳ μαρτυρεῖ καὶ Δάμαχος ἐν τοῖς περὶ εὐσεβείας, ἱστορῶν ὅτι πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν λίθον, ἐφ᾽ ἡμέρας ἑβδομήκοντα καὶ πέντε συνεχῶς κατὰ τὸν οὐρανὸν ἑωρᾶτο πύρινον σῶμα παμμέγεθες, ὥσπερ νέφος φλογοειδὲς, οὐ σχολάζον, ἀλλὰ πολυπλόκους καὶ κεκλασμένας φορὰς φερόμενον, ὡς τὰ ὑπὸ σάλου καὶ πλάνης ἀπορρηγνύμενα πυροειδῆ σπάσματα φέρεσθαι πολλαχοῦ καὶ ἀστράπτειν, ὥσπερ οἱ διάττοντες ἀστέρες. ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα τῆς γῆς ἔβρισε, καὶ παυσάμενοι φόβου καὶ θάμβους οἱ ἐπιχώριοι συνῆλθον, ὤφθη πυρὸς μὲν οὐδὲν ἔργον, οὐδ᾽ ἴχνος τοσοῦτον, λίθος δὲ κείμενος, ἄλλως μὲν μέγας,

οὐθὲν

lubrica aliqua jactatione aut fluctuatione unum abruptum præceps delapſurum. Jam non eſſe quodque ſidus in eo quo natum loco eſt. Nam lapidea quum ſidera ſint & ponderoſa, reflexu & reſultu fulgere ea ætheris; vi trahi autem, vertigine & circumvectionis adſtricta impetu: ſicut ab initio, quum ab univerſitate diſtraherentur frigida & gravia, retenta fuerunt, ne delaberentur huc. Verum opinio eſt probabilior altera nonnullorum, qui volunt ſtellarum trajectiones non fluorem, non ignis ætherei depaſtionem eſſe in aere reſtincti dum accenduntur, non aeris in ſuperiorem regionem copia diſperſi ſuccenſionem & inflammationem, ſed lapſum & caſum corporum cœleſtium, quaſi remiſſione quadam contentionis atque motus circularis, ex tremoribus non ad terram habitabilem tendentium, ſed extra fere in oceanum delabentium, quod in cauſa ſit ut ignorentur. Suffragatur tamen Anaxagoræ Damachus, qui in libris de religione ſcribit, priuſquam hic lapis deflueret, viſum continuos quinque & ſeptuaginta dies eximiæ magnitudinis corpus in cœlo inſtar flammeæ nubis igneum, non torpidum illud quidem, ſed huc illuc identidem agitatum, ut fluctuatione jactationeque avulſa fragmenta ignita in diverſas rapta partes fuerint & micuerint trajectarum ſtellarum modo. Poſtquam eo loci delatus eſt, & remoto pavore concurrerunt incolæ, nullum ignis indicium nec tam grande veſtigium deprehenſum eſt. Tantum lapis jacebat, ingens ille quidem, ſed ambitus illius flam-

mei

οὐθὲν δὲ μέρος, ὡς εἰπεῖν, ἐκείνης τῆς πυροειδοῦς περιοχῆς ἔχων. ὅτι μὲν οὖν εὐγνωμόνων ὁ Δάμαχος ἀκροατῶν δεῖται, δῆλός ἐστιν· εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ λόγος, ἐξελέγχει κατὰ κράτος τοὺς φάσκοντας ἔκ τινος ἀκρωρείας ἀποκοπείσης πνεύμασι καὶ ζάλαις πέτραν, ὑπολειφθεῖσαν δ' ὥσπερ οἱ στρόβιλοι καὶ φερομένην ᾗ πρῶτον ἐνέδωκε καὶ διελύθη τὸ περιδινῆσαν, ἐκριφθῆναι καὶ πεσεῖν. εἰ μὴ νὴ Δία πῦρ μὲν ἦν ὄντως τὸ φαινόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, σβέσις δὲ καὶ φθορὰ μεταβολὴν ἀέρι παρέσχεν εἰς πνεύματα βιαιότερα καὶ κινήσεις, ὑφ' ὧν συνέτυχε καὶ τὸν λίθον ἐκριφῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ἑτέρῳ γένει γραφῆς διακριβωτέον.

Ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐπεὶ τῶν τρισχιλίων Ἀθηναίων οὓς ἔλαβεν αἰχμαλώτους, ὑπὸ τῶν συνέδρων θάνατος κατέγνωστο, καλέσας Φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν, τίνα τιμᾶται δίκην ἑαυτῷ, τοιαῦτα περὶ Ἑλλήνων συμβεβουλευκὼς τοῖς πολίταις. ὁ δὲ, οὐδέν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐνδοὺς, ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν ὧν οὐδείς ἐστι δικαστὴς, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν ἅπερ ἂν νικηθεὶς ἔπασχεν· εἶτα λουσάμενος καὶ λαβὼν χλαμύδα λαμπρὰν, πρῶτος ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἡγεῖτο τοῖς πολίταις, ὡς ἱστορεῖ Θεόφραστος. ἐκ δὲ τούτου πλέων ὁ Λύσανδρος ἐπὶ τὰς πόλεις, Ἀθηναίων μὲν οἷς ἐπιτύχοι, ἐκέλευε πάντας εἰς Ἀθήνας ἀπιέναι· φείσεσθαι γὰρ οὐδενὸς, ἀλλ' ἀποσφάξειν ὃν ἂν ἔξω λάβῃ τῆς πόλεως. ταῦτα δ' ἔπραττε, καὶ συνήλαυνεν ἅπαντας εἰς τὸ ἄστυ, βουλόμενος ἐν τῇ πόλει ταχὺ λιμὸν ἰσχυρὸν γενέσθαι καὶ σπάνιν, ὅπως μὴ πράγματα παράσχοιεν αὐτῷ τὴν πολιορκίαν εὐπόρως ὑπομένοντες. κα-

τα-

mei partem retinebat ferme nullam. Cæterum Damachum hinc liquet benignos requirere auditores. Quod ſi vera ſunt quæ hic attulit, refellit egregie illos qui dictitant ex vertice montis alicujus ventis & procellis deſectum ſaxum, inde more turbinis derelictum, ubi vis rotans elanguit & reſoluta fuit, laxatum decidiſſe. Niſi ſane id quod viſum fuit ad multos dies, revera ignis erat, reſtinctio autem & marcor ejus mutationem præbuit aeri in ventos violentiores & motus, atque ita accidit ut ejacularetur lapis. Cæterum hæc alio ſunt ſcribendi genere diſcutienda.

At Lyſander, poſtquam Athenienſes captivi tria millia de concilii ſententia addicti ultimo ſupplicio ſunt, Philoclem prætorem appellavit, rogavitque quid meritum cenſeat ſe, qui talia de Græcis conſilia civibus ſuaſiſſet: ille vero nihil calamitate infractus, Noli objicere, inquit, crimina quorum judex eſt nemo, ſed ea victor age quæ eras paſſurus victus. Lotus inde, ac ſplendida amictus chlamyde, primus ad cervicem præbendam, ut tradit Theophraſtus, cives ſuos anteceſſit. Hinc Lyſander urbes circumvectus, quos offendit Athenienſes, his imperavit ut concederent omnes Athenas, parſurum ſe denuntians nemini, quem extra urbem deprehendiſſet. Id agebat, atque in urbem cunctos redigebat, eo conſilio, quo brevi ingentem famem & arctam annonam ibi efficeret, ne affluente commeatu obſidionem ferentes, eam redderent ſibi laborioſam. Jam deleto

paſ-

ταλύων δὲ τοὺς δήμους, καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας, ἕνα μὲν ἁρμοστὴν ἑκάστῃ Λακεδαιμόνιον κατέλιπεν, δέκα δὲ ἄρχοντας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγκεκροτημένων κατὰ πόλιν ἑταιρειῶν. καὶ ταῦτα πράττων ὁμοίως ἔν τε ταῖς πολεμίαις καὶ ταῖς συμμάχοις γεγενημέναις πόλεσι, παρέπλει σχολαίως, τρόπον τινὰ κατασκευαζόμενος ἑαυτῷ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. οὔτε γὰρ ἀριστίνδην οὔτε πλουτίνδην ἀπεδείκνυε τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ ἑταιρείαις καὶ ξενίαις χαριζόμενος τὰ πράγματα, καὶ κυρίους ποιῶν τιμῆς τε καὶ κολάσεως, πολλαῖς δὲ παραγινόμενος αὐτὸς σφαγαῖς, καὶ συνεκβάλλων τοὺς τῶν φίλων ἐχθρούς, οὐκ ἐπιεικὲς ἐδίδου τοῖς Ἕλλησι δεῖγμα τῆς Λακεδαιμονίων ἀρχῆς. ἀλλὰ καὶ ὁ κωμικὸς Θεόπομπος ἔοικε ληρεῖν, ἀπεικάζων τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς καπηλίσιν, ὅτι τοὺς Ἕλληνας ἥδιστον ποτὸν τῆς ἐλευθερίας γεύσαντες, ὄξος ἐνέχεαν. εὐθὺς γὰρ ἦν τὸ γεῦμα δυσχερὲς καὶ πικρόν, οὔτε τοὺς δήμους κυρίους τῶν πραγμάτων ἐῶντος εἶναι τοῦ Λυσάνδρου, καὶ τῶν ὀλίγων τοῖς θρασυτάτοις καὶ φιλονεικοτάτοις πόλεις ἐγχειρίζοντος.

Διατρίψας δὲ περὶ ταῦτα χρόνον οὐ πολύν, καὶ προπέμψας εἰς Λακεδαίμονα τοὺς ἀπαγγελοῦντας ὅτι προσπλεῖ μετὰ νεῶν διακοσίων, συνέμιξε περὶ τὴν Ἀττικὴν Ἄγιδι καὶ Παυσανίᾳ τοῖς βασιλεῦσιν, ὡς ταχὺ συναιρήσων τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἀντεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι, λαβὼν τὰς ναῦς, πάλιν εἰς Ἀσίαν διεπέρασεν, καὶ τῶν μὲν ἄλλων πόλεων ὁμαλῶς ἁπασῶν κατέλυε τὰς πολιτείας, καὶ καθίστη δεκαδαρχίας, πολλῶν μὲν ἐν ἑκάστῃ σφαττομένων, πολλῶν δὲ φευγόντων· Σαμίους δὲ πάντας ἐκβαλών, παρέδωκε τοῖς φυγάσι

paſſim populi jure & aliis reipublicæ formis, Harmoſtas Lacedæmonios ſingulis oppidis reliquit, præterea ex conflatis ab ſe per oppida ſodalitiis denos rectores. Dum hæc agit apud urbes juxta ſocias ac hoſtiles, circumvehebatur lente imperium Græciæ quodammodo ſibi ſtruens. Neque enim ex optimatibus vel ex cenſu creabat rectores, verum illis ex ſodalitiis & hoſpitibus ſuis condonabat reſpublicas, permittebatque his vitæ & necis arbitrium. Qui, dum multorum ipſe cædi interfuit, & præſto fuit amicis, quum adverſarios exterminarent, non placidum inſtar Græcis dedit Lacedæmoniorum imperii. Immo comicum Theopompum nugari dicas, qui cum cauponibus confert Lacedæmonios; quod, quum potum guſtandum ſuaviſſimum præbuiſſent libertatis, acetum infuderint. Statim enim fuit ingrata & amara prægustatio: quando nec populos dominos reliquit Lyſander rerumpublicarum, & paucorum tradidit audaciſſimis quibuſque & violentiſſimis urbes.

Haud longo in his conſumpto ſpatio præmiſſiſque Lacedæmonem nuntiis adeſſe ſe ducentis navibus, conjunxit ſe circa Atticam terram Agidi & Pauſaniæ regibus, brevi ſperans urbem ſe capturum. Sed quum defenderent ſe fortiter Athenienſes, rediit in Aſiam. Ibi civitatum reſpub. demolitus eſt æque omnium, conſtituitque decemviratus. Multi paſſim necabantur, multi ſolum vertebant. Samios univerſos exterminavit, oppida conceſſit

γάσι τὰς πόλεις. Σηστὸν δὲ Ἀθηναίων ἐχόντων ἀφελόμενος, οὐκ εἴασεν οἰκεῖν Σηστίους, ἀλλὰ τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῷ κυβερνήταις καὶ κελευσταῖς ἔδωκε τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν νέμεσθαι. πρὸς ὃ καὶ πρῶτον ἀντέκρουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοὺς Σηστίους αὖθις ἐπὶ τὴν χώραν κατήγαγον. ἀλλ' ἐκεῖνά γε τοῦ Λυσάνδρου πάντες ἡδέως ἑώρων οἱ Ἕλληνες, Αἰγινήτας τε διὰ πολλοῦ χρόνου τὴν αὐτῶν πόλιν ἀπολαμβάνοντας, καὶ Μηλίους καὶ Σκιωναίους ὑπ' αὐτοῦ συνοικιζομένους, ἐξελαυνομένων Ἀθηναίων, καὶ τὰς πόλεις ἀποδιδόντων. ἤδη δὲ καὶ τοὺς ἐν ἄστει κακῶς ἔχειν ὑπὸ λιμοῦ πυνθανόμενος, κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ· καὶ παρεστήσατο τὴν πόλιν, ἀναγκασθεῖσαν, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐκέλευε, ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις. καίτοι Λακεδαιμονίων ἐστὶν ἀκοῦσαι λεγόντων, ὡς Λύσανδρος μὲν ἔγραψε τοῖς ἐφόροις τάδε, Ἁλώκαντι ταὶ Ἀθᾶναι· Λυσάνδρῳ δὲ ἀντέγραψαν οἱ ἔφοροι, Ἀρκεῖ τό γε ἑαλωκεῖν. ἀλλ' εὐπρεπείας χάριν οὗτος ὁ λόγος πέπλασται. τὸ δ' ἀληθινὸν δόγμα τῶν ἐφόρων οὕτως εἶχε. Τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω, καββαλόντες τὸν Πειραιᾶ, καὶ τὰ μακρὰ σκέλη, καὶ ἐκβάντες ἐκ πασῶν τῶν πόλεων, τὰν αὐτῶν γᾶν ἔχοντες· ταῦτα καὶ δρῶντες τὰν εἰράναν ἔχοιτε, ἃ χρὴ δοῖτε, καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες, περὶ τᾶν ναῶν τῶ πλήθεος οἰκεῖόν τι κατῆνι δοκέοι, ταῦτα ποιέετε. ταύτην δὲ προσεδέξαντο τὴν σκυτάλην οἱ Ἀθηναῖοι, Θηραμένους τοῦ Ἁγκωνος συμβουλεύσαντος. ὅτε καί φασιν ὑπὸ τῶν νέων τινὸς δημαγωγῶν Κλεομένους ἐρωτώμενον, εἰ τολμᾷ τἀναντία Θεμιστοκλεῖ πράττειν καὶ λέγειν, παραδιδοὺς τὰ τείχη τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἃ Λακεδαιμονίων ἀκόντων ἐκεῖνος ἀνέστησεν, εἰπεῖν, ἀλλ' οὐδὲν, ὦ

ſit exulibus. Seſtum Athenienſibus ademptam non permiſit colere Seſtiis, ſed attribuit gubernatoribus & hortatoribus ſuis oppidum & agrum poſſidendum. Quem actum reſciderunt Lacedæmonii primum, Seſtioſque iterum in ſedes reduxerunt ſuas. At vero actiones iſtæ gratæ Lyſandri Græcis fuere, quod Æginetæ longo intervallo reciperent oppidum ſuum, Meliique & Scionæi revocarentur, expulſis Athenienſibus & oppida reddentibus. Ut jam laborari Athenis intellexit fame, Piræum decurrit, compulitque urbem ad deditionem, & coegit pacem quibus vellet conditionibus accipere. Atqui Lacedæmonios audias dicentes Lyſandrum ad Ephoros in hunc modum ſcripſiſſe, Captæ ſunt Athenæ: ad Lyſandrum vero ſcripſiſſe Ephoros, Satis eſt captas eſſe. Verum ea ſunt in ſpeciem ſubornata. At germanum Ephororum decretum ita habet. Magiſtratus Lacedæmoniorum hæc decrevere. Piræum & longos muros demoliminor, omnibus oppidis exceditote, agrum veſtrum colitote. Hæc ſi faxitis, pacem habetote. Quæ oportet, datote, fugitivos redditote, de navium numero quicquid ſtatuere videbitur, id facitote. Hanc ſcytalam Athenienſes Theramene Anconis autore acceperunt. Quo tempore rogatum ferunt eum a Cleomene juvene concionatore, num contra ac Themiſtocles agere & ſuadere auderet, atque tradere Lacedæmoniis muros, quos ille Lacedæmoniis ſtruxerat invitis, reſpondiſſe, Nihil equidem, ado-

ὦ μειράκιον, ὑπεναντίον ἐγὼ πράττω Θεμιστοκλεῖ. τὰ γὰρ αὐτὰ τείχη κἀκεῖνος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολιτῶν ἀνέστησε, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ σωτηρίᾳ καταβαλοῦμεν. εἰ δὲ τὰ τείχη τὰς πόλεις εὐδαίμονας ἐποίει, πασῶν ἔδει πράττειν κάκιστα τὴν Σπάρτην, ἀτείχιστον οὖσαν.

Ὁ δ' οὖν Λύσανδρος ὡς παρέλαβε τάς τε ναῦς ἁπάσας, πλὴν δώδεκα, καὶ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἕκτῃ ἐπὶ δεκάτῃ Μουνυχιῶνος μηνὸς, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἐνίκων τὸν βάρβαρον, ἐβούλευσεν εὐθὺς καὶ τὴν πολιτείαν μεταστῆσαι. δυσπειθῶς δὲ καὶ τραχέως φερόντων, ἀποστείλας πρὸς τὸν δῆμον, ἔφη τὴν πόλιν εἰληφέναι παρασπονδοῦσαν· ἑστάναι γὰρ τὰ τείχη, τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ἔδει καθῃρῆσθαι παρῳχημένων. ἑτέραν οὖν ἐξ ἀρχῆς προθήσειν γνώμην περὶ αὐτῶν, ὡς τὰς ὁμολογίας λελυκότων. ἔνιοι δὲ καὶ προτεθῆναι φασὶν ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ γνώμην ἐν τοῖς συμμάχοις· ὅτε καὶ τὸν Θηβαῖον Ἐρίανθον εἰσηγήσασθαι, τὸ μὲν ἄστυ κατασκάψαι, τὴν δὲ χώραν ἀνεῖναι μηλόβοτον. εἶτα μέντοι συνουσίας γενομένης τῶν ἡγεμόνων παρὰ πότον, καί τινος Φωκέως ᾄσαντος ἐκ τοῦ Εὐριπίδου Ἠλέκτρας τὴν πάροδον, ἧς ἡ ἀρχὴ,

Ἀγαμέμνονος ὦ κόρα, ἤλυθον Ἠλέκτρα
Ποτὶ σὰν ἀγρότειραν αὐλὰν,

πάντας ἐπικλασθῆναι, καὶ φανῆναι σχέτλιον ἔργον, τὴν οὕτως εὐκλεᾶ καὶ τοιούτους ἄνδρας φέρουσαν ἀνελεῖν καὶ διεργάσασθαι τὴν πόλιν. ὁ δ' οὖν Λύσανδρος ἐνδόντων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἅπαντα, πολλὰς μὲν ἐξ ἄστεος μεταπεμψάμενος

adoleſcens, diverſum ago ac Themiſtocles: quippe eoſdem muros tam ille ad civium ſalutem excitavit, quam nos ad ſalutem eorundem diruimus. Quod ſi urbes mœnia redderent beatas, Spartam, quæ muris caret, omnium eſſe oportet miſerrimam.

Itaque Lyſander navibus extra duodecim omnibus & muris potitus Athenienſium, die ſexto decimo menſis Munychionis, quo die ſuperaverant quondam prœlio navali ad Salamina barbaros, illico propoſuit, ut rempub. immutaret. Detrectantibus id Athenienſibus indignantibuſque, ſignificavit per nuntios populo, comperiſſe fœdus ſe ab ipſis violatum. Quippe ſtare muros circumactis diebus, quibus ſolo æquatos eſſe oportuiſſet. Quare, ſicut pace ſoluta, de integro de ipſis ſe ad concilium relaturum. Nonnulli autem vere referunt eum propoſuiſſe in concilio ſociorum de redigendis in ſervitutem Athenienſibus. Quo tempore Thebanum Erianthum ſuaſiſſe, ut urbem ſolo æquarent, agrum relinquerent pecori paſcendum. Poſt tamen quum epularentur una duces, atque inter pocula Phocenſis quidam ex Euripidis Electra ingreſſum chori caneret, cujus eſt exordium,

Agamemnonis adeo, O ſoboles Electra,
Ad agreſtis culminis atria tua:

fractos omnes fuiſſe, ac rem cenſuiſſe indignam, tam claram totque & talium alumnam virorum delere & exſcindere urbem. Igitur Lyſander nihil recuſantibus Athenienſibus evocavit multas ex urbe tibicinas, om-

ψάμενος αὐλητρίδας, πάσας δὲ τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ συναγαγὼν, τὰ τείχη κατέσκαπτε, καὶ τὰς τριήρεις κατέφλεγε πρὸς τὸν αὐλὸν, ἐστεφανωμένων καὶ παιζόντων ἅμα τῶν συμμάχων, ὡς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἄρχουσαν τῆς ἐλευθερίας. εὐθὺς δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν πολιτείαν ἐκίνησε, τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δὲ ἐν Πειραιεῖ καταστήσας ἄρχοντας· ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ Καλλίβιον ἁρμοστὴν ἄνδρα Σπαρτιάτην ἐπιστήσας. ἐπεὶ δ' οὗτος Αὐτόλυκον τὸν ἀθλητὴν, ἐφ' ᾧ τὸ συμπόσιον ὁ Ξενοφῶν πεποίηκε, τὴν βακτηρίαν διαράμενος παίσειν ἔμελλεν, ὁ δὲ, τῶν σκελῶν συναράμενος, ἀνέτρεψεν αὐτὸν, οὐ συνηγανάκτησεν ὁ Λύσανδρος, ἀλλὰ καὶ συνεπετίμησε, φήσας αὐτὸν οὐκ ἐπίστασθαι τὸν Καλλίβιον ἐλευθέρων ἄρχειν. ἀλλὰ τὸν μὲν Αὐτόλυκον οἱ τριάκοντα, τῷ Καλλιβίῳ χαριζόμενοι, μικρὸν ὕστερον ἀνεῖλον.

Ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τούτων γενόμενος, αὐτὸς μὲν ἐπὶ Θρᾴκης ἐξέπλευσε, τῶν δὲ χρημάτων τὰ περιόντα, καὶ ὅσας δωρεὰς αὐτὸς ἢ στεφάνους ἐδέξατο, πολλῶν, ὡς εἰκὸς, διδόντων ἀνδρὶ δυνατωτάτῳ καὶ τρόπον τινὰ κυρίῳ τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλεν εἰς Λακεδαίμονα διὰ Γυλίππου τοῦ στρατηγήσαντος περὶ Σικελίαν. ὁ δὲ, ὡς λέγεται, τὰς ῥαφὰς τῶν ἀγγείων κάτωθεν ἀναλύσας, καὶ ἀφελὼν συχνὸν ἀργύριον ἐξ ἑκάστου, πάλιν συνέῤῥαψεν, ἀγνοήσας ὅτι γραμματίδιον ἐνῆν ἑκάστῳ τὸν ἀριθμὸν σημαῖνον. ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην, ἃ μὲν ὑφῄρητο, κατέκρυψεν ὑπὸ τὴν κέραμον τῆς οἰκίας, τὰ δ' ἀγγεῖα παρέδωκε τοῖς ἐφόροις, καὶ τὰς σφραγῖδας ἐπέδειξεν. ἐπεὶ δ' ἀνοιξάντων καὶ ἀριθμούντων διεφώνει πρὸς τὰ γράμματα τὸ πλῆθος τοῦ

ἀρ-

omnes etiam ex caſtris coegit. Tum muros diruit, naves incendit ad tibiam, ſimul coronatis ovantibuſque ſociis, tanquam libertatis foret dies ille auſpicium. Mox rempub. movit, ac triginta urbi, decem Piræo præpoſuit rectores: arci impoſuit præſidium, cui Harmoſtem dedit Callibium, Spartiatem. Qui quum Autolycum athletam, in quem condidit convivium ſuum Xenophon, ſublato baculo cædere pararet, hic cruribus eum ſublatum proſtravit in terram. Nec de eo doluit Lyſander, immo etiam caſtigavit iſtum, dicens ignorare Callibium ſe liberis hominibus imperare. Cæterum triginta viri brevi poſt interfecerunt in Callibii gratiam Autolycum.

At Lyſander, rebus hiſce compoſitis, contendit in Thraciam. Quod reliquum erat pecuniæ, item quæcunque munera & coronas acceperat, (donaverant autem ei complures, potentiſſimo nimirum viro & Græciæ quodammodo domino) Lacedæmonem per Gylippum, qui dux fuerat in Sicilia, miſit. Is (ut fama eſt) ſacculorum ſuturas in fundo ſolvit, ac ſurripuit ex unaquaque magnam vim argenti: mox conſuit iterum eas, neſcius additum in ſingulis libellum, qui numerum indicabat. Ingreſſus Spartam, ea quæ interverterat, condidit ſub tecto domus ſuæ. Sacculos Ephoris tradidit & oſtendit ſignatos. Quibus apertis & inito numero, quum diſcreparet ab indicibus

ἀργυρίου, καὶ παρεῖχε τοῖς ἐφόροις ἀπορίαν τὸ πρᾶγμα, φράζει θεράπων τοῦ Γυλίππου πρὸς αὐτοὺς αἰνιξάμενος, ὑπὸ τῷ κεραμικῷ κοιτάζεσθαι πολλὰς γλαῦκας. ἦν γὰρ, ὡς ἔοικε, τὸ χάραγμα τοῦ πλείστου τότε νομίσματος, διὰ τοὺς Ἀθηναίους, γλαῦκες.

Ὁ μὲν οὖν Γύλιππος αἰσχρὸν οὕτω καὶ ἀγεννὲς ἔργον ἐπὶ λαμπροῖς τοῖς ἔμπροσθεν καὶ μεγάλοις ἐργασάμενος, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος. οἱ δὲ φρονιμώτατοι τῶν Σπαρτιατῶν οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τοῦτο τὴν τοῦ νομίσματος ἰσχὺν φοβηθέντες, ὡς οὐχὶ τῶν τυχόντων ἁπτομένην πολιτῶν, τόν τε Λύσανδρον ἐλοιδόρουν, καὶ διεμαρτύραντο τοῖς ἐφόροις ἀποδιοπομπεῖσθαι πᾶν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, ὥσπερ κῆρας ἐπαγωγίμους. οἱ δὲ προὔθεσαν γνώμην· καὶ Θεόπομπος μέν φησιν Σκιραφίδαν, Ἔφορος δὲ Φλογίδαν εἶναι τὸν ἀποφηνάμενον, ὡς οὐ χρὴ προσδέχεσθαι νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ χρῆσθαι τῷ πατρίῳ. τοῦτο δὲ ἦν σιδηροῦν, πρῶτον μὲν ὄξει μεταβαπτόμενον ἐκ πυρὸς, ὅπως μὴ καταχαλκεύοιτο, ἀλλὰ διὰ τὴν βαφὴν ἄστομον καὶ ἀδρανὲς γένοιτο· ἔπειτα βαρύσταθμον, καὶ δυσπαρακόμιστον, καὶ ἀπὸ πολλοῦ τινος πλήθους καὶ ὄγκου μικράν τινα ἀξίαν δυνάμενον. κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ πάμπαν ἀρχαῖον οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, ἐνίων δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν παραμένει πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολοὺς καλεῖσθαι, δραχμὴν δὲ τοὺς ἓξ ὀβολούς· τοσοῦτον γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο. τῶν δὲ Λυσάνδρου φίλων ὑπεναντιουμένων, καὶ σπουδασάντων ἐν τῇ πόλει καταμεῖναι τὰ χρήματα, δημοσίᾳ μὲν ἔδοξεν εἰσάγεσθαι

cibus argenti ſumma, haberetque res Ephoros ſuſpenſos, ſervus Gylippi ſignificavit iis per ænigma, ſub Ceramico multas cubare noctuas. Nummi autem id temporis Athenienſium gratia erant noctua fere ſignati.

Atque Gylippus quidem, poſt res geſtas tam inſignes & amplas, tam fœdo & pudendo facinore admiſſo, ſolum vertit. At Spartiatarum prudentiſſimi eo nomine vel præcipue nummorum exhorreſcentes vim, quæ cives labefactaſſet non vulgares, & Lyſandrum ſunt inſectati, & teſtato denuntiaverunt Ephoris rejiciendum, quaſi exitiales quaſdam peſtes introductas, aurum & argentum. Hi rem ad concilium retulerunt. Schiraphidam Theopompus refert, Ephorus Phlogidam fuiſſe, qui non recipiendam in urbem monetam auream vel argenteam cenſuit, ſed retinendam patriam. Ea ferrea erat, primum aceto tincta adhuc candens, ut neque procudi neque duci ob tincturam, neque poſſet tractari malleo, ponderoſa deinde & ad portandum inhabilis, cujus eſſet magnus numerus & moles exigui pretii. Ac vetus moneta fuit fortaſſis omnis ejuſcemodi, quia obeliſcis utebantur ferreis nummis, quidam æreis. Unde durat ad hæc uſque tempora, ut numerus nummulorum oboli vocetur, & drachma ſex oboli. Tantum enim circumplectebatur manus. At quando Lyſandri neceſſarii interceſſerunt, & inſtiterunt ut pecunia illa retineretur in urbe, viſum fuit in uſum publicum ut admitterent

γεσθαι νόμισμα τοιοῦτον, ἂν δέ τις ἁλῷ κεκτημένος ἰδίᾳ, ζημίαν ὥρισαν θάνατον· ὥσπερ τοῦ Λυκούργου τὸ νόμισμα φοβηθέντος, οὐ τὴν ἐπὶ τῷ νομίσματι φιλαργυρείαν, ἣν οὐκ ἀφήρει τὸ μὴ κεκτῆσθαι τὸν ἰδιώτην, ὡς τὸ κεκτῆσθαι τὴν πόλιν εἰσεποιεῖτο, τῆς χρείας ἀξίαν προσλαμβανούσης καὶ ζῆλον. οὐ γὰρ ἦν, δημοσίᾳ τιμώμενον ὁρῶντας, ἰδίᾳ καταφρονεῖν ὡς ἀχρήστου· καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα νομίζειν ἑκάστῳ μηδενὸς ἄξιον πρᾶγμα, τὸ κοινῇ οὕτως εὐδοκιμοῦν καὶ ἀγαπώμενον. ἀλλὰ καὶ πολλῷ τάχιον ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιῤῥέουσιν οἱ ἐθισμοὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς βίοις, ἢ τὰ καθ' ἕκαστον ὀλισθήματα καὶ πάθη τὰς πόλεις ἀναπίμπλησι πραγμάτων πονηρῶν. τῷ γὰρ ὅλῳ συνδιαστρέφεσθαι τὰ μέρη μᾶλλον, ὅταν ἐνδῷ πρὸς τὸ χεῖρον, εἰκός· αἱ δὲ ἀπὸ μέρους εἰς ὅλον ἁμαρτίαι πολλὰς ἐνστάσεις καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑγιαινόντων ἔχουσιν. οἱ δὲ ταῖς μὲν οἰκίαις τῶν πολιτῶν, ὅπως οὐ πάρεισιν εἰς αὐτὰς νόμισμα, τὸν φόβον ἐπέστησαν φύλακα καὶ τὸν νόμον· αὐτὰς δὲ τὰς ψυχὰς ἀνεκπλήκτους καὶ ἀπαθεῖς πρὸς ἀργύριον οὐ διετήρησαν, ἐμβαλόντες εἰς ζῆλον, ὡς σεμνοῦ δή τινος καὶ μεγάλου, τοῦ πλουτεῖν ἅπαντας. περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ δι' ἑτέρας που γραφῆς ἡψάμεθα Λακεδαιμονίων.

Ὁ δὲ Λύσανδρος ἔστησεν ἀπὸ τῶν λαφύρων ἐν Δελφοῖς αὑτοῦ χαλκῆν εἰκόνα, καὶ τῶν ναυάρχων ἑκάστου, καὶ χρυσοῦς ἀστέρας τῶν Διοσκούρων, οἱ πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ἠφανίσθησαν. ἐν δὲ τῷ Βρασίδου καὶ Ἀκανθίων θησαυρῷ τριήρης ἔκειτο διὰ χρυσοῦ πεποιημένη καὶ ἐλέφαντος, δυοῖν πηχῶν, ἣν Κυ-

mitterent id genus nummos; ſiquis eos poſſidere compertus eſſet privatim, in eum pœnam capitalem ſanxere. Quaſi vero nummos Lycurgus formidaſſet, non autem nummorum comitem avaritiam & cupiditatem, quæ non ita detrahebatur quod non teneret eos privatus, ut quia haberet reſpub. incendebatur, accedente ad uſum ejus dignitate & admiratione. Neque enim fieri poterat, cui eſſe dignationem cernebant publice, id ut private reſpuerent pro inutili; atque ut ad rem privatam ſibi quiſque flocci faceret id, quod publice tanti eſſet & adeo charum. Immo vero mores ex publicis ſtudiis longe citius influunt in vitam privatam, quam privatæ offenſæ & affectiones civitates referciunt rerum turpitudine. Quippe rapit ſecum univerſitas haud dubie partes potius, ubi vergit in deterius: partis vero in univerſitatem peccata multas correctiones & remedia accipiunt a ſanis. At hi civium ædibus, ne in eas penetrarent nummi, metum appoſuerunt cuſtodem & legem; animos vero eorum incorruptos a pecunia & immotos non ſervarunt, qui in divitiarum quaſi amplæ rei & eximiæ conjecerunt omnes admirationem. De his etiam alio quodam noſtro ſcripto perſtrinximus Lacedæmonios.

Porro Lyſander Delphis ſtatuam ſuam æream & cujuſque navarchorum ſuorum, ſtellas quoque aureas Tyndaridarum fratrum de manubiis dedicavit: quæ fuerunt ante pugnam Leuctricam ſublatæ. In Braſidæ & Acanthiorum theſauro triremis ſacrata bicubitalis fuit ex auro & ebore facta, quam Cy-

Κῦρος αὐτῷ νικητήριον ἔπεμψεν. Ἀλεξανδρίδης δὲ ὁ Δελφὸς ἱστορεῖ καὶ παρακαταθήκην ἐνταῦθα Λυσάνδρου κεῖσθαι, τάλαντον ἀργυρίου καὶ μνᾶς πεντήκοντα δύο, καὶ πρὸς τούτοις ἕνδεκα στατῆρας· οὐχ ὁμολογούμενα γράφων τοῖς περὶ τῆς πενίας τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογουμένοις. τότε δ' οὖν ὁ Λύσανδρος ὅσον οὐδεὶς τῶν πρόσθεν Ἑλλήνων δυνηθεὶς, ἐδόκει φρονήματι καὶ ὄγκῳ μείζονι κεχρῆσθαι τῆς δυνάμεως. πρῶτον μὲν γὰρ, ὡς ἱστορεῖ Δοῦρις, Ἑλλήνων βωμοὺς αἱ πόλεις ἀνέστησαν ὡς Θεῷ, καὶ θυσίας ἔθυσαν. εἰς δὲ πρῶτον παιᾶνες ᾔσθησαν, ὧν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπομνημονεύουσι τοιάνδε,

Τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας στραταγὸν ἀπ' εὐρυχώρου Σπάρτας ὑμνήσομεν, ὢ ἰὴ παιάν.

Σάμιοι δὲ τὰ παρ' αὐτοῖς Ἡραῖα, Λυσάνδρεια καλεῖν ἐψηφίσαντο. τῶν δὲ ποιητῶν Χοίριλον μὲν ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὡς κοσμήσοντα τὰς πράξεις διὰ ποιητικῆς. Ἀντιλόχῳ δὲ ποιήσαντι μετρίους τινὰς εἰς αὐτὸν στίχους, ἡσθεὶς ἔδωκε πλήσας ἀργυρίου τὸν πῖλον. Ἀντιμάχου δὲ τοῦ Κολοφωνίου, καὶ Νικηράτου τινὸς Ἡρακλεώτου ποιήμασι Λυσάνδρεια διαγωνισαμένων ἐπ' αὐτῷ, τὸν Νικήρατον ἐστεφάνωσεν. ὁ δὲ Ἀντίμαχος ἀχθεσθεὶς ἠφάνισε τὸ ποίημα. Πλάτων δὲ νέος ὢν τότε, καὶ θαυμάζων τὸν Ἀντίμαχον ἐπὶ τῇ ποιητικῇ, βαρέως φέροντα τὴν ἧτταν ἀνελάμβανε καὶ παρεμυθεῖτο, τοῖς ἀγνοοῦσι κακὸν εἶναι φάμενος τὴν ἄγνοιαν, ὥσπερ τὴν τυφλότητα τοῖς μὴ βλέπουσιν. ἐπεὶ μέντοι ὁ κιθαρῳδὸς Ἀριστόνους, ἑξάκις Πύθια νενικηκὼς, ἐπηγγέλλετο τῷ Λυ-

Cyrus ei victoriæ cauſa gratulatoriam miſerat. Alexandrides Delphus depoſuiſſe ibidem tradit Lyſandrum argenti talentum, minas duas & quinquaginta, inſuper ſtateras undecim. Sed parum convenientia ſcribit iis quæ recepta ſunt de illius paupertate. Porro Lyſander, cujus tunc erat major potentia quam cujuſquam fuiſſet ſuperiorum Græcorum, majorem potentia ſua viſus eſt arrogantiam & faſtum uſurpaſſe. Primo enim Græcorum aras ei (ut Duris tradit) civitates ut Deo erexerunt, victimaſque immolaverunt. In eum primum decantati pæanes fuere : quorum unius exordium commemorant hujuſcemodi,

Ducem bonæ Pelaſgiæ lætis ab ampla plauſibus Sparta canemus inclytum.

Samii ſciverunt ut Junonia apud ipſos Lyſandria dicerentur. Ex civibus perpetuo in comitatu ſuo Chœrilum habebat, qui res geſtas celebraret carmine. Antilocho, qui certum numerum verſuum in laudem ſuam condiderat, lætus pileum dedit argenti plenum. Quum Antimachus Colophonius & Niceratus quidam Heracleotes carminibus Lyſandria in honorem ejus certarent, donavit Niceratum corona : ea re Antimachus offenſus, abolevit poema. Plato autem, qui juvenis id temporis erat, & Antimachum ob artem poeticam colebat, ablatam ſibi palmam moleſte ferentem allevavit excitavitque, ignaris dicens malum eſſe ignorantiam, ſicut cæcitatem non videntibus. Jam citharœdus Ariſtonous, qui Pythiis victor ſexies fuerat, in gratiam oſtendit ſe Ly-

Λυσάνδρῳ φιλοφρονούμενος, ἂν νικήσῃ πάλιν, Λυσάνδρου κηρύξειν ἑαυτὸν, ἢ δοῦλον εἰπεῖν.

Ἀλλ' ἡ μὲν φιλοτιμία τοῦ Λυσάνδρου τοῖς πρώτοις καὶ ἰσοτίμοις ἦν ἐπαχθὲς μόνον, ὑπεροψίας δὲ πολλῆς ἅμα τῇ φιλοτιμίᾳ διὰ τοὺς θεραπεύοντας ἐγγινομένης τῷ ἤθει καὶ βαρύτητος, οὔτε τιμῆς οὔτε τιμωρίας μέτρον ἦν παρ' αὐτῷ δημοτικὸν, ἀλλὰ φιλίας μὲν ἆθλα καὶ ξενίας, ἀνυπεύθυνοι δυναστεῖαι πόλεων καὶ τυραννίδες ἀνεξέταστοι, θυμοῦ δὲ μία πλήρωσις, ἀπολέσθαι τὸν ἀπεχθανόμενον· οὐδὲ γὰρ φυγεῖν ἐξῆν. ἀλλὰ καὶ Μιλησίων ὕστερον τοὺς τοῦ δήμου προϊσταμένους δεδιὼς μὴ φύγωσι, καὶ προαγαγεῖν τοὺς κεκρυμμένους βουλόμενος, ὤμοσε μὴ ἀδικήσειν· πιστεύσαντας δὲ καὶ προελθόντας, ἀποσφάξαι τοῖς ὀλιγαρχικοῖς παρέδωκεν, οὐκ ἐλάττονας ὀκτακοσίων συναμφοτέρους ὄντας. ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικῶν φόνος οὐκ ἀριθμητὸς, ἅτε δὴ μὴ κατ' ἰδίας μόνον αἰτίας αὐτοῦ κτείνοντος, ἀλλὰ πολλαῖς μὲν ἔχθραις, πολλαῖς δὲ πλεονεξίαις τῶν ἑκασταχόθι φίλων χαριζομένου τὰ τοιαῦτα καὶ συνεργοῦντος. ὅθεν εὐδοκίμησεν Ἐτεοκλῆς ὁ Λακεδαιμόνιος, εἰπὼν ὡς οὐκ ἂν Ἑλλὰς δύο Λυσάνδρους ἤνεγκε. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ Ἀλκιβιάδου φησὶ Θεόφραστος εἰπεῖν Ἀρχίστρατον. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὕβρις ἦν καὶ τρυφὴ σὺν αὐθαδείᾳ, τὸ μάλιστα δυσχεραινόμενον· τὴν δὲ Λυσάνδρου δύναμιν ἡ τοῦ τρόπου χαλεπότης φοβερὰν ἐποίει καὶ βαρεῖαν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ πάνυ προσεῖχον ἐγκαλοῦσιν· ἐπεὶ δὲ Φαρ-

Lyſandri, ſi rurſus viciſſet, pronuntiaturum vel dicturum Lyſandri ſervum ſe eſſe.

At ambitio erat Lyſandri principibus modo & paribus odioſa. Quia vero immenſa arrogantia & ſupercilium una cum ambitione infundebant ſe ob clientelas moribus ejus, neque honorum vel ſuppliciorum civilis erat apud eum modus, ſed amicitiæ & hoſpitii principatus civitatum ſoluti & effrænati dominatus præmia erant, iræ autem una expletio mors inimici: nam effugii non erat locus. Immo vero illi qui apud Mileſios poſtea tuebantur partes populi, veritus ne profugerent, & quo extraheret deliteſcentes, juravit non violaturum ſe eos. Quos fide ſua prodeuntes tradidit illis qui de factione erant paucorum potentium, necandos, quorum erat ex ambabus partibus non intra octingentos numerus. Edebatur præterea aliorum popularium oppidatim infinita cædes. Nempe repræſentabat non ex propriis tantum offenſionibus necem, ſed frequentibus odiis, frequentibus cupiditatibus amicorum, quos paſſim habebat, ea donabat facinora, illorumque in his erat adjutor. Unde celebrata vox eſt Eteoclis Lacedæmonii, Græciam ferre duos Lyſandros non potuiſſe. Idem de Alcibiade Theophraſtus Archiſtratum autor eſt dixiſſe. Cæterum acerbiſſimum in hoc, petulantia erat & cum procacitate conjunctus luxus: Lyſandri vero potentiam efficiebat amaritudo morum horrendam & atrocem. Atqui de reliquorum criminationibus non laborabant magnopere Lacedæmonii. Ubi vero Pharnabazus

Φαρνάβαζος ἀδικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τὴν χώραν ἄγοντος καὶ φέροντος, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην κατηγόρους, ἀγανακτήσαντες οἱ ἔφοροι, τῶν μὲν φίλων αὐτοῦ καὶ συστρατήγων ἕνα, Θώρακα, λαβόντες ἀργύριον ἰδίᾳ κεκτημένον, ἀπέκτειναν, ἐκείνῳ δὲ σκυτάλην ἀπέπεμψαν, ἥκειν κελεύοντες. ἔστι δὲ ἡ σκυτάλη τοιοῦτον. ἐπὰν ἐκπέμψωσι ναύαρχον ἢ στρατηγὸν οἱ ἔφοροι, ξύλα δύο στρογγύλα μῆκος καὶ πάχος ἀκριβῶς ἐπισώσαντες, ὥστε ταῖς τομαῖς ἐφαρμόζειν πρὸς ἄλληλα, τὸ μὲν αὐτοὶ φυλάττουσι, θάτερον δὲ τῷ πεμπομένῳ διδόασι. ταῦτα δὲ τὰ ξύλα σκυτάλας καλοῦσιν. ὅταν οὖν ἀπόῤῥητόν τι καὶ μέγα φράσαι βουληθῶσι, βιβλίον, ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενὸν, ποιοῦντες, περιελίττουσι τὴν παρ' αὐτοῖς σκυτάλην, οὐδὲν διάλειμμα ποιοῦντες, ἀλλὰ πανταχόθεν κύκλῳ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς τῷ βιβλίῳ καταλαμβάνοντες. τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἃ βούλονται καταγράφουσιν εἰς τὸ βιβλίον, ὥσπερ ἐπὶ τῇ σκυτάλῃ περικείμενον. ὅταν δὲ γράψωσιν, ἀφελόντες τὸ βιβλίον, ἄνευ τοῦ ξύλου πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀποστέλλουσι. δεξάμενος δὲ ἐκεῖνος, ἄλλως μὲν οὐδὲν ἀναλέξασθαι δύναται τῶν γραμμάτων, συναφὴν οὐκ ἐχόντων, ἀλλὰ διεσπασμένων· τὴν δὲ παρ' αὑτῷ σκυτάλην λαβὼν, τὸ τμῆμα τοῦ βιβλίου περὶ αὐτὴν περιέτεινεν, ὥστε τῆς ἕλικος εἰς τάξιν ὁμοίως ἀποκαθισταμένης ἐπιβάλλοντα τοῖς πρώτοις τὰ δεύτερα, κύκλῳ τὴν ὄψιν ἐπάγειν τὸ συνεχὲς ἀνευρίσκουσαν. καλεῖται δὲ ὁμωνύμως τῷ ξύλῳ σκυτάλη τὸ βιβλίον, ὡς τῷ μετροῦντι τὸ μετρούμενον.

Ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐλθούσης τῆς σκυτάλης πρὸς αὐτὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον,

nabazus ob injurias ejus, quod provinciam ſuam vaſtaret, miſit Spartam accuſatores; infenſi Ephori unum ex amicis Lyſandri & collegis Thoracem, quod habere eum domi compertum fuit argentum, necaverunt, ipſumque Lyſandrum miſſa ſcytala revocaverunt domum. Scytala autem res eſt hujuſcemodi: Quum præfectum claſſis vel ducem Ephori mittunt in expeditionem, ligna bina parant rotunda pari prorſus longitudine & craſſitudine, ut deſecta inter ſe quadrent. Horum alterum ipſi retinent, alterum tradunt ei quem dimittunt. Ligna hæc ſcytalas appellant. Ubi jam arcana & ardua mandare volunt, codicillos faciunt inſtar corrigiæ longos & ſtrictos: his ſcytalam ſuam circumplicant nullo interſtitio relicto, ſed ſuperficiem ejus amplectuntur undique codicillis. Inde quod libuerit, in circumjecto ſcytalam codice exarant. Ubi ſcripſere, detractos codicillos mittunt ad ducem abſque ligno. Acceptos ille alias nequaquam valet legere, quod commiſſuram non habeant literæ, ſed divulſæ ſint: adhibet autem ſcytalam ſuam & ſegmento eam circumplicat codicillorum. Ita ſpira in eandem repoſita ſeriem, primis cohærentia ſecunda in orbem offerunt oculis contextum. Codicillus dicitur item ac lignum ſcytala, ſicut menſuratum eodem quo menſura nomine.

At Lyſander allata ad eum in Helleſpontum ſcy-

λήσποντον, διεταράχθη, καὶ μάλιστα τὰς τοῦ Φαρναβάζου δεδιὼς κατηγορίας, ἐσπούδασεν εἰς λόγους αὐτῷ ὡς λύσων συνελθεῖν τὴν διαφοράν. καὶ συνελθὼν ἐδεῖτο γράψαι περὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἑτέραν ἐπιστολὴν, ὡς οὐδὲν ἠδικημένον, οὐδ' ἐγκαλοῦντα. πρὸς Κρῆτα δὲ ἄρα, τὸ τοῦ λόγου, κρητίζων ἠγνόει τὸν Φαρνάβαζον. ὑποσχόμενος γὰρ ἅπαντα ποιήσειν, φανερῶς μὲν ἔγραψεν οἵαν ὁ Λύσανδρος ἠξίωσεν ἐπιστολὴν, κρύφα δὲ εἶχεν ἑτέραν αὐτόθι γεγραμμένην· ἐν δὲ τῷ τὰς σφραγῖδας ἐπιβάλλειν, ἐξαλλάξας τὰ βιβλία μηδὲν διαφέροντα τῇ ὄψει, δίδωσιν ἐκείνην αὐτῷ τὴν κρύφα γεγραμμένην. ἀφικόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος εἰς Λακεδαίμονα, καὶ πορευθεὶς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶ, πρὸς τὸ ἀρχεῖον, ἀπέδωκε τοῖς ἐφόροις τὰ γράμματα τοῦ Φαρναβάζου, πεπεισμένος ἀνῃρῆσθαι τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῶν ἐγκλημάτων. ἠγαπᾶτο γὰρ ὁ Φαρνάβαζος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, προθυμότατος ἐν τῷ πολέμῳ τῶν βασιλέως στρατηγῶν γεγενημένος. ἐπεὶ δὲ ἀναγνόντες οἱ ἔφοροι τὴν ἐπιστολὴν, ἔδειξαν αὐτῷ, καὶ συνῆκεν ὡς

Οὐκ ἄρ' Ὀδυσσεύς ἐστιν αἱμύλος μόνον,

τότε μὲν ἰσχυρῶς τεθορυβημένος ἀπῆλθεν· ἡμέραις δὲ ὀλίγαις ὕστερον ἐντυχὼν τοῖς ἄρχουσιν, ἔφη δεῖν αὐτὸν εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι, καὶ τῷ Θεῷ θῦσαι θυσίας ἃς ηὔξατο πρὸ τῶν ἀγώνων. ἔνιοι μὲν οὖν ὡς ἀληθῶς φασὶν αὐτὸν πολιορκοῦντι τὴν τῶν Ἀφυγαίων πόλιν ἐν Θρᾴκῃ κατὰ τοὺς ὕπνους παραστῆναι τὸν Ἄμμωνα· διὸ καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεὶς, ὡς τοῦ Θεοῦ προστάξαντος, ἐκέλευσε τοὺς Ἀφυγαίους Ἄμμωνι θύειν, καὶ τὸν Θεὸν ἐσπούδασεν εἰς τὴν

ſcytala perculſus, & Pharnabazi potiſſimum formidans crimina, affectavit ad dirimendam controverſiam cum eo propere congredi. In colloquio oravit eum ut literas de ſe ad magiſtratus alteras, nulla ipſum injuriam affectum eſſe, neque quicquam ſcriberet queri. Cæterum ignorabat cum Cretenſe, ut eſt in proverbio, cretizare Pharnabazo: qui omnia recepit ſe facturum, atque in propatulo quidem, qualem flagitabat Lyſander, epiſtolam conſcripſit, clam vero alteram habebat jam exaratam, & inter ſignandum commutavit codicillos nihil inter ſe ſpecie diſcrepantes, tradiditque Lyſandro illum occulte ſcriptum. Reverſus Lacedæmonem Lyſander, atque (ut moris eſt) ad curiam profectus, reddidit Ephoris Pharnabazi literas, pro certo habens maximum crimen ſuum eſſe ſopitum. Pharnabazum enim Lacedæmonii, quod inter regios præfectos fuiſſet in bello promptiſſimus, charum habebant. Ut vero lectas literas Ephori oſtenderunt Lyſandro, & hic animadvertit,

Non ſolum Ulyſſem mentis eſſe callidæ,

in præſentia quidem vehementer perplexus digreſſus eſt. Paucis poſt diebus adiit magiſtratus, propoſuitque neceſſarium ſibi iter eſſe ad Ammonis delubrum, & ſacrificia quæ ante prœlia voverat, reddenda. Ac nonnulli vere aiunt, quum in Thracia Aphygæorum oppidum circumſideret, in ſomno adſtitiſſe ei Jovem Ammonem. Unde ſoluta obſidione, velut Dei juſſu præcepit Aphygæis Ammoni ſacra facere, Deumque maturavit in Afri-

τὴν Λιβύην πορευθεὶς ἐξιλάσασθαι. τοῖς δὲ πλείστοις ἐδόκει πρόσχημα ποιεῖσθαι τὸν Θεόν, ἄλλως δὲ τοὺς ἐφόρους δεδοικώς, καὶ τὸν οἴκοι ζυγὸν οὐ φέρων, οὐδ' ὑπομένων ἄρχεσθαι, πλάνης ὀρέγεσθαι καὶ περιφοιτήσεως τινός· ὥσπερ ἵππος ἐκ νομῆς ἀφέτου καὶ λειμῶνος αὖθις ἥκων ἐπὶ φάτνην, καὶ πρὸς τὸ σύνηθες ἔργον αὖθις ἀγόμενος. ἣν μὲν γὰρ Ἔφορος τῆς ἀποδημίας ταύτης αἰτίαν ἀναγράφει, μετὰ μικρὸν ἀφηγήσομαι.

Μόλις δὲ καὶ χαλεπῶς ἀφεθῆναι διαπραξάμενος ὑπὸ τῶν ἐφόρων, ἐξέπλευσεν. οἱ δὲ βασιλεῖς, ἀποδημήσαντος αὐτοῦ, συμφρονήσαντες ὅτι ταῖς ἑταιρείαις τὰς πόλεις κατέχων, διὰ παντὸς ἄρχει καὶ κύριός ἐστι τῆς Ἑλλάδος, ἔπρασσον ὅπως ἀποδώσουσι τοῖς δημόταις τὰ πράγματα, τοὺς ἐκείνου φίλους ἐκβαλόντες. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν πρὸς ταῦτα κινήματος γινομένου, καὶ πρῶτον τῶν ἀπὸ Φυλῆς Ἀθηναίων ἐπιθεμένων τοῖς τριάκοντα, καὶ κρατούντων, ἐπανελθὼν διὰ ταχέων ὁ Λύσανδρος, ἔπεισε τοὺς Λακεδαιμονίους ταῖς ὀλιγαρχίαις βοηθεῖν, καὶ τοὺς δήμους κολάζειν. καὶ πρώτοις τοῖς τριάκοντα πέμπουσιν ἑκατὸν τάλαντα πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ στρατηγὸν αὐτῶν, Λύσανδρον. οἱ δὲ βασιλεῖς φθονοῦντες, καὶ δεδιότες μὴ πάλιν ἕλῃ τὰς Ἀθήνας, ἔγνωσαν ἐξιέναι τὸν ἕτερον αὐτῶν. ἐξῆλθε δὲ ὁ Παυσανίας, λόγῳ μὲν ὑπὲρ τῶν τυράννων ἐπὶ τὸν δῆμον, ἔργῳ δέ, καταλύσων τὸν πόλεμον, ὡς μὴ πάλιν ὁ Λύσανδρος διὰ τῶν φίλων κύριος γένοιτο τῶν Ἀθηνῶν. τοῦτο μὲν οὖν διεπράξατο ῥᾳδίως, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις διαλλάξας, καὶ καταπαύσας τὴν στάσιν, ἀφείλετο τοῦ Λυσάνδρου τὴν φιλοτιμίαν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἀπο-

Africam profectus placare. Plerique crediderunt velamento uſum Dei, quum alioqui Ephoros timeret, neque ferre civile jugum, neque parere ſuſtineret, oberrare expetiiſſe & vagari alicubi, equi in modum, qui ex liberis paſcuis & pratis ad præſepe redit, & ad ſolitas reducitur operas. Nam quam Ephorus allegat hujus cauſam peregrinationis, mox ediſſeram.

Quum dimiſſionem ægre & non citra laborem impetraviſſet ab Ephoris, conſcendit. Reges, eo abſente, qui conſideraverunt ſodalitiis eum tenentem oppida perpetuo imperio & dominatui Græciæ incubare, ſtruebant, ut expulſis familiaribus illius, reſpub. redderent popularibus. Verum enimvero, quum novus hinc eſſet excitatus motus, & primum Athenienſes, ex Phyla moventes, triginta rectores eſſent adorti, eoſque prœlio fudiſſent, regreſſus propere Lyſander fuit autor Lacedæmoniis, ut rebuſpub. quas adminiſtrabant pauci, ſubvenirent, pœnaſque exigerent a populis. Primo igitur triginta rectoribus in belli ſubſidium centum talenta mittunt, ac ducem præficiunt eis Lyſandrum. At reges, malignitate & metu ne iterum caperet ille Athenas, ſtatuerunt ut alter ipſorum ſuſciperet expeditionem. Ac profectus eſt Pauſanias, verbo contra populum Athenienſem pro tyrannis, revera ad dirimendum bellum, ne amicorum opera redigeret Lyſander denuo in poteſtatem ſuam Athenas. Quod quidem perfecit facile : reductiſque in gratiam Athenienſibus, atque compoſita ſeditione, ambitionem Lyſandri præſcidit. Rebellantibus vero

2 brevi

ἀποστάντων πάλιν τῶν Ἀθηναίων, αὐτὸς μὲν αἰτίαν ἔλαβεν ὡς ἐγκεχαλινωμένον τῇ ὀλιγαρχίᾳ τὸν δῆμον ἀνεὶς αὖθις ἐξυβρίσαι καὶ θρασύνεσθαι· τῷ δὲ Λυσάνδρῳ προσεθήκατο δόξαν ἀνδρὸς οὐ πρὸς ἑτέρων χάριν, οὐδὲ θεατρικῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον αὐθεκάστως στρατηγοῦντος.

Ἦν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θρασὺς, καὶ καταπληκτικὸς πρὸς τοὺς ἀντιτείνοντας. Ἀργείοις μὲν γὰρ ἀμφιλογουμένοις περὶ γῆς ὅρων, καὶ δικαιότερα τῶν Λακεδαιμονίων οἰομένοις λέγειν, δείξας τὴν μάχαιραν, Ὁ ταύτης, ἔφη, κρατῶν, βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται. Μεγαρέως δὲ ἀνδρὸς ἔν τινι συλλόγῳ παῤῥησίᾳ χρησαμένου πρὸς αὐτὸν, Οἱ λόγοι σου, εἶπεν, ὦ ξένε, πόλεως δέονται. τοὺς δὲ Βοιωτοὺς ἐπαμφοτερίζοντας ἠρώτα, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασιν ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ἐφεστώτων, παρερχόμενος πρὸς τὰ τείχη, τοὺς Λακεδαιμονίους ἑώρα προσβάλλειν ὀκνοῦντας, καὶ λαγώς τις ὤφθη διαπηδῶν τὴν τάφρον, Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφη, τοιούτους φοβούμενοι πολεμίους, ὧν οἱ λαγωοὶ δι᾽ ἀργίαν τοῖς τείχεσιν ἐγκαθεύδουσιν; ἐπεὶ δὲ Ἆγις ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν, ἀδελφὸν μὲν Ἀγησίλαον καταλιπὼν, υἱὸν δὲ νομιζόμενον Λεωτυχίδην, ἐραστὴς τοῦ Ἀγησιλάου γεγονὼς ὁ Λύσανδρος, ἔπεισεν αὐτὸν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς βασιλείας, ὡς Ἡρακλείδην ὄντα γνήσιον. ὁ γὰρ Λεωτυχίδας διαβολὴν εἶχεν ἐξ Ἀλκιβιάδου γεγονέναι, συνόντος αὐτοῦ κρύφα τῇ Ἄγιδος γυναικὶ Τιμαίᾳ, καθ᾽ ὃν χρόνον φεύγων ἐν Σπάρτῃ διέτριβεν. ὁ δὲ Ἆγις,

brevi de integro Athenienſibus, inſimulatus Pauſanias eſt, quod frænato paucorum potentia populo ad inſolentiam & licentiam feneſtram aperuiſſet; Lyſandro vero adjunxit exiſtimationem tanquam viri non ad aliorum gratiam neque ad faſtum, verum ex uſu civitatis Spartanæ ſevere imperantis.

Fuit etiam ejus ferox & fulminans ad reluctantes oratio. Siquidem ambigentibus de agri finibus Argivis, & æquiora quam Lacedæmonios ratis ſe adferre, monſtrato gladio, Qui hoc (inquit) potitur, hic de finibus agri optime diſſerit. Quum civis Megarenſis in concilio libere cum eo ageret, Oratio tua (inquit) hoſpes indiget urbe. Fluctuantes Bœotios, utri parti adhærerent, interrogavit, directis haſtis fines ipſorum peragraret, an inclinatis. Quum Corinthii deſciviſſent, & accedens ad muros Lyſander Lacedæmonios ſegnes cerneret ad oppugnationem, lepus autem conſpectus eſſet foſſam tranſilire, Ecquid pudet vos (inquit) eos formidare hoſtes, quorum ob ignaviam mœnibus indormiunt lepores? Porro quum rex Agis fato functus eſſet, fratre ſuperſtite Ageſilao, & Leotychide, qui habebatur filius ejus, impulit Lyſander Ageſilaum, cujus fuerat amator, ut juſtam Herculis progeniem, ad regnum aſſerendum. Flagrabat enim Leotychides infamia, quaſi ſuſceptus ex Alcibiade, qui quo tempore exul Spartæ agebat, ſtupri clandeſtinam conſuetudinem cum uxore Agidis Timæa habuerat. Agis au-

Ἆγις, ὥς φασι, χρόνου μὲν λογισμῷ τὸ πρᾶγμα συνελὼν, ὡς οὐ κυήσειεν ἐξ αὐτοῦ, παρημέλει τοῦ Λεωτυχίδου, καὶ φανερὸς ἦν ἀναινόμενος αὐτὸν, παρά τε τὸν λοιπὸν χρόνον· ἐπεὶ δὲ νοσῶν εἰς Ἡραίαν ἐκομίσθη, καὶ τελευτᾷν ἔμελλε, τὰ μὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ νεανίσκου, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν φίλων ἐκλιπαρηθεὶς, ἐναντίον πολλῶν ἀπέφηνεν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Λεωτυχίδαν, καὶ δεηθεὶς τῶν παρόντων ἐπιμαρτυρῆσαι ταῦτα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέθανεν. οὗτοι μὲν οὖν ἐμαρτύρουν ταῦτα τῷ Λεωτυχίδῃ, τὸν δὲ Ἀγησίλαον, λαμπρὸν ὄντα τἄλλα, καὶ συναγωνιστῇ τῷ Λυσάνδρῳ χρώμενον, ἔβλαπτε Διοπείθης, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ χρησμολογίᾳ, τοιόνδε μάντευμα προσφέρων εἰς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου,

Φράζεο δὴ Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.
Δηρὸν γὰρ μόχθοι σε καταχήσουσιν ἄελπτοι,
Φθισίβροτόν τ᾽ ἐπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πολλῶν οὖν ὑποκατακλινομένων πρὸς τὸ λόγιον, καὶ τρεπομένων πρὸς τὸν Λεωτυχίδην, ὁ Λύσανδρος οὐκ ὀρθῶς ἔφη τὸν Διοπείθη τὴν μαντείαν ὑπολαμβάνειν· οὐ γὰρ ἂν προσπταίσας τις ἄρχῃ Λακεδαιμονίων, δυσχεραίνειν τὸν Θεὸν, ἀλλὰ χωλὴν εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰ νόθοι καὶ κακῶς γεγονότες βασιλεύσωσιν Ἡρακλείδαις. τοιαῦτα λέγων καὶ δυνάμενος πλεῖστον, ἔπεισε· καὶ γίνεται βασιλεὺς Ἀγησίλαος.

Εὐθὺς οὖν αὐτὸς ἐξώρμα καὶ προὔτρεπεν ὁ Λύσανδρος εἰς τὴν Ἀσίαν στρατεύειν, ὑποτιθεὶς ἐλπίδας, ὡς καταλύσοντι Πέρσας, καὶ μεγίστῳ γενησομένῳ. πρός

τε

autem (uti fama eſt) collegit rem ex tempore, non eſſe eam ex ſe prægnantem. Unde Leotychidem negligebat, ac non obſcure reliquo tempore abdicabat. At ubi æger eſt Heræam delatus, jam morti vicinus hinc ab ipſo adoleſcente, hinc ab amicis obſecrantibus inductus eſt, ut adhibitis multis filium agnoſceret Leotychidem, & quum oraſſet adſiſtentes, ut horum eſſent apud Lacedæmonios teſtes, exſpiravit. Et quidem teſtificabantur hi Leotychidi ea: inſuper Ageſilaum, inclytum alias virum & adjutore ſubnixum Lyſandro, celebris vates lædebat Diopithes, qui hoc vaticinium in Ageſilai citavit claudita-tem,

Tu quamvis animo tumeas, ô Sparta, ſuperbo,
Te validam pedibus prorſus circumſpice claudum
Ne lædat regnum: longi te namque labores
Et ſubiti cingent, Martiſque agitaberis undis.

Igitur multis oraculo aſſentientibus atque ad Leotychidem verſis, negavit Diopithem Lyſander ſortes recte accipere. Neque enim, ſi qui offenſaverit pedem regnet apud Lacedæmonios, id Deum averſari, ſed eſſe regnum claudum, ſi adulterini & degeneres inter poſteros Herculis agant regnum. His ſuaſionibus & opibus ingentibus ſuis pervicit, ut rex ſalutaretur Ageſilaus.

Extemplo igitur inſtigat eum ſtimulatque Lyſander ad bellum Aſiaticum, ſpem oſtendens fore, Perſas ut debellaret, atque evaderet omnium hominum primus. Scrip-

ſit

τε τοὺς ἐν Ἀσίᾳ φίλους ἔγραψεν, αἰτεῖσθαι κελεύων παρὰ Λακεδαιμονίων στρατηγὸν Ἀγησίλαον, ἐπὶ τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον. οἱ δὲ ἐπείθοντο, καὶ πρέσβεις ἔπεμπον εἰς Λακεδαίμονα δεομένους. ὃ δοκεῖ τῆς βασιλείας οὐκ ἔλαττον Ἀγησιλάῳ καλὸν ὑπάρξαι διὰ Λύσανδρον. ἀλλ' αἱ φιλότιμοι φύσεις ἄλλως μὲν οὐ κακαὶ πρὸς τὰς ἡγεμονίας εἰσὶ, τὸ δὲ φθονεῖν τοῖς ὁμοίοις διὰ δόξαν, οὐ μικρὸν ἐμπόδιον τῶν καλῶν πράξεων ἔχουσι. ποιοῦνται γὰρ ἀνταγωνιστὰς τῆς ἀρετῆς οἷς πάρεστι χρῆσθαι συνεργοῖς. Ἀγησίλαος μὲν οὖν ἐπηγάγετο Λύσανδρον ἐν τοῖς τριάκοντα συμβούλοις, ὡς μάλιστα καὶ πρώτῳ τῶν φίλων χρησόμενος. ἐπεὶ δ' εἰς τὴν Ἀσίαν παραγενομένων, πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἔχοντες οἱ ἄνθρωποι συνήθως, βραχέα καὶ σπανίως διελέγοντο· τὸν δὲ Λύσανδρον ἐκ πολλῆς τῆς πρόσθεν ὁμιλίας, οἵ τε φίλοι θεραπεύοντες, οἵ τε ὕποπτοι δεδοικότες, ἐφοίτων ἐπὶ θύρας καὶ παρηκολούθουν· οἷον ἐν τραγῳδίαις ἐπιεικῶς συμβαίνει περὶ τοὺς ὑποκριτὰς, τὸν μὲν, ἀγγέλου τινὸς ἢ θεράποντος ἐπικείμενον πρόσωπον, εὐδοκιμεῖν καὶ πρωταγωνιστεῖν, τὸν δὲ διάδημα καὶ σκῆπτρον φοροῦντα μηδὲ ἀκούεσθαι φθεγγόμενον· οὕτω περὶ τὸν σύμβουλον ἦν τὸ πᾶν ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, τῷ δὲ βασιλεῖ τοὔνομα τῆς δυνάμεως ἔρημον ἀπελείπετο. γενέσθαι μὲν οὖν ἴσως ἔδει τινὰ τῆς ἐκμελοῦς ταύτης φιλοτιμίας ἐπαφὴν, καὶ συσταλῆναι τὸν Λύσανδρον ἄχρι τῶν δευτερείων· τὸ δὲ παντελῶς ἀπορρίψαι καὶ προπηλακίσαι διὰ δόξαν εὐεργέτην ἄνδρα καὶ φίλον, οὐκ ἦν ἄξιον Ἀγησιλάῳ προσεῖναι. πρῶτον μὲν οὖν οὐ παρεῖχεν αὐτῷ πράξεων ἀφορμὰς, οὐδὲ ἔταττεν ἐφ' ἡγεμονίας· ἔπειτα ὑπὲρ ὧν αἴσθοιτό τι πράττοντα

καὶ

ſit etiam ad ſuos in Aſia amicos, ut ad movendum barbaris bellum ducem poſcerent Ageſilaum. Cujus illi impulſu legatos miſerunt Lacedæmonem cum hiſce poſtulatis. Quod decus regno non inferius apparet acceptum tuliſſe Ageſilaum Lyſandro. Atqui ambitioſa ingenia cætero non inutilia ad imperia ſunt, ſed invidentia parium gloriæ cauſa non mediocria rebus magnis gerendis adferunt impedimenta. Efficiunt enim adverſarios virtutis eos, quos habere queant adjutores. Ageſilaus ergo duxit ſecum inter triginta conſiliarios Lyſandrum, quo eſſet præcipue & principe amicorum uſurus. Poſtquam vero in Aſiam ventum eſt, quod cum illo incolis nullus uſus intercederet, pauci, idque raro adibant eum: Lyſandrum vero ex magna priſtina conſuetudine, amici obſervantia, iniqui timore domum ejus celebrabant affectabanturque eum. Quod in tragœdiis fere uſu venit hiſtrionibus, ut, qui nuntii perſonam gerunt vel miniſtri, pluris fiant & primas partes agant, illius vero qui diadema & ſceptrum fert, nec vox audiatur ulla loquentis: ita apud conſiliarium majeſtas imperii hærebat, regi orbum potentia nomen tantum manebat reliquum. Erat quidem hæc aliquantulum perſtringenda importuna ambitio, & detrahendus ad ſecundas partes Lyſander: verum ut ſemel projiceret & ludibrio haberet bene de ſe meritum & amicum, indignum vitium erat, quo laboraret Ageſilaus. Primum enim non conceſſit ei rei ullius gerendæ materiam, neque ulli rei præfecit eum: deinde quorum commendare rem

vel

καὶ σπουδάζοντα τὸν Λύσανδρον, ἀεὶ τούτους πάντων ἀπράκτους, καὶ τῶν ἐπιτυχόντων ἔλαττον ἔχοντας ἀπέπεμπεν, παραλύων ἡσυχῇ καὶ διαψύχων τὴν ἐκείνου δύναμιν. ἐπεὶ δὲ τῶν πάντων διαμαρτάνων ὁ Λύσανδρος, ἔγνω τοῖς φίλοις τὴν παρ' αὐτοῦ σπουδὴν ἐναντίωμα γινομένην, αὐτός τε τὸ βοηθεῖν ἐξέλιπε, κἀκείνων ἐδεῖτο μὴ προσιέναι μηδὲ θεραπεύειν αὐτὸν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ διαλέγεσθαι, καὶ τοῖς δυναμένοις ὠφελεῖν τοὺς τιμῶντας αὐτοὺς μᾶλλον ἐν τῷ παρόντι. ταῦτα ἀκούοντες οἱ πολλοὶ, τοῦ μὲν ἐνοχλεῖν αὐτὸν περὶ πραγμάτων ἀπείχοντο, τὰς δὲ θεραπείας οὐ κατέλιπον, ἀλλὰ προσφοιτῶντες ἐν τοῖς περιπάτοις καὶ γυμνασίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἠνίων τὸν Ἀγησίλαον ἀπὸ φθόνου τῆς τιμῆς· ὥστε τοῖς πολλοῖς στρατιώταις ἡγεμονίας πραγμάτων καὶ διοικήσεις πόλεων ἀποδιδοὺς, τὸν Λύσανδρον ἀπέδειξε κρεωδαίτην. εἶτα οἷον ἐφυβρίζων πρὸς τοὺς Ἴωνας, Ἀπιόντες, ἔφη, νῦν τὸν ἐμὸν κρεωδαίτην θεραπευέτωσαν. ἔδοξεν οὖν Λυσάνδρῳ διὰ λόγων πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν· καὶ γίνεται βραχὺς καὶ Λακωνικὸς αὐτῶν διάλογος, Ἦ καλῶς ᾔδεις, ὦ Ἀγησίλαε, φίλους ἐλαττοῦν. καὶ ὃς, ἄν γε ἐμοῦ βούλωνται μείζονες εἶναι. τοὺς δὲ αὔξοντας τὴν ἐμὴν δύναμιν, καὶ μετέχειν αὐτῆς, δίκαιον. ἀλλ' ἴσως μὲν, ὦ Ἀγησίλαε, σοὶ λέλεκται μᾶλλον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. δέομαι δέ σου καὶ διὰ τοὺς ἐκτὸς ἀνθρώπους οἳ πρὸς ἡμᾶς ἀποβλέπουσιν, ἐνταῦθά με τῆς σεαυτοῦ στρατηγίας τάξον, ὅπου τεταγμένον, ἥκιστα μὲν ἐπαχθῆ, μᾶλλον δὲ χρήσιμον ἔσεσθαι σεαυτῷ νομίζεις.

Ἐκ τούτου πρεσβευτὴς εἰς Ἑλλήσποντον ἐπέμπετο· καὶ τὸν μὲν Ἀγησίλαον δι'

vel ſtudioſum Lyſandrum intelligeret, eos ſemper inanes, atque infra abjectiſſimum quemque dimittebat honoratos: atque ita ſenſim illius labefactabat & diluebat autoritatem. Lyſander igitur ubi omnes eludi conatus ſuos vidit, & ſtudium ſuum ſenſit amicis detrimentoſum eſſe, deſtitit ſuſcipere negotia eorum, rogavitque eos, ne ſe adirent neu colerent: regem appellarent, atque illos qui prodeſſe magis in præſenti his, a quibus honorabantur, valerent. Quum hæc audirent, complures interpellare eum de cauſis ſuis deſierunt, obſervare non deſierunt, ſed aſſiduitate ſua in ambulationibus & gymnaſiis longe quam ante acrius ſtimulaverunt illius honori invidentem Ageſilaum. Unde quum rebus gerendis multos præficeret gregarios milites, eoſque urbibus regendis præponeret, Lyſandro carnium dividendarum attribuit munus. Inde quaſi inſultandi cauſa Ionibus, Eant nunc, inquit, & meum carnium diviſorem colant. Quare viſum Lyſandro eſt in ſermonem cum illo venire, fitque conciſum eorum & Laconicum colloquium: Næ tu bene (inquit) noſti, Ageſilae, amicos conculcare. Ibi ille, Sane, ſi me eſſe majores velint. Illos, qui opes meas amplificabunt, harum æquum eſt eos eſſe conſortes. At forſan id tu dixiſti (inquit Lyſander) Ageſilae, potius, quam ego feci. Te vero precor, vel externorum cauſa qui conjiciunt in nos oculos, eo me loco reponas ſub ductu tuo, ubi poſitum, quam minime tibi odioſum, & magis utilem fore putes.

Hinc legatus in Helleſpontum miſſus eſt, qui quamvis magis incenſus in Ageſilaum eſſet,

δι' ὀργῆς εἶχε, οὐκ ἠμέλει δὲ τοῦ τὰ δέοντα πράττειν. Μιθριδάτην δὲ τὸν Πέρσην προσκεκρουκότα Φαρναβάζῳ, γενναῖον ἄνδρα καὶ στρατείαν ἔχοντα περὶ αὐτὸν, ἀποστήσας, ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐχρήσατο αὐτῷ πρὸς τὸν πόλεμον· ἀλλὰ τοῦ χρόνου διελθόντος, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀτίμως, ὀργιζόμενος μὲν τῷ Ἀγησιλάῳ, μισῶν δὲ καὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν μᾶλλον ἔτι ἢ πρότερον, καὶ τὰ πάλαι δοκοῦντα συγκεῖσθαι καὶ μεμηχανῆσθαι πρὸς μεταβολὴν καὶ νεωτερισμὸν, ἐγνωκὼς ἐγχειρεῖν τότε καὶ μὴ διαμέλλειν. ἦν δὲ τοιάδε. τῶν ἀναμιχθέντων Δωριεῦσιν Ἡρακλειδῶν, καὶ κατελθόντων εἰς Πελοπόννησον, πολὺ μὲν ἐν Σπάρτῃ καὶ λαμπρὸν ἤνθησε γένος. οὐ παντὶ δὲ αὐτῶν τῆς βασιλικῆς μετῆν διαδοχῆς, ἀλλ' ἐβασίλευον ἐκ δυεῖν οἴκων μόνον, Εὐρυτιωντίδαι καὶ Ἀγιάδαι προσαγορευόμενοι, τοῖς δὲ ἄλλοις οὐδὲν ἑτέρου πλέον ἔχειν ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ τὴν εὐγένειαν ὑπῆρχεν· αἱ δὲ ἀπ' ἀρετῆς τιμαὶ πᾶσι προὔκειντο τοῖς δυναμένοις. τούτων οὖν γεγονὼς ὁ Λύσανδρος, ὡς εἰς δόξαν τῶν πράξεων ἤρθη μεγάλην, καὶ φίλους ἐκέκτητο πολλοὺς καὶ δύναμιν, ἤχθετο τὴν πόλιν ὁρῶν ὑπ' αὐτοῦ μὲν αὐξανομένην, ὑφ' ἑτέρων δὲ βασιλευομένην, οὐδὲν βέλτιον αὐτοῦ γεγονότων. καὶ διενοεῖτο τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν δυεῖν οἴκων μεταστήσας, εἰς κοινὸν ἀποδοῦναι πᾶσιν Ἡρακλείδαις· ὡς δ' ἔνιοι φασὶν, οὐχ Ἡρακλείδαις, ἀλλὰ Σπαρτιάταις. ἵνα μὴ τῶν ἀφ' Ἡρακλέους, ἀλλὰ τῶν οἷος Ἡρακλῆς τὸ γέρας ἀρετῇ κρινομένων, ἣ κἀκεῖνον εἰς Θεῶν τιμὰς ἀνήγαγεν. ἤλπιζε δὲ τῆς βασιλείας οὕτω δικαζομένης, οὐδένα πρὸ αὐτοῦ Σπαρτιάτην ἂν αἱρεθήσεσθαι. Πρῶτον

eſſet, non prætermiſit tamen officium ſuum facere. Immo Mithridatem Perſam, qui offenſionem cum Pharnabazo habebat, præſtantem virum & exercitu ſuccinctum, impulit ad defectionem, adduxitque ad Ageſilaum. Ad aliam rem in bello eſt nullam adhibitus, verum elapſo tempore Lacedæmonem vilis rediit, cum infeſtus Ageſilao, tum totam rempub. magis quam ante exoſus: ſtatuitque præſtructa pridem & adornata ad mutationem ac res novas exequi tunc, nec procraſtinare. Ea hæc erant: Ex poſteritate Herculis, qui confuſi cum Doribus fuerunt, & in Peloponneſum remeaverunt, magna & clara gens floruit Spartæ. Non admiſſi tamen ad regni ſucceſſionem omnes ſunt, verum hæſit id penes duas ſolum familias, qui Eurytiontidæ & Agiadæ appellabantur. Cæteri ex generis dignitate prærogativam in repub. nullam habebant: virtutis vero decora patebant omnibus qui ea poterant obtinere. Ex his quum eſſet Lyſander, ut rebus geſtis inclytum nomen comparavit, multoſque amicos & opes conciliavit, iniquo ferebat animo, quod illa in urbe, quam ipſe amplificaverat, alii, qui nihilo ſe eſſent natalibus illuſtriores, regnarent; cogitavitque ex duabus familiis regnum traducere & conferre in medium ad omnem Herculis progeniem, vel (ut quidam aiunt) non ad Herculis poſteros, ſed ad Spartiatas: ne præmium id ſtirpis Herculis eſſet, ſed eorum qui ſimiles eſſent Herculis virtute, quæ illum quoque ad Deorum honores evexiſſet. Sperabat autem fore quum de regno ita diſceptaretur, neminem præ ſe deſignatum iri Spartiatem.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐπεχείρησε καὶ παρεσκευάσατο πείθειν δι᾽ ἑαυτοῦ τοὺς πολίτας, καὶ λόγον ἐξεμελέτα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν γεγραμμένον ὑπὸ Κλέωνος τοῦ Ἁλικαρνασσέως. ἔπειτα τὴν ἀτοπίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ καινοτομουμένου πράγματος ὁρῶν ἰταμωτέρας δεόμενον βοηθείας, ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ μηχανὴν αἴρων ἐπὶ τοὺς πολίτας, λόγια πυθόχρηστα καὶ χρησμοὺς συνετίθει καὶ κατεσκεύασεν· ὡς οὐδὲν ὠφελησόμενος ὑπὸ τῆς Κλέωνος δεινότητος, εἰ μὴ φόβῳ τινὶ Θεοῦ καὶ δεισιδαιμονίᾳ προεκπλήξας καὶ χειρωσάμενος, ὑπαγάγοι πρὸς τὸν λόγον τοὺς πολίτας. Ἔφορος μὲν οὖν φησὶν αὐτὸν, ὡς τήν τε Πυθίαν ἐπιχειρήσας διαφθεῖραι, καὶ τὰς Δωδωνίδας αὖθις ἀναπείθων διὰ Φερεκλέους ἀπέτυχεν, εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι, καὶ διαλέγεσθαι τοῖς πολίταις πολὺ χρυσίον διδόντα· τοὺς δὲ δυσχεραίνοντας, εἰς Σπάρτην τινὰς ἀποστεῖλαι τοῦ Λυσάνδρου κατηγορήσοντας. ἐπεὶ δὲ ἀπελύθη, τοὺς Λίβυας ἀπιόντας εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ἡμεῖς γε βέλτιον ὦ Σπαρτιᾶται κρινοῦμεν, ὅταν ἥκητε πρὸς ἡμᾶς εἰς Λιβύην οἰκήσοντες· ὡς δὴ χρησμοῦ τινος ὄντος παλαιοῦ, Λακεδαιμονίους ἐν Λιβύῃ κατοικῆσαι. τὴν δὲ ὅλην ἐπιβουλὴν καὶ σκευωρίαν τοῦ πλάσματος, οὐ φαύλην οὖσαν, οὐδὲ ἀφ᾽ ὧν ἔτυχεν ἀρξαμένην, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποθέσεις, ὥσπερ ἐν διαγράμματι μαθηματικῷ, προσλαβοῦσαν, καὶ διὰ λημμάτων χαλεπῶν καὶ δυσπορίστων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα προϊοῦσαν, ἡμεῖς ἀναγράψομεν, ἀνδρὸς ἱστορικοῦ καὶ φιλοσόφου λόγῳ κατακολουθήσαντες.

Ἦν γύναιον ἐν Πόντῳ κύειν ἐξ Ἀπόλλωνος φάμενον, ᾧ πολλοὶ μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν, ἠπίστουν, πολλοὶ δὲ καὶ προσεῖχον· ὥστε καὶ τεκούσης παιδίον ἄῤῥεν, ὑπὸ πολ-

Ac primum inducere cives ipſe inſtitit & molitus eſt, atque orationem edidicit a Cleone Halicarnaſſeo ad rem compoſitam. Hinc, ubi rei quam novabat importunitatem & molem conſilia vidit audaciora flagitare: quaſi in tragœdia machinam in cives attollens, ſortes Delphicas atque oracula contexuit concinnavitque; nihil habiturum ſe ratus ex Cleonis eloquentia præſidii, ni metu aliquo Dei & ſuperſtitione prius ictos occupatoſque ad orationem illam cives ſubdole deduxiſſet. Itaque refert Ephorus eum, ubi Pythiam aggreſſus eſt pervertere, ac mox ſolicitavit per Phereclem Dodonidas, & rejectus ab his eſt, ad Ammonis templum profectum, oſtenſa magna mercede cum ſacerdotibus egiſſe, quos ex indignatione Spartam certos ad accuſandum Lyſandrum legaſſe. Abſoluto illo, dixiſſe abeuntes Afros, Nos vero judicabimus, Spartiatæ, rectius, quum apud nos in Africa habitabitis: quod vetus vaticinium eſſet migraturos Lacedæmonios in Africam. Totam autem technam & aſtutiam commenti, quæ neque mediocris fuit, neque a vulgari ducta fonte, ſed, velut in figura mathematica, multa habuit & magna principia, per ſpinoſaque & contorta lemmata progreſſa ad concluſionem eſt, ſequuti ſcripta viri hiſtorici & philoſophi, explanabimus.

Mulier erat in Ponto, quæ prægnantem ſerebat ſe ex Apolline, cui multi (neque immerito) fidem non habebant, multi etiam credebant. Unde quum filium peperiſſet, complures

πολλῶν καὶ γνωρίμων σπουδάζεσθαι τὴν ἐκτροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. ὄνομα δὲ τῷ παιδὶ Σιληνὸς ἐκ δή τινος αἰτίας ἐτέθη: ταύτην λαβὼν ὁ Λύσανδρος ἀρχὴν, τὰ λοιπὰ παρ' ἑαυτοῦ προσετεκταίνετο καὶ συνύφαινεν, οὐκ ὀλίγοις χρώμενος οὐδὲ φαύλοις τοῦ μύθου προσαγωνισταῖς, οἳ τήν τε φήμην τῆς γενέσεως τοῦ παιδὸς εἰς πίστιν ἀνυπόπτως προσῆγον· ἄλλον τε λόγον ἐκ Δελφῶν ἀντικομίσαντες εἰς τὴν Σπάρτην κατέβαλον καὶ διέσπειρον, ὡς ἐν γράμμασιν ἀποῤῥήτοις ὑπὸ τῶν ἱερέων φυλάττοιντο παμπάλαιοι δή τινες χρησμοί, καὶ λαβεῖν οὐκ ἔξεστι τούτοις, οὐδ' ἐντυχεῖν θεμιτὸν, εἰ μή τις ἄρα γεγονὼς ἐξ Ἀπόλλωνος ἀφίκοιτο τῷ πολλῷ χρόνῳ, καὶ σύνθημα τοῖς φυλάττουσιν τῆς γενέσεως γνώριμον παρασχὼν, κομίσαιτο τὰς δέλτους ἐν αἷς ἦσαν οἱ χρησμοί. τούτων δὲ προκατεσκευασμένων, ἔδει τὸν Σιληνὸν ἐλθόντα τοὺς χρησμοὺς ἀπαιτεῖν, ὡς Ἀπόλλωνος παῖδα· τοὺς δὲ συμπράττοντας τῶν ἱερέων, ἐξακριβοῦν ἕκαστα, καὶ διαπυνθάνεσθαι περὶ τῆς γενέσεως. τέλος δὲ, πεπεισμένους δῆθεν, ὡς Ἀπόλλωνος υἱῷ δεῖξαι τὰ γράμματα· τὸν δὲ ἀναγνῶναι πολλῶν παρόντων ἄλλας τε μαντείας, καὶ ἧς ἕνεκα πλάσαι τὴν περὶ τῆς βασιλείας, ὡς ἄμεινον εἴη καὶ λῷον Σπαρτιάταις ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν αἱρουμένοις τοὺς βασιλέας. ἤδη δὲ τοῦ Σιληνοῦ μειρακίου γεγονότος καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἥκοντος, ἐξέπεσε τοῦ δράματος ὁ Λύσανδρος, ἀτολμίᾳ τῶν ὑποκριτῶν καὶ συνεργῶν ἑνὸς, ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἔργον ἦλθεν, ἀποδειλιάσαντος καὶ ἀναδύντος. οὐ μὴν ἐφωράθη γε τοῦ Λυσάνδρου ζῶντος οὐδὲν, ἀλλὰ μετὰ τὴν τελευτήν.

Ἐτε-

res & nobiles magnam nutrimentorum ejus atque educationis egerunt curam. Nomen puero aliqua certe ex cauſa Sileno eſt inditum. Hoc ſumpto Lyſander exordio, reliqua de ſuo aſſuit & attexit. Nec vero paucos vel contemnendos habuit ſibi in hac fabula ſubminiſtros, qui famam pueri natalium citra ſuſpicionem ullam adſtruxerunt. Alium præterea vulgaverunt & diſſipaverunt Spartæ, Delphis petitum rumorem: oracula pervetuſta a ſacerdotibus in arcanis tabulis conſervari, neque attrectare has vel legere fas eſſe, niſi longo poſt tempore natus ex Apolline veniſſet, & generationis ſuæ indicio edito, quod notum cuſtodibus eſſet, tabulas quibus ſortes continebantur, accepiſſet. His præſtructis, veniendum ſicut Apollinis filio Sileno erat ad poſcenda oracula: ſacerdotes conſcii ſingula ſedulo rimare de natalibus ejus & percontari debebant. Poſtremo, his adducti ſcilicet, libellos tanquam Apollinis filio oſtendere, atque hic in magna corona cum alia recitare oracula, tum cujus cauſa hoc inſtitutum commentum fuerat de regno, præſtare ſcilicet & ſatius eſſe Spartiatis, ut ex optimis civibus legerent reges. Ut jam adolevit Silenus, atque ad rem agendam veniebat, ecce Lyſander a fabula excidit unius ignavia hiſtrionis & adminiſtri, qui, quum admovenda operi manus eſſet, obtorpuit & tergiverſatus eſt. Nihil tamen, dum ſuperſtes Lyſander fuit, patefactum eſt, ſed poſt obitum ejus.

De-

Ἐτελεύτησε δὲ πρὶν ἐξ Ἀσίας ἐπανελθεῖν τὸν Ἀγησίλαον, ἐμπεσὼν εἰς τὸν Βοιωτικὸν πόλεμον, ἢ μᾶλλον ἐμβαλὼν τὴν Ἑλλάδα. λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως· καὶ τὴν αἰτίαν οἱ μὲν τινες ἐκείνου ποιοῦσιν, οἱ δὲ Θηβαίων, οἱ δὲ κοινήν. Θηβαίοις μὲν ἐγκαλοῦντες τὴν ἐν Αὐλίδι τῶν ἱερῶν διάρριψιν, καὶ ὅτι τῶν περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἀμφίθεον χρήμασι βασιλικοῖς διαφθαρέντων, ἐπὶ τῷ Λακεδαιμονίοις Ἑλληνικὸν περιστῆσαι πόλεμον, ἐπέθεντο Φωκεῦσι, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπόρθησαν. Λύσανδρον δέ φασιν ὀργῇ φέρειν, ὅτι τῆς δεκάτης ἀντεποιήσαντο τοῦ πολέμου Θηβαῖοι μόνοι, τῶν ἄλλων συμμάχων ἡσυχαζόντων, καὶ περὶ χρημάτων ἠγανάκτησαν, ἃ Λύσανδρος εἰς Σπάρτην ἀπέστειλε· μάλιστα δὲ ἐπὶ τῷ παρασχεῖν ἀρχὴν Ἀθηναίοις ἐλευθερώσεως ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων, οὓς Λύσανδρος μὲν κατέστησεν, Λακεδαιμόνιοι δὲ δύναμιν καὶ φόβον αὐτοῖς προστιθέντες, ἐψηφίσαντο τοὺς φεύγοντας ἐξ Ἀθηνῶν ἀγωγίμους εἶναι πανταχόθεν, ἐκσπόνδους δὲ τοὺς ἐνισταμένους τοῖς ἄγουσι. πρὸς ταῦτα γὰρ ἀντεψηφίσαντο Θηβαῖοι ψηφίσματα πρέποντα καὶ ἀδελφὰ ταῖς Ἡρακλέους καὶ Διονύσου πράξεσιν, οἰκίαν μὲν ἀνεῷχθαι πᾶσαν καὶ πόλιν ἐν Βοιωτίᾳ τοῖς δεομένοις Ἀθηναίων, τὸν δὲ τῷ ἀγομένῳ φυγάδι μὴ βοηθήσαντα, ζημίαν ὀφείλειν τάλαντον· ἂν δέ τις Ἀθήναζε διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τοὺς τυράννους ὅπλα κομίζῃ, μήτε ὁρᾶν τινα Θηβαίων, μήτε ἀκούειν. καὶ οὐκ ἐψηφίσαντο μὲν οὕτως Ἑλληνικὰ καὶ φιλάνθρωπα, τὰς δὲ πράξεις τοῖς γράμμασιν ὁμοίως οὐ παρέσχον· ἀλλὰ Θρασύβουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, Φυλὴν καταλαβόντες ἐκ Θηβῶν ὡρμήθησαν, ὅπλα καὶ χρήματα καὶ τὸ λαθεῖν

καὶ

Deceſſit ante reditum ex Aſia Ageſilai, quum in bellum Bœoticum incidiſſet, vel potius Græciam conjeciſſet. Nam obtinet utraque fama, atque alii in illum cauſam, alii in Thebanos, nonnulli in utroſque conferunt. Thebanis objiciunt ſacrificii Aulide diſſipationem, & quod redemptis pecunia regis Androclida & Amphitheo ad illigandos bello Græciæ Lacedæmonios, ſint adorti Phocenſes, atque fines eorum depopulati. Lyſandrum etiam ſtomachatum ferunt, quod cæteris tacentibus ſociis, decimam prædæ ſoli vendicaſſent Thebani, miſſamque a Lyſandro Spartam pecuniam indigne tuliſſent: maxime vero quod eximendi ſe Athenienſibus primordium dediſſent a triginta tyrannis, quos ipſe conſtituerat. Ad quos viribus & terrore armandos decreverant Lacedæmonii exules Athenienſium undique ducendi jus eſſe, pro hoſtibus habendos qui obſtarent ducentibus. Adverſus id decretum ſciverunt aliud Thebani dignum & germanum Herculis & Liberi patris factis, omne tectum & oppidum Bœotiæ Athenienſibus, ſi quibus uſus foret, patere: Qui exuli, dum duceretur, opem non tuliſſet, talentum mulctæ nomine penſurum: Si quis Athenas ferret per Bœotiam in tyrannos arma, neminem id neque videre, neque audire Thebanorum. Neque vero qui hæc tam Græca & humana ſciverant, factis decreta non ſunt exequuti. Immo Thraſybulus cum ſua cohorte occupata Phyle, conatus ſuos auſpicati ſunt ex Thebis, quod arma & pecuni-

am

καὶ τὸ ἄρξασθαι Θηβαίων αὐτοῖς συμπαρασκευασάντων. αἰτίας μὲν οὖν ταύτας ἔλαβε κατὰ τῶν Θηβαίων ὁ Λύσανδρος.

Ἤδη δὲ παντάπασι χαλεπὸς ὢν ὀργὴν, διὰ τὴν μελαγχολίαν ἐπιτείνουσαν εἰς γῆρας, παρώξυνε τοὺς ἐφόρους καὶ συνέπεισε πεμφθῆναι φρουρὰν ἐπ' αὐτὸν, καὶ λαβὼν τὴν ἡγεμονίαν ἐξεστράτευσεν. ὕστερον δὲ καὶ Παυσανίαν τὸν βασιλέα μετὰ στρατιᾶς ἀπέστειλεν· ἀλλὰ Παυσανίας μὲν κύκλῳ παρελθὼν διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος, ἔμελλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσβαλεῖν. Λύσανδρος δὲ διὰ Φωκέων ἀπήντα στρατιώτας ἔχων πολλούς· καὶ τὴν μὲν Ὀρχομενίων πόλιν ἑκουσίως προσχωρήσασαν ἔλαβε, τὴν δὲ Λεβαδίαν ἐπελθὼν διεπόρθησεν. ἔπεμψε δὲ τῷ Παυσανίᾳ γράμματα, κελεύων εἰς Ἁλίαρτον ἐκ Πλαταιῶν συνάπτειν, ὡς αὐτὸς ἅμ' ἡμέρᾳ πρὸς τοῖς τείχεσι τῶν Ἁλιαρτίων γενησόμενος. ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἀπηνέχθη, τοῦ κομίζοντος εἰς κατασκόπους τινὰς ἐμπεσόντος. οἱ δὲ, προσβεβοηθηκότων αὐτοῖς Ἀθηναίων, τὴν μὲν πόλιν ἐκείνοις διεπίστευσαν, αὐτοὶ δὲ περὶ πρῶτον ὕπνον ἐξορμήσαντες, ἔφθασαν ὀλίγῳ τὸν Λύσανδρον ἐν Ἁλιάρτῳ γενόμενοι, καὶ μέρει τινὶ παρῆλθον εἰς τὴν πόλιν. ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἔγνω, τὴν στρατιὰν ἱδρύσας ἐπὶ λόφου, περιμένειν τὸν Παυσανίαν· ἔπειτα προϊούσης τῆς ἡμέρας ἀτρεμεῖν οὐ δυνάμενος, λαβὼν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς συμμάχους παρορμήσας, ὀρθίᾳ τῇ φάλαγγι παρὰ τὴν ὁδὸν ἦγε πρὸς τὸ τεῖχος. τῶν δὲ Θηβαίων οἱ μὲν ἔξω μεμενηκότες, ἐν ἀριστερᾷ τὴν πόλιν λαβόντες, ἐβάδιζον ἐπὶ τοὺς ἐσχάτους τῶν πολεμίων, ὑπὸ τὴν κρήνην τὴν Κισσοῦσαν προσαγορευομένην· ἔνθα μυθολογοῦσι τὰς τιθήνας νήπιον ἐκ τῆς λοχείας ἀπολοῦσαι τὸν Διόνυσον. καὶ

γὰρ

am comparaſſent, atque rem ſecreto aggrederentur auxilio Thebanorum. Has cauſas arripuit contra Thebanos Lyſander.

Qui quum ob atram bilem ex ſenio turgentem ira arderet plane aſpera, incitavit induxitque Ephoros ut adverſus illos mitterent præſidium, ac dux creatus cum copiis profectus eſt. Poſt rex quoque Pauſanias eſt cum exercitu miſſus. Cæterum hic ambitu per Cithærona ducens in Bœotiam irrupturus erat, Lyſander ei per Phocidem occurſurus cum magnis copiis. Atque Orchomeno potitus eſt per voluntariam deditionem, Lebadiam expugnavit diripuitque. Mox literas miſit ad Pauſaniam, ut ſibi ad Haliartum ex Platæis occurreret. Nam prima luce admoturum ſe Haliartiorum muris exercitum. Quæ literæ, quod incidiſſet in ſpeculatores tabellarius, ſunt ad Thebanos delatæ. Hi Athenienſibus, qui ſuppetias ipſis venerant, urbe commiſſa, prima vigilia eruperunt, & paulo ante Lyſandrum venerunt Haliartum, ac partim oppidum ingreſſi ſunt. Ille primo, caſtris in tumulo poſitis, ſtatuit Pauſaniam operiri: inde creſcente die quum quieſcere non poſſet, armis captis ſociiſque incitatis, per viam longo agmine ſuccedebat ad mœnia. Thebanorum pars quæ ſubſtiterat extra muros, ſiniſtrum latus claudentes oppido invaſerunt ſub fonte, quam Ciſſuſam appellant, extremum hoſtium agmen. Hic nutrices fabulantur Liberum patrem infantem modo editum abluiſſe: quippe

γὰρ οἰνωπὸν ἐπιστίλβει τὸ χρῶμα καὶ διαυγές, καὶ πιεῖν ἥδιστον. οἱ δὲ Κρήσιοι στύρακες οὐ πρόσω περιπεφύκασιν· ἃ τεκμήρια τῆς Ῥαδαμάνθυος αὐτόθι κατοικήσεως Ἁλιάρτιοι ποιοῦνται, καὶ τάφον αὐτοῦ δεικνύουσιν, Ἀλεᾶ καλοῦντες. ἔστι δὲ καὶ τὸ τῆς Ἀλκμήνης μνημεῖον ἐγγύς· ἐνταῦθα γάρ, ὥς φασιν, ἐκηδεύθη, συνοικήσασα Ῥαδαμάνθυι μετὰ τὴν Ἀμφιτρύωνος τελευτήν. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Θηβαῖοι μετὰ τῶν Ἁλιαρτίων συντεταγμένοι, τέως μὲν ἡσύχαζον· ἐπεὶ δὲ τὸν Λύσανδρον ἅμα τοῖς πρώτοις προσπελάζοντα τῷ τείχει κατεῖδον, ἐξαπίνης ἀνοίξαντες τὰς πύλας καὶ προσπεσόντες, αὐτόν τε μετὰ τοῦ μάντεως κατέβαλον, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγους τινάς· οἱ γὰρ πλεῖστοι, ταχέως ἀνέφυγον πρὸς τὴν φάλαγγα. τῶν δὲ Θηβαίων οὐκ ἀνιέντων, ἀλλὰ προσκειμένων αὐτοῖς, ἐτράποντο πάντες ἀνὰ τοὺς λόφους φεύγειν, καὶ χίλιοι πίπτουσιν αὐτῶν. ἀπέθανον δὲ καὶ Θηβαίων τριακόσιοι, πρὸς τὰ τραχέα καὶ καρτερὰ τοῖς πολεμίοις συνεκπεσόντες. οὗτοι δὲ ἦσαν ἐν αἰτίᾳ τοῦ λακωνίζειν, ἣν σπουδάζοντες ἀπολύσασθαι τοῖς πολίταις, καὶ σφῶν αὐτῶν ἀφειδοῦντες ἐν τῇ διώξει, παραναλώθησαν.

Τῷ δὲ Παυσανίᾳ τὸ πάθος ἀγγέλλεται καθ' ὁδὸν ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θεσπιὰς πορευομένῳ, καὶ συνταξάμενος ἧκε πρὸς τὸν Ἁλίαρτον. ἧκε δὲ καὶ Θρασύβουλος ἐκ Θηβῶν, ἄγων τοὺς Ἀθηναίους. βουλομένου δὲ τοῦ Παυσανίου τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπαιτεῖν, δυσφοροῦντες οἱ πρεσβύτεροι τῶν Σπαρτιατῶν, αὐτοί τε καθ' ἑαυτοὺς ἠγανάκτουν, καὶ τῷ βασιλεῖ προσιόντες, ἐμαρτύραντο μὴ διὰ σπονδῶν ἀναιρεῖσθαι Λύσανδρον, ἀλλὰ δι' ὅπλων περὶ τοῦ σώ-

quippe colore nitet vinum repræſentante limpidoque, & eſt potu gratiſſimus, nec procul ſtyraces Cretenſes naſcuntur paſſim. Quæ veſtigia Haliartii domicilium ibi Rhadamanthum habuiſſe jactant. Tumulum quoque ejus oſtendunt, quem Alea vocant. Jam Alcmenæ juxta eſt monumentum, eamque illic autumant funeratam, quum nupſiſſet defuncto Amphitryone Rhadamantho. Porro qui intra muros Thebani erant, cum Haliartiis inſtructi non moverunt ſe in præſentia. Ut vero Lyſandrum cum anteſignanis ſucceſſiſſe viderunt ad mœnia, porta repente patefacta erumpunt, illumque cum vate interficiunt, præterea paucos alios. Nam maxima pars recepit ſe propere ad aciem. Sed quum Thebani eodem ardore inſtarent iis, omnes terga dedere, colleſque effuſi petiere. Mille ex illis deſiderati: ex Thebanis ceciderunt trecenti, quos impetus in conſectandis hoſtibus in aſpera & munita loca ſimul abſtulit. Hi ſuſpicione erant adſperſi facere cum Lacedæmoniis: quam labem dum eluere volunt apud cives, neque ſibi parcunt in perſequendis hoſtibus, nequicquam periere.

Hæc clades Pauſaniæ in itinere Theſpias a Platæis moventi nuntiata eſt, qui inſtructo agmine contendit Haliartum. Eodem ex Thebis advenit cum Athenienſibus Thraſybulus. Quum inſtitueret Pauſanias per inducias mortuos petere, majores natu Spartiatarum & apud ſemetipſos fremuerunt, & regem adeuntes teſtati ſunt non ſublaturos ſe per inducias Lyſandrum: verum armis de corpore ejus cer-

σώματος ἀγωνισαμένους, καὶ νικήσαντας, οὕτω τὸν ἄνδρα θάπτειν· ἡττημένοις δὲ, καλὸν ἐνταῦθα κεῖσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ. ταῦτα τῶν πρεσβυτέρων λεγόντων, ὁρῶν ὁ Παυσανίας μέγα μὲν ἔργον ὑπερβαλέσθαι μάχῃ τοὺς Θηβαίους ἄρτι κεκρατηκότας, ἐγγὺς δὲ τῶν τειχῶν τὸ σῶμα τοῦ Λυσάνδρου παραπεπτωκὸς, ὥστε χαλεπὴν ἄνευ σπονδῶν καὶ νικῶσιν εἶναι τὴν ἀναίρεσιν, ἐπέπεμψε κήρυκα, καὶ σπεισάμενος ἀπήγαγε τὴν δύναμιν ὀπίσω. τὸν δὲ Λύσανδρον, ᾗ πρῶτον κομίζοντες ὑπὲρ τοὺς ὅρους ἐγένοντο τῆς Βοιωτίας, ἐν φίλῃ καὶ συμμαχίδι χώρᾳ τῇ Πανοπαίων κατέθεσαν· οὗ νῦν τὸ μνημεῖόν ἐστι, παρὰ τὴν ὁδὸν εἰς Χαιρώνειαν ἐκ Δελφῶν πορευομένοις. ἐνταῦθα δὴ τῆς στρατιᾶς καταυλισαμένης, λέγεταί τινα τῶν Φωκέων ἑτέρῳ μὴ παρατυχόντι τὸν ἀγῶνα διηγούμενον εἰπεῖν, ὡς οἱ πολέμιοι προσπέσοιεν αὐτοῖς, τοῦ Λυσάνδρου τὸν Ὁπλίτην ἤδη διαβεβηκότος. θαυμάσαντος δὲ, Σπαρτιάτην ἄνδρα τοῦ Λυσάνδρου φίλον ἐρέσθαι τίνα λέγει τὸν Ὁπλίτην· οὐ γὰρ εἰδέναι τοὔνομα. καὶ μὴν ἐκεῖ γε, φάναι, τοὺς πρώτους ἡμῶν οἱ πολέμιοι κατέβαλον. τὸ γὰρ παρὰ τὴν πόλιν ῥεῖθρον Ὁπλίτην καλοῦσιν. ἀκούσαντα δὲ τὸν Σπαρτιάτην, ἐκδακρῦσαι, καὶ εἰπεῖν ὡς ἄφυκτόν ἐστιν ἀνθρώπῳ τὸ πεπρωμένον. ἦν γὰρ, ὡς ἔοικε, τῷ Λυσάνδρῳ δεδομένος χρησμὸς οὕτως ἔχων,

Ὁπλίτην κελάδοντα φυλάξασθαί σε κελεύω,
Γῆς τε δράκονθ' υἱὸν δόλιον κατόπισθεν ἰόντα.

τινὲς δὲ τὸν Ὁπλίτην οὐ πρὸς Ἁλιάρτῳ ῥεῖν λέγουσιν, ἀλλὰ πρὸς Κορώνειαν χειμάρρουν εἶναι, τῷ Φλιάρῳ ποταμῷ συμφερόμενον παρὰ τὴν πόλιν·

certaturos, victoreſque tum eum humaturos, victis vero honeſtum fore ibidem occumbere cum duce. Jactantibus ea ſenioribus, Pauſanias prœlio ſuperare victores modo Thebanos arduum cernens eſſe, & corpus Lyſandri prope murum concidiſſe, adeo ut laborioſe ablaturi illud ſine induciis vel victores eſſent, petitis per præconem induciis, retro exercitum reduxit. Lyſandrum abſtulerunt, quem, ut primum finem ſuperaverunt Bœotiæ, in pacato & ſocio agro Panopæorum ſepultura affecere: ubi nunc quoque monumentum ejus extat ſecus viam quæ Delphis Chæroneam fert. Ibi quum haberent Lacedæmonii ſtativa, fama tenet Phocenſem quendam alteri, qui non interfuerat, recenſentem certamen, hoſtes dixiſſe in ipſos incurriſſe quum Lyſander jam Hopliten tranſcendiſſet. Quo ſtupente, Spartiatem quendam Lyſandri amicum, quemnam Hopliten diceret, rogaſſe: neque enim noſſe ſe nomen. Atqui illic, inquit, primos ordines noſtros conciderunt hoſtes. Quippe rivum oppido propinquum vocant Hopliten. Spartiatem eo audito ad lacrymas effuſum dixiſſe, Ut eſt homini fatum inevitabile! Nempe ſortes datæ Lyſandro hujuſcemodi fuere,

Hopliten jubeo cautum vitare ſonantem,
Terrigenumque, dolo ſequitur qui terga, draconem.

Aliqui non Haliartum præterfluere Hopliten ſed prope Coroneam torrentem autumant eſſe, & cum Phliaro amne ſecundum oppidum coire,

λιν· ὃν πάλαι μὲν Ὁπλίαν, νῦν δὲ Ἰσόμαντον προσαγορεύουσιν. ὁ δὲ ἀποκτείνας τὸν Λύσανδρον Ἁλιάρτιος ἀνὴρ, ὄνομα Νεόχωρος, ἐπίσημον εἶχε τῆς ἀσπίδος δράκοντα· καὶ τοῦτο σημαίνειν ὁ χρησμὸς εἰκάζετο. λέγεται δὲ καὶ Θηβαίοις ὑπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν Ἰσμηνίῳ γενέσθαι χρησμὸν, ἅμα τήν τε πρὸς Δηλίῳ μάχην, καὶ τὴν πρὸς Ἁλιάρτῳ ταύτην ἐκείνης ὕστερον ἔτει τριακοστῷ γενομένην προμηνύοντα. ἦν δὲ τοιοῦτος,

Ἐσχατιὰν πεφύλαξο λύκου, καμάκεσι δοκεύων·
Καὶ λόφον Ὀρχαλίδην, ὃν ἀλώπηξ οὔποτε λείπει.

τὸν μὲν οὖν περὶ Δήλιον τόπον, ἐσχατιὰν προσεῖπε, καθ' ἣν ἡ Βοιωτία τῇ Ἀττικῇ σύνορός ἐστιν· Ὀρχαλίδην δὲ λόφον, ὃν νῦν Ἀλώπεκον καλοῦσιν, ἐν τοῖς πρὸς τὸν Ἑλικῶνα μέρεσι τοῦ Ἁλιάρτου κείμενον.

Τοιαύτης δὲ τῷ Λυσάνδρῳ τῆς τελευτῆς γενομένης, παραχρῆμα μὲν οὕτως ἤνεγκαν βαρέως οἱ Σπαρτιᾶται, ὥστε τῷ βασιλεῖ κρίσιν προσγράψαι θανατικήν. ἣν οὐχ ὑποστὰς ἐκεῖνος, εἰς Τέγεαν ἔφυγε, κἀκεῖ κατεβίωσεν ἱκέτης ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς. καὶ γὰρ ἡ πενία τοῦ Λυσάνδρου τελευτήσαντος ἐκκαλυφθεῖσα, φανερωτέραν ἐποίησε τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως, θεραπείας τε πόλεων καὶ βασιλείας τοιαύτης, μηδὲ μικρὸν ἐπιλαμπρυνάντος τὸν οἶκον εἰς χρημάτων λόγον, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος, ᾧ μᾶλλον ἐπαινοῦντι πιστεύσειεν ἄν τις, ἢ ψέγοντι· ψέγειν γὰρ ἥδιον ἢ ἐπαινεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον, Ἔφορός φησιν ἀντιλογίας τινὸς συμμαχικῆς ἐν Σπάρτῃ γενομένης, καὶ τὰ γράμματα διασκέψασθαι δεῆσαν, ἃ παρ' ἑαυτῷ κατέσχεν ὁ Λύσανδρος, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὸν Ἀγη-

coire, quem Hopliam olim, nunc appellant Iſomantum. Qui autem Lyſandrum interfecit civis Haliartius, Neochorus nomine, inſigne clypei draconem habuit, quod conjectura erat nuntiari oraculo. Ferunt Thebanis quoque ſub bellum Peloponneſiacum oraculum Apollinis Iſmenii editum, quod ſimul prœlium ad Delium atque hoc ad Haliartum commiſſum, quod illi ſucceſſit anno trigeſimo, prædixit. Id fuit hujuſcemodi.

Venando cautus vita confine luporum,
Et tumulum Orchaliden, ubi vulpes ſemper inerrat.

Locum juxta Delium oram confinem vocavit, ubi Bœotiæ & Atticæ eſt confinium: Orchalidem tumulum, quem hodie nominant Alopecon, qui poſitus eſt in finibus Haliarti ad Helicona vergentibus.

Hunc Lyſandri exitum Spartiatæ recenti re tulerunt ita graviter, ut regem in capitis judicium vocaverint: quod ille declinans, Tegeam ivit exulatum, atque illic in delubro Minervæ ſupplex vitam tranſegit. Etenim detecta defuncti paupertas Lyſandri, laudem reddidit ejus illuſtriorem, qui ex ingenti pecunia, potentia, urbium clientela, & regno tali rem familiarem (quod ad argentum attinet) ne obolo quidem reddidit lautiorem, ut tradit Theopompus: cui celebranti eum credas magis quam obterenti. Vituperant enim homines quam commendant promptius. Poſtea loci, ait Ephorus, quum diſceptatio quædam ſociorum Spartæ eſſet, & ſcripta, quæ apud ſe aſſervaverat Lyſander, eſſent inſpicienda, domum ejus Ageſilaum

Ἀγησίλαον· εὑρόντα δὲ τὸ βιβλίον ἐν ᾧ γεγραμμένος ἦν ὁ περὶ τῆς πολιτείας λόγος, ὡς χρὴ τῶν Εὐρυτιωντίδων καὶ Ἀγιάδων τὴν βασιλείαν ἀφελομένους εἰς μέσον θεῖναι, καὶ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν ἐκ τῶν ἀρίστων, ὁρμῆσαι μὲν εἰς τοὺς πολίτας τὸν λόγον ἐξενεγκεῖν, καὶ παραδεικνύναι τὸν Λύσανδρον, οἷος ὢν πολίτης διαλάθοι· Λακρατίδαν δὲ, ἄνδρα φρόνιμον, καὶ τότε προεστῶτα τῶν ἐφόρων, ἐπιλαβέσθαι τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ εἰπεῖν ὡς δεῖ μὴ ἀνορύττειν τὸν Λύσανδρον, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον αὐτῷ συγκατορύττειν, οὕτω συντεταγμένον πιθανῶς καὶ πανούργως. οὐ μὴν ἀλλὰ τάς γε ἄλλας τιμὰς ἀπέδοσαν αὐτῷ τελευτήσαντι, καὶ τοὺς μνηστευσαμένους τὰς θυγατέρας, εἶτα μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Λυσάνδρου πένητος εὑρεθέντος, ἀπειπαμένους, ἐζημίωσαν, ὅτι πλούσιον μὲν νομίζοντες ἐθεράπευον, δίκαιον δὲ καὶ χρηστὸν ἐκ τῆς πενίας ἐπιγνόντες, ἐγκατέλιπον. ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἀγαμίου δίκη, καὶ ὀψιγαμίου, καὶ κακογαμίου. ταύτῃ δὲ ὑπῆγον μάλιστα τοὺς ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ οἰκείων τοῖς πλουσίοις κηδεύοντας. τὰ μὲν οὖν περὶ Λύσανδρον οὕτως ἱστορήσαμεν ἔχοντα.

ſilaum profectum: quem, ut codicem repererit, in quo deſcripta illa de repub. oratio erat, regnum Eurytiontidis & Agiadis eripiendum atque in medio eſſe ponendum, legendoſque reges ex optimis, inſtituiſſe orationem in lucem pro concione proferre, & Lyſandrum aperire qui civis in operto fuiſſet. Verum Lacratidam prudentem virum & principem Ephororum retinuiſſe Ageſilaum, monuiſſeque ne refoderet Lyſandrum, ſed orationem cum eo defoderet, ita artificioſe & aſtute concinnatam. At Lyſandro tamen cum alios honores mortuo habuerunt, tum procis qui nuptias ambierant filiarum ejus, mox inopia ejus poſt vitæ exitum erumpente renuntiaverunt illis, mulctam dixerunt, quod eum quum arbitrarentur pecunioſum, coluiſſent, juſtum & probum ex tenuitate compertum repudiaviſſent. Hinc fuiſſe Lacedæmone liquet cælibatus ſerotinarumque & malarum nuptiarum actiones. Ea perſequebantur potiſſimum illos qui pro bonis & neceſſariis affinitatem cum opulentis jungebant. Habes itaque quæ de Lyſandro comperimus literis mandata.

Tho: Sadler R. *G. V.d Gucht Sculp.*

Σ Υ Λ Λ Α Σ.

ΛΕΥΚΙΟΣ δὲ Κορνήλιος Σύλλας, γένει μὲν ἦν ἐκ πατρικίων, οὓς εὐπατρίδας ἄν τις εἴποι. τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ λέγουσι Ῥουφῖνον ὑπατεῦσαι, καὶ τούτῳ δὲ τῆς τιμῆς ἐπιφανεστέραν γενέσθαι τὴν ἀτιμίαν. εὑρέθη γὰρ ἀργυρείου κοίλου κεκτημένος ὑπὲρ δέκα λίτρας, τοῦ νόμου μὴ διδόντος· ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς βουλῆς ἐξέπεσεν. οἱ δὲ μετ' ἐκεῖνον ἤδη ταπεινὰ πράττοντες διετέλεσαν· αὐτός τε Σύλλας ἐν οὐκ ἀφθόνοις ἐτράφη τοῖς πατρῴοις. γενόμενος δὲ μειράκιον, ᾤκει παρ' ἑτέροις, ἐνοίκιον οὐ πολὺ τελῶν, ὡς ὕστερον ὠνειδίζετο, παρ' ἀξίαν εὐτυχεῖν δοκῶν. σεμνυνομένῳ μὲν γὰρ αὐτῷ, καὶ μεγαληγοροῦντι μετὰ τὴν ἐν Λιβύῃ στρατείαν, λέγεταί τις εἰπεῖν τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ πῶς ἂν εἴης σὺ χρηστὸς, ὃς, τοῦ πατρός σοι μηδὲν ἐγκαταλιπόντος, τοσαῦτα κέκτησαι; καὶ γὰρ οὐκ ἔτι τῶν βίων ἐν ἤθεσιν ὀρθίοις καὶ καθαροῖς μενόντων, ἀλλ' ἐγκεκλικότων καὶ παραδεδεγμένων τρυφῆς

καὶ

L. Cornelius Sylla, gentis patritiæ fuit. Ex majoribus ejus Rufinum ad conſulatum aiunt aſpiraſſe, nobilioremque hoc honore fuiſſe inflictam infamiam. Nam convictus eſt ſupra decem argenti cælati libras contra legem poſſidere: qua de cauſa eſt ſenatu motus. Hujus deinceps poſteri omnes humiliore vita uſi ſunt. Atque ipſe Sylla, non amplo innutritus patrimonio, ubi adolevit, in conducto habitavit haud magna penſione, ut poſt, quod indignus tanta fortuna videretur, fuit ei exprobratum. Siquidem ad jactantem ſe & gloriantem ab expeditione Africana, fama tenet bonum & probum virum dixiſſe, qui poſſis tu probus eſſe, qui quum nihil a patre acceperis, nunc poſſideas adeo multa? Quanquam enim homines jam morum integritatem & innocentiam non retinerent, ſed deflexiſſent, deliciarumque & luxus caperentur admiratione;

καὶ πολυτελείας ζῆλον. εἰς ἴσον ὅμως ὀνείδει ἐτίθετο τοὺς ὑπάρχουσαν εὐπορίαν ἀπολέσαντας, καὶ τοὺς πενίαν πατρῴαν μὴ διαφυλάξαντας. ὕστερον δὲ ἤδη κρατοῦντος αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς ἀποκτιννύντος, ἀπελευθερικὸς ἄνθρωπος, δοκῶν κρύπτειν ἕνα τῶν προγεγραμμένων, καὶ κατακρημνίζεσθαι διὰ τοῦτο μέλλων, ὠνείδιζε τὸν Σύλλαν, ὅτι πολὺν χρόνον ἐν μιᾷ συνοικίᾳ συνδιῃτῶντο, φέροντες ἐνοίκιον, αὐτὸς μὲν τῶν ἄνω, δισχιλίους νούμμους, ἐκεῖνος δὲ τῶν ὑποκάτω, τρισχιλίους· ὥστε τῆς τύχης αὐτῶν τὸ μεταξὺ, χιλίους νούμμους εἶναι, οἳ πεντήκοντα καὶ διακοσίας δραχμὰς Ἀττικὰς δύνανται. ταῦτα μὲν οὖν ἱστοροῦσι περὶ τῆς παλαιᾶς τοῦ Σύλλα τύχης.

Τοῦ δὲ σώματος αὐτοῦ τὸ μὲν ἄλλο εἶδος ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων φαίνεται, τὴν δὲ τῶν ὀμμάτων γλαυκότητα δεινῶς καὶ πικρὰν καὶ ἄκρατον οὖσαν, ἡ χρόα τοῦ προσώπου φοβερωτέραν ἐποίει προσιδεῖν. ἐξήνθει γὰρ τὸ ἐρύθημα τραχὺ, καὶ σποράδην καταμεμιγμένον τῇ λευκότητι. πρὸς ὃ καὶ τοὔνομα λέγουσι γενέσθαι, τῆς χρόας ἐπίθετον· καὶ τῶν Ἀθήνησι γεφυριστῶν ἐπέσκωψέ τις, εἰς τοῦτο ποιήσας,

Συκάμινον ἔσθ᾽ ὁ Σύλλας ἀλφίτῳ πεπασμένον.

τοῖς δὲ τοιούτοις τῶν τεκμηρίων οὐκ ἄτοπόν ἐστι χρῆσθαι περὶ ἀνδρὸς, ὃν οὕτω φιλοσκώμμονα φύσει γεγονέναι λέγουσιν, ὥστε νέον μὲν ἔτι καὶ ἄδοξον ὄντα, μετὰ μίμων καὶ γελωτοποιῶν διαιτᾶσθαι καὶ συνακολασταίνειν· ἐπεὶ δὲ κύριος ἁπάντων κατέστη, συναγαγόντα τῶν ἀπὸ σκηνῆς καὶ θεάτρου τοὺς ἰταμωτάτους ὁσημέραι, πίνειν καὶ διαπληκτίζεσθαι τοῖς σκώμμασι, τοῦ τε γήρως ἀω-

ρότερα

tione; numeravit tamen hic juxta infames eos, qui facultates ſuas abſumpſiſſent, & qui paternam non retinuiſſent paupertatem. Inde quum eſſet rerum potitus, & multos interimeret, quidam libertinus, qui dicebatur unum proſcriptorum occultare, atque ideo erat de ſaxo præcipitandus, convitiatus eſt Syllam, quod diu una in domo cœnacularia habitaſſent, ac pependiſſet ipſe mercedem ſuperioris ædificii duo millia nummum ſeſtertiorum, inferioris ille tria millia, ut intereſſet inter utriuſque fortunam mille nummum, qui drachmis Atticis valent ducentis quinquaginta. Hæc de fortunis Syllæ prioribus tradunt.

Corporis ejus reliqua in ſtatuis viſitur effigies. Oculos glaucos, qui perquam erant amari & truces, color faciei magis efferabat aſpectu. Efflorеſcebat enim aſpera rubedo albedine ſparſim interfuſa: unde fertur nomen traxiſſe ex colore appoſitum. Et ſannio quidam Athenis oblique hunc verſum in eum jaculatus eſt,

Mora ſi ſpargas farina, tum figura Syllæ erit.

His notis non alienum ſit uti in illo, quem ita perhibent dicacem natura fuiſſe, ut juvenis etiamnum & nondum celebris, cum mimis viveret & ſcurris, ſociumque ſe iis in omni protervia præberet: atque quum eſſet rerum potitus, ſcenicorum & hiſtrionum impudentiſſimis quibuſque coactis, præter ætatem

im-

ἑτέρα πρέπειν δοκοῦντα καὶ πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, πολλὰ τῶν δεομένων ἐπιμελείας προϊέμενον. οὐ γὰρ ἦν τῷ Σύλλᾳ περὶ δεῖπνον ὄντι χρήσασθαι σπουδαῖον οὐδὲν, ἀλλ' ἐνεργὸς ὢν καὶ σκυθρωπότερος παρὰ τὸν ἄλλον χρόνον, ἀθρόαν ἐλάμβανε μεταβολὴν, ὁπότε πρῶτον ἑαυτὸν εἰς συνουσίαν καταβάλοι καὶ πότον· ὥστε μιμῳδοῖς καὶ ὀρχησταῖς τιθασὸς εἶναι, καὶ πρὸς πᾶσαν ἔντευξιν ὑποχείριος καὶ κατάντης. ταύτης δὲ τῆς ἀνέσεως ἔοικε γεγονέναι νόσημα καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἔρωτας εὐχέρεια, καὶ ῥύσις αὐτοῦ τῆς φιληδονίας, ἧς οὐδὲ γηράσας ἐπαύσατο. Μητροβίου δὲ τῶν ἀπὸ σκηνῆς τινος ἐρῶν διετέλεσεν ἔτι νέος ὤν· καὶ συνήντησεν αὐτῷ τὸ τοιοῦτον. ἀρξάμενος γὰρ ἐρᾶν κοινῆς μὲν, εὐπόρου δὲ γυναικὸς, ὄνομα Νικοπόλεως, καὶ διὰ συνήθειαν καὶ χάριν ἣν ἀφ' ὥρας εἶχεν, εἰς ἐρωμένου σχῆμα περιελθὼν, ἀπελείφθη κληρονόμος ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου τελευτώσης. ἐκληρονόμησε δὲ καὶ τὴν μητρυιὰν, ἀγαπηθεὶς ὥσπερ υἱὸς ὑπ' αὐτῆς· καὶ μετρίως μὲν ἀπὸ τούτων εὐπόρησεν.

Ἀποδειχθεὶς δὲ ταμίας, ὑπατεύοντι Μαρίῳ τὴν πρώτην ὑπατείαν συνεξέπλευσεν εἰς Λιβύην πολεμήσων Ἰουγούρθαν. γενόμενος δὲ ἐπὶ στρατοπέδου, τά τε ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐδόκιμον, καὶ καιρῷ παραπεσόντι χρησάμενος εὖ, φίλον ἐποιήσατο τὸν Νομάδων βασιλέα Βόκχον. πρεσβευτὰς γὰρ αὐτοῦ λῃστήριον Νομαδικὸν ἐκφυγόντας ὑποδεξάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς, δῶρα καὶ πομπὴν ἀσφαλῆ παρασχὼν, ἀπέστειλεν. ὁ δὲ Βόκχος ἐτύγχανε μὲν ἔτι γε πάλαι γαμβρὸν ὄντα μισῶν καὶ φοβούμενος τὸν Ἰουγούρθαν·

τότε

imperiique majeſtatem potaret quotidie cum eis, dicteriiſque digladiaretur, quum multa interim poſthaberet gravia negotia. Neque enim inter cœnandum Sylla rei ulli vacabat ſeriæ, ſed qui alias negotioſus eſſet & triſtior, ut primum contulit ad convivium ſe vel ad compotationem, repente invertebat ſe, mimiſque & ſaltatoribus tractabilis erat, & omnibus aditu promptus atque deditus. Videtur autem hujus diſſolutionis morbus etiam effuſio in amores fuiſſe, in voluptateſque propenſio, qua ne in ſenectute quidem fuit liber. Metrobium ſcenicum conſtanti amore eſt juvenis proſequutus. Contigit autem ei res hujuſcemodi. Quum mulierem Nicopolim nomine, meretricem quidem vulgarem, ſed opulentam cœpiſſet amare, fuit ex conſuetudine Syllæ & formæ venuſtate illa in amorem ejus ita effuſa, ut hæredem moriens eum reliquerit. Fuit item novercæ hæres, quæ loco filii dilexit eum: ex quibus hæreditatibus ſatis lautus fuit.

Quæſtor creatus, Marium primo conſulatu eſt in Africam comitatus ad bellum Jugurthinum. Poſtquam in caſtra venit, probavit cum aliis rebus induſtriam ſuam, tum oblata occaſione recte uſus, amicitiam ſibi regis Numidarum conciliavit Bocchi. Nam legatos ejus, e manibus latronum Numidarum elapſos, excepit & liberaliter habuit, dona inſuper dedit eis, atque cum præſidio, quod eos in tutum deduceret, dimiſit. Bocchus autem jampridem ſocerum perоſus erat & timebat Jugurtham. Tunc

fracto,

τότε δὲ ἡττημένῳ καὶ πεφευγότι πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλεύων, ἐκάλει τὸν Σύλλαν, δι' ἐκείνου μάλιστα βουλόμενος τὴν σύλληψιν καὶ παράδοσιν τοῦ Ἰουγούρθα γενέσθαι, ἢ δι' αὐτοῦ. κοινωσάμενος δὲ τῷ Μαρίῳ, καὶ λαβὼν στρατιώτας ὀλίγους ὁ Σύλλας, τὸν μέγιστον ὑπέδυ κίνδυνον, ὅτι βαρβάρῳ καὶ πρὸς τοὺς οἰκειοτάτους ἀπίστῳ πιστεύσας, ὑπὲρ τοῦ παραλαβεῖν ἕτερον, ἑαυτὸν ἐνεχείρισεν. οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ Βόκχος ὑπ' ἀμφοτέρων κύριος γενόμενος, καὶ καταστήσας ἑαυτὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ παρασπονδῆσαι τὸν ἕτερον, καὶ πολλὰ διενεχθεὶς τῇ γνώμῃ, τέλος ἐκύρωσε τὴν πρώτην προδοσίαν, καὶ παρέδωκε τῷ Σύλλᾳ τὸν Ἰουγούρθαν. ὁ μὲν οὖν θριαμβεύων ἐπὶ τούτῳ, Μάριος ἦν· ἡ δὲ δόξα τοῦ κατορθώματος, ἣν ὁ Μαρίου φθόνος Σύλλᾳ προσετίθει, παρελύπει τὸν Μάριον ἡσυχῇ. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σύλλας φύσει τε μεγάλαυχος ὤν, καὶ τότε πρῶτον ἐκ βίου ταπεινοῦ καὶ ἀγνῶτος ἔν τινι λόγῳ γεγονὼς παρὰ τοῖς πολίταις, καὶ τοῦ τιμᾶσθαι γευόμενος, εἰς τοῦτο φιλοτιμίας προῆλθεν, ὥστε γλυψάμενος ἐν δακτυλίῳ φορεῖν εἰκόνα τῆς πράξεως· καὶ ταύτῃ γε χρώμενος ἀεὶ διετέλεσεν. ἦν δὲ ἡ γραφὴ, Βόκχος μὲν παραδιδοὺς, Σύλλας δὲ παραλαμβάνων τὸν Ἰουγούρθαν.

Ἠνία μὲν οὖν ταῦτα τὸν Μάριον· ἔτι δὲ ἡγούμενος ἔλαττον αὐτοῦ φθονεῖσθαι τὸν Σύλλαν, ἐχρῆτο πρὸς τὰς στρατείας· τὸ μὲν δεύτερον ὑπατεύων, πρεσβευτῇ· τὸ δὲ τρίτον, χιλιάρχῳ. καὶ πολλὰ δι' ἐκείνου τῶν χρησίμων κατωρθοῦτο. πρεσβεύων τε γὰρ, ἡγεμόνα Τεκτοσάγων Κόπιλλον εἷλε, καὶ χιλιαρχῶν, μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος Μαρσοὺς ἔπεισε φίλους γενέσθαι καὶ

fracto, & ad ipſum confugienti inſidias ſtruens, accivit Syllam, quo per illum potius quam per ſe corriperetur tradereturque Jugurtha. Re cum Mario communicata, præſidium habens paucorum militum Sylla maximum ſubiit periculum, quod dum barbaro neceſſariis ſuis conjunctiſſimis infido confidit, ut alium acciperet, in manus ejus commiſiſſet ſe. Verum habens Bocchus utrumque in arbitrio ſuo, quum ſe in eam neceſſitudinem demiſiſſet, fidem ut violaret in altero, poſt multos animi æſtus, tandem primam proditionem comprobavit, tradiditque Syllæ Jugurtham. Adeoque duxit quidem hac de re triumphum Marius, ſed facti gloria, quam Marii invidia Syllæ attribuit, momordit in occulto Marium nonnihil: ſiquidem quum eſſet ſua ſponte Sylla jactabundus, & tunc primum ex vita abjecta & tenebris in lucem civium emerſiſſet, guſtumque cepiſſet honorum, eo erupit ambitionis, ut facti hujus ſculptam in annulo imaginem geſtaret, qua etiam perpetuo deinceps ſignavit. Exprimebatur ſculptura Bocchus tradens & Sylla accipiens Jugurtham.

Quanquam autem ſtimularunt ea Marium, minus tamen adhuc quam ſe ratus invidioſum Syllam, legatum eum ad exercitum in ſecundo conſulatu habuit, & in tertio tribunum militum, ejuſque opera multa præclare confecit: ſiquidem legatus ducem Tectoſagarum Copillum cepit, in tribunatu magnam gentem & populoſam ad amicitiam & ſocietatem a populo Romano petendam Mar-

καὶ συμμάχους Ῥωμαίων. ἐκ δὲ τούτων, τὸν Μάριον αἰσθόμενος ἀχθόμενον αὐτῷ, καὶ μηκέτι προϊέμενον ἡδέως πράξεων ἀφορμὰς, ἀλλὰ ἐνιστάμενον τῇ αὐξήσει, Κάτλῳ τῷ συνάρχοντι τοῦ Μαρίου προσένειμεν ἑαυτὸν, ἀνδρὶ χρηστῷ μὲν, ἀμβλυτέρῳ δὲ πρὸς ἀγῶνας. ὑφ' οὗ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα πιστευόμενος, εἰς δύναμιν ἅμα δόξῃ προῄει. καὶ πολέμῳ μὲν αἱρεῖ πολὺ μέρος τῶν ἐν ταῖς Ἄλπεσι βαρβάρων· ἐπιλιπούσης δὲ τῆς ἀγορᾶς, ἀναδεξάμενος τὴν ἐπιμέλειαν, τοσαύτην ἐποίησε περιουσίαν, ὥστε τῶν Κάτλου στρατιωτῶν ἐν ἀφθόνοις διαγόντων, καὶ τοῖς Μαρίου προσπαρασχεῖν. ἐφ' ᾧ φησὶν αὐτὸν ἰσχυρῶς ἀνιᾶσαι τὸν Μάριον. ἡ μὲν οὖν ἔχθρα βραχεῖαν οὕτω καὶ μειρακιώδη λαβοῦσα τὴν πρώτην ὑπόθεσιν καὶ ἀρχὴν, εἶτα χωροῦσα δι' αἵματος ἐμφυλίου, καὶ στάσεων ἀνηκέστων ἐπὶ τυραννίδα καὶ σύγχυσιν ἁπάντων πραγμάτων, ἀπέδειξε τὸν Εὐριπίδην σοφὸν ἄνδρα καὶ πολιτικῶν ἐπιστήμονα νοσημάτων, διακελευσάμενον φυλάττεσθαι τὴν φιλοτιμίαν, ὡς ὀλεθριωτάτην καὶ κακίστην δαίμονα τοῖς χρωμένοις.

Ὁ δὲ Σύλλας, οἰόμενος αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῶν πολεμικῶν δόξαν ἐπὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις διαρκεῖν, καὶ δοὺς ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς στρατείας εὐθὺς ἐπὶ τὴν τοῦ δήμου πρᾶξιν, ἐπὶ στρατηγίαν πολιτικὴν ἀπεγράψατο, καὶ διεψεύσθη· τὴν δ' αἰτίαν τοῖς ὄχλοις ἀνατίθησι. φησὶ γὰρ αὐτοὺς εἰδότας τὴν πρὸς Βόκχον φιλίαν, καὶ προσδεχομένους, εἰ πρὸ τῆς στρατηγίας ἀγορανομήσει, κυνηγέσια λαμπρὰ, καὶ Λιβυκῶν ἀγῶνας θηρίων, ἑτέρους ἀποδεῖξαι στρατηγοὺς, ὡς αὐτὸν ἀγορανομεῖν ἀναγκάσοντας. ἔοικε δὲ τὴν ἀληθῆ τῆς ἀποτεύξεως

Marſos impulit. Inde autem infeſtum ſibi Marium animadvertens, atque invitum ſibi aliquam occaſionem deferre rei gerendæ, ſed obſiſtere incremento ſuo; ad collegam ſe Marii contulit Catulum, bonum illum quidem virum, ſed ad prœlia ſegniorem. Hic delegavit ei præcipuas quaſque & maximas res. Ita pariter opes & gloriam ſuam amplificavit. Ac bello complures barbarorum Alpinorum nationes ſubegit. Quum etiam inopia commeatus laboraretur, ea ſuſcepta procuratione tantam præſtitit affluentiam, ut Catuli militibus abundantibus, etiam præberet Marii copiis: qua re dicitur admodum agitaſſe Marium. Hæc igitur ſimultas ex tam levi ſcaturiens & frivola occaſione atque fonte, inde per ſanguinem civilem & ſeditiones atrociſſimas in tyrannidem erumpens & totius confuſionem imperii, ſapientem virum Euripidem fuiſſe, & morborum civilium probavit gnarum, qui ambitionem jubet, ut funeſtiſſimum & infeſtiſſimum utentibus ea dæmonium devitare.

At Sylla, gloriam quam bello quæſiverat, ratus ad negotia urbana abunde eſſe, confeſtim a militia traduxit ſe ad populum ambiendum, ac præturam petivit: ubi repulſam eſt paſſus, cujus cauſam adſcribit multitudini. Ait enim illam, quod ſuam ſciret cum Boccho amicitiam, & ſi ante præturam ædilis curulis factus eſſet, magnificas venationes & Africanarum belluarum exſpectaret ſpectacula, alios deſignaſſe prætores, quo compelleret ipſum ad ædilitatis petitionem. Cæterum haud veram repulſæ ab

τεύξεως αἰτίαν οὐχ ὁμολογῶν ὁ Σύλλας ἐλέγχεσθαι τοῖς πράγμασι. ἐνιαυτῷ γὰρ κατόπιν ἔτυχε τῆς στρατηγίας, τοῦ δήμου τὸ μέν τι θεραπείᾳ, τὸ δὲ καὶ χρήμασι προσαγαγόμενος. διὸ δὴ καὶ στρατηγοῦντος αὐτοῦ, καὶ πρὸς Καίσαρα μετ᾽ ὀργῆς εἰπόντος ὡς χρήσεται τῇ ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐξουσίᾳ, γελάσας ὁ Καῖσαρ, Ὀρθῶς, ἔφη, τὴν ἀρχὴν ἰδίαν νομίζεις· ἔχεις γὰρ αὐτὴν πριάμενος. μετὰ δὲ τὴν στρατηγίαν, εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἀποστέλλεται, τὸν μὲν ἐμφανῆ λόγον ἔχων πρὸς τὴν στρατείαν, Ἀριοβαρζάνην καταγαγεῖν· αἰτίαν δὲ ἀληθῆ, Μιθριδάτην ἐπισχεῖν πολυπραγμονοῦντα, καὶ περιβαλλόμενον ἀρχὴν καὶ δύναμιν οὐκ ἐλάττονα τῆς ὑπαρχούσης. ἰδίαν μὲν οὖν δύναμιν οὐ πολλὴν ἐπήγετο, χρησάμενος δὲ τοῖς συμμάχοις, προθύμοις, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν Καππαδοκῶν, πλείονας δ᾽ αὖθις Ἀρμενίων προσβοηθοῦντας ἀποκτείνας, Γόρδιον μὲν ἐξήλασεν, Ἀριοβαρζάνην δὲ ἀπέδειξε βασιλέα. διατρίβοντι δὲ αὐτῷ παρὰ τὸν Εὐφράτην, ἐντυγχάνει Πάρθος Ὀρόβαζος, Ἀρσάκου βασιλέως πρεσβευτὴς, οὔπω πρότερον ἀλλήλοις ἐπιμεμιγμένων τῶν γενῶν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης δοκεῖ Σύλλᾳ τύχης γενέσθαι, τῷ πρώτῳ Ῥωμαίων ἐκείνῳ Πάρθους συμμαχίας καὶ φιλίας δεομένους διὰ λόγων ἐλθεῖν. ὅτε καὶ λέγεται τρεῖς δίφρους προθέμενος, τὸν μὲν Ἀριοβαρζάνῃ, τὸν δὲ Ὀροβάζῳ, τὸν δὲ αὑτῷ, μέσος ἀμφοῖν καθεζόμενος χρηματίζειν. ἐφ᾽ ᾧ τὸν μὲν Ὀρόβαζον ὕστερον ὁ τῶν Πάρθων βασιλεὺς ἀπέκτεινε· τὸν δὲ Σύλλαν οἱ μὲν ἐπῄνεσαν, ἐντρυφήσαντα τοῖς βαρβάροις, οἱ δὲ, ὡς φορτικὸν ᾐτιάσαντο, καὶ ἀκαίρως φιλότιμον. ἱστορεῖται δέ τις ἀνὴρ τῶν μετὰ Ὀροβάζου καταβεβηκότων, Χαλκιδεὺς, εἰς τὸ τοῦ Σύλ-

ab ipſo proditam cauſam apparet rebus ipſis convinci Syllam. Anno enim poſt, populi favorem partim blandimentis, partim largitionibus emeritus, prætor factus eſt. Quare, quum in prætura ad Cæſarem diceret ira incenſus, ſua ſe poteſtate in illum uſurum, arridens Cæſar, Recte (inquit) præturam exiſtimas tuam: nempe eam emiſti. Peracta prætura, legatus in Cappadociam mittitur ſpecioſo expeditionis titulo ad Ariobarzanem in regnum reducendum, revera ut multa molientem Mithridatem, imperiumque & vires adjungentem haud minores quam eſſent præſentes, reprimeret. Copias haud magnas adduxerat ſecum, ſed prompta uſus opera ſociorum, magno numero ipſorum Cappadocum, majori Armeniorum, qui Gordio ſuppetias venerant, interfecto, ejecit eum, & Ariobarzanem conſtituit regem. Agentem apud Euphratem convenit Parthus Orobazus, regis Arſacis legatus; quum nihil ante eam diem commercii inter utramque gentem interceſſiſſet. Sed & id magnæ fœlicitati Syllæ videtur tribuendum, quod inter Romanos cum illo primo ad ſocietatem & amicitiam petendam congreſſi Parthi ſint. Ibi dicitur tres ſedes poſuiſſe, unam Ariobarzani, alteram Orobazo, ſibi tertiam, mediuſque inter duos ſedens audientiam dediſſe legato. Quamobrem necavit poſtmodum rex Parthorum Orobazum. Syllam alii prædicaverunt, quod barbaros faſtuoſe tractaverat, alii ut arrogantem & intempeſtive ambitioſum culpaverunt. Memoriæ proditum eſt quendam ex comitatu Orobazi Chalcidenſem, inſpecto Syllæ

Σύλλα πρόσωπον ἀπιδὼν, καὶ ταῖς κινήσεσι τῆς τε διανοίας καὶ σώματος οὐ παρέργως ἐπιστήσας, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς τέχνης ὑποθέσεις τὴν φύσιν ἐπισκεψάμενος, εἰπεῖν ὡς ἀναγκαῖον εἴη τοῦτον τὸν ἄνδρα μέγιστον γενέσθαι· θαυμάζειν δὲ καὶ νῦν πῶς ἀνέχεται μὴ πρῶτος ὢν ἁπάντων. ἀναχωρήσαντι δὲ αὐτῷ δίκην ἔλαχε δώρων Κηνσωρῖνος, ὡς πολλὰ χρήματα συνειληχότι παρὰ τὸν νόμον ἐκ φίλης καὶ συμμάχου βασιλείας. οὐ μὴν ἀπήντησεν ἐπὶ τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἀπέστη τῆς κατηγορίας.

Ἡ μέντοι πρὸς Μάριον αὐτῷ στάσις ἀνεῤῥιπίζετο, καινὴν ὑπόθεσιν λαβοῦσα τὴν Βόκχου φιλοτιμίαν, ὃς τὸν δῆμον ἅμα θεραπεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ τῷ Σύλλᾳ χαριζόμενος, ἀνέθηκεν εἰκόνας ἐν Καπιτωλίῳ τροπαιοφόρους, καὶ παρ' αὐτοῖς χρυσοῦν Ἰουγούρθαν ὑφ' ἑαυτοῦ Σύλλᾳ παραδιδόμενον. ἐφ' ᾧ τοῦ Μαρίου βαρυθυμουμένου καὶ καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντος, ἑτέρων δὲ ἀμύνειν τῷ Σύλλᾳ, καὶ τῆς πόλεως ὅσον οὔπω διακεκαυμένης ὑπ' ἀμφοῖν, ὁ συμμαχικὸς πόλεμος, πάλαι τυφόμενος, ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναλάμψας, τότε τὴν στάσιν ἐπέσχεν. ἐν τούτῳ μεγίστῳ καὶ ποικιλωτάτῳ γενομένῳ, καὶ πλεῖστα κακὰ καὶ βαρυτάτους παρασχόντι κινδύνους Ῥωμαίοις, Μάριος μὲν οὐδὲν ἀποδεῖξαι μέγα δυνηθεὶς, ἤλεγχε τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν ἀκμῆς καὶ ῥώμης δεομένην· Σύλλας δὲ πολλὰ δράσας ἄξια λόγου, δόξαν ἔσχεν ἡγεμόνος μεγάλου μὲν παρὰ τοῖς πολίταις, μεγίστου δὲ παρὰ τοῖς φίλοις, εὐτυχεστάτου δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς. ἀλλ' οὐκ ἔπαθε ταυτὸ Τιμοθέῳ τῷ τοῦ Κόνωνος, ὃς εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ τὰ κατορθώματα τῶν ἐχθρῶν τιθεμένων, καὶ γραφόντων ἐν πίναξι κοιμώμενον ἐκεῖ-

Syllæ vultu, animique & corporis haud defunctorie obſervatis motibus, atque ad artis præcepta expenſa ejus natura prædicaſſe, fieri non poſſe quin ſummus hic vir futurus eſſet: mirari etiam ſe, quemadmodum patiatur & nunc non eſſe omnium primus. Regreſſum ad urbem poſtulavit Cenſorinus repetundarum, quod magnam pecuniam contra leges ex amico & ſocio regno cepiſſet: haud occurrit tamen ad judicium, ſed accuſationem reliquit.

At diſſenſio ejus cum Mario ex nova occaſione recruduit, ſcilicet Bocchi dono. Qui ſimul ad demerendum populum, & in gratiam Syllæ ſigna victoriæ in Capitolio dedicavit, juxtaque Jugurtham ex auro factum, ut Syllæ ab ſe fuerat traditus. Qua de re exacerbato Mario, & detrahere ea ſigna parante, aliis vero Syllæ auxilium ferentibus, civitas pene eſt ab utriſque partibus inflammata. Cæterum bellum ſociale jampridem adverſus urbem fumans quum flagraſſet, compreſſit ſeditionem in præſenti. Eo in bello, quod maximum fuit, & maxime variavit, quodque multa vulnera populo Romano, & graviſſima intulit diſcrimina, Marius, qui nihil præclari deſignavit, bellicas artes docuit vigore & robore indigere: Sylla vero factis multis eximiis nomen comparavit ducis apud cives magni, apud ſocios maximi, & fortunatiſſimi vel apud hoſtes. Verum animus ei alius atque Timotheo fuit Cononis filio, qui, quum res ipſius egregie geſtas aſſignarent æmuli fortunæ, atque in tabulis dormientem pingerent, for-

ἐκεῖνον, τὴν δὲ τύχην δικτύῳ τὰς πόλεις περιβάλλουσαν, ἀγροικιζόμενος καὶ χαλεπαίνων πρὸς τοὺς ταῦτα ποιοῦντας, ὡς ἀποστερούμενος ὑπ' αὐτῶν τῆς ἐπὶ ταῖς πράξεσι δόξης, ἔφη ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ἐπανήκων ἐκ στρατείας, οὐδέν, Ἀθηναῖοι ἄνδρες, τῇ τύχῃ μέτεστι. πρὸς Τιμόθεον μὲν οὖν φασὶν οὕτω φανέντα φιλότιμον, ἀντιμειρακιεύεσθαι τὸ δαιμόνιον, ὥστε μηδὲν ἔτι πρᾶξαι λαμπρὸν, ἀλλ' ὅλως ἀποτυγχάνοντα ταῖς πράξεσι, καὶ προσκρούοντα τῷ δήμῳ, τέλος ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως. Σύλλας δὲ οὐ μόνον ἡδέως προσιέμενος τὸν τοιοῦτον εὐδαιμονισμὸν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ συναύξων καὶ συνεπιθειάζων τὰ πραττόμενα τῆς τύχης ἐξῆπτεν, εἴτε κόμπῳ χρώμενος, εἴθ' οὕτως ἔχων τῇ δόξῃ πρὸς τὸ θεῖον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γέγραφεν, ὅτι τῶν καλῶς αὐτῷ βεβουλεῦσθαι δοκούντων αἱ μὴ κατὰ γνώμην ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ἀποτολμώμεναι πράξεις ἔπιπτον εἰς ἄμεινον. ἔτι δὲ καὶ δι' ὧν φησι πρὸς τύχην εὖ πεφυκέναι μᾶλλον ἢ πρὸς πόλεμον, τῇ τύχῃ τῆς ἀρετῆς πλέον ἔοικε νέμειν. καὶ ὅλως ἔοικεν ἑαυτὸν τοῦ δαίμονος ποιεῖν, ὅς γε καὶ τῆς πρὸς Μέτελλον ὁμονοίας, ἰσότιμον ἄνδρα καὶ κηδεστὴν, εὐτυχίαν τινὰ θείαν αἰτιᾶται· πολλὰ γὰρ αὐτῷ πράγματα παρέξειν ἐπίδοξον ὄντα, πρᾳότατον ἐν τῇ κοινωνίᾳ γενέσθαι τῆς ἀρχῆς. ἔτι δὲ Λευκόλλῳ μὲν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ὧν ἐκείνῳ τὴν γραφὴν ἀνέθηκε, παραινεῖ μηδὲν οὕτως ἡγεῖσθαι βέβαιον ὡς ὅ,τι ἂν αὐτῷ προστάξῃ νύκτωρ τὸ δαιμόνιον. ἐκπεμπομένου δὲ αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως εἰς τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ἱστορεῖ χάσμα τῆς γῆς μέγα

fortunam autem reti urbes implicantem, tulit inurbane, infeſtuſque ejus rei autoribus, quaſi ab eis ſpoliaretur rerum geſtarum laude, dixit quondam pro concione a bello reverſus, Nullam partem, cives, vendicare in his fortuna valet. Cæterum cum Timotheo, qui ſe demonſtravit tantopere ambitioſum, pari licentia ferunt fortunam egiſſe, nihil ut deinceps geſſerit inſigne, ſed adverſa ceciderint omnia: itaque tandem ab infeſto populo exactus in exilium fuerit. Sylla vero non modo lubens eam fœlicitatis ſuæ faventiſque ſibi fortunæ opinionem recipiebat, ſed eam etiam in majus tollebat, ſtudenſque ut propitii numinis fidem adjungeret, facta ſua fortunæ tulit accepta, ſive per jactantiam id fecit, ſive eam habuit de Diis exiſtimationem. Quandoquidem ſcripſit in commentariis, quæ non conſulte ſed ex tempore aggreſſus temere eſſet, ea rectius cecidiſſe quam quæ deliberaſſe ſibi viſus fuerat mature. Ad hæc quum melius dicit ſe ad fortunam comparatum quam ad bellum, plus eum fortunæ tribuere quam virtuti apparet. Brevi in totum videtur ſe mancipaſſe fortunæ, qui quidem vel ſuam cum Metello, paris dignitatis viro & ſocero, concordiam ad divinam aliquam delegat fœlicitatem. A quo enim magnopere fatigatum iri exſpectaverat ſe, eum collegam leniſſimum expertum. Præterea Lucullum in commentariis, quos illi dicavit, admonet, nihil perinde firmum ut ducat ac quod in ſomnis ei noctu jubeat Deus. Quum autem ad bellum ſociale cum exercitu mitteretur, tradit

μέγα γενέσθαι περὶ Λαβέρνιν· ἐκ δὲ τούτου πῦρ ἀναβλύσαι πολὺ, καὶ φλόγα λαμπρὰν στηρίσαι πρὸς τὸν οὐρανόν· εἰπεῖν δὴ καὶ τοὺς μάντεις, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὄψει διάφορος καὶ περιττὸς, ἄρξας ἀπαλλάξει τῇ πόλει ταραχὰς τὰς παρούσας. τοῦτον δὲ, αὐτὸν εἶναί φησιν ὁ Σύλλας· τῆς μὲν γὰρ ὄψεως ἴδιον εἶναι τὸ περὶ τὴν κόμην χρυσωπὸν, ἀρετὴν δὲ οὐκ αἰσχύνεσθαι μαρτυρῶν ἑαυτῷ, μετὰ πράξεις οὕτω καλὰς καὶ μεγάλας. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς θειότητος. τὸν δὲ ἄλλον τρόπον ἀνώμαλός τις ἔοικε γεγονέναι καὶ διάφορος πρὸς ἑαυτὸν, ἀφελέσθαι πολλὰ, χαρίσασθαι πλείονα, τιμῆσαι παραλόγως, ἐφυβρίσαι, θεραπεύειν ὧν δέοιτο, θρύπτεσθαι πρὸς τοὺς δεομένους· ὥστε ἀγνοεῖσθαι πότερον ὑπερόπτης φύσει μᾶλλον ἢ κόλαξ γέγονε. τὴν μὲν γὰρ ἐν ταῖς τιμωρίαις ἀνωμαλίαν, ἐξ ὧν ἔτυχεν αἰτιῶν, ἀποτυμπανίζοντος αὐτοῦ, καὶ πάλιν τὰ μέγιστα τῶν ἀδικημάτων πράως φέροντος, καὶ διαλλαττομένου μὲν ἐπὶ τοῖς ἀνηκέστοις μετ' εὐκολίας, τὰ δὲ μικρὰ καὶ φαῦλα προσκρούματα σφαγαῖς καὶ δημεύσεσιν οὐσιῶν μετιόντος, οὕτως ἄν τις διαιτήσειεν, ὡς φύσει μὲν ὀργὴν χαλεπὸν ὄντα καὶ τιμωρητικὸν, ὑφιέμενον δὲ τῆς πικρίας λογισμῷ πρὸς τὸ συμφέρον. ἐν αὐτῷ γε τούτῳ τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ, τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ στρατηγικὸν ἄνδρα πρεσβύτην, Ἀλβῖνον ὄνομα, ξύλοις καὶ λίθοις διαχρησαμένων, παρῆλθε, καὶ οὐκ ἐπεξῆλθεν ἀδίκημα τοσοῦτον· ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενος διεδίδου λόγον, ὡς προθυμοτέροις διὰ τοῦτο χρήσαιτο πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς, ἰώμενος τὸ ἁμάρτημα δι' ἀνδραγαθίας. τῶν δ' ἐγκαλοῦν-

tradit apud Lavernam in ingentem ſinum terræ labem deſediſſe, ex quo grandem ignem erupiſſe & lucidam flammam ad cœlum extuliſſe. Nuntiaſſe vero ſatiloquos virum egregium & forma præcellentem atque inſignem præſentibus procellis urbem, quum ſummum imperium cepiſſet, explicaturum. Hunc ſe ait eſſe Sylla. Nam faciei ſuæ peculiarem eſſe auri colore rutilantem comam: virtutem vero non erubeſcere ſe ſi ſibi ſumat, tantis & tam præclaris rebus geſtis. Atque hactenus de ejus in Deos fiducia. Cæteris moribus diſpar fuit & ſibi inconſtans. Rapere multa, largiri plura, temere honoribus proſequi, pariterque inſultare, colere eos quos utiles ſibi ducebat, moroſus eſſe in illos qui quid ab ipſo peterent; ut neſcias faſtidioſior natura an blandior fuerit. Verum de ejus in puniendo varietate, quod quavis de cauſa obtruncaret homines, e diverſo maxima facinora leniter ferret, facile veniam daret atrociſſimis, exiguas & leves offenſiones cædibus & bonorum publicationibus perſequeretur, ita rem poſſis dijudicare; iracundum nempe eum natura fuiſſe & ultore animo, ſed de acerbitate remiſiſſe, ubi ex uſu eſſet. In ipſo hoc bello ſociali quum Albinum, virum prætorium, legatum ſuum, milites ipſius fuſtibus & lapidibus oppreſſiſſent, connivit, neque vindicavit flagitium tantum: immo vero ſermonibus glorians diſtulit, promptiores ideo eos in bello habiturum ſe virtute peccatum eluentes. Nec eum incuſantes move-

λεύων οὐδὲν ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ ἤδη καταλῦσαι Μάριον διανοούμενος, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς συμμάχους πολέμου τέλος ἔχειν δοκοῦντος, ἀποδειχθῆναι στρατηγὸς ἐπὶ Μιθριδάτην, ἐθεράπευε τὴν ὑφ᾽ ἑαυτῷ στρατιάν, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ὕπατος μὲν ἀποδείκνυται μετὰ Κοΐντου Πομπηΐου, πεντήκοντα ἔτη γεγονώς. γαμεῖ δὲ γάμον ἐνδοξότατον, Καικιλίαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. ἐφ᾽ ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ᾖδον οἱ δημοτικοὶ, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσων, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικὸς ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔκριναν, ὥς φησιν ὁ Τίτος. οὐ μόνην δὲ ταύτην ἔγημεν, ἀλλὰ πρώτην μὲν, ἔτι μειράκιον ὢν, Ἰλίαν ἔσχε, τὴν θυγάτριον αὐτῷ τεκοῦσαν· εἶτα μετ᾽ ἐκείνην, Αἰλίαν· τρίτην δὲ, Κοιλίαν, ἣν ἀπεπέμψατο μὲν ὡς στεῖραν, ἐντίμως καὶ μετ᾽ εὐφημίας, καὶ δῶρα προσθείς· ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἀγαγόμενος τὴν Μετέλλαν, ἔδοξε διὰ τοῦτο τὴν Κοιλίαν οὐ καλῶς αἰτιάσασθαι. τὴν μέντοι Μετέλλαν ἐν πᾶσι θεραπεύων διετέλεσε, ὥστε καὶ τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ὅτε τοὺς περὶ Μάριον φυγάδας ἐπεθύμει καταγαγεῖν, ἀρνουμένου τοῦ Σύλλα, δεόμενον ἐπιβοήσασθαι τὴν Μετέλλαν. ἐδόκει δὲ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις, ἑλὼν τὸ ἄστυ, προσενεχθῆναι τραχύτερον, ὅτι τὴν Μετέλλαν ἀπὸ τοῦ τείχους γεφυρίζοντες ἐλοιδόρησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Τότε δὲ τὴν ὑπατείαν πρὸς τὰ μέλλοντα μικρὸν ἡγούμενος, ἐπτόητο τὴν γνώμην πρὸς τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον. ἀντανίστατο δὲ αὐτῷ Μάριος, ὑπὸ δοξομανίας καὶ φιλοτιμίας, ἀγηράτων παθῶν, ἀνὴρ τῷ τε σώματι βαρὺς, καὶ ταῖς ἔναγχος ἀπειρηκὼς στρατείαις διὰ γῆρας, ἐκδήμων

καὶ

verunt, ſed quum cepiſſet jam opprimendi Marii conſilium, & bello ſociali ad exitum perduci jam viſo, ut dux contra Mithridatem conſtitueretur, deliniebat milites ſuos. Ac reverſus ad urbem, conſul cum Q. Pompeio declaratur, annos jam quinquaginta natus, & nobiliſſimum conjugium contrahit, Cæcilia ducta, Metelli pontificis maximi filia. Ob quod cecinit multa in eum probroſe vulgus, multique ex primoribus inviderunt ei, indignum illa fœmina exiſtimantes, (ut Titus Livius ait) quem conſulatu judicaverant dignum. Non tamen unam duxit hanc uxorem. Primam habuit admodum adoleſcens Iliam, quæ filiolam ei edidit, ab ea Æliam, Cœliam tertiam: quam ut infœcundam miſſam fecit, ſed citra notam & probrum, additis & muneribus. Verum, quod paucis diebus poſt Metellam duxit, apparuit eum immerito illam cauſam in Cœliam prætendiſſe. At Metellam coluit omnibus in rebus conſtantiſſime. Unde populus Romanus quum revocare exules Marianos deſideraret, renuente Sylla recurrit ad Metellam, eamque appellavit. In Athenienſes quoque, quod Metellam ex muro perſtringentes fuiſſent inſectati convitiis, capta urbe conſuluit durius: ſed hæc poſtea.

Id temporis conſulatum ad futura flocci pendens, geſtienti animo affectabat bellum Mithridaticum. Huic ſe Marius præ inſana gloriæ cupiditate & ambitione, ſemper vigentibus morbis, opponebat; vir qui tunc corpore erat inhabili, & proximis ſuperioribus expeditionibus ob ſenium impar fuerat,

ex-

καὶ διαποντίων πολέμων ἐφιέμενος. καὶ τοῦ Σύλλα πρὸς τὰς ὑπολιπεῖς πράξεις ὁρμήσαντος εἰς τὸ στρατόπεδον, αὐτὸς οἰκουρῶν ἐτεκταίνετο τὴν ὀλεθριωτάτην ἐκείνην, καὶ ὅσα σύμπαντες οἱ πολέμιοι τὴν Ῥώμην οὐκ ἔβλαψαν, ἀπεργασαμένην στάσιν, ὡς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς προεσήμηνε. πῦρ μὲν γὰρ αὐτόματον ἐκ τῶν τὰ σημεῖα δοράτων ὑποφερόντων ἀνέλαμψε, καὶ κατεσβέσθη μόλις. κόρακες δὲ τρεῖς τοὺς νεοσσοὺς προσαγαγόντες κατέφαγον, τὰ δὲ λείψανα πάλιν εἰς τὴν νεοσσιὰν ἀνήνεγκαν. καὶ μυῶν δ' ἐν ἱερῷ χρυσὸν ἀνακείμενον διαφαγόντων, μίαν οἱ ζάκοροι πάγῃ θήλειαν λαμβάνουσιν· ἡ δὲ, ἐν αὐτῇ τῇ πάγῃ τεκοῦσα πέντε, κατέφαγε τὰ τρία. τὸ δὲ πάντων μέγιστον, ἐξ ἀνεφέλου καὶ διαιθρίου τοῦ περιέχοντος ἤχησε φωνὴ σάλπιγγος, ὀξὺν ἀποτείνουσα καὶ θρηνώδη φθόγγον, ὥστε πάντας ἔκφρονας γενέσθαι, καὶ καταπλῆξαι τὸ μέγεθος. Τυρρηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας. εἶναι μὲν γὰρ αὐτῶν ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δι' ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. καὶ ὅταν αὐτὴ σχῇ τέλος, ἑτέρας ἐνισταμένης κινεῖσθαί τι σημεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐρανοῦ θαυμάσιον· ὡς δῆλον εἶναι τοῖς πεφροντικόσι τὰ τοιαῦτα καὶ μεμαθηκόσιν εὐθὺς, ὅτι καὶ τρόποις ἄλλοις καὶ βίοις ἄνθρωποι χρώμενοι γεγόνασι, καὶ Θεοῖς ἧττον ἢ μᾶλλον τῶν προτέρων μέλοντες. τά τε γὰρ ἄλλα φασὶν ἐν τῇ τῶν γενῶν ἀμείψει λαμβάνειν μεγάλας καινοτομίας, καὶ τὴν μαντικὴν ποτὲ μὲν αὔξεσθαι τῇ τιμῇ, καὶ κατατυγχάνειν ταῖς προσαγορεύσεσι, καθαρὰ καὶ φανερὰ σημεῖα τοῦ δαι-

externa & tranſmarina bella avens. Hic, dum ad conficienda quædam, quæ reſtabant ei, profectus in caſtra Sylla eſſet, domi reſes funeſtiſſimam illam, quæ majorem perniciem populo Romano invexit quam univerſa bella, ſeditionem fabrificavit, ut oſtendit iis Deus prodigiis. Flamma enim ſponte eluxit ex haſtis quibus ſigna vehuntur, quæ ægre reſtincta eſt. Corvi tres pullos in conſpectum hominum apportatos devoraverunt, & reliquias retulerunt in nidum. Mures aurum in templo ſacratum arroſerunt: fœminam unam ex his ceperunt æditui muſcipula: ea in ipſa muſcipula quinque editis, tres devoravit. Et (quod omnium fuit maximum) ex claro & ſereno cœlo vox increpuit tubæ acuta & lugubris, ut obſtupeſcerent & cohorreſcerent ejus magnitudine omnes. Hetruſci vates mundi converſionem prædicaverunt portendi hoc oſtento & mutationem in aliam ætatem. Eſſe enim earum octo genera vita & moribus inter ſe diſſidentia. Unicuique præfinitum a Deo certum temporum numerum, qui magni anni ambitu limitetur. Quum unius terminus adſit, inſtante alia, moveri ex terra vel cœlo miraculum, ut illis quibus hæc curæ ſunt, & qui hæc percepere, perſpicuum illico ſit natos eſſe homines, qui alia vita, aliis ſtudiis utuntur, & quorum gerant Dii majorem vel minorem curam quam eorum qui præceſſerunt. Quippe cum alia referunt magnas ex illorum generum capere vicibus novationes, tum vaticinandi ſcientiam modo inclareſcere & certa præſagire, liquidis a Deo & dilucidis inſignibus præmiſ-

4 ſis,

δαιμονίου προπέμποντος, αὖθις δ' ἐν ἑτέρῳ γένει ταπεινὰ πράττειν, αὐτοσχέδιον οὖσαν τὰ πολλὰ, καὶ δι' ἀμυδρῶν καὶ σκοτεινῶν ὀργάνων τοῦ μέλλοντος ἁπτομένην. ταῦτα μὲν οὖν οἱ λογιώτατοι Τυρρηνῶν, καὶ πλέον τι τῶν ἄλλων εἰδέναι δοκοῦντες, ἐμυθολόγουν. τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μάντεσι περὶ τούτων σχολαζούσης καὶ καθημένης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐνυοῦς, στρουθὸς εἰσέπτη πάντων ὁρώντων, τέττιγα φέρων τῷ στόματι, καὶ τὸ μὲν ἐκβαλὼν, μέρος αὐτοῦ κατέλιπε, τὸ δὲ ἔχων ἀπῆλθεν. ὑφεωρῶντο δὴ στάσιν οἱ τερατοσκόποι, καὶ διαφορὰν τῶν κτηματικῶν πρὸς τὸν ἀστικὸν ὄχλον καὶ ἀγοραῖον· φωνάεντα γὰρ τοῦτον εἶναι, καθάπερ τέττιγα· τοὺς δὲ χωρείτας, ἀγοραίους.

Μάριος δὴ παραλαμβάνει Σουλπίκιον, ἄνθρωπον οὐδενὸς δεύτερον ἐν ταῖς ἄκραις κακίαις· ὥστε μὴ ζητεῖν τίνος ἐστὶν ἑτέρου μοχθηρότερος, ἀλλὰ πρὸς τί μοχθηρότατος ἑαυτοῦ. καὶ γὰρ ὠμότης καὶ τόλμα καὶ πλεονεξία περὶ αὐτὸν ἦν ἀπερίσκεπτος αἰσχροῦ καὶ παντὸς κακοῦ· ὅς γε τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐξελευθερικοῖς καὶ μετοίκοις πωλῶν ἀναφανδὸν, ἠρίθμει τιμὴν διὰ τραπέζης ἐν ἀγορᾷ κειμένης. ἔτρεφε δὲ καὶ τρισχιλίους μαχαιροφόρους, καὶ πλῆθος ἱππικῶν νεανίσκων πρὸς ἅπαν ἑτοίμων περὶ αὐτὸν εἶχεν, οὓς ἀντισύγκλητον ὠνόμαζε. νόμον δὲ κυρώσας, μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν, αὐτὸς ἀπέλιπε μετὰ τὴν τελευτὴν, ὀφλήματος μυριάδας τριακοσίας. οὗτος εἰς τὸν δῆμον ἀφεθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρίου, καὶ συνταράξας πάντα τὰ πράγματα βίᾳ καὶ σιδήρῳ, νόμους ἔγραφεν, ἄλλους τε μοχθηροὺς, καὶ τὸν διδόντα Μαρίῳ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. ἀπραξίας δὲ διὰ

ταῦτα

ſis, modo alia in ætate abjectam eſſe, quod fere extemporali modo peracta ſit, exilibuſque & involutis veſtigiis futurum attingat. Hæc Hetruriæ peritiſſimi vates, & qui præſtare arte videbantur cæteris, fabulabantur. De his dum conſulit ſenatus fatiloquos, atque in æde Bellonæ habetur, paſſer in omnium conſpectu cicadam ore ferens intulit ſe in ædem, cujus partem abjecit ibique reliquit, cum parte avolavit. Unde harioli ſeditionem timebant & ſeceſſionem ab urbana & forenſi turba agreſtium. Quippe illam more cicadæ vocalem eſſe & agreſtes ruri agere.

Igitur Marius adſcivit ſibi Sulpitium, hominem qui nihil reliqui fecerat ad ſummam improbitatem; ut non quæras quo eſſet alio ſceleratior, ſed ubi vinceret ſemetipſe improbitate. Etenim crudelitas & audacia & avaritia coierant in eo, nec, quam turpitudinem vel quod in ſe admitteret flagitium, quicquam penſi habebat. Nempe civitatem Romanam libertinis & inquilinis propalam venundabat, precium, poſita in foro menſa, numerabat: tria millia ſatellitum alebat, manu ex equeſtri pube ad omnia parata erat ſtipatus, quam vocabat Contraſenatum. Hic quum rogationem tuliſſet, ne quis ſenator ſupra duo millia denarium æris alieni contraheret, debuit ipſe moriens myriadas ter centum. Qui a Mario in populum emiſſus, quum rempublicam totam vi ferroque miſcuiſſet, & alias leges perniciofas tulit, & illam de imperio Marii in bello contra Mithridatem. Ob quæ juſtitio a conſulibus edicto, dum concio-

ταῦτα τῶν ὑπάτων ψηφισαμένων, ἐπαγαγὼν αὐτοῖς ἐκκλησιάζουσι περὶ τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων ὄχλον, ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν Πομπηΐου τοῦ ὑπάτου μειράκιον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνεῖλεν· αὐτὸς δὲ Πομπήϊος λαθὼν ἐξέφυγε. Σύλλας δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαρίου συνδιωχθεὶς, ἠναγκάσθη προσελθὼν τὰς ἀπραξίας λῦσαι· καὶ διὰ τοῦτο τὸν Πομπήϊον ἐπάρχοντα ποιήσας ὁ Σουλπίκιος, οὐκ ἀφείλετο τοῦ Σύλλα τὴν ὑπατείαν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ Μιθριδάτην στρατείαν μόνον εἰς Μάριον μετήνεγκε· καὶ πέμπει χιλιάρχους εὐθὺς εἰς Νῶλαν, παραληψομένους τὸ στράτευμα, καὶ πρὸς τὸν Μάριον ἄξοντας.

Φθάσαντος δὲ τοῦ Σύλλα διαφυγεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, καταλευσάντων τοὺς χιλιάρχους, οἱ περὶ τὸν Μάριον αὖθις ἐν τῇ πόλει τοὺς Σύλλα φίλους ἀνῄρουν, καὶ χρήματα διήρπαζον αὐτῶν. ἦσαν δὲ μεταστάσεις καὶ φυγαὶ, τῶν μὲν εἰς πόλιν ἀπὸ στρατοπέδου, τῶν δ' ἐκεῖσε διαφοιτώντων ἐκ τῆς πόλεως. ἡ δὲ σύγκλητος ἦν μὲν οὐχ αὐτῆς, ἀλλὰ τοῖς Μαρίου καὶ Σουλπικίου διῳκεῖτο προστάγμασι· πυθομένη δὲ τὸν Σύλλαν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλαύνειν, ἔπεμψε δύο τῶν στρατηγῶν, Βροῦτον καὶ Σερουίλιον, ἀπαγορεύσοντας αὐτῷ βαδίζειν. τούτους θρασύτερον Σύλλᾳ διαλεχθέντας ὥρμησαν μὲν ἀνελεῖν οἱ στρατιῶται, τὰς δὲ ῥάβδους κατέκλασαν, καὶ τὰς περιπορφύρους ἀφείλοντο, καὶ πολλὰ περιυβρισμένους ἀπέπεμψαν, αὐτόθεν τε δεινὴν κατήφειαν, ὁρωμένους τῶν στρατηγικῶν παρασήμων ἐρήμους, καὶ τὴν στάσιν οὐκέτι καθεκτὴν ἀλλ' ἀνήκεστον ἀπαγγέλλοντας. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Μάριον ἐν παρασκευαῖς ἦσαν· ὁ δὲ Σύλλας ἄγων ἓξ τάγματα τέλεια μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἀπὸ Νώλης ἐκίνει,

τὸν

cionem ad Caſtoris habent, immiſit in eos multitudinem, atque inter multos alios filium Pompeii conſulis adoleſcentem in foro interfecit: Pompeius ipſe clam effugit. Sylla vero, qui confugerat in domum Marii, inſtantibus adverſariis coactus eſt prodire & juſtitium ſolvere. Qua de cauſa quum Pompeio abrogaſſet honorem, Syllæ reliquit conſulatum, tantum munus gerendi belli Mithridatici ad Marium tranſtulit. E veſtigio igitur tribunos miſit Nolam, qui exercitum ad Marium ducerent.

Cæterum quod prævertiſſet Sylla ad exercitum decurrere, & milites, ubi hæc acceperunt, tribunos lapidibus cooperuiſſent; trucidavit Marius viciſſim in urbe amicos Syllæ, atque bona eorum diripuit. Jamque tranſibant & profugiebant, hi in urbem ex caſtris, illi ex urbe ſe ſubducebant illuc. Senatus non erat ſui juris, ſed juſſis Marii & Sulpitii parebat. Ac Syllam audiens ſigna movere ad urbem, duos prætores miſit, Brutum & Servilium, qui ei vetarent procedere. Hos ad Syllam loquutos ferocius, paraverunt milites obtruncare. Faſces eorum certe concerpſerunt, prætextas detraxerunt, multiſque violatos contumeliis remiſerunt. Hi jam vel ipſo conſpectu inſignibus exſpoliati prætoriis ex fœda mœſtitiæ ſpecie non poſſe ultra ſeditionem renuntiabant comprimi vel ſedari. Erat igitur Marius in apparatu: Sylla cum collega legiones ſex integras ducens movit a Nola.

Exercitum

τὸν μὲν στρατὸν ὁρῶν πρόθυμον ὄντα χωρεῖν εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν, ἐνδοιάζων δὲ τῇ γνώμῃ παρ' ἑαυτῷ, καὶ δεδοικὼς τὸν κίνδυνον. ὁ δὲ μάντις Ποστούμιος, θύσαντος αὐτοῦ καταμαθὼν τὰ σημεῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας τῷ Σύλλᾳ προτείνας, ἠξίου δεθῆναι καὶ φυλάττεσθαι μέχρι τῆς μάχης, ὡς, εἰ μὴ πάντα ταχὺ καὶ καλῶς συντελεσθείη, τὴν ἐσχάτην δίκην ὑποσχεῖν βουλόμενος. λέγεται δὲ καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ Σύλλᾳ φανῆναι Θεὸν ἣν τιμῶσι Ῥωμαῖοι, παρὰ Καππαδοκῶν μαθόντες, εἴτε δὴ Σελήνην οὖσαν, εἴτε Ἀθηνᾶν, εἴτε Ἐνυώ. ταύτην ὁ Σύλλας ἔδοξεν ἐπιστᾶσαν ἐγχειρίσαι κεραυνὸν αὐτῷ, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἕκαστον ὀνομάζουσαν τῶν ἐκείνου, βάλλειν κελεῦσαι· τοὺς δὲ πίπτειν βαλλομένους, καὶ ἀφανίζεσθαι. θαρσήσας δὲ τῇ ὄψει, καὶ φράσας τῷ συνάρχοντι μεθ' ἡμέραν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἡγεῖτο. καὶ περὶ Πικίνας αὐτῷ πρεσβείας ἐντυχούσης, καὶ δεομένης μὴ βαδίζειν εὐθὺς ἐξ ἐφόδου, πάντα γὰρ ἔσεσθαι τὰ δίκαια τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ὡμολόγησε μὲν αὐτοῦ καταστρατοπεδεύσειν, καὶ διαμετρεῖν ἐκέλευε χώρας, ὥσπερ εἰώθει, τῷ στρατοπέδῳ τοὺς ἡγεμόνας· ὥστε τοὺς πρέσβεις ἀπελθεῖν πιστεύσαντας. ἐκείνων δὲ ἀπελθόντων, εὐθὺς ἐκπέμψας Λεύκιον Βάσιλλον καὶ Γάϊον Μόμμιον, καταλαμβάνει τὴν πύλην δι' αὐτῶν, καὶ τὰ τείχη τὰ περὶ τὸν λόφον τὸν Αἰσκυλῖνον· εἶτ' αὐτὸς ἁπάσῃ σπουδῇ συνῆπτε. τῶν δὲ περὶ τὸν Βάσιλλον εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσόντων καὶ κρατούντων, ὁ πολὺς καὶ ἄνοπλος δῆμος ἀπὸ τῶν τειχῶν κεράμῳ καὶ λίθῳ βάλλοντες ἐπεῖχον αὐτοὺς τοῦ πρόσω χωρεῖν, καὶ συνέστειλαν εἰς τὸ τεῖχος. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Σύλλας παρῆν ἤδη, καὶ συνιδὼν τὸ γινόμενον, ἐβόα

τὰς

Exercitum quidem promptum videbat ad petendam urbem, ſed fluctuabat animo ſecum & timebat periculum. Hic aruſpex Poſthumius ad ſacrificantem Syllam inſpectis extis ambas manus protendit, vincirique ſe & in cuſtodia haberi uſque ad prœlium poſtulat, & ni brevi omnia ei cecidiſſent ex ſententia, non deprecatur ultimum ſupplicium. Dicitur etiam ipſi Syllæ in ſomniis ſe obtuliſſe Dea, quam ex diſciplina Cappadocum Romani colunt, ſive ea Luna, ſive Minerva, ſive Bellona ſit. Hæc Syllæ viſa eſt aſſiſtere, & fulmen ei tradere, juſſiſſeque, ſingulis nominatis inimicis ejus, ferire, illi icti concidere atque e medio dilabi. Hoc oſtento erectus, narrat id poſtridie collegæ, ac Romam pergit. Apud Picinas quum occurriſſent ei legati, oraverunt ne infeſta ſigna raptim ad urbem ferret; ſenatum enim ei ſatisfacturum: pollicitus eſt ſe ibi locaturum caſtra, imperavitque, ut ſolent militibus duces, ea metari. Ita legati, fide ei habita, læti abiere. Poſt quorum diſceſſum, confeſtim Baſillum & C. Mommium præmittit ad occupandum per eos portam & murum ad collem Æſquilinum: inde citato ſequitur curſu. Quum Baſillus in urbem irrupiſſet, portamque occupaſſet, plebs pleraque inermis tegulis & lapidibus ex muro inceſſentes, ne progredi valeret, repreſſerunt eum ac repulerunt ad murum. Interea ſupervenit Sylla, qui cernens id quod agebatur, clamavit ut ædifi-

cia

τὰς οἰκίας ὑφάπτειν, καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην, ἐχώρει πρῶτος αὐτὸς, καὶ τοὺς τοξότας ἐκέλευε χρῆσθαι τοῖς πυρβόλοις ἄνω τῶν στεγασμάτων ἐφιεμένους· κατ' οὐδένα λογισμὸν, ἀλλ' ἐμπαθὴς ὢν, καὶ τῷ θυμῷ παραδεδωκὼς τὴν τῶν πρασσομένων ἡγεμονίαν, ὥς γε τοὺς ἐχθροὺς μόνον ἑώρα, φίλους δὲ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους εἰς οὐδένα λόγον θέμενος οὐδ' οἶκτον, κατῄει διὰ πυρὸς, ᾧ τῶν αἰτίων, καὶ μὴ, διάγνωσις οὐκ ἦν. τούτων δὲ γινομένων, ὁ Μάριος ἐξωσθεὶς πρὸς τὸ τῆς γῆς ἱερὸν, ἐκάλει διὰ κηρύγματος ἐπ' ἐλευθερίᾳ τὸ οἰκετικόν· ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων κρατηθεὶς, ἐξέπεσε τῆς πόλεως.

Σύλλας δὲ τὴν βουλὴν συναγαγὼν, καταψηφίζεται θάνατον αὐτοῦ τε Μαρίου καὶ ὀλίγων ἄλλων, ἐν οἷς Σουλπίκιος ἦν ὁ δήμαρχος. ἀλλὰ Σουλπίκιος μὲν ἀπεσφάγη, προδοθεὶς ὑπὸ θεράποντος, ὃν ὁ Σύλλας ἠλευθέρωσεν, εἶτα κατεκρήμνισε. Μαρίῳ δὲ ἐπεκήρυξεν ἀργύριον, οὐκ εὐγνωμόνως, οὐδὲ πολιτικῶς, ᾧ γε μικρὸν ἔμπροσθεν ὑποχείριον εἰς τὴν οἰκίαν δοὺς ἑαυτὸν, ἀσφαλῶς ἀφείθη. καίτοι Μαρίῳ τότε μὴ διέντι Σύλλαν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὸ Σουλπικίου προεμένῳ, πάντων κρατεῖν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὅμως ἐφείσατο· καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τὴν αὐτὴν λαβὴν παρασχὼν, οὐκ ἔτυχε τῶν ὁμοίων. ἐφ' οἷς ὁ Σύλλας τὴν μὲν σύγκλητον ἀδήλως ἠνίασεν· ἡ δὲ παρὰ τοῦ δήμου δυσμένεια καὶ νέμεσις αὐτῷ φανερὰ δι' ἔργων ἀπήντα. Νώνιον μέν γε τὸν ἀδελφιδοῦν δι' αὐτοῦ καὶ Σερούιον ἀρχὰς μετιόντας ἀποψηφισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἑτέρους κατέστησαν ἄρχοντας, οὓς μάλιστα τιμῶν-

cia ſuccenderent, ſumptaque ardenti face ipſe flammam primus ſubjecit. Inſuper ſagittariis præcepit ſuperioribus tectis tela ignita injicerent: idque fecit nullo conſilio, ſed commotus auferendum ſe permiſit iræ, quo duce res omnes gerebat. Nempe adverſarios tantum videbat: amicorum, propinquorum, & neceſſariorum nullam ducebat rationem, neque miſeratione eorum captus, ingrediebatur per ignem, qui ſontes & inſontes juxta ducebat. Interea propulſus ad ædem Telluris Marius, ſervitia vocavit per edictum ad libertatem. Cæterum irruentibus hoſtibus, oppreſſus exceſſit urbe.

Sylla, coacto ſenatu, Mario cum paucis aliis, in quibus Sulpitius tribunus plebis fuit, aqua & igni interdicit. At Sulpitius, proditus quum eſſet a ſervo ſuo, obtruncatus eſt: ſervum Sylla manumiſit, inde de ſaxo præcipitavit. In Marii caput pecuniam pronuntiavit: parum grate tamen, vel civiliter, utpote cujus nuper poteſtati domi ejus ſe ipſe permiſerat, fueratque illæſus dimiſſus. Quem Marius ſi tum miſſum non feciſſet, ſed interimendum Sulpitio condonaſſet, potuiſſet rerum potiri: ſed tunc tamen pepercit ei, qui, mox quum in idem incidiſſet diſcriminis, beneficentiam non eſt expertus eandem. Qua in re offendit ſenatum Sylla occulte, populi vero indignationem & invidiam re ipſa liquido ſenſit: ſiquidem Nonio Syllæ ſororis filio commendatione ejus ſubnixo & Servio candidatis ignominioſe repulſis, alios deſignaverunt Conſules, quorum angi illum ar-

τιμῶντες ᾤοντο λυπεῖν ἐκεῖνον. ὁ δὲ τούτοις τε προσεποιεῖτο χαίρειν, ὡς τοῦ δήμου τῷ ποιεῖν ἃ βούλοιτο, δι' αὐτὸν ἀπολαύοντος τῆς ἐλευθερίας· καὶ θεραπεύων τὸ τῶν πολλῶν μῖσος, ὕπατον κατέστησεν ἀπὸ τῆς ἐναντίας στάσεως Λεύκιον Κίνναν, ἀραῖς καὶ ὅρκοις καταλαβὼν εὐνοήσειν τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν. ὁ δὲ, ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἔχων ἐν τῇ χειρὶ λίθον, ὤμνυεν, εἶτα ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ, μὴ φυλάττοντι τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὔνοιαν, ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως, ὥσπερ ὁ λίθος διὰ τῆς χειρὸς, κατέβαλε χαμᾶζε τὸν λίθον οὐκ ὀλίγων παρόντων. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, εὐθὺς ἐπεχείρει τὰ καθεστῶτα κινεῖν· καὶ δίκην ἐπὶ τὸν Σύλλαν παρεσκεύασε, καὶ κατηγορεῖν ἐπέστησεν Οὐεργίνιον, ἕνα τῶν δημάρχων, ὃν ἐκεῖνος ἅμα τῷ δικαστηρίῳ χαίρειν ἐάσας, ἐπὶ Μιθριδάτην ἀπῆρε.

Λέγεται δὲ, ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν αἷς ὁ Σύλλας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐκίνει τὸν στόλον, ἄλλα τε πολλὰ Μιθριδάτῃ διατρίβοντι περὶ τὸ Πέργαμον ἐπισκῆψαι δαιμόνια, καὶ νίκην στεφανηφόρον καθιεμένην ὑπὸ τῶν Περγαμηνῶν ἐπ' αὐτὸν ἔκ τινων ὀργάνων ἄνωθεν, ὅσον οὔπω τῆς κεφαλῆς ψαύουσαν συντριβῆναι, καὶ τὸν στέφανον πεσόντα κατὰ τοῦ θεάτρου φέρεσθαι χαμᾶζε διαθρυπτόμενον· ὥστε φρίκην μὲν τῷ δήμῳ, ἀθυμίαν δὲ πολλὴν Μιθριδάτῃ παρασχεῖν, καίπερ αὐτῷ τότε τῶν πραγμάτων ἐλπίδος πέρα προχωρούντων. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἀσίαν τε Ῥωμαίων, καὶ Βιθυνίαν καὶ Καππαδοκίαν τῶν βασιλέων ἀφῃρημένος, ἐν Περγάμῳ καθῆστο, πλούτους καὶ δυναστείας καὶ τυραννίδας διανέμων τοῖς φίλοις. τῶν δὲ παίδων ὁ μὲν ἐν Πόντῳ καὶ Βοσ-

πόρῳ

arbitrabantur honore. Quæ ſibi eſſe prætulit jucunda, quod populus pro arbitrio agens, beneficio ſuo libertate frueretur. Ac quo odium plebis leniret, conſulem creavit ex adverſis partibus L. Cinnam, devotionibus & jurejurando adactum pro ſe facturum. Ille nempe ſcandit Capitolium, lapidemque manu tenens juravit. Inde execratus in caput ſuum, ni amicitiam cum Sylla conſervaſſet, ita urbe ut exigeretur, ſicut e manu ſua excidebat lapis, multis præſentibus lapidem projecit in terram. At inito magiſtratu, actutum moliri cœpit res novas, ac judicium Syllæ eſt machinatus, accuſatoremque appoſuit unum ex tribunis plebis, Verginium. Quo ille una cum ſubſelliis relicto, contra Mithridatem eſt profectus.

Memorant, quo tempore claſſem Sylla ab Italia ſolvit, in aliis, quæ agenti Pergami Mithridati oblata fuerunt, miraculis, Victoriam coronatam, quæ a Pergamenis ſuperne demittebatur machinis, quum pene attingeret caput ejus, labefactatam & delapſam, coronam in theatro ad ſolum diffractam, atque inde horrore populum, Mithridatem ingenti fuiſſe conſternatione perculſum, licet omnia ei id temporis etiam ſupra exſpectationem procederent. Quandoquidem Aſiam Romanis, Bithyniam & Cappadociam regibus extorſerat, ſedebatque Pergami, opes, dynaſtias & dominatus amicis diſpertiens. Filii ejus diverſi, unus in Ponto & Boſ-

phoro,

πόρρω τὴν παλαιὰν ἄχρι τῶν ὑπὲρ τὴν Μαιῶτιν ἀοίκητον ἀρχὴν κατεῖχεν, οὐδενὸς παρενοχλοῦντος· Ἀριαράθης δὲ, Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν ἐπὶ στρατῷ μεγάλῳ προσαγόμενος. ἄλλους δὲ οἱ στρατηγοὶ τόπους ἐχειροῦντο, δυνάμεις ἔχοντες· ὧν ὁ μέγιστος Ἀρχέλαος, ταῖς μὲν ναυσὶν ὁμοῦ τι συμπάσης ἐπικρατῶν τῆς θαλάττης, τάς τε Κυκλάδας νήσους ἐδουλοῦτο καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι Μαλέας ἐντὸς ἵδρυνται, καὶ τὴν Εὔβοιαν αὐτὴν εἶχεν· ἐκ δὲ Ἀθηνῶν ὁρμώμενος, τὰ μέχρι Θετταλίας ἔθνη τῆς Ἑλλάδος ἀφίστη, μικρὰ προσκρούσας περὶ Χαιρώνειαν. ἐνταῦθα γὰρ αὐτῷ Βρέττιος Σούρρας ἀπήντησε, πρεσβευτὴς μὲν ὢν Σεντίου, τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀνὴρ δὲ τόλμῃ καὶ φρονήσει διαφέρων. οὗτος Ἀρχελάῳ δίκην ῥεύματος φερομένῳ διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ πλεῖστον ἀντιστὰς, καὶ τρισὶ μάχαις διαγωνισάμενος περὶ Χαιρώνειαν ἐξέωσε, καὶ συνέστειλε πάλιν ἐπὶ τὴν θάλατταν. Λευκίου δὲ Λευκόλλου κελεύσαντος αὐτὸν ὑποχωρεῖν ἐπιόντι Σύλλᾳ, καὶ τὸν ἐψηφισμένον ἐκείνῳ ἐᾷν πόλεμον, εὐθὺς ἐκλιπὼν τὴν Βοιωτίαν, ὀπίσω πρὸς Σέντιον ἀπήλαυνε, καίπερ αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἐλπίδος πέρα προχωρούντων, καὶ τῆς Ἑλλάδος οἰκείως ἐχούσης πρὸς μεταβολὴν, διὰ τὴν ἐκείνου καλοκαγαθίαν. ἀλλὰ γὰρ Βρεττίῳ μὲν ταῦτα λαμπρότατα τῶν πεπραγμένων.

Σύλλας δὲ τὰς μὲν ἄλλας πόλεις εὐθὺς εἶχεν ἐπιπρεσβευομένας καὶ καλούσας, ταῖς δὲ Ἀθήναις διὰ τὸν τύραννον Ἀριστίωνα βασιλεύεσθαι ἠναγκασμέναις ἄθρους ἐπέστη· καὶ τὸν Πειραιᾶ περιλαβὼν ἐπολιόρκει, μηχανήν τε πᾶσαν ἐφιστὰς, καὶ μάχας παντοδαπὰς ποιούμενος. καίτοι χρόνον οὐ πολὺν ἀνα-

phoro, vetus regnum uſque ad ſolitudines ſuper Mæotin lacum adverſante nullo obtinebat: Ariarathes ingentibus copiis Thraciam & Macedoniam inſiſtebat ſubigere: alias oras domabant cum exercitibus duces ejus; quorum Archelaus princeps claſſe ferme totum obtinens pelagus, inſulas Cycladas in ditionem redigebat, aliaſque quotquot intra Maleam poſitæ ſunt, ipſamque tenebat Eubœam. Athenis etiam ſedem belli habebat: inde Græcas gentes Theſſalia tenus ab Romanis ad ſe traxerat. Nonnihil quidem impegit ad Chæroneam. Illic occurrit ei Brutius Sura prætoris Macedoniæ Sentii legatus, virtute & conſilio vir ſingulari. Hic inſtar torrentis per Bœotiam ruenti Archelao fortiſſime objecit ſe, ac prœliis tribus ad Chæroneam cum hoc colluctatus, repulit eum, atque ad mare denuo redegit. Qui, quum imperaſſet ei Lucullus, ut Syllæ (cui ea provincia decreta erat) cederet, quamvis rebus ei ſupra votum fluentibus, & Græcia ob probitatem ejus ad mutationem prona, confeſtim exceſſit Bœotia, & retro conceſſit ad Sentium. Cæterum hæ ſplendidiſſimæ res geſtæ Brutii fuere.

At Sylla cætera oppida, per legatos ſuos invitatus ab illis, extemplo recepit: Athenas vero, manere in partibus regiis per tyrannum coactas Ariſtionem, magna vi adortus, Piræum undique circumſedit, machinas admovit omnis generis, variiſque modis oppugnavit id. Atqui ſi paulifper ſuſti-

ἀναχομένῳ, παρῆν ἀκινδύνως ἑλεῖν τὴν ἄνω πόλιν, ὑπὸ λιμοῦ συνηγμένην ἤδη τῇ χρείᾳ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν ἔσχατον καιρόν. ἀλλ' ἐπειγόμενος εἰς Ῥώμην, καὶ δεδιὼς τὸν ἐκεῖ νεωτερισμὸν, πολλοῖς μὲν κινδύνοις, πολλαῖς δὲ μάχαις, μεγάλαις δὲ δαπάναις κατέσπευδε τὸν πόλεμον. ᾧ γε, δίχα τῆς ἄλλης παρασκευῆς, ἡ περὶ τὰ μηχανήματα πραγματεία ζεύγεσι μυρίοις ὀρικοῖς ἐχορηγεῖτο καθ' ἡμέραν ἐνεργοῖς οὖσι πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν. ἐπιλειπούσης δὲ τῆς ὕλης, διακόπτεσθαι πολλὰ τῶν ἔργων περικλώμενα τοῖς αὑτῶν βρίθεσι, καὶ πυρπολεῖσθαι βαλλόμενα συνεχῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπεχείρησε τοῖς ἱεροῖς ἄλσεσι· καὶ τήν τε Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην προαστείων οὖσαν, καὶ τὸ Λύκειον. ἐπεὶ δὲ καὶ χρημάτων ἔδει πολλῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκίνει τὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσυλα, τοῦτο μὲν ἐξ Ἐπιδαύρου, τοῦτο δὲ ἐξ Ὀλυμπίας, τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν ἀναθημάτων μεταπεμπόμενος. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Ἀμφικτύοσιν εἰς Δελφοὺς, ὅτι τὰ χρήματα τοῦ Θεοῦ βέλτιον εἶναι κομισθῆναι πρὸς αὐτόν· ἢ γὰρ φυλάξειν ἀσφαλέστερον, ἢ καὶ ἀποχρησάμενος, ἀποδώσειν οὐκ ἐλάττω. καὶ τῶν φίλων ἀπέστειλε Κάφιν τὸν Φωκέα, κελεύσας σταθμῷ παραλαβεῖν ἕκαστον. ὁ δὲ Κάφις, ἧκε μὲν εἰς Δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θίγειν, καὶ πολλὰ, τῶν Ἀμφικτυόνων παρόντων, ἀπεδάκρυσε τὴν ἀνάγκην. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις κιθάρας, εἴτε πιστεύσας, εἴτε τὸν Σύλλαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ σκώπτων ἀντέγραφε, θαυμάζειν τὸν Κάφιν, εἰ μὴ συνίησιν ὅτι χαίροντος οὐ χαλε-

ſuſtineret, impune potuiſſet ſuperiorem urbem per famem, jam annonæ inopia ad extrema redactam, capere. Sed quia feſtinabat ad urbem, motuſque urbanos timebat, multis periculis, multis certaminibus, grandibus impenſis conficere maturavit bellum. Cui quidem, præter reliquum apparatum, machinamentorum molitio decem millibus jugorum mularium, quæ occupata quotidie erant eo in munere, curabatur. Deficiente autem materia, (nam complures machinas & ſuo labefactatas pondere convelli contigit, & ab hoſtibus immiſſo aſſidue igni conflagrare) lucis ſacris injecit manum, atque nemoroſiſſimam inter ſuburbia Academiam Lyceumque denudavit. Jam quia ingentem pecuniam bellum repoſtulabat, movit ſacros theſauros Græciæ. Atque hinc Epidauro, hinc Olympia deferri ad ſe juſſit pulcherrima & pretioſiſſima dona. Ad Amphictyonas quoque Delphos ſcripſit, recte facturos ipſos, ſi ad ſe miſiſſent Apollinis theſauros: aut enim hos in ſecuriore apud ſe cuſtodia fore, aut, ſi conſumpſiſſet eos, non redditurum ſe minus. Itaque ex amicis Caphim miſit Phocenſem cum mandatis ut ſingula ad pondus acciperet. Venit quidem Caphis Delphos, ſed attingere dubitavit ſacra, qui etiam coram Amphictyonibus majorem in modum impoſitam ſibi neceſſitatem deploravit. Quum jactarent nonnulli ſe citharæ ſonum ex adyto audiſſe, id, ſive credidit, ſive quo religionem animo Syllæ offerret, ſcripſit ad eum. Ille joco ludens mirari reſcripſit ſe Caphim, qui non intelligeret gaudentis

χαλεπαίνοντος εἴη τὸ ᾄδειν· ὥστε θαρροῦντα λαμβάνειν ἐκέλευσεν, ὡς ἡδομένου τοῦ Θεοῦ καὶ διδόντος. τὰ μὲν οὖν ἄλλα διέλαθε τοὺς τε πολλοὺς Ἕλληνας ἐκπεμπόμενα· τὸν δὲ ἀργυροῦν πίθον, ὃς ἦν ὑπόλοιπος ἔτι τῶν βασιλικῶν, διὰ βάρος καὶ μέγεθος οὐ δυναμένων ἀναλαβεῖν τῶν ὑποζυγίων, ἀναγκαζόμενοι κατακόπτειν οἱ Ἀμφικτύονες, εἰς μνήμην ἐβάλοντο, τοῦτο μέντοι τὸν Φλαμίνιον καὶ Μάνιον Ἀκύλιον, τοῦτο δὲ Αἰμίλιον Παῦλον· ὧν ὁ μὲν, Ἀντίοχον ἐξελάσας τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς καταπολεμήσαντες, οὐ μόνον ἀπέσχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ δῶρα καὶ τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὴν προσέθεσαν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν ἀνδρῶν τε σωφρόνων καὶ μεμαθηκότων σιωπῇ τοῖς ἄρχουσι παρέχειν τὰς χεῖρας ἡγούμενοι κατὰ νόμον, αὐτοί τε ταῖς ψυχαῖς βασιλικοὶ, καὶ ταῖς δαπάναις εὐτελεῖς ὄντες, μετρίοις ἐχρῶντο καὶ τεταγμένοις ἀναλώμασι, τὸ κολακεύειν τοὺς στρατιώτας αἴσχιον ἡγούμενοι τοῦ δεδιέναι τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ τότε στρατηγοὶ, βίᾳ τὸ πρωτεῖον ἢ ἀρετῇ κτώμενοι, καὶ μᾶλλον ἐπ᾽ ἀλλήλους δεόμενοι τῶν ὅπλων, ἢ τοὺς πολεμίους, ἠναγκάζοντο δημαγωγεῖν ἐν τῷ στρατηγεῖν, εἶθ᾽ ὧν εἰς τὰς ἡδυπαθείας τοῖς στρατευομένοις ἀνήλισκον, ὠνούμενοι τοὺς πόνους αὐτῶν, ἔλαθον ὤνιον ὅλην τὴν πατρίδα ποιήσαντες, ἑαυτούς τε δούλους τῶν κακίστων, ἐπὶ τῷ τῶν βελτιόνων ἄρχειν. ταῦτα ἐξήλαυνε Μάριον, εἶτ᾽ αὖθις ἐπὶ Σύλλαν κατῆγε. ταῦτα Ὀκταυΐου τοὺς περὶ Κίνναν, ταῦτα Φλάκκου τοὺς περὶ Φιμβρίαν αὐτόχειρας ἐποίησεν. ὧν οὐχ ἥκιστα Σύλλας ἀνέδωκεν εἰς ἀρχὰς, ἐπὶ τὸ διαφθείρειν καὶ μετακαλεῖν τοὺς ὑπ᾽ ἄλλοις ταττομένους,

κατα-

dentis eſſe non indignantis cantum. Ne ergo capere dubitaret, utpote Deo propitio & dante. Ac reliqua quidem, quæ inde exportata fuere, vulgus præteriere Græcorum. Dolium vero argenteum, quod reſiduum adhuc erat ex donis regiis, quum ferre jumenta ob pondus & molem non valerent, coacti Amphictyones id concidere, repetierunt memoria, hinc T. Quintium Flaminium & Manium Acilium, hinc Paulum Æmilium: quorum Acilius Antiochum Græcia exegerat, alii duo devicerant reges Macedonum. Nec ſolum a templis Græciæ temperaverant, ſed & dona & venerationem eis ac religionem addiderant magnam. Atqui modeſtorum illi & dicto audientium duces legitimi militum, atque animis ipſi regiis præditi, ſumptibus autem reſtricti modicis utebantur & temperatis expenſis, aſſentari vero militibus fœdius ducebant quam formidare hoſtes: at hujus tempeſtatis duces, qui vi primatum non virtute parabant, & qui magis in ſe mutuo arma, quam in hoſtes quærebant, cogebantur in imperio militibus obſequi. Inde pretio, quod in delicias militum effundebant, mercantes labores eorum, totam patriam imprudentes venalem, ac ſe nequiſſimorum ſervos, quo imperare valerent melioribus, reddidere. Hæc ejecerunt Marium, mox illum contra Syllam reduxerunt: hæc Octavii Cinnam, hæc Fimbriam fecerunt Flacci homicidam. Quorum malorum præcipue Sylla fons fuit: qui quo corrumperet & ad tranſitionem pelliceret aliorum milites, prolixus &

καταχορηγῶν εἰς τοὺς ὑφ' αὑτῷ καὶ δαπανώμενος· ὥστε ἅμα τοὺς ἄλλους μὲν εἰς προδοσίαν, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτῷ εἰς ἀσωτίαν διαφθείρων, χρημάτων δεῖσθαι πολλῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐκείνην.

Δεινὸς γάρ τις ἄρα καὶ ἀπαραίτητος εἶχεν αὐτὸν ἔρως ἑλεῖν τὰς Ἀθήνας· εἴτε ζήλῳ τινὶ πρὸς τὴν πάλαι σκιαμαχοῦντα τῆς πόλεως δόξαν, εἴτε θυμῷ τὰ σκώμματα φέροντα καὶ τὰς βωμολοχίας, αἷς αὐτόν τε καὶ τὴν Μετέλλαν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἑκάστοτε γεφυρίζων καὶ κατορχούμενος ἐξηρέθιζεν ὁ τύραννος Ἀριστίων, ἄνθρωπος ἐξ ἀσελγείας ὁμοῦ καὶ ὠμότητος ἔχων συγκειμένην τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ χείριστα τῶν Μιθριδατικῶν συνερρυηκότα νοσημάτων καὶ παθῶν εἰς ἑαυτὸν ἀνειληφὼς, καὶ τὴν πόλιν μυρίους μὲν πολέμους, πολλὰς δὲ τυραννίδας καὶ στάσεις διαπεφευγυῖαν πρότερον, ὥσπερ νόσημα θανατηφόρον, εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἐπιτιθέμενος. χιλίων δραχμῶν ὠνίου τοῦ μεδίμνου τῶν πυρῶν ὄντος ἐν ἄστει τότε, τῶν ἀνθρώπων σιτουμένων τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν φυόμενον παρθένιον, ὑποδήματα δὲ καὶ ληκύθους ἑφθὰς ἐσθιόντων, αὐτὸς ἐνδελεχῶς πότοις μεθημερινοῖς καὶ κώμοις χρώμενος, καὶ πυῤῥιχίζων καὶ γελωτοποιῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸν μὲν ἱερὸν τῆς Θεοῦ λύχνον ἀπεσβηκότα διὰ σπάνιν ἐλαίου περιεῖδε, τῇ δὲ ἱεροφάντιδι πυρῶν ἡμίεκτον προσαιτούσῃ πεπέρεως ἔπεμψε· τοὺς δὲ βουλευτὰς καὶ ἱερεῖς ἱκετεύοντας οἰκτεῖραι τὴν πόλιν, καὶ διαλύσασθαι πρὸς τὸν Σύλλαν, τοξεύμασι βάλλων διεσκέδασεν. ὀψὲ δὲ ἤδη που μόλις ἐξέπεμψεν ὑπὲρ εἰρήνης δύο ἢ τρεῖς τῶν συμποτῶν· πρὸς οὓς οὐδὲν ἀξιοῦντας σωτήριον, ἀλλὰ τὸν Θησέα καὶ τὸν Εὔμολπον

καὶ

profuſus fuit in ſuos. Itaque quum pariter alios ad proditionem, & ſuos perverteret ad luxuriam, grandi pecunia, præſertim ad obſidionem illam opus habebat.

Miro enim & obſtinato tenebatur expugnandarum ardore Athenarum, vel quod æmulatione quadam umbratilem pugnam ſuſciperet cum antiqua illius civitatis gloria, vel quod eſſet irritatus dicteriis & ſcurrilitatibus, quibus eum Metellamque aſſidue ex muris deridendo & inſultando exacerbavit tyrannus Ariſtion, homo cui ex petulantia & ſævitia conflatus animus erat, teterrimorumque Mithridaticorum morborum & vitiorum collegerat in ſe colluviem, atque eam urbem quæ ex ſexcentis bellis, frequentibus dominationibus & ſeditionibus ante emerſerat, quaſi morbus lethalis, in extremum adduxit diſcrimen. Hic, quum mille drachmarum medimnus tritici in urbe eſſet, & homines tunc herba parthenio, quod in arce creſcebat, ſuſtentarent ſe, calceamentis & lecythis elixis victitarent, vino comeſſationibuſque diurnis perpetuo confectus, ſaltans, & illudens hoſtibus ſacram lucernam extingui olei penuria permiſit. Hierophantidi, tritici heminam ab ipſo mendicanti, aliquantum piperis miſit. Senatum & ſacerdotes, ut civitatis miſereretur & pacem faceret cum Sylla ſupplicantes, ſagittis ingeſtis disjecit. Vix tandem aliquando miſit ad agendum de pace duos aut tres ex compotoribus ſuis. Quibus nihil ſalutare poſtulantibus, ſed Theſeum, Eumolpum, parta

de

καὶ τὰ Μηδικὰ σεμνολογουμένους, ὁ Σύλλας, Ἄπιτε, εἶπεν, ὦ μακάριοι, τοὺς λόγους τούτους ἀναλαβόντες· ἐγὼ γὰρ οὐ φιλομαθὴς ὢν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπέμφθην, ἀλλὰ τοὺς ἀφισταμένους καταστρεψόμενος.

Ἐν δὲ τούτῳ λέγεται τινὰς ἐν Κεραμεικῷ πρεσβυτῶν ἀκούσαντας διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, καὶ κακιζόντων τὸν τύραννον, ὡς μὴ φυλάττοντα τοῦ τείχους τὴν περὶ τὸ Ἑπτάχαλκον ἔφοδον καὶ προσβολήν, ᾗ μόνῃ δυνατὸν εἶναι καὶ ῥᾴδιον ὑπερβῆναι τοὺς πολεμίους, ἀπαγγεῖλαι ταῦτα πρὸς τὸν Σύλλαν. ὁ δὲ οὐ κατεφρόνησεν, ἀλλὰ ἐπελθὼν νυκτὸς, καὶ θεασάμενος τὸν τόπον ἁλώσιμον, εἴχετο τοῦ ἔργου. λέγει δὲ αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, τὸν πρῶτον ἐπιβάντα τοῦ τείχους, Μάρκον Τήϊον, ἀντιστάντος αὐτῷ πολεμίου, δόντα πληγὴν ἐκ καταφορᾶς τῷ κράνει περικλάσαι τὸ ξίφος, οὐ μὴν ὑφέσθαι τῆς χώρας, ἀλλὰ μεῖναι καὶ κατασχεῖν. κατελήφθη μὲν οὖν ἡ πόλις ἐκεῖθεν, ὡς Ἀθηναίων οἱ πρεσβύτατοι διεμνημόνευον. αὐτὸς δὲ Σύλλας τὸ μεταξὺ τῆς Πειραϊκῆς πύλης, καὶ τῆς ἱερᾶς κατασκάψας καὶ συνομαλύνας, περὶ μέσας νύκτας εἰσήλαυνε φρικώδης, ὑπό τε σάλπιγξι καὶ κέρασι πολλοῖς, ἀλαλαγμῷ καὶ κραυγῇ τῆς δυνάμεως ἐφ᾽ ἁρπαγὴν καὶ φόνον ἀφειμένης ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ φερομένης διὰ στενωπῶν ἐσπασμένοις τοῖς ξίφεσιν· ὥστε ἀριθμὸν μηδένα γενέσθαι τῶν ἀποσφαγέντων, ἀλλὰ τῷ τόπῳ ῥυέντος αἵματος, ἔτι νῦν μετρεῖσθαι τὸ πλῆθος. ἄνευ γὰρ τῶν κατὰ τὴν ἄλλην πόλιν ἀναιρεθέντων, ὁ περὶ τὴν ἀγορὰν φόνος ἐπέσχε πάντα τὸν ἐντὸς τοῦ Διπύλου Κεραμεικόν· πολλοῖς δὲ λέγεται καὶ διὰ πυλῶν κατακλύσαι τὸ προάστειον. ἀλλὰ

de Medis decora jactantibus, Sylla, Faceſſite (inquit) beati, atque verba iſta referte vobiſcum. Ego quidem Athenas non diſcendi gratia ſum a populo Romano miſſus, verum ad domandos rebelles.

Inter hæc in Ceramico fama eſt verba a quibuſdam excepta fuiſſe, colloquentium ſenum & tyrannum inſectantium, quod acceſſum & aditum ad Heptachalcon, qui unus facile hoſtibus ſuperabilis eſſet, non ſepſiſſet ſtatione; illos autem hæc Syllæ renuntiaſſe. Qui non contemnens id, contulit ſe eo noctu, contemplatuſque capi locum poſſe, rem aggreſſus eſt. Ipſe commemorat in commentariis Sylla, primum in murum evaſiſſe M. Teium, ac quum hoſtem, qui ſe objiciebat ei, feriret, ex violentia ictus quem caſſidi intulit, enſem fregiſſe, non ceſſiſſe loco tamen, ſed ibi reſtitiſſe atque eum retinuiſſe. Ergo capta ex illa parte urbs eſt, ut Athenienſium antiquiſſimi commemoraverunt. Ipſe Sylla, quod muri inter portam Piraicam & Sacram eſt intermedium, diruto & ſolo æquato, nocte media magno terrore urbem ingreſſus eſt, canentibus tubis & cornibus frequentibus, ſtrepituque & clamore militum ad prædam & cædem ab illo dimiſſorum. Volabant ſtrictis enſibus per vicos, ut numerus iniri non poſſet cæſorum, ſed loco copiæ inundantis ſanguinis etiam hac memoria menſura agatur. Nam, ut præteream per partes urbis reliquas interfectos, qui factus in foro ſanguis eſt, totum Ceramicum uſque ad Dipylon merſit: addunt multi & per portam perfudiſſe ſuburbium. Quanquam au-

λα τῶν οὕτως ἀποθανόντων, τοσούτων γενομένων, οὐκ ἐλάσσονες ἦσαν οἱ σφᾶς αὐτοὺς διαφθείραντες, οἴκτῳ καὶ πόθῳ τῆς πατρίδος, ὡς ἀναιρεθησομένης. τοῦτο γὰρ ἀπογνῶναι καὶ φοβηθῆναι τὴν σωτηρίαν ἐποίησε τοὺς βελτίστους, οὐδὲν ἐν τῷ Σύλλᾳ φιλάνθρωπον οὐδὲ μέτριον ἐλπίσαντας. ἀλλὰ γὰρ τοῦτο μὲν, Μειδίου, καὶ Καλλιφῶντος, τῶν φυγάδων δεομένων καὶ προκυλινδουμένων αὐτοῦ, τοῦτο δὲ, τῶν συγκλητικῶν ὅσοι συνεστράτευον ἐξαιτουμένων τὴν πόλιν, αὐτός τε μεστὸς ὢν ἤδη τῆς τιμωρίας, ἐγκώμιόν τι τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων ἐπειπὼν, ἔφη χαρίζεσθαι πολλοὺς μὲν ὀλίγοις, ζῶντας δὲ τεθνηκόσιν. ἑλεῖν δὲ τὰς Ἀθήνας αὐτός φησιν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, Μαρτίαις καλάνδαις, ἥτις ἡμέρα συμπίπτει μάλιστα τῇ νουμηνίᾳ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός· ἐν ᾧ κατὰ τύχην ὑπομνήματα πολλῶν τοῦ διὰ τὴν ἐπομβρίαν ὀλέθρου καὶ τῆς φθορᾶς ἐκείνης δρῶσιν, ὡς τότε καὶ περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μάλιστα τοῦ κατακλυσμοῦ συμπεσόντος. ἑαλωκότος δὲ τοῦ ἄστεος, ὁ μὲν τύραννος εἰς τὴν ἀκρόπολιν καταφυγὼν ἐπολιορκεῖτο, Κουρίωνος ἐπὶ τούτῳ τεταγμένου· καὶ χρόνον ἐγκαρτερήσας συχνὸν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνεχείρισε, δίψει πιεσθείς. καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθὺς ἐπεσήμηνε· τῆς γὰρ αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ ὥρας ἐκεῖνόν τε Κουρίων κατῆγε, καὶ νεφῶν ἐξ αἰθρίας συνδραμόντων, πλῆθος ὄμβρου καταρραγὲν ἐπλήρωσεν ὕδατος τὴν ἀκρόπολιν. εἷλε δὲ καὶ τὸν Πειραιᾶ μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον ὁ Σύλλας, καὶ τὰ πλεῖστα κατέκαυσεν· ὧν ἦν καὶ ἡ Φίλωνος ὁπλοθήκη, θαυμαζόμενον ἔργον.

Ἐν δὲ τούτῳ Ταξίλλης ὁ Μιθριδάτου στρατηγὸς, ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας

autem numerus fuit tantus ita peremptorum, haud pauciores tamen fuerunt, qui lamentantes & dolentes vicem urbis velut interituræ, ſibimetipſi manus intulere. Id enim ad deſperationem & timendum de ſalute adegit optimos quoſque, qui nihil clementiæ, nihil moderationis exſpectabant a Sylla. Sed enim hinc Midia, hinc Calliphonte, exulibus orantibus & genibus ejus advolutis, hinc quicunque ſenatorii ordinis caſtra ejus ſequebantur deprecantibus, vindicta jam expletus, poſtquam veterum Athenienſium præfatus eſt laudes, multos ait paucis, & defunctis vivos ſe concedere. Cepiſſe Athenas ſe Cal. Martiis refert in commentariis, qui dies plane in primum diem incidit menſis Antheſterionis, quo forte multa in memoriam illius ex imbribus cladis & exitii agunt, quod in idem illud potiſſimum tempus inciderit diluvium. Urbe capta, tyrannus in arce, quo confugerat, obſeſſus eſt, cujus rei fuit Curioni cura demandata. Quum obſidionem ille diu toleraviſſet, aquæ penuria preſſus dedidit ſe. Divinitus id accidiſſe comprobatum illico eſt miraculo: nam eodem & die & momento deduxit illum Curio ex arce, & coierunt ex ſereno nubes, unde imber ingentibus fuſus procellis arcem aqua implevit. Nec multo poſt venit in Syllæ poteſtatem Piræum, cujus pleraque ornamenta inflammavit; in quibus armamentarium Philonis inclytum opus fuit.

Dum hæc aguntur, dux Mithridatis Taxilles ex Thracia & Macedonia centum millibus

νίας καταβεβηκὼς δέκα μυριάσι πεζῶν, καὶ μυρίοις ἱππεῦσι, καὶ τεθρίπποις ἐνενήκοντα δρεπανηφόροις, ἐκάλει τὸν Ἀρχέλαον ἔτι ναυλοχοῦντα περὶ τὴν Μουνυχίαν, καὶ μήτε τῆς θαλάττης βουλόμενον ἀποστῆναι, μήτε πρόθυμον ὄντα συμπλέκεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τρίβειν χρόνῳ τὸν πόλεμον, καὶ τὰς εὐπορίας αὐτῶν ἀφαιρεῖν. ἃ δὴ πολὺ μᾶλλον ἐκείνου συνορῶν ὁ Σύλλας, ἀνέζευξεν εἰς Βοιωτίαν ἐκ χωρίων γλίσχρων, καὶ μηδὲ ἐν εἰρήνῃ τρέφειν ἱκανῶν ὄντων. καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει σφάλλεσθαι τὸν λογισμὸν, ὅτι τὴν Ἀττικὴν τραχεῖαν οὖσαν καὶ δύσιππον ἀπολιπὼν, ἐνέβαλεν ἑαυτὸν πεδιάσι καὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς περὶ τὴν Βοιωτίαν χώραις, ὁρῶν ἐν ἅρμασι καὶ ἵπποις τὴν βαρβαρικὴν οὖσαν ἀλκήν. ἀλλὰ φεύγων, ὥσπερ εἴρηται, λιμὸν καὶ σπάνιν, ἠναγκάζετο διώκειν τὸν ἐκ τῆς μάχης κίνδυνον. ἔτι δὲ Ὁρτήσιος αὐτὸν ἐφόβει, στρατηγικὸς ἀνὴρ καὶ φιλόνεικος, ὃν ἐκ Θετταλίας ἄγοντα τῷ Σύλλᾳ δύναμιν, ἐν τοῖς στενοῖς οἱ βάρβαροι παρεφύλαττον. διὰ ταῦτα μὲν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀνέζευξεν ὁ Σύλλας· Ὁρτήσιον δὲ Καφις ἡμέτερος ὢν, ἑτέραις ὁδοῖς, ψευσάμενος τοὺς βαρβάρους, διὰ τοῦ Παρνασοῦ κατήγαγεν ὑπ' αὐτὴν τὴν Τιθόραν, οὔπω τοσαύτην πόλιν οὖσαν, ὅση νῦν ἐστιν, ἀλλὰ φρούριον ἀπορρῶγι κρημνῷ περικοπτόμενον, εἰς ὃ καὶ πάλαι ποτὲ Φωκέων οἱ Ξέρξην ἐπιόντα φεύγοντες ἀνεσκευάσαντο καὶ διεσώθησαν. ἐνταῦθα καταστρατοπεδεύσας Ὁρτήσιος, ἡμέρας μὲν ἀπεκρούσατο τοὺς πολεμίους, νύκτωρ δ' ἐπὶ Πατρωνίδα ταῖς δυσχωρίαις καταβὰς, ἀπαντήσαντι τῷ Σύλλᾳ μετὰ τῆς δυνάμεως συνέμιξε.

Γενό-

libus peditum, decem equitum, curribus falcatis nonaginta movens, accivit Archelaum, qui ſtationem adhuc ad Munichiam habebat, neque cedere volebat mari, neque conſerere cum Romanis manus audebat: verum ducere ſtatuerat bellum, & intercipere illis commeatum. Quæ multo Sylla quam ille advertens liquidius, ex regionibus malignis, quæ ne per pacem quidem ad alendum exercitum ejus ſufficiebant, conceſſit in Bœotiam. Ibi multis parum recte viſus eſt conſuluiſſe, qui aſpera Attica terra & inequitabili relicta, in planiciem ſe & campos conjeciſſet Bœotiæ patentes, quum cerneret barbarorum vires curribus contineri & equitatu. Verum ad vitandam (ut diximus) famem & annonæ difficultatem, adigebatur diſcrimen ſectari conflictus. Solicitabat inſuper Syllam Hortenſius, vir rei bellicæ peritus & gloriæ cupidus, quem copias ad eum ex Theſſalia ducentem in ſaltibus captabant barbari. Hæ cauſæ fuerunt ut in Bœotiam Sylla contenderet. At Hortenſium Caphis, qui noſtras erat, illuſis barbaris, alio tramite Parnaſſo ſub ipſam duxit Tithoram, quæ id temporis tanta quanta nunc non erat urbs, verum caſtellum in crepidine præcipiti atque undique dirupta poſitum, quo Phocenſes olim, qui profugiebant Xerxis impreſſionem, contulerant ſe, & ſalutem ſuam tenuerant. Eo loci Hortenſius caſtris locatis, interdiu repulit hoſtes, nocte in Patronidem per loca confragoſa deſcendit, ubi occurrenti cum legionibus ſe conjunxit Syllæ.

Hi

Γενόμενοι δὲ κοινῇ, καταλαμβάνονται βουνὸν ἐκ μέσων ἐσῶτα τῶν Ἐλατικῶν πεδίων εὔγεων καὶ ἀμφιλαφῆ, καὶ παρὰ τὴν ῥίζαν ὕδωρ ἔχοντα. Φιλοβοιωτὸς καλεῖται, καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν ἐπαινεῖ θαυμασίως ὁ Σύλλας. στρατοπεδεύσαντες δὲ, παντάπασιν ὀλίγοι τοῖς πολεμίοις κατεφάνησαν. ἱππεῖς μὲν γὰρ οὐ πλείους πεντακοσίων καὶ χιλίων ἐγένοντο, πεζοὶ δὲ, πεντακισχιλίων καὶ μυρίων ἐλάττους. ὅθεν ἐκβιασάμενοι τὸν Ἀρχέλαον οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ, καὶ παραταξάντες τὴν δύναμιν, ἀνέπλησαν ἵππων, ἁρμάτων, ἀσπίδων, θυρεῶν το πεδίον. τὴν δὲ κραυγὴν καὶ ἀλαλαγμὸν οὐκ ἔστεγεν ὁ ἀὴρ, ἐθνῶν τοσούτων ἅμα καθισταμένων εἰς τάξιν. ἦν δὲ ἅμα καὶ τὸ κομπῶδες καὶ σοβαρὸν αὐτῶν τῆς πολυτελείας οὐκ ἀργὸν οὐδὲ ἄχρηστον εἰς ἔκπληξιν, ἀλλ' αἵ τε μαρμαρυγαὶ τῶν ὅπλων ἠσκημένων χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ διαπρεπῶς, αἵ τε βαφαὶ τῶν Μηδικῶν καὶ Σκυθικῶν χιτώνων ἀναμεμιγμέναι χαλκῷ καὶ σιδήρῳ λάμποντι, πυροειδῆ καὶ φοβερὰν ἐν τῷ σαλεύεσθαι καὶ διαφέρεσθαι προσέβαλλον ὄψιν· ὥστε τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τὸν χάρακα συστέλλειν ἑαυτοὺς, καὶ τὸν Σύλλαν μηδενὶ λόγῳ τὸ θάμβος αὐτῶν ἀφελεῖν δυνάμενον, βιάζεσθαί τε ἀποδιδράσκοντας οὐ βουλόμενον, ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ φέρειν βαρέως ἐφυβρίζοντας ὁρῶντα κομπασμῷ καὶ γέλωτι τοὺς βαρβάρους. ὤνησε μέντοι τοῦτο μάλιστα πάντων αὐτόν. οἱ γὰρ ἐναντίοι καταφρονήσαντες ἐτρέποντο πρὸς ἀταξίαν πολλὴν, οὐδὲ ἄλλως ὑπήκοοι τῶν στρατηγῶν διὰ πολυαρχίαν ὄντες, ὀλίγοι μὲν ἐν τῷ χάρακι διεκαρτέρουν, ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἁρπαγαῖς καὶ πορθήμασι δελεαζόμενος, ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν ἀπὸ τοῦ στρα-

το-

Hi junctis copiis tumulum ex mediis aſſurgentem campis Eleaticis occupant, fertilem & arboribus veſtitum: cujus ad radicem aqua eſt: Philobœotum appellant: hujus indolem & ſitum prædicat in commentariis Sylla mirifice. Caſtris poſitis, perpauci eſſe hoſtibus viſi ſunt. Nam equites erant non plus mille quingenti, pedites minus quindecim millia. Quare expugnarunt Archelaum reliqui duces, inſtructaque acie campum equis, curribus, clypeis ſcutiſque complerunt. Strepitum & ululatum tam multarum ſimul ſtantium in acie nationum non capiebat aer. Neque vero ad terrorem ſplendoris inſolentia & oſtentatio otioſa erat vel inutilis, ſed armorum fulgor ex auro & argento pulchre fabrefactorum, Medicorumque & Scythicorum colores ſagorum æri & ferro confuſi micanti, flammeam horridamque in motu & diſcurſu objiciebant ſpeciem; ut Romani contraherent ſe intra vallum: Sylla vero, quum pavorem eorum abſtergere nulla ratione valeret, nec ſuſtineret vim adhibere conſternatis, quieſceret diſcruciareturque illudentes ipſis cum inſolentia & riſu barbaros cernens. Commodi præbuit id ei tamen plurimum, quando hoſtes, nec alias ducibus (quod plures haberent) parentes, contemptu Romanorum nihil ſervaverunt ordines. Pauci in caſtris manebant, pleraque colluvies rapinis & populationibus ineſcata diffundebatur multorum dierum itinere a caſtris, nul-

liuſ-

τοπέδου διεσπείρετο, καὶ τήν τε τῶν Πανοπέων πόλιν ἐκκόψαι λέγονται, καὶ τὴν Λεβαδαίων διαρπάσαι, καὶ συλῆσαι τὸ μαντεῖον, οὐδενὸς στρατηγοῦ πρόσταγμα δόντος. ὁ δὲ Σύλλας, ἐν ὄμμασιν αὐτοῦ πόλεων ἀπολλυμένων, δυσανασχετῶν καὶ λυπούμενος, οὐκ εἴα τοὺς στρατιώτας σχολάζειν, ἀλλὰ προσάγων αὐτοὺς ἠνάγκαζεν τόν τε Κηφισὸν ἐκ τοῦ ῥείθρου παρατρέπειν, καὶ τάφρους ὀρύσσειν· ἀνάπαυλαν οὐδενὶ διδοὺς, καὶ τῶν ἐνδιδόντων ἀπαραίτητος ἐφεστὼς κολαστὴς, ὅπως ἀπαγορεύσαντες πρὸς τὰ ἔργα, διὰ τῶν πόνων ἀσπάσωνται τὸν κίνδυνον. ὃ καὶ συνέβη. τρίτην γὰρ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, τοῦ Σύλλα παρεξιόντος, ἐδέοντο μετὰ κραυγῆς ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ οὐ μάχεσθαι βουλομένων, ἀλλὰ μὴ βουλομένων πονεῖν, ἔφησεν εἶναι τὸν πόλεμον· εἰ δὲ ὄντως ἔχουσιν ἀγωνιστικῶς, ἐκέλευσεν ἤδη μετὰ τῶν ὅπλων ἐλθεῖν ἐκεῖσε· δείξας αὐτοῖς τὴν πρότερον μὲν γενομένην ἀκρόπολιν τῶν Παραποταμίων, τότε δὲ ἀνῃρημένης τῆς πόλεως, λόφος ἐλείπετο πετρώδης καὶ περίκρημνος, τοῦ Ἡδυλίου διωρισμένος ὄρους, ὅσον ὁ Ἄσος ἐπέχει ῥέων, εἶτα συμπίπτων ὑπὸ τὴν ῥίζαν αὐτὴν τῷ Κηφισῷ, καὶ συνεκτραχυνόμενος, ὀχυρὰν ἐνστρατοπεδεῦσαι τὴν ἄκραν ποιεῖ. διὸ καὶ τοὺς χαλκάσπιδας ὁρῶν τῶν πολεμίων ὠθουμένους ἐπ᾽ αὐτὴν ὁ Σύλλας, ἐβούλετο φθῆναι καταλαβὼν τὸν τόπον, καὶ κατέλαβε, χρησάμενος τοῖς στρατιώταις προθύμοις. ἐπεὶ δὲ ἀποκρουσθεὶς ἐκεῖθεν ὁ Ἀρχέλαος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαιρώνειαν, οἱ δὲ συστρατευσάμενοι τῶν Χαιρωνέων ἐδέοντο τοῦ Σύλλα μὴ προέσθαι τὴν πόλιν, ἐκπέμπει τῶν χιλιάρχων ἕνα Γαβίνιον μετὰ τάγματος ἑνὸς, καὶ τοὺς Χαιρωνεῖς ἀφίησι,

liuſque juſſu ducis oppidum Panopæorum excidiſſe perhibentur, Lebadæorum diripuiſſe & oraculum expilaſſe. Sylla vero, ſub cujus oculis oppida evertebantur, id indigne patiens anxiuſque, non permiſit feriari milites, ſed admovit eos labori, Cephiſumque derivare & foſſas cogebat ducere, neque laxamentum indulgebat ulli, elangueſcentes ſtatim ſeveriſſime plectebat, ut operum faciendorum confecti laboribus, certamen concupiſcerent: quod evenit. Nam tertio die quam laborare cœpiſſent, quum præteriret Sylla, cum clamoribus rogaverunt eum, duceret ipſos in hoſtes. Ille non pugnare cupientium, ſed laborem defugientium eſſe belli deſiderium dixit: quod ſi dimicare averent, juſſit ut extemplo armati illuc pergerent. Oſtendit his eam quæ arx quondam Parapotamiorum fuerat, tunc vero exciſo oppido collis reſtabat ſaxoſus & abruptus, ab Edylio monte tanto diremptus ſpatio, quantum Aſſus fluvius occupat; qui deinde admiſtus ſub ipſam radicem Cephiſo, redditusque cum eo torrentior, munitum efficit caſtris ponendis cacumen. Quare ubi chalcaſpidas eo vidit Sylla rapi, cupiebat locum prior occupare, & alacritate militum uſus occupavit. Ut repulſus inde Archelaus petit Chæroneam, ac Chæronenſes, qui in præſidiis erant Romanorum, Syllam oraverunt ne deſereret oppidum ſuum, unum miſit tribunum militum Geminium cum una legione, & Chæronenſes dimittit. Qui

quum

ησι, βουληθέντας μὲν, οὐ μὴν δυνηθέντας φθῆναι τὸν Γαβίνιον. οὕτως ἦν ἀγαθὸς καὶ προθυμότερος εἰς τὸ σῶσαι τῶν σωθῆναι δεομένων. ὁ δὲ Ἰόβας οὐ Γαβίνιον φησὶ πεμφθῆναι, ἀλλὰ Ἐρίκιον. ἡ μὲν οὖν πόλις ἡμῶν παρὰ τοσοῦτον ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον.

Ἐκ δὲ Λεβαδείας καὶ τοῦ Τροφωνίου φῆμαί τε χρησμοὶ καὶ νικηφόρα μαντεύματα τοῖς Ῥωμαίοις ἐξεπέμποντο. περὶ ὧν οἱ μὲν ἐπιχώριοι πλείονα λέγουσιν· ὡς δὲ Σύλλας αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν ὑπομνημάτων γέγραφε, Κόϊντος Τίτος, οὐκ ἀφανὴς ἀνὴρ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πραγματευομένων, ἧκε πρὸς αὐτὸν ἤδη τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νενικηκότα μάχην, παραγγέλλων ὅτι καὶ δευτέραν ὁ Τροφώνιος αὐτόθι μάχην καὶ νίκην προσημαίνει ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. μετὰ δὲ τοῦτον, ἀνὴρ τῶν ἐν τάξει στρατευομένων, ὄνομα Σαλουήνιος, ἀνήνεγκε παρὰ τοῦ Θεοῦ τέλος οἷον αἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν πράξεις ἔμελλον ἕξειν. ἀμφότεροι δὲ ταῦτα περὶ τῆς ὀμφῆς ἔφραζον· τῷ γὰρ Ὀλυμπίῳ Διῒ καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος παραπλήσιον ἰδεῖν ἔφασαν. ἐπεὶ δὲ διέβη τὸν Ἄσον ὁ Σύλλας, παρελθὼν ὑπὸ τὸ Ἡδύλιον, τῷ Ἀρχελάῳ παρεστρατοπέδευσε, βεβλημένῳ χάρακα καρτερὸν ἐν μέσῳ τοῦ Ἀκοντίου καὶ τοῦ Ἡδυλίου, πρὸς τοῖς λεγομένοις Ἀσίοις. ὁ μέντοι τόπος ἐν ᾧ κατεσκήνωσεν, ἄχρι νῦν Ἀρχέλαος ἀπ' ἐκείνου καλεῖται. διαλείπων δὲ μίαν ἡμέραν ὁ Σύλλας, Μουρήναν μὲν ἔχοντα τάγμα καὶ σπείρας δύο πρὸς τὸ τοῖς πολεμίοις ἐνοχλῆσαι ταραττομένοις ἀπέλειπεν· αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν Κηφισὸν ἐσφαγιάζετο, καὶ τῶν ἱερῶν γενομένων, ἐχώρει πρὸς τὴν Χαιρώνειαν, ἀναληψόμενός τε τὴν αὐτόθι στρατείαν, καὶ κατοψόμενος

τὸ

quum cuperent, non potuerunt Geminium tamen antevertere. Adeo fuit ille probus, & acrior ad ſubveniendum quam illi qui opem requirebant. Juba non Geminium, ſed Ericium ait miſſum. Tantulum abfuit oppidum noſtrum quin in periculum caderet.

A Lebadia & Trophonio tum rumores ſecundi, tum oracula proſpera Romanis nuntiata, de quibus plura incolæ commemorant. Ut vero ipſe in decimo commentario Sylla prodidit, Q. Titius, non obſcurus inter eos qui in Græcia negotiabantur, adiit eum, quum jam ad Chæroneam fudiſſet hoſtes, retulitque ei a Trophonio alterius pugnæ, quæ ibidem eſſet committenda, brevi palmam ſponderi. Poſt hunc quidam ex cohorte prætoria, Salvenius nomine, futurum rerum Italicarum retulit ex divina inſpiratione eventum. Eaſdem enim uterque ſortes annuntiavit. Nam venuſtatem & magnitudinem Jovis Olympii germanam ſe narrabant vidiſſe. Poſtquam Aſſum Sylla tranſmiſit, proceſſit ſub Edylium, & caſtra contulit caſtris Archelai, qui vallum firmum inter Acontium & Edylium juxta Aſſia, quæ vocant, jecerat. Locus ubi conſedit, nominatur ab illo adhuc Archelaus. Sylla, uno die intermiſſo, Murenam cum una legione & cohortibus duabus ad laceſſendos turbatos hoſtes reliquit. Ipſe juxta Cephiſum ſacrificavit. Sacris peractis, proceſſit Chæroneam ad recipiendas copias eas quæ illic erant,

atque

τὸ καλούμενον Θούριον ὑπὸ τῶν πολεμίων προκατειλημμένον. ἔστι δὲ κορυφὴ τραχεῖα, καὶ στροβιλῶδες ὄρος, ὃ καλοῦμεν ὀρθόπαγον. ὑπὸ δὲ αὐτὸ τὸ ῥεῦμα τοῦ Μωρίου καὶ Θουρίου νεὼς Ἀπόλλωνος. ὠνόμασται δὲ ὁ Θεὸς ἀπὸ Θουροῦς τῆς Χαίρωνος μητρός, ὃν οἰκιστὴν γεγονέναι τῆς Χαιρωνείας ἱστοροῦσιν. οἱ δέ φασι τὴν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν ἐκεῖ φανῆναι, καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς οὕτω προσαγορευθῆναι. θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. προσιόντος δὲ τοῦ Σύλλα πρὸς τὴν Χαιρώνειαν, ὁ τεταγμένος ἐν τῇ πόλει χιλίαρχος ἐξωπλισμένους ἄγων τοὺς στρατιώτας, ἀπήντησε στέφανον δάφνης κομίζων. ὡς δὲ δεξάμενος ἠσπάσατο τοὺς στρατιώτας καὶ παρώρμησε πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ δύο τῶν Χαιρωνέων ἄνδρες, Ὁμολόϊχος καὶ Ἀναξίδαμος, ὑφιστάμενοι τοὺς τὸ Θούριον κατασχόντας ἐκκόψειν, ὀλίγους στρατιώτας παρ' ἐκείνου λαβόντες. ἀτραπὸν γὰρ εἶναι τοῖς βαρβάροις ἄδηλον, ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετρώχου παρὰ τὸ Μουσεῖον ἐπὶ τὸ Θούριον ὑπὲρ κεφαλῆς ἄγουσαν· ᾗ πορευθέντες οὐ χαλεπῶς ἐπιπεσεῖσθαι, καὶ καταλεύσειν ἄνωθεν αὐτούς, ἢ συνώσειν εἰς τὸ πεδίον. τοῦ Γαβινίου τοῖς ἀνδράσι μαρτυρήσαντος ἀνδρείαν καὶ πίστιν, ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν ὁ Σύλλας· αὐτὸς δὲ συνέταττε τὴν φάλαγγα, καὶ διένειμε τοὺς ἱππότας ἐπὶ κέρως ἑκατέρου, τὸ δεξιὸν αὐτὸς ἔχων, τὸ δ' εὐώνυμον ἀποδοὺς Μουρήνᾳ. Γάλλος δὲ καὶ Ὁρτήσιος, οἱ πρεσβευταί, σπείρας ἐπιτάκτους ἔχοντες ἔσχατοι, παρενέβαλον ἐπὶ τῶν ἄκρων φύλακες πρὸς τὰς κυκλώσεις. ἑωρῶντο γὰρ οἱ πολέμιοι κατα-

atque ut Thurion, ita locum dicunt, contemplaretur, quod præverterant hoſtes occupare. Cacumen eſt aſperum, & in turbinem faſtigiatum, quod ὀρθόπαγον vocamus. Sub hoc Morius labitur, & fanum eſt Apollinis Thurii. Nomen hic Deus a Thuro Chæronis matre dicitur ſortitus, quem condidiſſe ferunt Chæroneam. Alii vaccam, quam dederat Cadmo Pythius viæ ducem, ibi autumant oculis ejus ſe obtuliſſe, ac locum ab ea nomen inveniſſe, quod vaccam Thor appellent Phœnices. Syllæ autem, quum Chæroneam appropinquaret, tribunus, quem præfecerat oppido, proceſſit cum armatis militibus obviam, ferens ei coronam lauream. Qua accepta, ubi milites ſalutavit, & ad diſcrimen ſubeundum incendit, cives duo Chæronenſes adeunt eum, Homoloichus & Anaxidamus. Hi polliciti ſunt ei, ſi paucos milites traderet ſibi, præſidium Thurii ſe dejecturos. Nam callem eſſe hoſtibus ignotum, qui a Petrocho (ſic locum dicunt) ſecundum Muſeum ducit in Thurion ſupra illorum caput. Eam ſemitam ſi iniiſſent, haud difficulter evaſuros ſe ſupra illos, & ſuperne ſaxis eos obruituros, aut depulſuros in planiciem. Quorum quum Geminius virtutem ac fidem commendaret, juſſit Sylla ut rem aggrederentur. Hinc aciem inſtruit, & equitatum diſtribuit in cornua. In dextro ipſe egit, Murenæ attribuit ſiniſtrum. Gallus & Hortenſius legati, cum cohortibus ſubſidiariis noviſſimam aciem claudebant, & in jugis montium conſederunt occulte, intenti ne circumveniretur acies. Videbant enim equi-

κατασκευάζοντες ἱππεῦσι πολλοῖς καὶ ψιλοῖς ποδώκεσιν εἰς ἐπιστροφὴν τὸ κέρας ἀκαμπὲς καὶ κοῦφον, ὡς μακρὰν ἀνάξοντες, καὶ κυκλωσόμενοι τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐν δὲ τούτῳ, τὸν τῶν Χαιρωνέων Ἐρίκιον ἄρχοντα παρὰ τοῦ Σύλλα λαβόντων, καὶ περιελθόντων ἀδήλως τὸ Θούριον, εἶτα ἐπιφανέντων, θόρυβος ἦν πολὺς καὶ φυγὴ τῶν βαρβάρων, καὶ φόνος ὑπ᾽ ἀλλήλων ὁ πλεῖστος. οὐ γὰρ ὑπέμειναν, ἀλλὰ κατὰ πρανοῦς φερόμενοι, τοῖς τε δόρασι περιέπιπτον αὐτοὶ τοῖς ἑαυτῶν, καὶ κατεκρήμνιζον ὠθοῦντες ἀλλήλους, ἄνωθεν ἐπικειμένων τῶν πολεμίων, καὶ τὰ γυμνὰ παιόντων· ὥστε τρισχιλίους πεσεῖν περὶ τὸ Θούριον. τῶν δὲ φευγόντων τοὺς μὲν εἰς τάξιν ἤδη καθεστὼς ὁ Μουρήνας ἀπετέμνετο, καὶ διέφθειρεν ὑπαντιάζων· οἱ δὲ ὠσάμενοι πρὸς τὸ φίλιον στρατόπεδον, καὶ τῇ φάλαγγι φύρδην ἐμπεσόντες, ἀνέπλησαν δέους καὶ ταραχῆς τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ διατριβὴν τοῖς στρατηγοῖς ἐνεποίησαν, οὐχ ἥκιστα βλάψασαν αὐτούς. ὀξέως γὰρ ὁ Σύλλας ταραττομένοις ἐπαγαγὼν, καὶ τὸ μέσον διάστημα τῷ τάχει συνελὼν, ἀφείλετο τὴν τῶν δρεπανηφόρων ἐνέργειαν. ἔῤῥωνται γὰρ μάλιστα μήκει δρόμου, σφοδρότητα καὶ ῥώμην διεξελάσει διδόντος, αἱ δὲ ἐκ βραχέως ἀφέσεις, ἄπρακτοι καὶ ἀμβλεῖαι, καθάπερ βελῶν τάσεις οὐ λαβόντων. ὃ δὴ καὶ τότε τοῖς βαρβάροις ἀπήντα, καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα, καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς, ἐκκρούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἄλλα ἤτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις. τοὐντεῦθεν αἱ πεζαὶ δυνάμεις συνεῤῥάγησαν, τῶν μὲν βαρβάρων προβαλ-

equitatus multitudine & pernicitate levis armaturæ hoſtes moliri, ut cornua flexibilia & agilia ad intorquendum, in longum porrigerent & cicumjicerent Romanos.

Interea quum Chæronenſes, qui acceperant præfectum a Sylla Ericium, flexo occulte Thurio oſtendiſſent ſe, ingens turba & fuga exorta barbarorum eſt, ſtrageſque mutua plurima. Neque enim manere ſuſtinuerunt, ſed præcipites in ſuas ipſorum ſe induerunt haſtas, mutuoque impulſu deturbaverunt ſemetipſi, ſuperne ingruentibus hoſtibus, & nuda terga cædentibus. Ita circa Thurium tria millia cecidere. Fugientes partim Murena inſtructa jam acie excipiens concidit obtruncavitque, partim rejecti ad ſuorum caſtra & in phalangem irruentes tumultuarie, maximam partem terrore & æſtu concivere, diſtinuerunt que duces: quæ res eis magnum detrimentum attulit. Nam in turbatos Sylla acriter invectus, atque interjecto intervallo celeriter percurſo, currus falcatos reddidit irritos. Quippe pollent præcipue prolixitate curſus, qui concitationem & impetum præbet vi perruptionis: ſpatia brevia vanos efficiunt & languidos, telorum modo arcus nervo minus intenſo jaculatorum. Quod quidem tum uſu venit barbaris. Primos enim currus molliter emiſſos ac lente invectos repellentes Romani cum plauſu & riſu, ut ludis Circenſibus ſolent, alios poſcebant. Hinc pedeſtres copiæ concurrerunt. Barbari longas haſtas infeſtas prætenderunt, quo

βαλλομένων τὰς σαρίσας μακρὰς, καὶ πειρωμένων τῷ συνασπισμῷ τὴν φάλαγγα διατηρεῖν ἐν τάξει· τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς μὲν ὑσσοὺς αὐτοῦ καταβαλόντων, σπασαμένων δὲ τὰς μαχαίρας, καὶ παρακρουομένων τὰς σαρίσας, ὡς τάχιστα προσμίξειαν αὐτοῖς δι' ὀργήν. προτεταγμένους γὰρ ἑώρων τῶν πολεμίων μυρίους καὶ πεντακισχιλίους θεράποντας, οὓς ἐκ τῶν πολεμίων κηρύγμασιν ἐλευθεροῦντες οἱ βασιλέως στρατηγοὶ, κατελόχιζον εἰς τοὺς ὁπλίτας. καί τις ἑκατοντάρχης λέγεται Ῥωμαῖος εἰπεῖν, ὡς ἐν Κρονίοις μόνον εἰδείη τῆς παρρησίας δούλους μετέχοντας. τούτους μὲν οὖν διὰ βάθος καὶ πυκνότητα βραδέως ἐξωθουμένους ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ παρὰ φύσιν μένειν τολμῶντας, αἵ τε βελοσφενδόναι καὶ οἱ γρόσφοι, χρωμένων ἀφειδῶς τῶν κατόπιν Ῥωμαίων, ἀπέστρεφον καὶ συνετάραττον.

Ἀρχελάου δὲ τὸ δεξιὸν κέρας εἰς κύκλωσιν ἀνάγοντος, Ὁρτήσιος ἐφῆκε τὰς σπείρας δρόμῳ προσφερομένας, ὡς ἐμβαλῶν πλαγίοις. ἐπιστρέψαντος δὲ ταχέως ἐκείνου τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς δισχιλίους, ἐκθλιβόμενος ὑπὸ πλήθους, προσεστέλλετο τοῖς ὀρεινοῖς, κατὰ μικρὸν ἀπορρηγνύμενος τῆς φάλαγγος, καὶ περιλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων. πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας, ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μήπω συμπεπτωκότος εἰς μάχην ἐδίωκε βοηθῶν. Ἀρχέλαος δὲ τῷ κονιορτῷ τῆς ἐλάσεως ὅπερ ἦν τεκμηράμενος, Ὁρτήσιον μὲν εἴα χαίρειν, αὐτὸς δὲ ἐπιστρέψας ὅθεν ὥρμησεν ὁ Σύλλας πρὸς τὸ δεξιὸν, ὡς ἔρημον ἄρχοντος αἱρήσων. ἅμα δὲ καὶ Μουρήνᾳ Ταξίλλης ἐπῆγεν ἐπὶ τοὺς χαλκάσπιδας· ὥστε τῆς κραυγῆς διχόθεν φερομένης, καὶ τῶν ὀρῶν ἀν-

quo phalangem conferta acie integram retinerent. Romani projectis extemplo pilis, ſtrinxerunt gladios, quibus ſariſſas averterunt, quo flagrantes propere manus cum illis conſererent. Conſpiciebant enim ante ſigna hoſtium quindecim millia ſervorum, quos de hoſtibus duces regii per edictum manumiſſos inter ordines militares centuriaverant. Fertur hic centurio quidam Romanus dixiſſe, non niſi Saturnalibus vidiſſe ſe libertatem uſurpare ſervos. Hos, quum ob profundam & denſam aciem tarde ab Romanis legionariis impellerentur, & præter ingenium ſuum tenere auſos locum, grandine miſſilium & fundis emiſſarum abunde glandium ſecunda acies Romana avertit & turbavit.

Quum dextro cornu producto, circumvenire Archelaus pararet Romanos, emiſit Hortenſius citato curſu cohortes ſuas, in latus ut inveherentur. Sed quum flexiſſet ille cito in latus duo millia equitum, quos circa ſe habebat, preſſus a multitudine Hortenſius, recepit ſe pedetentim ad montana, avulſuſque ab acie ſua circumvenitur ab hoſtibus. Quo nuntiato, Sylla ab dextro cornu, quod nondum contulerat ſigna, expedito curſu accurrit eo ad ferendas ſuppetias. Archelaus ex pulvere ab equitibus excitato ſuſpicatus id quod erat, reliquit Hortenſium, atque, unde advehebatur Sylla, ſe ad cornu dextrum flexit, ſperans id ſe ſine duce inventurum. Simul in Murenam infert Taxilles chalcaſpidas. Itaque, quum clamor duobus ex locis acci-

ἀνταποδιδόντων τὴν περιήχησιν, ἐπιστήσαντα τὸν Σύλλαν διαπορεῖν ὁποτέρωσε χρὴ προσφέρεσθαι. δόξαν δὲ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀναλαμβάνειν, Μουρήνᾳ μὲν ἀρωγὸν ἔπεμψεν Ὁρτήσιον, ἔχοντα τέσσαρας σπείρας, αὐτὸς δὲ, τὴν πέμπτην ἕπεσθαι κελεύσας, ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἠπείγετο, καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἀξιομάχως ἤδη τῷ Ἀρχελάῳ συνεστηκός. ἐκείνου δὲ ἐπιφανέντος, παντάπασιν ἐξεβιάσαντο, καὶ κρατήσαντες ἐδίωκον πρός τε τὸν ποταμὸν καὶ τὸ Ἀκόντιον ὄρος προτροπάδην φεύγοντας. οὐ μὴν ὅ γε Σύλλας ἠμέλησε Μουρήνα κινδυνεύοντος, ἀλλὰ ὥρμησε τοῖς ἐκεῖ βοηθεῖν· ἰδὼν δὲ νικῶντας, τότε τῆς διώξεως μετεῖχε. πολλοὶ μὲν οὖν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν βαρβάρων ἀνῃροῦντο, πλεῖστοι δὲ τῷ χάρακι προσφερόμενοι κατεκόπησαν· ὥστε μυρίους διαπεσεῖν εἰς Χαλκίδα μόνους ἀπὸ τοσούτων μυριάδων. ὁ δὲ Σύλλας λέγει τέσσαρας καὶ δέκα ἐπιζητῆσαι τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν, εἶτα καὶ τούτων δύο πρὸς τὴν ἑσπέραν παραγενέσθαι. διὸ καὶ τοῖς τροπαίοις ἐπέγραψεν Ἄρη καὶ Νίκην καὶ Ἀφροδίτην, ὡς οὐχ ἧττον εὐτυχίᾳ κατορθώσας ἢ δεινότητι καὶ δυνάμει τὸν πόλεμον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ τρόπαιον ἕστηκε τῆς πεδιάδος μάχης, ᾗ πρῶτον ἀνέκλιναν οἱ περὶ Ἀρχέλαον μέχρι παρὰ τὸ Μόλου ῥεῖθρον. ἕτερον δ' ἐστὶ τοῦ Θουρίου κατὰ κορυφὴν βεβηκὸς, ἐπὶ τῇ κυκλώσει τῶν βαρβάρων, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπισημαῖνον Ὁμολόϊχον καὶ Ἀναξίδαμον ἀριστεῖς. ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μάχης ἦγεν ἐν Θήβαις, περὶ τὴν Οἰδιπόδειον κρήνην κατασκευάσας θυμέλην. οἱ δὲ κρίνοντες, ἦσαν Ἕλληνες ἐκ τῶν ἄλλων ἀνακεκλημένοι πόλεων· ἐπεὶ πρός γε Θηβαίους ἀδιαλλάκτως εἶχε, καὶ τῆς χώ-

ρας

cideret, & montes undique ſtrepitum referrent, reſtitit ſuſpenſus Sylla utram ad partem accurreret. Tandem ut ſatius viſum ad locum ſuum redire, Murenæ Hortenſium cum quatuor cohortibus ſubmiſit, juſſoque ut ſe quinta ſequeretur, properavit ad dexterum cornu, quod jam æquo Marte per ſe præliabatur cum Archelao. At illo conſpecto, Archelaum ſemel profligaverunt. Fuſos & ad flumen montemque Acontium effuſe fugientes inſectati ſunt. Porro Murenæ periculum non neglexit Sylla, ſed contendit ad ferendam illi parti opem. Quos ubi victores conſpexit, tunc ipſe ad conſectandum ſe contulit hoſtem. Multi igitur barbari per campum cæſi, plurimi quos fuga ad caſtra detulit, obtruncati: adeo ut decem millia ſolum ex tam multis legionibus Chalcidem effugere. Sylla de exercitu ſuo refert quatuordecim deſideratos, quorum etiam duos ſub veſperam adfuiſſe. Unde trophæis Martem, Victoriam, & Venerem inſcripſit, quod non minus fœlicitate palmam eo prœlio, quam conſilio & virtute tuliſſet. Cæterum hoc trophæum fuit de campeſtri victoria erectum, quo loco primum Archelai copiæ uſque ad Moli ripam pedem retulerunt. Alterum in Thurii vertice poſitum eſt de circumventis barbaris. Id literis Græcis Homoloichi & Anaxidami virtute partam victoriam ſignificat. Ludos hujus pugnæ cauſa Thebis extructa apud fontem OEdipodium ſcena edidit. Judices ex aliis Græciæ civitatibus evocati: quandoquidem in Thebanos implacabili exarſerat ira, eos dimidio agri

mul-

ρας αὐτῶν ἀποτεμόμενος τὴν ἡμίσειαν, τῷ Πυθίῳ καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ καθιέρωσεν, ἐκ τῶν προσόδων κελεύσας ἀποδίδοσθαι τὰ χρήματα τοῖς Θεοῖς ἅπερ αὐτὸς εἰλήφει.

Μετὰ ταῦτα πυνθανόμενος Φλάκκον, ἀπὸ τῆς ἐναντίας στάσεως ὕπατον ᾑρημένον, διαπερᾶν τὸν Ἰόνιον μετὰ δυνάμεως, λόγῳ μὲν ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔργῳ δὲ ἐπ' ἐκεῖνον αὐτὸν, ὥρμησεν ἐπὶ Θετταλίας ὡς ἀπαντήσων· γενομένῳ δ' αὐτῷ περὶ πόλιν Μελίτειαν, ἀφικνοῦνται πολλαχόθεν ἀγγελίαι, πορθεῖσθαι τὰ κατόπιν αὖθις οὐκ ἐλάττονι στρατιᾷ βασιλικῇ τῆς προτέρου. Δορύλαος γὰρ εἰς Χαλκίδα καταχθεὶς παρασκευῇ νεῶν πολλῇ, ἐν αἷς ἦγεν ὀκτὼ μυριάδας, ἠσκημένας καὶ συντεταγμένας ἄριστα δὴ τῆς Μιθριδατικῆς στρατείας, εὐθὺς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλε, καὶ κατεῖχε τὴν χώραν, προθυμούμενος εἰς μάχην ἐπισπάσασθαι τὸν Σύλλαν· οὐ προσέχων Ἀρχελάῳ διακωλύοντι, καὶ λόγον περὶ τῆς προτέρας μάχης διαδοὺς, ὡς οὐκ ἄνευ προδοσίας μυριάδες τοσαῦται διαφθαρεῖεν. οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ Σύλλας ταχέως ὑποστρέψας, ἀπέδειξε τῷ Δορυλάῳ τὸν Ἀρχέλαον ἄνδρα φρόνιμον, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐμπειρότατον ἀρετῆς· ὥστε μικρὰ αὐτὸν τῷ Σύλλᾳ περὶ τὸ Τιλφώσιον ἐμπεσόντα, πρῶτον εἶναι τῶν οὐκ ἀξιούντων κρίνεσθαι διὰ μάχης, ἀλλὰ δαπάναις καὶ χρόνῳ τρίβειν τὸν πόλεμον. ὅμως δὲ θάρσος τι τῷ Ἀρχελάῳ παρεῖχεν ὁ πρὸς Ὀρχομενῷ τόπος, ἐν ᾧ κατεστρατοπέδευσαν, εὐφυέστατος ὢν ἱπποκρατοῦσιν ἐναγωνίσασθαι. τῶν γὰρ Βοιωτίων πεδίων, ὅ, τι πέρ ἐστι κάλλιστον καὶ μέγιστον, τοῦτο τῆς Ὀρχομενίων ἐξηρτημένον πόλεως, μόνον ἀναπέπταται,

mulctavit, quod Apollini & Jovi Olympio conſecravit, atque ex proventibus argentum quod ceperat, exſolvi Diis imperavit.

Hinc nuntiato, Flaccum, qui ex adverſa factione fuerat conſul creatus, tranſmeare cum legionibus mare Ionium, verbo contra Mithridatem, revera contra ſe ipſum: huic ut occurreret, contendit in Theſſaliam. Ut ad oppidum Meliteam venit, diverſis ex locis allatum eſt, regionem, quam reliquerat a tergo, ab non minore exercitu regio quam ante conculcari. Siquidem Dorylaus, qui Chalcidem appulerat grandi navium apparatu, qua advexerat armatorum octoginta millia, qui erant in omnibus Mithridatis militibus optime exercitati & inſtructi, confeſtim Bœotiam incurrit, atque ea ora potitus, contendit Syllam ad dimicandum elicere. Nec audivit Archelaum qui ipſum deterrebat, ſparſitque de ſuperiore pugna rumorem, haud citra proditionem tot legiones cæſas. Atqui regreſſus celeriter Sylla, cito Dorylao virum non modo prudentem Archelaum, ſed Romanæ etiam virtutis demonſtravit peritiſſimum; adeo ut ipſe poſt levia quædam prœlia ad Tilphoſſium cum Sylla commiſſa, primus autor fuerit ne acie decerneretur, verum ſumptibus & diuturnitate belli attererent Syllam. Attamen nonnihil animi dedit Archelao locus ad Orchomenum, ubi caſtra habebat, qui commodiſſimus ad prœliandum equitatu prævalentibus eſt. Namque ex campis Bœotiis optimus & ſpatioſiſſimus adjacet Orchomeniorum oppido, qui ſolus expanditur

πέπλαται, καὶ ἄδενδρον, ἄχρι τῶν ἑλῶν ἐν οἷς ὁ Μέλας καταναλίσκεται ποταμὸς, ἀνατέλλων μὲν ὑπὸ τὴν πόλιν τῶν Ὀρχομενίων πολὺς καὶ πλώϊμος ἐν πηγαῖς μόνος τῶν Ἑλληνικῶν ποταμῶν· αὐξόμενος δὲ ὑπὸ τροπὰς θερινὰς, ὥσπερ Νεῖλος, καὶ φέρων ὅμοια τοῖς ἐκεῖ τὰ φυόμενα, πλὴν ἄκαρπα καὶ ἀναυξῆ. πόῤῥω δὲ οὐ πρόεισιν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον εὐθὺς εἰς λίμνας τυφλὰς καὶ ὑλώδεις ἀφανίζεται· μέρος δὲ οὐ πολὺ τῷ Κηφισῷ συμμίγνυται, περὶ ὃν μάλιστα τόπον ἡ λίμνη δοκεῖ τὸν αὐλητικὸν ἐκφέρειν κάλαμον.

Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Ἀρχέλαος ἡσύχαζεν, ὁ δὲ Σύλλας ὤρυττε τάφρους ἑκατέρωθεν, ὅπως, εἰ δύναιτο, τῶν στερεῶν καὶ ἱππασίμων ἀποτεμόμενος τοὺς πολεμίους, ὤσειεν εἰς τὰ ἕλη. τῶν δὲ οὐκ ἀνασχομένων, ἀλλ', ὡς ἀφείθησαν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἐντόνως καὶ ῥύδην ἐλαυνόντων, οὐ μόνον οἱ περὶ τὰ ἔργα τοῦ Σύλλα διεσκεδάσθησαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρατεταγμένου συνεχύθη τὸ πλεῖστον φυγόντος. ἔνθα δὴ Σύλλας αὐτὸς ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου, καὶ σημεῖον ἀναρπάσας, ὠθεῖτο διὰ τῶν φευγόντων εἰς τοὺς πολεμίους βοῶν, Ἐμοὶ μὲν ἐνταῦθα καλὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τελευτᾷν· ὑμεῖς δὲ τοῖς πυνθανομένοις ποῦ προδεδώκατε τὸν αὐτοκράτορα, μεμνημένοι φράζειν ὡς ἐν Ὀρχομενῷ. τούτους τε δὴ τὸ ῥηθὲν ἐπέστρεψε, καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρως σπειρῶν δύο προσεβοήθησαν, ἃς ἐπαγαγὼν τρέπεται τοὺς πολεμίους. ἀναγαγὼν δὲ μικρὸν ὀπίσω, καὶ δοὺς ἄριστον αὐτοῖς, αὖθις ἀπετάφρευε τὸν χάρακα τῶν πολεμίων. οἱ δὲ αὖθις ἐν τάξει μᾶλλον ἢ πρότερον

tur nuduſque eſt arboribus uſque ad paludes a quibus Melas amnis ſorbetur. Oritur hic ſub mœnibus Orchomeniorum largus, unuſque Græciæ fluviorum ex fontibus navium patiens. Inflatur Nili more ſub ſolſtitium æſtivum, fruticeſque edit illis germanos, niſi quod infœcundi ſint, neque aſſurgant in altum. Nec progreditur longe, ſed maxima ſtatim parte in paludes cæcas & ſylvoſas conditur. Modica tamen portione commiſcetur Cephiſo, quo maxime loco ſtagnum calamum tibialem effert.

Poſtquam caſtra juncta caſtris ſunt, Archelaus quietus conſedit. At Sylla foſſas hinc inde duxit, quo firmis & equitabilibus campis hoſtes excluſos conjiceret in paludes. Id illi non tulere, ſed, ut ſignum datum ab ducibus eſt, acriter ſe effuſis habenis intulerunt. Ibi non modo ii qui in opere erant, diſſipati ſunt, ſed & illi qui ſtabant in acie, plerique in fugam effuſi. Hic Sylla ipſe deſiliit ex equo, arreptoque ſigno per medias cædes ruit in hoſtes clamans, Mihi milites hic alicubi decorum eſt occumbere: vos rogantibus ubi imperatorem veſtrum prodidiſtis, memineritis reſpondere, Orchomeni. Hæc vox convertit eos, atque ex dextero cornu duæ cohortes ſubvenere, quarum ope avertit hoſtes. Reductis paulŭlum retro militibus & prandio refectis, rediit ad circumvallandos hoſtes: qui compoſite magis quam ante ex integro in-

τερον προσεφέροντο. καὶ Διογένης μὲν ὁ τῆς Ἀρχελάου γυναικὸς υἱὸς, ἀριστεύων ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ περιόπτως ἔπεσεν. οἱ δὲ τοξόται, τῶν Ῥωμαίων ἐκβιαζομένων, οὐκ ἔχοντες ἀναστροφὴν, ἀθρόοις τοῖς οἰστοῖς ἐκ χειρὸς, ὥσπερ ξίφεσι, παίοντες ἀνέκοπτον αὐτούς· τέλος δὲ κατακλεισθέντες εἰς τὸν χάρακα μοχθηρῶς ὑπὸ τραυμάτων καὶ φόνου διενυκτέρευσαν. ἡμέρας δὲ πάλιν τῷ χάρακι τοὺς στρατιώτας προσαγαγὼν ὁ Σύλλας ἀπετάφρευεν. ἐξελθόντας δὲ τοὺς πολλοὺς ὡς ἐπὶ μάχην, συμβαλὼν τρέπεται, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων φόβον οὐδενὸς μένοντος, αἱρεῖ κατὰ κράτος τὸ στρατόπεδον. καὶ κατέπλησαν ἀποθνήσκοντες αἵματος τὰ ἕλη, καὶ νεκρῶν τὴν λίμνην· ὥστε μέχρι νῦν πολλὰ βαρβαρικὰ τόξα, καὶ κράνη, καὶ θωράκων σπάσματα σιδηρῶν, καὶ μαχαίρας ἐμβεβαπτισμένας τοῖς τέλμασιν εὑρίσκεσθαι, σχεδὸν ἐτῶν διακοσίων ἀπὸ τῆς μάχης διαγεγονότων. τὰ μὲν οὖν περὶ Χαιρώνειαν καὶ πρὸς Ὀρχομενῷ, τοιαῦτα λέγεται γενέσθαι.

Κίννα δὲ καὶ Κάρβωνος ἐν Ῥώμῃ τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἀνδράσι χρωμένων παρανόμως καὶ βιαίως, πολλοὶ τὴν τυραννίδα φεύγοντες, ὥσπερ εἰς λιμένα τοῦ Σύλλα τὸ στρατόπεδον κατεφέροντο, καὶ περὶ αὐτὸν ὀλίγου χρόνου σχῆμα βουλῆς ἐγεγόνει. καὶ Μετέλλα μόλις διακλέψασα ἑαυτὴν καὶ τοὺς παῖδας, ἧκεν ἀγγέλλουσα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπαύλεις ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐμπεπρῆσθαι, καὶ δεομένη τοῖς οἴκοι βοηθεῖν. ἀπορουμένῳ δ᾽ αὐτῷ, καὶ μήτε τῆς πατρίδος ἀμελεῖν ὑπομένοντι κακουμένης, μήτε ὅπως ἄπεισιν ἀτελὲς λιπὼν τοσοῦτον ἔργον, τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἐπινοοῦντι, παραγίνεται Δηλιακὸς ἔμ-
πορος

invexerunt ſe. Ibi Archelai privignus Diogenes, in dextro cornu fortiter pugnans, magna cum laude cecidit. Sagittarii, prementibus Romanis excluſi receptu, confertis ſagittis comminus quaſi gladiis ferientes, repellere conati ſunt Romanos. Tandem vallo incluſi, acerbam noctem ob vulnera & funera tranſegere. Poſtquam diluxit, Sylla, eductis denuo vallo militibus, foſſam inſtitit abſolvere. Ibi magnam partem exercitus hoſtilis ut ad certamen prægredientem ſignis collatis fudit fugavitque: quorum trepidatione omnibus averſis, caſtra expugnavit. Horum ſanguine interfectorum paludes inundarunt, & ſtagnum cadaveribus eſt oppletum. Itaque noſtro quoque ævo, annis prope ducentis poſt eam pugnam, multi barbarici arcus, galeæ, loricarum ferrearum fragmenta, gladii, cœno reperiuntur immerſa. Atque ad Chæroneam & Orchomenum quidem ad hunc modum fama eſt pugnatum fuiſſe.

Porro quum Cinna & Carbo in clariſſimos viros Romæ violentiſſime & ſæviſſime conſulerent, declinantes complures tyrannidem eorum, ſicut in portum, caſtra Syllæ confugerunt, ac brevi ſpecies apud eum ſenatus fuit. Metella quoque ægre ſe liberoſque ſubduxit, venitque domum ejus nuntians & villas ab inimicis inflammatas, atque oravit ut opem ferret urbi. Æſtuanti, ac neque patriam ſuſtinenti affectam deſerere, neque quemadmodum decederet, imperfecto tanto opere relicto bello Mithridatico, expendenti negotiator Deliacus ſe offert

πορος Ἀρχέλαος, ἐλπίδας τινὰς καὶ λόγους κρύφα παρὰ τοῦ βασιλικοῦ κομίζων Ἀρχελάου. καὶ τὸ πρᾶγμα Σύλλας οὕτως ἠγάπησεν, ὥστε αὐτὸν εἰς λόγους σπεῦσαι τῷ Ἀρχελάῳ συνελθεῖν· καὶ συνῆλθον ἐπὶ θαλάττῃ περὶ Δήλιον, οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν. ἀρξαμένου δὲ τοῦ Ἀρχελάου διαλέγεσθαι, καὶ τὸν Σύλλαν ἀξιοῦντος, ἀφέντα τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον, ἐπὶ τὸν ἐν Ῥώμῃ πόλεμον πλεῖν, χρήματα λαβόντα καὶ τριήρεις καὶ δύναμιν ὅσην βούλοιτο παρὰ τοῦ βασιλέως· ὑπολαβὼν ὁ Σύλλας, Μιθριδάτου μὲν ἀμελεῖν ἐκέλευεν, αὐτὸν δὲ βασιλεύειν ἀντ' ἐκείνου, σύμμαχον Ῥωμαίων γενόμενον, καὶ παραδόντα τὰς ναῦς. ἀφοσιουμένου δὲ τοῦ Ἀρχελάου τὴν προδοσίαν, εἶτα ἔφη, σὺ μὲν, ὦ Ἀρχέλαε, Καππαδόκης ὢν, καὶ βαρβάρου βασιλέως δοῦλος, εἰ δὲ βούλει, φίλος, οὐχ ὑπομένεις ἐπὶ τηλικούτοις ἀγαθοῖς τὸ αἰσχρόν; ἐμοὶ δὲ ἡγεμόνι Ῥωμαίων ὄντι καὶ Σύλλᾳ, τολμᾷς διαλέγεσθαι περὶ προδοσίας; ὥσπερ οὐκ ἐκεῖνος ὢν Ἀρχέλαος, ὁ φυγὼν μὲν ἐκ Χαιρωνείας ὀλιγοστὸς ἀπὸ μυριάδων δυοκαίδεκα, κρυφθεὶς δὲ δύο ἡμέρας ἐν τοῖς Ὀρχομενίων ἕλεσιν, ἄβατον δὲ τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ νεκρῶν πλήθους ἀπολελοιπώς; ἐκ τούτου μεταβαλὼν ὁ Ἀρχέλαος καὶ προσκυνήσας, ἐδεῖτο παύσασθαι τοῦ πολέμου, καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν Μιθριδάτην. δεξαμένου δὲ τοῦ Σύλλα τὴν πρόκλησιν, ἐγένοντο συνθῆκαι, Μιθριδάτην μὲν Ἀσίαν ἀφεῖναι καὶ Παφλαγονίαν, ἐκστῆναι δὲ Βιθυνίας Νικομήδῃ, Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνῃ, καταβαλεῖν δὲ Ῥωμαίοις δισχίλια τάλαντα, καὶ δοῦναι ναῦς ἑβδομήκοντα χαλκήρεις μετὰ τῆς οἰκείας παρασκευῆς· Σύλλαν δὲ ἐκεί-

νῳ

fert Archelaus, ſpem aliquam & mandata occulta ab regio duce Archelao adferens. Ea res adeo fuit cordi Syllæ, ut ipſe ad colloquium Archelai properaret. Congreſſi in mari ſunt circa Delium, ubi templum Apollinis eſt. Exorſus orationem Archelaus, poſtulavit ab Sylla ut expeditione relicta Aſiana & Pontica, ad bellum civile proficiſceretur: regem ei argenti, navium, militum quantum vellet præbiturum. Excipiens Sylla, hortatus eſt eum, Mithridatem ut relinqueret, ipſe loco illius regnaret, appellaturum ſe eum ſocium & amicum populi Romani, ſi claſſem regis ſibi tradidiſſet. Proditionem Archelao deteſtante, Et tu (inquit) Archelae, qui Cappadox es & regis ſervus barbari, aut ſi mavis, amicus, recuſas præmiis propoſitis tantis ſubire turpitudinem; apud me vero, Romanum imperatorem & Syllam, mentionem audes facere de proditione? Quaſi non ille ſis Archelaus, qui Chæroneæ exigua cum manu de centum & viginti millibus militum fugiſti, inde dies duos in Orchomeniorum delituiſti paludibus, atque inviam Bœotiam ob cadaverum ſtragem reliquiſti? Tum immutatus Archelaus oravit eum ſupplex, bellum ut componeret pacemque præſtaret Mithridati. Ejus poſtulatis annuente Sylla, fœdus his conditionibus initum eſt. Mithridates Aſia & Paphlagonia abſtineret, Bithynia cederet Nicomedi, Ariobarzani Cappadocia, duo millia talentorum Romanis penderet, & naves roſtratas cum proprio apparatu ſeptuaginta daret; Sylla imperium ejus reliquum

νῳ τὴν τε ἄλλην ἀρχὴν βεβαιοῦν, καὶ σύμμαχον Ῥωμαίων ψηφίζεσθαι.

Τούτων ὁμολογηθέντων, ἀναστρέψας ἐβάδιζε διὰ Θετταλίας καὶ Μακεδονίας ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἔχων μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀρχέλαον ἐν τιμῇ· καὶ νοσήσαντος ἐπισφαλῶς περὶ Λάρισσαν, ἐπιστήσας τὴν πορείαν, ὡς ἑνὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατηγῶν ἐπεμελήθη. ταῦτά τε δὴ διέβαλε τὸ περὶ Χαιρώνειαν ἔργον, οὐχὶ καθαρῶς ἀγωνισθὲν, καὶ ὅτι τοὺς ἄλλους Μιθριδάτη φίλους, οὓς εἶχεν αἰχμαλώτους, ἀποδιδοὺς ὁ Σύλλας, Ἀριστίωνα μόνον τὸν τύραννον ἀνεῖλε διὰ φαρμάκων, Ἀρχελάῳ διάφορον ὄντα· μάλιστα δ' ἡ δοθεῖσα γῆ τῷ Καππαδόκῃ μυρίων πλέθρων ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ τὸ Ῥωμαίων φίλον αὐτὸν καὶ σύμμαχον ὑπὸ Σύλλα ἀναγραφῆναι. περὶ μὲν οὖν τούτων αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἀπολογεῖται. τότε δὲ πρεσβευτῶν παρὰ τοῦ Μιθριδάτου παραγινομένων, καὶ τὰ μὲν ἄλλα φασκόντων δέχεσθαι, Παφλαγονίαν δὲ ἀξιούντων μὴ ἀφαιρεθῆναι, τὰς δὲ ναῦς οὐδὲ ὅλως ὁμολογηθῆναι, χαλεπήνας ὁ Σύλλας, Τί φατέ; εἶπε· Μιθριδάτης Παφλαγονίας ἀντιποιεῖται, καὶ περὶ τῶν νεῶν ἔξαρνός ἐστιν, ὃν ἐγὼ προσκυνήσειν ἐνόμιζον εἰ τὴν δεξιὰν αὐτῷ καταλείποιμι χεῖρα, δι' ἧς τοσούτους Ῥωμαίων ἀνεῖλεν. ἑτέρας μέντοι τάχα φωνὰς ἀφήσει διαβάντος εἰς Ἀσίαν ἐμοῦ· νῦν δ' ἐν Περγάμῳ καθήμενος, ὃν οὐχ ἑώρακε διαστρατηγείτω πόλεμον. οἱ μὲν οὖν πρέσβεις φοβηθέντες ἡσύχαζον· ὁ δὲ Ἀρχέλαος ἐδεῖτο τοῦ Σύλλα, καὶ κατεπράϋνε τὴν ὀργὴν, ἁπτόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, καὶ δακρύων. τέλος δὲ ἔπεισεν ἀποσταλῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν Μιθριδάτην· διαπράξεσθαι γὰρ ἐφ'

οἷς

quum comprobaret, ſociumque & amicum populi Romani appellaret.

His pactis digreſſus, tendit per Theſſaliam & Macedoniam ad Helleſpontum. Habebat honorifice ſecum Archelaum: cujus, quum gravi morbo eſſet Lariſſæ oppreſſus, egit reſiſtens in itinere, ſicut unius ex legatis vel collegis ſuis, curam. Hæc obtrectationi cauſam dederunt, haud bona fide pugnatum ad Chæroneam fuiſſe, & quod Mithridati cæteros amicos, quos in vinculis habebat, reſtituerit Sylla, unum tyrannum Ariſtionem, quod alienus foret ab Archelao, veneno necaverit. Præcipue vero ager Cappadoci in Eubœa decem millium jugerum datus, & quod a Sylla ſocius & amicus populi Romani fuerit appellatus. Cæterum hæc in commentariis diluit Sylla. At quum Mithridatis legati adiſſent eum ibi, comprobarentque cætera, verum amittere nollent Paphlagoniam, & naves nullo modo contenderent promiſſas, indignatus Sylla, Quid dicitis? infit. Paphlagoniam aſſerit Mithridates, & de navibus it inficias? Quem ego, ſi ei relinquerem manum dexteram, qua tot millia interfecit civium Romanorum, ad genua mea arbitrabar procubiturum. Sed mox, ubi tranſmiſero in Aſiam, alias voces mittet: nunc Pergami deſidens, quod non aſpexit diſpenſet bellum. Tum perculſi obmutuerunt legati. At Archelaus deprecatus eſt Syllam, amplexuſque dexteram ejus & lacrymans iram mulſit. Impetravit denique, ut ad Mithridatem dimitteretur. Nam aut præſcriptis

ab

οἷς βούλεται τὴν εἰρήνην· εἰ δὲ μὴ πείθοι, κτενεῖν αὐτὸς ἑαυτόν. ἐπὶ τούτοις ἐκπέμψας ἐκεῖνον, αὐτὸς εἰς τὴν Μηδικὴν ἐνέβαλε, καὶ τὰ πολλὰ διαπορθήσας, πάλιν ἀνέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν, καὶ τὸν Ἀρχέλαον ἐδέξατο περὶ Φιλίππους, ἀγγέλλοντα καλῶς ἔχειν πάντα· δεῖσθαι δὲ πάντως αὐτῷ τὸν Μιθριδάτην εἰς λόγους ἐλθεῖν. αἴτιος δὲ ἦν μάλιστα Φιμβρίας, ὃς τὸν ἀπὸ τῆς ἑτέρας στάσεως ἄρχοντα Φλάκκον ἀνελὼν, καὶ τῶν Μιθριδατικῶν στρατηγῶν κρατήσας, ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἐβάδιζε. ταῦτα γὰρ δείσας ὁ Μιθριδάτης, μᾶλλον εἵλετο τῷ Σύλλᾳ φίλος γενέσθαι.

Συνῆλθον οὖν τῆς Τρωάδος ἐν Δαρδάνῳ, Μιθριδάτης μὲν ἔχων ναῦς αὐτόθι διακοσίας ἐνήρεις, καὶ τῆς πεζῆς δυνάμεως, ὁπλίτας μὲν δισμυρίους, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχιλίους, καὶ συχνὰ τῶν δρεπανηφόρων· Σύλλας δὲ, τέσσαρας σπείρας καὶ διακοσίους ἱππεῖς. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Μιθριδάτου, καὶ τὴν δεξιὰν προτείναντος, ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ καταλύσεται τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ὡμολόγησεν Ἀρχέλαος· σιωπῶντος δὲ τοῦ βασιλέως, ὁ Σύλλας, Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, τῶν δεομένων ἐστὶ τὸ προτέρους λέγειν, τοῖς δὲ νικῶσιν ἐξαρκεῖ τὸ σιωπᾶν. ἐπεὶ δὲ ἀρξάμενος τῆς ἀπολογίας ὁ Μιθριδάτης, ἐπειρᾶτο τοῦ πολέμου τὰ μὲν εἰς δαίμονας τρέπειν, τὰ δὲ αὐτοὺς αἰτιᾶσθαι τοὺς Ῥωμαίους· ὑπολαβὼν ὁ Σύλλας ἔφη, πάλαι μὲν ἑτέρων ἀκούειν, νῦν δ' αὐτὸς ἐγνωκέναι τὸν Μιθριδάτην δεινότατον ὄντα ῥητορεύειν, ὃς ἐπὶ πράξεσιν οὕτω πονηραῖς καὶ παρανόμοις, λόγων ἐχόντων εὐπρέπειαν οὐκ ἠπόρηκας. ἐξελέγξας δὲ τὰ πεπραγμένα πικρῶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατηγορήσας, πάλιν ἠρώτησεν εἰ ποιεῖ τὰ συγ-

ab ipſo legibus confecturum pacem, aut ni aſſentiretur ille, ſibimet ipſum manum allaturum. Ita Archelao dimiſſo, incurrit Sylla in Medicam, fœdatoque late agro, retro in Macedoniam eſt regreſſus. Rediit ad eum Archelaus apud Philippos, omnia nuntians ex ſententia eſſe, cupere autem ante omnia Mithridatem ipſum convenire. In cauſa potiſſimum erat Fimbria, qui, alterius partis conſule interfecto Flacco, ac ducibus Mithridaticis fuſis, illi ipſi jam imminebat. Hoc Mithridates metu prætulit Syllæ amicitiam.

Congreſſi ſunt igitur Dardani Troadis. Habebat ibi Mithridates ſecum naves remigio inſtructas ducentas, & terreſtrium copiarum pedites viginti millia, equites ſex millia, & curruum falcatorum vim ingentem: Sylla, quatuor cohortes & equites ducentos. Quum ei obviam prodiiſſet Mithridates & dextram porrexiſſet, rogavit eum, acciperetne, quibus conditionibus pepigerat Archelaus, pacem? Tacente rege, Sylla, Atqui deprecantium eſt, inquit, priore loco dicere, victoribus ſatis eſt tacere. Ubi exorſus Mithridates excuſationem eſt, conatuſque bellum partim ad Deos referre, partim ipſos culpare Romanos; excipiens Sylla, jamdudum ait ſe de aliis accepiſſe, nunc vero ipſum intelligere diſertiſſimum eſſe Mithridatem, qui in factis adeo tetris & pravis non deficiatur ſpecioſa oratione. Inde, quum ejus facinora coarguiſſet & exagitaſſet acerbe, quæſivit iterum, Ecquid iis quæ cum Archelao conve-

συγκείμενα δι' Ἀρχελάου. φήσαντος δὲ ποιεῖν, οὕτως ἠσπάσατο, καὶ περιλαβὼν ἐφίλησεν αὐτόν· Ἀριοβαρζάνην δὲ αὖθις καὶ Νικομήδην τοὺς βασιλεῖς προσαγαγὼν διήλλαξεν. ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἑβδομήκοντα ναῦς παραδοὺς, καὶ τοξότας πεντακοσίους, εἰς Πόντον ἀπέπλευσεν. ὁ δὲ Σύλλας, αἰσθόμενος ἀχθομένους τοὺς στρατιώτας τῇ διαλύσει (τὸν γὰρ ἔχθιστον τῶν βασιλέων, καὶ δεκαπέντε μυριάδας ἡμέρᾳ μιᾷ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων κατασφαγῆναι παρασκευάσαντα, δεινὸν ἡγοῦντο μετὰ πλούτου καὶ λαφύρων ὁρᾷν ἐκπλέοντα τῆς Ἀσίας, ἣν ἔτη τέσσαρα λεηλατῶν καὶ φορολογῶν διετέλεσεν) ἀπελογεῖτο πρὸς αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἂν ἅμα Φιμβρίᾳ καὶ Μιθριδάτῃ πολεμεῖν, εἰ συνέστησαν ἀμφότεροι κατ' αὐτοῦ, δυνηθείς.

Ὁρμήσας δὲ ἐκεῖθεν ἐπὶ Φιμβρίαν πρὸς Θυατείροις στρατοπεδεύοντα, καὶ πλησίον καταζεύξας, τάφρον τῷ στρατοπέδῳ περιέβαλεν. οἱ δὲ τοῦ Φιμβρίου στρατιῶται, μονοχίτωνες ἐκ τοῦ στρατοπέδου προϊόντες, ἠσπάζοντο τοὺς ἐκείνου, καὶ συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν ἔργων προθύμως. ὁρῶν δὲ ὁ Φιμβρίας τὴν μεταβολὴν, καὶ τὸν Σύλλαν ὡς ἀδιάλλακτον δεδοικὼς, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ διέφθειρε. Σύλλας δὲ κοινῇ μὲν ἐζημίωσε τὴν Ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις, ἰδίᾳ δὲ τοὺς οἴκους ἐξέτριψεν, ὕβρει καὶ πολιορκίᾳ τῶν ἐπισταθμευόντων. ἐτέτακτο γὰρ ἑκάστης ἡμέρας τῷ καταλύτῃ τὸν ξένον διδόναι τέσσαρα τετράδραχμα, καὶ παρέχειν δεῖπνον αὐτῷ καὶ φίλοις, ὅσους ἂν ἐθέλῃ καλεῖν· ταξίαρχον δὲ πεντήκοντα δραχμὰς λαμβάνειν τῆς ἡμέρας, ἐσθῆτα δὲ ἄλλην μὲν οἰκουρῶν, ἄλλην δὲ εἰς ἀγορὰν προερχόμενος.

Ἀνα-

veniſſent, ſtaret. Ubi ſtaret reſpondit, ita demum ſalutavit eum, ac complexu eſt oſculatus. Mox Ariobarzanem & Nicomedem reges accivit, ac controverſias eorum cum illo diremit. Mithridates, ubi ſeptuaginta naves & ſagittarios quingentos ei tradidit, Pontum claſſe repetivit. At Sylla, quod animadvertiſſet offenſos ea pace milites (nam infeſtiſſimum regem, qui civium Romanorum uno die centum quinquaginta millia trucidari in Aſia curaverat, rem intolerandam ducebant, diſcedentem videre cum opulentia & præda Aſiæ, quam annos quatuor perpetuos denudaverat exhauſeratque) allegavit apud eos, non potuiſſe Fimbriæ ſe ſimul & Mithridati, ſi coiſſent ambo in ſe, ſubſiſtere.

Ex eo loco movit contra Fimbriam, qui caſtra juxta Thyatira habebat. Quum tetendiſſet in propinquo, ad ſepienda munimenta foſſam ducebat. Hic milites Fimbriæ ſagati præſidiis egreſſi ſalutaverunt Syllanos, & in opere faciendo propenſe juverunt. Eam mutationem cernens Fimbria, Syllamque ut implacabilem timens, confodit ſemetipſe in caſtris. Sylla mulctam publicam irrogavit Aſiæ viginti millia talentorum, privatim vero domos inſolentia & vexatione conſumpſit eorum qui apud quemque diverſabantur. Siquidem edixit ut militi hoſpes apud ſe divertenti tetradrachma in diem quaterna daret. Cœnam inſuper præberet ei ejuſque amicis, quotquot vocare liberet. Centurio acciperet quinquagenas in diem drachmas, veſtem præterea aliam qua domi, aliam qua in publico uteretur.

Ex

Ἀναχθεὶς δὲ πάσαις ταῖς ναυσὶν ἐξ Ἐφέσου, τριταῖος ἐν Πειραιεῖ καθωρμίσθη· καὶ μυηθεὶς ἐξεῖλεν ἑαυτῷ τὴν Ἀπελλίκωνος τοῦ Τηΐου βιβλιοθήκην, ἐν ᾗ τὰ πλεῖστα τῶν Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου βιβλίων ἦν, οὔπω τότε σαφῶς γνωριζόμενα τοῖς πολλοῖς. λέγεται δὲ κομισθείσης αὐτῆς εἰς Ῥώμην, Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐνσκευάσασθαι τὰ πολλὰ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀνδρόνικον εὐπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θεῖναι, καὶ ἀναγράψαι τοὺς νῦν φερομένους πίνακας. οἱ δὲ πρεσβύτεροι Περιπατητικοὶ φαίνονται μὲν καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι χαρίεντες καὶ φιλολόγοι, τῶν δὲ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου γραμμάτων οὔτε πολλοῖς οὔτε ἀκριβῶς ἐντετυχηκότες, διὰ τὸν Νηλέως τοῦ Σκηψίου κληρονόμον, ᾧ τὰ βιβλία κατέλιπε Θεόφραστος, εἰς ἀφιλοτίμους καὶ ἰδιώτας ἀνθρώπους περιγενέσθαι. Σύλλᾳ δὲ διατρίβοντι περὶ τὰς Ἀθήνας, ἄλγημα ναρκῶδες μετὰ βάρους εἰς τοὺς πόδας ἐνέπεσεν, ὅ φησιν ὁ Στράβων ποδάγρας ψελλισμὸν εἶναι. διαπλεύσας οὖν εἰς Ἄδιψον, ἐχρῆτο τοῖς θερμοῖς ὕδασι, ῥαθυμῶν ἅμα καὶ συνδιημερεύων τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις. περιπατοῦντι δὲ πρὸς τὴν θάλατταν, ἁλιεῖς τινες ἰχθῦς αὐτῷ παγκάλους προσήνεγκαν. ἡσθεὶς δὲ τοῖς δώροις, καὶ πυθόμενος ὡς ἐξ Ἀλαιῶν εἶεν, ἔτι γὰρ ζῇ τις Ἀλαιῶν; ἔφη· ἐτύγχανε γὰρ ὅτε τὴν πρὸς Ὀρχομενῷ μάχην νενικηκὼς, ἐδίωκε τοὺς πολεμίους, ἅμα τρεῖς πόλεις τῆς Βοιωτίας, Ἀνθηδόνα, Λάρυμναν, Ἀλαίας ἀνῃρηκώς. τῶν δὲ ἀνθρώπων ὑπὸ δέους ἀφώνων γενομένων, διαμειδιάσας, ἐκέλευσεν ἀπιέναι χαίροντας, ὡς οὐ μετὰ φαύλων οὐδὲ ἀξίων ὀλιγωρίας ἥκοντας παραιτητῶν. Ἀλαιοὶ μὲν ἐκ τούτου λέγουσι θαῤῥήσαντες, αὖθις εἰς τὴν πόλιν συνελθεῖν.

Σύλ-

Ex Epheſo quum totam claſſem ſolviſſet, tenuit tertio die Piræum. Ibi myſteriis initiatus, deſumpſit ſibi bibliothecam Apelliconis Teii, in qua plerique Ariſtotelis & Theophraſti libri erant nondum ſatis in vulgus noti. Ex ea, ubi deportata Romam fuit, ferunt plurima intervertiſſe Tyrannionem grammaticum, a quo accepiſſe Andronicum Rhodium exemplaria, eaque in lucem edidiſſe, & vulgaſſe hos qui nunc manibus teruntur indices. Enimvero Peripatetici antiquiores videntur illi quidem elegantes fuiſſe & eruditi, ſed Ariſtotelis & Theophraſti ſcripta neque pleraque neque exacte volviſſe, verum ob hæredem Nelei Scepſii, cui libros ſuos reliquit Theophraſtus, ea ad inertes homines recidiſſe atque indoctos. Agenti Athenis Syllæ dolor cum gravedine torpidus decubuit in pedes, quem podagræ balbutiem Strabo ait eſſe. Quare Adipſum navigavit. Ibi aquis calidis uſus eſt, ferians ſimulque tempus traducens cum mimis. Deambulanti in littore obtulerunt piſcatores quidam eximios piſces. Lætus donis, ut audivit Alæos eſſe, Et aliquis, inquit, adhuc ſupereſt Alæorum? Quum enim victor prœlio ad Orchomenum conſectaretur hoſtes, obiter oppida tria Bœotiæ, Anthedona, Larymnam & Alæas evertit. Illis vero obmuteſcentibus pavore, arridens abire eos bono animo juſſit. Neque enim cum vilibus vel contemnendis ipſos veniſſe deprecatoribus. Alæi erecti, inde oppidum aiunt ſe de integro frequentaſſe.

Σύλλας δὲ διὰ Θετταλίας καὶ Μακεδονίας καταβὰς ἐπὶ θάλατταν, παρεσκευάζετο χιλίαις ναυσὶ καὶ διακοσίαις ἀπὸ Δυρραχίου διαβάλλειν εἰς Βρεντέσιον. ἡ δὲ Ἀπολλωνία πλησίον ἐστὶ, καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος, ἐκ χλοερᾶς νάπης καὶ λειμώνων ἀναδιδοὺς πυρὸς πηγὰς σποράδας ἐνδελεχῶς ῥέοντος. ἐνταῦθά φασι κοιμώμενον ἁλῶναι σάτυρον, οἷον οἱ πλάσται καὶ γραφεῖς εἰκάζουσιν· ἀχθέντα δὲ ὡς Σύλλαν, ἐρωτᾶσθαι δι' ἑρμηνέων πολλῶν ὅστις εἴη· φθεγξαμένου δὲ μόλις οὐδὲν συνετῶς, ἀλλὰ τραχεῖαν καὶ μάλιστα μεμιγμένην ἵππου τε χρεμετισμῷ καὶ τράγου μηκασμῷ φωνὴν ἀφέντος, ἐκπλαγέντα τὸν Σύλλαν ἀποδιοπομπήσασθαι. μέλλοντος δὲ τοὺς στρατιώτας διαπεραιοῦν, καὶ δεδιότος μὴ τῆς Ἰταλίας ἐπιλαβόμενοι, κατὰ πόλεις ἕκαστοι διαρρυῶσι, πρῶτον μὲν ὤμοσαν ἀφ' αὐτῶν παραμενεῖν, καὶ μηδὲν ἑκουσίως κακουργήσειν τὴν Ἰταλίαν· ἔπειτα χρημάτων δεόμενον πολλῶν ὁρῶντες, ἀπήρχοντο καὶ συνεισέφερον ὡς ἕκαστος εἶχεν εὐπορίας. οὐ μὴν ἐδέξατο τὴν ἀπαρχὴν ὁ Σύλλας, ἀλλ' ἐπαινέσας καὶ παρορμήσας, διέβαινεν, ὥς φησιν αὐτὸς, ἐπὶ πεντεκαίδεκα στρατηγοὺς πολεμίους, πεντήκοντα καὶ τετρακοσίας σπείρας ἔχοντας, ἐκδηλότατα τοῦ Θεοῦ τὰς εὐτυχίας προσημαίνοντος αὐτῷ. θύσαντος μὲν γὰρ εὐθέως ᾗ διέβη περὶ Τάραντα, δάφνης στεφάνου τύπον ἔχων ὁ λοβὸς ὤφθη, καὶ λημνίσκων δύο κατηρτημένων. μικρὸν δὲ πρὸ τῆς διαβάσεως, ἐν Καμπανίᾳ περὶ τὸ Ἥφαιον ὄρος ἡμέρας ὤφθησαν δύο τράγοι μεγάλοι συμφερόμενοι, καὶ πάντα δρῶντες καὶ πάσχοντες ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις. ἦν δ' ἄρα φάσμα, καὶ κατὰ μι-

Sylla hinc, per Theſſaliam & Macedoniam itinere ad mare facto, inſtitit mille ducentis navibus traducere ex Dyrrhachio exercitum Brunduſium. Prope Dyrrhachium eſt Apollonia, & in vicino Nymphæum, ſacer locus, qui ex virenti valle & pratis ignis venas diſperſas perpetuo manantis eructat. Ibi ſtratum ſomno Satyrum, qualem plaſtæ & pictores adumbrant, ferunt captum. Adductum ad Syllam percunctatos multos interpretes, quinam eſſet: quum vocem tandem edidiſſet, non quidem humanam vel claram, ſed aſperam & omnino ex hinnitu equi & hirci balatu confuſam, obſtupuiſſe Syllam & monſtrum averſatum. Tranſvecturus exercitum, quum vereretur ne, ubi Italiam attigiſſent, dilaberetur quiſque per oppida, primum adjurarunt ultro milites ad ſigna ſe manſuros, nec Italiam volentes vexaturos. Deinde quia magna pecunia conſiderabant eum indigere, intulerunt tanquam primitias obtuleruntque ei pro ſuis quiſque facultatibus argentum. Non admiſit tamen iſtam munificentiam, verum collaudatis illis & excitatis, tranſmiſit (ut ipſe ait) contra quindecim partium adverſarum duces, qui cohortes quinquaginta & quadringentas habebant. Verum Deus ei omnia fauſta clariſſime pronuntiavit. Nam illico ſacrificanti apud Tarentum, quo decurrerat, jecur coronæ laureæ & lemniſcorum binorum ex illa dependentium habere viſum eſt figuram. Paulo etiam ante quam trajiceret, in Campania circa Hephæum montem hirci duo interdiu viſi confligere, omniaque facere & pati quæ viri in pugna ſolent. Spectrum autem fuit, quod ſenſim

μικρὸν αἰρόμενον ἀπὸ γῆς, διεσπείρετο πολλαχοῦ τοῦ ἀέρος, εἰδώλοις ἀμαυροῖς ὅμοιον, εἶτα οὕτως ἠφανίσθη. καὶ μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, Μαρίου τοῦ νέου καὶ Νορβανοῦ τοῦ ὑπάτου μεγάλας δυνάμεις ἐπαγαγόντων, ὁ Σύλλας, οὔτε τάξιν ἀποδοὺς, οὔτε λοχίσας τὸ οἰκεῖον στράτευμα, ῥώμῃ δὲ προθυμίας κοινῆς καὶ φορᾷ τόλμης ἀποχρησάμενος, ἐτρέψατο τοὺς πολεμίους, καὶ κατέκλεισεν εἰς Καπύην πόλιν τὸν Νορβανὸν, ἑπτακισχιλίους ἀποκτείνας. τοῦτο αἴτιον αὐτῷ γενέσθαι φησὶ τοῦ μὴ διαλυθῆναι τοὺς στρατιώτας κατὰ πόλεις, ἀλλὰ συμβῆναι καὶ καταφρονῆσαι τῶν ἐναντίων, πολλαπλασίων ὄντων. ἐν δὲ Σιλβίῳ, φησὶν οἰκέτην Ποντίου θεοφόρητον ἐντυχεῖν αὐτῷ, λέγοντα παρὰ τῆς Ἐνυοῦς κράτος πολέμου καὶ νίκην ἀπαγγέλλειν· εἰ δὲ μὴ σπεύσειεν, ἐμπεπρῆσθαι τὸ Καπιτώλιον· ὃ καὶ συμβῆναι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἧς ὁ ἄνθρωπος προηγόρευσεν. ἦν δὲ αὕτη πρὸ μιᾶς νόνων Κυντιλίων, ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦμεν. ἔτι δὲ Μάρκος Λεύκολλος, εἷς τῶν ὑπὸ Σύλλᾳ στρατηγούντων, περὶ Φιδεντίαν ἑκκαίδεκα σπείραις πρὸς πεντήκοντα τὰς τῶν πολεμίων ἀντιταχθεὶς, τῇ μὲν προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπίστευεν, ἀνόπλους δὲ τοὺς πολλοὺς ἔχων, ὤκνει. βουλευομένου δὲ αὐτοῦ καὶ διαμέλλοντος, ἀπὸ τοῦ πλησίον πεδίου λειμῶνα ἔχοντος αὔρα φέρουσα μαλακὴ πολλὰ τῶν ἀνθέων ἐπέβαλε τῇ στρατιᾷ καὶ κατέσπειρεν, αὐτομάτως ἐπιμένοντα καὶ περιπίπτοντα τοῖς θυρεοῖς καὶ τοῖς κράνεσιν αὐτῶν, ὥστε φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐστεφανωμένους. γενόμενοι δὲ ὑπὸ τούτου προθυμότεροι συνέβαλλον, καὶ νικήσαντες, ὀκτακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις ἀπέκτειναν, καὶ τὸ στρατόπεδον εἷλον. οὗτος ὁ Λεύκολλος, ἀδελ-

φὸς

ſenſim a terra elatum, inde in diverſas partes aeris, obſcurorum ſimulacrorum ſimile, diſſipatum eſt, hinc tandem ex oculis elapſum. Nec multo poſt, quum Marius junior & conſul Norbanus eo in loco exercitus habentes ingentes aggreſſi ſunt, Sylla, non acie inſtructa, non compoſitis ordine copiis ſuis, communis ardore alacritatis, atque impetu uſus audaciæ militum ſuorum, profligavit hoſtes, cæſiſque ſeptem millibus, Norbanum incluſit mœnibus Capuæ. Atque hoc potiſſimum in cauſa fuiſſe tradit, quod per oppida milites ſui non ſpargerentur, ſed cohærerent hoſteſque deſpicerent, quamvis illi numero eſſent multo plures. In Silvinis ſervum Pontii narrat fanaticum alloquutum ſe, qui nuntiare ipſi a Bellona diceret ſe belli palmam & victoriam: quod ni maturaret, Capitolium conflagraturum; idque eodem eveniſſe quo ille prædixerat die, qui fuit pridie Non. Quintiles, quas nunc vocamus Julias. Jam M. Lucullus, unus ex Syllanis ducibus, ad Fidentiam cohortibus ſexdecim adverſus hoſtiles quinquaginta rem gerens, alacritati quidem militum fidebat, ſed quod eſſent complures inermes, dubitabat. Dum autem hæſitat & cunctatur, flores ex campo propinquo herbido mollis ventus affatim vehens conjecit in exercitum, eumque aſperſit, ſponte adhæreſcentibus iis, ſcutaque & galeas comprehendentibus, ut coronati putarentur ab hoſtibus. Unde magis erecti, ſigna contulerunt, obtinueruntque victoriam, cæſis octodecim millibus; inſuper caſtris hoſtem exuerunt. Lucullus hic frater fuit Luculli

illius

φὸς τὴν Λουκόλλου τοῦ Μιθριδάτην ὕστερον καὶ Τιγράνην καταπολεμήσαντος.

Ὁ δὲ Σύλλας ἔτι πολλοῖς στρατοπέδοις καὶ μεγάλαις δυνάμεσι περικεχυμένους αὐτῷ τοὺς πολεμίους ὁρῶν πανταχόθεν, ἥπτετο δυνάμει καὶ δι' ἀπάτης προκαλούμενος εἰς διαλύσεις τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σκιπίωνα. δεξαμένου δ' ἐκείνου, σύλλογοι μὲν ἐγίνοντο καὶ κοινολογίαι πλείονες, ἀεὶ δέ τινα διαγωγὴν καὶ πρόφασιν ἐμβάλλων ὁ Σύλλας, διέφθειρε τοὺς περὶ Σκιπίωνα τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις, ἠσκημένοις πρὸς ἀπάτην καὶ γοητείαν ἅπασαν, ὥσπερ αὐτὸς ὁ ἡγεμών. εἰσιόντες γὰρ εἰς τὸν χάρακα τῶν πολεμίων καὶ ἀναμιγνύμενοι, τοὺς μὲν εὐθὺς ἀργυρίῳ, τοὺς δὲ ὑποσχέσεσι, τοὺς δὲ κολακεύοντες καὶ ἀναπείθοντες προσήγοντο. τέλος δὲ, τοῦ Σύλλα μετὰ σπειρῶν εἴκοσι προσελθόντος ἐγγὺς, οἱ μὲν ἀσπασάμενοι προσεχώρησαν, ὁ δὲ Σκιπίων, ἔρημος ἐν τῇ σκηνῇ ληφθεὶς, ἠφείθη. Σύλλας δὲ ταῖς εἴκοσι σπείραις, ὥσπερ ἠθάσιν ὄρνισι, τεσσαράκοντα τὰς τῶν πολεμίων παλεύσας, ἀπήγαγεν εἰς τὸ στρατόπεδον ἅπαντας. ὅτε καὶ Κάρβωνα φασὶν εἰπεῖν ὡς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ κατοικοῦσιν, ὑπὸ τῆς ἀλώπεκος ἀνιῷτο μᾶλλον. ἐκ τούτου περὶ Σίγνιον Μάριος ὀγδοήκοντα καὶ πέντε σπείρας ἔχων προὐκαλεῖτο Σύλλαν. ὁ δὲ καὶ πάνυ πρόθυμος ἦν διαγωνίσασθαι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· ἐτύγχανε γὰρ ὄψιν ἑωρακὼς τοιάνδε κατὰ τοὺς ὕπνους. ἐδόκει τὸν γέροντα Μάριον τεθνηκότα πάλαι τῷ παιδὶ Μαρίῳ παραινεῖν, φυλάξασθαι τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ὡς μεγάλην αὐτῷ δυστυχίαν φέρουσαν. διὰ τοῦτο μὲν δὴ πρό-

illius qui poſtea debellavit Mithridatem & Tigranem.

At Sylla, multis adhuc exercitibus & ingentibus copiis hoſtium circumfuſum ſe quum videret, omnibus impar viribus, dolo invitavit alterum conſulem Scipionem ad pacem. Non aſpernante illo, congreſſus & colloquia crebra fiebant. Sed ſemper moram aliquam Sylla & cauſam injiciendo, militibus ſuis ad omnem fraudem & præſtigias, ſicut ipſe erat dux, compoſitis, exercitum Scipionis corrupit. Nam ingreſſi in hoſtium caſtra, iiſque admiſti, alios pecunia, pollicitis alios, nonnullos blandimentis & ſuaſionibus pellexere. Poſtremo Syllam viginti cohortibus caſtris admotum ſalutarunt, ſeque ei conjunxerunt: Scipionem, in tabernaculo deſertum quum cepiſſet, dimiſit. Sylla, cohortibus viginti quaſi avibus cicuribus quadraginta in laqueum illectas adverſarias, abduxit omnes in caſtra ſua. Quo tempore Carbonem ferunt dixiſſe, bellum ſe cum vulpe & leone in animo Syllæ habitantibus gerentem, magis infeſtari a vulpe. Ad Signium inde Marius, quinque & octoginta cohortibus ſuccinctus, laceſſivit Syllam, qui perquam paratus erat illo die dimicare. Viſum enim ei ſecundum quietem oblatum hujuſcemodi fuerat: Viſus eſt ei ſenior Marius, qui jampridem erat defunctus, Marium filium, ut inſequentem diem caveret, tanquam ingens ei infortunium allaturum, monere. Erat itaque ea de

πρόθυμος ὁ Σύλλας ἦν μάχεσθαι, καὶ μετεπέμπετο τὸν Δολοβέλλαν ἄπωθεν στρατοπεδεύοντα. τῶν δὲ πολεμίων ἐφισαμένων ταῖς ὁδοῖς καὶ ἀποφραττόντων, οἱ τοῦ Σύλλα προσμαχόμενοι καὶ ὁδοποιοῦντες ἔκαμνον· καὶ πολὺς ὄμβρος ἅμα τοῖς ἔργοις ἐπιγενόμενος, μᾶλλον ἐκάκωσεν αὐτούς. ὅθεν οἱ ταξίαρχοι, προσιόντες τῷ Σύλλᾳ, ἐδέοντο τὴν μάχην ἀναβαλέσθαι, δεικνύντες ἅμα τοὺς στρατιώτας ἐρριμμένους ὑπὸ κόπου, καὶ προσαναπαυομένους χαμᾶζε τοῖς θυρεοῖς κεκλιμένους. ἐπεὶ δὲ συνεχώρησεν ἄκων, καὶ πρόσταγμα καταζεύξεως ἔδωκεν, ἀρχομένων αὐτῶν τὸν χάρακα βάλλειν καὶ τάφρον ὀρύσσειν πρὸ τῆς στρατοπεδείας, ἐπήλαυνε σοβαρῶς ὁ Μάριος προϊππεύων, ὡς ἀτάκτους καὶ τεθορυβημένους διασκεδάσων. ἐνταῦθα τῷ Σύλλᾳ τὴν κατὰ τοὺς ὕπνους φωνὴν ὁ δαίμων συνετέλει. ὀργὴ γὰρ αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις παρέστη, καὶ παυσάμενοι τῶν ἔργων, τοὺς μὲν ὑσσοὺς κατέπηξαν ἐπὶ τῇ τάφρῳ, σπασάμενοι δὲ τὰ ξίφη καὶ συναλαλάξαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τῶν πολεμίων. οἱ δ' οὐ πολὺν ὑπέστησαν χρόνον, ἀλλὰ γίνεται πολὺς φόνος αὐτῶν τραπέντων. Μάριος δὲ φεύγων εἰς Πραινεστὸν, ἤδη τὰς πύλας εὗρε κεκλεισμένας· καλωδίου δὲ ἄνωθεν ἀφεθέντος, ἐνζώσας ἑαυτὸν, ἀνελήφθη πρὸς τὸ τεῖχος. ἔνιοι δέ φασιν, ὧν καὶ Φενεστέλλας ἐστὶν, οὐδὲ αἰσθέσθαι τῆς μάχης τὸν Μάριον, ἀλλ' ἐξ ἀγρυπνιῶν καὶ κόπων, ὑπὸ σκιᾷ τινι χαμαὶ κατακλινέντα, τοῦ συνθήματος δοθέντος, ἐνδοῦναι πρὸς ὕπνον, εἶτα μόλις ἐξεγείρεσθαι τῆς φυγῆς γινομένης. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ Σύλλας φησὶν εἴκοσι τρεῖς μόνους ἀποβαλεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ τῶν πολεμίων δισμυρίους, καὶ λαβεῖν ζῶντας ὀκτακισχιλίους. καὶ τἄλλα δὲ ὁμοίως

de cauſa ad pugnandum Sylla alacris, & Dolobellam, qui procul ab eo conſederat, accerſivit. Cæterum, hoſtibus iter interpellantibus & obmolientibus, Syllani prœliantes & iter facientes laſſitudine ſunt confecti, ſimulque excipiens laborem largus imber vehementius fatigavit eos. Ita Syllam ordinum ductores adierunt, orantes ut prœlium proferret, monſtraveruntque ei fractos fatigatione milites, & inclinatis ſcutis humi incumbentes. Ubi annuit invitus, & ſignum metandis caſtris dedit, inſtituentibuſque militibus vallum jacere, & foſſam pro caſtris ducere, incurrit ferociter Marius ante ſigna provectus, quaſi incompoſitos & tumultuantes diſſipaturus. Hic Syllæ vocem, quam in ſomnis audierat, explevit Deus. Quippe inflammati ira milites ejus, omiſſo opere pila defixerunt in margine foſſæ, ſtrictiſque gladiis & ſublato clamore manus cum hoſtibus conſeruere. Haud diu ſubſtiterunt illi, ſed ingens ſtrages edita eſt fugientium. Marius Præneſte fuga delatus, quum portas jam clauſas offendiſſet, demiſſo ex muro funiculo alligavit ſe, atque ita eſt eo receptus. Quidam, in quibus eſt Feneſtella, Marium aiunt ne vidiſſe quidem prœlium, ſed quod eſſet vigiliis laboribuſque confectus, humi in umbra ſtratum ſigno pugnæ dato tradidiſſe ſe quieti, inde profligato jam exercitu, ægre fuiſſe excitatum. Qua in pugna viginti tres tantum ait Sylla ex ſuis deſideratos, ex hoſtibus cecidiſſe viginti millia, captos octo millia. Pari ei fortuna

ὁμοίως εὐτυχεῖτο διὰ τῶν στρατηγῶν, Πομπηΐου, Κράσσου, Μετέλλου, Σερβιλίου. οὐδὲν γὰρ ἢ μικρὰ προσκρούσαντες οὗτοι, μεγάλας συνέτριψαν δυνάμεις τῶν πολεμίων, ὥστε τὸν μάλιστα τὴν ἐναντίαν στάσιν συνέχοντα Κάρβωνα, νύκτωρ ἀποδράντα τὴν ἑαυτοῦ στρατιὰν, εἰς Λιβύην ἐκπλεῦσαι.

Τὸν μέντοι τελευταῖον ἀγῶνα, καθάπερ ἔφεδρος ἀθλητὴς καταπόνῳ προσενεχθεὶς, ὁ Σαυνίτης Τελεσῖνος ἐγγὺς ἦλθεν τοῦ σφῆλαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ θύραις τῆς Ῥώμης. ἔσπευδε μὲν γὰρ ἅμα Λαμπονίῳ τῷ Λευκανῷ χεῖρα πολλὴν ἀθροίσας ἐπὶ Πραινεστὸν, ὡς ἐξαρπασόμενος τῆς πολιορκίας τὸν Μάριον. ἐπεὶ δὲ ᾔσθετο Σύλλαν μὲν κατὰ στόμα, Πομπήϊον δὲ κατ' οὐρὰν, βοηδρομοῦντας ἐπ' αὐτὸν, εἰργόμενος τοῦ πρόσω καὶ ὀπίσω, πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ μεγάλων ἀγώνων ἔμπειρος, ἄρας νυκτὸς ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τὴν Ῥώμην. καὶ μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἐμπεσεῖν εἰς ἀφύλακτον· ἀποσχὼν δὲ τῆς Κολλίνης πύλης δέκα σταδίους, ἐπηυλίσατο τῇ πόλει, μεγαλοφρονῶν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένος, ὡς τοσούτους ἡγεμόνας καὶ τηλικούτους καταστρατηγηκώς. ἅμα δ' ἡμέρᾳ, τῶν λαμπροτάτων νέων ἐξιππασαμένων ἐπ' αὐτὸν, ἄλλους τε πολλοὺς καὶ Κλαύδιον Ἄππιον, εὐγενῆ καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα, κατέβαλε. θορύβου δὲ, οἷον εἰκὸς, ὄντος ἐν τῇ πόλει, καὶ βοῆς γυναικείας, καὶ διαδρομῶν, ὡς ἁλισκομένων κατὰ κράτος, πρῶτος ὤφθη Βάλβος ἀπὸ Σύλλα προσελαύνων ἀνὰ κράτος ἱππεῦσιν ἑπτακοσίοις. διαλιπὼν δὲ ὅσον ἀναψύξαι τὸν ἱδρῶτα τῶν ἵππων, εἶτ' αὖθις ἐγχαλινώσας διὰ ταχέων, ἐξήπ-

fortuna apud duces ipſius Pompeium, Craſſum, Metellum, Servilium reſpondit, qui nihil vel parum titubaverunt, & magnas vires hoſtium deleverunt. Itaque præcipuum adverſarum partium Carbo firmamentum, relicto nocte exercitu ſuo, ex Italia navigavit in Africam.

At noviſſimo certamine, ut athleta exſurgens integer, defeſſum aggreſſus Samnis Teleſinus, non multum abfuit quin ad portas urbis everteret & proſterneret eum. Properabat enim una cum Lamponio Lucano ingenti contracta manu Præneſte ad eripiendum obſidione Marium. Cæterum ut Syllam intellexit a fronte, a tergo magno cum impetu inſtare ſibi Pompeium, atque intercluſiſſe ſe, ne progreſſum haberet nec receptum, bellator & magnis inveteratus certaminibus, nocte cum toto exercitu ad ipſam movit urbem, nihilque propius factum eſt quam ut neglectam ſine præſidio & ſtatione invaſerit. Quum a porta Collina mille ducentos quinquaginta paſſus abeſſet, pernoctavit ibi prope urbem animo & ſpe erectus, quod tot & tantis impoſuiſſet ducibus. Simul cum luce ex nobiliſſimis juvenibus invehentibus in eum, & alios complures, & Appium Claudium oppreſſit, clarum & probum virum. Quum jam urbem tumultus, qualem veriſimile eſt, & clamor mulierum & diſcurſus ſicut vi captam tenerent, primus advolare a Sylla Balbus equitibus citatis ſeptingentis eſt conſpectus, tantiſper dato ſpatio ut ſudor equorum exſiccaretur, mox denuo infrænatis eis propere in-

ἐξήπτετο τῶν πολεμίων. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Σύλλας ἐφαίνετο, καὶ τοὺς πρώτους εὐθὺς ἀριστᾶν κελεύων, εἰς τάξιν καθίστη. πολλὰ δὲ Δολοβέλλα καὶ Τορκουάτου δεομένων ἐπισχεῖν, καὶ μὴ κατακόπους ἔχοντα τοὺς ἄνδρας ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ἐσχάτων (οὐ γὰρ Κάρβωνα καὶ Μάριον, ἀλλὰ Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς, τὰ ἔχθιστα τῇ Ῥώμῃ καὶ τὰ πολεμιώτατα φῦλα συμφέρεσθαι) παρωσάμενος αὐτοὺς ἐκέλευσε σημαίνειν τὰς σάλπιγγας ἀρχὴν ἐφόδου, σχεδὸν εἰς ὥραν δεκάτην ἤδη τῆς ἡμέρας καταστρεφούσης. γινομένου δὲ ἀγῶνος οἷος οὐχ ἕτερος, τὸ μὲν δεξιὸν, ἐν ᾧ Κράσσος ἐτέτακτο, λαμπρῶς ἐνίκα· τῷ δὲ εὐωνύμῳ πονοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι Σύλλας παρεβοήθει λευκὸν ἵππον ἔχων, θυμοειδῆ καὶ ποδωκέστατον· ἀφ' οὗ γνωρίσαντες αὐτὸν δύο τῶν πολεμίων, διετείνοντο τὰς λόγχας ὡς ἀφήσοντες. αὐτὸς μὲν οὖν οὐ προενόησε, τοῦ δ' ἱπποκόμου μαστίξαντος τὸν ἵππον, ἔφθη παρενεχθεὶς τοσοῦτον, ὅσον περὶ τὴν οὐρὰν τοῦ ἵππου τὰς αἰχμὰς συμπεσούσας εἰς τὴν γῆν παγῆναι. λέγεται δὲ ἔχων τι χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, οὕτω δὴ λέγων, ὦ Πύθιε Ἄπολλον, τὸν εὐτυχῆ Σύλλαν Κορνήλιον ἐν τοσούτοις ἀγῶσιν ἄρας λαμπρὸν καὶ μέγαν, ἐνταῦθα ῥίψεις ἐπὶ θύραις τῆς πατρίδος ἀγαγὼν, αἴσχιστα τοῖς ἑαυτοῦ συναπολούμενον πολίταις; τοιαῦτα φησὶ τὸν Σύλλαν θεοκλυτοῦντα, τοὺς μὲν ἀντιβολεῖν, τοῖς δὲ ἀπειλεῖν, τῶν δὲ ἐπιλαμβάνεσθαι· τέλος δὲ τοῦ εὐωνύμου συντριβέντος, ἀναμιχθέντα τοῖς φεύγουσιν, εἰς τὸ στρατόπεδον καταφυγεῖν, πολλοὺς ἀποβαλόντα

inſtitit carpere hoſtes. Interea ſupervenit Sylla, primoſque repente prandere juſſos inſtruxit in aciem. Inſtitit apud eum magnopere Dolobella & Torquatus, ne, confectis militibus, extremam aleam jaceret. Non Carbonem nec Marium, ſed Samnites Lucanoſque, infeſtiſſimas urbi & bellicoſiſſimas gentes cum ipſo congredi. Verum repulſis his, præcipitante jam fere in decimam horam die, claſſicum juſſit ſigna canere. Dum certatur ut quum acerrime, dextrum cornu, quod tenebat Craſſus, egregie vincebat: ſiniſtro laboranti & inclinato ivit ſubſidio Sylla, albo equo inſidens feroci & perniciſſimo. In eum hinc cognitum duo ex hoſtibus lanceas connixi ad emittendum direxerunt. Id non advertit ille, ſed verberato ab equiſone equo hactenus eſt præterlatus, ut ſecundum caudam equi ſpicula ſimul delapſa defigerentur in ſolum. Dicitur ſigillum habuiſſe Apollinis aureum Delphis ſublatum, quod cum ſemper in ſinu inter dimicandum circumtuliſſe, tum illo tempore exoſculatus eſſe, atque ita fatus, Felicemne Cornelium Syllam, Pythie Apollo, quem tot ſplendidum & inclytum evexiſti certaminibus, huc adduxiſti ut projicias eum, & in patriæ foribus una cum civibus ſuis fœdiſſime cadat? Ita precatum Syllam aiunt alios oraſſe, aliis minitatum fuiſſe, manu prehendiſſe alios, denique ſiniſtro cornu obtrito permiſtum fugientibus, multis deſideratis amicis & fa-

λόντα τῶν ἑταίρων καὶ γνωρίμων. οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ θέαν προελθόντες, ἀπώλοντο καὶ κατεπατήθησαν· ὥστε τὴν μὲν πόλιν οἴεσθαι διαπεπρᾶχθαι, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ τὴν Μαρίου πολιορκίαν λυθῆναι, πολλῶν ἐκ τῆς τροπῆς ὡσαμένων ἐκεῖ, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τεταγμένον Ὀφέλλαν Λουκρήτιον ἀναζευγνύναι κατὰ τάχος κελευόντων, ὡς ἀπολωλότος τοῦ Σύλλα, καὶ τῆς Ῥώμης ἐχομένης ὑπὸ τῶν πολεμίων.

Ἤδη δὲ νυκτὸς οὔσης βαθείας ἧκον εἰς τὸ τοῦ Σύλλα στρατόπεδον παρὰ τοῦ Κράσσου, δεῖπνον αὐτῷ καὶ τοῖς στρατιώταις μετιόντες. ὡς γὰρ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, εἰς Ἄντεμναν καταδιώξαντες, ἐκεῖ κατεστρατοπέδευσαν. ταῦτ' οὖν πυθόμενος ὁ Σύλλας, καὶ ὅτι τῶν πολεμίων οἱ πλεῖστοι διολώλασιν, ἧκεν εἰς Ἄντεμναν ἅμ' ἡμέρᾳ, καὶ τρισχιλίων ἐπικηρυκευσαμένων πρὸς αὐτὸν, ὑπέσχετο δώσειν τὴν ἀσφάλειαν, εἰ κακόν τι τοὺς ἄλλους ἐργασάμενοι πολεμίους ἔλθοιεν πρὸς αὐτόν. οἱ δὲ πιστεύσαντες ἐπέθεντο τοῖς λοιποῖς, καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν ὑπ' ἀλλήλων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς περιγενομένους εἰς ἑξακισχιλίους, ἀθροίσας παρὰ τὸν ἱππόδρομον, ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τῆς Ἐνυοῦς ἱερόν. ἅμα δὲ αὐτός τε λέγειν ἀνήρχετο, καὶ κατέκοπτον οἱ τεταγμένοι τοὺς ἑξακισχιλίους. κραυγῆς δὲ, ὡς εἰκὸς, ἐν χωρίῳ μικρῷ τοσούτων σφαττομένων φερομένης, καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐκπλαγέντων, ὥσπερ ἐτύγχανε λέγων, ἀτρέπτῳ καὶ καθεστηκότι τῷ προσώπῳ, προσέχειν ἐκέλευσεν αὐτοὺς τῷ λόγῳ, τὰ δ' ἔξω γινόμενα μὴ πολυπραγμονεῖν· νουθετεῖσθαι γὰρ, αὐτοῦ κελεύσαντος, ἐνίους τῶν πονηρῶν. τοῦτο καὶ τῷ βραδυτάτῳ Ῥωμαίων νοῆσαι παρέστησεν, ὡς ἀλ-

familiaribus in caſtra eſſe delatum. Magnus numerus etiam ex urbe ad ſpectaculum pugnæ progreſſorum periit & eliſus eſt; ut actum putaret eſſe de civitate, atque obſidio pene eſſet ſoluta Marii, multis eo ex fuga delatis, qui Lucretium Ofellam ad continuandam relictum obſidionem monuerunt, ſicut oppreſſo Sylla occupataque ab hoſtibus urbe, ut ſe reciperet.

Intempeſta jam nocte venerunt in caſtra Syllæ a Craſſo nuntii, ei militibuſque ejus cœnam petitum. Nam fuſos hoſtes inſequuti Antemnam uſque, caſtra ibi poſuerant. Quo audito, ſimul hoſtes prope omnes interiiſſe, contendit, ubi diluxit, Antemnam: quo quum tria millia miſiſſent ad eum legatos ad veniam petendam, promiſit eis impunitatem, ſi aliquid cladis intuliſſent cæteris hoſtibus, atque ita ad ſe commeaſſent. Qui habita fide, reliquos ſunt adorti, atque magna cædes extitit ſe mutuo conficientium. Nihilominus, & his & quotquot eſſent ex aliis ſuperſtites, ad ſex millia in circo maximo coactis, ſenatum in ædem Bellonæ indixit. Simul atque dicere inſtituit, trucidaverunt, quibus id demandatum erat, illa ſex millia. Vociferatione, ſcilicet a tanta multitudine, quæ loco anguſto jugulabatur, elata, & patribus attonitis, eodem quo dicebat, immoto & conſtanti vultu advertere patres animum juſſit iis quæ loquebatur, neque curare quid ageretur foris: nonnullos improbos juſſu ſuo caſtigari. Id vel ſtupidiſſimum Romanorum docuit intelligere mu-

ἀλλαγὴ τὸ χρῆμα τυραννίδος, οὐκ ἀπαλλαγὴ γέγονε. Μάριος μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς χαλεπὸς ὢν, ἐπέτεινεν, οὐ μετέβαλε τῇ ἐξουσίᾳ τὴν φύσιν. Σύλλας δὲ, μετρίως τὰ πρῶτα καὶ πολιτικῶς ὁμιλήσας τῇ τύχῃ, καὶ δόξαν ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημωφελοῦς ἡγεμόνος παρασχὼν, ἔτι δὲ καὶ φιλόγελως ἐκ νέου γενόμενος, καὶ πρὸς οἶκτον ὑγρὸς, ὥστε ῥᾳδίως ἐπιδακρύειν, εἰκότως προσετρίψατο ταῖς μεγάλαις ἐξουσίαις διαβολὴν, ὡς τὰ ἤθη μένειν οὐκ ἐώσαις ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς τρόπων, ἀλλ' ἔμπληκτα καὶ χαῦνα καὶ ἀπάνθρωπα ποιούσαις. τοῦτο μὲν οὖν, εἴτε κίνησίς ἐστι καὶ μεταβολὴ φύσεως ὑπὸ τύχης, εἴτε μᾶλλον ὑποκειμένης ἀποκάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας, ἑτέρα τις ἂν διορίσειε πραγματεία.

Τοῦ δὲ Σύλλα πρὸς τὸ σφάττειν τραπομένου, καὶ φόνων οὔτε ἀριθμὸν οὔτε ὅρον ἐχόντων ἐμπιπλάντος τὴν πόλιν, ἀναιρουμένων πολλῶν καὶ κατ' ἰδίας ἔχθρας, οἷς οὐδὲν ἦν πρᾶγμα πρὸς Σύλλαν, ἐφιέντος αὐτοῦ καὶ χαριζομένου τοῖς περὶ αὐτὸν, ἐτόλμησε τῶν νέων εἷς Γάϊος Μέτελλος ἐν τῇ συγκλήτῳ τοῦ Σύλλα πυθέσθαι, τί πέρας ἔσται τῶν κακῶν, καὶ ποῖ προελθόντος αὐτοῦ, δεῖ πεπαῦσθαι τὰ γινόμενα προσδοκᾷν. Παραιτούμεθα γὰρ, εἶπεν, οὐχ οὓς σὺ ἔγνωκας ἀναιρεῖν τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ τῆς ἀμφιβολίας οὓς ἔγνωκας σώζειν. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σύλλα, μηδέπω γινώσκειν οὓς ἀφίησιν· ὑπολαβὼν ὁ Μέτελλος, Οὐκοῦν, ἔφη, δήλωσον οὓς μέλλεις κολάζειν. καὶ ὁ Σύλλας ἔφη τοῦτο ποιήσειν. ἔνιοι δὲ οὐ τὸν Μέτελλον, ἀλλὰ Ἀφίδιόν τινα τῶν πρὸς χάριν ὁμιλούντων τῷ Σύλλᾳ, τὸ τελευταῖον εἰπεῖν λέγουσιν. ὁ δ' οὖν Σύλλας

εὐθὺς

mutationem factam, non liberationem tyranni. Ac Marius quidem, qui a prima ætate acerbus fuerat, intendit non invertit poteſtate ingenium. Sylla vero, qui moderate tulerat initio & civiliter fortunam, exiſtimationemque dederat principis optimatum reique publicæ ſtudioſi, inſuper ad riſum a juventute propenſus, & promptus ad miſericordiam fuerat, ut facile ei lacrymæ manarent; merito hanc inuſſit magnæ potentiæ maculam, mores eam non pati in priore hærere ſtatu, ſed vecordes, arrogantes, & inhumanos reddere. Sive autem motio ea ſit & converſio a fortuna naturæ, an inſitæ potius pravitatis in potentia detectio, alterius ſit commentationis diſceptare.

Poſtquam Sylla ad mactandum convertit ſe, cædibuſque inundavit urbem infinitis & immenſis, dum multi etiam ex privatis ſimultatibus, quibuſcum nihil Syllæ intercedebat, concedente eo & connivente in gratiam ſuorum obtruncantur; unus ex juventute C. Metellus auſus fuit in ſenatu ex Sylla percunctari, quis tandem eſſet malorum futurus finis, & quouſque progreſſum iſtis factis exſpectarent temperaturum. Deprecamur enim (inquit) non eorum quos tu tollere deliberaſti ſupplicia, ſed dubitationem eorum quos ſtatuiſti conſervare. Ubi Sylla reſpondit, nondum certum ſe eſſe quos eſſet incolumes relicturus: excipiens Metellus, Quin igitur (inquit) expromis, quos velis punire? Id oſtendit ſe ille facturum. Sunt qui non Metellum, ſed unum ex adulatoribus ejus ferant Aufidium, hoc poſtremum dixiſſe. Igitur Sylla e veſtigio,

εὐθὺς ὀγδοήκοντα προέγραψεν, οὐδενὶ τῶν ἐν τέλει κοινωσάμενος. ἀγανακτούντων δὲ πάντων, μίαν ἡμέραν διαλιπὼν, ἄλλους προέγραψεν εἴκοσι καὶ διακοσίους, εἶτα τρίτῃ πάλιν οὐκ ἐλάττους. ἐπὶ δὲ τούτοις δημηγορῶν, εἶπεν ὅσους μεμνημένος τυγχάνει προγράφειν· τοὺς δὲ νῦν διαλανθάνοντας, αὖθις προγράψειν. προέγραψε δὲ τῷ μὲν ὑποδεξαμένῳ καὶ διασώσαντι τὸν προγεγραμμένον, ζημίαν τῆς φιλανθρωπίας ὁρίζων θάνατον, οὐκ ἀδελφὸν, οὐχ υἱὸν, οὐ γονεῖς ὑπεξελόμενος· τῷ δὲ ἀποκτείναντι, γέρας, δύο τάλαντα, τῆς ἀνδροφονίας, κἂν δοῦλος δεσπότην, κἂν πατέρα υἱὸς ἀνέλῃ. ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν γὰρ προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε. προεγράφοντο δὲ οὐκ ἐν Ῥώμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ πόλει τῆς Ἰταλίας· καὶ φονευομένων, οὔτε ναὸς ἦν καθαρὸς Θεοῦ, οὔτε ἑστία ξένιος, οὔτε οἶκος πατρῷος, ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναιξὶ γαμεταῖς ἄνδρες ἐσφάττοντο, καὶ παρὰ μητράσι παῖδες. ἦσαν δὲ οἱ δι᾽ ὀργὴν ἀπολλύμενοι καὶ δι᾽ ἔχθραν, οὐδὲν μέρος τῶν διὰ χρήματα σφαττομένων. ἀλλὰ καὶ λέγειν ἐπῄει τοῖς κολάζουσιν, ὡς τόνδε μὲν ἀνῄρηκεν οἰκία μεγάλη, τόνδε δὲ κῆπος, ἄλλον ὕδατα θερμά. Κόιντος δὲ Αὐρήλιος, ἀνὴρ ἀπράγμων, καὶ τοσοῦτον αὐτῷ μετεῖναι τῶν κακῶν νομίζων, ὅσον ἄλλοις συναλγεῖν ἀτυχοῦσιν, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν, ἀνεγίνωσκε τοὺς προγεγραμμένους· εὑρὼν δὲ ἑαυτὸν, Οἴμοι τάλας, εἶπε· διώκει με τὸ ἐν Ἀλβανῷ χωρίον. καὶ βραχὺ προελθὼν, ὑπό τινος ἀπεσφάγη καταδιώξαντος.

Ἐν

gio, re cum nemine ex magiſtratibus communicata, proſcripſit octoginta. Omnibus id indigne ferentibus, alios uno interjecto die ducentos viginti, mox tertio adjunxit rurſus non pauciores. Adjecit pro concione, eos quorum meminiſſet, ſe proſcripſiſſe: qui ipſum nunc fugerent proſcripturum deinceps. Adſcripſit ei qui recepiſſet &c. ſervaſſet proſcriptum, mulctam ſe humanitatis capitalem ſancire. Nec fratrem, vel filium, vel parentes excepit. Percuſſori præmium cædis bina talenta, etiamſi ſervus dominum, etiamſi genitorem interfeciſſet filius. Quod vero omnium eſt viſum iniquiſſimum, notavit proſcriptorum liberos nepoteſque infamia, omniumque publicavit bona. Proſcribebantur autem non Romæ modo, ſed & per omnes Italiæ urbes. Nullius templum Dei a cæde erat inviolatum, non penates hoſpitales, non domus paterna, ſed in ſinu conjugum viri, in ſinu matrum jugulabantur filii. Atque eorum qui ex ira vel odio necabantur, exiguus numerus erat præ illis qui bonorum cauſa tollebantur. Immo ſubinde dicebant homicidæ, Hunc occiderunt amplæ ædes, illum horti, alium aquæ calidæ. Quintus Aurelius, vir quietus, atque hactenus illa mala pertinere ad ſe arbitratus, quod aliorum doleret infortunia, quum in forum veniſſet, legit proſcriptos, ac reperto nomine ſuo, Væ miſero mihi, inquit, fundus mihi Albanus procurat necem, paulumque progreſſus quum eſſet, a quodam, qui inſequebatur eum, eſt interemptus.

Ἐν τούτῳ δὲ Μάριος μὲν ἁλισκόμενος ἑαυτὸν διέφθειρε· Σύλλας δὲ εἰς Πραινεστὸν ἐλθὼν, πρῶτα μὲν ἰδίᾳ κατ᾽ ἄνδρα κρίνων ἐκόλαζεν, εἶτα, ὡς οὐ σχολῆς οὔσης, πάντας ἀθρόως εἰς ταυτὸ συναγαγὼν, μυρίους καὶ δισχιλίους ὄντας, ἐκέλευσεν ἀποσφάττειν, μόνῳ τῷ ξένῳ διδοὺς ἄδειαν. ὁ δὲ, εὐγενῶς πάνυ φήσας πρὸς αὐτὸν, ὡς οὐδέποτε σωτηρίας χάριν εἴσεται τῷ φονεῖ τῆς πατρίδος, ἀναμιχθεὶς ἑκὼν συγκατεκόπη τοῖς πολίταις. ἔδοξε δὲ καινότατον γενέσθαι τὸ περὶ Λεύκιον Κατιλίναν. οὗτος γὰρ, οὔπω τῶν πραγμάτων κεκριμένων, ἀνῃρηκὼς ἀδελφὸν, ἐδεήθη τοῦ Σύλλα τότε προγράψαι τὸν ἄνθρωπον, ὡς ζῶντα· καὶ προσεγράφη. τούτου δὲ τῷ Σύλλᾳ χάριν ἐκτίνων, Μάρκον τινὰ Μάριον τῶν ἐκ τῆς ἐναντίας στάσεως ἀποκτείνας, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν ἀγορᾷ καθεζομένῳ τῷ Σύλλᾳ προσήνεγκε, τῷ δὲ περιῤῥαντηρίῳ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐγγὺς ὄντι προσελθὼν, ἀπενίψατο τὰς χεῖρας.

Ἔξω δὲ τῶν φονικῶν καὶ τὰ λοιπὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐλύπει. δικτάτωρα μὲν γὰρ ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε, δι᾽ ἐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι τοῦτο τὸ γένος τῆς ἀρχῆς ἀναλαβών. ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ πάντων ἄδεια τῶν γεγονότων· πρὸς δὲ τὸ μέλλον, ἐξουσία θανάτου, δημεύσεως, κληρουχιῶν, κτίσεως, πορθήσεως, ἀφελέσθαι βασιλείαν, ᾧ βούλοιτο χαρίσασθαι. τὰς δὲ διαπράσεις τῶν δεδημευμένων οἴκων οὕτως ὑπερηφάνως ἐποιεῖτο καὶ δεσποτικῶς, ἐπὶ βήματος καθεζόμενος, ὥστε τῶν ἀφαιρέσεων ἐπαχθεστέρας αὐτοῦ τὰς δωρεὰς εἶναι, καὶ γυναιξὶν εὐμόρφοις,

καὶ

Dum hæc aguntur, Marius filius, quum jamjam comprehenderetur, conſcivit ſibi necem. Sylla Præneſte profectus, animadvertit primum cauſa cognita in ſingulos, deinde, quaſi non vacaret, cunctos uno in loco contractos, ad duodecim millium numerum, confici juſſit. Uni hoſpiti conceſſit incolumitatem. Qui ſane quam generoſe dixit ei, nunquam ſe patriæ ſuæ homicidæ gratias acturum de ſalute ſua. Ita immiſcuit ultro ſe catervæ civium, unaque cum illis trucidatus eſt. Indigniſſimum autem Lucii Catilinæ viſum eſt facinus. Hic, quum ſuſtuliſſet rebus nondum decretis fratrem, rogavit Syllam tunc, ut quaſi incolumem proſcriberet, & proſcriptus fuit. Hanc ob rem ut Syllæ gratiam referret, M. quendam Marium ex adverſa factione occidit, caputque ad ſedentem in foro Syllam retulit. Inde ad amulam ſe Apollinis propinquam contulit, ac manus abluit.

Porro extra neces erant reliqua quoque hominibus odioſa. Dictatorem enim ſe ipſe renuntiavit, eumque magiſtratum ab annis centum viginti aſſumpſit. Omnium præteritorum data ei fuit ex lege impunitas, in futurum autem jus necis, publicationis bonorum, coloniarum deducendarum, urbium condendarum & diruendarum, jus regna auferendi & pro libito condonandi. Haſtam bonorum publicatorum adeo ſuperbe & tyrannice ſedens pro roſtris exercuit, ut ereptionibus ejus graviores eſſent condonationes; qui venuſtis mulieribus, lyricinibus,

hi-

καὶ λυρῳδοῖς καὶ μίμοις, καὶ καθάρμασιν ἐξελευθερικοῖς ἐθνῶν χώρας καὶ πόλεων χαριζόμενος προσόδους, ἐνίοις δὲ γάμους ἀκουσίως ζευγνυμένων γυναικῶν. Πομπήϊον γέ τοι βουλόμενος οἰκειώσασθαι τὸν Μάγνον, ἣν μὲν εἶχε γαμετὴν ἀφεῖναι προσέταξεν· Αἰμιλίαν δὲ, Σκαύρου θυγατέρα καὶ Μετέλλης τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ἀποσπάσας Μάγνου Γλαβρίωνος, ἐγκύμονα συνῴκισεν αὐτῷ· ἀπέθανε δὲ ἡ κόρη παρὰ τῷ Πομπηΐῳ τίκτουσα. Λουκρητίου δὲ Ὀφέλλα τοῦ Μάριον ἐκπολιορκήσαντος, αἰτουμένου καὶ μετιόντος ὑπατείαν, πρῶτον μὲν ἐκώλυε· ὡς δὲ ἐκεῖνος ὑπὸ πολλῶν σπουδαζόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε, πέμψας τινὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἑκατοντάρχων, ἀπέσφαξε τὸν ἄνδρα, καθεζόμενος ἐπὶ βήματος ἐν τῷ Διοσκουρείῳ, καὶ τὸν φόνον ἐφορῶν ἄνωθεν. τῶν δὲ ἀνθρώπων τὸν ἑκατοντάρχην συλλαβόντων, καὶ προσαγαγόντων τῷ βήματι, σιωπῆσαι κελεύσας τοὺς θορυβοῦντας, αὐτὸς ἔφη κελεῦσαι τοῦτο, καὶ τὸν ἑκατοντάρχην ἀφεῖναι προσέταξεν.

Ὁ μέντοι θρίαμβος αὐτοῦ, τῇ πολυτελείᾳ καὶ καινότητι τῶν βασιλικῶν λαφύρων σοβαρὸς γενόμενος, μείζονα κόσμον ἔσχε καὶ καλὸν θέαμα, τοὺς φυγάδας. οἱ γὰρ ἐνδοξότατοι καὶ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν ἐστεφανωμένοι παρείποντο, σωτῆρα καὶ πατέρα τὸν Σύλλαν ἀποκαλοῦντες, ἅτε δὴ δι' ἐκεῖνον εἰς τὴν πατρίδα κατιόντες, καὶ κομιζόμενοι παῖδας καὶ γυναῖκας. ἤδη δὲ συνῃρημένων ἁπάντων, ἀπολογισμὸν ἐν ἐκκλησίᾳ τῶν πράξεων ποιούμενος, οὐκ ἐλάσσονι σπουδῇ τὰς εὐτυχίας, ἢ τὰς ἀνδραγαθίας κατηριθμεῖτο· καὶ πέ-

hiſtrionibus, & ſceleſtis libertis, gentium agros & civitatum concederet vectigalia, nonnullis nuptias, invitis ad connubia adactis fœminis. Pompeium quidem Magnum quum conglutinare ſibi vellet propinquitate, cum uxore, quam habebat, imperavit ei ut nuptias dirimeret, eique Æmiliam, Scauri & Metellæ uxoris ſuæ filiam, quam a M. Glabrione abduxit, collocavit prægnantem: verum illa eſt apud Pompeium ex partu mortua. Quum Lucretius Ofella, qui Marium expugnaverat, conſulatum peteret & ambiret, vetuit ei primum. Ubi ille multorum gratia ſubnixus deſcendit in forum, miſit unum ex centurionibus, quibus ſeptus erat, ad eum interficiendum, ac ſedens pro tribunali in Caſtoris ſpectavit ipſe ex edito cædem. Centurionem arripuerunt cives ſtatueruntque ad tribunal ejus. Quibus ſilere tumultuantibus juſſit, & ſe id ait mandaſſe, ac centurionem imperavit dimitti.

At triumphus ejus, magnificentia & raritate manubiarum regiarum grandis, majorem ſpeciem & pulchrum ſpectaculum præbuit exulum cauſa. Siquidem clariſſimi viri & principes civitatis ſequuti ſunt coronati currum Syllæ, ſervatorem & parentem eum appellantes, quod illius beneficio eſſent in patriam reduces, liberoſque & conjuges reciperent. Tranſacto triumpho, rerum ſuarum geſtarum reddens pro concione rationem, non minore ſtudio quæ fœliciter ſibi eveniſſent, quam quæ fortiter feciſſet,

πέρας, ἐκέλευσεν ἑαυτὸν ἐπὶ τούτοις εὐτυχῆ προσαγορεύεσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ φῆλιξ βούλεται μάλιστα δηλοῦν. αὐτὸς δὲ τοῖς Ἕλλησι γράφων καὶ χρηματίζων, ἑαυτὸν Ἐπαφρόδιτον ἀνηγόρευε. καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τροπαίοις οὕτως ἀναγέγραπται, ΛΕΥΚΙΟΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΣΥΛΛΑΣ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΣ. ἔτι δὲ τῆς Μετέλλης παιδία τεκούσης δίδυμα, τὸ μὲν ἄῤῥεν, Φαῦστον, τὸ δὲ θῆλυ, Φαῦσταν ὠνόμασε. τὸ γὰρ εὐτυχὲς καὶ ἱλαρὸν Ῥωμαῖοι φαῦστον καλοῦσιν. οὕτω δὲ ἄρα οὐ ταῖς πράξεσιν ὡς τοῖς εὐτυχήμασιν ἐπίστευεν, ὥστε παμπόλλων μὲν ἀνῃρημένων ὑπ' αὐτοῦ, καινοτομίας δὲ γινομένης καὶ μεταβολῆς ἐν τῇ πόλει τοσαύτης, ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸν δῆμον ἀρχαιρεσιῶν ὑπατικῶν ποιῆσαι κύριον· αὐτὸς δὲ μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα παρέχων τοῖς βουλομένοις ὑπεύθυνον, ὥσπερ ἰδιώτης ἀναστρέφεσθαι. καί τις παρὰ γνώμην αὐτοῦ, θρασὺς ἀνὴρ καὶ πολέμιος, ἐπίδοξος ἦν ὕπατος αἱρεθήσεσθαι, Μάρκος Λέπιδος, οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ Πομπηΐῳ σπουδάζοντι καὶ δεομένῳ τοῦ δήμου χαριζομένου. διὸ καὶ χαίροντα τῇ νίκῃ τὸν Πομπήϊον, ὁ Σύλλας ἰδὼν ἀπιόντα, καλέσας πρὸς ἑαυτὸν, Ὡς καλὸν, ἔφη, σοῦ τὸ πολίτευμα, ὦ νεανία, τὸ Κάτλου πρότερον ἀναγορεῦσαι Λέπιδον, τοῦ πάντων ἀρίστου, τὸν ἐμπληκτικώτατον. ὥρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ὡς ἰσχυρότερον πεποιηκότι κατὰ σεαυτοῦ τὸν ἀνταγωνιστήν. τοῦτο μὲν οὖν ὁ Σύλλας ὥσπερ ἀπεθέσπισε· ταχὺ γὰρ ἐξυβρίσας ὁ Λέπιδος, εἰς πόλεμον κατέστη τοῖς περὶ τὸν Πομπήϊον.

Ἀπο-

ſet, recenſuit, & ad extremum juſſit hac de cauſa nominari ſe Fœlicem. Græcis quum ſcriberet vel reſponderet, Epaphroditum, id eſt Veneri gratum, appellabat ſe. Atque in trophæis apud nos in hunc modum eſt nomen ejus perſcriptum, L. CORNELIUS SYLLA EPAPHRODITUS. Ad hæc quum geminos Metella edidiſſet, filium Fauſtum, filiam vocavit Fauſtam. Ita enim res lætas Romani exprimunt. Adeo autem non ita rebus geſtis, ut fœlicitate nitebatur, ut permultis ab eo necatis, tam multis in republica innovatis mutatiſque, abdicaverit ſe dictatura, & jus conſulum creandorum populo reddiderit, neque interfuerit ipſe comitiis, ſed in foro corpus cuilibet præbens ad injuriam opportunum privati modo verſaretur. Advertit quendam præter ſententiam ſuam, audacem hominem & hoſtem ſuum, conſulem deſignari M. Lepidum, non per ſe, ſed favore populari ob Pompeium ejus ſtudioſum & pro eo prenſantem. Quare, quum exultantem victoria videret Pompeium Sylla, accerſivit digredientem, dixitque, Præclaram vero rem adoleſcens geſſiſti, qui priorem Catulo Lepidum, omnium optimo ſtolidiſſimum feciſti conſulem. At tu fac vigiles, quum in teipſum effeceris adverſarium tuum valentiorem. Sane illud Sylla quaſi vaticinatus eſt. Brevi enim oppugnavit in inſolentiam erumpens Lepidus Pompeium.

Pa-

Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς· καὶ τοσοῦτον περιττὴ ἦν ἡ παρασκευὴ τῆς χρείας, ὥστε παμπληθῆ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸν ποταμὸν ὄψα ῥιπτεῖσθαι, πίνεσθαι δὲ οἶνον ἐτῶν τεσσαράκοντα, καὶ παλαιότερον. διὰ μέσου δὲ τῆς θοίνης πολυημέρου γενομένης, ἀπέθνησκεν ἡ Μετέλλα νόσῳ· καὶ τῶν ἱερέων τὸν Σύλλαν οὐκ ἐώντων αὐτῇ προσελθεῖν, οὐδὲ τὴν οἰκίαν τῷ κήδει μιανθῆναι, γραψάμενος διάλυσιν τοῦ γάμου πρὸς αὐτὴν ὁ Σύλλας, ἔτι ζῶσαν ἐκέλευσεν εἰς ἑτέραν οἰκίαν μετακομισθῆναι. καὶ τοῦτο μὲν ἀκριβῶς τὸ νόμιμον ὑπὸ δεισιδαιμονίας ἐτήρησε· τὸν δὲ τῆς ταφῆς ὁρίζοντα τὴν δαπάνην νόμον αὐτὸς παρεισενηνοχὼς παρέβη, μηδενὸς ἀναλώματος φεισάμενος. παρέβαινε δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς εὐτελείας τῶν δείπνων ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένα, πότοις καὶ συνδείπνοις τρυφὰς καὶ βωμολοχίας ἔχουσι παρηγορῶν τὸ πένθος. ὀλίγων δὲ μηνῶν διαγενομένων ἦν μὲν θέα μονομάχων· οὔπω δὲ τῶν τόπων διακεκριμένων, ἀλλ' ἔτι τοῦ θεάτρου συμμιγοῦς ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὄντος, ἔτυχε πλησίον τοῦ Σύλλα καθεζομένη γυνὴ τὴν ὄψιν εὐπρεπὴς καὶ γένους λαμπροῦ. Μεσσάλα γὰρ ἦν θυγάτηρ, Ὁρτησίου δὲ τοῦ ῥήτορος ἀδελφή, Οὐαλερία δὲ τοὔνομα. συνεβεβήκει δὲ αὐτῇ νεωστὶ πρὸς ἄνδρα διάστασις. αὕτη περὶ τὸν Σύλλαν ἐξόπισθεν παραπορευομένη, τήν τε χεῖρα πρὸς αὐτὸν ἀπηρείσατο, καὶ κροκίδα τοῦ ἱματίου σπάσασα, παρῆλθεν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς χώραν. ἐμβλέψαντος δὲ τοῦ Σύλλα καὶ θαυμάσαντος, Οὐδέν, ἔφη, δεινὸν αὐτοκράτορ· ἀλλὰ βούλομαι τῆς σῆς κἀγὼ μικρὸν εὐτυχίας μεταλαβεῖν. τοῦτο ἤκουσεν οὐκ ἀηδῶς

Patrimonii ſui univerſi conſecrans Sylla Herculi decimam, præbuit ſplendidum epulum populo, tantoque exuberantior uſu apparatus fuit, ut quotidie magna copia cibariorum in amnem projiceretur, vinum diffunderet quadraginta annis vetuſtius. Medio hoc epulo, quod multorum fuit dierum, deceſſit ex morbo Metella. Quia vero vetuerunt ſacerdotes ei illam adire, vel funere domum ejus pollui, miſit ei libellum repudii Sylla, juſſitque ſpirantem adhuc in aliud domicilium transferri. Atque hac in re leges curioſe ex ſuperſtitione ſervavit: at legem ſumptuariam, quam tulerat ipſe, convulſit nullo habito ſumptus modo. Perrupit item ad leniendum luctum ſumptuarias, quas de conviviis & cœnis luxu illecebriſque diffluentibus ipſe fixerat. Paucis intercedentibus menſibus, ludi gladiatorii edebantur, nondum diſcretis cuneis, ſed quum in promiſcuo etiam tum viri fœminæque ſpectarent: ſedebat autem forte prope Syllam eleganti mulier forma & genere illuſtri. Meſſalæ filia erat, ſoror Hortenſii oratoris, Valeria nomine, quæ nuper forte diverterat a viro. Ea præteriens a tergo Syllam, extendit in eum manum, floccoque ex toga ejus avulſo, tranſiit in locum ſuum. Quum eam Sylla intueretur mirareturque, Nihil eſt, imperator, (inquit) quod te moveat, ſed cupio ego quoque tantillum conſors fieri fœlicitatis tuæ. Fuit id non ingratum auditu

ἀηδῶς ὁ Σύλλας, ἀλλὰ καὶ δῆλος εὐθὺς ἦν ὑποκεκνισμένος. ἠρώτα γὰρ ὑποπέμπων αὐτῆς ὄνομα, καὶ γένος καὶ βίον ἐμάνθανεν. ἐκ δὲ τούτων, ῥίψεις ὀμμάτων ὑπ' ἀλλήλους ἐγένοντο, καὶ παρεπιστροφαὶ συνεχεῖς προσώπων, καὶ μειδιαμάτων διαδόσεις. τέλος δὲ, ὁμολογίαι καὶ συνθέσεις περὶ γάμων, ἐκείνῃ μὲν ἴσως ἄμεμπτοι· Σύλλας δὲ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα σώφρονα καὶ γενναίαν, ἀλλ' οὐκ ἐκ σώφρονος καὶ καλῆς ἔγημεν ἀρχῆς, ὄψει καὶ λαμυρείᾳ μειρακίου δίκην παραβληθεὶς, ὑφ' ὧν τὰ αἴσχιστα καὶ ἀναιδέστατα πάθη κινεῖσθαι πέφυκεν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας, συνῆν μίμοις γυναιξὶ, καὶ κιθαριστρίαις, καὶ θυμελικοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ στιβάδων ἀφ' ἡμέρας συμπίνων. οὗτοι γὰρ οἱ τότε παρ' αὐτῷ δυνάμενοι μέγιστον ἦσαν, Ῥώσκιος ὁ κωμῳδὸς, καὶ Σῶριξ ὁ ἀρχιμῖμος, καὶ Μητρόβιος λυσιῳδὸς, οὗ καίπερ ἐξώρου γενομένου διετέλει μέχρι παντὸς ἐρᾷν οὐκ ἀρνούμενος. ὅθεν καὶ τὴν νόσον ἀπ' αἰτίας ἐλαφρᾶς ἀρξαμένην ἐξέθρεψε, καὶ πολὺν χρόνον ἠγνόει περὶ τὰ σπλάγχνα γεγονὼς ἔμπυος· ὑφ' ἧς καὶ τὴν σάρκα διαφθαρεῖσαν, εἰς φθεῖρας μετέβαλε πᾶσαν· ὥστε πολλῶν δι' ἡμέρας ἅμα καὶ νυκτὸς ἀφαιρούντων, μηδὲν εἶναι μέρος τοῦ ἐπιγινομένου τὸ ἀποκρινόμενον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐσθῆτα, καὶ λουτρὸν καὶ ἀπόνιμμα καὶ σιτίον ἀναπίμπλασθαι τοῦ ῥύματος ἐκείνου καὶ τῆς φθορᾶς· τοσοῦτον ἐξήνθει. διὸ πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς ὕδωρ ἐνέβαινεν, ἐκκλύζων τὸ σῶμα καὶ ἀπορρυπτόμενος. ἦν δ' οὐδὲν ὄφελος. ἐκράτει γὰρ ἡ μεταβολὴ τῷ τάχει, καὶ περιεγίνετο παντὸς καθαρμοῦ τὸ πλῆθος. λέγεται δὲ, τῶν μὲν

tu Syllæ, verum confeſtim prodidit nonnihil ſe titillatum. Siquidem miſit clanculum certos, per quos nomen, natales, & mores ejus diſceret. Hinc oculorum invicem annictus, aſſiduæ ac leves in ſe mutuo vultus converſiones, riſuum reciprocationes, ſponſalia denique & pacta connubialia, huic fortaſſe non pudenda. Sylla vero, etſi caſtam alias & inſignem non ex moderato tamen & honeſto duxit primordio, more adoleſcentis obtutu & leporibus, quibus ſolent fœdiſſimi & impudentiſſimi excitari animi motus, illectus.

Atqui, quamvis hanc haberet domi, cum mulieribus tamen mimis cithariſtriiſque & thymelicis viris vivebat, de die cum iis in lectis potans. Hi erant enim illa tempeſtate, qui plurimum apud eum poterant, Roſcius comœdus, Sorex archimimus, & Metrobius lyſiodus: quem, licet exoletum, non diſſimulabat perpetuo amare. Unde etiam morbum aluit ex levi ortum occaſione, & perdiu exulcerata viſcera ſua ignoravit. Hinc putrefactum corpus & in pediculos totum verſum, ut, quum multi interdiu & noctu tollerent eos, nulla parte potuerit tamen, quod rejiciebatur, æquare illud quod ſuccedebat, verum omnes veſtes, balneum, pollubrum, cibus illo repleretur fluxu & tabe: adeo ſuppullulabat. Ideo ſæpius die ingrediebatur balneum, abluens & abſtergens corpus: cæterum nihil proficiebatur. Vincebat enim celeritate converſio, ſuperabatque copia omnem purgationem. Memorant ex priſcis

μὲν πάνυ παλαιῶν, Ἄκαστον φθειριάσαντα τὸν Πελίου τελευτῆσαι, τῶν δὲ ὑστέρων, Ἀλκμᾶνα τὸν μελοποιὸν, καὶ Φερεκύδην τὸν θεολόγον, καὶ Καλλισθένη τὸν Ὀλύνθιον, ἐν εἱρκτῇ φρουρούμενον· ἔτι δὲ Μούκιον τὸν νομικόν. εἰ δὲ δεῖ καὶ τῶν ἀπ' οὐδενὸς μὲν χρηστοῦ, γνωρίμων δὲ ἄλλως, ἐπιμνησθῆναι, λέγεται τὸν ἄρξαντα τοῦ δουλικοῦ πολέμου περὶ Σικελίαν δραπέτην, Εὔνουν ὄνομα, μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ῥώμην ἀγόμενον, ὑπὸ φθειριάσεως ἀποθανεῖν.

Ὁ δὲ Σύλλας οὐ μόνον προέγνω τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ καὶ γέγραφε περὶ αὐτῆς. τὸ γὰρ εἰκοστὸν καὶ δεύτερον τῶν ὑπομνημάτων, πρὸ δυεῖν ἡμερῶν ἢ ἐτελεύτα, γράφων ἐπαύσατο· καί φησι, τούς τε Χαλδαίους αὐτῷ προειπεῖν, ὡς δέοι βεβιωκότα καλῶς αὐτὸν ἐν ἀκμῇ τῶν εὐτυχημάτων καταστρέψαι. λέγει δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τεθνηκότα μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς Μετέλλης φανῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους, ἐν ἐσθῆτι φαύλῃ παρεστῶτα, καὶ δεόμενον τοῦ πατρὸς παύσασθαι τῶν φροντίδων, ἰόντα δὲ σὺν αὐτῷ παρὰ τὴν μητέρα Μετέλλαν, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμόνως ζῆν μετ' αὐτῆς. οὐ μὴν ἐπαύσατό γε τοῦ πράττειν τὰ δημόσια. δέκα μὲν γὰρ ἡμέρας ἔμπροσθεν τῆς τελευτῆς, τοὺς ἐν Δικαιαρχίᾳ στασιάζοντας διαλλάξας, νόμον ἔγραψεν αὐτοῖς καθ' ὃν πολιτεύσονται. πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας, πυθόμενος τὸν ἄρχοντα Γράνιον, ὡς ὀφείλων δημόσιον χρέος οὐκ ἀποδίδωσιν, ἀλλ' ἀναμένει τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, μετεπέμψατο τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ δωμάτιον· καὶ περιστήσας τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευσε πνίγειν, τῇ δὲ κραυγῇ καὶ τῷ σπαραγμῷ τὸ ἀπόστημα ῥίψας,

πλῆθος

cis pediculari morbo Acaſtum Peliæ conſumptum, ex inferioribus Alcmana poetam, Pherecydem theologum, & Olynthium Calliſthenem, dum in vinculis fuit, Mucium præterea juriſconſultum. Quod ſi iſtos quoque, qui nulla quidem virtute, nobilitati ſunt tamen, commemorare oportet: fama eſt eum qui bellum ſervile movit in Sicilia, fugitivum, Eunum nomine, poſtquam attractus Romam captivus eſt, morbo pediculari abſumptum.

Porro Sylla non tantum prævidit fatum ſuum, verum etiam de eo aliquatenus ſcripſit. Siquidem vigeſimo ſecundo commentario biduo antequam deceſſit extremam manum impoſuit, ac prædixiſſe ait ſibi Chaldæos, ubi præclare vixiſſet, in flore ſe fœlicitatis exceſſurum. Narrat etiam filium ſuum, qui paulo ante Metellam obierat, viſum per ſomnum obſoleta in veſte ſibi aſſiſtere, patremque oraſſe, deponeret ſolicitudines, pergeretque ſecum ad matrem Metellam: ibi quiete cum illa in otio victurum. Ab negotiis publicis tamen non abſtitit: quippe decem ante exitum diebus, quum Puteolanorum diſſenſiones compoſuiſſet, ſcripſit iis leges quibus rempublicam moderarentur. Pridie nuntiato Granium, qui magiſtratum gerebat, reipublicæ quod debebat non exſolvere, ſed diem ſuum ſupremum exſpectare, accivit eum in cubiculum, ubi miniſtris ſuis circumfuſum præcepit ſtrangulari. Inter vociferationem & corporis jactationem dirupta vomica vim magnam

πλῆθος αἵματος ἐξέβαλεν. ἐκ δὲ τούτου τῆς δυνάμεως ἐπιλιπούσης, διαγαγὼν τὴν νύκτα μοχθηρῶς, ἀπέθανε, δύο παῖδας ἐκ τῆς Μετέλλης νηπίους καταλιπών. ἡ γὰρ Οὐαλερία μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, θυγάτριον ἀπεκύησεν, ὃ Ποστοῦμαν ἐκάλουν. τοὺς γὰρ ὕστερον τῆς τῶν πατέρων τελευτῆς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν.

Ὥρμησαν μὲν οὖν πολλοὶ καὶ συνέστησαν πρὸς Λέπιδον, ὡς εἴρξοντες τὸ σῶμα κηδείας τῆς νενομισμένης. Πομπήϊος δὲ, καίπερ ἐγκαλῶν τῷ Σύλλᾳ, (μόνον γὰρ αὐτὸν ἐν ταῖς διαθήκαις τῶν φίλων παρέλιπε) τοὺς μὲν χάριτι καὶ δεήσει, τοὺς δὲ ἀπειλῇ διακρουσάμενος, εἰς Ῥώμην παρέπεμψε τὸ σῶμα, καὶ ταῖς ταφαῖς ἀσφάλειαν ἅμα καὶ τιμὴν παρέσχε. λέγεται δὲ τοσοῦτον πλῆθος ἀρωμάτων ἐπενεγκεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῷ, ὥστε ἄνευ τῶν ἐν φορήμασι δέκα καὶ διακοσίοις διακομιζομένων, πλασθῆναι μὲν εἴδωλον εὐμέγεθες αὐτοῦ Σύλλα, πλασθῆναι δὲ καὶ ῥαβδοῦχον ἔκ τε λιβανωτοῦ πολυτελοῦς καὶ κιναμώμου. τῆς δὲ ἡμέρας συννεφοῦς ἕωθεν οὔσης, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ προσδοκῶντες, ἐννάτης ἦραν μόλις ὥρας τὸν νεκρόν. ἀνέμου δὲ λαμπροῦ καταιγίσαντος εἰς τὴν πυρὰν, καὶ φλόγα πολλὴν ἐγείραντος, ἔφθη τὸ σῶμα συγκομισθέν· ὅσον δὲ ἤδη τῆς πυρᾶς μαραινομένης, καὶ τοῦ πυρὸς ἀπιόντος, ἐκχυθῆναι πολὺν ὄμβρον καὶ κατασχεῖν ἄχρι νυκτός· ὥστε τὴν τύχην αὐτοῦ δοκεῖν τὸ σῶμα συνθάπτειν παραμένουσαν. τὸ μὲν οὖν μνημεῖον ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἐστί· τὸ δὲ ἐπι-

nam profudit ſanguinis. Hinc viribus defectus, nocte per gravem cruciatum tranſacta, vitam reddidit. Liberos reliquit duos ex Metella infantes. Nam Valeria poſt exceſſum ejus edidit filiolam, quam appellaverunt Poſthumiam. Qui enim poſt patrum fata nati ſunt, hos vocant Romani Poſthumos.

Porro conſpiraverunt multi partes Lepidi ſecuti, ut privarent juſtis exequiarum corpus Syllæ: verum Pompeius, quamvis offenſus Syllæ, (ſolum enim amicorum tabulis præterierat) partim gratia, partim precibus, minis etiam nonnullos ſummovit, corpuſque Romam eſt proſequutus, ac tribuit funeri pariter ſecuritatem & honorem. Ferunt eum vi tanta aromatum fuiſſe a fœminis cumulatum, ut præter illata decem & ducentis ferculis, ſimulacrum ipſius Syllæ grande fictum fuerit, fictum etiam lictoris ex pretioſo thure & cinamomo. Quum eſſet a prima luce nubilum cœlum, quia expectabant imbrem, non niſi nona hora extulerunt cadaver. Tum vento increbreſcente & delato in rogum, flammamque excitante luculentam, tanto prius combuſtum corpus fuit, quatenus rogo jam tabeſcente atque igne emoriente, excuſſa eſt larga pluvia, quæ ad noctem uſque tenuit. Ita perpetua fœlicitas eum etiam funere peragendo eſt comitata. Extat monumentum ejus in campo Martio. Epigram-

ἐπίγραμμα φασὶν αὐτὸν ὑπογραψάμενον καταλιπεῖν, οὗ κεφάλαιόν ἐστιν, ὡς οὔτε τῶν φίλων τις αὐτὸν εὖ ποιῶν, οὔτε τῶν ἐχθρῶν κακῶς, ὑπερεβάλετο.

gramma autem perhibent delineatum ipſum reliquiſſe, cujus eſt ſumma, A nemine ſe amicorum benefactis, vel inimicorum malefactis ſuperatum.

Ἐπεὶ

ΕΠΕΙ δὲ καὶ τὸν τούτου διεληλύθαμεν βίον, ἴωμεν ἤδη πρὸς τὴν σύγκρισιν. τὸ μὲν οὖν ἀφ᾽ ἑαυτῶν αὐξήσεως ἀρχὴν λαβοῦσι μεγάλοις γενέσθαι, κοινὸν ἀμφοτέροις ὑπῆρξεν· ἴδιον δὲ Λυσάνδρου, τὸ βουλομένων τῶν πολιτῶν καὶ ὑγιαινόντων ὅσας ἔσχεν ἀρχὰς λαβεῖν, βιάσασθαι δὲ μηδὲν ἀκόντων, μηδ᾽ ἰσχῦσαι παρὰ τοὺς νόμους.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς·

ὥσπερ ἐν Ῥώμῃ τότε, διεφθαρμένου τοῦ δήμου, καὶ νοσοῦντος αὐτοῖς τοῦ πολιτεύματος, ἄλλος ἀλλαχόθεν ἀνίστατο δυνάστης. καὶ οὐδὲν ἦν θαυμαστὸν, εἰ Σύλλας ἦρχεν, ὅτε Γλαυκίαι καὶ Σατορνῖνοι Μετέλλους ἤλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, ὑπάτων δὲ ἀπεσφάττοντο παῖδες ἐν ἐκκλησίαις, ἀργυρείῳ δὲ καὶ χρυσίῳ τὰ ὅπλα παρελάμβανον ὠνούμενοι τοὺς στρατευομένους· πυρὶ δὲ καὶ σιδήρῳ τοὺς νόμους ἐτίθεσαν, βιαζόμενοι τοὺς ἀντιλέγοντας. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ τὸν ἐν τοσούτοις πράγμασι μέγιστον ἰσχῦσαι διαπραξάμενον, ἀλλὰ σημεῖον οὐ τίθεμαι τοῦ βέλτιστον εἶναι, τὸ γενέσθαι πρῶτον, οὕτω πονηρὰ πραττούσης τῆς πόλεως. ὁ δὲ ἀπὸ τῆς Σπάρτης εὐνομουμένης τότε μάλιστα καὶ σωφρονούσης, ἐπὶ τὰς με-

Explanata vita Syllæ, pergamus nunc ad collationem. Atque illud quidem, quod, exordio incrementi a ſemetipſis ſumpto, magni evaſerint, ambobus eſt commune: ſed Lyſandri proprium, quod volentibus civibus ſuis & ſanis, quoſcunque geſſit, cepit honores, invitis nihil expreſſit, neque valuit præter leges. Verum

Diſſidio in populi capit & ſceleratus honorem:

ſicut id temporis Romæ corrupto populo & ægra ibi repub. dominus alius aliunde exoriebatur. Et quid miri, ſi dominatus Sylla eſt, quum Glauciæ & Saturnini exigerent urbe Metellos, conſulum filii in concione occiderentur, auro & argento arma pararent milites redimentes, ferro & igni leges figerent, vim adhibentes repugnantibus? Equidem non reprehendo eum qui in tanta rerum mole potentiam ſummam ſibi comparavit, verum in civitate adeo male affecta non continuo cenſeo optimum fuiſſe qui fuit primus. Qui vero a Sparta tum vel maxime legibus florente & moribus ad bella maxima & ad res

μεγίστας ἐκπεμπόμενος ἡγεμονίας καὶ πράξεις, σχεδὸν ἀρίστων ἄριστος ἐκρίνετο, καὶ πρώτων πρῶτος. ὅθεν, ὁ μὲν, πολλάκις τὴν ἀρχὴν ἀποδοὺς τοῖς πολίταις, ἀνέλαβε πολλάκις· διέμενε γὰρ ἡ τιμὴ τῆς ἀρετῆς ἔχουσα τὸ πρωτεῖον. ὁ δὲ, ἅπαξ αἱρεθεὶς στρατεύματος ἡγεμὼν, ἔτη συνεχῶς δέκα, νῦν μὲν ὕπατον, νῦν δὲ ἀνθύπατον, νῦν δὲ δικτάτωρα ποιῶν ἑαυτὸν, ἀεὶ δὲ ὢν τύραννος, ἐν τοῖς ὅπλοις ἔμενεν.

Ἐπεχείρησε μὲν οὖν ὁ Λύσανδρος, ὡς εἴρηται, μεταστῆσαι τὰ περὶ τὴν πολιτείαν, πρᾳότερον καὶ νομιμώτερον ἢ Σύλλας· πειθοῖ γὰρ, οὐ δι' ὅπλων, οὐδὲ πάντα συλλήβδην ἀναιρῶν, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀλλ' αὐτὴν ἐπανορθούμενος τὴν κατάστασιν τῶν βασιλέων. καὶ φύσει πως δίκαιον ἐδόκει, τὸν ἐξ ἀρίστων ἄριστον ἄρχειν ἐν πόλει τῆς Ἑλλάδος ἡγουμένῃ δι' ἀρετὴν, οὐ δι' εὐγένειαν. ὥσπερ γὰρ κυνηγὸς οὐ ζητεῖ τὸ ἐκ κυνὸς, ἀλλὰ κύνα, καὶ ἱππικὸς ἵππον, οὐ τὸ ἐξ ἵππου· τί γὰρ ἂν ἐξ ἵππου ἡμίονος γένηται; οὕτω τε ὁ πολιτικὸς ἁμαρτήσεται τοῦ παντὸς, ἐὰν μὴ ζητῇ τὸν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλὰ ἐκ τίνος. αὐτοί γέ τοι Σπαρτιᾶται βασιλεύοντας ἐνίους ἀφείλοντο τὴν ἀρχὴν, ὡς οὐ βασιλικοὺς, ἀλλὰ φαύλους καὶ τὸ μηδὲν ὄντας. ἡ δὲ κακία καὶ μετὰ γένους, ἄτιμον· οὐδ' ἀρετὴ, δι' εὐγένειαν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς ἔντιμον. αἱ τοίνυν ἀδικίαι, τῷ μὲν ὑπὲρ φίλων, τῷ δὲ, ἄχρι φίλων ἐπράχθησαν. Λύσανδρος μὲν γὰρ ὁμολογεῖται τὰ πλεῖστα διὰ τοὺς ἑταίρους ἐξαμαρτεῖν, καὶ τὰς πλείστας σφαγὰς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀπεργάσασθαι δυναστείας καὶ τυραννίδος. Σύλλας δὲ καὶ Πομπηΐου τὸ στρατιωτικὸν φθονήσας, καὶ Δολοβέλλα τὴν ναυαρχίαν

res gerendas miſſus fuit, hic pene optimorum optimus, & primorum numerabatur primus: quare quod ſæpe reddiderat, ſæpe recepit imperium. Perennabat enim apud eum primas obtinens virtutis honos. At hic ſemel dux exercitus creatus, annos continuos decem, nunc conſulem, nunc proconſulem, nunc dictatorem ſemetipſe faciens, & ſemper tyrannum agens, retinuit arma.

Jam novare (ut diximus ante) inſtituit Lyſander reipubl. ſtatum lenius & juſtius quam Sylla. Inducendo enim, non armis cogendo, neque ſemel cuncta, ut ille, evertendo, verum ipſam emendando regum deſignationem. Et quidem naturæ conſentaneum videbatur, ut ea in civitate quæ virtutis cauſa non nobilitatis imperabat Græciæ, ex optimis optimus regnum teneret. Ut enim non quærit venator id quod cane eſt prognatum, ſed canem: neque eques quod equo, ſed equum: quid enim ſi equa natus, mulus ſit? Ita prorſus hallucinatus fuerit vir in repub. verſatus, in præſide ſi non requirat qui ſit, ſed ex quibus. Ipſi quidem certe Spartiatæ nonnullis regnantibus, ut non regalibus, ſed indignis & nihili hominibus regnum abrogavere. Quod ſi pravitas eſt vel cum generis claritate infamis, neque ex nobilitate virtus, ſed ex ſemetipſa eſt veneranda. Porro injurias hic pro amicis, ille uſque ad amicos intulit. Quippe Lyſandrum conſtat fraudes fere amicorum gratia admiſiſſe, pro illorumque opibus & dominatu pleraſque patraſſe cædes. Sylla vero exercitum Pompeio invidia adductus, & Dolobellæ claſſis præfecturam,

χίαν ἐπεχείρησε δοὺς ἀφελέσθαι, καὶ Λουκρήτιον Ὀφέλλαν, ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπατείαν μνώμενον, ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποσφάξαι προσέταξε, φρίκην καὶ δέος ἐμποιῶν πρὸς αὐτὸν ἀνθρώποις ἅπασι, διὰ τῆς τῶν φιλτάτων ἀναιρέσεως.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ χρήματα σπουδὴ δείκνυσι τοῦ μὲν ἡγεμονικὴν, τοῦ δὲ, τυραννικὴν τὴν προαίρεσιν οὖσαν. ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀκόλαστον, οὐδὲ μειρακιῶδες ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει τηλικαύτῃ φαίνεται διαπεπραγμένος, ἀλλ', εἴ γε τις ἄλλος, ἐκπεφευγὼς τοῦτο τὸ περίακτον,

Οἴκοι λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δ' ἀλώπεκες.

οὕτω σώφρονα καὶ Λακωνικὴν καὶ κεκολασμένην ἐπεδείκνυτο πανταχοῦ τὴν δίαιταν. ὁ δὲ, οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἐμετρίαζε διὰ τὴν πενίαν, οὔτε γηράσας, διὰ τὴν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοὺς περὶ γάμων καὶ σωφροσύνης εἰσηγεῖτο νόμους τοῖς πολίταις, αὐτὸς ἐρῶν καὶ μοιχεύων, ὥς φησι Σαλούστιος. ὅθεν οὕτω τὴν πόλιν πτωχὴν καὶ κενὴν ἐποίησε χρημάτων, ὥστε ταῖς συμμαχίσι καὶ φίλαις πόλεσιν ἀργυρίου πωλεῖν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν αὐτονομίαν· καίτοι τοὺς πολυαργυρωτάτους οἴκους καὶ μεγίστους ὁσημέραι δημεύοντος αὐτοῦ καὶ ἀποκηρύττοντος. ἀλλὰ μέτρον οὐδὲν ἦν τῶν ῥιπτουμένων καὶ καταχορηγουμένων εἰς τοὺς κόλακας. τίνα γὰρ εἰκὸς εἶναι λογισμὸν ἢ φειδὼ πρὸς τὰς παρ' οἶνον συνουσίας αὐτοῦ καὶ χάριτας; ὃς ἐν φανερῷ ποτε τοῦ δήμου περιεστῶτος, οὐσίαν μεγάλην διαπιπράσκων τιμῆς τῆς τυχούσης εἰς ἕνα τῶν φίλων, ἐκέλευσε κατακηρύσσειν· ἑτέρου δὲ τὴν τιμὴν ὑπερβαλλομένου,
καὶ

fecturam, quæ dederat, machinatus eſt eripere: Lucretium Ofellam pro multis & magnis meritis conſulatum ambientem interfici in conſpectu ſuo imperavit, ex amiciſſimorum nece horrorem ſui omnibus mortalibus & formidinem injiciens.

Multo magis voluptatis & pecuniæ ſtudium alterius principalem, alterius tyrannicum declarat animum. Lyſandri enim nulla intemperantia, nulla in tanto imperio & potentia protervia apparet, ſed effugit, ſi quis alius, hoc vulgare dictum,

Domi leones, at foris vulpeculæ.

Adeo frugalem, Laconicam, & adſtrictam vitam egit ubique. Alter, nec juvenis libidines refrænavit ab inopia, nec ab ætate ſenex; verum leges connubiales & ſumptuarias tulit civibus, quum interim ipſe amoribus & adulteriis (ut eſt Saluſtius autor) indulgeret. Unde rempub. ad mendicitatem tantam & pecuniæ redegit egeſtatem, ut quamvis quotidie publicaret & ſub haſta venderet pecunioſiſſimas & maximas domos, fœderatis & ſociis civitatibus tamen libertatem immunitatemque venundaret argento. Verum profundendi atque diſſipandi in adulatores nullus erat modus. Quam enim veriſimile eſt rationem vel parſimoniam interiore in convictu & largitionibus ejus fuiſſe, qui publice aliquando in corona populi opulentum patrimonium diſtrahens, vili pretio juſſit uni amicorum addici? Quum autem ſuperaret illum alius licitatione, &
pro-

καὶ τοῦ κήρυκος τὸ προστεθὲν ἀγορεύσαντος, διηγανάκτησε· Δεινά γε, ὦ φίλοι πολῖται, καὶ τυραννικὰ πάσχω, φάμενος, εἰ τὰ ἐμά μοι λάφυρα διαθέσθαι μὴ ἔξεστιν ὡς βούλομαι. Λύσανδρος δὲ καὶ τὰς αὐτῷ δοθείσας δωρεὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπέπεμψε τοῖς πολίταις. καὶ οὐκ ἐπαινῶ τὸ ἔργον· ἴσως γὰρ ἔβλαψε τῇ κτήσει τῶν χρημάτων τὴν Σπάρτην οὗτος, ὅσον οὐκ ἔβλαψε τῇ ἀφαιρέσει τὴν Ῥώμην ἐκεῖνος· ἀλλὰ τεκμήριον τοῦτο ποιοῦμαι τῆς ἀφιλοπλουτίας τοῦ ἀνδρός. ἴδιον δέ τι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἑκάτερος ἔπαθε. Σύλλας μὲν γὰρ ἀκόλαστος ὢν καὶ πολυτελὴς, ἐσωφρόνιζε τοὺς πολίτας· Λύσανδρος δ', ὧν αὐτὸς ἀπείχετο παθῶν, ἐνέπλησε τὴν πόλιν· ὥστε ἁμαρτάνειν, τὸν μὲν, αὐτὸν ὄντα χείρονα τῶν ἰδίων νόμων, τὸν δὲ, αὐτοῦ χείρονας ἀπεργαζόμενον τοὺς πολίτας. δεῖσθαι γὰρ ἐδίδαξε τὴν Σπάρτην ὧν αὐτὸς ἔμαθε μὴ προσδεῖσθαι. καὶ τὰ μὲν πολιτικὰ, ταῦτα.

Πολέμων δὲ ἀγῶσι, καὶ στρατηγικαῖς πράξεσι, καὶ πλήθει τροπαίων, καὶ μεγέθει κινδύνων, ἀσύγκριτος ὁ Σύλλας. ὁ μέντοι γε δύο νίκας ἐξηνέγκατο ναυμαχίαις δυσί· προσθήσω δὲ αὐτῷ τὴν Ἀθηνῶν πολιορκίαν, ἔργῳ μὲν οὐ μεγάλην, τῇ δὲ δόξῃ λαμπροτάτην γενομένην. τὰ δ' ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἁλιάρτῳ, δυστυχίᾳ μὲν ἴσως ἐπράχθη τινὶ, κακοβουλίᾳ δὲ προσέοικεν, οὐκ ἀναμείναντος ὅσον οὔπω παροῦσαν ἐκ Πλαταιῶν τὴν μεγάλην βασιλέως δύναμιν, ἀλλὰ θυμῷ καὶ φιλοτιμίᾳ παρὰ καιρὸν ὠσαμένου πρὸς τὸ τεῖχος· ὥστε τοὺς τυχόντας ἀνθρώπων ἐκπηδήσαντας, ἐν οὐδενὶ λόγῳ καταβαλεῖν

βαλεῖν

proclamaret præco pretii adjectionem, ſtomachatus eſt, &, Quid hoc mali, Quirites, inquit, quæ hæc vis eſt, quod prædam meam mihi non liceat pro arbitrio meo diſtrahere? At Lyſander etiam collata in ſe dona miſit cum præda alia civitati ſuæ. Nec factum commendo. Plus enim fortaſſis pecuniæ invectione attulit hic Spartæ detrimenti, quam Romæ ille extorſione. Verum hoc ſtatuo viri illius indicium, quam a pecuniæ cupiditate abhorruerit. At peculiare quiddam ſuæ uterque civitati fecit. Nam Sylla luxu ipſe diffluens ſumptuoſuſque cives compoſuit ad frugalitatem: Lyſander, quibus ipſe temperabat vitiis, his civitatem inundavit. Peccaverunt itaque, ille, qui legibus ſuis ſeipſum præſtitit deteriorem, hic, qui ſe cives deteriores reddidit: quandoquidem docuit Spartam indigere illis quibus non indigere ſe ipſe didicerat. Igitur tales domi fuere.

Bellicis vero certaminibus, factis imperatoriis, victoriarum numero, magnitudine periculorum incomparabilis eſt Sylla. Siquidem alter duas palmas tamen pugnis duabus navalibus retulit. Adjiciam ei Athenarum obſidionem, facto ſane haud magnam, ſed gloria clariſſimam. At geſta in Bœotia atque ad Aliartum, quamvis infortunio aliquo acciderunt fortaſſe, inconſultam præferunt temeritatem tamen non operientis jamjam adfuturas Platæis validas regis copias, ſed bile & ambitione in muros ruentis intempeſtive, ut opprimerent eum fœde eruptione facta nihili

hili

βαλεῖν αὐτόν. οὐ γάρ, ὡς Κλεόμβροτος ἐν Λεύκτροις, ἀντερείδων ἐπικειμένοις τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ ὡς Κῦρος, οὐδὲ ὡς Ἐπαμεινώνδας κατέχων ἐγκεκλικότας, καὶ τὸ νίκημα βεβαιούμενος, πληγῇ καιρίᾳ περιέπεσεν. ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν βασιλέων καὶ στρατηγῶν θάνατον ἀπέθνησκον· Λύσανδρος δὲ πελταστοῦ καὶ προδρόμου δίκην ἀκλεῶς προαναλώσας ἑαυτόν, ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς Σπαρτιάταις, ὅτι καλῶς ἐφυλάττοντο τὰς τειχομαχίας, ἐν αἷς οὐχ ὑπ᾽ ἀνδρὸς μόνον τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παιδὸς καὶ γυναικὸς ἀποθανεῖν ἂν συντύχοι πληγέντα τὸν κράτιστον· ὥσπερ τὸν Ἀχιλλέα φασὶν ὑπὸ τοῦ Πάριδος ἐν ταῖς πύλαις ἀναιρεθῆναι. Σύλλας μὲν οὖν ὅσας ἐκ παρατάξεως ἐνίκησε νίκας, καὶ κατέβαλε μυριάδας πολεμίων, οὐδὲ ἀριθμῆσαι ῥᾴδιόν ἐστιν· αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην δὶς εἷλε, καὶ τὸν Πειραιᾶ τῶν Ἀθηνῶν, οὐ λιμῷ, καθάπερ Λύσανδρος, ἀλλὰ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μεγάλοις ἐκβαλὼν Ἀρχέλαον ἐκ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν θάλατταν, κατέσχεν. ἔστι δὲ μέγα καὶ τὸ τῶν ἀντιστρατήγων. τρυφὴν γὰρ οἶμαι καὶ παιδιάν, πρὸς Ἀντίοχον διαναυμαχεῖν τὸν Ἀλκιβιάδου κυβερνήτην, καὶ Φιλοκλέα τὸν Ἀθηναίων ἐξαπατᾶν δημαγωγόν,

Ἄδοξον ἄκραν γλῶσσαν ἠκονημένον·

οὓς οὐκ ἂν ἱπποκόμῳ Μιθριδάτης, οὐδὲ ῥαβδούχῳ Μάριος ἠξίωσε παραβαλεῖν τῶν ἑαυτοῦ. τῶν δὲ πρὸς τὸν Σύλλαν ἀνταραμένων δυναστῶν, ὑπάτων, στρατηγῶν, δημαγωγῶν, ἵνα τοὺς ἄλλους ἐάσω, τίς ἦν Ῥωμαίων Μαρίου φοβερώτερος, ἢ Μιθριδάτου βασιλέων δυνατώτερος, ἢ Λαμπωνίου καὶ Τελεσίνου,

hili homines. Neque enim, ut ad Leuctra inſiſtens urgentibus hoſtibus Cleombrotus, neque ut Cyrus & Epaminondas inclinatos premens ac ſtabiliens victoriam, plagam incurrit mortiferam: cæterum occubuerunt hi digno regibus & imperatoribus fato. Lyſander autem gregarii militis & antecurſoris modo turpiter vitam projiciens, veteribus Spartiatis teſtimonium præbuit, recte eos murorum oppugnationes declinaſſe; ubi non ſolum a viro abjecto, verum etiam contingat a puero & fœmina vulneratum cadere vel fortiſſimum: quomodo a Paride Achillem aiunt interemptum in porta. Sylla vero quot ſignis collatis reportaverit victorias, & legiones hoſtium oppreſſerit, haud proclive ſit inire numerum. Ipſam vero bis cepit Romam, & Athenienſium Piræo, non ut Lyſander fame, ſed multis magniſque prœliis, Archelao ex continente in pontum ſummoto, potitus eſt. Multum etiam ex adverſis ducibus accedit momenti. Jocum enim & ludum exiſtimo cum Alcibiadis gubernatore Antiocho prœlio navali decertaſſe, & Philoclem circumſcripſiſſe concionatorem Athenienſium,

Inglorium, gerentem in ore cuſpidem:

quos ne cum equiſone quidem Mithridates, nec Marius cum lictore ſuo dignatus ſit contendere. At ex dynaſtis, conſulibus, ducibus, concionatoribus, qui luctati cum Sylla ſunt, ut alios prætereas, quis Mario erat inter Romanos formidabilior, aut in regibus Mithridate potentior, aut pugnacior Lamponio Teleſinoque

λεσίνου, τῶν Ἰταλικῶν, μαχιμωτέρων; ὧν ἐκεῖνος τὸν μὲν ἐξέβαλε, τὸν δὲ ὑπέταξε, τοὺς δὲ ἀπέκτεινε.

Τὸ δὲ πάντων μέγιστον, ὡς ἐγὼ νομίζω, τῶν εἰρημένων ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι Λύσανδρος μὲν κατώρθου πάντα, τῶν οἴκοι συναγωνιζομένων· Σύλλας δὲ φυγὰς ὢν καὶ κατεστασιασμένος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καθ' ὃν χρόνον ἠλαύνετο μὲν αὐτοῦ γυνὴ, κατεσκάπτετο δὲ οἰκία, φίλοι δὲ ἀπέθνησκον, αὐτὸς ἐν Βοιωτίᾳ ταῖς ἀναριθμήτοις μυριάσι παρατασσόμενος καὶ κινδυνεύων ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἵστη τρόπαιον. καὶ Μιθριδάτῃ συμμαχίαν διδόντι καὶ δύναμιν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, οὐδὲν οὐδαμῇ μαλακὸν ἀνέδωκεν οὐδὲ φιλάνθρωπον· ἀλλ' οὐδὲ προσεῖπεν, οὐδὲ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε, πρότερον ἢ πυθέσθαι παρόντος ὅτι καὶ τὴν Ἀσίαν ἀφίησι, καὶ τὰς ναῦς παραδίδωσι, καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἐξίσταται καὶ Βιθυνίας καὶ Καππαδοκίας. ὧν οὐδὲν ὅλως δοκεῖ Σύλλας κάλλιον ἔργον οὐδὲ ἀπὸ μείζονος εἰργάσθαι φρονήματος· ὅτι τὸ κοινὸν τοῦ οἰκείου πρόσθεν θέμενος, καὶ καθάπερ οἱ γενναῖοι κύνες, οὐκ ἀνεὶς τὸ δῆγμα καὶ τὴν λαβὴν πρότερον ἢ τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀπειπεῖν, τότε πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἄμυναν ὥρμησεν. ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς Ἀθήνας ἔχει τινὰ ῥοπὴν εἰς ἤθους σύγκρισιν· εἴγε Σύλλας μὲν ὑπὲρ τῆς Μιθριδάτου δυνάμεως καὶ ἡγεμονίας πολεμήσασαν αὐτῷ τὴν πόλιν ἑλὼν, ἐλευθέραν ἀφῆκε καὶ αὐτόνομον· Λύσανδρος δὲ, τοσαύτης ἡγεμονίας καὶ ἀρχῆς ἐκπεσοῦσαν οὐκ ᾤκτειρεν, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοκρατίαν ἀφελόμενος, ὠμοτάτους αὐτῇ καὶ παρανόμους ἀπέδειξε τοὺς τυράννους. ὥρα δὴ σκοπεῖν μὴ πολὺ

lesſinoque ex Italis? Quorum Sylla illum exterminavit, hunc ſubjecit, poſtremos occidit.

Jam omnium, quæ memoravimus, illud meo judicio ſummum ſit, quod quicquid præclare Lyſander geſſit, id civitate ſua geſſit opitulante. Sylla vero extorris, & factione oppreſſus malevolorum, quo tempore ejiciebatur uxor ejus, diruebantur penates, interficiebantur amici, ipſe ſigna cum innumeris legionibus in Bœotia conferens atque pro patria decertans ſtatuit trophæum. Mithridatique, contra inimicos ſuos ſocietatem ſibi & copias offerenti, nihilo uſquam remiſſiorem ſe aut benigniorem præbuit. Immo ne ſalutem quidem dedit, neque dextram ante porrexit, quam ex præſente audivit relinquere eum Aſiam, naves tradere, regibus Bithynia & Cappadocia cedere: quibus factum Syllam pulchrius plane nullum, neque animo deſignaſſe judico excelſiore; quod prælata privatis rationibus republ. & generoſorum more canum, non prius morſu & prehenſione laxata quam oppreſſo adverſario, tunc inſurrexerit in privatarum ultionem injuriarum. Quod denique conſultum in Athenienſes fuit, ad morum eorum contentionem refert nonnihil; quando captam urbem, quæ arma ſecum pro Mithridatis opibus & imperio contulerat, liberam & legibus ſuis reliquit immunem: Lyſander tanto principatu & imperio exutam non eſt miſeratus, immo vero reipubl. ſpoliatæ populari atrociſſimos violentiſſimoſque impoſuit tyrannos. Videamus ergo nunc num mul-

λὺ τἀληθὲς διαμαρτάνωμεν, ἀποφαινόμενοι πλείονα μὲν κατωρθωκέναι Σύλλαν, ἐλάττονα δ' ἐξημαρτηκέναι Λύσανδρον· καὶ τῷ μὲν ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης, τῷ δὲ στρατηγίας καὶ ἀνδρείας ἀποδιδόντες τὸ πρωτεῖον.

multum erraverimus a vero, plura præclare facta ſi Syllæ eſſe, Lyſandri peccata dicamus pauciora: atque huic abſtinentiæ & temperantiæ, artium illi bellicarum & virtutis primatum tribuamus.

Apud Ful: Urſin: G. Vr Gucht Sculp.

ΚΙΜΩΝ.

ΠΕΡΙΠΟΛΤΑΣ ὁ μάντις, ἐκ Θετταλίας εἰς Βοιωτίαν Ὀφέλταν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπ᾽ αὐτῷ λαοὺς καταγαγὼν, γένος εὐδοκιμῆσαν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους κατέλιπεν· οὗ τὸ πλεῖστον ἐν Χαιρωνείᾳ κατῴκησεν, ἣν πρώτην πόλιν ἔσχον, ἐξελάσαντες τοὺς βαρβάρους. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τοῦ γένους, φύσει μάχιμοι καὶ ἀνδρώδεις γενόμενοι, κατανηλώθησαν ἐν ταῖς Μηδικαῖς ἐπιδρομαῖς, καὶ τοῖς Γαλατικοῖς ἀγῶσιν, ἀφειδήσαντες ἑαυτῶν· λείπεται δὲ παῖς ὀρφανὸς γονέων, ὄνομα Δάμων, παρωνύμιον δὲ Περιπόλτας, πολὺ δή τι καὶ σώματος κάλλει καὶ ψυχῆς φρονήματι τοὺς καθ᾽ αὐτὸν ὑπεραίρων νέους, ἄλλως δ᾽ ἀπαίδευτος καὶ σκληρὸς τὸ ἦθος. τούτου Ῥωμαῖος, ἡγεμὼν σπείρας τινὸς ἐν Χαιρωνείᾳ διαχειμαζούσης, ἐρασθεὶς, ἄρτι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρηλλαχότος, ὡς οὐκ ἔπειθε πειρῶν καὶ διδοὺς, δῆλος ἦν

VATES Peripoltas, qui in Bœotiam ex Theſſalia regem Opheltam & parentes ei gentes deduxit, claram familiam in longum ævum reliquit: cujus maxima manus Chæroneæ, quam primam tenuerunt urbem, exactis barbaris, conſedit. Hujus ſtirpis plerique, quod eſſent bellicoſi & fortes viri, incurſionibus Medicis & certaminibus Gallicis, dum nullam haberent rationem ſui, conſumpti ſunt: reliquus puer unus fuit, orbus parentibus, Damon nomine, qui Peripoltas cognomine dictus fuit. Hunc corporis venuſtate animique magnitudine longe æqualibus antecellentem juvenibus, ſed rudem alias & moribus aſperum, Romanus quidam cohortis, quæ hybernabat Chæroneæ, ductor, modo adultum amans, ubi precibus & muneribus obnoxium ſibi facere nequivit, vim præ ſe fere-

ἦν οὐκ ἀφεξόμενον βίας, ἅτε δὴ καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν τότε λυπρὰ πραττούσης, καὶ διὰ μικρότητα καὶ πενίαν παρορωμένης. τοῦτο δὴ δεδιὼς ὁ Δάμων, καὶ τὴν πεῖραν αὐτὴν δι' ὀργῆς πεποιημένος, ἐπεβούλευε τῷ ἀνδρί· καὶ συνίστη τῶν ἡλικιωτῶν τινας ἐπ' αὐτόν, οὐ πολλούς, ἕνεκα τοῦ λανθάνειν. ἀλλ' οἱ σύμπαντες, ἑκκαίδεκα γενόμενοι, χρίονται μὲν αἰθάλῳ τὰ πρόσωπα νυκτός, ἐκπιόντες δὲ ἄκρατον, ἅμ' ἡμέρᾳ προσπίπτουσι τῷ Ῥωμαίῳ κατ' ἀγορὰν θύοντι· καὶ καταβαλόντες αὐτόν τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγους, ἐκ τῆς πόλεως μετέστησαν. γενομένης δὲ ταραχῆς, ἡ τῶν Χαιρωνέων βουλὴ συνελθοῦσα, θάνατον αὐτῶν κατέγνω· καὶ τοῦτο ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπολόγημα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. ἑσπέρας δὲ τῶν ἀρχόντων, ὥσπερ ἔθος ἐστί, κοινῇ δειπνούντων, οἱ περὶ τὸν Δάμωνα παρεισπεσόντες εἰς τὸ ἀρχεῖον, ἀπέσφαξαν αὐτούς, καὶ πάλιν ᾤχοντο φεύγοντες ἐκ τῆς πόλεως. ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας Λεύκιος Λούκουλλος ἐπί τινα πρᾶξιν μετὰ δυνάμεως παρερχόμενος. ἐπιστήσας δὲ τὴν πορείαν, καὶ τῶν γεγονότων προσφάτων ὄντων ἐξέτασιν ποιησάμενος, εὗρε τὴν πόλιν οὐδενὸς αἰτίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδικημένην· καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβών, ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ. τὸν δὲ Δάμωνα λῃστείαις καὶ καταδρομαῖς πορθοῦντα τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσκείμενον, ὑπηγάγοντο πρεσβείαις καὶ ψηφίσμασι πολυτρόποις οἱ πολῖται· κατελθόντα δέ, γυμνασίαρχον κατέστησαν, εἶτ' ἀλειφόμενον ἐν τῷ πυριατηρίῳ διέφθειραν. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον εἰδώλων τινῶν ἐν τῷ τόπῳ προφαινομένων, καὶ στεναγμῶν ἐξακουομένων, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν λέγουσι, τὰς θύρας ἀνῳκοδόμησαν τοῦ πυριατηρίου·

bat allaturum: quippe patriæ noſtræ nullæ tunc opes erant, ob exilitatemque & tenuitatem nullo loco habebatur. Id veritus Damon, atque ipſam caſtitatis ſuæ oppugnationem ægre ferens, ſtruxit ei inſidias, ac coitionem in eum æqualium ſuorum fecit, non multorum, quo clam eſſent. Fuerunt autem omnes ſexdecim. Hi noctu, infecta fuligine facie, mero onuſti prima luce ſacrificantem in foro Romanum adoriuntur. Illo & non paucis, qui circa eum erant, obtruncatis, profugiunt urbe. Turbata civitate ſenatus Chæronenſis hos, concilio habito, capitis damnavit, ut ea ſuppeditaret ipſis ad Romanos ſatisfactio. Veſperi autem magiſtratibus una de more cœnantibus, cohors Damonis, facta in curiam irruptione, contrucidat omnes, iterumque ex oppido ſe retrahit. Sub idem forte tempus Lucullus cum copiis, in expeditionem aliquam iturus, tranſibat illac: qui ſubſtitit ibi, ac recenti adhuc facinore quæſtione habita, civitatem reperit non ſolum inſontem, verum etiam pariter violatam. Itaque milites inde ſecum abduxit. Porro Damonem, qui latrociniis & incurſionibus agrum oppido finitimum deprædabatur, cives verſutis legationibus & decretis pellexerunt ad redeundum in oppidum, reducemque præfecerunt gymnaſio, inde ungentem in ſudatorio interemere. Quia vero perdiu ibi ſpectra conſpiciebantur, & gemitus exaudiebantur (ut perhibent patres noſtri) obſtruxerunt fores ſudatorii, atque

εἰς· καὶ μέχρι νῦν οἱ τῷ τόπῳ γειτνιῶντες, οἴονταί τινας ὄψεις καὶ φωνὰς ταραχώδεις φέρεσθαι. τοὺς δ' ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ (διασώζονται γὰρ ἔνιοι, μάλιστα τῆς Φωκίδος περὶ Στεῖριν, αἰολίζοντες) ἀσβολωμένους καλοῦσι διὰ τὸ τὸν Δάμωνα πρὸς τὸν φόνον ἀσβόλῳ χρησάμενον ἐξελθεῖν.

Ἐπεὶ δ' ἀστυγείτονες ὄντες Ὀρχομένιοι καὶ διάφοροι τοῖς Χαιρωνεῦσιν, ἐμισθώσαντο Ῥωμαϊκὸν συκοφάντην, ὁ δ', ὥσπερ ἑνὸς ἀνθρώπου, τὸ τῆς πόλεως ὄνομα κατενεγκὼν, ἐδίωκε φόνου τῶν ὑπὸ Δάμωνος ἀνῃρημένων. ἡ δὲ κρίσις ἦν ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας, (οὔπω γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι στρατηγοὺς (διεπέμποντο οἱ δὲ λέγοντες ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἐπεκαλοῦντο τὴν Λουκούλλου μαρτυρίαν. γράψαντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς Λούκουλλον, ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε τἀληθῆ, καὶ τὴν δίκην οὕτως ἀπέφυγεν ἡ πόλις, κινδυνεύουσα περὶ τῶν μεγίστων. ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἱ τότε σωθέντες, εἰκόνα τοῦ Λουκούλλου λιθίνην ἐν ἀγορᾷ παρὰ τὸν Διόνυσον ἀνέστησαν· ἡμεῖς δ', εἰ καὶ πολλαῖς ἡλικίαις λειπόμεθα, τὴν μὲν χάριν οἰόμεθα διατείνειν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς νῦν ὄντας, εἰκόνα δὲ πολὺ καλλίονα νομίζοντες εἶναι τῆς τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον ἀπομιμουμένης, τὴν τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον ἐμφανίζουσαν, ἀναληψόμεθα τῇ γραφῇ τῶν παραλλήλων βίων τὰς πράξεις τοῦ ἀνδρὸς, τἀληθῆ διεξιόντες. ἀρκεῖ γὰρ ἡ τῆς μνήμης χάρις· ἀληθοῦς δὲ μαρτυρίας οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἠξίωσε μισθὸν λαβεῖν, ψευδῆ καὶ πεπλασμένην ὑπὲρ αὐτοῦ διήγησιν. ὥσπερ γὰρ τοὺς τὰ καλὰ καὶ πολλὴν ἔχοντα χάριν εἴδη ζωγραφοῦντας, ἂν προσῇ τι μι-

in hanc ætatem quotquot locum illum accedunt, ſpecies illic verſari & voces audiri terribiles arbitrantur. Illius poſteros (ſuperſunt enim nonnulli, potiſſimum circa Stirin Phocidis, qui jam in Æolorum morem abierunt) Asbolomenos Damonis cauſa vocant, quod ille ad cædem tinctus fuligine, quam asbolum vocant, erupit.

Ut vero contermini Orchomenii, quibus contentiones erant cum Chæronenſibus, quadruplatorem Romanum redemerunt, qui ſicut unius hominis, nomen detulit civitatis, adduxitque eam ob cædem ab Damone interemptorum in judicium, cujus quæſtionis fuit Macedoniæ prætor judex: (neque enim dum mittebant Romani in Græciam prætores) patroni civitatis teſtem laudaverunt Lucullum. Ad quem quum prætor ſcripſiſſet, perhibuit teſtimonium ille veritati. Ita civitas hæc, quæ verſabatur in ſummo periculo, fuit judicio liberata. Quare illi, qui tunc aſſequuti fuerunt incolumitatem, ſtatuam marmoream Lucullo in foro juxta Liberum patrem poſuere. Nos vero, etſi multis ætatibus illis ſumus inferiores, hoc beneficium ad nos quoque, qui nunc vivimus, ducimus pertinere, ſtatuamque rati multo venuſtiorem illa quæ corpus & vultum adumbravit, hanc quæ mores patefacit & ingenium, in his comparatarum vitarum commentariis res illius geſtas complectemur ac quam veriſſime exponemus. Sat enim eſt memoriæ gratia. Veri autem teſtimonii ne ille ipſe quidem præmium capere vanam & fictam rerum ſuarum commemorationem dignetur. Nam ut pictores, qui decoras & eximie venuſtas pingunt imagines, ſi aliquid

μικρὸν αὐτοῖς δυσχερές, ἀξιοῦμεν μήτε παραλιπεῖν τοῦτο τελέως, μήτε ἐξακριβοῦν· τὸ μὲν γὰρ αἰσχράν, τὸ δ' ἀνομοίαν παρέχεται τὴν ὄψιν· οὕτως ἐπεὶ χαλεπόν ἐστι, μᾶλλον δ' ἴσως ἀμήχανον, ἀμεμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδεῖξαι βίον, ἐν τοῖς καλοῖς ἀναπληρωτέον, ὥσπερ ὁμοιότητα, τὴν ἀλήθειαν· τὰς δ' ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιτρεχούσας ταῖς πράξεσιν ἁμαρτίας καὶ κῆρας, ἐλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος, ἢ κακίας πονηρεύματα νομίζοντας, οὐ δεῖ πάνυ προθύμως ἐναποσημαίνειν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περιττῶς, ἀλλ' ὥσπερ αἰδουμένους ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰ καλὸν οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ἀναμφισβήτητον εἰς ἀρετὴν ἦθος γεγονὸς ἀποδίδωσιν.

Ὁ δ' οὖν Λούκουλλος ἐδόκει σκοποῦσιν ἡμῖν τῷ Κίμωνι παραβλητέος εἶναι. πολεμικοὶ γὰρ ἀμφότεροι, καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους λαμπροί· πρᾶοι δὲ τὰ πολιτικά, καὶ μάλιστα τῶν ἐμφυλίων στάσεων ἀναπνοὴν ταῖς πατρίσι παρασχόντες· ἑκάτερος δέ τις αὐτῶν στήσαντες τρόπαια, καὶ νίκας ἀνελόμενοι περιβοήτους. οὔτε γὰρ Ἑλλήνων, Κίμωνος, οὔτε Ῥωμαίων, Λουκούλλου πρότερος οὐδείς, οὕτω μακρὰν πολεμῶν προῆλθεν, ἔξω λόγου τιθεμένων τῶν καθ' Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον· εἴτε τι Περσέως πρὸς Αἰθίοπας ἢ Μήδους καὶ Ἀρμενίους, ἢ Ἰάσονος ἔργον ἀξιόπιστον ἐκ τῶν τότε χρόνων μνήμῃ φερόμενον εἰς τοὺς νῦν ἀφῖκται. κοινὸν δέ πως αὐτῶν καὶ τὸ ἀτελὲς γέγονε τῆς στρατηγίας, ἑκατέρου μὲν συντρίψαντος, οὐδετέρου δὲ καταλύσαντος τὸν ἀνταγωνιστήν. μάλιστα δ' ἡ περὶ τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς φιλανθρωπίας ταύτας ὑγρότης καὶ δαψί-

quid inſit iis levis vitii, nolumus neque ut prætereant id prorſus, neque ut undequaque exprimant; quippe hoc deformem, diſcrepantem illud reddat effigiem: ita quando arduum eſt, vel fieri non poteſt potius, hominis oſtendere ullius vitam, quæ omni vacet macula & pura ſit, veritas, ſicut ſimulacrum, in honeſtis complenda eſt. Illas vero quæ ex motu animi aliquo aut ex reipublicæ temporibus intercurrunt actionibus offenſas & vitia, claudicationes potius virtutis alicujus quam improbitatis ea fraudes exiſtimantes, non debemus nimium diligenter, & ad amuſſim in ſcribendo explicare, ſed tanquam rubore capti ſortis humanæ, quæ nihil boni ſincerum, neque mores ad virtutem edat inculpatos.

Videbatur autem judicio noſtro Cimoni Lucullus opponendus: ſiquidem fuerunt bellaces ambo, atque adverſus barbaros inclyti: contra in rebus civilibus placidi, ac potiſſimum ab diſcordiis inteſtinis patrias ſuas recreaverunt. Ad hæc erexit uterque trophæa, & victorias retulit inſignes. Neque enim, ſi ab Hercule & Libero patre diſceſſeris, aut ſi quod Perſei contra Æthiopas vel Medos & Armenios, aut Jaſonis veritati factum conſonum ex vetuſtate tanta ad memoriam delatum noſtram ſit, ex Græcis Cimone, vel Lucullo ex Romanis tam procul arma prior protulit ullus. Jam eſt hoc quoque iis commune, quod bellum mutilum reliquerint, atque fregerit quidem uterque, ſed neuter oppreſſerit hoſtem. Præcipue vero benignitatem & effuſionem in conviviis &

co-

δαψίλεια, καὶ τὸ νεαρὸν καὶ ἀνειμένον ἐν τῇ διαίτῃ, παραπλήσιον ἐπ' ἀμφοτέρων ἰδεῖν ὑπάρχει. παραλείπομεν δ' ἴσως καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοιότητας, ἃς οὐ χαλεπὸν ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτῆς συναγαγεῖν.

Κίμων ὁ Μιλτιάδου, μητρὸς ἦν Ἡγησιπύλης, γένος Θρᾴττης, θυγατρὸς Ὀλόρου τοῦ βασιλέως, ὡς ἐν τοῖς Ἀρχελάου καὶ Μελανθίου ποιήμασιν εἰς αὐτὸν Κίμωνα γεγραμμένοις ἱστόρηται. διὸ καὶ Θουκυδίδης ὁ ἱστορικὸς, τοῖς περὶ Κίμωνα κατὰ γένος προσήκων, Ὀλόρου τε πατρὸς ἦν εἰς τὸν πρόγονον ἀναφέροντος τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ τὰ χρυσεῖα περὶ τὴν Θρᾴκην ἐκέκτητο. καὶ τελευτῆσαι μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ, τοῦτο δ' ἐστὶ τῆς Θρᾴκης χωρίον, λέγεται, φονευθεὶς ἐκεῖ· μνῆμα δ' αὐτοῦ, τῶν λειψάνων εἰς τὴν Ἀττικὴν κομισθέντων, ἐν τοῖς Κιμωνείοις δείκνυται, παρὰ τὸν Ἐλπινίκης τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς τάφον. ἀλλὰ Θουκυδίδης μὲν Ἁλιμούσιος γέγονε τῶν δήμων, οἱ δὲ περὶ τὸν Μιλτιάδην, Λακιάδαι. Μιλτιάδης μὲν οὖν πεντήκοντα ταλάντων ὄφλων δίκην, καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν εἰρχθεὶς, ἐτελεύτησεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ· Κίμων δὲ, μειράκιον παντάπασιν ἀπολειφθεὶς μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἔτι κόρης οὔσης καὶ ἀγάμου, τὸν πρῶτον ἠδόξει χρόνον ἐν τῇ πόλει, καὶ κακῶς ἤκουεν ὡς ἄτακτος καὶ πολυπότης, καὶ τῷ πάππῳ Κίμωνι προσεοικὼς τὴν φύσιν· ὃν δι' εὐήθειαν φασὶ Κοάλεμον προσαγορευθῆναι. Στησίμβροτος δ' ὁ Θάσιος, περὶ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ τι χρόνον τῷ Κίμωνι γεγονὼς, φησὶν αὐτὸν οὔτε μουσικὴν, οὔτ' ἄλλο τι μάθημα τῶν ἐλευθερίων καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἐπιχωριαζόντων ἐκδιδαχθῆναι· δεινότητός τε καὶ στωμυλίας Ἀττικῆς ὅλως ἀπηλλάχθαι,

καὶ

comitate hac, ſplendidamque & prolixam menſam ac vitam quotidianam adſpicere in utroque licet parem. Præterimus fortaſſis alias nonnullas congruentias, quas haud difficile fuerit ex ipſa colligere narratione.

Cimon Miltiadis filius, matrem Hegeſipylam habuit natione Threſſam, filiam regis Olori, ut eſt Archelai & Melanthii poematibus, in ipſius Cimonis laudem ſcriptis, proditum. Unde & Thucydides hiſtoricus, Cimonis propinquus, patrem habuit Olorum, qui ad generis autorem retulit ſimilem nominis appellationem, & metalla auri in Thracia poſſedit; quem perhibent in Scapte hyle (id locus eſt in Thracia, quaſi effoſſam ſylvam dicas) defunctum atque ibidem interfectum. Monumentum ejus reliquiarum, quæ in terram Atticam fuerunt relatæ, inter monumenta Cimonis viſitur juxta Elpinices Cimonis ſororis tumulum. Cæterum Thucydides curia Alimuſius fuit, Miltiades Laciades. Miltiades igitur, quum lis ei æſtimata quinquaginta talentis eſſet, & ad ſolvendum in vincula ductus, diem ſuum obiit in carcere. Cimon autem admodum adoleſcens cum ſorore adhuc virgine & innupta orbus in prima ætate ad populum infamis fuit, & male audivit ex luſtris & vinolentia, quaſi avum referens ingenio Cimonem, quem aiunt ob mentis ſtuporem Coalemum fuiſſe dictum. Steſimbrotus Thaſius, Cimoni fere coætaneus, nec muſica eum, nec ulla alia inſtructum liberali diſciplina & Græcis uſitata, memorat fuiſſe, atque ab Attico acumine leporibuſque quam re-

καὶ τῷ τρόπῳ πολὺ τὸ γενναῖον καὶ ἀληθὲς ἐνυπάρχειν, καὶ μᾶλλον εἶναι Πελοποννήσιον τὸ χρῆμα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρὸς,

Φαῦλον, ἄκομψον, τὰ μέγιστ᾽ ἀγαθὸν,

κατὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα. ταῦτα γάρ ἐστι τοῖς ὑπὸ τοῦ Στησιμβρότου γεγραμμένοις ἐπειπεῖν. ἔτι δὲ νέος ὢν αἰτίαν ἔσχε πλησιάζειν τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ οὐδ᾽ ἄλλως τὴν Ἐλπινίκην εὔτακτόν τινα γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς Πολύγνωτον ἐξαμαρτεῖν τὸν ζωγράφον· καὶ διὰ τοῦτο φασὶν ἐν Πλησιανακτίῳ τότε καλουμένῃ, ποικίλῃ δὲ νῦν στοᾷ, γράφοντα τὰς Τρῳάδας, τὸ τῆς Λαοδίκης ποιῆσαι πρόσωπον ἐν εἰκόνι τῆς Ἐλπινίκης. ὁ δὲ Πολύγνωτος οὐκ ἦν τῶν βαναύσων, οὐδ᾽ ἀπ᾽ ἐργολαβίας ἔγραφε τὴν στοὰν, ἀλλὰ προῖκα, φιλοτιμούμενος πρὸς τὴν πόλιν· ὡς οἵ τε συγγραφεῖς ἱστοροῦσι, καὶ Μελάνθιος ὁ ποιητὴς λέγει τὸν τρόπον τοῦτον,

Αὐτοῦ γὰρ δαπάναισι Θεῶν ναοὺς ἀγοράν τε
Κεκροπίαν κόσμησε καὶ ἡμιθέων ἀγοραῖσιν.

εἰσὶ δ᾽ οἱ τὴν Ἐλπινίκην οὐ κρύφα τῷ Κίμωνι, φανερῶς δὲ γημαμένην συνοικῆσαι λέγουσιν, ἀξίου τῆς εὐγενείας νυμφίου διὰ τὴν πενίαν ἀποροῦσαν· ἐπεὶ δὲ Καλλίας τῶν εὐπόρων τις Ἀθήνησιν ἐρασθεὶς προσῆλθε, τὴν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καταδίκην ἐκτίνειν ἕτοιμος ὢν πρὸς τὸ δημόσιον, αὐτήν τε πεισθῆναι, καὶ τὸν Κίμωνα τῷ Καλλίᾳ συνοικίσαι τὴν Ἐλπινίκην. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅλως φαίνεται τοῖς περὶ τὰς γυναῖκας ἐρωτικοῖς ὁ Κίμων ἔνοχος γενέσθαι. καὶ γὰρ Ἀστερίας τῷ γένει Σαλαμινίας, καὶ πάλιν Μνήστρας τινὸς ὁ ποιητὴς

τὴς

remotiſſimum : mores vero inſigni generoſitate & ſinceritate tinctos, potiuſque ingenium hujus viri Peloponneſium fuiſſe,

Et candidum ſimplexque, bonumque in maximis,

ut apud Euripidem Herculis: hæc enim Steſimbroti elogio adjicias licet. Adoleſcentia ejus famoſa fuit, quaſi ſorori ſuæ illuderet. Siquidem referunt nec alias omnino fuiſſe Elpinicen pudicam, ſed & pictori ſe Polygnoto ſubjeciſſe. Quapropter quum pingeret in porticu Piſianactia (ut tunc vocabatur, quæ nunc Pœcile a varietate dicitur) Troadas, faciem perhibetur Laodices ad Elpinices reddidiſſe imaginem. Non erat tamen in operariis Polygnotus, neque pingendam redemerat porticum illam, verum gratuitam eam munificentiam exhibuit publice. Ita ſcriptores memoriæ traditum reliquerunt, ac Melanthius poeta in hunc ait modum,

Ipſe ſuo ſumptu Divorum templa, forumque
Cecropium ornavit ſemideûm effigie.

Sunt qui Elpinicen non clam cum Cimone, ſed aperte ferant contractis nuptiis ut uxorem habitaſſe, quod ſponſum pro generis dignitate non inveniret ob inopiam. Ubi vero Callias, qui Athenis inter locupletes erat, ejus amore captus, obtulit patris ejus mulctam diſſolvere, illam accepiſſe conditionem, ac Cimonem Calliæ Elpinicen deſpondiſſe. Atqui apparet omnino obnoxium fuiſſe ob mulierum libidines Cimonem. Nam Aſteriæ, quæ erat Salamine oriunda, & mox Mneſtræ cujuſdam poeta meminit

Me-

τῆς Μελάνθιος μνημονεύει, πρὸς τὸν Κίμωνα παίζων δι' ἐλεγείας, ὡς σπουδαζομένων ὑπ' αὐτοῦ. δῆλος δ' ἐστὶ καὶ πρὸς Ἰσοδίκην, τὴν Εὐρυπτολέμου μὲν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους, κατὰ νόμους δ' αὐτῷ συμβιώσασαν, ὁ Κίμων ἐμπαθέστερον διατεθείς, καὶ δυσφορήσας ἀποθανούσης, εἴ τι δεῖ τεκμαίρεσθαι ταῖς γεγραμμέναις ἐπὶ παρηγορίᾳ τοῦ πένθους ἐλεγείαις πρὸς αὐτόν· ὧν Παναίτιος ὁ φιλόσοφος οἴεται ποιητὴν γεγονέναι τὸν φυσικὸν Ἀρχέλαον, οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς χρόνοις εἰκάζων.

Τὰ δ' ἄλλα πάντα τοῦ ἤθους ἀγαστὰ καὶ γενναῖα τοῦ Κίμωνος. οὔτε γὰρ τόλμῃ Μιλτιάδου λειπόμενος, οὔτε συνέσει Θεμιστοκλέους, δικαιότερος ἀμφοῖν ὁμολογεῖται γενέσθαι· καὶ ταῖς πολεμικαῖς οὐδὲ μικρὸν ἀποδέων ἀρεταῖς ἐκείνων, ἀμήχανον ὅσον ἐν ταῖς πολιτικαῖς ὑπερβαλέσθαι, νέος ὢν ἔτι καὶ πολέμων ἄπειρος. ὅτε γὰρ τὸν δῆμον ἐπιόντων Μήδων Θεμιστοκλῆς ἔπειθε, προέμενον τὴν πόλιν, καὶ τὴν χώραν ἐκλιπόντα, πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν ταῖς ναυσὶν τὰ ὅπλα θέσθαι, καὶ διαγωνίσασθαι κατὰ θάλατταν· ἐκπεπληγμένων τῶν πολλῶν τὸ τόλμημα, πρῶτος Κίμων ὤφθη διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ φαιδρὸς ἀνιὼν εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τῶν ἑταίρων, ἵππου τινὰ χαλινὸν ἀναθεῖναι τῇ Θεῷ διὰ χειρῶν κομίζων· ὡς οὐδὲν ἱππικῆς ἀλκῆς, ἀλλὰ ναυμάχων ἀνδρῶν ἐν τῷ παρόντι τῆς πόλεως δεομένης. ἀναθεὶς δὲ τὸν χαλινόν, καὶ λαβὼν ἐκ τῶν περὶ τὸν ναὸν κρεμαμένων ἀσπίδων, καὶ προσευξάμενος τῇ Θεῷ, κατέβαινεν ἐπὶ θάλασσαν, οὐκ ὀλίγοις ἀρχὴ τοῦ θαρρεῖν γενόμενος. ἦν δὲ καὶ τὴν ἰδέαν οὐ μεμπτός, ὡς Ἴων ὁ ποιητής φησιν, ἀλλὰ μέγας,

οὔλῃ

Melanthius, elegiis cum Cimone ludens, ab eo adamatarum. Jam non obſcuro amore filiam Euryptolemi Megaclis filii, juſtam tamen uxorem, eſt Cimon proſequutus, ejuſque mortem tulit ægerrime; quatenus conjicere licet ex ſcriptis ad leniendum luctum ejus elegiis, quas Panætius philoſophus condidiſſe phyſicum Archelaum putat, neque abſurde ducit ex temporibus conjecturam.

Reliqui mores præſtantes Cimonis & egregii omnes fuere. Quum enim nec fortitudine concederet Miltiadi, nec Themiſtocli prudentia, utroque fuiſſe eum conſtat innocentiorem. Ac, quum virtute bellica ne tantillo quidem eſſet illis inferior, mirum quantum pacis artibus antecelluit iis, idque juvenis etiamnum & ſcientiæ militaris rudis. Quum enim populo ingruentibus Medis conſuleret Themiſtocles, ut relicta urbe & agro deſerto, in freto juxta Salamina dimicaret & claſſe certaret, omnibus ferme conſilium tam præceps ſtupentibus, conſpectus Cimon primus eſt per Ceramicum alacris comitantibus ſodalibus arcem ſcandere, ac frænum equi, quod manibus ferebat, Minervæ conſecrare; quaſi non requireret civitas equeſtre robur in præſens, ſed milites prœliorum navalium ſcientes. Sacrato fræno ſumptoque clypeo ex illis qui in templo pendebant, adoravit Deam, atque ad mare deſcendit: qua re non paucis ad audendum præivit. Neque vero forma indecora fuit, (ut poeta ait Ion) ſed ſtatura eminenti, criſ-

paque

οὔλῃ καὶ πολλῇ τριχὶ κομῶν τὴν κεφαλήν. φανεὶς δὲ κατ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα λαμπρὸς καὶ ἀνδρώδης, ταχὺ δόξαν ἐν τῇ πόλει μετ' εὐνοίας ἔσχεν, ἀθροιζομένων πολλῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ παρακαλούντων ἄξια τοῦ Μαραθῶνος ἤδη διανοεῖσθαι καὶ πράσσειν. ὁρμήσαντα δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἄσμενος ὁ δῆμος ἐδέξατο, καὶ μεστὸς ὢν τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀνῆγε τὰς μεγίστας ἐν τῇ πόλει τιμὰς καὶ ἀρχὰς, εὐάρμοστον ὄντα καὶ προσφιλῆ τοῖς πολλοῖς, διὰ πρᾳότητα καὶ ἀφέλειαν. οὐχ ἥκιστα δὲ αὐτὸν ηὔξησεν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, τὴν εὐφυΐαν ἐνορῶν τῷ ἤθει, καὶ ποιούμενος οἷον ἀντίπαλον πρὸς τὴν Θεμιστοκλέους δεινότητα καὶ τόλμαν.

Ἐπεὶ δὲ, Μήδων φυγόντων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἐπέμφθη στρατηγὸς κατὰ θάλατταν, οὔπω τὴν ἀρχὴν Ἀθηναίων ἐχόντων, ἔτι δὲ Παυσανίᾳ καὶ Λακεδαιμονίοις ἑπομένων, πρῶτον μὲν ἐν ταῖς στρατηγίαις ἀεὶ παρεῖχε τοὺς πολίτας κόσμῳ τε θαυμαστοὺς καὶ προθυμίᾳ πολὺ πάντων διαφέροντας· ἔπειτα Παυσανίου τοῖς μὲν βαρβάροις διαλεγομένου περὶ προδοσίας, καὶ βασιλεῖ γράφοντος ἐπιστολὰς, τοῖς δὲ συμμάχοις τραχέως καὶ αὐθαδῶς προσφερομένου, καὶ πολλὰ δι' ἐξουσίαν καὶ ὄγκον ἀνόητον ὑβρίζοντος, ὑπολαμβάνων πράως τοὺς ἀδικουμένους, καὶ φιλανθρώπως ἐξομιλῶν, ἔλαθεν οὐ δι' ὅπλων τὴν Ἑλλάδος ἡγεμονίαν, ἀλλὰ λόγῳ καὶ ἤθει παρελόμενος. προσετίθεντο γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν συμμάχων ἐκείνῳ τε καὶ Ἀριστείδῃ, τὴν χαλεπότητα τοῦ Παυσανίου καὶ ὑπεροψίαν μὴ φέροντες. οἱ δὲ καὶ τούτους ἅμα προσήγοντο, καὶ τοῖς ἐφόροις πέμποντες ἔφραζον, ὡς ἀδοξούσης τῆς Σπάρτης, καὶ ταραττομένης τῆς Ἑλλάδος,

paque & denſa capitis inſignis coma. Quum in prœlio ſtrenue & fortiter dimicaſſet, illico nomen quæſivit apud cives & benevolentiam, multique illum adibant, incitabantque ut digna jam Marathone conſilia & facta ſuſciperet. Capeſſentem rempub. excepit populus lubens, eumque faſtidio Themiſtoclis provexit, quod acceptus plebi gratuſque ex comitate & candore eſſet, ad ſummos honores & magiſtratus. Præcipue autem evexit eum Ariſtides Lyſimachi, quod indolem perſpiceret in moribus ejus probam, & quo tanquam adverſarium, eum Themiſtoclis ingenio & audaciæ objiceret.

Ut vero, pulſis Græcia Medis, claſſi fuit præfectus, nondum imperio potitis Athenienſibus, ſed Pauſaniam adhuc & Lacedæmonios ſequentibus, primum in expeditionibus cives mirifice compoſitos atque alacritate omnibus præbuit præcellentes. Hinc, ut Pauſanias de proditione cum barbaris in ſermonem venit, ſcripſitque ad regem literas, cum ſociis autem aſpere & procaciter egit, effrænatamque licentiam ex imperio & amenti uſurpavit faſtu, hic excipiendo comiter offenſos & humaniter appellando, imperium Græciæ non armis, ſed benigno ſermone & moribus blandis imprudenti ei abſtulit. Complures enim ſocii, moroſitatem & ſuperbiam exoſi Pauſaniæ, aggregaverunt ad ſe illum & Ariſtidem; qui ſimul &, hos rapuerunt ad ſe, & Ephoris per nuntios ſignificaverunt ut Pauſaniam, quod infamia involveret Spartam & concitaret Græciam,

Ἑλλάδος, ἀνακαλεῖν τὸν Παυσανίαν. λέγεται δὲ παρθένον τινὰ Βυζαντίαν ἐπιφανῶν γονέων, ὄνομα Κλεονίκην, ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ Παυσανίου μεταπεμπομένου, τοὺς μὲν γονεῖς ὑπ' ἀνάγκης καὶ φόβου προέσθαι τὴν παῖδα· τὴν δὲ τῶν πρὸ τοῦ δωματίου δεηθεῖσαν ἀνελέσθαι τὸ φῶς, διὰ σκότους καὶ σιωπῆς τῇ κλίνῃ προσιοῦσαν, ἤδη τοῦ Παυσανίου καθεύδοντος, ἐμπεσεῖν καὶ ἀνατρέψαι τὸ λυχνίον ἄκουσαν. τὸν δὲ, ὑπὸ τοῦ ψόφου ταραχθέντα καὶ σπασάμενον τὸ παρακείμενον ἐγχειρίδιον, ὥς τινος ἐπ' αὐτὸν ἐχθροῦ βαδίζοντος, πατάξαι καὶ καταβαλεῖν τὴν παρθένον. ἐκ δὲ τῆς πληγῆς ἀποθανοῦσαν αὐτὴν, οὐκ ἐᾷν τὸν Παυσανίαν ἡσυχάζειν, ἀλλὰ νύκτωρ εἴδωλον αὐτῷ φοιτῶσαν εἰς τὸν ὕπνον, ὀργῇ λέγειν τόδε τὸ ἡρῷον,

Στεῖχε δίκης ἆσον· μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα χαλεπῶς ἐνεγκόντες οἱ σύμμαχοι, μετὰ τοῦ Κίμωνος ἐξεπολιόρκησαν αὐτόν. ὁ δ' ἐκπεσὼν τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῷ φάσματι ταραττόμενος, ὡς λέγεται, κατέφυγε πρὸς τὸ νεκυομαντεῖον εἰς Ἡράκλειαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀνακαλούμενος τῆς Κλεονίκης, παρῃτεῖτο τὴν ὀργήν. ἡ δ' εἰς ὄψιν ἐλθοῦσα, ταχέως ἔφη παύσεσθαι τῶν κακῶν αὐτὸν, ἐν Σπάρτῃ γενόμενον· αἰνιττομένη, ὡς ἔοικε, τὴν μέλλουσαν αὐτῷ τελευτήν. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πολλῶν ἱστόρηται.

Κίμων δὲ, τῶν συμμάχων ἤδη προσκεχωρηκότων αὐτῷ, στρατηγὸς εἰς Θρᾴκην ἔπλευσεν, πυνθανόμενος Περσῶν ἄνδρας ἐνδόξους καὶ συγγενεῖς βασιλέως Ἠϊόνα πόλιν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι κειμένην ποταμῷ κατέχοντας, ἐνοχλεῖν

Græciam, revocarent. Fama eſt virginem Byzantinam illuſtribus ortam parentibus, nomine Cleonicen, quam ſtupri cauſa accerſiverat Pauſanias, a parentibus fuiſſe neceſſitate & metu ſubactis dimiſſam. Eam pro cubiculo precatam ut lumen auferretur, quum per tenebras ſilentio ad cubile pergeret ſopiti jam Pauſaniæ, incurriſſe invitam in lucernam, eamque evertiſſe. At illum ex ſtrepitu obturbatum, ſtricto pugione, qui prope jacebat, quaſi ab hoſte aliquo peteretur, percuſſiſſe ac proſtraviſſe puellam: quam ex vulnere mortuam non permiſiſſe Pauſaniæ quietem; ſed ſpectrum noctu ſe offerens in ſomno hunc verſum cum indignatione ad illum protuliſſe,

I propere ad pœnas, dat maxima damna libido.

Quod factum ſocii cum Cimone iniquo animo ferentes, arcte obſederunt eum Byzantii. Elapſus tamen eſt, & viſo illo (uti fertur) exterritus Heracleam confugit ad oraculum quo manes evocantur, evocataque Cleonices anima, offenſam deprecatus eſt. Illa in conſpectum Pauſaniæ venit, ac brevi eum illis malis oſtendit explicatum iri, ubi Spartam veniſſet; obſcure nimirum imminentia ei fata deſignans. Hæc multi ſcripta reliquere.

At Cimon, quum adjunxiſſent ſe ei ſocii, dux in Thraciam eſt profectus, quod nuntiatum eſſet ex Perſis viros claros & regis neceſſarios, Eione oppido, quod ad Strymonem amnem poſitum eſt, occupato,

χλεῖν τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον Ἕλλησιν. πρῶτον μὲν ἐν μάχῃ τοὺς Πέρσας αὐτοὺς ἐνίκησε, καὶ κατέκλεισεν εἰς τὴν πόλιν· ἔπειτα τοὺς ὑπὲρ Στρυμόνα Θρᾷκας, ὅθεν αὐτοῖς ἐφοίτα σῖτος, ἀναστάτους ποιῶν, καὶ τὴν χώραν παραφυλάττων ἅπασαν, εἰς τοσαύτην ἀπορίαν τοὺς πολιορκουμένους κατέστησεν, ὥστε Βούτην τὸν βασιλέως στρατηγὸν, ἀπογνόντα τὰ πράγματα, τῇ πόλει πῦρ ἐνεῖναι, καὶ συνδιαφθεῖραι μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν χρημάτων ἑαυτόν. οὕτω δὲ λαβὼν τὴν πόλιν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἄξιον λόγου ὠφελήθη, τῶν πλείστων τοῖς βαρβάροις συγκατακαέντων· τὴν δὲ χώραν, εὐφυεστάτην οὖσαν καὶ καλλίστην, οἰκῆσαι παρέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις. καὶ τοὺς Ἑρμᾶς αὐτῷ τοὺς λιθίνους ὁ δῆμος ἀναθεῖναι συνεχώρησεν, ὧν ἐπιγέγραπται τῷ μὲν πρώτῳ,

Ἦν ἄρα κἀκεῖνοι ταλακάρδιοι, οἵ ποτε Μήδων
Παισὶν ἐπ' Ἠϊόνι Στρυμόνος ἀμφὶ ῥοὰς,
Λιμόν τ' αἴθωνα κρυερόν τ' ἐπάγοντες Ἄρηα,
Πρῶτοι δυσμενέων εὗρον ἀμηχανίην.

τῷ δὲ δευτέρῳ,

Ἡγεμόνεσσι δὲ μισθὸν Ἀθηναῖοι τάδ' ἔδωκαν,
Ἀντ' εὐεργεσίης καὶ μεγάλων ἀγαθῶν.
Μᾶλλόν τις τάδ' ἰδὼν, καὶ ἐπεσσομένων, ἐθελήσει
Ἀμφὶ περὶ ξυνοῖς πράγμασι δῆριν ἔχειν.

τῷ δὲ τρίτῳ,

Ἔκ ποτε τῆσδε πόληος, ἅμ' Ἀτρείδῃσι Μενεσθεὺς,
Ἡγεῖτο ζάθεον Τρωϊκὸν ἐς πεδίον. Οὐ-

to, conterminos infeſtare Græcos. Hic primum fudit acie Perſas ipſos, atque intra mœnia oppidi compulit: deinde accolas Strymonis Thracas, unde ſupportabatur illis commeatus, ſedibus expulit, totamque regionem ſtationibus cingens ad eas redegit obſeſſos difficultates, ut regius dux Butes, rebus deploratis, flammam ſubderet oppido, ſeque cum amicis & rebus ſuis concremaret. Ita potitus oppido, nullum cepit aliud magnopere compendium, quod fuiſſent pleraque cum barbaris incendio hauſta; ſed lætiſſimum & amœniſſimum oppido circumjectum agrum Athenienſibus dedit incolendum. Quare ſtatuas iſtas Mercurii lapideas populus ei ut poneret indulſit: quarum primæ eſt inſcriptum,

Nempe fuere viri magni quoque pectoris illi,
Qui quondam Medos mœnibus Eionis
Afflixere fame, clauſos ad Strymonis undam,
Qui primi Martis damna tulere gravis.

Secundæ,

Hæc vero ducibus retulerunt præmia grati
Cecropidæ, factis quæ meruere bonis.
Cernentem hæc aliquem de poſteritate juvabit
Bella ſubire magis, pro patriaque mori.

Tertiæ,

Agmina quum quondam Mneſtheus duxiſſet Atri-[dis
Ex hac urbe virum lata per arva Phrygum,

Gna-

Ὅν ποθ' Ὅμηρος ἔφη Δαναῶν πύκα θωρηκτάων,
Κοσμητῆρα μάχης ἔξοχον ὄντα μολεῖν.
Οὕτως οὐδὲν ἀεικὲς Ἀθηναίοισι καλεῖσθαι
Κοσμηταῖς πολέμου τ' ἀμφὶ καὶ ἠνορέης.

Ταῦτα καίπερ οὐδαμοῦ τὸ Κίμωνος ὄνομα δηλοῦντα, τιμῆς ὑπερβολὴν ἔχειν ἐδόκει τοῖς τότε ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ Θεμιστοκλῆς τοιούτου τινὸς οὔτε Μιλτιάδης ἔτυχεν· ἀλλὰ τούτῳ γε θαλλοῦ στέφανον αἰτοῦντι, Σωχάρης ὁ Δεκελεὺς ἐκ μέσου τῆς ἐκκλησίας ἀναστὰς, ἀντεῖπεν, οὐκ εὐγνώμονα μὲν, ἀρέσασαν δὲ τῷ δήμῳ τότε φωνὴν ἀφείς· Ὅταν γὰρ, ἔφη, μόνος ἀγωνισάμενος, ὦ Μιλτιάδη, νικήσῃς τοὺς βαρβάρους, τότε καὶ τιμᾶσθαι μόνος ἀξίου. διὰ τί τοίνυν τὸ Κίμωνος ὑπερηγάπησαν ἔργον; ἢ ὅτι τῶν μὲν ἄλλων στρατηγούντων, ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους, τούτου δὲ, καὶ ποιῆσαι κακῶς ἠδυνήθησαν, ἐπὶ τὴν ἐκείνων αὐτοὶ στρατεύσαντες, καὶ προσεκτήσαντο χώρας, αὐτήν τε τὴν Ἠϊόνα καὶ τὴν Ἀμφίπολιν οἰκίσαντες; ᾤκισαν δὲ καὶ Σκῦρον, ἑλόντος Κίμωνος ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Δόλοπες ᾤκουν τὴν νῆσον, ἐργάται κακοὶ γῆς, ληϊζόμενοι δὲ τὴν θάλασσαν ἐκ παλαιοῦ, τελευτῶντες οὐδὲ τῶν εἰσπλεόντων παρ' αὐτοὺς καὶ χρωμένων ἀπείχοντο ξένων, ἀλλὰ Θετταλούς τινας ἐμπόρους περὶ τὸ Κτήσιον ὁρμισαμένους συλήσαντες εἶρξαν. ἐπεὶ δὲ διαδράντες ἐκ τῶν δεσμῶν οἱ ἄνθρωποι, δίκην κατεδικάσαντο τῆς πόλεως Ἀμφικτυονικὴν, οὐ βουλομένων τὰ χρήματα τῶν πολλῶν συνεκτίνειν, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας καὶ διηρπακότας ἀποδοῦναι κελευόντων, δεί-

σαντες

Gnarum præ reliquis quem cantat Homerus Achivis
Compoſitis acies inſtruere ordinibus.
Sic etiam meritis primi dicentur ubique
Virtute inſigni Marteque Cecropidæ.

Hæc quanquam nomen nuſquam præferunt Cimonis, eximium honorem tamen illius ſeculi homines ducebant eſſe. Neque Themiſtocles ſimile quiddam eſt neque Miltiades aſſequutus: verum huic coronam oleaginam petenti, ſurgens ex media concione Sochares Decelenſis, adverſatus eſt, vocemque miſit non illam quidem æquam, ſed populo id temporis gratam, Ubi unus (inquit) certaveris Miltiades, & barbaros viceris, tunc etiam unus pete honorem. Quid igitur tantopere ſunt Cimonis factum amplexi? An quod ſub cæteris ducibus de ſalute ſua dimicaverint cum hoſtibus, hoc vero duce inferre etiam illis cladem, facta in ditionem eorum irruptione, potuerint, provincias ſubegerint, ipſamque Eiona & Amphipolim colonias deduxerint? In Scyrum inſuper, quam cepit Cimon ex hujuſcemodi occaſione: Dolopes eam inſulam tenebant, ignavi agricolæ: hi prædando, mare infeſtum antiquitus habebant. Nec a commeantibus denique ad ipſos & commercia ſecum habentibus temperabant hoſpitibus, ſed mercatores aliquot Theſſalos, negotiandi cauſa eo profectos, ſpoliaverunt vinxeruntque. Qui, quum ex cuſtodia effugiſſent, damnaverunt eam civitatem in jus vocatam apud Amphictyonas. Quia vero pendere una mulctam renuit plebs, eos autem qui prædam abſtuliſſent poſſiderentque juſſerunt ſolvere, il-

li

σαντες ἐκεῖνοι, πέμπουσι γράμματα πρὸς Κίμωνα, κελεύοντες ἥκειν μετὰ τῶν νεῶν ληψόμενον τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἐνδιδομένην. παραλαβὼν δ' οὕτω τὴν νῆσον ὁ Κίμων, τοὺς μὲν Δόλοπας ἐξήλασε, καὶ τὸν Αἰγαῖον ἠλευθέρωσε· πυνθανόμενος δὲ τὸν παλαιὸν Θησέα τὸν Αἰγέως φυγόντα μὲν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σκῦρον, αὐτοῦ δ' ἀποθανόντα δόλῳ διὰ φόβον ὑπὸ Λυκομήδους τοῦ βασιλέως, ἐσπούδασε τὸν τάφον ἀνευρεῖν. καὶ γὰρ ἦν χρησμὸς Ἀθηναίοις, τὰ Θησέως λείψανα κελεύων ἀνακομίζειν εἰς ἄστυ, καὶ τιμᾶν ὡς ἥρωα πρεπόντως. ἀλλ' ἠγνόουν ὅπου κεῖται, Σκυρίων οὐχ ὁμολογούντων οὐδ' ἐώντων ἀναζητεῖν. τότε δὴ πολλῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ σηκοῦ μόγις ἐξευρεθέντος, ἐνθέμενος ὁ Κίμων εἰς τὴν αὐτοῦ τριήρη τὰ ὀστᾶ, καὶ τἄλλα κοσμήσας μεγαλοπρεπῶς, κατήγαγεν εἰς τὴν αὐτοῦ δι' ἐτῶν σχεδὸν τετρακοσίων. ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα πρὸς αὐτὸν ἡδέως ὁ δῆμος ἔσχεν. ἔθεντο δ' εἰς μνήμην αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν τραγῳδῶν κρίσιν ὀνομαστὴν γενομένην. πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ Σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος, Ἀφεψίων ὁ ἄρχων, φιλονεικίας οὔσης καὶ παρατάξεως τῶν θεατῶν, κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος· ὡς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων προελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐποιήσατο τῷ Θεῷ τὰς νενομισμένας σπονδὰς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ὁρκώσας, ἠνάγκασε καθίσαι καὶ κρῖναι δέκα ὄντας, ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἕκαστον. ὁ μὲν οὖν ἀγὼν καὶ διὰ τὸ τῶν κριτῶν ἀξίωμα, τὴν φιλοτιμίαν ὑπερέβαλε. νικήσαντος δὲ τοῦ Σοφοκλέους, λέγεται τὸν Αἰσχύλον περιπαθῆ γενόμενον καὶ βαρέως ἐνεγκόντα, χρόνον

li metu perculſi, mittunt literas ad Cimonem, invitantque eum, ut cum claſſe adſit ad oppidum capiendum, quod ſe ei oſtendunt tradituros. Potitus ad eum modum Cimon inſula, Dolopas extruſit, & mare Ægæum pacavit. Quum autem veterem accepiſſet Theſeum Ægei filium, profugum Athenis contuliſſe in Scyrum ſe, atque ibi ab rege Lycomede ex ſuſpicione dolo ſublatum, laboravit ſepulchrum ejus veſtigare. Siquidem oraculum erat Athenis, quod reliquias Theſei in urbem referri, eumque pro heroe præcipiebat eximie coli. Cæterum ubi conditus eſſet ignorabant, quod Scyrii fateri nollent, neque concederent inveſtigari. Tunc vero ingenti ſtudio tandem invenit Cimon conditorium, impoſuitque navi prætoriæ oſſa, eaque omni magnificentia decorata, in patriam annis prope quadringentis poſt reduxit: quamobrem ſummam gratiam apud populum comparavit. In hujus quoque memoriam tragœdorum celebratum certamen conſtituere. Nam quum primam fabulam Sophocles etiamnum juvenis dediſſet, contentio autem eſſet & concertatio ſpectatorum, Aphepſion archon non erat ſortitus judices certaminis. Ubi vero Cimon cum collegis ducibus theatrum ingreſſus ſolennia libamina Deo fecit, non dimiſit eos, ſed illos decem ex ſingulis tribubus ſingulos coegit juratos conſidere & diſceptare. Exceſſit autem ob dignitatem judicum certamen ambitionem. Victore Sophocle, Æſchylum fama tenet diſcruciatum, atque id iniquo animo ferentem non diu Athe-

νον οὐ πολὺν Ἀθήνησι διαγαγεῖν, εἶτ᾽ οἴχεσθαι δι᾽ ὀργὴν εἰς Σικελίαν, ὅπου καὶ τελευτήσας περὶ Γέλαν τέθαπται.

Συνδειπνῆσαι δὲ τῷ Κίμωνι φησὶν ὁ Ἴων παντάπασι μειράκιον, ἥκων εἰς Ἀθήνας ἐκ Χίου παρὰ Λαομέδοντι· καὶ τῶν σπονδῶν γενομένων, παρακληθέντα ᾆσαι, καὶ ᾄσαντα οὐκ ἀηδῶς ἐπαινεῖν τοὺς παρόντας ὡς δεξιώτερον Θεμιστοκλέους. ἐκεῖνον γὰρ ᾄδειν μὲν οὐ φάναι μαθεῖν, οὐδὲ κιθαρίζειν· πόλιν δὲ ποιῆσαι μεγάλην καὶ πλουσίαν ἐπίστασθαι. τοὐντεῦθεν, οἷον εἰκὸς, ἐν πότῳ τοῦ λόγου ῥυέντος ἐπὶ τὰς πράξεις τοῦ Κίμωνος, καὶ μνημονευομένων τῶν μεγίστων, αὐτὸν ἐκεῖνον ἓν διελθεῖν στρατήγημα τῶν ἰδίων ὡς σοφώτατον. ἐπεὶ γὰρ ἐκ Σηστοῦ καὶ Βυζαντίου πολλοὺς τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτους λαβόντες οἱ σύμμαχοι, τῷ Κίμωνι διανεῖμαι προσέταξαν, ὁ δὲ χωρὶς μὲν αὐτοὺς, χωρὶς δὲ τὸν περὶ τοῖς σώμασι κόσμον αὐτῶν ἔθηκεν, ᾐτιῶντο τὴν διανομὴν ὡς ἄνισον. ὁ δὲ τῶν μερίδων ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἑλέσθαι τὴν ἑτέραν, ἣν δ᾽ ἂν ἐκεῖνοι καταλίπωσιν, ἀγαπήσειν Ἀθηναίους. Ἡροφύτου δὲ τοῦ Σαμίου συμβουλεύσαντος αἱρεῖσθαι τὰ Περσῶν μᾶλλον ἢ Πέρσας, τὸν μὲν κόσμον αὐτοὶ ἔλαβον, Ἀθηναίοις δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλιπον. καὶ τότε μὲν ὁ Κίμων ἀπῄει, γελοῖος εἶναι δοκῶν διανομεὺς, τῶν μὲν συμμάχων ψέλλια χρυσᾶ καὶ μανιάκας, καὶ στρεπτοὺς καὶ κάνδυας καὶ πορφύραν φερομένων, τῶν δ᾽ Ἀθηναίων γυμνὰ σώματα κακῶς ἠσκημένα πρὸς ἐργασίαν παραλαβόντων. μικρὸν δ᾽ ὕστερον οἱ τῶν ἑαλωκότων φίλοι καὶ οἰκεῖοι, καταβαίνοντες ἐκ Φρυγίας καὶ Λυδίας, ἐλυτροῦντο μεγάλων χρημάτων ἕκαστον· ὥστε τῷ Κίμωνι τεσσάρων

μη-

thenis hæſiſſe, inde profectum fuiſſe ex indignatione in Siciliam, ubi defunctus quoque & circa Gelam humatus eſt.

Ion cœnatum ſe cum Cimone narrat apud Laomedontem, quum admodum adoleſcens ex Chio veniſſet Athenas. Secundum libamina quum accubuiſſet, cantaſſe eum: quem, quum non illepide ceciniſſet, commendatum fuiſſe a convivis ut Themiſtocle feſtiviorem. Illum enim ſcire ſe negaſſe canere vel citharam pulſare: urbem vero amplificare & opibus augere, id tenere. Hinc ſermone (ut fit) inter pocula ad res geſtas Cimonis delapſo, commemoratiſque maximis, hoc unum conſilium illum ipſum ex ſuis ut ſolertiſſimum propoſuiſſe. Quum enim magnum numerum barbarorum, qui capti Seſti & Byzantii fuerant, ſocii denuntiaſſent Cimoni ut divideret, atque ille hinc captivos, illinc quæ illi gerebant corporibus ornamenta poſuiſſet, iniquam partitionem queſti ſunt. Ibi juſſit ille eis, alteram portionem ſumerent, quam ipſi reliquiſſent, ea fore ait Athenienſes contentos. Autore Samio Herophyto, ut res Perſarum præ Perſis deligerent, illi ornamenta cepere, Athenienſibus reliquerunt captivos. Atque in præſentia quidem ridiculus diviſor habitus Cimon eſt, quod ſocii aureas armillas, catellas, torques, candyas, & purpuram ferrent, Athenienſibus vero nuda cederent corpora male ad laborem comparata. Verum brevi poſt captivorum amici & propinqui ex Phrygia & Lydia venientes ſingulos grandi pretio redemerunt. Unde Cimon claſ-

μίνων τροφὰς εἰς τὰς ναῦς ὑπάρξαι, καὶ προσέτι τῇ πόλει χρυσίον οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν λύτρων περιγενέσθαι.

Ἤδη δ' εὐπορῶν ὁ Κίμων, ἐφόδια τῆς στρατιᾶς, ἃ καλῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἔδοξεν ὠφελεῖσθαι, κάλλιον ἀνήλισκεν εἰς τοὺς πολίτας. τῶν τε γὰρ ἀγρῶν τοὺς φραγμοὺς ἀφεῖλεν, ἵνα καὶ τοῖς ξένοις καὶ τῶν πολιτῶν τοῖς δεομένοις ἀδεῶς ὑπάρχῃ λαμβάνειν τῆς ὀπώρας· καὶ δεῖπνον οἴκοι παρ' αὐτῷ, λιτὸν μὲν, ἀρκοῦν δὲ πολλοῖς ἐποιεῖτο καθ' ἡμέραν· ἐφ' ὧ τῶν πενήτων ὁ βουλόμενος εἰσῄει, καὶ διατροφὴν εἶχεν ἀπράγμονα, μόνοις τοῖς δημοσίοις σχολάζων. ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν, οὐχ ἁπάντων Ἀθηναίων, ἀλλὰ τῶν δημοτῶν αὐτοῦ Λακιαδῶν παρεσκευάζετο τῷ βουλομένῳ τὸ δεῖπνον. αὐτῷ δὲ νεανίσκοι παρείποντο συνήθεις, ἀμπεχόμενοι καλῶς, ὧν ἕκαστος, εἴ τις συντύχοι τῷ Κίμωνι τῶν ἀστῶν πρεσβύτερος ἠμφιεσμένος ἐνδεῶς, διημείβετο πρὸς αὐτὸν τὰ ἱμάτια. καὶ τὸ γινόμενον ἐφαίνετο σεμνόν. οἱ δ' αὐτοὶ καὶ νόμισμα κομίζοντες ἄφθονον, παριστάμενοι τοῖς κομψοῖς τῶν πενήτων ἐν ἀγορᾷ σιωπῇ τῶν κερματίων ἐνέβαλλον εἰς τὰς χεῖρας. ὧν δὴ καὶ Κρατῖνος κωμικὸς ἐν Ἀρχιλόχοις ἔοικε μεμνῆσθαι διὰ τούτων,

> Κἀγὼ γὰρ ηὔχουν Μητρόβιος ὁ γραμματεὺς
> Σὺν ἀνδρὶ θείῳ καὶ φιλοξενωτάτῳ
> Καὶ πάντ' ἀρίστῳ τῶν πανελλήνων πρώτῳ,
> Κίμωνι, λιπαρὸν γῆρας εὐωχούμενος
> Αἰῶνα πάντα συνδιατρίψειν. ὁ δὲ
> Λιπὼν, βέβηκε πρότερος.

ἔτι

ſi in quatuor menſes alimenta præbuit, inſuperque non parum reipub. ex redemptione illorum ſuperfuit auri.

Jam abundans Cimon, imperii ſui compendia, quæ præclare ab hoſtibus paraverat, præclarius impendit in cives. Prædiis enim ſuis ſepta detraxit, ut & peregrini & cives quotquot quærerent libere ſumerent fructus. Cœna domi apud eum frugalis illa quidem, ſed multis tamen ſufficiens erat quotidie inſtructa: quo quilibet pauper admittebatur, ubi alimenta habebat citra laborem ſuum, ut vacare ſolis negotiis publicis poſſet. Ariſtoteles vero autor eſt, non omnibus Athenienſibus, ſed curialium tantum ejus Laciadarum cuivis paratam cœnam fuiſſe. Comitabantur eum familiares adoleſcentes honeſte amicti, quorum quiſque ubi occurrebat Cimoni ex civibus major natu obſoletius veſtitus, pallium cum eo commutabat. Habebat ea res magnificam ſpeciem. Nummos iidem ferebant cumulate, qui in foro adjungebant ſe inopibus, ſiqui honeſti forent, eoſque his ſilentio injiciebant in manum. Cujus rei apparet Cratinum comicum in Archilochis meminiſſe hiſce verbis,

> *In dulcibus votis mihi Metrobio erat*
> *Scribæ, ſuavem tranſigere vitam ſeni*
> *Summe hoſpitali cum viro divinitus*
> *Facto, melior inter Pelaſgos quo fuit*
> *Nemo aut prior, Cimone: ſed fato gravi*
> *Defunctus abſceſſit prior.*

Ad

ἔτι τοίνυν Γοργίας μὲν ὁ Λεοντῖνος φησὶ τὸν Κίμωνα τὰ χρήματα κτᾶσθαι μὲν ὡς χρῷτο, χρῆσθαι δὲ ὡς τιμῷτο. Κριτίας δὲ, τῶν τριάκοντα γενόμενος, ἐν ταῖς ἐλεγείαις εὔχεται,

Πλοῦτον μὲν Σκοπαδῶν, μεγαλοφροσύνην δὲ Κίμωνος,
Νίκας δ' Ἀγεσίλα τοῦ Λακεδαιμονίου.

καί τοι Λίχαν γε τὸν Σπαρτιάτην ἀπ' οὐδενὸς ἄλλου γινώσκομεν ἐν τοῖς Ἕλλησιν ὀνομαστὸν γενόμενον, ἢ ὅτι τοὺς ξένους ἐν ταῖς γυμνοπαιδείαις ἐδείπνιζεν· ἡ δὲ Κίμωνος ἀφθονία καὶ τὴν παλαιὰν τῶν Ἀθηναίων φιλοξενίαν καὶ φιλανθρωπίαν ὑπερέβαλεν. οἱ μὲν γὰρ, ἐφ' οἷς ἡ πόλις μέγα φρονεῖ δικαίως, τότε σπέρμα τῆς τροφῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξέδωκαν, ὑδάτων τε πηγαίων καὶ πυρὸς ἔναυσιν χρήζουσιν ἀνθρώποις ἐδίδαξαν. ὁ δὲ τὴν μὲν οἰκίαν τοῖς πολίταις πρυτανεῖον ἀποδείξας κοινὸν, ἐν δὲ τῇ χώρᾳ καρπῶν ἑτοίμων ἀπαρχὰς, καὶ ὅσα ὧραι καλὰ φέρουσι, χρῆσθαι καὶ λαμβάνειν ἅπαντα τοῖς ξένοις παρέχων, τρόπον τινὰ τὴν ἐπὶ Κρόνου μυθολογουμένην κοινωνίαν εἰς τὸν βίον αὖθις κατῆγεν. οἱ δὲ ταῦτα κολακείαν ὄχλου καὶ δημαγωγίαν εἶναι διαβάλλοντες, ὑπὸ τῆς ἄλλης ἐξηλέγχοντο τοῦ ἀνδρὸς προαιρέσεως, ἀριστοκρατικῆς καὶ Λακωνικῆς οὔσης. ὅς γε καὶ Θεμιστοκλεῖ πέρα τοῦ δέοντος ἐπαίροντι τὴν δημοκρατίαν, ἀντέβαινε μετ' Ἀριστείδου· καὶ πρὸς Ἐφιάλτην ὕστερον χάριτι τοῦ δήμου καταλύοντα τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν διηνέχθη. λημμάτων δὲ δημοσίων τοὺς ἄλλους, πλὴν Ἀριστείδου καὶ Ἐφιάλτου, πάντας ἀναπιμπλαμένους ὁρῶν, αὑτὸν ἀδέκαστον καὶ ἄθικτον ἐν τῇ πολιτείᾳ δωροδοκίας, καὶ πάντα περι-

Ad hæc Gorgias Leontinus Cimonem refert pecuniam quæſiſſe, ut uteretur: uſum, ut honorem aſſequeretur. Critias etiam ex triginta tyrannis unus optat in Elegiis,

Divitias Scopadum, generoſaque facta Cimonis,
Ageſilae etiam parta trophæa tibi.

Licham quidem ſcimus Laconem nulla re celebrem alia in Græcia evaſiſſe, quam quod ludis gymnicis eſſet ſolitus cœna excipere peregrinos. Enimvero Cimonis liberalitas etiam veterum Athenienſium ſuperavit hoſpitalitem & benignitatem. Illi enim, unde urbs hæc jure gloriatur, alimentorum ſemen ediderunt inter Græcos, atque aquam fontanam accendendique copiam ignis hominibus, quibus eſſet opus, largiti ſunt. At hic ædes ſuas pro cœnatione publica aperiendo, & ruri fructus tempeſtivos capiendos, ac quæcunque anni tempora gignunt bona, fruenda ſumenda peregrinis præbendo, quaſi fabuloſam illam, quæ Saturni regno fuit, rerum communionem in orbem reduxit. Qui autem blandimenta hæc ad vulgus & populares calumniabantur eſſe aſſentationes, eos retundebant reliqua illius viri inſtituta, optimatium partibus conſentanea & Laconica. Quippe Themiſtocli plus ſatis populi jus evehenti reluctatus eſt ſocio Ariſtide: & cum Ephialte poſt, curiam Areopagi in gratiam populi moliente diſſolvere, contentiones ſuſcepit. Porro capturis publicis alios extra Ariſtidem & Ephialtem omnes cernens repletos, incorruptum ſe & intactum a quæſtu in repub. præſtitit, omniaque

προῖκα καὶ καθαρῶς πράττοντα καὶ λέγοντα διὰ τέλους παρέσχε. λέγεται γέ τοι Ῥοισάκην τινὰ βάρβαρον, ἀποστάτην βασιλέως ἐλθεῖν μετὰ χρημάτων πολλῶν εἰς Ἀθήνας, καὶ σπαραττόμενον ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν, καταφυγεῖν πρὸς Κίμωνα, καὶ θεῖναι παρὰ τὴν αὔλειον αὐτοῦ φιάλας δύο, τὴν μὲν ἀργυρείων ἐμπλησάμενον Δαρεικῶν, τὴν δὲ χρυσῶν· ἰδόντα δὲ τὸν Κίμωνα, καὶ μειδιάσαντα, πυθέσθαι τοῦ ἀνθρώπου πότερον αἱρεῖται, Κίμωνα μισθωτὸν ἢ φίλον ἔχειν· τοῦ δὲ φήσαντος φίλον, οὐκοῦν, φάναι, ταῦτ' ἄπιθι μετὰ σεαυτοῦ κομίζων· χρήσομαι γὰρ αὐτοῖς ὅταν δέωμαι, φίλος γενόμενος.

Ἐπεὶ δ' οἱ σύμμαχοι τοὺς φόρους μὲν ἐτέλουν, ἄνδρας δὲ καὶ ναῦς ὡς ἐτάχθησαν οὐ παρεῖχον, ἀλλ' ἀπαγορεύοντες ἤδη πρὸς τὰς στρατείας, καὶ πολέμου μὲν οὐδὲν δεόμενοι, γεωργεῖν δὲ καὶ ζῆν καθ' ἡσυχίαν ἐπιθυμοῦντες, ἀπηλλαγμένων τῶν βαρβάρων καὶ μὴ διοχλούντων, οὔτε τὰς ναῦς ἐπλήρουν, οὔτ' ἄνδρας ἀπέστελλον, οἱ μὲν ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων προσηνάγκαζον αὐτοὺς ταῦτα ποιεῖν, καὶ τοὺς ἐλλείποντας ὑπάγοντες δίκαις καὶ κολάζοντες, ἐπαχθῆ τὴν ἀρχὴν καὶ λυπηρὰν ἐποίουν. Κίμων δὲ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἐν τῇ στρατηγίᾳ πορευόμενος, βίαν μὲν οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων προσῆγε, χρήματα δὲ λαμβάνων παρὰ τῶν οὐ βουλομένων στρατεύεσθαι καὶ ναῦς κενὰς, ἐκείνους εἴα δελεαζομένους τῇ σχολῇ περὶ τὰ οἰκεῖα διατρίβειν, γεωργοὺς καὶ χρηματιστὰς ἀπολέμους ἐκ πολεμικῶν ὑπὸ τρυφῆς καὶ ἀνοίας γινομένους. τῶν δ' Ἀθηναίων ἀνὰ μέρος πολλοὺς ἐμβιβάζων, καὶ διαπονῶν ταῖς στρατείαις, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων μισθοῖς καὶ χρήμασι δεσπότας αὐτῶν τῶν διδόντων

que gratis & innocenter per totam vitam & fecit & dixit. Ferunt nempe Rœſacem quemdam barbarum, qui a rege deſciverat, Athenas cum magna pecunia ſe contuliſſe. Hunc, quum fatigaretur a ſycophantis, confugiſſe ad Cimonem, ac phialas duas aureas ad veſtibulum ejus poſuiſſe, unam argenteorum Daricorum, alteram aureorum plenam: Cimonem vero, ubi vidit, arriſiſſe, atque hominem rogaſſe, mercenario Cimone, an uti mallet amico? Qui ut reſpondit, Amico, tum dixiſſe, Ergo aufer iſta tecum: utar iis, quia amicus tuus ſum, ubi opus habuero.

Quum autem penderent vectigalia ſocii, milites vero & naves completas, ut indictum iis fuerat, non præberent, verum eſſent jam ab expeditionibus averſi, atque a bello abhorrerent, agros vero colere & quietam vitam geſtirent ducere, quia barbari receperant ſe, nec quicquam faceſſebant negotii: ad hæc munera ſubeunda compellebant eos reliqui Athenienſium duces; eoſque qui non parebant, judiciis mulctiſque coercendo invidioſum reddebant imperium Athenienſium & amarum. At Cimon diverſa via imperator incedens vim nulli afferebat Græco: pecuniam autem ab illis qui nomina dare nolebant, & naves vacuas accipiebat, illos otio delinitos domi manere, agricolaſque & negotiatores & quæſtus ſectatores imbelles ex bellatoribus per mollitiam & vecordiam permittebat effici. Athenienſes vero magno numero viciſſim imponebat in naves & expeditionibus ſubigebat. Quare brevi ſpatio eos ſociorum dominos ipſorum præbentium ſtipendiis,

δούλων ἐποίησε. πλέοντας γὰρ αὐτοὺς συνεχῶς, καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντας ἀεὶ τὰ ὅπλα, καὶ τρεφομένους καὶ ἀσκοῦντας ἐκ τῆς αὐτῶν στρατείας, ἐθισθέντες φοβεῖσθαι καὶ κολακεύειν, ἔλαθον ἀντὶ συμμάχων ὑποτελεῖς καὶ δοῦλοι γεγονότες.

Καὶ μὴν αὐτοῦ γε τοῦ μεγάλου βασιλέως οὐδεὶς ἐταπείνωσε καὶ συνέστειλε τὸ φρόνημα μᾶλλον ἢ Κίμων. οὐ γὰρ ἀνῆκεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπηλλαγμένον, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ ποδὸς διώκων, πρὶν διαπνεῦσαι καὶ στῆναι τοὺς βαρβάρους, τὰ μὲν ἐπόρθει καὶ κατεστρέφετο, τὰ δὲ ἀφίστη καὶ προσήγετο τοῖς Ἕλλησιν· ὥστε τὴν ἀπ' Ἰωνίας Ἀσίαν, ἄχρι Παμφυλίας παντάπασιν Περσικῶν ὅπλων ἐρημῶσαι. πυθόμενος δὲ τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς μεγάλῳ στρατῷ καὶ ναυσὶ πολλαῖς ἐφεδρεύειν περὶ Παμφυλίαν, καὶ βουλόμενος αὐτοῖς ἄπλουν καὶ ἀνέμβατον ὅλως ὑπὸ φόβου τὴν ἐντὸς Χελιδονίων ποιήσασθαι θάλατταν, ὥρμησεν ἄρας ἀπὸ Κνίδου καὶ Τριοπίου διακοσίαις τριήρεσι, πρὸς μὲν τάχος ἀπ' ἀρχῆς καὶ περιαγωγὴν ὑπὸ Θεμιστοκλέους ἄριστα κατεσκευασμέναις· ἐκεῖνος δὲ τότε καὶ πλατυτέρας ἐποίησεν αὐτὰς, καὶ διάβασιν τοῖς καταστρώμασιν ἔδωκεν, ὡς ἂν ὑπὸ τῶν πολλῶν ὁπλιτῶν μαχιμώτεραι προσφέροιντο τοῖς πολεμίοις. ἐπιπλεύσας δὲ τῇ πόλει τῶν Φασηλιτῶν, Ἑλλήνων μὲν ὄντων, οὐ δεχομένων δὲ τὸν στόλον, οὐδὲ βουλομένων ἀφίστασθαι βασιλέως, τήν τε χώραν κακῶς ἐποίει, καὶ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν. οἱ δὲ Χῖοι συμπλέοντες αὐτῷ, πρὸς δὲ τοὺς Φασηλίτας ἐκ παλαιοῦ φιλικῶς ἔχοντες, ἅμα μὲν τὸν Κίμωνα κατεπράϋνον, ἅμα δὲ τοξεύοντες ὑπὲρ τὰ τείχη βιβλίδια προσκείμενα

diis & nummis reddidit. Hos enim qui navigabant aſſidue, arma perpetuo tractabant, ſuſtinebant & exercebant ſe ſuis expeditionibus, quia aſſueſcebant illi formidare & aſſentari, evadebant imprudentes pro ſociis vectigales eorum & ſervi.

Jam magni regis quidem nemo ſpiritus magis quam Cimon infregit atque imminuit. Neque enim fugatum ex Græcia dimiſit, ſed, quaſi veſtigiis inhærens, priuſquam reſpirarent, & conſiſterent barbari, alia depopulatus eſt & delevit, alia ad defectionem impulit ſubjunxitque Græcis, ut in Aſia ab Ionia uſque ad Pamphyliam nuſquam Perſica arma apparerent. Quum autem allatum ad eum eſſet regios duces magno exercitu & ingenti claſſe circa Pamphyliam ſtativa habere, quo iis mare, quod inter inſulas Chelidonias eſt, undequaque redderet infeſtum & inacceſſum, provectus eſt a Cnido & Triopio navibus ducentis, quæ agiles ut eſſent & verſatiles, optime fuerant a principio per Themiſtoclem paratæ: tunc vero effecit hic latiores quoque, pontemque foris addidit, ut multis inſtructæ armatis cum hoſtibus concurrerent pugnaciores. Poſtquam infeſtus decurrit ad Phaſelim, cujus oppidi erant Græci quidem incolæ, ſed claſſem ipſius non recipiebant, neque deſciſcere volebant a rege, agrum eorum vaſtavit & muros oppugnavit. Chii autem qui erant in ejus præſidiis, quod cum Phaſelitis antiquitus amicitia intereſſet, hinc Cimonem lenierunt, hinc libellos ſagittis annexos ſuper muros miſerunt,

μένα τοῖς οἰστοῖς, ἐξήγγελλον τοῖς Φασηλίταις. τέλος δὲ διήλλαξαν αὐτοὺς, ὅπως δέκα τάλαντα δόντες ἀκολουθῶσι καὶ συστρατεύωσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. Ἔφορος μὲν οὖν Τιθραύστην φησὶ τῶν βασιλικῶν νεῶν ἄρχειν, καὶ τοῦ πεζοῦ Φερενδάτην· Καλλισθένης δὲ Ἀριομάνδην τὸν Γωβρύου, κυριώτατον ὄντα τῆς δυνάμεως, παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ταῖς ναυσὶ παρορμεῖν, οὐκ ὄντα μάχεσθαι τοῖς Ἕλλησι πρόθυμον, ἀλλὰ προσδεχόμενον ὀγδοήκοντα ναῦς Φοινίσσας ἀπὸ Κύπρου προσπλεούσας. ταύτας φθῆναι βουλόμενος ὁ Κίμων ἀνήχθη, βιάζεσθαι παρεσκευασμένος, ἂν ἑκόντες μὴ ναυμαχῶσιν. οἱ δὲ πρῶτον μὲν, ὡς μὴ βιασθεῖεν, εἰς τὸν ποταμὸν εἰσωρμίσαντο, προσφερομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἀντεξέπλευσαν, ὡς ἱστορεῖ Φανόδημος, ἑξακοσίαις ναυσίν· ὡς δ' Ἔφορος, πεντήκοντα καὶ τριακοσίαις. ἔργον δὲ κατὰ γοῦν τὴν θάλατταν οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν ἐπράχθη τῆς δυνάμεως ἄξιον, ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὴν γῆν ἀποστρέφοντες, ἐξέπιπτον οἱ πρῶτοι, καὶ κατέφυγον εἰς τὸ πεζὸν ἐγγὺς παρατεταγμένον· οἱ δὲ καταλαμβανόμενοι, διεφθείροντο μετὰ τῶν νεῶν. ᾧ καὶ δῆλον ἐστιν ὅτι πάμπολλαί τινες αἱ πεπληρωμέναι τοῖς βαρβάροις νῆες ἦσαν, ὅτε πολλῶν μὲν, ὡς εἰκὸς, ἐκφυγουσῶν, πολλῶν δὲ συντριβεισῶν, ὅμως διακοσίας αἰχμαλώτους ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι.

Τῶν δὲ πεζῶν ἐπικαταβάντων πρὸς τὴν θάλασσαν, μέγα μὲν ἔργον ἐφαίνετο τῷ Κίμωνι τὸ βιάζεσθαι τὴν ἀπόβασιν, καὶ κεκμηκότας ἀκμῆσι καὶ πολλαπλασίοις ἐπάγειν τοὺς Ἕλληνας· ὅμως δὲ, ῥώμῃ καὶ φρονήματι τοῦ κρατεῖν ὁρῶν ἐπηρμένους καὶ προθύμους ὁμόσε χωρεῖν τοῖς βαρβάροις, ἀπεβί-

βαζε

ſerunt, atque omnia ſignificarunt Phaſelitis. Poſtremo pacem inter eos his conciliaverunt legibus, ut talenta decem numerarent, Cimonem ſequerentur, unaque arma ferrent in barbaros. Porro Ephorus quidem Tithrauſtem claſſi regiæ tradit præfuiſſe, terreſtribus copiis Pherendatem: Calliſthenes vero, Ariomandis Gobryæ filii ſummum imperium in exercitu fuiſſe. Hunc claſſem ad Eurymedontem in ſtatione habuiſſe, nec fuiſſe ad certandum cum Græcis promptum, ſed naves Phœniſſas ex Cypro adventantes præſtolatum. Ad hæc prævertenda Cimon in altum provectus eſt, ſi detrectarent certamen, vi eos adacturus. Illi primo, ne cogi poſſent, amnem ſubierunt. Cæterum ubi ingruerunt Athenienſes, ſexcentis navibus, ut ſcribit Phanodemus, ut Ephorus, trecentis quinquaginta occurrerunt ei. Enimvero nihil hi mari pro tanta claſſe ediderunt memorabile, ſed illico proras verterunt ad littus, ac primi ſe ejecerunt in terram, atque ad exercitum pedeſtrem, qui erat in propinquo inſtructus, refugere, cæteri oppreſſi una cum navibus periere. Unde liquet permultas fuiſſe barbaris completas naves, ubi multis (ut eſt veriſimile) elapſis, multis obtritis, ducentas tamen captivas abſtraxerint Athenienſes.

Quum vero pedeſtres copiæ ad mare infeſtæ deſcendiſſent, magni quidem laboris opus Cimoni videbatur vi deſcenſionem facere, defeſſoſque cum integris, qui multi eſſent ſingulis comparati, committere Græcos. Attamen, viribus & victoriæ fiducia cernens eos elatos alacreſque ad pedem cum barbaris conferen-

feren-

βάζε τοὺς ὁπλίτας ἔτι θερμοὺς τῷ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἀγῶνι, μετὰ κραυγῆς καὶ δρόμου προσφερομένους. ὑποστάντων δὲ τῶν Περσῶν καὶ δεξαμένων οὐκ ἀγεννῶς, κρατερὰ μάχη συνέστη· καὶ τῶν Ἀθηναίων ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ τοῖς ἀξιώμασι πρῶτοι καὶ διαπρεπεῖς ἔπεσον· πολλῷ δ' ἀγῶνι τρεψάμενοι τοὺς βαρβάρους ἔκτεινον, εἶτα ᾕρουν αὐτούς τε καὶ σκηνὰς παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσας. Κίμων δ', ὥσπερ ἀθλητὴς δεινὸς, ἡμέρᾳ μιᾷ δύο καθῃρηκὼς ἀγωνίσματα, καὶ τὸ μὲν ἐν Σαλαμῖνι πεζομαχίᾳ, τὸ δ' ἐν Πλαταιαῖς ναυμαχίᾳ παρεληλυθὼς, τρόπαιον ἐπηγωνίσατο ταῖς νίκαις, καὶ τὰς ὀγδοήκοντα Φοινίσσας τριήρεις, αἳ τῆς μάχης ἀπελείφθησαν, Ὕδρῳ προσβεβληκέναι πυθόμενος, διὰ τάχους ἔπλευσεν· οὐδὲν εἰδότων βέβαιον οὔπω περὶ τῆς μείζονος δυνάμεως τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ δυσπίστως ἔτι καὶ μετεώρως ἐχόντων· ᾗ καὶ μᾶλλον ἐκπλαγέντες, ἀπώλεσαν τὰς ναῦς ἁπάσας, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ πλεῖστοι συνδιεφθάρησαν. τοῦτο τὸ ἔργον οὕτως ἐταπείνωσε τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως, ὥστε συνθέσθαι τὴν περιβόητον εἰρήνην ἐκείνην, ἵππου μὲν δρόμον ἀεὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπέχειν θαλάσσης, ἔνδον δὲ Κυανέων καὶ Χελιδονίων μακρᾷ νηῒ καὶ χαλκεμβόλῳ μὴ πλέειν. καίτοι Καλλισθένης οὔ φησι ταῦτα συνθέσθαι τὸν βάρβαρον, ἔργῳ δὲ ποιεῖν διὰ φόβον τῆς ἥττης ἐκείνης, καὶ μακρὰν οὕτως ἀποστῆναι τῆς Ἑλλάδος, ὥστε πεντήκοντα ναυσὶ Περικλέα, καὶ τριάκοντα μόναις Ἐφιάλτην ἐπέκεινα πλεῦσαι Χελιδονίων, καὶ μηδὲν αὐτοῖς ναυτικὸν ἀπαντῆσαι παρὰ τῶν βαρβάρων. ἐν δὲ τοῖς ψηφίσμασιν ἃ συνήγαγε Κρατερὸς, ἀντίγραφα

ferendum, pedites ex prœlio navali adhuc calidos expoſuit. Hi cum clamore & impetu irruerunt in hoſtem: quos quia Perſæ exceperunt non ignaviter, acris commiſſa pugna eſt. Ex Athenienſibus fortiſſimus quiſque & dignitate primus ſplendidiſſimuſque cecidit. Verum magno tandem labore fuderunt fugaveruntque barbaros. Inde & reliquos ceperunt & tentoriis omni opulentia refertis potiti ſunt. Cimon vero, ut inſignis athleta, prœliis uno die duobus victor, ac decus Salaminium terreſtri pugna, navali Platæenſe tranſgreſſus, certamen aliud quaſi additamentum victoriis & trophæum quærens ſubiit: atque naves Phœniſſas octoginta, quæ non interfuerant prœlio, ubi ſtare ad Hydrum eſt allatum, direxit eo propere curſum; quum de majore exercitu nondum quicquam duces certi intellexiſſent, ſed fidem nondum adhibentes eſſent ſuſpenſi. Quo magis perterriti omnes naves amiſere, unaque homines maxima ex parte interiere. Hoc factum adeo animum fregit regis, ut nobilem illam pacem iniret, ut ſemper a mari Græco curriculum equi abſtineret, neque intra inſulas Cyaneas & Chelidonias longam navem vel roſtratam haberet. Calliſthenes vero negat ita fœdere pactum barbarum, ſed re id illius metu victoriæ præſtitiſſe, ac tam procul a Græcia ſe removiſſe, ut quinquaginta navibus Pericles, & Ephialtes triginta tantum Chelidonias ſupervecti, nihil ſibi obvium viderint claſſis barbaricæ. Verum inter plebiſcita quæ conſarcinavit Craterus, exemplum eſt

γράφα συνθηκῶν ὡς γενομένων κατατέτακται. φασὶ δὲ καὶ βωμὸν εἰρήνης διὰ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ἱδρύσασθαι, καὶ Καλλίαν τὸν πρεσβεύσαντα τιμῆσαι διαφερόντως. πραθέντων δὲ τῶν αἰχμαλώτων λαφύρων, εἴς τε τὰ ἄλλα χρήμασιν ὁ δῆμος ἐῤῥώσθη, καὶ τῇ ἀκροπόλει τὸ νότιον τεῖχος κατεσκεύασεν, ἀπ' ἐκείνης εὐπορήσας τῆς στρατείας. λέγεται δὲ καὶ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἃ σκέλη καλοῦσι, συντελεσθῆναι μὲν ὕστερον τὴν οἰκοδομίαν, τὴν δὲ πρώτην θεμελίωσιν, εἰς τόπους ἑλώδεις καὶ διαβρόχους τῶν ἔργων ἐμπεσόντων, ἐρεισθῆναι διὰ Κίμωνος ἀσφαλῶς, χάλικι πολλῇ καὶ λίθοις βαρέσι τῶν ἑλῶν πιεσθέντων, ἐκείνου χρήματα πορίζοντος καὶ διδόντος. πρῶτος δὲ ταῖς λεγομέναις ἐλευθερίοις καὶ γλαφυραῖς διατριβαῖς, αἳ μικρὸν ὕστερον ὑπερφυῶς ἠγαπήθησαν, ἐκαλλώπισε τὸ ἄστυ· τὴν μὲν ἀγορὰν πλατάνοις καταφυτεύσας, τὴν δ' Ἀκαδημίαν ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς, κατάῤῥυτον ἀποδείξας ἄλσος, ἠσκημένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις.

Ἐπεὶ δὲ τῶν Περσῶν τινες οὐκ ἐβούλοντο τὴν Χεῤῥόνησον καταλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Θρᾷκας ἄνωθεν ἐπεκαλοῦντο, καταφρονοῦντες τοῦ Κίμωνος μετ' ὀλίγων παντάπασι τριήρων Ἀθήνηθεν ἐκπεπλευκότος, ὁρμήσας ἐπ' αὐτοὺς, τέσσαρσι μὲν ναυσὶ τρισκαίδεκα τὰς ἐκείνων ἔλαβεν· ἐξελάσας δὲ τοὺς Πέρσας, καὶ κρατήσας τῶν Θρᾳκῶν, πᾶσαν ᾠκειώσατο τῇ πόλει τὴν Χεῤῥόνησον. ἐκ δὲ τούτου, Θασίους μὲν ἀποστάντας Ἀθηναίων καταναυμαχήσας, τρεῖς καὶ τριάκοντα ναῦς ἔλαβε, καὶ τὴν πόλιν ἐξεπολιόρκησε, καὶ τὰ χρυσία τὰ πέ-

ραν

eſt hujus fœderis, quaſi ita facti relatum. Aram pacis quoque hac de cauſa perhibent Athenienſes erexiſſe, ac Calliam qui eam legationem obierat, ſummis decoraſſe honoribus. Præda divendita, cum ad alios uſus polluit populus pecunia, tum de illius belli manubiis auſtralem arcis murum extruxit. Ad hæc longorum murorum, (quos crura vocant) quorum abſoluta poſtmodum eſt molitio, primum fundamentum, quum opus incideret in loca paluſtria & uliginoſa, ſolo paluſtri multa glarea gravibuſque ſaxis adſtricto firmiter fuiſſe a Cimone pecuniam ſuppeditante & præbente ſuffultum. Item elegantibus illis exercitationis & diſputationis liberalis locis, quibus mirifice ſunt poſtea oblectati, urbem primus exornavit. Forum enim platanis conſevit, Academiam ex ſitienti & ſqualida irriguum nemus effecit, inſtruxitque planis curriculis & ambulationibus opacis.

Porro quia nonnulli Perſæ excedere detrectabant Cherſoneſo, opemque evocabant ſuperiorum Thracum, deſpicientes Cimonem, qui paucas naves ab Athenis ſolverat, fecit in illos impetum, ac quatuor navibus tredecim de illis cepit, ejectiſque Perſis & Thracibus domitis, redegit totam Cherſoneſum in ditionem Athenienſium. Hinc rebellantes Athenienſibus Thaſios prœlio navali fudit, tres & triginta naves eorum cepit, oppidum expugnavit, auri metalla in oppoſita continente poſita, po-

pulo

ραν Ἀθηναίοις προσεκλήσατο, καὶ χώραν ἧς ἐπῆρχον Θάσιοι, παρέλαβεν. ἐκεῖθεν δὲ ῥᾳδίως ἐπιβῆναι Μακεδονίας, καὶ πολλὴν ἀποτεμέσθαι παρασχὸν, ὡς ἐδόκει, μὴ θελήσας, αἰτίαν ἔσχε δώροις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου συμπεπεῖσθαι· καὶ δίκην ἔφυγε, τῶν ἐχθρῶν συστάντων ἐπ' αὐτόν. ἀπολογούμενος δὲ πρὸς τοὺς δικαστὰς, οὐκ Ἰώνων ἔφη προξενεῖν, οὐδὲ Θεσσαλῶν, πλουσίων ὄντων, ὥσπερ ἑτέρους, ἵνα θεραπεύωνται καὶ λαμβάνωσιν, ἀλλὰ Μακεδόνων, μιμούμενος καὶ ἀγαπῶν τὴν παρ' αὐτοῖς εὐτέλειαν καὶ σωφροσύνην, ἧς οὐδένα προτιμᾶν πλοῦτον, ἀλλὰ πλουτίζων ἀπὸ τῶν πολεμίων τὴν πόλιν ἀγάλλεσθαι. μνησθεὶς δὲ τῆς κρίσεως ἐκείνης ὁ Στησίμβροτος, φησὶ τὴν Ἐλπινίκην ὑπὲρ τοῦ Κίμωνος δεομένην ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ Περικλέους. οὗτος γὰρ ἦν τῶν κατηγόρων ὁ σφοδρότατος. τὸν δὲ, μειδιάσαντα, γραῦς εἶ, φάναι, γραῦς, ὦ Ἐλπινίκη, ὡς τηλικαῦτα διαπράττεσθαι πράγματα. πλὴν ἔν γε τῇ δίκῃ πρᾳότατον γενέσθαι τῷ Κίμωνι, καὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν ἅπαξ ἀναστῆναι μόνον, ὥσπερ ἀφοσιούμενον.

Ἐκείνην μὲν οὖν ἀπέφυγε τὴν δίκην· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ πολιτείᾳ, παρὼν μὲν ἐκράτει καὶ συνέστελλε τὸν δῆμον ἐπιβαίνοντα τοῖς ἀρίστοις, καὶ περισπῶντα τὴν πᾶσαν εἰς ἑαυτὸν ἀρχὴν καὶ δύναμιν. ὡς δὲ πάλιν ἐπὶ στρατείαν ἐξέπλευσε, τελέως ἀνεθέντες οἱ πολλοὶ, καὶ συγχέαντες τὸν καθεστῶτα τῆς πολιτείας κόσμον, τὰ πάτρια νόμιμα, οἷς ἐχρῶντο πρότερον, Ἐφιάλτου προεστῶτος, ἀφείλοντο τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς τὰς κρίσεις, πλὴν ὀλίγων ἁπάσας·

καὶ

pulo Athenienſi adjunxit, regionem Thaſiis, quæ parebat iis ademit. Illinc quum magnam facultatem incurſandi Macedoniam atque amplos fines ejus extorquendi haberet, ubi uti hac apparuit eum nolle, in ſuſpicionem incidit quaſi muneribus ab rege Alexandro delinitus, atque adverſariorum coitione in judicium eſt vocatus. At in defenſione ſua expoſuit judicibus, non cum Ionibus ſibi neque cum Theſſalis hominibus locupletibus, neceſſitudinem intercedere hoſpitii, ſicut multis, quo colerentur & diteſcerent, verum quod Macedonas æmularetur, eorumque amplecteretur frugalitatem & continentiam, cui nullas præferret divitias, augeret vero hoſtium opibus cives, gloriari ſe. Iſtius judicii Steſimbrotus mentionem habens, Elpinicen refert ſupplicem Cimonis gratia domum ventitaſſe ad Periclem: (quippe erat hic inter accuſatores acerrimus) eum vero arridentem, Anus es, dixiſſe, Elpinice, anus es nimium quam ut res tantas tranſigas. In judicio fuiſſe tamen eum leniſſimum Cimoni, atque ad accuſandum quaſi defunctorie ſemel tantum exſurrexiſſe.

Ab eo itaque judicio fuit abſolutus. In reliquis actionibus ſuis inſultantem optimatibus populum omneque arbitrium & autoritatem ſibi vendicantem, dum domi fuit, retinuit ac refrænavit. Verum poſtquam iterum ad bellum gerendum navigavit, cum ſemel effrænis plebs confuſo præſenti reipub. ordine inveteratoque jure, quo fuerat ad eam diem uſus, eripuit duce Ephialte Areopago judicia paucis demptis omnia, omnibuſque

καὶ τῶν δικαστηρίων κυρίους ἑαυτοὺς ποιήσαντες, εἰς ἄκρατον δημοκρατίαν ἐνέβαλον τὴν πόλιν, ἤδη Περικλέους δυναμένου, καὶ τὰ τῶν πολλῶν φρονοῦντος. διὸ καὶ τοῦ Κίμωνος, ὡς ἐπανῆλθεν, ἀγανακτοῦντος ἐπὶ τῷ προπηλακίζεσθαι τὸ ἀξίωμα τοῦ συνεδρίου, καὶ πειρωμένου πάλιν ἄνω τὰς δίκας ἀνακαλεῖσθαι, καὶ τὴν ἐπὶ Κλεισθένους ἐγείρειν ἀριστοκρατίαν, κατεβόων συνιστάμενοι, καὶ τὸν δῆμον ἐξηρέθιζον, ἐκεῖνά τε τὰ πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἀνανεούμενοι, καὶ λακωνισμὸν ἐπικαλοῦντες. εἰς ἃ καὶ τὰ Εὐπόλιδος διατεθρύλληται περὶ Κίμωνος, ὅτι

Κακὸς μὲν οὐκ ἦν, φιλοπότης δὲ κἀμελής.
Κἀνίοτ' ἀπεκοιμᾶτ' ἂν ἐν Λακεδαίμονι,
Κἂν Ἐλπινίκην τήνδε καταλιπὼν μόνην.

εἰ δ' ἀμελῶν καὶ μεθυσκόμενος τοσαύτας πόλεις εἷλε, καὶ τοσαύτας νίκας ἐνίκησε, δηλονότι νήφοντος αὐτοῦ καὶ προσέχοντος, οὐδεὶς ἂν οὔτε τῶν πρότερον οὔτε τῶν ὕστερον Ἑλλήνων παρῆλθε τὰς πράξεις.

Ἦν μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς φιλολάκων· καὶ τῶν γε παίδων τῶν διδύμων τὸν ἕτερον, Λακεδαιμόνιον ὠνόμασε, τὸν δ' ἕτερον, Ἠλεῖον, ἐκ γυναικὸς αὐτῷ Κλιτορίας γενομένους, ὡς Στησίμβροτος ἱστορεῖ· δι' ὃ πολλάκις τὸν Περικλέα τὸ μητρῷον αὐτοῖς γένος ὀνειδίζειν. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς καὶ τούτους φησὶ καὶ τὸν τρίτον τῶν Κίμωνος υἱῶν Θεσσαλὸν ἐξ Ἰσοδίκης γεγονέναι τῆς Εὐρυπτολέμου τοῦ Μεγακλέους. ηὐξήθη δ' ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσπολεμούντων, καὶ τοῦτον ὄντα νέον ἐν Ἀθήναις μᾶλλον ἰσχύειν καὶ

que tribunalibus ad nutum ſuum revocatis, rempub. potentia Periclis, qui partes ſectabatur plebis, in meram demerſit populi ditionem. Quapropter in Cimonem, qui a reditu ob autoritatem illius concilii violatam ſtomachabatur, & reducere iterum eo enitebatur cauſas, illamque ſub Cliſthene reſtituere optimatum potentiam, conſpiratione facta inſurrexerunt clamoribus, populumque exaſperaverunt, refricantes iſta de ſorore ejus crimina, ac ſtudium objicientes Lacedæmoniorum. In quæ illa quadrant Eupolidis de Cimone decantata carmina, quod

Malus haud erat, ſed negligens bibaxque erat:
Aliquando dormitavit & Lacedæmone,
Solam relinquens Elpinicen hic ſuam.

Qui ſi ſupinus & temulentus cepit tam multas urbes, atque tot victorias reportavit, profecto ſobrii & intenti nemo neque prioris neque poſterioris memoriæ Græcorum res geſtas tranſcendiſſet.

Enimvero fuit ille Lacedæmoniorum a prima ætate ſtudioſior. Ac filiorum quidem geminorum (ut tradit Steſimbrotus) alterum Lacedæmonium, Eleum alterum appellavit, quos genuerat ex conjuge Clitoria: quapropter exprobravit iis crebro Pericles genus maternum. Diodorus Periegetes tam hos quam tertium Cimonis filium Theſſalum Iſodice ait Euryptolemi filii Megaclis filia natos. Evectus autem ab Lacedæmoniis fuit, qui erant Themiſtocli infeſti, & hunc juvenem Athenis tum pollere ac prin-

καὶ κρατεῖν βουλομένων. οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον ἡδέως ἑώρων, οὐ μικρὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίας τῶν Σπαρτιατῶν ἀπολαύοντες. αὐξανομένοις γὰρ αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς καὶ τὰ συμμαχικὰ πολυπραγμονοῦσιν, οὐκ ἤχθοντο τιμῇ καὶ χάριτι τοῦ Κίμωνος. τὰ γὰρ πλεῖστα δι' ἐκείνου τῶν Ἑλληνικῶν διεπράττετο, πράως μὲν τοῖς συμμάχοις, κεχαρισμένως δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὁμιλοῦντος. ἔπειτα δυνατώτεροι γενόμενοι, καὶ τὸν Κίμωνα τοῖς Σπαρτιάταις οὐκ ἠρέμα προσκείμενον ὁρῶντες, ἤχθοντο. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐπὶ παντὶ μεγαλύνων τὴν Λακεδαίμονα πρὸς Ἀθηναίους, καὶ μάλιστα ὅτε τύχοι μεμφόμενος αὐτοῖς, ἢ παροξύνων, ὥς φησι Στησίμβροτος, εἰώθει λέγειν, ἀλλ' οὐ Λακεδαιμόνιοί γε τοιοῦτοι· ὅθεν φθόνον ἑαυτῷ συνῆγε καὶ δυσμένειάν τινα παρὰ τῶν πολιτῶν. ἡ δ' οὖν ἰσχύσασα μάλιστα κατ' αὐτοῦ τῶν διαβολῶν, αἰτίαν ἔσχε τοιαύτην. Ἀρχιδάμου τοῦ Ζευξιδάμου τέταρτον ἔτος ἐν Σπάρτῃ βασιλεύοντος, ὑπὸ σεισμοῦ μεγίστου δὴ τῶν μνημονευομένων πρότερον, ἥτε χώρα τῶν Λακεδαιμονίων χάσμασιν ἐνώλισθε πολλοῖς, καὶ τῶν Ταϋγέτων τιναχθέντων κορυφαί τινες ἀπερράγησαν. αὐτὴ δ' ἡ πόλις ὅλη συνεχύθη, πλὴν οἰκιῶν πέντε, τὰς δ' ἄλλας ἤρειψεν ὁ σεισμός. ἐν δὲ μέσῃ τῇ στοᾷ γυμναζομένων ὁμοῦ τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νεανίσκων, λέγεται μικρὸν πρὸ τοῦ σεισμοῦ λαγὼν παραφανῆναι, καὶ τοὺς μὲν νεανίσκους, ὥσπερ ἦσαν ἀληλιμμένοι, μετὰ παιδιᾶς ἐκδραμεῖν καὶ διώκειν, τοῖς δ' ἐφήβοις ὑπολειφθεῖσιν ἐπιπεσεῖν τὸ γυμνάσιον, καὶ πάντας ὁμοῦ τελευτῆσαι. τὸν δὲ τάφον αὐτῶν ἔτι νῦν

principem eſſe malebant. Erat id populo Athenienſi primum jucundum, quod benevolentia in eum Lacedæmoniorum magnum fructum ipſis ferret. Initio enim incrementi, quod eſſent negotiis ſocialibus implicati, honore & gratia Cimonis non offendebantur. Siquidem res Græciæ pleræque explicabantur per eum, qui comiter cum ſociis & cum Lacedæmoniis ageret gratioſe. Inde facti opulentiores, quum Cimonem Lacedæmoniis non obſcure cernerent devotum, fremuerunt. Etenim extollebat ſemper in concione Lacedæmonem, præcipue vero ſi quid incuſaret eos aut ad quidpiam incitaret (ut Steſimbrotus refert) habebat in ore, Atqui non ſunt Lacedæmonii certe tales. Unde invidiam ſibi & odium ad populum conflavit. Quæ vero potiſſimum in eum valuit calumnia, ex cauſa orta eſt hujuſcemodi: Anno regni quarto Archidami filii Zeuxidami, Lacedæmoniorum regis, maximo omnis prioris memoriæ terræmotu, cum Laconiæ labes in multos hiatus deſedit, tum Taygetus concuſſus & vertices ſunt aliqui ejus collapſi. Ipſa convulſa urbs eſt tota præter quinque ædificia, cætera terræ tremor labefecit. Media porticu, ubi adoleſcentia & juventus una exercebant ſe, fama eſt paulo ante quam terra quateretur, leporem percurriſſe: juvenes autem, ut erant uncti, evolaſſe ludibundos ad conſectandum. Adoleſcentes vero qui remanſerant, gymnaſii ruina oppreſſos periiſſe cunctos. Horum tumulum vocant etiam hoc

νῦν σεισματίαν προσαγορεύουσιν. ταχὺ δὴ συνιδὼν ἀπὸ τοῦ παρόντος τὸν μέλλοντα κίνδυνον ὁ Ἀρχίδαμος, καὶ τοὺς πολίτας ὁρῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὰ τιμιώτατα πειρωμένους σώζειν, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι σημαίνειν ὡς πολεμίων ἐπιόντων, ὅπως ὅτι τάχιστα μετὰ τῶν ὅπλων ἀθροίζωνται πρὸς αὐτόν. ὃ δὴ καὶ μόνον ἐν τῷ τότε καιρῷ τὴν Σπάρτην διέσωσεν. οἱ γὰρ ἰδιῶται ἐκ τῶν ἀγρῶν συνέδραμον πανταχόθεν ὡς συναρπασόμενοι τοὺς σεσωσμένους τῶν Σπαρτιατῶν. ὡπλισμένους δὲ καὶ συντεταγμένους εὑρόντες, ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὰς πόλεις, καὶ φανερῶς ἐπολέμουν, τῶν τε περιοίκων ἀναπείσαντες οὐκ ὀλίγους, καὶ Μεσσηνίων ἅμα τοῖς Σπαρτιάταις συνεπιθεμένων. πέμπουσιν οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι Περικλείδαν εἰς Ἀθήνας, δεόμενοι βοηθεῖν, ὅν φησι κωμῳδῶν Ἀριστοφάνης, καθεζόμενον ἐπὶ τοῖς βωμοῖς ὠχρὸν ἐν φοινικίδι, στρατιὰν ἀπαιτεῖν. Ἐφιάλτου δὲ κωλύοντος καὶ διαμαρτυρομένου μὴ βοηθεῖν, μηδ' ἀνιστάναι πόλιν ἀντίπαλον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐᾶν κεῖσθαι καὶ πατηθῆναι τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης, Κίμωνα φησὶ Κριτίας τὴν τῆς πατρίδος αὔξησιν ἐν ὑστέρῳ θέμενον τοῦ Λακεδαιμονίων συμφέροντος, ἀναπείσαντα τὸν δῆμον, ἐξελθεῖν βοηθοῦντα μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν. ὁ δ' Ἴων ἀπομνημονεύει καὶ τὸν λόγον ᾧ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησε, παρακαλῶν μήτε τὴν Ἑλλάδα χωλὴν, μήτε τὴν πόλιν ἑτερόζυγα περιϊδεῖν γεγενημένην.

Ἐπεὶ δὲ βοηθήσας τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀπῄει διὰ Κορίνθου τὴν στρατιὰν ἄγων, ἐνεκάλει Λάχαρτος αὐτῷ, πρὶν ἐντυχεῖν τοῖς πολίταις, εἰσαγα-

γόντι

hoc ævo Siſmatiam, nomine a terræmotu ducto. Porro Archidamus ſtatim ex præſenti inſequens proſpiciens diſcrimen, civeſque cernens ex tectis quæcunque chariſſima erant, egerentes, claſſicum cani tanquam adventantibus præcipit hoſtibus, ut quam ocyſſime armati ad ipſum concurrerent. Hoc fuit unum Spartæ ea tempeſtate ſaluti. Ilotæ enim concurrerunt undique ex agris, ut Spartiatas, qui incolumes eſſent, opprimerent: quos ubi offenderunt armatos & inſtructos, in oppida ſua ſunt dilapſi, bellumque ex profeſſo fecerunt, adſcitis non paucis finitimis: ac ſimul Spartiatas adorti ſunt Meſſenii. Mittunt itaque Athenas ad petendum auxilium Lacedæmonii Periclidam, quem cavillans dicit Ariſtophanes ad aras pallidum ſedentem in veſte punicea exercitum poſtulare. Hic quum adverſaretur Ephialtes, ac teſtato negaret ſubveniendum, neque excitandam urbem Athenis adverſariam, ſed negligendam eſſe jacentem, & ſpiritus conculcandos Lacedæmoniis, Cimonem narrat Critias patriæ incremento utilitati Lacedæmoniorum poſthabito, inductoque populo, eis frequenti exercitu iviſſe ſuppetias. Ion etiam verba commemorat quibus imprimis in adhortando populum Athenienſem commovit, ne Græciam claudam reddi, neu urbem ſinerent deſtitui ſocia.

Poſtquam opem tulit Lacedæmoniis, atque in reditu iter cum exercitu per fines Corinthiorum fecit, incuſavit Lachartus eum, quod priuſquam cives appellaſſet, invexiſ-

ſet

γόντι τὸ στράτευμα· καὶ γὰρ θύραν κόψαντος ἀλλοτρίαν, οὐκ εἰσιέναι πρότερον ἢ τὸν κύριον κελεῦσαι. καὶ ὁ Κίμων, Ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς, εἶπεν, ὦ Λάχαρτε, τὰς Κλεωναίων καὶ Μεγαρέων θύρας κόψαντες, ἀλλὰ κατασχίσαντες, εἰσεβιάζεσθε μετὰ τῶν ὅπλων, ἀξιοῦντες ἀνεῷχθαι πάντα τοῖς μεῖζον δυναμένοις. οὕτω μὲν ἐθρασύνατο πρὸς τὸν Κορίνθιον ἐν δέοντι, καὶ μετὰ τῆς στρατιᾶς διεξῆλθεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Ἀθηναίους αὖθις ἐκάλουν ἐπὶ τοὺς ἐν Ἰθώμῃ Μεσσηνίους καὶ εἵλωτας· ἐλθόντων δὲ, τὴν τόλμαν καὶ τὴν λαμπρότητα δείσαντες, ἀπεπέμψαντο μόνους τῶν συμμάχων ὡς νεωτεριστάς. οἱ δὲ, πρὸς ὀργὴν ἀπελθόντες, ἤδη τοῖς λακωνίζουσι φανερῶς ἐχαλέπαινον, καὶ τὸν Κίμωνα, μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι προφάσεως, ἐξωστράκισαν εἰς ἔτη δέκα. τοσοῦτον γὰρ ἦν χρόνου τεταγμένον ἅπασι τοῖς ἐξοστρακιζομένοις. ἐν δὲ τούτῳ τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς ἐπανήρχοντο Δελφοὺς ἀπὸ Φωκέων ἐλευθερώσαντες, ἐν Τανάγρᾳ καταστρατοπεδευσάντων, Ἀθηναῖοι μὲν ἀπήντων διαμαχούμενοι, Κίμων δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἧκεν εἰς τὴν αὑτοῦ φυλὴν τὴν Οἰνηΐδα, πρόθυμος ὢν ἀμύνεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ τῶν πολιτῶν. ἡ δὲ βουλὴ τῶν πεντακοσίων πυθομένη καὶ φοβηθεῖσα, τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καταβοώντων, ὡς συνταράξαι τὴν φάλαγγα βουλομένου, καὶ τῇ πόλει Λακεδαιμονίους ἐπαγαγεῖν, ἀπηγόρευσε τοῖς στρατηγοῖς μὴ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα. κἀκεῖνος μὲν ᾤχετο δεηθεὶς Εὐθίππου τοῦ Ἀναφλυστίου, καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων, ὅσοι μάλιστα τὴν τοῦ λακωνίζειν αἰτίαν ἔχον, ἐρρωμένως ἀγωνίσασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ δι' ἔργων ἀπολύσασθαι τὴν αἰτίαν πρὸς τοὺς πολίτας. οἱ δὲ, λαβόν-

τες

ſet exercitum. Siquidem eos qui fores pulſant alienas, non ante quam dominus juſſerit dicebat ingredi. Cui Cimon, Atqui vos, Lacharte, (inquit) Cleoneorum & Megarenſium non pulſatis foribus, ſed refractis irrupiſtis armati, cenſentes omnia patere potentioribus. Ita in loco inſultavit Corinthio, ac cum copiis tranſiit. Porro Lacedæmonii exciverunt iterum Athenienſes contra eos qui Ithomen tenebant, Meſſenios & Ilotas. Quorum, ubi adfuerunt, audaciam & alacritatem veriti, ſolos ex ſociis tanquam novis rebus intentos ablegaverunt. Hi cum indignatione reverſi ſunt, fueruntque deinceps aperte Lacedæmoniorum fautoribus infeſti, ac Cimonem levi anſa arrepta in decennium exterminavere. Tantum enim præfinitum temporis erat oſtraciſmo. Interea quum Lacedæmonii Tanagræ in reditu liberatis à Phocenſibus Delphis conſediſſent, eruperunt Athenienſes ad manus cum iis conferendas. Ibi Cimon armatus aggregavit ſe ad tribum ſuam OEneidem, eratque paratus ad aggrediendum cum civibus ſuis Lacedæmonios. Verum concilium quingentorum re intellecta, timens, quod eum adverſarii calumniarentur turbare aciem velle atque invehere in urbem Lacedæmonios, edixerunt ducibus ne reciperent eum. Ita abſceſſit Cimon orans Euthippum Anaphlyſtium, reliquoſque ſodales ſuos, qui erant potiſſimum ut facientes pro Lacedæmoniis ſuſpecti, ut ſtrenue cum hoſtibus dimicarent, crimenque diluerent apud cives factis. Hi centum numero, armis

τες αὐτοῦ τὴν πανοπλίαν, εἰς τὸν λόχον ἔθεντο· καὶ μετ᾽ ἀλλήλων συστάντες, ἐκθύμως, ἑκατὸν ὄντες, ἔπεσον, πολὺν αὐτῶν πόθον, καὶ μεταμέλειαν ἐφ᾽ οἷς ᾐτιάθησαν ἀδίκως, ἀπολιπόντες τοῖς Ἀθηναίοις. ὅθεν οὐδὲ τῷ πρὸς Κίμωνα θυμῷ πολὺν χρόνον ἐνέμειναν, τὰ μὲν, ὡς εἰκὸς, ὧν ἔπαθον εὖ μεμνημένοι, τὰ δὲ, τοῦ καιροῦ συλλαμβανομένου. νενικημένοι γὰρ ἐν Τανάγρᾳ μάχῃ μεγάλῃ, καὶ προσδοκῶντες εἰς ὥραν ἔτους στρατιὰν Πελοποννησίων ἐπ᾽ αὐτοὺς, ἐκάλουν ἐκ τῆς φυγῆς τὸν Κίμωνα, καὶ κατῆλθε, τὸ ψήφισμα γράψαντος Περικλέους. οὕτω τότε πολιτικαὶ μὲν ἦσαν αἱ διαφοραὶ, μέτριοι δ᾽ οἱ θυμοὶ, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν εὐανάκλητοι συμφέρον· ἡ δὲ φιλοτιμία πάντων ἐπικρατοῦσα τῶν παθῶν, τοῖς τῆς πατρίδος ὑπεχώρει καιροῖς.

Εὐθὺς μὲν οὖν ὁ Κίμων κατελθὼν, ἔλυσε τὸν πόλεμον, καὶ διήλλαξε τὰς πόλεις. γενομένης δ᾽ εἰρήνης, ὁρῶν τοὺς Ἀθηναίους ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους, ἀλλὰ κινεῖσθαι καὶ αὐξάνεσθαι ταῖς στρατείαις βουλομένους, ἵνα μὴ τοῖς Ἕλλησι διοχλῶσι, μηδὲ περὶ τὰς νήσους ἢ Πελοπόννησον ἀναστρεφόμενοι ναυσὶ πολλαῖς, αἰτίας ἐμφυλίων πολέμων, καὶ συμμαχικῶν ἐγκλημάτων ἀρχὰς ἐπισπάσωνται κατὰ τῆς πόλεως, ἐπλήρου διακοσίας τριήρεις, ὡς ἐπ᾽ Αἴγυπτον καὶ Κύπρον αὖθις ἐκστρατευσόμενος· ἅμα μὲν ἐμμελετᾶν τοῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀγῶσι βουλόμενος τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δ᾽ ὠφελεῖσθαι δικαίως, τὰς ἀπὸ τῶν φύσει πολεμίων εὐπορίας εἰς τὴν Ἑλλάδα κομίζοντας. ἤδη δὲ παρεσκευασμένων ἀπάντων, καὶ τοῦ στρατοῦ παρὰ ταῖς ναυσὶν ὄν-

τος,

mis Cimonis in manipulo ſuo receptis, & globo inter ſe facto, ruerunt in mortem alacriter, magnumque ſui deſiderium & pœnitentiam populo Athenienſi injuſti criminis reliquere. Unde non diu retinuerunt in Cimonem offenſam, hinc priorum illius in ipſos beneficiorum haud dubie memores, hinc temporis etiam rationem reputantes. Siquidem quod ingenti prœlio ad Tanagram eſſent fuſi, exſpectarentque in æſtatem expeditionem in ſe Peloponneſiorum, Cimonem ab exilio revocarunt. Rediit in patriam ex rogatione Periclis. Adeo civiles erant id temporis diſſenſiones, adeo moderata ira atque e reipub. uſu revocabilis, ambitioque, quæ affectus exſuperat omnes, temporibus patriæ concedebat.

At Cimon ſimul atque domum eſt regreſſus, ſuſtulit bellum, civitateſque in gratiam reduxit. Pace compoſita, quia Athenienſes videbat otii impatientes, & negotia quærentes quæſtumque ex bello, ne ſolicitarent Græciam, neu vagantes magna claſſe circa inſulas & Peloponneſum, cauſas bellorum inteſtinorum & ſocialium querelarum ſemina conſciſcerent civitati, complevit naves ducentas tanquam ad invadendam denuo Ægyptum & Cyprum; quo ſimul pugnando Athenienſes cum barbaris exercerent ſe, & opimi evaderent juſta ratione, prædam ab hoſtibus natura comparatis in Græciam deportantes. Omnibus jam paratis, quum eſſet exercitus conſcenſurus, ſomni-

um

τος, ὄναρ εἶδεν ὁ Κίμων. ἐδόκει κύνα θυμουμένην ὑλακτεῖν πρὸς αὐτὸν, ἐκ δὲ ὑλακῆς μεμιγμένον ἀφεῖσαν ἀνθρώπου φθόγγον εἰπεῖν,

Στεῖχε· φίλος γὰρ ἔσῃ καὶ ἐμοὶ καὶ ἐμοῖς σκυλάκεσσιν.

οὕτω δὲ δυσκρίτου τῆς ὄψεως οὔσης, Ἀστύφιλος ὁ Ποσειδωνιάτης, μαντικὸς ἀνὴρ, καὶ συνήθης τῷ Κίμωνι, φράζει θάνατον αὐτῷ προσημαίνειν τὴν ὄψιν, οὕτω διαιρῶν· κύων ἀνθρώπῳ, πρὸς ὃν ὑλακτεῖ, πολέμιος· πολεμίῳ δ' οὐκ ἄν τις μᾶλλον ἢ τελευτήσας φίλος γένοιτο. τὸ δὲ μίγμα τῆς φωνῆς Μῆδον ἀποδηλοῖ τὸν ἐχθρόν. ὁ γὰρ Μήδων στρατηγὸς Ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις μέμικται. μετὰ δὲ ταύτην τὴν ὄψιν, αὐτοῦ τῷ Διονύσῳ θύσαντος, ὁ μὲν μάντις ἀπέτεμε τὸ ἱερεῖον, τοῦ δ' αἵματος τὸ πηγνύμενον ἤδη μύρμηκες πολλοὶ λαμβάνοντες κατὰ μικρὸν ἔφερον πρὸς τὸν Κίμωνα, καὶ τοῦ ποδὸς περὶ τὸν μέγαν δάκτυλον περιέπλαττον, ἐπὶ πολὺν χρόνον λανθάνοντες. ἅμα δέ πως ὅ, τε Κίμων τῷ γινομένῳ προσέσχε, καὶ παρῆν ὁ θύτης ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ τὸν λοβὸν οὐκ ἔχοντα κεφαλήν. ἀλλ', οὐ γὰρ ἦν ἀνάδυσις τῆς στρατείας, ἐξέπλευσε, καὶ τῶν νεῶν ἑξήκοντα μὲν ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον, ταῖς δ' ἄλλαις πάλιν ἔπλει, καὶ καταναυμαχήσας Φοινισσῶν νεῶν καὶ Κιλισσῶν βασιλικὸν στόλον, ἀνεκτᾶτό τε τὰς ἐν κύκλῳ πόλεις, καὶ τοῖς περὶ Αἴγυπτον ἐφήδρευεν, οὐδὲν μικρὸν, ἀλλ' ὅλης ἐπινοῶν τῆς βασιλέως ἡγεμονίας κατάλυσιν· καὶ μάλιστα ὅτι τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπυνθάνετο δόξαν εἶναι καὶ δύναμιν ἐν τοῖς βαρβάροις μεγάλην, ὑποδεδεγμένου βασιλεῖ κινοῦντι τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον στρατηγήσειν. Θεμιστοκλῆς μὲν οὖν οὐχ ἥκιστα λέγεται τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις

um vidit Cimon hoc: Canis exacerbata viſa eum eſt allatrare, atque ex latratu miſtam edens humanam vocem dicere,

I, mihi nam catuliſque meis redderis amicus.

Ex hoc tam obſcuro viſo Aſtyphilus Poſidoniates, vaticinandi peritus, qui erat familiaris Cimonis, docet eum mortem ei hoc viſo denuntiari: atque ita explicat, Canis eſt homini, quem allatrat, hoſtis: hoſti autem nulla ratione potius quam defunctus, amicus efficiaris. Vocis commiſtio hoſtem denotat Medum: Medorum enim exercitus ex Græcis eſt & barbaris miſtus. Secundum hanc viſionem quum Libero patri ſacrificaret, & victimam aruſpex proſecuiſſet, quod ſanguinis jam concreverat, id examen formicarum rapuit, paulatimque ad Cimonem detulit, atque ejus pollici pedis circumjecit. Diu hoc non eſt animadverſum. Inde, ut animadvertit Cimon, adiit aruſpex eum, & jecur ſine capite oſtendit. Attamen, qui expedire ſe nequivit provincia, claſſem ſolvit. Naves miſit ſexaginta in Ægyptum: cum reliquis rurſus provectus, afflicta Phœniſſarum & Ciliſſarum navium regia claſſe, oppida circumcirca ſubjugavit, & Ægyptiis imminebat, nihil mediocre, verum totius regis imperii agitans convulſionem: præſertim quia Themiſtoclem acceperat ingenti apud barbaros opinione & autoritate eſſe, quod regi recepiſſet, ubi bellum Græcis moveret, ducturum ſe exercitum. Cæterum Themiſtoclem ferunt ſpe abjecta belli Græci, quia

πράξεις ἀπογνούς, ὡς οὐκ ἂν ὑπερβαλόμενος τὴν Κίμωνος εὐτυχίαν καὶ ἀρετήν, ἑκὼν τελευτῆσαι. Κίμων δὲ μεγάλων ἐπαιρόμενος ἀρχὰς ἀγώνων καὶ περὶ Κύπρον συνέχων τὸ ναυτικόν, ἔπεμψεν εἰς Ἄμμωνος ἄνδρας ἀπόρρητόν τινα μαντείαν ποιησομένους παρὰ τοῦ Θεοῦ. γινώσκει γὰρ οὐδεὶς ὑπὲρ ὧν ἐπέμφθησαν· οὐδὲ χρησμὸν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐξήνεγκεν, ἀλλ' ἅμα τῷ προσελθεῖν, ἐκέλευσεν ἀπιέναι τοὺς θεοπρόπους, αὐτὸν γὰρ ἤδη τὸν Κίμωνα παρ' ἑαυτῷ τυγχάνειν ὄντα. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ θεοπρόποι, κατέβαινον ἐπὶ θάλασσαν· γενόμενοι δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων, ὃ τότε περὶ Αἴγυπτον ἦν, ἐπύθοντο τεθνάναι τὸν Κίμωνα· καὶ τὰς ἡμέρας πρὸς τὸ μαντεῖον ἀνάγοντες, ἔγνωσαν ᾐνιγμένην τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρός, ὡς ἤδη παρὰ Θεοῖς ὄντος.

Ἀπέθανε δὲ πολιορκῶν Κίτιον, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσι, νοσήσας· ἔνιοι δέ φασιν ἐκ τραύματος, ὃ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀγωνιζόμενος ἔσχε. τελευτῶν δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν εὐθὺς ἀποπλεῖν, ἀποκρυψαμένους τὸν θάνατον αὐτοῦ· καὶ συνέβη, μήτε τῶν πολεμίων, μήτε τῶν συμμάχων αἰσθομένων, ἀσφαλῶς αὐτοὺς ἀνακομισθῆναι, στρατηγουμένους ὑπὸ Κίμωνος, ὥς φησι Φανόδημος, τεθνηκότος ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους οὐδὲν λαμπρὸν ὑπ' οὐδενὸς ἐπράχθη στρατηγούντων Ἑλλήνων, ἀλλὰ τραπέντες ὑπὸ δημαγωγῶν καὶ πολεμοποιῶν ἐπ' ἀλλήλους, οὐδενὸς τὰς χεῖρας ἐν μέσῳ διασχόντος, συνερράγησαν εἰς τὸν πόλεμον· ἀναπνοὴ μὲν τοῖς βασιλέως πράγμασι γενόμενοι, φθόρον δ' ἀμύθητον τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως ἀπεργασάμενοι. ὀψὲ δ' οἱ περὶ τὸν Ἀγησίλαον εἰς

quia diffidebat Cimonis ſe fœlicitatem & virtutem ſuperare poſſe, voluntaria occubuiſſe morte. Volvens autem Cimon ingentis rudimenta belli, & circa Cyprum tenens claſſem, legatos ad templum Ammonis miſit de re occulta Deum conſultum. Nec patet ulli quamobrem miſſi fuerunt. Neque dedit legatis Deus reſponſum, verum, ſimul ut adfuerunt, redire juſſit eos: jam enim ipſum Cimonem apud ſe eſſe. His auditis, repetierunt legati mare: qui ut venerunt in caſtra, quæ tunc erant circa Ægyptum, de obitu Cimonis didicere. Supputatis autem ad oraculum diebus, perſpexerunt tecte ſignificatum Cimonis exitum, quaſi jam apud cælites eſſet.

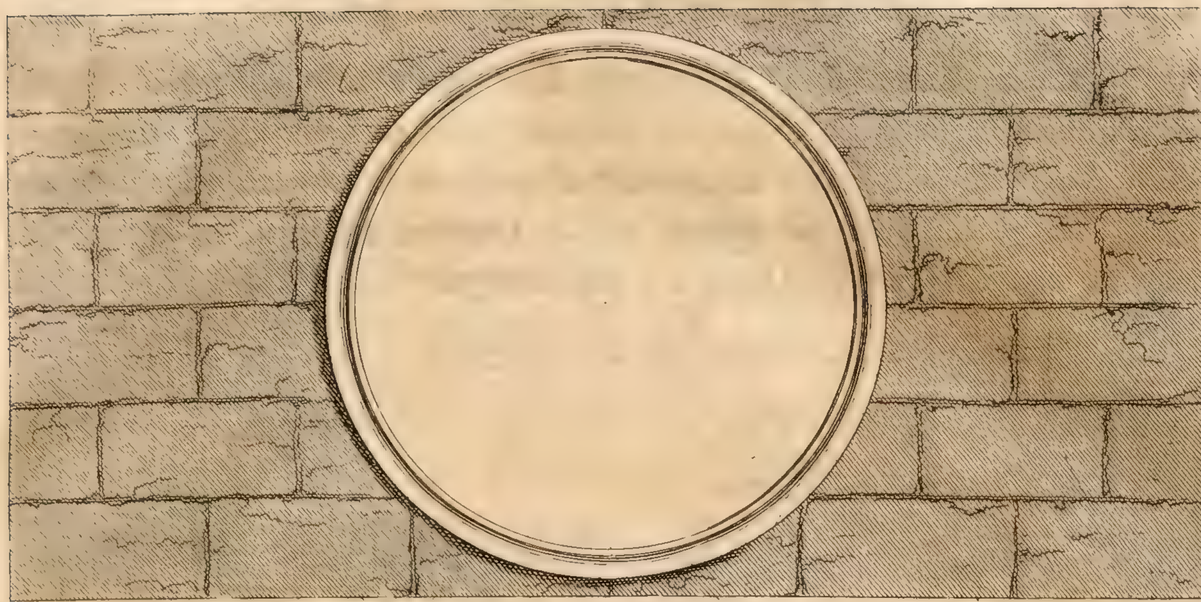
ſ

Deceſſit in obſidione Citii (ut plerique referunt) ex morbo, alii volunt ex vulnere quod confligens cum barbaris accepit. Moriens monuit ſuos ut extemplo diſcederent, & mortem ſuam tegerent. Contigit autem ut nemine ſentiente neque hoſtium neque ſociorum illi reverterentur incolumes ductu auſpiciiſque Cimonis (ut Phanodemus ait) dies jam triginta defuncti. Ab illius fatis nihil ultra contra barbaros præclari ab Græco duce eſt ullo editum, ſed a concionatoribus & belli facibus in ſe mutuo verſi, quum intercederet nemo, in bellum exarſere, ac laxamentum rebus regis dederunt, exitium vero opum Græciæ invexerunt ſupra quam dicendo exæquaris grave. Diu poſt quidem Ageſilaus armis

εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξενεγκάμενοι τὰ ὅπλα, βραχέος ἥψαντο πολέμου πρὸς τοὺς ἐπὶ θαλάσσῃ βασιλέως στρατηγούς· καὶ λαμπρὸν οὐδὲν οὐδὲ μέγα δράσαντες, αὖθις δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς στάσεσι καὶ ταραχαῖς ἀφ᾽ ἑτέρας ἀρχῆς ὑπενεχθέντες, ᾤχοντο τοὺς Περσῶν φορολόγους ἐν μέσαις ταῖς συμμάχοις καὶ φίλαις πόλεσιν ἀπολιπόντες· ὧν οὐδὲ γραμματοφόρος κατέβαινεν, οὐδ᾽ ἵππος πρὸς θαλάσσῃ τετρακοσίων σταδίων ἐντὸς ὤφθη, στρατηγοῦντος Κίμωνος. ὅτι μὲν οὖν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπεκομίσθη τὰ λείψανα αὐτοῦ, μαρτυρεῖ τῶν μνημάτων τὰ μέχρι νῦν Κιμώνεια προσαγορευόμενα· τιμῶσι δὲ καὶ Κιτιεῖς τάφον τινὰ Κίμωνος, ὡς Ναυσικράτης ὁ ῥήτωρ φησὶν, ἐν λιμῷ καὶ γῆς ἀφορίᾳ τοῦ Θεοῦ προστάξαντος αὐτοῖς μὴ ἀμελεῖν Κίμωνος, ἀλλ᾽ ὡς κρείττονα σέβεσθαι καὶ γεραίρειν. τοιοῦτος μὲν ὁ Ἑλληνικὸς ἡγεμών.

armis in Aſiam promotis, bellum cum ducibus regiis, qui provinciis maritimis præerant, breve libavit; nec re magnifica ulla vel memorabili geſta, Græcorum ſeditionibus & tumultibus abreptus de integro exortis, recepit ſe, in mediiſque ſociorum & amicorum oppidis exactores ſtipendiorum reliquit Perſas: quorum ne tabellarius quidem deſcendit, nec equus citra quinquaginta millia paſſuum a mari conſpectus eſt, duce Cimone. Relata in Atticam fuiſſe oſſa ejus teſtantur monumenta quæ hac quoque ætate Cimonia appellantur. At colunt Citienſes quoque tumulum quendam Cimonis, quod Deus iis (ut Nauſicrates orator tradit) in fame & ſterilitate præcepiſſet, ne deſpicerent Cimonem, ſed tanquam ſorte majorem humana eum honorarent & venerarentur. Is Græcus dux fuit.

ΛΟΥ-

ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ.

ΤΩ ΔΕ Λουκούλλῳ πάππος μὲν ἦν ὑπατικὸς, θεῖος δὲ πρὸς μητρὸς, Μέτελλος ὁ Νομαδικὸς ἐπικληθείς. τῶν δὲ γονέων, ὁ μὲν πατὴρ ἑάλω κλοπῆς, Καικιλία δὲ ἡ μήτηρ ἠδόξησεν, ὡς οὐ βεβιωκυῖα σωφρόνως. αὐτὸς δ' ὁ Λούκουλλος, ἔτι μειράκιον ὢν, πρὶν ἀρχήν τινα μετελθεῖν καὶ πολιτείας ἅψασθαι, πρῶτον ἔργον ἐποιήσατο, τὸν τοῦ πατρὸς κατήγορον κρῖναι Σερουίλιον Αὔγουραν, λαβὼν ἀδικοῦντα δημοσίᾳ. καὶ τὸ πρᾶγμα λαμπρὸν ἐφάνη Ῥωμαίοις, καὶ τὴν δίκην ἐκείνην, ὥσπερ ἀριστείαν, διὰ στόματος ἔχον. ἐδόκει δὲ καὶ ἄλλως αὐτοῖς ἄνευ προφάσεως οὐκ ἀγεννὲς εἶναι τὸ τῆς κατηγορίας ἔργον· ἀλλὰ καὶ πάνυ τοὺς νέους ἐβούλοντο τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπιφυομένους ὁρᾶν, ὥσπερ θηρίοις εὐγενεῖς σκύλακας. οὐ μὴν ἀλλὰ μεγάλης περὶ τὴν δίκην ἐκείνην φιλονεικίας γενομένης, ὥστε καὶ τρωθῆναί τι-

νας

Lucullus avum habuit conſularem, avunculum Metellum cognomento Numidicum. Ex parentibus ejus pater repetundarum damnatus eſt, mater fuit Cæcilia ob vitam probroſam infamis. Ipſe Lucullus admodum juvenis, priuſquam ad petitionem honorum deſcendiſſet, aut rempub. attigiſſet, rudimenta in poſtulando peculatus accuſatore patris ſui poſuit, Servilio augure. Ea viſa res eſt populo Romano magnifica, eamque cauſam ut ingens decus in ore habuit. Et quidem videbatur alioqui vel non ſuppetente cauſa res non pudenda accuſatio, ſed delectabantur juvenibus improbos ut generoſis canibus feras conſectantibus. Atqui ingenti exorta in eo judicio contentione uſque ad aliquorum

vul-

νας καὶ πεσεῖν, ἀπέφυγεν ὁ Σερουίλιος. ὁ δὲ Λούκουλλος ἤσκητο καὶ λέγειν ἱκανῶς ἑκατέραν γλῶτταν· ὥστε καὶ Σύλλας τὰς αὑτοῦ πράξεις ἀναγράφων, ἐκείνῳ προσεφώνησεν ὡς συνταξομένῳ καὶ διαθήσοντι τὴν ἱστορίαν ἄμεινον. ἦν γὰρ οὐκ ἐπὶ τὴν χρείαν μόνην ἐμμελὴς αὐτοῦ καὶ πρόχειρος ὁ λόγος, καθάπερ ὁ τῶν ἄλλων τὴν μὲν ἀγορὰν

Θύννος βολαῖος πέλαγος ὡς διεςρέβει·

γενόμενος δὲ τῆς ἀγορᾶς ἐκτὸς,

Αὖος ἀμουσίᾳ τεθνηκώς·

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμμελῆ ταύτην καὶ λεγομένην ἐλευθέριον ἐπὶ τῷ καλῷ προσεποιεῖτο παιδείαν, ἔτι καὶ μειράκιον ὤν. γενόμενος δὲ πρεσβύτερος, ἤδη παντάπασιν, ὥσπερ ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων, ἀφῆκε τὴν διάνοιαν ἐν φιλοσοφίᾳ σχολάζειν καὶ ἀναπαύεσθαι, τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς ἐγείρας· καταλύσας δ' ἐν καιρῷ καὶ κολούσας τὸ φιλότιμον ἐκ τῆς πρὸς Πομπήϊον διαφορᾶς. περὶ μὲν οὖν τῆς φιλολογίας αὐτοῦ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ ταῦτα λέγεται· νέον ὄντα πρὸς Ὁρτήσιον τὸν δικολόγον, καὶ Σισενναν τὸν ἱστορικὸν, ἐκ παιδιᾶς τινος εἰς σπουδὴν προελθούσης ὁμολογῆσαι, προθεμένων ποίημα καὶ λόγον Ἑλληνικόν τε καὶ Ῥωμαϊκὸν, εἰς ὅ, τι ἂν λάχῃ τούτων, τὸν Μαρσικὸν ἐντεμεῖν πόλεμον. καί πως ἔοικεν εἰς λόγον Ἑλληνικὸν ὁ κλῆρος ἀφικέσθαι. διασώζεται γὰρ Ἑλληνική τις ἱστορία τοῦ Μαρσικοῦ πολέμου. τῆς δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάρκον εὐνοίας πολλῶν τεκμηρίων ὄντων, μάλιστα Ῥωμαῖοι τοῦ πρώ-

vulnera & cædes, Servilius eſt liberatus. Lucullus autem eloquens valde fuit atque utraque lingua exercitatus. Itaque rerum ſuarum geſtarum commentarios ab ſe ſcriptos Lucullo dedicavit Sylla, tanquam ad concinnandam & digerendam hiſtoriam magis eſſet idoneus. Fuit enim ejus non ad uſum modo accurata & prompta oratio, ut, ſicut aliorum, forum,

Ut thunnus exagitaret impetu ſalum:

ubi vero ex foro diſceſſiſſet, eſſet,

Exſucca inelegantiaque emortua:

verum etiam honeſtas haſce atque ingenuas, quas vocant, literas paraverat etiamnum adoleſcens earum pulchritudine ductus. Ætate vero jam provectiore mentem ex multis certaminibus laxatam ad otium & quietem detulit philoſophiæ, eamque ad rerum cognitionem excitavit, inhibens in tempore & conſtringens ex concertatione cum Pompeio ambitionem. De illius eruditione præter cætera hoc commemoratur: Apud Hortenſium cauſidicum & Siſennam hiſtoriographum quum ex joco in ſerium juvenis adhuc eſſet delapſus, profeſſus eſt propoſito carmine & oratione ſoluta Græca pariter & Latina, utram earum dictionum ſors dediſſet, ea bellum Marſicum ſe conſcripturum; atque obtigiſſe ſorte videtur ei oratio Græca: extat enim belli Marſici Græce compoſita hiſtoria. Hujus in Marcum fratrem amoris quum multa ſint veſtigia, Romani præcipue comme-

πρώτου μνημονεύουσι. πρεσβύτερος γὰρ ὢν αὐτοῦ, λαβεῖν ἀρχὴν μόνος οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὸν ἐκείνου καιρὸν ἀναμείνας, οὕτως ὑπηγάγετο τὸν δῆμον, ὥστε σὺν ἐκείνῳ μὴ παρὼν ἀγορανόμος αἱρεθῆναι.

Νέος δ' ὢν ἐν τῷ Μαρσικῷ πολέμῳ, πολλὰ μὲν τόλμης δείγματα παρέσχε καὶ συνέσεως. μᾶλλον γε μὴν αὐτὸν δι' εὐστάθειαν καὶ πρᾳότητα Σύλλας προσηγάγετο, καὶ χρώμενος ἀπ' ἀρχῆς ἐπὶ τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς διετέλεσεν· ὧν ἦν καὶ ἡ περὶ τὸ νόμισμα πραγματεία. δι' ἐκείνου γὰρ ἐκόπη τὸ πλεῖστον ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, καὶ Λουκούλλειον ἀπ' ἐκείνου προσηγορεύθη, καὶ διετέλεσεν ἐπὶ πλεῖστον ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν χρειῶν ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνον ἀμοιβὴν ταχεῖαν. ἐκ τούτου τῆς μὲν γῆς ἐπικρατῶν ὁ Σύλλας ἐν ταῖς Ἀθήναις, περικοπτόμενος δὲ τὴν ἀγορὰν ἐκ τῆς θαλάττης ὑπὸ τῶν πολεμίων ναυκρατούντων, ἐξέπεμψεν ἐπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης τὸν Λούκουλλον, ἄξοντα ναῦς ἐκεῖθεν. ἦν μὲν οὖν ἀκμὴ χειμῶνος· ἐξέπλευσε δὲ, τρισὶν Ἑλληνικαῖς μυοπάρωσι, καὶ δικρότοις ἴσαις Ῥοδιακαῖς, πρὸς μέγα πέλαγος, καὶ ναῦς πολεμίας πανταχόσε τῷ κρατεῖν πολλὰς διαφερομένας παραβαλλόμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κρήτην κατάρας ᾠκειώσατο, καὶ Κυρηναίους καταλαβὼν ἐκ τυραννίδων συνεχῶν καὶ πολέμων ταραττομένους, ἀνέλαβε καὶ κατεστήσατο τὴν πολιτείαν, Πλατωνικῆς τινος φωνῆς ἀναμνήσας τὴν πόλιν, ἣν ἐκεῖνος ἀπεθέσπισε πρὸς αὐτούς. δεομένων γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὅπως τοὺς νόμους γράψῃ, καὶ τὸν δῆμον αὐτὸν εἰς τύπον τινὰ καταστήσῃ πολιτείας σώφρονος, ἔφη χαλεπὸν εἶναι Κυρηναίοις

οὕτως

memorant primum. Nam quum natu major eſſet illo, ſolus capere honores noluit, verum illius exſpectatis temporibus, ita ſibi conciliavit populum, ut ædilis una cum illo abſens deſignaretur.

Bello Marſico audacia ejus juvenis pariter & prudentia eluxit, conſtantiæ cauſa potius tamen & manſuetudinis comprehendit eum Sylla amicitia, ejuſque opera maximis quibuſque in rebus perpetuo uſus eſt, in quibus fuit monetæ negotium: ſiquidem bello Mithridatico pleraque in Peloponneſo per eum ſignata eſt, a quo Lucullia eſt dicta, diuque duravit in bello, ex uſu militari cito permutata. Hinc Sylla Athenis terra victor, quod pollentibus claſſe hoſtibus commeatu circumcideretur mari, miſit Lucullum in Ægyptum & Africam ad claſſem illinc contrahendam. Media hyeme ſolvit, tribuſque Græcis myoparonibus & dicrotis totidem Rhodiis in tantum periculum ſe demiſit vaſti pelagi ac navium hoſtilium, quæ, quod mari potirentur, paſſim vagabantur frequentes. Attamen in Cretam decurrit eamque adjunxit. Cyrenæos quum offendiſſet continenter a tyrannis & bello exagitatos, recreavit eos & rempubl. eorum conſtituit, vocem Platonis, quam fuerat ipſis vaticinatus, refricans apud civitatem. Quum enim illum ſcilicet rogaſſent ut leges ipſis ſcriberet, populumque ipſum ad formam aliquam ordinaret bonam moderandæ reipublicæ, arduum dixit eſſe adeo

for-

οὕτως εὐτυχοῦσιν νομοθετεῖν. οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπου δυσαρκτότερον εὖ πράσσειν δοκοῦντος· οὐδ' αὖ πάλιν δεκτικώτερον ἐπιστασίας, συσταλέντος ὑπὸ τῆς τύχης. ὃ καὶ τότε Κυρηναίους νομοθετοῦντι Λουκούλλῳ πράους παρέσχεν. ἐκεῖθεν δ' ἀναχθεὶς ἐπ' Αἰγύπτου, τὰ πλεῖστα τῶν σκαφῶν ἀπέβαλε, πειρατῶν ἐπιφανέντων· αὐτὸς δὲ διασωθεὶς, κατήγετο λαμπρῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν. ἀπήντησε γὰρ αὐτῷ σύμπας ὁ στόλος, ὥσπερ εἰώθει βασιλεῖ καταπλέοντι, κεκοσμημένος ἐκπρεπῶς· καὶ τὸ μειράκιον ὁ Πτολεμαῖος ἄλλην τε θαυμαστὴν ἐπεδείκνυτο φιλοφροσύνην πρὸς αὐτὸν, οἴκησίν τε καὶ δίαιταν ἐν τοῖς βασιλείοις ἔδωκεν, οὐδενός πω ξένου πρότερον ἡγεμόνος αὐτόθι καταχθέντος. δαπάνην δὲ καὶ σύνταξιν οὐχ ὅσην ἐδίδου τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ τετραπλῆν ἐκείνῳ παρεῖχεν, οὐ προσιεμένῳ τῶν ἀναγκαίων πλέον οὐδὲν, οὐδὲ δῶρον λαβόντι, καίπερ ὀγδοήκοντα ταλάντων ἄξια πέμψαντος αὐτῷ. λέγεται δὲ μήτ' εἰς Μέμφιν ἀναβῆναι, μήτ' ἄλλο τῶν θαυμαζομένων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ περιβοήτων ἱστορῆσαι· σχολάζοντος γὰρ εἶναι ταῦτα θεατοῦ καὶ τρυφῶντος, οὐχ ὡς αὐτὸς, ἐν ὑπαίθρῳ τὸν αὐτοκράτορα σκηνοῦντα παρὰ ταῖς ἐπάλξεσι τῶν πολεμίων ἀπολελοιπότος.

Ἐπεὶ δ' ἀπέλιπε τὴν συμμαχίαν ὁ Πτολεμαῖος, πρὸς τὸν πόλεμον ἀποδειλιάσας, ἐκείνῳ δὲ ναῦς ἄχρι Κύπρου πομποὺς παρέσχε, καὶ περὶ τὸν ἔκπλουν αὐτὸν ἀσπαζόμενος καὶ θεραπεύων, ἐδωρεῖτο χρυσένδετον σμάραγδον τῶν πολυτελῶν, τὸ μὲν πρῶτον ὁ Λούκουλλος παρῃτεῖτο· δείξαντος δὲ τὴν γλυφὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα οὖσαν ἰδίαν, ἐφοβήθη διώσασθαι, μὴ παντά-

fortunatis leges ferre Cyrenæis. Nihil eſt enim homine rebus elato ſecundis regi difficilius, neque parentius imperio rebus adverſis dejecto: quod quidem Cyrenæos tunc ferenti leges Lucullo tractabiles præbuit. Dum illinc curſum in Ægyptum dirigit, amittit piratarum incurſu omnia fere navigia. Incolumis ipſe tamen Alexandriam magno cum honore eſt delatus; ſiquidem claſſis ei univerſa, ut eo decurrenti ſolet regi, eximie exornata, proceſſit obviam, eumque adoleſcens Ptolemæus mirifica humanitate excepit: &, quod duci extraneo ante eum delatum fuerat nemini, diverſorium & cœnationem ei in regia dedit. Impenſarum vero & ſumptus non quantum cæteris, ſed quadruplum tantum illi præbuit. Neque is tamen præter neceſſaria admiſit quicquam, nec donum, licet miſſa fuerint quæ valerent octoginta talentis, cepit. Dicitur autem neque Memphim adiiſſe, neque quicquam ex celebratis Ægypti miraculis viſiſſe; quod feriantis hæc ſpectatoris & delicati eſſent, non, ſicut ipſe, qui ſub dio tendentem juxta hoſtium præſidia reliquiſſet imperatorem.

Ut vero belli terrore Ptolemæus ſocietatem repudiavit, naves autem quæ proſequerentur eum in Cyprum attribuit, & conſcenſuro ſalutandi colendique cauſa pretioſum ſmaragdum auro illigatum dedit, primum recuſavit Lucullus donum: cæterum ubi inſculptam imaginem ſuam monſtravit rex, veritus eſt rejicere, ne, ſi diſcedere ini-

τάπασιν ἐχθρὸς ἀποπλεῖν νομισθεὶς, ἐπιβουλευθείη κατὰ θάλατταν. ἐπεὶ δὲ πλῆθος ἐν παράπλῳ νεῶν ἐκ τῶν παραλίων πόλεων ἀθροίσας, πλὴν ὅσοι πειρατικῶν μετεῖχον ἀδικημάτων, εἰς τὴν Κύπρον διεπέρασεν, ἐνταῦθα πυνθανόμενος τοὺς πολεμίους ναυλοχοῦντας ἐπὶ ταῖς ἄκραις παραφυλάττειν αὐτὸν, ἀνείλκυσε τὰ σκάφη πάντα, καὶ ταῖς πόλεσιν ἔγραψε περὶ χειμαδίων καὶ ἀγορᾶς, ὡς αὐτόθι τὴν ὥραν ἀναμένων. εἶτα πλοῦ φανέντος, ἐξαπίνης κατασπάσας τὰς ναῦς ἀνήχθη, καὶ μεθ' ἡμέραν μὲν ὑφειμένοις πλέων τοῖς ἱστίοις καὶ ταπεινοῖς, νύκτωρ δ' ἐπηρμένοις, εἰς Ῥόδον ἐσώθη. Ῥοδίων δὲ ναῦς αὐτῷ προσπαρασχόντων, Κώους ἔπεισε καὶ Κνιδίους τῶν βασιλικῶν ἀπαλλαγέντας ἐπὶ Σαμίους συστρατεύειν. ἐκ δὲ Χίου τοὺς βασιλικοὺς αὐτὸς ἐξήλασε, Κολοφωνίους δ' ἠλευθέρωσε, συλλαβὼν Ἐπίγονον τὸν τύραννον αὐτῶν. ἐτύγχανε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἤδη Μιθριδάτης τὸ Πέργαμον ἐκλελοιπὼς, καὶ συνεσταλμένος εἰς Πιτάνην. ἐκεῖ δὲ Φιμβρίου κατέχοντος αὐτὸν ἐκ γῆς καὶ πολιορκοῦντος, εἰς τὴν θάλατταν ἀφορῶν, συνήγαγε καὶ μετεπέμπετο τοὺς πανταχόθεν στόλους πρὸς αὐτὸν, ἀνδρὶ τολμητῇ καὶ νενικηκότι τῷ Φιμβρίᾳ συμπλέκεσθαι καὶ πολεμεῖν ἀπεγνωκώς. ὁ δὲ, ταῦτα συνορῶν, ναυτικῷ δὲ λειπόμενος, πρὸς Λούκουλλον ἔπεμπεν, ἥκειν τῷ στόλῳ δεόμενος, καὶ συνεξελεῖν ἔχθιστον καὶ πολεμιώτατον βασιλέων· ὡς μὴ τὸ μέγα καὶ διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ πόνων διωκόμενον ἆθλον ἐκφύγῃ Ῥωμαίους Μιθριδάτης, εἰς λαβὰς ἥκων καὶ γεγονὼς ἐντὸς ἀρκύων· οὗ ληφθέντος, οὐδένα τῆς δόξης οἴσεσθαι πλέον ἢ τὸν ἐμποδὼν τῇ φυγῇ στάντα, καὶ διαδράσκοντος ἐπιλαβόμενον ὑφ' ἑαυ-

inimico animo exiſtimaretur, inſidiæ ſibi mari pararentur. Cum navium manu, quam in prætervehendo fecit ex oppidis maritimis, repudiatis quæ ſceleribus contactæ prædatoriis erant, in Cyprum trajecit. Nuntiato autem hoſtes ſub promontoriis ſtare & ipſum captare, ſubduxit claſſem omnem, civitatibuſque de hybernis ſcripſit & annona, quaſi illic ver exſpectaturus. Inde aſpirante aura, navibus repente deductis, vela fecit. Interdiu velis ſubductis & contractis navigans, noctu in altum datis, Rhodum applicuit ſoſpes. Navibus additis Rhodiis, Coos & Cnidios induxit ut a regiis ducibus defectione facta, ferrent ſecum arma in Samios. Chio regios ſolus exegit: Colophonios, comprehenſo eorum tyranno Epigono, aſſeruit in libertatem. Eadem forte tempeſtate deſerto Mithridates Pergamo, Pitanæ incluſerat ſe. Ibi premente eum ex terra & circumſedente Fimbria, mare reſpiciens, omnes undique contraxit & accerſivit ad ſe claſſes, quod cum acri viro & victore ſigna conferre & bellare Fimbria dubitaret. Quod advertens ille, quia claſſe deficiebatur, miſit ad Lucullum oratum, claſſem ut adduceret, ac ſibi præſto eſſet ad infeſtiſſimum populo Romano atque atrociſſimum omnium regum capiendum; ne ingens & multis petitum certaminibus laboribuſque decus Romanis elaberetur Mithridates, qui in manibus ſit & plagis circumjectus: quo comprehenſo neminem gloriam majorem laturum quam illum, qui intercluſiſſet ei fugam, & profugienti manus injeciſſet. Ab ſe terra ex-

pul-

ἑαυτοῦ μὲν ἐξεωσμένον τῆς γῆς, ὑπ' ἐκείνου δὲ τῆς θαλάττης εἰργόμενον, ἀμφοτέροις ἀποδώσειν τὸ κατόρθωμα· τὰς δὲ Σύλλα πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ὑμνουμένας ἀριστείας ἐν οὐδενὶ λόγῳ θήσεσθαι Ῥωμαίους. καὶ οὐδὲν ἦν ἀπὸ τρόπου τῶν λεγομένων, ἀλλὰ παντὶ δῆλον ὡς εἰ Φιμβρείᾳ τότε πεισθεὶς ὁ Λούκουλλος, οὐ μακρὰν ὤν, περιήγαγεν ἐκεῖσε τὰς ναῦς, καὶ συνέφραξε τὸν λιμένα τῷ στόλῳ, πέρας ἂν εἶχεν ὁ πόλεμος, καὶ μυρίων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ἅπαντες ἦσαν. ἀλλ' εἴτε τὰ πρὸς Σύλλαν δίκαια πρεσβεύων πρὸ παντὸς ἰδίου τε καὶ κοινοῦ συμφέροντος, εἴτε τὸν Φιμβρείαν μιαρὸν ὄντα, καὶ φονέα γεγενημένον ἔναγχος ἀνδρὸς φίλου καὶ στρατηγοῦ διὰ φιλαρχίαν, προβαλλόμενος, εἴτε κατὰ θείαν δή τινα τύχην περιφεισάμενος αὐτοῦ Μιθριδάτου, καὶ φυλάξας ἀνταγωνιστὴν, οὐχ ὑπήκουσεν. ἀλλὰ Μιθριδάτην μὲν ἐκπλεῦσαι παρέσχε, καὶ καταγελάσαι τῆς Φιμβρείου δυνάμεως· αὐτὸς δὲ πρῶτον μὲν ἐπὶ Λεκτοῦ τῆς Τρῳάδος βασιλικὰς ναῦς ἐπιφανείσας κατεναυμάχησεν· αὖθις δὲ πρὸς Τενέδῳ ναυλοχοῦντα μείζονι παρασκευῇ κατιδὼν Νεοπτόλεμον, ἐπέπλει πρὸ τῶν ἄλλων, Ῥοδιακῆς πεντήρους ἐπιβεβηκὼς, ἧς ἐναυάρχει Δημαγόρας, ἀνὴρ εὔνους τε Ῥωμαίοις καὶ θαλασσίων ἀγώνων ἐμπειρότατος. ἐπελαύνοντος δὲ ῥοθίῳ τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ κελεύσαντος εἰς ἐμβολὴν ἀγαγεῖν τὸν κυβερνήτην, δείσας ὁ Δημαγόρας τὸ βάρος τῆς βασιλικῆς, καὶ τὴν τραχύτητα τοῦ χαλκώματος, οὐκ ἐτόλμησε συμπεσεῖν ἀντίπρωρος, ἀλλ' ὀξέως ἐκ περιαγωγῆς ἀποστρέψας, ἐκέλευσεν ἐπὶ πρύμναν ὤσασθαι· καὶ πιεσθείσης ἐνταῦθα τῆς νεὼς, ἐδέξατο τὴν πληγὴν ἀβλαβῆ γενομένην, ἅτε δὴ τοῖς θαλαττεύουσι τῆς νεὼς μέρεσι προσ-

πε-

pulſum, mari prohibitum ab ipſo, ambobus præbiturum palmam. Illa vero ad Orchomenum & Chæroneam Syllæ decantata geſta in nullo loco Romanos numeraturos. Neque erat ejus abſurda oratio, ſed omnibus liquebat, ſi Fimbriam id temporis audiviſſet Lucullus, &, qui non procul aberat, naves illuc flexiſſet, portumque obſepſiſſet claſſe, debellatum plane fuiſſe, atque omnes infinitis malis exſolutos. Sed, ſive quod omnibus tam privatis quam publicis rationibus ſuam præferret cum Sylla neceſſitudinem, ſive nefarium hominem, qui amicum nuper & imperatorem interfecerat ex ambitione, execraretur, ſive divina utique ſorte aliqua Mithridatem ſibi repoſuerit & reſervaverit adverſarium, non auſcultavit ei, Mithridatique copiam fecit mari elabendi & Fimbriæ deludendi exercitum. Ipſe vero ſolus primum circa Lectum Troadis regiam claſſem ſubito oblatam profligavit. Iterum ad Tenedum appetentem ſe majore apparatu percipiens Neoptolemum, provectus eſt ante aciem quinqueremi Rhodia, quam conſcendit, cujus erat Demagoras navarchus, vir cum Romanorum ſtudioſus, tum prœliorum navalium ſcientiſſimus. Incurrente autem magno impetu Neoptolemo, imperanteque gubernatori dirigere proram in hoſtem, veritus molem Demagoras navis regiæ & roſtri ærei vim, non ſuſtinuit fronte concurrere, ſed navem propere circumactam detorquens inhiberi juſſit, atque ita depreſſa nave ictum excepit minime noxium, quod eſſet partibus mari tectis il-

πεσοῦσαν. ἐν τούτῳ δὲ τῶν φίλων προσφερομένων, ἐγκελευσάμενος ὁ Λούκουλλος ἐπιστρέφειν, καὶ πολλὰ δράσας ἄξια λόγου, τρέπεται τοὺς πολεμίους, καὶ καταδιώκει τὸν Νεοπτόλεμον.

Ἐκεῖθεν δὲ Σύλλᾳ περὶ Χεῤῥόνησον ἤδη μέλλοντι διαβαίνειν συμβαλὼν, τόν τε πόρον ἀσφαλῆ παρεῖχε, καὶ τὴν στρατιὰν συνδιεβίβαζεν. ἐπεὶ δὲ συνθηκῶν γενομένων, Μιθριδάτης μὲν ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, Σύλλας δὲ τὴν Ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις ἐζημίωσε, προσταχθὲν αὐτῷ τά τε χρήματα ταῦτα πρᾶξαι, καὶ νόμισμα κόψαι, παραμύθιόν τι δοκεῖ τῆς Σύλλα χαλεπότητος γενέσθαι ταῖς πόλεσιν, οὐ μόνον καθαρὸν καὶ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πρᾶον εἰς οὕτω βαρὺ καὶ σκυθρωπὸν ὑπηρέτημα παρασχὼν ἑαυτόν. Μιτυληναίους δ' ἄντικρυς ἀφεστῶτας ἐβούλετο μὲν εὐγνωμονῆσαι καὶ δίκης τυχεῖν μετρίας, ἐφ' οἷς περὶ Μάριον ἐξημάρτον· ὡς δ' ἑώρα κακοδαιμονοῦντας, ἐπιπλεύσας, ἐκράτησε μάχῃ καὶ κατέκλεισεν εἰς τὰ τείχη, καὶ πολιορκίαν συστησάμενος, ἐξέπλευσε μὲν καὶ φανερῶς ἡμέρας εἰς Ἐλέαν, ὑπέστρεψε δὲ λεληθότως, καὶ περὶ τὴν πόλιν ὑφεὶς ἐνέδραν ἡσύχαζεν. ἐπεὶ δὲ ἀτάκτως καὶ μετὰ θράσους ὡς ἔρημον ἁρπασόμενοι τὸ στρατόπεδον οἱ Μιτυληναῖοι προσῆλθον, ἐπεισπεσὼν αὐτοῖς, ἔλαβέ τε παμπόλλους ζῶντας, καὶ τῶν ἀμυνομένων πεντακοσίους ἀπέκτεινεν· ἀνδραπόδων δὲ χιλιάδας ἓξ καὶ τὴν ἄλλην ἀναρίθμητον ἠλάσατο λείαν. τῶν δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν κακῶν, ἃ τότε Σύλλας καὶ Μάριος ἄφθονα καὶ παντοδαπὰ τοῖς ἀνθρώποις παρεῖχον, οὐ πάνυ μετέσχε, θείᾳ τινὶ τύχῃ περὶ τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις βραδύνας. οὐ

μὴν

illiſus. Interea ſociis advehentibus imperat navem flecti Lucullus. Ibi multis editis virtutis operibus avertit hoſtes, ac Neoptolemum conſectatur.

Inde Syllæ tranſmiſſuro in Cherſoneſo conjungens ſe tranſitum tutum præbuit, atque in tranſportando exercitu juvit. Ut Mithridates pace pacta recepit ſe in pontum Euxinum, Sylla autem Aſiæ viginti millia talentorum mulctam indixit, injuncto Lucullo munere hujus pecuniæ exigendæ & ſignandæ monetæ, allevatio quædam Syllæ acerbitatis videtur fuiſſe civitatibus oblata, quod non modo innocentem & juſtum ſe, ſed lenem etiam in tam gravi & triſti præſtaret provincia. Mitylenæos quidem, qui aperte deſciverant, cupiebat reducere ad culpam agnoſcendam & pœnam moderatam ob admiſſa, quod ſequuti fuiſſent Marium, pendendam: quos ut inſanire vidit, claſſe eos adortus eſt, fudit, atque intra muros redegit. Dum oppidum obſidet, navigavit propalam die verſus Eleam: verum tecte regreſſus, collocatis prope urbem inſidiis quievit. Ubi Mitylenæi incompoſite & ferociter ſicut vacua caſtra oppreſſuri erupere, ſubito in eos coortus cepit ingentem numerum. Interfecit ex iis qui pedem ſecum contulerunt, quingentos: ſervitia ſex millia & immenſam aliam prædam avertit. At cladibus, quas Sylla & Marius inflixerunt in Italia mortalibus multas & varias, nequaquam fuit implicatus, quod divina quadam ſorte in negotiis Aſianis moraretur. Nemini eſt

tamen

μὴν ἔλαττόν τι παρὰ Σύλλα τῶν ἄλλων φίλων ἔχειν, ἀλλὰ τήν τε γραφὴν, ὡς εἴρηται, τῶν ὑπομνημάτων ἐκείνῳ δι' εὔνοιαν ἀνέθηκε, καὶ τελευτῶν, ἐπίτροπον τοῦ παιδὸς ἔγραψεν, ὑπερβὰς Πομπήϊον. καὶ δοκεῖ τοῦτο πρῶτον αὐτοῖς ὑπάρξαι διαφορᾶς αἴτιον καὶ ζηλοτυπίας, νέοις οὖσι καὶ διαπύροις πρὸς δόξαν.

Ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἢ Σύλλαν ἀποθανεῖν, ὑπάτευσε μετὰ Μάρκου Κόττα, περὶ τὴν ἕκτην καὶ ἑβδομηκοστὴν πρὸς ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα. πολλῶν οὖν αὖθις ἀνακινούντων τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔφη Μάρκος αὐτὸν οὐ πεπαῦσθαι, ἀλλ' ἀναπεπαῦσθαι. διὸ καὶ λαχὼν τῶν ἐπαρχιῶν ὁ Λούκουλλος τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν, ἤχθετο, πράξεων ὑποθέσεις μεγάλων οὐκ ἐχούσαν. μάλιστα δ' αὐτὸν εὐδοκιμῶν Πομπήϊος ἐν Ἰβηρίᾳ παρώξυνεν, ὡς ἄλλος οὐδεὶς, ἐπίδοξος ὢν, εἰ συμβαίη παύσασθαι τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον, εὐθὺς αἱρεθήσεσθαι στρατηγὸς ἐπὶ Μιθριδάτην. δι' ὃ καὶ χρήματα αἰτοῦντος αὐτοῦ, καὶ γράφοντος ὡς εἰ μὴ πέμποιεν, ἀφεὶς Ἰβηρίαν καὶ Σερτώριον, εἰς Ἰταλίαν ἀπάξει τὰς δυνάμεις, συνέπραξεν ὁ Λούκουλλος προθυμότατα πεμφθῆναι τὰ χρήματα, καὶ μηδ' ἀφ' ἡστινοσοῦν προφάσεως ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ὑπατεύοντος αὐτοῦ· πάντα γὰρ ἂν ὑπ' ἐκείνῳ γενήσεσθαι τὰ τῆς πόλεως, παρόντι μετὰ τοσαύτης στρατιᾶς. καὶ γὰρ ὁ κρατῶν τότε τῆς πολιτείας, τῷ πρὸς χάριν ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν, Κέθηγος, ἔχθραν τινὰ πρὸς Λούκουλλον εἶχε, βδελυττόμενον αὐτοῦ τὸν βίον, αἰσχρῶν ἐρώτων καὶ ὕβρεως καὶ πλημμελείας μεστὸν ὄντα. τοῦτον μὲν οὖν ἄντικρυς ἐπολέμει· Λεύκιον δὲ Κόϊντον ἄλ-

λον

tamen ab Sylla aliorum amicorum poſthabitus: ſed & lucubrationem illi commentariorum ſuorum ex benevolentia nuncupavit, moriensſque, præterito Pompeio, tutorem filio ſcripſit. Atque hinc manaſſe inter eos juvenes & gloriæ cupiditate flagrantes fons primus videtur ſimultatis & æmulationis.

Brevi ſub exceſſum Syllæ conſul cum M. Cotta fuit, Olympiade ſupra centeſimam ſexta & ſeptuageſima. Eo tempore multis bellum Mithridaticum exagitantibus, M. Cotta id non quieviſſe, ſed interquieviſſe dixit. Quapropter fuit Lucullo moleſtum quod ei Gallia Ciſalpina provincia ſorte obtigiſſet, quæ materiam non habebat rerum magnarum. Præcipue vero gloria eum Pompeii ex rebus in Hiſpania geſtis, ut nullius alterius, ſtimulabat: qui omnium opinione, ſi patratum bellum Hiſpanicum eſſet, dux deſignabatur contra Mithridatem. Quare quum ſtipendium poſtularet, & ni mitteretur, relictis Hiſpania & Sertorio, deportaturum ſe in Italiam ſcriberet legiones: præſto ei fuit promptiſſime Lucullus, ut pecunia mitteretur, & ne ulla occaſione in ſuo conſulatu ille reverteretur. Totam enim rempub. in manu ejus, ſi cum tanto adeſſet exercitu, exiſtimabat fore. Nam ei, qui omnia in civitate id temporis poterat, quod nihil non diceret & faceret populariter, Cethego, ſimultas intercedebat cum Lucullo, qui illius deteſtabatur vitam, infamibus amoribus luſtriſque atque omni improbitate delibutam. Atque cum hoc quidem propalam inimicitias gerebat. L. Quintium vero alium

con-

λον δημαγωγὸν ἐπαναστάντα τοῖς Σύλλα πολιτεύμασι, καὶ ταράττειν τὰ πράγματα πειρώμενον ἐκ τοῦ καθεστῶτος, ἰδίᾳ τε πολλὰ παραμυθούμενος, καὶ δημοσίᾳ νουθετῶν, ἀπέστησε τῆς πείρας, καὶ κατεστόρεσε τὴν φιλοτιμίαν, ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ σωτηρίως ἀρχὴν νοσήματος μεγάλου μεταχειρισάμενος.

Ἐν τούτῳ δ᾽ ὁ τὴν Κιλικίαν ἔχων Ὀκτάβιος ἠγγέλθη τεθνηκώς. σπαργώντων δὲ πολλῶν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν, καὶ Κέθηγον ὡς δυνατώτατον ὄντα διαπράξασθαι θεραπευόντων, αὐτῆς μὲν ὁ Λούκουλλος Κιλικίας οὐ πολλὴν εἶχε λόγον, οἰόμενος δ᾽, εἰ λάβοι ταύτην, ἐγγὺς οὔσης Καππαδοκίας, ἄλλον οὐδένα πεμφθήσεσθαι πολεμήσοντα Μιθριδάτῃ, πᾶσαν ἔστρεφε μηχανὴν ὑπὲρ τοῦ μὴ προέσθαι τὴν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ. καὶ τελευτῶν ἔργον οὐ σεμνὸν οὐδ᾽ ἐπαινετὸν, ἄλλως δ᾽ ἀνύσιμον πρὸς τὸ τέλος ἐκ τῆς ἀνάγκης ὑπέμεινε παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. Πραικία τις ἦν ὄνομα, τῶν ἐφ᾽ ὥρᾳ καὶ λαμυρίᾳ διαβοήτων ἐν τῇ πόλει, τὰ μὲν ἄλλα κρείττων οὐδὲν ἀναίδην ἑταιρούσης γυναικός· ἐκ δὲ τοῦ χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῇ καὶ διαλεγομένοις πρὸς τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων σπουδὰς καὶ πολιτείας, προσλαβοῦσα τῇ λοιπῇ χάριτι τὸ δοκεῖν φιλέταιρός τις εἶναι καὶ δραστήριος, ἴσχυσε μέγιστον. ὡς δὲ Κέθηγον ἀνθοῦντα τῇ δόξῃ τότε καὶ φέροντα τὴν πόλιν ὑπηγάγετο, καὶ συνῆν ἐρῶντι, παντάπασιν εἰς ἐκείνην περιῆλθεν ἡ τῆς πόλεως δύναμις. οὐδὲ γὰρ ἐπράττετό τι δημοσίᾳ, Κεθήγου μὴ σπουδάζοντος, οὐδὲ Πραικίας μὴ κελευούσης παρὰ Κεθήγῳ. ταύ-

την

concionatorem, qui acta Syllæ vellicabat, & turbare moliebatur civitatis otium, hinc privatim mulcendo, hinc publice monendo a cœptis deduxit, & ambitionem ejus reflexit. Ita magni ſemina morbi tractavit quam prudentiſſime & ſaluberrime.

Medio temporis Octavii, qui obtinebat Ciliciam, mors adfertur. Gliſcentibus compluribus ejus provinciæ cupiditate, & Cethegum, ut qui eam conficere cui vellet poſſet, aſſectantibus, ipſius quidem Ciliciæ Lucullus non magnam ducebat rationem: verum quod exiſtimaret, ſi eam eſſet aſſequutus, quia adhærebat ei Cappadocia, neminem alium ad bellum cum Mithridate gerendum miſſum iri, omnem lapidem movit ne ad alium devolveretur hæc provincia. Factum denique ſubire nec honeſtum nec commendandum, expediens tamen ad votum conſequendum, neceſſitate impulſus ſuſtinuit præter ingenium ſuum. Mulier quædam Præcia nomine erat, forma & facetiis in urbe nobilis, impudenti ſcorto cætera nihilo melior: verum quod uteretur iis qui cum ipſa conſuetudinem & rationes habebant, ad amicorum voluntates & negotia exequenda, cum reliqua gratia hanc comparavit exiſtimationem, ut amicorum ſtudioſa & negotioſa haberetur: unde plurimum polluit. Ad quam, ut ea florentem autoritate tunc & in civitate dominantem pellexit Cethegum, atque cum eo vivebat amante, opes reipub. ſemel omnes recidere. Nihil enim gerebatur publice niſi interveniente Cethego, nec niſi ex Præciæ apud Cethegum authoritate. In

ejus

τὴν οὖν ὑπελθὼν δώροις ὁ Λούκουλλος καὶ κολακείαις, (ἦν δέ που καὶ τῷ Λουκούλλῳ συμφιλοτιμουμένην ὁρᾶσθαι, μέγας γυναικὶ σοβαρᾷ καὶ πανηγυρικῇ μισθὸς) εὐθὺς εἶχε τὸν Κέθηγον ἐπαινέτην, καὶ προμνώμενον αὐτῷ Κιλικίαν. ἐπεὶ δ' ἅπαξ ἔτυχε ταύτης, οὐδὲν ἔτι Πραικίαν οὐδὲ Κέθηγον ἔδει παρακαλεῖν, ἀλλὰ πάντες ὁμαλῶς ἐκείνῳ φέροντες ἐνεχείρισαν τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ὡς ὑφ' ἑτέρου μηδενὸς ἄμεινον διαπολεμηθῆναι δυνάμενον· Πομπηΐου μὲν ἔτι Σερτωρίῳ προσπολεμοῦντος, Μετέλλου δ' ἀπειρηκότος ἤδη διὰ γῆρας, οὓς μόνους ἄν τις ἐναμίλλους ἐποιήσατο Λουκούλλου περὶ τῆς στρατηγίας ἀμφισβητοῦντας. οὐ μὴν ἀλλὰ Κότλας ὁ συνάρχων αὐτοῦ, πολλὰ λιπαρήσας τὴν σύγκλητον, ἀπεστάλη μετὰ νεῶν τὴν Προποντίδα φυλάξων, καὶ προπολεμήσων Βιθυνίας.

Λούκουλλος δὲ τάγμα μὲν αὐτόθεν ἔχων συντεταγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διέβαινεν εἰς τὴν Ἀσίαν· ἐκεῖ δὲ τὴν ἄλλην παρέλαβε δύναμιν, πάντων μὲν πάλαι τρυφαῖς διεφθορότων καὶ πλεονεξίαις, τῶν δὲ Φιμβριανῶν λεγομένων καὶ διὰ συνήθειαν ἀναρχίας δυσμεταχειρίστων γεγονότων. οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ Φλάκκον τε μετὰ Φιμβρίου τὸν ὕπατον καὶ στρατηγὸν ἀνῃρηκότες, αὐτόν τε Φιμβρίαν Σύλλᾳ προδεδωκότες, αὐθάδεις μὲν ἄνθρωποι καὶ παράνομοι, μάχιμοι δὲ καὶ τλήμονες μετ' ἐμπειρίας πολέμου. οὐ μὴν ἀλλὰ βραχεῖ χρόνῳ καὶ τούτων τὸ θράσος ὁ Λούκουλλος ἐξέκοψε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέστρεψε, τότε πρῶτον, ὡς ἔοικε, πειρωμένους ἄρχοντος ἀληθινοῦ καὶ ἡγεμόνος· ἄλλως δ' ἐδημαγωγοῦντο πρὸς ἡδονὴν ἐρεθιζόμενοι στρατεύεσθαι. τὰ δὲ τῶν

πολε-

ejus ergo gratiam ut donis ſe Lucullus & blandimentis inſinuavit, (& erat commendatricem videri Luculli in illius petitione, magnifica mulieri faſtuoſæ & pompoſæ merces) illico Cethegum habuit laudatorem, ambientemque ei Ciliciam. Quam ubi ſemel eſt aſſequutus, nihil jam Præciam vel Cethegum opus fuit adhibere patronum, ſed omnes ei pariter bellum Mithridaticum decreverunt: quod perpetrari illud ab alio nemine poſſet rectius, Pompeio cum Sertorio adhuc colluctante, & fatiſcente ob ſenium Metello, quos ſolos faceres de illa provincia juſtos Lucullo competitores. Cotta tamen, ejus collega, multis precibus ab ſenatu obtinuit, ut cum claſſe ad Propontidem tuendam & Bithyniam protegendam mitteretur.

Igitur Lucullus conſcripta in Italia legione trajecit cum ea in Aſiam, ubi alias copias accepit, quæ in univerſum jamdudum deliciis atque avaritia erant corruptæ. Inter quas illæ quæ Fimbrianæ dicebantur, quod aſſuevissent ſine imperio agere, intractabiliores erant. Hæ fuerunt quæ conſulem & ducem Flaccum autore Fimbria interemerant, & ipſum Fimbriam prodiderant Syllæ, procaces homines atque improbi, ſed bellicoſi, laborumque militarium periti & tolerantes. Veruntamen brevi ſpatio Lucullus & horum præcidit ferociam, & alios correxit: qui tum primum (uti videtur) juſtum imperatorem & ducem ſenſerunt, quum blandimentis ante & pro ipſorum libitu fuiſſent ad bellum invitati. Apud hoſtes vero ad hunc

ſ mo-

πολεμίων οὕτως εἶχεν. Μιθριδάτης, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν σοφιστῶν, κομπώδης ἐν ἀρχῇ καὶ σοβαρὸς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀναστὰς διακένῳ δυνάμει, λαμπρᾷ δὲ καὶ πανηγυρικῇ τὴν ὄψιν· εἶτ' ἐκπεσὼν καταγελάστως, καὶ νουθετηθεὶς, ὅτε τὸ δεύτερον πολεμεῖν ἔμελλεν, εἰς ἀληθινὴν καὶ πραγματικὴν συνέστειλε τὰς δυνάμεις παρασκευήν. ἀφελὼν γὰρ τὰ παντοδαπὰ πλήθη καὶ τὰς πολυγλώσσους ἀπειλὰς τῶν βαρβάρων, ὅπλων τε διαχρύσων καὶ διαλίθων κατασκευὰς, ὡς λάφυρα τῶν κρατούντων, οὐκ ἀλκήν τινα τῶν κεκτημένων ὄντα, ξίφη μὲν ἤλαυνε τὰ Ῥωμαϊκὰ, καὶ θυρεοὺς ἐμβριθεῖς ἐπήγνυτο, καὶ γεγυμνασμένους μᾶλλον ἢ κεκοσμημένους ἤθροιζεν ἵππους, πεζῶν δὲ μυριάδας δώδεκα κατεσκευασμένων εἰς φάλαγγα Ῥωμαϊκὴν, ἱππεῖς δὲ πρὸς μυρίοις ἑξακισχιλίους, ἄνευ τῶν δρεπανηφόρων τεθρίππων, ταῦτα δ' ἦν ἑκατόν· ἔτι δὲ ναῦς οὐ χρυσοφόροις σκηνίσιν, οὐδὲ λουτροῖς παλλακίδων καὶ γυναικωνίτισι τρυφώσαις ἠσκημένας, ἀλλ' ὅπλων καὶ βελῶν καὶ χρημάτων γεμούσας παραρτισάμενος, ἐνέβαλεν εἰς Βιθυνίαν, τῶν πόλεων αὖθις ἀσμένως ὑποδεχομένων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀσίαν ὅλην ὑποτροπὴ τῶν ἔμπροσθεν νοσημάτων εἶχεν, ἀφόρητα πάσχουσαν ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν δανειστῶν καὶ τελωνῶν· οὓς ὕστερον μὲν, ὥσπερ ἀρπύας τὴν τροφὴν ἁρπάζοντας αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἐξήλασε, τότε δὲ μετριωτέρους ἐπειρᾶτο νουθετῶν ποιεῖν, καὶ τὰς ἀποστάσεις κατέπαυε τῶν δήμων, οὐδενὸς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡσυχάζοντος.

Ὃν δὲ περὶ ταῦτα Λούκουλλος ἠσχολεῖτο χρόνον, αὐτοῦ καιρὸν εἶναι νο-

μίζων

modum res ſe habebant: Mithridates, qui, ut plerique ſophiſtæ, inflatus primo & evanidis oſtentabundus viribus, ſplendidis tamen in ſpecie & pompoſis adortus fuerat Romanos: inde cum riſu exploſus & correctus, quum eſſet iterum arma moturus, copias ad verum & rebus gerendis proprium apparatum contraxit. Detraxit enim variam multitudinem, diſſonorum minas barbarorum, armorum inauratorum & gemmis diſtinctorum inſtrumentum: quod victoribus id prædæ eſſet, non adderet tenentibus nervos. Pro his gladios fabricavit more Romano, ſcuta ſolida compegit, atque exercitatorum habuit magis quam comptorum equorum delectum, peditum centum viginti millium ad Romanos ordines inſtructorum, equitum ſedecim millium præter currus falcatos, qui centum erant. Ad hæc naves non deauratis tabernaculis, nec balneis pellicum, & gynæciis delicatis adornatas, ſed armis, ſed telis, ſed ſtipendio comparavit refertas, atque ita impetum in Bithyniam fecit. Civitates autem iterum receperunt eum lubentes, non hæ ſolum, ſed Aſia etiam tota, quam recidivi priores morbi invaſerant, quod intolerandis malis oppreſſa a fœneratoribus & publicanis Romanis eſſet. Quos Lucullus poſt, ut harpyias alimenta eorum rapientes, abegit: tunc vero enitebatur caſtigando eos moderatiores efficere, defectioneſque disjiciebat populorum, quum nemo prope dixerim quieſceret.

Dum hic diſtringitur Lucullus, ſuam occa-

 ſionem

μίζων ὁ Κότλας, παρεσκευάζετο μάχεσθαι πρὸς Μιθριδάτην. καὶ πολλῶν ἀπαγγελλόντων ἤδη Λούκουλλον ἐν Φρυγίᾳ στρατοπεδεύειν ἐπιόντα, μόνον οὐκ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχειν τὸν θρίαμβον οἰόμενος, ὡς μὴ μεταλάβοι Λούκουλλος αὐτοῦ, συμβαλεῖν ἔσπευσε. πληγεὶς δ' ἅμα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, ἑξήκοντα μὲν ἀπώλεσεν αὔτανδρα σκάφη, πεζοὺς δὲ τετρακισχιλίους· αὐτὸς δὲ κατακλεισθεὶς εἰς Χαλκηδόνα καὶ πολιορκούμενος, εἰς τὰς Λουκούλλου χεῖρας ἀπέβλεπεν. ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Λούκουλλον ἀμελήσαντα Κότλα, πρόσω χωρεῖν παρορμῶντες, ὡς ἔρημον αἱρήσοντα τὴν Μιθριδάτου βασιλείαν. καὶ μάλιστα τῶν στρατιωτῶν οὗτος ἦν ὁ λόγος, ἀγανακτούντων εἰ μὴ μόνον αὐτὸν ἀπολεῖ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ βουλευσάμενος κακῶς ὁ Κότλας, ἀλλὰ καὶ σφίσιν ἐμποδὼν ἔσται νικᾶν ἀμαχεὶ δυναμένοις. Λούκουλλος δὲ πρὸς μὲν τούτους δημηγορῶν εἶπεν, ὡς ἕνα βούλοιτ' ἂν ἐκ πολεμίων σῶσαι Ῥωμαῖον, ἢ πάντα λαβεῖν τὰ τῶν πολεμίων. Ἀρχελάου δὲ τοῦ περὶ Βοιωτίαν Μιθριδάτῃ στρατηγήσαντος, εἶτ' ἀποστάντος καὶ Ῥωμαίοις συστρατεύοντος, διαβεβαιουμένου ὀφθέντα Λούκουλλον ἐν Πόντῳ πάντων ὁμοῦ κρατήσειν, οὐκ ἔφη δειλότερος εἶναι τῶν κυνηγῶν, ὥστε τὰ θηρία παρελθὼν ἐπὶ κενοὺς αὐτῶν τοὺς φωλεοὺς βαδίζειν. καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἐπὶ Μιθριδάτην προῆγε, πεζοὺς μὲν ἔχων τρισμυρίους, ἱππεῖς δὲ δισχιλίους πεντακοσίους. καταστὰς δ' εἰς ἔποψιν τῶν πολεμίων, καὶ θαυμάσας τὸ πλῆθος, ἐβούλετο μὲν ἀπέχεσθαι μάχης, καὶ τρίβειν τὸν χρόνον· Μαρίου δ', ὃν Σερτώριος ἐξ Ἰβηρίας ἀπεστάλκει Μιθριδάτῃ μετὰ δυνάμεως στρατηγὸν, ἀπαντήσαντος αὐτῷ καὶ προκαλουμένου,

ſionem Cotta ratus, confligere inſtitit cum Mithridate. Multis autem nuntiantibus Lucullum adventare, & jam in Phrygia caſtra habere, exiſtimans triumphum ſe tantum non in manibus tenere, ne conſors ejus Lucullus foret, maturavit dimicare. Cæterum afflictus ſimul terra marique, ſexaginta naves cum ipſis viris, terra peditum quatuor millia amiſit. Ipſe Chalcedone incluſus & circumſeſſus Luculli opem reſpectabat. Non deerant quidem qui Lucullum ad progrediendum omiſſo ſtimularent Cotta, vacuum oſtendentes capturum Mithridatis regnum. Fremebant maxime hæc milites, non tantum ſe ſuoſque malis conſiliis perditum iviſſe Cottam, ſed ipſis etiam officere paratam ſine ſanguine victoriam habentibus. His Lucullus pro concione demonſtravit, unum malle ſe ab hoſtibus ſervare civem, quam omnia quæ eſſent hoſtium capere. Quum Archelaus autem Mithridatis quondam in Bœotia præfectus, qui poſt deſcivit ab eo, & tunc in præſidiis erat Romanis, ſuo tantum conſpectu aſſeveraret Lucullum toto Ponti regno potiturum, negavit venatoribus ſe timidiorem eſſe, omiſſis feris ut ad vacua eorum luſtra contenderet. Ita fatus, movit in Mithridatem. Pedites habebat triginta millia, equites duo millia quingentos. Ubi contemplatus eſt hoſtes, obſtupefactus eorum multitudine cupiebat abſtinere pugna & tempus ducere: ſed quia Marius, quem ex Hiſpania miſerat Sertorius cum copiis ducem Mithridati, occurrit laceſſivitque eum,

καλουμένου, κατέστησεν εἰς τάξιν ὡς διαμαχούμενος. ἤδη δὲ ὅσον οὔπω συμφερομένων, ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐπιφανοῦς μεταβολῆς, ἀλλ' ἐξαίφνης τοῦ ἀέρος ἀποῤῥαγέντος, ὤφθη μέγα σῶμα φλογοειδὲς εἰς μέσον τῶν στρατοπέδων καταφερόμενον, τὸ μὲν σῶμα πίθῳ μάλιστα, τὴν δὲ χρόαν ἀργύρῳ διαπύρῳ προσεοικός· ὥστε δείσαντας ἀμφοτέρους τὸ φάσμα διακριθῆναι. τοῦτο μὲν οὖν φασιν ἐν Φρυγίᾳ περὶ τὰς λεγομένας Ὀτρύας συμβῆναι τὸ πάθος. ὁ δὲ Λούκουλλος οὐδεμιᾶς εἶναι νομίζων ἀνθρωπίνης παρασκευῆς, οὐδὲ πλούτου, θρέψαι μυριάδας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντικαθημένων πολεμίων τοσαύτας ὅσας εἶχε Μιθριδάτης, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τῶν αἰχμαλώτων ἕνα· καὶ πρῶτον ἀνέκρινε μετὰ πόσων διαιτῷτο συσκήνων, ἔπειτα πόσον ἐν τῇ σκηνῇ κατέλιπε σῖτον. ἀποκριναμένου δὲ τἀνθρώπου, τὸν μὲν ἐκέλευσε μεταστῆναι, δεύτερον δὲ καὶ τρίτον ὁμοίως ἀνέκρινε. εἶτα συνθεὶς τὸ τῆς παρεσκευασμένης τροφῆς πλῆθος πρὸς τὸ τῶν τρεφομένων, ἔγνω τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἐπιλείψοντα σῖτον τοὺς πολεμίους. καὶ πολὺ μᾶλλον εἴχετο τοῦ χρόνου, καὶ συνῆγεν εἰς τὸν χάρακα παμπληθῆ σῖτον, ὡς ἐν ἀφθόνοις διάγων αὐτὸς ἐφεδρεύῃ ταῖς ἐκείνων ἀπορίαις.

Ἐν τούτῳ δὲ Μιθριδάτης ἐπεβούλευεν Κυζικηνοῖς πεπληγόσιν ἐν τῇ περὶ Χαλκηδόνα μάχῃ· τρισχιλίων γὰρ ἀνδρῶν, καὶ δέκα νεῶν ἐστέρηντο. βουλόμενος οὖν λαθεῖν τὸν Λούκουλλον, εὐθὺς ἀπὸ δείπνου, νύκτα δυσφανῆ καὶ νοτερὰν ἔχων, ἐκίνει· καὶ φθάνει τῆς πόλεως ἄντικρυς ἅμ' ἡμέρᾳ περὶ τὸ τῆς Ἀδραστείας ὄρος ἱδρύσας τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Λούκουλλος αἰσθόμενος καὶ διώξας, ἠγά-

um, inſtruxit aciem ad confligendum. Quum jam pene concurrerent, ex nulla evidenti commutatione, ſed cœlo repente dirupto, grandis viſa eſt flammea moles inter utramque aciem delabi: ea corpore dolium, colore referebat candens argentum. Quod oſtentum utroſque perculſos diremit. Id prodigii in Phrygia aiunt circa Otryas (quas vocant) accidiſſe. At Lucullus nullius humani apparatus vel opulentiæ exiſtimans eſſe, aſſidentibus hoſtibus, tot legiones, quot habebat Mithridates, diu alere, jubet ex captivis unum ad ſe adduci. Primum percunctatur quot contubernales victitarent ſecum, deinde quantum cibarii in tentorio reliquiſſet. Hunc, ubi reſpondit, faceſſere imperat. Alterum item & tertium excutit. Inde comparata cum veſcentium numero commeatus copia, comperit tribus vel quatuor diebus defecturam hoſtes annonam. Ita potius tempus ſtatuit protrahere: atque ingentem frumenti numerum in caſtra convexit, quo rebus omnibus affluens ipſe illorum immineret penuriæ.

Interea inſtitit Mithridates capere acciſos Chalcedonenſi prœlio Cyzicenos: quippe civium tria millia & decem naves amiſerant. Ergo quo Lucullum falleret, mox a cœna, denſam & nimboſam noctem nactus, caſtra movit, occupavitque urbis ex oppoſito oriente luce in Adraſtiæ monte conſidere. Lucullus autem quum abeuntem ſenſiſſet, inſe-

ἠγάπησε μὲν οὐκ ἐμπεσὼν ἀσυντάκτως εἰς τοὺς πολεμίους, καθίζει δὲ τὸν στρατὸν περὶ τὴν Θρακείαν λεγομένην κώμην, ἐν τόπῳ κατὰ τῶν ὁδῶν ἄριστα πεφυκότι, καὶ τῶν χωρίων, ἀφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἀναγκαῖον ἦν τοῖς Μιθριδατικοῖς τὰ ἐπιτήδεια φοιτᾷν. διὸ καὶ περιλαβὼν τῇ διανοίᾳ τὸ μέλλον, οὐκ ἀπεκρύψατο τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' ἅμα τῷ θέσθαι τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων γενέσθαι, συναγαγὼν αὐτοὺς, ἐμεγαληγόρησεν, ὡς ὀλίγων ἡμερῶν ἀναιμωτὶ τὸ νίκημα παραδώσων αὐτοῖς. Κυζικηνοὺς δὲ Μιθριδάτης δέκα μὲν ἐκ γῆς στρατοπέδοις περιλαβὼν, ταῖς δὲ ναυσὶν ἐκ θαλάσσης τὸν ἀπὸ τῆς ἠπείρου διείργοντα τὴν πόλιν εὔριπον ἐμφράξας, ἑκατέρωθεν ἐπολιόρκει, τὰ μὲν ἄλλα διακειμένους πρὸς τὸν κίνδυνον εὐθαρσῶς, καὶ πᾶν ἕνεκα Ῥωμαίων ἐγνωκότας ἐκδέχεσθαι δυσχερές· ἀγνοοῦντας δὲ ὅπη Λούκουλλος εἴη, καὶ τῷ μηδὲν περὶ αὐτοῦ πεπύσθαι ταραττομένους. καίτοι καταφανὴς ἦν ἡ στρατοπεδεία καὶ ἄποπτος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Μιθριδατικῶν ἐξηπατῶντο. δεικνύντες γὰρ αὐτοῖς τοὺς Ῥωμαίους ἄνω παραβεβληκότας, Ὁρᾶτε τούτους; ἔφασαν, Ἀρμενίων στρατός ἐστι καὶ Μήδων, Τιγράνου Μιθριδάτῃ καταπέμψαντος ἐπικουρίαν. οἱ δ' ἐξεπλήσσοντο, τοσούτου πολέμου περικεχυμένου, μηδ' εἰ παραγένοιτο Λούκουλλος, χώραν ἔτι λελεῖφθαι βοηθείας ἐλπίζοντες. οὐ μὴν ἀλλὰ πρῶτος αὐτοῖς εἰσπεμφθεὶς ὑπ' Ἀρχελάου Δημῶναξ ἔφρασε τὴν τοῦ Λουκούλλου παρουσίαν. τούτων δ' ἀπιστούντων, καὶ νομιζόντων αὐτὸν τῶν παρόντων ἐπὶ παρηγορίᾳ πεπλασμένα λέγειν, ἧκε παιδάριον αἰχμάλωτον ἐκ τῶν πολεμίων ἀποδεδρακός. πυνθανομένων δ' αὐτῶν ποῦ λέγει τὸν Λούκουλλον

inſequutus eum ſatis habuit non incidiſſe incompoſito agmine in hoſtem, & circa Thraciam, ut vocant pagum, caſtra poſuit loco maxime opportuno ad excludendas vias & regiones, qua & unde petendus neceſſario erat Mithridaticis commeatus. Quare conſequentia animo proſpiciens, non celavit ea milites: verum poſtquam munitis caſtris ab opere redierunt, concione advocata, gloriatus eſt paucis diebus victoriam ſe iis incruentam traditurum. At Cyzicenos Mithridates denis ex terra caſtris cinctos, claſſe per æquor freto, quod a continente ſummovet urbem, obturato, utrinque obſedit. Subibant illi quidem cætera forti animo periculum, & erant ad omnia acerba pro populo Romano perpetienda obfirmati, ſed quod incerti eſſent ubinam ageret Lucullus, neque de eo quicquam accepiſſent, erant attoniti: quamvis conſpicua eſſent, & ſub oculis eorum poſita caſtra ejus, verum decipiebantur a Mithridaticis. Hi enim Romanos locis ſuperioribus aſſidentes ſibi demonſtrabant illis, dicebantque, Cernitis hos? Armeniorum & Medorum copiæ ſunt, quos auxilio miſit Mithridati Tigranes. Ita Cyziceni tanto circumſtante bello trepidabant, nec, ſi adeſſet quidem Lucullus, locum relictum videbant ferendi ſubſidii. Verum Demonax, qui ab Archelao miſſus in urbem fuerat, primus iis adeſſe Lucullum indicavit. Quibus fidem ei non habentibus, arbitrantibuſque ad levanda eum præſentia mala ficta adferre, puer adſuit captivus, qui erat e manibus hoſtium elapſus. Hic rogantes ubinam Lucullum diceret

λον εἶναι, κατεγέλα, παίζειν αὐτοὺς οἰόμενον. ὡς δ' ἑώρα σπουδάζοντας, ἐσήμηνε τῇ χειρὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων· οἱ δ' ἀνεθάρσησαν. τῆς δὲ Δασκυλίτιδος λίμνης πλεομένης ἀκατίοις ἐπιεικῶς εὐμεγέθεσι, τὸ μέγιστον αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἀνελκύσας, καὶ διαγαγὼν ἁμάξῃ πρὸς τὴν θάλατταν, ὅσους ἐχώρει στρατιώτας ἐνεβίβασεν. ἔλαθον δὲ νυκτὸς διαπεράσαντες, καὶ παρεισῆλθον εἰς τὴν πόλιν.

Ἔοικε δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐπιθαῤῥῦναι τοὺς Κυζικηνοὺς, ἀγασθὲν αὐτῶν τὴν ἀνδραγαθίαν, ἄλλοις τε σημείοις ἐναργέσι, καὶ τῆς τῶν Φερεφαττίων ἑορτῆς ἐνεστώσης, οἱ μὲν ἠπόρουν βοὸς μελαίνης πρὸς τὴν θυσίαν, καὶ σταιτίνην πλάσαντες τῷ βωμῷ παρέστησαν. ἡ δ' ἱερὰ καὶ τρεφομένη τῇ Θεῷ, νομὴν μὲν εἶχεν, ὥσπερ τἆλλα βοτὰ τῶν Κυζικηνῶν, ἐν τῇ περαίᾳ· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν ἀποκριθεῖσα τῆς ἀγέλης, μόνη διενήξατο πρὸς τὴν πόλιν, καὶ κατέστησεν ἐπὶ τὴν θυσίαν αὑτήν. ὄναρ δ' ἡ Θεὸς Ἀρισταγόρᾳ τῷ τοῦ δήμου γραμματιστῇ παραστᾶσα, Καὶ μὴν ἔγωγε, εἶπεν, ἥκω τὸν Λιβυκὸν αὐλητὴν ἐπὶ τὸν Ποντικὸν σαλπιγκτὴν ἐπάγουσα. φράσον οὖν θαῤῥεῖν τοῖς πολίταις. θαυμαζόντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν Κυζικηνῶν, ἅμ' ἡμέρᾳ σάλον εἶχεν ἡ θάλασσα, κατιόντος ἀκράτου πνεύματος· αἵ τε μηχαναὶ τοῦ βασιλέως παρεστῶσαι τοῖς τείχεσιν, ἔργα θαυμαστὰ Νικωνίδου τοῦ Θεσσαλοῦ, ῥοίζῳ καὶ πατάγῳ πρῶτον ἀπεδήλουν τὸ μέλλον· εἶτα νότος ἐκραγεὶς ἄπιστος τὸ μέγεθος τά τ' ἄλλα συνέτριψε μηχανήματα ὥρας βραχεῖ μορίῳ, καὶ τὸν ξύλινον πύργον, ἑκατὸν πηχῶν ὕψος ὄντα, διασείσας κατέβαλεν. ἱστο-

ret eſſe, ludere eos putans, ridebat: quos ut ſerio videt agere, commonſtrat digito caſtra Romana: ita illi confirmati fuere. In lacu Daſcylite navigia ſatis magna commeabant, quorum maximum ſubduxit Lucullus, ac plauſtro ad mare devexit. Eo, quot capiebat milites, impoſuit. Hi noctu clam trajecerunt, atque imprudentibus hoſtibus oppidum ſunt ingreſſi.

Videntur Cyzicenos Dii quoque, probantes eorum fortitudinem, excitaſſe cum aliis perſpicuis ſignis, tum inſtante Proſerpinæ feſto. Qui quum nigra bove ad immolandum deficerentur, farinaceam fictam admoverunt aræ. Sacra vacca, quæ Deæ alebatur, trans fretum paſcebat cum reliquo armento Cyzicenorum. Hæc illo die armento relicto ad oppidum tranavit ſola, & ſe ſacris admovit. Dea inſuper publico ludi magiſtro Ariſtagoræ offerens ſe in ſomnis, Equidem, inquit, adſum ut tibicinem Africum in tubicinem Ponticum impellam: tu ergo cives jube bono animo eſſe. Mirantibus hanc vocem Cyzicenis, prima luce fluctuavit mare, quaſi immenſo incumbente vento, & admotæ muris regis machinæ, inſignia Theſſali Niconidæ opera, ſtridore & crepitu primum quid inſtaret indicaverunt: inde auſter, ſupra modum procelloſus coortus, horæ brevi momento cum alia convulſit machinamenta, tum turrim ligneam in altitudinem centum cubitorum excitatam tanta vi concuſſit, ut proruerit eam. Jam

ἱστορεῖται δὲ, τῶν ἐν Ἰλίῳ πολλοῖς καθ' ὕπνον ὀφθῆναι τὴν Ἀθηνᾶν ἱδρῶτι πολλῷ ῥεομένην, καὶ ὑπερφαίνουσάν τι τοῦ πέπλου παρερρωγὸς, λέγουσαν ὡς ἀρτίως ἥκοι βοηθήσουσα Κυζικηνοῖς. καὶ στήλην τινὰ δόγματα καὶ γράμματα περὶ τούτων ἔχουσαν ἐδείκνυον Ἰλιεῖς.

Μιθριδάτην δὲ, ἄχρι μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν φενακιζόμενος ἠγνόει τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ λιμὸν, ἠνίων Κυζικηνοὶ διαφεύγοντες τὴν πολιορκίαν. ταχὺ δ' ἐξερρύη τὸ φιλότιμον αὐτοῦ καὶ φιλόνεικον, ἐν αἰσθήσει γενομένου τῶν ἀπορειῶν αἷς οἱ στρατιῶται συνείχοντο, καὶ τῶν ἀνθρωποφαγιῶν· ἅτε δὴ μὴ θεατρικῶς μηδὲ ἐπιδεικτικῶς Λουκούλλου πολεμοῦντος, ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, εἰς τὴν γαστέρα ἐναλλομένου, καὶ ὅπως ὑφαιρήσει τὴν τροφὴν ἅπαντα πραγματευομένου. διὸ καὶ φρούριόν τι πολιορκοῦντος αὐτοῦ, τῷ καιρῷ χρήσασθαι σπεύδων ὁ Μιθριδάτης, ἐξέπεμψεν εἰς Βιθυνίαν τοὺς μὲν ἱππεῖς σχεδὸν ἅπαντας μετὰ τῶν ὑποζυγίων, τῶν δὲ πεζῶν τοὺς ἀχρήστους. πυθόμενος δ' ὁ Λούκουλλος, ἔτι νυκτὸς ἧκεν εἰς τὸ στρατόπεδον. πρωῒ δὲ χειμῶνος ὄντος ἀναλαβὼν σπείρας δέκα, καὶ τὴν ἵππον, ἐδίωκε νιφόμενος καὶ κακοπαθῶν, ὥστε πολλοὺς ὑπὸ κρύους ἐνδιδόντας ἀπολείπεσθαι τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δ' ἄλλοις περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν καταλαβὼν τοὺς πολεμίους, τοσαύτην τροπὴν ἐποίησεν, ὥστε τὰς γυναῖκας ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας προερχομένας ἀφαρπάζειν τὰ φορτία, καὶ σκυλεύειν τοὺς φονευομένους. πολλῶν δ', ὡς εἰκὸς, ἀποθανόντων, ἑάλωσαν ἵπποι μὲν ἐξακισχίλιοι, καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον ὑποζυγίων, ἄνδρες δὲ, μύριοι πεντακισχίλιοι· καὶ τούτους ἄγων πάντας, παρ-

Jam memoriæ proditum eſt compluribus Ilii fuiſſe Minervam in ſomnis obverſatam, quæ copioſo manabat ſudore, partemque pepli diſciſſam oſtendebat. Eam dixiſſe, modo venire ſe ab ope Cyzicenis ferenda. Columnam autem, quæ decreta & literas de his inſcriptas habet, oſtendebant Ilienſes.

At Mithridatem, quouſque lactatus a ducibus ſuis famem exercitus ignoravit, urebat quod effugerent Cyziceni expugnationem urbis. Ut vero advertit neceſſariorum difficultatem, qua preſſi non abſtinebant milites humanis carnibus, ambitio & gloria ejus cito effluxit: quod nimirum non ad ſpeciem vel pompam bellum gereret Lucullus, verum (ut eſt in proverbio) in ventrem ſibi inſiliret, omniaque moliretur, quo præcideret ſibi cibaria. Quapropter dum oppugnat Lucullus arcem quandam, occaſione maturans Mithridates uti, dimiſit in Bithyniam omnem ferme equitatum cum jumentis, atque ex peditatu minus utiles. Ea re nuntiata contendit Lucullus de nocte in caſtra. Diluculo tempeſtate ſæviente inſequutus eos eſt cum cohortibus decem & equitatu, quamvis nive affligerentur atque aliis incommodis, ut multi milites ex gelu ſuccumbentes ſequi non valerent. Cum cæteris ad Rhyndacum amnem hoſtes aſſequutus, ſtragem edidit tantam ut Apollonia egreſſæ fœminæ diriperent impedimenta & trucidatos ſpoliarent. Multis ſcilicet cæſis, capta ſunt equorum ſex millia & jumentorum infinitus numerus, capita millia quindecim, omneſque præter caſtra ho-

παρεξῄει παρὰ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Σαλουστίου δὲ θαυμάζω, τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους ἐγνωκέναι κάμηλον. ἀλλὰ τῷ γε Μιθριδάτῃ φεύγειν μὲν ἔγνωσαι τὴν ταχίστην, ἀνθολκὰς δὲ Λουκούλλῳ καὶ διατριβὰς ὀπίσω μηχανώμενος, ἔστελλε τὸν ναύαρχον Ἀριστόνικον ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν, καὶ ὅσον οὔπω μέλλοντος ἐκπλεῖν, ἐκ προδοσίας ὁ Λούκουλλος ἐκυρίευσε, μετὰ χρυσῶν μυρίων, οὓς ἐκόμιζε διαφθερῶν τι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος. ἐκ τούτου Μιθριδάτης μὲν ἔφυγεν ἐπὶ θάλασσαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ πεζοὶ τὸν στρατὸν ἀπήγαγον. ἐπιπεσὼν δὲ Λούκουλλος αὐτοῖς περὶ τὸν Γρανικὸν ποταμόν, εἷλέ τε παμπόλλους, καὶ δισμυρίους ἀπέκτεινε. λέγονται δ' ἐκ τοῦ παντὸς ἀκολούθων τε καὶ μαχίμων ὄχλου μυριάδες οὐ πολὺ δὴ τῶν τριάκοντα λείπουσαι διαφθαρῆναι.

Λούκουλλος δὲ πρῶτον εἰς Κύζικον παρελθών, ἀπέλαυσεν ἡδονῆς καὶ φιλοφροσύνης πρεπούσης· ἔπειτα ναυτικὸν ἐξηρτύετο, τὸν Ἑλλήσποντον ἐπιπορευόμενος. εἰς δὲ Τρῳάδα καταχθείς, ἐσκήνωσε μὲν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης· κατακοιμηθεὶς δέ, νύκτωρ ἐδόκει τὴν Θεὰν ἐφεστῶσαν αὐτῷ, καὶ λέγουσαν,

Τί κνώσεις μεγάθυμε λέον; νεβροὶ δέ τοι ἐγγύς.

ἐξαναστὰς δὲ καὶ τοὺς φίλους καλέσας, διηγεῖτο τὴν ὄψιν, ἔτι νυκτὸς οὔσης. καὶ παρῆσαν ἐξ Ἰλίου τινές, ἀπαγγέλλοντες ὦφθαι περὶ τὸν Ἀχαιῶν λιμένα τρισ-

hoſtium duxit. Saluſtium vero demiror, qui autumat tunc primum viſos Romanis camelos: quod neque olim illos qui duce Scipione Antiochum devicerunt, neque hos qui ad Orchomenum & Chæroneam nuper certaverunt cum Archelao, noſſe putaverit camelum. At Mithridates fugam quam primum inſtituit arripere. Quo autem tricas & moras Lucullo necteret à tergo, miſit ad mare Græcum præfectum claſſis ſuæ Ariſtonicum: quem, jamjam ſoluturum, Lucullus per proditionem in poteſtatem ſuam redegit cum decem millibus aureorum, quos portabat ad ſolicitandam exercitus Romani partem. Ibi fugit Mithridates ad mare, terreſtres copias reliquit reducendas ducibus. Quos adeptus ad Granicum fluvium Lucullus permultos cepit, concidit millia viginti. Perhibentur ex univerſa tam eorum qui caſtra ſecuti ſunt quam militum colluvie non minus trecenta millia contrucidata fuiſſe.

Lucullus primum Cyzicum ingreſſus eſt: ubi ingenti lætitia & magnifico honore exceptus eſt: inde ad Helleſpontum profectus claſſem inſtruxit. Troadem delatus divertit in delubro Veneris: nocte ſopitus Deam videre viſus eſt ſibi aſſiſtentem, quæ diceret,

Quid dormis animoſe leo? haud procul hinnulei abſunt,

Surgens, advocatis amicis, expoſuit adhuc nocte ſomnium. Simul adfuerunt ab Ilio quidam, qui nuntiarent conſpectas ad Achæorum portum

τρισκαίδεκα πεντήρεις τῶν βασιλικῶν ἐπὶ Λῆμνον πλεούσας. εὐθὺς οὖν ἀναχθεὶς, τούτους μὲν εἷλε, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἰσίδωρον ἀπέκτεινεν· ἐπὶ δὲ τοὺς ἄλλους ἔπλει πρωρέας. οἱ δὲ ἔτυχον ὁρμοῦντες, καὶ τὰ πλοῖα πάντα πρὸς τὴν γῆν συνέλκοντες ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων διεμάχοντο, καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν τοῖς περὶ τὸν Λούκουλλον, οὔτε περιπλεῦσαι τοῦ χωρίου διδόντος, οὔτε βιάσασθαι ναυσὶ μετεώροις τὰς τῶν πολεμίων, προσερηρεισμένας τῇ γῇ, καὶ βεβηκυίας ἀσφαλῶς. οὐ μὴν ἀλλὰ μόλις, ᾗ προσβολήν τινα ἡ νῆσος εἶχεν, ἀποβιβάζει τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀρίστους, οἳ κατόπιν ἐπιπεσόντες τοῖς πολεμίοις, τοὺς μὲν διέφθειρον αὐτῶν, τοὺς δ' ἠνάγκαζον ἀποκόπτοντας τὰ πρυμνήσια τῶν νεῶν, καὶ φεύγοντας ἐκ τῆς γῆς, ἀλλήλοις τε συγκρούειν τὰ πλοῖα, καὶ ταῖς ἐμβολαῖς ταῖς περὶ τὸν Λούκουλλον ὑποπίπτειν. πολλοὶ μὲν οὖν διεφθάρησαν· ἐν δὲ τοῖς ἁλοῦσιν ἀνήχθη καὶ Μάριος ὁ παρὰ Σερτωρίου στρατηγός. ἦν γὰρ ἑτερόφθαλμος· καὶ παρήγγελτο τοῖς στρατιώταις εὐθὺς ἐπιπλέουσιν ὑπὸ Λουκούλλου, μηδένα κτείνειν ἑτερόφθαλμον, ὅπως ἐξονειδισθεὶς καὶ καθυβρισθεὶς ἀποθάνοι.

Γενόμενος δ' ἀπὸ τούτων, ἠπείγετο πρὸς τὴν αὐτοῦ Μιθριδάτου δίωξιν. ἤλπιζε γὰρ ἔτι περὶ Βιθυνίαν εὑρήσειν αὐτὸν ὑπὸ Βοκωνίου φρουρούμενον, ὃν αὐτὸς ἐνστησόμενον τῇ φυγῇ μετὰ νεῶν ἀπεστάλκει πρὸς Νικομήδειαν. ἀλλὰ Βοκώνιος μὲν ἐν Σαμοθράκῃ μυούμενος καὶ πανηγυρίζων καθυστέρησε, Μιθριδάτην δὲ ἀναχθέντα μετὰ τοῦ στόλου, σπεύδοντα πρὶν ἐπιστρέφειν Λούκουλλον εἰς τὸν Πόντον εἰσπλεῦσαι, καταλαμβάνει χειμὼν πολὺς, ὑφ' οὗ τὰ μὲν

ἀφηρ-

tum quinqueremes regias tredecim, quæ in Lemnum intenderent curſum. Statim igitur ſolvit, atque his potitus eſt, præfectum earum Iſidorum occidit: mox inſectatus eſt cæteros nautas. Stabant hi in ancoris, omnibuſque terræ appulſis navigiis propugnaverunt ex fororum tabulis, ac Luculli militibus vulnera ingeſſere. Nec circumvehendi dabat locus facultatem, vel navibus fluctuantibus hoſtiles premendi terræ accubantes & firmiter conſiſtentes. Tandem qua acceſſum inſula in terram dabat, fortiſſimos quoſque milites expoſuit: qui averſos adorti hoſtes partim eorum interfecerunt, partim compulerunt præciſis navium retinaculis fugientes a terra collidere invicem navigia, atque in aciem Luculli incurrere. Multi ibi afflicti. Inter captivos adductus Marius eſt, qui miſſus a Sertorio dux fuerat. Altero oculo captus erat. Edixerat autem ante certamen Lucullus militibus, ne quem luſcum interficerent, quo probris & contumeliis vexatus necaretur.

His confectis properavit ipſum inſequi Mithridatem, quod in ſpe eſſet circa Bithyniam ſe illum inventurum, retentum a Voconio, quem ad inſtandum fugienti cum navibus miſerat Nicomediam. Enimvero Voconius, dum in Samothrace initiatur myſteriis & feſtos dies celebrat, haud occurrit in tempore. At Mithridatem, qui jam cum claſſe vela fecerat & maturabat antequam ipſum peteret Lucullus Pontum tenere, corripit atrox tempeſtas, qua claſſis partim

2 tim

ἀφηρπάγη, τὰ δὲ ἐβυθίσθη τῶν σκαφῶν. πᾶσα δ' ἡ παραλία τῶν ναυαγίων ἐκφερομένων ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦν περίπλεως. αὐτὸς δὲ, τῆς ὁλκάδος ἐφ' ἧς ἔπλει, μήτε πρὸς τὴν γῆν εὐπαρακομίστου διὰ μέγεθος ἐν σάλῳ μεγάλῳ καὶ κύματι τυφλῷ παρεισαμένης τοῖς κυβερνήταις, πρός τε τὴν θάλασσαν ἤδη βαρείας καὶ ὑπεράντλου γινομένης, μετεμβὰς εἰς λῃστρικὸν μυοπάρωνα, καὶ τὸ σῶμα πειραταῖς ἐγχειρίσας, ἀνελπίστως καὶ παραβόλως εἰς τὴν Ποντικὴν Ἡράκλειαν ἐξεσώθη. Λουκούλλῳ δ' ἀνεμέσητος ἡ πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπέβη φιλοτιμία. ψηφιζομένης γὰρ αὐτῆς πρὸς τὸν πόλεμον ἀπὸ τρισχιλίων ταλάντων ἐξαρτύεσθαι ναυτικὸν, ἐκώλυσε πέμψας γράμματα, καὶ μεγαληγορήσας, ὡς ἄνευ δαπάνης καὶ τοσαύτης παρασκευῆς ταῖς τῶν συμμάχων ναυσὶ Μιθριδάτην ἐκβαλεῖ τῆς θαλάττης. καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν αὐτῷ τοῦ Θεοῦ συναγωνισαμένου. λέγεται γὰρ Ἀρτέμιδος χόλῳ Πριαπίνης ὁ χειμὼν ἐμπεσεῖν τοῖς Ποντικοῖς, συλήσασιν αὐτῆς τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ξόανον ἀνασπάσασι.

Πολλῶν δὲ Λουκούλλῳ παραινούντων ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον, οὐ φροντίσας ἐνέβαλε διὰ Βιθυνίας καὶ Γαλατίας εἰς τὴν βασιλικὴν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐνδεὴς τῶν ἀναγκαίων, ὥστε Γαλάτας ἕπεσθαι τρισμυρίους, ἕκαστον ἐπὶ τῶν ὤμων κομίζοντα σίτου μέδιμνον· προϊὼν δὲ καὶ κρατῶν ἁπάντων εἰς τοσαύτην ἦλθεν εὐπορίαν, ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν στρατοπέδῳ, δραχμῆς, τὸ δὲ ἀνδράποδον, τεττάρων ὤνιον εἶναι· τὴν δ' ἄλλην λείαν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τοὺς μὲν ἀπολείπειν, τοὺς δὲ ἀναλίσκειν. διάθεσις γὰρ ἦν οὐδενὸς πρὸς οὐδένα, πάντων εὐπο-

tim abrepta, partim eſt depreſſa. Omnia littora ejectis fluctu naufragiis per multos dies completa fuere. Rex ipſe, quum navis oneraria, qua vehebatur, nec ad terram appelli ob molem in tanta procella & cæcis fluctibus videretur gubernatoribus poſſe, & aquam jam accepiſſet atque obruta eſſet undis, tranſgreſſus in myoparonem piraticum, corpore prædonibus permiſſo incolumis Heracleam Ponticam inſperato & ſummo cum diſcrimine pervenit. Porro Lucullus commendabili ambitione, quæ ſucceſſum habuit, adverſus ſenatum eſt uſus. Quum enim hic ei ad claſſem parandam tria millia talentorum decreviſſet, negavit per literas ea pecunia ſibi opus eſſe, jactans ſine ſumptu & tanto paratu Mithridatem ſe ſociorum navibus exacturum pelago: quod Dei ope præſtitit. Fama enim tenet Dianæ Priapinæ ira fuiſſe tempeſtatem illam Ponticis immiſſam, quod fanum ejus ſpoliaviſſent & ſignum loco moviſſent.

Multis Lucullum monentibus ut proferret bellum, horum repudiata ſententia per Bithyniam & Galatiam in regnum Mithridatis invaſit. In principio laboravit uſque eo difficultate neceſſariorum, ut triginta millia Gallogræcorum ſequerentur caſtra, qui medimnos ſingulos frumenti humeris portabant. Progreſſus vero omnia ſubjugando ad affluentiam evaſit tantam, ut bos in exercitu drachma, mancipium quatuor eſſet venale, cæteram prædam nullo reſpectu alii relinquerent, alii corrumperent: quippe diſtrahere prædam omnibus abundantibus nulli vale-

εὐπορούντων. ἀλλ' ὅσον φθεῖραι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν, ἱππασάμενοι καὶ καταδραμόντες ἄχρι Θεμισκύρας καὶ τῶν περὶ Θερμώδοντα πεδίων, ᾐτιῶντο τὸν Λούκουλλον, ὅτι πάσας προσάγεται τὰς πόλεις, κατὰ κράτος δὲ οὐδεμίαν ᾕρηκεν, οὐδὲ παρέσχηκεν αὐτοῖς ὠφεληθῆναι διαρπάσασιν. Ἀλλὰ καὶ νῦν, ἔφασαν, Ἀμισὸν, πόλιν εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν, οὐ μέγα ὂν ἔργον, εἴ τις ἐντείναι τὴν πολιορκίαν, καταχεῖν, ἀπολιπόντας ἡμᾶς, ἄγε περὶ τὴν Τιβαρηνῶν καὶ Χαλδαίων ἐρημίαν, Μιθριδάτῃ πολεμήσοντας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν ὁ Λούκουλλος ἐλπίσας εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας τοὺς στρατιώτας παραγαγεῖν, ὅσον ὕστερον ἐξέφηνεν, ὑπερεώρα, καὶ οὐκ ἐφρόντιζεν. ἐκείνοις δ' ἀπελογεῖτο μᾶλλον, οἳ βραδυτῆτα κατηγόρουν αὐτοῦ διατρίβοντος ἐνταῦθα περὶ κώμας καὶ πόλεις οὐ πολλοῦ τινος ἀξίας πολὺν χρόνον, ἐῶντος δ' αὔξεσθαι Μιθριδάτην. Αὐτὸ γὰρ, ἔφη, τοῦτο καὶ βούλομαι, καὶ κάθημαι τεχνάζων μέγαν αὖθις γενέσθαι τὸν ἄνδρα, καὶ συναγαγεῖν αὐτὸν ἀξιόμαχον δύναμιν, ἵνα μείνῃ καὶ μὴ φύγῃ προσιόντας ἡμᾶς. ἢ οὐχ ὁρᾶτε πολλὴν μὲν αὐτῷ καὶ ἀτέκμαρτον ἐρημίαν ὀπίσω παροῦσαν; ἐγγὺς δὲ ὁ Καύκασος, καὶ ὄρη πολλὰ καὶ βαθέα, καὶ μυρίους βασιλεῖς φυγομαχοῦντας ἀρκοῦντα κατακρύψαι καὶ περισχεῖν. ὀλίγων δ' ἡμερῶν ὁδὸς εἰς Ἀρμενίαν ἐκ Καβείρων· καὶ ὑπὲρ Ἀρμενίας κάθηται Τιγράνης, βασιλεὺς βασιλέων, ἔχων δύναμιν, ᾗ Πάρθους τε περικόπτει τῆς Ἀσίας, καὶ πόλεις Ἑλληνίδας εἰς Μηδίαν ἀνακομίζει, καὶ Συρίας κρατεῖ καὶ Παλαιστίνης, καὶ τοὺς ἀπὸ Σελεύκου βασιλεῖς ἀποκτιννύει, θυγατέρας δ' αὐτῶν ἄγει καὶ γυναῖκας ἀνασπάσας.

οὗτος

valebant. Sed quum equitatu & excurſionibus omnem regionem uſque Themiſcyras & circa Thermodontem vaſtaſſent fœdaſſentque, incuſabant Lucullum quod omnes urbes per deditionem, vi cepiſſet nullam, neque diripiendam conceſſiſſet militi. Immo dixerunt, nunc etiam Amiſo opulenta & copioſa relicta urbe, quam non ſit operoſum, ſi acriter eam oppugnes, expugnare, ad ſolitudines nos Tibarenorum & Chaldæorum rapito, ut cum Mithridate confligamus. Verum Lucullus quia non ſperaverat hinc milites eo furoris progreſſuros ut apparuit deinceps, contemnebat & floccipendebat ea. Apud illos vero malebat purgare ſe, qui culpabant cunctationem ſuam, quod circa vicos & oppida non magni momenti multum corrumperet temporis, & permitteret Mithridatem vires acquirere. Id ipſum, inquit, cupio & reſes ſtruo, ut vires ille reparet, copiaſque, quibus fidere queat, contrahat: quo conſiſtat, neque ad noſtrum profugiat adventum. Cernitiſne habere illum a tergo ſolitudinem vaſtam & immenſam? Subeſt Caucaſus monteſque multi & lati, qui infinitos reges valeant aciem declinantes occultare & tegere. Paucorum dierum eſt ex Cabiris in Armeniam iter, ubi ſedet otioſus rex regum Tigranes, tanta ſubnixus potentia, qua Parthis extorquet Aſiam, civitates Græcas in Mediam deportat, Syriam obtinet & Palæſtinam, reges Seleuci ſucceſſores ſuſtollit, eorum filias & conjuges ſedibus extractas abducit.

Hic

οὗτος οἰκεῖός ἐστι Μιθριδάτου καὶ γαμβρός. οὐ περιόψεται δὴ αὐτὸν ἱκέτην ὑποδεξάμενος, ἀλλὰ πολεμήσει πρὸς ἡμᾶς· καὶ σπεύδοντες ἐκβάλλειν Μιθριδάτην, κινδυνεύσομεν ἐπισπάσασθαι Τιγράνην, πάλαι μὲν αἰτίας δεόμενον ἐφ᾽ ἡμᾶς, εὐπρεπεστέρας δ᾽ οὐκ ἂν λαβόντα τῆς ὑπὲρ ἀνδρὸς οἰκείου καὶ βασιλέως ἀναγκασθέντος ὑπουργεῖν αὐτῷ. τί οὖν δεῖ τοῦτ᾽ ἡμᾶς ἐξεργάσασθαι, καὶ διδάξαι Μιθριδάτην ἀγνοοῦντα, μεθ᾽ ὧν ἐστιν αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς πολεμητέον; καὶ μὴ βουλόμενον, ἀλλ᾽ ἀδοξοῦντα, συνελαύνειν ἐπὶ τὰς τοῦ Τιγράνου χεῖρας; ἀλλ᾽ οὐχὶ δόντας αὐτῷ χρόνον ἐκ τῶν οἰκείων παρασκευάσασθαι καὶ ἀναθαρρῦναι, Κόλχοις καὶ Τιβαρηνοῖς καὶ Καππάδοξιν, ὧν πολλάκις κεκρατήκαμεν, μάχεσθαι, μᾶλλον ἢ Μήδοις καὶ Ἀρμενίοις.

Ἐπὶ τούτων λογισμῶν γενόμενος ὁ Λούκουλλος, περί τε τὴν Ἀμισὸν διέτριψε, μαλακῶς τῇ πολιορκίᾳ χρώμενος· καὶ μετὰ χειμῶνα Μουρήναν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην καθήμενον ἐν Καβείροις, καὶ διανοούμενον ὑφίστασθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἠθροισμένης αὐτῷ δυνάμεως εἰς τετρακισμυρίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τετρακισχιλίους, οἷς ἐθάρρει μάλιστα· καὶ διαβὰς τὸν Λύκον ποταμὸν, εἰς τὸ πεδίον προὐκαλεῖτο τοὺς Ῥωμαίους. γενομένης δ᾽ ἱππομαχίας ἔφυγον οἱ Ῥωμαῖοι· Πομπώνιος δ᾽ ἀνὴρ οὐκ ἄδοξος ἑάλω τετρωμένος, καὶ πρὸς τὸν Μιθριδάτην ἀνήχθη κακῶς ὑπὸ τραυμάτων διακείμενος. πυθομένου δὲ τοῦ βασιλέως εἰ σωθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ γενήσεται φίλος, Ἄν γε δὴ, ἔφη, Ῥωμαίοις διαλλαγῇς· εἰ δὲ μὴ, πολέ-

Hic Mithridatis propinquus eſt & gener. Non projiciet certe, ubi ad ipſum ſe contulerit ſupplicem, ſed arma nobiſcum conferet: ac dum acceleramus Mithridatem pellere, verendum fuerit, ne accerſamus Tigranem, qui jampridem prætextum adverſus nos quærit, verum haud reperiet ſpecioſiorem, quam pro homine neceſſario & rege coacto ſibi ſervire. Quid ergo, hoccine urgebimus ipſi, & Mithridatem docebimus neſcium, quibuſcum ſocianda ei adverſus nos arma ſint? invitumque & dedignantem, ut probroſum ſibi, in manus agemus Tigranis? Non ſpatium ei dabimus ex propriis viribus ſe inſtruendi atque erigendi, ac cum Colchis, Tibarenis, Cappadocibus, quos contudimus frequenter, potius quam cum Medis & Armeniis præliabimur?

Hoc conſilio Lucullus ad Amiſum lenta obſidione tempus trivit. Exacta bruma, relicto ad continuandam obſidionem Murena, movit in Mithridatem. Is ad Cabira ſtativa habebat, certus ibi ſubſiſtere Romanos exercitu conſcripto ad quadraginta millia peditum, quatuor equitum, in quibus ſummam fiduciam habebat. Ac tranſgreſſus Lycum amnem, in campos patentes progreſſus, laceſſivit Romanos. Commiſſo equeſtri prœlio, terga Romani verterunt. In eo Pomponius, non obſcurus vir, ſaucius captus eſt, atque ad Mithridatem vulneribus gravis pertractus. Quem ubi rogavit rex an, ſi ipſum conſervaſſet, amicus ſibi eſſet futurus, Sane, inquit, ſi pacem cum populo Romano feceris: ſin ſecus, hoſtis.

πολέμιος. τοῦτον μὲν θαυμάσας ὁ Μιθριδάτης οὐκ ἠδίκησε. τοῦ δὲ Λουκούλλου τὰ μὲν πεδία, τῶν πολεμίων ἱπποκρατούντων, δεδιότος, τὴν δ' ὀρεινὴν ὀκνοῦντος προϊέναι, μακρὰν καὶ ὑλώδη καὶ δύσβατον οὖσαν, ἁλίσκονταί τινες κατὰ τύχην Ἕλληνες, εἴς τι σπήλαιον καταφυγόντες· ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἀρτεμίδωρος, ὑπέσχετο τὸν Λούκουλλον ἄξειν καὶ καταστήσειν ἐπὶ τόπῳ ἀσφαλεῖ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ φρούριον ἔχοντι τοῖς Καβείροις ἐπικρεμάμενον. πιστεύσας δ' ὁ Λούκουλλος, ἅμα τῇ νυκτὶ πυρὰ καύσας ἐκίνει· καὶ τὰ στενὰ παρελθὼν ἀσφαλῶς, τὸ χωρίον εἶχε, καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερεφαίνετο τῶν πολεμίων, ἱδρύων τὸν στρατὸν ἐν τόποις οἳ μάχεσθαι βουλομένῳ προσαγωγὴν ἐδίδοσαν, καὶ τὸ μὴ βιασθῆναι παρεῖχον ἡσυχάζοντι. γνώμην μὲν οὖν οὐδέτερος εἶχεν ἔν γε τῷ παρόντι διακινδυνεύειν· ἔλαφον δὲ λέγεται τῶν βασιλικῶν διωκόντων, ὑποτεμνομένους ἀπαντῆσαι τοὺς Ῥωμαίους· ἐκ δὲ τούτου συμπεσόντας ἀγωνίζεσθαι, πλειόνων ἑκατέροις ἀεὶ προσγινομένων. τέλος δ' ἐνίκων οἱ βασιλικοὶ, καὶ τὴν φυγὴν ἐκ τοῦ χάρακος οἱ Ῥωμαῖοι καθορῶντες, ἤχαλλον, καὶ συνέτρεχον πρὸς τὸν Λούκουλλον, ἄγειν σφᾶς δεόμενοι, καὶ σύνθημα πρὸς τὴν μάχην αἰτοῦντες. ὁ δὲ, βουλόμενος αὐτοὺς μαθεῖν ἡλίκον ἐστὶν ἐν ἀγῶνι πολέμου καὶ κινδύνου παρουσία καὶ ὄψις ἡγεμόνος ἔμφρονος, ἐκείνους μὲν ἡσυχίαν ἄγειν ἐκέλευεν, αὐτὸς δὲ κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ τοῖς προτέροις ἀπαντήσας τῶν φευγόντων, ἵστασθαι προσέταξεν καὶ ἀναστρέφειν μετ' αὐτοῦ. πειθέντων δὲ τούτων καὶ οἱ λοιποὶ μεταβαλλόμενοι καὶ συστάντες, ὀλίγῳ πόνῳ τρέπονται τοὺς πολεμίους, καὶ καταδιώκουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

ἐπανελ-

hoſtis. Cujus rex admiratus virtutem, nihil eum læſit. Quum timeret Lucullus, prævalentibus equitatu hoſtibus, planiciem: petere autem montanam regionem longinquam, ſaltuoſam, impeditam gravaretur, ecce Græci quidam, qui abdiderant ſe in ſpeluncam quandam, capiuntur: quorum natu maximus Artemidorus Lucullum recepit ſe ducturum & locaturum tuta caſtris ſede, quæ arcem habeat Cabiris imminentem. Huic fidem adjunxit Lucullus, ac prima vigilia, incenſis ignibus, movit, ſaltuque ſine incommodo ſuperato, tenuit arcem. Ubi diluxit, conſpectus eſt ſupra capita hoſtium, militeſque collocat in locis qui dimicare volenti facultatem ejus dabant, & ne compelli poſſet, quieſcenti. Quum ergo neuter in animo haberet in præſentia prœlio decernere, ferunt cervum perſequentibus regiis intercepta via occurriſſe Romanos. Hinc initium ortum certaminis, pluribus ſemper ad utroſque affluentibus: poſtremo ſuperiores fuerunt regii. Fugam Romani ſuorum ex vallo deſpicientes fremuerunt, ac concurſu ad imperatorem facto, rogaverunt ut duceret in hoſtem, ſignumque popoſcerunt pugnæ. Qui, quo eis oſtenderet quanti ſit momenti in ipſo certamine & diſcriminis articulo ducis præſentia & conſpectus prudentis, edixit illis ne moverent ſe; ipſe autem deſcendit in campum, & primis occurrens fugientium conſiſtere imperavit & redire ſecum in hoſtem. His parentibus, cæteri a fuga ſe reprimentes, globo facto hoſtes facile fugant conſectanturque uſque ad caſtra.

Re-

ἐπανελθὼν δὲ Λούκουλλος ἀτιμίαν τινὰ τοῖς φεύγουσι νενομισμένην προσέβαλε, κελεύσας ἐν χιτῶσιν ἀζώστοις ὀρύξαι δώδεκα ποδῶν τάφρον, ἐφεστώτων καὶ θεωμένων τῶν ἄλλων στρατιωτῶν.

Ἦν δέ τις ἐν τῷ Μιθριδάτου στρατοπέδῳ Δαρδαρίων δυνάστης Ὀλθακὸς, (γένος δ᾽ εἰσὶν οἱ Δαρδάριοι βαρβάρων τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν οἰκούντων) ἀνὴρ ὅσα χειρὸς ἔργα καὶ τόλμης ἐν πολέμῳ διαπρεπὴς ἅπαντα, καὶ γνώμην ἱκανὸς ἐν τοῖς μεγίστοις, ἔτι δ᾽ ἐμμελὴς ὁμιλῆσαι καὶ θεραπευτικός. οὗτος ἔχων ἀεὶ πρός τινα τῶν ὁμοφύλων δυναστῶν ἅμιλλαν ὑπὲρ πρωτείων καὶ ζηλοτυπίαν, ὑπέσχετο τῷ Μιθριδάτῃ μέγα ἔργον, ἀποκτενεῖν Λούκουλλον. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, καί τινας αὐτῷ προσβαλόντος ἐπίτηδες ἀτιμίας εἰς προσποίησιν ὀργῆς, ἀφιππάσατο πρὸς Λούκουλλον· ὁ δ᾽ ἄσμενος ἐδέξατο. λόγος γὰρ ἦν αὐτοῦ πολὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ταχὺ πειρώμενος, ἠσπάζετο τήν τε ἀγχίνοιαν αὐτοῦ καὶ τὸ λιπαρὲς, ὥστε τραπέζης καὶ συνεδρίου ποτὲ ποιεῖσθαι κοινωνόν. ἐπεὶ δ᾽ ἐδόκει καιρὸν ἔχειν ὁ Δαρδάριος, τὸν μὲν ἵππον ἔξω τοῦ χάρακος ἐκέλευσε προαγαγεῖν τοὺς παῖδας, αὐτὸς δὲ, μεσημβρίας οὔσης, καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐνδιαζόντων καὶ ἀναπαυομένων, ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν σκηνὴν, ὡς οὐδενὸς κωλύσοντος εἰσελθεῖν ἄνδρα συνήθη, καὶ λόγους τινὰς ἀξίους σπουδῆς τῷ στρατηγῷ κομίζειν φάσκοντα. κἂν εἰσῆλθεν ἀδεῶς, εἰ μὴ ὁ πολλοὺς ἀνηρηκὼς στρατηγοὺς ὕπνος Λούκουλλον ἔσωσεν. ἐτύγχανε γὰρ καθεύδων, καὶ Μενέδημος εἷς τῶν κατευναστῶν, παρὰ ταῖς θύραις ἑστὼς, οὐκ ἔφη κατὰ καιρὸν ἥκειν τὸν Ὀλθακὸν, ἄρτι Λου-

Reverſus Lucullus eos qui ceperant fugam, de more notavit, ac foſſam pedum duodecim diſcinctos, aſſiſtente & ſpectante toto exercitu, ducere juſſit.

Erat in præſidiis Mithridatis Dardariorum regulus Olthacus, (eſt autem Dardariorum gens ex barbaris illis qui Mæotin paludem accolunt) omnibus vir in bellicis factis inſigniter manu promptus & audax, & conſilio cum primis bonus, in conſuetudine præterea civilis & obſequioſus. Hic, quod ſemper cum aliquo gentilium ſuorum regulorum certamen & æmulationem de primis haberet, recepit Mithridati ingens factum, Lucullum ſe interfecturum. Collaudatus ab rege, atque in ſpeciem iræ probris ab eo ex compoſito affectus, equo arrepto, transfugit ad Lucullum: a quo eſt receptus benigne, quod magni nominis in caſtris ejus eſſet. At cito uſu comprobati ſagacitatem obſervantiamque adeo magni fecit, ut adhiberet ſubinde eum menſæ & in concilio. Ubi Dardario res matura viſa eſt, juſſit pueris ſuis ut equum producerent extra vallum. Tum perrexit militibus meridiantibus & quieſcentibus ad prætorium, neminem ratus prohibiturum ingreſſu ſe, qui familiaris eſſet imperatori, ac de re gravi agere diceret velle ſe cum imperatore. Et ingreſſus libere erat, niſi, qui multos perdidit duces, Lucullum ſervaſſet ſomnus. Nam ſomno operam dabat, & Menedemus a cubiculis ad limina ſtans, intempeſtive ait Olthacum venire,

Λουκούλλου πρὸς ἀνάπαυσιν ἐκ μακρᾶς ἀγρυπνίας καὶ πόνων τοσούτων δεδωκότος ἑαυτόν. ἐπεὶ δ' οὐκ ἀπῄει κελευόμενος, ἀλλ' ἔφη κωλυόμενος εἰσελεύσεσθαι, περὶ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου διαλεχθῆναι βουλόμενος, ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Μενέδημος, εἰπὼν μηδὲν ἀναγκαιότερον τοῦ σώζεσθαι Λούκουλλον, ἀπεώσατο τὸν ἄνθρωπον ἀμφοτέραις ταῖς χερσίν. ὁ δὲ δείσας ὑπεξῆλθε τοῦ χάρακος, καὶ λαβὼν τὸν ἵππον, ἀπήλασεν εἰς τὸ Μιθριδάτου στρατόπεδον ἄπρακτος. οὕτως ἄρα καὶ τοῖς πράγμασιν ὁ καιρὸς, ὥσπερ τοῖς φαρμάκοις, καὶ τὴν σώζουσαν καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ῥοπὴν προστίθησιν.

Ἐκ τούτου, Σωρνάτιος μὲν ἐπὶ σίτου κομιδὴν ἐπέμφθη μετὰ δέκα σπειρῶν, καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ Μενάνδρου τῶν Μιθριδάτου στρατηγῶν ἑνὸς, ἀντέστη, καὶ συμβαλὼν φόνον ἐποίησε πολὺν καὶ τροπὴν τῶν πολεμίων. αὖθις δὲ πεμφθέντος Ἀδριανοῦ μετὰ δυνάμεως, ὅπως ἐκ περιουσίας ἔχωσιν οἱ στρατιῶται σῖτον, οὐ περιεῖδε Μιθριδάτης, ἀλλ' ἀπέστειλε Μενέμαχον καὶ Μύρωνα πολλῶν μὲν ἱππέων, πολλῶν δὲ πεζῶν ἡγουμένους. οὗτοι πάντες, ὡς λέγεται, πλὴν δυοῖν, κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. καὶ Μιθριδάτης μὲν ἔκρυπτε τὴν συμφορὰν, ὡς οὐ τοσαύτην οὖσαν, ἀλλὰ μικρὰν, προσκεκρουκότων ἀπειρίᾳ τῶν στρατηγῶν. Ἀδριανὸς δὲ λαμπρῶς παρημείβετο τὸ στρατόπεδον, πολλὰς κατάγων ἁμάξας σίτου καὶ λαφύρων γεμούσας· ὥστε δυσθυμίαν μὲν αὐτῷ, ταραχὴν δὲ καὶ φόβον ἀμήχανον ἐμπεσεῖν τοῖς στρατιώταις. ἐδέδοκτο μὲν οὖν μηκέτι μένειν· ἐπεὶ δὲ προεξέπεμπον οἱ βασιλικοὶ τὰ σφέτερα χρήματα καθ' ἡσυχίαν, τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυον, ἤδη καὶ πρὸς ὀργὴν ἐπὶ

nire, modo Lucullum quieti ſe ex longis vigiliis & tantis occupationibus tradidiſſe. Qui quum juſſus non diſcederet, ſed invito eo oſtendit ſe ingreſſurum, ac rem relaturum ad eum neceſſariam & magnam, ibi ſtomachabundus Menedemus nihil tanti eſſe ait ac Luculli ſalutem, hominemque ambabus manibus repulit. Quare metuens ille, ſubduxit ſe ex caſtris, atque conſcenſo equo, in caſtra Mithridatis re infecta profugit. Ita quidem rebus tempus ut medicinis ſalutis adferendæ & necis tribuit momentum.

Inde Sornatius cum decem cohortibus eſt in frumentatum miſſus, & inſectante eum uno ex Mithridatis ducibus Menandro, reſtitit, commiſſoque prœlio magnam ſtragem & fugam edidit hoſtium. Poſtquam iterum miſſus cum copiis Adrianus eſt, ut cumulate exercitus commeatum haberet, non indormivit Mithridates, ſed miſit in eum Menemachum & Myronem, attributo his tam equitum quam peditum magno numero, qui à Romanis ſunt, duobus exceptis, omnes trucidati. Eam cladem Mithridates diſſimulavit ut non tantam, ſed exiguam & acceptam ducum imperitia. At Adrianus iter fecit magno ſplendore præter illius caſtra, ingentem numerum ſecum trahens plauſtrorum commeatu & præda onuſtorum. Unde animus illius plane eſt dejectus, trepidatio autem & timor milites inceſſit. Itaque deliberatum eſt diſcedere. Cæterum quia præmittebant in occulto illi qui præcipui erant apud regem pretioſiſſimas quaſque res ſuas, & alios prohibebant, ibi jam

ἐπὶ τὰς ἐξόδους ὠθούμενοι καὶ βιαζόμενοι, τὰ μὲν χρήματα ἥρπαζον, αὐτοὺς δὲ ἀπέσφαττον. ὅπου καὶ Δορύαλος στρατηγὸς οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἢ τὴν πορφύραν περὶ αὐτὸν, ἀπώλετο διὰ ταύτην. Ἑρμαῖος δὲ ὁ θύτης κατεπατήθη περὶ τὰς πύλας. αὐτὸς δ᾽ ὁ Μιθριδάτης, οὔτε ὀπαδοῦ τινος, οὔτε ἱπποκόμου παραμείναντος αὐτῷ, συνεξέπεσεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῖς πολλοῖς ἀναμεμιγμένος· οὐδ᾽ ἵππου τῶν βασιλικῶν εὐπορήσας, ἀλλ᾽ ὀψέ ποτε κατιδὼν αὐτὸν ἐν τῷ ῥεύματι τῆς τροπῆς ἐκείνης διαφερόμενον Πτολεμαῖος ὁ εὐνοῦχος, ἵππον ἔχων, αὐτὸς ἀπεπήδησε καὶ παρέσχεν. ἤδη γὰρ αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι κατεῖχον ἐπικείμενοι, καὶ τάχει μὲν οὐκ ἀπελείποντο τοῦ λαβεῖν αὐτὸν, ἀλλ᾽ ἦλθον ἔγγιστα τούτου· φιλοπλουτία δὲ καὶ μικρολογία στρατιωτικὴ τὸ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μεγάλοις κινδύνοις διωκόμενον ἐκ μακροῦ θήραμα Ῥωμαίους ἀφείλετο, καὶ Λούκουλλον ἀπεστέρησε νικῶντα τῶν ἐπάθλων. ἦν μὲν γὰρ ἐν ἐφικτῷ τῆς διώξεως ὁ ὑπεκφέρων τὸν ἄνδρα ἵππος· ἡμιόνου δὲ τῶν τὸ χρυσίον κομιζόντων, μεταξὺ τοῦ βασιλέως εἴτ᾽ ἀπὸ ταυτομάτου παρεισπεσόντος, εἴτε τοῦ βασιλέως ἐπίτηδες ἐμβαλόντος αὐτὸν εἰς τοὺς διώκοντας, ἁρπάζοντες καὶ συλλέγοντες τὸ χρυσίον, καὶ διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, καθυστέρησαν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτῶν ἀπέλαυσε τῆς πλεονεξίας ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν ἀπορρήτων τοῦ βασιλέως ὄντα Καλλίστρατον ὁ μὲν ἄγειν ἐκέλευσεν, οἱ δ᾽ ἄγοντες, αἰσθόμενοι πεντακοσίους χρυσοῦς ὑπεζωσμένον, ἀπέκτειναν. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις μὲν ἐπέτρεψε τὸν χάρακα πορθῆσαι.

Τὰ

jam infeſti ad portas per impreſſionem & vim impedimenta illorum diripuerunt, ipſos obtruncaverunt. Ubi Doryalus quoque dux, qui præter purpuram, qua erat amictus, nihil habebat, ejus cauſa periit: Hermæus aruſpex eſt in porta conculcatus: ipſe Mithridates, quum nemo apud eum ne apparitor quidem vel equiſo remanſiſſet, in caterva ſe cæterorum extulit caſtris, ac ne equum quidem ex regiis ad manum habuit. Verum quum ſero tandem in fluctu fugæ illius conſpexiſſet jactatum eunuchus Ptolemæus, cui equus erat, deſiliit præbuitque equum regi. Jam enim premebant eum inſtantes Romani, neque defuit celeritas his ad eum comprehendendum, ſed pene tenebant. At avaritia & ſordes militares multis certaminibus magniſque periculis diu captatam prædam Romanis eripuere, Lucullumque victoriæ præmio fraudavere. Jam enim prope in manibus inſtantium equus qui Mithridatem avexit erat, quum interea mulus ex iis qui gazam regis portabant, conjecit ſe inter regem & conſectantes, ſive ſponte concidit, ſive de induſtria rex objecit eum inſequentibus. Ita illi rapiendo colligendoque auro, atque inter ſe digladiando ceſſaverunt illum corripere. Neque hoc modo ex eorum rapacitate detrimenti ſenſit Lucullus, ſed & qui regi a ſecretis erat, Calliſtratum duci Lucullus in caſtra imperavit. Qui vero illum ducebant, ſuccinctum quingentis aureis ſentientes occiderunt. Et his caſtra regis tamen diripienda conceſſit.

5

Porro

Τὰ δὲ Κάβειρα λαβὼν, καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων τὰ πλεῖστα, θησαυρούς τε μεγάλους εὗρε, καὶ δεσμωτήρια, πολλῶν μὲν Ἑλλήνων, πολλῶν δὲ συγγενῶν τοῦ βασιλέως καθειργμένων, οἷς πάλαι τεθνάναι δοκοῦσιν οὐ σωτηρίαν, ἀλλ' ἀναβίωσιν καὶ δευτέραν τινὰ γένεσιν ἡ Λουκούλλου χάρις παρέχεν. ἑάλω δὲ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μιθριδάτου Νύσσα, σωτήριον ἅλωσιν· αἱ δ' ἀπωτάτω τοῦ κινδύνου, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἀποκεῖσθαι δοκοῦσαι περὶ Φαρνακίαν ἀδελφαὶ καὶ γυναῖκες, οἰκτρῶς ἀπώλοντο, Μιθριδάτου πέμψαντος ἐπ' αὐτὰς ἐκ τῆς φυγῆς Βακχίδην εὐνοῦχον. ἦσαν δὲ μετὰ πολλῶν ἀδελφαί τε δύο τοῦ βασιλέως, Ῥωξάνη καὶ Στάτειρα, περὶ τεσσαράκοντα ἔτη παρθενευόμεναι· καὶ γαμεταὶ δύο, γένος Ἰωνίδες, Βερενίκη μὲν ἐκ Χίου, Μονίμη δὲ, Μιλησία. ταύτης ὁ πλεῖστος ἦν λόγος ἐν τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι τοῦ βασιλέως πειρῶντος αὐτὴν, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαντος, ἀντεῖχε μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. αὕτη καὶ παρὰ τὸν ἄλλον χρόνον ἀνιαρῶς εἶχε, καὶ ἀπεθρήνει τὴν τοῦ σώματος εὐμορφίαν, ὡς δεσπότην μὲν ἀντ' ἀνδρὸς αὐτῇ, φρουρὰν δὲ βαρβάρων ἀντὶ γάμου καὶ οἴκου προξενήσασαν· πόρρω δέ που τῆς Ἑλλάδος ἀπῳκισμένη, τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἀγαθοῖς ὄναρ συνέστη, τῶν δ' ἀληθινῶν ἐκείνων ἀπεστέρηται. καὶ δὴ τοῦ Βακχίδου παραγενομένου, καὶ προστάξαντος αὐταῖς ἀποθνήσκειν, ὡς ἑκάστῃ δοκοίη ῥᾷστον εἶναι καὶ ἀλυπότατον, περισπάσασα τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα, τῷ τραχήλῳ περιῆψε, καὶ ἀνήρτησεν ἑαυτήν. ταχὺ δ' ἀπορραγέντος, Ὦ κατηραμένον, ἔφη, ῥάκος· οὐδὲ πρὸς τοῦτό μοι χρήσιμον

Porro Cabiris aliiſque compluribus captis arcibus, grandes theſauros invenit & carceres, in quos conditi multi Græci, multi etiam regis neceſſarii erant; qui quum habuiſſent ſe jamdudum pro deploratis, non tam Luculli beneficio ſunt conſervati, quam revixerunt, & quodammodo renati ſunt. Inter cæteros ſoror Mithridatis Nyſſa capta eſt magna ipſius ſalute. Illæ vero quæ remotiſſime a periculo & pacato loco repoſitæ videbantur apud Pharnaciam ſorores & uxores, miſere perierunt: ad quas necandas eunuchum Bacchidem ex fuga miſit Mithridates. In multis duæ regis ſorores fuerunt Roxane & Statira, quæ annis prope quadraginta in virginitate vixerant, & conjuges duæ Ionides natione, Berenice Chia, & Monime Mileſia. Erat hujus celebre inter Græcos nomen, quod quum eam rex attentaret, & quindecim millia aureorum miſiſſet, eatenus fuerit reniſa, dum ſponſalibus factis miſſoque diademate appellavit reginam. Ea ante quoque in perpetuo mœrore egerat, deploraveratque corporis ſui venuſtatem, quæ dominum ſibi pro viro, pro nuptiis autem & penatibus conciliaſſet cuſtodiam barbarorum. Jam quod procul Græcia relegata ſperatis bonis quaſi per ſomnium frueretur, & veris illis eſſet ſpoliata. Ubi jam adfuit Bacchides, eiſque indixit mortem, quæ cuique facillima & leviſſima videretur, detractum capiti diadema collo aptavit, atque ex eo ſemetipſa ſuſpendit. Quo cito abrupto, Execrabilis faſcia, inquit, ne hic quidem eris mihi

σιμον ἐστί; κἀκεῖνο μὲν ἀπέρριψε προσπτύσασα, τῷ δὲ Βακχίδῃ τὴν σφαγὴν παρεῖχεν. ἡ δὲ Βερενίκη, κύλικα φαρμάκου λαβοῦσα, τῆς μητρὸς αὐτῇ παρούσης καὶ δεομένης μετέδωκε· καὶ συνεξέπιον μὲν ἀμφότεραι. ἤρκεσε δὲ ἡ τοῦ φαρμάκου δύναμις εἰς τὸ ἀσθενέστερον σῶμα· τὴν δὲ Βερενίκην, οὐχ ὅσον ἔδει πιοῦσαν, οὐκ ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ δυσθανατοῦσα τοῦ Βακχίδου σπεύδοντος ἀπεπνίγη. λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀγάμων ἀδελφῶν ἐκείνων, τὴν μὲν ἐπαρωμένην πολλὰ καὶ λοιδοροῦσαν ἐκπιεῖν τὸ φάρμακον, τὴν δὲ Στάτειραν, οὔτε δύσφημόν τι φθεγξαμένην, οὐδ᾽ ἀγεννὲς, ἀλλ᾽ ἐπαινοῦσαν τὸν ἀδελφὸν, ὅτι περὶ τοῦ σώματος κινδυνεύων, οὐκ ἠμέλησεν αὐτῶν, ἀλλὰ προὐνόησεν ἐλευθέρας καὶ ἀνυβρίστους ἀποθανεῖν. ταῦτα μὲν οὖν φύσει χρηστὸν ὄντα καὶ φιλάνθρωπον ἠνία τὸν Λούκουλλον.

Ἐλάσας δ᾽ ἄχρι Ταλαύρων ἦλθεν. ἡμέρᾳ δὲ τετάρτῃ πρῶτον ἠφθάκει Μιθριδάτης εἰς Ἀρμενίαν πρὸς Τιγράνην πεφευγὼς, ἀποτρέπεται. καταστρεψάμενος δὲ Χαλδαίους καὶ Τιβαρηνοὺς, καὶ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν παραλαβὼν, καὶ φρούρια καὶ πόλεις παραστησάμενος, Ἄππιον μὲν ἔπεμψε πρὸς Τιγράνην, ἐξαιτῶν Μιθριδάτην· αὐτὸς δ᾽ ἧκε πρὸς Ἀμισὸν ἔτι πολιορκουμένην. αἴτιος δ᾽ ἦν Καλλίμαχος ὁ στρατηγὸς, ἐμπειρίᾳ μηχανικῆς παρασκευῆς, καὶ δεινότητι πανουργίας, ὅσην πολιορκία δέχεται, πλεῖστα λυπήσας Ῥωμαίους· ὧν ὕστερον ἔδωκε δίκην. τότε δ᾽ ὑπὸ Λουκούλλου καταστρατηγηθεὶς, ὑφ᾽ ἣν ἔθος εἶχεν ὥραν τῆς ἡμέρας ἀπάγειν καὶ ἀναπαύειν τοὺς στρατιώτας, ἐν ἐκείνῃ προσβαλόντος αἰφνιδίως, καὶ κατασχόντος οὐ πολὺ μέ-

ρος

mihi utilis? Tum illud projecit conſpuitque, ac jugulum obtulit Bacchidi. Berenice autem poculum veneni ſumpſit, cujus portionem matri dedit præſenti & petenti, unaque ebiberunt ambæ. Valuit autem in corpus imbecillius vis veneni: Berenicen vero, quæ minus juſto hauſerat, non abſtulit: quum igitur diu animam ageret, accelerante Bacchide ſtrangulata eſt. Ferunt etiam ex innuptis illis ſororibus, alteram poſt multas in fratrem execrationes & probra virus epotaſſe, Statiram vero nihil gravius aut abjectius loquutam, ſed collaudato fratre, quod de ſua vita in diſcrimen vocatus, rationem habuiſſet etiam ipſarum, proſpexiſſetque, ut citra contumeliam vitam ponerent liberæ. Atque hæc quidem clementem natura & humanum momorderunt Lucullum.

Inſequendo Talaurorum tenus pervenit. Unde, quum quarto jam die Mithridates prævertiſſet in Armeniam ad Tigranem fugere, retro conceſſit. Subactis Chaldæis & Tibarenis, & Armenia minore potitus, ſubjugatis item arcibus & urbibus, miſit Appium ad Tigranem Mithridatis expoſcendi cauſa. Hinc Amiſum profectus eſt, quæ adhuc obſidebatur. In cauſa præfectus erat Callimachus, qui ſcientia apparatus machinalis & omnis vi verſutiæ, cujus in obſidione uſus ſit, vehementiſſime fatigavit Romanos: ob quod poſt pœnas exſolvit. Hic tunc ſolertia & conſilio eſt victus Luculli, qui qua diei hora abducere & reficere conſueverat milites, ea adortus eſt mœnia. Quorum quum modicam partem

ρος τοῦ τείχους, αὐτὸς ἐκλιπὼν τὴν πόλιν ὑφῆψεν· εἴτε φθονῶν ὠφεληθῆναι Ῥωμαίους, εἴτε ῥᾳστώνην φυγῆς ἑαυτῷ μηχανώμενος. οὐδεὶς γὰρ ἐφρόντιζε τῶν ἐκπλεόντων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡ φλὸξ ἀναδραμοῦσα πολλὴ τὰ τείχη περιέσχεν, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται παρεσκευάζοντο πρὸς ἁρπαγήν, ὁ δὲ Λούκουλλος, οἰκτείρων ἀπολλυμένην τὴν πόλιν, ἔξωθεν ἐβοήθει πρὸς τὸ πῦρ, καὶ σβεννύναι παρεκάλει, μηδενὸς αὐτῷ προσέχοντος, ἀλλ' ἐξαιτουμένων τὰ χρήματα, καὶ μετὰ βοῆς ὅπλα κρουόντων, ἕως ἐκβιασθεὶς ἐπέτρεψεν, ὡς αὐτήν γε τὴν πόλιν ἐξαιρησόμενος τοῦ πυρός. οἱ δὲ τοὐναντίον ἔπραξαν· πάντα γὰρ ἐξερευνῶντες ὑπὸ λαμπάδων καὶ πανταχοῦ φῶς ἐπιφέροντες, αὐτοὶ τὰ πλεῖστα τῶν οἰκημάτων καθεῖλον· ὥστε τὸν Λούκουλλον, εἰσελθόντα μεθ' ἡμέραν καὶ δακρύσαντα, πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς πολλάκις ἤδη Σύλλαν μακαρίσας, μάλιστα τῇ σήμερον ἡμέρᾳ τὴν τἀνδρὸς εὐτυχίαν θαυμάσειεν, ὅτι σῶσαι βουληθεὶς ἐδυνήθη τὰς Ἀθήνας. Ἐμὲ δ', ἔφη, τούτου ζηλωτὴν γενόμενον, εἰς τὴν Μομμίου δόξαν ὁ δαίμων περιέστησεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων ἀναλαμβάνειν ἐπειρᾶτο τὴν πόλιν. καὶ τὸ μὲν πῦρ ὄμβροι κατέσβεσαν ἔκ τινος θείας τύχης περὶ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς συμπεσόντες. τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἀπολωλότων αὐτὸς ἔτι παρὼν ἀνῳκοδόμησε, καὶ τοὺς φεύγοντας Ἀμισηνῶν ἐδέξατο, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατῴκισε τοὺς βουλομένους, εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων χώραν προσορίσας. ἦν δ' ἡ πόλις Ἀθηναίων ἄποικος, ἐν ἐκείνοις ἄρα τοῖς καιροῖς ἐν οἷς ἤκμαζεν ἡ δύναμις αὐτῶν, καὶ κατεῖχε τὴν θάλασσαν, οἰκισθεῖσα. καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν τὴν Ἀρίστωνος τυραννίδα

βου-

partem cepiſſet, ille, vel quod prædam invideret Romanis, vel quo facultatem ſibi evadendi ſtrueret, deſeruit incenditque urbem. Nemo enim morabatur ſolventes. Verum ut vis flammæ ſublata muros comprehendit, accingebant ſe milites ad prædam. At Lucullus intereuntis miſertus urbis foris voluit prohibere ignem, atque ad reſtinguendum adhortatus eſt milites. Cæterum nemo obtemperabat ei, ſed eruebant opulentiam, clamanteſque armis concrepabant, donec vi adactus, quo urbem ipſam certe eriperet ex incendio, permiſit eis prædam. Illi vero diverſum egerunt. Quum enim ad faces rimarentur omnia, & omnes in angulos lumen inferrent, ipſi pleraque ædificia concremavere. Quare ingreſſus poſtridie urbem Lucullus, ad amicos lacrymabundus dixit, cum crebro jam fortunam ſe Syllæ ſuſpexiſſe, tum eo die fœlicitatem illius duxiſſe admirandam, quod ſervare urbem Athenienſem quum vellet, potuiſſet: Me hujus æmulum (inquit) ad Mommii detruſit ſors exiſtimationem. Attamen urbem eniſus eſt præſenti facultate erigere. Flammam quidem imber, dum capitur urbs, divino quodam caſu effuſus exſtinxit. Pleraque ipſe ante diſceſſum ſuum, quæ diruta fuerant, inſtauravit. Profugos Amiſenorum excepit, aliiſque Græcis, quicunque vellent, frequentavit urbem, agrumque iis viginti & centum ſtadiorum attribuit. Colonia hæc civitas erat Athenienſium, quo tempore florebant opibus & imperium maris obtinebant, condita. Unde qui Ariſtonis tyrannidem volebant defugere,

gere,

βουλομένων φεύγειν, εἰσπλεύσαντες αὐτοῦ κατῴκουν, καὶ μετεῖχον τῆς πολιτείας, οἷς συνέβη τὰ οἰκεῖα διαφεύγουσιν ἀπολαῦσαι τῶν ἀλλοτρίων. ἀλλὰ τούς γε σωθέντας αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἀμφιέσας καλῶς, καὶ διακοσίας ἑκάστῳ δραχμὰς ἐπιδοὺς ἀπέστειλε. τότε καὶ Τυραννίων ὁ γραμματικὸς ἑάλω. Μουρήνας δ' αὐτὸν ἐξῃτήσατο, καὶ λαβὼν ἀπηλευθέρωσεν, ἀνελευθέρως τῇ δωρεᾷ χρησάμενος. οὐ γὰρ ἠξίου Λούκουλλος ἄνδρα διὰ παιδείαν ἐσπουδασμένον, δοῦλον γενέσθαι πρότερον, εἶτα ἀπελεύθερον. ἀφαίρεσις γὰρ ἦν τῆς ὑπαρχούσης, ἡ τῆς δοκούσης ἐλευθερίας δόσις. ἀλλὰ Μουρήνας μὲν οὐκ ἐνταῦθα μόνον ὤφθη πολὺ τῆς τοῦ στρατηγοῦ καλοκαγαθίας ἀποδέων.

Λούκουλλος δὲ τρέπεται πρὸς τὰς ἐν Ἀσίᾳ πόλεις, ὅπως τῶν πολεμικῶν ἔργων σχολάζοντος αὐτοῦ, καὶ δίκης τινὸς μετάσχῃ καὶ θεσμῶν, ὧν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνδεῆ τὴν ἐπαρχίαν οὖσαν ἄρρητοι καὶ ἄπιστοι δυστυχίαι κατεῖχον, ὑπὸ τῶν τελωνῶν καὶ τῶν δανειστῶν πορθουμένην καὶ ἀνδραποδιζομένην, πιπράσκειν ἰδίᾳ μὲν υἱοὺς εὐπρεπεῖς, θυγατέρας δὲ παρθένους, δημοσίᾳ δ' ἀναθήματα, γραφὰς, ἱεροὺς ἀνδριάντας, ἀναγκαζομένων· αὐτοῖς δὲ τέλος μὲν ἦν προσθέτοις γενομένοις δουλεύειν. τὰ δὲ πρὸ τούτου χαλεπώτερα, σχοινισμοὶ καὶ κιγκλίδες καὶ ἵπποι, καὶ στάσεις ὕπαιθροι, καύματος μὲν ἡλίῳ, ψύχους δ' εἰς πηλὸν ἐμβιβαζομένων, ἢ πάγον· ὥστε τὴν δουλείαν σεισάχθειαν δοκεῖν εἶναι καὶ εἰρήνην. τοιαῦτα μὲν κακὰ Λούκουλλος εὑρὼν ἐν ταῖς πόλεσιν, ὀλίγῳ χρόνῳ πάντων ἀπήλλαξε τοὺς ἀδικουμένους. πρῶτον μὲν γὰρ ἑκατοστὴν ἐκέλευσε καὶ μὴ πλέον εἰς τοὺς τόκους λογίζεσθαι· δεύτερον δὲ, τοὺς μακροτέρους τοῦ ἀρχαίου τό-

gere, eo ſe habitatum contulerant, fuerantque in civitatem recepti. Quibus accedit, ut quum domeſtica mala declinaviſſent, inciderint in aliena. Cæterum quotquot horum incolumes fuerunt, hos veſtivit Lucullus honeſte, ducenaſque in capita drachmas largitus in patriam remiſit. Eadem tempeſtate captus eſt Tyrannio grammaticus. Hunc Murena petivit a Lucullo, quem ut accepit, manumiſit eum. Verum uſus eſt eo munere illiberaliter: nolebat enim inſigni virum eruditione Lucullus, prius ſervum fieri, inde libertinum. Quippe ereptio præſentis erat illa ſimulatæ libertatis donatio. Cæterum non hic tantum oſtendit ſe imperatore ſuo Murena honeſtate imparem.

Lucullus vero convertit ſe inde ad urbes Aſiæ, quo, dum a muneribus feriaretur bellicis, aliquid his impertiret juris & æquitatis: quibus jamdiu carentem, infandæ atque incredibiles calamitates oppreſſerant provinciam. Eam publicani & fœneratores depopulantes, & ſervilem in modum vexantes, provinciales diſtrahere privatim filios decoros filiaſque virgines, publica ornamenta, picturas, ſacraſque imagines cogebant. Ipſis hic erat exitus ut addicti ſervirent creditoribus. Hunc quæ antecedebant, atrociora erant, fidiculæ, carceres, equulei, ſtationes ſub dio per æſtum in ſole, hyeme in luto vel glacie; quo eos compulerunt, ut ſervitus his levamen onerum & pax quædam videretur. Eas peſtes quum Lucullus in oppidis reperiſſet, omnibus brevi læſos vindicavit. Primum enim centeſimam uſuram nec ſupra præcepit duci. Deinde eas quæ ſortem exceſſiſſent,

X 2 cir-

τόκους ἀπέκοψε. τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἔταξε τῶν τοῦ χρεωφειλέτου προσόδων τὴν τετάρτην μερίδα καρποῦσθαι τὸν δανειστήν. ὁ δὲ τόκον κεφαλαίῳ συνάψας, ἐστέρητο τοῦ παντός· ὥστ' ἐν ἐλάττονι χρόνῳ τετραετίας διαλυθῆναι τὰ χρέα πάντα, καὶ τὰς κτήσεις ἐλευθέρας ἀποδοθῆναι τοῖς δεσπόταις. ἦν δὲ τοῦτο κοινὸν δάνειον, ἐκ τῶν δισμυρίων ταλάντων, οἷς τὴν Ἀσίαν ἐζημίωσεν ὁ Σύλλας· καὶ διπλοῦν ἀπεδόθη τοῖς δανείσασιν ὑπ' ἐκείνων, ἀνηγμένον ἤδη τοῖς τόκοις εἰς δώδεκα μυριάδας ταλάντων. ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς δεινὰ παθόντες, ἐν Ῥώμῃ τοῦ Λουκούλλου κατεβόων, καὶ χρήμασιν ἀνίστασαν ἐπ' αὐτὸν ἐνίους τῶν δημαγωγῶν, μέγα δυνάμενοι, καὶ πολλοὺς ὑπόχρεως πεποιημένοι τῶν πολιτευομένων. ὁ δὲ Λούκουλλος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν εὖ πεπονθότων ἠγαπᾶτο δήμων, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις ποθεινὸς ἦν, εὐδαιμονιζούσαις τοὺς ἡγεμόνος τοιούτου τυχόντας.

Ἄππιος δὲ Κλώδιος, ὁ πεμφθεὶς πρὸς Τιγράνην, (ἦν δὲ ὁ Κλώδιος ἀδελφὸς τῆς τότε Λουκούλλῳ συνοικούσης) πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ὁδηγῶν κύκλον τινὰ καὶ περιβολὴν ἔχουσαν οὐκ ἀναγκαίαν καὶ πολυήμερον ὁδὸν διὰ τῆς ἄνω χώρας ἀγόμενος, μηνύσαντος αὐτῷ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἀπελευθέρου, Σύρου τὸ γένος, ἐξετράπετο τῆς μακρᾶς ἐκείνης καὶ σοφιστικῆς, ἐρρῶσθαι φράσας πολλὰ τοῖς βαρβάροις ἀγωγοῖς· καὶ δι' ἡμερῶν ὀλίγων τὸν Εὐφράτην περάσας, εἰς Ἀντιόχειαν ἧκε τὴν ἐπὶ Δάφνης. ἐπεὶ δὲ Τιγράνην αὐτοῦ κελευσθεὶς περιμένειν, (ἀπῆν γὰρ ἐνίας ἔτι τῶν ἐν Φοινίκῃ πόλε-

ων

circumduxit. Tertium & maximum ſanxit, ut acciperet creditor debitoris quartam partem proventuum. Si quis uſuras capiti adjunxiſſet, his univerſi crediti exigendi jus denegavit. Ita intra quadriennium omnia nomina diſſoluta, & poſſeſſiones ſunt dominis reſtitutæ liberæ. Erat publicum hoc æs alienum nomine viginti millium talentorum, quæ Aſiæ imperaverat lucre Sylla. Hujus ſummæ ſolutum creditoribus duplum eſt, quæ uſuris redacta jam ab illis fuerat ad centum viginti millia talentorum. Illi vero velut magna injuria icti, Lucullum inſectati ſunt Romæ, atque hinc ſuis prævalidi opibus, hinc quod multos qui rempub. gerebant haberent obnoxios, nonnullos qui in concionibus dominabantur, concitaverunt in eum. At Lucullus non tantum a gentibus, de quibus bene meritus fuerat, diligebatur, verum erat etiam charus cæteris provinciis, quæ beatos ducebant illos qui talem nacti eſſent rectorem.

Porro Appius Clodius, qui legatus ad Tigranem profectus fuerat, (fuit autem hic Clodius frater ejus, quam tunc Lucullus in matrimonio habebat) quum primo a ducibus regiis traheretur per ſuperiores regiones, via præter neceſſitatem tortuoſa, flexuoſa, & prolixa, quouſque libertus ejus Syrus natione rectam indicavit, deflexit ductoribus repudiatis barbaris de prolixa illa & captioſa, paucisque diebus Euphrate ſuperato pervenit Antiochiam, quæ ad Daphnen eſt dicta. Ibi Tigranem operiri juſſus (aberat enim ſubjugans adhuc nonnullas Phœni-

ciæ

ων κατεστρεφόμενος) πολλοὺς μὲν ᾠκειώσατο τῶν ὑπούλως ἀκροωμένων τοῦ Ἀρμενίου δυναστῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ Ζαρβιηνὸς, ὁ τῆς Γορδυηνῆς βασιλεύς· πολλαῖς δὲ κρύφα τῶν δεδουλωμένων πόλεων διαπεμπομέναις πρὸς αὐτὸν, ὑπέσχετο τὴν Λουκούλλου βοήθειαν, ἐν τῷ παρόντι κελεύσας ἡσυχάζειν. ἦν γὰρ οὐκ ἀνασχετὴ τῶν Ἀρμενίων ἡ ἀρχὴ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ χαλεπὴ, καὶ μάλιστα τοῦ βασιλέως αὐτοῦ τὸ φρόνημα τραγικὸν καὶ ὑπέρογκον ἐν ταῖς μεγάλαις εὐτυχίαις ἐγεγόνει, πάντων ὅσα ζηλοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ θαυμάζουσιν, οὐ μόνον τῶν περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν γεγονέναι δοκούντων. ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ μικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἐλπίδος, ἔθνη πολλὰ κατεστρέψατο, καὶ τὴν Πάρθων, ὡς ἄλλος οὐδεὶς, δύναμιν ἐταπείνωσεν, Ἑλλήνων δὲ τὴν Μεσοποταμίαν ἐνέπλησε, πολλοὺς μὲν ἐκ Κιλικίας, πολλοὺς δ' ἐκ Καππαδοκίας ἀνασπάστους κατοικίζων. ἐκίνησε δ' ἐξ ἠθῶν καὶ Ἄραβας τοὺς Σκηνίτας μεταγαγὼν, καὶ πλησίον ἱδρύσας, ὅπως χρῷτο δι' ἐκείνων ταῖς ἐμπορείαις. βασιλεῖς δὲ, πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν, τέσσαρες δὲ, οὓς ἂν περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὥσπερ ὀπαδοὺς ἢ δορυφόρους, ἱππότῃ μὲν ἐλαύνοντι πεζοὺς παραθέοντας ἐν χιτωνίσκοις, καθημένῳ δὲ καὶ χρηματίζοντι περιεστῶτας ἐπηλλαγμέναις δι' ἀλλήλων ταῖς χερσίν· ὅπερ ἐδόκει μάλιστα τῶν σχημάτων ἐξομολόγησις εἶναι δουλείας, οἷον ἀποδομένων τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ παρεχόντων παθεῖν ἑτοιμότερον ἢ ποιῆσαι. ταύτην μέντοι τὴν τραγῳδίαν οὐχ ὑποτρέσας, οὐδ' ἐκπλαγεὶς Ἄππιος, ὡς ἔτυχε λόγου πρῶτον, ἄντικρυς ἥκειν ἔφη Μιθριδάτην ἀπάξων, ὀφει-

ciæ urbes) complures dynaſtas, qui non ex animo parebant Armenio, conciliavit: in quibus Gordyenorum rex fuit Zarbienus. Multis inſuper domitis a Tigrane civitatibus, quæ legatos clam ad ipſum miſerant, Luculli opem promiſit, juſſis in præſenti nihil movere. Erat enim Græcis intolerandum Armeniorum & durum imperium. Spiritus præſertim ipſius regis ita arrogantes & inflati ex curſu rerum tam proſpero evaſerant, ut quicquid mortales optant & ſuſpiciunt, non modo in arbitrio eſſe ſuo, ſed & propter ſe arbitraretur natum. Nam a tenui & contempta exorſus ſpe, multas gentes in ditionem ſuam redegit, Parthorumque, ut nullus alius, obtrivit imperium. Meſopotamiam Græcis incolis frequentavit, quos frequentes ex Cilicia, frequentes ex Cappadocia ſedibus ſuis extractos illic collocavit. Movit præterea ex loco vivendi conſueto Arabas Scenitas, eoſque traduxit ac propius locavit, ut eorum opera uteretur commerciis. Reges ſerviebant ei multi. Quatuor autem habebat in comitatu ſuo apparitorum vel ſatellitum loco. Hi, ſi equo incederet, pedibus juxta in tunicis currebant. In ſolio ſedenti & reſponſa gentibus danti apparebant pectinatim complicatis inter ſe manibus; quæ videbatur effigies præcipue confeſſio eſſe ſervitutis, quaſi vendita libertate corpus offerentium ad patiendum quam ad agendum paratius. Hanc tamen non formidans pompam neque attonitus Appius, ut primum ei data audientia eſt, diſerte ſe dixit veniſſe, ut Mithridatem Lu-

ὀφειλόμενον τοῖς Λουκούλλου θριάμβοις, ἢ καταγγέλλων Τιγράνῃ πόλεμον· ὥστε τὸν Τιγράνην, καίπερ ἐν διαχύσει τοῦ προσώπου καὶ μειδιάματι πεπλασμένῳ πειρώμενον ἀκούειν τῶν λόγων, μὴ λαθεῖν τοὺς παρόντας ἠλλοιωμένον τῇ παῤῥησίᾳ τοῦ νεανίσκου, φωνῆς σχεδὸν ἐλευθέρας ἀκούοντι διὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· τοσαῦτα γὰρ ἐβασίλευσε, μᾶλλον δὲ ὕβρισεν. ἀπεκρίνατο μὲν οὖν τῷ Ἀππίῳ μὴ προήσεσθαι Μιθριδάτην, καὶ Ῥωμαίους πολέμου ἄρχοντας ἀμυνεῖσθαι. Λουκούλλῳ δ' ὀργιζόμενος, ὅτι βασιλέα μόνον αὐτὸν, οὐ βασιλέων, ἐν τῇ ἐπιστολῇ προσηγόρευσεν, οὐδ' αὐτὸς ἀντιγράφων αὐτοκράτορα προσεῖπεν. ἔπεμψε δὲ δῶρα τῷ Ἀππίῳ λαμπρὰ, καὶ μὴ λαβόντος, ἄλλα πλείω προσέθηκεν. ἐκ τούτων ὁ Ἄππιος, οὐκ ἐθέλων δοκεῖν ἔχθρᾳ τινὶ διωθεῖσθαι, φιάλην δεξάμενος μίαν, ἀπέπεμψε τὰ λοιπὰ, καὶ διὰ ταχέων ἀπήλαυνε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

Τιγράνης δὲ Μιθριδάτην πρότερον μὲν οὐδὲ ἰδεῖν ἠξίωσεν, οὐδὲ προσειπεῖν οἰκεῖον ἄνδρα βασιλείας ἐκπεπτωκότα τηλικαύτης, ἀλλ' ἀτίμως καὶ ὑπερηφάνως ἀπωτάτω περιεῖδεν αὐτὸν τρόπον τινὰ φρουρούμενον ἐν χωρίοις ἑλώδεσι καὶ νοσεροῖς· τότε δὴ σὺν τιμῇ καὶ φιλοφροσύνῃ μετεπέμψατο αὐτόν. καὶ δὴ λόγων εἰς τὰ βασίλεια γενομένων ἀποῤῥήτων, τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐθεράπευον ὑποψίας ἐπὶ κακῷ τῶν φίλων, εἰς ἐκείνους τὰς αἰτίας τρέποντες. ὧν ἦν καὶ Μητρόδωρος ὁ Σκήψιος, ἀνὴρ εἰπεῖν οὐκ ἀηδὴς, καὶ πολυμαθὴς, ἀκμῇ δὲ φιλίας τοσαύτῃ χρησάμενος, ὥστε πατὴρ προσαγορεύεσθαι τοῦ βασιλέως. τοῦτον, ὡς ἔοικεν, ὁ Τιγράνης πεμφθέντα πρεσβευτὴν

ὑπὸ

Luculli triumphis debitum abduceret, alioquin indicere Tigrani ſe bellum: ut Tigranem, quamvis vultu ſereno & ad riſum compoſito audire verba Appii eniteretur, notaverit corona juvenis libertate commotum, qui tunc poſt annos ferme viginti quinque liberam vocem audivit. Tot enim regnaverat, vel potius graſſatus fuerat. Reſponſum tamen dedit Appio, ſe non deſerturum Mithridatem, & Romanis, ſi bellum intuliſſent, reſtiturum. Lucullo vero infenſus, quod regem ſe tantum, non regem regum in epiſtola ſalutaviſſet, nec ipſe imperatorem illum reſcribens ſalutavit. Dona tamen Appio ſplendida miſit: quæ quum non caperet, alia adjecit plura. Ex his Appius, ne ea videretur offenſione aliqua repudiare, phiala una accepta remiſit reliqua, ac celeri curſu eſt ad imperatorem regreſſus.

Tigranes autem Mithridatem ante neque in conſpectum admittere, neque alloqui affinem, qui tantum regnum amiſerat, fuerat dignatus, ſed contemptim & ſuperbe rejecerat remotiſſime in locis paluſtribus & inſalubribus quodammodo cuſtodia ſeptum. Tunc vero accerſivit eum honorifice & humaniter. Hi in colloquio, quod habuerunt in regia arcanum, mutuas ſuſpiciones in capita lenierunt amicorum, in quos cauſas detorſere. Eorum de numero Metrodorus Scepſius fuit, lepidæ vir facundiæ & variæ eruditionis, in eum autem gradum provectus amicitiæ, ut parens regis diceretur. Hunc Tigranes legatum ad ſe

a

ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου πρὸς αὐτόν, δεόμενος βοηθεῖν ἐπὶ Ῥωμαίους, ἤρετο· σὺ δ' αὐτὸς ὦ Μητρόδωρε τί μοι περὶ τούτων παραινεῖς; κἀκεῖνος, εἴτε πρὸς τὸ Τιγράνου συμφέρον, εἴτε Μιθριδάτην σώζεσθαι μὴ βουλόμενος, ὡς μὲν πρεσβευτὴς, ἔφη κελεύειν, ὡς δὲ σύμβουλος, ἀπαγορεύειν. ταῦτ' ἐξήνεγκεν ὁ Τιγράνης τῷ Μιθριδάτῃ, καὶ κατεῖπεν ὡς οὐδὲν ἐργασομένῳ τὸν Μητρόδωρον ἀνήκεστον. ὁ δ' εὐθὺς ἀνῄρητο, καὶ μετάνοια τὸν Τιγράνην εἶχεν, οὐ παντελῶς ὄντα τῷ Μητροδώρῳ τῆς συμφορᾶς αἴτιον, ἀλλὰ ῥοπήν τινα πρὸς αὐτὸν ἔχθει τοῦ Μιθριδάτου προσθέντα. πάλαι γὰρ ὑπούλως εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα· καὶ τοῦτ' ἐφωράθη τῶν ἀποῤῥήτων αὐτοῦ γραμμάτων ἁλόντων, ἐν οἷς ἦν καὶ Μητρόδωρον ἀπολέσθαι διατεταγμένον. ἔθαψεν οὖν ὁ Τιγράνης λαμπρῶς τὸ σῶμα, μηδεμιᾶς πολυτελείας φεισάμενος εἰς νεκρὸν, ὃν ζῶντα προὔδωκεν. ἐτελεύτησε δὲ παρὰ τῷ Τιγράνῃ καὶ Ἀμφικράτης ὁ ῥήτωρ· εἰ δεῖ καὶ τούτου μνήμην τινὰ γενέσθαι διὰ τὰς Ἀθήνας. λέγεται γὰρ φυγεῖν μὲν αὐτὸν εἰς Σελεύκειαν τὴν ἐπὶ Τίγριδι· δεομένων δ' αὐτόθι σοφιστεύειν, ὑπεριδεῖν, καταλαζονευσάμενον, ὡς οὐδὲ λεκάνη δελφῖνα χωροίη· μεταστάντα δὲ πρὸς Κλεοπάτραν τὴν Μιθριδάτου θυγατέρα, Τιγράνῃ δὲ συνοικοῦσαν, ἐν διαβολῇ γενέσθαι ταχὺ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιμιξίας εἰργόμενον ἀποκαρτερῆσαι. ταφῆναι δὲ καὶ τοῦτον ἐντίμως ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας, καὶ κεῖσθαι περὶ Σαφὰν, ἐκεῖ τι χωρίον οὕτω καλούμενον.

Λούκουλλος δὲ τὴν Ἀσίαν πολλῆς μὲν εὐνομίας, πολλῆς δ' εἰρήνης ἐμπεπληκὼς, οὐδὲ τῶν πρὸς ἡδονὴν καὶ χάριν ἠμέλησεν, ἀλλὰ πομπαῖς καὶ πανη-

a Mithridate miſſum ad petendum contra Romanos ſubſidium rogavit, Tu vero quid mihi hic Metrodore ſuades? Ille ſive ad id quod Tigrani expediret, ſive quod ſalvum nollet Mithridatem, Ut legatus (inquit) conſulo, ut conſiliarius deterreo. Id aperuit & renuntiavit Tigranes Mithridati, nihil eum arbitratus de Metrodoro gravius conſulturum: at ille hunc interfecit protinus. Tigranem quidem pœnituit facti, licet non ex toto perniciem Metrodoro invexerat, ſed momentum aliquod adjunxerat in eum Mithridatis odio; quando jampridem oderat eum, quod in captis illius ſanctuariis eſt deprehenſum ex commentariis, in quibus cædes ejus erat inter alias decreta. Cadaver hujus funeravit Tigranes ſplendide, neque ulli magnificentiæ pepercit in mortuum, quem vivum prodiderat. Deceſſit etiam apud Tigranem Amphicrates orator: ſi hic quoque memorandus Athenarum gratia eſt. Exulaſſe dicitur Seleuciæ ſuper Tigrim poſitæ: rogantes autem cives ut ludum ibi aperiret, rejeciſſe, reſpondens arroganter, nec patinam delphini capacem eſſe. Quum vero inde contuliſſet ſe ad Mithridatis filiam Tigrani nuptam, cito preſſus calumniis fuiſſe, atque interdicta ſibi Græcorum conſuetudine vitam inedia finiiſſe. Quem item honorifice aiunt a Cleopatra elatum, ac ſepultum juxta Sapham, caſtellum quoddam ita appellatum.

Porro Lucullus, ubi Aſiam multis præclaris legibus, alta etiam pace confirmavit, nec voluptates & feſtivitates præteriit, verum ſpecta-

πανηγύρεσιν ἐπινικίοις, καὶ ἀγῶσιν ἀθλητῶν καὶ μονομάχων ἐν Ἐφέσῳ καθήμενος ἐδημαγώγει τὰς πόλεις. αἱ δ' ἀμειβόμεναι, Λευκούλλιά τε ἦγον ἐπὶ τιμῇ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τῆς τιμῆς ἡδίονα τὴν ἀληθινὴν εὔνοιαν αὐτῷ παρεῖχον. ἐπεὶ δ' Ἄππιός τε ἧκε, καὶ πολεμητέον πρὸς Τιγράνην ἐφαίνετο, παρῆλθεν αὖθις εἰς Πόντον· καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν, ἐπολιόρκει Σινώπην, μᾶλλον δὲ τοὺς κατέχοντας αὐτὴν βασιλικοὺς Κίλικας, οἳ πολλοὺς μὲν ἀνελόντες τῶν Σινωπέων, τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες, διὰ νυκτὸς ἔφυγον. αἰσθόμενος δ' ὁ Λεύκουλλος, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ὀκτακισχιλίους αὐτῶν τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπέκτεινεν, τοῖς δ' ἄλλοις ἀπέδωκε τὰ οἰκεῖα καὶ τῆς πόλεως ἐπεμελήθη, μάλιστα διὰ τὴν τοιαύτην ὄψιν. ἐδόκει τινὰ κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν παραστάντα, πρόελθε Λεύκουλλε μικρόν· ἥκει γὰρ Αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμενος. ἐξαναστὰς δὲ, τὴν μὲν ὄψιν οὐκ εἶχε συμβαλεῖν εἰς ὅ, τι φέροι· τὴν δὲ πόλιν εἷλε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ τοὺς ἐκπλέοντας τῶν Κιλίκων διώκων, ὁρᾷ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀνδριάντα κείμενον, ὃν ἐκκομίζοντες οἱ Κίλικες οὐκ ἔφθασαν ἐμβαλέσθαι. τὸ δ' ἔργον ἦν Σθένιδος τῶν καλῶν. φράζει οὖν τις ὡς Αὐτολύκου τοῦ κτίσαντος τὴν Σινώπην ὁ ἀνδριὰς εἴη. λέγεται δ' ὁ Αὐτόλυκος γενέσθαι τῶν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θετταλίας Ἡρακλεῖ συστρατευσάντων, Δηϊμάχου παῖς· ἐκεῖθεν δ' ἀποπλέων ἅμα Δημολέοντι καὶ Φλογίῳ, τὴν μὲν ναῦν ἀπολέσαι, περιπεσοῦσαν τῆς Χερρονήσου κατὰ τὸ καλούμενον Πηδάλιον, αὐτὸς δὲ σωθεὶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἑταίρων πρὸς

ſpectaculis, feſtis triumphalibus, muneribuſque athleticis & gladiatoriis civitates Epheſi reſidens oblectavit. Hæ celebraverunt viciſſim in illius honorem Lucullia, jucundioremque eo honore veram præſtiterunt illi benevolentiam. Ut rediit Appius, & bellum gerendum cum Tigrane apparuit, contendit iterum Lucullus in Pontum, motiſque caſtris Sinopen, vel potius illos qui eam tenebant, a Mithridatis partibus ſtantes obſedit Cilicas: qui, multis trucidatis civium Sinopenſium atque urbe inflammata, nocte ceperunt fugam. Quod quum ſenſiſſet Lucullus, urbem ingreſſus interfecit ex iis qui remanſerant octo millia: cæteris res ſuas reſtituit, urbemque curæ habuit ex hujuſcemodi præſertim viſo: Viſus eſt ei in ſomnis adſiſtere quiſpiam qui diceret, Progredere paululum Luculle: venit enim Autolycus, ut te conveniat. Ubi ſurrexit, non potuit aſſequi conjectura quo id tenderet: ſed urbem illo die cepit, atque in perſequendo Cilicas, qui navibus fugam capeſſebant, jacentem cernit in littore ſtatuam, quam exportantes Cilices non habuerant ſatis ſpatii ut imponerent navigio. Opus erat ex præcipuis Sthenidis. Declaravit autem ei quiſpiam Autolyci eſſe, qui Sinopen condidit, ſtatuam. Fertur Autolycus fuiſſe inter Herculis commilitones, qui, ex Theſſalia profecti, bellum Amazonibus intulere, Deimachi filius. Dum inde cum Demoleonte & Phlogio revehitur, fregiſſe navem, quæ in locum Cherſoneſi impegit, Pedalion appellatum, atque ubi incolumis cum amicis & ſociis eſt Sino-

πρὸς τὴν Σινώπην, ἀφελέσθαι τοὺς Σύρους τὴν πόλιν. Σύροι γὰρ αὐτὴν κατεῖχον, ἀπὸ Σύρου γεγονότες τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς λέγεται, καὶ Σινώπης τῆς Ἀσωπίδος. ταῦτ' ἀκούων ὁ Λούκουλλος, ἀνεμιμνήσκετο τῆς Σύλλα παραινέσεως. παραινεῖ δὲ διὰ τῶν ὑπομνημάτων ἐκεῖνος, μηδὲν οὕτως ἀξιόπιστον ἡγεῖσθαι καὶ βέβαιον, ὡς ὅ,τι ἂν ἀποσημανθῇ διὰ τῶν ἐνυπνίων. πυνθανόμενος δὲ Μιθριδάτην τε καὶ Τιγράνην εἰς Λυκαονίαν καὶ Κιλικίαν ὅσον οὔπω διαβιβάζειν δύναμιν, ὡς προτέρους ἐμβαλοῦντας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐθαύμαζε τὸν Ἀρμένιον, εἰ γνώμην ἔχων ἐπιθέσθαι Ῥωμαίοις, ἀκμάζοντι μὲν οὐκ ἐχρῆτο Μιθριδάτῃ πρὸς τὸν πόλεμον, οὐδ' ἐῤῥωμένοις τοῖς ἐκείνου τὰ παρ' αὐτοῦ συνῆπτεν· ἀπολέσθαι δ' ἐάσας καὶ συντριβῆναι, νῦν ἐπὶ ψυχραῖς ἐλπίσιν ἄρχεται πολέμου, τοῖς ἀναστῆναι μὴ δυναμένοις συγκαταβάλλων ἑαυτόν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ Μαχάρης ὁ Μιθριδάτου παῖς ἔχων τὸν Βόσπορον, ἔπεμψεν αὐτῷ στέφανον ἀπὸ χρυσῶν χιλίων, δεόμενος Ῥωμαίων ἀναγραφῆναι φίλος καὶ σύμμαχος, ἤδη οἰόμενος τὰ τοῦ προτέρου πολέμου πέρας ἔχειν, Σωρνάτιον μὲν αὐτοῦ φύλακα τῶν πολιτικῶν ἀπέλιπε μετὰ στρατιωτῶν ἑξακισχιλίων· αὐτὸς δὲ μυρίους μὲν ἄγων καὶ δισχιλίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τρισχιλίων ἐλάττους, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐχώρει πόλεμον, ὁρμῇ τινι δοκῶν παραβόλῳ καὶ σωτήριον οὐκ ἐχούσῃ λογισμὸν, ἐμβαλεῖν αὐτὸν εἰς ἔθνη μάχιμα, καὶ μυριάδας ἱππέων πολλὰς, καὶ ἀχανῆ χώραν, βαθέσι μὲν ποταμοῖς, ἀεὶ δὲ κατανιφομένοις ὄρεσι περιεχομένην· ὥστε τοὺς μὲν στρατιώτας, οὐδ' ἄλλως ὄντας εὐτάκτους, ἄκοντας ἕπεσθαι καὶ ζυγομαχοῦντας, ἐν δὲ Ῥώμῃ καταβο-

ᾶν

Sinopen delatus, Syris ademiſſe urbem. Nam Syri eam habebant, Syro, uti fama eſt, Apollinis & Sinope Aſopidis filio orti. Quibus auditis ſubierunt Lucullo Syllæ præcepta. Siquidem monet in commentariis ille, nihil perinde fidele duceret & firmum, ac quod in ſomniis demonſtraretur. Poſtquam autem nuntiatum eſt Mithridatem & Tigranem jamjam exercitum in Lycaoniam & Ciliciam tranſportaturos, priores ut in Aſiam irrumperent, demiratus eſt Armenium, quod, quum ſtatuiſſet arma populo Romano inferre, Mithridate non fuiſſet ad bellum uſus florente, neque cum validis illius rebus ſuas conſociaſſet, verum ubi permiſit eum perire & opprimi, tunc demum affectaret frigida ſpe bellum, atque una cum reſurgere non valentibus præcipitem ſemetipſum ageret.

Ut vero jam Mithridatis filius Machares, qui Boſphorum obtinebat, mille aureorum coronam Lucullo miſit, petens ut amicus & ſocius populi Romani appellaretur, prius bellum ratus patratum eſſe, Sornatium ibi ad ordinandam provinciam cum ſex millibus militum reliquit, ac duodecim millibus peditum, equitum minus tribus millibus ad ſecundum bellum perrexit. Impetu autem apparebat eum præcipiti nec ſano conſilio in gentes bellicoſas ſe infinitaſque equitum turmas ac vaſtam regionem, altis amnibus & montibus perpetua tectis nive circumfuſam conjicere. Hic milites nec alias ſatis dicto audientes reluctari ei & gravate ſequi: Romæ obtrectare ei tribuni

ἂν καὶ διαμαρτύρεσθαι τοὺς δημαγωγοὺς, ὡς πόλεμον ἐκ πολέμου διώκει Λούκουλλος, οὐδὲν τῆς πόλεως δεομένης, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ στρατηγῶν μηδέποτε καταθέσθαι τὰ ὅπλα, μηδὲ παύσασθαι χρηματιζόμενος ἀπὸ τῶν κοινῶν κινδύνων. οὗτοι μὲν οὖν ἐξειργάσαντο χρόνῳ τὴν αὐτῶν ὑπόθεσιν· Λούκουλλος δὲ συντόνως ὁδεύσας ἐπὶ τὸν Εὐφράτην, καὶ κατιόντα πολὺν καὶ θολερὸν ὑπὸ χειμῶνος εὑρὼν, ἤσχαλλεν, ὡς διατριβῆς αὐτῷ καὶ πραγματείας ἐσομένης, συνάγοντι πορθμεῖα, καὶ πηγνυμένῳ σχεδίας. ἀρξάμενον δ' ἀφ' ἑσπέρας ὑποχωρεῖν τὸ ῥεῦμα, καὶ μειούμενον διὰ τῆς νυκτὸς, ἅμ' ἡμέρᾳ κοῖλον ὀφθῆναι παρέσχε τὸν ποταμόν. οἱ δ' ἐπιχώριοι νησῖδας ἐν τῷ πόρῳ μικρὰς διαφανείσας θεασάμενοι, καὶ τεναγίζοντα τὸν ῥοῦν ἐπ' αὐταῖς, προσεκύνουν τὸν Λούκουλλον, ὡς δὴ ὀλιγάκις τούτου συμβεβηκότος πρότερον· ἐκείνῳ δ' ἑκουσίως χειροήθη καὶ πρᾷον αὐτὸν ἐνδιδόντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρέχοντος ἀπράγμονα καὶ ταχεῖαν τὴν διάβασιν. χρησάμενος οὖν τῷ καιρῷ, διεβίβαζε τὴν στρατιὰν, καὶ γίνεται σημεῖον αὐτῷ χρηστὸν ἅμα τῇ διαβάσει. βόες ἱεραὶ νέμονται Περσίας Ἀρτέμιδος, ἣν μάλιστα Θεῶν οἱ πέραν Εὐφράτου βάρβαροι τιμῶσι. χρῶνται δὲ ταῖς βουσὶ πρὸς θυσίαν μόνον, ἄλλως δὲ πλάζονται κατὰ τὴν χώραν ἄφετοι, χαράγματα φέρουσαι τῆς Θεοῦ, λαμπάδα· καὶ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν, ὅταν δεηθῶσιν, οὐ πάνυ ῥᾴδιόν ἐστιν, οὐδὲ μικρᾶς πραγματείας. τούτων μία, τοῦ στρατοῦ διαβάντος τὸν Εὐφράτην, ἐλθοῦσα πρός τινα πέτραν, ἱερὰν τῆς Θεοῦ νομιζομένην, ἐπ' αὐτῆς ἔστη, καὶ καταβαλοῦσα τὴν κεφαλὴν, ὥσπερ αἱ δεσμῷ κατατεινόμεναι, θῦσαι τῷ Λουκούλλῳ

buni plebis, quiritarique bellum ex bello parum e repub. ſerere Lucullum, quo nunquam non cum imperio eſſet, neque arma deponeret, neque finem faceret quærendæ ex periculis publicis pecuniæ. Atqui hi quidem quod intendebant, tandem effecerunt. At Lucullus magnis itineribus pervenit ad Euphratem, quem ubi ex hyeme conſpexit inflatum turbidumque, ſolicitus fuit, dum coguntur pontones, & ratibus pons jungitur, moram veritus & difficultatem interceſſuram. Sed quum ſub veſperam cœpiſſet unda ſubſidere, per noctem extenuata, ubi diluxit, amnem ripis ſuis oſtendit clauſum. Incolæ autem ut exiſtere in alveo parvas inſulas animadvertere, curſumque aquæ circa eas placide reſtagnantem, adoraverunt Lucullum, quod haud temere id antea accidiſſet, fluviuſque ſe præberet illi tractabilem & placidum, tranſitumqne præſtaret expeditum & maturum. Ergo uſus opportunitate, traduxit exercitum. Offertur ei, ubi trajecit, lætum prodigium: Dianæ Perſicæ, quam eximie ſuper alia numina venerantur barbari trans Euphratem colentes, ſacræ paſcuntur boves. His ad victimam ſolum utuntur, de cætero vagantur liberæ, notam Deæ ferentes facem. Ex quibus capere aliquam ubi requirunt, haud ſane pronum eſt neque parvi laboris. Earum una, tranſgreſſo Euphratem exercitu, profecta ad petram quandam, quæ ſacra Deæ habetur, conſtitit in illa, demiſſoque capite, ut quæ reſte detrahuntur, præbuit ſemetipſa Lucullo

λῳ παρέχειν αὐτήν. ἔθυσε δὲ καὶ τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διαβατήρια. κἀκείνην μὲν αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ηὐλίσατο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ ταῖς ἐφεξῆς προῆγε διὰ τῆς Σωφηνῆς, οὐδὲν ἀδικῶν τοὺς ἀνθρώπους προσχωροῦντας αὐτῷ, καὶ δεχομένους τὴν στρατιὰν ἀσμένους. ἀλλὰ καὶ τῶν στρατιωτῶν φρούριόν τι δοκοῦν ἔχειν χρήματα πολλὰ βουλομένων λαβεῖν, Ἐκεῖνο, ἔφη, μᾶλλον τὸ φρούριον ἡμῖν ἐκκοπτέον ἐστί, δείξας τὸν Ταῦρον ἄπωθεν ὄντα, ταῦτα δ' ἀπόκειται τοῖς νικῶσι. συντείνας δὲ τὴν πορείαν, καὶ τὸν Τίγριν διαβὰς, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Τιγράνῃ δ', ὡς ὁ πρῶτος ἀγγείλας ἥκοντα Λούκουλλον, οὐχ ἐχαίρησεν, ἀλλ' ἀπετέτμητο τὴν κεφαλὴν, οὐδεὶς ἄλλος ἔφραζεν, ἀλλ' ἀγνοῶν καθῆστο περικαιόμενος ἤδη τῷ πολεμίῳ πυρί, λόγους ἀκούων πρὸς χάριν, ὡς μέγαν ὄντα Λούκουλλον στρατηγὸν, εἰ πρὸς Ἐφέσῳ Τιγράνην ὑποσταίη, καὶ μὴ φεύγων εὐθὺς ἐξ Ἀσίας οἴχοιτο, τὰς τοσαύτας μυριάδας ἰδών. οὕτως οὔτε σώματος παντός ἐστι πολὺν ἄκρατον ἐνεγκεῖν, οὔτε διανοίας τῆς τυχούσης, ἐν εὐτυχήμασι μεγάλοις μὴ ἐκστῆναι τῶν λογισμῶν. πρῶτος δ' αὐτῷ τῶν φίλων ἐτόλμησε Μιθροβαρζάνης φράσαι τὸ ἀληθές. οὐχ οὗτος δὲ χρηστὸν ἠνέγκατο γέρας τῆς παῤῥησίας. ἐπέμφθη γὰρ εὐθὺς ἐπὶ τὸν Λούκουλλον σὺν ἱππεῦσι τρισχιλίοις, πεζοῖς δὲ παμπόλλοις, κελευσθεὶς τὸν μὲν στρατηγὸν ἄγειν ζῶντα, τοὺς δ' ἄλλους καταπατῆσαι. Λουκούλλῳ δὲ, τῆς στρατιᾶς ἡ μὲν ἤδη κατεζεύγνυεν, ἡ δὲ ἔτι προσῄει. τῶν δὲ σκοπῶν αὐτῷ φρασάντων ἐπελαύνοντα τὸν βάρβαρον, ἔδεισε μὴ χωρὶς ὄντας καὶ οὐκ ἐν τάξει προσπεσὼν ταράξῃ.

καὶ

lo hoſtiam. Sacrificavit Euphrati quoque tranſitus cauſa taurum. Eodem die ſtativa illic habuit. Poſtero die & inſequentibus fecit iter per Sophenem. Incolas, qui dedebant ſe & prompte recipiebant exercitum, nulla re violavit. Immo vero quum milites arcem, in qua ingens præda putabatur eſſe, capere vellent, Illa arx (inquit) expugnanda potius eſt, oſtendens procul Taurum: hæc prœmia repoſita ſunt victoribus. Extentis inde itineribus Tigrim tranſgreſſus, iniit Armeniam.

At Tigrani, quod eum qui adventum Luculli primus ipſi nuntiavit pro prœmio obtruncavit, nemo poſtmodum detulit quicquam: verum ignarus deſidebat igne jam flagrans hoſtili, adulatoreſque audiebat dicentes, inſignem ducem fore Lucullum, ſi Tigranem operiretur Epheſi, & non, ubi jam innumeras legiones aſpexiſſet, extemplo profugeret ex Aſia. Adeo non eſt neque cujuſvis corporis multum vini ferre, neque vulgaris animi in magnis ſucceſſibus non exire de poteſtate rationis. Primus ei ex amicis verum dicere Mithrobarzanes eſt auſus. Cæterum ne hic quidem fauſtum pretium retulit libertatis ſuæ: quandoquidem illico cum tribus millibus equitum & peditum ingenti numero miſſus eſt contra Lucullum. Cui imperatum ut ducem attraheret vivum, cæteros obtereret. Luculli autem copiæ partim caſtra metabantur, pars adhuc erat in itinere, quum nuntiant ei ſpeculatores adeſſe barbarum. Itaque timuit ne diſtractos & incompoſitos turbaret incurſu ſuos. Quare

καὶ αὐτὸς μὲν καθίστατο τὴν στρατοπεδείαν, Σεξτίλιον δὲ πρεσβευτὴν ἔπεμψεν ἱππεῖς ἔχοντα χιλίους ἑξακοσίους, ὁπλίτας δὲ καὶ ψιλοὺς οὐ πολλῷ πλείονας· κελεύσας ἐγγὺς προσελθόντα τοῖς πολεμίοις μένειν, ἕως ἂν πύθηται τοὺς μετ' αὐτοῦ κατεστρατοπεδευκότας. ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ Σεξτίλιος ταῦτα ποιεῖν, ἐβιάσθη δ' ὑπὸ τοῦ Μιθροβαρζάνου θρασέως ἐπελαύνοντος εἰς χεῖρας ἐλθεῖν. καὶ γενομένης μάχης, ὁ μὲν Μιθροβαρζάνης ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἀπώλοντο πλὴν ὀλίγων ἅπαντες. ἐκ τούτου, Τιγράνης μὲν ἐκλιπὼν Τιγρανόκερτα μεγάλην πόλιν, ἐκτισμένην ὑπ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν Ταῦρον ἀνεχώρησε, καὶ τὰς δυνάμεις πανταχόθεν ἐνταῦθα συνῆγε. Λούκουλλος δὲ τῇ παρασκευῇ χρόνον οὐ διδοὺς, Μουρήναν μὲν ἐξέπεμψεν ὀχλήσοντα καὶ περικόψοντα τοὺς ἀθροιζομένους πρὸς τὸν Τιγράνην, Σεξτίλιον δὲ πάλιν, Ἀράβων χεῖρα μεγάλην ἀνείργοντα βασιλεῖ προσιοῦσαν. ὁμοῦ δὲ Σεξτίλιος μὲν ἐπιπεσὼν στρατόπεδον ποιουμένοις τοῖς Ἄραψι, τοὺς πλείστους διέφθειρε· Μουρήνας δ' ἑπόμενος Τιγράνῃ, τραχὺν αὐλῶνα καὶ στενόπορον στρατῷ μακρῷ διαβάλλοντι, καιροῦ παρασχόντος ἐπιτίθεται. καὶ φεύγει μὲν αὐτὸς Τιγράνης, προέμενος τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν· ἀποθνήσκουσι δὲ πολλοὶ, καὶ πλείονες ἁλίσκονται τῶν Ἀρμενίων.

Οὕτω δὲ τούτων προκεχωρηκότων, ἄρας ὁ Λούκουλλος ἐπορεύετο πρὸς Τιγρανόκερτα, καὶ περιστρατοπεδεύσας, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. ἦσαν δ' ἐν αὐτῇ πολλοὶ μὲν Ἕλληνες τῶν ἀναστάντων ἐκ Κιλικίας, πολλοὶ δὲ βάρβαροι τοῖς Ἕλλησιν ὅμοια πεπονθότες, Ἀδιαβηνοὶ, καὶ Ἀσσύριοι, καὶ Γορδυηνοὶ, καὶ Καππάδοκες·

ὧν

ſubſtitit ad caſtra munienda: Sextilium legatum cum mille ſexcentis equitibus, militibus legionariis & levis armaturæ non multo pluribus miſit, juſſum, quum veniſſet prope hoſtem, conſiſtere dum ſe caſtra permuniviſſe accepiſſet. Et voluit quidem parere juſſis Sextilius, verum a ferociter invehente coactus eſt Mithrobarzane manum conſerere. In conflictu Mithrobarzanes pugnans cecidit: reliqui in fuga, demptis paucis, perierunt cuncti. Tum Tigranes relictis Tigranocertis grandi urbe, quam condiderat ipſe, ad Taurum recepit ſe, eo copias omnes contrahens. Cæterum Lucullus, ſpatium ei non permittens ad ſe parandum, Murenam miſit ad turbandos & carpendos eos qui ad Tigranem conglobabant ſe: Sextilium alio, ut obſiſteret magnæ Arabum manui, ne conjungerent ſe regi. Eodem tempore Sextilius caſtra ponentibus ſuperveniens oppreſſit majore ex parte Arabas, & Murena Tigranem inſequens aſpera & arcta convalle longo agmine iter facientem, opportunitate data, adoritur. Tigranes objectis omnibus impedimentis, ipſe fugam capeſſit. Multi cadunt, plures capiuntur Armenii.

In eo rerum progreſſu Lucullus verſus Tigranocerta movit, caſtriſque cinctam obſedit urbem. Erant in ea frequentes ex Cilicia exciti Græci, frequentes barbari eadem atque Græci ſorte uſi, Adiabeni, Aſſyrii, Gordyeni, Cappadoces: quos excisis

eo-

ὧν κατασκάψας τὰς πατρίδας, αὐτοὺς δὲ κομίσας, ἐκεῖ κατοικεῖν ἠνάγκασεν. ἦν δὲ καὶ χρημάτων ἡ πόλις μεστὴ καὶ ἀναθημάτων, παντὸς ἰδιώτου καὶ δυνάστου τῷ βασιλεῖ συμφιλοτιμουμένου πρὸς αὔξησιν καὶ κατασκευὴν τῆς πόλεως. διὸ καὶ συντόνως ἐπολιόρκει ὁ Λούκουλλος αὐτήν, οὐκ ἀνέξεσθαι τὸν Τιγράνην οἰόμενος, ἀλλὰ καὶ παρὰ γνώμην ὑπ' ὀργῆς καταβήσεσθαι διαμαχούμενον, ὀρθῶς οἰόμενος. πολλὰ δὲ Μιθριδάτης ἀπηγόρευσεν, ἀγγέλους πέμπων καὶ γράμματα, μὴ συνάπτειν μάχην, ἀλλὰ τοῖς ἱππεῦσι περικόπτειν τὴν ἀγοράν· πολλὰ δὲ Ταξίλης, ἥκων παρ' αὐτοῦ καὶ συστρατεύων, ἐδεῖτο τοῦ βασιλέως φυλάττεσθαι καὶ φεύγειν, ὡς ἄμαχον πρᾶγμα, τὰ Ῥωμαίων ὅπλα. καὶ τά γε πρῶτα, πράως ἤκουε τούτων· ἐπεὶ δὲ πανστρατιᾷ μὲν αὐτῷ συνῆλθον Ἀρμένιοι καὶ Γορδυηνοί, πανστρατιᾷ δὲ Μήδους καὶ Ἀδιαβηνοὺς ἄγοντες οἱ βασιλεῖς παρῆσαν, ἧκον δὲ πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι θαλάσσης Ἄραβες, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τῆς Κασπίας Ἀλβανοί, καὶ Ἴβηρες Ἀλβανοῖς προσοικοῦντες, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀράξην νεμομένων ἀβασίλευτοι, χάριτι καὶ δώροις πεισθέντες, ἀπήντησαν· ἐλπίδων δὲ καὶ θράσους καὶ βαρβαρικῶν ἀπειλῶν μεστὰ μὲν ἦν τὰ συμπόσια τοῦ βασιλέως, μεστὰ δὲ τὰ συμβούλια· παρεκινδύνευσε μὲν ὁ Ταξίλης ἀποθανεῖν, ὑπεναντιούμενος τῇ γνώμῃ τῆς μάχης, ἐδόκει δὲ καὶ Μιθριδάτης φθονῶν ἀποτρέπειν μεγάλου κατορθώματος. ὅθεν οὐδ' ἀνέμεινεν αὐτὸν ὁ Τιγράνης, μὴ μετάσχοι τῆς δόξης, ἀλλ' ἐχώρει παντὶ τῷ στρατῷ, σφόδρα δυσφορῶν, ὡς λέγεται, πρὸς τοὺς φίλους,

ὅτι

eorum patriis deduxerat illuc, ac ſedes figere coegerat. Erat etiam illa urbs opulentiæ plena & ornamentorum, quod omnes privati & principes cum rege certarent ad eam amplificandam atque exornandam urbem. Qua de cauſa obſedit eam Lucullus acriter, non perpeſſurum id ratus Tigranem, ſed præter animi ſui ſententiam etiam ſtimulante ira ad dimicandum deſcenſurum. Et recte cenſuit. Enimvero Mithridates magnopere eum per legatos & literas a pugna deterruit, tantum equitatu ut intercipert commeatum Luculli. Multum Taxiles quoque, qui Mithridatis legatus in præſidiis ejus erat, oravit eum ut vitabundus fugæ conſuleret, rem inexpugnabilem eſſe arma Romana. Ac primum quidem benigne hos audiebat. Ut vero cum omnibus copiis junxerunt ſe ei Armenii & Gordyeni, ad hæc omne nomen Medorum & Adiabenorum excitum reges illarum gentium adduxere, utque frequentes a mari Babylonico venerunt Arabes, multi item a mari Caſpio Albani, & contermini Albanis Iberes, nec pauci ad Araxem colentium liberi populi, ſtudiis in regem & donis evocati occurrerunt; ſpe, ferocia, minis barbaricis omnia perſonarunt regis convivia, perſonarunt conſilia; ibi in diſcrimen vitæ venit Taxiles, qui oblique repugnabat ſententiæ de committendo prœlio. Videbatur etiam per invidiam avertere Tigranem ab inſigni palma Mithridates. Unde nec illum eſt Tigranes præſtolatus, ne in ſocietatem veniret gloriæ. Itaque progreditur cum toto exercitu, perquam ægre ferens (ut fertur) apud amicos,

quod

ὅτι πρὸς Λούκουλλον αὐτῷ μόνον, οὐ πρὸς ἅπαντας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο τοὺς Ῥωμαίων στρατηγοὺς ἐν ταυτῷ γενομένους. καὶ οὐ παντάπασιν ἦν τὸ θράσος αὐτοῦ μανιῶδες, οὐδ' ἄλογον, ἔθνη τοσαῦτα καὶ βασιλεῖς ἑπομένους, καὶ φάλαγγας ὁπλιτῶν, καὶ μυριάδας ἱππέων ἀποβλέποντος. τοξότας μὲν γὰρ καὶ σφενδονήτας δισμυρίους ἦγεν, ἱππεῖς δὲ, πεντακισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους· ὧν ἑπτακισχίλιοι καὶ μύριοι, κατάφρακτοι ἦσαν, ὡς Λούκουλλος ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον· ὁπλιτῶν δὲ, τῶν μὲν εἰς σπείρας, τῶν δὲ εἰς φάλαγγας συντεταγμένων, πεντεκαίδεκα μυριάδας, ὁδοποιοὺς δὲ καὶ γεφυρωτὰς, καὶ καθάρτας ποταμῶν, καὶ ὑλοτόμους, καὶ τῶν ἄλλων χρειῶν ὑπηρέτας, τρισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους· οἳ τοῖς μαχομένοις ἐπιτεταγμένοι κατόπιν, ὄψιν ἅμα καὶ ῥώμην παρεῖχον.

Ὡς δ' ὑπερβαλὼν τὸν Ταῦρον, ἄθρους κατεφάνη, καὶ κατεῖδε πρὸς τοῖς Τιγρανοκέρτοις ἐπικαθήμενον τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων, ὁ μὲν ἐν τῇ πόλει βάρβαρος ὅμιλος ὀλολυγῇ καὶ κρότῳ τὴν ὄψιν ἐδέξατο, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπειλοῦντες ἐδείκνυσαν τοὺς Ἀρμενίους. Λουκούλλῳ δὲ σκοποῦντι περὶ τῆς μάχης, οἱ μὲν, ἄγειν ἐπὶ Τιγράνην, ἐάσαντα τὴν πολιορκίαν, συνεβούλευον, οἱ δὲ, μὴ καταλιπεῖν ὀπίσω πολεμίους τοσούτους, μηδ' ἀνεῖναι τὴν πολιορκίαν. ὁ δ' εἰπὼν ἑκατέρους μὲν οὐκ ὀρθῶς, ἀμφοτέρους δὲ καλῶς παραινεῖν, διεῖλε τὴν στρατιάν. καὶ Μουρήναν μὲν ἑξακισχιλίους ἔχοντα πεζοὺς ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ τέσσαρας καὶ εἴκοσι σπείρας ἀναλαβὼν, ἐν αἷς οὐ πλείονες ἦσαν μυρίων ὁπλιτῶν, καὶ τοὺς ἱππεῖς ἅπαντας,

καὶ

quod cum uno ſibi Lucullo, non cum univerſis eſſet Romanis ducibus certandum. Neque erat prorſus regis inſana ferocia aut abſurda, qui tot gentes & reges in præſidiis ſuis, legioneſque armatorum peditum & infinitas turmas equitum conſpiciebat. Siquidem ſagittariorum & funditorum habebat viginti millia, equitum quinquaginta quinque, ex quibus cataphracti erant ſeptendecem millia, ut ſenatui ſcripſit Lucullus, gravis armaturæ pedites partim in cohortes, partim in phalangas deſcriptos, centum quinquaginta millia, viarum munitores, & qui pontes pararent, flumina repurgarent, materiarios & ad alia miniſteria deſtinatos, triginta quinque millia. Hi poſtremam aciem claudentes ſpeciem ſimul & robur præbebant.

Ut Tauro ſuperato, ſimul cum tanto agmine conſpectus, & ipſe ex edito circumſidentem Tigranocerta exercitum Romanum eſt contemplatus, barbara colluvies quæ in urbe erat, ululatu & plauſu excepit regis conſpectum, Romaniſque ex murom initans commonſtravit Armenios. Conſulenti de prœlio Lucullo alii ducendum in Tigranem omiſſa obſidione ſuaſerunt, alii non relinquendum a tergo tam numeroſum hoſtem, neque intermittendam obſidionem. Ille utroſque dixit parum recte, ſed ambos recte cenſuiſſe, atque ita bipertito exercitu, Murenam cum ſex millibus peditum reliquit ad continuandam obſidionem: ſecum duxit quatuor & viginti cohortes, in quibus legionarii non amplius decem millia erant, univerſum equitatum, fundi-

καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας περὶ χιλίους, ἐχώρει. καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐν πεδίῳ μεγάλῳ καταστρατοπεδεύσας, παντάπασι μικρὸς ἐφάνη Τιγράνῃ, καὶ τοῖς κολακεύουσιν αὐτὸν διατριβὴν παρεῖχεν. οἱ μὲν γὰρ ἔσκωπτον, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν λαφύρων ἐν παιδιᾷ διεβάλλοντο κλήρους. τῶν δὲ στρατηγῶν καὶ βασιλέων ἕκαστος ᾐτεῖτο προσιὼν, αὐτοῦ μόνου γενέσθαι τὸ ἔργον, ἐκεῖνον δὲ καθέζεσθαι θεατήν. βουλόμενος δέ τι καὶ αὐτὸς ὁ Τιγράνης χαρίεις εἶναι καὶ σκωπτικὸς, εἶπε τὸ θρυλλούμενον, εἰ μὲν ὡς πρεσβευταὶ, πολλοὶ πάρεισιν· εἰ δ᾽ ὡς στρατιῶται, ὀλίγοι. καὶ τότε μὲν οὕτως εἰρωνευόμενοι καὶ παίζοντες διετέλεσαν. ἅμα δ᾽ ἡμέρᾳ Λούκουλλος ὡπλισμένην τὴν δύναμιν ἐξῆγεν, καὶ πρὸς ἕω μὲν ἦν τοῦ ποταμοῦ τὸ βαρβαρικὸν στράτευμα. τοῦ δὲ ῥεύματος ἀποστροφὴν λαμβάνοντος ἐπὶ τὰς δύσεις, ᾗ μάλιστα περάσιμον ἦν, ἀντιπαρεξάγων τὴν δύναμιν, καὶ σπεύδων, ἔδοξεν ἀποχωρεῖν τῷ Τιγράνῃ. καὶ καλέσας τὸν Ταξίλην, ἅμα γέλωτι, Τοὺς ἀμάχους, ἔφη, Ῥωμαίων ὁπλίτας οὐχ ὁρᾷς φεύγοντας; καὶ ὁ Ταξίλης, Βουλοίμην ἂν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, γενέσθαι τι τῷ σῷ δαίμονι τῶν παραλόγων· ἀλλ᾽ οὔτ᾽ ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περισπάσαντες· ἀλλὰ μαχουμένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους. ταῦτα λέγοντος ἔτι τοῦ Ταξίλου, καταφανὴς ἦν πρῶτος ἀετὸς ἐπιστρέφοντος τοῦ Λουκούλλου, καὶ τάξιν αἱ σπεῖραι κατὰ λόχους λαμβάνουσαι πρὸς τὴν διάβασιν, καὶ μόλις, ὥσπερ ἐκ μέ-

θης

ditores & ſagittarios ad mille, atque ita proceſſit. Quum apud amnem in campo ſpatioſo conſediſſet, videbatur Tigrani admodum exilis eſſe, præbuitque ludibriorum adulatoribus ejus materiam. Hi namque irridebant, illi de manubiis jaciebant per jocum ſortem. Unuſquiſque ducum & regum Tigranem adiit, eam provinciam ſibi depoſcens uni, ipſe ut ſpectator ſederet. Voluit ipſe quoque nonnihil urbanus & facetus eſſe Tigranes, atque uſurpavit vulgare illud, Si ut legati veniſſent, multos eſſe, ſin ut milites, paucos: ac tunc quidem in iſtis dictis & ludis tempus exegerunt. At Lucullus prima luce armatas copias caſtris eduxit. Exercitus barbarorum erat ad partem fluminis orientalem. Flexum autem amnis ad occidentem habet, qua maxime erat ſuperabilis. Eo dum infeſtam aciem citus rapit, Tigrani viſus eſt retro recedere, appellatoque Taxile ridens, Invictos hoſce (inquit) Romanorum milites numne vides fugere? Ad quem Taxiles, Utinam aliquid (inquit) rex, fortunæ tuæ præter expectationem accidat. Atqui non ſolent ſumere homines ad iter ſplendidam veſtem, neque tum ſcutis terſis & nudis galeis utuntur, uti nunc coriaceis detractis armorum tegumentis: ſed eſt ſplendor hic pugnare intendentium & in hoſtem jam euntium. Nondum ſermonem finierat Taxiles, quum prima aquila flectentis agmen Luculli eſt conſpecta, & cohortes manipulatim in ordines ad tranſitum euntes. Ibi tandem, tanquam ex

magna

θης τινὸς ἀναφέρων ὁ Τιγράνης, δὶς ἢ τρὶς ἐξεκραγεν, Ἐφ' ἡμᾶς οἱ ἄνδρες; ὥστε θορύβῳ πολλῷ τὸ πλῆθος εἰς τάξιν καθίστασθαι, βασιλέως μὲν αὐτοῦ τὸ μέσον ἔχοντος, τῶν δὲ κεράτων, τὸ μὲν ἀριστερὸν τῷ Ἀδιαβηνῷ, τὸ δὲ δεξιὸν τῷ Μήδῳ παραδόντος· ἐφ' οὗ καὶ τῶν καταφράκτων ἐν προστάγμασι τὸ πλεῖστον ἦν. Λουκούλλῳ δὲ μέλλοντι διαβαίνειν τὸν ποταμὸν, ἔνιοι τῶν ἡγεμόνων παρῄνουν φυλάττεσθαι τὴν ἡμέραν, μίαν οὖσαν τῶν ἀποφράδων, ἃς μελαίνας καλοῦσιν· ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ μετὰ Σκιπίωνος ἀπώλετο στρατιὰ, συμβαλοῦσα Κίμβροις. ὁ δ' ἀπεκρίνατο τὴν μνημονευομένην φωνὴν, Ἐγὼ γὰρ, ἔφη, καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω Ῥωμαίοις τὴν ἡμέραν. ἦν δὲ καὶ πρὸ μιᾶς νόνων Ὀκτωβρίων.

Ταῦτα δ' εἰπὼν, καὶ θαρρεῖν κελεύσας, τόν τε ποταμὸν διέβαινε, καὶ πρῶτος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἡγεῖτο, θώρακα μὲν ἔχων σιδηροῦν φολιδωτὸν ἀποστίλβοντα, κροσσωτὴν δὲ ἐφεστρίδα· τὸ δὲ ξίφος αὐτόθεν ὑποφαίνων γυμνὸν, ὡς εὐθὺς εἰς χεῖρας ἴεσθαι δέοι ἑκηβόλοις ἀνδράσι, καὶ συναιρήσειν τὴν διατοξεύσιμον χώραν τῷ τάχει τῆς ἐπαγωγῆς. ἐπεὶ δὲ τὴν κατάφρακτον ἵππον, ἧς πλεῖστος ἦν λόγος, κατεῖδε καταπεφραγμένην ὑπὸ λόφῳ τινὶ, τὴν ἄνω χώραν ἐπίπεδον καὶ πλατεῖαν ἔχοντι, πρόσβασιν δὲ τεττάρων σταδίων οὐ παντάπασι χαλεπὴν οὐδ' ἀποκεκομμένην, Θρᾷκας μὲν ἱππεῖς καὶ Γαλάτας οὓς εἶχεν, ἐκέλευσεν ἐκ πλαγίου προσφερομένους παρακρούεσθαι ταῖς μαχαίραις τοὺς κοντούς. μία γὰρ ἀλκὴ τῶν καταφράκτων, κοντὸς, ἄλλο δ' οὐδὲν οὐδ' ἑαυτοῖς οὔτε τοῖς πολεμίοις χρῆσθαι δύνανται, διὰ βάρος καὶ σκληρότητα τῆς

σκευῆς,

magna vinolentia Tigranes emergens, bis aut ter exclamavit, In nos illi? Itaque magno tumultu acies inſtructa eſt tantæ colluviei. Mediam ipſam tenuit rex, Adiabeno attribuit lævum, Medo dextrum cornu, ubi cataphracti plerique erant in fronte collocati. Tranſmiſſurum flumen Lucullum quidam duces admonuerunt, cavendam illam diem, quæ ex nefaſtis (quas atras vocant) erat una. Illa enim die exercitus Cæpionis fuerat a Cimbris in conflictu oppreſſus. Hic vero celebrato illo dicto occurrens, At ego (inquit) etiam fauſtam hanc Romanis diem efficiam. Fuit illa pridie Non. Octob.

Ita fatus, quum bono animo eos eſſe juſſiſſet, amnem tranſmeavit, ac primus duxit in hoſtem. Loricam induerat ferream ſquammis refulgentem, & paludamentum fimbriatum. Gladium ſtrictum extemplo extulit, quo ſtatim conferendum pedem ſcirent cum viris eminus pugnare doctis, ſpatiumque, quo uti miſſilibus poterant, incurſus celeritate contrahendum. Ut vero equitatum cataphractum, cujus maximus erat reſpectus, conglobatum conſpexit ſub tumulo quodam, cujus planum faſtigium & ſpatioſum erat, & aſcenſum habebat quingentorum paſſuum, non prorſus aſperum nec diruptum, imperat equitibus Thracibus & Galatis, quos in exercitu ſuo habebat, ex latere ut eos adoriantur, enſibuſque detorqueant contos. Una enim in re poſitæ ſunt cataphractorum vires, conto: neque ullo alio modo aut ſibi prodeſſe, aut hoſtem poſſunt lædere ob armorum pondus

&

σκευῆς, ἀλλ' ἐγκατῳκοδομημένοις ἐοίκασιν. αὐτὸς δὲ δύο σπείρας ἀναλαβὼν, ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν λόφον, ἐῤῥωμένως ἑπομένων τῶν στρατιωτῶν, διὰ τὸ κἀκεῖνον ἐν τοῖς ὅπλοις ὁρᾷν πρῶτον κακοπαθοῦντα πεζὸν καὶ προσβιαζόμενον. γενόμενος δ' ἄνω, καὶ στὰς ἐν τῷ περιφανεῖ τοῦ χωρίου, μέγα βοήσας, Νενικήκαμεν, ἔφη, νενικήκαμεν, ὦ συστρατιῶται. καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐπῆγε τοῖς καταφράκτοις, καὶ κελεύσας μηδὲν ἔτι χρῆσθαι τοῖς ὑσσοῖς, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἕκαστον διαλαβόντα παίειν τῶν πολεμίων κνήμας τε καὶ μηροὺς, ἃ μόνα γυμνὰ τῶν καταφράκτων ἐστίν. οὐ μὴν ἐδέησέ τι ταύτης τῆς μάχης· οὐ γὰρ ἐδέξαντο τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλ' ἀλαλάξαντες καὶ φεύγοντες αἴσχιστα πάντων, ἐνέωσαν ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἵππους βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ τῶν πεζῶν ὅπλα, πρὶν ἄρξασθαί τινος ἐκείνους μάχης· ὥστε μήτε τραύματος γενομένου, μήθ' αἵματος ὀφθέντος, ἡττᾶσθαι τὰς τοσαύτας μυριάδας. ὁ δὲ πολὺς φόνος ἤδη φευγόντων ἐγίνετο, μᾶλλον δὲ βουλομένων φεύγειν. οὐ γὰρ ἐδύναντο, πυκνότητι καὶ βάθει τῶν τάξεων ὑφ' αὐτῶν ἐμποδιζόμενοι. Τιγράνης δ' ἐξελάσας ἐν ἀρχῇ μετ' ὀλίγων ἔφευγεν, καὶ τὸν υἱὸν ὁρῶν κοινωνοῦντα τῆς αὐτῆς τύχης, περιεσπάσατο τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς, κἀκείνῳ δακρύσας παρέδωκε, σώζειν ἑαυτὸν ὅπως δύναται καθ' ἑτέρας ὁδοὺς κελεύσας. ὁ δὲ νεανίας ἀναδήσασθαι μὲν οὐκ ἐτόλμησε, τῶν δὲ παίδων τῷ πιστοτάτῳ φυλάττειν ἔδωκεν. οὗτος ἁλοὺς κατὰ τύχην, ἀνήχθη πρὸς Λούκουλλον, ὥστε μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸ διάδημα γενέσθαι τοῦ Τιγράνου. λέγεται δὲ τῶν μὲν πεζῶν ὑπὲρ δέκα μυριάδας διαφθαρῆναι, τῶν δ' ἱππέων ὀλίγους παντάπασι διαφυγεῖν. Ῥω-

μαίων

& rigiditatem, ſed ſunt in iis quaſi muris incluſi. Traxit ſimul ille ſecum duas cohortes, cum quibus contendit ad collem, ſtrenue ſequentibus ipſum militibus, quod imperatorem quoque in armis primum cernerent laborem capeſſentem & pedibus in clivum enitentem. Ubi in ſummum evaſit, ac loco ſtetit conſpicuo, magna voce, Vicimus, exclamavit, vicimus commilitones. Ita fatus, duxit in cataphractos, præcepitque ut omiſſis pilis, comminus quiſque aggrederetur hoſtem, crura & fœmora foderet, quæ ſunt ſola cataphractis nuda. Cæterum nihil hac pugna opus fuit. Neque enim exſpectaverunt Romanos, ſed ſublato clamore fœdiſſime omnium conjecerunt ſe in fugam: ſeque & equos armis graves in peditum ordines, priuſquam pugnam iniiſſent illi, conjecerunt. Ita ſine ullo vulnere, ſine ſanguine fuſo tot profligatæ legiones ſunt. Cædes autem ingens jam fugientium, vel potius fugere volentium edita: neque enim poterant ordinibus confertis & profundis impediti. Tigranes initio ſtatim cum paucis effuſo curſu fugam cepit. Filiumque quum videret in eadem fortuna, detractum ex capite diadema illi profuſis lacrymis tradidit, alia via jubens, ſiqua poſſet, ut ſeipſum ſervaret. Adoleſcens, quia non audebat diadema capeſſere, dedit id ſervandum fidiſſimo amico, qui forte captus atque ad Lucullum eſt attractus: ita inter cæteros captivos diadema quoque Tigranis fuit. Pedites cecidiſſe ſupra centum millia perhibentur, equitum pauci plane effugiſſe.

μαίων δ' ἑκατὸν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ πέντε. ταύτης τῆς μάχης Ἀντίοχος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ περὶ Θεῶν γραφῇ μνησθεὶς, οὔ φησιν ἄλλην ἐφεωρακέναι τοιαύτην τὸν ἥλιον. Στράβων δ', ἕτερος φιλόσοφος, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν, αὐτοὺς λέγει τοὺς Ῥωμαίους αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελᾶν ἑαυτῶν, ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθέντας ὅπλων. Λίβιος δ' εἴρηκεν ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις ἀποδέοντες τοσούτῳ πλήθει παρετάξαντο. σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστὸν ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσημένων. Ῥωμαίων δ' οἱ δεινότατοι στρατηγοὶ, καὶ πλεῖστα πολέμοις ὡμιληκότες, ἐπῄνουν μάλιστα τοῦ Λουκούλλου τὸ δύο βασιλεῖς τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ μεγίστους δυσὶ τοῖς ἐναντιωτάτοις τάχει καὶ βραδυτῆτι καταστρατηγῆσαι. Μιθριδάτην μὲν γὰρ ἀκμάζοντα, χρόνῳ καὶ τριβῇ κατηνάλωσε· Τιγράνην δὲ, τῷ σπεῦσαι συνέτριψεν· ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε ἡγεμόνων, τῇ μελλήσει μὲν ἐνεργῷ, τῇ τόλμῃ δ' ὑπὲρ ἀσφαλείας χρησάμενος.

Διὸ καὶ Μιθριδάτης οὐ συνέτεινεν ἐπὶ τὴν μάχην, τῇ συνήθει τὸν Λούκουλλον εὐλαβείᾳ καὶ περιαγωγῇ πολεμήσειν οἰόμενος, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν ἐπορεύετο πρὸς τὸν Τιγράνην. καὶ πρῶτον μὲν ὀλίγοις τῶν Ἀρμενίων ἐντυχὼν καθ' ὁδὸν, ἐπτοημένοις καὶ περιφόβοις ἀπιοῦσιν, εἴκασε τὸ πάθος, εἶτ' ἤδη πλειόνων γυμνῶν καὶ τετρωμένων ἀπαντώντων, πυθόμενος τὴν ἧτταν, ἐζήτει τὸν Τιγράνην. εὑρὼν δὲ πάντων ἔρημον καὶ ταπεινὸν, οὐκ ἀνθύβρισεν, ἀλλὰ καταβὰς καὶ συνδακρύσας τὰ κοινὰ πάθη, θεραπείαν τε τὴν ἑπομένην αὐτῷ βασιλικὴν ἔδωκεν, καὶ κατεθάῤῥυνε πρὸς τὸ μέλλον. οὗτοι μὲν οὖν αὖ-

θις

Ex Romano exercitu centum vulnerati, quinque deſiderati. Hujus pugnæ Antiochus philoſophus in commentario de Diis mentionem faciens, negat unquam a ſole viſam parem. Strabo alius philoſophus in hiſtoricis commentariis ipſos Romanos commemorat puduiſſe, & ſemetipſos deriſiſſe quod in ejuſcemodi mancipia induiſſent arma. Livius ait nunquam Romanos ſigna cum hoſtibus contuliſſe tanto numero inferiores. Neque enim vigeſimam propemodum partem, immo nec minorem æquarunt victores victorum. Romanorum vero peritiſſimi duces, & diutiſſime in bellis verſati, Lucullum in eo celebrabant præcipue, quod duos clariſſimos & maximos reges rationibus duabus inter ſe maxime contrariis, celeritate & tarditate, ſuperaverit. Siquidem Mithridatem tempore & mora florentem attrivit, Tigranem obtrivit accelerando, inter rariſſima omnium imperatorum exempla, cunctatione ſtrenua & audacia ad ſecuritatem uſus.

Quapropter nec ad pugnam properavit Mithridates, ſolita Lucullum cautione & productione bellum ratus adminiſtraturum: itaque lente ad Tigranem pergebat. Ac poſtquam primum in paucos Armenios incidit in via, qui perculſi metuque exſangues recipiebant ſe, conjecit adverſum caſum. Ut plures jam exuti & vulnerati occurrerunt, audita clade, Tigranem requiſivit. Quem quum ſemel deſolatum & abjectum offendiſſet, non inſultavit ei viciſſim, verum ex equo deſiliit, deploratiſque communibus calamitatibus, regium comitatum, qui ipſum ſequebatur, dedit illi, eumque in futurum confirmavit. Inde alias de integro

copias

θις ἑτέρας δυνάμεις συνῆγον. ἐν δὲ τῇ πόλει τοῖς Τιγρανοκέρτοις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους στασιασάντων, καὶ τῷ Λουκούλλῳ τὴν πόλιν ἐνδιδόντων, προσβαλὼν εἷλε· καὶ τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει θησαυροὺς παρελάμβανε, τὴν δὲ πόλιν διαρπάσαι παρέδωκε τοῖς στρατιώταις, μετὰ τῶν ἄλλων χρημάτων ὀκτακισχίλια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν. χωρὶς δὲ τούτων, ὀκτακοσίας δραχμὰς κατ' ἄνδρα διένειμεν ἀπὸ τῶν λαφύρων. πυνθανόμενος δὲ πολλοὺς ἐν τῇ πόλει κατειλῆφθαι τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν, οὓς ὁ Τιγράνης πανταχόθεν ἠθροίκει, μέλλων ἀποδεικνύναι τὸ κατεσκευασμένον ὑπ' αὐτοῦ θέατρον, ἐχρήσατο τούτοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θέας τῶν ἐπινικίων. τοὺς δ' Ἕλληνας εἰς τὰς αὐτῶν πατρίδας ἔπεμψε, προσθεὶς ἐφόδια, καὶ τῶν βαρβάρων ὁμοίως τοὺς ἠναγκασμένους κατοικεῖν. ὥστε συνέβη, μιᾶς πόλεως διαλυθείσης, πολλὰς ἀνοικίζεσθαι, πάλιν κομιζομένας τοὺς αὐτῶν οἰκήτορας· ὑφ' ὧν ὡς εὐεργέτης ὁ Λούκουλλος καὶ κτίστης ἠγαπᾶτο. προὐχώρει δὲ καὶ τἆλλα κατ' ἀξίαν τἀνδρὶ, τῶν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας ἐπαίνων ὀρεγομένῳ μᾶλλον, ἢ τῶν ἐπὶ τοῖς πολεμικοῖς κατορθώμασιν. ἐκείνων μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγον ἡ στρατιὰ, καὶ τὸ πλεῖστον ἡ τύχη μετεῖχε· ταῦτα δ' ἦν ἡμέρου ψυχῆς καὶ πεπαιδευμένης ἐπίδειξις, οἷς ὁ Λούκουλλος τότε χωρὶς ὅπλων ἐχειροῦτο τοὺς βαρβάρους. καὶ γὰρ Ἀράβων βασιλεῖς ἧκον πρὸς αὐτὸν, ἐγχειρίζοντες τὰ σφέτερα, καὶ τὸ Σωφηνῶν ἔθνος προσεχώρει. τὸ δὲ Γορδυηνῶν οὕτω διέθηκεν, ὥστε βούλεσθαι τὰς πόλεις ἐκλιπόντας ἀκολουθεῖν ἐκείνῳ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἐθελοντὰς, ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Ζαρβιηνὸς

copias conſcribebant. Porro dum in urbe Tigranocertis ſeceſſionem Græci a barbaris atque ad Lucullum tendunt deditionem facere, adortus muros, ille potitus eſt urbe. Theſauros regis qui ibi erant, cepit ; urbem militibus dedit diripiendam : in qua cum reliqua opulentia octo millia talentorum pecuniæ ſignatæ inventa. Inſuper octingentas drachmas in ſingulos de præda diviſit. Quum repertos in urbe accepiſſet multos ſcenicos, quos undequaque conquiſierat Tigranes dedicaturus theatrum quod exſtruxerat, his ad ludos & ſpectacula triumphalia eſt uſus. Græcos autem, præbito viatico, remiſit in patrias ſuas, barbaros item qui eo commigare coacti fuerant. Itaque accidit ut una convulſa urbe, multæ receptis civibus ſuis inſtaurarentur, a quibus ut bene de ipſis meritus & conditor eſt cultus Lucullus. Succedebant ei cætera quoque, prout merebatur, qui juſtitiæ & humanitatis laudes gloriæ anteferebat laurearum bellicarum. Quippe hujus non exiguam partem exercitus, & maximam vendicat fortuna: illæ placidæ & eruditæ mentis documentum erant, quibus tunc abſque armis barbaros ſubegit Lucullus. Siquidem reges Arabiæ venerunt ad eum, ſuaque ei permiſerunt, adjunxitque ſe ei Sophenorum nomen. Gordyenorum gens ita fuit in eum animata, ut relictis ſedibus ſuis, illum ſequi cum liberis & conjugibus ſponte vellent ex hujuſcemodi cauſa: Zarbienus rex

Gor-

βίωνος γὰρ ὁ τῶν Γορδυηνῶν βασιλεύς, ὥσπερ εἴρηται, δι' Ἀππίου κρύφα Λουκούλλῳ διείλεκτο περὶ συμμαχίας, τὴν Τιγράνου τυραννίδα βαρυνόμενος· μηνυθεὶς δ' ἀπεσφάγη, καὶ παῖδες αὐτοῦ καὶ γυνὴ συναπώλοντο, πρὶν ἢ Ῥωμαίους εἰς Ἀρμενίαν ἐμβαλεῖν. τούτων οὐκ ἠμνημόνησεν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ παρελθὼν εἰς τὴν Γορδυηνῶν, ταφὰς προύθετο τοῦ Ζαρβιήνου· καὶ πυρὰν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ βασιλικῷ καὶ τοῖς ἀπὸ Τιγράνου κοσμήσας λαφύροις, αὐτὸς παρὼν ὑφῆψε, καὶ χοὰς ἐπήνεγκε μετὰ φίλων καὶ οἰκείων τοῦ ἀνδρὸς, ἑταῖρον ἑαυτοῦ, καὶ Ῥωμαίων σύμμαχον ἀνακαλούμενος. ἐκέλευσε δὲ καὶ μνημεῖον ἀπὸ χρημάτων συχνῶν αὐτῷ γενέσθαι· πάμπολλα γὰρ εὑρέθη, καὶ χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν τοῖς Ζαρβιήνου βασιλείοις. σίτου δ' ἀπέκειντο μυριάδες τριακόσιαι μεδίμνων· ὥστε καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφελεῖσθαι, καὶ τὸν Λούκουλλον θαυμάζεσθαι, ὅτι δραχμὴν μίαν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου μὴ λαβὼν, αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ διώκει τὸν πόλεμον.

Ἐνταῦθα καὶ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως ἧκε πρεσβεία παρ' αὐτὸν, εἰς φιλίαν προκαλουμένου καὶ συμμαχίαν. ἦν δ' ἀσμένῳ ταῦτα τῷ Λουκούλλῳ, καὶ πάλιν ἀντέπεμψε παρ' ἑαυτοῦ πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάρθον, οἳ κατεφώρασαν αὐτὸν ἐπαμφοτερίζοντα τῇ γνώμῃ, καὶ μισθὸν αἰτοῦντα κρύφα τοῦ συμμαχῆσαι τῷ Τιγράνῃ τὴν Μεσοποταμίαν. ὡς οὖν ταῦθ' ὁ Λούκουλλος ᾔσθετο, Τιγράνην μὲν ἔγνω καὶ Μιθριδάτην παρελθεῖν, ὥσπερ ἀνταγωνιστὰς ἀπειρηκότας, ἀποπειρᾶσθαι δὲ τῆς Πάρθων δυνάμεως, καὶ στρατεύειν ἐπ' αὐτούς· καλὸν ἡγούμενος μιᾷ ῥύμῃ πολέμου τρεῖς ἐφεξῆς, ὥσπερ ἀθλητὴς, βασι-

Gordyenorum, Tigranis gravatus tyrannidem, interprete Appio (ut eſt dictum) clam cum Lucullo ſocietatem inierat: verum, quia detectus fuit, interfectus eſt, unaque liberi & uxor ejus necati ante ſunt, quam in Armeniam invaderent Romani. Hæc apud Lucullum non erant obliterata, ſed profectus in Gordyenos, exequias Zarbieni celebravit, pyræque veſte & auro regali, & Tigranis inſtructæ ſpoliis, ipſemet ſubdidit facem, ac libamina cum amicis & neceſſariis illius infudit, amicum quoque ſuum & ſocium populi Romani appellavit. Ad hæc monumentum juſſit ei ſumptuoſum faciendum locari. Nam vis ingens pecuniæ, aurumque & argentum reperta in Zarbieni regiis ſunt. Frumenti in horreis decies trecenta millia medimnorum condita erant. Ita & miles auctus eſt, & Lucullo fuit ingenti honori, quod ne teruncio quidem ex ærario accepto, bellum ipſius belli ſumptibus ſuſtineret.

Hic etiam regis Parthorum legati eum adierunt, amicitiam & ſocietatem petentes. Fuit id Lucullo haud ingratum, qui invicem ſuos miſit ad Parthum. Eum compererunt hi fluctuantem conſilio, poſcentemque clam ſocietatis a Tigrane præmium Meſopotamiam. Quæ ubi Lucullus percepit, Tigranem & Mithridatem ſtatuit ut adverſarios confectos tranſilire, & experiri Parthorum vires, atque expeditionem in eos movere; præclarum exiſtimans uno belli impetu tres deinceps reges ſicut athletam in

βασιλεῖς καταπαλαῖσαι, καὶ διὰ τριῶν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον μεγίστων ἡγεμόνων ἀήττητος καὶ νικῶν διεξελθεῖν. ἔπεμψεν οὖν εἰς Πόντον τοῖς περὶ Σωρνάτιον ἡγεμόσιν, ἐπιστείλας ἄγειν τὴν ἐκεῖ στρατιὰν πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐκ τῆς Γορδυηνῆς ἀναβησόμενον. οἱ δὲ, καὶ πρότερον χαλεποῖς χρώμενοι καὶ δυσπειθέσι τοῖς στρατιώταις, τότε παντελῶς ἀπεκάλυψαν αὐτῶν τὴν ἀκολασίαν, οὐδενὶ τρόπῳ πειθοῦς οὐδ' ἀνάγκης εὑρόμενοι προσαγαγέσθαι, μαρτυρομένους καὶ βοῶντας ὡς οὐδ' αὐτόθι μενοῦσιν, ἀλλ' οἰχήσονται τὸν Πόντον ἔρημον ἀπολιπόντες. ταῦτα πρὸς Λούκουλλον ἀπαγγελθέντα, καὶ τοὺς ἐκεῖ προσδιέφθειρε στρατιώτας, ἤδη μὲν ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς βαρεῖς γεγονότας πρὸς τὴν στρατείαν, καὶ σχολῆς δεομένους. ὡς δὲ τὴν ἐκείνων ἐπύθοντο παῤῥησίαν, ἄνδρας αὐτοὺς ἀπεκάλουν, καὶ μιμητέον αὐτοὺς ἔφασαν εἶναι· πολλὰ γὰρ αὐτοῖς ἄξια σωτηρίας καὶ ἀναπαύσεως κατειργάσθαι.

Τοιούτων δὲ καὶ πονηροτέρων ἔτι λόγων αἰσθόμενος ὁ Λούκουλλος, τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν ἀφῆκεν, αὖθις δ' ἐπὶ τὸν Τιγράνην ἐβάδιζε, θέρους ἀκμάζοντος. καὶ τὸν Ταῦρον ὑπερβαλὼν, ἠθύμησε χλωρῶν τῶν πεδίων ἐκφανέντων· τοσοῦτον αἱ ὧραι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἀέρος ὑστερίζουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καταβὰς, καὶ δὶς ἢ τρὶς ἀνατολμήσαντας ἐπ' αὐτὸν τοὺς Ἀρμενίους τρεψάμενος, ἀδεῶς ἐπόρθει τὰς κώμας· καὶ τὸν παρεσκευασμένον τῷ Τιγράνῃ σῖτον ἐξαίρων, ἣν αὐτὸς ἐφοβεῖτο, τοῖς πολεμίοις περιέστησεν ἀπορίαν. ἐπεὶ δὲ προκαλούμενος εἰς μάχην αὐτοὺς, περιταφρεύων τὸν χάρακα, καὶ πορθῶν ἐν ὄψει τὴν χώραν οὐκ ἐκίνει πεπληγότας πολλάκις, ἀνα-

in lucta proſternere, ac per tres totius orbis potentiſſimos principes perrumpere invictum & victorem. Igitur in Pontum ad Sornatium legatum ſuum & alios miſit literas, ut copias quæ illic erant, adduceret, quaſi ex Gordyene in Parthos ſigna moturus. Illi cum ante moroſos & contumaces milites habuerunt, tum in præſentia cognoverunt proterviam eorum, quod nullis blandimentis vel imperio movere illos valerent teſtantes & vociferantes, neque illic permanſuros ſe, ſed relicto ſine præſidio abituros Ponto. Hæc ad Lucullum relata inſuper, quos ſecum habebat, milites labefecerunt, ob divitias jam & delicias langueſcentes ad militiam, & otium quærentes. Ut vero illorum acceperunt ferociam, viros appellaverunt, imitandoſque jactaverunt. Multis enim factis miſſionem ſe & requiem meritos.

His & improbioribus ad Lucullum delatis ſermonibus, expeditionem Parthicam depoſuit, & media æſtate movit in Tigranem. Poſtquam ſuperavit Taurum & campos vidit jam primum virentes, indoluit. Adeo ſunt illic ex algore ſerotina tempora. Attamen deſcendit in campos, ac duobus vel tribus prœliis coortos in ipſum Armenios fudit. Inde libere vicos populatus eſt, captoque, qui comportatus Tigrani fuerat commeatu, quam ipſe extimeſcebat, offudit inopiam hoſtibus. Quos quum laceſſendo ad dimicandum, caſtris eorum circumvallandis & fœdandis ante oculos eorum agris, quia ſæpe fuerant fuſi, non movit, exercitum inde

ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπ᾽ Ἀρτάξατα τὸ Τιγράνου βασίλειον, ὅπου καὶ παῖδες αὐτοῦ νήπιοι καὶ γαμεταὶ γυναῖκες ἦσαν· οὐκ ἂν οἰόμενος ἀμαχεὶ ταῦτα προήσεσθαι τὸν Τιγράνην. λέγεται δ᾽ Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον, Ἀντιόχου καταπολεμηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, μεταβάντα πρὸς Ἀρτάξαν τὸν Ἀρμένιον, ἄλλων τε πολλῶν εἰσηγητὴν καὶ διδάσκαλον αὐτῷ γενέσθαι χρήσιμον, καὶ τῆς χώρας καταμαθόντα τόπον εὐφυέστατον καὶ ἥδιστον, ἀργοῦντα καὶ παρορώμενον, σχῆμα πόλεως ἐν αὐτῷ προϋπογράψασθαι, καὶ τὸν Ἀρτάξαν ἐπαγαγόντα δεῖξαι, καὶ παρορμῆσαι πρὸς τὸν οἰκισμόν. ἡσθέντος δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ δεηθέντος ὅπως αὐτὸς ἐπιστατήσῃ τοῦ ἔργου, μέγα τι καὶ πάγκαλον χρῆμα πόλεως ἀναστῆναι, καὶ γενομένην ἐπώνυμον τοῦ βασιλέως, μητρόπολιν ἀποδειχθῆναι τῆς Ἀρμενίας. ἐπὶ ταύτην τοῦ Λουκούλλου βαδίζοντος, οὐκ ἠνέσχετο Τιγράνης, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, ἡμέρᾳ τετάρτῃ παρεστρατοπέδευσε τοῖς Ῥωμαίοις, ἐν μέσῳ λαβὼν τὸν Ἀρσανίαν ποταμὸν, ὃν ἐξ ἀνάγκης διαβατέον ἦν τοῖς Ῥωμαίοις τοῖς ἐπ᾽ Ἀρταξάτων πορευομένοις. θύσας δὲ τοῖς Θεοῖς Λούκουλλος, ὡς ἐν χερσὶν οὔσης τῆς νίκης, διεβίβαζε τὸν στρατὸν, ἐν δώδεκα σπείραις προτεταγμέναις, ταῖς δ᾽ ἄλλαις ἐπιτεταγμέναις διὰ τὰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων. πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἱππεῖς καὶ λογάδες ἀντιπαρατεταγμένοι· πρὸ δ᾽ αὐτῶν ἱπποτοξόται Μάρδοι, καὶ λογχοφόροι Ἴβηρες, οἷς μάλιστα τῶν ξένων ὁ Τιγράνης ἐπίστευεν, ὡς μαχιμωτάτοις. οὐ μὴν ἐπράχθη τι λαμπρὸν ἀπ᾽ αὐτῶν· μικρὰ δὲ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων διαπληκτισάμενοι, τοὺς πεζοὺς ἐπιόντας οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ᾽ ἑκα-

τέρωσε

inde ad Tigranis regiam convertit Artaxata, ubi parvi liberi & conjuges ejus erant, non factururum ratus Tigranem quin pro eorum ſalute dimicaret. Fama tenet Annibalem Pœnum, devicto ab Romanis Antiocho, contuliſſe ſe ad Armenium Artaxam, cui cum alia multa utiliter ſuaſiſſe & docuiſſe, tum notata ejus loci, qui iners negligebatur, eximia indole atque amœnitate, formam ibi urbis delineaſſe, eamque deducto eo Artaxæ oſtendiſſe, hortatumque ad eam condendam. Quod regi quum placuiſſet, atque ab eo contendiſſet, ipſe ut operis curam ſuſciperet, amplam excitaviſſe & magnificam urbem, eamque accepiſſe ab rege appellationem, atque caput factam Armeniæ. Ad hanc urbem contendentem Lucullum non tulit Tigranes, ſed caſtris motis quarto die prope Romanos conſedit, medium capiens Arſaniam amnem, quem tranſire neceſſe erat petituris Artaxata Romanis. At Lucullus poſtquam Diis ſacrificavit, quaſi certus de victoria, exercitum traduxit. Duodecim cohortibus in fronte poſitis, reliquos, ne circumveniretur ab hoſtibus, in ſubſidiis collocavit. Multi enim & delecti equites ſtabant in hoſtium adverſa acie, ante quorum ſigna ſagittis ex equo utentes Mardi & Iberes haſtati, quibus Tigranes præcipue inter externos milites ut pugnaciſſimis fidebat. Nihil eſt ab illis tamen editum præclari. Pauliſper enim cum equitatu Romano velitati non tulerunt impetum legionum: verum hinc in-

de

τέρωσε τῆς φυγῆς σχισθέντες, ἐπεσπάσαντο τοὺς ἱππεῖς πρὸς τὴν δίωξιν. ἅμα δὲ τῷ τούτους διασπαρῆναι, τῶν περὶ τὸν Τιγράνην ἐξιππασαμένων, ἰδὼν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ πλῆθος ὁ Λούκουλλος ἔδεισε. καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπὸ τῆς διώξεως ἀνεκαλεῖτο, πρῶτος δ' αὐτὸς ἀντέστη τοῖς σατράπαις κατ' αὐτὸν οὖσι μετὰ τῶν ἀρίστων, καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, φοβήσας ἐτρέψατο. τριῶν δ' ὁμοῦ παρατεταγμένων βασιλέων, αἴσχιστα δοκεῖ φυγεῖν ὁ Ποντικὸς Μιθριδάτης, οὔτε τὴν κραυγὴν τῶν Ῥωμαίων ἀνασχόμενος. γενομένης δὲ τῆς διώξεως μακρᾶς, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς, οὐ μόνον κτείνοντες αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ζωγροῦντες, καὶ χρήματα καὶ λείαν ἄγοντες καὶ φέροντες ἀπεῖπον οἱ Ῥωμαῖοι. φησὶ δὲ ὁ Λίβιος, ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων.

Ἐκ τούτου Λούκουλλος μὲν ἐπηρμένος καὶ τεθαῤῥηκὼς ἄνω προσάγειν διενοεῖτο καὶ καταστρέφεσθαι τὸν βάρβαρον· ὥρᾳ δ' ἰσημερίας φθινοπωρινῆς, οὐκ ἂν ἐλπίσαντι χειμῶνες ἐπέπεσον βαρεῖς, τὰ μὲν πλεῖστα κατανίφοντες, ἐν δὲ τοῖς αἰθρίοις πάχνην ἐπιφέροντες καὶ πάγον, ὑφ' οὗ χαλεποὶ μὲν ἦσαν οἱ ποταμοὶ τοῖς ἵπποις πίνεσθαι, διὰ ψυχρότητος ὑπερβολὴν, χαλεπαὶ δ' αὐτῶν αἱ διαβάσεις, ἐκρηγνυμένου τοῦ κρυστάλλου καὶ διακόπτοντος τὰ νεῦρα τῶν ἵππων τῇ τραχύτητι. τῆς δὲ χώρας ἡ πολλὴ συνηρεφὴς οὖσα καὶ στενόπορος καὶ ὑλώδης, ἀεὶ καθύγραινεν αὐτοὺς, χιόνος ἀναπιμπλαμένους ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, καὶ κακῶς ἐν τόποις νοτεροῖς νυκτερεύοντας. οὐ πολλὰς οὖν ἡμέρας ἀκολουθήσαντες τῷ Λουκούλλῳ μετὰ τὴν μάχην, ἠναντιοῦντο, πρῶτον δεόμενοι

καὶ

de fuga divulſi, equitem ad inſequendum traxere. Simul atque hi diſſipati ſunt, provehentibus Tigranis equitibus, videns ſplendorem & multitudinem eorum Lucullus ſubtimuit. Itaque equitem a conſectandis hoſtibus revocat. Interim ipſe ſatrapis circa regem cum præſtantiſſimo quoque ſibi oppoſitis occurrit primus: quos, antequam manum conſerere poſſent, conſternatos pepulit. Ex tribus regibus, qui una in hac acie fuerunt, fœdiſſime fugit Ponticus Mithridates, qui ne clamorem quidem ſuſtinuit Romanorum. Hi quum per longum ſpatium tota nocte hoſtium tergis inhærerent, non ſolum trucidandis, verum etiam capiendis, pecuniaque & præda agenda ferenda fatigati ſunt. Livius autor eſt priore prœlio plures fuiſſe, in hoc nobiliores hoſtes captos & cæſos.

Hinc erectus Lucullus & fiduciæ plenus, ſuperiores regiones petere & penitus domare ſtatuit barbarum. Cæterum ſub æquinoctio autumnali graves tempeſtates nec opinantem corripuere. Ningebat fere, & ſereno pruina cum gelu infeſta erat. Unde equis erant amnes ex immodico frigore parum potabiles, ruptaque glacies & nervos equorum aſperitate incidens ægre permeabiles efficiebat. Tractus fere nemoroſus arctus ſaltuoſuſque rigabat eos aſſidue ex nive in itinere effuſa, atque incommode locis humidis pernoctabant. Igitur quum non multos ſecundum prœlium dies fuiſſent Lucullum ſequuti, inſtiterunt ei obluctari. Primum precibus

cibus

καὶ τοὺς χιλιάρχους προπέμποντες, ἔπειτα θορυβωδέστερον συνιστάμενοι, καὶ κατὰ σκηνὰς νυκτὸς ἀλαλάζοντες· ὅπερ εἶναι δοκεῖ σύμβολον ἀποστατικῶς ἐχούσης στρατιᾶς. καίτοι πολλὰ προσελιπάρει Λούκουλλος, ἀξιῶν αὐτοὺς μακροθυμίαν ἐμβαλέσθαι ταῖς ψυχαῖς, ἄχρις οὗ τὴν ἐν Ἀρμενίοις Καρχηδόνα λαβόντες, ἀνδρὸς ἐχθίστου, τὸν Ἀννίβαν λέγων, ἔργον ἀνατρέψωσιν. ὡς δ᾽ οὐκ ἔπειθεν, ἀπῆγεν αὐτοὺς ὀπίσω, καὶ κατ᾽ ἄλλας ὑπερβολὰς διελθὼν τὸν Ταῦρον, εἰς τὴν λεγομένην Μυγδονικὴν κατέβαινε χώραν, πάμφορον καὶ ἀλεεινὴν, καὶ πόλιν ἐν αὐτῇ μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον ἔχουσαν, ἣν οἱ μὲν βάρβαροι, Σίβιν, οἱ δ᾽ Ἕλληνες Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον. ταύτην εἶχεν ἀξιώματι μὲν ἀδελφὸς Τιγράνου, Γούρας, ἐμπειρίᾳ δὲ καὶ δεινότητι μηχανικῇ, Καλλίμαχος, ὁ καὶ περὶ Ἀμισὸν πλεῖστα πράγματα Λουκούλλῳ παρασχών. βαλόμενος δὲ στρατόπεδον, καὶ πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας ἐπαγαγὼν, ὀλίγῳ χρόνῳ κατὰ κράτος λαμβάνει τὴν πόλιν. καὶ Γούρᾳ μὲν ἑαυτὸν ἐγχειρίσαντι, φιλανθρώπως ἐχρήσατο· Καλλιμάχῳ δὲ ὑπισχνουμένῳ θήκας ἀπορρήτους μεγάλων χρημάτων ἀνακαλύψειν, οὐ προσέσχεν, ἀλλ᾽ ἐκέλευσεν ἐν πέδαις κομίζεσθαι, δίκην ὑφέξοντα τοῦ πυρὸς ᾧ τὴν Ἀμισηνῶν διαλυμηνάμενος πόλιν, ἀφείλετο φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ χρηστότητος ἐπίδειξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Μέχρι τοῦτο φαίη τις ἂν Λουκούλλῳ τὴν τύχην ἑπομένην συστρατηγεῖν· ἐντεῦθεν δ᾽ ὥσπερ πνεύματος ἐπιλιπόντος, προσβιαζόμενος πάντα, καὶ παντάπασιν ἀντικρούων, ἀρετὴν μὲν ἐπεδείκνυτο καὶ μακροθυμίαν ἡγεμόνος ἀγα-

cibus ad Lucullum per tribunos agere, deinde tumultuoſius coire, & per tentoria noctu conclamare: quod eſſe ſeditioſi exercitus ſignum apparet. Quum etiam obnixe obſecraret Lucullus, cohortatus eos ad patientiam, hactenus ut occallerent animis, dum Armeniorum Carthagine capta, infeſtiſſimi hoſtis (Annibalem deſignabat) opificium deleviſſent. Ubi nihil profecit, retro ſigna movit, aliiſque jugis trajecto Tauro in regionem Mygdonicam appellatam deſcendit, munificam & apricam: in qua urbs ampla & populoſa erat, Niſibin barbari, Græci vocabant Antiochiam Mygdonicam. Huic præerat autoritate Tigranis frater Guras, arte & ſolertia machinali Callimachus, is qui Amiſi plurimum negotii exhibuerat Lucullo. Caſtris prope urbem poſitis, poſtquam omne genus oppugnationis adhibuit, brevi ſpatio expugnavit urbem. Ac Guram quidem, qui in poteſtatem ejus ſe dedidit, comiter habuit: Callimachum vero non audivit, quamvis grandis pecuniæ ſe reconditos theſauros profiteretur proditurum, verum in vinculis haberi imperavit ad pœnas pendendas, quod inflammata Amiſenorum urbe, gloriam ſibi & benignitatis erga Græcos materiam declarandæ præcidiſſet.

Hactenus fortunam dicat non inepte quiſquam comitem in rebus gerendis Luculli fuiſſe. Deinceps, quaſi cadente vento, quum omnia urgeret, ubique autem incurreret, virtutem quidem boni imperatoris & longanimitatem

ἀγαθοῦ, δόξαν δὲ καὶ χάριν οὐδεμίαν αἱ πράξεις ἔχον· ἀλλὰ καὶ τὴν προϋπάρχουσαν ἐγγὺς ἦλθε, δυσπραγῶν καὶ διαφερόμενος μάτην, ἀποβαλεῖν. τῶν δ' αἰτιῶν αὐτὸς οὐχὶ τὴν ἐλαχίστην εἰς τοῦτο παρέσχεν, οὐκ ὢν θεραπευτικὸς πλήθους στρατιωτικοῦ, καὶ πᾶν τὸ πρὸς ἡδονὴν τοῦ ἀρχομένου γινόμενον ἀρχὴν ἀτιμίας καὶ κατάλυσιν ἡγούμενος· τὸ δὲ μέγιστον, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς καὶ ἰσοτίμοις εὐάρμοστος εἶναι πεφυκὼς, ἀλλὰ πάντων καταφρονῶν, καὶ μηδενὸς ἀξίους πρὸς αὐτὸν ἡγούμενος. ταῦτα γὰρ ὑπάρξαι Λουκούλλῳ κακὰ λέγουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς. καὶ γὰρ μέγας, καὶ καλὸς, καὶ δεινὸς εἰπεῖν, καὶ φρόνιμος ὁμαλῶς ἐν ἀγορᾷ καὶ στρατοπέδῳ δοκεῖ γενέσθαι. Σαλούστιος μὲν οὖν φησι χαλεπῶς διατεθῆναι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. ἠνίων δ' αὐτοὺς καὶ οἱ λοιποὶ χειμῶνες. ἢ γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ διεχείμαζον, ἢ παρὰ τοῖς συμμάχοις ὕπαιθροι σκηνοῦντες· εἰς δὲ πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φίλην οὐδ' ἅπαξ εἰσῆλθε μετὰ στρατοπέδου Λούκουλλος. οὕτω δὲ διακειμένοις αὐτοῖς τὰς μεγίστας ἐνέδωκαν ἀπὸ τῆς Ῥώμης οἱ δημαγωγοὶ προφάσεις, φθόνῳ τοῦ Λουκούλλου κατηγοροῦντες, ὡς ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπλουτίας ἕλκοντος τὸν πόλεμον, καὶ μονονοὺ κατέχοντος ἐν ταυτῷ Κιλικίαν, Ἀσίαν, Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν, Γαλατίαν, Πόντον, Ἀρμενίαν, τὰ μέχρι Φάσιδος· νῦν δὲ καὶ τὰ Τιγράνου βασίλεια πεπορθηκότος, ὥσπερ ἐκδῦσαι τοὺς βασιλεῖς, οὐ καταπολεμῆσαι πεμφθέντος. τοῦτο γὰρ εἰπεῖν φασιν ἕνα τῶν στρατηγῶν Λεύκιον Κόϊντον. ὑφ' οὗ μάλιστα πεισθέντες,

ἐψη-

tem oſtendit, ſplendor vero rebus & gratia abfuit: immo etiam ante parta gloria fortunæ fluctibus & contentionibus ſuis cum exercitu prope manibus dilapſa eſt. Cujus non minimam ipſe præbuit cauſam, quod non conciliaret animos ſibi vulgi militaris, & quicquid ſubjectis imperio ſuo blandimenti adhibebatur, ſemen eſſe dedecoris duceret & ruinam autoritatis ſuæ. Quod vero maximum eſt, ne principibus quidem & dignitate paribus poterat ſe præbere comem, ſed omnes deſpiciebat, & nihili præ ſe faciebat. His nempe vitiis Lucullus inter multas virtutes fuiſſe dicitur aſperſus; quando procerus & pulcher, & eloquens, & prudens juxta domi & militiæ perhibetur extitiſſe. Ac Saluſtius quidem fuiſſe milites mox a belli exordio male ait in eum animatos, quod ad Cyzicum & iterum ad Amiſum duas hyemes eos in caſtris continuiſſet. Fatigati fuerunt & cæteris brumis. Aut enim in hoſtico hybernaverunt, aut apud ſocios tetenderunt ſub dio. In oppidum Græcum & pacatum ne ſemel quidem intulit pedem cum exercitu Lucullus. Atque ita animatis maximas occaſiones præbuerunt illi qui Romæ in concionibus regnabant. Hi per invidiam Lucullum criminabantur, imperii & pecuniæ aviditate bellum ducere: unum propemodum Ciliciam, Aſiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Galatiam, Pontum, Armeniam, omnes denique provincias uſque ad Phaſim obtinere: nunc vero etiam Tigranis regias deprædatum, quaſi ad exuendos reges foret, non ad debellandos miſſus. Id enim unum ex prætoribus dixiſſe aiunt L. Quintium: a quo potiſſimum impulſus populus Romanus pro-

vinciæ

ἐψηφίσαντο πέμπειν διαδόχους τῷ Λουκούλλῳ τῆς ἐπαρχίας. ἐψηφίσαντο δὲ καὶ ὑπ' αὐτῷ στρατευομένων πολλοὺς ἀφεῖσθαι στρατείας.

Τούτοις δὲ τηλικούτοις οὖσι προσγίνεται τὸ μάλιστα Λουκούλλῳ διεργασάμενον τὰς πράξεις, Πόπλιος Κλώδιος, ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ μεστὸς ὀλιγωρίας ἁπάσης καὶ θρασύτητος. ἦν δὲ τῆς Λουκούλλου γυναικὸς ἀδελφὸς, ἣν καὶ διαφθείρειν ἔσχεν αἰτίαν, ἀκολαστοτάτην οὖσαν. τότε δὲ τῷ Λουκούλλῳ συστρατευόμενος, οὐχ ὅσης αὐτὸν ἠξίου τιμῆς ἐτύγχανεν· ἠξίου δὲ πρῶτος εἶναι, καὶ πολλῶν ἀπολιπόμενος διὰ τὸν τρόπον, ὑποικούρει τὴν Φιμβριανὴν στρατιὰν, καὶ παρώξυνε κατὰ τοῦ Λουκούλλου, λόγους χρηστοὺς εἰς οὐκ ἄκοντας οὐδ' ἀήθεις τοῦ δημαγωγεῖσθαι διαδούς. οὗτοι γὰρ ἦσαν οὓς καὶ πρότερον ἀνέπεισε Φιμβρίας, ἀποκτείναντας τὸν ὕπατον Φλάκκον, αὐτὸν ἑλέσθαι στρατηγόν. δι' ὃ καὶ τὸν Κλώδιον ἡδέως ἐδέχοντο, καὶ φιλοστρατιώτην προσηγόρευον, ἀγανακτεῖν προσποιούμενον ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ πέρας οὐδὲν ἔσται πολέμων τοσούτων καὶ πόνων, ἀλλὰ παντὶ μὲν ἔθνει μαχόμενοι, πᾶσαν δὲ γῆν πλανώμενοι κατατρίψουσι τὸν βίον· οὐδὲν ἄξιον ἐκ τηλικαύτης φερόμενοι στρατείας, ἀλλὰ τὰς Λουκούλλου παραπέμποντες ἁμάξας καὶ καμήλους, ἐκπωμάτων χρυσῶν καὶ διαλίθων γεμούσας. οἱ δὲ Πομπηΐου στρατιῶται, δῆμος ὄντες, ἤδη που μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων κάθηνται γῆν εὐδαίμονα καὶ πόλεις ἔχοντες, οὐ Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην εἰς τὰς ἀοικήτους ἐμβαλόντες ἐρημίας, οὐδὲ τῆς Ἀσίας τὰ βασίλεια καταρρίψαντες, ἀλλὰ φυγάσιν ἀνθρώποις ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ δραπέταις ἐν Ἰταλίᾳ πολεμήσαντες. τί οὖν ἔδει μηδέποτε παύ-

vinciæ ſucceſſores mittendos Lucullo ſcivit, multoſque milites, qui ſub eo meruerant, mittendos.

His tantis incommodis acceſſit, quæ maxime res Lucullum evertit, P. Clodius homo inſolens, ſummæque diſſolutionis & audaciæ: frater erat uxoris Luculli, cum qua vulgatum erat laſciviſſima muliere ſtupri eum conſuetudinem habere. Hic id temporis ſub Lucullo militans, non eum locum quem cupiebat tenebat apud illum. Volebat autem primus eſſe. Quum vero multis eſſet ob mores ſuos inferior, Fimbrianos milites ſubivit, blandiſque verbis non invitos neque inſolentes blandimentorum concitavit in Lucullum. Quippe hi erant quos ante Fimbria induxerat ut occiderent conſulem Flaccum, ac ſe ducem caperent. Quo receperunt facilius Clodium, & militum amicum vocaverunt, quod vicem eorum ſimularet dolere, ſi finis tot bellorum ac laborum nullus eſſet, ſed cum omnibus gentibus certando, omnes tractus pervagando exhauſturi vitam eſſent, neque tantis dignum ſudoribus præmium relaturi, tantum Luculli plauſtra ſtiparent & camelos aureis gemmatiſque poculis onuſtos. Milites vero Pompeii jam diſcincti, cum conjugibus & liberis certa ſede conſiderent, colerentque uberes agros & oppida, qui Mithridatem & Tigranem non in vaſtas coegerint ſolitudines, neque regias Aſiæ demoliti ſint, verum cum exulibus in Hiſpania, in Italia cum fugitivis bellaverint. Si igitur per-

παύσασθαι στρατευομένους; οὐχὶ τοιούτῳ στρατηγῷ καὶ σώματα τὰ λοιπὰ καὶ ψυχὰς φυλάσσωμεν, ᾧ κάλλιστος εἶναι δοκεῖ κόσμος ὁ τῶν στρατευομένων πλοῦτος; τοιαύταις αἰτίαις τὸ Λουκούλλου στράτευμα διαφθαρὲν, οὔτ᾽ ἐπὶ Τιγράνην ἠκολούθησεν, οὔτ᾽ ἐπὶ Μιθριδάτην, εὐθὺς ἐξ Ἀρμενίας εἰς Πόντον ἐμβαλόντα, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀναλαμβάνοντα. πρόφασιν δὲ τὸν χειμῶνα ποιούμενοι, περὶ τὴν Γορδυηνὴν διέτριβον, ὅσον οὔπω Πομπήϊον ἤ τιν᾽ ἄλλον τῶν ἡγεμόνων Λουκούλλῳ διάδοχον ἀφίξεσθαι προσδοκῶντες.

Ἐπεὶ δὲ Μιθριδάτης ἤγγελτο Φάβιον νενικηκὼς ἐπὶ Σωρνάτιον καὶ Τριάριον βαδίζειν, αἰσχυνθέντες εἵποντο τῷ Λουκούλλῳ. Τριάριος δ᾽ ὡς ἕτοιμον ἁρπάσαι τὸ νίκημα, πρὶν ἐπελθεῖν Λούκουλλον ἐγγὺς ὄντα, φιλοτιμούμενος, ἡττᾶται μάχῃ μεγάλῃ. λέγονται γὰρ ὑπὲρ ἑπτακισχιλίους Ῥωμαίων ἀποθανεῖν, ἐν οἷς ἑκατόνταρχοι μὲν ἑκατὸν πεντήκοντα, χιλίαρχοι δ᾽ εἴκοσι καὶ τέσσαρες. τὸ δὲ στρατόπεδον εἷλε Μιθριδάτης. ἐπελθὼν δὲ Λούκουλλος ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις, Τριάριον μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ζητούμενον πρὸς ὀργὴν ἐξέκλεψε, Μιθριδάτου δὲ μὴ θέλοντος μάχεσθαι, ἀλλὰ Τιγράνην περιμένοντος ἤδη καταβαίνοντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἔγνω πρὶν ἀμφοτέρους συνελθεῖν, πάλιν ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Τιγράνην. πορευομένῳ δ᾽ αὐτῷ καθ᾽ ὁδὸν οἱ Φιμβριανοὶ στασιάσαντες, ἀπέλιπον τὰς τάξεις, ὡς ἀφειμένοι δόγματι τῆς στρατείας, καὶ μηκέτι τῷ Λουκούλλῳ προσῆκον ἄρχειν, ἑτέροις ἀποδεδειγμένων τῶν ἐπαρχιῶν. οὐδὲν οὖν ἐστιν ὅ,τι τῶν παρ᾽ ἀξίαν ὁ Λούκουλλος οὐχ ὑπέμεινεν, ἀντιβολῶν καθ᾽ ἕνα καὶ κατὰ σκηνὰς, περιϊὼν ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος

perpetuo (inquit) eſt militandum, nonne tali duci, cui pulcherrimum videtur ornamentum militum opulentia, quod reliquum eſt corporis & animæ reſervabimus? His calumniis labefactatus Luculli exercitus nec ducem in Tigranem voluit ſequi, nec in Mithridatem, qui confeſtim ex Armenia incurrit in Pontum, regnumque ſuum inſtitit recipere. Cæterum hyemis prætextu traducebant illi in Gordyene tempus, & jamjam Pompeium vel alium quempiam imperatorem ad ſuccedendum Lucullo venturum exſpectabant.

At poſtquam Mithridatem nuntiatum eſt, fuſo Fabio, in Sornatium & Triarium pergere, verecundia ſequuti Lucullum ſunt. Triarius autem, dum quaſi paratam præripere cupit victoriam, antequam adveniret propinquus jam Lucullus, ingenti pugna funditur: ſiquidem milites Romani dicuntur ſupra ſeptem millia cæſa, in quibus centuriones centum quinquaginta, tribuni quatuor & viginti. Caſtra quoque cepit Mithridates. Paucis diebus poſt ſuperveniens Lucullus, Triarium, quem infenſi milites requirebant, clam eripuit. Detrectante aciem Mithridate, qui adventantem cum ingenti manu Tigranem exſpectabat, priuſquam conjungerentur ambo, ſtatuit rurſus obviam procedere & dimicare cum Tigrane. Progredientem in itinere Fimbriani ſeceſſione facta ſigna deſeruerunt, quaſi eſſent ex ſenatuſconſulto exauctorati, nec, quum aliis decretæ eſſent provinciæ, ultra imperium Luculli foret. Nullam non hic indignitatem ſubiit Lucullus, ſingulos orando & tentoria obeundo demiſſus & lacrymis ople-

μενος, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἁπτόμενος. οἱ δ' ἀπετρίβοντο τὰς δεξιώσεις, καὶ κενὰ προσερρίπτουν βαλάντια, καὶ μόνον μάχεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐκέλευον ἀφ' ὧν μόνος ἠπίστατο πλουτεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν δεομένων, ἐκβιασθέντες οἱ Φιμβριανοὶ, συνέθεντο παραμεῖναι τὸ θέρος· ἐὰν δὲ μηδεὶς ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ κατίῃ πρὸς αὐτοὺς ἀγωνιούμενος, ἀπηλλάχθαι. ταῦτ' ἔδει στέργειν ἐξ ἀνάγκης τὸν Λούκουλλον, ἢ προέσθαι τοῖς βαρβάροις τὴν χώραν ἀπολειφθέντα. συνεῖχεν οὖν αὐτοὺς οὐκέτι προσβιαζόμενος, οὐδὲ προάγων πρὸς μάχην, ἀλλ' εἰ παραμένοιεν ἀγαπῶν, καὶ περιορῶν πορθουμένην ὑπὸ τοῦ Τιγράνου τὴν Καππαδοκίαν, καὶ πάλιν ὑβρίζοντα Μιθριδάτην, ὃν αὐτὸς ἐπεστάλκει τῇ συγκλήτῳ γράφων καταπεπολεμῆσθαι· καὶ οἱ πρέσβεις παρῆσαν αὐτῷ πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν ἐν Πόντῳ πραγμάτων, ὡς δὴ βεβαίως ἐχομένων. καὶ δὴ παρόντες ἑώρων οὐδ' αὐτοῦ κύριον, ἀλλὰ παροινούμενον καὶ προπηλακιζόμενον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. οἷς γε τοσοῦτο περιῆν τῆς εἰς τὸν στρατηγὸν ἀσελγείας, ὥστε τοῦ θέρους λήγοντος, ἐνδύντες τὰ ὅπλα καὶ σπασάμενοι τὰς μαχαίρας, προσεκαλοῦντο τοὺς μηδαμοῦ παρόντας ἀλλ' ἀπειρηκότας ἤδη πολεμίους. ἀλαλάξαντες δὲ καὶ σκιαμαχήσαντες ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ χάρακος, ἐπιμαρτυράμενοι πεπληρῶσθαι τὸν χρόνον ὃν ὡμολόγησαν τῷ Λουκούλλῳ παραμένειν. τοὺς δ' ἄλλους ἐκάλει διὰ γραμμάτων Πομπήϊος· ἤδη γὰρ ἀποδέδεικτο τοῦ πρὸς Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην πολέμου στρατηγὸς, χάριτι τοῦ δήμου καὶ κολακείᾳ τῶν δημαγωγῶν. ἐπεὶ τῇ γε βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις ἄδικα πάσχειν ἐδόκει Λούκουλλος,

pletus: nonnullorum etiam prehendit manus. Illi vero prenſationes repellere, inanes zonas objicere, jactareque, ſolus dimicaret cum hoſtibus, ex quibus diteſcere noſſet ſolus. Tandem cæterorum quoque militum Fimbriani precibus expugnati, receperunt ſe illam æſtatem ad ſigna manſuros. Quod ſi nemo interea ad pugnandum ſecum deſcenderet, diſceſſuros. His oportebat acquieſcere Lucullum, aut deſertam præſidio relinquere barbaris provinciam. Continuit ergo illos non jam imperio, neque eos in aciem eduxit, verum ſatis huic erat, modo manerent, patiebaturque vaſtari a Tigrane Cappadociam, & inſoleſcere de integro Mithridatem, cum quo ipſe ad ſenatum ſcripſerat eſſe debellatum, advenerantque ad res Ponti componendas, ſicut pacatas, legati. Qui ubi jam adfuerunt, offenderunt ne ipſum quidem ſui juris eſſe, verum a militibus haberi ludibrio & contumelioſe tractari. Hi vero eo in imperatorem progreſſi inſolentiæ ſunt, ut exacta æſtate ſumpſerint arma, gladiiſque diſtrictis, provocarent nuſquam apparentes, qui jam receperant ſe hoſtes, jubilanteſque & brachia jactantes inaniter, excederent caſtris, teſtati completum tempus quod Lucullo commoraturos ſe promiſerant. Alios autem evocavit per literas Pompeius. Jam enim aura populari & concionatorum adulatione bellum ei erat contra Mithridatem & Tigranem decretum. Nam ſenatui quidem & optimatibus affici Lucullum inju-

λος, οὐ πολέμου διαδόχους ἀλλὰ θριάμβου λαμβάνων, οὐδὲ τῆς στρατηγίας ἀναγκαζόμενος, ἀλλὰ τῶν ἐπάθλων τῆς στρατηγίας ἐξίστασθαι καὶ παραχωρεῖν ἑτέροις.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφάνη τὸ γινόμενον τοῖς ἐκεῖ παροῦσι νεμεσητόν. οὔτε γὰρ τιμῆς ὁ Λούκουλλος οὔτε τιμωρίας τῶν ἐν πολέμῳ κύριος ὑπῆρχεν· οὐδ᾽ εἴα τινὰ Πομπήϊος βαδίζειν πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ προσέχειν οἷς ἐκεῖνος ἔγραφε καὶ διένεμε μετὰ τῶν δέκα πρέσβεων· ἀλλ᾽ ἐκώλυεν, ἐκτιθεὶς διαγράμματα, καὶ φοβερὸς παρὼν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως. ὅμως δὲ ἔδοξε τοῖς φίλοις συναγαγεῖν αὐτούς· καὶ συνῆλθον ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Γαλατίας, καὶ προσεῖπον ἀλλήλους φιλοφρόνως, καὶ συνήσθησαν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἑκατέρῳ· πρεσβύτερος μὲν ὢν ὁ Λούκουλλος, ἀξίωμα δ᾽ ἦν τὸ Πομπηΐου μεῖζον, ἀπὸ πλειόνων στρατηγιῶν καὶ δυοῖν θριάμβων. ῥάβδοι δ᾽ ἀμφοτέρῳ προηγοῦντο δαφνηφόροι διὰ τὰς νίκας. καὶ τοῦ γε Πομπηΐου, μακρὰν ὁδὸν διὰ τόπων ἀνύδρων καὶ αὐχμηρῶν ὁδεύσαντος, τὰς δάφνας ξηρὰς περικειμένας ταῖς ῥάβδοις ἰδόντες οἱ τοῦ Λουκούλλου ῥαβδοφόροι, φιλοφρονούμενοι τοῖς ἐκείνου μετέδωκαν ἐκ τῶν ἰδίων, προσφάτους καὶ θαλερὰς ἔχοντες. καὶ τὸ γινόμενον εἰς οἰωνὸν ἐτίθεντο χρηστὸν οἱ Πομπηΐου φίλοι. τῷ γὰρ ὄντι τὴν ἐκείνου στρατηγίαν αἱ τούτου πράξεις ἐκόσμησαν. ἐκ δὲ τῶν λόγων πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς συνέβησαν, ἀλλ᾽ ἔτι μᾶλλον ἀλλοτριωθέντες πρὸς ἀλλήλους ἀπῆλθον, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ Λουκούλλου γενομένας διατάξεις ἠκύρωσεν ὁ Πομπήϊος· στρατιώτας δὲ τοὺς ἄλλους ἀπαγαγὼν, μόνους αὐτῷ χιλίους ἑξακοσίους ἀπέλιπε συν-

θρι-

juria apparebat, cui non belli, ſed triumphi mitteretur ſucceſſor, nec bellis gerendis cogi, ſed rerum geſtarum præmiis cedere, eaque permittere aliis.

Magis autem præſentibus ibi res viſa invidioſa. Neque enim relictum Lucullo fuit vel præmiorum vel pœnæ pro cujuſque meritis in bello arbitrium, neque cuiquam permiſit Pompeius eum adire, vel rata eſſe acta ejus, vel quæ ex conſilio decem legatorum diſpenſabat; verum prohibuit ea per edicta, terroremque ob majorem exercitum, quem habebat, omnibus incuſſit. Viſum eſt tamen amicis ut convenirent. Congreſſi ſunt igitur in vico quodam Galatiæ, atque inter ſe comiter conſalutaverunt, congratulatique ſunt invicem de rebus bene & fœliciter geſtis. Erat natu major Lucullus, ſed Pompeii ex pluribus imperiis & gemino triumpho dignitas ſuperior. Faſces utrique laureatæ victoriarum cauſa præferebantur. Quia vero venerat Pompeius longa via per loca arida & ſqualida, exaruiſſe laureas faſcibus ejus circumjectas quum conſiderarent Luculli lictores, benigne illius lictoribus largiti ſunt ex ſuis recentibus & virentibus. Eam rem amici Pompeii in fauſtum omen vertere: quippe revera hujus imperium illius res geſtæ decorarunt. Ex eo colloquio nihilo ſunt inter ſe æquiores facti, verum diſceſſerunt magis a ſe mutuo alienati. Luculli acta reſcidit Pompeius: milites cæteros ei abſtulit, ſolos mille ſexcentos ad triumphum reliquit, ac

ne

θριαμβεύσοντας, οὐδὲ τούτους μάλα προθύμως ἑπομένους. οὕτω τις ἦν ἀφυὴς ἢ δυστυχὴς ὁ Λούκουλλος πρὸς τὸ πάντων ἐν ἡγεμονίᾳ πρῶτον καὶ μέγιστον· ὡς εἰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὑπῆρξεν αὐτῷ, τηλικούτων ὄντων καὶ τοσούτων, μετ' ἀνδρείας, ἐπιμελείας, συνέσεως, δικαιοσύνης, οὐκ ἂν εἶχεν ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία τὸν Εὐφράτην τῆς Ἀσίας ὅρον, ἀλλὰ τὰ ἔσχατα, καὶ τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν, τῶν μὲν ἄλλων ἐθνῶν Τιγράνῃ προηττημένων, τῆς δὲ Πάρθων δυνάμεως, οὐχ ὅση κατὰ Κράσσον ἐξεφάνη, τοσαύτης κατὰ Λούκουλλον οὔσης, οὐδ' ὁμοίως συνεστώσης, ἀλλ' ὑπ' ἐμφυλίων καὶ προσοίκων πολέμων οὐδ' Ἀρμενίους ὑβρίζοντας ἐῤῥωμένης ἀμύνεσθαι. νῦν δέ μοι δοκεῖ Λούκουλλος ὧν ὠφέλησε δι' αὐτοῦ τὴν πατρίδα, βλάψαι μείζονα δι' ἑτέρων. τὰ γὰρ ἐν Ἀρμενίᾳ τρόπαια Πάρθων πλησίον ἑστῶτα, καὶ Τιγρανόκερτα, καὶ Νίσιβις, καὶ πλοῦτος ἐκ τούτων πολὺς εἰς Ῥώμην κομισθεὶς, καὶ τὸ Τιγράνου διάδημα πομπευθὲν αἰχμάλωτον, ἐπῆρε Κράσσον ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς λάφυρα καὶ λείαν τοὺς βαρβάρους, ἄλλο δ' οὐδὲν ὄντας. ταχὺ μέντοι τοῖς Πάρθων τοξεύμασιν ἐντυχὼν, ἀπέδειξε τὸν Λούκουλλον οὐκ ἀφροσύνῃ καὶ μαλακίᾳ τῶν πολεμίων, αὐτοῦ δὲ τόλμῃ καὶ δεινότητι περιγενόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Ὁ δὲ Λούκουλλος ἀναβὰς εἰς Ῥώμην, πρῶτον μὲν κατέλαβε τὸν ἀδελφὸν Μάρκον ὑπὸ Γαΐου Μεμμίου κατηγορούμενον ἐφ' οἷς ἔπραξε ταμιεύων, Σύλλα προστάξαντος. ἐκείνου δ' ἀποφυγόντος, ἐπὶ τοῦτον αὐτὸν ὁ Μέμμιος μεταβαλλόμενος παρώξυνε τὸν δῆμον, καὶ ὡς πολλὰ νενοσφισμένῳ καὶ μηκύναντι τὸν

ne hos quidem ad eum ſequendum promptos. Adeo fuit ad id quod caput eſt in duce & ſummum ineptus aut infauſtus Lucullus. Quod ſi adjunctum ad reliquas ejus tot & tantas virtutes eſſet, ad fortitudinem, vigilantiam, prudentiam, juſtitiam, non haberet Romanum imperium Euphratem Aſiæ terminum, ſed ultima terræ & mare Hyrcanum: quando cæteras gentes ante domuerat cum Tigrane, nec Parthorum potentia, quanta Craſſi imperio enituit, tanta fuit ſub Lucullo, neque æque conſentiens, verum ob inteſtina & finitima bella ne Armeniorum quidem valebat propulſare inſultus. Nunc vero videtur Lucullus mihi plus quam per ſe patriæ commodavit, incommodaſſe per alios: ſiquidem Armenicæ palmæ ex vicina Parthis provincia obtentæ, Tigranocerta, Niſibis, opes hinc Romam copioſæ deportatæ, captum Tigranis diadema atque in triumpho tranſlatum, Craſſum in Aſiam, tanquam nihil aliud quam manubiæ & præda eſſent barbari, incenderunt. At cito in ſagittas incurrens Parthorum, Lucullum demonſtravit non hoſtium vecordia & mollitia, ſed virtute & conſilio ſuo viciſſe. Verum de his poſt agemus.

Porro regreſſus ad urbem Lucullus, offendit primum Marcum fratrem ob ea quæ in quæſtura juſſu Syllæ geſſerat, a Caio Memmio accuſatum. Quo abſoluto, in hunc ipſum convertens ſe Memmius, inflammavit populum, ac quaſi multa intervertiſſet de præda, traxiſſetque bellum, ſuaſit

τὸν πόλεμον ἔπεισεν αὐτῷ μὴ δοῦναι θρίαμβον. ἐλθόντος δ᾽ εἰς ἀγῶνα τοῦ Λουκούλλου μέγαν, οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι καταμίξαντες ἑαυτοὺς ταῖς φυλαῖς, πολλῇ δεήσει καὶ σπουδῇ μόλις ἔπεισαν τὸν δῆμον ἐπιτρέψαι θριαμβεῦσαι, οὐκ ὥσπερ ἔνιοι, μήκει τε πομπῆς, καὶ πλήθει τῶν κομιζομένων, ἐκπληκτικὸν καὶ ὀχλώδη θρίαμβον, ἀλλὰ τοῖς ὅπλοις τῶν πολεμίων οὖσι παμπόλλοις καὶ τοῖς βασιλικοῖς μηχανήμασι τὸν Φλαμίνειον ἱππόδρομον διεκόσμησε· καὶ θέα τις ἦν αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν οὐκ εὐκαταφρόνητος. ἐν δὲ τῇ πομπῇ, τῶν τε καταφράκτων ἱππέων ὀλίγοι, καὶ τῶν δρεπανηφόρων ἁρμάτων δέκα παρῆλθον· ἑξήκοντα δὲ φίλοι καὶ στρατηγοὶ τῶν βασιλικῶν· μακραὶ δὲ χαλκέμβολοι νῆες ἑκατὸν καὶ δέκα ἅμα παρεκομίσθησαν· αὐτοῦ τε Μιθριδάτου χρύσεος ἑξάπους κολοσσὸς, καὶ θυρεός τις διάλιθος· καὶ φορήματα εἴκοσι μὲν ἀργυρῶν σκευῶν, χρυσῶν δ᾽ ἐκπωμάτων καὶ ὅπλων καὶ νομίσματος, δύο καὶ τριάκοντα. ταῦτα μὲν οὖν ἄνδρες παρεκόμιζον· ἡμίονοι δ᾽ ὀκτὼ, κλίνας χρυσᾶς ἔφερον, ἓξ δὲ καὶ πεντήκοντα, κεχωνευμένον ἀργύριον· ἄλλοι δ᾽ ἑκατὸν ἑπτὰ, νομίσματος καὶ ἀργυρίου μικρῷ τινι δεούσας ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίας μυριάδας. ἐν δὲ δέλτοις ἀναγραφαὶ τῶν ἤδη δεδομένων χρημάτων ὑπ᾽ αὐτοῦ Πομπηΐῳ πρὸς τὸν πειρατικὸν πόλεμον, καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ δημοσίου ταμιείου, καὶ χωρὶς ὅτι στρατιώτης ἕκαστος ἐννακοσίας καὶ πεντήκοντα δραχμὰς ἔλαβεν. ἐπὶ τούτοις, τήν τε πόλιν εἱστίασε λαμπρῶς, καὶ τὰς περιοικίδας κώμας, ἃς οὐίκους καλοῦσι.

Τῆς δὲ Κλωδίας ἀπηλλαγμένος, οὔσης ἀσελγοῦς καὶ πονηρᾶς, Σερουϊλίαν ἔγημεν,

ſit ut ei triumphum denegaret. Quum vocaretur hic in magnum periculum Lucullus, principes & potentiſſimi inſeruerunt ſe tribubus, multiſque precibus & contentione ægre induxerunt populum ut triumphum ei concederet. Triumphum autem non (ut aliqui) pompæ prolixitate, & rerum traductarum copia portentoſum & faſtidioſum duxit, ſed armis hoſtilibus, quorum erat vis ingens, & machinis regiis circum Flaminium exornavit, quod erat per ſe haud contemnendum ſpectaculum. Ipſo in triumpho equites cataphracti pauci, currus falcati decem traducti, amici & duces regii ſexaginta. Naves longæ æreis roſtris aptæ decem ſupra centum tranſlatæ. Ipſius Mithridatis aureus coloſſus ſex pedes longus, & gemmis diſtinctum ſcutum. Fercula viginti vaſorum argenteorum, aureorum poculorum, armorum & nummorum triginta duo. Hæc per viros traducta. Octo muli lectos aureos portaverunt, ſex & quinquaginta argentum infectum, alii centum & ſeptem, argenti ſignati paulo minus vicies ſepties centena millia drachmarum. In tabulis breviaria pecuniæ, quam Pompeio ad bellum piraticum & quæſtoribus dederat. Præterea, quod militibus in ſingulos nongenos quinquagenos denarios diviſerat. Sub his ſplendidum epulum populo & circumjectis oppidulis, quæ vicos vocant, dedit.

Repudiata autem Clodia, laſciva & improba muliere, Serviliam duxit Catonis ſoro-

μὲν, ἀδελφὴν Κάτωνος, οὐδὲ τοῦτον εὐτυχῆ γάμον. ἓν γὰρ οὐ προσῆν αὐτῇ τῶν Κλωδίας κακῶν μόνον, ἡ τῶν ἀδελφῶν διαβολή· τἆλλα δὲ βδελυρὰν ὁμοίως οὖσαν καὶ ἀκόλαστον ἠναγκάζετο φέρειν, αἰδούμενος Κάτωνα· τέλος δὲ ἀπεῖπεν. ἐλπίδας δὲ θαυμαστὰς τῇ βουλῇ παρασχὼν, ὡς ἕξουσι τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀντίταγμα πρὸς τὴν Πομπηΐου τυραννίδα, καὶ τῆς ἀριστοκρατίας πρόμαχον, ἀπὸ δόξης καὶ δυνάμεως ὁρμώμενον μεγάλης, ἐγκατέλιπε καὶ προήκατο τὴν πολιτείαν, εἴτε δυσκάθεκτον ἤδη καὶ νοσοῦσαν ὁρῶν, εἴθ', ὥς φασιν ἔνιοι, μεστὸς ὢν δόξης, καὶ πρὸς τὸ ῥᾷστον ἀναπίπτων τοῦ βίου καὶ μαλακώτατον, ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ πόνων οὐκ εὐτυχέστατον τέλος λαβόντων. οἱ μὲν γὰρ ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ τὴν τοσαύτην μεταβολὴν, τὸ Μαρίου πάθος μὴ παθόντος, ὃς ἐπὶ ταῖς Κιμβρικαῖς νίκαις καὶ τοῖς μεγάλοις καὶ καλοῖς ἐκείνοις κατορθώμασιν, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὸν ἀναθεῖναι τιμῇ τοσαύτῃ ζηλωτὸν, ἀλλ' ἀπληστίᾳ δόξης καὶ ἀρχῆς, νέοις ἀνδράσι γέρων ἀντιπολιτευόμενος, εἰς ἔργα δεινὰ καὶ πάθη δεινότερα τῶν ἔργων ἐξώκειλε. βέλτιον δ' ἂν καὶ Κικέρωνα γηράσαι, μετὰ Κατιλίναν, ὑποστειλάμενον· καὶ Σκιπίωνα, Καρχηδόνι προσθέντα Νομαντίαν, εἶτα παυσάμενον· εἶναι γάρ τινα καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν. τῶν γὰρ ἀθλητικῶν ἀγώνων τοὺς πολιτικοὺς οὐδὲν ἧττον ἀκμῆς καὶ ὥρας ἀπολιπούσης ἐλέγχεσθαι. οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον καὶ Πομπήϊον ἐχλεύαζον τὸν Λούκουλλον, εἰς ἡδονὴν ἀφεικότα καὶ πολυτέλειαν αὐτὸν, ὥσπερ οὐ τοῦ τρυφᾶν μᾶλλον τοῖς τηλικούτοις παρ' ἡλικίαν ὄντος, ἢ τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ στρατηγεῖν.

Ἔστι

rorem: quæ item nuptiæ parum fauſtæ fuere. Una enim carebat ſola Clodiæ macularum, infamia ſcilicet ex fratribus: cætera pariter flagitioſam & impudicam ut ferret, Catonis reverentia vim intulit ſibi: poſtremo tolerare eam non valuit. Quum vero mirificam ſpem oſtendiſſet ſenatui, qui hunc virum habere arbitrabatur ſe adverſus Pompeii dominationem præſidium, & propugnaculum optimatium, ingenti gloria atque autoritate ſubnixum, deſeruit abdicavitque reipub. curam: vel quod ægram jam difficile retineri cerneret a lapſu poſſe, vel (ut nonnulli volunt) quod quum plenus eſſet honorum, ad placidiſſimam & molliſſimam vitam ex multis certaminibus & ſudoribus, quæ non fœliciſſimum habuerant exitum, delaberetur. Quam alii ejus commutationem tantam commendant, quod in vitium & ærumnam non inciderit Marii, qui a victoriis Cimbricis celſiſque illis & eximiis rebus geſtis, non contentus ſummis honoribus, quibus haberi poterat beatus, ſed inſatiabili gloriæ & imperii fame cum juvenibus in republica gubernanda certans ſenex, in horrenda facinora impegit, atque in affectus facinoribus ſuis horrendiores. Rectius enim Ciceronem quoque ſenectuti ſuæ conſulturum fuiſſe, ſi oppreſſo Catilina recepiſſet ſe: & Scipionem Carthagini adjecta Numantia, ſi inde quieviſſet. Eſſe enim etiam orbis quendam politici terminum. Quandoquidem non ſecus certamina politica quam athletica vigore deſtituta & flore coargui. At Craſſus & Pompeius ſubſannabant Lucullum, quod in voluptates & luxum ſe demerſiſſet: quaſi vero non magis eſſent deliciæ a tanta ætate alienæ, quam reipublicæ cura & adminiſtratio belli.

Enim-

Ἔστι δ' οὖν τοῦ Λουκούλλου βίου, καθάπερ ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀναγνῶναι τὰ μὲν πρῶτα, πολιτείας καὶ στρατηγίας, τὰ δ' ὕστερα, πότους καὶ δεῖπνα, καὶ μονονουχὶ κώμους καὶ λαμπάδας καὶ παιδιὰν ἅπασαν. εἰς παιδιὰν γὰρ ἔγωγε τίθεμαι καὶ οἰκοδομὰς πολυτελεῖς, καὶ κατασκευὰς περιπάτων καὶ λουτρῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον γραφὰς καὶ ἀνδριάντας, καὶ τὴν περὶ ταύτας τὰς τέχνας σπουδήν, ἃς ἐκεῖνος συνῆγε μεγάλοις ἀναλώμασιν, εἰς ταῦτα τῷ πλούτῳ ῥύδην καταχρώμενος, ὃν ἠθροίκει πολὺν καὶ λαμπρὸν ἀπὸ τῶν στρατειῶν. ὅπου καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλιανοὶ κῆποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. τὰ δ' ἐν τοῖς παραλίοις καὶ περὶ Νέαν πόλιν ἔργα, λόφους ἀνακρεμαννύντος αὐτοῦ μεγάλοις ὀρύγμασι, καὶ τροχοὺς θαλάσσης, καὶ διαδρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίσσοντος, καὶ διαίτας ἐναλίους κτίζοντος, ὁ Στωϊκὸς Τουβέρων θεασάμενος, Ξέρξην αὐτὸν ἐκ τηβέννου προσηγόρευσεν. ἦσαν δὲ αὐτῷ περὶ Τούσκλον ἐγχώριοι δίαιται, καὶ κατασκοπαὶ περιόπτων, καὶ κατασκευαὶ ἀναπεπταμένων ἀνδρώνων καὶ περιπάτων. ἐν αἷς ὁ Πομπήϊος γενόμενος, ἐμέμφετο τὸν Λούκουλλον, ὅτι πρὸς θέρος ἄριστα διαθεὶς τὴν ἔπαυλιν, ἀοίκητον ἐν χειμῶνι πεποίηκε. γελάσας οὖν ἐκεῖνος, Εἶτα, ἔφη, σοὶ δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράνων νοῦν ἔχειν καὶ τῶν πελαργῶν, ὥστε ταῖς ὥραις μὴ συμμεταβάλλειν τὰς διαίτας; στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινι κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο, σκεψάμενος, ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁπόσων δέοιτο. τοῦ

δὲ

Enimvero eſt in Luculli vitæ, ſicut veteris comœdiæ exordio, legere actiones politicas & expeditiones: in calce compotationes, cœnas, & tantum non comeſſationes, faces, & omne genus ludi. In ludo equidem etiam reputo ſumptuoſas ſubſtructiones ejus, ambulationum & balneorum molitiones, pluſque tabulas, ſtatuas, ſtudiumque circa has artes & opera, quæ ille gravibus contrahebat expenſis, profundebatque in ea opes, quas ex bellis geſtis paraverat ingentes & ſplendidas. Siquidem vel hac ætate ita gliſcente luxu horti Lucculliani inter principis ſumptuoſiſſimos habentur. Opificia ejus maritima, & ad Neapolim, ubi tumulos ſuſpendit foſſuris, euripis, & rivis piſculentis ædificia ſua circumjecit, diætas marinas exſtruxit, quum Tubero Stoicus contemplatus eſſet, appellavit eum Xerxem togatum. Jam habebat in Tuſculano diætas mediterraneas & ſpeculas amœni proſpectus, exſtruxerat ibidem apertos cubiculos ambulationeſque. Quæ quum viſeret Pompeius, reprehendit Lucullum, quod villam optime ad æſtatem comparaſſet, verum habitationi brumali feciſſet incommodam. Ille vero arridens, Putaſne minus me, inquit, quam grues & ciconias ſapere, quin cum temporum articulis commutem diætas? Prætor quidam magnificos ludos edere parabat. Hic ad ornandum chorum petiit ab eo chlamydas purpureas. Ille reſpondit conſideraturum ſe, ſi haberet, daturum. Poſtero die rogavit quot opus haberet. Qui

quum

δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον οὗ μὴ τὰ παρορώμενα καὶ λανθάνοντα, πλείονα τῶν φαινομένων ἐστί.

Νεόπλουτα δ' ἦν τοῦ Λουκούλλου τὰ δεῖπνα τὰ καθ' ἡμέραν, οὐ μόνον στρωμναῖς ἁλουργίσι καὶ διαλίθοις ἐκπώμασι καὶ χοροῖς καὶ ἀκροάμασιν ἐπεισοδίοις, ἀλλ' ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ πεμμάτων περιττῶς διαπεπονημένων παρασκευαῖς, ζηλωτὸν ἀνελευθέροις ποιοῦντος ἑαυτόν. ὁ γοῦν Πομπήϊος εὐδοκίμησε νοσῶν, τοῦ μὲν ἰατροῦ κίχλην αὐτὸν λαβεῖν κελεύσαντος· τῶν δ' οἰκετῶν οὐκ ἂν εὑρεῖν ἀλλαχόθι φαμένων θέρους ὥρᾳ κίχλην ἢ παρὰ Λουκούλλῳ σιτευομένην, οὐκ εἴασε λαβεῖν ἐκεῖθεν, ἀλλ' εἰπὼν πρὸς τὸν ἰατρὸν, οὐκοῦν εἰ μὴ Λούκουλλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησεν; ἄλλο τι παρασκευάσαι τῶν εὐπορίστων ἐκέλευσε. Κάτων δ' ἦν αὐτῷ φίλος καὶ οἰκεῖος· οὕτω δὲ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὴν δίαιταν ἐδυσχέραινεν, ὥστε νέου τινὸς ἐν τῇ βουλῇ λόγον ἐπαχθῆ καὶ μακρὸν ἀκαίρως ὑπὲρ εὐτελείας καὶ σωφροσύνης διελθόντος, ἐπαναστὰς ὁ Κάτων, Οὐ παύσῃ, ἔφη, σὺ πλουτῶν μὲν ὡς Κράσσος, ζῶν δ' ὡς Λούκουλλος, λέγων δὲ ὡς Κάτων; ἔνιοι δὲ τοῦτο ῥηθῆναι μὲν οὕτως, ὑπὸ Κάτωνος δὲ οὔ λέγουσιν.

Ὁ μέντοι Λούκουλλος οὐχ ἡδόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενος τῷ βίῳ τούτῳ δῆλος ἦν ἐκ τῶν ἀπομνημονευομένων. λέγεται γὰρ Ἕλληνας ἀνθρώπους ἀναβάντας εἰς Ῥώμην, ἑστιᾷν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. τοὺς δ' ὄντως Ἑλληνικόν τι παθόντας, αἰσχύνεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὴν κλῆσιν, ὡς δι' αὐτοὺς καθ'

quum centum diceret ſatis fore, juſſit eum bis totidem capere. Cui rei annectit poeta Horatius epiphonema hoc,

Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominos fallunt.

Cœnæ vero ejus quotidianæ inſolens divitiarum genus oſtentabant, non modo ſtragulis purpureis, poculis gemmatis, choris & acroamatis acceſſoriis, ſed & opſoniorum variorum & bellariorum ſingulari apparatu illiberalium in ſe trahentis admirationem. Quocirca commendatus eſt Pompeius, qui ægrotans, quum præcepiſſet medicus ei ut turdo veſceretur, negarent autem ſervi æſtivo tempore eas uſquam niſi in Luculli vivariis reperiri, prohibuit inde peti, ſed ad medicum ait, Ergo niſi Lucullus perditus deliciis eſſet, non viveret Pompeius? ac aliud quod parabile eſſet, juſſit parari. Erat Luculli amicus & familiaris Cato, verum vitam & luxum ejus adeo improbabat, ut quum juvenis quidam odioſam & prolixam orationem in ſenatu de frugalitate & temperantia intempeſtive haberet, exſurgens Cato, Non taces, inquit, qui divitiis affluis ut Craſſus, vivis ut Lucullus, & dicis ut Cato? Alii dictum quidem hoc, ſed non a Catone ferunt.

At Lucullum ea vita non delectatum modo, verum etiam gloriatum liquet ex ejus dictis. Dicitur Græcos aliquos, qui Romam commeaverant, per multos dies invitaſſe, qui, ut germani Græci, rubore adducti abnuiſſe venire, quod tantum eorum no-

καθ' ἡμέραν τοσούτων ἀναλισκομένων. τὸν οὖν Λούκουλλον εἰπεῖν μειδιάσαντα πρὸς αὐτοὺς, γίνεται μέν τι τούτων καὶ δι' ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες· τὰ μέντοι πλεῖστα γίνεται διὰ Λούκουλλον. ἐπεὶ δὲ μόνου δειπνοῦντος αὐτοῦ, μία τράπεζα καὶ μέτριον παρεσκευάσθη δεῖπνον, ἠγανάκτει καλέσας τὸν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένον οἰκέτην. τοῦ δὲ φήσαντος ὡς οὐκ ᾤετο, μηδενὸς κεκλημένου, πολυτελοῦς τινος αὐτὸν δεήσεσθαι, Τί λέγεις; εἶπεν, οὐκ ᾔδεις ὅτι σήμερον παρὰ Λουκούλλῳ δειπνεῖ Λούκουλλος; ὄντος δὲ περὶ τούτου λόγου πολλοῦ, ὡς εἰκὸς, ἐν τῇ πόλει, προσῆλθον αὐτῷ κατ' ἀγορὰν σχολὴν ἄγοντι Κικέρων καὶ Πομπήϊος, ὁ μὲν ἐν τοῖς μάλιστα φίλος ὢν καὶ συνήθης, Πομπηΐῳ δ' ἦν μὲν ἐκ τῆς στρατηγίας διαφορὰ πρὸς αὐτὸν, εἰώθεισαν δὲ χρῆσθαι καὶ διαλέγεσθαι πολλάκις ἐπιεικῶς ἀλλήλοις. ἀσπασάμενος οὖν ὁ Κικέρων αὐτὸν, ἠρώτησεν ὅπως ἔχει πρὸς ἔντευξιν· τοῦ δὲ φήσαντος ὡς ἄριστα, καὶ παρακαλοῦντος ἐντυγχάνειν, Ἡμεῖς, ἔφη, βουλόμεθα δειπνῆσαι παρά σοι τήμερον οὕτως ὅπως ἐστί σοι παρεσκευασμένα. θρυπτομένου δὲ τοῦ Λουκούλλου, καὶ μεταλαβεῖν ἡμέραν ἀξιοῦντος, οὐκ ἔφασαν ἐπιτρέψειν, οὐδ' εἴων διαλέγεσθαι τοῖς οἰκέταις, ἵνα μή τι πλέον κελεύσῃ γενέσθαι τῶν αὐτῷ βουλομένων. πλὴν τοσοῦτο μόνον αἰτουμένῳ συνεχώρησαν εἰπεῖν πρὸς ἕνα τῶν οἰκετῶν, ἐναντίον ἐκείνων, ὅτι σήμερον ἐν τῷ Ἀπόλλωνι δειπνήσει· τοῦτο γάρ τις εἶχε τῶν πολυτελῶν οἴκων ὄνομα. καὶ τοῦτο σεσοφισμένος ἐλελήθει τοὺς ἄνδρας. ἑκάστῳ γὰρ, ὡς ἔοικε, δειπνωτηρίῳ τεταγμένον ἦν τίμημα δείπνου, καὶ χορηγίαν ἰδίαν καὶ παρασκευὴν ἕκαστον εἶχεν· ὥστε τοὺς δούλους ἀκούσαντας ὅπου βούλεται δειπ-

nomine quotidie ſumptus fieret. Cæterum Lucullus his arridens dixiſſe, Aliquid horum, Græci, veſtra cauſa fit, pleraque fiunt tamen cauſa Luculli. Soli cœnanti quum una menſa & cœna parata modica eſſet, accitum ſervum, qui ſuper his erat, objurgavit. Ubi is cauſatus eſt, nemine vocato, non ratum ſe requiri ab eo ſumtuoſam cœnam, Quid, ais, inquit, neſciebas hodie apud Lucullum cœnaturum Lucullum? Quum de eo nimirum rumor in urbe percrebuiſſet, convenerunt eum in foro otioſum Cicero & Pompeius, ille ſingularis amicus & familiaris, Pompeio intercedebat cum eo ſimultas ex provincia, nihilominus uſus erat inter eos, & crebro colloqui familiariter ſolebant. Cicero igitur ſalutatum rogavit, vacaretne ei colloqui. Quo annuente, & ad fabulandum invitante, Nos hodie conſtituimus, inquit, apud te cœnare, verum cœna ſolita tua. Hic recuſare Lucullo ſimulante, atque in diem poſterum eos rejiciente, negaverunt ſe conceſſuros, neque alloquendi poteſtatem ei fecerunt ſervos, ne quid parari quotidiano præciperet amplius. Id modo largiti ſunt petenti, palam ut uni ſervo diceret, hodie ipſum in Apolline cœnaturum. Id uni ex ſplendidis tricliniis nomen erat. Quod ejus commentum fefellit illos. Nam ſingulis ſcilicet tricliniis certa ſumma erat in cœnam taxata, peculiareſque impenſas & paratum habebant; ut audito ſervi ubi cœnare vellet, ſcirent

δειπνεῖν, εἰδέναι πόσον δαπάνημα, καὶ ποῖόν τι κόσμῳ καὶ διαθέσει γίνεσθαι δεῖ τὸ δεῖπνον. εἰώθει δὲ δειπνεῖν ἐν τῷ Ἀπόλλωνι πέντε μυριάδων. καὶ τότε τοσούτου τελεσθέντος, ἐξέπληξε τοὺς περὶ τὸν Πομπήϊον ἐν τῷ μεγέθει τῆς δαπάνης, τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς. ἐνταῦθα μὲν οὖν ὑβριστικῶς ἐχρῆτο τῷ πλούτῳ καθάπερ ὄντως αἰχμαλώτῳ καὶ βαρβάρῳ.

Σπουδῆς δ᾽ ἄξια καὶ λόγου τὰ περὶ τὴν τῶν βιβλίων κατασκευήν. καὶ γὰρ πολλὰ καὶ γεγραμμένα καλῶς συνῆγε· ἥτε χρῆσις ἦν φιλοτιμοτέρα τῆς κτήσεως, ἀνειμένων πᾶσι τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτὰς περιπάτων καὶ σχολαστηρίων ἀκωλύτως ὑποδεχομένων τοὺς Ἕλληνας, ὥσπερ εἰς μουσῶν τι καταγώγιον, ἐκεῖσε φοιτῶντας καὶ συνδιημερεύοντας ἀλλήλοις, ἀπὸ τῶν ἄλλων χρειῶν ἀσμένως ἀποτρέχοντας. πολλάκις δὲ καὶ συνεσχόλαζεν αὐτὸς ἐμβάλλων εἰς τοὺς περιπάτους τοῖς φιλολόγοις, καὶ τοῖς πολιτικοῖς συνέπραττεν ὅπου δέοιντο· καὶ ὅλως ἑστία καὶ πρυτανεῖον Ἑλληνικὸν ὁ οἶκος ἦν αὐτοῦ τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ῥώμην. φιλοσοφίαν δὲ πᾶσαν μὲν ἠσπάζετο, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐμενὴς ἦν καὶ οἰκεῖος· ἴδιον δὲ τῆς ἀκαδημίας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔσχεν, οὐ τῆς νέας λεγομένης, καίπερ ἀνθούσης τότε τοῖς Καρνεάδου λόγοις διὰ Φίλωνος, ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς, πιθανὸν ἄνδρα καὶ δεινὸν εἰπεῖν τότε προστάτην ἐχούσης, τὸν Ἀσκαλωνίτην Ἀντίοχον. ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ Λούκουλλος καὶ συμβιωτὴν, ἀντετάττετο τοῖς Φίλωνος ἀκροαταῖς, ὧν καὶ Κικέρων ἦν· καὶ σύγγραμμά γε πάγκαλον ἐποίησεν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἐν

ᾧ

ſcirent quantum impendendum, quo eſſet cœna ordine & digeſtione inſtruenda. Cœnare in Apolline quinquaginta millibus denariorum ſolenne habebat. Ea tunc inſumpta ſumma, obſtupefecit Pompeium in ſumptus immenſitate celeritas apparatus. Atque in his opulentiæ velut revera captivæ & barbaræ inſultavit.

At commendanda fuit ejus & perhibenda in librorum ſupellectilem impenſa. Multos enim & eleganter deſcriptos cumulavit. Erat etiam eorum uſus quam comparatio liberalior: quod bibliothecæ omnibus paterent, atque in adjectas ambulationes ſcholaſque reciperentur omnes Græci, velut ad Muſarum hoſpitium divertentes, tempuſque inter ſe traducentes, ubi libenter ſe ab negotiis aliis reficiebant. Ingrediebatur ſubinde ipſe ambulationes, ac cum ſtudioſis conferebat, atque negotia procurantibus publica, ubi operam ipſius requirebant, erat præſto. In ſumma, erant convivium & prytaneum Græcum omnibus Romam commeantibus ejus penates. Colebat ille quidem omnem philoſophiam, neque ab ullo genere abhorrebat aut alienus erat; proprie tamen ab ineunte ætate dilexit & ſequutus eſt Academiam, non illam quam novam vocabant, (quamvis eo tempore Carneadis præceptis per Philonem floreret) ſed veterem, quæ acrem antiſtitem & facundum habebat, Aſcalonitem Antiochum: quem omni ſtudio amicum paravit & convictorem Lucullus, quo eum Philonis opponeret auditoribus: in quibus erat Cicero, qui librum admodum doctum pro ſecta ſua ſcripſit. In eo

diſpu-

ᾧ τὸν ὑπὲρ τῆς καταλήψεως λόγον Λουκούλλῳ περιτέθεικεν, αὑτῷ δὲ τὸν ἐναντίον· Λούκουλλος δὴ ἀναγέγραπται τὸ βιβλίον. ἦσαν δ', ὥσπερ εἴρηται, φίλοι σφόδρα καὶ κοινωνοὶ τῆς ἐν πολιτείᾳ προαιρέσεως. οὐδὲ γὰρ αὖ πάμπαν ἀπηλλάχει τῆς πολιτείας ἑαυτὸν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ μέγιστος εἶναι καὶ πλεῖστον δύνασθαι φιλοτιμίαν καὶ ἅμιλλαν, ὡς οὔτ' ἀκίνδυνον, οὔτ' ἀνύβριστον οὖσαν, εὐθὺς ἀφῆκε Κράσσῳ καὶ Κάτωνι. τούτους γὰρ οἱ τὴν Πομπηΐου δύναμιν ὑφορώμενοι, προεβάλλοντο τῆς βουλῆς, ἀπολεγομένου τοῦ Λουκούλλου τὰ πρωτεῖα. κατέβαινε δ' εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τοὺς φίλους· εἰς δὲ τὴν σύγκλητον, εἰ Πομπηΐου τινὰ δέοι σπουδὴν ἢ φιλοτιμίαν ἐπηρεάσαι. καὶ τάς τε διατάξεις ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν βασιλέων κρατήσας, ἐξέκρουσε, καὶ νέμησίν τινα τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ γράφοντος ἐκώλυσε δοθῆναι, συμπράττοντος Κάτωνος. ὥστε Πομπήϊον εἰς τὴν Κράσσου καὶ Καίσαρος φιλίαν, μᾶλλον δὲ συνωμοσίαν καταφυγεῖν· καὶ πληρώσαντα τὴν πόλιν ὅπλων καὶ στρατιωτῶν, βίᾳ κυρῶσαι τὰ δόγματα, τοὺς περὶ τὸν Κάτωνα καὶ Λούκουλλον ἐκβαλόντα τῆς ἀγορᾶς. ἀγανακτούντων δὲ τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς γινομένοις, προῆγον οἱ Πομπηϊανοὶ Βέττιόν τινα, συνειληφέναι λέγοντες ἐπιβουλεύοντα Πομπηΐῳ. κἀκεῖνος ἀνακρινόμενος, ἐν μὲν τῇ συγκλήτῳ κατηγόρησεν ἑτέρων τινῶν, ἐν δὲ τῷ δήμῳ Λούκουλλον ὠνόμασεν, ὡς ὑπ' ἐκείνου παρεσκευασμένος ἀποκτεῖναι Πομπήϊον. οὐδεὶς δὲ τῷ λόγῳ προσέσχεν, ἀλλὰ καὶ παραυτίκα δῆλος ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ συκοφαντίᾳ καὶ διαβολῇ προηγμένος ὑπ' αὐτῶν. καὶ μᾶλλον ἐφωράθη τὸ πρᾶγμα μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ῥιφθέντος ἐκ τῆς εἱρκτῆς νεκροῦ, λε-

γο-

diſputationem pro comprehenſione Lucullo, ſibi tribuit diverſam. Titulus libro Lucullus eſt: ſiquidem erant hi, ut eſt ſupra dictum, ſummi amici, & conſiliorum in republica ſocii. Neque enim ſemel reipub. curam abjecerat Lucullus, ſed de principatu, & ſumma potentia ambitionem contentionemque, quæ nec periculo erat nec contumeliis libera, delegavit ſtatim Craſſo & Catoni. Namque hos illi quibus erat Pompeii ſuſpecta potentia, propugnatores ſenatus, repudiante primatum Lucullo, ceperunt. Verum in forum deſcendebat, ſi quando amicorum negotia poſtularent: in curiam, ſi qua Pompeii eſſet contentio & ambitio convellenda. Sanctiones, quas ille devictis fecerat regibus, reſcidit: ac quum rogationem de agris militi dividendis tuliſſet, rem adjutore Catone impedivit. Quod in cauſa fuit ut ad Craſſi & Cæſaris amicitiam, vel potius conjurationem confugerit Pompeius, completaque urbe armis & militibus, Catonem & Lucullum dejecerit foro, atque acta ſua per vim firmaverit. Frementibus ob hæc optimatibus, ſubornavere Pompeiani Vectium quendam, quem inſidias Pompeio ſe ferebant ſtruentem comprehendiſſe. Hic interrogatus in ſenatu nonnullos alios detulit, ad populum vero appellavit Lucullum, quaſi ab eo eſſet ad interficiendum Pompeium immiſſus: cæterum fides ab nemine dictis ejus habita. Immo confeſtim diluxit fuiſſe per dolum & calumniam ab illis eum productum, magiſque paucis diebus poſt comperta res eſt, cadavere ex carcere projecto. Vulgatum fuit quidem eum

γομένου μὲν αὐτομάτως τεθνάναι, σημεῖα δ' ἀγχόνης καὶ πληγῶν ἔχοντος, ἐδόκει παρ' αὐτῶν ἀνῃρῆσθαι τῶν παρεσκευακότων.

Ταῦτα δὴ καὶ μᾶλλον ἀπῆγε τῆς πολιτείας τὸν Λεύκολλον. ἐπεὶ δὲ Κικέρων ἐξέπεσε τῆς πόλεως, καὶ Κάτων εἰς Κύπρον ἀπεστάλη, παντάπασιν ἐξελύθη. καὶ πρό γε τῆς τελευτῆς λέγεται νοσῆσαι τὴν διάνοιαν αὐτὸν, κατὰ μικρὸν ἀπομαραινομένην. Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λεύκολλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα· τὰ δὲ φάρμακα δοθῆναι μὲν ὡς ἀγαπῷτο μᾶλλον ὁ Καλλισθένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δύναμιν· ἐκστῆσαι δὲ καὶ καταλῦσαι τὸν λογισμὸν, ὥστ' ἔτι ζῶντος αὐτοῦ, τὴν οὐσίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν. οὐ μὴν ἀλλὰ ὡς ἀπέθανε καθάπερ ἐν ἀκμῇ τῆς στρατηγίας καὶ τῆς πολιτείας, αὐτοῦ τελευτήσαντος, ὁ δῆμος ἠχθέσθη καὶ συνέδραμε, καὶ τὸ σῶμα κομισθὲν εἰς ἀγορὰν ὑπὸ τῶν εὐγενεστάτων νεανίσκων, ἐβιάζετο θάπτειν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, ὅπου καὶ Σύλλαν ἔθαψεν. οὐδενὸς δὲ τοῦτο προσδοκήσαντος, οὐδὲ ῥᾳδίας οὔσης τῆς παρασκευῆς, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δεόμενος καὶ παραιτούμενος, ἔπεισεν ἐπιτρέψαι τὴν παρεσκευασμένην ἐν τῷ περὶ Τοῦσκλον ἀγρῷ τοῦ νεκροῦ κηδείαν γενέσθαι. πολὺν δ' οὐδ' αὐτὸς προσεβίω χρόνον, ἀλλ' ὡς ἡλικίᾳ καὶ δόξῃ, μικρὸν ἀπελείφθη καὶ τῷ χρόνῳ τῆς τελευτῆς, φιλαδελφότατος γενόμενος.

morte ſpontanea periiſſe, ſed, quia veſtigia apparebant in cadavere laquei & verberum, videbatur ab illis ipſis qui eum ſubornaverant ſublatus.

Hæc impendio magis Lucullum ab republica abduxere. Poſtquam vero Cicero eſt in exilium pulſus, atque in Cyprum miſſus Cato, in toto obtorpuit. Dicitur ante obitum mente paulatim emarceſcente deſipuiſſe. At Cornelius Nepos ſenio vel morbo negat Lucullo mentem motam, ſed quod veneno eſſet a liberto Calliſthene potionatus. Dediſſe Calliſthenem illi venenum, ut impenſius ab eo diligeretur, quod amatorium exiſtimabat eſſe: at ita id ſolviſſe & alienaſſe mentem ejus, ut viventis etiam procuraret facultates frater. Cæterum mortem ejus, ut ſi in flore bellicarum & civilium actionum deceſſiſſet, tulit populus graviter, concurſuque facto, corpus, quod in forum a nobiliſſimis juvenibus delatum fuit, vi contendit in campo Martio, ubi funeravit Syllam, humare. Quod quum præter omnium expectationem fieret, neque eſſet promptus apparatus, obtinuit frater ejus precibus & obſecrationibus, ut cadaver funere parato efferri in Tuſculano pateretur. Nec fuit diu hic ſuperſtes, ſed ut ætate & gloria, ita fati quoque tempore paulo fuit illo poſterior, vir in vita fratris amantiſſimus.

M A-

Μάλιστα δ' ἄν τις εὐδαιμονίσειε τοῦ τέλους Λούκουλλον, ὅτι πρὸ τῆς μεταβολῆς, ἣν ἤδη κατὰ τῆς πολιτείας ἐτεκταίνετο τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις τὸ πεπρωμένον, ἔφθη προαποθανὼν, καὶ καταλύσας ἐν νοσούσῃ μὲν, ἔτι δ' ἐλευθέρᾳ τῇ πατρίδι τὸν βίον. καὶ τοῦτό γε πάντων αὐτῷ πρὸς Κίμωνα κοινότατόν ἐστι· καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οὔπω συντεταραγμένων τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλ' ἀκμὴν ἐχόντων, ἐτελεύτησεν, ἐπὶ στρατοπέδου μὲν δὴ καὶ στρατηγῶν, οὐκ ἀπειρηκὼς, οὐδ' ἀλύων, οὐδὲ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατηγιῶν καὶ τῶν τροπαίων ἔπαθλον ποιούμενος εὐωχίας καὶ πότους, ὥσπερ Πλάτων ἐπισκώπτει τοὺς περὶ τὸν Ὀρφέα, τοῖς εὖ βεβιωκόσι φάσκοντας ἀποκεῖσθαι γέρας ἐν ᾅδου, μέθην αἰώνιον. σχολὴ μὲν οὖν καὶ ἡσυχία καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἡδονήν τινα καὶ θεωρίαν ἔχοντας, εὐπρεπέστατον ἀνδρὶ πρεσβύτῃ καὶ πεπαυμένῳ πολέμων καὶ πολιτείας παραμύθιον· τὸ δ' ἐφ' ἡδονὴν, ὡς τέλος, καταστρέψαντα τὰς καλὰς πράξεις, ἤδη λοιπὸν ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν ἄγοντα παίζειν καὶ τρυφᾷν, οὐκ ἄξια τῆς καλῆς ἀκαδημίας, οὐδὲ τὸν Ξενοκράτη ζηλοῦντος, ἀλλ' ἐγ-

LUCULLUM exceſſus cauſa præcipue beatum dicas, quod reipub. converſionem, quam moliebatur bellis civilibus fatum, morte prævenerit, vitaque exceſſerit, patria quamvis ægra, libera tamen: quod quidem præ omnibus ei præcipue cum Cimone convenit. Etenim ille rebus Græciæ haud dum commotis, ſed florentibus, vitam cum morte commutavit, in caſtris tamen, & dux, non obtorpeſcens nec languidus, nec rerum geſtarum & triumphorum præmium ponens in epulis & potationibus, ſicut deridet Plato Orpheum, qui ait iis quorum honeſta fuit vita, paratum apud inferos præmium, æternam temulentiam. Immo otium, quies, commoratio in literis voluptatem & contemplationem afferentibus honeſtiſſima ſeni eſt, & ei qui a bellis ſe & repub. abduxit, allevatio. Ad voluptatem vero dirigere, tanquam ad ſummum bonum, præclara facta, & jam deinceps Veneris ſacra ex bellis & rebus geſtis agentem ludere ac luxuria diffluere, hæc digna non ſunt præclara illa Academia, neque ejus qui Xenocratem imitetur, ſed qui ad

ἐγκεκλικότος πρὸς τὸν Ἐπίκουρον. ὃ καὶ θαυμαστόν ἐστιν. ὑπεναντίως γὰρ, ἡ νεότης, τοῦ μὲν, ἐπίψογος καὶ ἀκόλαστος εἶναι δοκεῖ, τοῦ δὲ, πεπαιδευμένη καὶ σώφρων. βελτίων οὖν ᾧ πρὸς τὸ βέλτιον ἡ μεταβολή· χρηστοτέρα γὰρ ἡ φύσις ἐν ᾗ γηρᾷ μὲν τὸ χεῖρον, ἐπακμάζει δὲ τὸ ἄμεινον. καὶ μὴν ὁμοίως γε πλουτήσαντες, οὐχ ὁμοίως διέθεντο τὸν πλοῦτον. οὐ γὰρ ἄξιον ὁμοιῶσαι τῷ νοτίῳ τείχει τῆς ἀκροπόλεως, ὃ τοῖς ὑπὸ Κίμωνος κομισθεῖσιν ἐτελέσθη χρήμασι, τοὺς ἐν Νεαπόλει θαλάμους καὶ τὰς περικλείστους ἀπόψεις, ἃς Λούκουλλος ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐξῳκοδόμει λαφύρων· οὐδέ γε τῇ Κίμωνος τραπέζῃ τὴν Λουκούλλου παραβαλεῖν, τῇ δημοκρατικῇ καὶ φιλανθρώπῳ τὴν πολυτελῆ καὶ σατραπικήν. ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ μικρᾶς δαπάνης πολλοὺς καθ' ἡμέραν διέτρεφεν, ἡ δ' εἰς ὀλίγους τρυφῶντας ἀπὸ πολλῶν παρεσκευάζετο χρημάτων. εἰ μὴ νὴ Δία τῶν πραγμάτων ἐποίει διαφορὰν ὁ χρόνος. ἄδηλον γὰρ εἰ καὶ Κίμων ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ στρατηγιῶν εἰς ἀπόλεμον καὶ ἀπολίτευτον γῆρας ἀφεὶς αὐτὸν, ἔτι μᾶλλον ἂν ἐχρήσατο σοβαρᾷ καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀνειμένῃ διαίτῃ. καὶ γὰρ φιλοπότης καὶ πανηγυρικὸς, καὶ τὰ πρὸς γυναῖκας, ὡς εἴρηται, διαβεβλημένος. αἱ δ' ἐπὶ τὰς πράξεις καὶ τοὺς ἀγῶνας κατορθώσεις, ἡδονὰς ἑτέρας ἔχουσαι, τῶν χειρόνων ἐπιθυμιῶν ἀσχολίαν ποιοῦσι καὶ λήθην ταῖς πολιτικαῖς καὶ φιλοτίμοις φύσεσιν. εἰ γοῦν καὶ Λούκουλλος ἐτελεύτησεν ἀγωνιζόμενος καὶ στρατηγῶν, οὐδ' ἂν ὁ ψογερώτατος καὶ φιλομεμφότατος εὑρεῖν μοι δοκεῖ διαβολὴν ἐπ' αὐτόν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διαίτης.

Ἐν

ad Epicurum inclinet. Id eo mirum eſt magis. Pugnantem enim juventutem, Cimonis infamem & ſolutam luxu apparet fuiſſe, hujus vero literatam & modeſtam. Præſtat autem ille qui ad melius deflexit. Melius eſt enim ingenium, in quo vitia conſeneſcant, & adoleſcat virtus. Jam qui pari modo opulentiam paraverunt, non pariter ſunt ea uſi. Namque haudquaquam ſunt cum arcis muro auſtrali, qui parato a Cimone ſumtu eſt exſtructus, prætoria conferenda Neapolitana, atque circumfuſæ undis ſpeculæ, quæ ex præda barbarica excitavit Lucullus. Nec vero jam cum Cimonis menſa illam Luculli, cum populari & benigna ſumptuoſam & ſuperbam compares. Quippe illa modica impenſa alebat quotidie frequentes, hæc ingenti pecunia paucis luxurioſis parabatur : niſi hercle fecit rerum tempus diverſitatem. Nam quis novit, ſi ex negotiis Cimon atque ex rebus gerendis in pacatam & remotam a repub. ſenectutem ſe demiſiſſet, anne multo magis faſtuoſam & voluptariam uſurpaſſet vitam ? nempe vino deditus & tempeſtivis conviviis, atque libidine (ut eſt dictum) infamis. Præclaræ autem domi militiæque actiones voluptatum compotes aliarum, ab deterioribus cupidinibus mentem avocant, earumque afferunt politicis & gloriæ cupidis ingeniis oblivionem. Quod ſi Lucullus item fuiſſet in expeditionibus & bellis gerendis fato functus, nemo vel lividiſſimus cavillator & culpandi cupidiſſimus anſam in eo obtrectandi, meo judicio, reperiſſet ullam. Atque hæc de vitæ ratione.

In

Ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς, ὅτι μὲν ἀμφότεροι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγαθοὶ γεγόνασιν ἀγωνισταὶ, δῆλον. ὥσπερ δὲ τῶν ἀθλητῶν τοὺς ἡμέρᾳ μιᾷ πάλῃ μιᾷ καὶ παγκρατίῳ στεφανουμένους, ἔθει τινὶ παραδόξῳ νίκας καλοῦσιν, οὕτω Κίμων ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πεζομαχίας καὶ ναυμαχίας ἅμα τροπαίῳ στεφανώσας τὴν Ἑλλάδα, δίκαιός ἐστιν ἔχειν τινὰ προεδρείαν ἐν τοῖς στρατηγοῖς. καὶ μὴν Λουκούλλῳ μὲν ἡ πατρὶς, Κίμων δὲ τῇ πατρίδι τὴν ἡγεμονίαν περιέθηκε. καὶ ὁ μὲν, ἀρχούσης τῶν συμμάχων προσεκτήσατο τὰ τῶν πολεμίων· ὁ δ' ἄλλοις ἑπομένην παραλαβὼν, ἅμα καὶ τῶν συμμάχων ἄρχειν καὶ τῶν πολεμίων κρατεῖν ἐποίησε· Πέρσας μὲν οὖν ἀναγκάσας ἡττηθέντας ἐκβῆναι τῆς θαλάσσης, Λακεδαιμονίους δὲ πείσας ἑκόντας ἐκστῆναι. εἰ τοίνυν μέγιστον ἔργον ἡγεμόνος, εὐπείθειαν ἐργάσασθαι δι' εὔνοιαν, Λούκουλλος μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν κατεφρονήθη, Κίμων δ' ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐθαυμάσθη. παρ' οὗ μὲν γὰρ ἀπέστησαν, πρὸς ὃν δὲ μετέστησαν. καὶ ὁ μὲν ὧν ἄρχων ἐξῆλθεν, ὑπὸ τούτων ἀπολειφθεὶς ἐπανῆλθεν· ὁ δὲ, μεθ' ὧν ἑτέροις ποιήσων τὸ προσταττόμενον ἐξεπέμφθη, τούτοις αὐτὸς διδοὺς τὸ παράγγελμα, κατέπλευσε· τρία τὰ πάντων δυσκολώτατα διαπεπραγμένος ὁμοῦ τῇ πόλει, πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους εἰρήνην, παρὰ δὲ τῶν συμμάχων ἡγεμονίαν, πρὸς δὲ Λακεδαιμονίους ὁμόνοιαν. μεγάλας τοίνυν ἐπιχειρήσαντες ἀμφότεροι καταλύειν ἡγεμονίας, καὶ καταστρέφεσθαι τὴν Ἀσίαν πᾶσαν, ἀτελεῖς ἐγένοντο τῶν πράξεων, ὁ μὲν, καθάπαξ διὰ τὴν τύχην· ἐτελεύτησε γὰρ στρατηγῶν καὶ εὐημερῶν· τὸν δ' οὐ παντελῶς ἄν τις ἐξέλοιτο τῆς παρ' αὐτῶν αἰτί-

In re bellica utrumque fuiſſe terra marique fortem certatorem in confeſſo eſt. Cæterum ut athletas, qui uno die lucta ſimul & pancratio coronantur, vocant novo more victorias: ita Cimon, qui pariter uno die pedeſtri & navali laurea Græciam coronavit, jure aliquam habeat inter duces prærogativam. Jam Lucullo patria, Cimon patriæ ſuæ imperium tribuit; & ſuperior dominanti in ſocios adjecit ditiones hoſtium, hic ei, quam alios ſequentem acceperat, ſimul & imperium in ſocios & de hoſtibus tradidit palmam. Siquidem Perſas victos expulit armis mari, Lacedæmonios vero permovit ut ſua ſponte imperio cederent. Porro ſi officium ſummum imperatoris eſt obſequentes benevolentia efficere, Lucullus a militibus ſuis contemptus, Cimon apud ſocios in admiratione fuit. Siquidem ad hunc tranſierunt, ab illo defecerunt. Ille, quorum dux profectus fuerat, ab iis rediit deſertus. Hic, cum quibus erat ad aliis parendum emiſſus, his ipſe ſignum dans domum eſt revectus; quum tria confeciſſet reipub. ſuæ omnium difficillima, apud hoſtes pacem, imperium inter ſocios, cum Lacedæmoniis concordiam. Jam vero quum uterque magna regna exſcindere & ſubjugare totam Aſiam aggreſſus eſſet, non potuerunt res perducere ad effectum: Cimon prorſus per fortunam; nam imperator in ſecundo rerum ſucceſſu ſublatus morte eſt. Lucullum non ex toto liberes culpa, ſive ignoravit, ſive

αἰτίας, εἴτ' ἠγνόησεν, εἴτ' οὐκ ἐθεράπευσε τὰς ἐν τῷ στρατιωτικῷ διαφορὰς καὶ μέμψεις, ἐφ' ὧν εἰς τηλικαύτας ἀπεχθείας προῆλθεν. ἢ τοῦτό γε καὶ πρὸς Κίμωνα κοινόν ἐστι. καὶ γὰρ ἐκεῖνον ὑπήγαγόν τε εἰς δίκας οἱ πολῖται, καὶ τελευτῶντες ἐξωστράκισαν, ἵν' αὐτοῦ δέκα ἐτῶν, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, τῆς φωνῆς μὴ ἀκούσωσιν. αἱ γὰρ ἀριστοκρατικαὶ φύσεις ὀλίγα τοῖς πολλοῖς ἅδουσι καὶ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι· τὰ δὲ πολλὰ προσβιαζόμεναι, τῷ κατευθύνειν διαστρεφομένους ἀνιῶσιν, ὥσπερ οἱ τῶν ἰατρῶν δεσμοὶ, καίπερ εἰς τὰ κατὰ φύσιν ἄγοντες τὰς παραρθρήσεις. ταύτης μὲν οὖν ἴσως ἀπαλλακτέον τῆς αἰτίας ἑκάτερον.

Πολὺ δ' ὁ Λούκουλλος προῆλθε τῷ πολέμῳ, τόν τε Ταῦρον ὑπερβαλὼν στρατοπέδῳ Ῥωμαίων πρῶτος, καὶ τὸν Τίγριν διαβὰς, καὶ τὰ βασίλεια τῆς Ἀσίας ἐν ὄψει τῶν βασιλέων, Τιγρανόκερτα καὶ Κάβειρα, καὶ Σινώπην καὶ Νίσιβιν ἑλὼν καὶ καταφλέξας, καὶ τὰ μὲν βόρεια, μέχρι Φάσιδος, τὰ δὲ ἑῷα, μέχρι Μηδίας, τὰ δὲ πρὸς νότον καὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν οἰκειωσάμενος διὰ τῶν Ἀραβικῶν βασιλειῶν· συντρίψας δὲ τὰς δυνάμεις τῶν βασιλέων, ἀπολειφθεὶς δὲ μόνου τοῦ τὰ σώματα λαβεῖν, ὥσπερ θηρίων εἰς ἐρημίας καὶ ὕλας ἀστιβεῖς καὶ ἀβάτους ἀποδιδρασκόντων. τεκμήριον δὲ μέγα· Πέρσαι μὲν γὰρ, ὡς οὐδὲν μέγα πεπονθότες ὑπὸ Κίμωνος, εὐθὺς ἀντετάττοντο τοῖς Ἕλλησι, καὶ τήν γε πολλὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ κρατήσαντες διέφθειραν. Τιγράνου δὲ καὶ Μιθριδάτου μετὰ Λούκουλλον οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐγένετο, ἀλλ' ὁ μὲν, ἀσθενὴς ἤδη καὶ συγκεκομμένος ὑπὸ τῶν πρώτων ἀγώνων, οὐδ' ἅπαξ ἐτόλμησε δεῖξαι Πομπηΐῳ τὴν δύναμιν ἔξω

τοῦ

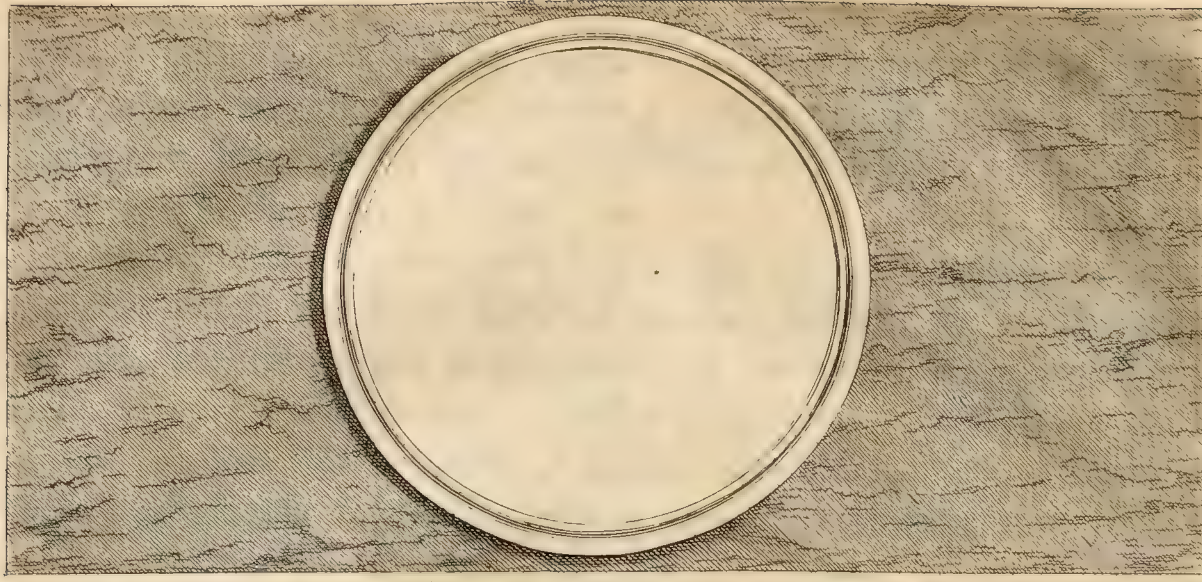
ſive non lenivit exercitus ſui offenſiones & querelas, quibus fuit uſque adeo ab ipſo alienatus. An vero hoc habet cum Cimone commune? Quippe cives & vocaverunt eum identidem in judicium & in exilium denique exegerunt, ne vocem ejus annos decem (ut Plato ait) audirent. Etenim gravia optimatium ingenia parum ſunt multitudini accepta aut jucunda, ſed fere, dum urgent ut corrigant vel diſtortos, pungunt ſicut medicorum vincula, quamvis in articulos ſuos hæc reponant luxata. Uterque igitur ſit fortaſſe hac noxa eximendus.

At longius promovit bellum Lucullus, qui Taurum cum exercitu Romano ſuperavit primus, Tigrim trajecit, regias Aſiæ ante regum oculos, Tigranocerta, Cabira, Sinopen, & Niſibin expugnavit inflammavitque. Tractum ſeptentrionalem ad Phaſim uſque, orientalem ad Mediam, auſtralem uſque ad mare rubrum & regna Arabiæ ſubegit. Vires regum obtrivit. Sola ei elapſa corpora ſunt inſtar ferarum in deſerta inviaſque & inacceſſas aufugientium ſylvas. Hujus rei ſit magnum illud indicium. Siquidem Perſæ, quaſi nullo accepto a Cimone detrimento, repetierunt extemplo Græcos bello, magnaſque eorum copias in Ægypto fuderunt oppreſſeruntque: Tigranis vero & Mithridatis poſt Lucullum factum aliud extitit nullum; verum hic enervatus jam ac prœliis fractus prioribus, ne ſemel quidem Pompeio oſtendere extra vallum ſuſtinuit

aci-

τοῦ χάρακος, ἀλλὰ φυγὼν εἰς Βόσπορον κατέβη, κἀκεῖ κατέστρεψε. Τιγράνης δ' αὐτὸς ἑαυτὸν γυμνὸν καὶ ἄνοπλον φέρων ὑπέρριψε Πομπηΐῳ, καὶ τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, ἔθηκε πρὸ τῶν ποδῶν, οὐ τοῖς ἑαυτοῦ κολακεύων Πομπήϊον, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ Λουκούλλου τεθριαμβευμένοις. ἠγάπησε γοῦν ἀπολαμβάνων τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, ὡς ἀφῃρημένος πρότερον. μείζων οὖν στρατηγὸς, ὥσπερ ἀθλητὴς, ὁ τῷ μεθ' ἑαυτὸν ἀσθενέστερον παραδοὺς τὸν ἀντίπαλον. ἔτι τοίνυν Κίμων μὲν συντετριμμένην τὴν βασιλέως δύναμιν, καὶ τὸ Περσῶν φρόνημα συνεσταλμένον ἥτταις μεγάλαις καὶ ἀπαύστοις φυγαῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους καὶ Παυσανίου καὶ Λεωτυχίδου καταλαβὼν, ἐπενέβη, καὶ προπεπτωκότων καὶ προηττημένων ταῖς ψυχαῖς τὰ σώματα ῥᾳδίως ἐνίκησε· Λουκούλλῳ δὲ Τιγράνης, ἀήττητος ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μέγα φρονῶν, συνέπεσε. πλήθει δ' οὐδ' ἄξιον παραβαλεῖν τοῖς ἐπὶ Λούκουλλον συνελθοῦσι τοὺς ὑπὸ Κίμωνος κρατηθέντας. ὥστε παντὶ μεταλαμβάνοντι δυσδιαίτητον εἶναι τὴν κρίσιν. ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον ἀμφοτέροις ἔοικεν εὐμενὲς γενέσθαι, τῷ μὲν ἃ χρὴ κατορθοῦν, τῷ δ' ἃ φυλάττεσθαι χρὴ, προμηνύον· ὥστε καὶ τὴν παρὰ τῶν θεῶν ψῆφον αὐτοῖς ὑπάρχειν, ὡς ἀγαθοῖς καὶ θείοις τὴν φύσιν ἀμφοτέροις.

aciem, ſed in Boſphorum fuga delatus, exſpiravit. Tigranes ad genua ſe Pompeii nudum & inermem abjecit, detractumque capiti diadema ad pedes ejus depoſuit, Pompeio non ornamentis blandiens ſuis, ſed illis de quibus triumphaverat Lucullus. Quare putavit actum ſecum præclare, quum inſignia regia redderentur ſibi, velut ante iis exutus. Itaque dux celſior ille ſicut athleta ſit, qui ſucceſſori ſuo debilitatum tradit adverſarium. Ad hæc Cimon, quum regis obtritos nervos accepiſſet ingentibus cladibus effuſiſſimiſque fugis, & ſpiritus fractos Perſarum a Themiſtocle, Pauſania, Leotychide, inſultavit in eos, & quorum ante oppreſſi dejectique fuerant animi, horum ſuperavit facile corpora: at cum Lucullo Tigranes prœliis invictus multis atque inde elatus ſigna contulit. Numero vero haudquaquam æquiparandi ſunt cum illis qui contra Lucullum ſteterunt, hi qui profligati fuerunt a Cimone. Quamobrem omnia invicem æſtimanti difficilis ſit explicatu diſceptatio. Nam videntur & Dii utrique fuiſſe propitii, qui uni ea quæ perpetranda eſſent, alteri, quæ præcavenda, prænuntiavere. Ita Dii quoque teſtimonium ambobus ut bonis & natura præditis divina dedere.

Ν Ι Κ Ι Α Σ.

ΕΠΕΙ δοκοῦμεν οὐκ ἀτόπως τῷ Νικίᾳ τὸν Κράσσον παραβάλλειν, καὶ τὰ Παρθικὰ παθήματα τοῖς Σικελικοῖς, ὥρα παραιτεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς συγγράμμασι τούτοις, ὅπως ἐπὶ ταῖς διηγήσεσιν, αἷς Θουκυδίδης, αὐτὸς αὑτοῦ περὶ ταῦτα παθητικώτατος, ἐναργέστατος, ποικιλώτατος γενόμενος, ἀμιμήτως ἐξενήνοχε, μηδὲν ἡμᾶς ὑπολάβωσι πεπονθέναι Τιμαίῳ πάθος ὅμοιον· ὃς ἐλπίσας τὸν μὲν Θουκυδίδην ὑπερβαλέσθαι δεινότητι, τὸν δὲ Φίλιστον ἀποδείξειν παντάπασι φορτικὸν καὶ ἰδιώτην, διὰ μέσων ὠθεῖται τῇ ἱστορίᾳ τῶν μάλιστα κατωρθωμένων ἐκείνοις ἀγώνων, καὶ ναυμαχιῶν, καὶ δημηγοριῶν, οὐ μὰ Δία

Παρὰ Λύδιον ἅρμα πεζὸς ἰχνεύων,

ὥς φησι Πίνδαρος· ἀλλ' ὅλως τις ὀψιμαθὴς καὶ μειρακιώδης φαινόμενος ἐν τούτοις, καὶ κατὰ τὸν Δίφιλον, παχὺς, ὠνθυλευμένος στέατι Σικελικῷ· πολ-

QUANDO viſum nobis non abſonum eſt, ut cum Nicia Craſſum, & clades Parthicas contenderemus cum Siculis, primum deprecandi & obſecrandi mihi ſunt horum commentariorum lectores, ut in hac hiſtoria, in qua Thucydides ſupra ingenium humanum explicanda, affectu movendo, illuſtratione & varietate ſeipſum ſuperavit, nemo imitari nos Timæum ſuſpicetur velle, qui dum Thucydidis ſe ſuperare eloquentiam ſperat poſſe, & illepidum plane oſtendere Philiſtum rudemque, per medias ruit victorias, & prœlia navalia, concioneſque, quas res præcipue ſumma cum laude deſcripſerunt illi, ne hercule juxta Lydium quidem currum pedibus incedens (ut Pindarus ait) verum oſtendit ſe prorſus impolitum, infantem, atque (ut Diphili verbis utar) pinguem & Siculo oblitum adipe; ſub-

πολλαχοῦ δ᾽ ὑπορρέων εἰς τὸν Ξέναρχον. ὥσπερ ὅταν λέγῃ τοῖς Ἀθηναίοις οἰωνὸν ἡγήσασθαι γεγονέναι, τὸν ἀπὸ τῆς νίκης ἔχοντα τοὔνομα στρατηγὸν, ἀντειπόντα πρὸς τὴν στρατηγίαν· καὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν προσημαίνειν αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ὡς ὑπὸ Ἑρμοκράτους τοῦ Ἕρμωνος πλεῖστα πείσονται παρὰ τὸν πόλεμον. ἔτι δ᾽, εἰκὸς εἶναι τὸν Ἡρακλέα τοῖς μὲν Συρακουσίοις βοηθεῖν, διὰ τὴν κόρην παρ᾽ ἧς ἔλαβε τὸν Κέρβερον· ὀργίζεσθαι δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι τοὺς Αἰγεστέας, ἀπογόνους ὄντας Τρώων, ἔσωζον, αὐτὸς δ᾽ ὑπὸ Λαομέδοντος ἀδικηθεὶς, ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν. ἀλλὰ τούτῳ μὲν ἴσως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμμελείας ταῦτά γε γράφειν ἐπῄει, καὶ τὴν Φιλίστου διάλεκτον εὐθύνειν, καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη λοιδορεῖσθαι. ἐμοὶ δ᾽ ὅλως μὲν ἡ περὶ λέξιν ἅμιλλα καὶ ζηλοτυπία πρὸς ἑτέρους, μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν· ἂν δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα γίγνηται, καὶ τελέως ἀναίσθητον. ἃς γοῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος, ἐπεὶ παρελθεῖν οὐκ ἔστι, μάλιστά γε δὴ τὸν τρόπον καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν καλυπτομένην περιεχούσας, ἐπιδραμὼν βραχέως καὶ διὰ τῶν ἀναγκαίων, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀμελὴς δοκῶ καὶ ἀργὸς εἶναι, τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ᾽ ἑτέρων δ᾽ εἰρημένα σποράδην, ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψηφίσμασιν εὑρημένα παλαιοῖς, πεπείραμαι συναγαγεῖν· οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἤθους καὶ τρόπου παραδιδούς.

Ἐνε-

ſubinde vero ad Xenarchum delabitur, ut quum omen factum Athenienſibus narrat exiſtimare ſe, ex eo quod dux qui a victoria nomen habebat, repugnaret ne ſibi mandaretur bellum : atque ex ſtatuarum mutilatione præſignificari a Diis, clades illos bello ab Hermocrate Hermonis plurimas accepturos. Ad hæc, veriſimile fuiſſe Syracuſanis Herculem Proſerpinæ gratia, a qua acceperat Cerberum, ſuppetias venturum; & infeſtum fore Athenienſibus, quod Ægeſteos Trojanorum ſobolem tuerentur, quum injuriis ipſe ab Laomedonte laceſſitus funditus evertiſſet urbem Trojam. Cæterum huic fortaſſe ab eodem judicio hæc ſubiit ſcribere, & dictionem reprehendere Philiſti, Platonemque atque Ariſtotelem inſectari. Mihi quidem de ſtilo cum quibuſvis certamen & æmulatio plane puſilli animi & cavillatorii videtur eſſe, in iis vero quæ imitari queat nemo, etiam prorſus inſulſi & ſtupidi. Quas igitur res geſtas expoſuerunt Thucydides & Philiſtus, quando eas præterire non licet, præcipue quidem quæ ingenium, & motus illius viri ſub calamitatibus reconditos multis & magnis detegunt, has ne ſemel habear incurius & ſegnis, quatenus res poſtulabit, perſtringam : quæ vero vulgus fugiunt, ac quæ alii dixerunt ſparſim, aut in monumentis vel plebiſcitis antiquis extant, ea contrahere ſtudebo, non quo hiſtoriam conſarcinem infrugiferam, ſed eam quæ indolem viri & mores ob oculos ponat tradam.

Pri-

Ἔνεστιν οὖν περὶ Νικίου πρῶτον εἰπεῖν ὃ γέγραφεν Ἀριστοτέλης, ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν πολιτῶν, καὶ πατρικὴν ἔχοντες εὔνοιαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν δῆμον, Νικίας ὁ Νικηράτου, καὶ Θουκυδίδης ὁ Μιλησίου, καὶ Θηραμένης ὁ Ἄγνωνος· ἧττον δὲ οὗτος ἢ ἐκεῖνοι. καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν, ὡς ξένος ἐν Κέῳ, λελοιδόρηται, καὶ διὰ τὸ μὴ μόνιμον ἀλλὰ καὶ ἐπαμφοτερίζον ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας, ἐπεκλήθη κόθορνος. ἐκείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν, καὶ πολλὰ Περικλεῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν προϊστάμενος ἀντεπολιτεύσατο. νεώτερος δὲ Νικίας γενόμενος, ἦν μὲν ἔν τινι λόγῳ καὶ Περικλέους ζῶντος, ὥστε κἀκείνῳ συστρατηγῆσαι, καὶ καθ᾽ αὐτὸν ἄρξαι πολλάκις. Περικλέους δ᾽ ἀποθανόντος, εὐθὺς εἰς τὸ πρωτεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ γνωρίμων, ἀντίταγμα ποιουμένων αὐτὸν πρὸς τὴν Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον εἶχεν εὔνουν συμφιλοτιμούμενον. ἴσχυε μὲν γὰρ ὁ Κλέων μέγα, γεροντα-γωγῶν, καὶ ἀναμισθαρνεῖν διδούς· ὅμως δὲ καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ θράσος ὁρῶντες αὐτοὶ οἷς πρὸς χάριν ἔπραττεν, οἱ πολλοὶ τὸν Νικίαν ἐπήγοντο. καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ᾽ ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνὸν, ἀλλ᾽ εὐλαβείᾳ τινὶ μεμιγμένον, αὐτῷ τῷ δεδιέναι δοκοῦντι τοὺς πολλοὺς δημαγωγοῦν. τῇ φύσει γὰρ ὢν ἀθαρσὴς καὶ δύσελπις, ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυπτεν εὐτυχίᾳ τὴν δειλίαν· κατώρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν. τὸ δ᾽ ἐν τῇ πολιτείᾳ ψοφοδεὲς, καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐθορύβητον αὐτοῦ,

Primum de Nicia habeo dicere quod ſcriptum reliquit Ariſtoteles, tres extitiſſe optimos cives, qui patria erga populum benevolentia & amore fuerunt, Niciam Nicerati, Thucydidem Mileſii, & Theramenem Agnonis: verum hunc quam illos minus. Etenim ob pudenda natalia, ut hoſpes ex Cea, perſtrictus eſt, atque ob inconſtantiam, quodque modo harum modo illarum partium in repub. eſſet, cothurnus dictus. Thucydides fuit illis ætate prior, diuque Periclis actionibus populo aſſentantis pro optimatibus propugnans reſtitit. Ætatis Nicias inferioris. Habuit autem nomen aliquod etiam vivo Pericle, ut collega quoque ejus in bello gerendo fuerit, & ipſe ſolus non unum geſſit magiſtratum. Defuncto Pericle ſtatim eſt in primum locum elatus a locupletibus potiſſimum & nobilioribus, qui arcem eum adverſus Cleonis fecerunt ſcelera & audaciam. Attamen & populi tenuit benevolentiam, qui eum item provexit. Siquidem pollebat multum Cleon ex eo quod ad gratiam emerendam populi ſenectutem componeret ſuam, & largitiones ei objiceret. Immodicam tamen hominis cupiditatem, impudentiam & audaciam, quum viderent illi ipſi erga quos eſſet ambitioſus, plerique amplectebantur Niciam. Neque enim plus ſatis gravitas hujus auſtera erat vel odioſa, ſed cum certo temperata metu populi, qui eo ipſo, quod vereri putaretur multitudinem, illius favorem alliciebat. Nam quum natura eſſet timidus & diffidentiæ plenus, tegebat in bello timiditatem fœlicitate. Expeditiones enim ejus habuerunt omnes ſucceſſum. At formido in repub. gerenda atque adverſus calumniatores ejus trepidatio videbatur etiam po-

τοῦ, καὶ δημοτικὸν ἐδόκει, καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ᾽ εὐνοίας τοῦ δήμου παρέχειν, τῷ δεδιέναι τοὺς ὑπερέχοντας, αὔξειν δὲ τοὺς δεδιότας. τοῖς γὰρ πολλοῖς τιμὴ μεγίστη παρὰ τῶν μειζόνων, τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι.

Περικλῆς μὲν οὖν ἀπό τε ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγων, οὐδενὸς ἐδεῖτο σχηματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον, οὐδὲ πιθανότητος. Νικίας δὲ, τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσίᾳ δὲ προέχων, ἀπ᾽ αὐτῆς ἐδημαγώγει, καὶ τῇ Κλέωνος εὐχερείᾳ καὶ βωμολοχίᾳ πρὸς ἡδονὴν μεταχειριζομένῃ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρεξάγειν ἀπίθανος ὢν, χορηγίαις ἀνελάμβανε καὶ γυμνασιαρχίαις, ἑτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον, ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ἅπαντας. εἱστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ᾽ ἡμᾶς τό, τε παλλάδιον ἐν ἀκροπόλει, τὴν χρύσωσιν ἀποβεβληκὸς, καὶ ὁ τοῖς χορηγικοῖς τρίποσιν ὑποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς. ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγήσας, ἐλείφθη δὲ οὐδέποτε. λέγεται δ᾽ ἔν τινι χορηγίᾳ παρελθεῖν οἰκέτης αὐτῷ κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὀφθῆναι καὶ μέγιστος, οὔπω γενειῶν. ἡσθέντων δὲ τῶν Ἀθηναίων τῇ ὄψει, καὶ κροτούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀναστὰς ὁ Νικίας, εἶπεν ὡς οὐχ ὅσιον ἡγοῖτο δουλεύειν καταπεφημισμένον Θεῷ σῶμα, καὶ τὸν νεανίσκον ἀπηλευθέρωσε. μνημονεύεται δ᾽ αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δῆλον, ὡς λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. τῶν γὰρ χορῶν, οὓς αἱ πόλεις ἔπεμπον ᾀσομένους τῷ Θεῷ, προσπλεόντων μὲν ὡς ἔτυχεν, εὐθὺς δ᾽ ὄχλου πρὸς τὴν

ναῦν

popularis, magnaſque ei opes ex populi ſtudio conciliare: quod eos qui ſe deſpiciant habeat ſuſpectos, evehat vero illos qui metuant. Quippe hic habetur a potentioribus honos plebi maximus, quum non contemnitur.

Ac Pericles quidem, qui ſolida virtute, & vi dicendi civitatem gubernabat, nullo fuco ad multitudinem opus habebat, nec gratia artificio colligenda. Quibus Nicias quum deficeretur, præcelleret autem opibus, his deliniebat plebem. Quia vero erat ad Cleonem, qui levitate & ſcurrilitate populum Athenienſem mulcebat, ſimilibus æquandum artibus ineptus, oblectabat choragiis, gymnaſiarchiis, muneribuſque hujuſcemodi aliis populum, ſplendore antecedens & munificentia qua prioris qua ſuæ memoriæ omnes. Extitit ex donis ejus etiam noſtra ætate ſignum Minervæ in arce, auro quo inductum fuerat deperdito, atque in æde Liberi patris ſubjecta menſis choragicis ædicula. Choragus enim frequenter vicit, ſuperatus eſt nunquam. Fertur in choragio quodam ſervus ejus ornatus Bacchi perſona tranſiiſſe, forma & proceritate corporis eximia, etiamnum imberbis. Commoto ejus aſpectu populo, ac diu applaudente, exſurgens Nicias, nefas dixit arbitrari ſe eſſe, ut corpus quod Deo omnium vocibus eſſet declaratum ſimile, in ſervitute teneretur, atque adoleſcentem manumiſit. Jam commemorantur ejus in Delo magnifica & religioſa munera. Nam quum chori, quos civitates ad canendum mittebant in Apollinis honorem, appellerent promiſcue, & quia navi turba repente occur-

rente

ναῦν ἀπαντῶντος, ᾄδειν κελευομένων κατ' οὐδένα κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀσυντάκτως ἀποβαινόντων ἅμα καὶ στεφανουμένων, καὶ μεταμφιεννυμένων, ἐκεῖνος ὅτε τὴν θεωρίαν ἦγεν, αὐτὸς μὲν εἰς Ῥηνίαν ἀπέβη τὸν χορὸν ἔχων, καὶ τὰ ἱερεῖα, καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν, ζεῦγμα δὲ πεποιημένον Ἀθήνησι πρὸς τὰ μέτρα, καὶ κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσεσι καὶ βαφαῖς, καὶ στεφάνοις, καὶ αὐλαίαις κομίζων, διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε τὸν μεταξὺ Ῥηνίας καὶ Δήλου πόρον, οὐκ ὄντα μέγαν. εἶθ' ἅμα ἡμέρᾳ τήν τε πομπὴν τῷ Θεῷ καὶ τὸν χορὸν ἄγων κεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ ᾄδοντα, διὰ τῆς γεφύρας ἀπεβίβαζε. μετὰ δὲ τὴν θυσίαν, καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰς ἑστιάσεις, τόν τε φοίνικα τὸν χαλκοῦν ἔστησεν, ἀνάθημα τῷ Θεῷ, καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν πριάμενος καθιέρωσεν, οὗ τὰς προσόδους ἔδει Δηλίους καταθύοντας ἑστιᾶσθαι, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικίᾳ παρὰ τῶν Θεῶν αἰτουμένους. καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν, ἣν ὥσπερ φύλακα τῆς δωρεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν. ὁ δὲ φοῖνιξ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀποκλασθεὶς ἐνέπεσε τῷ Ναξίων ἀνδριάντι τῷ μεγάλῳ, καὶ ἀνέτρεψεν.

Τούτοις δ' ὅτι μὲν πολὺ τὸ πρὸς δόξαν καὶ φιλοτιμίαν πανηγυρικὴν καὶ ἀγοραῖόν ἐστιν, οὐκ ἄδηλον· ἀλλὰ τῷ λοιπῷ τρόπῳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἤθει πιστεύσειεν ἄν τις εὐσεβείας ἐπακολούθημα τὴν τοιαύτην χάριν καὶ δημαγωγίαν γενέσθαι. σφόδρα γὰρ ἦν τῶν ἐκπεπληγμένων τὰ δαιμόνια, καὶ θειασμῷ προσκείμενος, ὥς φησι Θουκυδίδης. ἐν δέ τινι τῶν Πασιφῶντος διαλόγων γέγραπται, ὅτι καθ' ἡμέραν ἔθυε τοῖς Θεοῖς, καὶ μάντιν ἔχων ἐπὶ τῆς

οἰκίας,

rente, canere jubebantur nullo ordine, ſed nimia feſtinatione incompoſite ſimul deſcenderent de navi, coronas ſumerent & veſtes, ille, quum dux chori eo miſſus eſſet, trajecit ſecum in Rhenen chorum, victimaſque & reliquum apparatum trahens, ad hæc, pontem Athenis paratum competentem atque eximie excultum auro, pictura, ſertis, tapetibus deportans, nocte fretum eo inter Rhenen & Delum medium, quod non eſt latum, junxit. Mox ubi diluxit, pompam Deo & chorum magnifice comptum cantantemque traduxit ſuper pontem. Secundum ſacra, ludos & epulum, palmam æneam Apollini poſuit, prædiumque ſacravit, quod decem millibus drachmarum comparaverat: cujus vectigal impenderent in ſolenne epulum Delii, multam fœlicitatem ab Diis Niciæ precantes. Id eſt enim inciſum in pila, quam pro doni cuſtode reliquit in Delo. Palma illa a vento eliſa in Naxiorum excelſam ſtatuam procidit, atque eam dejecit.

His non obſcurum eſt multam ſubeſſe gloriæ captationem ambitionemque plauſibilem & forenſem. Verum ex vita reliqua ejus & moribus conjecturam feceris religionis fuiſſe eam magnificentiam & largitionem comitem. Oppido namque expaveſcebat Deos, & ſuperſtitioni (ut ait Thucydides) erat implicitus. Ut relatum autem in quodam Paſiphontis dialogo eſt, quotidie ſacris operabatur. Aruſpicem autem domi tenens, prætexe-

texe-

οἰκίας, προσεποιεῖτο μὲν ἀεὶ σκέπτεσθαι περὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα, περὶ τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀργυρείων μετάλλων. ἐκέκτητο γὰρ ἐν τῇ Λαυρειωτικῇ πολλὰ καὶ μεγάλα εἰς πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύνους δὲ τὰς ἐργασίας ἔχοντα. καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων ἔτρεφεν αὐτόθι, καὶ τῆς οὐσίας ἐν ἀργυρείῳ τὸ πλεῖστον εἶχεν. ὅθεν οὐκ ὀλίγοι περὶ αὐτὸν ἦσαν αἰτοῦντες καὶ λαμβάνοντες. ἐδίδου γὰρ οὐχ ἧττον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις, ἢ τοῖς εὖ πάσχειν ἀξίοις. καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε πονηροῖς ἡ δειλία, καὶ τοῖς χρηστοῖς ἡ φιλανθρωπία. λαβεῖν δὲ περὶ τούτων μαρτυρίαν, καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἐστι. Τηλεκλείδης μὲν γὰρ εἴς τινα τῶν συκοφαντῶν ταυτὶ πεποίηκε,

Χαρικλῆς μὲν οὐκ ἔδωκε μνᾶν, ἵν' αὐτὸν μὴ λέγῃ,
Ὡς ἔφυ τῇ μητρὶ παίδων πρῶτος ἐκ βαλαντίου.
Τέσσαρας δὲ μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου·
Ὧν δ' ἕκατι τοῦτ' ἔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ἐγὼ
Οὐκ ἐρῶ. φίλος γὰρ ἀνὴρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ.

ὁ δ' ὑπ' Εὐπόλιδος κωμῳδούμενος ἐν τῷ Μαρικᾷ, παράγων τινὰ τῶν ἀπραγμόνων καὶ πενήτων, λέγει,

Πόσου χρόνου γὰρ συγγεγένησαι Νικίᾳ;
Οὐδ' εἶδον, εἰ μὴ ἔναγχος ἑστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.
Ἀνὴρ ὁμολογεῖ Νικίαν ἑωρακέναι.
Καὶ τί μαθὼν ἂν εἶδεν, εἰ μὴ προὐδίδου.
Ἠκούσατ', ὦ συνήλικες, ἐπαυτοφώρῳ Νικίαν εἰλημμένον.
Ὑμεῖς γὰρ ὦ φρενοβλαβεῖς λάβοιτ' ἂν ἄνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι.

ὁ

prætexebat perpetuo ſe de repub. Deos conſulere: at quærebat fere de rebus privatis ſuis, maxime de argenti fodinis. Siquidem tenebat in agro Lauriotico multas & fructuoſas: verum eas non citra periculum exercebat, manum magnam illic alebat ergaſtulorum, ac facultates ejus erant fere in argento poſitæ. Unde non pauci ſectabantur eum petentes & accipientes: quippe non ſecus his a quibus metuebat, quam illis qui erant beneficio digni, largiebatur. Atque omnino erat improbis timiditas ejus, & humanitas probis pro reditu. De his accipias vel a comicis teſtimonium: Teleclides enim in quadruplatorem quendam hoſce verſus ſcripſit,

Charicles minam nec obtulit, ſibi ne dent probro,
Quod ſatus matri ſit e crumenula præ fratribus.
At quater minam dedit, Nicerato qui natus eſt,
Nicias. Cur fecerit, quamvis ſciam, non dico tamen:
Eſt enim hic amicus, ac ſapit, niſi mens fallitur.

Ille etiam qui apud Eupolidem in Marica perſtringitur, inducens otioſum & inopem quendam ait,

Dic, quando demum es alloquutus Niciam?
Non vidi ego, niſi ſtantem nuper in foro.
Fatetur iſte Niciam vidiſſe ſe.
Sed ad quid illi viſus eſt, ni proderet?
Audiſtis æquales mei deprenſum in ipſa re teneri Niciam.
Sicne ergo vecordes virum vos optimum culpæ reum deprenditis?

Cleon

ὁ δ' Ἀριστοφάνους Κλέων, ἀπειλῶν λέγει,

Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας, καὶ Νικίαν ταράξω.

ὑποδηλοῖ δὲ καὶ Φρύνιχος τὸ ἀθαρσὲς αὐτοῦ καὶ καταπεπληγμένον ἐν τούτοις·

Ἦν γὰρ πολίτης ἀγαθός, ὡς εὖ οἶδ' ἐγώ,
Κοὐχ ὑποταγεὶς ἐβάδιζεν, ὥσπερ Νικίας.

Οὕτω δὴ διακείμενος εὐλαβῶς πρὸς τοὺς συκοφάντας, οὔτε συνεδείπνει τινὶ τῶν πολιτῶν, οὔτε κοινολογίαις, οὔτε συνδιημερεύσεσιν ἐνέβαλλεν ἑαυτόν, οὐδ' ὅλως ἐσχόλαζε ταῖς τοιαύταις διατριβαῖς· ἀλλ' ἄρχων μὲν, ἐν τῷ στρατηγίῳ διετέλει μέχρι νυκτός· ἐκ δὲ βουλῆς ὕστατος ἀπῄει, πρῶτος ἀφικνούμενος. εἰ δὲ μηδὲν ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσπρόσοδος ἦν καὶ δυσέντευκτος, οἰκουρῶν καὶ κατακεκλεισμένος. οἱ δὲ φίλοι τοῖς ἐπὶ ταῖς θύραις φοιτῶσιν ἐνετύγχανον, καὶ παρῃτοῦντο συγγνώμην ἔχειν, ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσίας χρείας τινὰς καὶ ἀσχολίας ὄντος. καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα συντραγῳδῶν, καὶ συμπεριτιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν, Ἱέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου, περί τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ· προσποιούμενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς εἰς Ἰταλίας ἀποικίας ἡγεμὼν γενόμενος, ἔκτισε Θουρίους. οὗτος οὖν ὁ Ἱέρων τά τε πρὸς τοὺς μάντεις ἀπόρρητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ, καὶ λόγον ἐξέφερεν εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐπίπονόν τινα καὶ ταλαίπωρον διὰ τὴν πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίον, ᾧ γ' ἔφη καὶ περὶ λουτρὸν ὄντι καὶ περὶ δεῖπνον ἀεί τι προσ-

Cleon etiam apud Ariſtophanem minitabundus ait,

Os obſtruam oratoribus, tum Niciam movebo.

Innuit item animum trepidum ejus & attonitum Phrynichus hiſce verſibus,

Nam quod bonus civis fuit, certo ſcio,
Nec ſuſtulit trepidos pedes, ut Nicias.

Quum igitur ita timeret ſibi a calumniatoribus, apud neminem civium cœnabat, non confabulationibus, non converſationibus ad tempus fallendum dabat ſe, nec omnino ejuſcemodi vacabat oblectamentis: ſed archon hærebat ad noctem uſque in prætorio, curiam primus ingrediebatur, noviſſimus egrediebatur. Nihil ſi haberet in publico negotii, difficilis aditus ad eum erat, & conveniendi copia, domo autem incluſus deſidebat. Amici alloquebantur eos, qui ad fores ventitabant, precabanturque veniam ut darent, quod diſtentus etiam tum Nicias eſſet publicis negotiis curiſque. Erat Hiero præcipue hujus adminiſter tragœdiæ, faſtumque & opinionem ei adjungebat. Hic eductus apud Niciam fuerat, in literiſque ac muſica ab eo inſtitutus. Filium autem ferebat ſe eſſe Dionyſii, qui dictus Chalcus fuit, cujus extant adhuc poemata. Dux is coloniæ fuit in Italiam deducendæ, & Thurios condidit. Hiero hic arcana cum aruſpicibus Niciæ tranſigebat, ſermoneſque diſſipabat in vulgus, reipub. cauſa eum ærumnoſam & miſeram vitam agere: cui ait & in balneo, & ſuper cœnam ſemper aliquid

προσπίπτειν δημόσιον· ἀμελῶν δὲ τῶν ἰδίων, ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντίζειν, μόλις ἄρχεται καθεύδειν περὶ πρῶτον ὕπνον. ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα διάκειται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ προσηνὴς οὐδὲ ἡδύς ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τούτους προσαποβέβληκε τοῖς χρήμασι πολιτευόμενος. οἱ δ' ἄλλοι καὶ φίλους κτώμενοι, καὶ πλουτίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος, εὐπαθοῦσι καὶ προσπαίζουσι τῇ πολιτείᾳ. τῷ δ' ὄντι τοιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἰπεῖν τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς αὐτόν·

----- προστάτην δὲ τοῦ βίου
Τὸν ὄγκον ἔχομεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν.

Ὁρῶν δὲ τῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν, ἢ τῷ φρονεῖν διαφερόντων ἀποχρώμενον εἰς ἔνια ταῖς ἐμπειρίαις τὸν δῆμον, ὑφορώμενον δ' ἀεὶ καὶ φυλαττόμενον τὴν δεινότητα, καὶ κολούοντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν δόξαν· ὡς δῆλον ἦν τῇ Περικλέους καταδίκῃ, καὶ τῷ Δάμωνος ἐξοστρακισμῷ, καὶ τῇ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν Ῥαμνούσιον ἀπιστίᾳ τῶν πολλῶν· καὶ μάλιστα δὴ τοῖς περὶ Λάχητα τὸν ἑλόντα Λέσβον, ὃς εὐθύνας διδοὺς τῆς στρατηγίας, ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμενος ξίφος ἀνεῖλεν ἑαυτόν· τὰς μὲν ἐργώδεις πάνυ καὶ μικρὰς ἐπειρᾶτο διακρούεσθαι στρατηγίας, ὅπου δ' αὐτὸς στρατεύοιτο, τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν, ὡς εἰκὸς, εἰς οὐδεμίαν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δύναμιν ἢ ἀρετὴν ἀνέφερε τὰς πράξεις, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ, καὶ κατέφευγεν εἰς τὸ θεῖον, τῷ φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. ἐπεμαρτύρει δὲ καὶ τὰ πράγματα. πολλῶν γὰρ τότε προσκρουσμάτων τῇ πόλει καὶ μεγάλων γινο-

quid objici publici negotii, & ſolicitudine reipub. procurandæ res privatas negligentem, vix circa primam vigiliam incipere eum dormire; unde corpore eſſe eum affecto, amicis nec placidum nec jucundum, verum hos quoque una cum re familiari in repub. gerenda amiſiſſe. Cæteros parare amicos ex ſuggeſtu, quæſtumque facere, atque hos in deliciis vivere, & rempub. ludos facere. Revera autem ea vita fuit Niciæ, ut de ſe ipſe illud poſſet Agamemnonis dicere,

Faſtus quidem ſpecie reliquis præcellimus,
Verum miniſtri multitudinis ſumus.

Porro populum animadvertens diſertorum & inſigniter prudentum abuti aliquoties conſiliis, ſed formidare ſemper & ſuſpectas habere eorum facultates, ſpiritibuſque horum & autoritati frænos imponere, ut ex damnatione Periclis patebat, atque ex decennali Damonis exilio, & populi adverſus Antiphontem Rhamnuſium ſuſpicionibus, præcipue vero ex Pachetis caſu, ejus qui Lesbum in ditionem redegit, (hic rationes referens geſti imperii, ipſo in tribunali ſtricto gladio ſemetipſe confodit) minutas & operoſas expeditiones elaborabat rejicere. Quod ſi quando dux eſſet, ſecuritati ſtudebat, atque ideo nimirum ſuccedebant ei res plerumque, quas nulli ſuæ ſapientiæ vel conſilio vel virtuti adſcribebat. Verum eas, quo gloriæ declinaret invidiam, contentus de ea decedere, ad fortunam delegabat, atque ad Deos confugiebat: & res ipſæ adſtipulabantur. Nam quum ſæpius id temporis civitas Athenienſis & graviter ceſpitaret,

γινομένων, οὐδενὸς ἁπλῶς ἐκεῖνος μετέσχεν, ἀλλὰ περὶ Θρᾴκην μὲν ἡττήθησαν ὑπὸ Χαλκιδέων, Καλλιάδου τε καὶ Ξενοφῶντος στρατηγούντων· τὸ δ' Αἰτωλικὸν πταῖσμα συνέβη Δημοσθένους ἄρχοντος· ἐν δὲ Δηλίῳ χιλίους αὐτῶν ἀπέβαλον Ἱπποκράτους ἡγουμένου· τοῦ δὲ λοιμοῦ τὴν πλείστην αἰτίαν ἔλαβε Περικλῆς, διὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἄστυ κατακλείσας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον, ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν τόπων καὶ διαίτης ἀήθους γινόμενον. Νικίας δὲ τούτων ἁπάντων ἀναίτιος ἔμεινε, καὶ στρατηγῶν εἷλε μὲν Κύθηρα, νῆσον εὖ κατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκυῖαν, καὶ Λακεδαιμονίους ἔχουσαν οἰκήτορας. ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης ἀφεστώτων, καὶ προσηγάγετο. κατακλείσας δὲ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν, εὐθὺς μὲν ἔσχε Μινώαν τὴν νῆσον· ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐκ ταύτης ὁρμώμενος, Νισαίας ἐκράτησεν. εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν ἀποβὰς, ἐνίκησε μάχῃ καὶ διέφθειρε Κορινθίων πολλοὺς, καὶ Λυκόφρονα τὸν στρατηγόν. ἔνθα δ' αὐτῷ συνέβη τῶν οἰκείων δύο νεκροὺς ἀπολιπεῖν, διαλαθόντας περὶ τὴν ἀναίρεσιν. ὡς οὖν τοῦτ' ἔγνω, τάχιστα τὸν στόλον ἐπιστήσας, ἔπεμψε κήρυκα πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ ἀναιρέσεως. καίτοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν, ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην· καὶ τρόπαιον ἱστάναι τοὺς τούτου τυχόντας, οὐκ ἔνθεσμον ἦν· νικᾶν γὰρ τοὺς κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν δὲ τοὺς αἰτοῦντας, ὡς λαβεῖν μὴ δυναμένους. ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ὑπέμεινε μᾶλλον προέσθαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν, ἢ καταλιπεῖν ἀτάφους δύο τῶν πολιτῶν. πορθήσας δὲ τὴν παραλίαν τῆς Λακωνικῆς, καὶ

τοὺς

pitaret, in nullius venit ille conſortium cladis, verum a Chalcidenſibus in Thracia Calliade & Xenophonte ducibus cæſi ſunt. Ætolicum vulnus eſt imperatore acceptum Demoſthene. Ad Delium mille cives amiſerunt ductu Hippocratis. Peſtis collata cauſa fere in Periclem eſt, quod turbam agreſtem belli gratia in urbem contraxiſſet, atque ita ex loci mutatione & ratione vivendi inſueta contracta eſſet lues. Omnibus his intactus Nicias permanſit. Suis autem auſpiciis Cythera cepit inſulam, opportuniſſimam adverſus Laconiam, qui ab Lacedæmoniis colebatur. Multa item in Thracia, quæ defecerant, recepit ſubegitque. Megarenſibus oppido ſuo incluſis, confeſtim inſula Minoa potitus eſt, brevique poſt hinc movens redegit Niſæam in ditionem. In fines Corinthiorum facta deſcenſione, acie victor magnum eorum numerum cum prætore Lycophrone occidit. Ibi ille duos forte ex ſuis, dum ſuſtollit cadavera, mortuos reliquit imprudens: quod ubi reſcivit, inhibito ſtatim curſu, caduceatorem miſit ad hoſtes recuperandorum cadaverum cauſa: quamvis de more & uſu qui per inducias cæſorum corpora petiiſſent, renuntiare viderentur victoriæ: neque legitimum erat ut id qui feciſſent, erigerent trophæum. Quippe victores eſſe eos qui prævalerent, nec prævalere qui peterent quod capere non poſſent. Maluit tamen profundere ille lauream & decus, quam duos cives relinquere inhumatos. Depopulatus oram Laconiæ maritimam, fuſis fugatiſque qui

arma

τοὺς ἀντιστάντας Λακεδαιμονίων τρεψάμενος, εἷλε Θυραίαν, Αἰγινητῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς αἱρεθέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας.

Ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους Πύλον τειχίσαντος ἐπεστράτευσαν ἅμα πεζῷ καὶ ναυσὶ Πελοποννήσιοι, καὶ μάχης γενομένης, ἀπελείφθησαν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, μέγα μὲν, ὥσπερ ἦν, ἡγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, χαλεπῆς δὲ καὶ δυσέργου τῆς πολιορκίας οὔσης, ἐν χωρίοις ἀνύδροις, καὶ θέρους μὲν μακρὰν καὶ πολυτελῆ τὴν περιαγωγὴν τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφαλερὰν δὲ χειμῶνος καὶ παντελῶς ἄπορον, ἤχθοντο, καὶ μετεμέλοντο πρεσβείαν Λακεδαιμονίων ἀπωσάμενοι περὶ σπονδῶν καὶ εἰρήνης ἀφικομένην πρὸς αὐτούς. ἀπεώσαντο δὲ Κλέωνος ἐναντιωθέντος, οὐχ ἥκιστα διὰ Νικίαν. ἐχθρὸς γὰρ ὢν αὐτοῦ, καὶ προθύμως ὁρῶν συμπράττοντα τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι τὰς σπονδάς. ὡς οὖν ἥ τε πολιορκία μῆκος ἐλάμβανε, καὶ δεινὰς ἀπορίας ἐπυνθάνοντο περιεστάναι τὸ στρατόπεδον, δι' ὀργῆς εἶχον τὸν Κλέωνα. τοῦ δ' εἰς τὸν Νικίαν ἐκτρέποντος τὴν αἰτίαν, καὶ κατηγοροῦντος ὅτι δειλίᾳ καὶ μαλακίᾳ προΐεται τοὺς ἄνδρας, ὡς αὐτοῦ γε στρατηγοῦντος, οὐκ ἂν περιγενομένους χρόνον τοσοῦτον, τοῖς Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέστη, τί δ' οὐχὶ καὶ νῦν αὐτὸς σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας; ὅ, τε Νικίας ἀναστὰς ἐξίστατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ, καὶ λαμβάνειν ὁπόσην βούλεται δύναμιν ἐκέλευσε, καὶ μὴ θρασύνεσθαι λόγοις ἀκινδύνοις, ἀλλ' ἔργον τι τῇ πόλει παρασχεῖν ἄξιον σπουδῆς. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο, τῷ μὴ προσδοκῆσαι τοῦτο. θορυβούμενος

arma contra tulerant Lacedæmoniis, Thyræam cepit, quam Æginetæ tenebant, captivoſque attraxit Athenas.

Poſtquam munita a Demoſthene Pylo, Peloponneſii eo cum terreſtribus & maritimis copiis contendere, pugnaque commiſſa relicti ſunt in inſula Sphacteria Spartiatæ ad quadringentos; operæ pretium, id quod erat, Athenienſes arbitrati ſunt eos capere. Cæterum quod difficilis eſſet & ardua in locis ſitientibus obſidio, quæ æſtate longinquam haberet magnique ſumptus circumvectionem neceſſariorum, hyeme vero etiam ancipitem & omnino impoſſibilem, angebantur, pænitebatque eos quod Lacedæmoniorum legatos, qui de fœdere & pace paciſcenda venerant, repuliſſent; quos rejecerant repugnante potiſſimum Niciæ cauſa Cleone. Nam quia alieno erat in hunc animo, videbat autem enixe eum præſto eſſe Lacedæmoniis, obtinuit ad populum ut pax antiquaretur. Quum igitur obſidio traheretur, & magnis conflictari neceſſariorum difficultatibus exercitum audirent, Cleoni erant infenſi. Quo detorquente in Niciam cauſam, inſimulanteque timiditate ejus & mollitia elabi e manibus milites illos: ſi ipſe præeſſet exercitui, non fuiſſe tamdiu reſtituros; extemplo ſubjecerunt Athenienſes, Quin tu etiam nunc claſſe in illos pergis? Exſurgens autem Nicias ceſſit ei provincia expeditionis ad Pylum, juſſitque quantum vellet copiarum ſumeret, neque verbis ubi abſit periculum inſoleſceret, ſed rem memorabilem præſtaret reipub. Ille primum re inopinata perculſus tergiverſabatur:

μένου· ἐγκελευομένων δὲ ταῦτα τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοῦ Νικίου καταβοῶντος, ἐξαρθεὶς καὶ ἀναφλεχθεὶς τὸ φιλότιμον, ὑπεδέξατό τε τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο, πλεύσας, ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ τοὺς ἄνδρας, ἢ ζῶντας ἄξειν Ἀθήναζε. τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἐπῆλθε γελάσαι μέγα, μᾶλλον ἢ πιστεῦσαι. καὶ γὰρ ἄλλως εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν κουφότητα καὶ μανίαν φέρειν μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀηδῶς. λέγεται γὰρ, ἐκκλησίας ποτὲ οὔσης, τὸν μὲν δῆμον καθήμενον ἄνω περιμένειν πολὺν χρόνον, ὀψὲ δ' εἰσελθεῖν ἐκεῖνον ἐστεφανωμένον, καὶ παρακαλεῖν ὑπερθέσθαι τὴν ἐκκλησίαν εἰς αὔριον. Ἀσχολοῦμαι γὰρ, ἔφη, σήμερον, ἑστιᾶν μέλλων ξένους, καὶ τεθυκὼς τοῖς Θεοῖς. τοὺς δ' Ἀθηναίους γελάσαντας, ἀναστῆναι καὶ διαλῦσαι τὴν ἐκκλησίαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τύχῃ χρησάμενος ἀγαθῇ, καὶ στρατηγήσας ἄριστα μετὰ Δημοσθένους, ἐντὸς οὗ προεῖπε χρόνου, τῶν Σπαρτιατῶν ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἔπεσον, τὰ ὅπλα παραδόντας ἤνεγκεν αἰχμαλώτους. καὶ τοῦτο τῷ Νικίᾳ μεγάλην ἤνεγκεν ἀδοξίαν. οὐ γὰρ ἀσπίδος ῥίψις, ἀλλ' αἴσχιόν τι καὶ χεῖρον ἐδόκει, τὸ δειλίᾳ τὴν στρατηγίαν ἀποβαλεῖν ἑκουσίως, καὶ προέσθαι τῷ ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος ἀφορμὰς, αὑτὸν ἀποχειροτονήσαντα τῆς ἀρχῆς. σκώπτει δ' αὐτὸν εἰς ταῦτα πάλιν Ἀριστοφάνης, ἐν μὲν Ὄρνισιν οὕτω πως λέγων,

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐχὶ νυστάζειν γέ πω
Ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾷν.

ἐν

tur: verum adhortante populo Athenienſe, & Nicia ei obſtrepente, excitatus incenſuſque ambitione ſuſcepit imperium, adjecitque ſe intra vigeſimum diem quam ſolviſſet, aut hoſtes ibi oppreſſurum, aut vivos adducturum Athenas. Id dictum libuit populo ridere potius quam credere: quippe ſoliti erant alioquin hominis levitatem & inſaniam pro ludicro non ingrate ferre. Siquidem ferunt eum quum populus in concione conſidens diu eum expectaſſet, acceſſiſſe tandem coronatum atque oraſſe ut in diem poſterum rejicerent concionem: Nam mihi, (inquit) non vacat hodie, quod ſacrificio Diis facto hoſpitibus epulum præbiturus ſum. Ita populum Athenienſem cum riſu ſurrexiſſe ac concionem dimiſiſſe.

At vero proſpera fortuna tunc uſus, bellum optime ſecundum Demoſthenem geſſit, ac intra illum quem præſtituerat diem Spartiatas illos, quotquot non ceciderunt in prœlio, armis exutos captivos duxit Athenas. Id Niciæ magnam inuſſit infamiam. Neque enim clypei viſa ea eſt abjectio, ſed turpius quiddam & fœdius, quod provinciam timiditate ultro projeciſſet, atque inimico præbuiſſet abdicato ſponte imperio tantæ rei perpetrandæ occaſiones. Qua de re Ariſtophanes rurſus in Avibus exagitat eum hiſce verbis,

Non hercle tempus dormiendi ſcilicet
Nobis datur, nec Niciæ cunctatio.

In

ἐν δὲ Γεωργοῖς ταῦτα γράφων,

> Ἐθέλω γεωργεῖν. Εἶτα τίς σε κωλύει;
> Ὑμεῖς. ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμὰς,
> Ἐάν με τῶν ἀρχῶν ἀφῆτε. Δεχόμεθα.
> Δισχίλιαι γάρ εἰσι σὺν ταῖς Νικίου.

καὶ μέντοι καὶ τὴν πόλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ, τῷ Κλέωνι τοσοῦτον προσγενέσθαι δόξης ἐάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ' ἧς βαρὺ φρόνημα καὶ θράσος ἐμπεσὸν ἀκάθεκτον, ἄλλας τε τῇ πόλει προσετρίψατο συμφορὰς, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ βήματος κόσμον ἀνελὼν, καὶ πρῶτος ἐν τῷ δημηγορεῖν ἀνακραγὼν, καὶ περισπάσας τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν μηρὸν πατάξας, καὶ δρόμῳ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος, τὴν ὀλίγον ὕστερον ἅπαντα τὰ πράγματα συγχέασαν εὐχέρειαν καὶ ὀλιγωρίαν τοῦ πρέποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτευομένοις.

Ἤδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τηνικαῦτα τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς, οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ' οἷον ἡ Αἰγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν ὁμοῦ

> Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά,

οὕτως ἡ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφότερα πολλὴ ῥυεῖσα καὶ λαμπρὰ, μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν. ὅθεν οὐδ' ἀπαλλαγεὶς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας, καιρὸν ἔσχε παντάπασιν ἀναπαῦσαι καὶ καταστορέσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς ὁδὸν τὰ πράγματα καταστήσας σωτήριον, ἐξέπεσε, ῥύμῃ καὶ σφοδρότητι

In Ruſticis ita ait.

> *Munus colendi agrum volo. Quis impedit?*
> *Vos. Mille ſed vobis dabo lubens drachmas,*
> *Me liberetis ut magiſtratu. placet:*
> *Bis mille erunt, quas Nicias dedit additis.*

Nec vero parum inſuper civitati tulit incommodi, qui tantum permiſit Cleoni gloriæ & opum accedere. Unde ſpiritibus magnis atque impotenti ſumpta audacia, cum alias reipub. invexit calamitates, quarum, in ipſum magna pars redundavit, tum decorum ſuſtulit in ſuggeſtu, inter concionandum exclamavit primus, pallium aperuit, femur percuſſit, & curſu inter dicendum eſt uſus, atque hinc ea quæ poſtea confudit totam rempub. licentia & honeſtatis contemptu eos qui publico operam dederunt imbuit.

Eadem tempeſtate concionator alius ſuccreſcebat Athenis Alcibiades non perinde immixtus, verum ſicut Ægyptiorum tellus ubertate dicitur edere ſimul,

> *Pharmaca multa bonis multis permiſta maligna:*

ita in partem utramque exuberans Alcibiadis ingenium & excellens, ad res multas novas aperuit feneſtram. Unde Cleone Nicias explicatus haudquaquam opportunitatem habuit componendæ & tranquillandæ civitatis. Sed quum in viam rempub. induxiſſet ſalutarem, impetu & vehementia Al-

δεινότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτιμίας αὖθις ἐξωσθεὶς εἰς τὸν πόλεμον. ἐπράχθη δὲ οὕτως. οἱ μάλιστα προσπολεμοῦντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἑλλάδος, Κλέων καὶ Βρασίδας ἦν, ὧν ὁ πόλεμος, τοῦ μὲν ἀπέκρυπτε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμει. τῷ μὲν γὰρ, ἀδικημάτων μεγάλων, τῷ δὲ, κατορθωμάτων ἀφορμὰς παρεῖχε. τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ μιᾷ περὶ Ἀμφίπολιν, εὐθὺς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς μὲν Σπαρτιάτας, ἔκπαλαι τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαῤῥοῦντας, ἀμφοτέρους δ' οἷον ἐκλελυμένους καὶ παρακαθιέντας ἑκουσίως τὰς χεῖρας, ἔπραττεν ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συναγαγὼν, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ ἀναπαυσάμενος, βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα πρὸς τὸν αὖθις χρόνον ποιοῖτο. τοὺς μὲν οὖν εὐπόρους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν εἰρηνικὸν εἶχεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοῖς ἐντυγχάνων ἰδίᾳ, καὶ διδάσκων, ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδιδοὺς, προεκαλεῖτο καὶ προὔτρεπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης. οἱ δ' ἐπίστευον αὐτῷ, διά τε τὴν ἄλλην ἐπιείκειαν, καὶ ὅτι τοῖς ἡλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις, ἐπιμελόμενος καὶ περιέπων φιλανθρώπως, ἐλαφροτέραν ἐποίει τὴν ἀτυχίαν. ἦσαν οὖν πρότερον πεποιημένοι τινὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ᾗ συνιόντες εἰς ταυτὸ, καὶ γευόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς, καὶ πρὸς ξένους καὶ οἰκείους ἐπιμιξίας, ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπόλεμον βίον· ἡδέως μὲν ᾀδόντων τὰ τοιαῦτα χορῶν ἀκούοντες,

Κείσθω

Alcibiadis ambitionis eſt ea ejectus, atque iterum in bellum præcipitatus. Id ad hunc modum geſtum eſt: Cleon & Braſidas erant præcipui qui pacem Græciæ diſtinerent: quorum bellum hujus ornabat virtutem, illius tegebat improbitatem. Quippe huic inclytarum rerum anſas gerendarum, illi ingentium ſcelerum ſuggerebat. Qui quum ſimul ambo uno in prœlio ad Amphipolim occubuiſſent, confeſtim Nicias, quod Spartiatas inveniret pacis jamdudum avidos, & non item animatos ad arma Athenienſes, ambos autem feſſos & manus ultro dimittentes, elaboravit ut reconciliaret duas has civitates, cæteroſque Græcos malis liberaret & reficeret, atque ita ſtabiliret nomen in poſterum fœlicitatis duraturum. Ac locupletum quidem majorumque natu, & agricolarum protinus habuit ad pacem propenſam catervam, cæterorum pleroſque privatim appellando monendoque reddidit ad bellum tardiores. Inde jam ſpe Lacedæmoniis præbita, ad quærendam adhortatus eos eſt & excitavit pacem. Qui fidem ei cum ob aliam ejus moderationem habuerunt, tum quod captorum ad Pylum & vinctorum curam agens fovenſque eos elevaſſet calamitatem. Fecerant autem ante inter ſe annuas inducias, quibus inter ſe convenientes guſtanteſque iterum quam dulcis ſecuritas, & otium hoſpitumque familiarium eſſet uſus, vitam exoptabant incruentam ac quietam. Jam cupide choros audiebant hæc canentes,

Qui-

Κείσθω δόρυ μοι μίτον ἀμφιπλέκειν ἀράχναις.

ἡδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες ἀλλ' ἀλεκτρυόνες ἀφυπνίζουσι. λοιδοροῦντες οὖν καὶ προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας, ὡς τρὶς ἐννέα ἔτη διαπολεμηθῆναι πέπρωται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω περὶ παντὸς εἰς λόγους συμβάλλοντες, ἐποιήσαντο τὴν εἰρήνην. δόξα τε παρέστη τοῖς πλείστοις, ἀπαλλαγὴν κακῶν σαφῆ γεγονέναι, καὶ τὸν Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλὴς, καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐπωνύμῳ γενέσθαι τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. τῷ γὰρ ὄντι, Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους, τὸν πόλεμον. ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίαις μικραῖς εἰς συμφορὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς Ἕλληνας· ὁ δὲ τῶν μεγίστων κακῶν ἔπεισεν ἐκλαθέσθαι, φίλους γενομένους. διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦσι.

Γενομένων δὲ συνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις ἃς εἶχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶσι, πρότερον ἀποδιδόντων τῶν κλήρῳ λαχόντων, ὠνήσατο τὸν κλῆρον ὁ Νικίας κρύφα χρήμασιν, ὥστε προτέρους ἀποδιδόναι τοὺς Λακεδαιμονίους. καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος. ἐπεὶ δὲ Κορίνθιοι καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα δυσκολαίνοντες, αἰτίαις καὶ μέμψεσιν αὖθις ἐδόκουν ἀνακαλεῖσθαι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τῇ εἰρήνῃ τὴν συμμαχίαν, ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπιθέντας, φοβερωτέρους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους ἀλλήλοις γενέσθαι. πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Ἀλκιβιάδης, οὔτε πρὸς ἡσυχίαν πεφυκὼς, καὶ τοῖς Λακε-

Quieſcat haſta aranei telis revincta.

Meminerant etiam libenter hujus dicti, in pace ſopitos non tubis, ſed gallorum gallinaceorum excitari cantibus. Inſectabantur autem & increpabant eos qui in fatis dicebant eſſe, ut ter novenos annos duraret bellum. Ita inde inter ſe omnibus de rebus colloquuti, pacem fecerunt. Ac ſperabant plerique plane ſe e malis emerſiſſe, habebantque in ore Niciam; quem dicebant virum Diis charum eſſe, illiuſque religioni tribuiſſe Deos, ut traheret ab eo maximum & ſummum bonum nomen. Revera autem pacis exiſtimabant Niciam autorem eſſe, ut Periclem belli. Siquidem hic levibus ex cauſis in magnas clades conjeciſſe Græciam videbatur: Nicias contra induxit eos, ut graviſſimis obliteratis injuriis, redirent in gratiam. Unde pacem illam vocant etiamnum Nicieam.

Quia vero cautum in fœdere erat, ut præſidia & oppida quæ erant hinc inde occupata, & captivos redderent, utque ſorte ducti redderent primi; ſortem Nicias (ut tradit Theophraſtus) clam pecunia redemit, primi ut reſtituerent Lacedæmonii. Quum jam Corinthios & Bœotios appareret, averſos ab his quæ agebantur, elaborare ut criminationibus & querimoniis bellum denuo exſuſcitarent, permovit Athenienſes & Lacedæmonios Nicias, paci pro nervis & vinculo ut adjicerent ſociale fœdus, qua terribiliores deſciſcentibus & firmiores inter ſe efficerentur. Dum hæc aguntur, Alcibiades nec ad otium appoſitus, & infeſtus Lace-

Λακεδαιμονίοις ἀχθόμενος, ὅτι τῷ Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσεῖχον, αὐτὸν δ' ὑπερεώρων καὶ κατεφρόνουν, ἐν ἀρχῇ μὲν εὐθὺς ὑπεναντιωθεὶς τῇ εἰρήνῃ καὶ ἀντιστὰς οὐδὲν ἐπέραινεν· ὀλίγῳ δ' ὕστερον ὁρῶν οὐκ ἔτι τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο συμμαχίαν, καὶ Πάνακτον ἑστῶσαν οὐ παρέδωκαν, οὔτ' Ἀμφίπολιν, ἐπεφύετο ταῖς αἰτίαις καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐφ' ἑκάστῃ. τέλος δὲ, πρεσβείαν μεταπεμψάμενος Ἀργείων, ἔπραττε συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἐπεὶ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες ἐκ Λακεδαίμονος αὐτοκράτορες, καὶ τῇ βουλῇ προσεντυγχάνοντες, ἔδοξαν ἐπὶ πᾶσιν ἥκειν τοῖς δικαίοις, δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης μὴ καὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαγάγωνται, περιῆλθεν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὅρκων, ὡς ἅπαντα συμπράξων, ἂν μὴ φανῶσι μηδ' ὁμολογήσωσιν ἥκειν αὐτοκράτορες· μάλιστα γὰρ οὕτως ἃ βούλονται γενήσεσθαι. πεισθέντων δὲ, καὶ μεταστάντων ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἐκεῖνον, ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον, ἠρώτα πρῶτον εἰ περὶ πάντων ἥκουσιν αὐτοκράτορες· ὡς δ' ἠρνοῦντο, παρ' ἐλπίδας μεταβαλλόμενος, τήν τε βουλὴν ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων, καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μηδὲ πιστεύειν οὕτω περιφανῶς ψευδομένοις, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ τἀναντία περὶ τῶν αὐτῶν λέγουσι. θορυβουμένων δ', ὡς εἰκὸς, αὐτῶν, καὶ τοῦ Νικίου μηδὲν ἔχοντος εἰπεῖν, ἀλλ' ἄχει καὶ θαύματι πεπληγότος, ὁ μὲν δῆμος εὐθὺς ὥρμητο τοὺς Ἀργείους καλεῖν καὶ ποιεῖσθαι συμμάχους· ἐβοήθησε δὲ τῷ Νικίᾳ σεισμός τις διὰ μέ-

σου

Lacedæmoniis, quod adhærerent & attenderent Niciæ, ſe vero deſpicerent contemnerentque, mox a primo fuerat adverſatus & repugnaverat paci: verum nihil profecerat. Brevi poſt cernens non perinde jam ſatisfacere Athenienſibus Lacedæmonios, ſed feciſſe videri fraudem, quod ſocietatem junxiſſent cum Bœotiis, nec Panactum integram tradidiſſent nec Amphipolim, has arripuit cauſas, inflammavitque ad ſingula populum. Tandem evocatis legatis Argivorum, ſociare eos molitus eſt cum Athenienſibus. Ut vero legati Lacedæmoniorum cum libera poteſtate advenerunt, ac primo in curia auditi, mandata viſi ſunt æquiſſima habere; veritus Alcibiades ne eadem oratione in animum populi influerent, circumvenit eos fallacia & jurejurando, oſtenditque ſe præſto ipſis futurum, ſi diſſimularent & inficias irent liberam poteſtatem habere: ita enim quæ cuperent, facillime obtenturos. Quos ubi induxit, atque ad ſe ab Nicia traduxit, producens eos in concionem, quæſivit primo loco, haberentne ſolutam de omnibus poteſtatem. Quod quum negarent, præter expectationem eorum varians, curiam dictorum teſtem advocavit, monuitque populum, ne tam aperte mentientibus, & modo hoc, modo illud eadem de re dicentibus aures præberent vel fidem adhiberent. His non immerito attonitis, quum non haberet Nicias quid diceret, ſed eſſet ſtupore & rei novitate defixus, inſtitit confeſtim populus Argivos accire, ſocietatemque cum iis ſancire. Verum terræmotus, qui interpella-

vit

σου γενόμενος, καὶ διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν τοῦ δήμου συνελθόντος, πολλὰ ποιήσας καὶ εἰπὼν, ἔπεισε μόλις ἐπισχεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λακεδαιμονίους, ὡς πάντων καλῶς γενησομένων. ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην, τἄλλα μὲν, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πρόθυμος εἰς αὐτοὺς, ἐτιμήθη, πράξας δ' οὐδὲν, ἀλλὰ κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν βοιωτιαζόντων, ἐπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδοξῶν καὶ κακῶς ἀκούων, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους, λυπουμένους καὶ ἀγανακτοῦντας ὅτι πεισθέντες ὑπ' ἐκείνου, τοσούτους καὶ τοιούτους ἄνδρας ἀπέδωκαν. οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες, ἦσαν ἐξ οἴκων τε πρώτων τῆς Σπάρτης, καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς τοὺς δυνατωτάτους ἔχοντες. οὐ μὴν ἔπραξάν τι τραχύτερον ὀργῇ πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγὸν εἵλοντο, καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἠλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντας, ἐποιήσαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων, καὶ λῃστὰς εἰς Πύλον ἔπεμψαν, κακουργεῖν τὴν Λακωνικήν· ἐξ ὧν αὖθις εἰς πόλεμον κατέστησαν.

Ἀκμαζούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου διαφορᾶς, καὶ γιγνομένης ὀστρακοφορίας, ἣν εἰώθει διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι, ἕνα τῶν ὑπόπτων, ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ἐπιφθόνων τῷ ὀστράκῳ μεθιστὰς εἰς δέκα ἔτη, πολὺς θόρυβος ἀμφοτέρους περιΐστατο, καὶ κίνδυνος, ὡς θατέρου πάντως ὑποπεσουμένου τῷ ἐξοστρακισμῷ. τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκιβιάδου καὶ τὸν βίον ἐβδελύττοντο, καὶ τὸ θράσος ὠῤῥώδουν, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις δηλοῦται· τὸν δὲ Νικίαν ὅ, τε πλοῦτος ἐπίφθονον ἐποίει, καὶ μάλιστα τῆς διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δημοτικὸν, ἀλλ' ἄμικτον, καὶ

vit & disjecit concionem, opitulatus eſt Niciæ. Poſtridie populo iterum coacto, multa moliendo & dicendo, ægre obtinuit ut ſocietatem cum Argivis producerent, mitterentque ſe Lacedæmonem, omnia oſtendens ex ſententia confore. Ut Spartam venit, cætera ut vir bonus atque ipſorum ſtudioſus, cultus eſt, ſed re infecta, quod ſuperatus eſſet a facientibus cum Bœotiis, reverſus eſt non modo turpis & infamis, verum etiam formidans offenſum & indignantem populum Athenienſem, quod autore ſe tot & tantos viros reddidiſſent. Quippe illi qui adducti Pylo fuerant, ex primis familiis erant Spartæ, amicoſque & neceſſarios habebant principes civitatis. Nihil tamen ob iram illam conſuluerunt in eum gravius, ſed prætorem deſignaverunt Alcibiadem, Mantineoſque & Eleos adverſus Lacedæmonios rebellantes, ſocios cum Argivis aſcivere, prædatoreſque Pylum ad incurſandam Laconiam miſerunt : unde recruduit bellum.

Porro flagrante Alcibiadis cum Nicia ſimultate, atque irrogatione inſtante exilii decennalis, quod ſolebat per intervalla infligere populus, & aliquem ſuſpectum, vel alias ex gloria aut divitiis invidioſum oſtraco in decennium exterminare ; ingens utrumque pavor periculumque occupaverat, quod alteri ipſorum omnino putarent exilium imminere. Quippe Alcibiadis execrabantur vitam, audaciam vero trepidabant, ut latius ſumus in hiſtoria illius exequuti : Niciæ autem opes invidiam conflabant, maxime mores nec humani nec populares, verum ut inſociales &

καὶ ὀλιγαρχικὸν, ἀλλόκοτον ἐδόκει. πολλὰ δ' ἤδη ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀντιτείνων παρὰ γνώμην, ϗ βιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον, ἐπαχθὴς ἦν. ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν, νέων ἦν ϗ πολεμοποιῶν ἅμιλλα πρὸς εἰρηνοποιοὺς ϗ πρεσβυτέρους, τῶν μὲν εἰς τοῦτον, τῶν δ' εἰς ἐκεῖνον τὸ ὄστρακον τρεπόντων.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ ϗ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς.

ὥς που ϗ τότε διαστὰς ὁ δῆμος δίχα, χώραν ἔδωκε τοῖς ἰταμοτάτοις καὶ πανουργοτάτοις. ὧν ἦν καὶ Ὑπέρβολος ὁ Περιθοίδης, ἄνθρωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναμιν προελθὼν, ϗ γενόμενος δι' ἣν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν, ἀδοξία τῆς πόλεως. οὗτος ἐν τῷ τότε χρόνῳ τοῦ μὲν ὀστράκου πόρρω τιθέμενος ἑαυτὸν, ἅτε δὴ τῷ κύφωνι μᾶλλον προσήκων, ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐκπεσόντος, αὐτὸς ἀντίπαλος τῷ λειπομένῳ γενέσθαι, καταφανὴς ἦν ἡδόμενός τε τῇ διαφορᾷ, ϗ παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφοτέρους. συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νικίαν ϗ τὸν Ἀλκιβιάδην, ϗ λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα, ϗ τὰς στάσεις συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρας ϗ ἀναμίξαντες, ἐκράτησαν ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι. καὶ παραυτίκα μὲν ἡδονὴν τοῦτο ϗ γέλωτα τῷ δήμῳ παρέσχεν, ὕστερον δὲ ἠγανάκτουν, ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο πρὸς ἄνθρωπον ἀνάξιον γεγονέναι νομίζοντες. εἶναι γάρ τι κολάσεως ἀξίωμα, μᾶλλον δὲ κόλασιν τὸν ἐξοστρακισμὸν ἡγούμενοι Θουκυδίδῃ ϗ Ἀριστείδῃ, ϗ τοῖς ὁμοίοις, Ὑπερβόλῳ

δὲ

& a plebe alieni, importuni videbantur. Et quia magnopere jam contra eorum ſententiam reluctatus ipſorum libidini fuerat, ipſosque ad id quod in rem foret adegerat, erat odioſus. Ut uno verbo dicam, juvenum erat & bellandi cupidorum adverſus pacis ſtudioſos & ſeniores certamen: atque hi exilium in hunc, illi detorquebant in illum. At

Diſſidio in populi capit & ſceleratus honorem.

Siquidem diſtracta & tunc in duas civitas factiones, dedit audaciſſimis & verſutiſſimis locum: in quibus Hyperbolus erat Perithœdes, homo ex nullis audaciam ſumens opibus, ſed ex audacia ad opes promotus, factuſque eo quem habebat in civitate honorem, ignominia civitatis. Hic remotum ſe id temporis ratus ab exilii timore, (nempe potius ad furcam pertinebat) quum exſpectaret altero illorum civitate exacto, parem ſe fore manenti, demonſtrabat aperte gaudere eorum diſſidio ſe, ſtimulabatque in eos populum. Cujus animadverſa Nicias & Alcibiades nequitia, in ſecreto colloquuti inter ſe, utramque factionem confuderunt in unum: itaque effecerunt ut neuter ipſorum, ſed Hyperbolus in decennium expelleretur. Atque id in præſentia quidem jocum & riſum excitavit in populo: poſtmodum vero tulerunt moleſte, quod eam rem per hominem fœdatam arbitrarentur indignum. Eſſe enim aliquam & hujus dignitatem pœnæ. Immo vero pœnam ducebant decennale exilium Thucydidi, Ariſtidi, & ſimilibus eſſe: Hyperbolo

vero

ἢ τιμὴν καὶ προσποίησιν ἀλαζονείας, εἰ διὰ μοχθηρίαν ταυτὰ ἔπαθε τοῖς ἀρίστοις. ὥς που καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἴρηκε περὶ αὐτοῦ,

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
Αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια.
Οὐ γὰρ τοιούτων εἵνεκ' ὄστραχ' εὑρέθη.

καὶ τὸ πέρας, οὐδεὶς ἔτι τὸ παράπαν ἐξωστρακίσθη μετὰ Ὑπέρβολον, ἀλλ' ἔσχατος ἐκεῖνος· πρῶτος δ', Ἵππαρχος ὁ Χολαργεὺς, συγγενής τις ὢν τοῦ τυράννου. ἄκριτον δ' ἡ τύχη πρᾶγμα καὶ ἄληπτον λογισμῷ. Νικίας γὰρ, εἰ τὸν περὶ ὀστράκου κίνδυνον ἀνέρριψε πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἢ κρατήσας ἂν ἀσφαλῶς ᾤκει τὴν πόλιν ἐκεῖνον ἐξελάσας, ἢ κρατηθεὶς αὐτὸς ἐξῄει, πρὸ τῶν ἐσχάτων ἀτυχιῶν τὸ δοκεῖν ἄριστος εἶναι στρατηγὸς διαφυλάξας. οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναί φησι τὸν Ὑπέρβολον, Φαίακος οὐ Νικίου πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐρίσαντος. ἀλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν.

Ὁ γοῦν Νικίας, τῶν Αἰγεστέων πρέσβεων καὶ Λεοντίνων παραγινομένων, καὶ πειθόντων τοὺς Ἀθηναίους στρατεύειν ἐπὶ Σικελίαν, ἀνθιστάμενος ἡττᾶτο τῆς βουλῆς Ἀλκιβιάδου καὶ φιλοτιμίας, πρὶν ὅλως ἐκκλησίαν γενέσθαι, κατασχόντος ἤδη πλῆθος ἐλπίσι καὶ λόγοις προδιεφθαρμένον· ὥστε καὶ νέους ἐν παλαίστραις, καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις καὶ ἡμικυκλίοις συγκαθεζομένους, ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας, καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης, καὶ λιμένας καὶ τόπους οἷς τέτραπται πρὸς Λιβύην ἡ νῆσος. οὐ γὰρ ἆθλον ἐποιοῦντο τοῦ πο-

vero honorem atque occaſionem jactantiæ, quod eſſet ob improbitatem ſimiliter atque ſummi viri mulctatus: ut de eo Plato comicus quodam loco dixit,

Quamvis quidem ſit moribus dignum malis
Paſſus, tamen non digna ſe & notis ſuis.
Nam non repertum iſtius eſt cauſa oſtracum.

Tandem poſt Hyperbolum nemo omnino, ſed poſtremus ille hoc exilii genere eſt punitus. Primus fuit Hipparchus Cholargenſis, propinquus tyranni. Incerta vero res fortuna eſt, neque ratione comprehenſibilis. Nicias enim, ſi de exilio aleam jeciſſet contra Alcibiadem, vel victor ſecurus illo expulſo in urbe manſiſſet, vel victus ipſe extremas clades exilio declinaſſet, atque exiſtimationem retinuiſſet optimi ducis. Non me præterit a Theophraſto narrari actum quidem in exilium Hyperbolum, Phæaco autem non Nicia cum Alcibiade concertante: verum major pars ita autores ſunt.

Nicias igitur, quum Ægeſteorum & Leontinorum legati adveniſſent, atque Athenienſes impellerent ad ſuſcipiendam expeditionem in Siciliam, refragatus eſt his, ſed ab Alcibiadis conſiliis & ambitione victus eſt. Qui etiam ante indictum populi concilium, tenebat jam plebem ſpe & ſermonibus ſuis corruptam: ut & in palæſtris juventus, & ſenes in officinis hemicycliſque conſidentes, figuram Siciliæ, maris circumjecti naturam, portus, & loca, quæ obverſa Africæ illa habet inſula, definirent. Neque enim belli prœmium ſta-

πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὁρμητήριον, ὡς ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους, καὶ σχήσοντες ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. ὡς οὖν ὥρμηντο πρὸς ταῦτα, ὁ Νικίας ἐναντιούμενος οὔτε πολλοὺς οὔτε δυνατοὺς εἶχε συναγωνιστάς. οἱ γὰρ εὔποροι, δεδιότες μὴ δοκῶσι τὰς λειτουργίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν, παρὰ γνώμην ἡσύχαζον. ὁ δ' οὐκ ἔκαμνεν οὐδ' ἀπηγόρευεν, ἀλλὰ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους, καὶ στρατηγὸν ἑλέσθαι πρῶτον ἐκεῖνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Λαμάχου, πάλιν ἐκκλησίας γενομένης, ἀναστὰς ἀπέτρεπε καὶ διεμαρτύρετο· καὶ τελευτῶν διέβαλλε τὸν Ἀλκιβιάδην, ἰδίων ἕνεκα κερδῶν καὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ διαπόντιον κίνδυνον. ἔπραξε δ' οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπειρίας δόξας ἐπιτηδειότερος εἶναι καὶ πολλὴν ἀσφάλειαν ἕξειν, πρὸς τὴν Ἀλκιβιάδου τόλμαν καὶ τὴν Λαμάχου πρᾳότητα τῆς ἐκείνου συγκεραννυμένης εὐλαβείας, βεβαιοτέραν ἐποίησε τὴν χειροτονίαν. ἀναστὰς γὰρ ὁ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν ἐπὶ τὸν πόλεμον παροξύνων τοὺς Ἀθηναίους Δημόστρατος, ἔφη τὸν Νικίαν προφάσεις λέγοντα παύσειν· καὶ ψήφισμα γράψας ὅπως αὐτοκράτορες ὦσιν οἱ στρατηγοί, κἀνταῦθα κἀκεῖ βουλευόμενοι καὶ πράττοντες, ἔπεισε τὸν δῆμον ψηφίσασθαι.

Καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης ἔκ δή τινων λογίων προὔφερε παλαιῶν, μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι· καὶ θεοπρόποι τινες αὐτῷ παρ' Ἄμμωνος ἀφίκοντο, χρησμὸν κομίζοντες ὡς λήψονται Συρα-

κουσίους

ſtatuebant, ſed ſedem Siciliam, ex qua arma Pœnis moturi, ſimulque Africam & mare eſſent uſque ad columnas Herculis occupaturi. Eo quum intenti eſſent, Nicias, qui adverſus tendebat, neque multos habebat neque pollentes ſuffragatores; quando pecunioſi metu ne munera & impenſam in triremes viderentur defugere, præter animi ſententiam quieſcebant: hic vero non defatigabatur neque fatiſcebat. Verum poſtquam populus bellum juſſit, ac primum ipſum ducem creavit cum Alcibiade & Lamacho, in alia concione a cœptis eos teſtato deterruit. Alcibiadi denique exprobravit privati quæſtus & ambitionis cauſa in grave conjicere eum civitatem & tranſmarinum bellum. At nihil profecit. Immo quod ob peritiam haberetur accommodatior, magnamque præbiturus ſecuritatem, cum Alcibiadis audacia & Lamachi lenitate illius commiſta cautione, magis roboravit ſuffragia. Exſurgens enim, qui præcipue ex concionatoribus populum ad bellum incendebat, Demoſtratus, Niciam ait ſe cauſantem repreſſurum, promulgavitque edictum, ut duces belli domique liberam & in conſiliis capiundis & rebus gerendis poteſtatem haberent, atque eam legem pertulit.

Atqui multa dira etiam a ſacerdotibus adverſus ſuſceptam expeditionem memorantur obnuntiata. Sed alios habuit Alcibiades vates, atque ex vetuſtis quibuſdam vaticiniis magnum decus prænuntiavit Athenienſes ex Sicilia deportaturos. Legati ab Jove Ammone reverſi fuerant cum ſortibus, quibus ſignificabatur capiendos ab Athenienſibus omnes

nes

ἐκουσίους ἅπαντας Ἀθηναῖοι. τὰ δ' ἐναντία, φοβούμενοι δυσφημεῖν, ἔκρυπτον. οὐδὲ γὰρ τὰ προὔπλα καὶ καταφανῆ τῶν σημείων ἀπέτρεπε· ἥ τε τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ, μιᾷ νυκτὶ πάντων ἀκρωτηριασθέντων, πλὴν ἑνὸς ὃν Ἀνδοκίδου καλοῦσιν, ἀνάθημα μὲν τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς, κείμενον δὲ πρὸ τῆς τότε οὔσης Ἀνδοκίδου οἰκίας· καὶ τὸ πραχθὲν περὶ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα Θεῶν. ἄνθρωπος γάρ τις ἐξαίφνης ἀναπηδήσας ἐπ' αὐτὸν, εἶτα περιβὰς ἀπέκοψεν αὑτοῦ λίθῳ τὸ αἰδοῖον. ἐν δὲ Δελφοῖς παλλάδιον ἕστηκε χρυσοῦν, ἐπὶ φοίνικος χαλκοῦ βεβηκὸς, ἀνάθημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἀριστείων. τοῦτ' ἔκοπτον ἐφ' ἡμέρας πολλὰς προσπετόμενοι κόρακες, καὶ τὸν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοίνικος ἀπέτρωγον καὶ κατέβαλλον. οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν πλάσματα πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων. χρησμοῦ δέ τινος κελεύοντος αὐτοὺς ἐκ Κλαζομενῶν τὴν ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς ἄγειν, μετεπέμψατο τὴν ἄνθρωπον· ἐκαλεῖτο δὲ Ἡσυχία. καὶ τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, ὃ παρῄνει τῇ πόλει τὸ δαιμόνιον, ἐν τῷ παρόντι τὴν ἡσυχίαν ἄγειν. εἴτε δὴ ταῦτα δείσας, εἴτ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τὴν στρατείαν φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέτων, (ἦν γὰρ ἐφ' ἡγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν, ὡς μεμηνώς. οἱ δέ φασιν, οὐ μανίαν σκηψάμενον, ἀλλὰ νύκτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν, προσελθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν ταπεινὸν, καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν ὅπως ἐπὶ συμφορᾷ τοσαύτῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραρχον εἰς Σικελίαν, ἀφῶσι τῆς στρατείας. Σωκράτει δὲ τῷ σοφῷ τὸ δαιμόνιον, οἷς εἰώθει συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτὸν, ἐμήνυσε κἀκεῖνα, τὸν ἔκπλουν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως πραττόμενον.

nes Syracuſanos. Adverſa vero verentes male ominari occulebant. Neque enim clara & perſpicua prodigia revocabant eos, nec ſtatuarum, quas Hermas vocant, laceratio omnium eadem nocte truncatarum, una dempta, quam Andocidis vocabant, a tribu poſita Ægeide pro domo quæ tunc Andocidis erat; nec quod patratum fuerat in duodecim Deorum ara. Quidam repente in eam inſiliit. Inde inſidens ei cruribus utrinque demiſſis deſecuit lapide pudenda ſua. Delphis aureum Minervæ ſignum in palma poſitum ænea erat, a civitate Athenienſe de manubiis Medicis ſacratum. Hoc per multos dies involantes corvi totonderunt, fructumque palmæ aureum abroſerunt dejeceruntque. At Athenienſes commenta hæc Delphorum dictitabant eſſe a Syracuſanis corruptorum. Erat etiam oraculum, quod Minervæ ſacerdotem adduci ex Clazomenis Athenas præcipiebat, quam acciverunt: (ea Heſychia, id eſt, quies vocabatur)atque id haud dubie fuit, quod civitatem admonuit Deus in præſentia, ut quietem ageret. Sive igitur hoc veritus eſt, ſive humana reputatione hoc bellum horruit aſtrologus Meton, qui præfecturam certam habebat, finxit inſaniam, ac domui ſuæ ignem ſubjecit. Alii negant prætexuiſſe eum inſaniam, ſed, quum noctu domum inflammaſſet, progreſſum in forum ſordidatum contendiſſe a civibus, ut ſibi tanta icto calamitate filium, qui navigaturus trierarchus in Siciliam erat, ſacramento ſolverent. Socrati vero illi ſapienti dæmonium ejus ſolitis ſignis iſtud quoque indicavit, expeditionem illam in peſtem reipub. verſu-

ſu-

τόμενον. ὁ δὲ τοῖς συνήθεσι καὶ φίλοις ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς ὁ λόγος. οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον ὑπέθραττεν. Ἀδώνεια γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόσε τῆς πόλεως εἴδωλα, καὶ ταφαὶ περὶ αὐτά, καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοὺς ἐν λόγῳ ποιουμένους τινὶ τὰ τοιαῦτα, δυσχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς παρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ἐπιφανεστάτην σχοῦσα ταχέως μαρανθῇ.

Τὸ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφιζομένῃ τῇ στρατείᾳ τὸν Νικίαν, καὶ μήθ' ὑπ' ἐλπίδων ἐπαρθέντα, μήτε πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταθέσθαι τὴν γνώμην, ἀνδρὸς ἦν χρηστοῦ καὶ σώφρονος. ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποτρέψαι πειρώμενος, οὔθ' αὑτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἴσχυσεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀράμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἔτι καιρὸς ἦν τῆς πολλῆς εὐλαβείας καὶ μελλήσεως, ὥστε παιδὸς δίκην ἀπὸ τῆς νεὼς ὀπίσω βλέποντα, καὶ τὸ μὴ κρατηθῆναι τοῖς λογισμοῖς ἀναλαμβάνοντα καὶ στρέφοντα πολλάκις, ἐναμβλῦναι καὶ τοὺς συνάρχοντας αὐτῷ, καὶ τὴν ἀκμὴν διαφθεῖραι τῶν πράξεων· ἀλλ' εὐθὺς ἔδει τοῖς πολεμίοις ἐμφύντα καὶ προσκείμενον, ἐλέγχειν τὴν τύχην ἐπὶ τῶν ἀγώνων. ὁ δὲ, Λαμάχου μὲν ἄντικρυς ἀξιοῦντος πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας, καὶ μάχην ἔγγιστα τῆς πόλεως τιθέναι, Ἀλκιβιάδου δὲ τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἶθ' οὕτως ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων, καὶ κελεύων, ἀτρέμα παρὰ τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ περιπλέοντας, ἐπιδείξασθαι τὰ ὅπλα

ſuram. Ille familiaribus & amicis hoc aperuit: qui rumor dimanavit in populum. Jam conturbavit dies, quo claſſis ſolvit, non paucos. Nam agebant tunc Adonia fœminæ, atque expoſita paſſim per urbem ſimulacra, eorumque exequiæ & planctus muliebres edebantur, ut illi qui aliquam horum rationem ducerent, angerentur, timerentque ne ille apparatus & exercitus ex magnificentia & flore ſplendido cito emarceret.

Quod igitur, ne ſciſceretur iſta expeditio, obſtiterit Nicias, & neque ſpe elatus, neque magnitudine obſtupefactus delati imperii, de ſententia diſceſſerit, viri boni fuit & conſtantis. At poſtquam populum avertere a bello, & precibus amoliri ab ſe enitens provinciam, nihil obtinuit, ſed ipſum quaſi vi impulſum populus ducem exercitui impoſuit invitum; non jam ultra locus nimiæ iſti cautioni & cunctationi erat, ut pueri modo ex navi reſpectans, ac crebro quod eſſet conſiliis victus repetens, animoque verſans, ſimul ardorem hebetaret collegarum ſuorum, & rerum gerendarum corrumperet opportunitates: verum illico oportuerat hoſtes adorientem iiſque inſtantem in ipſis certaminibus experiri fortunam. Atqui quum Lamachus plane cenſeret in ipſas eundum Syracuſas, ac ſub ipſis urbis muris decernendum: Alcibiades autem retrahenda a Syracuſanis cætera oppida, inde in ipſos movendum; hic, qui ab illis diſſenſit ſuaſitque, ut ſenſim littora circumquaque legentes, Siciliæ arma & claſſem ſuam oſtentarent, inde reli-

ὅπλα καὶ τὰς τριήρεις, εἶτ' ἀποπλεῖν Ἀθήναζε, μικρὸν τῆς δυνάμεως Αἰγεςεῦσιν ἀπαρξαμένοις, αὐτίκα τε τὴν γνώμην ἐπεξέλυσε, καὶ κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψαμένων εἰς κρίσιν, λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δεύτερος ἡγεμών, δυνάμει δὲ μόνος ὤν, οὐκ ἐπαύσατο καθήμενος, ἢ περιπλέων, ἢ βουλευόμενος, πρὶν ἐγγηράσαι μὲν αὐτῷ τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλπίδος, ἐκρυῆναι δὲ τῶν πολεμίων τὸ θάμβος καὶ τὸν φόβον, ὃν ἡ πρώτη παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνάμεων. ἔτι δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρόντος, ἑξήκοντα ναυσὶ πλεύσαντες ἐπὶ Συρακούσας, τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον, ὑπὲρ τοῦ λιμένος ἔξω παρατάξαντες, δέκα δὲ κατήλαυνον εἴσω κατασκοπῆς εἵνεκα· καὶ Λεοντίνους ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀποκαλοῦσαι διὰ κήρυκος αὗται, λαμβάνουσι ναῦν πολεμίαν σανίδας κομίζουσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατὰ φυλὰς αὐτοὺς οἱ Συρακούσιοι. κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς πόλεως ἐν ἱερῷ Διὸς Ὀλυμπίου, τότε πρὸς ἐξέτασιν καὶ κατάλογον τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν. ὡς οὖν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἁλοῦσαι πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐκομίσθησαν, καὶ τὸ πλῆθος ὤφθη τῶν ὀνομάτων, ἠχθέσθησαν οἱ μάντεις, μήποτε ἄρα τὸ χρεὼν ἐνταῦθα τοῦ χρησμοῦ περαίνοι· λέγοντες ὡς ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΛΗΨΟΝΤΑΙ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΣ. οὐ μὴν ἀλλ' ἕτερον φασὶν ἔργον τοῦτο τοῖς Ἀθηναίοις γενέσθαι ἐπιτελές, καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείνας Δίωνα Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας.

Ἀποπλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγων ἐκ Σικελίας, τὸ πᾶν ἤδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχεν. ὁ δὲ Λάμαχος ἦν μὲν ἀνδρώδης καὶ δίκαιος ἀνήρ,

relicto Ægeſtenſibus aliquo de militibus ſuis præſidio, tanquam guſtatione virium ſuarum iis præbita, reciperent ſe Athenas, cum in præſentia illorum conſilia pervertit & fregit animos, tum brevi poſt Alcibiade ab Athenienſibus ad judicium revocato, verbo declaratus alter dux, autoritate vero ſolus, nullum finem fecit cunctandi & circumnavigandi & deliberandi: donec vigor ei ſpei conſenuit, trepidatioque & pavor, quem incuſſerat primus copiarum aſpectus, hoſtibus excidit. Alcibiade adhuc præſente navibus ſexaginta in Syracuſanos movere, cæteras ſuſtinuerunt pro portu in acie inſtructas. Decem ſpeculandi cauſa in portum irruperunt, Leontinoſque per præconem ad redeundum domum evocavere. Ceperunt hæ navem hoſtilem. Ea portabat tabellas, in quas nomina ſua Syracuſani tributim perſcripſerant. Hæ procul urbe in æde Jovis Olympii fuerant depoſitæ: tunc autem ad conquiſitionem & delectum eorum qui in ætate eſſent ad bellum integra deportabantur. Quæ ut captæ ab Athenienſibus & ad duces ſunt delatæ, atque ingens numerus conſpectus eſt nominum, torſit res vates, ne forte fatum hic impletum eſſet oraculi, quod dicebat, ATHENIENSES CAPIENT OMNES SYRACUSANOS. Verum enimvero alio id actu aiunt conſummatum Athenienſibus fuiſſe, quo tempore Callippus Athenienſis, poſtquam interfecit Dionem, tenuit Syracuſas.

Ut deceſſit ex Sicilia cum paucis Alcibiades, autoritas jam penes Niciam omnis erat. Lamachus erat quidem vir fortis integerque,

ἀνὴρ, καὶ τῇ χειρὶ χρώμενος ἀφειδῶς κατὰ τὰς μάχας· πένης δὲ τοσοῦτον καὶ λιτὸς, ὥστε καθ' ἑκάστην στρατηγίαν ἀπολογίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἐσθῆτα καὶ κρηπῖδας ἑαυτῷ. τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ τἆλλα μέγας ἦν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν ὁ ὄγκος. λέγεται δ' ἐν τῷ στρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τῇ κοινῇ τῶν συναρχόντων, κελευσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος εἰπεῖν γνώμην Σοφοκλῆς ὁ ποιητὴς, ὡς πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρατήγων, ἐγὼ, φάναι, παλαιότατός εἰμι, σὺ δὲ πρεσβύτατος. οὕτω δὴ καὶ τότε τὸν Λάμαχον ἄγων ὑφ' ἑαυτοῦ στρατηγικώτερον ὄντα, καὶ χρώμενος εὐλαβῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει, πρῶτον μὲν ἀπωτάτω τῶν πολεμίων ἐκπεριπλέων Σικελίαν, θάρσος ἔδωκεν αὐτοῖς, ἔπειτα προσβαλὼν Ὕβλῃ πολιχνίῳ μικρῷ, καὶ πρὶν ἑλεῖν ἀποστὰς, κομιδῇ κατεφρονήθη. καὶ τέλος εἰς Κατάνην ἀπῆλθε, πράξας οὐδὲν ἢ καταστρεψάμενος Ὕκκαρα, βαρβαρικὸν χωρίον· ὅθεν λέγεται καὶ Λαΐδα τὴν ἑταίραν ἔτι κόρην ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις πραθεῖσαν, εἰς Πελοπόννησον κομισθῆναι.

Τοῦ δὲ θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοὺς Συρακουσίους ἐπυνθάνετο προτέρους ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεθαῤῥηκότας· οἱ δ' ἱππεῖς ὕβρει προσελαύνοντες ἤδη πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἠρώτων εἰ Καταναίοις συνοικήσοντες, ἢ Λεοντίνους κατοικιοῦντες ἥκουσιν, μόλις ὁ Νικίας ὥρμησε πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας. καὶ βουλόμενος ἀδεῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν ἱδρῦσαι τὸν στρατὸν, ὑπέπεμψεν ἄνθρωπον ἐκ Κατάνης, κελεύοντα τοὺς Συρακουσίους, εἰ βούλονται λαβεῖν ἔρημον ἀνδρῶν τὸ στρατόπεδον, καὶ τὰ ὅπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ πρὸς Κατάνην παν-

que, & manu in certaminibus promptus, ſed uſque adeo inops & tenuis, ut populo Athenienſi, quotieſcunque dux eſſet, exiguum pecuniolæ in veſtem & crepidas expenſum ferret. Niciæ vero cum alias erat grande, tum ex divitiis & gloria faſtigium. Fama eſt, collegis aliquando inter ſe in prætorio conſultantibus, juſſum ab eo Sophoclem primum ſententiam dicere, quod ætate cæteros præceſſerat, Ego quidem, inquit, annorum, tu venerationis plurimum habes. Ita tunc quoque Lamachum ſibi ſubjungendo rei militaris peritiorem, bellumque timide & cunctanter adminiſtrando, dum littora Siciliæ remotiſſime ab hoſtibus circumvehitur, dedit iis animum. Mox quod obſederit Hyblam exiguum oppidulum, & prius quam ceperit id, abſceſſit, eſt majorem in modum deſpectus. Catanam demum recepit ſe, nulla re geſta, niſi quod Hyccara barbarorum oppidulum excidit. Unde Laidem meretricem aiunt virginem etiamnum fuiſſe inter captivos ſub haſta venditam ac deportatam in Peloponneſum.

Æſtate exacta, quum nuntiatum eſſet Syracuſanos animis erectos ipſum petituros priores, equiteſque ſuperbe caſtris obequitantes rogarent, Ad ſupplendos Catanenſibus cives veniſſent, an ad Leontinos cultoribus frequentandos: hic tandem inſtitit Nicias claſſe petere Syracuſas. Quo autem tuto & citra impedimentum caſtra collocaret, miſit perfugæ ſpecie certum hominem ex Catana, qui denuntiaret Syracuſanis, ſi capere vacua militibus caſtra atque Athenienſium arma vellent, ut ſtata die Catanæ cum om-

πανστρατιᾷ παραγενέσθαι· τῶν δ' Ἀθηναίων ἐν τῇ πόλει τὰ πλεῖστα διατριβόντων, ἐγνωκέναι τοὺς Συρακουσίων φίλους, ὅταν ἐκείνους προσιόντας αἴσθωνται, τάς τε πύλας καταλαμβάνειν ἅμα, καὶ τὸν ναύσταθμον ὑποπιμπράναι· πολλοὺς δὲ εἶναι τοὺς συνεστῶτας ἤδη, καὶ τὴν ἐκείνων περιμένοντας ἄφιξιν. τοῦτ' ἄριστα Νικίας ἐστρατήγησε περὶ Σικελίαν. πανστρατιᾷ γὰρ ἐξαγαγὼν τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν πόλιν ὁμοῦ τι ποιήσας ἔρημον ἀνδρῶν, αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχθεὶς, τῶν τε λιμένων ἐκράτησε, καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέλαβε χώραν, ὅθεν ἥκιστα βλαπτόμενος οἷς λείπεσθαι τῶν πολεμίων, ἤλπισεν ἐξ ὧν ἐθάῤῥει πολεμήσειν ἀκωλύτως. ἐπεὶ δ' ἀναστρέψαντες ἐκ Κατάνης οἱ Συρακούσιοι, παρετάξαντο πρὸ τῆς πόλεως, ἐπαγαγὼν ταχὺ τοὺς Ἀθηναίους ἐκράτησε. καὶ πολλοὺς μὲν οὐκ ἀπέκτεινε τῶν πολεμίων· οἱ γὰρ ἱππεῖς ἐμποδὼν ἐγένοντο τῇ διώξει· τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείρων καὶ ἀποκόπτων τὰς γεφύρας, παρέσχεν Ἑρμοκράτει λέγειν παραθαῤῥύνοντι τοὺς Συρακουσίους, ὅτι γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας ὅπως οὐ μαχεῖται στρατηγῶν, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ μάχῃ πεπλευκώς. οὐ μὴν ἀλλὰ φόβον τε καὶ κατάπληξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο τοῖς Συρακουσίοις, ὥστ' ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαίδεκα στρατηγῶν ἑτέρους ἑλέσθαι τρεῖς, οἷς πίστιν ἔδωκεν ὁ δῆμος δι' ὅρκων, ἦ μὴν ἐάσειν ἄρχειν αὐτοκράτορας. τοῦ δ' Ὀλυμπίου πλησίον ὄντος, ὥρμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν ὄντων ἐν αὐτῷ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων. ὁ δὲ Νικίας ἐπίτηδες ἀναβαλλόμενος ὑστέρησε, καὶ περιεῖδε φρουρὰν εἰσελθοῦσαν παρὰ τῶν Συρακουσίων, ἡγούμενος, ἐὰν τὰ χρήματα διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ μὲν κοι-

omnibus copiis adeſſent; & quia agerent fere Athenienſes in oppido, ſtatuiſſe Syracuſanorum amicos, ubi adventum eorum intellexiſſent, ſimul portas occupare & claſſem incendere. Multos jam conſpiraſſe, atque illorum operiri acceſſum. Id unum ille in Sicilia recte geſſit: quippe vires omnes elicuit hoſtium, deſolataque pene viris urbe ſolvit ex Catana, potitusque eſt portubus & locum cepit caſtris, ubi hoſtes, quibus rebus præſtabant, nihil ei poterant incommodare: quibus autem ſuperior erat ipſe, his preſſurum ſe ſperavit citra impedimentum illos. Poſtquam regreſſi a Catana Syracuſani aciem pro portis inſtruxerunt, adortus cum Athenienſibus eos Nicias victoriam retulit: ex hoſtibus tamen magnum numerum non interfecit, quod inſtare fugientibus prohiberetur ab equitatu. At dum pontes fluminis rumpit & reſcindit, materiam præbuit Hermocrati jactandi ad confirmandos Syracuſanos, ridiculum Niciam eſſe, qui id ageret ne pugnaret, quaſi non ad dimicandum appuliſſet. Verumtamen ingentem pavorem & trepidationem incuſſit Syracuſanis, ut loco quindecim prætorum, quos tunc habebant, tres deſignarent alios, quibus populus jurejurando promiſit imperium ſe ipſis permiſſurum liberum. Propinquum erat Jovis Olympii fanum, quod capere, quia multa ibi dona aurea & argentea erant, cupiebant Athenienſes. Cæterum rem Nicias de induſtria rejiciens, tempore excluſus eſt, permiſitque eo præſidium Syracuſanorum ingredi, exiſtimans, ſi direptæ a militibus illæ opes eſſent, æra-

κοινὸν οὐκ ὠφεληθήσεσθαι, τὴν δ' αἰτίαν αὐτὸς ἕξειν τοῦ ἀσεβήματος. τῇ δὲ νίκῃ περιβοήτῳ γενομένῃ χρησάμενος εἰς οὐδὲν, ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων, εὐθὺς ἀνεχώρησεν εἰς Νάξον, κἀκεῖ διεχείμασε, πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾷ τοσαύτῃ, πράττων δὲ μικρὰ πρὸς Σικελούς τινας, ἀφισταμένους πρὸς αὐτόν· ὥστε τοὺς Συρακουσίους αὖθις ἀναθαῤῥήσαντας ἐξελάσαι πρὸς Κατάνην, καὶ τήν τε χώραν τεμεῖν καὶ τὸ στρατόπεδον κατακαῦσαι τῶν Ἀθηναίων. ἃ δὴ πάντες ᾐτιῶντο τὸν Νικίαν, ὡς ἐν τῷ διαλογίζεσθαι καὶ μέλλειν, καὶ φυλάττεσθαι, τὸν τῶν πράξεων ἀπολλύντα καιρόν· ἐπεὶ τάς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν ἐμέμψατο τοῦ ἀνδρός. ὁρμῆσαι γὰρ ἦν ἐνεργὸς καὶ δραστήριος, τολμῆσαι δὲ μελλητὴς καὶ ἄτολμος.

Ὡς δ' οὖν ἐκίνησε τὴν στρατιὰν πάλιν ἐπὶ τὰς Συρακούσας, οὕτως ἐστρατήγησε, καὶ μετὰ τοσαύτης ὀξύτητος ἅμα καὶ ἀσφαλείας ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν εἰς Θάψον ταῖς ναυσὶ προσμίξας καὶ ἀποβὰς, φθάσαι δὲ τὰς Ἐπιπολὰς καταλαβών· τῶν δὲ προσβοηθούντων λογάδων κρατήσας, ἑλεῖν μὲν τριακοσίους, τρέψασθαι δὲ καὶ τὴν ἵππον τῶν πολεμίων, ἄμαχον εἶναι δοκοῦσαν. ὃ δὲ μάλιστα πάντων καὶ Σικελιώτας ἐξέπληξε, καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἀπιστίαν παρέσχεν, ὀλίγῳ χρόνῳ περιετείχισε Συρακούσας, πόλιν Ἀθηνῶν οὐκ ἐλάττονα, δυσεργοτέραν δὲ χωρίων ἀνωμαλίαις, καὶ θαλάσσῃ γειτνιώσῃ, καὶ παρακειμένοις ἕλεσι, τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτον ἀγαγεῖν. ἀλλὰ τοῦτ' ἐξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ παντὸς, ἄνθρωπος οὐδ' ὑγιαίνοντι χρώμενος ἑαυ-

τῷ

ærarium nihilo locupletius fore, infamiam vero violati fani in ſe redundaturam. Nobili autem illa victoria nihil uſus, paucis interpoſitis diebus, recepit ſe illico Naxum, ubi hybernavit, ſumptuſque fecit cum tanto exercitu ingentes, quum res gereret haud magni momenti cum nonnullis Siculis, qui ad eum deficiebant. Unde Syracuſani recepto rurſus animo excurrerunt Catanam, fineſque vaſtaverunt, & caſtra Athenienſium incenderunt: quorum conferebant omnes in Niciam culpam, quod in conſultando, morando, & cavendo tempus rerum gerendarum corrumperet. Nam in rebus gerendis nemo eum culpet: quippe in ipſo impetu rei gerendæ impiger & ſtrenuus, verum ad audendum cunctator erat & timidus.

Ut igitur iterum cum exercitu movit Syracuſas, tam duxit ſcienter, tamque velociter & circumſpecte ſe hoſtibus ſuperfudit, nemo ut animadverterit ejus ad Thapſum appulſum vel exſcenſionem, præverterit etiam occupare Epipolas: delectos milites, qui occurrerunt ei, fuderit, cœperit trecentos, & hoſtium quoque invictum antea habitum equitatum profligaverit. Quod vero ſupra omnia perculit Siculos, & Græcorum fidem exceſſit, modico tempore Syracuſas circumvallavit, urbem Athenis non anguſtiorem, ſed aſperiorem locorum inæqualitate & maris vicinitate & propinquitate paludum ad eam muro tam longo in orbem circumjiciendam. Confecit autem propemodum totum homo, qui nec firma valetudine ad tantas curas ute-

retur,

τῷ πρὸς τοσαύτας φροντίδας, ἀλλὰ νόσον νοσῶν νεφρῖτιν, ἧς τὸ μὴ προσεκπονηθὲν, λεῖμμα ποιεῖσθαι δίκαιόν ἐστι. θαυμάζω δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἀνδραγαθίαν, ἐν οἷς κατώρθουν. ὁ μὲν γὰρ Εὐριπίδης μετὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον, γράφων ἐπικήδειον, ἐποίησεν,

Οἱ δὲ Συρακοσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν
Ἄνδρες, ὅτ᾽ ἦν τὰ θεῶν ἐξίσου ἀμφοτέροις.

οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὕροι Συρακουσίους νενικημένους ὑπ᾽ αὐτῶν, πρὶν ἐκ θεῶν ὄντως ἢ τύχης ἀντίστασίν τινα γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπὶ πλεῖστον αἰρομένοις δυνάμεως.

Ταῖς μὲν οὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος τὸ σῶμα παρῆν ὁ Νικίας· ἀκμὴν δέ ποτε τῆς ἀρρωστίας λαβούσης, ὁ μὲν ἐν τείχεσι μετ᾽ ὀλίγων ὑπηρετῶν κατέκειτο, τὴν δὲ στρατιὰν ἔχων ὁ Λάμαχος προσεμάχετο τοῖς Συρακουσίοις, ἐκ τῆς πόλεως τεῖχος ἀνάγουσι πρὸς τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύσειν ἔμελλε διὰ μέσου τὸν ἀποτειχισμόν. τῷ δὲ κρατεῖν τῶν Ἀθηναίων ἀτακτότερον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις, ἀπομονωθεὶς ὁ Λάμαχος, ὑπέστη τῶν Συρακουσίων τοὺς ἱππεῖς ἐπιφερομένους. ἦν δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ θυμοειδής. πρὸς τοῦτον ἐκ προκλήσεως καταστὰς ὁ Λάμαχος ἐμονομάχησε, καὶ λαβὼν πληγὴν πρότερος, εἶτα δοὺς καὶ πεσὼν, ὁμοῦ συναπέθανε τῷ Καλλικράτει. καὶ τὸ μὲν σῶμα κρατήσαντες αὐτοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἐξῆραν οἱ Συρακούσιοι, δρόμῳ δ᾽ ἐφέροντο πρὸς τὰ

retur, verum laboraret renum dolore: cui morbo quod reſiduum operis non fuerit exactum, jure ferendum eſt expenſum. Ego vero prædicandum arbitror ducis ſolicitudinem, militumque fortitudinem iis in rebus quas præclare geſſerunt. Siquidem Euripides poſt eorum cladem & exitium carmen hoc funebre fecit,

Octo Syracoſios fudit per prælia victor
Hic miles, ſpectat dum æquus utroſque Deus.

Non autem octo victorias, ſed plures reperias de Syracuſanis hos ante retuliſſe, quam ex Deorum revera voluntate vel fortuna Athenienſes, quorum inſurgebant plurimum opes, in aſperitatem rerum inciderent.

Atque corpori Nicias vim adhibens, interat rebus gerendis plerumque. Quum vero morbus aliquando eſſet in ſummo articulo, decumbebat ipſe paucis cum ſervis in caſtris. Interea Lamachus ductans exercitum pugnavit excitantibus Syracuſanis Athenienſium muro oppoſitum ex urbe alium, qui interjectus circumvallari urbem impediret. At hic relictus ab Athenienſibus, qui victoria elati fuſius inſequebantur hoſtes, inferentem ſe equitatum unus excepit. Evectus ante cæteros Callicrates eſt bellator inſignis & animoſus. Cum eo Lamachus ex provocatione ſolus eſt congreſſus. Qui quum vulnus prior accepiſſet, inde Callicratem vulneraſſet concidiſſetque, una cum eo exſpiravit. Hujus corpore armiſque Syracuſani potiti, abſtulerunt ea, atque

τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ὁ Νικίας ἦν, οὐκ ἔχων τοὺς βοηθοῦντας. ὅμως δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξαναστὰς καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον, ἐκέλευσε τοὺς καθ' ἑαυτὸν, ὅσα ξύλα πρὸ τῶν τειχῶν ἐτύγχανεν εἰς μηχανὰς παραβεβλημένα, καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς, πῦρ κομίσαντας, ἅψαι. τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἐπέσχε, καὶ τὸν Νικίαν ἔσωσε, καὶ τὰ τείχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων. φλόγα γὰρ ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπετράπησαν οἱ Συρακούσιοι. τούτων δὲ πραχθέντων, ἀπολέλειπτο μὲν ὁ Νικίας μόνος τῶν στρατηγῶν, ἦν δ' ἐλπίδος μεγάλης. καὶ γὰρ πόλεις μεθίσταντο, καὶ πλοῖα μεστὰ σίτου πολλαχόθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς πράγμασιν εὖ φερομένοις πάντων προστιθεμένων. καὶ λόγοι τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμβάσεως πρὸς αὐτὸν, ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν. ὅπου καὶ Γύλιππος ἐκ Λακεδαίμονος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς ἤκουσε κατὰ πλοῦν τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας, οὕτως ἔπλει τὸ λοιπὸν, ὡς ἐχομένης μὲν ἤδη τῆς Σικελίας, Ἰταλιώταις δὲ τὰς πόλεις διαφυλάξων, εἰ καὶ τοῦτό πως ἐγγένοιτο. μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διεφοίτα τοῦ κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους, καὶ στρατηγὸν ἔχειν ἄμαχον δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. ὁ δὲ Νικίας αὐτὸς εὐθὺς καὶ παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι ῥώμης καὶ τύχης ἀνατεθαρρηκὼς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν διαλεγομένοις κρύφα, καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν, ὅσον οὔπω τὴν πόλιν ἐνδίδοσθαι κατὰ συμβάσεις νομίζων, οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔσχε προσπλέοντος, οὐδὲ φυλακὴν ἐποιήσατο καθαρὰν, ἀλλὰ τῷ παντελῶς ὑπερο-

ρᾶσθαι

que ad murum Athenienſium, in quo deſtitutus præſidio Nicias erat, citati perrexere. Is neceſſitate tamen excitatus, quum animadverteret diſcrimen, juſſit illis qui circa ipſum erant, omnem materiam, quæ pro muro ad machinas excitandas jacebat comparata, ipſaſque machinas ſubjecto igni incendere. Hoc repreſſit Syracuſanos, Niciam vero & muros & ſtipendium Athenienſium protexit. Flammam enim, quam elatam in medio conſpexerunt ingentem, declinaverunt Syracuſani. Jam his actis, unus ſupererat ex prætoribus Nicias, & erat magna in ſpe. Quippe & urbes tranſitiones ad eum faciebant, & onuſtæ commeatu naves undique veniebant in caſtra, quod ſecundis rebus ejus faverent omnes; ac faciebant Syracuſani jam de urbe deſperantes verba apud eum de pace. Quando Gylippus quoque, qui ex Lacedæmone ſuppetias illis veniebat, ut inter navigandum circumvallatos muro Syracuſanos atque eorum intellexit difficultates, ita reliquum inſtituit curſum, quaſi amiſſa jam Sicilia, urbes Italicas, modo hoc ſaltem liceret, defenſurus. Quippe magna percrebuerat fama omnia tenere Athenienſes, ducemque habere ob fœlicitatem & prudentiam invictum. Nicias ipſe illico etiam præter ingenium ſuum præſentibus viribus & fortuna fretus, potiſſimum vero ex occultis Syracuſanorum colloquiis nuntiiſque, quos ad ipſum miſerunt, mox urbe potiturum ſe per deditionem exiſtimans, nullum reſpectum advenientis egit Gylippi, neque acres excubias. Ille autem, quod ſemel de-

ρᾶσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι, λαθὼν αὐτὸν ὁ ἀνὴρ, εἰσέπλευσε διὰ πορθμείου, καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω τῶν Συρακουσίων, στρατιὰν συνηγάγετο πολλήν· οὐδ' εἰ πάρεστι, τῶν Συρακουσίων ἐπισταμένων, οὐδὲ προσδοκώντων. διὸ καὶ παρήγγελτο μὲν αὐτοῖς ἐκκλησία περὶ τῶν πρὸς τὸν Νικίαν ὁμολογιῶν, καί τινες ἐβάδιζον ἤδη, πρὶν ἢ παντελῶς ἀποτειχισθῆναι τὴν πόλιν, οἰόμενοι δεῖν γενέσθαι τὰς διαλύσεις. βραχὺ γὰρ ἦν κομιδῇ τὸ ἀπολειπόμενον τοῦ ἔργου· καὶ τοῦτο παραβεβλημένην εἶχε τὴν παρασκευὴν τῆς τειχοδομίας σύμπασαν.

Ἐν τούτῳ δὲ καιροῦ παρόντος τοῦ κινδύνου, ἀφικνεῖται Γογγύλος ἐκ Κορίνθου μιᾷ τριήρει· καὶ συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰκὸς, πάντων, ἔφραζεν ὅτι Γύλιππος ἀφίξεται διὰ ταχέων, καὶ νῆες ἄλλαι βοηθοὶ προσπλέουσιν. οὔπω δὲ τῷ Γογγύλῳ πιστευόντων βεβαίως, ἧκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ Γυλίππου κελεύοντος ἀπαντᾶν. οἱ δὲ θαρρήσαντες ἐξωπλίζοντο· καὶ προσῆγεν εὐθὺς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμένος ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. ὡς δὲ κἀκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας, θέμενος ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὅπλα, καὶ κήρυκα πέμψας, ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἄδειαν ἀπιοῦσιν ἐκ Σικελίας. ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐδὲν ἠξίωσεν ἀποκρίνασθαι· τῶν δὲ στρατιωτῶν τινες καταγελῶντες, ἠρώτων εἰ διὰ παρουσίαν ἑνὸς τρίβωνος καὶ βακτηρίας Λακωνικῆς, οὕτως ἰσχυρὰ τὰ Συρακουσίων ἐξαίφνης γέγονεν, ὥστ' Ἀθηναίων καταφρονεῖν, οἳ πολὺ ῥωμαλεωτέρους Γυλίππου, καὶ μᾶλλον κομῶντας τριακοσίους ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένους ἀπέδωκαν Λακεδαιμονίοις. Τίμαι-

ος

deſpiceretur ac contemneretur, clam Nicia pontone eſt in Siciliam delatus, appulſuſque quam remotiſſime ab Syracuſis magnas copias conſcripſit, nec ſcientibus quidem adeſſe eum vel exſpectantibus Syracuſanis. Quapropter indicta iis concio erat de fœdere cum Nicia faciendo. Et pergebant jam nonnulli ad concionem, ante cenſentes jungendam pacem quam undequaque clauſa muro urbs eſſet. Siquidem perparum ſupererat operis, atque in id perficiendum omnis jacebat parata materia.

In hoc præſentis articulo diſcriminis decurrit una triremi veniens Corintho Gongylus. Ad quem ſcilicet quum concurſus fieret omnium, Gylippum ille ſignificavit brevi adfore, naveſque ſubſidiarias adventare alias. Hauddum ſatis Gongylo credebant, quum nuntius adfuit a Gylippo, qui jubebat ut ſibi occurrerent. Itaque animis erecti arma ſumpſere, movitque e veſtigio Gylippus ſigna, atque ex itinere aciem ad dimicandum cum Athenienſibus inſtruxit: quos quum ex adverſo inſtruxiſſet Nicias, ſtans infeſta in Athenienſes acie Gylippus, miſit caduceatorem, per quem Athenienſibus ſignificavit, dare ſe iis fidem publicam, ſi Sicilia decederent: eum non eſt dignatus Nicias reſponſo. Ex militibus autem nonnulli per ludibrium rogaverunt, ex uniuſne præſentia pallioli & baculi Laconici evaſiſſent repente res Syracuſanorum tam validæ, ut contemptui haberent Athenienſes, qui multo robuſtiores Gylippo, magiſque comatos trecentos, quos in vinculis habuerant, reddiderant Lacedæmoniis? Timæus

ος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ἐν μηδενὶ λόγῳ ποιεῖσθαι τὸν Γύλιππον, ὕστερον μὲν αἰσχροκέρδειαν αὐτοῦ καὶ μικρολογίαν καταγνόντας· ὡς δὲ πρῶτον ὤφθη, σκώπτοντας εἰς τὸν τρίβωνα καὶ τὴν κόμην. εἶτα μέντοι φησὶν αὐτὸς, ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι, καθάπερ γλαυκὶ, πολλοὶ προσέπτησαν ἑτοίμως στρατευόμενοι. καὶ ταῦτα τῶν πρώτων ἀληθέστερά εἰσιν. ἐν γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ τρίβωνι τὸ σύμβολον καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης καθορῶντες συνίσταντο. κἀκείνου τὸ πᾶν ἔργον γεγονέναι φησὶν ὁ Θουκυδίδης μόνου· ἀλλὰ καὶ Φίλιστος, ἀνὴρ Συρακούσιος, καὶ τῶν πραγμάτων ὁρατὴς γενόμενος. τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μάχῃ κρατήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι, τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς ἀπέκτειναν, καὶ Γογγύλον τὸν Κορίνθιον. εἰς δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἔδειξεν ὁ Γύλιππος οἷόν ἐστιν ἐμπειρία. τοῖς γὰρ αὐτοῖς ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ χωρίοις χρησάμενος, οὐχ ὡσαύτως, ἀλλὰ μεταθεὶς τὴν τάξιν, ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ φυγόντων εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπιστήσας τοὺς Συρακουσίους, τοῖς λίθοις οἷς ἐκεῖνοι προσεκόμιζον καὶ τῇ ὕλῃ, παροικοδομῶν εἰς διαστολὰς, ἀπέκοψε τὸν ἐκείνων περιτειχισμὸν, ὥστ᾽ αὐτοῖς μηδὲν εἶναι πλέον κρατοῦσιν. ἐκ τούτου δὲ θαῤῥήσαντες οἱ Συρακούσιοι, τάς τε ναῦς ἐπλήρουν, καὶ τοῖς ἱππεῦσι τοῖς ἑαυτῶν καὶ ἀκολούθοις περιελαύνοντες πολλοὺς ᾕρουν. καὶ ὁ Γύλιππος ἐπιὼν ἐπὶ τὰς πόλεις, αὐτὸς ἐξώρμα καὶ συνίστη πάντας ἐῤῥωμένως ὑπακούοντας αὐτῷ, καὶ συλλαμβανομένους. ὥστε τὸν Νικίαν, αὖθις εἰς ἐκείνους ἀποτρεπόμενον τοὺς πρώτους λογισμοὺς, καὶ συμφρονοῦντα τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν, ἀθυμεῖν, καὶ γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις, κελεύοντα πέμπειν

ἕτε-

mæus vero neque Siculos ait ullo loco habuiſſe Gylippum, cujus poſtea rapacitatem quoque & ſordes improbaverint, ac, ut primum conſpectus eſt, palliolum ejus comamque deriſerint. Poſtea tamen idem ait ad illius tanquam noctuæ conſpectum frequentes eos advolaſſe prompte nomina dantes. Atque hæc prioribus veriora ſunt. Quippe in baculo & læna inſigne & autoritatem intuentes urbis Spartæ conglobabantur. Huic quoque quicquid ibi geſtum eſt uni adſcribit Thucydides, & vero etiam Philiſtus, civis Syracuſanus, illarumque rerum ſpectator. Primo conflictu fuſi ſunt ab Athenienſibus Syracuſani, pauci tamen interfecti, in quibus Corinthius Gongylus. Verum poſtero die Gylippus, quid valeret rei bellicæ experientia demonſtravit: ſiquidem iiſdem armis & equis & locis, non ſimiliter, ſed forma mutata aciei inſtruendæ pepulit Athenienſes. Qui quum in caſtra fugiſſent, convertit ad opus Syracuſanos, lapidibuſque & materia quæ illi congeſſerant, excitavit opera, quibus divulſit interſciditque murum illorum, nihil ut illis ex victoriis ſupereſſet. Hinc alacres Syracuſani compleverunt naves, ſuoque & ſociorum equitatu circumvagantes multos exceperunt. Gylippus oppida ipſe adivit, omneſque concitavit & ſibi adjunxit, qui enixe fuerunt edicto audientes, & auxilia dederunt. Itaque relapſus eſt Nicias ad priora ſua conſilia, advertenſque animo rerum converſionem, cepit omnem ſpem deponere, atque Athenienſibus ſcripſit, ut vel alias copias

mit-

ἕτερον στρατὸν, ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας· αὐτῷ δὲ πάντως αἰτούμενον τῆς στρατηγίας ἄφεσιν, διὰ τὴν νόσον.

Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὥρμηντο πέμπειν ἑτέραν δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ δὲ τῶν πρώτων πραττομένων πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Νικίου τοσαύτην, πολλὰς διατριβὰς ἐμβαλόντων, τότε γοῦν ἔσπευδον βοηθεῖν. καὶ Δημοσθένης μὲν ἔμελλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος· Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειμῶνος προεξέπλευσε, χρήματα κομίζων καὶ συστρατήγους ἀποφαίνων, ᾑρημένους τῷ Νικίᾳ τῶν αὐτόθι στρατευομένων, Εὐθύδημον καὶ Μένανδρον. ἐν τούτῳ δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐξαίφνης ἐπιχειρούμενος ὁ Νικίας, ταῖς μὲν ναυσὶν ἡττώμενος τὸ πρῶτον, ὅμως ἐξέωσε καὶ κατέδυσε πολλὰς τῶν πολεμίων· πρὸς δὲ τὸ πεζὸν οὐκ ἔφθασε βοηθῶν, ἀλλ' ἄφνω προσπεσὼν ὁ Γύλιππος εἷλε τὸ Πλημμύρειον, ἐν ᾧ σκευῶν τριηρικῶν καὶ χρημάτων πολλῶν ἀποκειμένων, ἐκράτησε πάντων, καὶ διέφθειρεν ἄνδρας οὐκ ὀλίγους, καὶ ζῶντας ἔλαβε· τὸ δὲ μέγιστον, ἀφείλετο τοῦ Νικίου τῆς ἀγορᾶς τὴν εὐπέτειαν. ἦν γὰρ ἡ κομιδὴ παρὰ τὸ Πλημμύρειον ἀσφαλὴς καὶ ταχεῖα, τῶν Ἀθηναίων κρατούντων· ἐκπεσόντων δὲ, χαλεπὴ, καὶ μετὰ μάχης ἐγίνετο πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκεῖ ναυλοχοῦντας. ἔτι δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τοῖς Συρακουσίοις οὐκ ἀπὸ κράτους ἐφαίνετο νενικημένον, ἀλλ' ἀταξίᾳ περὶ τὴν δίωξιν. αὖθις οὖν ἐπεχείρουν παρασκευαζόμενοι λαμπρότερον. ὁ δὲ Νικίας οὐκ ἐβούλετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλὴν ἀβελτηρίαν ἔλεγεν εἶναι, στόλου τοσούτου προσπλέοντος αὐτοῖς καὶ δυνάμεως ἀκραιφνοῦς, ἣν ἦγε Δημοσθένης σπεύδων, ἀπ' ἐλαττό-
νων

mitterent, vel has quoque revocarent ex Sicilia : ſibi vero omnino mitti poſtulavit ob morbum ſucceſſorem.

Statuerant Athenienſes & ante alium exercitum in Siciliam mittere, ſed quum invidia rerum priorum geſtarum, quæ tam ſecundæ Niciæ fluebant, multas moras interpoſuiſſet, tunc properarunt opem mittere. Demoſthenes erat magna claſſe exacta hyeme profecturus, Eurymedon media hyeme præceſſit ad ſtipendium portandum & collegas Niciæ declarandum, qui creati erant ex iis qui ſub eo merebant, Euthydemum & Menandrum. Interea Nicias, quum terra marique rem gerere ſubito aggreſſus eſt, etſi claſſe primum inferior fuit, profligavit tamen & depreſſit multas hoſtium naves. Terra vero non potuit ſuccurrere in tempore, verum Gylippus primo impetu Plemmyrium cepit, ubi multis navium armamentis & pecunia, quæ ibi repoſita grandis erat, omni potitus eſt, multoſque milites occidit & cepit, &, quod maximum erat, ademit Niciæ facultatem commeatus : cujus ſecura ſubvectio & expedita erat arcem illam tenentibus Athenienſibus, ejectis ardua, & non niſi pugna cum hoſtibus, qui ſtationem ibi habebant, conſerta. Ad hæc claſſem ſuam Syracuſani non virtute rati, ſed quod eſſet inſectata incondite, ſuperatam, jam iterum apparatu inſtruxere magnificentiore, ad pugnam provocantes. Cæterum claſſe detrectavit Nicias confligere, perquam abſurdum eſſe dicens, tantam quum ipſi claſſem exſpectarent, & copias recentes, quas Demoſthenes propere adducebat, mi-
noribus

νων καὶ χορηγουμένων φαύλως διαγωνίσασθαι. τοῖς δὲ περὶ τὸν Μένανδρον καὶ τὸν Εὐθύδημον ἀρτίως εἰς τὴν ἀρχὴν καθισταμένοις φιλοτιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγούς, τὸν μὲν Δημοσθένην φθῆναι πράξαντάς τι λαμπρὸν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν Νικίαν. πρόσχημα δ' ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἣν ἀπόλλυσθαι καὶ καταλύεσθαι παντάπασι φάσκοντες, εἰ φοβηθήσονται Συρακουσίους ἐπιπλέοντας, ἐξεβιάσαντο ναυμαχῆσαι. καὶ καταστρατηγηθέντες ὑπ' Ἀρίστωνος τοῦ Κορινθίων κυβερνήτου, τοῖς περὶ τὸ ἀριστερὸν, ὡς εἴρηκε Θουκυδίδης, κατὰ κράτος ἡττήθησαν, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλον· καὶ ἀθυμία πολλὴ περιειστήκει τὸν Νικίαν, τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα, καὶ σφαλλόμενον αὖθις ὑπὸ τῶν συναρχόντων.

Ἐν τούτῳ δὲ, Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων ἐπεφαίνετο λαμπρότατος τῇ παρασκευῇ, καὶ δεινότατος τοῖς πολεμίοις, ἐπὶ νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων ὁπλίτας πεντακισχιλίους, ἀκοντιστὰς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ὅπλων δὲ κόσμῳ καὶ παρασήμοις τριήρων, καὶ πλήθει κελευστῶν καὶ αὐλητῶν, θεατρικῶς καὶ πρὸς ἔκπληξιν πολεμίων ἐξησκημένος. ἦν οὖν, ὡς εἰκὸς, αὖθις ἐν φόβῳ μεγάλῳ τὰ Συρακουσίων, εἰς οὐδὲν πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους αὑτοὺς μάτην ὁρώντων. τὸν δὲ Νικίαν οὐ πολὺν χρόνον εὔφρανεν ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐν λόγοις γενέσθαι, τοῦ Δημοσθένους εὐθὺς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις κελεύοντος, καὶ τῷ ταχίστῳ τῶν κινδύνων περὶ τοῦ παντὸς δια-

γω-

noribus & male inſtructis pugnam capeſſere. At Menandrum & Euthydemum novos duces ambitio & æmulatio occupaverat adverſus utrumque imperatorem, ut Demoſthenem re præclare geſta aliqua prævenirent, & ſupergrederentur Niciam. Prætexebant civitatis gloriam, quam concidere & perire omnem aiebant, inſultum ſi extimeſcerent Syracuſanorum. Itaque expreſſerunt ut prœlio navali dimicaretur. At hi ab Ariſtone Corinthiorum gubernatore circumventi in ſiniſtro cornu (ut ſcribit Thucydides) fuſique & ſugati ſunt. Multis deſideratis magna animi conſternatio inceſſit Niciam, qui & ſolus belli adminiſtrationem ægre ſuſciperet, atque iterum collegarum impulſu impingeret.

Interea oſtendit ſe ante portum hoſtibus Demoſthenes ſplendidiſſimo apparatu formidandus. Advehebat navibus ſeptuaginta tribus peditum quinque millia, jaculatorum, ſagittariorum, & funditorum non minus tria millia, armorum fulgore, navium inſignibus, numero hortatorum & tibicinum pompoſe atque ad hoſtium exornatus terrorem. Fuerunt igitur non immerito apud Syracuſanos omnia denuo perculſa, quod nullum finem vel exitum, ſed nequicquam ſudare ſe & perire incaſſum cernerent. At Niciæ haud diuturnum attulit adventus copiarum gaudium: verum ut primum in colloquium venit cum Demoſthene, qui quam primum adoriendos hoſtes cenſebat, & quam citiſſime de ſumma decernendum, capiendaſque

que

γωνισαμένους ἑλεῖν Συρακούσας, καὶ ἀποπλεῖν οἴκαδε, δείσας καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα καὶ τόλμαν, ἐδεῖτο μηδὲν ἀπεγνωσμένως πράττειν, μηδὲ ἀνοήτως. τὴν γὰρ τριβὴν εἶναι κατὰ τῶν πολεμίων, οὔτε χρήματα κεκτημένων ἔτι, μήτε τῶν συμμάχων αὐτοῖς πολὺν χρόνον παραμενόντων· εἰ δὲ θλίβοιντο ταῖς ἀπορίαις, ταχὺ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ συμβάσεις τρεψομένων, ὡς πρότερον. καὶ γὰρ ἦσαν ἄνδρες οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν Συρακούσαις διαλεγόμενοι τῷ Νικίᾳ κρύφα, καὶ μένειν κελεύοντες, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονούντων τῷ πολέμῳ, καὶ τὸν Γύλιππον βαρυνομένων· ἐὰν δὲ μικρὸν ἐπιτείνωσιν αἱ ἀνάγκαι, παντάπασιν ἀπαγορευσόντων. τούτων ὁ Νικίας τὰ μὲν αἰνιττόμενος, τὰ δ' οὐ θέλων ἐν φανερῷ λέγειν, ἀτολμίας παρεῖχε τοῖς στρατηγοῖς δόξαν· καὶ ταῦτ' ἐκεῖνα πάλιν ἥκειν φάσκοντες αὐτοῦ μελλήματα, καὶ διατριβὰς, καὶ ἀκριβολογίας, αἷς ἀπώλεσε τὴν ἀκμὴν, οὐκ εὐθὺς ἐπιχειρῶν τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ἕωλος καὶ καταφρονούμενος, τῷ Δημοσθένει προσετίθεντο. καὶ ὁ Νικίας μόλις συνεχώρησεν ἐκβιασθείς. οὕτω δὴ τὴν πεζὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ὁ Δημοσθένης νυκτὸς, ἐπεχείρει ταῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ τοὺς μὲν φθάσας, πρὶν αἰσθέσθαι, τῶν πολεμίων ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἀμυνομένους ἐτρέψατο. καὶ κρατῶν οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρω, μέχρις οὗ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνέτυχε. πρῶτοι γὰρ οὗτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς, καὶ συνδραμόντες εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐναντίοις τοῖς δόρασι μετὰ βοῆς ὤσαντο, καὶ πολλοὺς αὐτοῦ κατέβαλον. δι' ὅλου δὲ τοῦ στρατεύματος εὐθὺς ἦν πτοία καὶ ταραχὴ, καὶ τοῦ φεύγοντος ἤδη κατα-

que Syracuſas ac penates repetendos; veritus & admiratus præcipitantiam atque audaciam ejus, oravit eum ne quo temere & inconſulte progrederetur, ac infeſtam oſtendit moram eſſe hoſtibus, quos deficeret pecunia & brevi relicturi ſocii eſſent. Hos ſi premerentur inopia, cito rurſus ſicut ante ad conditiones pacis ab ipſo petendas ſe converſuros. Siquidem non pauci erant Syracuſis, qui ſecreta colloquia habebant cum Nicia, monebantque eum ut maneret, quod jam quoque fatiſcerent bello, & Gylippum gravarentur. Quod ſi paululum intenderetur inopia, omnem eos animum abjecturos. Ea quia partim ambagibus Nicias involvebat, partim nolebat propalam denudare, opinionem apud duces incurrit timiditatis, atque eaſdem ipſius reponi ſibi prædicantes cunctationes, moras & nimium exacta conſilia, quibus corruperat articulum, quod non ſubito fuiſſet hoſtes aggreſſus, ſed quum refrixiſſet jam & deſpectus eſſet, aſſenſi ſunt Demoſtheni, Niciam vero ægre adegerunt ut admitteret ejus conſilium. Ita Demoſthenes aſſumptis terreſtribus copiis noctu adortus eſt Epipolas, ac tanta uſus celeritate eſt ut partim hoſtium, priuſquam ſentirent, conciderit, partim ſe defendentes pepulerit: nec victoriæ modum fecit, verum progreſſus eſt, dum incidit in Bœotios. Hi namque globo facto primi impetum dederunt in Athenienſes, eoſque infeſtis lanceis & ſublato clamore impulerunt. Multos ibi obtruncaverunt, totumque confeſtim pavore & tumultu perfuderunt exercitum, fugientibuſque permiſta

καταπιμπλάμενον τὸ ἔτι νικῶν, καὶ τὸ ἀποβαῖνον καὶ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβημένων ἀνακοπτόμενον, ἑαυτῷ περιέπιπτε, τοὺς μὲν φεύγοντας οἰόμενον διώκειν, τοῖς δὲ φίλοις ὡς πολεμίοις χρώμενον. ἡ γὰρ ἄτακτος ἀνάμιξις ἐν ταὐτῷ μετὰ φόβου καὶ ἀγνοίας, καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἄπιστον, ἐν νυκτὶ μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἐχούσῃ βέβαιον, ἀλλ' οἷον εἰκὸς ἤδη καταφερομένης σελήνης καὶ περισκιαζομένης ὅπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις διὰ τοῦ φωτὸς, μὴ διασαφοῦσαν τὰ εἴδη, φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ τὸ οἰκεῖον ποιεῖν ὕποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ περιπετείας καθίστη τοὺς Ἀθηναίους. ἔτυχον δέ πως καὶ τὴν σελήνην ἔχοντες ὄπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὑτοῖς τὰς σκιὰς ἐπιβάλλοντες, ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν ὅπλων καὶ τὴν λαμπρότητα, τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀντιφωτισμὸς πολὺ πλείονας ὁρᾶσθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποίει. τέλος δὲ, πανταχόθεν αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσκειμένων τῶν πολεμίων, φεύγοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνησκον, οἱ δὲ, κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνοντες. τοὺς δ' ἀποσκεδασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπιγενομένης οἱ ἱππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. ἐγένοντο δὲ νεκροὶ δισχίλιοι, καὶ τῶν περιγενομένων ὀλίγοι μετὰ τῶν ὅπλων ἀπεσώθησαν.

Ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγεὶς οὐκ ἀπροσδοκήτως, ᾐτιᾶτο τοῦ Δημοσθένους τὴν προπέτειαν. ἐκεῖνος δὲ περὶ τούτων ἀπολογησάμενος, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν τὴν ταχίστην· οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξεσθαι δύναμιν αὐτοῖς, οὔτ' ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν πολεμίων κρατεῖν· ὅπου γε καὶ κρατοῦντας ἐκείνων ἔδει μεταστῆ-

ναι

ſta pars adhuc integra & victrix, quique deſcendebant atque accurrebant, a perculſis inhibiti in ſemetipſos incurrerunt, rati eos qui effuſi in fugam erant, inſtare, & ſocios pro hoſtibus ducentes. Quippe incondita inter ipſos confuſio cum cæco metu, conſpectuſque per noctem incertitudo, neque plane opacam neque perlucidam, ſed quæ faceret (luna nimirum jam in occaſum præcipite, ac, quum eſſet frequentium armorum & corporum inumbrata jactatione, non ſatis lumine ſuo figuras oſtendente, ut cognoſcerent inter ſe) metu hoſtium etiam ſocios ſuſpectos, in graves difficultates atque calamitates conjecit Athenienſes. Ad hæc habebant forte lunam a tergo: unde ſemet ipſi inumbrantes multitudinem ſuorum & fulgorem involvebant armorum. Hoſtes vero clypei objecta refulgentes luna multo plures repræſentabant & ſplendidiores. Poſtremo prementibus eos undique, ubi pedem retulere, hoſtibus terga dantes, partim ab illis, partim ab ſe mutuo ſunt oppreſſi, alii ex locis abruptis delapſi. Alios diſſipatos & palantes orta luce equites oppreſſerunt occideruntque. Ceciderunt duo millia, reliquorum pauci cum armis incolumes evaſere.

Nicias haud præter exſpectationem accepta clade Demoſthenis inſectabatur temeritatem. Ille purgabat ſe de his, ſuadebatque ut quamprimum inde reciperent ſe. Neque enim exſpectandas ipſis copias alias, neque præſentibus viribus ſuperaturos ſe hoſtem; quando ſi vel ſint eo ſuperiores, demigrandum, & vitandus

hic

ναι καὶ φυγεῖν τὸ χωρίον, ἀεὶ μὲν, ὡς πυνθάνονται, βαρὺ καὶ νοσῶδες ὂν στρατοπέδῳ, νῦν δ', ὡς βλέπουσι, καὶ διὰ τὴν ὥραν ὀλέθριον. μετοπώρου γὰρ ἦν ἡ ἀρχὴ, καὶ πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δὲ ἠθύμουν. ὁ δὲ Νικίας χαλεπῶς ἤκουε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀπόπλουν, οὐ τῷ μὴ δεδιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας φοβεῖσθαι. δεινὸν μὲν οὖν οὐδὲν αὐτόθι προσδοκᾶν ἔφασκεν· εἰ δὲ συμβαίη, μᾶλλον αἱρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν πολεμίων θάνατον, ἢ τὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν· οὐχ ὅμοια φρονῶν οἷς ὕστερον ὁ Βυζάντιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας, Βούλομαι γὰρ, ἔφη, μᾶλλον ὑφ' ὑμῶν, ἢ μεθ' ὑμῶν ἀποθανεῖν· περὶ μέντοι τόπου καὶ χώρας εἰς ἣν μετατάξουσι τὸ στρατόπεδον, βουλεύσασθαι καθ' ἡσυχίαν. ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος, ὁ μὲν Δημοσθένης, οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ κατευτυχήσας ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις παρέσχε τὸν Νικίαν προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδον, οὕτως ἐρρωμένως ἀναμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποβάσεως. διὸ καὶ συνεχώρησεν. ὡς μέντοι στρατιὰ Συρακουσίοις ἐπῆλθεν ἄλλη, καὶ μᾶλλον ἥπτετο τῶν Ἀθηναίων ἡ νόσος, τότ' ἤδη καὶ τῷ Νικίᾳ συνεδόκει μεθίστασθαι, καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις εὐτρεπεῖς εἶναι πρὸς ἀπόπλουν.

Ὡς δ' ἦν ἕτοιμα ταῦτα πάντα, καὶ τῶν πολεμίων οὐδεὶς παρεφύλαττε, ἅτε δὴ μὴ προσδοκώντων, ἐξέλιπεν ἡ σελήνη τῆς νυκτὸς, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ὑπὸ ἀπειρίας ἢ δεισιδαιμονίας ἐκπεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὴν περὶ τὰς τριακάδας ἐπισκότησιν ἁμωσγέ-

πως

hic locus eſſet, ſemper ille quidem (ut fama ferret) gravis & exercitui inſalubris, tunc vero etiam (ut experirentur) propter anni tempus peſtifer. Nam autumni erat principium, ac cum multi jam morbis tentabantur, tum ſummittebant omnes animum. Enimvero graviter ferebat Nicias mentionem fieri fugæ & deceſſus, non quin timeret a Syracuſanis, ſed quod populum Athenienſem plus, illiusque judicia & calumnias formidaret: nihil autem ferebat ſe ibi gravius exſpectare. Sin quid accideret, malle ab hoſtibus ſibi quam civibus infligi mortem, non idem ſentiens ac poſtmodum Byzantinus Leo eſt apud cives ſuos loquutus, Præopto, inquit, per vos quam vobiſcum mortem oppetere. At de loco & regione quo caſtra transferrent, per otium dixit deliberandum. Ita fatum Demoſthenes, cui prius conſilium male ceciderat, deſtitit urgere. Cæteris vero viſus eſt Nicias exſpectatione & fide, quam habebat certis in urbe, tam pertinaciter de receptu repugnare. Quare etiam ipſi aſſenſi ſunt. Ut tamen novæ copiæ ſubvenerunt Syracuſanis, ac gravis morbus ſæviit in caſtris Athenienſium, tunc comprobavit Nicias quoque conſilium diſceſſus. Itaque edixit militibus ut vaſa colligerent ad navigandum.

Omnibus his paratis quum nullus hoſtium aſſervaret eos, ut qui nec exſpectarent id, nocte luna defecit magno metu Niciæ & aliorum, qui ex imperitia vel ſuperſtitione ea expaveſcebant. Quippe ſolis quidem circa trigeſimum menſis diem deliquium intelli-

gebat

πως ἤδη συνεφρόνουν καὶ οἱ πολλοὶ γινομένην ὑπὸ τῆς σελήνης· αὐτὴν δὲ τὴν σελήνην, ᾧ τινι τυγχάνουσαν, καὶ πῶς αἰφνίδιον ἐκ πανσελήνου τὸ φῶς ἀπόλλυσι, καὶ χρόας ἵησι παντοδαπὰς, οὐ ῥάδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον ἡγοῦντο, καὶ πρὸ συμφορῶν τινων μεγάλων, ἐκ Θεοῦ γινόμενον σημεῖον. ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαῤῥαλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας, οὔτ' αὐτὸς ἦν παλαιὸς, οὔτε ὁ λόγος ἔνδοξος, ἀλλ' ἀπόῤῥητος ἔτι, καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων. οὐ γὰρ ἠνείχοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγκασμένα πάθη, διατρίβοντας τὸ θεῖον. ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἱρχθέντα μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς· καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. ὁ γοῦν ἑταῖρος αὐτοῦ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἄρας ἐκ Ζακύνθου πλεῖν ἐπὶ Διονύσιον, ἐκλιπούσης τῆς σελήνης οὐδὲν διαταραχθεὶς ἀνήχθη, καὶ καταχὼν ἐν Συρακούσαις, ἐξέβαλε τὸν τύραννον. τῷ μέντοι Νικίᾳ συνηνέχθη τότε μηδὲ μάντιν ἔχειν ἔμπειρον. ὁ γὰρ συνήθης αὐτοῦ, καὶ τὸ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν Στιλβίδης, ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν, ἐπεὶ

gebat aliquatenus etiam vulgus ſubeunte fieri luna: ipſa vero luna non erat comprehenſu proclive, cujus objectu, & quemadmodum in plenilunio repente tenebris obducatur, variosſque ſumat colores, verum abſurdum arbitrabantur eſſe, cladiumque oſtentum cœleſte magnarum. Etenim qui primus dilucidiſſimam omnium confidentiſſimamque, unde illuminetur atque inumbretur luna, doctrinam ſcripto prodidit Anaxagoras, neque ipſe erat antiquus, neque celebris doctrina, ſed abdita, atque verſabatur cum cautione vel ſub fide inter paucos. Neque enim ferebant phyſicos & *μετεωρολέσχας* tunc appellatos, id eſt, diſputantes de rebus cœleſtibus, quaſi cauſis ratione expertibus atque potentiis nullum certum finem propoſitum habentibus affectionibuſque coactis adſtringerent id quod Deorum eſt. Qua de cauſa Protagoras in exilium ivit: Anaxagoram in vincula conjectum magna labore liberavit Pericles. Socrates autem, quamvis eſſet ab iſtis remotiſſimus, tamen philoſophiæ nomine ſublatus eſt. Tandem Platonis effulgens autoritas, ob vitam ejus, & quia principiis ſubjugavit naturales iſtas neceſſitates divinis potentioribuſque, calumnias his præceptis deterſit, ac diſciplinis mathematicis viam ad omnes munivit. Itaque amicus ejus Dion, quo tempore ex Zacyntho ſolvens contra Dionyſium profecturus erat, nihil ſane defectione lunæ commotus vela fecit, exegitque delatus Syracuſas tyrannum. Atqui accidit Niciæ tunc, ut ne peritum quidem hariolum haberet. Nam familiaris ejus, qui multum detrahebat ei ſuperſtitionis, Stilbides, paulo ante deceſſerat.

Pro-

ἐπεὶ τὸ σημεῖον, ὥς φησι Φιλόχορος, φεύγουσιν οὐκ ἦν πονηρὸν, ἀλλὰ καὶ πάνυ χρηστόν. ἐπικρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ πράξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς. ἄλλως τε καὶ τὴν περὶ ἥλιον καὶ σελήνην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐποιοῦντο φυλακὴν, ὡς Αὐτοκλείδης διέγραψεν ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς. ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἔπεισε σελήνης ἀναμένειν περίοδον, ὥσπερ οὐκ εὐθὺς θεασάμενος αὐτὴν ἀποκαθαρθεῖσαν, ὅτε τὸν σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρῆλθε.

Μικροῦ δὲ πάντων ἀφέμενος τῶν ἄλλων, ἐθύετο καθήμενος, ἕως ἐπῆλθον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν πεζῷ τὰ τείχη καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλῳ τὸν λιμένα περιλαμβάνοντες, οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν ἁλιάδων, καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα, προὐκαλεῖτο τοὺς Ἀθηναίους καὶ προὐπηλάκιζεν. ὧν ἕνα παῖδα γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, προεξελάσαντα τῷ πλοίῳ, ναῦς Ἀττικὴ διώκουσα κατελάμβανε. δείσας δὲ περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεῖος, ἀντελαύνει δέκα τριήρεσιν, ὧν ἦρχεν· οἱ δὲ ἄλλοι περὶ τοῦ Πολλίχου φοβηθέντες, ὡσαύτως ἀνήγοντο. καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενομένης, ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα πολλῶν μετ᾽ ἄλλων διέφθειραν. ἦν οὖν οὐκέτι μένειν ἀνασχετὰ Ἀθηναίοις, ἀλλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων, πεζῇ κελεύοντες ἀναχωρεῖν. καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι νικήσαντες, εὐθὺς ἐνέφραξαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸν διέκπλουν τοῦ λιμένος. οἱ δὲ περὶ τὸν Νικίαν, τοῦτο μὲν οὐκ

ἐπεί-

Prodigium erat alioquin id (ut Philochorus ait) haud fœdum fugientibus, immo admodum fauſtum: ſiquidem occultari, quæ geruntur cum metu, quærunt, lucemque habent infeſtam. Alioquin etiam in ſolis & lunæ laboribus, non niſi tribus diebus (ut annotavit in commentariis Autoclides) ſoliti erant ſibi cavere, & eos ſuſpectos habere. Nicias vero alium ſuadebat exſpectandum lunæ ambitum: quaſi vero non conſpecturus eſſet illico eam illuſtratam, ubi locum inumbratum & a terra obſtructum prætervecta eſt.

At ille relictis aliis pene omnibus digreſſus ſacrificavit reſes, quouſque ſupervenerunt ipſis hoſtes, qui copiis terreſtribus murum & caſtra eorum obſederunt, navibus portum undique cinxerunt. Neque hi modo ex triremibus, verum etiam pueri omni ex parte conſcendentes parvis naviculis & ſcaphis advecti laceſſiverunt Athenienſes, eiſque inſultaverunt. Eorum unum puerum claris natalibus Heraclidem, navigio ante cæteros evectum, navis Attica inſequuta pene comprehendit. Cujus periculo patruus motus Pollichus, decem triremibus, quibus præerat, infeſtus occurrit. Cæteri, Pollicho timentes, pari modo evecti ſunt. Acri commiſſa pugna, Syracuſani victoriam obtinuerunt, atque Eurymedonta cum multis aliis occiderunt. Athenienſes igitur non ultra paſſi moram, duces inceſſerunt convitiis, ac terra juſſerunt ſe abduci. Victores enim Syracuſani extemplo obſepſerant & occluſerant fauces portus. At non eſt iis Nicias

aſſen-

ἐπείθοντο· δεινὸν γὰρ ἦν ἀπολιπεῖν ὁλκάδας τε πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμὸν διακοσίων ἀποδεούσας· ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν πεζῶν τοὺς ἀρίστους, καὶ τῶν ἀκοντιστῶν τοὺς ἀλκιμωτάτους, ἐπλήρωσαν ἑκατὸν καὶ δέκα τριήρεις. αἱ γὰρ ἄλλαι ταρσῶν ἐνδεεῖς ἦσαν. τὸν δὲ λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ τὴν θάλασσαν ὁ Νικίας, ἐκλιπὼν τὸ μέγα στρατόπεδον, καὶ τὰ τείχη τὰ συνάπτοντα πρὸς τὸ Ἡράκλειον. ὥστε μὴ τεθυκότων τὴν εἰθισμένην θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν Συρακουσίων, θῦσαι τότε τοὺς ἱερεῖς καὶ στρατηγοὺς ἀναβάντας.

Ἤδη δὲ πληρουμένων τῶν τριηρῶν, ἐπειδὴ οἱ μάντεις τοῖς Συρακουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπρότητα καὶ νίκην, μὴ καταρχομένοις μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένοις, (καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προεπιχειρούμενον) ἀνήχθησαν. ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη καὶ καρτερωτάτη γενομένη, καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ θορύβους παρασχοῦσα τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζομένοις, διὰ τὴν παντὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀπροσδοκήτως ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντος, ἔβλαπτε ταῖς αὐτῶν παρασκευαῖς οὐχ ἧττον τῶν πολεμίων τοὺς Ἀθηναίους. ἀθρόαις γὰρ ἐμάχοντο ταῖς ναυσὶ καὶ βαρείαις πρὸς κούφας, ἀλλαχόθεν ἄλλαις ἐπιφερομένας, καὶ βαλλόμενοι λίθοις ὁμοίαν ἔχουσι τὴν πληγὴν πανταχόθεν, ἀντέβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν, ὧν ὁ σάλος τὴν εὐθυβολίαν διέστρεφεν, ὥστε μὴ πάντα κατ' αἰχμὴν προσφέρεσθαι. ταῦτα δ' Ἀρίστων ὁ Κορίνθιος κυβερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακουσίους, καὶ παρὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἀγωνιζόμενος προ-

aſſenſus. Siquidem indigna res videbatur magnum numerum relinquere navium onerariarum & triremes paulo minus ducentas, ſed impoſitis fortiſſimis quibuſque peditum & jaculatorum robuſtiſſimis, complevit centum & decem triremes: nam cæteræ erant remigio nudatæ. Reliquam turbam deſertis magnis caſtris & muris ad fanum Herculis pertinentibus collocavit Nicias in littore. Itaque quod diu ſolennia ſacra Herculi non feciſſent Syracuſani, ſacerdotes & duces aſcenderunt eo immolaveruntque.

Navibus jam completis renuntiaverunt Syracuſanis læta exta & victoriam aruſpices, ſi non committerent conflictum, ſed vim propulſarent. Etenim ſuperaſſe omnes Herculem ſe defendendo prius violatum. Atque ita provecti ſunt. Prœlium hoc navale multo fuit maximum & acerrimum, neque minores præbuit motus & perturbationes ſpectatoribus quam prœliantibus, quod eſſent in conſpicuo omnia facta, in quibus magnæ inclinationes atque inexpectatæ extitere. Suus apparatus Athenienſes non minus quam hoſtes offendit: quippe confertis navibus dimicabant, & gravibus adverſus expeditas, quarum alia ex parte aliæ incurrebant, ac lapidibus petiti, æquabilem habentibus undique ictum, contra ingerebant jacula & ſagittas, quorum detorſit fluctus directum jactum, ne omnia ſpiculo adigerentur. Id ſuggeſſit Syracuſanis Corinthius Ariſto gubernator, qui in ipſo conflictu ſtrenue dimicans

προθύμως, ἔπεσεν ἤδη κρατούντων τῶν Συρακουσίων. γενομένης δὲ μεγάλης τροπῆς καὶ φθορᾶς, ἡ μὲν κατὰ θάλασσαν φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀποκέκοπτο. χαλεπὴν δὲ καὶ διὰ γῆς τὴν σωτηρίαν ὁρῶντες, οὔτε ναῦς ἀφέλκοντας ἐγγύθεν ἔτι τοὺς πολεμίους ἐκώλυον, οὔτε νεκρῶν ᾔτησαν ἀναίρεσιν· ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀταφίας, τὴν τῶν νοσούντων καὶ τετρωμένων ἀπόλειψιν οἰκτροτέραν οὖσαν. ἃ δὴ πρὸς ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ κἀκείνων ἐπιπονωτέρους ἡγούμενοι, μετὰ πλειόνων κακῶν ἐπὶ ταυτὸ πάντως ἀφιξομένους τέλος.

Ὡρμημένων δ' αὐτῶν ἀπαίρειν διὰ νυκτὸς, οἱ μὲν περὶ τὸν Γύλιππον ὁρῶντες ἐν θυσίαις καὶ πότοις τοὺς Συρακουσίους διά τε τὴν νίκην καὶ τὴν ἑορτὴν ὄντας, οὔτε πείσειν, οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων ἀναστάντας ἤδη προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀπιοῦσιν. Ἑρμοκράτης δ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ συνθεὶς ἐπὶ τὸν Νικίαν ἀπάτην, ἔπεμψέ τινας τῶν ἑταίρων πρὸς αὐτὸν, ἀπ' ἐκείνων μὲν ἥκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἳ καὶ πρότερον εἰώθεσαν κρύφα τῷ Νικίᾳ διαλέγεσθαι, παραινοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι διὰ τῆς νυκτὸς, ὡς τῶν Συρακουσίων ἐνέδρας πεποιημένων αὐτοῖς, καὶ προκατεχόντων τὰς παρόδους. τούτῳ δὲ καταστρατηγηθεὶς ὁ Νικίας, διέμενεν ἀψευδῶς, καὶ ἔδεισε μὴ τὸ τῶν πολεμίων ἀληθῶς παθεῖν. προελθόντες γὰρ ἅμ' ἡμέρᾳ τὰς δυσχωρίας τῶν ὁδῶν κατέλαβον, καὶ τὰς διαβάσεις τῶν ποταμῶν ἀπετείχισαν, τάς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ τοῖς ὁμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἱππεῖς ἔταξαν, ὥστε μηδένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεὶ προελθεῖν. οἱ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν νύκ-

τα

cans vincentibus jam Syracuſanis cecidit. Ingenti clade & ſtrage data, Athenienſibus fuga mari præciſa eſt: qui quum terra item difficilem ſalutis expeditionem cernerent, neque hoſtes, quum abſtraherent ex propinquo naves, arcuerunt, neque corpora petierunt ad ſepulturam; quando ægrorum & ſauciorum, qui deſerendi erant, quam illorum inſepultorum ſortem ducebant miſerabiliorem. Quæ quum ante oculos haberent, ſemetipſos etiam illis calamitoſiores exiſtimabant, qui per plures ærumnas eodem tandem eſſent omnino perventuri.

Molientibus autem his noctu ab urbe movere ſigna, cernens Syracuſanos Gylippus ſacrificiis & poculis ob victoriam & ſolennem feſtivitatem immerſos, deſperavit vel monendo vel cogendo excitaturum ſe eos, ut abeuntes adorirentur hoſtes. At Hermocrates dolum ex ſemetipſo in Niciam commentus, miſit ad eum certos ex amicis ſuis, qui venire ſimulabant ſe ab illis qui ante conſueverant clam cum eo colloqui. Hi monuerunt eum ne ſe nocte moveret, quod ipſis locaſſent Syracuſani inſidias, anguſtiaſque, quibus tranſeundum erat, inſediſſent. Hac fraude deceptus Nicias remanſit ſimpliciter, ac veritus eſt ne non vere in hoſtium retia incideret: ſiquidem prima luce præcurrerunt, ſaltus obſederunt, vada fluviorum munierunt muris, pontes reſciderunt, locis planis & campeſtribus equites locaverunt, nullus ut eſſet relictus Athenienſibus locus ſine dimicatione progrediendi. Athenienſes quum & illum diem & inſequentem

noctem

τα τὴν ἑτέραν ἐπιμείναντες, ἐπορεύοντο κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρμῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος, οὐ πολεμίας ἀνιστάμενοι, διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν ἀδυνάτων φίλων καὶ συνήθων· ὅμως τὰ παρόντα κακὰ κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. πολλῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων, οὐδὲν ἦν οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς ἀναγκαίαν δίαιταν καὶ τὰ σμικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ σῶμα, πολλῶν διὰ τὴν νόσον δεόμενον· πράττοντος δὲ μετ' ἀῤῥωστίας, καὶ καρτεροῦντος, ἃ πολλοὶ τῶν ἐῤῥωμένων μόλις ὑπέμενον· καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος, οὐ δι' αὐτὸν οὐδὲ τῷ φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προϊεμένου. καὶ γὰρ εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς τῶν ἄλλων ὑπὸ φόβου καὶ λύπης τρεπομένων, ἐκεῖνος εἴ ποτε βιασθείη τοῦτο ποιῆσαι, δῆλος ἦν τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀκλεὲς τῆς στρατείας ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ὧν ἤλπιζε κατορθώσειν. οὐ μόνον δ' αὐτοῦ τὴν ὄψιν ὁρῶντες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες, καὶ τῶν παραινέσεων ἃς ἐποιήσατο κωλύων τὸν ἔκπλουν, ἔτι μᾶλλον ἐνόμιζον ἀναξίως ταλαιπωρεῖν· καὶ πρὸς τὰς ἐκ Θεῶν ἐλπίδας ἀθύμως εἶχον, ἐννοοῦντες ὡς ἀνὴρ θεοφιλὴς καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα λαμπρυνόμενος πρὸς τὸ θεῖον, οὐδενὸς ἐπιεικεστέρᾳ τύχῃ χρῆται τῶν κακίστων ἐν τῷ στρατεύματι καὶ ταπεινοτάτων.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὅ γε Νικίας ἐπειρᾶτο καὶ φωνῇ καὶ προσώπῳ καὶ δεξιώσει κρείττων ὁρᾶσθαι τῶν δεινῶν. καὶ παρὰ πᾶσάν γε τὴν πορείαν ἐφ' ἡμέρας ὀκτὼ

noctem ibi commorati eſſent, ob neceſſariorum inopiam & imbecillos amicos familiareſque, quos relinquebant, quaſi ex patria migrarent non ex hoſtico, cum ejulatu perrexerunt & lamentatione. Attamen præſentia mala ducebant imminentibus leviora. Quum eſſent autem acerba ſpectacula in exercitu multa, nullum ipſo erat Nicia ærumnoſius, tum valetudine corporis affecto, tum indigne contracto ob viatici exiguitatem ad curam anguſtam corporis, quod multa morbi cauſa requirebat. Quum faceret tamen in hac imbecillitate & toleraret ea quæ multi vix ſuſtinebant valentes; eum perſpiciebant omnes, non ſui cauſa nec vitæ cupiditate in illis perdurare ærumnis, verum ipſorum cauſa ſpem non abjicere. Nam quum alii ad lacrymas & gemitus ex timore atque mœrore converterent ſe, illum, ſi quando eſſet eo compulſus, liquebat maculam & deformitatem reputare hujus expeditionis cum magnitudine & gloria rerum, quas ſperaverat perpetrare. Neque vero ſolum quum ſpeciem illius intuerentur, verum etiam quum dictorum reminiſcerentur ac monitorum ejus, quum ab ea expeditione deterreret populum, multo cenſebant indigniorem ejus fortunam; neque ſpem in Diis ullam reponebant, volventes ſecum virum religioſum, qui prolixiſſimus in Deos fuerat, nihilo ſorte uti clementiore quam deterrimi in exercitu & abjectiſſimi.

Veruntamen enitebatur Nicias voce, vultu, ſuis compellandis ſuperiorem ſe calamitatibus oſtendere, atque itinere toto dum per dies octo

ὀκτὼ βαλλόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀήττητον ἐφύλαττε τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄχρις οὗ Δημοσθένης ἑάλω, καὶ τὸ μετ' ἐκείνου στράτευμα, περὶ τὴν Πολυζήλειον αὐλὴν ἐν τῷ διαμάχεσθαι καὶ ὑπολείπεσθαι κυκλωθέν. αὐτὸς δὲ Δημοσθένης σπασάμενος τὸ ξίφος, ἔπληξε μὲν ἑαυτὸν, οὐ μὴν ἀπέθανε, ταχὺ τῶν πολεμίων περισχόντων καὶ συλλαβόντων. ὡς δὲ τῷ Νικίᾳ προσελάσαντες ἔφραζον οἱ Συρακούσιοι, καὶ πέμψας ἱππέας, ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρατεύματος ἅλωσιν, ἠξίου σπείσασθαι πρὸς τὸν Γύλιππον, ὅπως ἀφῶσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκ Σικελίας, ὅμηρα λαβόντες ὑπὲρ τῶν χρημάτων ὅσα Συρακουσίοις ἀνάλωτο πρὸς τὸν πόλεμον. οἱ δ' οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ πρὸς ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς ἀπειλοῦντες καὶ λοιδοροῦντες ἔβαλλον, ἤδη πάντων ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν ἀναγκαίων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρτέρησε, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν προήει βαλλόμενος πρὸς τὸν Ἀσίναρον ποταμόν. ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συνενεγκόντες ἐνέσεισαν εἰς τὸ ῥεῖθρον, οἱ δὲ, φθάνοντες ὑπὸ δίψους ἔρριπτον ἑαυτούς· καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα μόρος ἦν καὶ ὠμότατος, ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομένων. ἄχρι Νικίας Γυλίππῳ προσπεσὼν, εἶπεν, Ἔλεος ὑμᾶς, Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς, ὃς ἐπὶ τηλικαύταις ἀτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν δ' ἄλλων Ἀθηναίων, ἐννοηθέντας ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πράως ἐχρήσαντο ἐν οἷς ηὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς. τοιαῦτα τοῦ Νικίου λέγοντος, ἔπαθε μέν τι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ Γύλιππος· ᾔδει γὰρ τοὺς Λακεδαιμονίους εὖ πεπονθότας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς γινο-

μένας

octo jaculis percutitur & vulneratur ab hoſtibus, copias, quas ipſe ducebat, ſervavit integras, donec captus Demoſthenes eſt, & manus, cui ille præerat, ad Polyzeliam villam inter dimicandum & reſtitandum circumventa. Demoſthenes quidem diſtricto enſe percuſſit ſeipſum, ſed ictu non lethali, quod cito eum cingerent & comprehenderent hoſtes. Ut Niciæ Syracuſani advecti caſum nuntiarunt illius, atque hic miſſis equitibus illas copias cognovit in deditionem veniſſe, petiit a Gylippo inducias, ut Athenienſes ex Sicilia dimitterent incolumes, obſidibus acceptis de impenſa, quam eo bello fecerant Syracuſani. At hi cum id rejecerunt, tum ſuperbe atrociterque minitantes proſcindenteſque jaculis omnium jam rerum egenum petierunt. Suſtinuit tamen illam noctem, & poſtero die proceſſit inter hoſtium tela ad Aſinarum amnem. Illic hoſtes alios vi impulerunt in flumen, alii occuparunt præ ſiti abjicere ſemetipſos. Atque ibi in fluvio, dum ſimul & bibunt & contrucidantur, maxima ſtrages & cruentiſſima edita eſt; quouſque genibus advolutus Gylippi Nicias, Miſereat, inquit, vos Gylippe victores, nequaquam mei quidem, qui ex tantis cladibus nomen & famam comparavi, ſed Athenienſium reliquorum, memores belli communem eſſe aleam, ea autem moderate clementerque adverſus vos in rebus ſuis ſecundis uſos Athenienſes. Ita fati Niciæ nonnihil eſt Gylippus tum conſpectu tum oratione motus. Sciebat enim in componenda pace bene meritum de Lacedæmoniis Nici-

am.

μένας διαλύσεις· μέγα δ' ἡγεῖτο πρὸς δόξαν, εἰ ζῶντας ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. διὸ τόν τε Νικίαν ἀναλαβὼν ἐθάῤῥυνε, καὶ τοὺς ἄλλους ζωγρεῖν παρήγγελε. βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διϊκνουμένου, πολλῷ τῶν φονευθέντων ἐλάττονες οἱ διασωθέντες ἐγένοντο. καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. τοὺς δὲ φανερῶς ἑαλωκότας ἀθροίσαντες, τὰ μὲν κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν ἀνέδησαν αἰχμαλώτοις πανοπλίαις, ἐστεφανωμένοι δὲ αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες ἵππους διαπρεπῶς, κείραντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων, εἰσήλαυνον εἰς τὴν πόλιν, ἀγῶνα λαμπρότατον, ὃν Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο, καὶ νίκην τελεωτάτην κράτει πλείστῳ καὶ ῥώμῃ μεγίστῃ προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατωρθωκότες.

Ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων γενομένης, Εὐρυκλῆς δημαγωγὸς ἔγραψεν, πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὸν Νικίαν ἔλαβον, ἱερὰν ἔχειν, θύοντας καὶ σχολάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας. ἡμέρα δ' ἦν τετρὰς φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνός, ὃν Ἀθηναῖοι Μεταγειτνιῶνα προσαγορεύουσι. τῶν δ' Ἀθηναίων τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδόσθαι, καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φρουρεῖν, ἐμβαλόντας εἰς τὰς λατομίας, πλὴν τῶν στρατηγῶν· ἐκείνους δὲ ἀποκτεῖναι. ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακουσίων, Ἑρμοκράτης μὲν εἰπὼν ὅτι τοῦ νικᾶν κρεῖττόν ἐστι τὸ καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθορυβήθη. Γύλιππον δὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτούμενον ζῶντας ἀγαγεῖν Λα-

am. Magnificum ſimul ad gloriam putabat, ſi duces hoſtium captivos abduxiſſet. Itaque Niciam comiter excipit & confirmat, edicitque ut cæteros capiant. Cæterum perlato tarde ad omnes edicto, longe minor fuit captorum quam interfectorum numerus, quamvis multos ſubducerent milites. Contractis autem omnibus qui propalam capti erant, pulcherrimas & excelſiſſimas arbores ſecundum amnem ſpoliis captivorum exornavere. Ipſi coronati equis ſuis eximie excultis & hoſtium tonſis urbem ſunt invecti, quod nobiliſſimo certamine quod unquam Græci contra Græcos decertaverant, ſolidam victoriam maxima contentione & ſumma vi ſtrenuitatis ac virtutis reportaſſent.

Inde totius populi Syracuſani & ſociorum concione advocata, Eurycles concionator legem rogavit, primum, ut diem, quo ceperant Niciam, feſtum agerent, eoque ſacrificarent atque ab operibus feriarentur, eumque diem feſtum a fluvio appellarent Aſinarium. Dies fuit viceſimus ſeptimus menſis Carnei, quem Metagitniona Athenienſes vocant: Athenienſium ſervitia & alii ſocii ſub haſta venderentur: ipſi, & ſiqui eſſent eorum ſocii Siculi, in vinculis haberentur, & in lapidicinas conderentur, exceptis ducibus: illi ut necarentur. Sciſcente hæc populo Syracuſano, Hermocrates, quum commemoraſſet bene uti victoria præſtantius eſſe quam vincere, non mediocri eſt tumultu exceptus. Gylippum vero duces Athenienſium depoſcentem ſibi condonari, quo ducere eos Lacedæmonem

Λακεδαιμονίοις, ὑβρίζοντες ἤδη τοῖς εὐτυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι, κακῶς ἔλεγον, ἄλλως τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον, αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ Λακωνικὸν τῆς ἐπιστασίας οὐ ῥᾳδίως ἐνηνοχότες· ὡς δὲ Τίμαιός φησι, καὶ μικρολογίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κατεγνωκότες, ἀρρώστημα πατρῷον, ἐφ' ᾧ καὶ Κλεανδρίδης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δώρων ἁλοὺς ἔφυγε. καὶ οὗτος αὐτὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Λύσανδρος ἔπεμψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὑφελόμενος τριάκοντα, καὶ κρύψας ὑπὸ τὸν ὄροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς, αἴσχιστα πάντων ἐξέπεσεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ μᾶλλον διηκρίβωται. Δημοσθένην δὲ καὶ Νικίαν ἀποθανεῖν Τίμαιος οὔ φησιν ὑπὸ τῶν Συρακουσίων καταλευσθέντας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ' Ἑρμοκράτους πέμψαντος, ἔτι τῆς ἐκκλησίας συνεστώσης, καὶ δι' ἑνὸς τῶν φυλάκων παρέντων, αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν ἀποθανεῖν· τὰ μέντοι σώματα πρὸς ταῖς πύλαις ἐκβληθέντα, κεῖσθαι φανερὰ τοῖς δεομένοις τοῦ θεάματος. πυνθάνομαι δὲ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κειμένην πρὸς ἱερῷ δείκνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην, χρυσοῦ δὲ καὶ πορφύρας εὖ πως πρὸς ἄλληλα μεμιγμένων δι' ὑφῆς συγκεκροτημένην.

Τῶν δ' Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθάρησαν ἐν ταῖς λατομίαις ὑπὸ νόσου καὶ διαίτης πονηρᾶς, εἰς ἡμέραν ἑκάστην κοτύλας δύο κριθῶν λαμβάνοντες, καὶ μίαν ὕδατος. οὐκ ὀλίγοι δ' ἐπράθησαν διακλαπέντες, ἢ καὶ διαλαθόντες, ὡς οἰκέται. καὶ τούτους ὡς οἰκέτας ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον εἰς τὸ μέτωπον. ἀλλ' ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν ὑπομένοντες. ἐβοήθει δὲ

καὶ

nem poſſet, luxuriantes jam rebus ſecundis inſectati Syracuſani ſunt, alioquin ejus etiam in bello aſperitatem & Laconicum pertæſi imperium. Sordes quoque ejus (ut ait Timæus) avaritiamque damnaverunt, vitium paternum: ob quod Cleandrides item pater ejus repetundarum damnatus, exilii cauſa ſolum vertit: & hic ipſe ex mille talentis, quæ Lyſander Spartam miſit, depeculatus triginta, quæ ſub tecto recondiderat, inde detectus fœdiſſime conſcivit ſibi exilium. Cæterum hæc in hiſtoria Lyſandri exequuti ſumus fuſius. Demoſthenem autem & Niciam periiſſe Timæus negat lapidibus ab Syracuſanis coopertos, ut Philiſtus & Thucydides ſcriptum reliquerunt, ſed certiores factos ab Hermocrate quid ageretur, quum nondum dimiſſa concione miſiſſet ad eos certum, qui ab uno fuit ex cuſtodibus admiſſus, ſibimet ipſos mortem conſciviſſe. Corpora tamen ante portam projecta in publicum ad cujuſlibet ſpectaculum fuiſſe. Accepi Syracuſis etiam hac ætate oſtendi in templo quodam fixum clypeum, quem Niciæ autumant fuiſſe, auro & purpura affabre inter ſe contextis compactum.

Athenienſes plerique in latomiis morbo & victu pravo abſumpti ſunt: ſiquidem hordei heminæ binæ, ſingulæ aquæ illis in dies præbebantur. Non paucos ſurreptos venumdedere, aut non cognitos pro ſervis diſtraxere, eo quo in fronte compunctos, ac fuerunt qui præter ſervitutem hoc etiam tulere. Verum

ſublevavit

καὶ τούτοις ἢ τ' αἰδὼς καὶ τὸ κόσμιον· ἢ γὰρ ἠλευθεροῦντο ταχέως, ἢ τιμώμενοι παρέμενον τοῖς κεκτημένοις. ἔνιοι δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν. μάλιστα γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐντὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὴν μοῦσαν οἱ περὶ Σικελίαν· καὶ μικρὰ τῶν ἀφικνουμένων ἑκάστοτε δείγματα καὶ γεύματα κομιζόντων ἐκμανθάνοντες, ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλήλοις. τότε γοῦν φασι τῶν σωθέντων οἴκαδε συχνοὺς ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγεῖσθαι τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν, ἐκδιδάξαντες ὅσα τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνηντο, τοὺς δ', ὅτι πλανώμενοι μετὰ τὴν μάχην, τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον τῶν μελῶν ᾄσαντες. οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν ὅτι τοῦ Καυνίου φασὶ πλοίου προσφερομένου τοῖς λιμέσιν, ὑπὸ λῃστρίδων διωκομένου, μὴ μάχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀπείργειν· εἶτα μέντοι διαπυνθανομένους εἰ γινώσκουσιν ᾄσματα τοῦ Εὐριπίδου, φησάντων ἐκείνων, οὕτω παρεῖναι καὶ καταγαγεῖν τὸ πλοῖον.

Ἀθηναίοις δέ φασι τὴν συμφορὰν οὐχ ἥκιστα διὰ τὸν ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. ξένος γάρ τις, ὡς ἔοικεν, ἀποβὰς εἰς Πειραιᾶ, καὶ καθίσας ἐπὶ κουρεῖον, ὡς ἐγνωκότων ἤδη τῶν Ἀθηναίων, λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῶν γεγονότων. ὁ δὲ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους πυνθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ, καὶ προσβαλὼν τοῖς ἄρχουσιν, εὐθὺς κατ' ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν λόγον. ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς, ὡς εἰκὸς, γενομένης, οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες, εἰσήγαγον τὸν ἄνθρωπον. ὡς δ' ἐρωτώμενος παρ' οὗ πύθοιτο,

σαφὲς

ſublevavit hos verecundia & modeſtia ſua: quippe vel brevi manumiſſi fuerunt, vel in honore habiti remanſerunt apud dominos. Fuerunt & nonnulli Euripidis cauſa conſervati. Nam præter cæteros interiores Græcos deſideraverunt illius verſus maxime ii qui Siciliam incolebant. Quod ſiqua ſpecimina & guſtus horum adferrent ii qui quotidie appellebant, ea ediſcebant, lætique inter ſe communicabant. Plures autem tunc commemorant, qui ſoſpites domum reverſi ſunt, Euripidem benigne ſalutaviſſe, ac prædicaſſe alios, fuiſſe ſe manumiſſos, quod quæ ipſius carmina tenuerant memoria, illos ea docuiſſent, alios palantes poſt pugnam, fuiſſe cibo & potu adjutos, quum verſus illius canerent. Neque id novum eſt: quia Caunium navigium ferunt, quum litori appelleret Siculo, prementibus navibus prædatoriis, Siculos primo non recepiſſe, ſed repuliſſe: tandem rogatos noſſentne cantica Euripidis, ubi ſcire oſtenderunt, tum applicare navigium permiſiſſe.

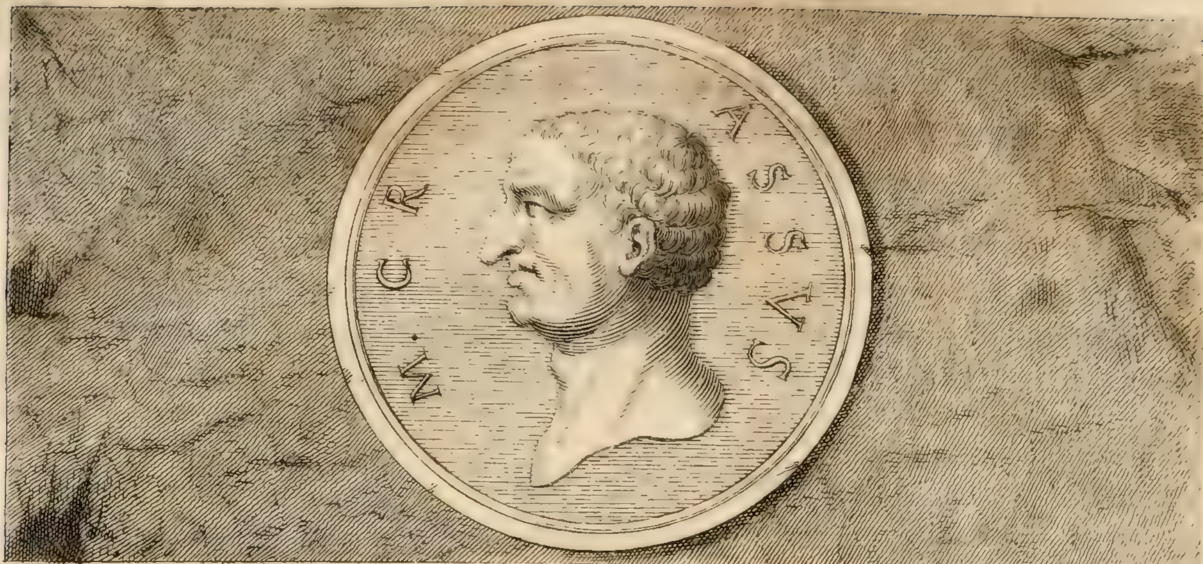
Apud Athenienſes ferunt hanc cladem maxime propter nuntium non fidem reperiſſe. Siquidem peregrinus quidam qui forte in Pyræum deſcenderat, & in tonſtrina ſedebat, quaſi re Athenienſibus jam nota, ſermonem habuit de geſtis illis. Tonſor, ubi audivit, priuſquam divulgaretur apud alios, curſum contendit in urbem, ac quum ad Magiſtratus contuliſſet ſe, detulit illico ea dicta in forum. Pavore & trepidatione haud immerito inſequuta, archontes advocata concione hominem produxere. Qui interrogatus de quo accepiſſet, quum nihil certi

ha-

σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι, καὶ ταράττειν τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακὸν ὡς εἶχεν ἀπαγγέλλοντες. οὕτω μόλις ὁ Νικίας ἐπιστεύθη παθὼν ἃ πολλάκις αὐτοῖς προεῖπεν.

beret dicere, pro mendace & civitatis turbatore in rotam deligatus & diu tortus eſt, donec advenerunt qui totam cladem ordine annuntiarunt. Adeo ægre crediderunt ea Niciam eſſe paſſum, quæ eventura ſæpius iis prædixerat.

ΜΑΡΚΟΣ

Com: Pembr.: Æ *G. [illegible] Sculp.*

ΜΑΡΚΟΣ ΚΡΑΣΣΟΣ.

ΜΑΡΚΟΣ δὲ Κράσσος, ἦν τιμητικοῦ καὶ θριαμβικοῦ πατρός· ἐτράφη δ' ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ μετὰ δυοῖν ἀδελφῶν. καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γυναῖκες ἦσαν, ἔτι τῶν γονέων ζώντων· καὶ πάντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐφοίτων τράπεζαν. ὅθεν οὐχ ἥκιστα δοκεῖ καὶ διὰ τοῦτο σώφρων καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν δίαιταν. ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀδελφῶν, τῇ γυναικὶ συνῴκησε, καὶ τοὺς παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἧττον καὶ περὶ ταῦτα Ῥωμαίων εὔτακτος γενόμενος. καίτοι προϊὼν καθ' ἡλικίαν, αἰτίαν ἔσχε Λικιννίᾳ συνιέναι τῶν Ἑστιάδων μιᾷ παρθένων· καὶ δίκην ἔφυγεν ἡ Λικιννία, Πλωτίνου τινὸς διώκοντος. ἦν δὲ προάστειον αὐτῇ καλὸν, ὃ βουλόμενος λαβεῖν ὀλίγης τιμῆς ὁ Κράσσος, καὶ διὰ τοῦτο προσκείμενος ἀεὶ τῇ γυναικὶ καὶ θεραπεύων, εἰς τὴν ὑποψίαν ἐκείνην ἐνέπεσε· καὶ τρόπον τινὰ τῇ φιλοπλουτίᾳ τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ἀπολυσάμενος, ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. τὴν δὲ Λικιννίαν οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι. Ῥω-

M. Crassus patrem habuit cenſorium & triumphalem. Eductus eſt anguſtis in ædibus in duorum fratrum contubernio. Fratres ejus uxores ſuperſtitibus adhuc parentibus duxerant, utebanturque menſa omnes eadem. Ob quod vel maxime vita temperans fuiſſe & moderatus videtur. Altero defuncto fratre, uxorem ejus duxit, liberoſque ſuos ex illa genuit, neque in his continentia cuiquam ceſſit Romanorum: licet ætatis progreſſu ſtupratæ virginis Veſtalis Liciniæ aſperſus ſuſpicione fuerit: cæterum Licinia, Plotino quodam accuſatore, eſt abſoluta. Poſſidebat villam illa ſuburbanam amœnam, quam dum auferre Craſſus vili pretio cupit, eam aſſectando & colendo in iſtam incidit ſuſpicionem, atque avaritia quodammodo crimen inceſtus diluens, a judicibus liberatus eſt. Liciniam tamen non ante dimiſit quam prœdio eſſet potitus.

Ῥωμαῖοι μὲν οὖν λέγουσι πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Κράσσου κακίαν μόνην ἐπισκοτῆσαι, τὴν φιλοπλουτίαν. ἔοικε δὲ μία, πασῶν δ' ἐρρωμενεστέρα τῶν ἐν αὐτῷ κακιῶν γενομένη, τὰς ἄλλας ἀμαυρῶσαι. τεκμήρια δὲ τῆς φιλοπλουτίας αὐτοῦ μέγιστα ποιοῦνται, τόν τε τρόπον τοῦ πορισμοῦ, καὶ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος. τριακοσίων γὰρ οὐ πλείω κεκτημένος ἐν ἀρχῇ ταλάντων, εἶτα παρὰ τὴν πολιτείαν ἀποθύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ τὴν δεκάτην, καὶ τὸν δῆμον ἑστιάσας, τρεῖς δὲ μνᾶς ἑκάστῳ Ῥωμαίων σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχών, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ Πάρθους στρατείας αὐτὸς αὑτῷ θέμενος ἐκλογισμὸν τῆς οὐσίας, εὗρεν ἑκατὸν ταλάντων τίμημα πρὸς ἑπτακισχιλίοις. τὰ δὲ πλεῖστα τούτων, εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. ὅτε γὰρ Σύλλας ἑλὼν τὴν πόλιν, ἐπώλει τὰς οὐσίας ἀνῃρημένων ὑπ' αὐτοῦ, λάφυρα καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ κρατίστοις προσομόρξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτ' ὠνούμενος ἀπεῖπε. πρὸς δὲ τούτοις, ὁρῶν τὰς συγγενεῖς καὶ συνοίκους τῆς Ῥώμης κῆρας, ἐμπρησμοὺς καὶ συνιζήσεις, διὰ βάρος καὶ πλῆθος οἰκοδομημάτων, ἐωνεῖτο δούλους ἀρχιτέκτονας καὶ οἰκοδόμους. εἶτ' ἔχων τούτους ὑπὲρ πεντακοσίους ὄντας, ἐξηγόραζε τὰ καιόμενα καὶ γειτνιῶντα τοῖς καιομένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα τῶν δεσποτῶν ἀπ' ὀλίγης τιμῆς προϊεμένων· ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλεῖστον μέρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. τοσούτους δὲ κεκτημένος τεχνίτας, οὐδὲν ᾠκοδόμησεν αὐτὸς, ἢ τὴν

τὴν

Perhibent Romani multarum Craſſi virtutum unum hoc vitium luminibus obſtruxiſſe avaritiam. In ſpecie quidem erat unum: verum, omnium in eo vitiorum quum eſſet valentiſſimum, offuſcavit cætera. Indicia ejus avaritiæ hæc potiſſima cenſent, rationem quæſtus & facultatum amplitudinem. Nam quum ab initio non excederent trecenta talenta, inde rempublicam tractans, decimam facultatum ſuarum partem Herculi ſacraſſet, præbuiſſet etiam populo epulum, ad hæc ſingulis civibus Romanis teſſeram annonariam trium menſium de ſuo dediſſet; tamen antequam ad bellum Parthicum proficiſceretur, ſubducto ſecum fortunarum ſuarum calculo, reperit in cenſu ſepties mille & centum talenta. Harum divitiarum pleraſque, ſi cum illius ignominia proferenda veritas eſt, ex igne & bello conflavit, ex publicis calamitatibus maximum quæſtum faciens. Siquidem quum Sylla capta urbe bona ab ſe interemptorum ſubhaſtaret, prædam eam ſuam & cenſens & appellans, idque agens ut quam plurimis ex potentiſſimis civibus illud inureret piaculum, nullum donum vel ſectionem repudiavit. Præterea conſiderans peſtes urbis Romæ cognatas & familiares, ædificiorum propter molem & frequentiam, incendia ac ſedimenta, ſervos comparavit architectos & fabros. Quibus ad quingentos paratis, emptitabat inflammata & vicina inflammatis, quæ domini metu & incertitudine rerum vili pretio dimittebant. Ita pars urbis maxima in illius recidit mancipium. Qui quum manum tantam haberet artificum, niſi propriam domum nihil ipſe ædificavit, cupi-

τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ' ἔλεγε τοὺς φιλοικοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύεσθαι, χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. ὄντων δ' αὐτῷ παμπόλλων ἀργυρείων, πολυτιμήτου δὲ χώρας, καὶ τῶν ἐργαζομένων ἐν αὐτῇ, ὅμως ἄν τις ἡγήσαιτο μηδὲν εἶναι ταῦτα πάντα πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν τιμήν· τοσούτους ἐκέκτητο καὶ τοιούτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμονας, διοικητὰς, τραπεζοκόμους· αὐτὸς ἐπιστατῶν μανθάνουσι καὶ προσέχων καὶ διδάσκων, καὶ ὅλως νομίζων τῷ δεσπότῃ προσήκειν μάλιστα τὴν περὶ τοὺς οἰκέτας ἐπιμέλειαν, ὡς ὄργανα ἔμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κράσσος, εἴπερ, ὡς ἔλεγεν, ἡγεῖτο τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῶν οἰκετῶν χρῆναι, τοὺς δ' οἰκέτας δι' αὐτοῦ κυβερνᾶν. τὴν γὰρ οἰκονομικὴν, ἐν ἀψύχοις χρηματιστικὴν οὖσαν, ἐν ἀνθρώποις πολιτικὴν γιγνομένην ὁρῶμεν. ἐκεῖνο δὲ οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον. ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον. ὥστ' ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦτος, ἀόριστος, καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρτημένος. ἐκεῖνος γὰρ ἐπεὶ κατ' ἄνδρα νείμας ἑκάστῳ δέκα καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς, ἔγνω πλέον ἐπιζητοῦντας, Μηδεὶς, ἔφη, γένοιτο Ῥωμαίων ὀλίγην ἡγούμενος τὴν τρέφειν ἀρκοῦσαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους ἦν φιλότιμος ὁ Κράσσος. ἀνέῳκτο γὰρ οἰκία πᾶσι, καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἄνευ τόκων· ἀπῄτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος εἰς ὃν ἐδάνειζε, καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχ-

dos dicens ædificandi a ſemet ipſis everti, cum nullus iis eſſet adverſarius. Multas poſſidebat argenti fodinas, agrum pretioſum, multoſque qui eum exercerent. Veruntamen omnia hæc minime ſunt cum ſervorum pretio comparanda: Tam multos tamque habebat excellentes lectores, amanuenſes, argentarios, diſpenſatores, ſtructores. Aſſiſtebat ipſe diſcentibus, attendebat, atque etiam docebat eos. Omnino enim putabat ſervorum, quaſi animata eſſent rei familiaris inſtrumenta, præcipue ad dominos pertinere curam. Recte id quidem Craſſus, ſi (ut dicebat) ita ſentiebat, cætera per ſervos, ipſos vero eſſe per patrem familias regendos ſervos. Quippe œconomicam, quæ eſt diſciplina tuendæ rei familiaris, quum ſit in inanimatis quæſtuaria, in hominibus artem efficì videmus politicam & civilem. Illud parum recte, quod neminem cenſeret vel prædicaret divitem eſſe, qui ſuis fructibus exercitum alere non poſſet. Bellum enim, ut ait Archidamus, certum modum non habet pabuli: itaque opes ad bellum definiri nequeunt. Ac longe a Marii fuit ſententia remotus. Ille enim, quum viritim agri jugera quaterna dena diviſiſſet, plura autem milites cognoviſſet flagitare: Abſit, inquit, ut civis Romanus ullus eum agrum qui alere ipſum queat exiſtimet exiguum.

Erat in hoſpites tamen prolixus Craſſus: ſiquidem patebat omnibus domus ejus, atque amicis mutuo dabat ſine fœnore: verum elapſo tempore, id quod crediderat repetebat præciſe, & evadebat hoc gratuitum multis odioſius

ἐπαχθέστερον. ἐν δὲ τοῖς δείπνοις, ἡ μὲν κλῆσις ἦν ὡς τὰ πολλὰ δημοτικὴ καὶ λαώδης· ἡ δ᾽ εὐτέλεια τὴν καθαριότητα καὶ τὴν φιλοφροσύνην ἡδίονα τοῦ πολυτελοῦς εἶχε. παιδείας δὲ τῆς περὶ λόγον, μάλιστα μὲν τὸ ῥητορικὸν καὶ χρειῶδες εἰς πολλοὺς ἤσκησε· καὶ γενόμενος δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων, ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ τοὺς εὐφυεστάτους ὑπερέβαλλεν. οὐδεμίαν γὰρ οὕτω δίκην φασὶ μικρὰν οὐδ᾽ εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαράσκευος ἦλθεν. ἀλλὰ καὶ Πομπηΐου πολλάκις ὀκνοῦντος καὶ Καίσαρος ἐξαναστῆναι καὶ Κικέρωνος, ἐκεῖνος ἀνεπλήρου τὴν συνηγορίαν. καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἤρεσκεν, ὡς ἐπιμελὴς καὶ βοηθητικός. ἤρεσκε δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ προσαγορεύσεις φιλάνθρωπον αὐτοῦ καὶ δημοτικόν. οὐδενὶ γὰρ οὕτως ἀπήντησε Ῥωμαίων ἀδόξῳ καὶ ταπεινῷ Κράσσος, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγόρευσεν ἐξ ὀνόματος. λέγεται δὲ καὶ πολυμαθὴς καθ᾽ ἱστορίαν γενέσθαι, καί τι καὶ φιλοσοφῆσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις προσθέμενος· ὧν διδάσκαλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον εὐκολίας καὶ πρᾳότητος ἀπόδειξιν διδόντα τὴν πρὸς Κράσσον συνήθειαν. οὐ γὰρ ἦν ἀποφήνασθαι ῥᾳδίως, πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πενέστερος, ἢ προσελθὼν ἐγένετο. μόνος δ᾽ οὖν ἀεὶ τῶν φίλων αὐτῷ συναποδημῶν, στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ τοῦτ᾽ ἐπανελθὼν ἀπῃτεῖτο. φεῦ τῆς ὑπομονῆς, οὐδὲ τὴν πενίαν ὁ τλήμων ἀδιάφορον ἡγούμενος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Ἐπεὶ δὲ Κίννα καὶ Μαρίου κρατήσαντος, εὐθὺς ἦσαν ἔνδηλοι κατιόντες οὐκ ἐπ᾽ ἀγαθῷ

ſius uſuris. Menſa ejus, quum quos ad cœnas invitaſſet, civilis erat & popularis, ac habebat munditiem & comitatem jucundiorem hæc frugalitas ſplendore & ſumptu. Ex litterarum ſtudio artem oratoriam & eam qua uti in publico poſſet, potiſſimum eſt meditatus. Qui quanquam eſſet inter Romanos eloquentiſſimus, ſedulitate tamen & labore ſuperavit ſumme ad eam artem factos. Nullam enim referunt cauſam fuiſſe adeo tenuem & levem, ad quam imparatus accederet: ſed Pompeio frequenter & Cæſare recuſante dicere ac Cicerone, ille abſolvebat defenſionem. Qua de cauſa imprimis gratus fuit, tanquam ſolicitus & ad ſuccurrendum promptus. Grata fuit etiam ejus in complectendo & ſalutando humanitas atque popularitas. Nulli enim civi Romano occurrebat tam obſcuro vel abjecto, quem ſalutantem non nomine ſuo reſalutaret. Perhibetur hiſtoriæ quoque fuiſſe ſtudioſus, & vero etiam aliquid philoſophiæ operæ dediſſe, addictus Ariſtotelis ſcriptis, quorum habuit Alexandrum doctorem. Is facilitatis & manſuetudinis documentum ex Craſſi contubernio dedit: quippe non facile dixeris, egentior ad illum venerit, an apud eum factus ſit. Solus enim ex amicis peregrinantem ſemper comitans lecticam accipiebat, quam repoſcebatur reverſus. Miſera profecto Alexandri patientia, qui ne paupertatem quidem in rerum indifferentium numero habuerit. Verum hæc infra.

Quum Cinnæ & Marii arma valerent, protinus ambiguum erat nemini, redire hos non ad

ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἐπ' ἀναιρέσει δ' ἄντικρυς καὶ ὀλέθρῳ τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέντες ἀπέθνησκον· ὧν ἦν καὶ ὁ πατὴρ Κράσσου καὶ ὁ ἀδελφός· αὐτὸς δὲ νέος ὢν παντάπασι, τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε, πάντη δὲ περιβαλλόμενον ἑαυτὸν αἰσθανόμενος καὶ κυνηγετούμενον ὑπὸ τῶν τυράννων, τρεῖς φίλους ἀναλαβὼν, καὶ θεράποντας δέκα, τάχει δ' ὑπερβάλλοντι χρησάμενος, εἰς Ἰβηρίαν ἔφυγε, γεγονὼς πάλαι στρατηγοῦντος αὐτόθι τοῦ πατρὸς, καὶ φίλους πεποιημένος. εὑρὼν δὲ πάντας περιδεεῖς, καὶ τὴν ὠμότητα τὴν Μαρίου, καθάπερ ἐφεστῶτος αὐτοῖς, τρέμοντας, οὐδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἐθάῤῥησεν, ἀλλ' εἰς ἀγροὺς ἐμβαλὼν παραλίους Οὐϊβίου Πακιακοῦ, σπήλαιον ἔχοντας εὐμέγεθες, ἔκρυψεν ἑαυτόν. πρὸς δὲ τὸν Οὐΐβιον ἔπεμψεν ἕνα δοῦλον, ἀποπειρώμενος, ἤδη καὶ τῶν ἐφοδίων ἀπολιπόντων. ὁ δὲ Οὐΐβιος ἀκούσας, ἥσθη τε σωζομένῳ, καὶ πυθόμενος τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τὸν τόπον, αὐτὸς μὲν οὐκ ἦλθεν εἰς ὄψιν, τὸν δὲ τῶν χωρίων ἐπίτροπον προσαγαγὼν εὐθὺς, ἐκέλευσε καθ' ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζειν, καὶ τιθέντα παρὰ τὴν πέτραν, ἀπέρχεσθαι σιωπῇ, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν μηδὲ ἐξετάζειν· προειπὼν πολυπραγμονοῦντι θάνατον, συμπράττοντι δὲ τοῦτο πιστῶς, ἐλευθερίαν. τὸ δὲ σπήλαιον οὐκ ἄπωθεν μέν ἐστι θαλάσσης· κρημνοὶ δὲ περὶ αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτὴν καὶ ἀσαφῆ παραπέμπουσιν αὔραν ἀνάγουσιν εἴσω. παρελθόντι δ' ὕψος τε θαυμαστὸν ἀναπέπταται, καὶ κατ' εὖρος ἔχει κόλπους δι' ἄλλων ἀνοιγομένους μεγάλαις περιφερείαις. ἀμοιρεῖ δ' οὔτε ὕδατος, οὔτε φωτὸς, ἀλλὰ πηγὴ μὲν ἡδίστου νάματος ὑπορ-

ad ſalutem patriæ, ſed plane ad cædem & perniciem optimatium : quorum pars, quos illi occupaverunt, necati ſunt. Inter eos Craſſi pater & frater fuere. Ipſe juvenis præſens defugit periculum. Cæterum quia a tyrannis ſe undique cinctum captari advertit, tres amicos & ſervos decem ſecum trahens, profugit incredibili celeritate in Hiſpaniam, quod pridem illic in parentis prætura fuiſſet, amicoſque ſibi adjunxiſſet. Quum vero reperiſſet pavore omnes conſternatos, atque ſævitiam Marii quaſi præſentis exhorreſcentes, apud nullum auſus fuit ſe detegere, ſed agrum maritimum Vibii Paciani ingreſſus, in quo ampla erat ſpelunca, eo abdidit ſe, atque ad Vibii animum explorandum unum ſervum miſit, viatico quoque jam deficiente. Vibius re nuntiata, exultavit ejus incolumitate, acceptoque comitatus numero & loco, non inviſit ipſe eum, verum accito procuratori prædiorum præcepit ut cœnam quotidie appararet, eamque ad petram deportaret, qua ibi relicta ſilentio abiret, neu curioſe rimaretur vel ſcrutaretur, denuntiata nece ſi id faceret, & ſi ſe in iſta re fideliter adjuviſſet libertate oſtenſa. Ea ſpelunca haud procul abeſt a mari, quam rupes coeuntes undique claudunt, tenuemque & lenem auram intromittunt. Ubi ingreſſus ſis, altitudo exſurgit ingens, atque in ſpatio interiore ſinus habet inter ſe pervios mire laxos. Neque vero aquæ exſors eſt vel luminis, ſed fons delabitur ex rupe

ὑπορρεῖ παρὰ τὸν κρημνόν· αὐτοφυεῖς δὲ ῥωχμοὶ τῆς πέτρας, ᾗ μάλιστα συμπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν ὑπολαμβάνουσι, καὶ καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον. ὁ δ' ἐντὸς ἀὴρ ἀστάλακτος καὶ καθαρὸς, πυκνότητι τῆς πέτρας τὸ νοτερὸν καὶ ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκπιεζούσης.

Ἐνταῦθα διατρίβοντι τῷ Κράσσῳ τὰ ἐπιτήδεια καθ' ἡμέραν ἐφοίτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν οὐχ ὁρῶν ἐκείνους οὐδὲ γινώσκων, ὑπ' ἐκείνων δὲ καθορώμενος, εἰδότων καὶ παραφυλαττόντων τὸν καιρόν. ἦν δ' ἄφθονα καὶ πρὸς ἡδονὴν, οὐ μόνον χρείαν ποιούμενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον. ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐίβιος ἁπάσῃ φιλοφροσύνῃ θεραπεύειν τὸν Κράσσον. ᾧ γε καὶ τὸ τῆς ὥρας ἐν νῷ λαβεῖν ἐπῆλθεν, ὡς παντάπασι νεανίας εἴη, καί τι καὶ ταῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτοῦ χαριστέον. ἐπεὶ τήν γε χρείαν, ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύμως ὑπουργοῦντος εἶναι. δύο δὴ θεραπαινίδας εὐπρεπεῖς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ὡς δ' ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, δείξας τὴν ἄνοδον, ἐκέλευεν εἴσω πορεύεσθαι καὶ θαῤῥεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον ἰδόντες προσερχομένας, ἔδεισαν μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἴη τὸ χωρίον. ἀνέκρινον οὖν αὐτὰς τί βούλονται καὶ τίνες εἰσίν. ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδαγμέναι, δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθὼν ὁ Κράσσος τοῦ Οὐιβίου τὴν πρὸς αὐτὸν παιδιὰν καὶ φιλοφροσύνην, ἀνέλαβε τὰς παιδίσκας· καὶ συνῆσαν αὐτῷ τὸν λοιπὸν χρόνον, ὧν ἐδεῖτο φράζουσαι καὶ διαγγέλλουσαι πρὸς τὸν Οὐίβιον. τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβῦτιν οὖσαν ὁ Φενεστέλλας ἰδεῖν αὐτὸς, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημένης ταῦτα καὶ διεξιούσης προθύμως.

Ὁ

rupe amœniſſimi laticis. Rimæ etiam petræ nativæ, qua maxime coit, lumen extrinſecus excipiunt, eſtque lucidus interdiu locus. Interior aer non madet, ſed eſt purus, quod liquorem & madorem in fontem exprimat denſitas petræ.

Agenti ibi Craſſo afferebat procurator quotidie neceſſaria: neque hic illos vel vidit vel cognovit, ſed conſpiciebatur ipſe ab illis qui tempus ſciebant & obſervabant. Cœnæ paratus vel ad voluptatem affluens erat, nedum ad neceſſitatem: quippe ſtatuerat Vibius omni benignitate proſequi Craſſum. Nempe venit ei in mentem ætatem quoque ejus reſpicere, quod admodum eſſet adoleſcens Craſſus, atque aliquid etiam indulgendum ætatis flori. Nam extra ea quibus opus haberet nihil ſuppeditare, neceſſarii potius ducebat quam prompti eſſe officii. Itaque ancillas duas venuſtas accerſit, ac cum his pergit ad mare. Ubi ad locum ventum eſt, monſtrato aſcenſu imperat ut ſine trepidatione ingrediantur. Advenientes Craſſus conſpicatus, metuit ne cognitus locus & ipſe proditus eſſet. Igitur rogat eas quid quærant & quæ ſint. Ut reſponderunt doctæ, latentem ſe ibi dominum quærere: perſpecto Craſſus Vibii cum ipſo ludo & comitate, recepit puellas, eaſque, quoad illic hæſit, retinuit ſecum. Hæ quibus haberet opus ſignificabant & renuntiabant Vibio. Earum alteram ait Feneſtella ſe jam anum vidiſſe, ac crebro ex ipſa audiiſſe libenter hæc commemorantem & narrantem.

Poſt-

Ὁ δὲ Κράσσος ὀκτὼ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ διακλαπεὶς, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν Κίννα τελευτὴν φανερὸς γενόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους, ἐπήρχετο τὰς πόλεις· καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφασιν· αὐτὸν δέ φασιν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας. ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς Λιβύην, ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἔνδοξον ἄνδρα, συνειληχότα στρατιὰν οὐκ εὐκαταφρόνητον. οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐνταῦθα παρέμεινεν, ἀλλὰ στασιάσας τῷ Μετέλλῳ, πρὸς Σύλλαν ἀπῆρε, καὶ συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα τιμώμενος. ἐπεὶ δὲ διαβὰς εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας, πάντας ἐβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέους ἔχειν ἐνεργοὺς, καὶ πρὸς ἄλλην ἄλλον ἔταττε πρᾶξιν, ἀποστελλόμενος εἰς Μαρσοὺς ἐπὶ στρατείαν ὁ Κράσσος, ᾔτει φύλακας· ἦν γὰρ ἡ πάροδος παρὰ τοὺς πολεμίους. εἰπόντος δὲ τοῦ Σύλλα σὺν ὀργῇ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὸν, δίδωμί σοι φύλακας, τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφὸν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, ὧν παρανόμως καὶ ἀδίκως ἀναιρεθέντων, ἐγὼ μετέρχομαι τοὺς φονεῖς· οὕτω παθών τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσσος, εὐθὺς ἐξῆλθε, καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὠσάμενος εὐρώστως, δύναμίν τε συχνὴν ἤθροισε, καὶ πρόθυμον αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῷ Σύλλᾳ παρεῖχεν. ἀπ' ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέγουσιν αὐτῷ πρῶτον ἐγγενέσθαι τὴν πρὸς Πομπήϊον ὑπὲρ δόξης ἅμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν. ὁ γὰρ Πομπήϊος ἡλικίᾳ τε λειπόμενος αὐτοῦ, καὶ πατρὸς γεγονὼς ἀδοξήσαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μισηθέντος ἔσχατον μῖσος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἐξέλαμ-

ψεν

Poſtquam ita Craſſus menſes octo delituit & tranſegit, ſimul atque mortem Cinnæ accepit, prodiit in lucem. Ibi frequentes mortales concurrerunt ad eum. Delectis duobus millibus quingentis adiit oppida, atque unam Malacam, ut multi tradidere, diripuit. Ipſum Craſſum tamen aiunt id inficiatum, &, ſiquis diceret, repugnare ſolitum. Hinc contractis navibus trajecit in Africam, contulitque ſe ad Metellum Pium, clarum virum, qui non contemnendum exercitum conſcripſerat. Non diu tamen hæſit apud illum, ſed diſſenſione inter eum & Metellum orta, ad Syllam contendit, apud quem fuit in ſummo honore. Ut tranſmiſit Sylla in Italiam, omnium juvenum voluit, qui ipſum ſequerentur, opera uti, atque alium alii rei præfecit. Hic Craſſus, quum in Marſos ad delectum deſtinaretur, præſidium poſtulavit: erat enim ei præter hoſtes tranſeundum. Cui cum ſtomacho Sylla & acriter reſpondit, Do præſidium tibi parentem, fratrem, amicos, propinquos: quorum indigne & inique interemptorum perſequor ab homicidis pœnas. Ita commotus & ſtimulatus Craſſus, confeſtim profectus eſt, fortiterque per medios hoſtes perrupit, magnaſque conſcripſit copias, atque impigrum in certaminibus ſe Syllæ præbuit. Ex his factis ortam primum referunt hujus cum Pompeio de gloria contentionem & æmulationem: quippe ætate eo inferior Pompeius, cujus pater infamia Romæ flagraverat, & in ſummo fuerat civium odio, illis in bellis effulſit & eluxit

mag-

ψεν καὶ διεφάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ἃ πρεσβυτέροις καὶ ἰσοτίμοις οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπεξανίστασθαι προσιόντος αὐτοῦ, καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι, καὶ προσειπεῖν αὐτοκράτορα. ταῦτα διέκαιε καὶ παρώξυνε τὸν Κράσσον, οὐκ ἀλόγως ἐλασσούμενον. ἐμπειρίας τε γὰρ ἐνδεὴς ἦν, καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφῄρουν αἱ συγγενεῖς κῆρες ἐπιφερόμεναι, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία. καὶ γὰρ πόλιν Ὀμβρικὴν Τουδερτίαν ἑλὼν, ἔδοξε πλεῖστα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι, καὶ διεβλήθη πρὸς Σύλλαν. ἀλλ' ἔν γε τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι, πάντων γενομένῳ μεγίστῳ καὶ τελευταίῳ, Σύλλας μὲν ἡττήθη, τῶν κατ' αὐτὸν ὠσθέντων ἐνίων καὶ συντριβέντων· Κράσσος δὲ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων ἐνίκησε, καὶ μέχρι νυκτὸς διώξας τοὺς πολεμίους, ἔπεμψε πρὸς Σύλλαν, δεῖπνον αἰτῶν τοῖς στρατιώταις, καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων. ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς ἤκουσεν, ὠνούμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα, καὶ δωρεὰς αἰτῶν. ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προγράψαι τινὰ, οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ἐπὶ χρηματισμῷ· δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα, πρὸς μηδὲν ἔτι χρῆσθαι δημόσιον αὐτῷ. καίτοι δεινότατος ἦν Κράσσος πάντας ἀνθρώπους κολακείᾳ κατεργάσασθαι, πάλιν δ' αὐτὸς ὑπὸ πάντων διὰ κολακείας εὐάλωτος. ἴδιον δὲ κἀκεῖνο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα, μάλιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους.

Ἠνία δὲ Πομπήϊος αὐτὸν εὐημερῶν ἐν ἡγεμονίαις, καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν, θριαμβεύων, καὶ Μάγνος, ὅπερ ἐστὶ μέγας, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀνα-

magnus: ut Sylla, quæ ætate majoribus ac dignitate paribus perquam raro tribuebat, aſſurgeret adeunti, caput aperiret, & ſalutaret imperatorem. Ea urebant & mordebant Craſſum, licet non immerito poſtponeretur Pompeio. Nam & peritia deficiebatur, & factorum ejus inſiti morbi prodentes ſe auferebant avaritia & ſordes gratiam. Etenim quum oppidum Umbriæ Tuder cepiſſet, prædam pene totam habitus eſt intervertiſſe: qua de cauſa apud Syllam eſt delatus. At magno illo & noviſſimo, qui pro portis urbis commiſſus eſt, conflictu, Sylla pulſus fuit, profligatis illis qui in cornu ejus ſtabant aliquatenus & obtritis: Craſſus vero, qui lævum cornu tenebat, victor fuit, atque hoſtes in noctem uſque inſequutus, miſit ad Syllam cœnam militibus petitum & nuntiatum victoriam. In proſcriptionibus & ſectionibus rurſus male audivit, quod exiguo pretio magnos redimeret cenſus, & dona poſceret. In Brutiis proſcripſiſſe eum quendam ferunt, inſcio Sylla, tantum quæſtus gratia. Quapropter re comperta, in nullo uſus eſt eo poſtea publico negotio. Quamvis autem eſſet ad omnes homines Craſſus aſſentationibus ſubigendos peritiſſimus, idem erat tamen viciſſim adulationibus opportunus omnium. Peculiare inſuper de eo hoc narratur, quum eſſet ipſe intentiſſimus lucro, odio & convitio perſequutum fuiſſe ſui ſimiles.

Agitabat eum Pompeii in rebus gerendis ſucceſſus, & quod priuſquam eſſet in ſenatum lectus, triumpharet, appellareturque a civibus Mag-

ἀναγορευθείς. καί ποτε φήσαντός τινος ὡς Πομπήϊος Μάγνος πρόσεισι, γελάσας ἠρώτησεν, ὡς πηλίκος. ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν, σπουδαῖς καὶ συνηγορίαις καὶ δανεισμοῖς, καὶ τῷ συμπαραγγέλλειν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τι τοῦ δήμου, κτώμενος δύναμιν ἀντίπαλον καὶ δόξαν ἣν Πομπήϊος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν. καὶ πρᾶγμα συνέβαινεν αὐτοῖς ἴδιον. μεῖζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπηΐου καὶ κράτος ἐν τῇ πόλει, διὰ τὰς στρατείας· παρὼν δὲ πολλάκις ἠλαττοῦτο τοῦ Κράσσου, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου, φεύγων τὰ πλήθη, καὶ ἀναδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς, καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ προθύμως βοηθῶν, ὡς ἀκμαιοτέραν ἔχοι τὴν δύναμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. ὁ δὲ Κράσσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων, καὶ σπάνιος οὐκ ὤν, οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσαις ἀεὶ ταῖς σπουδαῖς ἀναστρεφόμενος, τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρώπῳ περιεγίνετο τῆς ἐκείνου σεμνότητος. σώματος δὲ ἀξίωμα, καὶ λόγου πειθὼ, καὶ προσώπου χάριν ἀγωγὸν ἀμφοτέροις ὁμοίως προσεῖναι λέγουσιν. οὐ μέντοι πρὸς ἔχθραν τινὰ τὸν Κράσσον ἢ κακόνοιαν ἐξήνεγκεν οὗτος ὁ ζῆλος· ἀλλὰ καὶ Πομπηΐῳ καὶ Καίσαρι τιμωμένοις ὑπὲρ αὐτὸν ἤχθετο, τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ ταύτῃ δυσμένειαν ἢ κακοήθειαν οὐ συνῆπτε. καίτοι Καῖσαρ, ὑπὸ λῃστῶν ἁλοὺς ἐν Ἀσίᾳ, καὶ φρουρούμενος, ἀνεβόησεν, ἡλίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσεις, πυθόμενος τὴν ἐμὴν ἅλωσιν; ἀλλ' ὕστερόν γε φιλικῶς ἀλλήλοις προσεφέροντο, καί ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὲν εἰς Ἰβηρίαν ἐξιέναι στρατηγῷ, χρήματα δ' οὐκ ἔχον-

τι,

Magnus. Ac quum aliquando diceret quiſpiam Pompeium Magnum adeſſe, ridens quæſivit, Quam magnus? Cæterum abjecta ſpe illum rebus bellicis æquandi, confugit ad togam, atque officiis, defenſionibus, mutuum dando, commendando, & ſuffragando candidatorum petitionibus, opes & autoritatem comparavit parem ei quam ex multis magniſque bellis geſtis Pompeius habebat. Fuit autem quiddam in illis ſingulare. Majus erat abſentis Pompeii nomen & potentia in urbe ob res ejus bello geſtas: præſens vero concedebat frequenter Craſſo, quod ex faſtu & gravitate morum multitudinem declinaret, & devitaret forum, paucis autem & petentibus ægre advocatum ſe præberet, quo favorem haberet vegetiorem, ubi pro ſe ageret. Craſſus vero, cujus patebat perpetuus fructus, qui rarus non erat neque difficilis aditu, ſed in mediis volvebatur negotiis, civilitate ac humanitate antecelluit illius ſupercilio. Corporis majeſtas, facundia, vultuſque ad ſui gratiam alli ciens (uti ferunt) utrique ex æquo. Ad inimicitiam tamen aut ſimultatem non deduxit hæc æmulatio Craſſum. Nam Pompeium & Cæſarem ægre ferebat quidem in majore honore eſſe: verum ei ambitioni odium vel malevolentiam non adjungebat: licet captus a piratis Cæſar atque in cuſtodia aſſervatus exclamaverit, Quanto gaudio, Craſſe, perfunderis nuntiata mea captivitate! Cæterum interceſſit poſtmodum familiaris inter eos uſus. Ac quum Cæſar in Hiſpaniam prætor profecturus ſolvendo non eſſet,

in-

τι, τῶν δανειστῶν ἐπιπεσόντων, καὶ τῆς περισκευῆς ἐπιλαμβανομένων, ὁ Κράσσος οὐ περιεῖδεν, ἀλλ' ἀπήλλαξεν, ὑποθεὶς αὑτὸν ἔγγυον τριάκοντα καὶ ὀκτακοσίων ταλάντων. καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς τρεῖς νενεμημένης δυνάμεις, τὴν Πομπηΐου, τὴν Καίσαρος, τὴν Κράσσου, (Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μείζων ἦν τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ θαυμαζόμενον πλέον ἴσχυεν) ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθεστῶσα μερὶς ἐν τῇ πόλει Πομπήϊον ἐθεράπευε· τὸ δ' ὀξὺ καὶ φερόμενον μετ' εὐχερείας, ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐπηκολούθει. Κράσσος δὲ μέσος ὢν, ἀμφοτέραις ἐχρῆτο, καὶ πλείστας μεταβολὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβαλλόμενος, οὔτε φίλος ἦν βέβαιος, οὔτ' ἀνήκεστος ἐχθρὸς, ἀλλὰ ῥᾳδίως καὶ χάριτος καὶ ὀργῆς ἐξέπιπτεν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν ἀνθρώπων, πολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν συνήγορος καὶ ἀντίδικος. ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ, φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρασχὼν τοῖς καθ' αὑτὸν ἄρχουσι καὶ δημαγωγοῖς, Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτὸν, χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεσαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν, ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

Ἡ δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λεηλασία τῆς Ἰταλίας, ἣν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνομάζουσιν, ἀρχὴν ἔλαβεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου τινὸς Βατιάτου μονομάχους ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὧν οἱ πολλοὶ Γαλάται καὶ Θρᾷκες ἦσαν, ἐξ αἰτιῶν οὐ πονηρῶν, ἀλλ' ἀδικίᾳ τοῦ πριαμένου συν-

inſtantibus creditoribus & impedimentis ejus manum injicientibus, ſuccurrit ei Craſſus, explicavitque eum, ipſe pro eo octingenta triginta talenta ſpondens. In ſumma, quum diſtracta civitas Romana in tres factiones eſſet, Pompei, Cæſaris, Craſſi, (nam Catonis nomen majus quam opes erat, & opinio virtutis ejus plus pollebat) pars cordatior & conſtantior civitatis Pompeium colebat, præceps & mobilior ſectabatur Cæſaris ſpes, intermedius Craſſus utraque utebatur. Adeo ut actionibus ſuis fuerit varius plerumque, neque amicus firmus, neque implacabilis inimicus, ſed utilitate objecta cito a gratia & ira diſcedebat. Unde ſæpe homines, ſæpe leges parvo intervallo eaſdem defendit & oppugnavit. Valebat gratia & metu, verum metu præcipue: unde qui plurimum negotii ſui temporis magiſtratibus atque ducibus populi exhibuit Sicinius, roganti cuidam, quid unum non laceſſeret Craſſum, ſed hunc omitteret: Fœnum habet, inquit, in cornu. Solent autem Romani bobus cornu petentibus, quo obvii ſibi caverent, cornu fœno circumligare.

At gladiatorum motus & vaſtitas Italiæ, quæ inde ſequuta eſt, quam multi bellum Spartacium nominant, ex hujuſcemodi eſt cauſa orta: Lentulus quidam Batiatus Capuæ gladiatorum familiam alebat: hi magna ex parte Galli erant & Thraces, qui nullum ob ſcelus, ſed injuria domini vinc-

ti

συνειρχθέντες ὑπ' ἀνάγκης ἐπὶ τῷ μονομαχεῖν, ἐβουλεύσαντο μὲν διακόσιοι φεύγειν. γενομένης δὲ μηνύσεως, οἱ προαισθόμενοι καὶ φθάσαντες, ὀγδοήκοντα δυεῖν δέοντες, ἔκ τινος ὀπτανείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους, ἐξεπήδησαν. ἐντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἁμάξαις ὅπλα κομιζούσαις μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν, ἀφήρπασαν καὶ ὡπλίσαντο· καὶ τόπον τινα καρτερὸν καταλαβόντες, ἡγεμόνας εἵλοντο τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θρᾷξ τοῦ Νομαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων, καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. τούτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε πρῶτον εἰς Ῥώμην ὤνιος ἤχθη, δράκοντα κοιμωμένῳ περιπεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον. ἡ γυνὴ δ' ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ἔφραζε τὸ σημεῖον εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς εὐτυχὲς τέλος ἐσομένης δυνάμεως. ἣ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέφυγε.

Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὠσάμενοι, καὶ πολλῶν ὅπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων, ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον, ἀποῤῥίψαντες ὡς ἄτιμα καὶ βάρβαρα, τὰ τῶν μονομάχων. ἔπειτα Κλωδίου στρατηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης, καὶ πολιορκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλώδιος ἐφρούρει, τὰ δ' ἄλλα κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ πολλὴν ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ χρήσιμα· καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐ-

τῶν

ti & compulſi erant ut ſpectaculis gladiatoriis depugnarent. Eorum ducenti de fuga conſilium iniere. Quo detecto ſeptuaginta octo, qui id reſciverant, prævenerunt, atque ex popina quadam cultris coquinariis verubuſque correptis eruperunt ex oppido. Offenderunt in itinere plauſtra quæ arma gladiatoria ad aliud oppidum portabant. Hæc rapuerunt armaveruntque ſe. Occupato autem firmo præſidio, duces tres legere, quorum fuit Spartacus primus, ex Thracia ortus de genere eorum qui incertis habitationibus vagando Nomadum nomen meruere. Fuit hic non ſolum animo & viribus ingens, ſed & ſupra conditionem ſuam prudens modeſtuſque, magis & ad Græcos mores compoſitus quam pro natione ſua. Ejus aiunt, quum primum Romam venalis ductus eſt, draconem dormientis circumjectum faciem viſum. Uxor autem popularis Spartaci, fatidica & numine afflata Liberi patris, annuntiavit ea re ingentem potentiam horrendamque, quæ deſitura in lætum exitum eſſet, portendi. Hæc tunc quoque cum eo erat, & comitabatur fugientem.

Fugaverunt primum eos qui ex Capua ipſos perſequebantur. Ibi armis multis bellicis potiti, læti ſumpſerunt hæc, ac gladiatoria, ut fœda & barbarica, abjecere. Inde Clodius prætor contra hos ex urbe cum tribus millibus militum miſſus eſt. Obſidente illo ſervos in monte, qui unum habebat aſperumque & anguſtum aſcenſum, quem obſepſerat ſtatione, cæteris partibus abruptas rupes atque crepidines, frequenti autem labruſca erat in ſuperficie veſtitus; ex ea palmites, qui eſſe uſui poſſent, ſecuerunt, ſcalaſque com-

τὰς κλιμακίδας εὐτόνους καὶ βαθείας, ὥστ' ἄνωθεν ἀνηρτημένας παρὰ τὸ κρημνῶδες ἅπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφαλῶς δι' αὐτῶν, πλὴν ἑνός. οὗτος δὲ τῶν ὅπλων ἕνεκα μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὅπλα, καὶ βαλὼν ἅπαντα, τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. ταῦτ' ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι· διὸ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς, ἐξέπληξαν τῷ αἰφνιδίῳ, καὶ φυγῆς γενομένης, ἔλαβον τὸ στρατόπεδον. καὶ προσεγίνοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτήρων καὶ ποιμένες αὐτοῖς, πλῆκται καὶ ποδώκεις ἄνδρες· ὧν τοὺς μὲν ὥπλιζον, τοῖς δὲ προδρόμοις καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο. δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς, Πόπλιος Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστράτηγόν τινα Φούριον, ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας, ἐτρέψαντο συμβαλόντες· ἔπειτα σύμβουλον αὐτοῦ καὶ συνάρχοντα Κοσσίνιον ἀποσταλέντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρτακος λουόμενον περὶ Σαλίνας, μικρὸν ἐδέησε συναρπάσαι. χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις ἐκφυγόντος, εὐθὺς μὲν ἐκράτησε τῆς ἀποσκευῆς· ἐκ ποδὸς δὲ κατέχων καὶ διώκων φόνῳ πολλῷ τὸ στρατόπεδον εἷλεν. ἔπεσε δὲ καὶ Κοσσίνιος. αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν ἄλλαις μάχαις πολλαῖς καταγωνισάμενος, τέλος τούς τε ῥαβδούχους καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβὼν, ἤδη μὲν μέγας καὶ φοβερὸς ἦν. ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα, καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερβαλέσθαι τὴν Ῥωμαίων δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν στρατὸν, οἰόμενος δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτοὺς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα χωρεῖν, τοὺς μὲν εἰς Θρᾴκην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. οἱ δὲ, πλήθει τε ὄντες ἰσχυροὶ καὶ μέγα φρονοῦντες, οὐχ ὑπήκουον, ἀλλ' ἐπόρθουν ἐπιπορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. οὐκέτ' οὖν τὸ παρ' ἀξίαν καὶ τὸ αἰσχρὸν ἠνώχ-

λει

complicaverunt validas & longas, ut ſuperne ex rupe ſuſpenſæ pertinerent ad planiciem. His ſine periculo deſcenderunt præter unum, qui armorum dejiciendorum cauſa remanſit. Ubi deſcenderunt, demiſit ea, inde omnium poſtremus evaſit ipſe quoque. Hæc latuerunt Romanos: quare adorti eos ſunt, ac repentino adventu perculere, pulſiſque his, caſtra cepere. Frequentes ibi ejus regionis bubulci paſtoreſque, ſtrenui viri & pernices, aggregaverunt ſe ad illos: quorum partim armaverunt, partim pro antecurſoribus & levi armatura ſunt uſi. Alter inde adverſus eos dux mittitur P. Varinus: cujus primo legatum Furium cum duobus millibus militum congreſſum ſignis collatis profligaverunt. Hinc conſiliarium ejus & collegam Coſſinium cum valida manu miſſum, nihil propius factum eſt quam ut lavantem ad Salinas Spartacus circumvenerit & oppreſſerit: quem, quum ægre & difficulter aufugiſſet, extemplo exuit impedimentis, ac veſtigiis inſtitit magna cæde perſequi, caſtraque ejus expugnavit. Cecidit etiam Coſſinius. Ipſum etiam prætorem crebris aliis prœliis fudit: cepit denique lictores ejus & equum. Unde ingens jam & formidabilis erat. Veruntamen inſtituit conſilium ſuum ſapienter. Quum enim opes Romanas opprimere diffideret ſe poſſe, movit cum exercitu verſus Alpes, cenſuitque iis ſuperatis domum cuique abeundum, aliis in Thraciam, aliis in Galliam. At illi numero ſubnixi & elati animis non auſcultabant ei, ſed Italiam populabundi percurſabant. Igitur non amplius indignitas & tur-

 pitudo

λει τῆς ἀποστάσεως τὴν σύγκλητον· ἀλλὰ δὴ διὰ φόβον τε καὶ κίνδυνον, ὡς πρὸς ἕνα τῶν δυσκολωτάτων πολέμων καὶ μεγίστων ἀμφοτέρους ἐξέπεμπον τοὺς ὑπάτους. ὧν Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν, ὕβρει καὶ φρονήματι τῶν Σπαρτακίων ἀποσχισθὲν, ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν διέφθειρε· Λέντλου δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλοις στρατοπέδοις περιλαβόντος, ὁρμήσας ὁμόσε, καὶ μάχην συνάψας, ἐκράτησε μὲν τῶν πρεσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν. ὠθουμένῳ δ᾽ αὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσιος ὁ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας στρατηγὸς ἔχων μυρίους, ἀπήντησε· καὶ γενομένης μάχης κρατηθεὶς, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, μόλις αὐτὸς ἐξέφυγε.

Ταῦθ᾽ ἡ βουλὴ πυθομένη, τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσον δὲ τοῦ πολέμου στρατηγὸν εἵλοντο. καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνεστράτευον τῶν ἐπιφανῶν. αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμεινε πρὸ τῆς Πικηνίδος, ὡς τὸν Σπάρτακον ἐκεῖ φερόμενον δεξόμενος· Μόμμιον δὲ πρεσβευτὴν, ἄγοντα δύο τάγματα, κύκλῳ περιέπεμψεν, ἕπεσθαι κελεύσας τοῖς πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ, μηδὲ ἀψιμαχεῖν. ὁ δ᾽ ἅμα τῷ πρῶτον ἐπ᾽ ἐλπίδος γενέσθαι, μάχην θέμενος ἡττήθη· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δὲ ἄνευ τῶν ὅπλων φεύγοντες ἐσώθησαν. ὁ δὲ Κράσσος αὐτόν τε τὸν Μόμμιον ἐδέξατο τραχέως, καὶ τοὺς στρατιώτας ὁπλίζων αὖθις, ἐγγυητὰς ᾔτει τῶν ὅπλων, ὅτι φυλάξουσι. πεντακοσίους δὲ τοὺς πρώτους, καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας, εἰς πεντήκοντα διανείμας δεκάδας, ἀφ᾽ ἑκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κλήρῳ λαχόντα· πάτριόν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώ-

ταις

pitudo rebellionis ſolicitavit ſenatum, verum ob metum & periculum quaſi ad unum ex graviſſimis & maximis bellis ambos conſules miſit; quorum Gellius cohortes Germanicas contemptu & arrogantia divulſas a Spartaciis repentino adventu omnes oppreſſit: Lentulus magnis copiis circumvallavit Spartacum, qui hujus legatos adortus pugna commiſſa fudit, atque omnibus exuit impedimentis. Contendenti ad Alpes Galliæ circumpadanæ occurrit prætor Caſſius decem millibus militum, atque acie fuſus multos milites amiſit, ipſe ægre fuga quæſivit ſalutem.

His nuntiatis ſenatus infenſus juſſit conſulibus nihil pro imperio agere, & bellum Craſſo mandavit. Eum multi ex nobilitate autoritatis ejus & amicitiæ cauſa ſequuti ſunt. Hic pro agro Piceno conſedit, tendentem illuc Spartacum excepturus. Legatum Mommium cum duabus legionibus circummiſit, imperans ut hoſtes ſequeretur, ſigna non conferret neque laceſſeret eos. Ille vero, ut primum oblata ſpes eſt, manum conſeruit, & fuſus eſt: multi cecidere, multi abjectis armis fuga ſalutem petiere. Craſſus ipſum Mommium aſpere increpavit, milites iterum armans ſponſores exegit arma non amiſſuros. Quingentos primos, a quibus initium fugæ ortum fuerat, in quinquaginta decurias diviſit: ex his decimum quemque ſorte ductum morte mulctavit. quod vetus ſupplicii genus decimationem dictam, longo intervallo reduxit in

exer-

τοῖς ἐπαγαγών. καὶ γὰρ αἰσχύνη τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν, ἁπάντων θεωμένων. οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς ἄνδρας, ἦγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπεξεχώρει διὰ Λουκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ πορθμῷ λῃστρίσι Κιλίσσαις ἐπιτυχὼν, ὥρμησεν ἅψασθαι Σικελίας, καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον, αὖθις ἐξεζωπύρησε τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον, οὔπω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα, καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. ὁμολογήσαντες δὲ οἱ Κίλικες αὐτῷ, καὶ δῶρα λαβόντες, ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. οὕτω δὴ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναζεύξας, ἐκάθιζε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χεῤῥόνησον. ἐπελθὼν δ' ὁ Κράσσος, καὶ τοῦ τόπου τὴν φύσιν ὁρῶν ὑφηγουμένην τὸ δέον, ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμόν· ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν, καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἤνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ αὐχένος, σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος πεντεκαίδεκα ποδῶν. ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν. ὧν ὁ Σπάρτακος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ὑπολειπούσης προϊέναι βουλόμενος συνεῖδε τὸν ἀποτειχισμὸν, καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χεῤῥονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεῦμά τι χειμέριον παραφυλάξας, ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῇ καὶ ὕλῃ καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατείας περαιῶσαι τὸ τρίτον.

Ἐφο-

exercitum. Huic enim generi pœnæ adjuncta infamia eſt, inſpectantibuſque omnibus horrendum & triſte ſpectaculum editur. Ita correctis militibus duxit in hoſtem. At Spartacus ceſſit per Lucaniam ad mare. In freto navigia prædatoria Cilicum nactus, animum adjecit ad tentandam Siciliam, ac duobus millibus armatorum in eam inſulam conjectis, bellum ſervile illic denuo concitavit, quod non ita dudum ſopitum facile potuit exiguo tantum fomite reſuſcitari. At Cilices inito cum eo pacto muneribuſque acceptis impoſuerunt ei ac ſubduxerunt ſe. Ita recepit ſe a mari, atque in Rheginorum conſedit peninſulam. Ibi ſupervenit Craſſus, qui videns naturam loci quod faciendum eſſet ſubjicientem, fauces muro inſtitit ſepire, ſimul ut otium militibus, & hoſtibus commeatus facultatem adimeret. Quod, etſi grande eſſet & laborioſum opus, brevi ſpatio tamen præter omnium opinionem perfecit & abſolvit, foſſamque ex mari in mare per cervicem triginta ſeptem millia quingentos paſſus longam, latam & altam quindecim pedes duxit. Super foſſam murum excitavit mira altitudine & firmitate. Ea Spartacus primum floccipendebat & contemnebat. Ubi vero deficiente præda, quum vellet progredi, advertit ſe interclusum muro, neque ex peninſula quicquam capere valuit: noctem nive infeſtam ac vento procelloſam pro ſe capiens, exiguam partem foſſæ complevit humo, materia, & arborum ramis, ac tertiam partem exercitus traduxit.

Hic

Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὁρμὴ τὸν Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. ἐθάῤῥησε δὲ, πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ, καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ' αὑτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἥν φασι τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν, καὶ αὖθις ἁλμυρὰν καὶ ἄποτον. τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφῃρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν, ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου, καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. γεγραφὼς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρὴ καὶ Λούκουλλον ἐκ Θρᾴκης καλεῖν, καὶ Πομπήϊον ἐξ Ἰβηρίας, μετενόει, καὶ πρὶν ἥκειν ἐκείνους, ἔσπευδε διαπράξασθαι τὸν πόλεμον· εἰδὼς ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ βοηθήσαντος, οὐχ αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα δόξει. πρῶτον μὲν οὖν διαγνοὺς τοῖς ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομένοις, ὧν ἀφηγοῦντο Γάϊος Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέσθαι, λόφον τινὰ προκαταληψομένους ἄνδρας ἑξακισχιλίους ἀπέστειλε, λανθάνειν κελεύσας πειρᾶσθαι. οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν τὴν αἴσθησιν ἀποκρύπτειν, τὰ κράνη καταμπέχοντες· ὀφθέντες δ' ὑπὸ δυοῖν γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις, ἐκινδύνευσαν, εἰ μὴ Κράσσος ὀξέως ἐπιφανεὶς, μάχην ἔθετο πασῶν καρτερωτάτην, ἐν ᾗ τριακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις καὶ μυρίοις καταβαλὼν, δύο μόνους εὗρε κατὰ νώτου τετρωμένους· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἑστῶτες ἐν τάξει, καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέθανον. Σπαρτάκῳ δὲ μετὰ τὴν τούτων ἧτταν ἀναχωροῦντι πρὸς τὰ ὄρη τὰ Πετηλῖνα, Κόϊντος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμόνων, καὶ Σκρώφας ταμίας, ἐξαπτόμενοι παρηκολούθουν. ἐπιστρέψαντος δὲ, γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων, καὶ μόλις τρω-

Hic timuit Craſſus ne impetus Spartacum Romam raperet: verum confirmatus eſt, quod multi ex diſſenſione deſciviſſent ab illo, & caſtra ſeorſum ſuper ſtagno Lucano poſuiſſent. Hoc certis temporibus variari ferunt, ac modo dulce, modo ſalſum nec potabile fieri. Eos Craſſus adortus repulit a ſtagno: ſed ne delere eos vel conſectari poſſet, per ſupervenientem propere Spartacum & fugam ſiſtentem factum eſt. Pœnituit autem eum quod ſenatui ſcripſiſſet, Lucullum ex Thracia & Pompeium ex Hiſpania ut excirent, maturabatque ante illorum adventum patrare bellum; quod ſciret fore, ut ei qui ſibi adjunctus eſſet & ſubveniſſet, non ſibi attribueretur decus. Certus igitur illos qui defecerant & ſeorſum poſuerunt caſtra, quos C. Cannicius & Caſtus ducebant, aggredi, mittit ſex millia militum ad occupandum collem quendam. His imperat ut quam poſſint occultiſſime iter faciant: qui ſtudentes hoſtem fallere, galeas frondibus contexere; conſpecti autem a duabus mulieribus quæ ſacrificabant ante caſtra pro ſalute hoſtium, in periculo fuiſſent, ni celeriter interveniens Craſſus pugnam commiſiſſet multo acerrimam, in qua duodecim millibus trecentis cæſis, ſolos duos invenit qui averſa vulnera haberent, reliqui in acie omnes ſtantes & dimicantes cum Romanis occubuere. Spartacum, poſt horum cladem recipientem ſe ad montes Petilinos, Quintus Craſſi legatus & quæſtor Scropha tergo inhærentes carpebant. Verum ubi ille agmen tandem convertit, fœde fugerunt Romani, atque ægre ſaucio

τρωθέντα τὸν ταμίαν ἁρπάσαντες ἀπεσώθησαν. τοῦτο τὸν Σπάρτακον ἀπώλεσε τὸ κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγινομένου τοῖς δραπέταις. οὐκέτι γὰρ ἠξίουν φυγομαχεῖν, οὐδ' ἐπείθοντο τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντας ἐν τοῖς ὅπλοις περισχόντες, ἠνάγκασαν αὖθις ὀπίσω διὰ τῆς Λευκανίας ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς ταυτὸ τῷ Κράσσῳ σπεύδοντες. ἤδη γὰρ ὁ Πομπήϊος προσιὼν ἀπηγγέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσήκειν· ἐλθόντα γὰρ εὐθὺς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλεμον. ἐπειγόμενος οὖν διαγωνίσασθαι, καὶ παραστρατοπεδεύσασθαι τοῖς πολεμίοις, ὤρυττε τάφρον· πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ δοῦλοι προσεμάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. ἀεὶ δὲ πλειόνων ἑκατέρωθεν ἐκβοηθούντων, ὁρῶν τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρτακος, ἅπαν παρέταξε τὸ στράτευμα. καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου προσαχθέντος αὐτῷ, σπασάμενος τὸ ξίφος, καὶ εἰπὼν ὅτι νικῶν μὲν ἔχοι πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς τῶν πολεμίων, ἡττώμενος δὲ οὐ δεῖται, κατέσφαξε τὸν ἵππον. ἔπειτα πρὸς Κράσσον αὐτὸν ὠθούμενος, διὰ πολλῶν ὅπλων καὶ τραυμάτων, ἐκείνου μὲν οὐκ ἔτυχεν, ἑκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνεῖλε. τέλος δὲ, φυγόντων τῶν περὶ αὐτὸν, αὐτὸς ἑστὼς, καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν, ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῇ τύχῃ χρησαμένου, καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα, καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντος, ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα τὴν Πομπηΐου δόξαν. οἱ γὰρ διαπεσόντες αὐτῷ, διεφθάρησαν· ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς δραπέτας φανερᾷ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῄρηκε.

cio erepto quæſtore incolumes evaſere. Hæc victoria, quod nimios ſpiritus feciſſet fugitivis, perdidit Spartacum. Nolebant enim ultra pugnam detrectare, neque ducibus dicto erant audientes, ſed in itinere armis cinctos coegerunt retro per Lucaniam ducere in Romanos, cupidi cum Craſſo congredi. Jam enim adeſſe nuntiabatur Pompeius. Frequentes autem jam jactabant in concionibus ad illum pertinere hujus palmam belli: quem, ſimul atque hoſtem vidiſſet, pugnaturum & debellaturum. Maturans igitur cum hoſtibus dimicare, ac caſtris hoſtium caſtra conferre, ducebat foſſam, ad quam eruptione facta ſervi infeſtabant operi intentos. Pluribus ſemper hinc inde affluentibus, cernens Spartacus neceſſitatem, omnes copias explicavit. Primum ſtricto gladio admotum equum, fatus victorem multos ſe & eximios hoſtium equos habiturum, ſin victus eſſet, non fore ſibi eo opus, confodit. Deinde impreſſione facta per tela multa & vulnera Craſſum petens, illum non eſt aſſequutus, verum duos centuriones, qui manus cum eo conſeruere, interemit. Poſtremo effuſis in fugam iis qui circa eum erant, dum ipſe locum tenet & hoſtium globo cingitur, pugnans trucidatur. Quamvis autem Craſſus fortuna uſus eſt ſecunda, bonique imperatoris & militis ſtrenui munus præſtitit, victoriæ tamen non fuit Pompeii gloria exſors, ſiquidem qui ex prœlio fugerunt, ab illo fuerunt oppreſſi. Unde ſenatui ſcripſit, fuſos quidem a Craſſo ſignis collatis fugitivos, ſe vero radices belli excidiſſe.

ρηκε. Πομπήϊος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφανῶς ἐθριάμβευσε· Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν· ἐδόκει δὲ καὶ τὸν πεζὸν, ὀύαν δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει, καὶ περὶ τῆς κλήσεως ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται.

Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηΐου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου, ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάρξειν, ὅμως οὐκ ὤκνησε τοῦ Πομπηΐου δεηθῆναι. δεξάμενος δὲ τὴν χρείαν ἀσμένως ἐκεῖνος, (ἐπεθύμει γὰρ ἁμωσγέπως ἀεὶ χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν Κράσσον) ἐσπούδασε προθύμως· καὶ τέλος, εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάρχοντος ἕξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι, καὶ πάντα δυσκολαίνοντες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες, ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν. πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος, ἑστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν, καὶ σῖτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης, ἔτυχον μὲν ἐκκλησιάζοντες· ἀνὴρ δέ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τῷ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐρήλιος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προελθὼν, ὄψιν διηγεῖτο κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ γενομένην. Ὁ γὰρ Ζεὺς, ἔφη, μοι φανεὶς, προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν, ὅπως μὴ πρότερον περιίδητε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους γενέσθαι. ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου,

θρώπου,

cidiſſe. Pompeius igitur de Sertorio & Hiſpanis clarum triumphum duxit, Craſſus triumphum ne ipſe quidem ſuſtinuit petere: etiam ovantem ex bello ſervili iniiſſe urbem abjectum viſum & putidum. Quid autem hoc ab illo differat, atque de vocabulo in vita Marcelli diſſeruimus.

Hinc quum vocaretur illico ad conſulatum Pompeius, Craſſus, quanquam in ſpe eſſet una ſe cum eo conſulem fore, non dubitavit tamen Pompeium rogare. Quam occaſionem ille libenter arripiens (deſiderabat enim quocunque modo Craſſum ſemper beneficiis ſuis obſtrictum habere) adjuvit eum enixe, atque ad extremum pro concione dixit, non minorem gratiam de collega ſe quam de ipſo habiturum honore. Inito magiſtratu tamen haud in eadem conſtiterunt benevolentia, ſed ferme in omnibus diſſentientes, mutua ubique acerbitate & concertatione, nihil domi vel foris geſſerunt in conſulatu memorabile, niſi quod Herculi Craſſus magno exhibito ſacrificio, populo epulum decem millibus menſarum præbuit, ac frumentum in tres menſes admenſus eſt. Quum abituri jam magiſtratu concionem haberent, eques Romanus ex obſcurioribus quidam, ruri agens & a republica remotus, Onatius Aurelius, conſcendit in roſtra, progreſſuſque viſionem narravit ſibi in ſomnis oblatam: Jupiter, inquit, mihi obverſatus præcepit, ut pro concione vobis nuntiarem, ne prius deponere conſules honorem, quam in gratiam redierint, permittatis. Ea ubi

dixit,

θρώπου, καὶ τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος, ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν αὐτῷ πρότερος, Οὐδέν, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, οἶμαι, πολῖται, ταπεινὸν πράττειν οὐδ᾽ ἀνάξιον ἐμαυτοῦ, καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήϊον, ὃν ὑμεῖς μήπω γενειῶντα μέγαν ἀνηγορεύσατε, καὶ μήπω μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρίαμβον.

Ἡ μὲν οὖν ὑπατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ᾽ ἔχεν ἄξια μνήμης. ἡ δὲ τιμητεία παντάπασιν ἀτελὴς καὶ ἄπρακτος αὐτῷ διῆλθεν. οὔτε γὰρ βουλῆς ἐξέτασιν, οὔθ᾽ ἱππέων ἐπίσκεψιν, οὔτ᾽ ἀποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο, καίτοι συνάρχοντα Ῥωμαίων ἔχοντι τὸν πραότατον Λουτάτιον Κάτλον. ἀλλὰ φασὶν ἐπὶ δεινὸν ὁρμήσαντι τῷ Κράσσῳ πολίτευμα καὶ βίαιον, Αἴγυπτον ποιεῖν ὑποτελῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβῆναι τὸν Κάτλον ἐρρωμένως· ἐκ δὲ τούτου γενομένης διαφορᾶς, ἑκόντας ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίναν πράγμασι μεγάλοις καὶ μικροῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην, ἥψατο μέν τις ὑπόνοια τοῦ Κράσσου, καὶ προσῆλθεν ἄνθρωπος ὀνομάζων ἀπὸ τῆς συνωμοσίας· οὐδεὶς δ᾽ ἐπίστευσεν. ὅμως δ᾽ ὁ Κικέρων ἔν τινι λόγῳ φανερὸς ἦν Κράσσῳ καὶ Καίσαρι τὴν αἰτίαν προστριβόμενος. ἀλλ᾽ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀμφοῖν τελευτήν. ἐν δὲ τῷ περὶ ὑπατείας ὁ Κικέρων νύκτωρ φησὶ τὸν Κράσσον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν, ἐπιστολὴν κομίζοντα περὶ τοῦ Κατιλίνα, καὶ ζητουμένην ὡς ἤδη βεβαιοῦντα τὴν συνωμοσίαν. ὁ δ᾽ οὖν Κράσσος ἀεὶ μὲν ἐμίσει τὸν Κικέρωνα διὰ τοῦτο· τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν ἐμποδὼν

dixit, & juſſit populus reconciliationem, diu Pompeius immobilis ſiluit: Craſſus vero prior dextra illi porrecta, Nihil arbitror, inquit, Quirites, demiſſum aut me indignum facere, qui benevolentiam & amicitiam exordiar cum Pompeio, quem vos imberbem adhuc Magnum appellaviſtis, & nondum in ſenatum lecto decreviſtis triumphum.

Hæc ſunt in Craſſi conſulatu memoranda. Cenſura ejus ignava plane & imperfecta tranſacta. Neque enim ſenatum luſtravit, neque recognovit equites, neque recenſum populi egit, quamvis Romanorum modeſtiſſimum Lutatium Catulum haberet collegam. At fama eſt acerbam actionem & violentam ſuſcipienti Craſſo, ut efficeret populo Romano vectigalem Ægyptum, enixe Catulum reſtitiſſe: hinc diſſenſione exorta, ultro eos magiſtratum depoſuiſſe. In magna illa Catilinæ conjuratione, quæ prope Romanam evertit rempublicam, nonnulla aſperſus ſuſpicione Craſſus fuit. Atque extitit quidam qui eum inter conjuratos nominavit: verum fidem homini adhibuit nemo. Cicero tamen in quadam oratione aperte Craſſo & Cæſari eam notam inurit: ſed edita eſt poſt utriuſque fata ea oratio. In oratione autem de conſulatu Craſſum noctu dicit cum epiſtola, quæ Catilinæ faceret mentionem, adiiſſe ſe, ſic ut conjurationem, de qua quærebatur, ut certam jam confirmantem. Quamobrem Ciceroni ſemper infeſtus Craſſus fuit: verum ne propalam eum læderet, eſt per

δῶν εἶχε τὸν υἱόν. ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλολόγος καὶ φιλομαθὴς, ἐξήρτητο τοῦ Κικέρωνος· ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν αὐτῷ τὴν ἐσθῆτα κρινομένῳ, καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταυτὰ ποιοῦντας παρασχεῖν. τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φίλον ἐποίησεν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, παρασκευαζόμενος ὑπατείαν μετιέναι, καὶ Κράσσον ὁρῶν καὶ Πομπήϊον αὖθις ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας, οὔτε θατέρου δεηθεὶς, ἐβούλετο λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἕτερον, οὔτε μηδετέρου συνεργοῦντος, ἤλπιζε κατορθώσειν. ἔπραττεν οὖν διαλλαγὰς αὐτοῖς, προσκείμενος ἀεὶ, καὶ διδάσκων ὡς καταλύοντες ἀλλήλους αὔξουσι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτωνας· ὧν οὐδεὶς λόγος, ἂν ἐκεῖνοι συνενεγκόντες εἰς ταυτὸ τὰς φιλίας καὶ τὰς ἑταιρείας, ἑνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν ἄγωσι. πείσας δὲ καὶ διαλλάξας, συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ τῶν τριῶν ἰσχὺν ἄμαχον, ᾗ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι᾽ ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι᾽ ἐκείνων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος. εὐθὺς γὰρ αἱρεθεὶς ὑπ᾽ ἀμφοτέρων, ὕπατος ἀπεδείχθη λαμπρός. ὑπατεύοντι δ᾽ αὐτῷ καλῶς, ψηφισάμενοι στρατευμάτων ἡγεμονίαν, καὶ Γαλατίαν ἐγχειρίσαντες, ὥσπερ εἰς ἀκρόπολιν κατέστησαν, οἰόμενοι καθ᾽ ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους, ἐκείνῳ βεβαιοῦντες ἣν ἔλαχεν ἀρχήν. Πομπήϊος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρου ταῦτ᾽ ἔπραττε· τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἡ φιλοπλουτία, καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον, ἐπὶ ταῖς Καίσαρος ἀριστείαις, τροπαίων καὶ θριάμβων, ὥστε μό-

νοις

per filium impeditus. Publius enim, qui eloquentiæ & literarum ſtudioſus eſſet, cupidus erat Ciceronis, adeo ut cum reo veſtem mutaret, ac reliquam juventutem ad idem faciendum impelleret. Induxit denique parentem ut rediret cum Cicerone in gratiam.

Jam Cæſar ex provincia reverſus parabat conſulatum petere: qui ut novum inter Craſſum & Pompeium diſſidium vidit, noluit adjuncto altero contrahere ſibi alterius odium, neque ſperabat neutro opitulante voti ſe fore compotem. Quare reducere eos in gratiam molitus eſt, ſedulo admonens eos ſemetipſos evertere, Cicerones autem, Catulos, & Catones augere, qui nullo numero eſſent, ſi collatis in unum partibus & factionibus, unis viribus reipublicæ, atque uno moderarentur conſilio. Quibus ſuaſu ſuo reconciliatis, potentiam contraxit & conflavit ex tribus invictam, quæ ſenatum & populum Romanum convulſit: neque mutua opera illos majores, ſed per eos ſe effecit maximum. Nam extemplo utriuſque factionis ſuffragiis glorioſe eſt conſul declaratus. Cui conſulatum egregie gerenti legiones decreverunt, Galliamque tradiderunt, atque ita tanquam in arce collocaverunt: rati, ſi provinciam illi, quam erat ſortitus, firmarent, reliqua ſe nullo negotio inter ſe partituros. Pompeium quidem impulit eo immodica dominandi cupido: Craſſus vero, quum ad inveteratum morbum ſuum, avaritiam ſcilicet, novam affectationem aſſumpſiſſet, & æſtum ex Cæſaris victoriis trophæorum & triumphorum,

quod,

νοις ἐλαττοῦσθαι προὔχοντα τοῖς ἄλλοις, ἑαυτὸν οὐκ ἀνῆκεν, οὔτ' ἐλώφησε, πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀκλεῆ καὶ δημοσίας συμφορὰς τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λουκίαν πόλιν ἐκ Γαλατίας καταβάντος, ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγινόμενοι πρὸς αὐτὸν, ἔγνωσαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν· Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις μένοντος, ἄλλας δὲ ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπηΐου καὶ Κράσσου λαβόντων. ἐνταῦθα δ' ὁδὸς ἦν μία, δευτέρας ὑπατείας αἴτησις· ἣν μετιόντων ἐκείνων, ἔδει συμπράττειν Καίσαρα, τοῖς τε φίλοις γράφοντα, καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμποντα πολλοὺς ἀρχαιρεσιάσοντας.

Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπανελθόντες, εὐθὺς ἦσαν ὕποπτοι, καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γεγονέναι τὴν σύνοδον αὐτῶν. ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομιτίου Πομπήϊον ἐρωτώντων εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνατο, τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι. καὶ πάλιν ἐρωτώμενος, ἔφη μετιέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετιέναι δὲ τοῖς ἀδίκοις. τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι, μετριώτερον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει μετιέναι συμφέρει τὴν ἀρχήν· εἰ δὲ μή, πεπαύσεσθαι. διὸ καί τινες ἐθάῤῥησαν ὑπατείαν μετελθεῖν· ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις, οἱ μὲν ἄλλοι δείσαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκεῖον ὄντα καὶ φίλον ἐθάῤῥυνεν, ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος, ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοι-

quod, qui cæteris rebus antecelleret, illis foret inferior, non remiſit ante ſtudium neque conquievit quam in fœdum exitium & clades recidit publicas. Nam quum Lucam Cæſar ex Gallia veniſſet, frequenteſque Romani ad eum eſſent profecti, Pompeius quoque & Craſſus privatim cum eo colloquuti ſtatuerunt acrius ſummam rerum capeſſere, ac totam rempublicam ſui juris facere: hac ratione, Cæſar ut in armis maneret, alias provincias exercituſque Pompeius & Craſſus caperent. Eo una patebat via, alterius conſulatus petitio, cujus illos Cæſar candidatos adjuvare ſcribendo ad amicos, & frequentes milites ad comitia mittendo debebat.

Hac de re Craſſus & Pompeius ad urbem regreſſi, illico in ſuſpicionem venere, eratque in omnium ore, nullius fuiſſe eos rei ſalutaris cauſa congreſſos. In ſenatu etiam Marcellino & Domitio Pompeium interrogantibus an petiturus conſulatum eſſet, reſpondit, fortaſſis ſe petiturum, fortaſſis non. Inſtantibus illis, ait æquis civibus petiturum ſe, non petiturum iniquis: qui quum ſuperbe viſus eſſet & arroganter reſpondiſſe, moderatius Craſſus dixit, ſi e republica foret, honorem ſe petiturum, ſin minus, quieturum. Quare aliqui, quorum de numero fuit Domitius, animum ſumpſerunt ad conſulatum ambiendum. Verum ubi hi candidati proceſſerunt, cæteri metu deterriti abjecerunt petitionem. Domitium Cato propinquum & amicum ſuum confirmavit, adhortans & incitans eum, ut qui pro libertate publica propugnaret, ſpem ſequeretur

κοινῆς ἐλευθερίας. οὐ γὰρ ὑπατείας Πομπήϊον δεῖσθαι καὶ Κράσσον, ἀλλὰ τυραννίδος, οὐδ' ἀρχῆς αἴτησιν, ἀλλ' ἁρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων εἶναι τὰ πραττόμενα. ταῦτα δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονῶν ὁ Κάτων, μονονοὺ προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον, καὶ συνίσταντο πολλοὶ πρὸς αὐτούς. καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ ὀλίγον ἦν, τί δὴ δευτέρας οὗτοι χρήζουσιν ὑπατείας; τί δὲ πάλιν μετ' ἀλλήλων; τί δ' οὐ μεθ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν ἄνδρες ἡμῖν, οὐκ ἀνάξιοι δήπου Κράσσῳ καὶ Πομπηΐῳ συνάρχειν. ἐκ τούτου δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον, οὐδενὸς ἀπείχοντο τῶν ἀκοσμοτάτων καὶ βιαιοτάτων· ἀλλὰ πρὸς πᾶσι τοῖς ἄλλοις λόχον ὑφέντες τῷ Δομιτίῳ, νυκτὸς ἔτι μετὰ τῶν ἄλλων κατερχομένῳ, κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ αὐτοῦ, συντιτρώσκουσι δὲ πολλούς· ὧν ἦν καὶ Κάτων. τρεψάμενοι δὲ καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους, ἀνηγορεύθησαν ὕπατοι· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον αὖθις ὅπλοις περισχόντες τὸ οἴκημα, καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες, καί τινας ὑποστάντας ἀποκτείναντες, Καίσαρι μὲν ἄλλην ἀπέδοσαν πενταετίαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφίσαντο Συρίαν, καὶ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. κληρουμένων δὲ, Συρίαν ἔλαχε Κράσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπήϊος.

Ἦν δὲ οὐκ ἀκούσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. οἵ τε γὰρ πολλοὶ Πομπήϊον μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλοντο, καὶ Πομπήϊος ἐρῶν τῆς γυναικὸς, αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρίβειν ἔμελλε. Κράσσος δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθὺς ἐκπεσόντι τῷ κλήρῳ καταφανὴς ἦν οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι τοῦ παρ-

quereretur ſuam. Neque enim Pompeium vel Craſſum conſulatum quærere, ſed dominationem, neu id agi, ut magiſtratum peterent, ſed ut provincias & legiones raperent. Ita dicens hæc & ſentiens Cato, Domitium deduxit tantum non vi in forum, multique ſe ad illos aggregaverunt : nec pauci mirabantur, quidnam iterum hi conſulatum peterent: quid iterum una, quidni cum aliis. Atqui multos dicebant eſſe non indignos, qui quidem conſulatum cum Craſſo & Pompeio caperent. Hinc timens Pompeii factio, non temperavit a ſumma indignitate & violentia: ac præter alia, locatis inſidiis Domitio, qui ante lucem in comitium cum aliis deſcendebat, ſervum ei prælucentem occidit, multos vulneravit, atque inter hos Catonem, quibus fugatis & domo incluſis conſules renuntiati ſunt. Nec multo poſt cincta denuo armis Domitii domo, Catone foro dejecto, & nonnullis, qui ſubſtiterunt ibi, interfectis, prorogaverunt Cæſari in quinquennium provincias, ſibi procurarunt provincias Syriam & utramque Hiſpaniam. Sortientibus, Syria Craſſo, Pompeio Hiſpaniæ obvenere.

Sors fuit omnibus haud ingrata. Quippe nolebat remotum plebs ab urbe Pompeium, & uxoris Pompeius amore deperiens, erat circa urbem plerumque commoraturus. Craſſus ſimul ac ſors exiit, exultans, fortunam præ ſe tulit arbitrari ſe præſente accidiſſe ſibi ſplendidiorem

παρόντος ἡγούμενος· ὥς μόλις ἐν ἀλλοτρίοις καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ καινὰ καὶ μειρακιώδη λέγειν, παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα κομπαστὴς ἢ σοβαρὸς τῷ βίῳ γεγονώς. τότε δ' ἐπηρμένος κομιδῇ καὶ διεφθαρμένος, οὐ Συρίαν, οὐδὲ Πάρθους ὅρον ἐποιεῖτο τῆς εὐπραξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Λουκούλλου πρὸς Τιγράνην, καὶ Πομπηΐου πρὸς Μιθριδάτην, ἄχρι Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης ἀνῆπτεν ἑαυτὸν ταῖς ἐλπίσι. καίτοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ πάρθικος πόλεμος οὐ προσῆν. ᾔδεσαν δὲ πάντες ὅτι πρὸς τοῦτο Κράσσος ἐπτόηται· καὶ Καῖσαρ ἐκ Γαλατίας ἔγραψεν αὐτῷ, τὴν ὁρμὴν ἐπαινῶν, καὶ παροξύνων ἐπὶ τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ δημαρχῶν Ἀτήϊος ἔμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι, καὶ συνίσταντο πολλοὶ, χαλεπαίνοντες εἴτις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἀλλ' ἐνσπόνδοις πολεμήσων ἄπεισι, δείσας ὁ Κράσσος ἐδεήθη Πομπηΐου παραγενέσθαι, καὶ συμπροπέμψαι. μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα· καὶ τότε παρεσκευασμένους πολλοὺς ἐνίστασθαι καὶ καταβοᾶν, ὁρώμενος πρὸ αὐτοῦ φαιδρῷ βλέμματι καὶ προσώπῳ κατεπράϋνεν ὁ Πομπήϊος, ὥσθ' ὑπείκειν σιωπῇ δι' αὐτῶν προσιοῦσιν. ὁ δ' Ἀτήϊος ἀπαντήσας, πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν, ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν ἁψάμενον τοῦ σώματος κατέχειν. ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ ἐώντων, ὁ μὲν ὑπηρέτης οὐκ ἀνῆκε τὸν Κράσσον· ὁ δ' Ἀτήϊος προδραμὼν ἐπὶ τὴν πύλην, ἔθηκεν ἐσχαρίδα καιομένην· καὶ τοῦ Κράσσου γενομένου κατ' αὐτὴν, ἐπι-

didiorem nullam : vix ut apud alienos & vulgus temperaret ſibi, apud interiores vero multa vana & inſolentia juvenum more effunderet præter ætatem & ingenium ſuum, qui minime glorioſus aut jactabundus per totam vitam fuiſſet. Tunc vero mirum in modum elatus & diſſolutus, non Syriam nec Parthos, metam deſtinabat ſuæ proſperitatis, verum quaſi effecturus, ut pro ludicris haberentur Luculli contra Tigranem res geſtæ, & contra Mithridatem Pompeii, uſque ad Bactros & Indos & Oceanum exteriorem proferebat ſpes ſuas. Atqui, quæ de imperio ejus lata lex fuit, bellum Parthicum non complectebatur, ſed noverant omnes geſtienti animo id affectare Craſſum: & Cæſar ex Gallia literis ardorem ejus commendavit, inflammavitque eum ad bellum. Quia vero Ateius tribunus plebis parabat profectionem ejus interpellare, multique coibant, indignantes quod pacatis & fœderatis gentibus bellum moturus proficiſceretur, timens Craſſus oravit Pompeium ut ſibi præſto eſſet & proſequeretur ſe. Erat enim magna ejus ad plebem autoritas. Atque in præſentia frequentes ad impediendum & convitiis lacerandum Craſſum paratos, conſpectus ipſe ante Craſſum placido intuitu ac vultu lenivit Pompeius, ut ſilentio locum darent per medios progredientibus. Ateius vero occurrit ei, ac primum, ne proficiſceretur, verbis interdixit & teſtato denuntiavit, deinde viatori juſſit manu corpori injecta eum retinere. Aliis autem tribunis intercedentibus non dimiſit viator Craſſum, & præcurrit ad portam Ateius. Ibi forum accendit: quo quum perveniſſet Craſſus, ſuffi-

ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων, ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτὰς καὶ φρικώδεις, δεινοὺς δέ τινας Θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων. ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς· κακῶς δὲ πράσσειν καὶ τὸν χρησάμενον· ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ' ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. καὶ τότ' οὖν ἐμέμφοντο τὸν Ἀτήϊον, εἰ δι' ἣν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην.

Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν. ἔτι δ' ἀστάτου οὔσης χειμῶνι τῆς θαλάσσης, οὐ περιέμεινεν, ἀλλ' ἀνήχθη, καὶ συχνὰ τῶν πλοίων ἀπέβαλε. τὴν δ' ἄλλην ἀναλαβὼν δύναμιν, ἠπείγετο πεζῇ διὰ Γαλατίας. εὑρὼν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπέσκωψεν, εἰπὼν, ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχῃ; γελάσας δ' ὁ Γαλάτης, Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς, εἶπεν, ὦ αὐτοκράτορ, ὡς ὁρῶ, πρωῒ λίαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις. ἦν δ' ὁ Κράσσος ἑξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάττων, πρεσβύτερος δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον. καὶ γὰρ ἔζευξε ῥᾳδίως τὸν Εὐφράτην, καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κατέσχεν, ἑκουσίως προσθεμένας. ἐν μιᾷ δ', ἧς Ἀπολλώνιός τις ἐτυράννει, στρατιωτῶν ἑκατὸν ἀναιρεθέντων, ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ κρατήσας, διήρπασε τὰ χρήματα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδοτο. Ζηνοδοτίαν ἐκάλουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. ἐπὶ ταύτης ἁλούσης δεξάμενος αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθῆναι, πολ-

λὴν

ſuffitibus injectis factiſque libaminibus, diras capiti ejus atroces & horrendas imprecatus eſt: adhæc immanes Deos & inauditos ibi invocavit & appellavit. Has Romani arcanas & vetuſtas devotiones ea præditas vi ferunt, ut nemo, adverſus quem conceptæ ſint, evitare illas queat, nec bene cedant etiam concipientibus eas. Unde neque qualibet de cauſa has, neque in multos imprecari. Ac tunc quoque Ateium reprehenderunt, quod cujus reipub. gratia Craſſo infenſus erat, devotionibus eam tanta obſtrinxiſſet religione.

At Craſſus Brunduſium pervenit. Pelago autem etiamnum ex tempeſtate turbido non exſpectavit, ſed conſcendit, magnumque numerum navigiorum amiſit. Reliquis copiis properavit pedeſtri itinere per Galatiam. Ibi quum reperiſſet regem Deiotarum, qui ætate jam gravis novam urbem condebat, dicto inceſſit eum, ac duodecima hora, inquit, rex, ædificare exordiris? Cui Galata ridens, Atqui neque tu, imperator, admodum matutinus contendis in Parthos. Exceſſerat autem annum Craſſus ſexageſimum, facie tamen apparebat quam ætate grandior. Advenienti res primo pro ipſius exſpectatione reſpondere. Etenim nullo negotio Euphratem ponte junxit, exercitum traduxit ſine impedimento, oppidis multis Meſopotamiæ ſe ultro dedentibus potitus eſt. Uni, cujus erat Apollonius tyrannus, ubi milites centum amiſit, admovit ſigna, captamque diripuit, & captivos ſub corona vendidit, Zenodotiam Græci dicebant. Qua capta, quum ſalutari ſe ab exercitu imperator ſuſtinuiſſet, magnam ſubiit in-

τὴν ὦφλεν αἰσχύνην, καὶ ταπεινὸς ἐφάνη, καὶ περὶ τὰ μείζονα δύσελπις, οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγαπηκώς. ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰς ταῖς προσκεχωρηκυίαις πόλεσιν, ὧν ἀριθμὸς ἦν ἑπτακισχίλιοι πεζοὶ, χίλιοι δ᾽ ἱππεῖς, ἀνεχώρησεν αὐτὸς ἐν Συρίᾳ διαχειμάσων. καὶ δεξάμενος αὐτόθι τὸν υἱὸν ἥκοντα παρὰ Καίσαρος ἐκ Γαλατίας, αὐτόν τε κεκοσμημένον ἀριστείοις, καὶ χιλίους ἱππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα, τοῦτο πρῶτον ἁμαρτεῖν ἔδοξεν ὁ Κράσσος, μετά γε τὴν στρατείαν αὐτὴν, μεγίστων ἁμαρτημάτων γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν δέον, ἔχεσθαί τε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν ἀεὶ Πάρθοις πόλεων, χρόνον ἔδωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς. ἔπειτα τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς ᾐτιῶντο, χρηματιστικὰς μᾶλλον οὔσας ἢ στρατηγικάς. οὐ γὰρ ὅπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων, οὐδὲ γυμνασίων ποιούμενος ἁμίλλας, ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἐκλογιζόμενος, καὶ τὰ χρήματα τῆς ἐν Ἱερᾷ πόλει Θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυτάναις μεταχειριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· ἐπιγράφων δὲ καὶ δήμοις καὶ δυνάσταις στρατιωτῶν καταλόγους, εἶτ᾽ ἀνιεὶς ἀργύριον διδόντας, ἠδόξει καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. γίνεται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς Θεοῦ ταύτης, ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. ἐξιόντων γὰρ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, πρῶτος ἐσφάλη κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας Κράσσος, εἶτ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ περιπεσὼν ὁ πρεσβύτερος.

Ἤδη δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συναθροίζοντος αὐτοῦ, πρέσβεις

infamiam, abjectuſque eſt habitus, nec majora ſperare, ſucceſſu qui tam ſe efferret tenui. Poſtquam oppidis, quæ deditionem fecerant, impoſuit præſidium, quod fuit peditum ſeptem millium & mille equitum, retro in Syriam hybernatum ceſſit. Ibi venientem ex Gallia a Cæſare excipit filium, qui donis militaribus ab illo ornatus mille delectos equites adduxit. In eo primo viſus eſt impingere Craſſus ſecundum expeditionem ipſam, in qua maximæ offenſiones extitere, quod quum progrediendum ultra & Babylon eſſet tentanda Seleuciaque, Parthis ſemper infeſtæ urbes, ſpatium dederit hoſtibus ad ſe inſtruendos. Deinde commorationes in Syria ejus laceraverunt tanquam quæſtuarias potius quam imperatorias. Non enim luſtravit exercitum, non inſtituit ad exercendos milites certamina, ſed vectigalia tantum civitatum, Deæ Hieropolitanæ theſaurum ponderibus & trutinis per multos dies examinavit, indicebat populis dynaſtiſque militum delectus, mox pecuniæ cauſa remittebat. His rebus male audivit & contemptui fuit. Omen autem primum ei offertur ab hac Dea, quam alii Venerem, alii Junonem, nonnulli eam quæ incunabula & ſemina omnibus ex humido præbuit, cauſam & naturam arbitrantur eſſe, & quæ principium omnium bonorum docuit mortales. Nam templo quum excederent, primus in foribus adoleſcens Craſſus lapſus eſt, inde incurrens in illum ſenex.

Quum jam ex hybernis legiones evocaret, adierunt

βεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύν τινα λόγον κομίζοντες. ἔφασαν γάρ, εἰ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρατὸς ἀπέσταλται, πόλεμον ἄσπονδον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον· εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης, ὡς πυνθάνονται, Κράσσος ἰδίων ἕνεκα κερδῶν ὅπλα Πάρθοις ἐπενήνοχε, καὶ χώραν κατείληφε, μετριάζειν Ἀρσάκην, καὶ τὸ Κράσσου γῆρας οἰκτείρειν· ἀφιέναι δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φρουρουμένους μᾶλλον ἢ φρουροῦντας. πρὸς ταῦτα Κράσσου κομπάσαντος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τὰς ἀποκρίσεις, γελάσας ὁ πρεσβύτατος τῶν πρέσβεων Οὐαγίσης, καὶ τῆς χειρὸς ὑπτίας δείξας τὸ μέσον, ἐντεῦθεν, εἶπεν, ὦ Κράσσε, φύσονται τρίχες, ἢ σὺ ὄψει Σελεύκειαν. οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαυνον ὡς βασιλέα Ὑρώδην, πολεμητέα φράσοντες. ἐκ δὲ τῶν πόλεων ἃς ἐφρούρουν Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, παραβόλως τινὲς διεκπεσόντες, ἄξια φροντίδων ἀπήγγελλον, αὐτόπται γεγονότες τοῦ τε πλήθους τῶν πολεμίων, καὶ τῶν ἀγώνων οὓς ἠγωνίσαντο προσμαχόμενοι ταῖς πόλεσιν· οἷα δὲ φιλεῖ, πάντα πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφυκτοι μὲν οἱ ἄνδρες, διώκοντες, ἄληπτοι δέ, φεύγοντες, βέλη δὲ καινὰ προθέοντα τῆς ὄψεως, καὶ πρὶν ὀφθῆναι τὸν βάλλοντα, χωροῦντα διὰ τοῦ προστυχόντος· τῶν δὲ καταφράκτων ὅπλων τὰ μὲν διὰ παντὸς ὠθεῖσθαι, τὰ δέ, πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκουόντων, τὸ θράσος ὑπέπιπτε. πεπεισμένοι γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων διαφέρειν Πάρθους, οὐδὲ Καππαδοκῶν, οὓς ἄγων καὶ φέρων Λούκουλλος ἀπεῖπε, καὶ τοῦ πολέμου τὸ χαλεπώτατον ἡγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἔσεσθαι, καὶ δίωξιν ἀνθρώπων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιξομένων, παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέ-

ierunt cum Arſacis legati cum brevi oratione. Ea hæc fuit: Si miſſus a populo Romano exercitus eſſet, geſturum illum implacabile & inexpiabile bellum: ſin patria invita privati Craſſus quæſtus gratia arma Parthis intuliſſet, & urbes occupaſſet, acturum Arſacem moderate, & Craſſi miſericordiam ſenectutis capturum, populoque Romano remiſſurum milites, quos obſeſſos teneat potius quam in præſidiis locatos. Ad ea Craſſo jactante Seleuciæ ſe reſponſum daturum, ex legatis Vagiſes, qui cæteros ætate anteibat, ridens, manus ſupinæ oſtenſa vola, Hinc prius, inquit, pili, Craſſe, exorientur, quam tu aſpicias Seleuciam. Ita ad regem Hyrodem diſceſſere, bellandum renuntiantes. Ex oppidis Meſopotamiæ, ubi Romana præſidia erant, evaſerant quidam magno cum periculo. Hi non levia nuntiaverunt, quod numerum ipſi hoſtium ac prœlia eorum oppida oppugnantium ſpectaſſent, atque (ut fieri ſolet) omnia in gravius extulerunt, ubi nempe inſtarent, nullum eſſe effugium, nec fugientes aſſequi ullum poſſe, tela inaudita, quæ oculorum aciem anteverterent, & antequam conſpiceretur is qui emiſerit, quicquid obvium eſſet, penetrarent, arma cataphractorum partim ad omnia perrumpenda, partim ne ulli rei cederent, fabricata. Ea audientes milites ceciderunt animis. Perſuaſi enim nihil Parthos præſtare Armeniis vel Cappadocibus, quibus agendis ferendis fatigatus Lucullus fuerat, difficillimum autem eo in bello rati longinquum iter fore, hominumque inſectationem comminus non pugnantium, præter exſpectationem certamina & ingens diſcrimen cer-

μέγαν προσεδόκων· ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἴεσθαι δεῖν ἐπισχόντα τὸν Κράσσον, αὖθις ὑπὲρ τῶν ὅλων γνώμην προθέσθαι. τούτων ἦν Κάσσιος ὁ ταμίας. ἡσυχῇ δὲ παρεδήλουν καὶ οἱ μάντεις ὡς ἀεὶ πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκθυτα προφαίνοιτο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. ἀλλ᾽ οὔτε τούτοις προσεῖχεν, οὔτε τοῖς ἕτερόν τι πλὴν ἐπείγεσθαι παραινοῦσιν.

Οὐχ ἥκιστα δ᾽ αὐτὸν Ἀρταβάζης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέῤῥωσεν. ἦλθε γὰρ εἰς τὸ στρατόπεδον μεθ᾽ ἑξακισχιλίων ἱππέων. καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες καὶ προπομποὶ βασιλέως· ἑτέρους δὲ μυρίους ὑπισχνεῖτο καταφράκτους, καὶ τρισμυρίους πεζοὺς οἰκοσίτους. ἔπειθε δὲ Κράσσον ἐμβαλεῖν δι᾽ Ἀρμενίας εἰς τὴν Παρθίαν· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιὰν, αὐτοῦ παρέχοντος, ἀλλὰ καὶ πορεύεσθαι δι᾽ ἀσφαλείας, ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς, καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὴν ἵππον, ἣ μόνη Πάρθων ἀλκὴ, προβαλλόμενον. ὁ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς βοηθείας μετρίως ἠγάπησε· βαδιεῖσθαι δ᾽ ἔφη διὰ Μεσοποταμίας, ὅπου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ῥωμαίων ἄνδρας ἀπέλιπεν. ὁ μὲν οὖν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλαυνε. τῷ δὲ Κράσσῳ διαβιβάζοντι τὴν στρατιὰν κατὰ τὸ Ζεῦγμα, πολλαὶ μὲν ὑπερφυεῖς βρονταὶ περιεῤῥήγνυντο, πολλὰ δὲ καὶ ἤστραπτεν ἐναντία τῷ στρατῷ. πνεῦμα δὲ νέφει καὶ πρηστῆρι μεμιγμένον, ἐρεῖσαν αὐτοῦ κατὰ τῆς σχεδίας, ἀνέῤῥηξε πολλὰ καὶ συνέτριψεν. ἐβλήθη δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χῶρος οὗ στρατοπεδεύειν ἔμελλεν. ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον, εἰς τὸ ῥεῖθρον ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀετῶν ὁ πρῶ-

cernebant propoſita. Itaque quidam etiam ex præfectis ſubſiſtendum Craſſo cenſebant, atque ex integro de ſumma rerum conſilium advocandum. In his quæſtor erat Caſſius. Aruſpices quoque nuntiaverunt tecte Craſſo nunquam litare victimas & dira ſemper denuntiare. Cæterum neque his auſcultavit, neque ulli qui aliud quam ad maturandum hortaretur.

Imprimis erexit eum Armeniorum rex Artabazes, qui in caſtra cum ſex millibus equitum venit. Dicebantur hi eſſe regis ſtipatores & ſatellites; alia pollicebatur decem millia cataphractorum, & triginta millia peditum, iiſque ſe alimenta daturum. Suadebat autem Craſſo, per Armeniam ut irrueret in Parthiam: Omnia enim affatim ſe ſubminiſtraturum exercitui, tutum etiam iter fore, quod montes frequentes & continentes colles regionemque aſperam objectam habituri eſſent equitatui, quo Parthi uno pollerent. At Craſſus collaudata modice promptitudine ejus & ſubſidii amplitudine, ducturum ſe oſtendit per Meſopotamiam, ubi multos & egregios milites Romanos reliquiſſet. Ita diſceſſit Armenius. Traducente autem exercitum juxta Zeugma Craſſo, crebra eruperunt & atrocia tonitrua, frequentia fulmina ex adverſo exercitui emicavere, ventus cum atra nube & preſtere procelloſus in pontem ejus temporarium incumbens, magna ex parte convulſit & dirupit eum: Locus item, ubi metaturus erat caſtra, bis eſt de cœlo tactus. Equus ex prætoriis inſigniter exornatus ablato vi rectore, in flumine ſubmerſus atque ex oculis eſt ablatus. Dicitur prima aqui-

πρῶτος, ἀρθεὶς ἀπὸ ταὐτομάτου μεταστραφῆναι. πρὸς δὲ τούτοις, συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν μετρουμένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις, πρῶτα πάντων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν· αὐτοῦ τε Κράσσου δημηγοροῦντος, ἐξέπεσε φωνὴ, δεινῶς συγχέασα τὸν στρατόν. ἔφη γὰρ τὸ ζεῦγμα τοῦ ποταμοῦ διαλύειν, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἐπανέλθῃ. καὶ δέον, ὡς ᾔσθετο τοῦ ῥήματος τὴν ἀτοπίαν, ἀναλαβεῖν καὶ διασαφῆσαι πρὸς τοὺς ἀποδειλιῶντας τὸ εἰρημένον, ἠμέλησεν ὑπὸ αὐθαδείας. τέλος δὲ, τὸν εἰθισμένον καθαρμὸν ἐσφαγιάζετο, καὶ τὰ σπλάγχνα τοῦ μάντεως αὐτῷ προσδόντος, ἐξέβαλε τῶν χειρῶν. ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα δυσχεραίνοντας ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμειδίασε, καὶ, Τοιοῦτον, ἔφη, τὸ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὅπλων οὐδὲν ἂν ἐκφύγοι τὰς χεῖρας.

Ἐκ τούτου παρὰ τὸν ποταμὸν ἐξήλαυνεν, ἑπτὰ μὲν ἔχων ὁπλιτῶν τάγματα, καὶ τετρακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας ἱππεῖς, ψιλοὺς δὲ τοῖς ἱππεῦσι παραπλησίους. τῶν δὲ προδρόμων τινὲς ἀπὸ σκοπιᾶς ἐπανελθόντες ἤγγελλον, ἀνθρώπων μὲν ἔρημον εἶναι τὴν χώραν, ἵππων δ' ἐντετυχηκέναι πολλῶν ἴχνεσιν, οἷον ἐκ μεταβολῆς ὀπίσω διωκομένων. ὅθεν αὐτός τε Κράσσος ἔτι μᾶλλον εὔελπις ἦν, καὶ τοῖς στρατιώταις παντάπασι τῶν Πάρθων παρέστη καταφρονεῖν, ὡς οὐκ ἀφιξομένων εἰς χεῖρας. ὅμως δὲ οἱ περὶ Κάσσιον αὖθις διελέγοντο τῷ Κράσσῳ, καὶ παρῄνουν, μάλιστα μὲν ἐν πόλει τινὶ τῶν φρουρουμένων ἀναλαβεῖν τὴν δύναμιν, ἄχρις οὗ τι πύθηται περὶ τῶν πολεμίων βέβαιον· εἰ δὲ μὴ, χωρεῖν ἐπὶ Σελευκείας παρὰ τὸν ποταμόν· εὐπορίαν γὰρ τὰ σιτηγὰ

aquila, quum ſublata eſſet, retro ſponte ſua converſa fuiſſe. Ad hæc accidit, poſtquam tranſmiſit amnem, ut quum militibus alimenta metiretur, præberet ante omnia lentes & ſalem, quæ Romani habent pro feralibus, & defunctis apponuntur. Jam ipſi Craſſo excidit concionanti vox, quæ majorem in modum conſternavit exercitum: ſiquidem pontem dixit ſe reſciſſurum, ne quis eorum regrederetur. Ac quum oportuiſſet, ubi advertit dicti importunitatem, lenire id & declarare apud trepidos, præ ſuperbia tamen neglexit. Poſtremo quum luſtraret ſolenni ſacrificio exercitum, porrecta ei ab aruſpice exta exciderunt manibus, unde vel maxime perculſam coronam cernens riſit, ac, Ea adfert ſenectus, inquit: verum haudquaquam elabentur manibus meis arma.

Hinc ſecundum flumen progreſſus eſt. Habebat ſub ſignis ſeptem legiones, equites paulo minus quatuor millia, levis armatura æquabat equitatum. Speculatores aliquot a contemplanda ex ſpecula regione reverſi, nullum hominem nuntiaverunt uſquam comparere, incidiſſe vero in frequentium equorum veſtigia ſe quaſi ad fugam retrocedentium. Unde aucta Craſſo eſt ſpes, cœperuntque milites Parthos ut manus non conſerturos contemnere. Caſſius tamen iterum Craſſum convenit, monuitque, maxime ut, dum aliquid de Parthis allatum eſſet certi, in aliqua urbium, in quibus præſidium habebat, reficeret exercitum. Sin minus, ut ſecundum flumen Seleuciam ſigna moveret. Commeatus enim naves frumentarias facul-

ta-

σιτηγὰ τῆς ἀγορᾶς παρέχειν, ἅμα συγκαταίροντα πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ φύλακα τοῦ μὴ κυκλωθῆναι τὸν ποταμὸν ἔχοντας, ἀπ' ἴσης ἀεὶ πρὸς ἐναντίους μάχεσθαι τοὺς πολεμίους.

Ταῦτα τοῦ Κράσσου διασκοποῦντος ἔτι καὶ βουλευομένου, παραγίνεται φύλαρχος Ἀράβων Ἀριάμνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ, καὶ πάντων ὅσα συνήνεγκεν εἰς ὄλεθρον ἡ τύχη κακὰ, μέγιστον αὐτοῖς καὶ τελεώτατον γενόμενος. τοῦτον δ' ᾔδεσαν ἔνιοι τῶν Πομπηΐῳ συνεστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας, καὶ δόξαντα φιλορώμαιον εἶναι. τότε δ' ὑφεῖτο τῷ Κράσσῳ μετὰ γνώμης τῶν βασιλέως στρατηγῶν, εἰ δύναιτο παραπέμψας αὐτὸν ἀπωτάτω τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ἠπείρων, εἰς πεδίον ἐκβαλεῖν ἀχανὲς περιελαυνόμενον. πάντα γὰρ διενοοῦντο μᾶλλον, ἢ κατὰ στόμα συμφέρεσθαι Ῥωμαίοις. ἐλθὼν οὖν πρὸς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (ἦν δὲ καὶ πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπήϊον μὲν ὡς εὐεργέτην ἐπῄνει· Κράσσον δὲ τῆς δυνάμεως μακαρίσας, ἐμέμφετο τῆς διατριβῆς, μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὥσπερ ὅπλων αὐτῷ δεησόντων, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τῶν ταχίστων, ἐπ' ἀνθρώπους οἳ πάλαι ζητοῦσιν ἁρπάσαντες τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων καὶ σωμάτων, εἰς Σκύθας ἢ Ὑρκανοὺς ἀναπτᾶσθαι. Καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας, ἔφη, σπεύδειν ἔδει, πρὶν ἅπασαν ἐν ταὐτῷ γενέσθαι τὴν δύναμιν, ἀναθαῤῥήσαντος βασιλέως. ἐπεὶ νῦν γε Σουρήνας ἡμῖν προβέβληται καὶ Σιλλάκης, ἐφ' αὐτοὺς ἀναδεξάμενοι τὴν δίωξιν· ὁ δ' οὐδαμῆ φανερός ἐστι. ταῦτα δὲ ἦν ψευδῆ πάντα. διχῆ γὰρ εὐθὺς Ὑρώδης διελὼν τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν

tatem ſuppeditaturas, ſimulque caſtra ſequuturas, & præſtaturum amnem, ne circumveniri poſſent, ſed pari opportunitate ſemper dimicarent cum hoſtibus.

Hæc volventem adhuc & perpendentem Craſſum adit regulus Arabum Ariamnes nomine, homo aſtutus & verſipellis, qui omnium quæ ad exitium Craſſi coacervavit fortuna malorum maximum & præcipuum fuit caput. Hunc aliqui, qui ſub Pompeio meruerant, meminerant munificentia Pompeii nonnihil affectum, habitumque Romanorum ſtudioſum. Verum is fuerat tunc in Craſſum ex conſilio præfectorum regiorum ſubornatus & miſſus, ut comitans eum, quam remotiſſime, ſi qua poſſet, a flumine & locis inæqualibus in vaſtum campum conjiceret, ubi cingi valeret equitatu. Quidvis enim quam fronte concurrere malebant cum Romanis. Barbarus ergo ubi ad Craſſum acceſſit (& erat facundus) Pompeium extulit ut bene de ſe meritum. Copias vero miratus Craſſi, moram ejus improbavit cunctantis, & in apparatu occupati, quaſi armis, non manibus & pedibus opus eſſet habiturus in homines, qui jampridem pararent rebus ereptis pretioſiſſimis & corporibus ad Scythas vel Hyrcanos evolare. Et quidem ſi vel pugnandum ſit, inquit, properandum erat priuſquam reſumpto rex animo vires in unum contraheret omnes; quando nunc quidem Surenas vobis & Sillaces objecti ſunt, qui ab inſequendo ſunt vos moraturi: ille vero apparet nuſquam. Ficta hæc erant omnia. Quippe Hyrodes bipertito ſtatim exercitu ipſe Ar-

μενίαν ἐπόρθει, τιννύμενος Ἀρταβάζην· Σουρήναν δ' ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥωμαίους, οὐχ ὑπερφροσύνῃ χρώμενος, ὥς ἔνιοί φασιν. οὐ γὰρ ἦν αὐτοῦ, Κράσσον μὲν ἀπαξιοῦν ἀνταγωνιστὴν, ἄνδρα Ῥωμαίων πρῶτον, Ἀρταβάζῃ δὲ προσπολεμεῖν, καὶ ταῖς Ἀρμενίων ἐπιόντα χώραις ἐξαιρεῖν· ἀλλὰ καὶ πάνυ δοκεῖ καταδείσας τὸν κίνδυνον, αὐτὸς μὲν ἐφεδρεύειν καὶ καραδοκεῖν τὸ μέλλον· Σουρήναν δὲ προκαθεῖναι πειρασόμενον μάχης, καὶ περιέλξοντα τοὺς πολεμίους. οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρήνας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ μετὰ βασιλέα δεύτερος, ἀνδρείᾳ δὲ καὶ δεινότητι τῶν κατ' αὐτὸν ἐν Πάρθοις πρῶτος· ἔτι δὲ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος, ὡς οὐδεὶς ἕτερος. ἐξήλαυνε δὲ καθ' ἑαυτὸν ἀεὶ χιλίαις σκευοφορούμενος καμήλοις, καὶ διακοσίας ἀπήνας ἐπήγετο παλλακίδων· ἱππεῖς δὲ κατάφρακτοι χίλιοι, πλείονες δὲ τῶν κούφων παρέπεμπον. εἶχε δὲ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς ὁμοῦ πελάτας τε καὶ δούλους, μυρίων οὐκ ἀποδέοντας. κατὰ γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο βασιλεῖ γινομένῳ Πάρθων ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος. Ὑρώδην δὲ τοῦτον αὐτὸν ἐξεληλαμένον εἰς Πάρθους κατήγαγε, καὶ Σελεύκειαν αὐτῷ τὴν μεγάλην εἷλε, πρῶτος ἐπιβὰς τοῦ τείχους καὶ τρεψάμενος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς ἀντιστάτας. οὔπω δὲ γεγονὼς ἔτη τριάκοντα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, εὐβουλίας καὶ συνέσεως δόξαν εἶχε μεγίστην· οἷς οὐχ ἥκιστα καὶ τὸν Κράσσον ἔσφηλε, διὰ θάρσος καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ δέους καὶ συμφορῶν ταῖς ἀπάταις εὐχειρώτατον γενόμενον.

Τότε

meniam vaſtabat Artavaſdem ulciſcens, Surenam Romanis immiſerat, nulla quidem (ut nonnulli autumant) deſpicientia. Neque enim ut Craſſum dedignaretur adverſarium, virum inter Romanos primarium, conveniebat, cum Artavaſde vero bellaret atque Armeniorum præſidia expugnaret. Verum qui, meo judicio, impenſe timeret periculum, ſpectator volebat eſſe & exſpectare eventum: Surenam autem priorem præmittere ad periclitandum prœlium, & circumveniendos hoſtes. Neque enim vulgaris vir Surenas erat, ſed opibus, genere, autoritate a rege ſecundus, virtute vero & conſilio ſuæ ætatis Parthorum primus; ad hæc, corporis ſtatura eminenti & venuſtate nemini comparandus. Solus ſemper iter faciebat mille camelis impedimenta ejus portantibus, rhedaſque ſecum ducentas trahebat pellicum. Equites eum cataphracti mille, levis armaturæ major manus comitabatur. Equites in ſumma, qui eſſent clientes ſui & ſervi, non minus habebat decem millia. Prærogativa erat ei antiquitus gentilitia, regi Parthorum deſignato ut imponeret primus diadema. Hunc ipſum Hyrodem reduxit exactum in Parthos, ac Seleuciam magnam in poteſtatem ejus redegit, qui in murum evaſit primus, hoſteſque ſua manu pepulit. Habebatur id temporis, annos nondum natus triginta, conſilio atque prudentia primus, quibus artibus potiſſimum evertit Craſſum, ex audacia & confidentia primum, per pavorem deinde & clades impoſturis maxime opportunum.

Tunc

Τότ' οὖν ὁ βάρβαρος ὡς ἔπεισεν αὐτὸν, ἀποσπάσας τοῦ ποταμοῦ διὰ μέσων ἦγε τῶν πεδίων, ὁδὸν ἐπιεικῆ καὶ κούφην τὸ πρῶτον, εἶτα μοχθηρὰν, ἄμμου βαθείας ὑποδεχομένης, καὶ πεδίων ἀδένδρων καὶ ἀνύδρων, καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῆ πέρας ἐφικτὸν αἰσθήσει παυομένων. ὥστε μὴ μόνον δίψει καὶ χαλεπότητι τῆς πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἀπαραμύθητον ἀθυμίαν παρέχειν, οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ ῥεῖθρον, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, οὐ πόαν διαβλαστάνουσαν, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα θινῶν τινων ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. ἦν μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ὁ δόλος ὕποπτος. ἐπεὶ δὲ παρὰ Ἀρταυάσδου τοῦ Ἀρμενίου παρῆσαν ἄγγελοι, φράζοντες ὡς πολλῷ συνέχοιτο πολέμῳ, ῥυέντος ἐπ' αὐτὸν Ὑρώδου, καὶ πέμπειν μὲν ἐκείνῳ βοήθειαν οὐ δύναται, παραινεῖ δὲ Κράσσῳ, μάλιστα μὲν ἐκεῖ τραπέσθαι, καὶ γενόμενον μετ' Ἀρμενίων, ὁμοῦ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Ὑρώδην· εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν, ἀεὶ τὰ ἱππάσιμα φεύγοντα, καὶ προσχωροῦντα τοῖς ὀρεινοῖς· Κράσσος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπ' ὀργῆς καὶ σκαιότητος ἀπεκρίνατο, νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ σχολάζειν, αὖθις δ' ἀφίξεσθαι δίκην ἐπιθήσων Ἀρταυάσδῃ τῆς προδοσίας. οἱ δὲ περὶ Κάσσιον αὖθις ἠγανάκτουν, καὶ Κράσσον μὲν ἀχθόμενον αὐτοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν βάρβαρον ἐλοιδόρουν, Τίς σε δαίμων πονηρὸς, ὦ κάκιστε ἀνθρώπων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις καὶ γοητείαις ἔπεισας Κράσσον, εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ βυθὸν ἐκχέαντα τὴν στρατιὰν, ὁδὸν ὁδεύειν Νομάδι λῃστάρχῃ μᾶλλον ἢ Ῥω-

μαίων

Tunc ergo barbarus, ubi impulit eum, a flumine abſtractum mediis duxit campis, via leni & facili initio, inde ſuccedente alta arena, nudiſque & ſitientibus campis, qui terminari nuſquam oculis poterant, odioſa. Nec tantum ſitis & itineris moroſitas torporem inducebat militibus, ſed præbebat etiam proſpectus triſtitia ingentem horrorem, ſtirpem nullam conſpicientibus, non rivum, non montis ſupercilium ſe ſummittentis, non virentem herbam, verum revera fluxum quendam marinum vaſtæ arenæ exercitum amplectentis. Erat jam vel hinc ſuſpectus dolus. At ubi nuntii quoque ab Armenio Artavaſde advenerunt, bello eum gravi premi, ruente in ipſum Hyrode, ideo mittere non poſſe illi auxilia, monere autem Craſſum maxime illuc ut ſe convertat, junctiſque cum Armeniis copiis una decernant cum Hyrode: quod ſi non placeat, ita ſemper incedat, & locum capiat caſtris, ut regiones declinet equitabiles, & montoſas ſequatur: Craſſus præ ſtomacho & væcordia nihil reſcripſit, ſed reſpondit, Armeniis ſe in præſentia non vacare, verum poſt aditurum eos, ut de Artavaſdis proditione expetat pœnas. Porro Caſſius iterum fremuit, & Craſſum quidem infenſum ſibi deſtitit monere, barbarum vero ſeorſum increpavit, ac, Quis te malus genius, inquit, homo ſceleſtiſſime, ad nos adduxit? Quibus medicamentis & præſtigiis Craſſum faſcinaſti, ut conjecto in vaſtam & profundam ſolitudinem exercitu, iter ingrediatur Arabi latronum duci magis quam imperatori Ro-

mano

μαίων αὐτοκράτορι προσήκουσαν; ὁ δὲ βάρβαρος, ἀνὴρ ὢν ποικίλος, ἐκείνους μὲν ὑποπίπτων ἐθάρρυνε, καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι· τοὺς δὲ στρατιώτας, ἅμα συμπαραθέων καὶ παραβοηθῶν, ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος, Ὑμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας ὁδεύειν οἴεσθε, κρήνας καὶ νάματα, καὶ σκιὰς, καὶ λουτρὰ δηλαδὴ καὶ πανδοκεῖα ποθοῦντες; οὐ μέμνησθε δὲ τὴν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθορίαν; οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγώγησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι φανερὸς ἐξαπατῶν, ἀφίππευσεν, οὐ λαθὼν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας, ὡς ὑπεργάσεται καὶ διαταράξει τὰ τῶν πολεμίων.

Λέγεται δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον, οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι προελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι· καὶ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἀλλάξαι προνοήσαντα. τῶν δὲ σημαιῶν ἐνίας μόλις, ὥσπερ πεπηγυίας, πολλὰ παθόντας ἀνελέσθαι τοὺς φέροντας. ὧν ὁ Κράσσος καταγελῶν ἐπετάχυνε τὴν πορείαν, προσβιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς ἱππεῦσι· πρίν γε δὴ τῶν ἐπὶ κατασκοπὴν ἀποσταλέντων ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς δὲ μόλις ἐκφυγεῖν· ἐπιέναι δὲ μαχομένους πλήθει πολλῷ καὶ θάρσει τοὺς ἄνδρας. ἅπαντες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν, ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη παντάπασι, καὶ διὰ σπουδῆς οὐ πάνυ καθεστηκὼς παρέταττε· πρῶτον μὲν, ὡς οἱ περὶ Κάσσιον ἠξίουν, ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἀνάγων τοῦ πεδίου πρὸς τὰς κυκλώσεις, τοὺς δ' ἱππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν. ἔπειτα μετέδοξε,

καὶ

mano conſentaneum? Barbarus, qui verſipellis eſſet, ſuppliciter agens confirmavit illum, hortatuſque eſt ut pauliſper adhuc ſuſtineret. Milites vero ſimul ſubveniens & una curſitans deridebat. Quid vos, num per Campaniam, inquit, iter facere putatis, fontes, rivos, umbras, balnea ſcilicet & diverſoria quæritis? Non venit in mentem Arabum & Aſſyriorum peragrare vos confinium? Ita Romanos barbarus deliniebat, qui priuſquam compertus doli eſſet, aufugit, non clam Craſſum tamen; verum & hoc ei perſuaſerat, exercitum ſe hoſtium circumventurum & perturbaturum.

Fama eſt Craſſum illo die non (ut ſolenne Romanis imperatoribus eſt) paludamento purpureo proceſſiſſe amictum, ſed toga pulla, eamque ubi animadvertit, mutaſſe: ſigna autem quædam velut infixa vix magno labore valuiſſe ſigniferos convellere, quos Craſſus irridens urgebat iter, cogens agmen curſum æquare equitum, ſaltem quouſque pauci ſpeculatores accurrentes reliquos nuntiaverunt ab hoſtibus occiſos, ſe ægre elapſos, hoſtes adeſſe ingenti multitudine & animo ad dimicandum. Ibi omnes perculſi ſunt. Craſſus plane obſtupuit, ac præ properatione non ſatis ſui compos inſtruxit aciem. Primum ex Caſſii ſententia raros ordines legionum, ne circundarentur, quam longiſſime per campum produxit, equites diſtribuit in cornua. Mox conſilium mutavit,

ac

καὶ συναγαγὼν, ἀμφίστομον ἐποίησε καὶ βαθὺ πλινθίον, ἐν δώδεκα σπείραις προερχομένης τῶν πλευρῶν ἑκάστης. παρὰ δὲ σπεῖραν, ἴλην ἱππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν ἔχοι μέρος ἐνδεὲς ἱππικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν ὁμαλῶς προσφέροιτο πεφραγμένον. τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ τῷ νέῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς δὲ εἰς μέσον κατέστη. καὶ προαγόντες οὕτως, ἐπὶ ῥεῖθρον ἦλθον, ὃ καλεῖται Βάλισσος, οὐ πολὺ μὲν ἄλλως, οὐδὲ ἄφθονον, ἀσμένοις δὲ τότε τοῖς στρατιώταις φανὲν, ἐν αὐχμῷ καὶ καύματι, καὶ παρὰ τὴν ἄλλην ἐπίπονον καὶ ἄνυδρον πορείαν. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ᾤοντο δεῖν ἐνταῦθα καταυλισαμένους καὶ νυκτερεύσαντας, καὶ πυθομένους ἐφ' ὅσον οἷόν τε τὸ πλῆθος καὶ τάξιν τῶν πολεμίων, ἅμ' ἡμέρᾳ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς· Κράσσος δὲ τῷ παιδὶ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν ἐγκελευομένοις ἄγειν καὶ συνάπτειν ἐπαρθεὶς, ἐκέλευσεν ἑστῶτας ἐν τάξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς δεομένους. καὶ πρὶν ἢ τοῦτο διὰ πάντων γενέσθαι καλῶς, ἦγεν οὐ σχέδην οὐδ' ὡς ἐπὶ μάχην διαναπαύων, ἀλλ' ὀξείᾳ καὶ συντόνῳ χρώμενος τῇ πορείᾳ, μέχρις οὗ κατώφθησαν οἱ πολέμιοι παρὰ δόξαν, οὔτε πολλοὶ φανέντες, οὔτε σοβαροὶ τοῖς Ῥωμαίοις. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ὑπέστειλε τοῖς προτάκτοις Σουρήνας, τὴν δὲ λαμπρότητα κατέκρυβε τῶν ὅπλων, ἱμάτια καὶ διφθέρας προΐσχεσθαι κελεύσας. ὡς δ' ἐγγὺς ἐγένοντο, καὶ σημεῖον ἤρθη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, πρῶτον μὲν ἐπίμπλατο φθογγῆς βαρείας καὶ βρόμου φρικώδους τὸ πεδίον. Πάρθοι γὰρ οὐ κέρασιν, οὐδὲ σάλπιγξιν ἐποτρύνουσιν ἑαυτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν

ἐπι-

ac contractis copiis ancipitem aciem & profundam quadratamque fecit. Erant in ſingulis lateribus duodenæ cohortes. Adjunxit cuique cohorti alam equitum, ne qua pars equeſtri ſubſidio careret, ſed concurreret undequaque juxta munita. Alterum cornu Caſſio, alterum Craſſo filio attribuit, ipſe in media acie conſtitit. Ita proceſſerunt ad rivum (Baliſſus appellatur) non magnum nec largum, verum in tanto ſqualore & æſtu per viam reliquam laborioſam & ſitientem, gratum tamen eo tempore militibus. Ibi plerique duces caſtra ponenda & pernoctandum cenſuerunt, explorandumque, quatenus fieri poſſet, quam magnæ hoſtium copiæ eſſent, & quemadmodum inſtructæ; inde prima luce in illos movendum. At Craſſus filio ſuo atque equitibus ejus prœlium cientibus elatus, imperavit ut in acie ſtantes, quibus liberet, cibum caperent & biberent. Priuſquam hoc per omnes ordine factum eſſet, proceſſit non compoſito gradu, neque ut ad prœlium interquieſcens, ſed propero & continuo agmine, quoad in conſpectu fuere hoſtes, qui neque numeroſi (ut exſpectabant) neque pompoſi viſi Romanis ſunt. Nam multitudinem poſt primam aciem occuluerat Surenas, ſplendoremque armorum texerat tunicis & ſagis pelliceis, quibus edixerat ut ſe velarent. Ubi appropinquaverunt, & ſignum pugnæ ſublatum a duce eſt, primum gravi ſonitu atque fremitu terribili compleverunt campum. Neque enim cornibus aut tubis claſſicum canunt Parthi, ſed clavas ex corio concavas æramentis intenta reſonantibus pulſant undi-

que

ἐπιδουποῦσι. τὰ δὲ φθέγγεται βύθιόν τι καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον· εὖ πως συνεωρακότες, ὅτι τῶν αἰσθητηρίων ἀκοὴ ταρακτικώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν διάνοιαν.

Ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν ἦχον, ἐξαίφνης τὰ προκαλύμματα τῶν ὅπλων καταβαλόντες, ὤφθησαν αὐτοί τε φλογοειδεῖς, κράνεσι καὶ θώραξι τοῦ Μαργιανοῦ σιδήρου στίλβοντος ὀξὺ καὶ περιλαμπές· οἵ θ' ἵπποι καταπεφραγμένοι χαλκοῖς καὶ σιδηροῖς ὑφάσμασιν. ὁ δὲ Σουρήνας μέγιστος καὶ κάλλιστος αὐτὸς, τῇ κατ' ἀνδρείαν δόξῃ τὴν θηλύτητα τοῦ κάλλους οὐκ ἐοικὼς, ἀλλὰ Μηδικώτερον ἐσκευασμένος ἐντρίμμασι προσώπου καὶ κόμης διακρίσει, τῶν ἄλλων Πάρθων ἔτι Σκυθικῶς ἐπὶ τὸ φοβερὸν τῶν ἀνασίλλων κομώντων. καὶ πρῶτον μὲν διενοοῦντο τοῖς κοντοῖς εἰσελαύνοντες ὠθεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς προτάκτους· ὡς δ' ἑώρων τό, τε βάθος τοῦ συνασπισμοῦ, καὶ τῶν ἀνδρῶν τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκὸς, ἀνῆγον ὀπίσω, καὶ σκίδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν τάξιν, ἐλάνθανον ἐν κύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίον αὐτῶν. Κράσσου δὲ τοὺς ψιλοὺς ἐκδραμεῖν κελεύσαντος, οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύμασιν ἐντυχόντες ταχὺ καὶ συμπαρέντες, αὖθις ἐνεδύοντο τοῖς ὁπλίταις, καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ δέους, ὁρῶσι τὸν τόνον τῶν οἰστῶν καὶ τὴν ῥώμην, ὅπλα τε ῥηγνύντων, καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως ἀντιτύπου καὶ μαλακοῦ τοῦ τάγματος. οἱ δὲ Πάρθοι διαστάντες, ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν, οὐ τὴν ἀκριβῆ τάξιν,

que. Hæ raucum clangorem & dirum edunt velut ululatu belluino & tonitrui aſperitate miſtum. Ac recte adverterunt ab auditus ſenſu animum turbari maxime, ejuſque ocyſſime cieri affectus, ac potiſſimum de ſtatu mentem dejici.

Eo ſtrepitu expaveſcentibus Romanis, repente abjiciunt armorum integumenta. Tum illi rutilare viſi galeis loricisque ex Margiano ferro factis coruſcante & refulgente. Equi erant æreis & ferreis operti velamentis. Ipſe eximia ſtatura Surenas ac pulcherrimus, venuſtatis mollitia opinionem non æquans ſuæ virtutis, verum erat potius ad Medorum morem fucata facie & coma redimitus diſcriminata, quum cæteri Parthi etiam tum Scythico modo horrerent capillo incompto. Inſtiterunt primum infeſtis haſtis anteſignanos impellere & movere. Cæterum ut altitudinem confertæ aciei & militum videre ſtabilitatem immobilitatemque, gradum retulerunt. Diſſipari autem atque diſſolvere ordines quum viderentur, priusquam adverterent Romani, undique ſe ipſorum aciei quadratæ circumfudere. Quum vero levem armaturam Craſſus procurrere juſſiſſet, haud longe ſunt progreſſi, ſed grandine ſagittarum male accepti & confixi retro ſe inter gravem armaturam receperunt, initiumque tumultus & pavoris præbuerunt, cum cernerent vim & robur jaculorum arma lacerantium, & juxta omnia penetrantium, ſive dura arma ſive molle foret corpus. At Parthi divulſerunt ſe, cœperuntque eminus undique ſagittare, non exacte dirigentes

τάξιν, (ἡ γὰρ συνέχεια καὶ πυκνότης τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τῷ βουλομένῳ διαμαρτάνειν ἀνδρὸς παρεῖχεν) εὐτόνους δὲ τὰς πληγὰς καὶ βιαίους διδόντες ἀπὸ τόξων κραταιῶν καὶ μεγάλων, καὶ τῇ σκολιότητι τῆς καμπῆς ἠναγκασμένον τὸ βέλος ἀποστελλόντων. ἦν οὖν αὐτόθεν ἤδη μοχθηρὰ τὰ Ῥωμαίων. καὶ γὰρ μένοντες ἐν τάξει, συνετιτρώσκοντο, καὶ χωρεῖν ὁμόσε πειρώμενοι, τοῦ μὲν ποιεῖν ἴσον ἀπεῖχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον· ὑπέφυγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι, καὶ τοῦτο κράτιστα ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν, ἀμυνομένους ἐπὶ τῷ σώζεσθαι τῆς φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ αἰσχρόν.

Ἄχρι μὲν οὖν ἤλπιζον αὐτοὺς ἐκχεαμένους τὰ βέλη σχήσεσθαι μάχης, ἢ συνάπτειν εἰς χεῖρας, ἐκαρτέρουν· ὡς δ' ἔγνωσαν ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστᾶσι τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν περιελαύνοντες οἱ πρῶτοι λαμβάνουσιν, οὐδὲν πέρας ὁρῶν ὁ Κράσσος ἠθύμει· καὶ σκοπεῖν ἐκέλευεν, ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱόν, ὅπως προσμίξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις, πρὶν ἢ κυκλωθῆναι. μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέπιπτε καὶ περιίππευε τὸ κέρας, ὡς κατὰ νώτου γενησόμενον. λαβὼν οὖν ὁ νεανίας ἱππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, ὧν οἱ χίλιοι παρὰ Καίσαρος ἦσαν, καὶ τοξότας πεντακοσίους, καὶ τῶν ἔγγιστα θυρεοφόρων ὀκτὼ σπείρας, περιήγαγεν εἰς ἐμβολήν. τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελαύνοντες, εἴτε συντάγμασιν ἐντυχόντες, ὥς ἔνιοί φασιν, εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον ἀπωτάτω τοῦ πατρὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες ἐδίωκον. ὁ δὲ βοήσας ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, ἤλαυνε, καὶ σὺν αὐτῷ Κηνσωρῖνός

τε

tes tela. Siquidem efficiebat Romanæ aciei ſpiſſitudo ac denſitas, ut ne de induſtria quidem ictu poſſent aberrare, validaſque plagas & violentas incuſſerunt grandibus atque firmis arcubus, qui ex tortuoſa flexura impellebant magna vi telum. Erant jam hinc res afflictæ Romanorum, quando ſi ordines ſervarent, convulnerabantur, & ſi conferre conarentur pedem, quum nihilo magis læderent, pariter ipſi infeſtabantur. Quippe fugiebant, atque interim jaculabantur Parthi : atque id faciunt ſecundum Scythas peritiſſime; quod quidem egregium eſt commentum, quo ſalutem ſuam defendentibus etiam fuga turpitudine careat.

Quouſque autem ſperaverunt effuſis telis temperaturos illos pugna, aut ad manus venturos, pertulerunt Romani. Ut vero cognoverunt multos camelos illis præſto eſſe ſagittis onuſtos, a quibus circumvecti primi ſumebant, neque vidit Craſſus finem, obtorpuit, juſſitque per nuntios filio, eniteretur manum cum hoſtibus ante conſerere quam eum circumvaderent. Illum enim incurſabat potiſſimum, illique circumfundebat ſe hoſtium cornu, ut averſum adorirentur. Igitur adoleſcens mille trecentos equites, ex quibus adduxerat mille a Cæſare, ſagittarios quingentos, & ex proximis ſcutatis octo cohortes, orbe facto infeſtos duxit in hoſtem. Parthi, qui ſe circunfundebant, vel quod in compoſitam aciem incurrebant (uti dictitant nonnulli) vel artificio molientes ut Publium quam longiſſime retraherent a patre, retro fugerunt. Ille vero, clamans terga hoſtes dare, ſubdit equo calcaria. Sequuntur eum Cenſorinus

τε καὶ Μεγάβακχος, ὁ μὲν εὐψυχίᾳ καὶ ῥώμῃ διαφέρων, Κηνσωρῖνος δὲ βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα, καὶ δεινὸς εἰπεῖν, ἑταῖροι δὲ Κράσσου, καὶ παραπλήσιοι καθ᾽ ἡλικίαν. ἐπισπωμένων δὲ τῶν ἱππέων, οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπελείπετο προθυμίᾳ καὶ χαρᾷ τῆς ἐλπίδος. νικᾶν γὰρ ᾤοντο καὶ διώκειν, ἄχρις οὗ πολὺ προελθόντες ᾔσθοντο τὴν ἀπάτην, μεταβαλλομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων, καὶ πλειόνων ἄλλων ἐπιφερομένων. ἐνταῦθα ἔστησαν, οἰόμενοι συνάψειν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ὀλίγοις οὖσι τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ, τοὺς καταφράκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν δ᾽ ἄλλην ἵππον ἄτακτον περὶ αὐτοὺς ἐλαύνοντες, καὶ συνταράττοντες τὸ πεδίον, ἀνίστασαν ἐκ βυθοῦ θῖνας ἄμμου, κονιορτὸν ἐπαγούσας ἄπλετον, ὡς μήτε διορᾶν ῥᾳδίως μήτε φθέγγεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰλουμένους δὲ ἐν ὀλίγῳ καὶ συμπίπτοντας ἀλλήλοις, βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ ῥᾴδιον οὐδ᾽ ὀξὺν θάνατον, ἀλλ᾽ ὑπὸ σπασμοῦ καὶ ὀδύνης δυσανασχετοῦντας, καὶ κυλινδουμένους περὶ τοῖς ὀϊστοῖς, ἐναποθνήσκειν τοῖς τραύμασι, βίᾳ τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκιστρωμένας ἀκίδας, καὶ δεδυκυίας διὰ φλεβῶν καὶ νεύρων προσαναρρηγνύναι, καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. οὕτω δὲ πολλῶν ἀποθνησκόντων, ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν πρὸς ἀλκήν· καὶ τοῦ Ποπλίου παρακαλοῦντος ἐμβαλεῖν εἰς τὴν κατάφρακτον, ἐπεδείκνυσαν ἑαυτῶν χεῖράς τε θυρεοῖς συμπεπερονημένας, καὶ πόδας διαμπὰξ προσεληλαμένους πρὸς τοὔδαφος, ὥστε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμηχάνους εἶναι, καὶ πρὸς ἄμυναν. αὐτὸς οὖν τοὺς ἱππεῖς παρορμήσας, προσέβαλλε μὲν ἐρρωμένως, καὶ συνῆψε τοῖς ἀνδράσιν· ἦν δὲ ἄνισος ἔν τε ταῖς πληγαῖς, καὶ τῷ φυ-

rinus & Megabacchus, hic animi celſitudine & vi corporis inſignis, ille ſenatoria dignitate & eloquentia clarus, Craſſi ſodales & ætate pares; qui quum traherent ſecum equites, non conceſſerunt iis pedites alacritate & ſpe elati. Vincere enim putabant ſe & conſectari hoſtes, quoad perceperunt longe progreſſi dolum, circumagentibus ſe iis quos fugere putabant, & pluribus advolantibus aliis. Itaque ſubſtiterunt ibi, rati hoſtes cum ipſis ſcilicet paucis manus conſerturos. Enimvero cataphractos illi in fronte oppoſuerunt Romanis, reliquo equitatu incondito circumjecerunt eos, campumque conturbantes, cumulos arenæ ex imo exci- taverunt: unde ingens edita eſt pulveris vis, ut nec diſpicere commode Romani nec loqui valerent, volutati autem in anguſto atque in ſe mutuo incurrentes confligerentur caderentque, non facili neque celeri morte, ſed convulſione & dolore intolerabili cruciati, jactatique inter jacula, vulneribus immorerentur: ſi vero eniterentur cuſpides hamatas, quæ venas & nervos perruperant, elidere, lacerarent inſuper & dilaniarent ſemetipſi. Ita multis occumbentibus, erant etiam ſuperſtites ad dimicandum inutiles. Adeo ut cum hortaretur eos Publius, in cataphractos ut darent impreſſionem, manus ſuas oſtenderunt ſcutis affixas pedeſque trajectos, & ſolo adſtrictos, ut neque fugere neque valerent prœliari. Igitur concitatis equitibus, ipſe magna vi intulit ſe in hoſtes, dimicavitque cum iis. Cæterum haudquaquam par erat certamen vel inferendis ictibus vel declinandis. Nam imbe-

φυλάττεσθαι, παίων μὲν ἀσθενέσι καὶ μικροῖς δορατίοις θώρακας ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς, παιόμενος δὲ κοντοῖς εἰς εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα τῶν Γαλατῶν. τούτοις γὰρ ἐθάρρει μάλιστα, καὶ μετὰ τούτων ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο. τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπελαμβάνοντο, καὶ συμπαραπλεκόμενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν, τῇ βαρύτητι τοῦ ὁπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας. πολλοὶ δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀπολιπόντες ἵππους, καὶ δυόμενοι τοῖς ἐκείνων, ἔτυπτον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δ' ἀνεσκίρτων ὑπ' ὀδύνης, καὶ συμπατοῦντες ἐν ταυτῷ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς πολεμίους ἀναπεφυρμένους ἀπέθνησκον. ἐπίεζε δὲ τοὺς Γαλάτας μάλιστα τό, τε θάλπος καὶ τὸ δίψος, ἀμφοτέρων ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων ἀπολώλεισαν οἱ πλεῖστοι, πρὸς ἐναντίους ἐλαυνόμενοι τοὺς κοντούς. ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς ὁπλίτας, ἔχοντες τὸν Πόπλιον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κακῶς διακείμενον. ἰδόντες δὲ θῖνα βουνώδη πλησίον, ἐχώρουν ἐπ' αὐτὴν, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέδησαν, ἔξωθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες, ᾤοντο ῥᾷον ἀμύνεσθαι τοὺς βαρβάρους. ἀπέβαινε δὲ τοὐναντίον. ἐν μὲν γὰρ τῷ ὁμόσε, τοῖς ὄπισθεν ἁμωσγέπως παρέχουσιν οἱ πρότακτοι ῥᾳστώνην· ἐκεῖ δ' ἄλλον ὑπὲρ ἄλλον διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἔχοντος τοῦ χωρίου, καὶ μᾶλλον ἀεὶ τὸν κατόπιν ἐξαίροντος, οὐκ ἐδύναντο διαφεύγειν, ἀλλ' ἐβάλλοντο πάντες ὁμαλῶς, ὀδυρόμενοι τὴν ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. ἦσαν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοικούντων ἐν Καρναῖς, Ἱερώνυμος καὶ Νικόμαχος· οἳ συνέπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν μετ' αὐτῶν, καὶ διαφυγεῖν εἰς Ἴχνας, πόλιν ᾑρημένην τὰ Ῥωμαίων, καὶ οὐ μακρὰν

κρὰν

cillibus & brevibus lanceis cædebat loricas ex corio crudo confectas vel ferreas, contra præbebat contorum ictibus leviter armata & nuda corpora Gallorum. His enim fidebat imprimis, horumque virtute inſignia facta edebat: ſiquidem contos prehendebant, hoſteſque complexi deturbabant ex equis armorum pondere immobiles. Complures equis ſuis relictis hoſtium equos ſubeuntes ventres eorum fodiebant. Exiliebant illi præ dolore, obterenteſque ſimul ſeſſores & hoſtes promiſcuos, emoriebantur. Præcipue autem affligebat Gallos æſtus & ſitis, quorum utriuſque ea gens eſt impatientiſſima. Equi pleriſque perierunt in contos infeſtos admiſſi: quare coacti ſunt ad pedites ſe recipere. Habebant in medio Publium vulneribus jam graviter affectum. Conſpicati autem in propinquo clivum ſabuloſum, eo contenderunt, religatiſque in medio equis, foris ſe clypeis contegebant, atque ita commodius putabant protecturos ſe adverſus barbaros: verum longe cecidit ſecus. Ubi enim in plano conſiſtunt, præbent aliquatenus in fronte collocati ſecuritatem poſterioribus. Ibi vero ex loci inæqualitate alii aliis editiores, prioribuſque poſteriores excelſiores non poterant tela devitare, ſed omnes juxta figebantur, mortem ſuam deplorantes ingloriam & ignavam. Erant cum Publio Græci duo, qui eo in tractu Carnas colebant, Hieronymus & Nicomachus. Hi ſuadebant ei ut cum ipſis ſubduceret ſe & confugeret Iſchnas oppidum partium Romanarum, quod non procul

κρὰν οὖσαν. ὁ δὲ φήσας οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσεσθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Πόπλιος ἀπολείψει τοὺς ἀπολλυμένους δι᾽ αὐτὸν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευε σώζεσθαι, καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν· αὐτὸς δὲ τῇ χειρὶ χρήσασθαι μὴ δυνάμενος (διελήλατο γὰρ βέλει) τὸν ὑπασπιστὴν ἐκέλευσε πατάξαι τῷ ξίφει, παρασχὼν τὸ πλευρόν. ὁμοίως δὲ καὶ Κηνσωρῖνον ἀποθανεῖν λέγουσι. Μεγάβακχος δ᾽ αὑτὸν διεχρήσατο, καὶ τῶν ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. τοὺς δ᾽ ἀπολελειμμένους ἀναβαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλαυνον μαχομένους. ζῶντας δ᾽ οὐ πλείονας ἁλῶναι φασὶ πεντακοσίων, τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Πόπλιον ἀποκείραντες, ἤλαυνον εὐθὺς ἐπὶ τὸν Κράσσον.

Εἶχε δὲ τὰ κατ᾽ αὐτὸν οὕτως. ὡς ἐκέλευσε τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις, καί τις ἤγγειλεν αὐτῷ μακρὰν τροπὴν εἶναι, καὶ δίωξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων, ἑώρα δὲ καὶ τοὺς καθ᾽ αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους ὁμοίως, (ἐκεῖ γὰρ ἐρρύησαν οἱ πλεῖστοι) μικρὸν ἀνεθάρρησε, καὶ συναγαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσάντεσι τὸν στρατὸν, αὐτίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανήξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ Ποπλίου πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐκινδύνευεν, οἱ μὲν πρῶτοι διεφθάρησαν, ἐμπεσόντες εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δ᾽ ὕστεροι, μόγις διαφυγόντες, ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν Πόπλιον, εἰ μὴ ταχεῖα καὶ πολλὴ βοήθεια παρ᾽ ἐκείνου γένοιτο. τὸν δὲ Κράσσον ἅμα πολλὰ πάθη κατέσχε, καὶ λογισμῷ μὲν οὐδὲν ἔτι τῶν πραγμάτων ἑώρα, φόβῳ δὲ περὶ τοῦ σύμπαντος ἅμα, καὶ πόθῳ τοῦ παιδὸς ἑλκόμενος βοηθεῖν, τέλος ὥρμησε προάγειν τὴν δύναμιν. ἐν τούτῳ δ᾽ οἱ πολέμιοι προσεφέροντο, κλαγγῇ καὶ παι-

ᾶνι

cul aberat. Verum ille nullam ait tam acerbam occurſuram ſibi mortem, cujus ipſe metu deſerturus eſſet illos qui ſua cauſa occumberent, juſſoſque ut ſuam ipſi ſalutem expedirent, complexu dimiſit eos. Mox, quod impotens manus eſſet telo trajecta, latus armigero præbuit & haurire juſſit. Pari fato aiunt cecidiſſe Cenſorinum. Megabacchus ſemetipſe interemit, ſimiliter nobiliſſimi quique. Reſiduos ſubeuntes barbari collem contis confodere pugnantes. Vivi non amplius quingenti dicuntur in eorum poteſtatem veniſſe. Capite detruncato Publii contenderunt illico in Craſſum.

Ejus res hoc in ſtatu erant. Poſtquam filio imperavit invehere in Parthos, ac quiſpiam effuſam acriter inſtante Publio fugam eſſe nuntiaſſet, cerneret autem ſibi objectos non perinde inſtare, quod plerique eorum illuc concurriſſent, recepit aliquantulum animi, & conglobatum exercitum ad loca ſubvexa retraxit, mox regreſſurum a conſectandis hoſtibus exſpectans filium. Qui miſſi fuerant a Publio, poſtquam in diſcrimen venerat, primi a barbaris, in quos inciderunt, trucidati ſunt: noviſſimi, qui magno labore evaſerant, actum eſſe nuntiaverunt de Publio, niſi mature & firmum ſubſidium ab ipſo mitteretur. Craſſus autem multis uno tempore diſtinebatur motibus, ac conſilio jam nihil expediebat, verum metu ſimul de ſumma rerum & filii deſiderio incitatus ad ei ſuccurrendum, inſtitit denique cum exercitu progredi. Interea ſupervenerunt hoſtes clangore & victorialibus car-

ᾶνι φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ τῶν τυμπάνων αὖθις περιεμυκᾶτο τοὺς Ῥωμαίους, ἑτέρας μάχης ἀρχὴν προσδοκῶντας. οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποπλίου κομίζοντες ὑπὲρ αἰχμῆς ἀναπεπηγυῖαν, ἐγγὺς προσελάσαντες ἀνέδειξαν, ὕβρει πυνθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ γένος. οὐ γὰρ δὴ πρέπειν γε Κράσσου πατρὸς ἀνανδροτάτου καὶ κακίστου γενναῖον οὕτω παῖδα καὶ λαμπρὸν ἀρετῇ γενέσθαι. τοῦτο τὸ θέαμα Ῥωμαίων ὑπὲρ ἅπαντα τἆλλα δεινὰ τὰς ψυχὰς κατέκλασε καὶ παρέλυσεν, οὐ θυμοῦ πρὸς ἄμυναν, ὥσπερ ἦν εἰκὸς, ἀλλὰ φρίκης καὶ τρόμου πᾶσιν ἐγγινομένου. καίτοι τόν γε Κράσσον αὐτοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει φανῆναι λέγουσι· ἐβόα γὰρ ἐπιὼν τὰς τάξεις, ἐμὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τοῦτο τὸ πένθος ἴδιόν ἐστιν· ἡ δὲ μεγάλη τύχη καὶ δόξα τῆς Ῥώμης ἐν ὑμῖν ἕστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ ἀήττητος. εἰ δὲ καὶ ἐμοῦ τις οἶκτος ἀφῃρημένου παῖδα πάντων ἄριστον, ἐπιδείξασθε τοῦτο ὀργῇ πρὸς τοὺς πολεμίους. ἀφέλεσθε τὴν χαρὰν αὐτῶν, τιμωρήσασθε τὴν ὠμότητα. μὴ καταπλαγῆτε τοῖς γεγενημένοις, εἰ δεῖ τι καὶ παθεῖν μεγάλων ἐφιεμένους. οὐδὲ Λούκουλλος Τιγράνην ἀναιμωτὶ καθεῖλεν, οὐδὲ Σκιπίων Ἀντίοχον. χιλίας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ περὶ Σικελίαν ἀπώλεσαν, ἐν δ' Ἰταλίᾳ, πολλοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς· ὧν οὐδεὶς προηττηθεὶς ἐκώλυσεν αὐτοὺς κρατῆσαι τῶν νενικηκότων. οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως.

Τοιαῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσσος, οὐ πολλοὺς ἑώρα προθύμως ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ συναλαλάξαι κελεύσας, ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατή-

carminibus formidabiliores, ſimul crebra tympana iterum obſtrepebant Romanis, alterius pugnæ exſpectantibus exordium. Qui Publii caput ſuffixum haſta ferebant, propius advecti oſtentabant id Romanis, ac per ludibrium parentes ejus & gentem quærebant: neque enim oportere Craſſi, patris ignaviſſimi & fœdiſſimi, tam fortem & virtute præſtantem filium fuiſſe. Hoc ſpectaculum ſupra reliqua omnia acerba animos debilitavit & infregit Romanorum. Neque enim ira ad vindictam (ut decuerat) ſed horror tremorque inceſſit cunctos. At Craſſum ferunt in ea acerbitate ſupra quam ante celſum animum præ ſe tuliſſe. Vociferabatur enim circumvectus ordines, Meus eſt, milites, privatus hic luctus. Inclyta fortuna & gloria urbis Romæ in veſtra conſiſtit incolumitate integra & intacta. Quod ſi quis meam quoque vicem dolet, omnium optimo filio orbati, id ira veſtra in hoſtes oſtendat. Extorquete his exultationem, vindicate ſævitiam. Nolite obſtupeſcere acceptis cladibus. Aliquid etiam perpetiendum magna affectantibus. Nec Lucullus Tigranem ſine ſanguine ſubvertit, nec Antiochum Scipio. Mille naves majores noſtri circa Siciliam amiſere, in Italia multos imperatores & duces, quorum ante oppreſſus obſtitit nemo, quo minus illi ſuperarent ipſos victores. Neque enim ſecunda fortuna res Romana, ſed tolerantia & virtute aſperis rebus obnitentium ad tantas opes evaſit.

Dum hiſce dictis eos excitat Craſſus, raros animadvertit commoveri. Sed & quum tollere imperaſſet eis clamorem, animum dejectum

κατήφειαν, ὡς ἀσθενῆ καὶ ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν ἐποιήσατο· ἡ δὲ παρὰ τῶν βαρβάρων, λαμπρὰ καὶ θρασεῖα κατεῖχε. τραπομένων δὲ πρὸς ἔργον, οἱ μὲν ἱππόται πλάγιοι περιελαύνοντες ἐτόξευον· αὐτοὶ δὲ τοῖς κοντοῖς οἱ πρόταχτοι χρώμενοι συνέστελλον εἰς ὀλίγον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ὑπὸ τῶν τοξευμάτων φεύγοντες θάνατον, ἀπετόλμων παραβόλως εἰς αὐτοὺς φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλάπτοντες, ὀξέως δὲ θνήσκοντες ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ καιρίων, παχὺν ἐπωθούντων τῷ σιδήρῳ τὸν κοντὸν εἰς τοὺς ἱππεῖς, πολλάκις δὲ καὶ διὰ δυοῖν ἀνδρῶν ὑπὸ ῥύμης διαπορευομένων. οὕτω διαγωνισάμενοι, νυκτὸς ἐπιούσης ἀπηλλάγησαν· εἰπόντες, ὅτι Κράσσῳ χαρίζονται νύκτα μίαν ἀποθρηνῆσαι τὸν υἱὸν, ἢν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ σκεψάμενος, ἐλθεῖν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην, ἢ κομισθῆναι. οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον, ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ἦσαν· νὺξ δὲ χαλεπὴ τοὺς Ῥωμαίους κατελάμβανεν, οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων, οὔτε θεραπείας τῶν τετρωμένων καὶ ψυχοῤῥαγούντων ποιουμένους λόγον, ἑκάστου δ' αὐτὸν ἀποκλαίοντος. ἄφυκτα γὰρ ἐφαίνετο, τήν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείνασι, καὶ νύκτωρ εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβάλλουσιν. οἵ τε τραυματίαι πολλὴν ἀπορίαν παρεῖχον καὶ κομίζειν, ἐμποδὼν τῷ τάχει τῆς φυγῆς ἐσόμενοι, καὶ ἀπολιπεῖν, βοῇ τὴν ἀπόδρασιν ἐξαγγελοῦντες. τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἁπάντων νομίζοντες, ἐπόθουν ὅμως τήν τε ὄψιν καὶ τὴν φωνήν. ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότους ἔκειτο, παράδειγμα τοῖς πολλοῖς τύχης, τοῖς δ' εὖ φρονοῦσιν ἀβου-

jectum exercitus comperit, ubi languidum & tenuem & inæqualem edidere: a barbaris vero clarus reſonabat atque animorum plenus. Quum jam ad rem gerendam converteretur, equites ex latere obequitantes ingeſſerunt ſagittas, anteſignani contis Romanos in anguſtum coegerunt, niſi qui, ne conficerentur ſagittis, temere in illos auſi ſunt ruere. Atqui parum hi quidem hoſti intulerunt detrimenti, verum celeri fato ſunt defuncti, quod ampla vulnera & lethalia ipſis ferro adactus infligeret craſſus contus, qui ſubinde duos viros ſimul ipſo impetu tranſverberabat. Ita quum eſſent prœliati, appetente nocte receperunt ſe, jactantes unam noctem ſe Craſſo largiri ad lugendum filium, niſi rectius ſaluti ſuæ conſulens malit ire ad Arſacem, quam portari. Atque hi in propinquo pernoctantes magna in ſpe erant. At Romanos triſtis nox excepit, qui nullam cogitationem ſepeliendorum mortuorum, nec curæ vulneratorum, atque animas agentium habebant rationem, ſed complorabat ſemet quiſque. Neque enim evadere ſe videbant poſſe, ſive lucem ibi operirentur, ſive in campum ſe noctu conjicerent vaſtum. Jam adferebant ſaucii perplexitatem, ſi auferrentur, fugæ celeritatem moraturi, ſin relinquerentur, fugam vociferatione ſignificaturi. Craſſi vero, etſi omnium eum autorem exiſtimarent, conſpectum & vocem deſiderabant tamen. Ille vero capite obvoluto in tenebras abdiderat ſe, ubi exemplum jacebat in vulgus fortunæ, ſapientibus præcipitantiæ & ambi-

ἀβουλίας καὶ φιλοτιμίας· δι' ὧν οὐκ ἠγάπα μὴ πρῶτος ὢν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τοσαύταις, ἀλλ' ὅτι δυεῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκρίνετο, τοῦ παντὸς ἀποδεῖν νομίζων. τότε δ' οὖν αὐτὸν Ὀκταούϊος ὁ πρεσβευτὴς καὶ Κάσσιος ἀνίστασαν καὶ παρεθάῤῥυνον. ὡς δ' ἀπηγορεύκει παντάπασιν, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἑκατοντάρχας καὶ λοχαγοὺς, ὡς ἔδοξε βουλευομένοις μὴ μένειν, ἀνίστασαν τὸν στρατὸν ἄνευ σάλπιγγος, καὶ δι' ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἶτ' αἰσθομένων ὡς ἀπελείποντο τῶν ἀδυνάτων, ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις μετ' οἰμωγῆς καὶ βοῆς τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. ἐκ τούτου δὲ ταραχὴ καὶ πτοία προϊόντας αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, ὡς ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων. καὶ πολλάκις μὲν ἐκτρεπόμενοι, πολλάκις δὲ εἰς τάξιν καθιστάμενοι, τῶν τε τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν, τοὺς μὲν ἀναλαμβάνοντες, τοὺς δ' ἀποτιθέμενοι, διατριβὴν εἶχον, πλὴν τριακοσίων ἱππέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων προσέμιξε ταῖς Κάῤῥαις περὶ μέσας νύκτας. φθεγξάμενος δὲ Ῥωμαϊστὶ τοῖς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ὑπήκουσαν, ἐκέλευσε Κοπωνίῳ τῷ ἄρχοντι φράζειν ὅτι γέγονε μάχη μεγάλη Κράσσῳ πρὸς Πάρθους. ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν, οὐδ' αὐτὸν ὅστις ἦν, ἀπήλαυνεν ἐπὶ τὸ ζεῦγμα, καὶ διέσωσε μὲν τοὺς σὺν αὐτῷ, κακῶς δ' ἤκουσε, καταλιπὼν τὸν στρατηγόν. οὐ μὴν ἀλλ' ὤνησέ γε τὸν Κράσσον ἡ προσριφεῖσα τότε τῷ Κοπωνίῳ φωνή· συμφρονήσας γὰρ ὅτι οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλλειν ἔχοντος ἐστὶ τὸ τάχος καὶ τὸ συγκεχυμένον τοῦ λόγου, παρήγγειλεν εὐθὺς ἐξοπλίζεσθαι τοὺς στρατιώτας· καὶ ἅμα τῷ πρῶτον αἰσθέσθαι τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον, ἀπαντήσας, ἀνελάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ

bitionis; cui non ſatis fuit quod eſſet in tam immenſo hominum numero maximus, ſed quod infra duos duntaxat viros exiſtimaretur, omnium ſe ducebat infimum. Ibi Octavius legatus ejus & Caſſius conati ſunt allevare & confirmare eum: qui quum plane obtorpuiſſet, ipſi centuriones & manipulares convocaverunt, atque, ubi in concilio cenſuerunt capiendam fugam, excitaverunt exercitum ſine tuba ac ſilentio primum, mox relinqui ſe debilibus ſentientibus, ingens tumultus & confuſio cum ejulatu & comploratione occupavit caſtra. Inde perturbatio pavorque ſicut inſtantibus hoſtibus invaſit progredientes. Crebro autem deflectendo, crebro aciem ſtruendo, ſauciis, qui ſequebantur, partim ſuſtollendis, partim deponendis moram interponebant, præter trecentos equites, quibuſcum Ignatius circa mediam noctem pervenit Carras ad muros. Ibi latine appellat excubias. Ubi exaudiere, juſſit præfecto Coponio nuntiari ingentem pugnam Craſſum cum Parthis commiſiſſe. Nihilo præterea addito, nec qui eſſet ipſe, properavit ad urbem Zeugma. Servavit hic quidem ſuos, ſed male audivit, quod deſeruiſſet imperatorem. Profuit Craſſo tamen ea vox ad Coponium conjecta. Intelligens enim infauſtam rem nuntiantis tam properam & confuſam eſſe orationem, edixit ut milites extemplo arma caperent: atque ut primum Craſſum accepit venire, occurrens excepit eum, exercitumque in urbem deducit.

Par-

Οἱ δὲ Πάρθοι, νυκτὸς μὲν αἰσθόμενοι τὴν ἀπόδρασιν, οὐκ ἐδίωκον, ἅμα δ' ἡμέρᾳ, τοὺς μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καταλειφθέντας, οὐ μείους τετρακισχιλίων, ἐπελθόντες ἀπέσφαξαν· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους πολλοὺς ἱππασάμενοι συνέλαβον. τέσσαρας δ' ὁμοῦ σπείρας ἔτι νυκτὸς ἀπέρρηξε Βαργοντῖνος ὁ πρεσβευτὴς, ἐκπεσούσας τῆς ὁδοῦ· ἃς περισχόντες ἔν τινι λόφῳ, διέφθειραν ἀμυνομένας, πλὴν ἀνδρῶν εἴκοσι. τούτους δὲ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὠθουμένους δι' αὐτῶν θαυμάσαντες, εἶξαν, καὶ διέξοδον ἀπιοῦσι βάδην εἰς τὰς Κάρρας ἐδίδοσαν. τῷ δὲ Σουρήνᾳ προσέπεσε ψευδὴς λόγος, ἐκπεφευγέναι Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων· τὸν δ' εἰς Κάρρας συνερρυηκότα ὄχλον, εἶναι σύμμικτον οὐκ ἀξίων σπουδῆς ἀνθρώπων. οἰόμενος οὖν ἀποβεβληκέναι τὸ τῆς νίκης τέλος, ἔτι δ' ἀμφιδοξῶν, καὶ μαθεῖν βουλόμενος τὸ ἀληθὲς, ὅπως ἢ προσμένων ἐνταῦθα πολιορκοίη, ἢ Κράσσον διώκοι, χαίρειν ἐάσας Καρρηνοὺς, ὑποπέμπει τινὰ τῶν παρ' αὐτῷ διγλώττων πρὸς τὰ τείχη, κελεύσας ἱέντα Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καλεῖν Κράσσον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνα διὰ λόγων ἐθέλοντος αὐτοῖς συγγενέσθαι. ταῦτα τοῦ διγλώττου φράσαντος, ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο τὰς προκλήσεις, καὶ μετὰ μικρὸν ἧκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων Ἄραβες, οἳ Κράσσον εὖ καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώριζον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸ τῆς μάχης γεγονότες. οὗτοι τὸν Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τείχους, ἔλεγον ὅτι Σουρήνας σπένδεται, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὖσι βασιλέως σώζεσθαι, Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι· τοῦτο γὰρ ὁρᾶν

Parthi, quanquam fugam nocte ſenſerunt, haud tamen ſunt eos inſequuti. Ut vero diluxit, in caſtra Romana profecti, relictos non infra quatuor millia occuparunt contrucidaveruntque. Multos in campo palantes exceperunt equitatu. Quatuor ſimul cohortes, quæ deceſſerant de via, Varguntinus legatus adhuc nocte avulſit. Has in colle circumvecti pugnantes oppreſſerunt præter viginti milites: quos ſtrictis gladiis per medios perrumpentes admirati, ceſſerunt eis, & locum dederunt evadendi lento gradu ad Carras. Porro ad Surenam falſus perlatus rumor eſt, Craſſum cum primoribus evolaſſe: illos autem qui Carras confluxiſſent, colluviem miſcellaneam eſſe nihili hominum. Exiſtimans igitur victoriæ faſtigium ſibi de manibus elapſum, anceps tamen adhuc & volens rem ipſam cognoſcere, quo vel ſubſiſteret ibi & urbem obſideret, vel Craſſum conſectaretur, omiſſis Carrenis, ſummittit quendam ex iis quos ſecum habebat utriuſque linguæ peritos, imperans ad mœnia ut latine ipſum Craſſum aut Caſſium evocaret, colloqui Surenam cum iis velle. Ubi dicta ejus, qui ambas linguas callebat, ſunt Craſſo annuntiata, accepit conditionem. Mox advenerunt a barbaris Arabes, qui, quod in caſtris ante prœlium fuiſſent, probe noſcebant de facie Craſſum & Caſſium. Hi conſpecto ex muris Caſſio nuntiaverunt cupere Surenam paciſci cum ipſis fœdus, & dare, ſi jungere amicitiam vellent cum rege, incolumitatem, modo excederent Meſopotamia. Id enim e re fore utriuſque partis

ὁρᾶν λυσιτελὲς ἀμφοτέροις πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. δεξαμένου δὲ τοῦ Κασσίου, καὶ τόπον ὁρισθῆναι καὶ χρόνον ἀξιοῦντος ἐν ᾧ συνίασι Σουρήνας καὶ Κράσσος, οὕτω φάμενοι ποιήσειν, ἀπήλαυνον.

Ἡσθεὶς οὖν ὁ Σουρήνας ἐπὶ τῷ τοὺς ἄνδρας ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ, μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοὺς Πάρθους, πολλὰ καθυβρίζοντας, καὶ κελεύοντας, εἰ βούλονται τυχεῖν σπονδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι καὶ Κάσσιον δεδεμένους. οἱ δ' ἤχθοντο μὲν ἠπατημένοι, μακρὰς δὲ καὶ κενὰς τὰς Ἀρμενίων ἐλπίδας καταβάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες, εἴχοντο δρασμοῦ· καὶ τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καῤῥηνῶν πυθέσθαι. πυνθάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος, ὑπὸ Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς, τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγεμονίαν. οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕκαστον. ἐπεὶ δὲ νυκτομαχεῖν οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστιν οὐδὲ ῥᾴδιον, ἐξῄει δὲ νύκτωρ ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσωσι πολὺ τῇ διώξει, στρατηγῶν ὁ Ἀνδρόμαχος, ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο, καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἕλη βαθέα καὶ χωρία τάφρων μεστὰ τὴν πορείαν, χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην τοῖς ἐπισπωμένοις. ἐγένοντο γάρ τινες, οἳ μηδὲν ὑγιὲς τὸν Ἀνδρόμαχον στρέφειν καὶ περιελίττειν εἰκάσαντες, οὐκ ἠκολούθησαν· ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς Κάῤῥας πάλιν, καὶ τῶν ὁδηγῶν, Ἄραβες δ' ἦσαν, ἀναμένειν κελευόντων ἄχρις ἂν σελήνη παραλλάξῃ τὸν σκορπίον, ἀλλ' ἔγωγε, εἰπὼν, ἔτι τοῦτον μᾶλλον φοβοῦμαι τὸν τοξότην, ἀπήλαυνεν εἰς Ἀσσυρίαν μεθ' ἱππέων πεντακοσίων.

partis illum videre, niſi experiri ultima vellent. Quod ubi eſt Caſſius amplexus, locumque & tempus poſtulavit, quo Surenas & Craſſus congreſſuri eſſent, præfiniri, ita facturos ſe fati regrediuntur.

Surenas igitur, quod implicatus Craſſus obſidione eſſet, exultans poſtero die admovit Parthos, oppido vehementer inſultantes Romanis imperanteſque, ſi cupiant inducias obtinere, ut Craſſum & Caſſium dederent ſibi vinctos. Fremuerunt hi impoſitum ſibi eſſe, mittendamque longinquam & inanem ſubſidii Armeniorum ſpem Craſſo dicentes, fugam intenderunt. Id quum nullum Carrenorum intelligere ante tempus oportuiſſet, intelligit ex Craſſo perfidiſſimus omnium Andromachus, quem inſuper delegit itineris ducem. Itaque nihil Parthos fefellit, enuntiante ſingula Andromacho. Quia vero Parthi de nocte pugnare nec ſolent nec facile poſſunt, Craſſus autem nocte movit, ne multo ſetius inſequerentur, machinans Andromachus, duxit eos aliis atque aliis viis. Poſtremo in profundas paludes & loca foſſis conciſa deflexit, iter laborioſum & cæcum ſequentibus. Erant enim nonnulli, qui ex ambagibus & circumflexionibus Andromachi nihil ſani conjicientes, nollent eum ſequi. Verum Caſſius retulit ſe Carras, & ducibus itineris (Arabes hi erant) ut operiretur monentibus eum, dum eſſet ſcorpionem luna prætervecta, Atqui ſagittarium ego, inquit, magis quam hunc exhorreſco. Ita cum equitibus quingentis abripuit ſe in Aſſyriam.

σίων. ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδηγοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὀρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα, καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸ ἡμέρας. οὗτοι περὶ πεντακισχιλίους ἦσαν, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς Ὀκταούϊος. τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ἐπιβουλευόμενον ὑπ' Ἀνδρομάχου περὶ τὰς δυσχωρίας καὶ τὸ ἕλος. ἦσαν δὲ τέσσαρες σπεῖραι σὺν αὐτῷ θυρεοφόρων, ἱππεῖς δὲ παντελῶς ὀλίγοι, καὶ πέντε ῥαβδοῦχοι· μεθ' ὧν ἐπιπόνως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις καταστὰς, ἤδη τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, ὅσον δώδεκα σταδίους ἀπολιπὼν τοῦ συμμῖξαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούϊον, ἐπ' ἄλλον ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὕτω μὲν ἄφιππον οὐδ' ὀχυρὸν, ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ συνηρτημένον αὐχένι μακρῷ διὰ μέσου κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. ἦν οὖν ἐν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούϊον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ. καὶ πρῶτος Ὀκταούϊος ἔθει μετ' ὀλίγων ἄνωθεν ἐπιβοηθῶν, εἶτα οἱ λοιποὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς ἐπεφέροντο· καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου, περιέσχον ἐν μέσῳ τὸν Κράσσον, καὶ περιεβάλοντο τοὺς θυρεοὺς, μεγαληγοροῦντες, ὡς οὐκ ἔστι Πάρθοις βέλος ὃ προσπεσεῖται τῷ σώματι τοῦ αὐτοκράτορος, πρὶν ἢ σφᾶς ἅπαντας ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους ἀποθανεῖν.

Ὁρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τούς τε Πάρθους ἀμβλύτερον ἤδη κινδυνεύοντας, καὶ ἢν ἥ τε νὺξ ἐπίσχῃ, καὶ τῶν ὀρῶν οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, παντάπασιν αὐτοὺς ἐσομένους ἀλήπτους, ἐπῆγε τῷ Κράσσῳ δόλον. ἀφείθησαν μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων, ἀκηκοότες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων πρὸς ἀλλήλους ἐπίτηδες διαλεγομένων, ὡς οὐ βούλεται βασιλεὺς ἄσπονδον αὐτῷ τὸν πόλε-

μον

riam. Alii fidos nacti duces, loca montoſa, quæ Sinnaca dicuntur, ceperunt, perveneruntque ante lucem in tutum. Hi erant quinque millia, quibus vir fortis præerat Octavius. Craſſum autem Andromachi inſidiis implicatum in locis illis difficilibus & palude occupavit dies. Habebat ſecum cohortes legionariorum quatuor, equites plane paucos, & quinque lictores, quibuſcum magno labore tandem in viam pervenit, incumbentibus jam hoſtibus: qui quum non plus mille quingentos paſſus abeſſet, quo minus ſe conjungeret cum Octavio, in alium collem confugit non perinde inequitabilem vel munitum, ſubjectum tamen Sinnacis, a longo dorſo per medium exporrecto campum cum illo commiſſum. Igitur erat in conſpectu Octavii illius periculum. Primus autem cum paucis decurrit Octavius ad opem ei ferendam. Mox reliqui ſemetipſi inſectantes advolant, factaque impreſſione dejiciunt ex clivo hoſtes, ac Craſſum in medio ſepiunt, circumjiciuntque eum ſcutis, nullum telum jactantes Parthis eſſe, quod ante attacturum corpus imperatoris eſſet, quam ipſi pro eo propugnantes omnes occubuiſſent.

Conſiderans ergo Parthos Surenas ſegnius jam diſcrimen adire, & ſi nox ipſos oppreſſiſſet, tenuiſſentque Romani montes, plane fore ut capi non poſſent, dolum nectit Craſſo. Captivos nempe aliquot dimiſit, qui Parthos in caſtris audiverant ex compoſito colloquentes, nolle bellum ſibi

bi

μον εἶναι πρὸς Ῥωμαίους, τὴν δὲ φιλίαν ἀναλαβεῖν χάριτι, Κράσσῳ χρησάμενος φιλανθρώπως. ἔσχοντο δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρήνας δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τῷ λόφῳ, τοῦ μὲν τόξου τὸν τόνον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινε. καλεῖ δὲ τὸν Κράσσον ἐπὶ συμβάσεις, εἰπὼν ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας καὶ δυνάμεως ἄκοντος πεπείραται βασιλέως, πραότητα δ' αὐτοῖς καὶ φιλοφροσύνην ἔχων ἐπιδείκνυται, σπενδόμενος ἀπιοῦσι καὶ παρέχων σώζεσθαι. ταῦτα τοῦ Σουρήνα λέγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι προθύμως ἐδέξαντο, καὶ περιχαρεῖς ἦσαν· ὁ δὲ Κράσσος, οὐδὲν ὅ, τι μὴ δι' ἀπάτης ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς μεταβολῆς ἄλογον ἡγούμενος, οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβουλεύετο. τῶν δὲ στρατιωτῶν βοώντων καὶ κελευόντων, εἶτα λοιδορούντων καὶ κακιζόντων, ὡς προβάλλοντα μαχουμένους αὐτοὺς οἷς αὐτὸς ἀνόπλοις εἰς λόγους οὐ θαῤῥεῖ συνελθεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο δεῖσθαι, καὶ λέγειν ὅτι τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας διακαρτερήσαντες ἐν τοῖς ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι δύνανται διὰ νυκτὸς ἰέναι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδείκνυε, καὶ παρεκάλει τὴν ἐλπίδα μὴ προέσθαι τῆς σωτηρίας ἐγγὺς οὔσης. ὡς δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ, καὶ τὰ ὅπλα κρούοντες ἠπείλουν, φοβηθεὶς ἐχώρει· καὶ τοσοῦτον εἶπε μεταστραφεὶς, Ὀκτάουιε καὶ Πετρώνιε, καὶ ὅσοι πάρεστε Ῥωμαίων ἄρχοντες, ὑμεῖς ὁρᾶτε τῆς ἐμῆς ὁδοῦ τὴν ἀνάγκην, καὶ σύνιστε παρόντες ὡς αἰσχρὰ πάσχω καὶ βίαια. τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις λέγετε σωθέντες, ὡς Κράσσος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀπώλετο.

bi regem cum Romanis internecinum, verum amicitiam beneficio velle redintegrare, benigne cum Craſſo agendo. Simul abſtinuerunt barbari prœlio. Surenas autem cum principibus ad collem ſenſim advectus, nervum arcus remittit, dextram protendit, Craſſum ad paciſcendum invitat, invito rege ferens ſe virtutem & potentiam ejus ipſis oſtendiſſe, nunc lenitatem & benignitatem ultro velle induciis faciendis & ſalute concedenda abeuntibus oſtendere. Verba quidem hæc Surenæ cæteri magno cum aſſenſu audivere, majoremque in modum erexerunt animos. At Craſſus, qui nuſquam non impoſtura eorum circumventus impegiſſet, & mutationis repentinæ arbitraretur nullam ſubeſſe cauſam, nolebat auſcultare, ſed deliberabat. Cæterum ubi milites conclamantes voluerunt ut colloqueretur cum Surena, inde convitia & probra ei ingeſſerunt, quod objiceret ſe ad pugnandum cum illis, quibuſcum congredi ipſe inermibus non ſuſtineret ad colloquium, tentavit primum orare ac docere eos, ſi quod ſupereſſet diei pertuliſſent, poſſe nocte ipſos ad loca montoſa & aſpera recipere ſe. Oſtendit viam, hortatuſque eſt ne propinquæ ſalutis abjicerent ſpem. Ut vero infenſi & armis concrepantes ſunt ei comminati, exterritus pergit ad hoſtes, ac tantum ait converſus, Vos, Octavi & Petroni, & quotquot adeſtis præfecti Romani, itineris mei cernitis neceſſitatem, & teſtes eſtis indigne me & violenter tractari: verum cæteris mortalibus omnibus, nuntiate, ubi incolumes fueritis, deceptum ab hoſtibus Craſſum, non a civibus deditum ad ſupplicium periiſſe.

Οὐ μὴν ἔμειναν οἱ περὶ τὸν Ὀκτάβιον, ἀλλὰ συγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου. τοὺς δὲ ῥαβδούχους ἑπομένους ὁ Κράσσος ἐπήλασε. πρῶτοι δὲ τῶν βαρβάρων ἀπήντησαν αὐτῷ, δύο μιξέλληνες· οἳ καὶ προσεκύνησαν τὸν Κράσσον ἀπὸ τῶν ἵππων ἁλόμενοι, καὶ προσαγορεύσαντες ἑλλάδι φωνῇ, παρεκάλουν προπέμψαι τινὰς, οἷς ἐπιδείξεται Σουρήνας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνόπλους καὶ ἀσιδήρους προσερχομένους. ὁ δὲ Κράσσος ἀπεκρίνατο μὲν ὡς εἰ καὶ τὸν ἐλάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθεν· δύο δὲ Ῥωσκίους ἀδελφοὺς ἔπεμψε πευσομένους ἐπὶ τίσι καὶ πόσοι συνίασιν. οὓς εὐθὺς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας κατέσχεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἱππότης προσῄει, καὶ, Τί τοῦτ᾽, ἔφη, πεζὸς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ, ἡμεῖς δὲ ὀχούμεθα; καὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον αὐτῷ. τοῦ δὲ Κράσσου φήσαντος, οὔτε αὐτὸν ἁμαρτάνειν, οὔτ᾽ ἐκεῖνον, ὡς ἑκατέρῳ πάτριόν ἐστι ποιουμένους τὴν σύνοδον· εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη σπονδὰς καὶ εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ὑρώδῃ τε βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις, δεῖν δὲ γράψασθαι τὰς συνθήκας, ἐπὶ τὸν ποταμὸν προσελθόντας. Οὐ γὰρ ὑμεῖς γε, ἔφη, μνήμονες ὁμολογιῶν οἱ Ῥωμαῖοι. καὶ προὔτεινε τὴν δεξιὰν αὐτῷ. μεταπεμπομένου δὲ ἵππον, οὐδὲν ἔφη δεῖν· βασιλεὺς γὰρ σοι δίδωσι τοῦτον. ἅμα δ᾽ ἵππος τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, οἵ τε ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι παρεβίβασαν, καὶ παρείποντο πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες. Ὀκτάβιος δὲ πρῶτος ἀντιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν, καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον, εἷς τῶν χιλιάρχων, Πετρώνιος, εἶτα οἱ λοιποὶ περιΐσταντο, τόν τε ἵππον ἀνακόπτειν πειρώμενοι, καὶ τοὺς πιέζοντας Κράσσον ἐξ ἑκατέρου μέ-

Non hæſit tamen illic Octavius, verum deſcendentem de colle eſt comitatus: lictores ſequentes abegit Craſſus. Primi ex barbaris occurrerunt duo ſemigræci, qui Craſſum ex equis deſilientes adoraverunt, ac græce appellantes dixerunt ei, ut certos præmitteret, quibus Surenas ſe comiteſque ſuos inermes oſtenderet & pacatos accedere. His quum reſpondiſſet Craſſus, ſi vel minimam vitæ ſuæ rationem haberet, non facturum ſe fuiſſe, ipſis ut committeret ſe: duos tamen Roſcios fratres miſit percunctatum ſuper quibus conditionibus, & quot convenirent. Quos extemplo correptos Surenas detinuit, atque cum primoribus equo advectus, Quid hoc rei eſt, inquit, pedes Romanus imperator, & nos equo vehimur? Simul juſſit adduci ei equum. Quum reſpondiſſet Craſſus neque ſe peccare neque ipſum, quod congrederetur more uterque patrio: jam tum Hyrodi regi cum Romanis ait Surenas fœdus & pacem eſſe, verum ad conditiones ſcribendas progrediendum ad fluvium. Neque enim fœderum, inquit, vos Romani memores eſtis: porrexitque ei dextram. Jubente Craſſo equum adduci, negavit ille opus eſſe. Nam rex, inquit, hunc tibi donat. Simul admotus Craſſo equus eſt aureis exornatus phaleris, ſtratoreſque ſuſtulerunt eum in equum, & affectati ſunt verberibus equum concitantes. Ibi Octavius primus arripuit frænum, & ſecundum illum unus ex tribunis Petronius, mox reliqui circumfuſi inhibere paraverunt equum, atque illos qui ex utraque parte urgebant Craſſum re-

μέρους ἀφέλκοντες. ὠθισμοῦ δὲ γενομένου καὶ ταραχῆς, εἶτα πληγῶν, Ὀκτάουϊος μὲν ἀνασπάσας τὸ ξίφος, ἑνὸς τῶν βαρβάρων κτείνει τὸν ἱπποκόμον· ἕτερος δὲ τὸν Ὀκτάουϊον, ἐκ τῶν ὄπισθεν πατάξας. Πετρώνιος δὲ ὅπλου μὲν οὐκ εὐπόρησεν, εἰς δὲ τὸν θώρακα πληγεὶς, ἀπεπήδησεν ἀπὸ τοῦ ἵππου ἄτρωτος. τὸν δὲ Κράσσον, ὄνομα Πομαξαίθρης Πάρθος ἀπέκτεινεν. οἱ δ' οὔ φασιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀποκτείναντα· τοῦτον δὲ κειμένου τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι καὶ τὴν δεξιάν. εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γινώσκεται. τῶν γὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν Κράσσον ἀνῃρέθησαν, οἱ δ' εὐθὺς ἀνεπήδησαν ἐπὶ τὸν λόφον. ἐπελθόντων δὲ τῶν Πάρθων, καὶ λεγόντων ὅτι Κράσσος μὲν δίκην ἔδωκε, τοὺς δ' ἄλλους κελεύει Σουρήνας κατιέναι θαῤῥοῦντας, οἱ μὲν ἐνεχείρισαν αὑτοὺς καταβάντες, οἱ δὲ τῆς νυκτὸς ἐσπάρησαν, καὶ τούτων ὀλίγοι παντάπασι διεσώθησαν. τοὺς δ' ἄλλους ἐκθηρεύοντες οἱ Ἄραβες συνελάμβανον καὶ διέφθειρον. λέγονται δ' οἱ πάντες, δισμύριοι μὲν ἀποθανεῖν, μύριοι δὲ ἁλῶναι ζῶντες.

Ὁ δὲ Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου καὶ τὴν χεῖρα πρὸς Ὑρώδην ἔπεμψεν εἰς Ἀρμενίαν· αὐτὸς δὲ διαδοὺς λόγον ὑπ' ἀγγέλων εἰς Σελεύκειαν, ὡς ζῶντα Κράσσον ἄγοιτο, παρεσκευάζετο πομπήν τινα γελοίαν, ὕβρει προσαγορεύων θρίαμβον. ὁ μὲν γὰρ ἐμφερέστατος Κράσσῳ τῶν αἰχμαλώτων, Γάϊος Πακκιανὸς, ἐσθῆτα βαρβαρικὴν ἐνδὺς, καὶ διδαχθεὶς Κράσσος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτωρ τοῖς καλοῦσιν, ἐφ' ἵππου καθήμενος ἤγετο· πρὸ αὐτοῦ δὲ σαλπιγκταὶ καὶ ῥαβδοῦχοί τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαυνον.

retrahere. Tum impulſu ſequuto & tumultuatione, mox verberibus, ſtricto Octavius gladio occidit unius barbari equiſonem, alius Octavium, a tergo feriens. Petronius cum armis careret, quibus ſe defenderet, percuſſus in loricam reſiliit ab equo illæſus. Craſſum Parthus Pomaxæthres nomine interfecit. Id alii negant, alium autem aſſerunt percuſſorem fuiſſe: hunc vero jacentis caput & dextram detruncaſſe. Cæterum hæc conjectura potius quam certa veritate feruntur; quando qui præſentes erant, partim pugnantes circa Craſſum confoſſi ſunt, partim confeſtim in collem recurrere. Hos Parthi ſequuti, Craſſum dixerunt pœnas exſolviſſe, reliquos Surenam jubere bono animo eſſe & deſcendere. Ita alii de colle digreſſi dediderunt ſe, alii nocte dilapſi ſunt: quorum ſalvi evaſerunt omnino pauci. Cæteros Arabes venati aſſequutique peremere. Summa interfectorum viginti millia dicitur fuiſſe: eorum qui vivi in poteſtatem hoſtium venerunt, decem millia.

Caput Craſſi & dextram miſit Surenas ad Hyrodem in Armeniam. Inde rumore per nuntios Seleuciæ diſperſo ſe Craſſum vivum adducere, pompam quandam ridiculam inſtruxit, quam contumeliæ cauſa appellabat triumphum. Siquidem qui in captivis conſimillimus Craſſi erat, C. Pacianus, amiculo barbarico velatus, doctuſque Craſſus & imperator vocari, inſidens equo ducebatur. Eum tubicines & lictores quidam in camelis præcedebant.

νον. ἐξήρτητο δὲ τῶν ῥάβδων βαλάντια, καὶ παρὰ τοὺς πελέκεις πρόσφατοι κεφαλαὶ Ῥωμαίων ἀποτετμημέναι. κατόπιν δ' εἵποντο Σελευκειάδες ἑταῖραι μουσουργοί, πολλὰ βωμολόχα καὶ γελοῖα δι' ᾀσμάτων εἰς θηλύτητα καὶ ἀνανδρείαν τοῦ Κράσσου λέγουσαι. ταῦτα μὲν οὖν πάντες ἐθεῶντο. τὴν δὲ γερουσίαν τῶν Σελευκέων ἀθροίσας, εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν Ἀριστείδου Μιλησιακῶν· οὔτε ταῦτά γε καταψευσάμενος. εὑρέθη γὰρ ἐν τοῖς Ῥουστίου σκευοφόροις, καὶ παρέσχε τῷ Σουρήνᾳ καθυβρίσαι πολλὰ καὶ κατασκῶψαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰ μηδὲ πολεμοῦντες ἀπέχεσθαι πραγμάτων καὶ γραμμάτων δύνανται τοιούτων. τοῖς μέντοι Σελευκέσιν ἐδόκει σοφὸς ἀνὴρ Αἴσωπος εἶναι, τὸν Σουρήναν ὁρῶσι τὴν μὲν τῶν Μιλησιακῶν ἀκολαστημάτων πήραν ἐξηρτημένον πρόσωθεν, ὄπισθεν δὲ Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον ἐν τοσαύταις παλλακίδων ἁμάξαις, τρόπον τινὰ ταῖς λεγομέναις ἐχίδναις καὶ σκυτάλαις ἀντιμόρφους, τὰ μὲν ἐμφανῆ καὶ πρόσθια μέρη, φοβερὰ καὶ θηριώδη, δόρασι καὶ τόξοις καὶ ἵπποις προβαλλομένην, κατ' οὐρὰν δὲ τῆς φάλαγγος, εἰς πόρνας καὶ κρόταλα καὶ ψαλμοὺς καὶ παννυχίδας ἀκολάστους μετὰ γυναικῶν τελευτῶσαν. ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥούστιος, ἀναιδεῖς δὲ Πάρθοι τὰ Μιλησιακὰ ψέγοντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν ἐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἑταιρῶν γεγονότες Ἀρσακίδαι.

Τούτων δὲ πραττομένων, Ὑρώδης ἐτύγχανεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναῖκα Πακόρῳ τῷ παιδὶ καθωμολογημένος· ἑστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ

bant. Dependebant ex virgis zonæ, & alligata ſecuribus Romanorum recens deſecta capita. Pone ſequebantur Seleuciades meretrices cantrices, vernilia multa & ridicula cantilenis in mollitiam & ignaviam Craſſi modulantes. Hoc ſpectaculum publice fuit editum. Senatu autem coacto Seleucenſium intulit laſcivos libros Ariſtidis, Mileſiacos inſcriptos. Neque fuit hoc commentitium. Fuerant enim in Roſcii impedimentis reperti, præbueruntque Surenæ argumentum multis modis inſectandi & illudendi Romanos, quod nec in bello temperare iis rebus & ſcriptis valerent. Atqui ſapientem virum habuerunt Æſopum quum Surenam contemplarentur Seleucenſes, ante dependentem qui gerebat Mileſiacarum manticam laſciviarum, pone vero Sybarim Parthicam trahebat tam multis pellicum curribus, viperas quodammodo & ſcytalas repræſentantem : quæ partes conſpicuas & anteriores præferret ſævas & feras haſtis, arcubus, equis; extremo autem agmine in ſcorta, crepitacula, cantus, & pernoctationes cum ſcortis terminaret. Dignus quidem reprehenſione Roſcius, verum impudentes Parthi, delicias qui reprehendebant Mileſiacas, apud quos regnaverunt complures ex Mileſiis & Ionicis nati meretricibus Arſacidæ.

Dum hæc aguntur, compoſuerat jam pacem Hyrodes cum Artavaſde Armenio, cujus ſorore filio ſuo Pacoro deſponſa, agitabant inter ſe epulas & convivia, quæ multis

πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. ἦν γὰρ οὔτε φωνῆς οὔτε γραμμάτων Ὑρώδης Ἑλληνικῶν ἄπειρος. ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγῳδίας ἐποίει, καὶ λόγους ἔγραφε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔνιοι διασώζονται. τῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ἐπὶ θύρας, ἐπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι· τραγῳδιῶν δὲ ὑποκριτὴς, Ἰάσων ὄνομα, Τραλλιανὸς, ᾖδεν Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαύην. εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ, Σιλλάκης ἐπιστὰς τῷ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας, προὔβαλλεν εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλήν. κρότον δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀραμένων, τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλιναν οἱ ὑπηρέται, βασιλέως κελεύσαντος· ὁ δ' Ἰάσων, τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρέδωκε τινὶ τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας, ἐπέραινεν ἐκεῖνα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ᾠδῆς,

Φέρομεν ἐξ ὄρεος ἕλικα νεότομον
Ἐπὶ μέλαθρα, μακαρίαν θήραν.

καὶ ταῦτα μὲν πάντας ἔτερπεν· ᾀδομένων δὲ τῶν ἐφεξῆς ἀμοιβαίων πρὸς τὸν χορὸν,

Τίς ἐφόνευσεν;
Ἐμὸν τὸ γέρας,

ἀναπηδήσας ὁ Πομαξαίθρης, (ἐτύγχανε δὲ δειπνῶν) ἀντελαμβάνετο τῆς κεφαλῆς, ὡς ἑαυτῷ ταῦτα λέγειν μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ προσῆκον. ἡσθεὶς δ' ὁ βασιλεὺς, τὸν μὲν οἷς πάτριόν ἐστιν ἐδωρήσατο, τῷ δ' Ἰάσονι τάλαντον ἔδωκεν.

tis acroamatibus Græcis interpolabant. Neque enim erat linguæ & literarum Hyrodes Græcarum rudis. Artavaſdes etiam tragœdias ſcripſit: orationes quoque & hiſtorias commentatus eſt, quarum adhuc extant quædam. Ubi jam allatum caput Craſſi ad fores fuit, nondum ſublatæ erant menſæ, & tragœdiarum actor Jaſon cognomine, Trallianus, recitabat ex Bacchis Euripideis Agaven, qui quum admodum placeret, ingrediens convivium Sillaces, poſtquam regem adoravit, projecit in medium caput Craſſi. Ibi Parthis plauſum cum clamore & gratulatione tollentibus, miniſtri Sillacem regis juſſu invitaverunt ad accubandum. Jaſon autem tradita uni de mimis Penthei perſona corripuit caput Craſſi, corporiſque fanatica jactatione carmina illa cum furore & cantu pronuntiavit,

Ex monte ferimus nos recens cæſum
Cervum bonam prædam domum.

Atque hæc omnes oblectaverunt. Dum vero ſequentes alterni verſus ad chorum decantantur,

Quis occidit?
Meum decus eſt.

Ibi exiliens Pomaxæthres, qui tunc cœnabat, apprehendit caput, quaſi ſibi iſta dicere, quam illi, potius conveniret. Rex itaque his lætus, donis eum de more auxit, Jaſoni largitus

ἔδωκεν. εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρατηγίαν, ὥσπερ τραγῳδίαν τελευτῆσαι. δίκη μέντοι καὶ τῆς ὠμότητος Ὑρώδην, καὶ τῆς ἐπιορκίας Σουρήναν ἀξία μετῆλθε. Σουρήναν μὲν γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον Ὑρώδης φθόνῳ τῆς δόξης ἀπέκτεινε· Ὑρώδῃ δὲ ἀποβαλόντι Πάκορον ὑπὸ Ῥωμαίων μάχῃ κρατηθέντα, καὶ νοσήσαντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπεῖσαν, Φραάτης ὁ υἱὸς ἐπιβουλεύων ἀκόνιτον ἔδωκεν. ἀναδεξαμένης δὲ τῆς νόσου τὸ φάρμακον ὑφ᾽ ἑαυτήν, ὥστε συνεκκριθῆναι, καὶ τοῦ σώματος ἐκκουφισθέντος, ἐπὶ τὴν ταχίστην τῶν ὁδῶν ἐλθὼν ὁ Φραάτης, ἀπέπνιξεν αὐτόν.

tus eſt talentum. In hujuſcemodi aiunt exodium Craſſi expeditionem quaſi tragœdiam terminaſſe. Pœnas tamen & crudelitate Hyrodes & perjurio Surenas pependit dignas. Surenam enim brevi poſt invidia gloriæ ejus necavit Hyrodes: Hyrodi vero, poſtquam amiſit acie a Romanis fuſum Pacorum, implicito morbo, qui in aquam intercutem deſiit, Phraates filius ad maturandam mortem aconitum dedit. Id venenum quum morbus apprehendiſſet, atque una cum humore excerneretur, corpus autem recreatum regis eſſet, ad celerrimam viam Phraates converſus, ſuffocavit eum.

'E N

ἘΝ δὲ τῇ συγκρίσει, πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τῷ Κράσσου παραβαλλόμενος, ἀμεμπτοτέραν ἔχει τὴν κτῆσιν. ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ μετάλλων ἐργασίαν, ἧς τὰ πλεῖστα περαίνεται διὰ κακούργων ἢ βαρβάρων, ἐνίων δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν τοῖς ὑπούλοις καὶ νοσεροῖς· παραβαλλομένη δὲ πρὸς τὰ Σύλλα δημιόπρατα, καὶ τὰς περὶ τὸ πῦρ ἐργολαβίας, ἐπιεικεστέρα φανεῖται. ταύταις γὰρ ὁ Κράσσος ἀναφανδὸν ὡς τῷ γεωργεῖν ἐχρῆτο καὶ τῷ δανείζειν. ἃ δὲ ἔξαρνος ἦν ἐλεγχόμενος, ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν, καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν, καὶ γύναια περιϊὼν κολακεύειν, καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰτίαν οὐδὲ ψευδῆ ποτὲ Νικίας ἔλαβεν. ἄλλως δὲ διδοὺς καὶ προϊέμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀριστείδῃ μὴ πρέπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον, οὐκ εὖ πεφυκότι πρὸς τὸ θαῤῥεῖν. ᾧ καὶ Λυκοῦργος ὕστερον ὁ ῥήτωρ ἐπαῤῥησιάσατο πρὸς τὸν δῆμον, αἰτίαν ἔχων ἐξωνήσασθαί τινα τῶν συκοφαντῶν· ἥδομαι γὰρ, εἰπεῖν, εἰ τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος ὑμῖν, διδοὺς πεφώραμαι πρό-

IN collatione primum Niciæ opes cum Craſſi comparatæ opibus, acquiſitionem habent inculpatiorem. Nemo alioqui quæſtum probet ex metallis, quæ fere per facinoroſos & barbaros, nonnullos etiam vinctos & fatigatos locis inſalubribus peſtilentibuſque exercentur. Hic quæſtus tamen ſi opponatur bonorum publicationibus Syllanis & redempturis ex incendiis, longe eum dicas probiorem. Eas enim Craſſus aperte ut agriculturam & fœnus exercebat. Quæ vero inficias ibat objecta, ſententiam ſuam in curia ipſum quæſtui habere, ſocios expilare, paſſim mulierculis adulari eaſque captare, defenſionem ſuſcipere improborum, horum nihil Niciæ eſt ne falſo quidem exprobratum unquam. Immo vero quod argentum donis profunderet ex timiditate in delatores, deriſus eſt. Quæ res indigna Pericle fortaſſis & Ariſtide fuiſſet, verum neceſſaria illi qui natura eſſet meticuloſus. Quod etiam Lycurgus orator poſtea ad populum jactavit, quum vitio verteretur ei quod ſycophantam quendam redemiſſet, Gaudeo, inquit, quod tamdiu veſtra in repub. verſatus prius datæ pecu-

πρότερον ἢ λαμβάνων. ἦν δὲ ταῖς δαπάναις πολιτικώτερος μὲν ὁ Νικίας, ἀναθήμασι καὶ γυμνασιαρχίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος. ὧν δ' ὁ Κράσσος ἀνάλωσεν, ἑστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας ἀνθρώπων, εἶτα θρέψας πάλιν, οὐδὲν ἢ μέρος ὁ Νικίας ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνήλωσεν· ὥστε θαυμάζειν εἴ τινα λέληθε τὸ τὴν κακίαν ἀνωμαλίαν εἶναί τινα τρόπου καὶ ἀνομολογίαν, ὁρῶντα τοὺς αἰσχρῶς συλλέγοντας, εἶτα χρηστῶς ἐκχέοντας.

Περὶ μὲν οὖν τοῦ πλούτου, τοσαῦτα. τοῖς δὲ πολιτεύμασι, τοῦ μὲν Νικίου, πανοῦργον οὐδὲν οὐδὲ ἄδικον οὐδὲ βίαιον πρόσεστιν, οὐδὲ θρασύτης, ἀλλ' ἐξηπατᾶτο μᾶλλον ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, καὶ τῷ δήμῳ προσῄει μετ' εὐλαβείας. τοῦ δὲ Κράσσου πολλὴν μὲν ἐν ταῖς πρὸς ἔχθραν καὶ φιλίαν μεταβολαῖς ἀπιστίαν καὶ ἀνελευθερίαν κατηγοροῦσι· βίᾳ δ' οὐδ' αὐτὸς ἠρνεῖτο τὴν ὑπατείαν μετιέναι, μισθωσάμενος ἄνδρας τοὺς Κάτωνι καὶ Δομιτίῳ τὰς χεῖρας προσοίσοντας. ἐν δὲ τῇ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν ψηφοφορίᾳ, τοῦ δήμου πολλοὶ μὲν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ τέσσαρες, αὐτὸς δ', ὅπερ ἡμᾶς ἐν τῇ διηγήσει παρελήλυθε, Λεύκιον Ἀνάλιον, ἄνδρα βουλευτὴν, ἀντιλέγοντα πὺξ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ἐξέβαλεν ᾑμαγμένον. ὡς δὲ περὶ ταῦτα βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννικὸς, οὕτως αὖ πάλιν ἐκείνου τὸ ψοφοδεὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἄτολμον, καὶ τοῖς κακίστοις ὑφειμένον, τῶν μεγίστων ἐπιλήψεων ἄξιον. ὁ δὲ Κράσσος, ὑψηλὸς περί γε ταῦτα καὶ μεγαλόφρων, οὐ πρὸς Κλέωνας οὐδ' Ὑπερβόλους, μὰ Δία, τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἀλλὰ πρὸς τὴν Καί-

pecuniæ arguar quam captæ. Jam ſumptibus Nicias civilior, qui fuit donis Diis dicandis, gymnaſiarchiis, & choris prolixus exhibendis: quæ vero Craſſus abſumpſit tam infinitæ ſimul hominum multitudini epulo, inde teſſera frumentaria præbenda, eorum Nicias nihil niſi portionem, annumeratis illis quæ impendit, poſſedit; ut mirum ſit, ſi quem prætereat, improbitatem inæqualitatem quandam eſſe morum & diſſonantiam, quum cernat eos qui turpiter quæſiverunt mox effundere benigne. Atque de divitiis hactenus.

In actionibus politicis Niciæ nulla verſutia, nulla iniquitas vel violentia apparet, nec ferocia: immo potius impoſitum fuit ei ab Alcibiade, atque cum populo agebat modeſte. Craſſi vero in variandis amicis & inimicis perfidiam animumque fucatum accuſant. Vi vero ne ipſe quidem abnuebat conſulatum petiiſſe, conductis hominibus, qui Catonem & Domitium violarent. Jam in comitiis provincialibus multi vulnerati, ceciderunt quatuor. Ipſe (quod in narratione nos præteriit) L. Annalio ſenatori populi Romani ſibi adverſanti pugno os cecidit, expulitque cruentum. Atqui ut his violentus Craſſus & tyrannicus, ita contra illius in repub. gerenda trepidatio & pavor, & quod ſceleſtiſſimis ſubmitteret ſe, imprimis ſunt vituperanda. Craſſus vero celſus hic certe & magnanimus, qui, quum non cum Cleonibus ei neque cum Hyperbolis ſane certamen foret, ſed cum Cæ-

Καίσαρος λαμπρότητα, καὶ τρεῖς τοῦ Πομπηΐου θριάμβους, οὐχ ὑπείξας, ἀλλ' ἀντάρας ἑκατέρῳ τὴν δύναμιν, ἀξιώματι δὲ τῆς τιμητικῆς ἀρχῆς καὶ Πομπήϊον ὑπερβαλόμενος. δεῖ γὰρ ἐπὶ μεγίστοις οὐ τὸ ἐπίφθονον ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν ἐν πολιτείᾳ λαμβάνειν, μεγέθει δυνάμεως ἐξαμαυροῦντα τὸν φθόνον. εἰ δ' ἐξ ἅπαντος ἀγαπᾷς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν, καὶ δέδιας Ἀλκιβιάδην μὲν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐν δὲ Πύλῳ Λακεδαιμονίους, Περδίκκαν δ' ἐν Θρᾴκῃ, πολλὴν εὐρυχωρίαν ἡ πόλις ἔχει σχολῆς, ἐκ μέσου γενόμενον καθῆσθαι πλέκοντα τῆς ἀταραξίας σεαυτῷ στέφανον, ὡς ἔνιοι σοφισταὶ λέγουσιν. ὁ μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ἔρως θεῖος ἦν ὡς ἀληθῶς, καὶ τὸ λῦσαι τὸν πόλεμον Ἑλληνικώτατον πολίτευμα· καὶ τῆς πράξεως ἕνεκα ταύτης οὐκ ἄξιον Νικίᾳ παραβαλεῖν Κράσσον, οὐδ' εἰ τὸ Κάσπιον φέρων πέλαγος ἢ τὸν Ἰνδὸν ὠκεανὸν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ προσώρισε.

Πόλει μέντοι χρώμενον ἀρετῆς αἰσθανομένῃ, καὶ κρείττονα ὄντα τῇ δυνάμει, χώραν οὐ δοτέον τοῖς πονηροῖς, οὐδ' ἀρχὴν μὴ ἄρχουσιν, οὐδὲ πίστιν ἀπιστουμένοις. ὅπερ ἐποίησεν ὁ Νικίας, τὸν Κλέωνα, μηδὲν ὄντα πλέον ἐν τῇ πόλει τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναισχυντίας καὶ κραυγῆς, αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν καταστήσας. οὐκ ἐπαινῶ μὲν γὰρ ἐγὼ τὸν Κράσσον, ἐν τοῖς Σπαρτακίοις ἐπειχθέντα θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι. καίτοι φιλοτιμίας ἦν τὸ δεῖσαι μὴ Πομπήϊος ἐλθὼν ἀφέληται τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφείλετο Μετέλλου Μόμμιος τὴν Κόρινθον. τὸ δὲ τοῦ Νικίου, παντάπα-

σιν

Cæſaris ſplendore, atque tribus Pompeii triumphis, contendit cum utroque potentia, dignitate quidem certe cenſoria etiam Pompeium ſuperavit. Decet enim eum qui rempublicam gerit, in maximis rebus non ſi invidioſæ ſunt reſpicere, ſed ſi præclaræ, atque potentiæ mole inumbrare invidiam. Quod ſi ſupra omnia ſecuritatem & quietem ſectaris, atque Alcibiadem formidas in ſuggeſtu, Pyli Lacedæmonios, Perdiccam in Thracia, habet otii civitas latum campum, in quo remotus in medio ſedere queas, ac tibi ipſe contexere tranquillitatis coronam, ut nonnulli ſophiſtæ aiunt. Nam pacis quidem erat profecto divinum deſiderium, atque bellum dirimere imprimis humana & civilis actio: cujus facti cauſa Niciæ nulla parte eſt æquiparandus Craſſus, ne ſi ad mare quidem Caſpium aut ad Oceanum Indicum terminos promoviſſet Romani imperii.

Non debet tamen is qui verſatur in civitate ſenſum habente virtutis, & pollentior eſt opibus, dare locum malis, nec magiſtratum permittere privatis, nec fidem ſuſpectis: quod quidem admiſit Nicias, qui Cleonem, cujus in civitate nihil eminebat præterquam perfricta frons & pro tribunali vociferatio, provexit ad imperium. Equidem non laudo Craſſum, qui bello Spartacio celerius quam tutius conferre properavit ſigna: quanquam animi laudis avidi erat, vereri ne decus ſibi Pompeius adventu ſuo eriperet, quomodo Metello Corinthum eripuerat Mommius. At Niciæ abſurdum plane

ne

ςιν ἄτοπον καὶ δεινόν. οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ ῥᾳστώνην ἐχούσης ἐξέστη τῷ ἐχθρῷ φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώμενος ἐν τῇ στρατηγίᾳ μέγαν, ἠγάπησε τὸ καθ' αὑτὸν ἐν ἀσφαλεῖ θέμενος προέσθαι τὸ κοινόν. καίτοι ὅ γε Θεμιστοκλῆς, ἵνα μὴ φαῦλος ἄνθρωπος ἐν τοῖς Περσικοῖς καὶ ἄφρων στρατηγήσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρείῳ τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν αὐτόν· καὶ Κάτων, ὅτι μάλιστα ἑώρα πράγματα καὶ κινδύνους ἔχουσαν, ὑπὲρ τῆς πόλεως τὴν δημαρχίαν μετῆλθεν. ὁ δ' αὑτὸν ἐπὶ τὴν Μινώαν καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους τοὺς ταλαιπώρους φυλάττων στρατηγὸν, εἰ δέοι μάχεσθαι Λακεδαιμονίοις, ἀποδυόμενος τὴν χλαμύδα, καὶ τῇ Κλέωνος ἀπειρίᾳ καὶ θρασύτητι ναῦς καὶ ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας ἄκρας δεομένην παραδιδοὺς, οὐ τὴν ἑαυτοῦ προΐεται δόξαν, ἀλλὰ τὴν τῆς πατρίδος ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν. ὅθεν ὕστερον οὐχ' ἑκὼν οὐδὲ βουλόμενος Συρακουσίοις πολεμεῖν ἠναγκάζετο, δοκῶν οὐ λογισμῷ τοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ ῥᾳστώνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ παρ' αὐτὸν ἀποστερεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. ἐκεῖνο μέντοι μεγάλης ἐπιεικείας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολεμεῖν ἀεὶ, καὶ φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτονοῦντες, ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον. τῷ δὲ Κράσσῳ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας, οὐχ ὑπῆρξε τυχεῖν, πλὴν ἐπὶ τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομπηΐου καὶ Μετέλλου, καὶ Λουκούλλων ἀμφοτέρων ἀπόντων, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖστον. ἀλλ', ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς σπουδάζουσι περὶ αὐτὸν ἐδόκει κατὰ τὸν κωμικὸν, ἀνὴρ Ἄριστ-

ne eſt factum & callidum: neque enim ceſſit inimico gloriæ campo & provincia, cujus appareret ſpes & facultas conficiendæ; ſed quum grande illa in expeditione periculum timeret, contentus fuit rebus ſuis in tuto collocatis rempublicam projicere. At quidem Themiſtocles, ne bello Perſico vilis homo & turpis ductu ſuo perderet rempublicam, eum pecunia removit a prætura: Cato autem tribunatum plebis, quum implicitum eum videret maximis negotiis & periculis, reipublicæ cauſa petiit. Qui vero ſe Minoæ, Cytheris, miſeris Meliis reſervat ducem, ſin conferendæ cum Lacedæmoniis manus ſint, chlamydem ponit, Cleonis autem imperitiæ & ferocitati tradit claſſem, milites, arma, provinciam, quæ ſummum uſum & peritiam requirat, non laudes hic negligit ſuas, ſed patriæ ſecuritatem & ſalutem: unde poſt, quanquam invitus nolenſque, bellum eſt cum Siculis gerere compulſus, quod non utilitatis publicæ, ſed quietis & mollitiæ ratione rempub. quantum in ſe erat, Sicilia defraudare videretur. Illud tamen ingens eſt integritatis ejus ſignum, quod abhorrentem ſemper a bello atque imperium detrectantem non deſtiterint tanquam exercitatiſſimum & optimum deſignare. At inhians perpetuo provinciæ, non valuit eam Craſſus conſequi, niſi ex neceſſitate in bello ſervili, Pompeio & Metello & utroque Lucullo abſentibus, licet id temporis ſummo in honore eſſet & polleret plurimum. Nam, meo quidem judicio, videbatur vel ſtudioſis ejus, juxta comicum, vir

In

Ἄριστος εἶναι τἆλλα πλὴν ἐν ἀσπίδι.

καὶ τοῦτο Ῥωμαίους οὐδὲν ὤνησεν, ἐκβιασθέντας ὑπὸ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ ἄκοντα Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους δὲ Κράσσος ἄκοντας ἐξήγαγε· καὶ διὰ μὲν τοῦτον ἡ πόλις, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν πόλιν ἠτύχησεν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλόν ἐστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν ἐπαινεῖν, ἢ ψέγειν τὸν Κράσσον. ὁ μὲν γὰρ, ἐμπειρίᾳ καὶ λογισμῷ χρησάμενος ἡγεμόνος ἔμφρονος, οὐ συνηπατήθη ταῖς ἐλπίσι τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀπεῖπε καὶ ἀπέγνω λήψεσθαι Σικελίαν· ὁ δ' ὡς ἐπὶ ῥᾷστον ἔργον τὸν Παρθικὸν ὁρμήσας πόλεμον ἥμαρτεν. ὠρέχθη δὲ μεγάλων, καὶ Καίσαρος τὰ ἑσπέρια, καὶ Κελτοὺς καὶ Γερμανοὺς καταστρεφομένου, καὶ Βρεττανίαν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐλάσαι θάλασσαν, καὶ προσεργάσασθαι τὴν Ἀσίαν, οἷς Πομπήϊος ἐπῆλθε, καὶ Λούκουλλος ἀντέσχεν, ἄνδρες εὐμενεῖς καὶ πρὸς πάντας ἀγαθοὶ διαμείναντες, προελόμενοι δ' ὅμοια Κράσσῳ, καὶ τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις λαβόντες. ἐπεὶ καὶ Πομπηΐῳ τῆς ἀρχῆς διδομένης, ἡ σύγκλητος ἠναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριάκοντα Γερμανῶν τρεψάμενον, συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἐκδοῦναι τοῖς ἡττωμένοις, καὶ τρέψαι τὸ μήνιμα τοῦ παρασπονδήματος εἰς ἐκεῖνον. ὁ δὲ δῆμος ἐρρῶσθαι φράσας Κάτωνι, πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἔθυεν ἐπινίκια, καὶ περιχαρὴς ἦν. πῶς οὖν ἂν διετέθη, καὶ πόσας ἔθυσεν ἡμέρας, εἰ Κράσσος ἐκ Βαβυλῶνος ἔγραψε νικᾶν, εἶτ' ἐπελθὼν Μηδίαν, Περσίδα, Ὑρκανοὺς, Σοῦ-

σα,

In omnibus, niſi bello, rebus optimus.

Quod nihil Romanis profuit, ab illius expugnatis cupiditate provinciæ atque ambitione. Niciam enim Athenienſes ad bellum repugnantem miſerunt, Craſſus in bellum Romanos duxit repugnantes: atque hujus cauſa reſpub. ille reipub. cauſa in calamitatem incidit.

Veruntamen Niciam citius hinc commendes quam improbes Craſſum. Ille enim peritia & conſiliis motus prudentis ducis, non eſt una cum civium ſpe in errorem detractus, verum deſperavit & diffiſus eſt poſſe capi Siciliam: hic, ſicut ad rem proclivem ruens, bellum Parthicum impegit. At grandia concupivit, & Cæſare Occidentem, Gallos, Germanos, Britanniam ſubigente, ad Orientem ipſe & Oceanum progredi Indicum, Aſiamque in ditionem redigere; quæ Pompeius aggreſſus eſt, & quo contendit Lucullus: qui placidi viri atque in omnes boni permanſerunt, quanquam eadem ac Craſſus ſuſcepiſſent, & idem haberent inſtitutum. Nam Pompeium quoque, quum daretur ei provincia, ſenatus impugnavit: ac Cæſar, cæſis fugatiſque Germanorum trecentis millibus, autor Cato fuit ut victis dederetur, ac violatæ pacis in illius caput verteretur ultio. Verum populus ſalutem dicens Catoni, in quindecim dies ſupplicationes decrevit, atque in magna fuit gratulatione. Qui fuiſſet ergo ejus animus, & quot dierum ſupplicationes decreviſſet, ex Babylone ſi Craſſus literas de victoria miſiſſet: hinc progreſſus Mediam, Perſidem, Hyrcanos, Suſa,

σα, Βάκτρα, Ῥωμαίων ἐπαρχίας ἀπέδειξεν; εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους, μηδὲ χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ Σκάνδειαν, οὐ Μένδην ἐκκοπτέον, οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινήτας ἀπολελοιπότας τὴν ἑαυτῶν, ὥσπερ ὄρνιθας εἰς ἑτέραν χώραν, ἀποκεκρυμμένους ἐκθηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον τὸ ἀδικεῖν, μὴ ῥᾳδίως, μηδ᾽ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ὥς τι φαῦλον ἢ μικρὸν προϊεμένους τὸ δίκαιον. οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ὁρμὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσου ψέγοντες, οὐκ εὖ τὰ πρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων.

Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς, Νικίου μὲν οὐκ ὀλίγα γενναῖα. καὶ γὰρ μάχαις πολλαῖς ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦ λαβεῖν Συρακούσας ὀλίγον ἐδέησε· καὶ πάντα δι᾽ αὐτὸν οὐκ ἔπταισεν, ἀλλὰ καὶ νόσον ἄν τις αἰτιάσαιτο, καὶ φθόνον τῶν οἴκοι πολιτῶν. Κράσσος δὲ διὰ πλῆθος ἁμαρτημάτων, οὐδὲν τῇ τύχῃ χρηστὸν ἀποδείξασθαι παρῆκεν· ὥστε θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν ἀβελτηρίαν, οὐ τὴν Πάρθων δυνάμεως ἡττηθεῖσαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαίων εὐτυχίας περιγενομένην. ἐπεὶ δ᾽ ὁ μὲν μηδενὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πάντα ὑπερορῶν, ὁμοίως ἀπώλετο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριτος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς τοῦ παρανόμου καὶ αὐθάδους, τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι᾽ εὐλάβειαν ἁμαρτανόμενον. περὶ μέντοι τὴν τελευτὴν ἀμεμπτότερος ὁ Κράσσος, οὐ παραδοὺς ἑαυτὸν, οὐδὲ δεθεὶς,

οὐδὲ

ſa, Bactra redegiſſet in formam provinciarum ſub Romano imperio? Nam ſi jus violandum eſt (ut ait Euripides) iis qui otii ſunt impatientes, neque frui præſentibus norunt bonis, non Scandia, non Mende exſcindenda, nec profugi Æginetæ, qui relicta patria avium modo in aliena regione deliteſcunt, captandi, ſed magnum præmium quærendum juris violandi: non facile autem, neque qualibet de cauſa, ut res humilis & vilis, juſtitia negligenda. Enimvero qui Alexandri expeditionis propoſitum in cœlum ferunt, & Craſſi obterunt, hi parum recte primordia æſtimant ex noviſſimis.

Jam in ipſis gerendis bellis facta extant non pauca Niciæ præclara: quippe crebris prœliis hoſtes ſuperavit, ac Syracuſis parum abfuit quin potiretur; neque ſua culpa offenſavit in omnibus, ſed valetudini ejus partim & urbanorum civium expenſum feras invidiæ. Craſſus ob erratorum multitudinem locum fortunæ ad aliquid boni deſignandum reliquit nullum, ut mireris ſtoliditatem ejus, non quod a Parthorum ſit viribus victa, verum quod felicitatem vicerit Romanorum. Quia vero præſagio Nicias nullo negligendo, alter omnibus contemnendis ſimiliter perierunt, haud pronum quidem ſit, neque certum de iſtis judicare quatenus ad ſalutem conferant: benignius tamen in iis eſt cum vetuſta & recepta opinione per religionem peccare, quam contra mores & pervicaciter. At in exitu minus reprehendendus Craſſus, qui ſemet ipſe non dedidit, non vinctus,

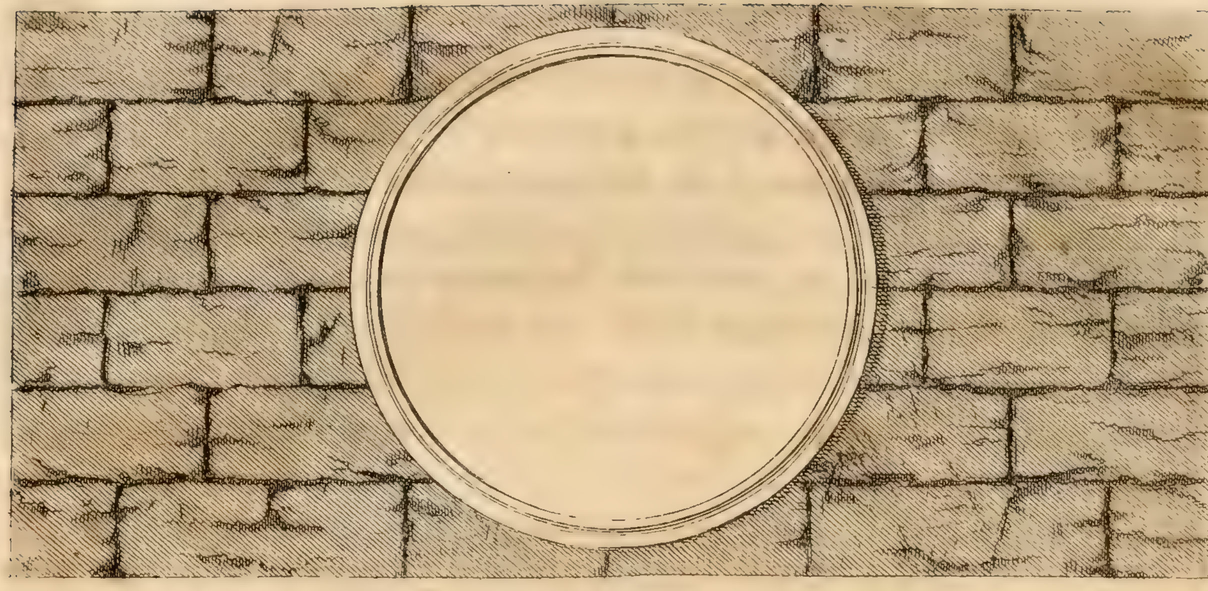
ſ

non

οὐδὲ φενακισθεὶς, ἀλλ' εἴξας τοῖς φίλοις δεομένοις, καὶ παρασπονδηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων. ὁ δὲ Νικίας, αἰσχρᾶς καὶ ἀκλεοῦς ἐλπίδι σωτηρίας, ὑποπεσὼν τοῖς πολεμίοις, αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν.

non affectus contumelia fuit, verum orantibus ceſſit amicis, ac contra jus gentium violatus ab hoſtibus fuit: Nicias turpis & ingloriæ ſalutis ſpe ſupplicem ſe præbens hoſtibus, mortem ſibi effecit fœdiorem.

ΣΕΡ-

ΣΕΡΤΩΡΙΟΣ.

ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπείρῳ τῷ χρόνῳ τῆς τύχης ἄλλοτε ἄλλως ῥεούσης, ἐπὶ ταυτὰ συμπτώματα πολλάκις καταφέρεσθαι τὸ αὐτόματον. εἴτε γὰρ οὐκ ἔστιν τῶν ὑποκειμένων ὡρισμένον τὸ πλῆθος, ἄφθονον ἔχει τῆς τῶν ἀποτελουμένων ὁμοιότητος χορηγὸν ἡ τύχη τὴν τῆς ὕλης εὐπορίαν· εἴτ' ἔκ τινων ὡρισμένων ἀριθμῶν ἐμπλέκεται τὰ πράγματα, πολλάκις ἀνάγκη ταυτὰ γίνεσθαι διὰ τῶν αὐτῶν περαινόμενα. ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα, συνάγουσιν ἱστορίᾳ καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων ὅσα λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔργοις ἔοικεν, οἷον, ὅτι δυεῖν Ἄττεων γενομένων ἐμφανῶν, τοῦ μὲν Σύρου, τοῦ δὲ Ἀρκάδος, ἑκάτερος ὑπὸ συὸς ἀπώλετο· δυεῖν δὲ Ἀκταιώνων, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐραστῶν διεσπάσθη· δυεῖν δὲ Σκιπιώνων, ὑφ' οὗ μὲν ἐνικήθησαν Καρχηδόνιοι πρότερον, ὑφ' οὗ δὲ ὕστερον ἄρδην ἀνῃρέθησαν· ἑάλω δὲ τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ τὰς

RES non eſt ſtupenda fortaſſis, ſi tempore immenſo, alias aliter fluente fortuna, devolvatur identidem ad caſus eoſdem temeritas. Sive enim finitus non eſt accidentium numerus, ipſa materiæ copia ſatis cauſæ eſſe poſſet, cur ſimiles aliquando producantur effectus: ſive ex numeris quibuſdam finitis connectántur res, eædem neceſſe eſt ſubinde exiſtant ex iiſdem abſolutæ. Quia vero libenter aliqui iſta, quæ acciderunt fortuito, lectione vel auditione percepta colligunt, ſiqua conſilio & providentia videntur facta, (ut quod duo nobilitati ſint Atties, unus Syrus, Arcas alter, uterque a ſue interemptus: duo Actæones, hic a canibus, ille diſcerptus ab amatoribus: duorum Scipionum ab altero devicti ante Carthaginenſes, ab altero funditus exciſi: captam Trojam ab Hercule ob

τὰς Λαομέδοντος ἵππους, καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τοῦ δουρείου προσαγορευθέντος ἵππου· τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου, ταῖς πύλαις ἵππου τινὸς ἐμπεσόντος, ἀποκλεῖσαι ταχὺ τῶν Ἰλιέων μὴ δυνηθέντων. δυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδεστάτοις φυτοῖς πόλεων, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὅμηρον ἐν ᾗ μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ἐν ᾗ δὲ ἀποθανεῖν. φέρε, καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ πολεμικώτατοι, καὶ πλεῖστα δόλῳ κατεργασάμενοι μετὰ δεινότητος, ἑτερόφθαλμοι γεγόνασιν, Φίλιππος, Ἀντίγονος, Ἀννίβας, περὶ οὗ τόδε τὸ σύγγραμμα, Σερτώριος· ὃν Φιλίππου μὲν ἄν τις ἀποφαίνοιτο σωφρονέστερον περὶ τὰς γυναῖκας, Ἀντιγόνου δὲ πιστότερον περὶ φίλους, Ἀννίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους, λειπόμενον δὲ συνέσει μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχῃ δὲ, πάντων. ᾗ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρᾳ περὶ πάντα χρησάμενος, ἐπανίσωσεν ἑαυτὸν ἐμπειρίᾳ μὲν τῇ Μετέλλου, τόλμῃ δὲ τῇ Πομπηΐου, τύχῃ δὲ τῇ Σύλλα, δυνάμει δὲ, τῇ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ἔπηλυς ἄρχων ἀντιταξάμενος. τούτῳ δὲ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμενῆ. ἀμφότεροι γὰρ ἀρχικοὶ, καὶ σὺν δόλῳ πολεμικοὶ, καὶ τῆς μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἡγησάμενοι δ' ἀλλοδαπῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενοι βιαίῳ περὶ τὴν τελευτήν. ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφότεροι, μεθ' ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνῃρέθησαν.

Κοΐντῳ Σερτωρίῳ γένος ἦν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νούρσοις τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ, πατρὸς ὀρφανὸς, ὑπερφυῶς δοκεῖ φιλομήτωρ γενέσθαι. ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν. ἤσκητο μὲν οὖν καὶ

περὶ

ob Laomedontis equos; ab Agamemnone per ligneum appellatum equum: tertio a Charidemo, quum, prolapſo in porta equo, eam claudere cito Trojani non potuiſſent: plantis duabus fragrantiſſimis cognominum urbium Ii & Smyrnæ, quæ ſignificant violam & myrrham, Homerum poetam in una natum perhibeant, defunctum in altera) age, ſubnectamus hoc ſuperioribus, imperatorum nempe bellicoſiſſimos, quique plurima dolo & calliditate perpetraverunt, altero lumine orbatos fuiſſe, Philippum, Antigonum, Annibalem, & de quo nunc tractamus Sertorium: quem Philippo dicas in amoribus fuiſſe continentiorem, Antigono firmiorem erga amicos, clementiorem erga hoſtes Annibale, nulli horum prudentia concedere, ſed omnibus fortuna: quæ cum omnibus in rebus multo plus ei, quam aperti hoſtes, moleſtiæ exhibuerit, ipſe tamen ſeſe, belli ſcientia cum Metelli uſu, audacia cum Pompeii, fortuna cum Syllæ, potentia cum populi Romani viribus exul & barbarorum advena dux parem conſtituit. Huic in Græcis potiſſimum æquiparamus Cardianum Eumenem. Ambo enim inſignes fuerunt imperatores, & aſtuti bellatores, extra patriam peregrinantes, alienigenarum ductores, fortuna conflictati aſpera, ad exitum & violenta: ſiquidem circumventus uterque inſidiis, atque quibuſcum hoſtes vicerat, ab iiſdem eſt oppreſſus.

Q. Sertorius, non obſcuriſſimis natalibus, ex Sabinis oppido Nurſia ortus fuit. A matre vidua patre orbus honeſte eductus genitricem dilexit mirifice: nomen matris Rheam dicunt. In cauſis dicendis ſatis fuit

περὶ δίκας ἱκανῶς, καί τινα καὶ δύναμιν ἐν τῇ πόλει μειράκιον ὢν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔσχεν. αἱ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ κατορθώσεις ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέστησαν.

Πρῶτον μὲν οὖν, Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν, στρατευόμενος ὑπὸ Σκιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων, καὶ τροπῆς γενομένης, ἀποβεβληκὼς τὸν ἵππον, καὶ κατατετρωμένος τὸ σῶμα τὸν Ῥοδανὸν διεπέρασεν, αὐτῷ τε τῷ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον ῥεῦμα πολὺ νηχόμενος. οὕτω τὸ σῶμα ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ καὶ διάπονον τῇ ἀσκήσει. δεύτερον δὲ τῶν αὐτῶν ἐπερχομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ τὸ μένειν ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τάξει τότε, καὶ τὸ πείθεσθαι τῷ στρατηγῷ, μέγα ἔργον εἶναι, Μάριος μὲν ἡγεῖτο, Σερτώριος δὲ κατασκοπὴν ὑπέστη τῶν πολεμίων. ἐσθῆτι δὲ Κελτικῇ σκευασάμενος, καὶ τὰ κοινότατα τῆς διαλέκτου πρὸς ἔντευξιν ἐπὶ καιροῦ παραλαβών, ἀναμίγνυται τοῖς βαρβάροις· καὶ τὰ μὲν ἰδών, τὰ δ᾽ ἀκοῇ πυθόμενος τῶν ἐπειγόντων, ἐπανῆλθε πρὸς Μάριον. τότε μὲν οὖν ἀριστείων ἔτυχεν· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ στρατείᾳ πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος, εἰς ὄνομα καὶ πίστιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ προήχθη. μετὰ δὲ τὸν Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον, ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Δειδίῳ στρατηγῷ χιλίαρχος ἐπὶ Ἰβηρίας, ἐν τῇ πόλει Κάστλωνι παρεχείμαζεν τῶν Κελτιβήρων. ἐπεὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐν ἀφθόνοις ὑβριζόντων καὶ τὰ πολλὰ μεθυόντων καταφρονήσαντες οἱ βάρβαροι, μετεπέμψαντο νυκτὸς ἐπικουρίαν παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Γυρισοινῶν, καὶ κατ᾽ οἰκίας ἐπιόντες ἔκτεινον αὐτούς, ὑπεκδὺς ὁ Σερτώριος μετ᾽ ὀλίγων, καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας συναγαγὼν κύ-

it verſatus, collegeratque adoleſcens nonnullas ex dicendi facultate opes. Verum ornamenta ejus militaria & præclara facta eo animum deflexere.

Prima ſtipendia, quum Cimbri & Teutones impreſſionem feciſſent in Galliam, ſub Cæpione faciens, quum eſſent Romani fuſi fugatique, equo amiſſo ac conciſo vulneribus corpore Rhodanum tranſmiſit cum ipſa lorica & ſcuto adverſis ingentibus undis natans. Adeo erat robuſto corpore & ſubacto exercitatione. Incumbentibus iterum illis infinita multitudine & terribilibus minis, ut magni operis eſſet militem Romanum tunc ullum ordines tenere & dicto audientem eſſe duci, (dux Marius erat) Sertorius ſuſcepit ire ſpeculatum hoſtes. Veſtitu amictus Gallico, & maxime communia linguæ ad congreſſum ex tempore doctus, miſcuit ſe barbaris. Ubi præcipue neceſſaria partim contemplatus eſt, partim accepit auribus, ad Marium eſt regreſſus. Cujus rei cauſa donis militaribus eſt honoratus. Per reliquum belli multa prudentiæ, multa audaciæ edidit opera, unde nomen & fidem apud imperatorem meruit. Bello profligato Cimbrico & Teutonico, tribunus militum in Hiſpaniam ſub Didio prætore miſſus, hybernavit in urbe Celtiberorum Caſtulone. Quum vero milites in abundantia rerum petulantes & fere mero profligatos contemnerent barbari, auxilium noctu imploraverunt a vicinis Gyriſœnis, factoque per domos impetu interfecerunt eos. Ibi Sertorius cum paucis oppido elapſus, contractis iis qui evaſerant, circulavit

κύκλῳ τὴν πόλιν περιῆλθε· καὶ καθ' ἃς οἱ βάρβαροι πύλας ἔλαθον παρεισπεσόντες ἀνεῳγμένας εὑρὼν, οὐ ταυτὸν ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φρουρὰς ἐπιστήσας, καὶ καταλαβὼν πανταχόθεν τὴν πόλιν, ἔκτεινεν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας. ὡς δὲ ἀνῃρέθησαν, ἐκέλευσεν τοὺς στρατιώτας πάντας τὰ μὲν αὑτῶν ὅπλα καὶ τὴν ἐσθῆτα καταθέσθαι, τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐνσκευασμένους ἕπεσθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεστάλησαν οἱ νύκτωρ ἐπιπεσόντες αὐτοῖς. ψευσάμενος δὲ τῇ τῶν ὅπλων ὄψει τοὺς βαρβάρους, τάς τε πύλας ἀνεῳγμένας εὗρεν, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἔλαβεν, οἰομένων ἀπαντᾷν εὖ πεπραχόσι φίλοις καὶ πολίταις. διὸ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάττοντο περὶ τὰς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες ἑαυτοὺς ἐπράθησαν.

Ἐκ τούτου Σερτώριος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ διεβοήθη· καὶ ὅτε πρῶτον ἐπανῆκεν εἰς Ῥώμην, ταμίας ἀποδείκνυται τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας ἐν δέοντι. τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε προσταχθὲν αὐτῷ καταλέγειν, καὶ ὅπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων νέων βραδυτῆτα καὶ μαλακίαν, ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου δόξαν ἔσχεν. οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς στρατιωτικῆς τόλμης, εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ἐπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαστὰ, καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶσιν ἀφειδῶς ἐπιδιδοὺς, τῶν ὄψεων ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν ἐκκοπεῖσαν. ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀριστείων περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι στρεπτὰ καὶ δόρατα καὶ στεφάνους· αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας παραμένειν τὰ γνωρίσματα,

τοὺς

culavit mœnia, & qua porta fuerant barbari furtim ingreſſi, quum patentem eam reperiſſet, non idem ac illi fecit, verum ſtatione appoſita, atque occupata omni ex parte urbe, omnes puberes occidit. Quibus contrucidatis, imperat militibus ut armis & veſtibus ſuis poſitis & barbarorum ſumptis, pergant ad urbem illam ex qua fuerant miſſi, qui nocte oppreſſerant ipſos. Ludificatis armorum ſpecie barbaris, offendit portas patentes, & multos mortales cepit, qui amicis & civibus re bene geſta arbitrabantur ſe proceſſuros obviam. Unde multi ſunt a Romanis circa portas contrucidati, reliqui deditione facta ſub corona veniere.

Hinc Sertorii ingens in Hiſpania nomen fuit. Adeoque ut primum eſt ad urbem reverſus, quæſtor Galliæ circumpadanæ in tempore creatur. Nam bello exardeſcente Marſico, juſſus delectum habere & arma parare, ſtudio & feſtinatione rei adhibita præter cæterorum juvenum lentitudinem & mollitiam, peperit ſibi viri impigri opinionem. Atqui non deceſſit de militari audacia, ubi ad dignitatem aſpiravit ducis: ſed & manu præclara opera edidit, corporique in certaminibus minus parcendo, alterum oculum, qui fuit ei erutus, amiſit. Ob quod etiam gloriabatur perpetuo, alios non ſemper ſtrenuitatis circumferre ſecum teſtimonia, ſed deponere torques, haſtas, coronas: ſibi fortitudinis inſignia permanere, quan-

do

τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρετῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ δῆμος αὐτῷ τιμὴν πρέπουσαν. εἰσελθόντα γὰρ εἰς θέατρον ἐξεδέξαντό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν· ὧν οὐδὲ τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικίᾳ τε καὶ δόξῃ τυχεῖν ἦν ῥᾴδιον. δημαρχίαν μέντοι μετιὼν, Σύλλα καταστασιάσαντος αὐτὸν, ἐξέπεσεν· διὸ καὶ δοκεῖ γενέσθαι μισοσύλλας. ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρατηθεὶς ἔφυγε, Σύλλας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρεν, τῶν δὲ ὑπάτων, Ὀκτάβιος μὲν ἐπὶ τῆς Σύλλα προαιρέσεως ἔμενεν, Κίννας δὲ νεωτερίζων ὑποφερομένην ἀνεκαλεῖτο τὴν Μαρίου στάσιν· τούτῳ προσένειμεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, ἄλλως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὁρῶν μὲν αὐτὸν ἀμβλύτερον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. γενομένης δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης, Ὀκτάβιος μὲν ἐκράτησεν, Κίννας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῷ ἐλάττους τῶν μυρίων ἀποβαλόντες ἔφυγον· καὶ τῶν περὶ τὴν Ἰταλίαν ἔτι διεσπαρμένων στρατοπέδων προσαγόμενοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ, ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς περὶ τὸν Ὀκτάβιον.

Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης, καὶ τῷ Κίννᾳ προστιθέντος ἑαυτὸν, ὡς ἰδιώτην ὑπάτῳ, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δὲ ἀπηγόρευεν· εἴτε τὸν Κίνναν ἧττον οἰόμενος ἑαυτῷ προσέξειν, ἀνδρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύτητα τοῦ Μαρίου δεδοικὼς, μὴ πάντα τὰ πράγματα συγχέῃ, θυμῷ μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν προερχόμενος. ἔλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι τὸ ἀπολειπόμενον ἔργον αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι· δεξαμένων δὲ τὸν Μάριον, τὸ σύμπαν οἴσεσθαι τῆς δόξης ἐκεῖνον καὶ τῆς δυ-

do eoſdem virtutis ſuæ & calamitatis habeat ſpectatores. Habuit etiam ei populus meritum honorem. Nam ingredientem theatrum plauſu excepit & lætis acclamationibus: quod quidem non temere vel honoribus & ætate provectis deferebat. Tribunatum plebis tamen quum peteret, tulit per Syllanam factionem repulſam: quare Syllæ fuiſſe videtur infenſus. Poſtquam autem a Sylla Marius victus fugam cepit, & Sylla ad bellum Mithridaticum eſt profectus: conſules autem, Octavius in Syllanis partibus perſtitit, Cinna vero res novas moliens, labentem inſtauravit Marii factionem, huic ſe aſſociavit Sertorius; præſertim quod conſideraret cum ipſum languidiorem Octavium, tum Marii amicis diffidentem. Commiſſa a conſulibus in foro acri pugna, tulit Octavius victoriam: Cinna & Sertorius, amiſſis non multo minus decem millibus, in fugam ſe projecere. Quum vero milites per Italiam adhuc eſſent diſperſi, pleriſque benevolentia adſcitis, brevi pares evaſerunt Octavio.

Ibi Mario ex Africa advecto, & Cinnæ ſe ut privatum conſuli aggregare volenti, quum cæteri recipiendum conſulerent, diſſuaſit Sertorius, vel quod minus ſibi Cinnam exiſtimaret, viro præſente bello & imperiis præcellentiore, tributurum, vel quod amarulentiam vereretur Marii, ne omnia miſceret, impotenti ira modum in victoria prætergrediens. Docuit autem parum operis ipſis jam victoribus reſtare. Quod ſi Marium admitterent, univerſum illum gloriæ & potentiæ laturum fru-

δυνάμεως, χαλεπὸν ὄντα πρὸς κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. εἰπόντος δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαι τὸν Σερτώριον, αἰδεῖσθαι δὲ καὶ διαπορεῖν ὅπως ἀπώσεται τὸν Μάριον αὐτὸς, ἐπὶ κοινωνίᾳ πραγμάτων κεκληκὼς, ὑπολαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν, ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν αὐτὸν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ Μάριον ἥκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν, τὸ συμφέρον ἐσκόπουν· σοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ βουλεύεσθαι καλῶς εἶχεν, ἥκοντος ὃν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τῆς πίστεως μηδενὶ λογισμῷ χώραν διδούσης. οὕτως μεταπέμπεται τὸν Μάριον Κίννας· καὶ τριχῆ τῆς δυνάμεως διανεμηθείσης ἦρχον οἱ τρεῖς. διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πολέμου, καὶ τῶν περὶ τὸν Κίνναν καὶ Μάριον ἐμφορουμένων ὕβρεώς τε καὶ πικρίας ἁπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίοις τὰ τοῦ πολέμου κακὰ, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτε ἀποκτεῖναι τινὰ πρὸς ὀργὴν, οὔτε ἐνυβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ Μαρίῳ δυσχεραίνειν, καὶ τὸν Κίνναν ἐντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ δεόμενος μετριώτερον ποιεῖν. τέλος δὲ τῶν δούλων, οὓς Μάριος συμμάχους μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, δορυφόρους δὲ τῆς τυραννίδος ἔχων ἰσχυροὺς καὶ πολλοὺς ἐποίησεν, τὰ μὲν ἐκείνου διδόντος καὶ κελεύοντος, τὰ δὲ καὶ βίᾳ παρανομούντων εἰς τοὺς δεσπότας, σφαττόντων μὲν αὐτοὺς, ταῖς δὲ δεσποίναις πλησιαζόντων, καὶ βιαζομένων τοὺς παῖδας, οὐκ ἀνασχετὰ ποιούμενος ὁ Σερτώριος, ἅπαντας ἐν ταυτῷ στρατοπεδεύοντας κατηκόντισεν, οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας.

Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε, καὶ Κίννας ἀνῃρέθη μικρὸν ὕστερον, ὁ δὲ νεανίας Μάριος ἄκοντος αὐτοῦ παρὰ τοὺς νόμους ὑπατείαν ἔλαβεν, Κάρβωνες

fructum, qui in imperii conſortio difficilis eſſet & infidus. Cui quum Cinna diceret, recte ipſum reputare, ſed erubeſcere ſe & hærere, quemadmodum Marium, quem ipſe ad ſocietatem accerſiviſſet belli, repelleret: reſpondit Sertorius, Atqui ego, quod Marium arbitrarer ultro veniſſe in Italiam, id quod expediat reſpiciebam: te vero nec ab initio ponere decebat in deliberationem, poſtquam venit quem acciviſti ipſe: verum recipere eum atque uti, neque debebat ullum conſultationi dare fides locum. Ita accerſivit Marium Cinna, partitiſque copiis, tres illi duces fuere. Bello perpetrato, quum Cinna & Marius nullum non exemplum inſolentiæ & crudelitatis ederent, oſtenderentque rem auream populo Romano belli mala eſſe, ſolus dicitur Sertorius neminem per iram occidiſſe, neque fuiſſe in victoria inſolens: immo tum infenſus Mario fuiſſe, Cinnam privatim appellaſſe, deprecandoque moderatiorem reddidiſſe. Servis denique, quos Marius in bello ſocios & dominatus habebat ſatellites, validoſque atque opulentos effecerat, partim illius permiſſione & juſſu, partim vi dominos opprimentibus, quum ipſos jugularent, dominas violarent, liberos eorum ſtuprarent, rem intolerandam Sertorius cenſens, omnes caſtra eodem in loco metatos non intra quatuor millia, jaculis confixit.

Ut deceſſit Marius, Cinna brevi poſt interemptus eſt, Marius junior illo invito cepit contra leges conſulatum; Carbo autem

νες δὲ καὶ Νωρβανοὶ καὶ Σκιπίωνες ἐπιόντι Σύλλᾳ κακῶς ἐπολέμουν· καὶ τὰ μὲν ἀνανδρίᾳ καὶ μαλακίᾳ τῶν στρατηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δὲ οἱ προδιδόντες ἀπώλλυσαν· ἔργον δὲ οὐδὲν ἦν αὐτοῦ παρόντος τοῖς πράγμασι μοχθηρῶς ὑποφερομένοις, διὰ τὸ χεῖρον φρονεῖν τοὺς μᾶλλον δυναμένους· τέλος δὲ, Σύλλας Σκιπίωνι παραστρατοπεδεύσας, καὶ φιλοφρονούμενος ὡς εἰρήνης ἐσομένης, διέφθειρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα προλέγων Σκιπίωνι καὶ διδάσκων Σερτώριος οὐκ ἔπειθεν, παντάπασιν ἀπογνοὺς τὴν πόλιν, ὥρμησεν εἰς Ἰβηρίαν, ὡς εἰ φθάσει τὴν ἐκεῖ κρατυνάμενος ἀρχὴν, καταφυγὴ τοῖς πταίουσιν ἐνταῦθα τῶν φίλων ἐσόμενος. χειμῶσι δὲ χαλεποῖς χρησάμενος ἐν χωρίοις ὀρεινοῖς, ὑπὸ βαρβάρων ἐπράττετο τέλη καὶ μισθοὺς τοῦ παρελθεῖν τὴν ὁδόν. ἀγανακτούντων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ δεινολογουμένων, εἰ Ῥωμαίων ἀνθύπατος τέλη καταβάλῃ βαρβάροις ὀλέθροις, μικρὰ φροντίσας τοῦ δοκοῦντος αἰσχροῦ, καὶ καιρὸν ὠνεῖσθαι φήσας, οὗ σπανιώτερον οὐδὲν ἀνδρὶ μεγάλων ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐθεράπευσε χρήμασι, τὴν δ' Ἰβηρίαν ἐπειχθεὶς κατέσχεν. παραλαβὼν δὲ ἔθνη πλήθει μὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα, πλεονεξίᾳ δὲ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἑκάστοτε στρατηγῶν πρὸς ὅλην κακῶς διακείμενα τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμβανεν ὁμιλίᾳ τε τοὺς δυνατοὺς, καὶ φόρων ἀνέσει τοὺς πολλούς· μάλιστα δὲ τῶν ἐπισταθμιῶν ἀπαλλάξας ἠγαπήθη. τοὺς γὰρ στρατιώτας ἠνάγκαζεν ἐν τοῖς προαστείοις χειμάδια πήγνυσθαι, πρῶτος αὐτὸς οὕτω κατασκηνῶν. οὐ μὴν ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων εὐνοίᾳ τὸ πᾶν ἐποιήσατο,

tem, Norbanus, Scipio, poſt adventum Syllæ ſecus cum eo gerebant res; quæ partim timiditate & ignavia ducum dilabebantur, partim labefactabantur a proditoribus, neque ferre ipſe opem ſua præſentia valebat rebus labaſcentibus, quod minus recte conſulerent illi qui plus poterant: caſtra denique Sylla Scipioni contulit, blandiendoque & ſimulanda pace infecit exercitum ejus: nec quum hæc prædiceret, doceretque Scipionem Sertorius, auditus fuit; ſpe ſemel abjecta ſervandæ urbis, contendit in Hiſpaniam: quo, ſi eam obtineret provinciam, refugium amicis foret in Italia oppreſſis. Quum crebris tempeſtatibus jactaretur, exigebant ab eo in locis montoſis barbari vectigal ac mercedem tranſitus. Indignantibus comitibus ejus, & fœdum eſſe dictitantibus proconſulem Romanum tributum ſceleſtis barbaris pendere, floccipendens id quod ſpecie erat turpe, & tempus ſe, quo nihil ſit viro grandia affectanti carius, redimere ferens, barbaros argento conciliavit, & Hiſpaniam maturavit occupare. Quum gentes offendiſſet multitudine & juventute florentes, ob avaritiam autem & injurias magiſtratuum, qui quotannis eam in provinciam mitterentur, plane alienas ab imperio Romano; primores comitate, tributorum remiſſione lenuit plebem. Imprimis vero grata fuit eis hoſpitiorum præbendorum ſublata neceſſitas. Siquidem milites hybernacula in ſuburbiis coegit conſtituere, ac tabernaculum ſuum ipſe ibi primus locavit. Nec in barbarorum tamen benevolentia poſuit omnia, ſed

ἤσατο, Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι μετοικούντων τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας, μηχανάς τε παντοδαπὰς καὶ ναυπηγίας τριηρῶν ὑποβαλόμενος, διὰ χειρῶν εἶχεν τὰς πόλεις· ἥμερος μὲν ὢν ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς χρείαις, φοβερὸς δὲ τῇ παρασκευῇ κατὰ τῶν πολεμίων φαινόμενος.

Ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τῆς Ῥώμης κρατεῖν, ἔῤῥειν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάρβωνος στάσιν, αὐτίκα προσδοκῶν στρατείαν διαπολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφίξεσθαι, φράγνυται τὰ Πυρηναῖα ὄρη διὰ Ἰουλίου Σαλινάτορος ἑξακισχιλίους ὁπλίτας ἔχοντος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Γάϊος Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα, καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον ὁρῶν, ἐν ἀπόρῳ καθῆστο παρὰ ταῖς ὑπωρείαις. Καλπουρνίου δέ τινος ἐπίκλησιν Λαναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰούλιον, καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρήνης ἐκλιπόντων, ὑπερβαλὼν Ἄννιος ἐπῄει χειρὶ μεγάλῃ τοὺς ἐμποδὼν ἀνιστάς. Σερτώριος δὲ οὐκ ὢν ἀξιόμαχος, μετὰ τρισχιλίων εἰς Καρχηδόνα τὴν νέαν καταφυγὼν, κἀκεῖθεν ἐπιβὰς τῶν νεῶν, καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος, Λιβύῃ κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσέσχεν. ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις ὑδρευομένοις τῶν βαρβάρων ἐπιπεσόντων, συχνοὺς ἀποβαλὼν, αὖθις εἰς Ἰβηρίαν ἀπέπλει, καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλίσσων δὲ λῃστρίδων αὐτῷ προσγενομένων, Πιτυούσσῃ νήσῳ προσέβαλεν, καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἀννίου φρουρὰν βιασάμενος. Ἄννιος δὲ μετ' οὐ πολὺ παρῆν ναυσί τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίοις ὁπλίταις. πρὸς ὃν ἐπεχείρησεν μὲν διαναυμαχεῖν, καίπερ ἐλαφροῖς καὶ πρὸς τάχος οὐ πρὸς ἀλκὴν πεποιημένοις σκάφεσι χρώμενος· ζεφύρῳ δὲ λαμπρῷ τοῦ

πε-

ſed civium Romanorum, qui ſedes eo tranſtulerant, armavit juventutem, machinaſque cujuſque generis & naves fabricare inſtitit: atque ita in poteſtate retinuit urbes, in pacis negotiis placidum ſe, ſed terribilem præbens in apparatu hoſtibus.

Poſtquam Syllam allatum eſt potiri urbe, Marii autem & Carbonis peſſum ire partes, haudquaquam dubitans quin ad debellandum ſe illico eſſet exercitus cum duce adfuturus, ſaltum Pyrenæum per Julium Salinatorem ſex millibus armatorum obſepit. Nec multo poſt mittitur a Sylla C. Annius, qui quum Julium videret inexpugnabilem, ad dorſa montium inops conſilii conſedit. Verùm quia Calpurnius quidam, Lanarius cognomine, Julium per inſidias obtruncavit, juga Pyrenæa a militibus deſerta ſuperavit Annius, magnamque manum ſecum trahens obſiſtentes pepulit. Quare impar viribus Sertorius refugit cum tribus millibus militum Carthaginem novam. Ibi naves conſcendit, trajectoque pelago in Africam eſt ad Mauritaniam delatus. Milites incaute aquantes barbaris adortis, quum multos amiſiſſet, in Hiſpaniam retro vela fecit: qua quum arceretur, adjunctis ſibi navibus piraticis ex Cilicia, decurrit ad inſulam Pityuſam, expoſitiſque militibus, præſidium Annii oppreſſit. Mox Annius magna claſſe & legionariorum quinque millibus adfuit; quicum prœlium navale Sertorius inſtitit committere, quamvis leves haberet atque ad agilitatem non ad robur fabricatas naves. At quia ſalum vehemente Zephyro

πελάγους ἀνισταμένου, καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σερτωρίου πλοίων ὑπὸ κουφότητος πλάγια ταῖς ῥαχίαις περιβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις ναυσὶν τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς ἐναντίον κῦμα καὶ κλύδωνα τραχὺν ἐπιπόνως διεκράτησεν.

Ἐνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τισὶν ἐναυλίζεται σποράσιν, ἀνύδροις· κἀκεῖθεν ἄρας καὶ διεκβαλὼν τὸν Γαδειραῖον πορθμὸν, ἐν δεξιᾷ τοῖς ἐκτὸς ἐπιβάλλει τῆς Ἰβηρίας, μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν, ὃς εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐκφερόμενος θάλατταν, ὄνομα τῇ περὶ αὐτὸν Ἰβηρίᾳ παρέσχεν. ἐνταῦθα ναῦταί τινες ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ, νέον ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀναπεπλευκότες, αἳ δύο μέν εἰσι, λεπτῷ παντάπασι πορθμῷ διαιρούμεναι, μυρίους δ' ἀπέχουσαι Λιβύης σταδίους, καὶ ὀνομάζονται μακάρων. ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. οἱ μὲν γὰρ ἐνθένδε τῆς γῆς ἀποπνέοντες ἔξω βορέαι καὶ ἀπηλιῶται, διὰ μῆκος ἐκπεσόντες εἰς τόπον ἀχανῆ διασπείρονται καὶ προαπολείπουσι· πελάγιοι δὲ περιῤῥέοντες ἀργέσται καὶ ζέφυροι, βληχροὺς μὲν ὑετοὺς καὶ σποράδας ἐκ θαλάττης ἐπάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νοτεραῖς αἰθρίαις ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν·

phyro intumuit, naveſque Sertorii complures ob levitatem in littus ſcopuloſum expulit obliquas: ipſe paucis navibus, quum mari per tempeſtatem & per hoſtes ſummoveretur terra, dies decem cum adverſis fluctibus & ſæva luctatus tempeſtate magno labore ſuſtinuit.

Ubi ceciderunt venti, delatus in inſulas quaſdam eſt diſperſas, ſitientes, ubi commoratus eſt. Ex quibus ſolvens tranſmiſſoque freto Gaditano, dextrorſum flectens ad eam Hiſpaniæ oram quæ expoſita oceano eſt, applicat paulo ſupra oſtia Betis, qui in oceanum Atlanticum ſe exonerans circumjectæ Hiſpaniæ nomen dedit. Hic nautæ quidam conveniunt eum, modo ex inſulis Atlanticis advecti. Sunt hæ duæ peranguſto divulſæ freto, & diſtant ab Africa duodecies centena millia paſſuum, Fortunatæ appellantur. Imbres habent moderatos, ſed raros, plerumque molles ventos & rorantes. Unde ſolum bonum eſt & uber non ſementi modo & plantis, ſed & ſua ſponte profundit fructum, qui copia & ſuavitate populum alere otioſum abunde citra laborem hominum & fatigationem valeat. Cœlum ambit has inſulas temporum moderatione & viciſſitudinis mediocritate lene. Nam qui ex hac plaga illud perflant Boreæ & Subſolani, propter tantum intervalli in locum delati vaſtum diſſipantur, & antequam eo perferantur, vim ſuam amittunt. Qui circumfunduntur marini, Cauri atque Zephyri, lentas pluvias ex pelago & raras afferentes, ſæpius autem humentibus ſerenitatibus refrigerantes, alunt le-

φησιν· ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων διῖχθαι πίστιν ἰσχυρὰν, αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον εἶναι πεδίον, καὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἴκησιν, ἣν Ὅμηρος ὕμνησεν.

Ταῦθ' ὁ Σερτώριος ἀκούσας, ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς νήσους, καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ, τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἀπάντων. αἰσθόμενοι δὲ οἱ Κίλικες, οὐθὲν εἰρήνης δεόμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύρων, εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν, Ἀσκάλιον τὸν Ἴφθα κατάξοντες ἐπὶ τὴν Μαυρουσίων βασιλείαν. οὐ μὴν ἀπέκαμεν ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸν Ἀσκάλιον διαπολεμοῦσιν ἔγνω βοηθεῖν, ὡς οἱ σὺν αὐτῷ καινήν τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρχὴν καὶ πράξεων ἑτέρων ὑπόθεσιν, μὴ διαλυθεῖεν ὑπὸ τῆς ἀπορίας. ἀσμένοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος εἴχετο ἔργου, καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἄσκαλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Πακκιανὸν ἐκπέμψαντος βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἄσκαλιν μετὰ δυνάμεως, συμβαλὼν ὁ Σερτώριος, τὸν μὲν Πακκιανὸν ἀπέκτεινεν, τὴν δὲ στρατιὰν κρατήσας προσηγάγετο· καὶ τὴν Τιγγύνην, εἰς ἣν ὁ Ἄσκαλις συνέφυγε μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐξεπολιόρκησεν. ἐνταῦθα τὸν Ἀνταῖον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κεῖσθαι, καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψεν, τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ μέγεθος. ἐντυχὼν δὲ τῷ σώματι πηχῶν ἑξήκοντα μῆκος, ὥς φασι, κατεπλάγη, καὶ σφάγιον ἐντεμὼν, συνέχωσε τὸ μνῆμα, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμήν τε καὶ φήμην συνηύξησε. Τιγγυνῆται δὲ μυθολογοῦσιν, Ἀνταίου τελευτήσαντος, τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν· Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον, βασιλεῦσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι· Σόφακος δὲ παῖδα γε-

νέσθαι

leniter. Unde fides uſque ad barbaros perlata firma eſt, campos Elyſios eo loco & beatorum ſedes, quas decantavit Homerus, eſſe.

Quibus intellectis, mirifico deſiderio Sertorius captus eſt illas inſulas incolendi atque in quiete vivendi, dominatu & bellis omnibus explicatus. Id ubi ſenſerunt Cilices, qui non quærebant pacem vel otium, ſed pecuniam & prædam, abnavigaverunt in Africam ut Aſcalim Iphthæ filium in regnum Mauritaniæ reducerent. Haud ſuccubuit tamen Sertorius, verum hoſtibus Aſcalis ſtatuit ſuccurrere, ut milites ſui, novæ ſpei oblata occaſione & rerum materia aliarum, ne inopia diſſiparentur. Quum eſſet Mauris adventus ejus gratus, operi manum admovit, victumque prœlio circumſedit Aſcalim. Paccianum a Sylla cum exercitu miſſum Aſcali ſubſidio occidit Sertorius in acie, victorque copias Pacciani ſibi adjunxit: oppidumque Tigennam, quo confugerat cum fratribus Aſcalis, expugnavit. Ibi Antæum tradunt Afri conditum, ejuſque tumulum eruit Sertorius, non habita barbaris fide ob magnitudinem. Ut autem corpus offendit ſexaginta cubitos (ut fama eſt) longum, obſtupuit, cæſiſque victimis tumulum adaggeravit, honoreſque & famam ejus amplificavit. Fabulantur Tigenenſes, Antæo defuncto uxorem ejus Tingen concubuiſſe cum Hercule, ex quibus editum Sophacem regnum ea in regione obtinuiſſe, atque oppido matris indidiſſe nomen. Sophacis Dio-

υἱέα Διόδωρον, ᾧ πολλὰ τῶν Λιβυκῶν ἐθνῶν ὑπήκουσεν, Ἑλληνικὸν ἔχοντι στράτευμα τῶν αὐτόθι κατῳκισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιανῶν καὶ Μυκηναίων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πάντων ἱστορικωτάτου βασιλέων. ἐκείνου γὰρ ἱστοροῦσι τοὺς προγόνους Διοδώρου καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι. Σερτώριος δὲ πάντων ἐγκρατὴς γενόμενος, τοὺς δεηθέντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχεν δεξάμενος διδόντων.

Ἐντεῦθεν ὅποι χρὴ τραπέσθαι βουλευόμενον ἐκάλουν Λυσιτανοί, πρέσβεις πέμψαντες ἐφ' ἡγεμονίᾳ· πάντως μὲν ἄρχοντος ἀξίωμα μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχοντος δεόμενοι πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνῳ δὲ πιστεύοντες αὐτοὺς μόνῳ, καὶ πυνθανόμενοι παρὰ τῶν συγγεγονότων τὸ ἦθος αὐτοῦ. λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος οὔτε ὑφ' ἡδονῆς, οὔτε ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι, φύσει δὲ ἀνέκπληκτος ὢν παρὰ τὰ δεινά, καὶ μέτριος εὐτυχίαν ἐνεγκεῖν· καὶ πρὸς μὲν εὐθυμαχίαν οὐδενὸς ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων· ὅσα δὲ κλωπείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας, περὶ τόπους ὀχυροὺς καὶ διαβάσεις τάχους δεομένας ἀπάτης τε καὶ ψευδῶν, ἐν δέοντι σοφιστὴς δεινότατος. ἐν δὲ ταῖς τιμαῖς τῶν ἀνδραγαθημάτων δαψιλὴς φαινόμενος, περὶ τὰς τιμωρίας ἐμετρίαζεν τῶν ἁμαρτημάτων. καίτοι δοκεῖ περὶ τὸν ἔσχατον αὐτοῦ βίον ὠμότητος καὶ βαρυθυμίας τὸ περὶ τοὺς ὁμήρους πραχθὲν ἔργον, ἀποδεῖξαι τὴν φύσιν οὐκ οὖσαν ἥμερον, ἀλλ' ἐπαμπεχομένην λογισμῷ διὰ

Diodorum filium fuiſſe, cui paruere complures Africæ urbes, exercitumque habuit Græcorum ex Olbianis & Mycenæis, quos illic collocaverat Hercules. Cæterum hæc in Jubæ gratiam dicta ſint regum omnium hiſtorici præſtantiſſimi. Illius enim majores Diodori & Sophacis tradunt poſteros fuiſſe. At Sertorius omnia in poteſtate tenens, ſupplices & eos qui ſe permittebant ipſius fidei, non violavit, immo bona, urbes, adminiſtrationem illis reddidit, neceſſaria tantum accepit ab ultro dantibus.

Deliberantem quo ſe verteret inde, Luſitani per legatos ad ſuſcipiendum imperium acciveré. Quærebant enim omnino hi contra Romanorum terrorem inſigni ducem autoritate & rerum uſu præditum, ſed uni ei fidebant, quod ab illis qui habuerant cum eo conſuetudinem, mores ejus didiciſſent. Perhibetur Sertorius neque lætitiæ neque timori facile patuiſſe, fuiſſe natura in periculis imperterritus, & ſecundam fortunam moderate tuliſſe; ad dimicandum ſignis collatis nemine ſui temporis ducum timidior: ubi vero in bello quid præripiendum eſſet ex occulto, aut præoccupanda loca munita, aut tranſeundum cum celeritate aut cum dolo & impoſtura, artifex in loco aſtutiſſimus. In tribuendis ob præclara facta honoribus prolixus extitit, & in ſuppliciis ob delicta exigendis moderatus; quamvis in calce vitæ exemplum quod edidit in obſides immanitatis & ſævitiæ, ingenium dicas aperuiſſe ejus non lene, ſed celatum ob neceſ-

4 ſitatem

διὰ τὴν ἀνάγκην. ἐμοὶ δ' ἀρετὴν μὲν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ λόγον συνεστῶσαν οὐκ ἄν ποτε δοκῇ τύχη τις ἐκστῆσαι πρὸς τοὐναντίον· ἄλλως δὲ, προαιρέσεις καὶ φύσεις χρηστὰς ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων παρ' ἀξίαν κακωθείσας, οὐκ ἀδύνατον τῷ δαίμονι συμμεταβαλεῖν τὸ ἦθος. ὃ καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν, ἤδη τῆς τύχης αὐτὸν ἐπιλειπούσης, ἐκτραχυνόμενον ὑπὸ τῶν πραγμάτων, γινόμενον πονηρὸν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε Λυσιτανῶν καλούντων, ἀπῆρεν ἐκ Λιβύης. καὶ τούτους συνέταττεν εὐθὺς αὐτοκράτωρ στρατηγὸς, καὶ τὴν ἐγγὺς Ἰβηρίαν ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλείστων ἑκουσίως προστιθεμένων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρᾶον αὐτοῦ καὶ δραστήριον. ἔστι δὲ ἃ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν ἐμηχανᾶτο· καὶ πρῶτόν γε πάντων, τὸ περὶ τὴν ἔλαφον. ἦν δὲ τοιόνδε. Σπάνος, ἀνὴρ δημότης τῶν ἐπὶ χώρας βιούντων, ἐλάφῳ νεοτόκῳ φευγούσῃ κυνηγέτας ἐπιτυχὼν, αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρὸν, ἐκπλαγεὶς τῇ καινότητι τῆς χρόας (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμβάνει διώξας. κατὰ τύχην δὲ Σερτωρίου τοῖς τόποις ἐναυλισαμένου, καὶ πᾶν ὅ τις ἐξ ἄγρας ἢ γεωργίας ἥκοι κομίζων δῶρον ἀσμένως δεχομένου, καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς θεραπεύοντας, ἐγχειρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρόν. ὁ δὲ δεξάμενος, αὐτίκα μὲν ἥδη μετρίως· χρόνῳ δὲ ποιησάμενος τιθασὸν οὕτω καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ καλοῦντος ἀκούειν, καὶ βαδίζοντί ποι παρακολουθεῖν, ὄχλου τε καὶ θορύβου παντὸς ἀνέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ μικρὸν ἐξεθείαζε, φάσκων Ἀρτέμιδος δῶρον τὴν ἔλαφον εἶναι· καὶ πολλὰ τῶν ἀδήλων ἐπεφήμιζεν αὐτῷ δη-

ſitatem ratione. Mihi vero ſinceram virtutem atque ratione recta firmatam nulla unquam fortuna videatur deflectere in contrarium poſſe. Alioquin tamen probos animos & ingenia magnis calamitatibus afflicta indigne, haud mirum ſit invertere cum caſu mores. Quod accidiſſe exiſtimo Sertorio, & deſtituente eum fortuna rebus exacerbatum evaſiſſe adverſus perfidos crudelem.

At tunc evocantibus eum Luſitanis deceſſit ex Africa, ac dux cum libera poteſtate delectum eorum habuit, finitimam Hiſpaniam ſubegit, pleriſque præſertim ob placidos ejus mores ſtrenuitatemque ſe ei conjungentibus: quædam etiam ipſe eſt vafre ad impoſturam & illecebras commentatus. Primum autem omnium illud de cerva, quod hujuſcemodi erat: Spanus, vir popularis, ex iis qui degebant ruri, incidens in cervam, quæ recens pepererat & venatorem fugiebat, non eſt illam aſſequutus, ſed hinnulum coloris raritate obſtupefactus (totus enim erat candidus) inſequutus cepit. Agebat forte illis in locis Sertorius. Cui, quum quicquid ſibi ex venatione aut ex agri fœtibus offerretur muneris exciperet comiter, & benigne remuneraret ſe colentes, donavit ille hinnulum, & accepit eum Sertorius. Fuit hic ei primum modice gratus: quem quum tempore cicuraſſet & domaſſet, adeo ut audiret vocantem, & pergentem aliquo ſequeretur, turbamque & ſtrepitum omnem ferret caſtrenſem, traxit rem paulatim in religionem, donum Dianæ cervam ferens, multaque arcana jactabat ab ea ſe edo-

δηλοῦν, γινώσκων εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν εἶναι φύσει τὸ βαρβαρικόν. ὁ δὲ καὶ προσετεχνᾶτο τοιάδε· γνοὺς γὰρ ἂν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμβεβληκότας ποι τῆς ὑπ' αὐτὸν χώρας, ἢ πόλιν ἀφιστάντας, προσεποιεῖτο τὴν ἔλαφον αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους διειλέχθαι, κελεύουσαν ἐν ἑτοίμῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν. αὖθις δὲ νίκην τινὰ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν ἀκούσας, τὸν μὲν ἄγγελον ἔκρυπτε, τὴν δὲ ἔλαφον ἐστεφανωμένην ἐπ' εὐαγγελίοις προῆγεν, εὐθυμεῖσθαι παρακαλῶν, καὶ τοῖς Θεοῖς θύειν, ὡς ἀγαθόν τι πευσομένους.

Οὕτω δὲ χειροήθεις ποιησάμενος αὐτοὺς, ἐχρῆτο πρὸς ἅπαντα μετεωτέροις, οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ λογισμῷ, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειθομένους· ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυρούντων τῷ παρὰ λόγον τὴν δύναμιν αὐξάνεσθαι. δισχιλίοις γὰρ ἑξακοσίοις οὓς ὠνόμαζε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακοσίοις Λιβύων εἰς Λυσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβᾶσιν, πελταστὰς τετρακισχιλίους Λυσιτανῶν καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους προσλαβὼν, ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς· ὑφ' οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχίλιοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχίλιοι, πόλεις δὲ ἀναρίθμηται τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἴκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ κεκτημένος. ἀλλ' ὅμως ἀσθενὴς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξάμενος, οὐ μόνον ἐθνῶν ἐκράτησεν μεγάλων, καὶ πόλεις εἷλεν πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατηγῶν, Κότταν μὲν ἐν τῷ περὶ τὴν Μελλαρίαν πορθμῷ κατεναυμάχησέν που· Φίδιον δὲ, τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς, περὶ τὸν Βαῖτιν ἐτρέψατο, δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων. Δομέτιον

edoceri. Quippe barbaros ſciebat natura in ſuperſtitionem eſſe proclives. Auxit hanc opinionem ille alio aſtu. Quum incurriſſe hoſtes occulte reſciviſſet aliquo in provinciam ſuam, aut oppidum ad defectionem ſolicitaſſe, cervam fingebat ſe in ſomnis alloquutam monuiſſe, ut paratas haberet copias. Alias intellecta legatorum ſuorum victoria, nuntium abſcondebat, ac cervam producebat ob fauſtum nuntium coronatam, gratulari jubens & Diis honorem habere, quod brevi aliquid eſſent audituri boni.

Ita manſuefactis uſus eſt ubique obſequentioribus, quod arbitrarentur non ab hominis ſe conſiliis peregrini, ſed a divino duce regi. Quod confirmabant res ipſæ ſtupendo virium incremento. Siquidem duobus millibus ſexcentis, quos nominabat Romanos, collectitiis Afris ſeptingentis, qui eum ſunt in Luſitaniam ſequuti, cetratorum Luſitanorum quatuor millibus adjunctis, & equitibus ſeptingentis, bellum geſſit cum quatuor Romanis imperatoribus, qui ſub ſignis habebant centum viginti millia peditum, ſex millia equitum, ſagittariorum & funditorum duo millia, cum urbibus innumerabilibus, quum viginti ſolum in univerſum ipſe initio teneret. Attamen viribus auſpicatus tam infirmis & exiguis, non modo magnas gentes domuit, & urbes multas redegit in poteſtatem, verum etiam ex adverſarum partium ducibus Cottam in freto apud Mellariam pugna navali contudit: Aufidium, qui Bæticam cum imperio obtinebat, ad Bætin fudit fugavitque, cæſis duobus millibus Romanorum: Domitium

μέτιον δὲ καὶ Λούσιον, ἀνθύπατον ὄντα τῆς ἑτέρας Ἰβηρίας, διὰ τοῦ ταμίου καταγωνισάμενος, καὶ Θωράνιον ἄλλον ἡγεμόνα τῶν ὑπὸ Μετέλλου πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως ἀνεῖλεν. αὐτόν τε τὸν Μέτελλον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλμασι περιβαλὼν, εἰς τοσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε Λεύκιον μὲν Λόλλιον ἐκ τῆς περὶ Ναρβῶνα Γαλατίας ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθὸν, Πομπήϊον δὲ Μάγνον ἐκ Ῥώμης κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. οὐ γὰρ εἶχεν ὁ Μέτελλος ὅ,τι χρήσαιτο προσπολεμῶν ἀνδρὶ τολμητῇ, πάσης ἐξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μεταβαλλομένῳ μεταβολὴν εὐσταλίᾳ καὶ κουφότητι τῆς Ἰβηρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὁπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητὴς γεγονὼς ἀγώνων, καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῦς καὶ μονίμου φάλαγγος, ὤσασθαι μὲν εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους καὶ καταβαλεῖν ἄριστα γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ καὶ συνηρτῆσθαι διώξεσι καὶ φυγαῖς ἀπαύστοις ἀνθρώπων ὑπηνεμίων, καὶ λιμὸν ἀνέχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπυρον καὶ ἄσκηνον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης.

Ἔτι δὲ αὐτὸς μὲν ἤδη πρεσβύτερος ἦν, καί τι καὶ πρὸς ἀνειμένην ἤδη καὶ τρυφερὰν δίαιταν ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐνδεδωκώς· τῷ δὲ Σερτωρίῳ συνειστήκει πνεύματος ἀκμαίου γέμοντι, καὶ κατεσκευασμένον ἔχοντι θαυμασίως τὸ σῶμα ῥώμῃ καὶ τάχει καὶ λιτότητι. μέθης μὲν γὰρ οὐδὲ ῥαθυμῶν ἥπτετο· πόνους δὲ μεγάλους καὶ μακρὰς ὁδοιπορίας καὶ συνεχεῖς ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἴθιστο καὶ φαύλοις ἀρκούμενος σιτίοις διαφέρειν. πλάνοις δὲ χρώμενος ἀεὶ καὶ κυνηγεσίοις, ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως, φεύγοντι, καὶ διώ-

tium & Luſium, alterius Hiſpaniæ proconſulem, per quæſtorem ſuum ſuperavit: Thoranium Metelli legatum cum exercitu oppreſſit. Ipſum etiam Metellum, ſummum illius memoriæ virum & clariſſimum, non paucis implicatum offenſionibus, ad eas redegit anguſtias, ut L. Lollius e Gallia Narbonenſi cogeretur ſuppetias ei venire, ac Pompeius Magnus illuc cum exercitu ab urbe propere mitteretur. Neque enim expedire Metellus poterat, qua ratione bellum gereret cum homine audace, qui omni ſe explicaret aperta pugna, atque in omnem ſpeciem verteret expedito & levi Hiſpano milite: quum ipſe in ſtatariis eſſet & legitimis pugnis verſatus, graviſque & ſtabilis dux agminis, quod impellere conferentes ſigna hoſtes ac proſternere optime didiciſſet: montes vero ſcandere & tergis inhærere inceſſanter fugientium hominum pedibus velocium, famem tolerare, vivere ſine pane & tentoriis, ut illi, non valeret.

Ad hæc erat ipſe jam gravior annis, ſeque ex multis & magnis certaminibus ad remiſſam transtulerat & delicatam vitam. Cum Sertorio autem committebatur, vividorum pleno ſpirituum, cui mirifice præparatum corpus erat robore, agilitate, ſobrietate. Vinolentiæ vero ne per otium quidem ſe dedebat. Ingentes labores, prolixa itinera, perpetuas vigilias anguſto & vili contentus victu aſſueverat ferre. Aſſidue vagans & venans, ubi per otium liceret, quemadmodum eludendus fugienti ſibi, quemadmodum cingendus inſectanti hoſtis eſſet,

διώκοντι, κυκλώσεως, ἀβάτων τε καὶ βασίμων τόπων ἐμπειρίαν προσειλήφει. διὸ τῷ μὲν εἰργομένῳ μάχης, ὅσα νικώμενοι πάσχουσιν ἄνθρωποι, βλάπτεσθαι συνέβαινεν· ὁ δὲ τῷ φεύγειν εἶχεν τὰ τῶν διωκόντων. καὶ γὰρ ὑδρείας ἀπέκοπτεν, καὶ σιτολογίας εἶργε, καὶ προϊόντι μὲν ἐμποδὼν ἦν, ἐκίνει δὲ ἱδρυνθέντα· πολιορκοῦντι δὲ ἄλλους ἐπιφαινόμενος, ἀντεπολιόρκει ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἀπορίαις. ὥστε τοὺς στρατιώτας ἀπαγορεύειν, καὶ τοῦ Σερτωρίου μονομαχῆσαι προκαλουμένου τὸν Μέτελλον, βοᾶν καὶ κελεύειν μάχεσθαι στρατηγὸν στρατηγῷ, καὶ Ῥωμαῖον Ῥωμαίῳ, ἀναδυόμενον δὲ χλευάζειν. ὁ δὲ τούτων μὲν, εὖ ποιῶν, κατεγέλα· στρατηγοῦ γὰρ, ὡς ἔφη Θεόφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν στρατηγὸν, οὐ πελταστοῦ τοῦ τυχόντος. ὁρῶν δὲ τοὺς Λαγγοβρίτας οὐ μικρὰ τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομένους, δίψῃ δὲ ὄντας εὐαλώτους, (ἓν γὰρ ἦν αὐτοῖς φρέαρ ἐν τῇ πόλει, τῶν δ' ἐν τοῖς προαστείοις καὶ παρὰ τὰ τείχη ναμάτων ὁ πολιορκῶν ἐπικρατεῖν ἔμελλεν) ἧκεν ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς ἡμέραις δυσὶν συναιρήσων τὴν πολιορκίαν, ὕδατος οὐκ ὄντος. διὸ καὶ πέντε ἡμερῶν ἐπιφέρεσθαι σιτία μόνον προείρητο τοῖς στρατιώταις. ὁ Σερτώριος δ' ὀξέως βοηθήσας, ἐκέλευσεν δισχιλίους ἀσκοὺς ὕδατος ἐμπλῆσαι, καθ' ἕκαστον ἀσκὸν ἀργύριον συχνὸν τάξας. καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ Μαυρουσίων ὑφισταμένων τὸ ἔργον, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας εὐρώστους ἅμα καὶ ποδώκεις, ἔπεμψε διὰ τῆς ὀρεινῆς, κελεύσας, ὅταν παραδῶσι τοὺς ἀσκοὺς τοῖς ἐν τῇ πόλει, τὸν ἄχρηστον ὑπεξαγαγεῖν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῇ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ποτόν. ἐκπύστου δὲ τούτου γενομένου πρὸς τὸν Μέτελλον,

ſet, locorumque aviorum & patentium comparaverat experimentum. Quapropter Metello, non facta pugnandi copia, quicquid victi patiuntur incommodi inferebatur, Sertorius vero commoda in fugiendo habebat inſectantium. Aquationibus enim arcebat eum, frumentationibus prohibebat, progredienti obſiſtebat, infeſtabat ſedentem, obſidenti alios imminens invicem obſidebat cum commeatus inopia; ut milites fatiſcerent, & Sertorio Metellum ut congrederetur unus ſecum provocante, occlamarent juberentque, dux cum duce, Romanus cum Romano ut congrederetur, probriſque proſcinderent detrectantem, quos merito deriſit Metellus. Ducis enim (ut ait Theophraſtus) obeunda mors duci eſt, non gregarii militis. Advertens autem Lagobritas, qui non parum præſidii Sertorio ferebant, facile capi ſiti poſſe, (nam unicus in urbe erat puteus: rivuli autem & fontes qui in ſuburbiis extabant & ſub mœnibus, in poteſtate futuri erant obſidentis) ad oppidum movit, biduo ſperans ſe capturum aquæ penuria urbem. Quare edictum fuerat militibus, ut quinque tantum dierum cibaria ſecum ferrent. At Sertorius huic rei providere maturans, bis mille utres aqua jubet impleri, magno præmio in ſingulos utres pronuntiato. Quod frequentes Hiſpani, frequentes item Mauri ſuſcipiunt, ex quibus delectos viros valentes pariter & pernices mittit per montana, edicitque iis ubi tradiderint utres illis qui tenent urbem, inutilem turbam ut educant, quo potus affatim ſit oppidi defenſoribus. Quam rem Metellus, ut fuit

τελλον, ἤχθετο μὲν, ἤδη τὰ ἐπιτήδεια τῶν στρατιωτῶν ὑπαναλωκότων· ἐξέπεμψε δὲ ἐπὶ σιτολογίαν Ἀκύϊνον ἑξακισχιλίων ἡγούμενον. αἰσθόμενος δὲ ὁ Σερτώριος, καὶ προλοχίσας τὴν ὁδὸν, ἐπανερχομένῳ τῷ Ἀκυΐνῳ τρισχιλίους ἄνδρας ἔκ τινος συσκίου χαράδρας ἐπανίστησιν. αὐτὸς δὲ κατὰ στόμα προσβαλὼν τρέπεται, καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει ζῶντας. Ἀκύϊνον δὲ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τὸν ἵππον ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος, αἰσχρῶς ἀπῄει, πολλὰ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων.

Ἔκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπᾶτο παρὰ τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος, καὶ ὅτι Ῥωμαϊκοῖς ὁπλισμοῖς καὶ τάξεσι καὶ συνθήμασιν, ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς, ἀντὶ λῃστηρίου μεγάλου στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. ἔτι δ' ἀργύρῳ χρώμενος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κράνη τε κατεκόσμει, καὶ θυρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλεν, καὶ χλαμύσιν ἀνθιναῖς καὶ χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων, καὶ χορηγῶν εἰς ταῦτα καὶ συμφιλοκαλῶν ἐδημαγώγει. μάλιστα δὲ εἷλεν αὐτοὺς τὰ τῶν παίδων. τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὄσκαν πόλιν μεγάλην, διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων, ἔργῳ μὲν ἐξωμηρεύσατο, λόγῳ δὲ ἐπαίδευεν, ὡς ἀνδράσι γενομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς. οἱ δὲ πατέρες ἥδοντο θαυμαστῶς, τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες μάλα κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα, καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τελοῦντα, καὶ πολλάκις ἀποδείξεις λαμβάνοντα, καὶ γέρα τοῖς

ἀξί-

fuit ad ſe delata, moleſte tulit, quod deficerent jam neceſſaria milites. Itaque Aquinum cum ſex millibus militum frumentatum mittit. Id ſentiens Sertorius, inſidet viam occulte, atque in redeuntem Aquinum tria millia militum ex nemoroſo torrentis alveo immittit. Ipſe in frontem incurrens profligat eos, partim occidit, partim vivos capit. Metellus Aquino recepto qui cum armis etiam equum amiſerat, fœde ſolvit obſidionem, multis convitiis ab Hiſpanis laceratus.

Hinc Sertorium habebant in admiratione & amore proſequebantur barbari, præterea quod Romanis armis, ordinibus, ſignis, detrahens ipſis fiduciam illam virium inſanam & belluinam, pro magna latronum manu in formam exercitus redegiſſet copias ſuas. Jam argento affatim præbito & auro galeas eorum exornavit, & ſcuta variis diſtinxit ornamentis, chlamydeſque pictas & tunicas uſurpare eos docens, atque in id ſuppeditans & ſerviens illorum gloriæ, influebat in eorum animos. Præcipue cepit eos puerorum diſciplina. Nam ex parentibus ſibi gentibus nobiliſſimam juventutem in Oſcam amplam urbem contraxit, iiſque doctores præfecit literarum Græcarum & Latinarum. Ita illos revera obſides habebat, verbo erudiebat, oſtendens, ubi creviſſent, civitate Romana eos donaturum ſe, atque ad honores provecturum. Quorum genitores mire delectabantur, quod filios conſpicerent prætextatos, decore ad ludum literarium commeantes, pendentem pro his ſalarium Sertorium, crebro periculum de eorum profectibus

ἀξίοις νέμοντα, καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωρούμενον, ἃ Ῥωμαῖοι βούλλας καλοῦσιν. ἔθους δ' ὄντος Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναποθνήσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων κατάσπεισιν ὀνομαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἑταίρων, Σερτωρίῳ δὲ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεσπεικότων ἑαυτοὺς ἠκολούθουν. λέγεται δὲ πρός τινι πόλει τροπῆς γινομένης, καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, τοὺς Ἴβηρας ἀμελήσαντας αὐτῶν, τὸν Σερτώριον σώζειν, καὶ τοῖς ὤμοις ἐπαραμένους, ἄλλους πρὸ ἄλλων, ἀνακουφίσαι πρὸς τὰ τείχη· γινομένου δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος, οὕτω τρέπεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν.

Οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἴβηρσιν ἦν ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατευομένοις. Περπέννα γοῦν Οὐέντωνος, ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτωρίῳ στάσεως, εἰς Ἰβηρίαν παραγινομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγάλης δυνάμεως, ἰδίᾳ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκότος πολεμεῖν πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐδυσχέραινον οἱ στρατιῶται, καὶ πολὺς ἦν τοῦ Σερτωρίου λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὸν Περπένναν ἀνιῶν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ τετυφωμένον. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ Πομπήϊος ἠγγέλλετο τὴν Πυρήνην ὑπερβάλλων, ἀναλαβόντες οἱ στρατιῶται τὰ ὅπλα, καὶ τὰ σημεῖα τῶν τάξεων ἀναρπάσαντες, κατεβόησαν τοῦ Περπέννα, κελεύοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς· εἰ δὲ μὴ, καταλιπόντες ἐκεῖνον ἠπείλουν αὐτοὶ βαδιεῖσθαι πρὸς ἄνδρα σώζεσθαι καὶ σώζειν δυνάμενον. συγχωρήσας δὲ ὁ Περπέννας ἤγαγεν αὐτοὺς, καὶ συνέμιξε τῷ Σερτωρίῳ, πεντήκοντα καὶ τρεῖς ἔχων σπείρας.

Σερ-

ctibus facientem, præmiaque meritis tribuentem, & aureas bullas donantem. Erat autem in Hiſpania mos, ut cohors prætoria una cum cadente imperatore mortem obiret, quod vocabant illius regionis barbari devotionem. Cæteros imperatores pauci ſtipatores & amici, Sertorium multa millia mortalium, qui ſeſe devoverant cum eo morituros, ſequebantur. Fama eſt, quum prope oppidum quoddam eſſent fuſi, inſtantibus hoſtibus, ſui immemores Hiſpanos, ut Sertorium ſervarent, elaboraſſe, humeriſque eum ſuſtollentes alios præ aliis extuliſſe in murum. Collocato jam in tuto imperatore, tum denique fugæ quemque conſuluiſſe.

Neque Hiſpanis tantum acceptus fuit, verum etiam militibus Italicis. Quippe quum Perpenna Vento, qui partium Sertorii erat, in Hiſpaniam cum vi magna pecuniæ atque ingenti manu adveniſſet, ac bellum ſtatuiſſet cum Metello per ſe gerere, frendebant milites, multuſque erat in ore militum Sertorius, quod quidem Perpennam nobilitate inflatum & opibus mordebat. Ubi vero Pompeium tandem allatum eſt ſaltum Pyrenæum tranſcendere, milites captis armis & ſignis legionum ſublatis, obſtrepuerunt Perpennæ, jubentes ut ad Sertorium duceret: ſin minus, relicturos ipſum, atque ad Sertorium, qui & ſe & alios ſervare noſſet, denuntiarunt ſe profecturos. Quorum poſtulatis cedens, caſtra Perpenna movit, & Sertorio ſe cum quinquaginta tribus cohortibus conjunxit.

Ser-

Σερτωρίῳ δὲ, τῶν ἐντὸς Ἴβηρος αὐτῷ ποταμοῦ πάντων ὁμοῦ τι προστιθεμένων, πλήθει μὲν ἦν μέγας· ἐπέῤῥεον γὰρ ἀεὶ καὶ συνεφέροντο πανταχόθεν πρὸς αὐτόν· ἀταξίᾳ δὲ βαρβαρικῇ καὶ θρασύτητι ταραττόμενος, ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις βοώντων, καὶ τὴν τριβὴν δυσανασχετούντων, ἐπειρᾶτο παραμυθεῖσθαι διὰ λόγων. ὡς δὲ ἑώρα χαλεπαίνοντας καὶ βιαζομένους ἀκαίρως, προήκατο καὶ περιεῖδε συμπλεκομένους τοῖς πολεμίοις· ἐν οἷς οὐ παντελῶς συντριβέντας, ἀλλὰ πληγὰς λαβόντας, ἤλπιζε πρὸς τὰ λοιπὰ κατηκόους μᾶλλον ἕξειν. ὧν δὲ εἴκαζε γινομένων, ἐπιβοηθήσας, ἀνέλαβέν τε φεύγοντας αὐτοὺς, καὶ κατέστησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ στρατόπεδον. βουλόμενος δὲ καὶ τὴν ἀθυμίαν ἀφελεῖν, μεθ᾽ ἡμέρας ὀλίγας πάνδημον ἐκκλησίαν ἀθροίσας, ἵππους εἰσήγαγεν δύο, τὸν μὲν, ἀσθενῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δὲ ἕτερον, εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ μέγας ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος, τῷ δὲ ἰσχυρῷ μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς, ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν τοῦ ἵππου τὴν κέρκον, ὡς ἀποῤῥήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἀσθενὴς, τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν, οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν, ἀπεῖπεν, ὁ δὲ ἀσθενὴς, ἀκαρεῖ καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, Ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων, ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν. ἄμα-

χον

Sertorius autem, quum cuncti prope citra Iberum fluvium Hiſpani tranſirent ad partes ejus, numero quidem ingens erat: ſiquidem confluebant coacervabanturque ad eum undique; verum confuſione barbarica & ferocia clamantium, adoriretur hoſtes, & moram non ferentium commotus, ſtudebat eos verbis placare. Ut vero frementes vidit & importune inſtantes, connivit permiſitque ſigna ut conferrent cum hoſtibus: ubi non ſemel oppreſſos, ſed caſtigatos ſperavit in poſterum magis dicto ſibi audientes fore. Quum res, ut conjecerat, cecidiſſet, ſubvenit eis, effuſoſque collegit, ac reduxit ſalvos in caſtra. Quibus ut detraheret animi mæſtitiam, concione advocata totius exercitus, duos equos introduxit, infirmum prorſus alterum & annis jam confectum, alterum ingentem & validum, caudæque denſitate & pulchritudine ſetarum inſignem. Aſſiſtebat infirmo vir ingens & robuſtus, valenti alter puſillus & nulla ſpecie roboris. Signo his dato, fortis ille caudam pariter ambabus manibus quaſi evulſurus eam ad ſe magna traxit vi, imbecillus ſingulatim pilos carpſit. Quum igitur ille ingenti labore nequicquam confeciſſet ſe, excitatoque magno ſpectatorum riſu fatigatus eſſet, imbecillus vero brevi ſpatio citra negotium denudaſſet caudam fortis equi ſetis, exſurgens Sertorius, Cernitiſne, inquit, ſocii, perſeverantia plus effici quam violentia, multaque quæ ſimul opprimi nequeunt, atteri paulatim? Eſt

enim

χον γὰρ τὸ ἐνδελεχὲς, ᾧ πᾶσαν ἐπιὼν ὁ χρόνος αἱρεῖ καὶ κατεργάζεται δύναμιν, εὐμενὴς ὢν σύμμαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, τοῖς δὲ ἀκαίρως ἐπειγομένοις πολεμιώτατος. τοιαῦτα μὲν ὁ Σερτώριος ἑκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις, διεπαιδαγώγει τὸν καιρόν.

Οὐδενὸς δὲ ἧττον αὐτοῦ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθαυμάσθη τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς. εἰσὶν δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγώνιον ποταμὸν, οὐκ ἄστεσιν οὐδὲ κώμαις ἐνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν εὐμεγέθης καὶ ὑψηλὸς, ἄντρα καὶ κοιλώματα πετρῶν βλέποντα πρὸς βορέαν περιέχων. ἡ δ' ὑποκειμένη πᾶσα χώρα πηλὸν ἀργιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαυνότητος εὔθρυπτον ἀναδίδωσιν, οὔτε τοὺς ἐπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτερὰν, καὶ μικρὸν ἁψαμένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν ἐπὶ πολὺ διαχεομένην. τῶν οὖν βαρβάρων, ὁσάκις φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια, καὶ τὴν λείαν εἴσω συναγαγόντες ἀτρεμοῖεν, ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ βίας· τὸν δὲ Σερτώριον, τότε διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ Μετέλλου, καὶ καταστρατοπεδεύσαντα παρὰ τὸν λόφον ὑπερφρονούντων, ὡς κεκρατημένον, εἴτε ὑπ' ὀργῆς ἐκεῖνος, εἴτε τὸ μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος, ἅμ' ἡμέρᾳ προσελάσας, κατεσκέπτετο τὸν τόπον. οὐδαμόθεν δὲ προσβολὴν ἔχοντος, ἄλλως δ' ἀλύων, καὶ κεναῖς χρώμενος ἀπειλαῖς, ὁρᾷ τῆς γῆς ἐκείνης κονιορτὸν ἄνω πολὺν ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. τέτραπται μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν· ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρκτου ῥέων ἄνεμος, ὃν καικίαν ἔνιοι καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα, καὶ πλεῖστός ἐστιν τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων καὶ νιφοβόλων συμφυσώ-

enim aſſiduitatis vis invicta, qua omnes invadens tempus evertit & conficit vires, placideque aſſiſtit iis qui conſilio ejus operiuntur opportunitatem: at intempeſtive urgentibus eſt inimiciſſimum. Talia contexens Sertorius in dies barbaris ſolamina, accommodabat ſe temporum articulis.

Quod vero adverſus Characitanos geſſit, nulli conceſſit bellico ejus facto. Populus eſt flumini Tago impoſitus. Non oppida incolunt nec vicos, ſed ingens eſt collis & excelſus, antra ſpecuſque in petris aquiloni objecta obtinens. Subjectus ager omnis limum argilloſum & ſolum habet ob fungoſitatem friabile, quod nec ingredientes ſuſtinere valeat, & ſi paululum contrectetur, calcis vivæ vel cineris modo late diſpergatur. Igitur, quia barbari, quoties belli metu in illas ſpeluncas ſe abdentes, præda eo congeſta, conquieſcerent, ab omni erant vi tuti, & Sertorium tunc a Metello ſemotum & conſidentem circa eum collem, ut victum deſpiciebant; ſive ira exarſit, ſive ne fugere videretur, primo diluculo advectus eo & contemplatus eſt locum. Qui quum nulla parte præberet acceſſum, nequicquam huc illuc ſe ferens, animo languido atque inanibus utens minis, vim pulveris videt a vento in illos ex terra ſuſtolli. Speluncæ enim in ſeptentrionem (ut dixi) ſunt obverſæ. Qui vero ex ſeptentrionibus ſpirat ventus, quem Cæciam aliqui nominant, dominatur ibi maxime, & frequentiſſimus inter ventos illic eſt, qui ex uliginoſis campis & nivoſis collectus montibus

σώμενος ὀρῶν. τότε δὲ καὶ θέρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος τῇ τῶν ὑπαρκτίων ἀνέσει πάγων, ἥδιστος ἐπέπνει, καὶ κατεῖχεν αὐτούς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. ταῦτα δὴ συλλογιζόμενος ὁ Σερτώριος, καὶ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀκούων, ἐκέλευσεν τοὺς στρατιώτας, τῆς ἀραιᾶς καὶ τεφρώδους γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ παραφέροντας κατ' ἀντικρὺ τοῦ λόφου θῖνα ποιεῖν· ἣν οἱ βάρβαροι χώματος ἐπ' αὐτοὺς εἶναι κατασκευὴν ὑπονοοῦντες, ἐχλεύαζον. τότε μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς ἀπήγαγεν, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, πρῶτον μὲν αὔρα μαλακὴ προσανέπνει, διακινοῦσα τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ λειότατον, ὥσπερ ἄχνην, σκιδνάμενον· ἔπειτα σοβαροῦ τοῦ καικίου πρὸς τὸν ἥλιον ἐκχεομένου, καὶ τῶν λόφων κονιωμένων, ἐπιστάντες οἱ στρατιῶται τόν τε χοῦν ἀνέτρεπον διὰ βάθους, καὶ τὸν πηλὸν ἔκοπτον. ἔνιοι δὲ καὶ τοὺς ἵππους ἄνω καὶ κάτω διεξήλασαν, ἀνιστάντες τὸ χαύνωμα, καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. ἡ δὲ ὑπολαμβάνουσα πᾶν τὸ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον ἄνω, προσέβαλλε τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων, κατὰ θύρας δεχομένοις τὸν καικίαν. οἱ δὲ, ἅτε δὴ τῶν σπηλαίων μίαν ἐκείνην ἀναπνοὴν ἐχόντων, ᾗ τὸ πνεῦμα προσέπιπτεν, ταχὺ μὲν ἀπεσκοτοῦντο τὰς ὄψεις, ταχὺ δ' ἀνεπίμπλαντο πνιγώδους ἄσθματος, τραχὺν ἀέρα καὶ πολλῇ κόνει συμπεφυρμένον ἕλκοντες. ὅθεν ἡμέρας δύο μόλις ἀνασχόμενοι, τῇ τρίτῃ παρέδωκαν ἑαυτοὺς, οὐ τοσοῦτον Σερτωρίῳ δυνάμεως, ὅσον δόξης προσθέντες, ὡς τὰ δι' ὅπλων ἀνάλωτα, σοφίᾳ κατεργασαμένῳ.

Μέχρι

bus afflat. At tunc adulta æſtate invaleſcens, ſeptentrionalique colliqueſcente coaleſcens glacie, gratiſſimus adſpirabat, illoſque & armenta eorum interdiu refocillabat. Id Sertorius animo revolvens atque ab incolis doctus, militibus imperat ut ſpongioſæ illius & cineritiæ telluris avellant fragmenta, comportataque ex oppoſito colli in tumulum excitent; quem aggeris barbari eſſe in ſe molitionem rati, irridebant eum. Ac tunc quidem, quum ad noctem uſque in opere perſeveraſſent milites, reduxit eos in caſtra. Ubi diluxit, primum mollis aſpiravit aura, congeſtæ terræ leviſſimum velut ſcobem movens diffundenſque. Mox acri cum ſole increbeſcente vento, quum colles pulvere implerentur, intenti milites cumulum ab imo ſubruerunt, concideruntque limum. Aliqui equos ſurſum deorſum egerunt ad excitandam raram tellurem, atque in ſublime vento dandam. Qui excipiens quicquid comminutum eſſet & ferretur in aera, in barbarorum conjiciebat ædificia in Cæciam foribus obverſa. Ita barbarorum oculis (nempe ſpeluncæ unum illum ſpiritus ductum habebant, qua accidebat ventus) cito offuſa caligo eſt, cito ſuffocante anhelatione correpti ſunt, aſperam multoque commiſtam pulvere haurientes auram. Itaque quum ægre duos dies ſuſtinuiſſent, tertio deditionem fecere, non tantum viribus Sertorium, quantum gloria cumulantes; quod armis inexpugnabilia confeciſſet conſilio.

Μέχρι μὲν οὖν τοῖς περὶ Μέτελλον ἐπολέμει, τὰ πλεῖστα κατευτυχεῖν ἐδόκει, γήρᾳ καὶ φυσικῇ βραδυτῆτι τοῦ Μετέλλου πρὸς ἄνδρα τολμητὴν, καὶ λῃστρικῆς μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς ἡγούμενον δυνάμεως οὐκ ἀναφέροντος· ἐπεὶ δὲ καὶ Πομπηΐῳ τὴν Πυρήνην ὑπερβάλλοντι παραστρατοπεδεύσας, καὶ πᾶσαν ἅμα μὲν διδοὺς, ἅμα δὲ λαμβάνων στρατηγικῶν παλαισμάτων πεῖραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος πλέον εἶχε, κομιδῇ διεβοήθη μέχρι Ῥώμης, ὡς δεινότατος ὢν πόλεμον μεταχειρίσασθαι τῶν τότε στρατηγῶν. οὐ γάρ τι μικρὸν ἦν τὸ Πομπηΐου κλέος, ἀλλ' ἤνθει τότε μάλιστα πρὸς δόξαν ἐκ τῶν περὶ Σύλλαν ἀνδραγαθημάτων, ἐφ' οἷς καὶ Μάγνος ὑπ' αὐτοῦ, τουτέστι μέγας, ἐπωνομάσθη· τιμῶν τε θριαμβικῶν οὔπω γενειῶν ἔτυχεν. ὅθεν καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ Σερτωρίῳ πόλεων ἀποβλέψασαι πρὸς αὐτὸν, ὁρμὴν μεταβολῆς ἔσχον, εἶτα ἐπαύσαντο, τοῦ περὶ Λαύρωνα πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκοῦντος αὐτοὺς, ἧκε Πομπήϊος πανστρατιᾷ βοηθήσων, εἶτα ὁ μὲν λόφον εὖ δοκοῦντα πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προληψόμενος, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσων ἠπείγετο. τοῦ δὲ Σερτωρίου φθάσαντος, ἐπιστήσας τὸν στρατὸν ὁ Πομπήϊος, ἔχαιρε τῇ συντυχίᾳ, νομίζων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ἀπειλῆφθαι τὸν Σερτώριον· καὶ πρὸς τοὺς Λαυρωνίτας εἰσέπεμψε, θαῤῥεῖν κελεύων, καὶ καθῆσθαι περὶ τὰ τείχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερτώριον. ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασεν, καὶ τὸν Σύλλα μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπήϊον ἐπισκώπτων προσηγόρευεν) αὐτὸς ἔφη δι-

Porro quantiſper geſſit cum Metello bellum, ſuccedere ei plerumque res videbantur, cum ob ſenium Metellus & inſitam tarditatem adverſus virum ferocem, qui latronum potius quam militum exercitum duceret, non valeret aſſurgere. At poſtquam trajicienti ſaltum Pyrenæum Pompeio caſtra contulit, ſimulque luctarum bellicarum factum utrinque periculum eſt, technisque in hoſtem moliendis & cavendis tulit palmam, fama nominis ejus late eſt Romam uſque diſperſa, inter omnes ejus ætatis imperatores eum ſcientia militari eſſe præſtantiſſimum. Neque enim laus erat exigua Pompeii, verum tunc ex partis bello Syllano victoriis maxime florebat ad gloriam: quamobrem cognomen a Sylla accepit Magni, honoresque aſſequutus etiamnum imberbis eſt triumphales. Unde multæ, quæ parebant Sertorio, urbes Pompeium reſpicientes, tranſitionem ad illum moliebantur, mox ex inſperato ad Lauronem caſu mutaverunt ſententiam. Nam quum eam urbem obſideret Sertorius, movit eo omnibus copiis Pompeius ad ferendam ei opem. Inde Sertorius ad occupandum tumulum, qui erat adverſus urbem opportunus, alter ad id prohibendum properabat. Quum prævenisſet Sertorius, Pompeius admoto exercitu gaviſus eſt ita cecidiſſe, inter urbem & copias ſuas Sertorium ratus deprehenſum, miſſiſque ad Lauronitas nuntiis, bono animo eos eſſe juſſit, atque in muris conſidere ſpectantes Sertorium obſideri. Sertorius eo nuntiato riſit, & ſe diſcipulum Syllæ (ita enim Pompeium per ludibrium appellabat) ait do-

διδάξειν, ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν κατόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. ταῦτα δὲ λέγων, ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἑξακισχιλίους ὁπλίτας ὑπ' αὐτοῦ καταλελειμμένους ἐπὶ τοῦ προτέρου χάρακος, ὅθεν ὁρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λόφον· ὅπως ἐπὶ σφᾶς τρεπομένῳ τῷ Πομπηΐῳ κατὰ νώτου προσπέσοιεν. ὃ δὴ καὶ Πομπήϊος ὀψὲ μάλα συμφρονήσας, ἐπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάῤῥει, κύκλωσιν δεδοικὼς, ἀπολιπεῖν δὲ ᾐσχύνετο κινδυνεύοντας ἀνθρώπους· παρὼν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὁρᾶν ἀπολλυμένους. ἀπέγνωσαν γὰρ αὑτοὺς οἱ βάρβαροι, καὶ τῷ Σερτωρίῳ παρέδωκαν. ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφείσατο, καὶ πάντας ἀφῆκεν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησεν, οὐχ ὑπ' ὀργῆς οὐδ' ὠμότητος (ἐλάχιστα γὰρ δοκεῖ θυμῷ χαρίσασθαι τῶν στρατηγῶν οὗτος ἀνὴρ) ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ κατηφείᾳ τῶν τεθαυμακότων Πομπήϊον· ἵνα ᾖ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρὼν ἐγγὺς καὶ μονονοὺ θερμαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμάχων οὐ προσήμυνεν.

Ἧτται μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείονες συνέβαινον, αὐτὸν μὲν ἀήττητον ἀεὶ φυλάττοντι, καὶ τοὺς καθ' αὑτὸν, θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας. ἐκ δὲ ὧν ἐπηνωρθοῦτο τὰς ἥττας, μᾶλλον ἐθαυμάζετο νικώντων τῶν ἀντιστρατήγων, οἷον ἐν τῇ περὶ Σούκρωνι μάχῃ πρὸς Πομπήϊον, καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ Τουττίαν, πρός τε τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. ἡ μὲν οὖν περὶ Σούκρωνι μάχη λέγεται γενέσθαι τοῦ Πομπηΐου κατεπείξαντος, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. ὁ δὲ Σερτώριος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπηΐῳ, πρὶν ἐπελθεῖν τὸν Μέτελ-

τελ-

doctum, debere imperatorem plus reſpicere quam proſpicere. Simul ut hæc dixit, oſtendit obſeſſis ſex millia peditum ab ſe relicta in prioribus caſtris, ex quibus egreſſus tumulum illum occupaverat, quo verſum in ſe a tergo aggrederentur Pompeium. Quod admodum ſero Pompeius animadvertens, quum adoriri Sertorium non auderet, quod metueret ne circumveniretur, relinquere autem periclitantes ſocios verecundia deterreretur, præſens & deſidens ſpectator eſſe cogebatur pereuntium. Deplorata enim re ſua, barbari in deditionem ſe Sertorii permiſere: quorum vitæ pepercit, dimiſitque cunctos. Urbem vero incendit, nulla quidem ira aut crudelitate, (quippe inter imperatores minime indulſit hic vir iræ) ſed ad pudorem & opprobrium eorum qui Pompeium in admiratione habebant; ut increbreſceret inter barbaros fama, aſſidentem & tantum non calefactum ſociorum incendio non ſuccurriſſe illum.

Clades quidem Sertorius complures accepit, quum tamen ubique invictum ſe eoſque quos ſecum habebat conſervaret, verum per alios duces imminutus fuit. Atqui ex reparandis cladibus plus gloriæ obtinuit, quam ex victoriis adverſariorum duces; velut in acie Sucronenſi contra Pompeium, iterumque adverſus hunc & Metellum ſimul, in Tuttienſi. Pugna ad Sucronem commiſſa fertur præfeſtinante Pompeio, ne conſors Metellus palmæ eſſet. Sertorius vero quærebat cum Pompeio ante Metelli adventum

con-

τελλον, διαγωνίσασθαι. παραγαγὼν δὲ, ἑσπέρας ἤδη συνέβαλεν, οἰόμενος ξένοις οὖσι καὶ ἀπείροις τῶν χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσεσθαι καὶ φεύγουσιν ἐμπόδιον καὶ διώκουσι. γινομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χερσὶν, ἔτυχε μὲν οὐ πρὸς Πομπήϊον αὐτὸς, ἀλλὰ πρὸς Ἀφράνιον ἐν ἀρχῇ συνεστηκὼς, ἔχοντα τὸ ἀριστερὸν, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος. ἀκούσας δὲ τῷ Πομπηΐῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωρεῖν ἐγκειμένῳ καὶ κρατεῖσθαι, τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ᾽ ἄλλοις ἐποιήσατο στρατηγοῖς, πρὸς δ᾽ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοηδρόμει. καὶ τοὺς μὲν, ἤδη τρεπομένους, τοὺς δὲ, ἔτι μένοντας ἐν τάξει, συναγαγὼν καὶ ἀναθαῤῥύνας, ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλεν τῷ Πομπηΐῳ διώκοντι· καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλὴν, ὅτε καὶ Πομπήϊος ἐγγὺς ἐλθὼν ἀποθανεῖν, καὶ τραυματισθεὶς, παραλόγως διέφυγεν. οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου Λίβυες, ὡς ἔλαβον αὐτοῦ τὸν ἵππον χρυσῷ κεκοσμημένον, καὶ φαλάρων ἀνάπλεων πολυτελῶν, ἐν τῷ διανέμεσθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους, προήκαντο τὴν δίωξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶτας πρὸς αὐτὸν, ἅμα τῷ Σερτώριον ἀπελθεῖν ἐπὶ θάτερα βοηθοῦντα, τρεψάμενος εἰς τὸ στρατόπεδον κατήῤῥαξεν· καὶ συνεισπεσὼν, ἐπόρθει σκότους ἤδη ὄντος, μήτε τὴν Πομπηΐου φυγὴν εἰδὼς, μήτε τοὺς στρατιώτας τῆς ἁρπαγῆς ἐπισχεῖν δυνάμενος. ἐν τούτῳ δὲ Σερτώριος ἀνέστρεφεν, τὸ καθ᾽ αὑτὸν νενικηκώς· καὶ τοῖς Ἀφρανίου δι᾽ ἀταξίαν ταρασσομένοις ἐπιπεσὼν, πολλοὺς διέφθειρεν. πρωῒ δ᾽ αὖθις ἐξοπλισθεὶς ἐπὶ μάχην κατέβαινεν· εἶτα Μέτελλον αἰσθόμενος ἐγγὺς εἶναι, λύσας τὴν τάξιν, ἀνέζευξεν, εἰπὼν, ἀλλ᾽

conferre arma. Protelans autem præcipiti jam in veſperam die conſeruit certamen, peregrinis & locorum imperitis hoſtibus ratus tam fugientibus quam inſectantibus obſtaculo fore tenebras. Prœlio commiſſo, accidit ut in acie non Pompeio, ſed Afranio eſſet initio oppoſitus, ſiniſtrum cornu obtinenti, ipſe in dextro conſiſtens. Ut vero accepit cum Pompeio congreſſos urgente illo referre gradum, atque eſſe inclinatam aciem, cornu dextro aliis ducibus permiſſo, illi quod laborabat ſuccurrit; atque alios terga dantes, alios adhuc in acie ſtantes conglobat confirmatque, redintegrataque cum inſtante fugientibus Pompeio pugna, effuſam fugam dedit: ubi pene oppreſſus Pompeius & ſaucius præter ſpem tamen eſt elapſus. Siquidem qui in præſidiis Sertorii erant Afri, ut equum illius auro adornatum & pretioſis excultum phaleris ſunt adepti, dum prædam partiuntur & altercantur inter ſe, omiſerunt eum inſequi. Afranius autem adverſum ſibi cornu, ſimul atque alteri parti ſuppetias Sertorius tulit, pepulit atque ad caſtra ruit, unaque cum hoſtibus agmine irrumpens, diripuit ea, quum jam nox eſſet. Erat Pompeii fugæ neſcius, nec revocare milites valebat a præda. Interea revertitur cornu Pompeii fugato Sertorius, qui in Afranii manum incompoſitam turbatamque incidens, ingentem edit ſtragem. Mane denuo armatus educit copias in aciem. Inde ubi prope eſſe ſenſit Metellum, cecinit receptui, ac caſtra movit dicens, Puerum hunc ego

ἀλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ παρῆν ἡ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἂν νουθετήσας εἰς Ῥώμην ἀπεστάλκειν.

Ἠθύμει δὲ δεινῶς διὰ τὸ μηδαμοῦ φανερὰν τὴν ἔλαφον ἐκείνην εἶναι. μηχανῆς γὰρ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐστέρητο θαυμαστῆς, τότε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένους. εἶτα μέντοι νυκτὸς ἄλλως πλανώμενοί τινες ἐπιτυγχάνουσιν αὐτῇ, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῆς χρόας λαμβάνουσιν. ἀκούσας δὲ ὁ Σερτώριος, ἐκείνοις μὲν ὡμολόγησεν, ἂν μηδενὶ φράσωσι, χρήματα πολλὰ δώσειν· ἀποκρύψας δὲ τὴν ἔλαφον, καὶ διαλιπὼν ὀλίγας ἡμέρας, προῄει μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ἐπὶ τὸ βῆμα, διηγούμενος τοῖς ἡγεμόσιν τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθόν τι μέγα τοῦ Θεοῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους· εἶτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐχρημάτιζεν. ἡ δὲ ἔλαφος ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφεθεῖσα, καὶ κατιδοῦσα τὸν Σερτώριον, ἐχώρει δρόμῳ περιχαρὴς πρὸς τὸ βῆμα, καὶ παραστᾶσα τὴν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῖς γόνασιν αὐτοῦ, καὶ τῷ στόματι τῆς δεξιᾶς ἔψαυεν, εἰθισμένη καὶ πρότερον τοῦτο ποιεῖν. ἀντιφιλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερτωρίου πιθανῶς, καί τι καὶ δακρύσαντος, ἔκπληξις εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶτον· εἶτα κρότῳ καὶ βοῇ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα καὶ Θεοῖς φίλον, οἴκαδε προπέμψαντες, ἐν εὐθυμίαις καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ἦσαν.

Ἐν δὲ τοῖς τῶν Σεγουντίνων πεδίοις εἰς τὰς ἐσχάτας ἀπορίας κατακεκλεικὼς πολεμίους, ἠναγκάσθη συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαίνουσιν ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ σιτολογίαν. ἠγωνίσθη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων. καὶ Μέμμιος μέν, ὁ τῶν

ὑπὸ

ego, niſi anus illa ſuperveniſſet, verberibus caſtigatum Romam dimiſiſſem.

At erat majorem in modum perculſus, quod nuſquam compareret cerva. Mira enim adverſus barbaros orbatus erat machina, qui tunc vel maxime confirmandi erant. Mox tamen nocte quidam forte errantes offendunt eam, & a colore agnitam capiunt. Quibus Sertorius, ut ad eum delatum eſt, grandem ſummam, ſi id non vulgaſſent, oſtendit ſe daturum. Cervam autem quum paucis diebus occultaſſet, proceſſit in concionem vultu admodum ad lætitiam compoſito, barbarorum præfectis rem lætiſſimam in ſomnis ſibi a Deo exponens prænuntiatam. Hinc tribunal conſcendit. Dum adeuntibus vacat, cerva a cuſtodientibus eam in propinquo dimiſſa eſt. Quæ cernens Sertorium, curſu hilaris ad tribunal fertur, aſſiſtenſque caput genibus ejus imponit, dextramque ore (quod facere etiam ante ſolebat) attrectat. Quam demulcente viciſſim in ſpeciem Sertorio, manantibus quoque nonnihil lacrymis, ſtupor primum defixit ſpectatores, deinde plauſu & acclamatione ut ſanctum virum Sertorium & Diis charum ad tabernaculum ejus proſequuti ſunt, lætique omnia bona ſperabant.

In campis Saguntinis quum ad extremas anguſtias redegiſſet hoſtes, ſigna conferre cum iis prædatum & frumentatum proficiſcentibus coactus eſt. Certatum eſt utrinque fortiter. Ibi Memmius Pompeii

lega-

ὑπὸ Πομπηΐῳ στρατηγῶν ἡγεμονικώτατος, ἐν τῷ καρτερωτάτῳ τῆς μάχης ἔπεσεν· ἐκράτει δὲ Σερτώριος, καὶ φόνῳ πολλῷ τῶν ἔτι συνεστώτων ἐωθεῖτο πρὸς αὐτὸν τὸν Μέτελλον. ὁ δὲ παρ' ἡλικίαν ὑποστὰς καὶ περιφανῶς ἀγωνιζόμενος, παίεται δόρατι. τοῦτο τοὺς μὲν ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ ἀκούσαντας αἰδὼς ἔσχεν ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἡγεμόνα, καὶ θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. προθέμενοι δὲ τοὺς θυρεοὺς, καὶ συνεξενεγκόντες εὐρώστως, ἐξωθοῦσι τοὺς Ἴβηρας· καὶ γενομένης οὕτω παλιντρόπου τῆς νίκης, ὁ Σερτώριος ἐκείνοις τε φυγὰς ἀδεεῖς μηχανώμενος, καὶ τεχνάζων ἑτέραν αὐτῷ δύναμιν συνελθεῖν ἐφ' ἡσυχίας, εἰς πόλιν ὀρεινὴν καὶ καρτερὰν ἀναφυγὼν, ἐφράγνυτο τὰ τείχη, καὶ τὰς πύλας ὠχυροῦτο, πάντα μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπομένειν διανοούμενος. ἀλλ' ἐξηπάτα τοὺς πολεμίους. ἐκείνῳ γὰρ προσκαθεζόμενοι, καὶ τὸ χωρίον οὐ χαλεπῶς λήψεσθαι προσδοκῶντες, τούς τε φεύγοντας τῶν βαρβάρων προΐεντο, καὶ τῆς ἀθροιζομένης αὖθις τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἠμέλησαν. ἠθροίζετο δὲ, πέμψαντος ἡγεμόνας ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ, καὶ κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἄγγελον ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ ἀπέστειλαν, σὺν οὐδενὶ πόνῳ διεκπαισάμενος τοὺς πολεμίους, συνέμιξε τοῖς ἑαυτοῦ· καὶ πάλιν ἐπῄει πολὺς γεγονὼς, καὶ περιέκοπτεν αὐτῶν τὴν μὲν ἀπὸ τῆς γῆς εὐπορίαν, ἐνέδραις καὶ κυκλώσεσιν, καὶ τῷ πανταχόσε φοιτᾶν, ὀξὺς ἐπιών· τὰ δ' ἐκ θαλάττης, λῃστρικοῖς σκάφεσιν κατέχων τὴν παραλίαν. ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες, ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήϊος δὲ περὶ Βακκαίους διαχειμάσαι μοχθηρῶς ὑπὸ ἀχρηματίας, γρά-
φων

legatorum peritiſſimus rei militaris, ubi conſtitit acerrimum prœlium, cecidit. Vicit autem Sertorius, & magna ſtantium adhuc in acie ſtrage, in ipſum illatus Metellum eſt. Hic præter ætatem ſubſiſtens, dum egregie dimicat, lancea vulneratur. Id partim conſpicientes, partim audientes Romanos inceſſit pudor, ne imperatorem deſererent, ſimulque exarſerunt in hoſtem, objectiſque ſcutis atque illo vi exportato, repulerunt Hiſpanos. Quum ita converſio facta eſſet victoriæ, Sertorius, quo facilem atque innoxiam ſuis fugam machinaretur, & moliretur ſibi novum delectum, in oppidum refugit montanum & munitum, ejuſque muros obſepſit, & portas firmavit; quidvis potius tamen quam obſidionem meditans ferre, eludebat hoc modo hoſtes. Dum enim aſſident ei, urbemque parvo negotio ſperant ſe capturos, cum fugientes barbaros elabi paſſi ſunt, tum conſcribi permiſerunt Sertorio alias copias, quæ conficiebantur a legatis illius, quos per oppida miſerat, præceperatque, ubi jam magnum numerum contraxiſſent, ut ſe facerent certiorem. Quod poſtquam ei ſignificavere, ex facili per medios elapſus hoſtes conjunxit ſe cum ſuis, rediitque in illos viribus auctus. Commeatum præcidit iis, terra ex inſidiis & circumventionibus, & circumcurſitando in omnes partes ſubito premens: pelago, littora navigiis prædatoriis obſidendo. Unde neceſſitate ſubacti duces ſunt diverſi, alter in Galliam recedere, Pompeius ob pecuniæ difficultatem hybernare incommode in Vacceis; ſcripſitque

φων πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατὸν εἰ μὴ πέμποιεν ἀργύρειον αὐτῷ· καταναλωκέναι γὰρ ἤδη τὰ αὐτοῦ, προπολεμῶν τῆς Ἰταλίας. καὶ πολὺς ἦν οὗτος ἐν Ῥώμῃ λόγος, ὡς Πομπηΐου πρότερος εἰς Ἰταλίαν ἀφίξοιτο Σερτώριος. εἰς τοσοῦτον τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους τῶν τότε στρατηγῶν ἡ Σερτωρίου δεινότης κατέστησεν.

Ἐδήλωσε δὲ καὶ Μέτελλος, ἐκπεπληγμένος τὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἡγούμενος. ἐπεκήρυξεν γὰρ, εἴτις αὐτὸν ἀνέλοι Ῥωμαῖος, ἑκατὸν ἀργυρείου τάλαντα δώσειν, καὶ πλέθρα δισμύρια γῆς· εἰ δὲ φυγὰς, κάθοδον εἰς Ῥώμην· ὡς ἀπογνώσει φανερᾶς ἀμύνης, ὠνούμενος τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας. ἔτι δὲ νικήσας ποτὲ μάχῃ τὸν Σερτώριον, οὕτως ἐπήρθη, καὶ τὴν εὐτυχίαν ἠγάπησεν, ὥστε αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι· θυσίαις δ' αὐτὸν αἱ πόλεις ἐπιφοιτῶντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο. λέγεται δὲ καὶ στεφάνων ἀναδέσεις προσίεσθαι, καὶ δείπνων σοβαρωτέρων ὑποδοχὰς, ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων ἔπινε, καὶ νῖκαι πεποιημέναι δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων χρύσεα τρόπαια καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο, καὶ χοροὶ παίδων καὶ γυναικῶν ἐπινικίους ὕμνους ᾖδον εἰς αὐτόν. ἐφ' οἷς εἰκότως ἦν καταγέλαστος, εἰ δραπέτην Σύλλα, καὶ λείψανον τῆς Κάρβωνος φυγῆς ἀποκαλῶν τὸν Σερτώριον, οὕτω κεχαύνωται καὶ περιχαρὴς γέγονεν, ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ περιγενόμενος. μεγαλοφροσύνη δὲ τοῦ Σερτωρίου, πρῶτον μὲν, τὸ τοὺς φεύγοντας ἀπὸ Ῥώμης βουλευτὰς καὶ παρ' αὐτῷ διατρίβοντας, σύγκλητον ἀναγορεῦσαι, ταμίας τε καὶ στρατηγοὺς ἐξ ἐκείνων

ſitque ſenatui ſe, ni ſibi mitterent ſtipendium, exercitum deportaturum. Jam enim propugnando pro Italia patrimonium ſuum expendiſſe. Romæ autem magnus erat rumor, priorem Pompeio in Italiam Sertorium venturum. Eo primarios & potentiſſimos duces ſolertia Sertorii redegerat.

Quantum vero hunc virum exhorruerit Metellus, & quanti fecerit, declaravit hac re; ſiquidem pronuntiavit in caput ejus, ſi civis Romanus illum interfeciſſet, præmium centum argenti talenta, & agrum viginti millium jugerum: ſi exul, reditum in patriam. Ita apertæ deſperatione victoriæ licitabatur illum per proditionem. Adhæc quum aliquando Sertorium acie fudiſſet, uſque adeo extulit ſe & proſpero caſu exultavit, ut imperatorem ſe ſit ſalutari paſſus, ſacrificiis autem eum oppida ingredientem atque aris ei dicatis exciperent. Memorant eum coronas quoque imponi capiti ſuo permiſiſſe, cœniſque indulſiſſe faſtuoſioribus, in quibus veſte triumphali amictus potabat. Victoriæ fictæ per artificioſa inſtrumenta deſcendebant, quæ aurea trophæa & coronas transferebant. Chori puerorum & virginum cantilenas triumphales in laudem ejus canebant. Qua in re ridiculus merito erat, quod quum Syllæ fugitivum & reliquias Carbonianorum exulum appellaret Sertorium, ita jactabundus evaſerit exultaveritque, quod eum ultro cedentem ſuperaſſet. At Sertorium magno fuiſſe animo hæc indicia fuere: Primum, quod ſenatores Romanos patria extorres, qui in præſidiis erant ſuis, ſenatum appellaret, quæſtores legatoſque ex illis crearet, legibuſ-

ἐκείνων ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις νόμοις τὰ τοιαῦτα κοσμεῖν· ἔπειτα, τὸ χρώμενον ὅπλοις καὶ χρήμασι καὶ πόλεσι ταῖς Ἰβήρων, μηδ' ἄχρι λόγου τῆς ἄκρας ἐξουσίας ὑφίεσθαι πρὸς αὐτοὺς, Ῥωμαίους δὲ καθιστάναι στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας αὐτῶν, ὡς Ῥωμαίοις ἀνακτώμενον τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἐκείνους αὔξοντα κατὰ Ῥωμαίων. καὶ γὰρ ἦν ἀνὴρ φιλόπατρις, καὶ πολὺν ἔχων ἵμερον τοῦ κατελθεῖν· ἀλλὰ δυσπραγῶν μὲν, ἠνδραγάθει, καὶ ταπεινὸν μὲν οὐδὲν ἔπραττεν πρὸς τοὺς πολεμίους· ἐν δὲ ταῖς νίκαις, διεπέμπετο πρὸς Μέτελλον καὶ πρὸς Πομπήϊον, ἕτοιμος ὢν τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ βιοῦν ἰδιώτης καθόδου τυχών· μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν ἀσημότατος ἐν Ῥώμῃ πολίτης, ἢ φεύγων τὴν ἑαυτοῦ, πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεσθαι. λέγεται δὲ οὐχ ἥκιστα τῆς πατρίδος ἐπιθυμεῖν διὰ τὴν μητέρα, τραφεὶς ὀρφανὸς ὑπ' αὐτῇ, καὶ τὸ σύμπαν ἀνακείμενος ἐκείνῃ. καλούντων δὲ τῶν περὶ τὴν Ἰβηρίαν φίλων αὐτὸν ἐφ' ἡγεμονίᾳ, πυθόμενος τὴν τελευτὴν τῆς μητρὸς, ὀλίγον ἐδέησεν ὑπὸ λύπης προέσθαι τὸν βίον. ἑπτὰ γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δοὺς, οὔτε ὀφθείς τινι τῶν φίλων ἔκειτο· καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμότιμοι τὴν σκηνὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελθόντα, τοῖς στρατιώταις ἐντυχεῖν, καὶ τῶν πραγμάτων εὖ φερομένων ἀντιλαμβάνεσθαι. διὸ καὶ πολλοῖς ἔδοξεν, ἥμερος ἀνὴρ φύσει γεγονὼς, καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἔχων ἐπιεικῶς, δι' αἰτίας παρὰ γνώμην ταῖς στρατηγικαῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι, καὶ μὴ τυγχάνων ἀδείας, ἀλλὰ συνελαυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὅπλα, φρουρὰν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος περιβάλλεσθαι τὸν πόλεμον.

Ἦν

buſque omnia illa adornaret patriis. Deinde, quod qui armis, pecunia, oppidis uteretur Hiſpanorum, ne verbis quidem ſummam poteſtatem apud illos ſummitteret; verum daret eis duces & præfectos Romanos, tanquam Romanis libertatem recuperans, non illos augens adverſus Romanos. Etenim vir ille erat amans patriæ, magnoque tenebatur in patriam redeundi deſiderio. Cæterum in adverſis caſibus fortis erat, neque abjectum præbebat ſe hoſtibus. In victoriis autem legatos ad Metellum & Pompeium mittebat, paratum ſe oſtendens arma ponere, &, reditu conceſſo, privatam vitam agere. Malle enim civem ſe Romæ eſſe obſcuriſſimum, quam exulem cunctorum aliorum declarari imperatorem. Dicitur autem patriæ cupiditate flagraſſe maxime cauſa matris, a qua eductus orbus fuerat, totoque animo erat illi addictus. Quum igitur neceſſarii Sertorii in Hiſpania ad imperium ſuſcipiendum eum vocarent, nuntiatis matris fatis, profudit pene ex mœrore vitam. Quippe diebus ſeptem neque ſignum militibus dedit, neque in ullius conſpectum amici prodiens, jacebat humi. Vix tandem reliqui imperatores atque in pari dignitatis gradu poſiti, circumſiſtentes tabernaculum ejus, coegerunt eum in publicum progredi & milites appellare, atque res proſpere fluentes capeſſere. Quare placidi vir ingenii habitus apud multos eſt, & quietis cupidus, invituſque ob cauſas quaſdam munera imperatoria uſurpaſſe: quum vero obtinere non valeret ſecuritatem, ſed ab inimicis in arma cogeretur, ſtatione neceſſaria corpus ſepſiſſe bello.

Cel-

Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πολιτεύματα, μεγαλοφροσύνης. ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδάτης, ὥσπερ εἰς πάλαισμα δεύτερον ἀνιστάμενος, αὖθις ἐπεχείρησεν τῇ Ἀσίᾳ· μέγα δὲ ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφοίτα πανταχόσε, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων, ὥσπερ φορτίων ξενικῶν, οἱ πλέοντες ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἀναπεπλήκεσαν τὸν Πόντον· ὥρμητο διαπρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτὸν, ἐπηρμένος μάλιστα ταῖς τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἱ τὸν μὲν Σερτώριον Ἀννίβᾳ, τὸν δὲ Μιθριδάτην Πύῤῥῳ παρεικάζοντες, οὐκ ἂν ἔφασαν Ῥωμαίους πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεις τε καὶ δυνάμεις, ἐπιχειρουμένους διχόθεν, ἀντισχεῖν, τοῦ δεινοτάτου στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων προσγενομένου. πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἰβηρίαν, γράμματα Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι᾽ ὧν αὐτὸς μὲν ἐπηγγέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπ᾽ ἐκείνου δὲ ἠξίου τὴν Ἀσίαν αὐτῷ βεβαιοῦσθαι πᾶσαν, ἧς ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς πρὸς Σύλλαν γενομένας συνθήκας. ἀθροίσαντος δὲ Σερτωρίου βουλὴν, ἣν σύγκλητον ὠνόμαζεν, καὶ τῶν ἄλλων δέχεσθαι τὰς προκλήσεις καὶ ἀγαπᾷν κελευόντων, (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν αἰτουμένους περὶ τῶν οὐκ ὄντων ἐπ᾽ αὐτοῖς, ἀντὶ τούτων λαμβάνειν ὧν μάλιστα δεόμενοι τυγχάνουσιν) οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ Βιθυνίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνοντι Μιθριδάτῃ μὴ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν προσήκοντα Ῥωμαίοις· ἣν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥωμαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν, ἀφελόμενος καὶ κατασχὼν, πολεμῶν μὲν ἐξέπεσεν ὑπὸ Φιμβρίου, σπενδόμενος δὲ πρὸς Σύλ-

Celſitudinis animi fuerunt etiam ejus cum Mithridate acta. Quum enim ex caſu, quo Sylla eum proſtraverat, Mithridates quaſi ad alteram aſſurgens luctam, iterum adoriretur Aſiam; nomen autem jam inclytum ubique celebraretur Sertorii, rumoribuſque de eo, velut peregrinis mercibus, illi qui ex occidente advehebantur, Pontum impleſſent; paravit legatos ad eum mittere, excitatus potiſſimum adulatorum jactationibus, qui Sertorium Annibali, Pyrrho Mithridatem æquiparantes, negabant populum Romanum ingeniis & viribus reſiſtere ſimul tantis ancipiti circumventos inſultu poſſe, ubi cum acerrimo imperatore rex conjunctus maximus eſſet. Mittit igitur in Hiſpaniam Mithridates legatos ad Sertorium cum literis & mandatis, per quos pecuniam & naves illi ad bellum præbiturum offert ſe, ab illo poſtulat viciſſim, confirmari ſibi omnem Aſiam, qua populo Romano fœdere cum Sylla icto ceſſerat. Coacto concilio, quod ſenatum vocabat, Sertorius, cæteris accipiendas has conditiones approbandaſque cenſentibus, (quum enim nomen ab ipſis & decretum inane illis de rebus, quæ non erant in arbitrio ſuo, poſtularentur, pro his demonſtrabant ſe, quibus maxime opus haberent, accipere) improbavit, verum Bithyniam & Cappadociam ſi occuparet Mithridates, provincias regi parere aſſuetas, nec quicquam populo Romano attinentes, eas ſe illi ait non invidere. Enimvero qua provincia juſtiſſimo poſſidentem titulo ſpoliaverat populum Romanum invaſeratque, eam a Fimbria illi bello extortam & fœdere

dere

Σύλλαν ἀφῆκε, ταύτην οὐκ ἔφη περιόψεσθαι πάλιν ὑπ' ἐκείνῳ γενομένην· δεῖν γὰρ αὔξεσθαι τὴν πόλιν ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει τῶν ἐκείνης κρατεῖν αὐτόν. γενναίῳ γὰρ ἀνδρὶ, μετὰ τοῦ καλοῦ νικᾶν αἱρετόν· αἰσχρῶς δὲ, οὐδὲ σώζεσθαι.

Ταῦτα ἀπαγγελθέντα Μιθριδάτης διὰ θάμβους ἐποιεῖτο· καὶ λέγεται μὲν εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους, τί δῆτα προστάξει Σερτώριος ἐν παλατίῳ καθεζόμενος, εἰ νῦν εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐξεωσμένος θάλασσαν, ὅρους ἡμῶν τῇ βασιλείᾳ τίθησι, καὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον; οὐ μὴν ἀλλὰ γίνονταί γε συνθῆκαι καὶ ὅρκοι, Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν ἔχειν Μιθριδάτην, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ στρατιώτας πέμποντος· Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου λαβεῖν τρισχίλια τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. πέμπεται δὲ καὶ στρατηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ βουλῆς πεφευγότων πρὸς αὐτὸν, Μάρκος Μάριος· ᾧ συνεξελὼν τινὰς πόλεις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης, εἰσελαύνοντι μετὰ ῥάβδων καὶ πελέκεων αὐτὸς εἵπετο, δευτέραν τάξιν καὶ σχῆμα θεραπεύοντος ἑκουσίως ἀνειληφώς. ὁ δὲ τὰς μὲν ἠλευθέρου, ταῖς δὲ ἀτέλειαν γράφων χάριτι Σερτωρίου κατήγγελλεν· ὥστε τὴν Ἀσίαν αὖθις ἐνοχλουμένην μὲν ὑπὸ τῶν τελωνῶν, βαρυνομένην δὲ ταῖς πλεονεξίαις καὶ ὑπερηφανίαις τῶν ἐπισκήνων, ἀναπτερωθῆναι πρὸς τὴν ἐλπίδα, καὶ ποθεῖν τὴν προσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας.

Ἐν δ' Ἰβηρίᾳ τῶν περὶ Σερτώριον συγκλητικῶν καὶ ἰσοτίμων, ὡς πρῶτον εἰς ἀντίπαλον ἐλπίδα κατέστησαν, ἐπανέντος τοῦ φόβου, φθόνος ἥπτετο καὶ

ζῆλος

dere cum Sylla ſancito dimiſſam negavit permiſſurum ſe, in ditionem ut iterum recideret ejus. Amplificandam enim ſuis victoriis rempublicam, non cum ejus provinciarum diminutione ſibi vincendum. Nam viro forti optandam cum honore victoriam, cum turpitudine vero ne ſalutem quidem.

His renuntiatis obſtupuit Mithridates: ac ferunt eum ad amicos dixiſſe, Quid tandem in ſenatu ſedens imperabit Sertorius, qui nunc ad Oceanum ſummotus Atlanticum fines regno noſtro præſcribit, & tentantibus Aſiam denuntiat bellum? Veruntamen fœdus fit, & jurejurando ſancitur, Cappadociam & Bithyniam ceſſuram Mithridati, Sertorium autem ducem ei militeſque miſſurum: Sertorio invicem Mithridatem tria millia talentorum cum quadraginta navibus præbiturum. Dux quoque in Aſiam mittitur ad eum ex ſenatoriis exulibus M. Marius, cujus auxilio cum cepit Mithridates aliquot oppida in Aſia, invectum in urbes cum virgis & ſecuribus ipſe illum tanquam majorem poteſtatem & miniſtri ſpecie ultro ſequebatur. Ille aliis libertatem dabat: aliis, quum immunitatem concederet, beneficio ſe facere id Sertorii dicebat. Itaque Aſia, quæ a publicanis vexabatur, avaritiaque & contumeliis premebatur militum præſidiariorum, denuo ad ſpem erigebatur, exoptabatque exſpectatam imperii converſionem.

At in Hiſpania ſenatores & pares Sertorio, ut primum in æquali cum hoſtibus ſpe conſtiterunt, remiſſo metu, livor & ſtolida

ζῆλος ἀνόητος τῆς ἐκείνου δυνάμεως. ἐνῆγε δὲ Περπέννας, δι' εὐγένειαν ἐπαιρόμενος φρονήματι κενῷ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, καὶ λόγους μοχθηροὺς διεδίδου κρύφα τοῖς ἐπιτηδείοις, Τίς ἄρα πονηρὸς ἡμᾶς ὑπολαβὼν ἐκ κακῶν εἰς χείρονα φέρει δαίμων, οἳ Σύλλᾳ μὲν ὁμοῦ τι συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ θαλάττης, ποιεῖν τὸ προσταττόμενον οὐκ ἠξιοῦμεν, οἴκοι μένοντες; δεῦρο δὲ φθαρέντες, ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι, δουλεύομεν ἑκουσίως, τὴν Σερτωρίου δορυφοροῦντες φυγήν, ὄνομα χλευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀκουόντων, σύγκλητος ὄντες, ὕβρεις δὲ καὶ προστάγματα καὶ πόνους οὐκ ἐλάττονας Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν ὑπομένοντες. τοιούτων ἀναπιμπλάμενοι λόγων οἱ πολλοί, φανερῶς μὲν οὐκ ἀφίσταντο, δεδοικότες αὐτοῦ τὴν δύναμιν· κρύφα δὲ τάς τε πράξεις ἐλυμαίνοντο, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐκάκουν, κολάζοντες πικρῶς καὶ δασμολογοῦντες, ὡς Σερτωρίου κελεύοντος. ἐξ ὧν ἀποστάσεις ἐγίνοντο καὶ ταραχαὶ περὶ τὰς πόλεις. οἱ δὲ πεμπόμενοι ταῦτα θεραπεύειν καὶ ἀποπραΰνειν, ἐπανήρχοντο πλείονας ἐξειργασμένοι πολέμους, καὶ τὰς ὑπαρχούσας ηὐξηκότες ἀπειθείας· ὥστε τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς προτέρας ἐπιεικείας καὶ πραότητος μεταβαλόντα, περὶ τοὺς ἐν Ὄσκῃ τρεφομένους παρανομῆσαι παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς δὲ ἀποδόμενον.

Ὁ δ' οὖν Περπέννας πλείονας ἐνωμότους ἔχων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν, προσάγεται καὶ Μάλλιον, ἕνα τῶν ἐφ' ἡγεμονίας. οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ὥρᾳ μειρακίου, καὶ φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸ φράζει τὴν ἐπιβουλήν, κελεύων ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων ἐραστῶν, αὐτῷ μόνῳ προσέχειν, ὡς ἐντὸς ἡμερῶν ὀλί-

invaſit æmulatio illius potentiæ. Perpenna autem autor fuit, qui ſpiritibus vanis ob natalium ſplendorem animum adjecit imperio. Is pernicioſos ſermones clam apud idoneos ſeminavit. Quiſnam malus nos genius ex malis in pejora detrudit, qui Syllæ totius pene terræ & maris tenentis imperium imperata, fruentes patria, facere dedignamur? Huc vero malis avibus profecti, quo in libertate viveremus, ſponte ſervimus, Sertorii ſtipantes exilium, & ridiculo audientibus nomine ſenatus dicimur, quum contumelias, imperia & labores non ſecus ac Hiſpani & Luſitani feramus. Hujuſcemodi ſermonibus complures imbuti, metu illius autoritatis non rebellabant aperte, verum res ejus in ſecreto corrumpebant, barbaroſque acerbe puniendo & tributo exigendo, quaſi Sertorii juſſu, affligebant. Hinc defectiones natæ per oppida, & ſeditiones. Qui vero ad hæc mittebantur lenienda & medenda, redibant pluribus inflammatis tumultibus & rebellionibus prioribus intenſis. Unde degenerans ex humanitate & lenitate Sertorius priſtina, Hiſpanorum filios, qui Oſcæ educabantur, violavit, ac partem eorum occidit, alios ſub corona vendidit.

Porro Perpenna, qui complures conjuratos habebat ad Sertorium adoriendum, adjunxit inſuper ſibi unum ex Sertorianis ducibus Manlium. Hic deperibat amore formoſi adoleſcentuli: cui blandiens effutit conſpirationem, hortaturque ut alios amatores mittat, & ſibi uni, qui paucis

ὀλίγων μεγάλῳ γενησομένῳ. τὸ δὲ μειράκιον ἑτέρῳ τινὶ τῶν ἐραστῶν Αὐφιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς, ἐκφέρει τὸν λόγον. ἀκούσας δὲ ὁ Αὐφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτὸς μετεῖχε τῆς ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μέντοι τὸν Μάλλιον ἐγίνωσκε μετέχοντα. Περπένναν δὲ καὶ Γρακῖνον καί τινας ἄλλους ὧν αὐτὸς ᾔδει συνωμοτῶν, ὀνομάζοντος τοῦ μειρακίου, διαταραχθεὶς, πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἐξεφλαύριζεν τὸν λόγον, καὶ παρεκάλει τοῦ Μαλλίου καταφρονεῖν, ὡς κενοῦ καὶ ἀλαζόνος· αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Περπένναν πορευθεὶς, καὶ φράσας τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ καὶ τὸν κίνδυνον, ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν. οἱ δὲ ἐπείθοντο, καὶ παρασκευάσαντες ἄνθρωπον γράμματα κομίζοντα τῷ Σερτωρίῳ προσήγαγον. ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα νίκην τινὸς τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ στρατηγῶν, καὶ φόνον πολὺν τῶν πολεμίων. ἐφ᾽ οἷς τοῦ Σερτωρίου περιχαροῦς ὄντος, καὶ θύοντος εὐαγγέλια, Περπέννας ἑστίασιν αὐτῷ καὶ τοῖς παροῦσι φίλοις (οὗτοι δὲ ἦσαν ἐκ τῆς συνωμοσίας) ἐπηγγέλλετο, καὶ πολλὰ λιπαρήσας, ἔπεισεν ἐλθεῖν. ἀεὶ μὲν οὖν τὰ μετὰ Σερτωρίου δεῖπνα πολλὴν εἶχεν αἰδῶ καὶ κόσμον, οὔτε ὁρᾶν τι τῶν αἰσχρῶν οὔτε ἀκούειν ὑπομένοντος, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας εὐτάκτοις καὶ ἀνυβρίστοις παιδιαῖς χρῆσθαι καὶ φιλοφροσύναις ἐθίζοντος. τότε δὲ τοῦ πότου μεσοῦντος, ἀρχὴν ἀψιμαχίας ζητοῦντες, ἀναφανδὸν ἀκολάστοις ἐχρῶντο ῥήμασιν· καὶ πολλὰ προσποιούμενοι μεθύειν ἠσέλγαινον, ὡς παροξυνοῦντες ἐκεῖνον. ὁ δὲ, εἴτε δυσχεραίνων τὴν ἀκοσμίαν, εἴτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ βραδυτῆτι τῆς λαλιᾶς, καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὀλιγωρίᾳ συμφρονήσας, μετέβαλε τὸ σχῆμα τῆς κλισίας, ὕπτιον ἀνεὶς ἑαυτὸν, ὡς οὐδὲ προσέχων

paucis diebus ſit magnus evaſurus, adhæreat. Adoleſcentulus alteri amatori, in quem erat propenſior, ſermonem Aufidio enuntiat. Qui ut audivit, obſtupuit. Quippe conjurationis in Sertorium erat conſors, non cognoverat tamen participem ejus Manlium eſſe. At ubi Perpennam & Gracinum, & alios quoſdam conjuratos, quos ipſe ſciebat, nominavit adoleſcens, perculſus elevavit apud illum ea dicta, monuitque Manlium ut vanum & jactabundum contemneret. Profectus autem ad Perpennam, demonſtrato temporis momento & periculo, conſuluit ut rem aggrederetur. Aſſenſi conjurati hominem ſubornatum adduxerunt, qui epiſtolam redderet Sertorio. Epiſtola victoriam cujuſpiam ejus legatorum & hoſtium magnam ſtragem ſignificabat. Qua re ovantem Sertorium & læti nuntii cauſa ſacrificantem cum præſentibus amicis (hi in conjuratione erant) invitavit Perpenna ad cœnam, multiſque precibus obtinuit ut ſibi condiceret. Cœnæ quidem ſemper præſente Sertorio magna erant verecundia & honeſtate conditæ, quod nihil vel videre vel audire ſuſtineret turpe, ſed convivas pudicis & ſobriis jocis oblectamentiſque aſſuefeciſſet uti. Ibi autem in medio convivio exordium quærentes jurgii, propalam inceſta verba jecerunt, fingenteſque ſe vino merſos, quo irritarent illum, multa deſignaverunt inſolenter. Ille vero, vel quod licentia iſta offenderetur, vel quod mentem eorum loquendi tarditate & inſolita diſſolutione adverteret, figura mutata accubitus ſupinum ſe collocavit, quaſi non attenderet ne-

χων οὔτε κατακούων. ἐπεὶ δ' ὁ Περπέννας φιάλην τινὰ λαβὼν ἀκράτου, καὶ μεταξὺ πίνων ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ ψόφον ἐποίησεν, ὅπερ ἦν αὐτοῖς σύμβολον, Ἀντώνιος ὑπερκατακείμενος παίει τῷ ξίφει τὸν Σερτώριον. ἀναστρέψαντος δὲ πρὸς τὴν πληγὴν ἐκείνου καὶ συνεξανισταμένου, περιπεσὼν εἰς τὸ στῆθος, κατέλαβε τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας, ὥστε μηδὲ ἀμυνόμενον πολλῶν παιόντων ἀποθανεῖν.

Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν Ἰβήρων εὐθὺς ᾤχοντο, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἐπιπρεσβευσάμενοι τοῖς περὶ Πομπήϊον καὶ Μέτελλον· τοὺς δὲ συμμείναντας ὁ Περπέννας ἀναλαβὼν ἐπεχείρει τι πράττειν. χρησάμενος δὲ ταῖς Σερτωρίου παρασκευαῖς, ὅσον ἐνασχημονῆσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι μήτε ἄρχειν μήτε ἄρχεσθαι πεφυκὼς, Πομπηΐῳ προσέβαλεν· καὶ ταχὺ συντριβεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γενόμενος αἰχμάλωτος, οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινεν συμφορὰν ἡγεμονικῶς, ἀλλὰ τῶν Σερτωρίου γραμμάτων κύριος γεγονὼς, ὑπισχνεῖτο Πομπηΐῳ δείξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ δυναμένων αὐτογράφους ἐπιστολὰς, καλούντων Σερτώριον εἰς Ἰταλίαν, ὡς πολλῶν ποθούντων τὰ παρόντα κινῆσαι, καὶ μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν. ἔργον οὖν ὁ Πομπήϊος οὐ νέας φρενὸς, ἀλλ' εὖ μάλα βεβηκυίας καὶ κατηρτυμένης ἐργασάμενος, μεγάλων ἀπήλλαξεν τὴν Ῥώμην φόβων καὶ νεωτερισμῶν. τὰς μὲν γὰρ ἐπιστολὰς ἐκείνας, καὶ τὰ γράμματα τοῦ Σερτωρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν, οὔτε ἀναγνοὺς, οὔτε ἐάσας ἕτερον· αὐτὸν δὲ τὸν Περπένναν κατὰ τάχος ἀνεῖλεν, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων πρός τινας, ἀπο-

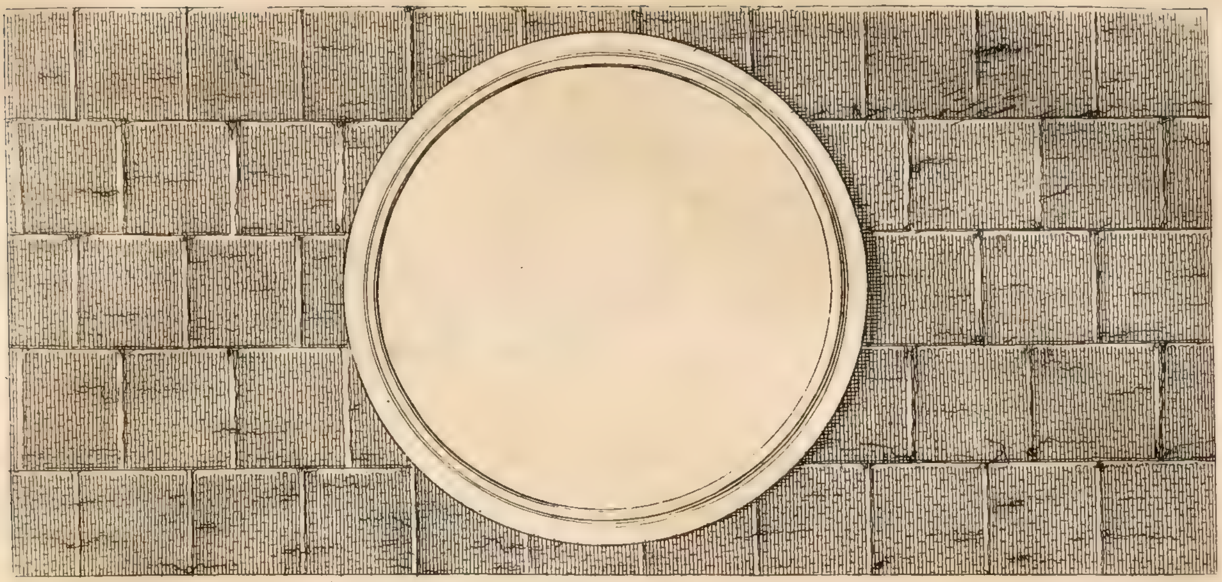
neque exaudiret ea. Ut vero phialam Perpenna accepit meri plenam, eamque inter bibendum e manibus dimiſit, unde editus eſt ſtrepitus, quod erat illis pro ſigno; Antonius, qui ſupra Sertorium recumbebat, ferit eum pugione. Ad ictum circumagente ſe illo & parante exſurgere, conjiciens ſe in pectus ejus, ambas occupat manus. Ita quum non valeret ulla ratione ſe defendere, multis eum cædentibus eſt trucidatus.

At Hiſpani plerique actutum ab his defecere, miſſiſque legatis in fidem ſe permiſere Pompeii & Metelli. Perpenna autem cum reliquis qui apud eum hæſerunt aggreſſus eſt aliquid rei gerere. Uſus apparatu Sertorii hactenus, ut in eo turpitudinem ſuam & qui vir foret proderet, ſe nempe nec ad imperandum nec ad parendum aptum eſſe, in Pompeium incurrit. A quo brevi obtritus & captus, ne noviſſimam quidem fortunam, ut erat imperatore dignum, tulit: ſed, quum haberet in poteſtate chartas Sertorii, pollicebatur Pompeio literas oſtenſurum ſe virorum conſularium & principum urbis Romæ manu exaratas, quibus Sertorium acciverant in Italiam, multos ſignificantes eſſe qui præſentem ſtatum movere, & res novas averent moliri. Verum Pompeius haud juvenilis mentis, ſed ſolidæ & compoſitæ fecit actum, quo urbem ingenti metu novationibuſque liberavit. Nam epiſtolas illas & codicillos Sertorii collectos omnes concremavit, eoſque neque ipſe legit, neque permiſit alium: Perpennam vero propere interfecit, quod timeret, ſi nomina eorum edidiſſet apud aliquos, ſeditiones

ἀποςάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. τῶν δὲ τῷ Περπέννᾳ συνομοσαμένων, οἱ μὲν ἐπὶ Πομπήιον ἀναχθέντες διεφθάρησαν, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς Λιβύην, ὑπὸ Μαυρουσίων κατηκοντίσθησαν. διέφυγε δ' οὐδεὶς, πλὴν Αὐφίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστής. οὗτος δὲ ἢ λαθὼν, ἢ παραμεληθεὶς, ἔν τινι βαρβάρῳ κώμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγήρασεν.

ditiones & motus exiſterent. Ex Perpennæ conjuratione alii ad Pompeium retracti & necati, pars in Africam fugerunt, qui a Mauris ſunt jaculis confoſſi. Nemo evolavit præter rivalem Manlii Aufidium. Hic, vel quod non cognoſceretur vel contemneretur, in vico quopiam barbarico inops inviſuſque conſenuit.

ΕΥΜΕΝΗΣ.

Ε Υ Μ Ε Ν Η Σ.

ΕΥΜΕΝΗ δὲ τὸν Καρδιανὸν ἱστορεῖ Δοῦρις πατρὸς μὲν ἁμαξεύοντος ἐν Χερρονήσῳ διὰ πενίαν γενέσθαι, τραφῆναι δὲ ἐλευθερίως ἐν γράμμασι καὶ περὶ παλαίστραν· ἔτι δὲ παιδὸς ὄντος αὐτοῦ, Φίλιππον παρεπιδημοῦντα, καὶ σχολὴν ἄγοντα, τὰ τῶν Καρδιανῶν θεάσασθαι παγκράτια μειρακίων, καὶ παλαίσματα παίδων· ἐν οἷς εὐημερήσαντα τὸν Εὐμένη, καὶ φανέντα συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον, ἀρέσαι τῷ Φιλίππῳ καὶ ἀναληφθῆναι. δοκοῦσι δὲ εἰκότα λέγειν μᾶλλον, οἱ διὰ ξενίαν καὶ φιλίαν πατρῴαν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προαχθῆναι. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, οὔτε συνέσει τινὸς οὔτε πίστει λείπεσθαι δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέξανδρον, ἐκαλεῖτο μὲν ἀρχιγραμματεὺς, τιμῆς δὲ, ὥσπερ οἱ μάλιστα φίλοι καὶ συνήθεις, ἐτύγχανεν, ὥστε καὶ στρατηγὸς ἀποσταλῆναι κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ μετὰ δυνάμεως,

EUMENI Cardiano tradit Duris patrem fuiſſe, qui ob inopiam in Cherſoneſo victum vectura exercenda quæritavit: verum liberale eum in literis & palæſtra ſortitum tyrocinium. Quo etiamnum puero, quum obiter illuc appuliſſet Philippus, per otium eum ferunt adoleſcentium Cardianorum ſpectaſſe pancratia & puerorum exercitationes: inter quos excellentem Eumenem, quum ſolertem eum & ſtrenuum vidiſſet, placuiſſe Philippo, & in familiam ejus adſcitum fuiſſe. Verum propius fidem videtur quod illi dicunt, qui propter hoſpitii neceſſitudinem & amicitiam paternam Eumenem aſſerunt a Philippo provectum. Ab hujus exceſſu, quod nec prudentia nec fide ulli eſſet ex Alexandri amicis ſecundus, ſcribarum princeps quidem appellabatur, ſed in pari erat dignatione ac præcipui ejus amici vel familiares, ut etiam dux in India ſolus cum exercitu mitteretur,

μεως, καὶ τὴν Περδίκκου παραλαβεῖν ἐπαρχίαν, ὅτε Περδίκκας, ἀποθανόντος Ἡφαιστίωνος, εἰς τὴν ἐκείνου προῆλθε τάξιν. διὸ καὶ Νεοπτολέμου τοῦ ἀρχιυπασπιστοῦ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν λέγοντος, ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐμενὴς δὲ γραφεῖον ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέλων οἱ Μακεδόνες, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τὸν Εὐμενῆ καὶ τὸ κατὰ τὸν γάμον οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες ἀξιωθέντα. Βαρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάζου πρώτην ἐν Ἀσίᾳ γνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔσχεν Ἡρακλέα, τῶν ταύτης ἀδελφῶν, Πτολεμαίῳ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμενεῖ δὲ Βαρσίνην ἐξέδωκεν, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διένειμε καὶ συνῴκιζε τοῖς ἑταίροις.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλεξάνδρῳ, καὶ παρεκινδύνευσεν δι' Ἡφαιστίωνα. πρῶτον μὲν γὰρ Εὐίῳ τῷ αὐλητῇ τοῦ Ἡφαιστίωνος οἰκίαν κατανείμαντος, ἣν οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμενεῖ προκατειληφότες, ἐλθὼν ὑπὸ ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐμενής, ἐβόα μετὰ Μέντορος ὡς αὐλεῖν εἴη κράτιστον, ἢ τραγῳδεῖν, τὰ ὅπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν· ὥστε Ἀλέξανδρον αὐτῷ συναγανακτεῖν καὶ λοιδορεῖσθαι τῷ Ἡφαιστίωνι. ταχὺ μέντοι μεταπεσών, αὖθις εἶχε τὸν Εὐμενῆ δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ παῤῥησίᾳ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. ἔπειτα Νέαρχον ἐκπέμπων μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν ἔξω θάλασσαν, ᾔτει χρήματα τοὺς φίλους· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βασιλείῳ. τοῦ δ' Εὐμενοῦς αἰτηθέντος μὲν τριακόσια τάλαντα, δόντος δὲ ἑκατὸν μόνα, καὶ ταῦτα γλίσχρως καὶ μόλις αὐτῷ συνειλέχθαι διὰ τῶν ἐπιτρό-

πων

retur, & in provinciam Perdiccæ ſuccederet, quum defuncto Hephæſtione Perdiccas eſſet ad illius provinciam provectus. Unde quum ſecundum fata Alexandri armigerorum princeps Neoptolemus cum clypeo ſe & haſta, Eumenem cum ſtylo & tabellis jactaret Alexandrum ſequutum, deriſerunt eum Macedones, quod præter honores hunc affinitatis quoque neceſſitudine fuiſſe a rege cultum noſſent. Siquidem Barſines Artabazi filiæ, quam in Aſia Alexander primam cognovit, ex qua filium ſuſcepit Herculem, alteram ſororem Apamam Ptolemæo, Eumeni Barſinem collocavit: quo tempore cæteras quoque Perſidas diſtribuit, & amicis in matrimonium collocavit.

Offendit ſubinde tamen Alexandrum, ac periculum Hephæſtionis cauſa ſubiit: primum, quum Evio tibicini attribuiſſet Hephæſtion ædes, quas pueri Eumenis ei priores ceperant, adiit Eumenes ad Alexandrum, ac cum Mentore vociferatus eſt præſtare projectis de manibus armis tibia canere vel tragœdias agere. Tulit autem injuriam ejus Alexander moleſte, laceravitque probris Hephæſtionem. Mox tamen mutatus, flagravit ira in Eumenem, quaſi contumelia potius adverſus ſe, quam libera lingua eſſet adverſus Hephæſtionem uſus. Deinde quo tempore Nearchum claſſe ad oceanum parabat mittere, popoſcit ab amicis argentum, quod non eſſet in ærario. Ubi ab Eumene poſtulavit trecenta talenta, nec illi niſi centum dumtaxat dedit, eaque ægre & difficulter oſtendit ſe per procuratores

πων φάσκοντος, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ δεξάμενος, ἐκέλευσεν τοὺς παῖδας κρύφα τῇ σκηνῇ τοῦ Εὐμένους πῦρ ἐνεῖναι· βουλόμενος, ἐκκομιζομένων τῶν χρημάτων, λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμενον. ἔφθη δὲ ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα, καὶ μετενόησεν τῶν γραμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος. τὸ δὲ συγχυθὲν χρυσίον ἢ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἀνευρέθη πλεῖον ἢ χιλίων ταλάντων. ἔλαβεν δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ γράψας τοῖς πανταχοῦ σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἀντίγραφα τῶν διεφθαρμένων ἀποστέλλειν, πάντα παραλαμβάνειν ἐκέλευσεν τὸν Εὐμένη. πάλιν δὲ περὶ δωρεᾶς τινος εἰς διαφορὰν καταστὰς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, καὶ πολλὰ μὲν ἀκούσας κακῶς, πολλὰ δὲ εἰπὼν, τότε μὲν οὐκ ἔλαττον ἔσχεν· μετ' ὀλίγον δὲ τελευτήσαντος Ἡφαιστίωνος, περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ πᾶσιν οὓς ἐδόκει ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπιχαίρειν δὲ τεθνηκότι τραχέως ὁμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὢν, μάλιστα τὸν Εὐμένη δι' ὑποψίας εἶχεν, καὶ προὔφερε πολλάκις τὰς διαφορὰς καὶ λοιδορίας ἐκείνας. ὁ δὲ, πανοῦργος ὢν καὶ πιθανὸς, ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλλυτο σώζειν ἑαυτόν. κατέφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλεξάνδρου καὶ χάριν, ὑφηγούμενός τε τιμὰς αἳ μάλιστα κοσμεῖν ἔμελλον τὸν τεθνηκότα, καὶ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καὶ προθύμως.

Ἀποθανόντος δὲ Ἀλεξάνδρου, καὶ τῆς φάλαγγος διεστώσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τούτοις προσένειμεν ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δὲ λόγῳ κοινός τις ἦν πρὸς ἀμφοτέρους καὶ ἰδιώτης, ὡς οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον ξένῳ ὄντι πολυ-

ratores ſuos coegiſſe, non incuſavit eum neque accepit pecuniam, verum certis miniſtris occulte imperavit, ignem ut Eumenis tabernaculo ſubjicerent, quo in exportanda pecunia manifeſte mendacem comperiret. At celerius quam potuit exportari, tabernaculum incendio hauſtum fuit, pœnituitque ejus Alexandrum, quod monumenta ſua fuiſſent conſumpta. Auri vero vel argenti, quod fuerat per flammam conflatum, erutum fuit plus mille talentis; ex quibus ille nihil abſtulit, ſed & ſatrapis præfectiſque mandavit per literas omnibus, ut exempla corruptorum libellorum mitterent: eaque deferri omnia juſſit ad Eumenem. Concertatione iterum de dono quopiam cum Hephæſtione exorta, ac multis ultro citroque jactis convitiis, in præſentia quidem nihilominus erat in gratia: cæterum defuncto mox Hephæſtione, graviter mœrens rex, omnibuſque quos vivo illi invidiſſe arbitrabatur, atque ejus lætari morte, infeſtus & aſper, præ cæteris Eumenem in ſuſpicione habebat, exprobravitque crebro rixas illas & convitia. Verum verſutus ille doctuſque accommodare ſe tempori, inſtitit ex eo quo vulnerabatur, mutuari remedium. Confugit enim ad Alexandri in decoranda memoria Hephæſtionis prolixitatem & ſtudium, ſuggeſſitque ei honores quibus maxime ornare valeret defunctum, atque argentum ad excitandum Hephæſtioni tumulum large & benigne præbuit.

Poſtquam deceſſit Alexander, & legiones ab amicis Alexandri ſeceſſere, animo Eumenes ab his ſtetit, verbo medium ſe inter utroſque & privatum geſſit, quaſi ſibi non conveniret extraneo

λυπραγμονεῖν τοῖς Μακεδόνων διαφοραῖς. καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐκ Βαβυλῶνος ἀνασκευασαμένων, αὐτὸς ὑπολειφθεὶς ἐν τῇ πόλει κατεπραΰνε πολλοὺς τῶν πεζῶν, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἡδίους ἐποίησεν. ἐπεὶ δὲ ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις οἱ στρατηγοὶ, καὶ καταστάντες ἐκ τῶν πρώτων ταραχῶν, διενέμοντο σατραπείας καὶ στρατηγίας, Εὐμένης λαμβάνει Καππαδοκίαν καὶ Παφλαγονίαν τὴν ὑποκειμένην τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ, μέχρι Τραπεζοῦντος, οὔπω τότε Μακεδόνων οὖσαν· Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν. ἀλλ' ἔδει Λεοννάτον καὶ Ἀντίγονον χειρὶ μεγάλῃ τὸν Εὐμενῆ κατάγοντας ἀποδεῖξαι τῆς χώρας σατράπην. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ προσέσχεν τοῖς γραφεῖσιν ὑπὸ Περδίκκου, μετέωρος ὢν ἤδη καὶ περιφρονῶν ἁπάντων· Λεοννάτος δὲ κατέβη μὲν ἄνωθεν εἰς Φρυγίαν, ἀναδεξάμενος Εὐμένει τὴν στρατείαν· Ἑκαταίου δὲ τοῦ Καρδιανῶν τυράννου συμμίξαντος αὐτῷ, καὶ δεομένου βοηθεῖν μᾶλλον Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόνων τοῖς ἐν Λαμίᾳ πολιορκουμένοις, ὥρμητο διαβαίνειν, καὶ τὸν Εὐμενῆ παρεκάλει, καὶ διήλλαττεν πρὸς Ἑκαταῖον. ἦν γὰρ αὐτοῖς πατρική τις ἐκ πολιτικῶν διαφορῶν ὑποψία πρὸς ἀλλήλους· καὶ πολλάκις ὁ Εὐμένης ἐγεγόνει φανερὸς κατηγορῶν τοῦ Ἑκαταίου τυραννοῦντος, καὶ παρακαλῶν Ἀλέξανδρον ἀποδοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν. διὸ καὶ τότε τοῦ Εὐμένους παραιτουμένου τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν, καὶ δεδιέναι φάσκοντος Ἀντίπατρον, μήπως Ἑκαταίῳ χαριζόμενος καὶ πάλαι μισῶν αὐτὸν ἀνέλῃ, πιστεύσας ὁ Λεοννάτος, οὐδὲν ὧν ἐφρόνει πρὸς αὐτὸν ἀπεκρύψατο. λό-

neo nimium ſe implicare Macedonum controverſiis. Quum autem amici Alexandri cæteri Babylone exceſſiſſent, remanens hic in urbe peditatum magna ex parte placavit, atque ad concordiam reddidit promptiorem. Ut vero convenerunt duces, & priore compreſſo tumultu, partiti ſunt ſatrapias & provincias, Eumeni ceſſit Cappadocia & Paphlagonia mari Pontico ſubjecta Trapezunte tenus, quæ tunc in Macedonum ditione nondum erat, ſiquidem regnum obtinebat ibi Ariarathes. Habebant autem in mandatis Leonatus & Antigonus, ut magna manu Eumenem eo deducerent, ſatrapamque illi oræ imponerent. Cæterum non obtemperavit Antigonus Perdiccæ literis, elatus jam animo atque deſpiciens omnes: Leonatus vero ex ſuperioribus provinciis deſcendit in Phrygiam, ac recepit Eumeni ſe illam expeditionem ſuſcepturum. Sed quum Cardianorum Hecatæus tyrannus, cum illo congreſſus, oraret ut Antipatro potius & obſeſſis Lamiæ Macedonibus iret ſuppetias, inſtituit trajicere: quo etiam invitavit Eumenem, eumque reconciliare eniſus eſt cum Hecatæo. Intercedebat enim paterna inter eos ex civilibus diſſenſionibus ſimultas. Eumenes autem frequenter Hecatæum tyrannidem parare aperte inſimulaverat, atque Alexandrum, ut Cardianis redderet libertatem, precatus fuerat. Quapropter detrectante tunc expeditionem in Græcos Eumene, & timere Antipatrum ſe dicente, ne qua in Hecatæi gratiam jam pridem alienus interficeret ſe, fidem habens ei Leonatus, nihil eum conſiliorum ſuorum celavit. Nam verbo

λόγος μὲν γὰρ ἦν ἡ βοήθεια καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δὲ διαβὰς εὐθὺς ἀντιποιεῖσθαι Μακεδονίας. καί τινας ἐπιστολὰς ἔδειξε Κλεοπάτρας μεταπεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς γαμησομένης. ὁ δὲ Εὐμένης, εἴτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικὼς, εἴτε τὸν Λεοννάτον ἔμπληκτον ὄντα καὶ φορᾶς μεστὸν ἀβεβαίου καὶ ὀξείας ἀπογνοὺς, νύκτωρ ἀνέζευξεν τὴν ἑαυτοῦ λαβὼν ἀποσκευήν. εἶχεν δὲ τριακοσίους μὲν ἱππεῖς, διακοσίους δὲ τῶν παίδων ὁπλοφόρους· ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς ἀργυρίου λόγον, τάλαντα πεντακισχίλια. φυγὼν δὲ οὕτω πρὸς Περδίκκαν, καὶ τὰ Λεοννάτου βουλεύματα κατειπὼν, εὐθὺς μὲν ἴσχυε μέγα παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦ συνεδρίου μετεῖχεν· ὀλίγον δὲ ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν κατήχθη μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ στρατηγοῦντος. Ἀριαράθου δὲ ληφθέντος αἰχμαλώτου, καὶ τῆς χώρας ὑποχειρίου γενομένης, ἀποδείκνυται σατράπης. καὶ τὰς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέδωκε, καὶ φρουράρχους ἐγκατέστησεν, καὶ δικαστὰς ἀπέλιπεν, καὶ διοικητὰς οὓς ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος. αὐτὸς δὲ συνανέζευξεν, ἐκεῖνόν τε θεραπεύων, καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι μὴ βουλόμενος.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Περδίκκας, ἐφ' ἃ μὲν ὥρμητο, πιστεύων δι' αὑτοῦ προσάξασθαι, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα δεῖσθαι δραστηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος, ἀπέπεμψεν ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένη, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ δὲ, τὴν ὅμορον Ἀρμενίαν τεταραγμένην ὑπὸ Νεοπτολέμου διὰ χειρὸς ἕξοντα. τοῦτον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, καίπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι κενῷ διεφθαρμένον, ἐπειρᾶτο ταῖς ὁμιλίαις κατέχειν· αὐτὸς δὲ τὴν φάλαγ-

γα

bo dicebat & prætexebat ſubſidium ſe laturum Antipatro, verum deliberaverat, traducto exercitu, illico Macedoniam aſſerere, & epiſtolas monſtravit ei Cleopatræ Pellam ſe velut ad connubium accerſentis. At Eumenes, ſeu quod Antipatrum formidaret, ſeu quod vecordem Leonatum & impetu motum inſtabili præcipitique haberet pro deplorato, nocte cum impedimentis ſuis diſceſſit. Habebat autem ſecum equites trecentos, & ex famulis ſuis ſtipatores ducentos, auri ad argenti rationem quinque millia talentorum. Ita ad Perdiccam confugit, conſiliiſque proditis Leonati, ſtatim multum apud eum potuit, atque adhibitus eſt in concilio. Poſt aliquanto in Cappadociam cum exercitu ipſo præſente & ductore Perdicca eſt deductus. Capto Ariarathe, & provincia ſubacta, declaratur ſatrapa. Urbes commiſit amicis ſuis, iiſque præfectos cum præſidiis impoſuit. Judices ibidem & procuratores, quos ſibi viſum fuit, reliquit, nihil in his ſe ingerente Perdicca. Inde una cum Perdicca remeavit: quod tribuit ejus obſervantiæ, & ne abeſſet ab aula.

At vero confidens Perdiccas, quas ad res pergebat, ipſum eas per ſe confecturum, ſed ad ea quæ relinquebat a tergo, impigro & fido cuſtode ſe opus habere; ablegavit ex Cilicia Eumenem, verbo ad ſuam provinciam, revera quo confinem Armeniam a Neoptolemo commotam in poteſtate retineret. Quem Eumenes, quamvis animi tumore & inanibus ſpiritibus perverſum, blandis verbis elaboravit in officio retinere. Quia vero phalan-

gem

γα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ θρασεῖαν εὑρών, ὥσπερ ἀντίταγμα παρεσκεύαζεν αὐτῇ δύναμιν ἱππικήν, τῶν μὲν ἐγχωρείων τοῖς ἱππεύειν δυναμένοις ἀνεισφορείας διδοὺς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν, ὠνητοὺς διανέμων ἵππους, φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τά τε φρονήματα παροξύνων, καὶ τὰ σώματα κινήσεσιν καὶ μελέταις διαπονῶν· ὥστε τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς δὲ θαρρῆσαι τῶν Μακεδόνων, ὁρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἱππεῖς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων.

Ἐπεὶ δὲ Κρατερὸς καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων περιγενόμενοι διέβαινον εἰς Ἀσίαν, τὴν Περδίκκου καταλύσοντες ἀρχήν, καὶ προσηγγέλλοντο μέλλοντες ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδίκκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολεμαῖον στρατεύων ἀπέδειξε τὸν Εὐμενῆ τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν. καὶ περὶ τούτων ἐπιστολὰς ἔπεμψεν, Ἀλκέταν μὲν καὶ Νεοπτόλεμον Εὐμενεῖ προσέχειν κελεύσας, Εὐμενῆ δὲ χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἔγνωκεν. Ἀλκέτας μὲν οὖν ἄντικρυς ἀπείπατο τὴν στρατείαν, ὡς τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν αἰδουμένων μάχεσθαι, Κρατερὸν δὲ καὶ δέχεσθαι δι᾽ εὔνοιαν ἑτοίμων ὄντων. Νεοπτόλεμος δὲ βουλεύων μὲν ἐπ᾽ Εὐμενεῖ προδοσίαν οὐκ ἔλαθε, καλούμενος δὲ οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ παρέταττε τὴν δύναμιν. ἔνθα πρῶτον ὁ Εὐμενὴς ἀπέλαυσε τῆς ἑαυτοῦ προνοίας καὶ παρασκευῆς. ἡττώμενος γὰρ ἤδη κατὰ τὸ πεζόν, ἐτρέψατο τοῖς ἱππεῦσι τὸν Νεοπτόλεμον, καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβεν αὐτοῦ, καὶ τῇ φάλαγγι διεσπαρ-

gem Macedonum inflatam & ferocientem offendit, confecit quam ei opponeret, manum equeſtrem, provincialibus, qui equis erant aſſueti, vectigalia remittens & immunitatem dans. Equos etiam emit, quos diſtribuit iis quibus ex comitatu ſuo maxime fidebat, largitionibus muneribuſque animos eorum inflammans, corporaque exercitationibus & diſciplina formans. Unde illi Macedones obſtupuerunt, hi redditi ſunt alacres, ubi exiguo ſpatio viderunt apud eum coactos equites non minus ſex millia trecentos.

Poſtquam Craterus & Antipater devictis Græcis in Aſiam ad Perdiccæ opprimendum imperium tranſierunt, quos impreſſionem facturos nuntiabatur in Cappadociam: Perdiccas, qui ipſe movebat in Ptolemæum, Eumenem legionum quæ in Armenia & Cappadocia erant ducem cum ſummo imperio creavit. Hac de re literas miſit, atque Alcetam cum Neoptolemo Eumeni præcepit dicto audientes eſſe, Eumenem vero pro ſuo agere arbitrio. Eam expeditionem Alcetas aperte abnuit, quod Macedones, quibus præerat, conferre cum Antipatro erubeſcerent arma, Crateri autem adeo eſſent ſtudioſi, ut etiam recipere eſſent eum parati. Neoptolemus vero proditionem Eumeni moliebatur, verum non fuit clam: qui quum accerſeretur, non paruit, ſed aciem direxit copiarum ſuarum. Ibi primum fructum cepit Eumenes providentiæ & apparatus ſui: quippe inclinata jam acie peditum ſuorum, profligavit Neoptolemum equitatu, cepitque impedimenta ejus. Inde in diſſipatam conſectando

παρεμένῃ περὶ τὴν δίωξιν ἄθρους ἐπελάσας, ἠνάγκασε τὰ ὅπλα θέσθαι, καὶ λαβόντας ὅρκους αὐτῷ συστρατεύειν. ὁ μὲν οὖν Νεοπτόλεμος ὀλίγους τινὰς συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς, ἔφυγε πρὸς Κρατερὸν καὶ Ἀντίπατρον. παρ' ἐκείνων δὲ ἀπέσταλτο πρεσβεία πρὸς Εὐμένη, παρακαλοῦσα μεταθέσθαι πρὸς αὐτοὺς, καρπούμενον μὲν ἃς εἶχε σατραπείας, προσλαβόντα δὲ στρατείαν καὶ χώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν ἀντ' ἐχθροῦ φίλον γενόμενον, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πολέμιον. ταῦτα ὁ Εὐμένης ἀκούσας, Ἀντιπάτρῳ μὲν, οὐκ ἂν ἔφη παλαιὸς ὢν ἐχθρὸς, νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὁρᾷ τοῖς φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρώμενον· Κρατερὸν δὲ Περδίκκᾳ διαλλάττειν ἕτοιμος εἶναι, καὶ συνάγειν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις· ἄρχοντος δὲ πλεονεξίας, τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρις ἂν ἐμπνέῃ, καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν προήσεσθαι.

Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον πυθόμενοι ταῦτα, κατὰ σχολὴν ἐβουλεύοντο περὶ τῶν ὅλων· ὁ Νεοπτόλεμος δὲ μετὰ τὴν φυγὴν ἀφικόμενος πρὸς αὐτοὺς, τήν τε μάχην ἀπήγγελλεν καὶ παρεκάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους, πάντως δὲ Κρατερόν· ποθεῖσθαι γὰρ ὑπερφυῶς ἐκεῖνον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κἂν μόνον ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φωνὴν ἀκούσωσι, μετὰ τῶν ὅπλων ἥξειν φερομένους. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ὄνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ, μνημονεύοντες ὅτι καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον ὑπὲρ αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλάκις ἀπεχθείας πολλάς· ὑποφερομένου πρὸς τὸν Περσικὸν ζῆλον ἀντιλαμβανόμενος, καὶ τοῖς πατρίοις

ἀμύ-

ſectando phalangem conglobato equitatu ſuo invectus, arma coegit eos ponere, adegitque ſacramento ipſum ſequuturos. Neoptolemus, paucis ex fuga collectis, recurrit ad Craterum & Antipatrum. Ab illis ad Eumenem legati miſſi, qui inducerent eum ut tranſiret ad ipſos retentis provinciis ſuis, acceptiſque inſuper ab ipſis aliis copiis & provinciis, rediretque cum Antipatro in gratiam, nec Cratero fieret ex amico hoſtis. Quibus expoſitis, negavit ſe Eumenes Antipatro, quicum vetus ſibi inimicitia intercederet, nunc amicum fore, quando eum amicos videat inimicorum more tractantem: ad Craterum vero cum Perdicca reconciliandum atque æquis conditionibus in gratiam reducendum omnem ſuam offerre operam. Quod ſi incurrere affectet in eum, non defuturum ſe, quoad ſpiraret, læſo: priuſque & corpus & animam quam fidem amiſſurum.

His renuntiatis Antipatro, de ſumma rerum per otium deliberaverunt. Neoptolemus autem, quum ex fuga ſe contuliſſet ad illos, fecit eos de prœlio commiſſo certiores, inſtititque ut ſuppetias ferrent ſibi, maxime ambo, Craterus certe. Illum enim deſiderari dicebat a Macedonibus mirifice, cujus ſi cauſiam modo conſpexiſſent & audiviſſent vocem, cum armis illos ad eum concurſuros. Nempe erat profecto nomen ingens Crateri, ejuſque deſiderio poſt Alexandri obitum flagrabat vulgus militum, memores multas eum crebro indignationes pro ipſis apud Alexandrum excepiſſe, quum ad faſtum Perſicum retineret ſenſim delabentem, moreſque patrios,

ἀμυνῶν, διὰ τρυφὴν καὶ ὄγκον ἤδη περιυβριζομένοις. τότε δ' οὖν ὁ Κρατερὸς τὸν μὲν Ἀντίπατρον εἰς Κιλικίαν ἀπέστελλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν πολὺ μέρος, ἐπὶ τὸν Εὐμενῆ μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου προσῆγεν· οἰόμενος οὐ προσδεχομένῳ, καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξίᾳ καὶ περὶ πότους ἔχοντι τὴν δύναμιν ἐπιπεσεῖσθαι. τὸ μὲν οὖν προαισθέσθαι τὴν ἔφοδον αὐτοῦ τὸν Εὐμενῆ, καὶ προπαρασκευάσασθαι, νηφούσης ἄν τις ἡγεμονίας, οὐ μὴν ἄκρας θείη δεινότητος· τὸ δὲ, μὴ μόνον τοὺς πολεμίους, ἃ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθέσθαι, διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους ἀγνοοῦντας ᾧ μαχοῦνται, προενστῆσαι τῷ Κρατερῷ, καὶ ἀποκρύψαι τὸν ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος ἔργον γενέσθαι. διέδωκεν μὲν οὖν λόγον ὡς Νεοπτόλεμος αὖθις ἐπίοι, καὶ Πίγρης, ἔχοντες ἱππεῖς καὶ Καππαδοκῶν καὶ Παφλαγόνων. νυκτὸς δὲ ἀναζεῦξαι βουλόμενος, εἶτα καταδαρθὼν, ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον. ἐδόκει γὰρ ὁρᾶν Ἀλεξάνδρους δύο παρασκευαζομένους ἀλλήλοις μάχεσθαι, μιᾶς ἑκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος· εἶτα, τῷ μὲν τὴν Ἀθηνᾶν, τῷ δὲ τὴν Δήμητρα βοηθοῦσαν ἐλθεῖν. γενομένου δὲ ἀγῶνος ἰσχυροῦ, κρατηθῆναι τὸν μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς· τῷ δὲ νικῶντι, σταχύων δρεπομένην τὴν Δήμητρα συμπλέκειν στέφανον. αὐτόθεν μὲν οὖν τὴν ὄψιν εἴκαζεν εἶναι πρὸς αὐτοῦ, μαχομένου περὶ τῆς ἀρίστης καὶ τότε πολὺν καὶ καλὸν ἐχούσης ἐν κάλυκι στάχυν. ἅπασα γὰρ κατέσπαρτο, καὶ παρεῖχεν εἰρήνῃ πρέπουσαν ὄψιν, ἀμφιλαφῶς τῶν πεδίων κομώντων. μᾶλλον δὲ ἐπερρώσθη, πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολεμίοις Ἀθηνᾶν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητρα δὲ δὴ καὶ αὐτὸς ἐδί-

δου

trios, quos luxu & ſupercilio conculcabat, vindicaret. Igitur in præſentia Antipatrum Craterus in Ciliciam miſit: ipſe cum magna parte exercitus ſocio Neoptolemo movit in Eumenem, nec exſpectantem ratus ſe, & ſub recentem victoriam cum incondito exercitu & poculis implicato oppreſſurum. Quod autem adventum ejus Eumenes præſenſit & ſe præparavit, vigilantiæ quidem duci, non eximiæ tamen ſolertiæ aſcribas. Quod vero non ſolum caverit ne hoſtes, quæ ipſi nocitura erant, ſentirent, verum etiam ut milites ſuos ignaros quicum conferrent ſigna occupaverit immittere in Craterum, & ducem occultaverit adverſarium, ea ſingularis videtur ars fuiſſe imperatoris. Divulgavit igitur rumorem, Neoptolemum iterum ingruere & Pigrem cum Cappadocum & Paphlagonum equitatu. Quum pararet de nocte movere, mox prodigioſa ſopore oppreſſo oblata viſio eſt. Alexandros duos viſus eſt videre ad prœlium inter ſe committendum inſtruentes aciem, ac ſingulas utrumque ducere phalanges: hinc uni Minervam, alteri Cererem auxilio venire. Commiſſo acri certamine fuſum a quo ſtabat Minerva, victori Cererem deſectis ſpicis coronam contexere. Hoc viſum protinus conjecit ſecundum eſſe ſibi, qui pro optimo agro & id temporis præclaram habente in folliculis ſpicam dimicaret. Plenus enim totus ſementis erat, & ſpeciem præbebat pax ſplendidam, magna comantibus ubertate campis. Jam magis erectus eſt, poſtquam accepit ſignum pugnæ hoſtibus Minervam & Alexandrum eſſe. Itaque ſignum ipſe quoque

4

ſuis

δὲ σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαί τε πάντας ἐκέλευεν, καὶ καταστέφειν τὰ ὅπλα τῶν σταχύων λαμβάνοντας. ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἐξαγορεῦσαι καὶ φράσαι τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσιν καὶ στρατηγοῖς, πρὸς ὃν ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὑτῷ θέμενος ἀποκρύψαι καὶ καταχεῖν ἀπόρρητον οὕτως ἀναγκαῖον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς, καὶ διεπίστευσε τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον.

Ἀντέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα, δύο δὲ ἱππαρχίας ξενικὰς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβάζου καὶ Φοῖνιξ ὁ Τενέδιος ἡγοῦντο, διακελευσάμενος, ὀφθέντων τῶν πολεμίων, ἐλαύνειν κατὰ τάχος καὶ συμπλέκεσθαι, μὴ διδόντας ἀναστροφὴν, μηδὲ φωνὴν μηδὲ κήρυκα πεμπόμενον προσιεμένους. ἐδεδίει γὰρ ἰσχυρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερὸν, οἴχωνται μεταβαλόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. αὐτὸς δὲ τοὺς ἐρρωμενεστάτους ἱππεῖς τριακοσίους εἰς ἄγημα συντάξας, καὶ παρελάσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν, ἔμελλε τοῖς περὶ Νεοπτόλεμον ἐπιχειρεῖν. ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερβαλόντες ὤφθησαν, ὀξεῖαν καὶ μεθ' ὁρμῆς σφοδροτέρας ποιούμενοι τὴν ἔφοδον, ἐκπλαγεὶς ὁ Κρατερὸς, καὶ πολλὰ λοιδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον, ὡς ἐξηπατημένος ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων μεταβολῆς, ἐγκελευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσιν, ἀντεξήλασε. γενομένης δὲ τῆς πρώτης συρράξεως βαρείας, καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τοῦ δὲ ἀγῶνος ἐν τοῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ καταισχύνας ὁ Κρατερὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλὼν, πολλάκις δὲ τρεψάμενος τοὺς ἀντιτεταγμένους, τέλος δὲ πληγεὶς

ſuis Cererem & Alexandrum dedit, præcepitque omnibus ut corona caput & arma ſpicea redimirent. Quamvis autem conatum ceperat ſæpe præfectis & ducibus ſuis, quicum decertandum eſſet, enuntiare & aperire, neque apud unum ſe tegere & ſupprimere arcanum tam neceſſarium, perſtitit tamen in conſilio ſuo, & menti ſuæ concredidit periculum.

Cratero ex adverſo neminem locavit Macedonum, ſed duas externorum equitum alas, quas Pharnabazus Artabazi filius & Tenedius Phœnix ducebat. His imperavit, ut in hoſtes, ſimul atque in conſpectu forent, inveherent extemplo, manuſque consererent, nec darent iis receptum, neu verba caduceatoremve miſſum admitterent. Timebat enim majorem in modum, ne agnito Cratero Macedones ad eum tranſirent. Ipſe equitibus trecentis fortiſſimis in agema centuriatis, provectus in dextrum cornu erat, Neoptolemum adoriturus. Ubi tumulo qui intermedius erat, ſuperato conſpecti ſunt, impetumque dederunt acriorem & concitatiorem, obſtupefactus Craterus, multis convitiis Neoptolemum, quod ab eo eſſet Macedonum defectione eluſus, laceravit: adhortatuſque duces ſuos ad pugnam ſtrenue capeſſendam, infeſtus invexit ſe in hoſtem. Fuit durus primus concurſus, lanceiſque cito defractis, ubi res gladiis geri cœpit, non dehoneſtavit Craterus Alexandrum, verum multis confoſſis, ſæpiuſque averſis illis quos contra ſtabat, vulneratus demum a Thrace ex

γεὶς ὑπὸ Θρᾳκὸς ἐκ πλαγίων προσελάσαντος, ἀπερρύη τοῦ ἵππου. πεσόντα δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνοοῦντες· Γοργίας δὲ, τῶν Εὐμένους στρατηγῶν, ἔγνω τε, καὶ καταβὰς περιέστησεν φρουρὰν τῷ σώματι, κακῶς ἤδη διακειμένου καὶ δυσθανατοῦντος. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Νεοπτόλεμος Εὐμενεῖ συνήρχετο. μισοῦντες γὰρ ἀλλήλους πάλαι καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες, ἐν μὲν δυσὶν ἀναστροφαῖς οὐ κατεῖδον, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ γνωρίσαντες εὐθὺς ἤλαυνον, σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ βοῶντες. τῶν δ' ἵππων ἐξ ἐναντίας βίᾳ συμπεσόντων, ὥσπερ τριηρῶν, τὰς ἡνίας ἀφέντες, ἀλλήλων ἀπελάβοντο ταῖς χερσὶν, τά τε κράνη περισπῶντες, καὶ περιρρηγνύντες ἐκ τῶν ἐπωμίδων τοὺς θώρακας. πρὸς δὲ τὸν σπαραγμὸν ὑπεκδραμόντων ἅμα τῶν ἵππων, ἀπορρυέντες εἰς γῆν, καὶ περιπεσόντες ἀλλήλοις, ἐν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπάλαιον. εἶτα ὁ μὲν Εὐμένης τοῦ Νεοπτολέμου προεξανισταμένου τὴν ἰγνύαν ὑπέκοψεν, αὐτὸς εἰς ὀρθὸν φθάσας καταστῆναι· ὁ δὲ Νεοπτόλεμος εἰς θάτερον ἐρεισάμενος γόνυ, θάτερον δὲ πεπηρωμένος ἠμύνετο μὲν εὐρώστως κάτωθεν, οὐ θανασίμους δὲ πληγὰς ὑποφέρων· πληγεὶς δὲ περὶ τὸν τράχηλον, ἔπεσεν καὶ παρείθη. τοῦ δὲ Εὐμένους δι' ὀργὴν καὶ μῖσος παλαιὸν τά τε ὅπλα περισπῶντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἔτι τὸ ξίφος ἔχων, ἔλαθεν ὑπὸ τὸν θώρακα τρώσας, ᾗ παρέψαυσε τοῦ βουβῶνος ἀποβάς. ἡ δὲ πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ ἔβλαψε τὸν Εὐμένη, δι' ἀσθένειαν ἀμυδρὰ γενομένη. σκυλεύσας δὲ τὸν νεκρὸν, εἶχε μὲν χαλεπῶς ὑπὸ τραυμάτων, μηροὺς καὶ βραχίονας διακεκομμένος· ὅμως δὲ ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐδίωκε πρὸς θάτε-

ex latere invecto defluxit ex equo. Jacentem quum alii incognitum eſſent prælati, unus ex Eumenis ducibus Gorgias cognovit eum, deſilienſque ex equo cuſtodiam corpori graviter jam affecti animamque agentis adhibuit. Congreditur interea cum Eumene Neoptolemus. Inveterato enim inter ſe odio & ſimultate inflammati, duobus concurſibus non percepit alter alterum. In tertio ubi inter ſe cognoverunt, protinus ſtrictis gladiis cum clamore admiſerunt equos. Ut infeſti equi triremium modo acriter concurrerunt, remiſſis habenis injiciunt ſibi mutuo manus, detrahunt caſſides, & divellunt ex humeris loricas. Dum ita ſe invicem lacerant, equis ſimul ſubterfugientibus, in terram delapſi & connexi prehendunt alter alterum, colluctanturque. Inde Eumenes priori aſſurgenti Neoptolemo poplitem ſuccidit, maturavitque attollere ſe in pedes. Neoptolemus altero innixus genu, altero afflictus, ſtrenue ex inferiore loco dimicabat, ſed vulnera non inferebat lethalia: percuſſus autem ſecundum collum, concidit elanguitque. Quem dum Eumenes ex ira & vetere odio ſpoliat atque increpat dictis, gladio, quem adhuc tenebat, imprudentem ſubter loricam, qua attingit inguina, vulnerat. Ictus debiliter adactus terruit quam læſit magis Eumenem. Detractis exanimi ſpoliis, graviter cruciatus femorum & brachiorum trajectorum vulneribus, equo impoſitus tamen, ad alterum cor-

θάτερον κέρας, ὡς ἔτι συνεστώτων τῶν πολεμίων. πυθόμενος δὲ τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν, καὶ προσελάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέοντα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἀπεδάκρυσεν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλεν, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησε τὸν Νεοπτόλεμον, πολλὰ δὲ ἐκεῖνον μὲν ᾠκτίσατο τῆς τύχης, αὑτὸν δὲ τῆς ἀνάγκης, δι' ἣν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεισόμενος ἢ δράσων συνηνέχθη.

Ταύτην τὴν μάχην Εὐμενὴς ἡμέραις δέκα σχεδὸν τῇ μετὰ τὴν προτέραν ἐνίκησεν· καὶ δόξῃ μὲν ἤρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφίᾳ, τὰ δὲ ἀνδρείᾳ κατειργασμένος. φθόνον δὲ πολὺν ἔσχεν καὶ μῖσος ὁμαλῶς παρά τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος ὅπλοις καὶ χερσὶν τῶν Μακεδόνων τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνῃρηκώς. ἀλλ' εἰ μὲν ἔφθη Περδίκκας πυθόμενος τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· νυνὶ δὲ ἀνῃρημένου Περδίκκου κατὰ στάσιν ἐν Αἰγύπτῳ δυσὶν ἡμέραις πρότερον, ἧκεν οὗτος ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ πρὸς ὀργὴν εὐθὺς οἱ Μακεδόνες θάνατον τοῦ Εὐμενοῦς κατέγνωσαν. ἀπεδείχθη δὲ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετὰ Ἀντιπάτρου στρατηγός. ἐπεὶ δὲ Εὐμενὴς τοῖς βασιλικοῖς ἱπποφορβίοις περὶ τὴν Ἴδην νεμομένοις ἐπιτυχὼν, καὶ λαβὼν ἵππους ὅσων ἔχρῃζεν τοῖς ἐπιμεληταῖς τὴν γραφὴν ἔπεμψεν, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰπεῖν, ὅτι θαυμάζει τὸν Εὐμενῆ τῆς προνοίας, ἐλπίζοντα λόγον αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν, ἢ λήψεσθαι παρ' αὐτῶν. περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβού-

cornu, ratus id adhuc ſtare in acie, advolat. Cæde autem Crateri nuntiata, advectus ad eum, atque ubi ſpirantem & mentis compotem vidit, equo delapſus illacrymavit, dextramque ei injecit, atque hinc Neoptolemum acerbè probris proſcidit, hinc illius caſum, & neceſſitatem miſeratus eſt ſuam, per quam cum amico & familiari commiſſus, aut accipere hanc calamitatem aut inferre fuiſſet adactus.

Hujus prœlii Eumenes diebus decem circiter a priori palmam tulit, ac gloriam ea conciliavit illi ingentem, quod partim ſapientia, partim virtute eam peperiſſet: e diverſo grandem conflavit ei invidiam juxta & odium tam apud ſocios quam hoſtes, quod peregrinus & hoſpes Macedonum armis ac viribus virum inter eos primarium & clariſſimum ſuſtuliſſet. Quod ſi maturius allatus ad Perdiccam exceſſus eſſet Crateri, nullus inter eos principatum tuliſſet alius. Nunc diebus duobus ante interempto per ſeditionem in Ægypto Perdicca, allata in caſtra eſt hujus conflictus fama, atque extemplo Eumenem infenſi Macedones capitis damnaverunt. Dux contra eum Antigonus cum Antipatro deligitur. Quum Eumenes in regia equitia, quæ ad Idam paſcebant, incidiſſet, atque ex his ſumpſiſſet quot haberet opus, rationemque procuratoribus ſcriptam miſiſſet, dicitur riſiſſe Antipater, ac dixiſſe, mirari ſe cautionem Eumenis, qui exſpectet ipſis ſe de rebus regiis relaturum rationem, aut repetiturum ab ipſis. At circa Sardes viſum

ἐβούλετο μὲν ἱπποκρατῶν ὁ Εὐμένης τοῖς Λυδίοις ἐναγωνίσασθαι πεδίοις, ἅμα καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ τὴν δύναμιν ἐπιδεῖξαι φιλοτιμούμενος. αὐτῆς δὲ ἐκείνης δεηθείσης (ἐφοβεῖτο γὰρ αἰτίαν τινὰ λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν, καὶ διεχείμαζεν ἐν Κελαιναῖς· ὅπου τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀλκέταν καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ ἡγεμονίας διαφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν, Τοῦτο ἦν, ἔφη, τὸ λεγόμενον, ὀλέθρου δὲ οὐθεὶς λόγος. τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν μισθὸν ἀποδώσειν, ἐπίπρασκεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν χώραν ἐπαύλεις καὶ τετραπυργίας σωμάτων καὶ βοσκημάτων γεμούσας. ὁ δὲ πριάμενος ἡγεμὼν τάγματος ἢ ξεναγὸς, ὄργανα καὶ μηχανὰς λαβὼν, τοῦ Εὐμένους παρέχοντος, ἐξεπολιόρκει, καὶ πρὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ στρατιῶται διενέμοντο τῶν ἁλισκομένων ἕκαστον. ἐκ δὲ τούτου πάλιν ὁ Εὐμένης ἠγαπᾶτο, καί ποτε γραμμάτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ φανέντων, ἃ διέρριψαν οἱ τῶν πολεμίων ἡγεμόνες, ἑκατὸν τάλαντα καὶ τιμὰς διδόντες τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένη, σφόδρα παρωξύνθησαν οἱ Μακεδόνες· καὶ δόγμα ποιοῦνται χιλίους τῶν ἡγεμονικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφοροῦντας εἶναι, καὶ φυλάττειν ἐν περιόδῳ καὶ παρανυκτερεύειν. οἱ δὲ ἐπείθοντο, καὶ τιμὰς ἠγάπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες, ἃς οἱ φίλοι παρὰ τῶν βασιλέων. ἐξῆν γὰρ Εὐμενεῖ καὶ καυσίας ἁλουργεῖς καὶ χλαμύδας διανέμειν, ἥτις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσιν.

Τὸ μὲν οὖν εὐτυχεῖν καὶ τοὺς φύσει μικροὺς συνεπικουφίζει τοῖς φρονήμασιν,

viſum erat Eumeni in campis decertare Lydiis, quod ab equitatu firmus eſſet, ſimul quod etiam Cleopatræ vires ſuas oſtentare geſtiret. Verum illius ipſius adductus precibus, verentis ne calumniæ ſibi apud Antipatrum foret, ſuperiorem Phrygiam petivit, hybernavitque Celænis. Ubi Alceta, Polemone, & Docimo cum eo ambigentibus de ſummo imperio, Hoc illud, inquit, eſt quod dici ſolet, Exitii nulla habetur ratio. Militibus intra triduum ſolvere ſtipendium pollicitus, fecit iis villarum illius regionis caſtellorumque hominibus & pecore refertorum auctionem. Qui mercatus aliqua fuerat ordinum ductor vel mercenariorum militum præfectus, tormentis & machinis Eumene præbente acceptis, expugnabat ea, prædamque in debitum ſtipendium milites partiebantur. Hinc cœpit Eumenes iterum eſſe charus. Atque adeo quum aliquando reperti in caſtris fuiſſent libelli, quos duces hoſtium abjiciendos paſſim curaverant, centum talenta & honeſtum ordinem proponentes ei qui Eumenem interfeciſſet, exarſere graviter Macedones, decreveruntque ut ex præſtantiſſimis mille eſſent aſſidue corporis ejus cuſtodes, ſtationeſque & excubias viciſſim agerent. Obtemperabant illi, lætique præmia accipiebant ab eo, quæ a regibus ſolent amici; ſiquidem jus Eumeni erat cauſias purpureas & chlamydes conferendi: quod habebatur apud Macedonas inter dona regia præcipuum.

Porro ſecundus quidem fortunæ curſus elevat vel natura puſillanimorum ſpiritus, ut

σιν, ὥστε φαίνεσθαί τε μέγεθος περὶ αὐτοὺς καὶ ὄγκον, ἐκ πραγμάτων ὑπερεχόντων ἀποβλεπομένους. ὁ δὲ ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος, ἐν τοῖς σφάλμασι μᾶλλον καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται κατάδηλος, ὥσπερ Εὐμενής. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις τῆς Καππαδοκίας ἡττηθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου διὰ προδοσίαν, καὶ διωκόμενος, οὐ παρῆκε τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς διαπεσεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ συλλαβὼν ἐκρέμασεν. φεύγων δὲ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσιν, μετέβαλε λαθὼν, καὶ παραλλάξας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον οὗ τὴν μάχην συνέβη γενέσθαι, κατεστρατοπέδευσεν συναγαγὼν τοὺς νεκροὺς, καὶ τῶν ἐν κύκλῳ κωμῶν τὰ θυρώματα καταχίσας ἔκαυσεν ἰδίᾳ μὲν ἡγεμόνας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ πολυάνδρεια χώσας ἀπῆλθεν· ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἐπελθόντα θαυμάζειν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐστάθειαν. ἔπειτα ταῖς ἀποσκευαῖς τοῦ Ἀντιγόνου περιπεσὼν, καὶ λαβεῖν ῥᾳδίως δυνάμενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολλὴν δὲ θεραπείαν, καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ λεηλασιῶν ἠθροισμένον, ἔδεισε μὴ καταπλησθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων οἱ σὺν αὐτῷ, βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν καὶ μαλακώτεροι τὰς πλάνας ὑπομένειν, καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέψων τὸν Ἀντίγονον. ἐπεὶ δὲ ἄντικρυς χαλεπὸν ἦν ἀποτρέπειν Μακεδόνας, χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευσεν θεραπεύσαντας αὐτοὺς, καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας, οὕτω βαδίζειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. αὐτὸς δὲ πέμπει κρύφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδό-

ut magnificentiam & faſtum circa ſe ex rebus deſpicientes excelſis repræſentent: at vere magnanimus & conſtans, quum titubavit & aſpera premitur fortuna, excitans ſeſe magis eluceſcit, velut Eumenes. Primum enim in Orcyniis Cappadociæ ab Antigono per proditionem fuſus, dum conſectantur fugientem, non dedit facultatem proditori, ut ex fuga elaberetur ad hoſtes, ſed arreptum ſuſpendit. Fugiens autem contraria ac illi tenebant via, qui eum inſequebantur, inſciis illis convertit iter, atque præteritis hoſtibus, ut ad locum venit ubi fuerat pugnatum, caſtra metatus mortuos coacervatos circumjectorum vicorum diruptis foribus cremavit, ſeorſum duces, ſeorſum gregarios milites, excitatiſque tumulis recepit ſe: adeo ut Antigonus, qui poſt eo pervenit, ſtuperet audaciam atque immotum ejus animum. Hinc incidens in Antigoni impedimenta, quum capere ex facili valeret multa libera capita & magnam vim ſervitiorum opumque ex tot collectorum bellis & populationibus; veritus eſt ne repleti compendio & præda ſui evaderent ad fugam ignavi, mollioreſque ad ſuſtinendum errores tempuſque vagando terendum, in quo potiſſimum ſpem collocaverat belli, ut alio averſurus Antigonum. Sed quia prorſus moleſtum videbatur opibus illis ſub manu poſitis retinere Macedonas, juſſit ut corpora curarent & pabulum darent equis, inde hoſtes adorirentur. Mox in occulto ad Menandrum ſuper hoſtium impedimenta poſitum mit-

κηδόμενος αὐτοῦ φίλου γεγονότος καὶ συνήθους, φράξασθαι παραινῶν, καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρόμων καὶ ταπεινῶν πρὸς τὴν ἐγγὺς ὑπώρειαν, ἄφιππον οὖσαν καὶ κυκλώσεις οὐκ ἔχουσαν. τοῦ δὲ Μενάνδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀνασκευασαμένου, κατασκόπους ἔπεμπεν ὁ Εὐμενὴς φανερῶς, καὶ παρήγγειλεν τοῖς στρατιώταις ὁπλίζεσθαι, καὶ τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῦν, ὡς προσάξων τοῖς πολεμίοις. τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων ὅτι παντάπασιν ὁ Μένανδρος ἄληπτος εἴη, καταπεφευγὼς εἰς τόπους χαλεποὺς, ἄχθεσθαι προσποιούμενος ὁ Εὐμενὴς ἀπῆγε τὴν στρατιάν. λέγεται δὲ, τοῦ Μενάνδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον, καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμενῆ, καὶ φιλανθρωπότερον διατεθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχῦναι παρὸν, ἐφείσατο καὶ παρῆκεν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνο φάναι τὸν Ἀντίγονον οὐχ ἡμῶν, ὦ μακάριοι, κηδόμενος παρῆκεν, ἀλλ᾽ αὐτῷ φεύγοντι δεδιὼς περιθεῖναι πέδας τοσαύτας.

Ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμενὴς καὶ ὑποφεύγων, ἔπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενος αὐτῶν, εἴτε ἐφέλκεσθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὲν τοῦ μάχεσθαι, πλείονας δὲ τοῦ λανθάνειν ὄντας. καταφυγὼν δὲ εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν μεθορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας, μετὰ πεντακοσίων ἱππέων καὶ διακοσίων ὁπλιτῶν· κἀντεῦθεν αὖθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεήθησαν ἀφεθῆναι, τοῦ χωρίου τὴν χαλεπότητα καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες, πάντας ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. ὡς δὲ ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος

mittit, quaſi de eo pro veteri amicitia & conſuetudine eſſet ſolicitus, ut muniret ſe monens, maturaretque quam primum ex locis equitabilibus & planis ſe ad proximi montis latus recipere inequitabile, ut cingi non poſſet. Ut periculum Menander advertit, & vaſis collectis itineri ſe accinxit, miſit Eumenes propalam ſpeculatores, militibuſque tanquam ſigna moturus in hoſtem edixit, ut arma caperent, & equos haberent frænatos. Ubi vero renuntiaverunt exploratores Menandrum ad loca aſpera refugiſſe, neque poſſe opprimi, fingens id moleſte ferre, abduxit copias. Fama eſt, quum hæc teſtaretur apud Antigonum Menander, atque Eumenem collaudarent Macedones in partemque humaniorem verterent, quod liberos ſuos in ſervitutem redigere & conſtuprare uxores quum poſſet, abſtinuiſſet & prætermiſiſſet; atqui ille, dixiſſe Antigonum, non veſtri cauſa, boni viri, abſtinuit iſtis, verum ne tot ſe pedicis fugientem intricaret.

Hinc vagabundus Eumenes & fugitans, magnam partem militum induxit ut faceſſerent: vel quod eorum gereret ſolicitudinem, vel quod trahere eos ſecum nollet pauciores quam ad ſigna conferenda, & plures quam ad tegendam fugam ſuam. Poſtquam autem in Nora arcem ad Lycaoniæ & Cappadociæ poſitam confinium cum quingentis equitibus & ducentis peditibus refugit, quotquot amici ejus miſſionem poſtulaverunt, quod non ferrent aſperitatem loci vel victus anguſtias, omnes complexus atque omni comitate eos proſequutus, miſſos fecit. Ut vero admoto exercitu Antigonus,

τίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλει πρὸ τῆς πολιορκίας, ἀπεκρίνατο πολλοὺς εἶναι τοὺς Ἀντιγόνου φίλους, καὶ μετ' Ἀντίγονον ἡγεμόνας· ὧν δ' αὐτὸς προπολεμεῖ, μηδένα λείπεσθαι μετ' αὐτόν. ὁμήρους δὲ πέμπειν ἐκέλευσεν, εἰ χρήζει διὰ λόγων αὐτῷ γενέσθαι. τοῦ δ' Ἀντιγόνου κελεύοντος ὡς κρείττονι λαλεῖν, οὐδένα, εἶπεν, ἐμαυτοῦ κρείττονα νομίζω, μέχρις ἂν ὦ τοῦ ξίφους κύριος. ὅμως δὲ πέμψαντος τοῦ Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν Πτολεμαῖον εἰς τὸ χωρίον, ὥσπερ ἠξίωσεν ὁ Εὐμένης, κατέβη, καὶ περιβαλόντες ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἰκείως, ἅτε δὴ ἀλλήλοις κεχρημένοι πολλὰ, καὶ συνήθεις γεγονότες. λόγων δὲ γενομένων πολλῶν, καὶ τοῦ Εὐμένους οὐχ ὑπὲρ ἀσφαλείας μεμνημένου καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σατραπείας ἀξιοῦντος αὐτῷ βεβαιοῦσθαι, καὶ τὰς δωρεὰς ἀποδίδοσθαι, θαῦμα τοὺς παρόντας εἶχε, τὸ φρόνημα καὶ τὴν εὐτολμίαν ἀγαμένους. ἅμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον τῶν Μακεδόνων ἰδεῖν ὅστις ἐστὶν τὸν Εὐμενῆ ποθοῦντες. οὐ γὰρ ἑτέρου λόγος ἦν τοσοῦτος ἐν τῷ στρατῷ μετὰ τὴν τοῦ Κρατεροῦ τελευτήν. δείσας δὲ ὁ Ἀντίγονος ὑπὲρ αὐτοῦ, μή τι πάθῃ βίαιον, πρῶτον μὲν ἀπηγόρευε μὴ προσιέναι βοῶν, καὶ τοῖς λίθοις ἔβαλλε τοὺς ἐπιφερομένους· τέλος δὲ, ταῖς χερσὶ τὸν Εὐμενῆ περιβαλὼν, καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύκων τοῖς δορυφόροις, μόλις εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀπεκατέστησεν.

Τοὐντεῦθεν ὁ μὲν περιτειχίσας τὰ Νῶρα, καὶ φρουρὰν καταλιπὼν, ἀνέζευξεν· Εὐμένης δὲ πολιορκούμενος, ἐγκρατὴς τοῦ χωρίου γέγονε, σῖτον καὶ ὕδωρ ἄφθονον καὶ ἅλας, καὶ ἄλλο μηδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον, μηδὲ ἥδυσμα πρὸς τὸν σῖτον.

tigonus, antequam obſidere Eumenem cœpiſſet, evocavit eum ad colloquium, reſpondit multos Antigono amicos eſſe, & ſecundum Antigonum duces, illis, quos ipſe defenderet, poſt ſe reliquum eſſe neminem. Mitteret igitur, ſi colloqui ſecum cuperet, obſides. Mandante Antigono, ad ſe ſicut ſuperiorem ut veniret, Neminem, inquit, quouſque gladii compos ero, me cenſeo ſuperiorem. Ubi tamen fratris filium Antigonus Ptolemæum, ut poſtulaverat Eumenes, miſit in arcem, deſcendit, ac complexi inter ſe conſalutavere amice & familiariter; quippe magnus inter eos uſus & conſuetudo interceſſerat. Multa quum eſſent diſputata, neque mentionem Eumenes ſalutis ſuæ & pacificationis ullam faceret, verum ſatrapias quoque poſceret ſibi firmari & prœmia reddi, obſtupuerunt aſſiſtentes, admiratique ſunt & laudaverunt animum ejus & fortitudinem: ſimul concurſus frequentium Macedonum fiebat, videre qui eſſet, Eumenem cupientium. De nullo enim poſt Crateri fata tantus erat in exercitu ſermo. Verum timens illi Antigonus, ne qua vis ei inferretur, primum voce, ne quis accederet, vetuit, & lapidibus inceſſit ingerentes ſe. Poſtremo brachiis Eumenem complexus, turbamque ſatellitibus ſummovens ægre reduxit eum in tutum.

Hinc Antigonus circumvallatis Noris, & ſtatione relicta, inde movit. Eumenes circumſidebatur & tenebat præſidium. Ubi frumentum quidem & aquæ copia & ſal, verum quod eſui eſſet, vel condimenti aliud nihil

σῖτον. ἐκ τῶν παρόντων ὅμως κατεσκεύαζε τοῖς συνοῦσιν ἱλαρὰν τὴν δίαιταν, ἐν μέρει τε παραλαμβάνων πάντας ἐπὶ τὴν αὑτοῦ τράπεζαν, καὶ τὸ συσσίτιον ὁμιλίᾳ χάριν ἐχούσῃ καὶ φιλοφροσύνῃ ἐφηδύνων. ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδὺς, οὐ πολεμικῷ καὶ τετριμμένῳ δι' ὅπλων ἐοικὼς, ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεοπρεπὴς, καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος, ὡς ὑπὸ τέχνης ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχουσιν. εἰπεῖν δὲ οὐ δεινὸς, αἱμύλος δὲ καὶ πιθανὸς, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν συμβάλλειν ἐστίν. ἐπεὶ δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ πολιορκουμένους ἡ στενοχωρία μάλιστα ἁπάντων ἔβλαπτεν, ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίοιν ἔχοντι τὴν περίμετρον ἀναστρεφομένους, τροφὴν δὲ ἀγυμνάστους μὲν αὐτοὺς λαμβάνοντας, ἀργοῖς δὲ τοῖς ἵπποις προσφέροντας· οὐ μόνον τὸν ἄλυν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπραξίας μαραινόμενον ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς φυγὴν, εἰ παραπέσοι καιρὸς, ἁμωσγέπως ἠσκημένοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἶκον, ὃς ἦν μέγιστος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μῆκος, ἀπέδειξεν περίπατον, κατὰ μικρὸν ἐπιτείνειν τὴν κίνησιν κελεύων· τῶν δ' ἵππων ἕκαστον ῥυτῆρσι μεγάλοις εἰς τὴν ὀροφὴν ἀναδεδεμένοις ὑποζώσας, ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐχένα μερῶν ἐμετεώριζε, καὶ παρήγειρεν διὰ τροχιλίας, ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδεσθαι, τοῖς δὲ ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκρωνύχους ἐπιψαύειν. οὕτω δὴ ἀνηρτημένους οἱ ἱπποκόμοι παρεστῶτες, ἅμα ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μάστιξιν ἐπηρέθιζον· οἱ δὲ, πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς, τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐνήλλοντο καὶ διεσκίρτων σκέλεσιν, τοῖς δὲ μετεώροις ἐφιέμενοι στηρίσασθαι, καὶ κροτοῦντες τὸ ἔδαφος κατ-

ſuppetebat; ex his tamen quæ ſuppeditabant, victum paravit ſociis lætum, omnes viciſſim ad menſam ſuam invitans, conviviumque lepidis ſermonibus & comitate condiens. Erat vultu quoque hilari, non bellatorem & in armis volutatum referens, ſed eleganti facie & florida, totoque corpore ita compactus, ut mirabilem eam concinnitatem omnium partium ab arte aliqua effici judicares. Acris quidem non erat in dicendo, blandus tamen & alliciens, ut ex epiſtolis ejus conjicias. Quia vero militibus ejus per obſidionem præcipue erat loci anguſtia infeſta, exiguis in tectis & loco in ambitu duo ſtadia patenti verſantibus, qui nulla ſubacti exercitatione cibum capiebant, pabulumque objiciebant equis otioſis; quo non ſolum languorem illis abſtergeret otio marceſcentibus, verum etiam, ſi ad fugam offerretur opportunitas, plane expeditis uteretur, tectum hominibus, quod in caſtello erat ampliſſimum, cubitos longum quatuordecim, attribuit ad ambulationem, præſcribens gradum ut ſenſim intenderent. Equos ſingulos magnis loris ad faſtigium tecti religatis ſuccinctos ex partibus anterioribus quæ circa collum erant, evehebat, & leniter per trochleam ſuſtollebat, ut poſterioribus pedibus inſiſterent ſolo, anteriorum ſummis ungulis id tantum attingerent. Ita ſuſpenſos aſſiſtentes equiſones ſtimulabant clamoribus pariter & flagellis. Illi ardore & ira repleti, poſterioribus ſubſiliebant & tripudiabant pedibus, ſublimioribus vero prioribus affectantes inſiſtere, ac ſolum pulſantes, totum

tum

κατετείνοντο πᾶν τὸ σῶμα, καὶ πολὺν ἠφίεσαν ἱδρῶτα καὶ στεναγμὸν, οὔτε πρὸς τάχος, οὔτε πρὸς ῥώμην γυμναζόμενοι κακῶς. τὰς δὲ κριθὰς ἐνέβαλλον αὐτοῖς ἐπτισμένας, ἵνα κατεργάζωνται θᾶττον καὶ πέττωσι βέλτιον.

Ἤδη δὲ τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης, Ἀντίγονος τεθνηκέναι πυνθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τεταράχθαι τὰ πράγματα, Κασάνδρου καὶ Πολυπέρχοντος διαφερομένων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐλπίζων, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὴν ὅλην περιβαλλόμενος ἡγεμονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμενῆ φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις. διὸ πέμψας Ἱερώνυμον, ἐσπένδετο τῷ Εὐμενεῖ, προτείνας ὅρκον, ὃν ὁ Εὐμενὴς διορθώσας, ἐπέτρεψεν ἐπικρῖναι τοῖς πολιορκοῦσιν αὐτὸν Μακεδόσιν, πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν γὰρ ἀφοσιώσεως ἕνεκεν ἐν ἀρχῇ τῶν βασιλέων ἐπιμνησθεὶς, τὸν λοιπὸν ὅρκον εἰς ἑαυτὸν ὥρκιζεν· Εὐμενὴς δὲ πρώτην μὲν ἐνέγραψε τοῖς ὅρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων· ἔπειτα ὤμνυεν οὐκ Ἀντιγόνῳ μόνον εὐνοήσειν, οὐδ᾽ ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἕξειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. ὧν δικαιοτέρων φανέντων, οἱ Μακεδόνες ταῦτα ὁρκίσαντες τὸν Εὐμενῆ, τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέστελλον, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῷ τῷ Εὐμενεῖ τὸν ὅρκον. ἐν τούτῳ δὲ Εὐμενὴς ὅσους εἶχεν ἐν Νώροις τῶν Καππαδοκῶν ὁμήρους ἀπεδίδου, λαμβάνων ἵππους καὶ ὑποζύγια καὶ σκηνὰς παρὰ τῶν κομιζομένων, καὶ συνῆγε τῶν στρατιωτῶν ὅσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπλανῶντο κατὰ τὴν χώραν· ὥστε περὶ αὐτὸν ἱππεῖς ὀλίγῳ τῶν χι-

λίων

tum contendebant corpus, ſudoreſque manabant & ſuſpiria mittebant. Ita non male vel ad agilitatem vel ad robur exercitabantur. Hordeum objiciebat his piſtum, ut & perficerent id citius & concoquerent melius.

Dum trahitur in longum tempus obſidio, Antigonus allato nuntio deceſſiſſe in Macedonia Antipatrum, ac res conquaſſatas ibi eſſe Caſſandri & Polyperchontis diſſenſionibus, nihil jam ſperans mediocre, ſed totum imperium animo complectens Macedonicum, volebat Eumenem conciliare ſibi & adjutorem habere ad res gerendas. Qua de cauſa miſit Hieronymum cum eo pacificatum ſub certo juramento, cujus formula emendata Eumenes arbitrio permiſit circumſidentium ipſum Macedonum, utrum æquius foret. Antigonus enim defunctorie in exordio regum facta mentione, reliquum jurisjurandi in verba ſua conceperat. Eumenes vero ſacramento principem adſcripſit Olympiadem cum regibus: inde juravit non Antigono tantum, neque eundem quem illum, habiturum ſe hoſtem & amicum, ſed etiam quem Olympiadem & reges. Quibus pro juſtioribus probatis, Macedones in id adacto Eumene, obſidionem ſolverunt, miſeruntque ad Antigonum, ut ab eo viciſſim Eumenis nomine juramentum exigerent. Interea Eumenes quoſcunque in Noris habuerat Cappadocum obſides, reddidit iis. A recipientibus accepit equos, jumenta, tentoria, conquiſivitque milites, qui effuſi ex fuga per eam regionem palabantur. Ita equites contraxit paulo minus

milles

λίων ἀποδέοντας χιλιάδος. μεθ' ὧν ἐξελάσας ἔφυγεν, ὀρθῶς φοβηθεὶς τὸν Ἀντίγονον. οὐ γὰρ μόνον ἐκεῖνον ἐκέλευσεν πολιορκεῖν αὖθις περιτειχίσαντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς Μακεδόσι πικρῶς ἀντέγραψεν, δεξαμένοις τοῦ ὅρκου τὴν διόρθωσιν.

Φεύγοντι δὲ Εὐμενεῖ γράμματα κομίζεται παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν Ἀντιγόνου δεδοικότων αὔξησιν, Ὀλυμπιάδος μὲν, παρακαλούσης ἐλθόντα τὸ Ἀλεξάνδρου παιδίον παραλαβεῖν καὶ τρέφειν, ὡς ἐπιβουλευόμενον· Πολυπέρχοντος δὲ καὶ Φιλίππου τοῦ βασιλέως, κελευόντων Ἀντιγόνῳ πολεμεῖν, τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ δυνάμεως ἄρχοντα, καὶ τῶν ἐν Κυΐνδοις χρημάτων πεντακόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἐπανόρθωσιν, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ὁπόσοις βούλεται χρῆσθαι. περὶ δὲ τούτων καὶ Ἀντιγένει καὶ Τευτάμῳ, τοῖς τῶν ἀργυρασπίδων ἡγουμένοις ἐγεγράφεισαν. ἐπεὶ δὲ λαβόντες ἐκεῖνοι τὰ γράμματα, τῷ μὲν λόγῳ φιλανθρώπως ἐδέξαντο τὸν Εὐμενῆ, φθόνου δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφαίνοντο μεστοὶ, δευτερεύειν ἀπαξιοῦντες ἐκείνῳ· τὸν μὲν φθόνον ὁ Εὐμενὴς ἐθεράπευεν τῷ τὰ χρήματα μὴ λαβεῖν, ὡς οὐδὲν δεόμενος, ταῖς δὲ φιλονεικίαις καὶ φιλαρχίαις αὐτῶν, μήτε ἡγεῖσθαι δυναμένων, μήτε ἕπεσθαι βουλομένων, ἐπῆγε δεισιδαιμονίαν. ἔφη γὰρ Ἀλέξανδρον αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανῆναι, καὶ δεῖξαί τινα σκηνὴν κατεσκευασμένην βασιλικῶς, καὶ θρόνον ἐν αὐτῇ κείμενον· εἶτα εἰπεῖν, ὡς ἐνταῦθα συνεδρεύουσιν αὐτοῖς καὶ χρηματίζουσιν αὐτὸς παρέσται, καὶ συνεφάψεται βουλῆς τε πάσης καὶ πράξεως ἀρχομένοις ἀπ' αὐτοῦ. ταῦτα ῥᾳδίως ἔπεισε τὸν Ἀντιγένη καὶ τὸν Τεύταμον,

mille: cum quibus haud abs re timens ab Antigono profugit. Quippe non tantum mandavit ille ut eum obſiderent & circumvallarent rurſus, verum etiam Macedonibus reſcripſit amare, quod jurisjurandi admiſiſſent correctionem.

Fugienti Eumeni literæ redduntur ab illis qui in Macedonia Antigoni incrementum metuebant: Olympiade orante veniret, & parvum filium Alexandri ſuſciperet educeretque inſidiis petitum: Polyperchonte autem & Philippo rege imperantibus, ut præeſſet exercitui qui in Cappadocia erat, ac bellum cum Antigono gereret, utque ex pecunia quæ erat Quindis, quingenta talenta ad res ſuas reparandas, ad bellum vero, quanta pecunia uti liberet, eam acciperet. De his Antigeni quoque & Teutamo Argyraſpidum præfectis ſcripſerant. Qui acceptis literis, Eumenem verbis benigne quidem exceperunt, ſed invidia atque æmulatione prodiderunt ſe rumpi, dedignantes illi ſe poſthabitos. Invidiam Eumenes pecunia, quaſi ea non indigeret, non accepta lenivit. At pervicaciæ eorum & ambitioni, qui neque imperare ſcirent, neque vellent ſequi, incuſſit ſuperſtitionem. Alexandrum ſibi ait per ſomnium oblatum fuiſſe, ac tabernaculum monſtraſſe regaliter inſtructum, collocatumque in eo ſolium; inde fatum, ſi illuc convenirent & res tractarent, præſto fore ſe & ſecundaturum omnia conſilia cœptaque auſpiciis ſuſcepta ſuis. Facile hæc perſuaſit Antigeni & Teutamo

ταμον, οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτὸν, οὔτε αὐτὸς ἀξιῶν ἐπὶ θύραις ἑτέρων ὁρᾶσθαι. καὶ τιθέντες οὕτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον Ἀλεξάνδρῳ καταπεφημισμένον, ἐκεῖ συνεπορεύοντο βουλευόμενοι περὶ τῶν μεγίστων. ἐπεὶ δὲ προϊοῦσιν αὐτοῖς εἰς τὴν ἄνω χώραν ὁ Πευκέστας μετὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἀπήντησε, φίλος ὤν, καὶ συνεμίξαντο τὰς δυνάμεις, πλήθει μὲν ὅπλων καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς ἐπέρρωσαν τοὺς Μακεδόνας, αὐτοὶ δὲ ἀναγωγοὶ ταῖς ἐξουσίαις, καὶ μαλακοὶ ταῖς διαίταις γεγονότες μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν, καὶ φρονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρβαρικαῖς ἀλαζονείαις ἐπὶ ταυτὸ συνενεγκάμενοι, πρὸς μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως, καὶ καταχορηγοῦντες εἰς δεῖπνα καὶ θυσίας, ὀλίγου χρόνου τὸ στρατόπεδον ἀσωτίας πανηγυριζούσης καταγώγιον ἐποίησαν, καὶ δημαγωγούμενον ἐπὶ αἱρέσει στρατηγῶν ὄχλον, ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. αἰσθόμενος δὲ ὁ Εὐμένης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ φοβουμένους καὶ παραφυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο καιρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι· καὶ συνεδανείσατο τάλαντα πολλὰ παρὰ τῶν μάλιστα μισούντων αὐτὸν, ἵνα καὶ πιστεύωσι, καὶ ἀπέχωνται περὶ τῶν δανείων ἀγωνιῶντες. ὥστε συνέβη τὸν ἀλλότριον πλοῦτον αὐτῷ φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ σωτηρίᾳ διδόντων, μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφάλειαν.

Οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες, ἀδείας μὲν οὔσης, ἐφθείροντο πρὸς τοὺς διδόντας, καὶ τὰς ἐκείνων θύρας ἐθεράπευον, δορυφορουμένων καὶ στρατηγιώντων·

Teutamo, qui nec adire illum ſuſtinebant, & ille dedignabatur aſſiſtere aliorum foribus videri. Ita poſito regio tabernaculo & ſolio, quod Alexandro nuncupaverunt, eo conveniebant de ſummis rerum conſultantes. Poſtquam in ſuperiorem regionem progreſſis Peuceſtas, qui amicus erat, cum aliis occurrit ſatrapis, ac conjunxerunt copias ſuas, armatorum numero & apparatus ſplendore confirmaverunt Macedonas. Verum quia licentia ipſi diſſoluti & vita molles evaſerant poſt Alexandri exceſſum, ſpiritusque tyrannicos & barbarica innutritos arrogantia in unum contulerunt, erant inter ſe mutuo ſuperciliosi & diſcordes. Macedonibus autem effuſe adulando, in cœnaſque ac ſacrificia profundendo, reddiderunt brevi comeſſabundæ popinationis caſtra diverſorium, atque milites ſicut in populari repub. turbam, quæ allicitur ad legendos duces blandimentis. Ut advertit Eumenes ipſos inter ſe deſpicere, ſe vero timere & captare tempus ad necandum, ſimulavit ſibi argento opus eſſe, atque ab illis, qui erant ſibi infeſtiſſimi, ſumpſit mutuo grandem pecuniam; quo & crederent ſibi, & manus abſtinerent, de credita pecunia ſoliciti. Ita factum eſt ut corporis cuſtodes opes haberet alienas. Et quum alii ad ſalutem conſequendam dent, ſecuritatem comparavit ſibi accipiendo.

At Macedones tantiſper dum metus abfuit, dantibus venditabant ſe, atque illorum januas celebrabant, eoſque ſtipabant imperare affectantes.

των· ἐπεὶ δ' Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατοπέδευσεν μετὰ πολλῆς δυνάμεως, καὶ τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα τὸν ἀληθινὸν ἐκάλει στρατηγὸν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ Εὐμενεῖ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τρυφῇ μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκεν, καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν σιωπῇ τὴν δοθεῖσαν φυλάττοντα τάξιν. καὶ γάρ τοι περὶ τὸν Πασιτίγριν ποταμὸν ἐπιχειρήσαντα διαβαίνειν τὸν Ἀντίγονον, οἱ μὲν ἄλλοι παραφυλάττοντες οὐδὲ ᾔσθοντο, μόνος δ' Εὐμενὴς ὑπέστη, καὶ συνάψας μάχην, πολλοὺς μὲν κατέβαλεν, καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ῥεῖθρον, ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. μάλιστα δ' οἱ Μακεδόνες περὶ τὴν συμβᾶσαν ἀῤῥωστίαν αὐτῷ καταφανεῖς ἐγίνοντο, τοὺς μὲν ἄλλους ἑστιᾶν λαμπρῶς καὶ πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἡγούμενοι μόνον ἐκεῖνον. ὁ μὲν γὰρ Πευκέστας ἐν τῇ Περσικῇ λαμπρῶς αὐτοὺς ἑστιάσας, καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς ἱερεῖον εἰς θυσίαν, ἤλπιζεν εἶναι μέγιστος· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους βαδιζόντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμενὴς ἐκ νόσου τινὸς ἐπισφαλοῦς, ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρυπνίας. μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἄφνω λόφους τινὰς ὑπερβαλόντες ἐξεφάνησαν οἱ πολέμιοι, καταβαίνοντες εἰς τὸ πεδίον. ὡς οὖν αἵ τε τῶν χρυσῶν ὅπλων αὐγαὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐξέλαμψαν ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγήματος ἐν τάξει πορευομένων, καὶ τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω καὶ τὰς πορφύρας εἶδον, ὅπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις, ἐπιστήσαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν, ἐβόων Εὐμενῆ καλεῖν αὐτούς· οὐ γὰρ ἂν προελθεῖν ἐκείνου μὴ στρατηγοῦντος. καὶ τὰ

ὅπλα

tantes. At ubi Antigonus magno cum exercitu prope eos conſedit, atque res ipſa vocem emittens verum poſtulavit ducem, Eumenem non modo turba militaris reſpexit, ſed & quiſque illorum qui in pace & luxu magni eſſe videbantur, manus dans præbuit ſe illi obſequentem in eo quem cuique aſſignaret ordine. Etenim Paſitigrim amnem aggreſſum tranſmittere Antigonum cæteri qui in ſtationibus erant ne ſenſerunt quidem: ſolus excepit eum Eumenes, ſigniſque collatis multos occidit de militibus ejus, & flumen cadaveribus complevit, captis quatuor millibus. Præcipue vero oſtenderunt Macedones, quum eſſet valetudinis infirmitate correptus, ita ſe exiſtimare, comeſſationes & tempeſtiva convivia reliquos apparare ſplendide, imperare & belligerare unum illum noſſe. Quippe Peuceſtas, qui in Perſide illis magnificum epulum præbuerat, & viritim diviſerat victimam ad ſacra facienda, promittebat ſibi præcipuam poteſtatem. Mox motis in hoſtem ſignis, Eumenes forte ex ancipiti morbo extra agmen quiete in lectica ob vigilias ferebatur. Ubi aliquantulum ſunt progreſſi, repente conſpexerunt hoſtes, qui ſuperatis quibuſdam collibus in campum ſe dimittebant. Ut igitur aureorum fulgor armorum ex tumulis agmine incedente inſtructo adverſus ſolem micuit, editaſque belluarum turres & purpuras ſunt contemplati, qui ornatus in prœlium euntibus ſolennis erat, reſiſtentes anteſignani vociferabantur, Eumenes vocaretur, gradum ſe niſi illius ductu non promoturos; defixiſque

humi

ὅπλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες, ἀλλήλοις μένειν διεκελεύοντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν, καὶ χωρὶς Εὐμενοῦς μὴ μάχεσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους. ἀκούσας δὲ ὁ Εὐμενὴς, ἧκεν πρὸς αὐτοὺς δρόμῳ, τοὺς κομίζοντας ἐπιταχύνας, καὶ τοῦ φορείου τὰς ἑκατέρωθεν αὐλαίας ἀνακαλύψας, προύτεινε τὴν δεξιὰν γεγηθώς. οἱ δὲ ὡς εἶδον, εὐθὺς ἀσπασάμενοι Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ, τάς τε ἀσπίδας ἀνείλοντο, καὶ ταῖς σαρίσαις ἐπιδουπήσαντες, ἠλάλαξαν, προκαλούμενοι τοὺς πολεμίους, ὡς τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῖς παρόντος.

Ἀντίγονος δὲ, παρὰ τῶν ἁλισκομένων ἀκούων τὸν Εὐμενῆ νοσεῖν καὶ κομίζεσθαι κακῶς διακείμενον, οὐ μέγα ἔργον ἡγεῖτο συντρίψαι τοὺς ἄλλους ἐκείνου νοσοῦντος. διὸ καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν μάχην προσῆγεν. ὡς δὲ τῶν πολεμίων εἰς τάξιν καθισταμένων παρελάσας κατεῖδε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, ἐκπλαγεὶς ἐπέστη πλείω χρόνον· εἶτα ὤφθη τὸ φορεῖον ἀπὸ θατέρου κέρως ἐπὶ θάτερον διαφερόμενον. γελάσας οὖν ὁ Ἀντίγονος, ὥσπερ εἰώθει, μέγα, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, τοῦτο ἦν τὸ φορεῖον, ὡς ἔοικε, τὸ ἀντιπαραταττόμενον ἡμῖν, εὐθὺς ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὀπίσω, καὶ κατεστρατοπέδευσεν. οἱ δὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντες, αὖθις ἐδημαγωγοῦντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἐντρυφῶντες, σχεδὸν ὅλην εἰς τὰ χειμάδια κατενείμαντο τὴν Γαβηνῶν· ὥστε τοὺς ἐσχάτους τῶν πρώτων ἀποσκηνοῦν ὁμοῦ τι χιλίους σταδίους. ταῦτα γνοὺς ὁ Ἀντίγονος, ὥρμησεν ἐξαίφνης ἐπ᾽ αὐτοὺς ὑποστρέψας, χαλεπὴν ὁδὸν καὶ ἄνυδρον, σύντομον δὲ καὶ τραχεῖαν· ἐλπίζων, εἰ διεσπαρμένοις ἐπιπέσοι περὶ τὰ χειμάδια, μηδ᾽ ἂν συνελθεῖν ἔτι τὸ πλῆθος ῥᾳδίως εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς στρατηγοῖς. ἐμβαλόντι

δ᾽

humi ſcutis cohortabantur inter ſe, ne inde ſe moverent, & duces ut conſiſterent, neque ſine Eumene committerent pugnam, neu cum hoſtibus ſigna conferrent. Eo nuntiato Eumenes incitavit lecticarios, currenſque ad eos venit, ac rejectis utrinque lecticæ aulæis, hilari excelſus vultu protendit dexteram. Quem ut videre, conſalutaverunt illico lingua Macedonica, ſimulque clypeos ſuſtulerunt, & ſariſſis concrepantes lætum tulerunt clamorem, provocantes hoſtem tanquam præſentem habentes ducem.

Antigonus autem ex captivis audiens implicitum morbo Eumenem, & lectica geſtari graviter affectum, haud magni negotii duxit laborante illo alios obterere: quapropter maturavit acie dimicare. Ut vero hoſtium inſtructorum prævectus figuram & ordinem eſt contemplatus, diu attonitus ſubſtitit. Mox lectica conſpecta, quæ ab uno cornu ad alterum circumferebatur, cachinnatus ſuo more Antigonus, ait ad amicos, Hæc nimirum eſt lectica, quæ infeſta nobis ſtat. Inde agmen illico retro reduxit, ac caſtrametatus eſt. At hi, quum pauliſper reſpiraſſent, ex integro impulſi factionibus ſunt, & ducibus inſultantes regionem Gabenorum ferme univerſam hybernis occuparunt, ut poſtremorum tabernacula prope mille ſtadia eſſent a primis dirempta. Quo cognito movit repente in illos Antigonus. Iter fecit via laborioſa & ſitienti, compendioſa tamen & confragoſa; ſperans, ſi ſuperveniſſet per hyberna disjectis, non facile jam contracturos copias duces. Ingreſſo regionem vaſtam &

ha-

δὲ εἰς γῆν ἀοίκητον αὐτῷ, πνεύματά τε δεινὰ, καὶ κρύη μεγάλα διελυμαίνετο τὴν πορείαν, ἐνοχλουμένου τοῦ στρατεύματος. ἦν οὖν ἀναγκαία βοήθεια, πυρὰ πολλὰ καίειν. ὅθεν οὐκ ἔλαθε τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀοίκητον ὄρη νεμόμενοι, θαυμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος, ἔπεμψαν ἱππασείαις καμήλοις ἀγγέλους πρὸς Πευκέσταν. ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, αὐτός τε παντάπασιν ἔκφρων ὑπὸ δέους γενόμενος, καὶ τοὺς ἄλλους ὁρῶν ὁμοίως ἔχοντας, ὥρμητο φεύγειν, ἀναστήσας τοὺς καθ' ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μάλιστα τῶν στρατιωτῶν. Εὐμενὴς δὲ τὴν ταραχὴν ἀφῄρει καὶ τὸν φόβον, ὑπισχνούμενος ἐπιστήσειν τῶν πολεμίων τὸ τάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέραις ἢ προσδοκῶνται παραγενέσθαι. πεισθέντων δὲ αὐτῶν, ἅμα μὲν ἀγγέλους περιέπεμπεν, τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων· ἅμα δὲ αὐτὸς ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, καὶ τόπον ἐξ ἀπόπτου καταφανῆ τοῖς ὁδεύουσιν τὴν ἔρημον περιβαλλόμενος, καὶ διαμετρήσας, ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ καίειν ἐν διαστήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες. γινομένου δὲ τούτου, καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγονον ἐκ τῆς ὀρεινῆς καταφανέντων, ἄχος εἶχεν καὶ δυσθυμία τὸν Ἀντίγονον, οἰόμενον ᾐσθημένους ἔκπαλαι τοὺς πολεμίους ἀπαντᾶν. ἵν' οὖν μὴ κατάκοπος καὶ τετρυμμένος ἐκ πορείας ἀναγκάζηται μάχεσθαι πρὸς ἀνθρώπους ἑτοίμους καὶ καλῶς κεχειμακότας, προέμενος τὴν σύντομον, ἦγε διὰ κωμῶν καὶ πόλεων, καθ' ἡσυχίαν ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. μηδενὸς δὲ ἐμποδὼν ὄντος, ὥσπερ εἰώθεν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ περιχώρων λεγόντων στράτευμα μηδὲν

habitationibus nudam venti procelloſi cum ingenti gelu, qui fatigaverunt exercitum, iter interpellarunt. Itaque ad neceſſarium remedium crebri ignes excitandi fuere: quod effecit, ne falleret hoſtes. Sed qui in ſpectantibus deſertum montibus habitabant barbari, pyrarum mirati frequentiam, nuntios miſerunt Andromedis ad Peuceſtam. Hic nuntii metu prorſus obſtupeſcens, quum haud ſecus reliquos videret affectos, fugæ conſilium cepit, excitaturus milites, præſertim qua iter facturi erant. Quibus tumultum Eumenes & timorem abſterſit, oſtendens inhibiturum ſe hoſtium celeritatem, ut diebus tribus, quam exſpectarentur, tardius eſſent adfuturi. Sedatis his, circummiſit nuntios, imperans ut copiæ ex hybernis & cæteri propere convenirent, ſimulque cum aliis ducibus excurrens, & locum facientibus iter per deſertum ex edito conſpicuum amplexus & dimenſus, crebras pyras per intervalla, ut in caſtris fieri ſolet, præcepit exſtrui. Quæ ubi adminiſtrata ſunt, ignibus ex regione montoſa Antigoni exercitui apparentibus, dolor Antigonum & mœror invaſit, quod jamdudum exiſtimabat hoſtes explorato adventu ſuo ſibi occurrere. Ne igitur fatigatus & confectus ex itinere cum militibus cogeretur alacribus, qui commode hybernaverant, dimicare, via relicta compendiaria, per vicos duxit & oppida reficiens per otium exercitum. Poſtquam vero eum (ut fieri ſolet) collata caſtra habentibus hoſtibus, nemo fatigavit, & nuntiaverunt finitimi nul-

δὲν ὦφθαι, πυρῶν δὲ κεκαυμένων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ᾔσθετο κατεστρατηγημένος ὑπὸ Εὐμενοῦς, καὶ βαρέως φέρων προσῆγεν, ὡς φανερᾷ μάχῃ κριθησόμενος.

Ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως περὶ τὸν Εὐμενῆ τὸ πλεῖστον ἠθροισμένον ἐθαύμαζε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ, καὶ μόνον ἐκέλευεν ἄρχειν. ἐφ᾽ ᾧ λυπούμενοι καὶ φθονοῦντες οἱ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ Τεύταμος, ἐπεβούλευον αὐτῷ· καὶ τοὺς πλείστους τῶν τε σατραπῶν καὶ τῶν στρατηγῶν συναγαγόντες, ἐβουλεύοντο πότε χρὴ καὶ πῶς τὸν Εὐμενῆ διαφθεῖραι. συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀποχρήσασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ, μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθὺς ἀνελεῖν, Εὔδαμος ὁ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος ἐξαγγέλλουσι κρύφα τῷ Εὐμενεῖ τὰ δεδογμένα, δι᾽ εὔνοιαν μὲν οὐδεμίαν ἢ χάριν, εὐλαβούμενοι δὲ μὴ τῶν χρημάτων ἃ δεδανείκεσαν αὐτῷ στερηθῶσιν. Εὐμενὴς δὲ τούτους μὲν ἐπήνεσεν, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν ἀπελθὼν, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, ὡς ἐν πανηγύρει θηρίων ἀναστρέφοιτο, διαθήκας ἔγραψε· καὶ τὰ γραμματεῖα κατέσχισεν καὶ διέφθειρεν, οὐ βουλόμενος αὐτοῦ τελευτήσαντος ἐκ τῶν ἀπορρήτων αἰτίας καὶ συκοφαντήματα τοῖς γράψασι γενέσθαι. ταῦτα διοικησάμενος, ἐβουλεύετο τὴν νίκην παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις, ἢ φυγὼν διὰ Μηδίας καὶ Ἀρμενίας ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. οὐδὲν δὲ κυρώσας τῶν φίλων παρόντων, ἀλλ᾽ ἐπὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ πολυτρόπῳ παρὰ τὰς τύχας οὔσῃ κινήσας αὐτὸν, ἐξέταττε τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορμῶν, ὑπὸ δὲ τῆς φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐτὸς παρακαλούμενος θαῤῥεῖν, ὡς οὐ δεξομένων τῶν πολεμίων.

nullum viſum exercitum, tantum crebris ignibus locum collucere, ab Eumene perſpexit impoſitum ſibi. Quod graviter ferens, progreſſus eſt, conſtituitque ſignis collatis confligere.

Interea maxima pars exercitus apud Eumenem coacta prudentiam ejus eſt admirata, ac ſolius ipſius juſſit imperium eſſe. Qua re diſcruciati & invidia affecti Argyraſpidum præfecti, Antigenes & Teutamus, tetenderunt ei inſidias, contractiſque pleriſque ſatrapis & ducibus, quando & qua ratione tollendus Eumenes eſſet deliberaverunt. Ubi omnibus viſum illius opera abuti ad prœlium, ſecundum id mox eum abſumere, Eudamus elephantis præpoſitus & Phædimus clam detegunt Eumeni conſilium; nulla illi quidem adducti benevolentia vel officio, verum ut prævenirent, ne fraudarentur eo, quod huic crediderant, argento. Quibus collaudatis recepit ſe in tabernaculum ſuum, & ad amicos in conventu ſe præfatus ferarum verſari, teſtamentum condidit, literas conſcidit, & corrupit, ne ipſo defuncto ex arcanis his crearentur illis qui ſcripſerant eas pericula & calumniæ. His adminiſtratis conſilium iniit, victoriam an hoſtibus permitteret, vel per Mediam & Armeniam fugam intenderet & invaderet Cappadociam. Cæterum nihil præſentibus amicis definivit. Sed quum multa animo in rebus adverſis tortuoſo verſaſſet, inſtruxit aciem, Græcoſque & barbaros acuit, a phalange & Argyraſpidibus ipſe excitabatur, non fore jactantibus, ut hoſtes ipſos ſuſtinerent. Quip-

πολεμίων. καὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὥσπερ ἀθληταὶ πολέμων ἀήττητοι καὶ ἀπτῶτες εἰς ἐκεῖνο χρόνου, πολλοὶ μὲν ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονότες, νεώτερος δὲ οὐδεὶς ἑξηκονταετοῦς. διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον ἐπιόντες ἐβόων, ἐπὶ τοὺς πατέρας ἁμαρτάνετε, ὦ κακαὶ κεφαλαί. καὶ μετ᾽ ὀργῆς ἐμπεσόντες ὅλην ὁμοῦ τὴν φάλαγγα συνέτρειψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτοὺς, τῶν δὲ πλείστων ἐν χερσὶ διαφθαρέντων. ταύτῃ μὲν οὖν ὁ Ἀντίγονος ἡττᾶτο κατὰ κράτος, τοῖς δ᾽ ἱππεῦσιν ἐπεκράτει. τοῦ δὲ Πευκέστου παντάπασιν ἐκλελυμένως καὶ ἀγεννῶς ἀγωνισαμένου, καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβε πᾶσαν· αὐτῷ τε νήφοντι χρησάμενος παρὰ τὰ δεινὰ, καὶ τοῦ τόπου συνεργοῦντος. ἀχανὲς γὰρ ἦν τὸ πεδίον, οὔτε βαθύτερον, οὔτε ἀπόκροτον καὶ στερεὸν, ἀλλὰ θινῶδες, καὶ μεστὸν ἁλμυρίδος αὐχμηρᾶς, ἣ τοσούτων μὲν ἵππων, τοσούτων δὲ ἀνθρώπων ξαινομένη δρόμοις ὑπὸ τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐξήνθει κόνιν, ὥσπερ ἄσβεστον, ἀπολευκαίνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαθολοῦσαν. ᾗ καὶ ῥᾴδιον λαθὼν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων ἐκράτησεν.

Παυσαμένης δὲ τῆς μάχης, εὐθὺς οἱ περὶ τὸν Τεύταμον ἐπρεσβεύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγόνου δὲ καὶ ταύτην ἀντιδώσειν ὑπισχνουμένου τοῖς ἀργυράσπισιν, καὶ τἄλλα χρήσεσθαι φιλανθρώπως, εἰ παραλάβοι τὸν Εὐμένη, βούλευμα δεινὸν οἱ ἀργυράσπιδες ἐβουλεύσαντο, ἐγχειρίσαι ζῶντα τοῖς πολεμίοις τὸν ἄνδρα. καὶ πρῶτον μὲν ἀνυπόπτως προσεπέλαζον αὐτῷ, καὶ παρεφύλαττον, οἱ μὲν ἀποδυρόμενοι περὶ τῆς ἀποσκευῆς, οἱ δὲ θαρρεῖν ὡς νε-

Quippe veteranorum auſpicia Philippi & Alexandri ſecutorum provectiſſimi ætate erant, ſicut bellorum invicti athletæ: qui ad id temporis nuſquam titubaverant, multi annos nati ſeptuaginta, nemo ſexaginta minor. Unde in incurſu acclamaverunt ad milites Antigoni, In parentes ſceleſti peccatis. Atque ardentes, impreſſione facta, phalangem profligaverunt totam: quod nemo ſubſtiterit, ſed maxima pars fuerit conciſa. Ea parte quidem Antigonus fuſus fugatuſque eſt. Equitatu autem fuit ſuperior, Peuceſtaque ſegniter & ignaviter certante, omnibus impedimentis eſt potitus: quum in diſcrimine præberet ſe vigilantem, atque ab ipſo loco adjuvaretur. Siquidem vaſtus erat campus, non profundior, neque rigidus & durus, ſed ſabuloſus & tenuis plenus arenæ, ut in littore. Hic tempore pugnæ a tam multorum equorum, tam multorum hominum calcatus curſibus pulverem album inſtar calcis edidit, iſque denſavit aera, & proſpectum turbavit. Unde occupavit facile imprudentibus hoſtibus Antigonus ſarcinas.

Perpetrato prœlio miſit actutum legatos Teutamus ad impedimenta repetenda. Quum Antigonus & illa oſtenderet ſe Argyraſpidibus reſtituturum, & cætera habiturum *eos benigne, ſi traderetur ſibi Eumenes; conſilium Argyraſpides abominandum inierunt, vivi ejus hoſtibus dedendi. Ac primum nihil ſuſpicantem ex propinquo aſſervaverunt, partim amiſſa lamentantes impedimenta, alii hortantes ut tanquam victor bono animo eſſet,

νενικηκότα κελεύοντες, οἱ δὲ, τῶν ἄλλων ἡγεμόνων κατηγοροῦντες. ἔπειτα προσπεσόντες ἐξήρπασαν τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ, καὶ τῇ ζώνῃ τὰς χεῖρας ἀποστρέψαντες ἔδησαν. ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Ἀντιγόνου Νικάνωρ ἐπέμφθη παραληψόμενος αὐτὸν, ἐδεῖτο λόγου τυχεῖν ἀγόμενος διὰ τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δέησιν ἢ παραίτησιν, ἀλλ᾽ ὡς περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων διαλεξόμενος. γενομένης δὲ σιωπῆς, ἐν ὑψηλῷ τινι καταστὰς, καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένας προτείνας, Ποῖον, εἶπεν, ὦ κάκιστοι Μακεδόνων, τρόπαιον Ἀντίγονος ἐθελήσας ἀνέστησε καθ᾽ ὑμῶν, οἷον ὑμεῖς καθ᾽ αὑτῶν ἀνίστατε, τὸν στρατηγὸν αἰχμάλωτον ἐκδιδόντες; οὐκ ἄρα δεινὸν ἦν κρατοῦντας ὑμᾶς ἧτταν ἐξομολογεῖσθαι διὰ τὰς ἀποσκευὰς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ ἐν τοῖς ὅπλοις τοῦ κρατεῖν ὄντος· ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα πέμπετε λύτρον τῆς ἀποσκευῆς. ἐγὼ μὲν οὖν ἀήττητος ἄγομαι, νικῶν τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπολλύμενος· ὑμεῖς δὲ, πρὸς Διὸς στρατίου καὶ Θεῶν ὁρκίων, ἐνταῦθά με δι᾽ αὑτῶν κτείνατε. πάντως κἀκεῖ κτεινόμενος, ὑμέτερον ἔργον εἰμί. μέμψεται δὲ οὐδὲν Ἀντίγονος· νεκροῦ γὰρ Εὐμενοῦς δεῖται, καὶ οὐ ζῶντος. εἰ δὲ φείδεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν ἐμῶν ἡ ἑτέρα λυθεῖσα πρᾶξαι τὸ ἔργον. εἰ δὲ οὐ πιστεύετέ μοι ξίφος, ὑπορρίψατε τοῖς θηρίοις δεδεμένον. καὶ ταῦτα πράξαντας ὑμᾶς ἀφίημι τῆς ἐπ᾽ ἐμοὶ δίκης, ὡς ἄνδρας ὁσιωτάτους καὶ δικαιοτάτους περὶ τὸν αὑτῶν στρατηγὸν γενομένους.

Ταῦτα τοῦ Εὐμενοῦς λέγοντος, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἄχθει κατείχετο, καὶ κλαυθμὸς ἦν, οἱ δὲ ἀργυράσπιδες ἄγειν ἐβόων, καὶ μὴ φλυ-

αροῦντι

eſſet, alii cæteros duces incuſantes: mox impetu in illum facto eripuerunt ei enſem, & zona manus poſt tergum illigaverunt. Poſtquam Nicanor eſt ab Antigono ad eum accipiendum miſſus, petiit ut per medios Macedonas ducerent ſe, copiamque darent eos alloquendi: non ad ſupplicandum vel deprecandum, ſed quaſi de commodis eorum eſſet dicturus. Facto ſilentio, ſtans loco edito & manus vinctas protendens, Num tale (inquit) Macedonum teterrimi, optaſſet trophæum Antigonus de vobis erigere, quale vos de vobis ipſi excitaviſtis, ducem veſtrum dedentes captivum? Quid vero, annon turpe erat victoribus vobis fateri ſarcinarum cauſa vos victos? quaſi vero in pecunia, non in armis poſita victoria ſit: niſi ducem veſtrum inſuper redimendorum mercedem impedimentorum mitteretis? Ego igitur invictus ducor, hoſtium victor, proditus a ſociis. Vos verò per Jovem imperatorem & Deos ſacramenti arbitros me hic ipſi interficite. Omnino enim, quum illic interficiar, veſtrùm id erit factum. Nec quicquam queretur Antigonus, qui mortuum quærit non vivum Eumenem. Sin manibus parcitis veſtris, una manus ſoluta mea rem perpetraverit. Quod ſi mihi gladium non creditis, objicite vinctum belluis. Id ubi feceritis, ego vos, quaſi viri ſanctiſſimi & rectiſſimi in ducem veſtrum fueritis, omni de me ſolvo ultione.

Dum ita fatur Eumenes, cætera multitudo angore premebatur collacrymabaturque. At Argyraſpides vociferabantur, ducerent eum, nec

ἀροῦντι προσέχειν· οὐ γὰρ εἶναι δεινὸν, εἰ Χερρονησίτης ὄλεθρος οἰμώξεται μυρίοις γυμνάσας πολέμοις Μακεδόνας, ἀλλ' εἰ τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου στρατιωτῶν οἱ κράτιστοι τοσαῦτα καμόντες ἐν γήρᾳ στέρονται τῶν ἐπάθλων, καὶ τροφὴν παρ' ἑτέρων λαμβάνουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ἤδη τρίτην νύκτα τοῖς πολεμίοις συγκαθεύδουσιν. ἅμα δὲ ἦγον αὐτὸν ἐπιταχύνοντες. Ἀντίγονος δὲ δείσας τὸν ὄχλον (ἀπελείφθη γὰρ οὐδεὶς ἐν στρατοπέδῳ) δέκα τοὺς κρατιστεύοντας ἐλέφαντας ἐξέπεμψεν, καὶ λογχοφόρους συχνοὺς, Μήδους καὶ Παρθυαίους, διακρουσομένους τὸ πλῆθος. εἶτ' αὐτὸς μὲν ἰδεῖν οὐχ ὑπέμεινε τὸν Εὐμενῆ διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν καὶ συνήθειαν· πυνθανομένων δὲ τῶν παρειληφότων τὸ σῶμα, πῶς φυλάξουσιν, Οὕτως, εἶπεν, ὡς ἐλέφαντα ἢ ὡς λέοντα. μετὰ μικρὸν δὲ συμπαθὴς γενόμενος, τῶν τε δεσμῶν τοὺς βαρεῖς ἐκέλευσεν ἀφελεῖν, καὶ παῖδα παραδέξασθαι τῶν συνήθων, ὅπως ἀλείψαιτο· καὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ βουλομένῳ συνδιημερεύειν, καὶ κομίζειν τὰ ἐπιτήδεια. βουλευόμενος δὲ περὶ αὐτοῦ πλείονας ἡμέρας, προσήγετο καὶ λόγους καὶ ὑποσχέσεις Νεάρχου τε τοῦ Κρητὸς καὶ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ φιλοτιμουμένων τὸν Εὐμενῆ σῶσαι, τῶν δὲ ἄλλων ὁμοῦ τι πάντων ἐνισταμένων καὶ κελευόντων ἀναιρεῖν. λέγεται δὲ τὸν Εὐμενῆ τοῦ φυλάσσοντος αὐτὸν Ὀνομάρχου πυθέσθαι, τί δήποτε Ἀντίγονος ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον λαβὼν ὑποχείριον, οὔτε ἀποκτίννυσι ταχέως, οὔτε εὐγενῶς ἀφίησι; τοῦ δὲ Ὀνομάρχου πρὸς ὕβριν εἰπόντος, ὡς οὐ νῦν ἀλλ' ἐπὶ τῆς μάχης ἔδει πρὸς θάνατον ἔχειν εὐθαρσῶς, Καὶ μὰ τὸν Δία, φάναι τὸν Εὐμενῆ, καὶ τότε εἶχον. ἐροῦ δὲ τοὺς εἰς χεῖρας ἐλθόντας·

nec aures præberent nuganti: neque eſſe indignum, ſi Cherſoneſia peſtis, qui infinitis bellis attriverat Macedonas, lugeat; ſed ſi Philippi & Alexandri militum fortiſſimi tot exantlatis laboribus in ſenio defraudarentur præmiis, cibumque petituri ab aliis eſſent, quorum conjuges tertiam jam noctem cum hoſtibus concubuiſſent. Simul properantius eum rapuerunt. At Antigonus turbam metuens (nemo enim remanſerat in caſtris) elephantos decem valentiſſimos caſtris educi juſſit, frequenteſque lancearios Medos & Parthyæos ad ſummovendum multitudinem. Inde ob ſuperiorem neceſſitudinem & familiaritatem non ſuſtinuit ut in conſpectum ſuum veniret Eumenes. Quum quærerent autem quibus traditus fuerat, quemadmodum eum cuſtodirent, Ita, inquit, ut elephantum, aut leonem. Paulatim vero ad miſericordiam flexus, catenas graviores ei præcepit detrahi, & puerum ex familia ejus ad eum admitti, ut ungeretur, permiſitque amicis, qui vellent, ut eum adirent & ferrent neceſſaria. Dum de eo per plures dies conſulit, admittebat orationes & ſponſiones Nearchi Cretenſis & filii Demetrii, qui conſervare ſtudebant Eumenem: verum cæteri fere omnes intercedebant ſuadebantque de medio tollendum. Fertur Eumenes ex Onomarcho, qui cuſtodiebat eum, rogaſſe, quid tandem Antigonus non inimicum & hoſtem, quem in poteſtate habeat, aut cito interficeret, aut generoſe dimitteret. Cui Onomarchus quum reſpondiſſet contumelioſe, Non in præſentia, ſed in prœlio debuiſſe ipſum ad mortem eſſe imperterritum: Etiam hercle, dixiſſe Eumenes, tunc fui. Percunctare illos qui

θόντας· ἀλλ' οὐδενὶ κρείττονι προστυχὼν οἶδα· καὶ τὸν Ὀνόμαρχον, οὐκοῦν ἐπεὶ νῦν, φάναι, τὸν κρείττονα εὕρηκας, τί οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐκείνου καιρόν;

Ὡς δ' οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμενῆ κτείνειν, ἐκέλευσεν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἀφελεῖν. καὶ δύο μὲν ἡμέρας ἢ τρεῖς ἄσιτος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν· αἰφνίδιον δὲ ἀναζυγῆς γινομένης, εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον, ἀποσφάττουσιν αὐτόν. τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδοὺς ὁ Ἀντίγονος, ἐπέτρεψεν καῦσαι, καὶ τὰ λείψανα συνθέντας, εἰς ἀργυρᾶν ὑδρίαν κομίζειν, ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισίν. οὕτω δὲ ἀποθανόντος Εὐμενοῦς, οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τὴν τιμωρίαν ἐποιήσατο τῶν προδόντων αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος προβαλλόμενος ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις τοὺς ἀργυράσπιδας, παρέδωκεν Ἰβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν, πάντα τρόπον ἐκτρίψαι καὶ καταφθεῖραι κελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπεισι, μηδὲ ὄψεται τὴν Ἑλληνικὴν θάλατταν.

qui mecum ſunt congreſſi. Verum in neminem incidi me qui eſſet fortior. Cui Onomarchus, Ergo quandoquidem nunc reperiſti fortiorem, quin tempora ejus exſpectas?

Ut igitur ſtatuit Eumenem Antigonus tollere, imperavit cibum ei detrahi: atque ita duos vel tres dies inedia morti admovebatur. Quum eſſent autem repente caſtra movenda, miſſus intro quidam trucidavit eum. Corpus conceſſit amicis ejus Antigonus, & cremare permiſit, reliquiaſque in urnam conditas argenteam referre ad uxorem & liberos ejus. Ad hunc modum ſublato Eumene, nemini alteri Deus pœnas de illis qui eum prodiderant, ducibus & militibus, delegavit ſumendam, ſed ipſe ut impios & immanes abominatus Antigonus Argyraſpidas, tradidit eos Ibyrtio Arachoſiæ procuratori omnibus modis atterendos conficiendoſque; ne quis eorum in Macedoniam rediret, vel mare Græcum aſpiceret.

ΤΑΥΤΑ ἐστιν ἃ περὶ Εὐμενοῦς καὶ Σερτωρίου μνήμης ἄξια παρειλήφαμεν. ἐν δὲ τῇ συγκρίσει, κοινὸν μὲν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τὸ ξένους καὶ ἀλλοδαποὺς καὶ φυγάδας ὄντας, ἐθνῶν τε παντοδαπῶν, καὶ στρατευμάτων μαχίμων τε καὶ μεγάλων δυνάμεων ἡγουμένους διατελεῖν. ἴδιον δὲ, Σερτωρίῳ μὲν, τὸ παρὰ πάντων τῶν συμμάχων δεδομένην ἔχειν διὰ τὸ ἀξίωμα τὴν ἀρχήν· Εὐμενεῖ δὲ, τὸ πολλῶν διαφερομένων περὶ τῆς ἡγεμονίας πρὸς αὐτὸν, ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν τὸ πρωτεῖον· καὶ τῷ μὲν ἄρχεσθαι βουλόμενοι δικαίως εἵποντο, τῷ δὲ, ἄρχειν μὴ δυνάμενοι, πρὸς τὸ συμφέρον ὑπήκουον. καὶ γὰρ ὁ μὲν, Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν, Ῥωμαῖος, ὁ δὲ, Χερρονησίτης, Μακεδόνων ἦρχεν· ὧν οἱ μὲν ἔκπαλαι Ῥωμαίοις ἐδούλευον, οἱ δὲ τότε πάντας ἀνθρώπους ἐδουλοῦντο. καὶ Σερτώριος μὲν ἀπὸ βουλῆς καὶ στρατηγίας θαυμαζόμενος, Εὐμενὴς δὲ διὰ τὴν γραμματείαν καταφρονούμενος ἐφ' ἡγεμονίαν προῆλθεν. οὐ μόνον ταῖς νῦν ἐλάττοσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀφορμαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζοσι πρὸς τὴν αὔξησιν ἐχρήσατο κωλύμασιν Εὐμενής. καὶ γὰρ ἄντικρυς τοὺς ἐνιστα-

HABES quæ de Eumene & Sertorio memoratu digna accepimus. In contentione autem, commune hoc eſt ambobus, quod peregrini & alienigenæ, & exules gentium variarum & fortium legionum magnorumque exercituum per vitam fuerint ductores. Proprium vero Sertorio, quod oblatum propter dignitatem ſuam ab omnibus ſociis imperium ſuſceperit: Eumeni, quod multis cum ipſo de imperio contendentibus, acceperit ex rebus geſtis primatum. Atque huic, quia erant ad imperandum inepti, utilitatis gratia parerent: illum, qui ducem quærebant juſtum, ſequerentur. Etenim alter Hiſpanos & Luſitanos Romanus, Cherſoneſites alter duxit Macedonas: quorum hi totum orbem domabant, illi ſerviebant jampridem Romanis. Jam Sertorius ut ſenator, & qui exercitum ante duxerat, autoritatem obtinens, Eumenes ob ſcribæ munus obitum contemptus evaſit dux. Neque vero hæc modo debiliora ad imperium adminicula, verum etiam impedimenta ad incrementum habuit Eumenes majora. Siquidem erant qui eum & pro-

σαμένους, καὶ κρύφα τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἶχε πολλούς· οὐχ ὥσπερ τῷ ἑτέρῳ φανερῶς μὲν οὐδείς, λάθρα δὲ ὕστερον καὶ ὀλίγοι τῶν συμμάχων ἐπανέστησαν. διὸ τῷ μὲν ἦν πέρας τοῦ κινδυνεύειν, τὸ νικᾷν τοὺς πολεμίους· τῷ δὲ, ἐκ τοῦ νικᾷν ὁ κίνδυνος ὑπὸ τῶν φθονούντων.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν στρατείαν ἐφάμιλλα καὶ παράλληλα, τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ, φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐμένης καὶ φιλόνεικος, ἡσυχίας δὲ καὶ πραότητος οἰκεῖος ὁ Σερτώριος. ὁ μὲν γὰρ, ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τιμῆς βιοῦν ἐξὸν, ἐκποδὼν γενόμενος, τοῖς πρώτοις μαχόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλεσεν· τῷ δὲ οὐδὲν δεομένῳ πραγμάτων, ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας πρὸς οὐκ ἐῶντας εἰρήνην ἄγειν ἦν ὁ πόλεμος. Εὐμενεῖ μὲν γὰρ Ἀντίγονος, ἐκστάντι τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν ἀγώνων, ἡδέως ἂν ἐχρῆτο τὴν μετ' αὐτὸν ἀγαπῶντι τάξιν· Σερτωρίῳ δὲ οἱ περὶ Πομπήϊον οὐδὲ ζῆν ἀπραγμόνως ἐπέτρεπον. διὸ τῷ μὲν ἑκοντὶ συνέβαινεν πολεμεῖν ἐν ἀρχῇ, τῷ δὲ ἀκουσίως ἄρχειν διὰ τὸ πολεμεῖσθαι. φιλοπόλεμος μὲν οὖν, ὁ τῆς ἀσφαλείας τὴν πλεονεξίαν προτιμῶν· πολεμικὸς δὲ, ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλειαν. καὶ μὴν ἀποθανεῖν γε συνέβη τῷ μὲν, οὐ προαισθομένῳ· τῷ δὲ, καὶ προσδεχομένῳ τὴν τελευτήν. ὧν τὸ μὲν, ἐπιεικείας, φίλοις γὰρ ἐδόκει πιστεύειν· τὸ δὲ, ἀσθενείας· βουλόμενος γὰρ φυγεῖν, συνελήφθη. καὶ τοῦ μὲν οὐ κατῄσχυνε τὸν βίον ὁ θάνατος, πάσχοντος ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἃ τῶν πολεμίων αὐτὸν οὐδεὶς ἐποίησεν· ὁ δὲ, φεύγειν μὲν πρὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεὶς, ζῆν δὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουληθεὶς,

propalam impugnarent, & inſidiarentur in occulto: non ſicut alterum palam nemo, occulte demum & pauci ſocii oppugnavere. Quocirca finis alteri periculorum in hoſtium poſitus oppreſſione erat, alteri in victoria periculum ab invidis.

Res igitur bello geſtæ æquæ & pares ſunt. Cæteris moribus, bellorum & certaminum cupidus Eumenes, quietis & tranquillitatis Sertorius fuit ſectator. Superior enim, vivere quum ei liceret ſecure atque honorifice, ſi ſubducere ſe voluiſſet de medio, non deſtitit cum principibus certare & periclitari. Sertorio negotia non quærenti, pro ſalute ſua adverſus illos qui agere ipſum non ſinebant in otio, bellum fuit. Quippe Eumene Antigonus, ſi omiſiſſet de primatu certamina, & in ſecundo poſt ſe loco acquieviſſet, libenter eſſet uſus: Sertorio Pompeius ne vivere quidem conceſſit quiete. Unde incidit illi, ut cum dux eſſet ſponte bellum gereret; huic quia oppugnabatur, invitus ut dux fieret. Sit igitur belli ille cupidus, qui ſecuritati primos honores anteponit: bellicoſus, qui bello quærit ſecuritatem. Jam mors oblata eſt huic nihil præſentienti, illi etiam exſpectanti cædem: quorum illud placidi eſt animi, (nempe amicis videbatur fidere) hoc imbecilli: nam dum adornat fugam, comprehenſus eſt. Neque vero Sertorii vitam dehoneſtavit exitus, cui illatum eſt ab ſociis, quod hoſtium inferre potuiſſet nullus: alter, qui captivitatem nequivit effugere, & vivere cupivit poſt captivitatem,

ληθεὶς, οὔτε ἐφυλάξατο καλῶς τὴν τελευτὴν, οὔθ' ὑπέμεινεν, ἀλλὰ προσλιπαρῶν καὶ δεόμενος, τοῦ σώματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.

ratem, neque recte devitavit neque tulit fata : verum dum ſupplicat & deprecatur, ei qui in corpus modo jus habere videbatur, etiam animi ſui arbitrium dedit hoſti.

Goltz. Tab. 51. — *G. V. der Gucht Sculp.*

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ.

ΑΡΧΙΔΑΜΟΣ ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς Λακεδαιμονίων, κατέλιπεν υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου Λαμπριδοῦς, Ἆγιν, καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπωλίας τῆς Μελισιππίδα θυγατρὸς, Ἀγησίλαον. ἐπεὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον, ἰδιώτης ἐδόκει βιοτεύειν ὁ Ἀγησίλαος, ἤχθη τὴν λεγομένην ἀγωγὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὖσαν τῇ διαίτῃ καὶ πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἄρχεσθαι. διὸ καί φασιν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου τὴν Σπάρτην προσηγορεῦσθαι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροήθεις ποιοῦσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους. ταύτης ἀφίησιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένους παῖδας. Ἀγησιλάῳ δὲ καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἴδιον, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχειν μὴ ἀπαίδευτον τοῦ ἄρχεσθαι. διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστότατον αὐτὸν τοῖς ὑπηκόοις παρέσχε, τῷ φύ-

Archidamus Zeuxidami filius, qui magna gloria regnavit Lacedæmone, filium ex uxore probata fœmina Lampridone Agim, & multo minorem ex Eupolia Meliſippidæ reliquit Ageſilaum. Quum regnum autem lege ad Agidem pertineret, ac privatam vitam Ageſilaus putaretur acturus, diſciplina inſtitutus fuit illa uſitata Lacedæmoniorum, rigida quidem & ærumnoſa, verum erudiente ad parendum juventutem. Unde Spartam ferunt a Simonide domatricem hominum nominatam, quod maxime per aſſuetudinem parentes legibus cives manſuetoſque, ſicut equos mox a prima ætate domitos, redderet. Hoc tamen vinculo ſolvit lex pueros qui ad regnum educantur. Ageſilao vero hoc ſuppeditavit ſingulare, quod non rudis parendi acceſſerit ad imperandum. Quapropter præbuit ſe longe præ regibus omnibus commodiſſimum popularibus ſuis, quod cum principali

φύσει ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ προσκτησάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον.

Ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφομένων παίδων Λύσανδρον ἔσχεν ἐραστὴν, ἐκπλαγέντα μάλιστα τῷ κοσμίῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ. φιλονεικότατος γὰρ ὢν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις, καὶ πάντα πρωτεύειν βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ ῥαγδαῖον ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, εὐπειθείᾳ πάλιν αὖ καὶ πρᾳότητι τοιοῦτος ἦν, οἷος φόβῳ μηδὲν, αἰσχύνῃ δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλγύνεσθαι μᾶλλον, ἢ τοὺς πόνους βαρύνεσθαι. τήν τε τοῦ σκέλους πήρωσιν ἥ τε ὥρα τοῦ σώματος ἀνθοῦντος ἀπέκρυπτε, καὶ τὸ ῥᾳδίως φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὸ τοιοῦτο, παίζοντα καὶ σκώπτοντα πρῶτον ἑαυτὸν, οὐ μικρὸν ἦν ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους· ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐνδηλοτέραν ἐποίει, πρὸς μηδένα πόνον μηδὲ πρᾶξιν ἀπαγορεύοντος αὐτοῦ διὰ τὴν χωλότητα. τῆς δὲ μορφῆς εἰκόνα μὲν οὐκ ἔχομεν· αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων ἀπεῖπε μήτε πλαστὰν μήτε μιμηλάν τινα ποιήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα. λέγεται δὲ μικρός τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος· ἡ δὲ ἱλαρότης καὶ τὸ εὔθυμον ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ παιγνιῶδες, ἀχθεινὸν δὲ καὶ τραχὺ μηδέποτε, μήτε φωνῇ μήτε ὄψει, τῶν καλῶν καὶ ὡραίων ἐρασμιώτερον αὐτὸν ἄχρι γήρως παρεῖχεν. ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἐζημίωσαν οἱ ἔφοροι γήμαντα γυναῖκα μικράν. Οὐ γὰρ βασιλεῖς, ἔφασαν, ἄμμιν, ἀλλὰ βασιλείδια γεννάσει.

Βασι-

cipali & regia indole popularitatem & humanitatem ex inſtitutione conjunxiſſet.

In gregibus (quos vocant) puerilium contuberniorum amatorem Lyſandrum habuit, præcipue ingenii ejus modeſtiam ſtupentem. Quum enim maxime contentioſus exiſteret in juvenibus maximique animi, & ubique primas ſibi poſceret, æſtuque ac fervore præditus eſſet inexſuperabili atque invicto; facilitate tamen & placiditate is fuit, qui metu nihil, pudore imperata omnia faceret: pluſque probris doleret, quam gravaretur laboribus. Claudititatem ejus tegebat corporis florentis decor, & quod hanc facile hilariterque ferret, primuſque jocaretur & rideret ſemet ipſe, id haud mediocris erat illius vitii emendatio: immo vero id laudis cupiditatem ejus magis declarabat, quod nulli labori vel operi ſuccumberet ob clauditatem. Formæ ejus imago non extat. Noluit enim id, & moriens interdixit ne quis fingeret vel pingeret corporis ſui effigiem. Dicitur autem puſillus fuiſſe & ſpecie aſpernanda. Cæterum hilaritas ejus & alacritas omnibus horis, urbanitaſque aliena ab omni vel vocis vel vultus moroſitate & acerbitate amabiliorem eum ad ſenectutem uſque præbuit omnibus formoſis. Archidamo vero (ut Theophraſtus autor eſt) mulctam dixerunt ephori, quod parvam uxorem duxiſſet. Non enim reges (dixerunt) ſed regulos nobis gignet.

2

Porro

Βασιλεύοντος δὲ Ἄγιδος, ἧκεν ἐκ Σικελίας Ἀλκιβιάδης φυγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὔπω πολὺν ἐν τῇ πόλει διάγων, αἰτίαν ἔσχε τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τιμαίᾳ συνεῖναι. καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς παιδίον οὐκ ἔφη γινώσκειν ὁ Ἄγις, ἀλλ᾽ ἐξ Ἀλκιβιάδου γεγονέναι. τοῦτο δ᾽ οὐ πάνυ δυσκόλως τὴν Τιμαίαν ἐνεγκεῖν φησὶ Δοῦρις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἱλωτίδας, Ἀλκιβιάδην τὸ παιδίον, οὐ Λεωτυχίδην καλεῖν. καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν Τιμαίᾳ φάναι πλησιάζειν, ἀλλὰ φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιάτας ὑπὸ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ γεγονότων. διὰ ταῦτα μὲν δὴ τῆς Λακεδαίμονος Ἀλκιβιάδης ὑπεξῆλθε, φοβηθεὶς τὸν Ἄγιν. ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ὕποπτος ἦν τῷ Ἄγιδι, καὶ γνησίου τιμὴν οὐκ εἶχε παρ᾽ αὐτῷ· νοσοῦντι δὲ προσπεσὼν καὶ δακρύων, ἔπεισεν υἱὸν ἀποφῆναι πολλῶν ἐναντίον. οὐ μὴν ἀλλὰ τελευτήσαντος τοῦ Ἄγιδος, ὁ Λύσανδρος ἤδη καταναυμαχηκὼς Ἀθηναίους, καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὴν βασιλείαν προῆγεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τῷ Λεωτυχίδῃ. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ τὸ συντετράφθαι καὶ μετεσχηκέναι τῆς ἀγωγῆς, ἐφιλοτιμοῦντο καὶ συνέπραττον αὐτῷ προθύμως. ἦν δὲ Διοπείθης, ἀνὴρ χρησμολόγος ἐν Σπάρτῃ, μαντειῶν τε παλαιῶν ὑπόπλεως, καὶ δοκῶν περὶ τὰ θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι τῆς Λακεδαίμονος βασιλέα· καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνεγίνωσκε,

Φράζεο δὴ Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.

Δη-

Porro Agide regnante, Alcibiades exul ex Sicilia venit Lacedæmonem. Necdum in urbe diu hæſerat, quum ſtupri cum regis uxore Timæa ſit ſuſpectus, & filiolum ab ea editum negavit Agis agnoſcere ſe, ſed eſſe ait ex Alcibiade ſuſceptum. Neque id Timæam Duris ait admodum ægre tuliſſe, verum ſuſurrantem domi cum ancillis ſuis, Alcibiadem infantem, non Leotychidem nominaviſſe. Et vero ipſum quoque Alcibiadem non libidine dixiſſe impulſum ſe conſuetudinem habuiſſe cum Timæa, ſed ambitione: ut apud Spartiatas obtineret ſtirps ſua regnum. Quare Agidis timore ſubduxit ſe Alcibiades Lacedæmone. Puer autem reliquo tempore ſuſpectus Agidi fuit, neque juſti filii apud eum habuit locum, donec ægrotum cum lacrymis precans induxit, coram multis ut appellaret ſe filium. At defuncto Agide, Lyſander, qui jam pugna navali devicerat Athenienſes, & plurimum Spartæ poterat, provexit Ageſilaum ad regnum, cauſatus non ſpectare id ad adulterinum Leotychidem. Simul frequentes alii cives Ageſilao virtutis cauſa, & quod in contubernio ſuo eductus inſtitutuſque eſſet, favebant, & cum eo ſtrenue faciebant. Sed Diopithes erat Spartæ vir fatidicus, antiquorum oraculorum copia inſtructus, qui habebatur in rebus divinis ſapiens & doctus. Hic nefas oſtendit eſſe, quenquam regnare Lacedæmone claudum, atque oraculum in judicio hujuſmodi recitavit,

Tu, quamvis animo tumeas, o Sparta, ſuperbo,
Te rectam pedibus prorſus circumſpice, claudum

Δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε καταχήσουσιν ἄελπτοι,
Φθισίβροτόν τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδομένου πολέμοιο.

πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς εἰ πάνυ φοβοῖντο τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιᾶται, φυλακτέον αὐτοὺς εἴη τὸν Λεοτυχίδην. οὐ γὰρ εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βασιλεύοι, τῷ Θεῷ διαφέρειν· ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδὲ Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσειδῶνα καταμαρτυρεῖν τοῦ Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν, ἐκβαλόντα σεισμῷ τοῦ θαλάμου τὸν Ἆγιν· ἀπ' ἐκείνου δὲ πλέον ἢ δέκα μηνῶν διελθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδην.

Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀγησίλαος, εὐθὺς εἶχε καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἄγιδος, ὡς νόθον ἀπελάσας τὸν Λεωτυχίδην. ὁρῶν δὲ τοὺς ἀπὸ μητρὸς οἰκείους, ἐπιεικεῖς μὲν ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ πενομένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεα τῶν χρημάτων, εὔνοιαν ἑαυτῷ καὶ δόξαν ἀντὶ φθόνου καὶ δυσμενείας ἐπὶ τὴν κληρονομίαν κατασκευαζόμενος. ὡς δέ φησιν ὁ Ξενοφῶν, ὅτι τῇ πατρίδι πειθόμενος, ἴσχυε πλεῖστον, ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοιτο· τοιοῦτο ἐκ τῶν ἐφόρων ἦν τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον ἐν τῇ πολιτείᾳ κράτος, ὧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἄρχουσι μόνον, οἱ δὲ γέροντες διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμήν, ἐπὶ τῷ μὴ πάντα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξεῖναι, συνταχθέντες, ὡς ἐν τῷ περὶ Λυκούργου γέγραπται. διὸ καὶ πατρικήν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν εὐθὺς οἱ βασιλεῖς φιλονεικίαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε·

καὶ

Ne lædat regnum: longi te namque labores
Et ſubito cingent, Martiſque agitaberis undis.

Ad ea reſpondit Lyſander: ſi oraculum hoc magnopere Spartiatæ religioni haberent, vitandum iis Leotychidem. Neque enim ſi is qui offendiſſet pedem regnaret, id Deum laborare: verum ſi adulterinus & alienus foret ab Herculis gente, hoc claudum regnum eſſe. Ageſilaus vero etiam Neptunum oſtendit illegitimorum natalium damnaſſe Leotychidem, quod terræ motu Agim thalamo exegiſſet: inde menſibus plus decem poſt natum Leotychidem.

Ita & hiſce de cauſis rex renuntiatus Ageſilaus, ſimul hæreditatem quoque occupavit Agidis, rejecto, ut adulterino, Leotychide. Ille quum propinquos Agidis maternos honeſtos homines videret, ſed inopes, ad benevolentiam & laudem pro invidia & malevolentia captandam, ſemiſſem his hæreditatis conceſſit. Ut autem Xenophon refert, quod patriæ obtemperando plurimum polleret, omnia ut ageret pro arbitrio, id hinc fuit: Ephororum & ſenum tunc ſumma in ea repub. erat autoritas, ex quibus ephororum annuus tantum magiſtratus eſt, ſenes perpetuo eo honore fruuntur, inſtituti ad licentiam refrænandam regum, ut in vita Lycurgi demonſtravimus. Unde contentionem ſemper cum iis & diſſenſionem jam inde antiquitus reges cum regno hæreditariam accipiebant. Ageſilaus vero alia inceſſit via,

omiſſo-

καὶ τὸ πολεμεῖν καὶ προσκρούειν αὐτοῖς ἐάσας, ἐθεράπευε, πάσης μὲν ἀπ' ἐκείνων πράξεως ἀρχόμενος· εἰ δὲ κληθείη, θᾶττον ἢ βάδην ἐπειγόμενος· ὁσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θώκῳ καὶ χρηματίζων, ἐπιοῦσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο. τῶν δὲ εἰς τὴν γερουσίαν ἀεὶ καταταττομένων ἑκάστῳ χλαῖναν ἔπεμπε καὶ βοῦν ἀριστεῖον. ἐκ δὲ τούτων τιμᾶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς, ἐλάνθανεν αὔξων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, καὶ τῇ βασιλείᾳ προστιθέμενος μέγεθος, ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον.

Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμιλίαις, ἐχθρὸς ἦν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε. καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ᾐσχύνετο μὴ τιμᾶν κατορθοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἐδύνατο ψέγειν ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθῶν ἠγάλλετο καὶ συνεξαμαρτάνων αὐτοῖς. οὐδὲν γὰρ ᾤετο τῶν φιλικῶν ὑπουργημάτων αἰσχρὸν εἶναι. τοῖς δ' αὖ διαφόροις καὶ πταίσασι πρῶτος συναχθόμενος, καὶ δεηθεῖσι συμπράττων προθύμως, ἐδημαγώγει καὶ προσήγετο πάντας. ὁρῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα, καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν, ἐζημίωσαν αὐτὸν, αἰτίαν ὑπειπόντες, ὅτι τοὺς κοινοὺς πολίτας, ἰδίους κτᾶται. καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸ νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ἔριν, εἰ τῶν ὅλων ἐξαιρεθείη, στῆναι μὲν ἂν τὰ οὐράνια, παύσεσθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τῆς πρὸς ταῦτα πάντων ἁρμονίας· οὕτως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλότιμον καὶ φιλόνεικον, ἀεί τινα τοῖς ἀγαθοῖς δια-

omiſſoque cum illis certamine & offenſione, obſervabat eos, omnem ab his actionem auſpicans. Si accerſeretur, ocyus quam gradu properabat. Quoties in regio ſolio ſedebat & reſponſa dabat, ſupervenientibus aſſurgebat ephoris. Ut quiſque lectus in ſenatum fuit, ſemper ei lænam & bovem donabat. Ex his, dum revereri & extollere majeſtatem videtur illorum magiſtratus, clam opes ſuas augebat, ac regno amplitudinem adjiciebat ex illorum erga ſe benevolentia permiſſam.

Cum reliquis civibus ita ſe geſſit, ut inculpatior inimicus quam amicus eſſet. Inimicos enim non lædebat injuſte, amicis erat præſto in rebus etiam iniquis. Atque inimicis, ſiquid recte geſſiſſent, erubeſcebat honorem non habere: amicos corripere in peccatis non ſuſtinebat. Immo vero gloriabatur, his quum ſuccurreret & opitularetur in delinquendo. Obſequium enim in amicos ducebat turpe nullum. Adverſariorum rurſus vel offendentium primus vicem dolendo, &, ſi rogaretur, enixe fovendo, alliciebat & demerebatur omnes. Quod quum ephori notarent, timentes illius potentiam, mulctam ei irrogaverunt, adjecta cauſa, quod communes cives redderet proprios ſuos. Siquidem ut opinantur phyſici, ſi contentionem & litem ſegreges ab univerſitate, fore ut corpora cœleſtia conſiſtant, omnium item generatio & motio conquieſcant propter mutuum mundi cum his concentum: ita Laconicus legiſlator videtur virtutis quaſi fomitem reipub. ſubjeciſſe ambitionem & concertationem, aliquod ſemper inter bonos

διαφορὰν καὶ ἅμιλλαν εἶναι πρὸς ἀλλήλους βουλόμενος· τὴν δὲ ἀνθυπείκουσαν τῷ ἀνελέγκτῳ χάριν, ἀργὴν καὶ ἀναγώνιστον οὖσαν, οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονταί τινες. οὐ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Ἀχιλλέως εἰς λοιδορίαν προαχθέντων ἐκπάγλοις ἐπέεσσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων. ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἁπλῶς συγχωρήσειεν· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τῶν φιλονεικιῶν χαλεπαὶ ταῖς πόλεσι, καὶ μεγάλους κινδύνους ἔχουσι.

Τοῦ δὲ Ἀγησιλάου τὴν βασιλείαν νεωστὶ παρειληφότος, ἀπήγγειλάν τινες ἐξ Ἀσίας ἥκοντες, ὡς ὁ Περσῶν βασιλεὺς παρασκευάζοιτο μεγάλῳ στόλῳ Λακεδαιμονίους ἐκβαλεῖν τῆς θαλάσσης. ὁ δὲ Λύσανδρος ἐπιθυμῶν αὖθις εἰς Ἀσίαν ἀποσταλῆναι καὶ βοηθῆσαι τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἄρχοντας καὶ κυρίους τῶν πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρώμενοι καὶ βιαίως τοῖς πράγμασιν, ἐξέπιπτον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον, ἀνέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ, καὶ πολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος ἀπωτάτω διαβάντα, καὶ φθάσαντα τὴν τοῦ βαρβάρου παρασκευήν. ἅμα δὲ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ φίλοις ἐπέστελλε πέμπειν εἰς Λακεδαίμονα, καὶ στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. παρελθὼν οὖν εἰς τὸ πλῆθος Ἀγησίλαος, ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοῖεν αὐτῷ τριάκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιάτας, νεοδαμώδεις δὲ λογάδας δισχιλίους, τὴν δὲ συμμαχικὴν εἰς ἑξακισχιλίους δυνα-

bonos certamen & pugnam machinans: illam vero gratiam qua cives non exploratis prius per mutuas contentiones animis ultro alter alteri concedunt, quæ iners ſit & ignava, parum recte dici concordiam cenſens. Nempe vidiſſe id Homerum quoque nonnulli arbitrantur: neque enim facturum fuiſſe, ut Ulyſſe & Achille ad convitia provectis verborum aſperitate lætum finxiſſet Agamemnonem, niſi magnopere cenſuiſſet reipub. intereſſe mutuam principum æmulationem & diſſenſionem. Hoc tamen non ita ſimpliciter probes; quippe ſunt noxiæ contentiones civitatibus, ſi ſunt immodicæ, graviaque pericula ſecum trahunt.

Porro quum regnum Ageſilaus modo iniiſſet, attulerunt aliqui ex Aſia regem Perſarum Lacedæmonios parare magna claſſe mari expellere. Hic avens Lyſander iterum in Aſiam mitti, & ſubvenire, quos ipſe civitatum rectores & dominos reliquerat, amicis; qui, quod improbe reſpub. & violenter adminiſtrarent, exigebantur necabanturque a civibus: perpulit Ageſilaum, eam expeditionem ut ſuſciperet, tranſportatoque exercitu & apparatu occupato barbari, quam remotiſſime a Græcia bellum gereret. Simul amicis ſcripſit in Aſiam, miſſis Lacedæmonem legatis, ducem poſtularent Ageſilaum. Progreſſus igitur in concionem Ageſilaus, ſuſcepit bellum, modo triginta ſibi legatos & conſiliarios Spartiatas adjungerent, delectorum libertinorum ex Ilotis manumiſſorum duo millia, & ſociorum manum ad ſex mil-

δύναμιν. συμπράττοντος δὲ τοῦ Λυσάνδρου, πάντα προθύμως ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐξέπεμπον εὐθὺς, ἔχοντα τοὺς τριάκοντα Σπαρτιάτας, ὧν ὁ Λύσανδρος ἦν εὐθὺς πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησιλάου φιλίαν, ᾧ μεῖζον ἐδόκει τῆς βασιλείας διαπεπρᾶχθαι ἀγαθὸν, τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. ἀθροιζομένης δὲ τῆς δυνάμεως εἰς Γεραιστὸν, αὐτὸς εἰς Αὐλίδα κατελθὼν μετὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας, ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν τινα πρὸς αὐτὸν, ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι μὲν οὐδεὶς τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείχθη στρατηγὸς, ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων, καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκεῖνον, ἐννοεῖς δήπουθεν. ἐπεὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἄρχεις ἐκείνῳ, τοῖς δὲ αὐτοῖς πολεμεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν αὐτῶν τόπων ὁρμᾷς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκός ἐστι καὶ θῦσαι τῇ Θεῷ θυσίαν ἣν ἐκεῖνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν. ἅμα δέ πως ὑπῆλθε τὸν Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφαγιασμὸς, ἣν ὁ πατὴρ ἔσφαξε πεισθεὶς τοῖς μάντεσιν. οὐ μὴν δὲ ἐτάραξεν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φίλοις τὰ φανέντα, τὴν μὲν Θεὸν ἔφη τιμήσειν οἷς εἰκός ἐστι χαίρειν, Θεὸν οὖσαν, οὐ μιμήσεσθαι δὲ τὴν ἀμαθίαν τοῦ τότε στρατηγοῦ. καὶ καταστέψας ἔλαφον, ἐκέλευσεν ἀπάρξασθαι τὸν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὥσπερ εἰώθει τοῦτο ποιεῖν ὁ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεταγμένος. ἀκούσαντες οὖν οἱ βοιωτάρχαι, πρὸς ὀργὴν κινηθέντες, ἔπεμψαν ὑπηρέτας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησιλάῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. οἱ δὲ καὶ ταῦτα ἀπήγγειλαν, καὶ τὰ μηρία διέρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. χαλεπῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος, ἀπέπλει τοῖς τε Θηβαίοις διωργισμένος, καὶ γεγονὼς δύσελ-

πις

millia. Sciverunt hæc omnia incumbente Lyſandro prompte, atque Ageſilaum confeſtim dimiſerunt additis triginta Spartiatis: inter quos illico fuit Lyſander primus, non ob ſuam autoritatem modo & opes, verum etiam ob amicitiam Ageſilai, cui regno majus exiſtimabatur decus confeciſſe illam provinciam. Dum copiæ Geræſtum conveniunt, profectus Aulidem eſt cum amicis Ageſilaus, atque ibi pernoctantem viſus eſt quidam in ſomnis compellare. Totius Græciæ, rex Lacedæmoniorum, deſignatum ducem, præter antehac Agamemnonem, & nunc poſt illum te, neminem fuiſſe haud dubie intelligis. Quando jam iiſdem præes, cum iiſdem bellum facis, atque iiſdem ex locis pergis ad bellum, debes immolare Deæ victimam, quam ille hic priuſquam ſolveret, immolavit. Simul ſubiit cogitationem Ageſilai virgo hoſtia, quam ex vatum reſponſis pater immolavit. Haud fuit conſternatus tamen: ſed poſtquam ſurrexit, expoſuit amicis viſum, ac Deam ſe oſtendit veneraturum hiſce rebus quæ gratæ Deæ forent exiſtimandæ, non imitaturum vero illius ruditatem ducis: ac cervam corona redimitam imperat victimam cædere aruſpici ſuo, non illi qui de more erat a Bœotiis delegatus. Quo nuntiato Bœotarchæ excandeſcentes, per apparitores interdixerunt Ageſilao ne contra Bœotiorum leges & morem ſacra faceret. Illi cum hoc nuntiavere, tum coxas victimæ ex ara disjecere. Quod factum graviter ferens, ſolvit Ageſilaus, fuitque Thebanis infenſus, ac ſpe

elan-

πις διὰ τὸν οἰωνὸν, ὡς ἀτελῶν αὐτοῦ τῶν πράξεων γενησομένων, καὶ τῆς στρατείας ἐπὶ τὸ προσῆκον οὐκ ἀφιξομένης.

Ἐπεὶ δὲ ἧκεν εἰς Ἔφεσον, εὐθὺς ἀξίωμα μέγα καὶ δύναμις ἦν ἐπαχθὴς καὶ βαρεῖα περὶ τὸν Λύσανδρον, ὄχλου φοιτῶντος περὶ τὰς θύρας ἑκάστοτε, καὶ πάντων παρακολουθούντων καὶ θεραπευόντων ἐκεῖνον, ὡς ὄνομα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα, διὰ τὸν νόμον, ἔργῳ δὲ κύριον ἁπάντων καὶ δυνάμενον καὶ πράττοντα πάντα, τὸν Λύσανδρον. οὐδεὶς γὰρ δεινότερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκείνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μείζονα τοὺς φίλους ἀνὴρ ἄλλος εὐεργέτησεν, οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησεν. ὧν ἔτι προσφάτων ὄντων οἱ ἄνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως δὲ, τὸν Ἀγησίλαον ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ δημοτικὸν ὁρῶντες, ἐκείνῳ δὲ τὴν αὐτὴν ὁμοίως σφοδρότητα καὶ τραχύτητα καὶ βραχυλογίαν παροῦσαν, ὑπέπιπτον αὐτῷ παντάπασι καὶ μόνῳ προσεῖχον. ἐκ δὲ τούτου, πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ Σπαρτιᾶται χαλεπῶς ἔφερον, ὑπηρέται μᾶλλον Λυσάνδρου, ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερὸς ἦν, μηδὲ ἤχθετο τοῖς τιμωμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὢν σφόδρα καὶ φιλόνεικος, ἐφοβεῖτο μὴ κἂν ἐνέγκωσί τι λαμπρὸν αἱ πράξεις, τοῦτο Λυσάνδρου γένηται διὰ τὴν δόξαν. οὕτως οὖν ἐποίει· πρῶτον ἀντέκρουε ταῖς συμβουλίαις αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἃς ἐκεῖνος ἐσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἐῶν χαίρειν καὶ παραμελῶν, ἕτερα πρὸ ἐκείνων ἔπραττεν. ἔπειτα τῶν ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἴσθοιτο Λυσάνδρῳ μά-

elanguit ominis cauſa, velut in irritum caſuris cœptis ſuis, neque debitum exitum expeditione habitura.

Ut Epheſum appulit, mox faſtigium apud Lyſandrum ingens potentiaque odioſa & gravis fuit, frequentantibus aſſidue januam ejus cœtibus, omnibus illum affectantibus & colentibus, quaſi nomen apud Ageſilaum imperii & ſpecies ex lege eſſet, revera omnia in arbitrio eſſent Lyſandri, atque ille omnia & poſſet & faceret. Nemo enim ex imperatoribus qui miſſi in Aſiam fuerunt, potentior fuit illo vel terribilior, neque majoribus beneficiis amicos alius affecit, vel magis afflixit inimicos. Quorum adhuc recentium recordantes homines, præſertim vero ſimplicem & demiſſum in colloquiis Ageſilaum popularemque videntes, in illo vero eandem acrimoniam & aſperitatem, & præciſa verba manere, ſubmittebant prorſus ei ſe, atque uni auſcultabant. Hinc primum cæteri ſtomachati ſunt Spartiatæ, Lyſandri ſe potius aſſeclas quam conſiliarios eſſe regis. Deinde & Ageſilaus ipſe, quamvis nullo eſſet livore aſperſus, nec honoribus angeretur aliorum, quod tamen perquam gloriæ cupidus foret, neque ea cederet cuiquam, verebatur ne, ſiquid geſtum præclare eſſet, Lyſandro id propter nominis ipſius celſitudinem aſcriberetur. Itaque ſic agit: Primum conſiliis illius repugnabat, & quæcumque urgeret ille cœpta maxime, his omiſſis & repudiatis ſequebatur alia. Deinde ſiqui cum precibus adirent ſe, quos præcipue nixos ſentiebat Lyſandro, eos dimit-

μάλιστα πεποιθότας, ἀπράκτους ἀπέπεμπε. καὶ περὶ τὰς κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκεῖνος ἐπηρεάζοι, τούτους ἔδει πλέον ἔχοντας ἀπελθεῖν· καὶ τοὐναντίον οὓς φανερὸς γένοιτο προθυμούμενος ὠφελεῖν, χαλεπὸν ἦν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. γινομένων δὲ τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ παρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσανδρος, οὐκ ἀπεκρύπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν ὡς δι' αὐτὸν ἀτιμάζοιντο, καὶ παρεκάλει θεραπεύειν ἰόντας τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους.

Ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει φθόνον ἐκείνῳ μηχανώμενος, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ καθάψασθαι βουλόμενος Ἀγησίλαος, ἀπέδειξε κρεωδαίτην, καὶ προσεῖπεν, ὡς λέγεται, πολλῶν ἀκουόντων, νῦν οὖν θεραπευέτωσαν οὗτοι ἀπιόντες τὸν ἐμὸν κρεωδαίτην. ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος, λέγει πρὸς αὐτόν, ᾔδεις ἄρα σαφῶς Ἀγησίλαε φίλους ἐλαττοῦν. Ἤδειν, ἔφη, τοὺς ἐμοῦ μεῖζον δύνασθαι βουλομένους. καὶ ὁ Λύσανδρος, Ἀλλὰ ἴσως, ἔφη, ταῦτά σοι λέλεκται βέλτιον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. δὸς δέ μοι τινὰ τάξιν καὶ χώραν, ἔνθα μὴ λυπῶν, ἔσομαί σοι χρήσιμος. ἐκ τούτου πέμπεται μὲν ἐφ' Ἑλλήσποντον, καὶ Μιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσην, ἀπὸ τῆς Φαρναβάζου χώρας, μετὰ χρημάτων συχνῶν καὶ διακοσίων ἱππέων, ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. οὐκ ἔληγε δὲ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ βαρέως φέρων ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον, ἐβούλευεν ὅπως τῶν δυεῖν οἴκων τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος, εἰς μέσον ἅπασιν ἀποδοίη Σπαρτιάταις. καὶ ἐδόκει μεγάλην ἂν ἀπεργάσασθαι κίνησιν ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύτησεν, εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. οὕτως

αἱ

mittebat inanes. In judiciis perinde, quos ille inſectaretur, his abeundum erat cum victoria: e diverſo, quibus advertebatur ſtudere, cum his præclare agebatur, niſi inſuper mulctarentur. Hæc quum non fortuito fierent, ſed ex compoſito, & ex æquo ubique, percepta Lyſander cauſa, non celavit de ea amicos ſuos, verum demonſtravit ſui cauſa ipſos ignominia affici: monuitque eos, irent & regem obſervarent atque illos qui plus quam ipſe poſſent.

Quæ facere & dicere quum videretur ad conciliandam Ageſilao invidiam, quo magis ei inſultaret, præfecit eum ille carnibus dividendis, projecitque multis audientibus hanc vocem, Eant nunc, & colant meum carnium diviſorem. Id Lyſander moleſte ferens, ait ad illum, Noſti ſane Ageſilae bene amicos premere. Novi, inquit, eos, plus me qui volunt poſſe. Cui Lyſander, Enimvero tu hoc, inquit, fortaſſe dixiſti potius quam ego feci. Aſſigna vero mihi ordinem & locum, ubi citra invidiam operam meam tibi præſtem. Inde in Helleſpontum legatur, & Mithridatem Perſam ex Pharnabazi provincia cum magna pecuniæ vi & equitibus ducentis ad Ageſilaum adduxit. Haud depoſuit tamen ſimultatem, verum offenſus in poſterum deliberavit, quemadmodum duabus familiis regnum extorqueret, atque in medium poneret omnibus Spartiatis. Ac videtur magnum motum ex hac offenſione excitaturus fuiſſe, niſi ante per expeditionem in Bœotiam factam exſpiraſſet. Ita ambitio-

tio-

δὲ φιλότιμοι φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλαξάμεναι, τοῦ ἀγαθοῦ μεῖζον τὸ κακὸν ἔχουσι. καὶ γὰρ εἰ Λύσανδρος φορτικὸς ἦν, ὥσπερ ἦν, ὑπερβάλλων τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρὸν, οὐκ ἠγνόει δήπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμεμπτοτέραν ἐπανόρθωσιν οὖσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλοτίμου πλημμελοῦντος. ἀλλ' ἔοικε ταυτῷ πάθει μήτε ἐκεῖνος ἄρχοντος ἐξουσίαν γνῶναι, μήτε οὗτος ἄγνοιαν ἐνεγκεῖν συνήθους.

Ἐπεὶ δὲ Τισαφέρνης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον, ἐποιήσατο σπονδὰς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνικὰς ἀφήσοντος αὐτονόμους βασιλέως, ὕστερον δὲ πεισθεὶς ἔχειν δύναμιν ἱκανὴν, ἐξήνεγκε τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. προσδοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἡγεῖτο, τοὺς μὲν σὺν Ξενοφῶντι μυρίους ἥκειν ἐπὶ θάλατταν, ὁσάκις ἐβουλήθησαν αὐτοὶ, τοσαυτάκις βασιλέα νενικηκότες· αὐτοῦ δὲ Λακεδαιμονίων ἄρχοντος, ἡγουμένων γῆς καὶ θαλάσσης, μηδὲν ἔργον ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας. εὐθὺς οὖν ἀμυνόμενος ἀπάτῃ δικαίᾳ τὴν Τισαφέρνους ἐπιορκίαν, ἐπέδειξεν, ὡς ἐπὶ Καρίαν προάξων· ἐκεῖ δὲ τοῦ βαρβάρου τὴν δύναμιν συναθροίσαντος, ἄρας εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. καὶ πόλεις μὲν εἷλε συχνὰς, καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν, ἐπιδεικνύμενος τοῖς φίλοις, ὅτι τὸ μὲν σπεισάμενον ἀδικεῖν, τῶν Θεῶν ἐστὶ καταφρονεῖν· ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολεμίους, οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἔνεστι. τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐλαττωθεὶς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀλόβων

tioſa ingenia in rebuſpub. modum egreſſa, plus habent mali quam boni. Nam ſi fuit Lyſander (ut fuit) importunus, quod ambitioſior eſſet quam pro tempore, non ignorabat utique tamen rationem commodiorem aliam corrigendi eſſe Ageſilaus clari viri & gloriæ aviditate peccantis. Cæterum videtur eadem animi impotentia neque imperatoris ille poteſtatem noviſſe, neque hic inſcitiam tuliſſe amici.

At Tiſaphernes in principio Ageſilai timore fœdus icit, regem ei civitates Græcas immunes ſuis legibus permiſſurum. Poſt exiſtimans ſatis ſe firmas copias habere, bellum paravit: quod Ageſilaus accepit haud invitus. Nam magna erat hujus exſpectatio expeditionis, & turpe ducebat decem millia militum perveniſſe duce Xenophonte ad mare, quum quoties ipſi voluiſſent, toties profligaſſent regem: ſuum vero ducentis Lacedæmonios, qui terra marique imperarent, factum extare apud Græcos memorabile nullum. Itaque confeſtim, quo Tiſaphernis juſto dolo ulciſceretur perjurium, ſimulavit movere ſe velle in Cariam. Ubi quum barbarus copias contraxiſſet, vaſis conclamatis, incurſavit in Phrygiam. Ibi complures urbes cepit, & ingentem prædam abegit: oſtendens amicis, fidem in fœdere fallere nihil aliud eſſe quam Deos contemnere: hoſtium vero circumventionem non cum juſtitia modo, ſed & cum magna laude & jucundo conjunctam eſſe compendio. Quum eſſet autem ab equitatu inferior, & jecur eſſet

ἀλόβων φανέντων, ἀναχωρήσας εἰς Ἔφεσον, ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προσειπὼν, εἰ μὴ βούλονται στρατεύεσθαι, παρασχεῖν ἕκαστον ἵππον ἀνθ᾽ ἑαυτοῦ, καὶ ἄνδρα. πολλοὶ δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησιλάῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ φιλῶν ὁπλιτῶν. ἐμισθοῦντο γὰρ οἱ μὴ βουλόμενοι στρατεύεσθαι τοὺς βουλομένους στρατεύεσθαι· οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἱππεύειν, τοὺς βουλομένους ἱππεύειν. καὶ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι καλῶς, ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν, κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλλαξε τῆς στρατείας. ἐπεὶ δὲ κελεύσαντος αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδύοντες ἐπίπρασκον οἱ λαφυροπῶλαι, καὶ τῆς μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ὠνηταὶ πολλοὶ, τῶν δὲ σωμάτων λευκῶν καὶ ἁπαλῶν παντάπασι διὰ τὰς σκιατροφίας γυμνουμένων κατεγέλων, ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἐπιστὰς ὁ Ἀγησίλαος, Οὗτοι μὲν, εἶπεν, οἷς μάχεσθε· ταῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν μάχεσθε.

Καιροῦ δὲ ὄντος αὖθις ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολεμίαν, προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκέτι ψευδόμενος ἐνταῦθα τὸν Τισαφέρνην, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἔμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀγησιλάῳ, καὶ νῦν οὖν αὐτὸν ἅψασθαι τῆς Καρίας νομίζων, οὔσης δυσίππου, πολὺ τῷ ἱππικῷ λειπόμενον. ἐπεὶ δὲ, ὡς προεῖπεν, ὁ Ἀγησίλαος ἧκεν εἰς τὸ περὶ Σάρδεις πεδίον, ἠναγκάζετο κατὰ σπουδὴν ἐκεῖθεν αὖ βοηθεῖν ὁ Τισαφέρνης, καὶ τῇ ἵππῳ διεξελαύνων διέφθειρε πολλοὺς τῶν ἀτάκτως τὸ πεδίον πορθούντων. ἐννοήσας οὖν ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι τοῖς πολεμίοις οὔπω πάρεστι τὸ πεζὸν, αὐτῷ δὲ τῆς δυνά-

eſſet ſine capite inventum, recepit ſe Epheſum, atque equitatum ibi conſcripſit, edixitque pecunioſis, ſi militiam detrectarent, ut pro ſe quiſque equum & vicarium darent. Multi id fecerunt. Ita factum brevi ut Ageſilaus pro vilibus peditibus frequentes haberet & fortes equites. Conduxerunt enim ii qui abhorrebant a caſtris cupidos belli, & qui nolebant equites eſſe, eos qui deſiderabant. Quippe perhibendum dicebat ille Agamemnonem eſſe, qui pro bona equa homini imbelli & diviti militiæ vacationem dediſſet. Quum illius juſſu captivi detractis veſtibus ſub corona venirent a ſectoribus, veſtium autem exiſterent complures emptores, corpora vero ex umbratili vita candida, & prorſus mollia deriderent, ubi nudata fuerunt, ut inutilia & vilia, aſſiſtens Ageſilaus, Hi ſunt, inquit, quibuſcum dimicatis, illa, pro quibus dimicatis.

Poſtquam maturum fuit ut iterum in hoſticum agrum irrumperet, prædixit in Lydiam ſe ducturum, non jam circumſcribens Tiſaphernem, ſed ille ſemetipſe Ageſilao ob ſuperiorem fallaciam non credens circumſcripſit; Cariam tunc certe invaſurum ratus inequitabilem, quod longe infirmior eſſet equitatu. Ubi, ut denuntiaverat, venit in campos ſubjectos Sardibus Ageſilaus, coactus eſt Tiſaphernes raptim eo ſubvenire, atque equitatu incurrens, multos qui incondite fines populabantur, concidit. At quum volviſſet ſecum Ageſilaus nondum conjunctum eſſe cum hoſtibus peditatum, copias autem adeſſe ſuas om-

δυνάμεως οὐδὲν ἄπεστιν, ἔσπευσε διαγωνίσασθαι. καὶ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀναμίξας τὸ πελταστικὸν, ἐλαύνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις, αὐτὸς δὲ εὐθὺς τοὺς ὁπλίτας ἐπῆγε. γενομένης δὲ τροπῆς τῶν βαρβάρων, ἐπακολουθήσαντες οἱ Ἕλληνες ἔλαβον τὸ στρατόπεδον, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον. ἐκ ταύτης τῆς μάχης οὐ μόνον ὑπῆρχεν αὐτοῖς ἄγειν καὶ φέρειν ἀδεῶς τὴν βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην ἐπιδεῖν Τισαφέρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων ἐπαχθέστατον. ἔπεμψε γὰρ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην ἐπ' αὐτὸν, ὃς ἐκείνου μὲν τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἠξίου διαλυσάμενον ἀποπλεῖν οἴκαδε, καὶ χρήματα διδοὺς αὐτῷ προσέπεμψεν. ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν, αὐτὸς δὲ πλουτίζων τοὺς στρατιώτας ἥδεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτῶν αὐτός· καὶ ἄλλως γε μέντοι νομίζειν Ἕλληνας καλὸν, οὐ δῶρα λαμβάνειν ἀλλὰ λάφυρα παρὰ τῶν πολεμίων. ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστῃ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὅτι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐτετιμώρητο Τισαφέρνην, ἀπήγαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στράτευμα, λαβὼν ἐφόδιον παρ' αὐτοῦ τριάκοντα τάλαντα. καὶ καθ' ὁδὸν ὢν σκυτάλην δέχεται παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν, κελεύουσαν αὐτὸν ἄρχειν ἅμα καὶ τοῦ ναυτικοῦ. τοῦτο μόνῳ πάντων ὑπῆρξεν Ἀγησιλάῳ. καὶ μέγιστος μὲν ἦν ὁμολογουμένως, καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἴρηκέ που καὶ Θεόπομπος· ἑαυτῷ γε μὴν ἐδίδου δι' ἀρετὴν φρονεῖν μεῖζον, ἢ διὰ τὴν ἡγεμονίαν. τότε δὲ τοῦ ναυτικοῦ καταστήσας ἄρχοντα Πείσανδρον, ἁμαρτεῖν ἔδοξεν, ὅτι πρεσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων, οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πατρίδος,

omnes, maturavit confligere, miſtiſque inter equitatum cetratis, imperavit ut admitterent, quantum poſſent, equos, & concurrerent cum hoſtibus, ipſe legiones propere induxit. Fugientium barbarorum Græci tergis inhærentes, caſtra eorum cepere, multoſque trucidavere. Hoc prœlium tanti momenti fuit, ut non modo liberè depopularentur regis ditionem, verum etiam pœnas dantem Tiſaphernem ſpectarent, improbum hominem & nationi Græcæ infeſtiſſimum. Siquidem miſit confeſtim in eum rex Tithrauſtem, qui eum obtruncavit, & apud Ageſilaum egit, ut pacto fœdere remearet domum, miſitque eam in rem legatos, pecuniam qui ei offerrent. Verum reſpondit ille pacis penes civitatem ſuam arbitrium eſſe: ſe vero malle milites ditare, quam ipſum diteſcere, & haberi alioqui præclarum apud Græcos non dona, ſed manubias referre ab hoſtibus. Quo Tithrauſti tamen indulgeret, quod Græcorum hoſtem puniviſſet Tiſaphernem, in Phrygiam inde ſigna movit, viatico accepto ab eo triginta talentorum. In itinere accepit a magiſtratibus urbanis ſcytalam, qua delatum inſuper ei claſſis imperium fuit. Hoc unus omnium obtinuit Ageſilaus, qui quum citra controverſiam maximus eſſet, omniumque memoriæ ſuæ clariſſimus, (ut etiam teſtatus eſt Theopompus) voluit tamen ex virtute potius quam ex imperio gloriari. Atqui peccare eſt in eo viſus, quod præfecerit claſſi Piſandrum, qui, quum ſeniores & prudentiores præ manu forent, non ducens publicæ utilitatis rationem, ſed propinquitatem ho-

τρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν, καὶ τῇ γυναικὶ χαριζόμενος, ἧς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πείσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν ναυαρχίαν.

Αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ Φαρναβάζου τεταγμένην χώραν, οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις διῆγε πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ προελθὼν ἄχρι Παφλαγονίας, προσηγάγετο τὸν βασιλέα τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιθυμήσαντα τῆς φιλίας αὐτοῦ δι' ἀρετὴν καὶ πίστιν. ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀποστὰς τοῦ Φαρναβάζου τὸ πρῶτον ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ἀεὶ συναπεδήμει καὶ συνεστράτευεν αὐτῷ, κάλλιστον μὲν υἱὸν ἔχων Μεγαβάτην, οὗ παιδὸς ὄντος ἤρα σφοδρῶς Ἀγησίλαος· καλὴν δὲ καὶ θυγατέρα παρθένον ἐν ἡλικίᾳ γάμου. ταύτην μὲν ἔπεισε γῆμαι τὸν Κότυν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἱππεῖς καὶ δισχιλίους πελταστάς, αὖθις ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν, καὶ κακῶς ἐποίει τὴν Φαρναβάζου χώραν, οὐχ ὑπομένοντος οὐδὲ πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ ἔχων ἀεὶ τὰ πλεῖστα σὺν ἑαυτῷ τῶν τιμίων καὶ ἀγαπητῶν, ἐξεχώρει καὶ ὑπέφευγεν ἄλλοτε ἀλλαχόσε τῆς χώρας μεθιδρυμένος· μέχρις οὗ παραφυλάξας αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης, καὶ λαβὼν Ἡριππίδαν τὸν Σπαρτιάτην, ἔλαβε τὸ στρατόπεδον, καὶ τῶν χρημάτων ἁπάντων ἐκράτησεν. ἔνθα δὴ πικρὸς ὢν ὁ Ἡριππίδας ἐξεταστὴς τῶν κλαπέντων, καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίθεσθαι, καὶ πάντα ἐφορῶν καὶ διερευνώμενος, παρώξυνε τὸν Σπιθριδάτην, ὥστε ἀπελθεῖν εὐθὺς εἰς Σάρδεις μετὰ τῶν Παφλαγόνων. τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησιλάῳ γενέσθαι πάντων ἀνιαρότατον. ἤχθετο μὲν γὰρ ἄνδρα γενναῖον ἀπο-

honorans, atque venditans ſe uxori, cujus erat Piſander frater, illi claſſis præfecturam permiſerit.

At motis in Pharnabazi provinciam caſtris, non ſolum in omnium rerum affluentia egit, verum ingentem etiam pecuniam coegit: progreſſuſque ad Paphlagoniam uſque, regem Paphlagonum in ſe circumegit, Cotyn, qui amicitiam ejus virtutis & fidei ipſius cauſa appetiit. Spithridates autem, ut primum a Pharnabazo deſcivit ad Ageſilaum, aſſiduus fuit profectionis & expeditionis ejus comes. Erat huic venuſtiſſimus filius Megabates, cujus pueri etiam tum Ageſilaus amore flagrabat, decora etiam filia virgo nubilis. Hanc adduxit Cotyn Ageſilaus, ut duceret: acceptiſque ab eo equitibus mille & cetratorum duobus millibus, retro in Phrygiam receſſit. Vaſtavit etiam provinciam Pharnabazi: qui eum non exſpectavit, neque fidit præſidiis, ſed trahens ſecum pleraſque res ſuas precioſas & charas, vitabundus ceſſit, caſtris modo huc, modo illuc mutatis, quouſque conſectatus Pharnabazum Spithridates, adjuncto Herippida Spartiate, exuit eum caſtris, ac præda eſt omni potitus. Ibi acerbus interverſæ prædæ Herippidas ſcrutator, barbaros eam cogens reddere, omniaque inſpiciens & excutiens, aſperavit Spithridatem, ut extemplo cum Paphlagonibus Sardes diſcederet. Id Ageſilao omnium dicitur fuiſſe moleſtiſſimum. Nam cum dolebat, quod ſtre-

ἀποβεβληκὼς τὸν Σπιθριδάτην, καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν οὐκ ὀλίγην· ᾐσχύνετο δὲ τῇ διαβολῇ τῆς μικρολογίας καὶ ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα καθαρεύουσαν ἀεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο. χωρὶς δὲ τῶν ἐπιφανῶν τούτων, ἔκνιζεν αὐτὸν οὐ μετρίως ὁ τοῦ παιδὸς ἔρως ἐνεσταγμένος, εἰ καὶ πάνυ, παρόντος αὐτοῦ, τῷ φιλονείκῳ χρώμενος, ἐπειρᾶτο νεανικῶς ἀπομάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. καί ποτε τοῦ Μεγαβάτου προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσοντος ἐξέκλινεν· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος αἰσχυνθεὶς ἐπαύσατο, καὶ τὸ λοιπὸν ἄπωθεν ἤδη προσηγόρευεν· ἀχθόμενος αὖ πάλιν καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος, προσεποιεῖτο θαυμάζειν ὅ, τι δὴ παθὼν αὐτὸν ὁ Μεγαβάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. Σὺ γὰρ αἴτιος, οἱ συνήθεις ἔφασαν, οὐχ ὑποστὰς, ἀλλὰ τρέσας τὸ φίλημα τοῦ καλοῦ, καὶ φοβηθείς. ἐπεὶ καὶ νῦν ἂν ἔλθοι σοι πεισθεὶς ἐκεῖνος ἐντὸς φιλήματος, ἀλλ' ὅπως αὖθις οὐκ ἀποδειλιάσεις. χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γενόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ διασιωπήσας, Οὐδὲν, ἔφη, δεῖ πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον· ἐγὼ γάρ μοι δοκῶ τήναν τὰν μάχαν τὰν περὶ τοῦ φιλήματος ἅδιον μάχεσθαι πάλιν, ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι. τοιοῦτος μὲν ἦν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος· ἀπελθόντος γε μὴν, οὕτω περικαῶς ἔσχεν, ὡς χαλεπὸν εἰπεῖν εἰ πάλιν αὖ μεταβαλουμένου καὶ φανέντος, ἐνεκαρτέρησε μὴ φιληθῆναι.

Μετὰ ταῦτα Φαρνάβαζος εἰς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν ἐθέλησεν, καὶ συνήγαγεν ἀμφοτέρους ὢν ξένος ὁ Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. πρότερος δὲ

μετ

ſtrenuum virum Spithridatem, & cum eo non modicam manum amiſiſſet, tum pudebat eum notæ ſordium & illiberalitatis, quibus non ſe ſolum, ſed & patriam ſemper ſtuduerat præſtare immunem. Extra hæc, quæ in propatulo erant, pueri illius inſtillatus amor eum pungebat non mediocriter: quamvis illo præſente tota animi contentione admodum valide eniteretur libidinem comprimere. Ac Megabate aliquando adeunte ad ipſum ſalutandum & oſculandum, declinavit. Quum autem erubeſcens ille deſiſteret id facere, ac procul deinceps ſalutaret eum, rurſus indoleſcens & pœnitentia ductus, quod refugiſſet oſculum, fingebat Ageſilaus mirari quidnam cauſæ eſſet quamobrem non ſalutaret Megabates ore etiam admoto, At tu, inquiunt familiares, in cauſa es, qui non ſuſtinuiſti, ſed fugiſti & formidaſti formoſi illius complexum. Nam tunc quoque inducetur ille, oſculum ut tibi offerat, modo ne tu deterrearis ignavia. Ibi quum Ageſilaus aliquamdiu cogitabundus & tacitus conſtitiſſet, Haudquaquam eſt ille, inquit, a vobis inducendus. Ego enim illam de oſculo pugnam iterum pugnare malim, quam omnia, quæcunque video, mihi fieri aurea. Is erat Megabate præſente. Ab ejus vero diſceſſu adeo flagravit, ut non auſim dicere, ſi iterum tranſitione facta in conſpectum ejus veniſſet, an complexu eſſet illius temperaturus.

Inde Pharnabazus colloquium ejus petivit. Congreſſum hoſpes utriuſque Cyzicenus Apollophanes conciliavit. Prior in locum

μετὰ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον, ὑπὸ σκιᾷ τινι πόας οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν, ἐνταῦθα περιέμεινε τὸν Φαρνάβαζον. ὁ δὲ ὡς ἐπῆλθεν ὑποβεβλημένων τε αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων, αἰδεσθεὶς τὸν Ἀγησίλαον οὕτω κατακείμενον, κατεκλίνη καὶ αὐτὸς ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τῆς πόας χαμᾶζε, καίπερ ἐσθῆτα θαυμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφαῖς ἐνδεδυκώς. ἀσπασάμενοι δὲ ἀλλήλους, ὁ μὲν Φαρνάβαζος οὐκ ἠπόρει λόγων δικαίων, ἅτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρήσιμος γεγονὼς ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, νῦν δὲ πορθούμενος ὑπ' αὐτῶν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ὁρῶν τοὺς σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ' αἰσχύνης κύπτοντας εἰς τὴν γῆν καὶ διαποροῦντας, (ἀδικούμενον γὰρ ἑώρων τὸν Φαρνάβαζον) Ἡμεῖς, εἶπεν, ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι ὄντες πρότερον βασιλέως, ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγμασι φιλικῶς· καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες, πολεμικῶς. ἐν οὖν καί σε τῶν βασιλέως κτημάτων ὁρῶντες εἶναι βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκεῖνον. ἀφ' ἧς δ' ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιώσῃς Ἑλλήνων φίλον καὶ σύμμαχον μᾶλλον, ἢ δοῦλον γενέσθαι βασιλέως, ταύτην νόμιζε τὴν φάλαγγα καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πάντας ἡμᾶς τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶναι, καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἧς ἄνευ καλὸν ἀνθρώποις οὐδὲν οὐδὲ ζηλωτόν ἐστιν. ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβαζος ἣν εἶχε διάνοιαν. Ἐγὼ γὰρ, εἶπεν, ἐὰν μὲν ἄλλον ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγὸν, ἔσομαι μεθ' ὑμῶν· ἐὰν δ' ἐμοὶ παραδιδῷ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυμίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὲρ ἐκείνου. ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἥσθη, καὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος καὶ συνεξαναστὰς, Εἴθε,

cum conſtitutum cum amicis venit Ageſilaus, ac ſub umbra in altam herbam ſe abjiciens præſtolatus eſt Pharnabazum; qui, poſtquam venit, villoſis mollibuſque pellibus & verſicoloribus ſibi ſubſtratis tapetibus, ita recumbentem erubeſcens Ageſilaum, etiam ipſe, licet veſte mira ſubtilitate & tinctura eſſet amictus, neglectim humi decubuit. Ubi inter ſe conſalutavere, non defecit Pharnabazum juſta querimonia, quod qui Lacedæmoniis bello Attico multa præſtitiſſet & grandia beneficia, nunc ab iiſdem ageretur ferretur. Hic cernens Ageſilaus, quos circa ſe habebat, Spartiatas caput in terram ex pudore demittentes & perplexos, quod immerito violatum viderent Pharnabazum, Nos, Pharnabaze, inquit, & tunc amici regis utebamur illius rebus familiariter, & nunc facti hoſtes, hoſtiliter. Igitur te quoque quum in mancipio conſpicimus eſſe velle regis, jure per te illum infeſtamus. At quo ex die Græcorum malueris ſocius & amicus quam ſervus regis eſſe, hanc ducito phalangem, arma, claſſem, atque nos omnes tuarum eſſe poſſeſſionum ſtipatores & libertatis, ſine qua nihil mortalibus honeſtum vel expetendum eſt. Inde Pharnabazus explicat ei mentem ſuam, Equidem, inquit, ſi ducem rex miſerit alium, in partibus veſtris ero: ſin autem imperium mihi credat, nullam ad vos repellendos & vexandos pro illo prætermittam induſtriam. His dictis delectatus Ageſilaus eſt, dextramque illius complexus & conſurgens,

Εἴθε, εἶπεν, ὦ Φαρνάβαζε, τοιοῦτος ὤν, φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ πολέμιος.

Ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρναβάζου μετὰ τῶν φίλων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησιλάῳ, καὶ μειδιῶν εἶπεν, ἐγώ σε ξένον ὦ Ἀγησίλαε ποιοῦμαι· καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. δεξάμενος οὖν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἡσθεὶς τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦ παιδὸς, ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας, εἴ τις ἔχοι τι τοιοῦτον οἷον ἀντιδοῦναι καλῷ καὶ γενναίῳ δῶρον. ἰδὼν δὲ ἵππον Ἀδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φαλάροις, ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ περιιόντι τὸν οἶκον ἀποστερηθέντος αὐτοῦ καὶ φυγόντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον, ἰσχυρῶς ἐπεμελεῖτο· καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. ἠράσθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηνῶν. ἐπεὶ δὲ μέγας ὢν καὶ σκληρὸς Ὀλυμπιάσιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι, καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης, δεόμενος ὑπὲρ τοῦ παιδός. ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι, μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ. τἆλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φιλικοῖς πρόφασιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. ἀναφέρεται γοῦν ἐπιστόλιον αὐτοῦ πρὸς Ἱδριέα τὸν Κᾶρα τοιοῦτο, Νικίας, εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ, ἡμῖν ἄφες· πάντως δὲ ἄφες. ἦν μὲν οὖν τοῖς πλείστοις τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος. ἔστι δὲ ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρῆτο τῷ καιρῷ καὶ μᾶλλον· ὡς ἐδήλωσεν ἀναζυγῆς αὐτῷ θορυβωδεστέρας γενομένης, ἀσθενοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώ-

gens, Quam velim, Pharnabaze, infit, is quum ſis, amicus noſter potius eſſes quam hoſtis.

Digreſſo cum amicis Pharnabazo, filius ejus a tergo relictus ad Ageſilaum accurrit, arridenſque, Hoſpitem ego te, inquit, Ageſilae facio. Simul jaculum, quod manu tenebat, ei donat. Accepit illud Ageſilaus, oblectatuſque adoleſcentis ſpecie & comitate, circumſpexit adſtantes, ecquis haberet quicquam, quo decorum & egregium adoleſcentem remuneraret. Ut equum advertit Adæi ſcribæ phaleris exornatum, eas repente detractas adoleſcenti donat, neque deſtitit in poſterum ejus meminiſſe. Immo poſtmodum quoque domo pulſum fratrum injuria, atque in Peloponneſum profugum, magna cura fovit, & vero etiam in amore præſtitit aliquando ei ſtudium ſuum. Amabat ille athletam adoleſcentem Athenis oriundum. Quum is vaſtus eſſet horriduſque, atque ideo in periculo foret ne Olympiis rejiceretur, confugit ad Ageſilaum Perſes, commendans ei adoleſcentem. Ille nolens vel hic ei deeſſe, vix id magno negotio obtinuit. Cætera enim integer erat & rectus: pro amicis vero prætextum exiſtimabat eſſe nimiam argutæ juſtitiæ allegationem. Adſcribitur ei epiſtola ad Hidrieum Carem hujuſcemodi, Niciam, ſi nihil admiſit, abſolve, ſin quid admiſit, nobis abſolve: omnino vero abſolve. Atque in amicorum cauſis Ageſilaus fere is fuit. Nonnunquam tamen, ſi ex uſu eſſet, tempori ſe potius accommodabat, ut declaravit cum tumultuoſius caſtra moveret infirmum relinquens amicum.

ἐρώμενον. ἐκείνου γὰρ δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπιόντα, ἀποστραφεὶς εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν. τοῦτο μὲν Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἱστόρηκεν.

Ἤδη δὲ περιιόντος ἐνιαυτοῦ δευτέρου τῇ στρατηγίᾳ, πολὺς ἄνω λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ ἀτελείας καὶ μετριότητος. ἐσκήνου μὲν γὰρ ἀποδημῶν καθ' αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἱεροῖς, ἃ μὴ πολλοὶ καθορῶσιν ἄνθρωποι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων Θεοὺς ποιούμενος ἐπόπτας καὶ μάρτυρας. ἐν δὲ χιλιάσι στρατιωτῶν τοσαύταις, οὐ ῥᾳδίως ἄν τις εἶδε φαυλοτέραν καὶ εὐτελεστέραν στιβάδα τῆς Ἀγησιλάου. πρός τε θάλπος οὕτω καὶ ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος ἀεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ Θεοῦ κεκραμέναις ὥραις πεφυκώς. ἥδιστον δὲ θέαμα τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἕλλησιν ἦσαν, οἱ πάλαι βαρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαρρέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς, ὕπαρχοι καὶ στρατηγοί, δεδιότες καὶ θεραπεύοντες ἄνθρωπον ἐν τρίβωνι περιϊόντα λιτῷ, καὶ πρὸς ἓν ῥῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἁρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ μετασχηματίζοντες. ὥστε πολλοῖς ἐπῄει τὰ τοῦ Τιμοθέου λέγειν,

Ἄρης τύραννος· χρυσὸν δὲ Ἑλλὰς οὐ δέδοικε.

Κινουμένης δὲ τῆς Ἀσίας, καὶ πολλαχοῦ πρὸς ἀπόστασιν ὑπεικούσης, ἁρμοσάμενος τὰς αὐτόθι πόλεις, καὶ τὰς πολιτείας δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθρώπων ἀποδοὺς τὸν προσήκοντα κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν, καὶ τὸν πόλεμον διάρας ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης, περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ

καὶ

cum. Nam quum precibus ille abeuntis imploraret opem, averſa facie, Ut arduum eſt, inquit, ſimul miſerari & ſapere! Id Hieronymus philoſophus ſcriptum reliquit.

Circumacto jam altero imperii anno, ingens de Ageſilao ad regem perlata fama eſt, ac mirifica exiſtimatio ejus continentiæ, candoris, & moderationis apud omnes erat. Tendebat enim, quum iter faceret, ſolus in ſanctiſſimis delubris, ac quibus rebus paucos adhibemus arbitros, earum Deos faciebat inſpectores & teſtes. In tot militum millibus non temere torum videres quam Ageſilai obſoletiorem aut viliorem. Ita erat æſtus & algoris patiens, tanquam ſolus ad varietates anni a Deo temperatas comparatus ferendas. Gratiſſimum Aſiam incolentibus Græcis ſpectaculum erat, quum ſuperbi, intolerabiles, divitiiſque & deliciis diffluentes præfecti duceſque timerent & venerarentur hominem in obſoleta inambulantem læna, atque ad unum ſe conciſum & Laconicum componerent converterentque dictum: ut multis in mentem venirent Timothei verſum uſurpare.

Mars tyrannus, aurum Græcia non timet.

Mota Aſia & paſſim ad defectionem ſpectante, quum civitates ibi ordinaſſet, reſque publicas ſine cæde & exterminatione hominum recte compoſuiſſet, ſtatuit progredi, ac reducto a mari Græco marte, de vita cum rege

&

καὶ τῆς ἐν Ἐκβατάνοις καὶ Σούσοις εὐδαιμονίας διαμάχεσθαι, καὶ περισπάσαι πρῶτον αὐτοῦ τὴν σχολὴν, ὡς μὴ καθέζοιτο τοὺς πολέμους βραβεύων τοῖς Ἕλλησι, καὶ διαφθείρων τοὺς δημαγωγούς. ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυδίδας ὁ Σπαρτιάτης, ἀπαγγέλλων ὅτι πολὺς περιέστηκε τὴν Σπάρτην πόλεμος Ἑλληνικὸς, καὶ καλοῦσιν ἐκεῖνον ἔφοροι, καὶ κελεύουσι τοῖς οἴκοι βοηθεῖν.

Ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακά.

τί γὰρ ἄν τις ἄλλο τὸν φθόνον ἐκεῖνον προσείποι, καὶ τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλήνων, οἳ τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα, καὶ τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἐξῳκισμένον αὖθις εἰς ἑαυτοὺς ἔτρεψαν. οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τῷ Κορινθίῳ Δημαράτῳ, μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελεῖφθαι φήσαντι τοὺς μὴ θεασαμένους Ἕλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον· ἀλλ' εἰκότως ἂν οἶμαι δακρῦσαι συννοήσαντας, ὅτι ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέλιπον οἱ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὺς περὶ Λεῦκτρα, καὶ Κορώνειαν, καὶ Κόρινθον, καὶ Ἀρκαδίαν κατηνάλωσαν. Ἀγησιλάῳ μέντοι οὐδὲν κρεῖσσον ἢ μεῖζον ἐστὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνης διαπεπραγμένον, οὐδὲ γέγονε παράδειγμα πειθαρχίας καὶ δικαιοσύνης ἕτερον κάλλιον. ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πράττων καὶ περιωθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας, μάλα μόλις ὑπήκουσε τοῖς μὲν ἐπὶ τὸν οἴκοι πόλεμον καλοῦσιν· Ἀλέξανδρος δὲ καὶ προσεπέσκωψε, πυθόμενος τὴν πρὸς Ἆγιν Ἀντιπάτρου μάχην, εἰπὼν, ἔοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρεῖον ἡμεῖς ἐνικῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τις ἐν Ἀρκαδίᾳ γεγονέναι

& de Ecbatanorum Suſorumque fœlicitate decertare, ac detrahere primum otium ei, ne ſedens bella diſpenſaret Græcis, & factioſis oratoribus corrumpendis vacaret. Interea venit ad eum Epicydidas Lacon, qui Spartam bello implicatam gravi annuntiavit, accerſere ephoros ipſum, jubereque patriæ ut ferret opem.

Hui, barbara inveniſſe vos, Græci, mala?

Qui enim invidiam iſtam conjurationemque & conſpirationem Græcorum civilem appelles aliter, qui fortunam ſuam in ſublime evolantem retraxerunt, armaque in barbaros infeſta, & extorrem jam Græcia martem iterum in viſcera vertere ſua? Neque enim equidem Corinthio ſuffragabor Demarato, qui magna voluptate fraudatos ait Græcos, qui ſedentem in Darii ſolio non conſpexerant Alexandrum. Immo profundere eos merito lacrymas exiſtimo debuiſſe, quum animo revolverent Alexandro ſe & Macedonibus hæc reliquiſſe, qui duces in Leuctris, ad Coroneam, ad Corinthum, in Arcadia abſumpſere. Ab Ageſilao tamen nihil eſt illo receptu geſtum vel rectius vel excellentius, neque exemplum erat obtemperantiæ & juſtitiæ clarius. Ubi enim Annibal, quum attritus jam Italia pelleretur, ægre obſecundavit ad bellum domeſticum civibus revocantibus, Alexander vero etiam deriſit nuntiatum Antipatri cum Agide conflictum, jactans, Apparet amici, quum Darium nos hic vinceremus, quandam illic in Arcadia commiſſam

γονέναι μυομαχία· πῶς οὐκ ἦν ἄξιον τὴν Σπάρτην μακαρίσαι τῆς Ἀγησιλάου τιμῆς πρὸς ταύτην, καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς εὐλαβείας; ὅς, ἅμα τῷ τὴν σκυτάλην ἐλθεῖν, εὐτυχίαν τοσαύτην καὶ δύναμιν παροῦσαν καὶ τηλικαύτας ἐλπίδας ὑφηγουμένας ἀφεὶς καὶ προέμενος, εὐθὺς ἀπέπλευσεν ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ, πολὺν ἑαυτοῦ πόθον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπὼν, καὶ μάλιστα Δημοστράτου τοῦ Φαίακος ἐλέγξας λόγον, εἰπόντος ὡς εἰσὶ δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθηναῖοι. βασιλέα γὰρ αὑτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ἐπιδειξάμενος, ἔτι βελτίονα καὶ ἡδίονα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ φίλον καὶ συνήθη παρεῖχε. τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσματος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναζευγνύων ἔφη μυρίοις τοξόταις ὑπὸ βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας. τοσούτων γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων καὶ διαδοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς, ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιζε διὰ τῆς Θρᾴκης, ἐδεήθη μὲν οὐδενὸς τῶν βαρβάρων· πέμπων δὲ πρὸς ἑκάστους, ἐπυνθάνετο πότερον ὡς φιλίαν ἢ ὡς πολεμίαν διαπορεύηται τὴν χώραν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες φιλικῶς ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκαστος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τράλλεις, οἷς καὶ Ξέρξης ἔδωκεν, ὡς λέγεται, δῶρα τῆς διόδου, μισθὸν ᾔτουν τὸν Ἀγησίλαον, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα καὶ τοσαύτας γυναῖκας. ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐτοὺς, καὶ φήσας, τί οὖν οὐκ εὐθὺς ἦλθον ληψόμενοι; προῆγε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς παρατεταγμένοις, ἐτρέψατο, καὶ διέφθειρε πολλούς. τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα προσέπεμψε· φή-

ſam murium pugnam: num Spartamne merito beatam dicas, cui tantum Ageſilaus honorem & verecundiam legibus tribuerit? Qui ſimul atque allata ſcytala eſt, tanta fortuna & opibus propoſitis, tantaque ſpe quæ ad ſumma ducebat, dimiſſa atque effuſa, illico deceſſit opere relicto imperfecto, apud amicos ſui deſiderium relinquens, & egregie Demoſtrati Phæacis filii dictum refellens, publice Lacedæmonios, privatim meliores eſſe Athenienſes: quandoquidem cum regem & imperatorem ſe optimum præſtitit, tum meliorem etiam & jucundiorem familiaribus præbuit amicum & familiarem. Quia vero nummi Perſici ſagittario erant ſignati, deportans exercitum, mille ſagittariis ait Aſia ſe ab rege ſummoveri. Tot enim delatis Athenas & Thebas, diviſiſque inter concionatores populi, illi ad movendum Spartiatis bellum incenſi ſunt.

Helleſponto tranſmiſſo, dum permeat Thraciam, nemini fuit barbarorum ſupplex. Miſſis autem ad ſingulos legatis quæſivit, pacatam an hoſtilem terram tranſiturus eſſet. Cæteri eum omnes receperunt & proſequuti ſunt pro viribus ſuis amice. Illi qui Tralles dicuntur, quos Xerxes quoque redemerat (uti fama eſt) donis, tranſitus mercedem ab Ageſilao popoſcerunt centum argenti talenta totidemque fœminas. Quos ludens ait, Quin ergo ſtatim adfuerunt accepturi ea? Ita proceſſit, illoſque ſignis collatis fudit, & multos occidit. Iiſdem cum mandatis miſit ad regem Macedonum legatos, qui quum re-

φήσαντος δὲ βουλεύσεσθαι, Βουλευέσθω τοίνυν ἐκεῖνος, εἶπεν, ἡμεῖς δὲ ἤδη πορευόμεθα. θαυμάσας οὖν τὴν τόλμαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεύς, ἐκέλευσεν ὡς φίλον προσάγειν. τῶν δὲ Θετταλῶν τοῖς πολεμίοις συμμαχούντων ἐπόρθει τὴν χώραν. εἰς δὲ Λάρισσαν ἔπεμψε Ξενοκλέα καὶ Σκύθην περὶ φιλίας· συλληφθέντων δὲ τούτων καὶ παραφυλασσομένων, οἱ μὲν ἄλλοι βαρέως φέροντες, ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον παραστρατοπεδεύσαντα πολιορκεῖν τὴν Λάρισσαν. ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν, ἀπολέσας τῶν ἀνδρῶν τὸν ἕτερον, ὑποσπόνδους αὐτοὺς ἀπέλαβε. καὶ τοῦτο ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάῳ θαυμαστὸν οὐκ ἦν, ὃς πυθόμενος μάχην μεγάλην γεγονέναι περὶ Κόρινθον, καὶ ἄνδρας τῶν πάνυ ἐνδόξων ὡς ἔνι μάλιστα αἰφνίδιον ἀπολωλέναι, καὶ Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους παντάπασι τεθνηκέναι, παμπόλλους δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ὤφθη περιχαρὴς οὐδὲ ἐπηρμένος· ἀλλὰ καὶ πάνυ βαρὺ στενάξας, Φεῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔφη, τοιούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὑτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. τῶν δὲ Φαρσαλίων προσκειμένων αὐτῷ, καὶ κακούντων τὸ στράτευμα, πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελεύσας σὺν αὐτῷ, καὶ τρεψάμενος, ἔστησε τρόπαιον ὑπὸ τῷ Ναρθακίῳ. καὶ τὴν νίκην ὑπερηγάπησεν ἐκείνην, ὅτι συστησάμενος ἱππικὸν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, τούτῳ μόνῳ τοὺς μέγιστον ἐφ' ἱππικῇ φρονοῦντας ἐκράτησεν.

Ἐνταῦθα Διφρίδας οἴκοθεν ἔφορος ὢν ἀπήντησεν αὐτῷ, κελεύων εὐθὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν. ὁ δὲ, καίπερ ἀπὸ μείζονος παρασκευῆς ὕστερον τοῦτο ποιῆσαι

reſponderet deliberare ſe velle, Deliberet ergo, inquit, nos interim tranſgrediemur. Hujus admiratus & pavens rex audaciam, ut amicum petivit ut tranſiret. Theſſalorum, quod hoſtium ſocii eſſent, depopulatus eſt fines. Lariſſam Xenoclem & Scythem ad jungendam amicitiam legavit: quibus comprehenſis & in cuſtodiam datis, cæteri infenſi cenſebant debere Ageſilaum eo convertere agmen, & Lariſſam obſidere. At ille, quum tanti facere negaſſet ſe univerſam Theſſaliam, ut alterutrum eorum amitteret, pactis induciis recepit eos. Neque fuit id fortaſſis mirum in Ageſilao, qui allato nuntio illuſtriſſimos viros prœlio circa Corinthum commiſſo quam ſubito occubuiſſe in acie, Spartiatas autem cecidiſſe perquam paucos, multos vero ex hoſtibus, nullam lætitiam vel exultationem præ ſe tulit, ſed ingenti edito gemitu, Heu Græciam, inquit, quæ tot viros ipſa perdidiſti: quot ſi incolumes ſint, profligare acie cunctos queant barbaros. Prementibus autem eum & fatigantibus agmen Pharſaliis, quingentis equitibus ſecum impreſſionem dare juſſit in eos. Fuſis fugatiſque illis, trophæum ſub Narthacio excitavit. Eam victoriam fecit maximi, quod equitatum ipſe per ſe conſcripſiſſet, atque hoc ſolo plurimum gloria equeſtri elatos ſuperaſſet.

Hic Diphridas ephorus, qui Sparta miſſus occurrit ei, præcepit ut confeſtim Bœotiam incurſaret. Quod etſi facere majore apparatu poſt inſtituerat, non putavit tamen

σαι διανοούμενος, οὐδὲν ᾤετο δεῖν ἀπειθεῖν τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ προεῖπεν ἐγγὺς εἶναι τὴν ἡμέραν, ἐφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἥκουσι, καὶ δύο μοίρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατευομένων. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι τιμῶντες αὐτὸν, ἐκήρυξαν τῶν νέων ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον τῷ βασιλεῖ βοηθεῖν. ἀπογραψαμένων δὲ πάντων προθύμως, οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ ῥωμαλεωτάτους ἐκλεξάμενοι ἀπέστειλαν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἴσω Πυλῶν παρελθὼν, καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην οὖσαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη, καὶ περὶ τὴν Χαιρώνειαν κατεστρατοπέδευσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον ἐκλείποντα καὶ γινόμενον μηνοειδῆ κατεῖδεν, ἅμα δὲ ἤκουσε τεθνάναι Πείσανδρον, ἡττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κνίδον ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος. ἠχθέσθη μὲν, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τούτοις, καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν πόλιν· ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ μάχην βαδίζουσιν ἀθυμία καὶ φόβος ἐμπέσῃ, τἀναντία λέγειν ἐκέλευσε τοὺς ἀπὸ θαλάττης ἥκοντας, ὅτι νικῷεν τὴν ναυμαχίαν. καὶ προελθὼν αὐτὸς ἐστεφανωμένος ἔθυσεν εὐαγγέλια, καὶ διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων.

Ἐπεὶ δὲ προϊὼν καὶ γινόμενος ἐν Κορωνείᾳ κατεῖδε τοὺς πολεμίους καὶ κατώφθη, παρετάξατο, δοὺς Ὀρχομενίοις τὸ εὐώνυμον κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐπῆγε. οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοὶ, τὸ δὲ εὐώνυμον Ἀργεῖοι. λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν ἐκείνην, οἵαν οὐκ ἄλλην τῶν πώποτε γενέσθαι· καὶ παρῆν αὐτὸς τῷ Ἀγησιλάῳ συναγωνιζόμενος, ἐξ Ἀσίας δια-

men obluctandum magiſtratibus; verum ſignificavit ſuis eam adeſſe diem, ob quam ex Aſia veniſſent; ac duas cohortes de exercitu, qui circa Corinthum bellum gerebat, evocavit. Lacedæmonii, qui domi erant, pronuntiaverunt honoris ejus cauſa per præconem, ut juvenes, qui regi ferre vellent opem, nomina darent. Quum alacres nomina omnes edidiſſent, magiſtratus delectos quorum ætatem & robur maxime probabant, quinquaginta miſere. Ageſilaus Thermopylis ſuperatis & peragrata Phocide, amica regione, ut primum Bœotiam attigit, ac circa Chæroneam eſt caſtra metatus, ſimul ſolem deficere lunatamque formam conſpexit reddere, & Piſandri fatum accepit a Pharnabazo & Conone apud Cnidum navali prœlio victi; tulit ſane id cum illius, tum reipublicæ cauſa acerbe: ſed ne progredientibus ad pugnam militibus torpor & formido inceſſeret, illis qui a mari venerant diverſa juſſit nuntiare, victoriam nempe fuiſſe illo prœlio navali a Lacedæmoniis. Ipſe procedens coronatus læti nuntii cauſa ſacrificavit, portioneſque ſacrificii miſit amicis.

Poſtquam pervenit Coroneam, atque ibi ſimul hoſtes conſpexit & ipſe conſpectus eſt, inſtruxit aciem, ac lævo cornu permiſſo Orchomeniis, ipſe dextrum invexit. Thebani dextrum ipſi tenuerunt, ſiniſtrum Argivi. Illa acie autor eſt Xenophon, qui ex Aſia regreſſus interfuit conflictui & ab Ageſilao ſtetit, ut nunquam alia, pugnatum acri-

ter

διαβεβηκώς. ἡ μὲν οὖν πρώτη σύῤῥαξις οὐκ ἔσχεν ὠθισμὸν οὐδὲ ἀγῶνα πολὺν, ἀλλὰ οἵ τε Θηβαῖοι ταχὺ τοὺς Ὀρχομενίους ἐτρέψαντο, καὶ τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος. ἐπεὶ δὲ ἀκούσαντες ἀμφότεροι τὰ εὐώνυμα πιέζεσθαι καὶ φεύγειν, ἀνέστρεψαν, ἐνταῦθα τῆς νίκης ἀκινδύνου παρούσης, εἰ τῆς κατὰ στόμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θηβαίοις ἠθέλησε, καὶ παίειν ἑπόμενος παραλλάξαντας, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλονεικίας ἐναντίος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν, ὤσασθαι κατὰ κράτος βουλόμενος.. οἱ δὲ οὐχ ἧττον ἐῤῥωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη γίνεται δι' ὅλου μὲν ἰσχυρὰ τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' ἐκεῖνον αὐτὸν, ἐν τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον· ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἡ φιλοτιμία τῷ βασιλεῖ γενέσθαι καὶ σωτήριος. ἀγωνιζόμενοι γὰρ ἐκθύμως, καὶ προκινδυνεύοντες, ἄτρωτον μὲν οὐκ ἐδυνήθησαν αὐτὸν φυλάξαι, πολλὰς δὲ διὰ τῶν ὅπλων δεξάμενον εἰς τὸ σῶμα πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι, μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα· καὶ συμφράξαντες πρὸ αὐτοῦ, πολλοὺς μὲν ἀνῄρουν, πολλοὶ δὲ ἔπιπτον. ὡς δὲ μέγα ἔργον ἦν ὤσασθαι προτροπάδην τοὺς Θηβαίους, ἠναγκάσθησαν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλοντο ποιῆσαι. διέστησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέσχον, εἶτα ἀτακτότερον ἤδη πορευομένους, ὡς διεξέπεσον, ἀκολουθοῦντες καὶ παραθέοντες ἐκ πλαγίων ἔπαιον. οὐ μὴν ἔτρεψαν, ἀλλ' ἀπεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὸν Ἑλικῶνα, μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ' αὑτοὺς γεγονότες.

Ἀγησίλαος δὲ, καίπερ ὑπὸ τραυμάτων πολλῶν κακῶς τὸ σῶμα διακείμενος, οὐ πρότερον ἐπὶ σκηνὴν ἀπῆλθεν, ἢ φοράδην ἐνεχθῆναι πρὸς τὴν

ter fuiſſe. Nec habuit primus concurſus magnam conflictationem vel certamen, verum Thebani Orchomenios extemplo avertere, & Argivos Ageſilaus. Utrique vero, ut nuntiatum eſt ſiniſtra cornua laborare & dare terga, converterunt eo ſe. Hic quum vincere extra aleam liceret ei, ſi concurrere fronte cum Thebanis ſuperſedere, & prætereuntium cædere terga libuiſſet, ob nimios animos & pervicaciam infeſtus in illos perrexit, quo eos funderet fugaretque. Illi hunc non minus fortiter excipiunt, pugnaturque tota acie acriter, ſed multo acerrime circa ipſum Ageſilaum manipulo illo quinquagenario ſtipatum: cujus alacritas regi in loco fuiſſe videtur ſalutaris. Hi enim, quantumvis pugnarent ſtrenue, atque pro eo ſe objicerent, illæſum quidem non valuerunt ſervare, ſed ſaucium, armis ejus crebris lancearum & gladiorum ictibus trajectis, ægre vivum ſuſtulerunt, globoque pro eo facto, multos obtruncarunt, multi ceciderunt viciſſim ex hoc manipulo. Quia vero arduum erat Thebanos ordinibus conſtantibus pugnantes profligare, eo decurrere neceſſe habuerunt, quo noluerant initio: quippe panderunt illis aciem, ac ſe dimoverunt. Inde ut tranſiere, minus compoſitum jam inſequuti ſunt illorum agmen, atque id adorti ex latere carpſerunt, non tamen in fugam dedere. Verum Thebani ovantes victoria, velut, quod ad ſe pertineret, invicti, ad Helicona ſe receperunt.

Ageſilaus, quantumvis multitudine vulnerum corpore affecto, non prius in tabernaculum contulit ſe, quam ad aciem lectica de-

τὴν φάλαγγα, καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδεῖν ἐντὸς τῶν ὅπλων συγκεκομισμένους. ὅσοι μέντοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν κατέφυγον, πάντας ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι. πλησίον γὰρ ὁ νεώς ἐστιν ὁ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς· καὶ πρὸ αὐτοῦ τρόπαιον ἕστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ, Σπάρτωνος στρατηγοῦντος, ἐνταῦθα νικήσαντες Ἀθηναίους, καὶ Τολμίδην ἀποκτείναντες ἔστησαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ βουλόμενος ἐξελέγξαι τοὺς Θηβαίους ὁ Ἀγησίλαος εἰ διαμαχοῦνται, στεφανοῦσθαι μὲν ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλεῖν δὲ τοὺς αὐλητὰς, ἱστάναι δὲ καὶ κοσμεῖν τρόπαιον, ὡς νενικηκότας. ὡς δὲ ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσάμενος, εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγομένων. καὶ τήν τε πομπὴν ἐπετέλει τῷ Θεῷ, καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυε τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων, ἑκατὸν ταλάντων γενομένην. ἐπεὶ δὲ ἀπενόστησεν οἴκαδε, προσφιλὴς μὲν ἦν εὐθὺς τοῖς πολίταις καὶ περίβλεπτος ἀπὸ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης. οὐ γὰρ, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν, καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης, καὶ κεκινημένος ὑπ᾽ ἀλλοτρίων ἐθῶν, καὶ δυσκολαίνων πρὸς τὰ οἴκοι καὶ ζυγομαχῶν· ἀλλ᾽ ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὸν Εὐρώταν διαβεβηκόσι τὰ παρόντα τιμῶν καὶ στέργων, οὐ δεῖπνον ἤλλαξεν, οὐ λουτρὸν, οὐ θεραπείαν γυναικὸς, οὐχ ὅπλων κόσμον, οὐκ οἰκίας κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς θύρας ἀφῆκεν, οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιὰς, ὡς δοκεῖν εἶναι ταύτας ἐκείνας ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. καὶ τὸ κάναθρον φησὶν ὁ Ξενοφῶν οὐδέν τι σεμνότερον εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν ἄλλων. κάναθρα δὲ καλοῦσιν εἴδωλα γρυπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας

ἐν

delatus mortuos vidiſſet in armis deportatos. Quotquot vero hoſtes ad fanum confugerunt, imperavit ut omnibus parceretur. Nam prope eſt Minervæ Itoniæ fanum, & pro eo trophæum, quod Bœotii quondam Spartone ductore quum fudiſſent ibidem Athenienſes, interfecerantque Tolmidem, erexerant. Prima luce Ageſilaus, ad tentandum an certare Thebani haberent in animo, præcepit militibus ut tanquam victores coronas ſumerent, tibia canerent, excitarent & adornarent trophæum. Cæterum ubi petierunt hoſtes ut tollere mortuos liceret, dedit iis inducias, conſtitutaque eo modo victoria, Delphos deportatus ad ludos Pythios, feſtum Apollini celebravit, ac decimam partem de manubiis Aſianis, quæ centum talentorum erat, ſacravit. Redux in patriam mox in oculis fuit civium, ex vitaque & victu ſuſpiciendus. Neque enim (ut plerique omnes imperatores) alius quam profectus erat peregre rediit, vel alienis motus ritibus faſtidivit & rejecit domeſticos, ſed perinde ac illi nunquam qui tranſmeaverunt Eurotam, patrios colens & amplectens, non cœnam variavit, non balneum, non uxoris cultum, non ornatum armorum, non ſupellectilem, verum fores quoque reliquit adeo vetuſtas, ut has eaſdem diceres, quas adjecerat Ariſtodemus. Ac canathrum ait Xenophon nihilo fuiſſe illius filiæ quam aliarum magnificentius. Canathra appellant gryphorum & hircocervorum lignea ſimulacra, quibus puellas in pompa

tranſ-

ἐν ταῖς πομπαῖς. ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε· καὶ ὁ Δικαίαρχος ἐπηγανάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησιλάου θυγατέρα, μήτε τὴν Ἐπαμεινώνδου μητέρα ἐπιγινωσκόντων ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ εὕρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου, Κλεόραν· θυγατέρας δὲ, Ἀπωλίαν καὶ Προλύταν. ἔστι δὲ καὶ λόγχην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακεδαίμονι, μηδὲν τῶν ἄλλων διαφέρουσαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁρῶν ἐνίους τῶν πολιτῶν ἀπὸ ἱπποτροφίας δοκοῦντας εἶναι τινὰς, καὶ μεγάλα φρονοῦντας, ἔπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν εἰς ἅρμα καθίσασαν Ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι· βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὡς οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀρετῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης ἡ νίκη. Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ σπουδαζόμενον, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμονι τρέφειν μεταπεμψάμενον, ὡς μαθησομένους τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος, εὑρὼν ἑταιρείαν πολλὴν συνεστῶσαν, ἣν ἐκεῖνος εὐθὺς ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς Ἀσίας συνέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν αὐτὸν ἐξελέγχειν, οἷος ἦν ζῶν πολίτης· καὶ λόγον ἀναγνοὺς ἐν βιβλίῳ ἀπολελειμμένον, ὃν ἔγραψε μὲν Κλέων ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβὼν ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ πραγμάτων καινῶν καὶ μεταστάσεως τοῦ πολιτεύματος, ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν. ἐπεὶ δέ τις τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς, καὶ φοβηθεὶς τὴν δεινότητα, συνεβούλευσε μὴ τὸν Λύσανδρον ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον

γον

transferunt. Xenophon vero nomen Ageſilai filiæ non reliquit ſcriptum. Stomachatur autem Dicæarchus, quod neque Ageſilai filiam, neque Epaminondæ cognoſcamus genitricem. Nos vero in actis Laconicis Ageſilai uxorem dictam Cleoram comperimus, filias Apoliam & Prolytam. Ad hæc, haſtam ejus in hanc diem ſervatam Lacedæmone videas, quæ nihil ab aliis diſcedit.

At vero quum cerneret nonnullos cives, quod equos ad ſacra certamina alerent, in pretio haberi & ſibi placere, quo ſubjiceret Græcorum oculis nullius virtutis eſſe, ſed opum, ſed ſumptus illam victoriam, ſororem ſuam impulit Cyniſcam, ut currum conſcenderet & Olympiis certaret. Xenophonti illi ſapienti, quem ſecum magno in honore habebat, liberos ſuos ſuaſit ut acciret & Lacedæmone educeret, quo pulcherrima diſciplina imbuerentur parendi & imperandi. Defuncto Lyſandro, quum factionem deprehendiſſet frequentem, quam ille, ſimul atque ex Aſia regreſſus fuerat, conflaverat in Ageſilaum, ſtuduit omnibus palam facere qualis ille in vita civis fuiſſet. Ac quum orationem legiſſet in volumine relictam, quam a Cleone Halicarnaſſeo ſcriptam, habere memoriter ſtatuerat Lyſander in concione de rebus novandis & reipublicæ mutatione, inſtituit eam in publicum proferre. Quam ubi legit quidam ex ſenibus, & veritus orationis nervos, ſuaſit ne Lyſandrum refoderet, ſed potius una cum illo o-

ra-

γον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύττειν, ἐπείθη καὶ καθησύχασε. τοὺς δὲ ὑπεναντιουμένους αὐτῷ, φανερῶς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπραττόμενος δὲ πέμπεσθαί τινας ἀεὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν, ἐπεδείκνυε γινομένους ἐν ταῖς ἐξουσίαις πονηροὺς καὶ πλεονέκτας, εἶτα κρινομένοις πάλιν αὖ βοηθῶν, καὶ συναγωνιζόμενος, οἰκείους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο, καὶ μεθίστη πρὸς αὐτόν· ὥστε μηδένα ἀντίπαλον εἶναι. ὁ γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ πατρὸς μὲν ὢν φυγάδος, ἡλικίᾳ δὲ παντάπασι μειράκιον, φύσει δὲ πρᾶος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἔπραττεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χειροήθη. συσσιτοῦσι γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶντες φιδίτιον, ὅταν ἐπιδημῶσιν. εἰδὼς οὖν ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτὸς, ἀεί τινος ὑπῆρχε λόγου περὶ τῶν ἐν ὥρᾳ· καὶ προῆγε τὸν νεανίσκον εἰς ταυτὸ, καὶ συνήρα καὶ συνέπραττε, τῶν Λακωνικῶν ἐρώτων οὐδὲν αἰσχρὸν, αἰδῶ δὲ πολλὴν καὶ φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου γέγραπται.

Μέγιστον οὖν δυνάμενος ἐν τῇ πόλει, διαπράττεται Τελευτίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ γενέσθαι. καὶ στρατευσάμενος εἰς Κόρινθον, αὐτὸς μὲν ᾕρει κατὰ γῆν τὰ μακρὰ τείχη, ταῖς δὲ ναυσὶν ὁ Τελευτίας. Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων τότε, καὶ τὰ Ἴσθμια συντελούντων, ἐπιφανεὶς ἐκείνους μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τῷ Θεῷ τεθυκότας, τὴν παρασκευὴν ἅπασαν ἀπολιπόντας· ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυγάδες ἔτυχον παρόντες, ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκεί-

rationem defoderet, paruit acquievitque. Adverſarios ſuos in aperto quidem non lædebat, ſed efficiebat ut ſemper illorum aliqui duces & rectores mitterentur peregre. Quorum detegendo in poteſtate nequitiam & avaritiam, mox in judicium vocatis rurſus opem ferendo & patrocinando, ex inimicis neceſſarios ſibi reddidit, atque ad ſe traxit, adeo ut infeſtum haberet neminem. Nam rex alter Ageſipolis, ut cujus exul parens eſſet, & ætate ipſe adhuc immatura, ingenio quoque leni modeſtoque præditus, non admodum ſe in republica jactabat. Quem tamen etiam ſibi reddidit obnoxium. Epulantur reges, quum ad urbem ſunt, eodem in triclinio. Qui autem teneri ſciret Ageſipolim, ſicut ſe, amoribus, ſermonem aſſidue de formoſis adoleſcentibus inferebat, eodem illum impellebat, ſociuſque erat ei in amore & adjutor. Sunt vero amores Laconici nulla cum turpitudine conjuncti, verum magno cum pudore, honoris ſtudio & æmulatione virtutis, ut in Lycurgi hiſtoria expoſuimus.

Quare, quum plurimum in civitate poſſet, perfecit ut præficeretur frater ſuus uterinus Teleutias claſſi, motaque in Corinthios expeditione, terra cœpit longos muros, & Teleutias ex mari. Quum Argivis, qui Corinthum id temporis tenebant, & Iſthmia agebant, ſuperveniſſet, illos modo a ſacris Deo factis egit, omni relicto apparatu. Corinthiorum autem exulibus, qui aderant, orantibus eum ut ludis ipſe præeſſet, id abnuit, ſed illis facientibus eos & celebrantibus

ἐκείνων διατιθέντων καὶ συντελούντων, παρέμεινε καὶ παρέσχεν ἀσφάλειαν. ὕστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ, πάλιν ὑπ' Ἀργείων ἤχθη τὰ Ἴσθμια, καί τινες μὲν ἐνίκησαν πάλιν, εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον, ὕστερον δὲ ἡττημένοι ἀνεγράφησαν. ἐπὶ τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δειλίαν κατηγορεῖν ἑαυτῶν τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὴν ἀγωνοθεσίαν ἡγούμενοι, μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα πάντα μετρίως ᾤετο δεῖν ἔχειν, καὶ τοὺς μὲν οἴκοι χοροὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμει· καὶ συμπαρὼν ἀεὶ, φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ὢν, καὶ οὔτε παίδων, οὔτε παρθένων ἁμίλλης ἀπολειπόμενος· ἃ δὲ τοὺς ἄλλους ἑώρα θαυμάζοντας, ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. καί ποτε Καλλιπίδης ὁ τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴς, ὄνομα καὶ δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἕλλησι, καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάντων, πρῶτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα σοβαρῶς εἰς τοὺς περιπατοῦντας ἐμβαλὼν ἑαυτὸν ἐπεδείκνυτο, νομίζων ἐκεῖνον ἄρξειν τινὸς φιλοφρονήσεως· τέλος δὲ εἶπεν, οὐκ ἐπιγινώσκεις με, βασιλεῦ; κἀκεῖνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν, εἶπεν, ἀλλὰ οὐ σύγε ἐσσὶ Καλλιπίδας ὁ δικηλίκτας; οὕτω δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς μίμους καλοῦσι. παρακαλούμενος δὲ πάλιν ἀκοῦσαι τοῦ τὴν ἀηδόνα μιμουμένου, παρῃτήσατο, φήσας, αὐτᾶς ἄκουκα. τοῦ δὲ ἰατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ κατατυχὼν ἔν τισιν ἀπεγνωσμέναις θεραπείαις, Ζεὺς ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτῃ χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ, καὶ δῆτα πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστεῖλαι τολμήσαντος οὕτως, Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησιλάῳ χαίρειν· ἀντέγραψε, Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτῃ ὑγιαίνειν.

Δια-

bus remanſit ſecuritatis præſtandæ gratia. Poſt, ubi recepit ſe, inſtaurata ab Argivis Iſthmia ſunt. In quibus nonnulli denuo victores fuere, pars, qui ante victores fuerant, poſt inter victos relati. Unde timiditatem ſuam manifeſte prodere ait Ageſilaus Argivos, qui quum rem tam auguſtam & præclaram cenſerent illorum ludorum arbitrium, dimicare de eo non ſuſtinuiſſent. Ipſe moderatum ſtudium ducebat in iis ponendum, choroſque & ludos patrios aſſiduitate ſua, contentione, ſtudio ornabat, neque a puerorum vel virginum certamine ſe abducebat: quorum vero teneri alios ſtupore cernebat, ea ſimulabat nec noſſe. Atque tragœdiarum hiſtrio Callipides, cujus inter Græcos celebre nomen & fama apud omnes ingens erat, aliquando occurrens, primum ſalutavit eum, deinde faſtuoſe inferens ſe ambulantibus oſtentavit ſe, exorſurum ratus eum aliquam in ſe comitatem: poſtremo ait, Non me rex noſcis? Ille cum reſpiciens, reſpondit, Tune Callipides es dicelictas ille? Ita mimos vocant Lacedæmonii. Quum invitaretur ad audiendum quendam qui luſciniam imitabatur, detrectavit, ac, Ipſam, infit, audivi. Menecrates medicus, qui, quod in deploratis quibuſdam morbis curandis habuiſſet ſucceſſum, Jupiter appellabatur, odioſe uſurpavit eam appellationem, & vero ad illum ſuſtinuit ad hunc modum ſcribere, Menecrates Jupiter regi Ageſilao ſalutem. Huic reſcripſit, Rex Ageſilaus Menecrati ſanam mentem.

Διατρίβοντος δὲ περὶ τὴν Κορινθίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ Ἡραῖον εἰληφότος, καὶ τὰ αἰχμάλωτα τοὺς στρατιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ἐπιβλέποντος, ἀφίκοντο πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. ὁ δὲ, μισῶν μὲν ἀεὶ τὴν πόλιν, οἰόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν ἐνυβρίσαι, προσεποιεῖτο μήτε ὁρᾷν αὐτοὺς, μήτε ἀκούειν ἐντυγχανόντων. ἔπαθε δὲ πρᾶγμα νεμεσητόν· οὔπω γὰρ ἀπηλλαγμένων τῶν Θηβαίων, ἧκον τινὲς ἀγγέλλοντες αὐτῷ τὴν μόραν ὑπὸ Ἰφικράτους κατακεκόφθαι. καὶ πάθος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς. πολλοὺς γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέβαλον κρατηθέντας ὑπό τε πελταστῶν ὁπλίτας, καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμονίους. ἀνεπήδησε μὲν οὖν εὐθὺς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοηθήσων· ἐπεὶ δὲ ἔγνω διαπεπραγμένους, αὖθις εἰς τὸ Ἡραῖον ἧκε, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελεύσας ἐχρημάτιζεν· ὡς δὲ ἀνθυβρίζοντες ἐκεῖνοι τῆς μὲν εἰρήνης οὐκ ἐμέμνηντο, παρελθεῖν δὲ ἠξίουν εἰς Κόρινθον· ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν, εἴγε βούλεσθε τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ' οἷς εὐτυχοῦσιν, αὔριον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦτο ὑπάρξει. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραίᾳ, τήν τε χώραν τῶν Κορινθίων ἔκοπτε, καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. οὕτω δὲ τοὺς Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμύνεσθαι μὴ τολμῶντας, ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν. αὐτὸς δὲ τοὺς περιλελειμμένους ἄνδρας ἐκ τῆς μόρας ἀναλαβὼν, ἀπῆγεν εἰς Λακεδαίμονα, πρὸ ἡμέρας ποιούμενος τὰς ἀναζεύξεις, καὶ πάλιν σκοταίους τὰς καταλύσεις· ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βασκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων μὴ ἐπιχαίρωσιν. ἐκ τούτου χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς, διέβαινεν εἰς Ἀκαρνανίαν στρατείᾳ μετ' αὐτῶν, καὶ πολλὴν

μὲν

Dum ſedet in agro Corinthiaco, & fano Junonis expugnato prædam aſpicit milites egerentes, aderant ex Thebis legati ad agendum de pace. Hic, qui illam civitatem ſemper odiſſet, tunc vero etiam e re eſſe cenſeret ei inſultare, diſſimulavit eos videre vel audire alloquentes ſe. Nec defuit ei divina ira. Nam nondum digreſſi erant Thebani, quum nunciatum ei eſt cohortem ab Iphicrate cæſam, quanta clade non fuerant longo intervallo icti. Multos enim fortes milites amiſerunt fuſos a levibus armatos, atque a mercenariis Lacedæmonios. Exiliit ergo propere ad opem his ferendam Ageſilaus. Ubi vero cognovit rem tranſactam, ad fanum Junonis regreſſus accerſivit tunc Thebanos, eiſque dicendi poteſtatem fecit. Qui quum repoſita contumelia mentionem pacis nullam facerent, ſed copiam peterent fieri ſibi Corinthum ingrediendi, indignatus Ageſilaus reſpondit, Si utique amicos veſtros avetis ex ipſorum rebus ſecundis elatos aſpicere, id vobis cras tuto licebit. Itaque aſſumptis his poſtero die ſecum, fines Corinthiorum evaſtavit, exercitumque ipſi admovit urbi. Ita legatis quum oſtendiſſet animum non eſſe ſua tuendi Corinthiis, dimiſit eos. Inde receptis ſuperſtitibus ex illa cohorte, Lacedæmonem exercitum reduxit. Caſtra ante lucem movit, rurſuſque poſt tenebras metatus eſt, ne invidi & obtrectatores Arcades inſultarent ipſis. Hinc in Achæorum gratiam exercitum cum iis in Acarnaniam tra-

du-

μὲν ἠλάσατο λείαν, μάχῃ δὲ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐνίκησε. δεομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως τὸν χειμῶνα παραμείνας, ἀφέληται τὸν σπόρον τῶν πολεμίων, τοὐναντίον ἔφη ποιήσειν· μᾶλλον γὰρ φοβηθήσεσθαι τὸν πόλεμον αὐτοὺς, ἐὰν ἐσπαρμένην τὴν γῆν εἰς ὥρας ἔχωσιν. ὃ καὶ συνέβη· παραγγελομένης γὰρ αὖθις ἐπ᾽ αὐτοὺς στρατείας, διηλλάγησαν τοῖς Ἀχαιοῖς.

Ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασιλέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες, ἐπολιόρκουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, ἐτειχίσθη δὲ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων, Φαρναβάζου χρήματα δόντος, ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις εἰρήνην ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα· καὶ πέμπουσιν Ἀνταλκίδαν πρὸς Τηρίβαζον, αἴσχιστα καὶ παρανομώτατα τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, ὑπὲρ ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεῖ παραδιδόντες. ὅθεν ἥκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησιλάῳ μετασχεῖν. ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐξ ἅπαντος ἔπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγησίλαον αὔξοντος, καὶ ποιοῦντος ἐνδοξότατον καὶ μέγιστον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα τοὺς Λακεδαιμονίους μηδίζειν, ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο, μᾶλλον τοὺς Μήδους λακωνίζειν. τοὺς δὲ μὴ βουλομένους δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον, ἠνάγκασεν ἐμμεῖναι πάντας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε, μάλιστα διὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιωτίαν ἀφέντες, ἀσθενέστεροι γένωνται. δῆλον δὲ τοῦτο τοῖς ὕστερον ἐποίησεν. ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδας ἔργον εἰργάσατο δεινὸν, ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρήνῃ τὴν Καδμείαν καταλαβὼν, καὶ πάντες μὲν ἠγανάκτουν οἱ Ἕλληνες, χαλεπῶς δὲ ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ μάλι-

στα

duxit, unde grandem prædam fecit, & Acarnanas acie fedit. Inſtantibus Achæis, ut illic hybernans impediret ne facere hoſtes valerent ſementem, contra ait ſe facturum. Impenſius enim formidaturos illos bellum, ſi conſitum agrum in æſtatem haberent: quod etiam evenit. Nam mota iterum in eos expeditione fecerunt cum Achæis pacem.

Ut Conon & Pharnabazus claſſe regia mare obtinentes vaſtavere maritimam Laconiam, atque urbs Athenienſis muro ſepta eſt, ſumptum præbente Pharnabazo, viſum Lacedæmoniis eſt pacificari cum rege, legaruntque ad Teribazum Antalcidam, fœdiſſime & teterrime Aſiaticos Græcos, pro quibus bellum geſſerat Ageſilaus, regi prodentes. Unde contigit Ageſilao, ut haudquaquam illius infamiæ ad eum contagio perveniret: ſiquidem erat ejus Antalcidas inimicus, qui pacem hanc vel maxime urſit, quod bellum Ageſilaum amplificaret, illuſtraret, & ſupra omnes extolleret. Veruntamen ei qui dixit ſentire cum Medis Lacedæmonios, reſpondit Ageſilaus, immo Medos ſentire cum Lacedæmoniis. Abnuentibus pacem approbare minitans & denuntians arma, omnes compulit aſſentiri iis quæ rex poſtulavit, potiſſimum Thebanorum cauſa, ut Bœotia immuni ſuis legibus permiſſa, efficerentur debiliores, quod poſtea magis declaravit. Nam quum rem perpetraſſet indignam Phœbidas, qui Cadmiam tempore pacis & amicitiæ occupavit, omnes autem Græci ſtomacharentur, & inique id ferrent Spartiatæ, præcipue vero alieni qui

erant

στα οἱ διαφερόμενοι τῷ Ἀγησιλάῳ, μετ᾽ ὀργῆς ἐπυνθάνοντο τοῦ Φοιβίδου, τίνος ταῦτα κελεύσαντος ἔπραξεν, εἰς ἐκεῖνον τὴν ὑπόνοιαν τρέποντες· οὐκ ὤκνησε τῷ Φοιβίδᾳ βοηθῶν λέγειν ἀναφανδὸν, ὅτι δεῖ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν, εἴτι χρήσιμον ἔχει σκοπεῖν· τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακεδαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματίζεσθαι, κἂν μηδεὶς κελεύσῃ. καίτοι τῷ λόγῳ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην ἀπέφαινε πρωτεύειν τῶν ἀρετῶν· ἀνδρείας μὲν γὰρ οὐδὲν ὄφελος εἶναι, μὴ παρούσης δικαιοσύνης· εἰ δὲ δίκαιοι πάντες γένοιντο, μηδὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι ταῦτα δοκεῖ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, τί δὲ ἐκεῖνος ἐμοῦ, εἶπε, μείζων, εἰ μὴ δικαιότερος; ὀρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τῷ δικαίῳ, καθάπερ μέτρῳ βασιλικῷ, μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος. ἣν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἔπεμψεν αὐτῷ περὶ ξενίας καὶ φιλίας ἐπιστολὴν ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἐξαρκεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν, καὶ μηδὲν ἰδίας δεήσεσθαι, μενούσης ἐκείνης. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις οὐκέτι ταύτην διαφυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλονεικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἔπεισεν εἰς αὑτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα, καὶ κατέχειν τὴν Καδμείαν δι᾽ ἑαυτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίδαν καὶ Λεοντίδαν ἀποδεῖξαι κυρίους, δι᾽ ὧν ὁ Φοιβίδας εἰσῆλθε, καὶ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν.

Ἦν μὲν οὖν εὐθὺς ἐκ τούτων ὑπόνοια, Φοιβίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλημα δὲ Ἀγησιλάου, τὸ πεπραγμένον. αἱ δ᾽ ὕστεραι πράξεις ὁμολογουμένην ἐποίησαν τὴν αἰτίαν. ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν φρουρὰν, καὶ τὴν πόλιν

ἠλευ-

erant ab Ageſilao rogarent infenſi Phœbidam, cujuſnam hoc juſſu feciſſet, in illum torquentes ſuſpicionem: non dubitavit defendens Phœbidam propalam dicere, ipſum factum, quatenus ex uſu foret, ſpectandum. Nam quæ eſſent e republica Lacedæmoniorum, ea, ut nemo mandet, debere ultro fieri. Quamvis alias juſtitiam in omni ſermone decerneret omnium principem virtutem: ſiquidem fortitudinis, ubi abſit juſtitia, nullum eſſe uſum. Quod ſi omnes juſti eſſent, nihil requiri fortitudinem. Ad illos qui ferebant id magno regi placere, Quid me ille eſt, inquit, major, niſi ſit juſtior? recte atque probe cenſens ſicut regio modo juſtitia excellentiam metiendam majoris. Quas ea compoſita pace rex de hoſpitio & amicitia miſit literas, non accepit, ſatis eſſe ferens amicitiam publicam, qua manente nihil opus fore privata. Enimvero factis non ſemper tuebatur hanc opinionem, verum abreptus frequenter ambitione & contentione, præſertim illa adverſus Thebanos, non modo Phœbidam ſervavit, verum etiam ut crimen in ſe reciperet, Cadmiamque retineret impoſito præſidio, induxit civitatem, regiminiſque ac reipub. Archidæ & Leontidæ, per quos ingreſſus Phœbidas fuerat & occupaverat arcem, permitteret arbitrium.

Quare fuit protinus quidem ſuſpicio facinus illud factum eſſe Phœbidæ, conſilium vero Ageſilai. At ea quæ inſequuta ſunt crimen reddiderunt confeſſum. Ut enim præſidium Thebani expulere, civitatemque aſſer-

ere

ἠλευθέρουν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς ὅτι τὸν Ἀρχίδαν καὶ τὸν Λεοντίδαν ἀπεκτόνεσαν, ἔργῳ μὲν τυράννους, λόγῳ δὲ πολεμάρχους ὄντας, ἐξήνεγκε πόλεμον πρὸς αὐτούς. καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων, Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος, εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ δυνάμεως. ὁ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γεγονὼς ἀφ' ἥβης, καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τῶν νόμων, ἔφυγε τὴν στρατηγίαν ἐκείνην, αἰσχυνόμενος, εἰ Φλιασίοις ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγάδων πεπολεμηκὼς, αὖθις ὀφθήσεται Θηβαίους κακῶς ποιῶν διὰ τοὺς τυράννους. ἦν δέ τις Λάκων Σφοδρίας, ἐκ τῆς ὑπεναντίας στάσεως τῷ Ἀγησιλάῳ, τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἁρμοστὴς, οὐκ ἄτολμος μὲν οὐδ' ἀφιλότιμος ἀνὴρ, ἀεὶ δ' ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστός. οὗτος ἐπιθυμῶν ὀνόματος μεγάλου, καὶ τὸν Φοιβίδαν νομίζων ἔνδοξον γεγονέναι καὶ περιβόητον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας τολμήματος, ἐπείσθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότερον, εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβῃ δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλασσαν, ἐκ γῆς ἀπροσδοκήτως ἐπελθών. λέγουσι δὲ τοῦτο μηχάνημα γενέσθαι τῶν περὶ Πελοπίδαν καὶ Γέλωνα βοιωταρχῶν. ὑπέπεμψαν γὰρ ἀνθρώπους λακωνίζειν προσποιουμένους, οἳ τὸν Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τηλικούτου μόνον ἄξιον, ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέσθαι πρᾶξιν, ἄδικον μὲν ὁμοίως ἐκείνῃ καὶ παράνομον, τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐνδεᾶ γενομένην. ἡμέρα γὰρ αὐτὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψεν, ἐλπίσαντα νυκτὸς προσμίξειν τῷ Πειραιεῖ· καὶ φῶς ἀφ' ἱερῶν τινων Ἐλευσινόθεν ἰδόντας, λέγουσι φρῖξαι καὶ περιφόβους γενέσθαι

ere in libertatem, inſimulans illos, quod Archidam & Leontidam interemiſſent revera tyrannos, verbo polemarchos, intulit iis bellum: & Cleombrotus, qui jam defuncto Ageſipolide regnabat, in Bœotiam cum legionibus miſſus eſt. Ageſilaus enim ætatis prætextu, quod a pubertate major eſſet annis quadraginta, & militiæ vacationem lege haberet, illam defugit expeditionem, erubeſcens, qui paulo ante pro exulibus in Phliaſios arma tulerat, nunc Thebanis videri tyrannorum gratia vim inferre. Erat Lacon quidam Sphodrias factionis Ageſilao adverſæ, Theſpiis præfectus, vir haud iners aut degeneris animi, ſed ſemper ſpei magis quam mentis ſanæ plenus. Hic ingens affectans nomen, & Phœbidam exſtimans ex illo in Thebanos facinore illuſtrem & celebrem evaſiſſe, longe pulchrius & ſplendidius facinus fore perſuaſus eſt, ex inopinato ſi terra adortus ipſe Piræum occupaviſſet, ac mare Athenienſibus præcidiſſet. Hoc ferunt commentum Pelopidæ & Gelonis Bœotarcharum fuiſſe. Summiſerunt hi certos, qui facere ſe fingerent cum Lacedæmoniis. Illi Sphodriam celebrantes extollenteſque, tanquam unum tanto dignum opere, incitaverunt & incenderunt eum ad rem ſuſcipiendam pravam perinde atque illam & fœdam, verum audacia & fortuna deſtitutam: ſiquidem dies eum in campo Thriaſio occupavit & illuxit: ſperaverat autem tenebris aggredi Piræum. Cæterum ubi lumen ex templis quibuſdam ab Eleuſine conſpexere milites, memorant eos horrore & pa-

γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. αὐτὸς δὲ τοῦ θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν ἦν· καί τινα βραχεῖαν ἁρπαγὴν θέμενος, αἰσχρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως εἰς τὰς Θεσπιάς. ἐκ δὲ τούτου κατήγοροι μὲν ἐπέμφθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηνῶν, εὗρον δὲ κατηγόρων μηδὲν ἐπὶ τὸν Σφοδρίαν δεομένους τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ θανάτου κρίσιν αὐτῷ προειρηκότας· ἣν ἐκεῖνος ὑπομένειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν, αἰσχυνομένων τοὺς Ἀθηναίους, καὶ βουλομένων συναδικεῖσθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν.

Εἶχεν οὖν ὁ Σφοδρίας υἱὸν Κλεώνυμον, οὗ παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἤρα· καὶ τότε συνηγωνία μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν, κινδυνεύοντι αὐτῷ περὶ τοῦ πατρὸς, συμπράττειν δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν. ἦν γὰρ ὁ Σφοδρίας ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. τοῦ δὲ Κλεωνύμου προσελθόντος αὐτῷ, καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐντυχόντος, ὅπως τὸν Ἀγησίλαον εὔνουν παράσχῃ, μάλιστα γὰρ ἐκεῖνον αὐτοῖς φοβερὸν εἶναι, τρεῖς μὲν ἢ τέσσαρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ δεδιὼς, σιωπῇ παρηκολούθει· τέλος δὲ, τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὔσης, ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι Κλεώνυμος αὐτοῦ δεηθείη περὶ τοῦ πατρός. ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἰδὼς ἐρῶντα τὸν Ἀρχίδαμον, οὐκ ἔπαυσεν. ἦν γὰρ ὁ Κλεώνυμος εὐθὺς ἐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴτις καὶ ἄλλος, ἀνὴρ ἔσεσθαι σπουδαῖος. οὐ μὴν ἐνέδωκέ τι τότε χρηστὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπίσαι δεομένῳ τῷ παιδί· σκέψασθαι δὲ φήσας ὅ,τι καλῶς ἔχει καὶ πρεπόντως, ἀπῆλθεν. αἰδούμενος οὖν

ὁ

pavore obtorpuiſſe. Excidit & illi animus, ubi jam non poterat eſſe clam, raptaque modica præda, fœde & deformiter recepit ſe Theſpias. Hinc accuſatores Athenis Spartam miſſi. Verum magiſtratus offenderunt accuſatoribus in Sphodriam nihil opus habere, qui occupaverunt eum rei capitalis arceſſere: quod judicium non eſt auſus ille exſpectare, quia iram formidabat civium, qui verecundia Athenienſium, ne affines viderentur illius injuriæ, non minus ſe violatos ſimulabant.

Erat Sphodriæ Cleonymus filius, cujus pueri etiamnum & forma florentis amore Ageſilai filius Archidamus deperibat, ac cum illo tunc nimirum laborabat de patris periculo: ſed adjuvare aperte & opem ferre, quod ex adverſariis eſſet Ageſilai Sphodrias, non habebat. Quem quum Cleonymus adiiſſet precibuſque & lacrymis interpellaſſet, ut placaret Ageſilaum (illum enim præter cæteros eſſe ipſis formidabilem) tres aut quatuor dies verecundia & timore parentem tacitus aſſectatus eſt. Tandem inſtante judicii die, ſuſtinuit exponere Ageſilao Cleonymum ſupplicem ſibi pro patre fuiſſe. Ageſilaus (licet eum amare ſciret Archidamum) non prohibuit: quippe Cleonymus mox a puero ſpem de ſe, ſiquis alius, præbuerat magnæ virtutis. Nullam tamen bonam vel benignam ſpem oranti dedit filio; tantum conſideraturum oſtendit ſe quid recte ac honeſte facere poſſet; atque ita abſceſſit. Itaque præ verecundia Archidamus

ὁ Ἀρχίδαμος, ἐξέλιπε τὸ προσεῖναι τῷ Κλεωνύμῳ, καίπερ εἰωθὼς πολλάκις τοῦτο τῆς ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. ἐκ δὲ τούτου κἀκεῖνοι τὰ κατὰ τὸν Σφοδρίαν μᾶλλον ἀπέγνωσαν· ἄχρις οὗ τῶν Ἀγησιλάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἔν τινι κοινολογίᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησιλάου· τὸ μὲν γὰρ ἔργον ὡς ἔνι μάλιστα ψέγειν αὐτὸν, ἄλλως γε μὴν ἄνδρα τὸν Σφοδρίαν ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι, καὶ τὴν πόλιν ὁρᾶν τοιούτων στρατιωτῶν δεομένην. τούτους γὰρ ὁ Ἀγησίλαος ἑκάστοτε τοὺς λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῆς δίκης, τῷ παιδὶ χαρίζεσθαι βουλόμενος· ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον εὐθὺς αἰσθάνεσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχιδάμου, καὶ τοὺς φίλους τοὺς τοῦ Σφοδρίου θαῤῥοῦντας ἤδη βοηθεῖν. ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως, καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις οὖσι κάλαμον περιβεβηκὼς, ὥσπερ ἵππον, οἴκοι συνέπαιζεν· ὀφθεὶς δὲ ὑπό τινος τῶν φίλων, παρεκάλει μηδενὶ φράσαι πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων γένηται.

Ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου, καὶ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐπύθοντο πρὸς πόλεμον τραπομένων, σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε, δι' ἐπιθυμίαν ἄτοπον καὶ παιδαριώδη δοκῶν ἐμποδὼν γεγονέναι κρίσει δικαίᾳ, καὶ τὴν πόλιν παραίτιον ἀπεργάσασθαι παρανομημάτων τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. ἐπεὶ δὲ τὸν ὑὸν Κλεόμβροτον οὐχ ἑώρα πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν τοῖς Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαίρειν τὸν νόμον ἐάσας ᾧ πρόσθεν ἐχρῆτο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλεν ἤδη, καὶ κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους, καὶ πάλιν ἀντέπασχεν· ὥστε καὶ τρωθέντος αὐτοῦ ποτὲ τὸν Ἀνταλκίδαν εἰπεῖν, ἦ καλὰ δι-

mus intermiſit Cleonymum inviſere, quamvis id quotidie facere creber antea ſoleret. Sic amici quoque Sphodriæ ſalutem ejus magis pro depoſita habuere: quoad ex Ageſilai amicis Etymocles in colloquio quodam ſententiam illis aperuit Ageſilai: factum enim illum quam maxime improbare, alioqui ſtrenuum virum habere Sphodriam, ac civitatem cernere talium virorum deſiderantem. Hac oratione ubique Ageſilaus in gratiam filii ſui de judicio utebatur. Unde mox ſtudium Cleonymus percepit Archidami, & neceſſarii Sphodriæ ſumpto animo ei jam præſto fuere. Fuit indulgens pater ſupra modum Ageſilaus: de quo hunc ludum commemorant, cum parvis liberis in arundine quaſi equitantem domi colludere ſolitum. Conſpectus autem ab amico quopiam, oravit ne cui id prius enuntiaret quam ipſe liberorum pater foret.

Abſoluto Sphodria, Athenienſibuſque, ubi rem intellexere, arma ſumentibus, laceratus eſt majorem in modum Ageſilaus probris, qui ob importunam & puerilem libidinem interceſſiſſe juſto judicio videretur, atque civitatem tantis in Græcos admiſſis flagitiis alligaſſe. Porro collegam regni Cleombrotum, quia minus propenſum ad bellum cum Thebanis gerendum cernebat, mox lege, cujus nuper præſidio prætenderat vacationem, abjecta, Bœotiam ipſe incurrit, Bœotiiſque clades intulit & viciſſim accepit. Hinc quum vulnere aliquando fuiſſet affectus, Antalcidas, Næ tu præ-

διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοὺς μηδ' ἐπισταμένους μάχεσθαι διδάξας. τῷ γὰρ ὄντι Θηβαίους αὐτοὺς ἑαυτῶν πολεμικωτάτους τότε γενέσθαι φασὶ, ταῖς πολλαῖς στρατείαις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοὺς, ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους. διὸ καὶ Λυκοῦργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς καλουμέναις τρισὶ ῥήτραις ἀπεῖπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθὴς ὁ Ἀγησίλαος, ὡς δι' οὐδὲν ἔγκλημα δημόσιον, ἀλλὰ θυμῷ τινι καὶ φιλονεικίᾳ τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. οὐδὲν οὖν ἔλεγον δεόμενοι φθείρεσθαι, δεῦρο κἀκεῖσε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τοσοῦτοι συνακολουθοῦντες. ἔνθα δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον, ἐξελέγξαι βουλόμενον αὐτῶν τὸ πλῆθος, τάδε μηχανήσασθαι. πάντας ἐκέλευσε καθίσαι τοὺς συμμάχους μετ' ἀλλήλων ἀναμεμιγμένους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ἑαυτῶν. εἶτα ἐκήρυττε τοὺς κεραμεῖς ἀνίστασθαι πρότερον· ὡς δὲ ἀνέστησαν οὗτοι, δεύτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα τέκτονας, ἑξῆς καὶ οἰκοδόμους, καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν ἑκάστην. πάντες οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ σύμμαχοι, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδείς· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς τέχνην ἐργάζεσθαι καὶ μανθάνειν βάναυσον. οὕτω δὴ γελάσας ὁ Ἀγησίλαος, Ὁρᾶτε, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, ὅσῳ πλείονας ὑμῶν στρατιώτας ἐκπέμπομεν ἡμεῖς.

Ἐν δὲ Μεγάροις, ὅτε τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν ἐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, σπάσμα καὶ πόνος ἰσχυρὸς ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος· ἐκ δὲ τούτου διοιδηθὲν, μεστὸν αἵματος ἔδοξε γεγονέναι, καὶ φλεγ-

præclaram, inquit, mercedem refers a Thebanis, qui invitos & ignaros docuiſti pugnare. Et profectò bellaciores ferunt tunc Thebanos quam unquam alias evaſiſſe, compluribus Lacedæmoniorum in ipſos expeditionibus velut diſciplina quadam edoctos. Quapropter in tribus rhetris appellatis interdixerat Lycurgus priſcus in eoſdem identidem bellum moveri, ne bellare addiſcerent illi. Flagrabat item apud Lacedæmoniorum ſocios Ageſilaus invidia, quod nulla quidem publica offenſa, ſed felle quodam atque ambitione evertere quæreret Thebanos. Fremebant autem nulla premente neceſſitate ita enecari ſe, qui huc atque illuc ſingulis annis paucos tam multi ſequerentur. Hic Ageſilaum memorant ad detegendum eorum numerum hoc machinatum: Omnes ſocios juſſit promiſcue conſidere, ſeorſum autem Lacedæmonios ſolos; inde pronuntiari ut figuli primi exſurgerent: ubi hi conſurrexere, mox excitavit fabros ærarios, hinc materiarios, poſt ædificatores, & reliquos per ſingula artificia. Ita cuncti prope ſocii ſurrexerunt, ex Lacedæmoniis nemo: quippe vetitum his fuit artem exercere & diſcere vilem. Ibi arridens Ageſilaus, Videtis, inquit, ſocii, quanto nos quam vos plures milites præbeamus.

Megaris autem, exercitum ex agro Thebano reducens, dum ad curiam in arcem ſcandit, convulſione & ingenti cruciatu ſanum crus ejus correptum eſt, mox intumuit, & ſanguine diſtenſum apparuit, immanemque

φλεγμονὴν ὑπερβάλλουσαν παρεῖχεν. ἰατροῦ δέ τινος Συρακουσίου τὴν ὑπὸ τῷ σφυρῷ φλέβα σχάσαντος, αἱ μὲν ἀλγηδόνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολλοῦ φερομένου καὶ ῥέοντος ἀνεπισχέτως, λειποψυχία πολλὴ καὶ κίνδυνος ὀξὺς ἀπ' αὐτῆς περιέστη τὸν Ἀγησίλαον. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε, καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, πολὺν χρόνον εἶχεν ἀῤῥώστως, καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἀδυνάτως. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη πταίσματα τοῖς Σπαρτιάταις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· ὧν ἦν τὸ περὶ Λεῦκτρα μέγιστον, ὅπου πρῶτον ἐκ παρατάξεως κρατηθέντες, ὑπὸ Θηβαίων ἡττήθησαν. ἔδοξεν οὖν πᾶσι θέσθαι πρὸς πάντας εἰρήνην· καὶ συνῆλθον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς διαλύσεις. ὧν εἷς ἦν Ἐπαμεινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, στρατηγίας δὲ πεῖραν οὔπω δεδωκώς. οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑποκατακλινομένους τῷ Ἀγησιλάῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παῤῥησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν· τὸν μὲν πόλεμον ἀποδεικνύων αὔξοντα τὴν Σπάρτην, ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ λοιποὶ κακῶς πάσχουσι, τὴν δὲ εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων· οὕτω γὰρ ἂν αὐτὴν διαμένειν, ἴσων ἁπάντων γινομένων.

Ὁρῶν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγαμένους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν εἰ νομίζοι δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον, αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ταχὺ καὶ τεθαῤῥηκότως, εἰ κἀκεῖνος οἴεται δίκαιον εἶναι αὐτονομεῖσθαι τὴν Λακωνικήν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος

que excitavit inflammationem. Quum medicus quidam Syracuſius venam ei aperuiſſet ſub talo, dolores ſedati ſunt, cæterum copioſo manante & prorumpente ſanguine, qui ſiſti nequibat, vehemens animi defectus, & grave inde periculum circumſtetit Ageſilaum. Suppreſſit tandem tamen medicus curſum ſanguinis. Delatus autem Lacedæmonem Ageſilaus, perdiu imbecilla valetudine fuit, nec bello potuit intereſſe. Interea Spartiatæ identidem terra marique multas clades perpeſſi ſunt, multo maxime apud Leuctra, ubi primum acie fuſi fugatique a Thebanis ſunt. Igitur omnibus placuit pacem in univerſum componere, ac legati ex Græcia Lacedæmonem convenere ad fœdus faciundum: inter quos Epaminondas fuit vir eruditione & ſapientiæ ſtudio clarus, verum armorum nondum dederat documentum. Hic omnes cernens Ageſilao ſe venditantes, ſolus gravitatem cum dicendi libertate retinuit, habuitque orationem non pro ſolis Thebanis, ſed pro tota Græcia communem, demonſtrans bello increviſſe Spartam, unde reliqui erant afflicti cuncti; pacem conſuluit æquabilitate & jure ut componerent, ita demum fore eam conſtantem, ſi pares omnes eſſent.

Cui quum omnes Græcos Ageſilaus adverteret mirifice aſſentiri & aures præbere, percunctatus eum eſt, verumne & æquum duceret Bœotiam immunem ſuis legibus eſſe. Ubi eum invicem Epaminondas prompte & confidenter rogavit, numne & ipſe cenſeret æquum Laconiam immunem ſuis legibus eſſe, exiliens cum ſtomacho Ageſilaus

2

λαος μετ' ὀργῆς, ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτὸν, εἰ τὴν Βοιωτίαν ἀφίησιν αὐτόνομον. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου φήσαντος, εἰ τὴν Λακωνικὴν ἀφίησιν αὐτόνομον, οὕτω τραχέως ἔσχεν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ τὴν πρόφασιν ἠγάπησεν, ὡς εὐθὺς ἐξαλεῖψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης, καὶ προειπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς δὲ ἄλλους Ἕλληνας διαλλαγέντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεστὰ, τῆς εἰρήνης, τὰ δὲ ἀνήκεστα, τοῦ πολέμου ποιοῦντας. ἔργον γὰρ ἦν πάσας ἐκκαθᾶραι καὶ διαλῦσαι τὰς ἀμφιλογίας. ἔτυχε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὢν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. εὐθὺς οὖν ἔπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες αὐτὸν ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς συμμάχους περιπέμποντες ἤθροιζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὔπω δὲ θαῤῥοῦντας ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. πολλῶν δὲ σημείων μοχθηρῶν γενομένων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπαμεινώνδου γέγραπται, καὶ Προθόου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μὲν, αὐτονόμου τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπαρχούσης, ἐκσπόνδων δὲ τῶν Θηβαίων γενομένων, καιρὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. δηλοῖ δὲ τὸ σὺν ὀργῇ μᾶλλον ἢ λογισμῷ γενέσθαι τὴν στρατείαν ἐκείνην ὁ καιρός. τῇ γὰρ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ Σκιροφοριῶνος μηνὸς ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς ἐν Λακεδαίμονι, τῇ δὲ πέμπτῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος ἡττήθησαν ἐν Λεύκτροις, ἡμερῶν εἴκοσι διαγενομένων. ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων, καὶ Κλε-

laus, juſſit expromere eum diſerte ecquid Bœotiam liberam relinqueret. Quum idem invicem requiſiſſet Epaminondas, ecquid Laconiam dimitteret liberam: uſque adeo eſt exacerbatus Ageſilaus, ut hac arrepta anſa confeſtim Thebanorum nomen expungeret ex fœdere, indiceretque iis bellum. Cæteros Græcos icto fœdere domum juſſit redire, & quæ emendari poterant, paci, incurabilia delegare bello, quando omnes exſcindere & dirimere controverſias operoſum erat. Ad Cleombrotum autem, qui forte id temporis agebat cum exercitu in Phocide, propere mittunt Ephori cum mandatis, exercitum in Thebanos duceret: circummiſſiſque legatis ſociorum delectum habuere. Erant ſegnes illi quidem atque a bello abhorrebant, nondum audebant tamen recuſare vel obluctari Lacedæmoniis. Quum crebro tetra prodigia eſſent facta, ſicut in Epaminondæ hiſtoria demonſtravimus, & Prothous Lacon huic expeditioni adverſaretur; non remiſit Ageſilaus tamen, ſed ut bellum decerneretur effecit, ſperans, quum ipſi univerſam haberent immunem & liberam Græciam, ex fœdere autem exempti Thebani eſſent, locum expetendi ab iis pœnas eſſe. Bellum illud plus ira conſultrice fuiſſe quam ratione ſuſceptum temporum articuli indicant. Siquidem de die quartadecima menſis Scirophorionis pactum Lacedæmone fœdus eſt, Hecatombæonis quinta, dierum intervallo viginti, apud Leuctra cæſi ſunt: ubi mille Lacedæmonii cecidere, & rex Cleombrotus, circaque eum Spar-

Κλεόμβροτος ὁ βασιλεύς, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμόν φασι τὸν Σφοδρίου, τὸν καλὸν, τρὶς πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τοσαυτάκις ἐξαναστάντα, καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις, ἀποθανεῖν.

Συμβάντος δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις πταίσματος ἀπροσδοκήτου, καὶ τοῖς Θηβαίοις πρὸς δόξαν εὐτυχήματος, οἷον οὐ γέγονεν ἄλλοις Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ἀγωνισαμένοις, οὐδὲν ἂν τις ἧττον ἐζήλωσε τῆς ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἡττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν. ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησι, τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τι καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ διατριβὰς ἀξιομνημόνευτον· ὀρθῶς λέγων. ἔστι δὲ οὐχ ἧττον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἄξιον κατανοεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἃ παρὰ τὰς τύχας πράττουσι καὶ λέγουσι διευσχημονοῦντες. ἔτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα, καὶ ξένων οὖσα μεστή. γυμνοπαιδίαι γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν τῷ θεάτρῳ· παρῆσαν δ' ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες. οἱ δὲ ἔφοροι, καίπερ εὐθὺς ὄντος καταφανοῦς, ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπολωλέκασι, οὔτε χορὸν ἐξελθεῖν εἴασαν, οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν· ἀλλὰ κατ' οἰκίαν τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα πέμψαντες, αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θέαν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χορῶν ἔπραττον. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ φανερῶν ἤδη γεγονότων πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκεῖοι καταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν, ἀλλήλους ἐδεξιοῦντο λιπαροὶ τὰ πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ γήθους· οἱ δὲ τῶν σωζομένων

ὥσπερ

Spartiatarum fortiſſimi quique. In quibus Cleonymum Sphodriæ aiunt illum formoſum, quum ter ante regis pedes concidiſſet, totieſque erexiſſet ſe, cum Thebanis pugnantem occubuiſſe.

Hac ictis inexpectata clade Lacedæmoniis, & Thebanis ſecunda ad gloriam fortuna uſis, qualis certantibus contra Græcos Græcis nulla obtigerat alia, nihilo minus commendares & admirareris victæ civitatis quam victricis virtutem. Quippe habere Xenophon ait bonorum virorum vel per vinum & ludum miſſas voces jocoſque aliquid memoratu dignum; & recte dicit. Eſt vero non minus, immo magis operæ pretium contemplari & perpendere bonorum virorum in dictis & factis reflante fortuna decoram conſtantiam. Forte feſtum diem agitabat ea civitas, & peregrinis referta erat. Nam ludi gymnici edebantur certantibus in theatro choris, quum ex Leuctris nuntii cladis adfuerunt. Ibi Ephori, quamvis illico perſpicuum foret actum de ſumma rerum, & amiſſum eſſe imperium, neque egredi chorum permiſere, neque formam immutari a civitate feſti: verum miſſis domum cæſorum ad propinquos nominibus, ipſi ludos & certamen chororum curaverunt. Poſtridie mane quum jam omnibus conſtaret, qui incolumes eſſent & qui occubuiſſent, defunctorum genitores affines & propinqui in forum deſcendere, conſalutantes inter ſe vultu exporrecto, animoque erecto & hilari: ſuperſtitum vero neceſſarii, ſicut

2 in

ὥσπερ ἐπὶ πένθει, μετὰ τῶν γυναικῶν οἴκοι διέτελουν. εἰ δέ τις ὑπ' ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλμένος. ἔτι δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πυθέσθαι, τὴν μὲν ζῶντα προσδεχομένην υἱὸν ἀπὸ τῆς μάχης, κατηφῆ καὶ σιωπηλήν· τὰς δὲ τῶν πεπτωκέναι λεγομένων, ἔν τε τοῖς ἱεροῖς εὐθὺς ἀναστρεφομένας, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἱλαρῶς καὶ φιλοτίμως βαδιζούσας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσαντο μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδοκᾶτο δὲ νενικηκὼς Ἐπαμεινώνδας καὶ μεγαλοφρονῶν ἐμβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἔννοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε, πρὸς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ δυσθυμία πολλή, καὶ πτοία πρὸς τὸ θεῖον, ὡς διὰ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι τὸν ἀρτίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες, εἵλοντο χωλὸν καὶ πεπηρωμένον· ὃ παντὸς μᾶλλον αὐτοὺς ἐδίδασκε φράζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ δαιμόνιον. διὰ δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν, οὐ μόνον ἐχρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀπορειῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ, τοῖς ἐν τῇ μάχῃ καταδειλιάσασιν, οὓς αὐτοὶ τρέσαντας ὀνομάζουσιν, ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν, πολλοῖς οὖσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ' αὐτῶν. οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι. παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων· οἱ δὲ καρτεροῦσι περιϊόντες αὐχμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσερραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι, καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι. δεινὸν οὖν

ἦν

in luctu, cum fœminis domi ſe continuerunt. Si quem neceſſitas in publicum ſubigeret prodire, eum & habitu & voce & obtutu demiſſum videres contractumque. Multo magis inter mulieres cernere & audire erat hanc, quæ ſalvum filium ex prœlio exſpectabat, mœſtam & tacitam: illas vero, quarum periiſſe dicebantur liberi, publice in ſacris ædibus verſantes, hilariterque ſe mutuo & celſo animo inviſentes.

Verum enimvero plebi, ut ſocii deſcivere, victorque Epaminondas & ſucceſſu ſublatus invaſurus exſpectabatur Peloponneſum, oracula recurrerunt in mentem de Ageſilai clauditate, atque ingens perculit eam mœſtitia religioque, quaſi reſpub. ideo afflicta eſſet, quod rectum regno dejeciſſent, claudum vero luxatumque legiſſent: quod Deus ipſos imprimis erudierat perpendere & devitare. Verum propter opes ejus alias virtutemque & nomen, non modo rege & imperatore in re bellica, verum etiam civilium difficultatum uſi eo ſunt medico & arbitro: quum dubitarent illis qui ex acie fugerant, quos Laconica voce trepidantes denotante appellant, quod multi & potentes forent, veriti ne quid novarent, legitimas inurere ignominias. Non tantum enim omnibus arcentur honoribus, ſed & uxorem illorum alicui collocare, aut accipere probroſum eſt ab illo. Pulſandi eos quivis, qui in eos inciderit, jus habet. Illi vero tolerant ſquallidi & demiſſi, circummeantes in lænis pannoſis colore infectis. Barbam in mento partim radunt, partim promittunt. Tales

ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς, οὐκ ὀλίγων δεομένους στρατιωτῶν. καὶ νομοθέτην αἱροῦνται τὸν Ἀγησίλαον. ὁ δὲ μήτε προσθείς τι, μήτε ἀφελὼν, μήτε μεταγράψας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ φήσας ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον ἐᾶν καθεύδειν, ἐκ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίους εἶναι πρὸς τὸ λοιπὸν, ἅμα τούς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπιτίμους ἐφύλαξε. βουλόμενος δὲ τὴν παροῦσαν ἀθυμίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων, ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχην μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συνάψαι τοῖς ἐναντίοις, ἑλὼν δὲ πολίχνην τινὰ τῶν Μαντινέων, καὶ τὴν χώραν ἐπιδραμὼν, ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἡδίω τὴν πόλιν, ὡς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένην.

Ἐκ δὲ τούτου παρῆν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττονας ἔχων τετρακισμυρίων ὁπλιτῶν. πολλοὶ δὲ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄοπλοι πρὸς ἁρπαγὴν συνηκολούθουν· ὥστε μυριάδας ἑπτὰ τοῦ σύμπαντος ὄχλου συνεισβαλεῖν εἰς τὴν Λακωνικήν. ἦν μὲν δὴ χρόνος οὐκ ἐλάττων ἐτῶν ἑξακοσίων ἀφ᾽ οὗ κατῴκουν τὴν Λακεδαίμονα Δωριεῖς. ἐν δὲ τούτῳ ἅπαντι, τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλὰ ἀδήωτον καὶ ἄθικτον οὖσαν ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον ἄχρι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως, μηδενὸς ἐπεξιόντος. ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἴα πρὸς τοσοῦτον, ὥς φησι Θεόπομπος, ῥεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ κυριώτατα τοῖς ὁπλίταις περισπειράμενος, ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαί-

ων,

projicere multos in civitate, quæ non paucos quæreret milites, grave erat. Ita legiſlatorem Ageſilaum creant. Ille nulla litera nec adjecta nec detracta nec correcta, in concionem Lacedæmoniorum progreſſus, ſinendum ait leges illo die dormire, atque ex eo vim ſuam recipere in poſterum. Itaque ſimul & civitati leges, & civibus illis conſervavit famam. Cum autem cuperet præſentem conſternationem & mœſtitiam juventuti detrahere, incurſavit Arcadiam. Signa quidem enixe declinavit conferre cum hoſtibus: ſed oppidulum quoddam Mantineorum cepit, fineſque depopulatus, erectiorem ſpe ac lætiorem reddidit civitatem, quaſi non undequaque deploratam.

Sub hæc irrupit Epaminondas cum ſociis in Laconiam. Habebat ſub ſignis armatos non minus quadraginta millia, frequentes etiam levium armorum & inermes prædandi cauſa ſequebantur caſtra, ut univerſum agmen, quod invaſit in Laconiam, millia ſeptuaginta efficeret. Spatium erat autem non minus ſexcentorum annorum, quo Lacedæmonem Dorii tenuerant. Toto hoc intervallo hoſtis tum primum eſt in finibus eorum conſpectus. Ante auſus id fuerat nemo, ſed integros atque intactos incurſantes igne populationibuſque uſque ad Eurotam & urbem fœdavere, neque arma contra tulit quiſquam. Neque enim permiſit Ageſilaus cum tantis (ut Theopompus tradidit) belli fluctibus & undis Lacedæmonios luctari: verum media ac præcipua urbis loca armis ſtipavit, Thebanorumque minas & jactantiam

ων, προκαλουμένων ἐκεῖνον ὀνομαστὶ, καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κελευόντων, ὃς τῶν κακῶν αἴτιός ἐστιν, ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. οὐχ ἧττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὸν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν πρεσβυτέρων δυσανασχετούντων τὰ γινόμενα, καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παντάπασιν ἐκφρόνων οὐσῶν πρός τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. ἠνία δὲ καὶ τὸ τῆς δόξης αὐτὸν, ὅτι τὴν πόλιν μεγίστην παραλαβὼν καὶ δυνατωτάτην, ἑώρα συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸ καύχημα κεκολουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις, εἰπὼν ὅτι γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολέμιον. λέγεται δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναίου τινὸς ἀμφισβητοῦντος ὑπὲρ ἀνδρείας πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντος, ἡμεῖς μέντοι πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν, ὑποτυχεῖν, ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα. παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν ἀσημοτέρων τὶς Σπαρτιατῶν. ὁ μὲν γὰρ εἶπε, πολλοὶ ὑμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κεῖνται· ὁ δὲ ἀπήντησεν, ὑμῶν δέ γε οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ.

Ἔνιοι μέντοι τὸν Ἀνταλκίδαν φασὶν ἔφορον ὄντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ὑπεκθέσθαι, περίφοβον γενόμενον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων, καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πόλιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ, παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ ὑψηλῶν. ἐρρύη δὲ πλεῖστος ἑαυτοῦ καὶ μέγιστος τότε ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων· καὶ τὸ ῥεῦμα μᾶλλον ὑπὸ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγίνετο σκληρὸν καὶ χαλεπὸν τοῖς Θηβαίοις. πορευόμενον δὲ πρῶτον τῆς φάλαγγος τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐδείκνυσάν τινες

τῷ

tantiam tulit, nominatim ſe, ſicut facem belli & horum autorem malorum, laceſſentium, ac de ſolo jubentium decernere. Nec minus quam hæc obtundebant Ageſilaum urbani tumultus, clamores & diſcurſus, quum ſenes æſtuarent præſenti fortuna, nec conquieſcere fœminæ poſſent, ſed prorſus amentes ad clamores & incendium hoſtile circumferrentur. Mordebat inſuper eum gloriæ ſuæ macula, quod quam civitatem acceperat maximam & potentiſſimam, ejus aſpiceret contractam dignationem, eamque magniloquentiam repreſſam, qua ipſe quoque uſus fuerat ſubinde, quum gloriaretur fœminam Lacænam fumum non vidiſſe hoſtilem. Fertur Antalcidas quoque Athenienſi cuidam de virtute ſecum ambigenti, quum dixiſſet ille, Atqui nos ſæpe à Cephiſo vos fugavimus, occurriſſe, Nos vero ab Eurota vos nunquam. Argivo item reſpondit quidam ex obſcurioribus Spartiatis, quum ille dixiſſet, Multi in Argolide veſtrates jacent: At veſtras in Laconia jacet nemo.

Tunc autem Antalcidam, qui Ephorus erat, fama eſt liberos præ metu clam in Cytheram deportaſſe. At Ageſilaus, quum aggrederentur amnem tranſmittere hoſtes, atque ad urbem perrumpere, deſertis cæteris partibus pro mediis & editioribus inſtruxit aciem. Eurotas tunc ob præcedentes nives longe copioſiſſimam vim aquæ vehebat, undaque Thebanis ex gelu quam ex aſperitate moleſtior duriorque erat tranſitu. Incedentem in prima acie oſtenderunt quidam Epaminondam

Age-

τῷ Ἀγησιλάῳ· κἀκεῖνος, ὥς λέγεται, πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐτῷ, καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν, οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μόνον εἶπεν, ὦ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου. ἐπεὶ δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχην συνάψαι καὶ στῆσαι τρόπαιον, οὐκ ἴσχυσεν ἐξαγαγεῖν οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀναζεύξας, πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν· ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῶν πάλαι τινὲς ὑπούλων καὶ πονηρῶν, ὡς διακόσιοι, συστραφέντες, κατελάβοντο τὸ Ἰσσώριον, οὗ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν ἐστιν, εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον. ἐφ᾽ οὓς βουλομένων εὐθὺς ὠθεῖσθαι τῶν Λακεδαιμονίων, φοβηθεὶς τὸν νεωτερισμὸν ὁ Ἀγησίλαος, ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν· αὐτὸς δὲ ἐν ἱματίῳ καὶ μεθ᾽ ἑνὸς οἰκέτου προσῄει βοῶν, ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ προστάγματος αὐτούς· οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεῦσαι συνελθεῖν, οὐδὲ πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δείξας ἕτερον τόπον) τοὺς δὲ ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἥσθησαν, οἰόμενοι λανθάνειν· καὶ διαστάντες ἐπὶ τοὺς τόπους, οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν, ἀπεχώρουν. ὁ δὲ τὸ μὲν Ἰσσώριον εὐθὺς μεταπεμψάμενος ἑτέρους κατέσχε· τῶν δὲ συστάντων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκα τινὰς συλλαβὼν, νυκτὸς ἀπέκτεινεν. ἄλλη δὲ μείζων ἐμηνύθη συνωμοσία καὶ σύνοδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν, ἐπὶ πράγμασι νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων· οὓς καὶ κρίνειν ἄπορον ἦν ἐν ταραχῇ τοσαύτῃ, καὶ περιορᾷν ἐπιβουλεύοντας. ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν ἐφόρων βουλευσάμενος ὁ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς δίχα δίκης τεθανατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὅπλα περιοίκων καὶ εἱλώτων ἀπε-

Ageſilao, qui (ut fama tenet) perdiu illum intuitus, aciemque ab eo nuſquam deflectens, hoc unum dixit, O hominem magnificum! Quum contenderet autem in urbe Epaminondas pugnam conſerere & trophæum excitare, non valuit elicere neque excitare Ageſilaum. Itaque movit retro ab urbe exercitum, & agrum depopulatus eſt. Lacedæmone vero quidam jampridem pravos ſubdoloſque animos gerentes ad ducentos globo facto occupant Hiſſorium, (Dianæ id templum eſt) munitum & difficilem expugnatu locum. In quos irruere quum extemplo Lacedæmonii vellent, veritus Ageſilaus ſeditionem, imperat reliquis ut quieſcant. Ipſe pallio amictus & uno comitatus ſervo accedit clamans, ſecus eos edictum accepiſſe. Neque enim huc coire neque omnes ſe juſſiſſe, ſed partim illuc, oſtendens alium locum, partim aliam in partem urbis. Quo audito læti iſti ſuumque facinus latere rati, diſtracti ad loca quæ ille demonſtraverat, diſcedunt. Hiſſorio Ageſilaus illico accitos alios impoſuit. Ex illis qui conſpiraverant, ad quindecim corripuit & nocte necavit. Major inde detecta conjuratio, & conciliabulum civium Spartiatarum ad res novandas clam in certas ædes coeuntium, quod & judicio perſequi tanto in motu, & connivere inſidiantibus anceps erat. Quare deliberatione cum Ephoris habita, Ageſilaus & hos quoque indicta cauſa occidit, quum ſupplicium de Spartiate ante eam diem, niſi audito, nullo ſumptum fuiſſet. Quia vero multi accolæ & Ilotæ quos centuriaverant in ordi-

ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρεῖχεν, ἐδίδαξε τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ἐπιφοιτᾶν ταῖς στιβάσι, καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύπτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι, χειμώνων γενομένων, καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀρξαμένων ἀπιέναι καὶ διαρρεῖν ἀτάκτως· οἱ δὲ, τρεῖς μῆνας ἐμμεμενηκότας ὅλους, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς χώρας διαπεπορθηκότας. Θεόπομπος δέ φησιν, ἤδη τῶν Βοιωταρχῶν ἐγνωκότων ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φρίξον ἄνδρα Σπαρτιάτην, παρὰ Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν· ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πράττουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον παρὰ τῶν πολεμίων προσπεριγενέσθαι.

Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ ἄλλοι, μόνος δὲ Θεόπομπος ᾔσθετο. τοῦ δὲ σωθῆναι τὴν Σπάρτην τότε, πάντες αἴτιον ὁμολογοῦσι γενέσθαι τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλονεικίας καὶ φιλοτιμίας ἀποστὰς, ἐχρήσατο τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῶς. οὐ μέντοι τήν γε δύναμιν καὶ τὴν δόξαν ἐδυνήθη τῆς πόλεως ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ πτώματος· ἀλλ' ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δὲ ἀκριβεῖ καὶ κατησκημένῃ κεχρημένου διαίτῃ πάντα τὸν χρόνον, ἁμαρτία μία καὶ ῥοπὴ τὴν πᾶσαν ἔκλινεν εὐτυχίαν τῆς πόλεως, οὐκ ἀλόγως. πρὸς γὰρ εἰρήνην καὶ ἀρετὴν καὶ ὁμόνοιαν ἄριστα συντεταγμένῳ πολιτεύματι προσάγοντες ἀρχὰς καὶ δυναστείας βιαίους, ὧν οὐδενὸς ἡγεῖτο δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὁ Λυκοῦργος, ἐσφάλησαν.

ordines militares, ex urbe transfugiebant ad hoſtes, quod quidem conſternationis magnæ erat cauſa: apparitoribus ſuis præcepit ut toros diluculo adirent, atque arma eorum qui transfugerant, auferrent, reconderentque, quo numerus in occulto eſſet. Signa moviſſe ex Laconia Thebanos, alii hyeme ſuperveniente compulſos & incipientibus incondite digredi & dilabi Arcadibus aſſerunt: pars tres ſolidos menſes fuiſſe illic moratos, fineſque pene omnes evaſtaſſe. Theopompus autor eſt, quum jam Bœotarchæ moliri inde conſtituiſſent, Phrixum Spartiatem eos adiiſſe, mercedemque ab Ageſilao deportandi exercitus decem talenta attuliſſe: ita exequentibus jampridem quæ ſtatuerant ſuppeditatum inſuper ab hoſtibus viaticum.

Id ego haud ſcio qua ratione fefellerit alios, ſolus autem reſciverit Theopompus. Enimvero tunc incolumem ſtetiſſe Spartam omnes aſcribendum fatentur Ageſilao: quod ab inſitis ſibi vitiis diſcedens, pervicacia & ambitione, ſecuritati in rebus agendis ſtuduerit. Potentiam tamen atque autoritatem civitatis nequivit ex illa ruina excitare: ſed ſicut corporis ſalubris, quod victu nimium exquiſito & exacto eſt aſſidue uſum, unum peccatum & momentum felicitatem civitatis totam inclinavit: neque immerito. Siquidem reipub. ad otium, virtutem & concordiam optime inſtitutæ quia imperia & potentatus adhibuerant violentos, quorum nullo arbitratus erat opus eſſe civitati ad beatam vitam Lycurgus, collapſi

σαν. αὐτὸς οὖν ὁ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς στρατείας ἀπειρήκει διὰ τὸ γῆρας· Ἀρχίδαμος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὴν ἐκ Σικελίας ἥκουσαν παρὰ τοῦ τυράννου βοήθειαν ἔχων, ἐνίκησεν Ἀρκάδας τὴν λεγομένην ἄδακρυν μάχην. οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συχνοὺς δὲ τῶν ἐναντίων ἀνεῖλεν. αὕτη μάλιστα τὴν ἀσθένειαν ἤλεγξεν ἡ νίκη τῆς πόλεως. πρότερον μὲν γὰρ οὕτω συνήθες ἡγοῦντο καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι, τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς Θεοῖς, πλὴν ἀλεκτρυόνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει, μήτε μεγαληγορεῖν τοὺς ἀγωνιζομένους, μήτε ὑπερχαίρειν τοὺς πυθομένους. ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γινομένης, ἣν Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φράσαντι τὴν νίκην οἱ ἄρχοντες ἐκ φιδιτίου κρέας ἔπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο δὲ οὐδέν. τότε δὲ τῆς μάχης ἀγγελθείσης, καὶ τοῦ Ἀρχιδάμου προσιόντος, οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτός τε ὁ πατὴρ ἀπήντα δακρύων ὑπὸ χαρᾶς, καὶ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἀρχεῖα· τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν ποταμὸν κατῄει, τάς τε χεῖρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεωσμένης τὰ παρ' ἀξίαν ὀνείδη τῆς Σπάρτης, καὶ λαμπρὸν αὖθις ἐξ ἀρχῆς τὸ φῶς ὁρώσης. ἐπεὶ πρότερόν γε φασὶν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας, αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἔπταισαν.

Οἰκιζομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων, διαμάχεσθαι μὲν οὐκ ἐτόλμων, οὐδὲ κωλύειν ἐδύναντο· χαλεπῶς δὲ καὶ βαρέως πρὸς τὸν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν οὔτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάσσονα, ἀλλὰ καὶ πρωτεύου-

σαν

ſunt. Porro ipſe quidem ob gravem jam ætatem Ageſilaus belli munera abdicaverat. Filius ejus Archidamus, accepto ex Sicilia a tyranno auxilio, Arcadas victoria illa appellata incruenta profligavit. Nam nemine de ſuis deſiderato magnam ſtragem dedit hoſtium. Detexit præcipue hæc victoria civitatis illius imbecillitatem. Ante enim uſque adeo uſitatum ducebant & competens ipſis opus, vincere hoſtes, ut nec immolarent victoriæ cauſa in urbe Diis, præterquam gallum gallinaceum, nec gloriarentur milites, nec exultarent qui audiebant. Immo vero commiſſa ad Mantineam pugna, quam deſcripſit Thucydides, primo victoriæ nuntio magiſtratus, quod læta attuliſſet, carnes ex convivio, prætcrea nihil miſere. At hoc nuntiato conflictu, ad Archidami reditum ſe continuit nemo: ſed primus pater manantibus gaudio lacrymis obviam ei proceſſit, & ſecundum illum magiſtratus. Senes mulieresque frequentes ad amnem deſcenderunt, manus ad cœlum porrigentes, Deoſque cientes, quaſi indignas maculas eluiſſet Sparta, clarumque denuo lumen oculis hauriret: quando ante eam diem referunt nec viros ſuſtinuiſſe uxores ſuas contueri, offenſionum ſuarum rubore.

Quum reſtitueret Epaminondas Meſſenem, confluerentque ad eam undique veteres cives, decernere prœlio non audebant, neque valebant prohibere. Indignabantur vero, & infenſi Ageſilao erant, quod regionem nec amplitudine Laconica anguſtiorem, & vero etiam

longe

σαν ἀρετῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχοντες, καὶ καρπούμενοι χρόνον τοσοῦτον, ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. διὸ καὶ προτεινομένην ὑπὸ τῶν Θηβαίων τὴν εἰρήνην ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. μὴ βουλόμενος δὲ τῷ λόγῳ προέσθαι τοῖς ἔργῳ κρατοῦσι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλονεικῶν, ἐκείνην μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ τὴν Σπάρτην προσαπέβαλε καταστρατηγηθείς. ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὖθις ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων, καὶ μετεπέμποντο τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἐξεστρατευμένον μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ προσιόντα, λαθὼν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέζευξε νυκτὸς ἐκ Τεγέας, ἄγων ἐπ' αὐτὴν τὴν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε, παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον, ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησὶ, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητός τινος, ἐξαγγείλαντος τῷ Ἀγησιλάῳ, ταχὺ προπέμψας ἱππέα τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσοντα, μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέβαινον τὸν Εὐρώταν, καὶ προσέβαλλον τῇ πόλει, μάλα ἐῤῥωμένως τοῦ Ἀγησιλάου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμύνοντος. οὐ γὰρ, ὡς πρότερον, ἀσφαλείας ἑώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύσας, οὐδὲ χρησάμενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου· τὴν πόλιν ἐξαρπάσας, καὶ στήσας τρόπαιον, καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποδιδόντας· ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον ὑπερηφάνως, τῇ τε ῥώμῃ τῆς ψυχῆς

longe totius Græciæ felicitate primam, quam tenuerant & tanto uſurpaverant ſpatio, ſub ejus regno amiſiſſent. Atque hinc oblatam a Thebanis pacem non accepit Ageſilaus. Qui quum permittere verbo agrum illum re obtinentibus nollet, ſed de eo altercaretur, cum illum non recepit, tum Lacedæmonem inſuper pene amiſit arte bellica circumventus. Poſtquam enim Mantinei iterum a Thebanis defecerunt & acciverunt Lacedæmonios, Epaminondas, ubi Ageſilaum reſcivit cum infeſto exercitu ab urbe profectum accedere, imprudentibus Mantineis, nocte ex Tegea vaſis conclamatis in ipſam movit Lacedæmonem: ac nihil propius factum eſt, quam ut præterlatus alia via Ageſilaum vacuam caperet urbem. Verum quum Euthynus Theſpienſis, ut Calliſthenes tradit, ut Xenophon, Cretenſis quidam Ageſilao rem enuntiaſſet, præmiſſo propere equite ſignificavit rem civibus, nec multo poſt ipſe eſt urbem ingreſſus. Poſt aliquanto Thebani ſuperato Eurota urbem oppugnavere, fortiſſime & ſupra ætatem propugnante Ageſilao. Neque enim ſecuritati, ut ante, & cautioni videbat locum eſſe, ſed magis deſperationi & audaciæ. Quibus ſuperiori tempore nunquam fretus vel uſus, his in præſentia ſolis propulſavit periculum, atque erepta ex Epaminondæ manibus urbe, trophæoque excitato, pueris & fœminis oſtendit optima nutrimentorum præmia patriæ Lacedæmonios perſolvere. Inſpexerunt inter primos inſigniter certantem Archidamum, qui ani-

ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώματος ὀξέως ἐπὶ τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέοντα διὰ τῶν στενωπῶν, καὶ πανταχοῦ μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις· Ἰσάδαν δὲ τὸν Φοιβίδου υἱὸν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις θέαμα φανῆναι καλὸν καὶ ἀγαστόν. ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπὴς τὸ εἶδος, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὥραν δὲ, ἐν ᾗ τὸ ἥδιστον ἀνθοῦσιν ἄνθρωποι παριόντες εἰς ἄνδρας ἐκ παίδων, εἶχε· γυμνὸς δὲ καὶ ὅπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων, λίπα χρισάμενος τὸ σῶμα, καὶ τῇ μὲν ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος, ἐξήλατο τῆς οἰκίας, καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος, ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο, παίων τὸν προστυχόντα καὶ καταβάλλων. ἐτρώθη δὲ ὑπ' οὐδενὸς, εἴτε Θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτὸν, εἴτε μεῖζόν τι καὶ κρεῖττον ἀνθρώπου φανεὶς τοῖς ἐναντίοις. ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτὸν, εἶτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὅπλων διακινδυνεύειν ἐτόλμησεν.

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις περὶ τὴν Μαντίνειαν ἐμαχέσαντο, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ἤδη κρατοῦντα τῶν πρώτων, ἔτι δὲ ἐγκείμενον καὶ κατασπεύδοντα τὴν δίωξιν, Ἀντικράτης Λάκων ὑποστὰς ἔπαισε, δόρατι μὲν, ὡς Διοσκουρίδης ἱστόρηκε· Λακεδαιμόνιοι δὲ Μαχαιρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικράτους καλοῦσιν, ὡς μαχαίρᾳ πατάξαντος. οὕτω γὰρ ἐθαύμασαν καὶ ὑπερηγάπησαν αὐτὸν φόβῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψηφίσασθαι, τῷ γένει δὲ ἀτέλειαν, ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἔχει Καλλικράτης, εἷς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων. μετὰ δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον

τοῦ

animi vi & corporis agilitate citate per vias eo ubi laboraoatur in pugna pervolavit, omnibuſque locis hoſti cum paucis ſe objecit. Iſadam etiam Phœbidæ filium hoſtibus, nedum civibus, præclarum aiunt viſum & admirandum ſpectaculum: quippe corporis erat eximia forma & proceritate; ætate, qua gratiſſime efflorescunt homines, quum ex pueris tranſeunt in viros. Nudus autem, quibus tegeret ſe, tum armis tum veſtibus, quum unxiſſet corpus oleo, una manu lanceam, altera gladium tenens projecit ſe in publicum. Via per medios facta pugnantes, conjecit ſe inter hoſtes, obvium quemque feriens & proſternens. Vulneratus fuit a nemine, ſive Deus ob virtutem tutelam ejus egit, ſive amplior homine & auguſtior hoſtibus eſt viſus. Hujus rei gratia Ephoros fama eſt corona eum donaſſe: mox, quod ſine armis fuiſſet decertare auſus, mille drachmarum mulctam ei dixiſſe.

Paucis poſt diebus ad Mantineam dimicatum eſt. Ibi Epaminondam dum prima jam acie fuſa inſtat atque urget conſectationem hoſtium, Anticrates Lacon excipiens lancea (ut ſcriptum reliquit Dioſcorides) ferit. Verum Lacedæmonii Machærionas etiam hac ætate Anticratis nepotes nominant, quod percuſſerit illum machæra. Adeo enim eum ſuſpexere & amplexi ſunt præ vivi formidine Epaminondæ, ut honores illi ac præmia decernerent, & ſtirpi ejus immunitatem: quam noſtra quoque memoria Callicrates obtinet unus ex Anticratis ſobole. Sub prœlium & lethum

E-

τοῦ Ἐπαμεινώνδου, γενομένης εἰρήνης τοῖς Ἕλλησι πρὸς αὐτοὺς, ἀπήλαυνον οἱ περὶ τὸν Ἀγησίλαον τοῦ ὅρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν οὐκ ἔχοντας. ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο, καὶ τοὺς ὅρκους ἐλάμβανον παρ᾽ αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἦν, ἐλπίζουσιν ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. βίαιος οὖν ἐδόκει καὶ ἀτενὴς καὶ πολέμων ἄπληστος ὁ Ἀγησίλαος εἶναι, τὰς μὲν κοινὰς διαλύσεις πάντα τρόπον ὑπορύττων καὶ ἀναβάλλων, πάλιν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκαζόμενος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις, καὶ δανείζεσθαι καὶ συνερανίζεσθαι, δέον ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς τοῦτο περιήκοντι τοῦ καιροῦ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύτην γενομένην ἀφεικότα, καὶ πόλεις καὶ γῆν καὶ θάλατταν, ὑπὲρ τῶν ἐν Μεσσήνῃ κτημάτων καὶ προσόδων σφαδάζειν.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἠδόξησε, Τάχῳ τῷ Αἰγυπτίῳ στρατηγῷ ἐπιδοὺς ἑαυτόν. οὐ γὰρ ἠξίουν ἄνδρα τῆς Ἑλλάδος ἄριστον κεκριμένον, καὶ δόξης ἐμπεπληκότα τὴν οἰκουμένην, ἀποστάτῃ βασιλέως ἀνθρώπῳ βαρβάρῳ χρῆσαι τὸ σῶμα, καὶ τοὔνομα καὶ τὴν δόξαν ἀποδόσθαι χρημάτων, ἔργα μισθοφόρου καὶ ξεναγοῦ διαπραττόμενον. εἰ γὰρ ὑπὲρ ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ πᾶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶμα κατακεκομμένος, ἐκείνην αὖθις ἀνεδέξατο τὴν καλὴν καὶ περίβλεπτον ἡγεμονίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλήνων ἐλευθερίας, οὐ πάμπαν ἄμεμπτον εἶναι τὴν ὥραν καὶ τὴν φιλοτιμίαν. τοῦ γὰρ καλοῦ καὶ καιρὸν δεῖ οἰκεῖον εἶναι καὶ ὥραν, μᾶλλον δὲ ὅλως τὰ καλὰ τῶν αἰσχρῶν τῷ μετρίῳ διαφέρειν. οὐ

μὴν

Epaminondæ, pace inter Græcos ſancita, a jurejurando Ageſilaus Meſſenios, quaſi oppido carerent, ſummovit: quos ubi cæteri omnes admiſere, & ſacramentum ab iis accepere, diſceſſerunt à fœdere Lacedæmonii, ſolique in armis ſpe Meſſenem recipiendi manſere. Quare violento ingenio & præfracto habitus eſt & belli inſatiabili cupiditate Ageſilaus, qui commune fœdus omnibus nervis interpellaret prolataretque: ex altera parte ob rei pecuniariæ difficultatem ſolicitare amicos urbanos, æs alienum accipere, & cogere à civibus neceſſe haberet pecuniam; quum oportuiſſet illis ſe malis extricare, quando eo tempus reciderant, nec quum totum imperium, quod fuerat tam grande terra marique, urbeſque de manibus emiſiſſet, de poſſeſſionibus & vectigalibus diſcruciari Meſſenicis.

Longe etiam gravius improbatus eſt, quod duci Ægyptio ſe Tacho dedidiſſet. Indignum enim cenſuerunt illum virum, qui totius Græciæ numerabatur primus, laudibuſque ſuis orbem terræ impleverat, homini barbaro, qui defecerat à rege, corpus ſuum commodare, nomenque & gloriam addicere argento, munus obeuntem mercenarii, ac militum ducis conductitiorum. Quod ſi ille qui annis major octoginta erat, & corpore vulneribus conciſo, honeſtam illam denuo pro Græciæ libertate & inclitam ſuſcepiſſet provinciam; haud vacaret undequaque reprehenſione intempeſtiva id ætatis ambitio ejus. Honeſti enim etiam tempus congruum & ætatem decet eſſe. Quinimo diſtant ſolo modo a turpibus honeſta. Ho-

rum

μὴν ἐφρόντιζε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲ ᾤετο παρ' ἀξίαν εἶναι λειτούργημα δημόσιον οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάξιον ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει, καὶ καθῆσθαι περιμένοντα τὸν θάνατον. ὅθεν ἀθροίσας μισθοφόρους, ἀφ' ὧν ὁ Τάχως αὐτῷ χρημάτων ἔπεμψε, καὶ πλοῖα πληρώσας ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Σπαρτιάτας, ὡς πρότερον. ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εὐθὺς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν ἡγεμόνων καὶ διοικητῶν ἐβάδιζον ἐπὶ ναῦν, θεραπεύοντες αὐτόν. ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων σπουδή τε μεγάλη καὶ προσδοκία διὰ τοὔνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἀγησιλάου· καὶ συνετρόχαζον ἅπαντες ἐπὶ τὴν θέαν. ὡς δὲ ἑώρων λαμπρότητα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν, ἄνθρωπον δὲ πρεσβύτην κατακείμενον ἔν τινι πόᾳ παρὰ τὴν θάλασσαν, εὐτελῆ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα, τραχὺ καὶ φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γελωτοποιεῖν ἐπῄει· καὶ λέγειν ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μυθολογούμενον, ὠδίνειν ὄρος, εἶτα μῦν ἀποτεκεῖν. ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀτοπίαν ἐθαύμασαν, ὅτε ξενίων προσκομισθέντων καὶ προσαχθέντων, ἄλευρα μὲν καὶ μόσχους καὶ χῆνας ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμματα καὶ μύρα διωθεῖτο· καὶ βιαζομένων λαβεῖν καὶ λιπαρούντων, ἐκέλευσε τοῖς εἵλωσι διδόναι κομίζοντας. τῇ μέντοι στεφανωτρίδι βίβλῳ φησὶν αὐτὸν ἡσθέντα Θεόφραστος, διὰ τὴν λιτότητα τῶν στεφάνων, αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ὅτε ἀπέπλει παρὰ τοῦ βασιλέως.

Τότε δὲ συμμίξας τῷ Τάχῳ παρασκευαζομένῳ πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ ὥσπερ ἤλπιζεν, ἁπάσης στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μι-

rum tamen morabatur Ageſilaum nihil, neque præter dignitatem ullum munus publicum, at ſocordem domi vitam exigere, & reſidem exſpectare mortem, id potius arbitrabatur ſe indignum. Itaque eo ſtipendio quod ſibi miſerat Tachus, mercenarium militem conſcripſit, completiſque navibus atque adjunctis conſiliariis Spartianis, ut ante, triginta, vela fecit. Ut in Ægyptum eſt delatus, mox principes præfectorum & procuratorum regiorum ei honoris cauſa occurrerunt deſcendenti. Fuit item aliorum Ægyptiorum ob Ageſilai nomen & claritudinem ingens ſtudium & exſpectatio, concurreruntque ad eum ſpectandum cuncti. Ut vero ſplendorem vel apparatum circa eum nullum conſpexere, tantum ſenem in herba ad littus decumbentem, incomptum corpore & puſillum, horrido & obſoleto amictum pallio, libuit illis irridere eum & illudere, atque dicere hanc illam demum fabulam eſſe, Parturire montem, mox murem naſci. Multo magis etiam inſulſitatem ejus ſunt mirati, quum hoſpitalibus muneribus allatis & adductis, farinam, vitulos, & anſeres accepit: bellaria, cupedias, unguenta rejecit. Quum illi inſtarent precarenturque ut admitteret ea, ad Ilotas ferri ea atque his juſſit dari. Papyro coronaria tamen delectatum ob coronarum ſimplicitatem ſcribit Theophraſtus, eamque in diſceſſu petiiſſe & accepiſſe ab rege.

Ibi, poſtquam cum Tacho ſe in belli apparatu occupato conjunxit, non pro ſpe ſua totius exercitus ad eum delatum imperium eſt, ſed

μισθοφόρων μόνων· τοῦ δὲ ναυτικοῦ, Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος, ἡγεμὼν δὲ συμπάντων αὐτὸς ἦν ὁ Τάχως. καὶ τοῦτο πρῶτον ἠνίασε τὸν Ἀγησίλαον· ἔπειτα τὴν ἄλλην ἀλαζονείαν καὶ κενοφροσύνην τοῦ Αἰγυπτίου βαρυνόμενος ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέπλευσεν ἐπὶ τοὺς Φοίνικας αὐτῷ, παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν φύσιν ὑπείκων καὶ καρτερῶν, ἄχρις οὗ καιρὸν ἔλαβε. Νεκτάναβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τῷ Τάχῳ, καὶ μέρος ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ τῆς δυνάμεως, ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀναγορευθεὶς, διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ἀξιῶν αὐτῷ βοηθεῖν. τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν παρεκάλει, μεγάλας ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς. αἰσθομένου δὲ ταῦτα τοῦ Τάχω, καὶ τραπομένου πρὸς δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐπειρᾶτο καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Τάχω πείθων καὶ παραμυθούμενος κατέχειν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶπεν, ὅτι σοὶ μὲν, ὦ Χαβρία, κατὰ σεαυτὸν ἀφιγμένῳ, χρῆσθαι τοῖς σεαυτοῦ λογισμοῖς ἔξεστιν· ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰγυπτίοις στρατηγός. οὔκουν ἂν ἔχοιμι καλῶς οἷς ἐπέμφθην σύμμαχος πολεμεῖν, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ πατρὶς κελεύσῃ. ταῦτα δ' εἰπὼν ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄνδρας, οἳ τοῦ μὲν Τάχω κατηγορεῖν, ἐπαινέσεσθαι δὲ τὸν Νεκτάναβιν ἔμελλον. ἔπεμψαν δὲ κἀκεῖνοι, δεόμενοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος γεγονὼς καὶ φίλος, ὁ δὲ, ὡς εὔνους καὶ προθυμότερος περὶ τὴν πόλιν ἐσόμενος. ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι, τοῖς μὲν Αἰγυπτίοις ἀπεκρίναντο φανερῶς, Ἀγησιλάῳ περὶ τούτων μελήσειν· ἐκείνῳ δὲ ἀπέστειλαν, ὁρᾶν κελεύοντες ὅπως πράξῃ τὸ τῇ Σπάρ-

τῃ

ſed mercenariorum tantum, claſſi autem Chabrias Athenienſis eſt præfectus, ſummæ vero rerum ipſe præfuit Tachus. Id primum Ageſilaum male habuit. Deinde reliqua Ægyptii inſolentia & vanitate fatigatus, ferre tamen eam cogebatur, ac comitatus eſt navigantem in Phœniciam, præter dignitatem ſuam & ingenium obſecundans illi, atque imperans ſibi, dum eſt ei oblata occaſio. Nectanabis enim Tachi patruelis, qui partem copiarum ductabat, defecit ab eo, ac rex ab Ægyptiis renuntiatus, miſſis ad Ageſilaum legatis petiit ut ſibi veniret auxilio. Idem egit apud Chabriam, magna præmia utrique oſtendens. Ea quum Tachus odoratus præberet ſe illis ſupplicem, Chabrias Ageſilaum conſolando & leniendo retinere in amicitia Tachi ſtuduit. Cui Ageſilaus, Tibi Chabria, inquit, qui ſponte tua huc veniſti, tuo utendi conſilio facultas eſt: ego a patria datus ſum Ægyptiis dux. Quare improbe fecero, ſi ad quos miſſus ſocios ſum, hos impugnem, niſi aliud imperet patria. Ita fatus certos Spartam ablegavit, qui Tachum inſectarentur & commendarent Nectanabim. Miſerunt illi quoque oratum Lacedæmonios: hic ut jampridem ſocius & amicus; ille ut ſtudioſum ſe & promptiorem erga civitatem Lacedæmoniorum præbiturus. Lacedæmonii auditis Ægyptiis propalam reſponderunt, Ageſilao eam rem curæ fore: cæterum illi per literas mandaverunt, ageret quod e

re-

τῇ συμφέρειν. οὕτω δὴ λαβὼν τοὺς μισθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος, ἀπὸ τοῦ Τάχω μετέστη πρὸς τὸν Νεκτάναβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου πράγματος παρακαλύμματι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος χρησάμενος. ἐπεὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως ἀφαιρεθείσης, τὸ δικαιότατον ὄνομα τῆς πράξεως ἦν προδοσία. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς πατρίδος συμφέροντι διδόντες, οὔτε μανθάνουσιν οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο, πλὴν ᾧ τὴν Σπάρτην αὔξειν νομίζουσιν.

Ὁ μὲν οὖν Τάχως ἐρημωθεὶς τῶν μισθοφόρων ἔφυγεν, ἐκ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπανίσταται τῷ Νεκτανάβιδι, βασιλεὺς ἀναγορευθείς· καὶ συναγαγὼν δέκα μυριάδας, ἐπήει. θαρσύνοντος δὲ τοῦ Νεκτανάβιδος τὸν Ἀγησίλαον, καὶ λέγοντος ὅτι πολλοὶ μέν εἰσιν οἱ πολέμιοι, μιγάδες δὲ καὶ βάναυσοι, καὶ δι' ἀπειρίαν εὐκαταφρόνητοι· καὶ μὴν οὐ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν, ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν φοβοῦμαι καὶ τὴν ἀμαθίαν, ὡς δυσεξαπάτητον. αἱ γὰρ ἀπάται τὸ παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς πρὸς ἄμυναν ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι τρεπομένοις· ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μηδὲ ὑπονοῶν μηδὲν, οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λαβὴν, ὥσπερ οὐδὲ τῷ παλαίοντι ῥοπὴν, ὁ μὴ κινούμενος. ἐκ τούτου καὶ ὁ Μενδήσιος ἔπεμπε πειρῶν τὸν Ἀγησίλαον. ἔδεισεν οὖν ὁ Νεκτάναβις, καὶ κελεύοντος αὐτοῦ διαμάχεσθαι τὴν ταχίστην, καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπείρους ἀγῶνος, πολυχειρίᾳ δὲ περιελθεῖν καὶ περιταφρεῦσαι, καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυναμένους, ἔτι μᾶλλον ἐν ὑποψίᾳ καὶ φόβῳ γενόμενος πρὸς αὐτὸν, ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν

repub. foret. Ita abductis mercede militantibus Ageſilaus tranſiit a Tacho ad Nectanabim, abſurdo & indigno facinori commodum prætexens patriæ: quando hoc quidem velamento detracto nomen iſtius facti veriſſimum erat proditio. Lacedæmonii autem primam honeſti partem reipub. rationibus tribuentes, neque diſcunt neque ſciunt quicquam juſti, niſi quod amplificaturum Spartam putant.

Ita deſertus a mercenario milite Tachus, fugæ ſe mandavit. Inde alius Mendeſius rex declaratus inſurrexit in Nectanabim, contractiſque centum hominum millibus infeſtus imminebat. Ageſilaus, quum Nectanabis eum confirmaret, allegaretque numeroſos quidem hoſtes eſſe, ſed collectitios & opifices, atque ut tyrones floccipendendos, at non horum numerum, inquit, horreo, verum ruditatem & inſcitiam, ut quæ impoſturis non ſit opportuna: quippe doli hos, qui ſuſpicaces & prævidentes moliuntur occurrere, præter opinionem circumveniunt: nihil qui prævidet, neque ſuſpicatur, hic non dat captanti anſam; ſicut nec luctanti momentum ille qui ſtat immotus. Hinc Mendeſius quoque per legatos Ageſilaum ſolicitavit. Unde cœpit Nectanabis metuere. Atque ubi ille quam primum fuit autor ut prœlio decerneret, nec diuturnitate cum hominibus bellaret, qui eſſent quidem belli rudes, ſed multitudine circumvenire, circumvallare, prævertere multa & præoccupare valerent: multo magis eum ſuſpectans & formidans, in urbem ſeceſſit

πόλιν εὐερκῆ καὶ μέγαν ἔχουσαν περίβολον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν ἀπιστούμενος, καὶ βαρέως ἔφερεν· αἰσχυνόμενος δὲ καὶ πάλιν μεταστῆναι πρὸς τὸν ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν ἄπρακτος, ἠκολούθησε, καὶ συνεισῆλθεν εἰς τὸ τεῖχος.

Ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ περιταφρευόντων τὴν πόλιν, αὖθις αὖ δείσας τὴν πολιορκίαν ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι, καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα συμπροθυμουμένους εἶχεν· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ χωρίῳ σῖτος. ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἐῶν, ἀλλὰ κωλύων, ἤκουε μὲν ἔτι μᾶλλον κακῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως. ἔφερε δὲ πρᾳότερον ἤδη τὰς διαβολάς, καὶ προσεῖχε τῷ καιρῷ τοῦ στρατηγήματος. ἦν δὲ τοιόνδε. τάφρον ἔξωθεν ἀνῆγον οἱ πολέμιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν, ὡς παντάπασιν ἀποκλείσοντες αὐτούς. ὡς οὖν ἐγγὺς ἦσαν αἱ τελευταὶ τοῦ ὀρύγματος, ἀπαντῶντος αὐτῷ καὶ περιιόντος ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν, ἑσπέραν ἀναμείνας γενέσθαι, καὶ κελεύσας ἐξοπλίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, ἔλεγεν ἐλθὼν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὦ νεανία, καιρὸς οὗτός ἐστιν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι μὴ βουλόμενος, οὐκ ἔφραζον πρὶν ἐλθεῖν. ἐπεὶ δὲ ὑμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ διὰ τῶν χειρῶν παρεσκευάκασι, τοσαύτην ὀρυξάμενοι τάφρον, ἧς τὸ μὲν ἐξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδών ἐστι τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλεῖπον ἡμῖν δίδωσιν ἴσῳ καὶ δικαίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε, νῦν προθυμηθεὶς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενέσθαι, καὶ μεθ' ἡμῶν ἐπισπώμενος δρόμῳ, σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὴν στρατιάν. ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν

κατ

ceſſit firmis & amplis loricatam mœnibus. Indignatus eſt Ageſilaus fidem ſibi non haberi, idque tulit moleſte: ſed quia erubeſcebat alteram de integro defectionem inire, & re nulla geſta diſcedere, ſequutus illum eſt, & cum eo incluſit ſe muris.

Ingruentibus hoſtibus, urbemque circumvallantibus, timens denuo obſidionem Ægyptius, ſtatuit prœlio decernere. Idem flagitantes habebat Græcos, quia difficultas annonæ in oppido erat. Quod ubi non permiſit Ageſilaus, ſed impedivit, multo jam pejus quam nuper apud Ægyptios audivit, ac proditor regis appellatus eſt. Ferebat tamen jam æquiore animo calumnias, intentuſque in occaſionem erat doli nectendi. Is fuit hujuſcemodi: Foſſam hoſtes foris altam circumducebant muro, ut undequaque eos includerent. Ubi foſſæ in ſe recurrentis & ambientis in orbem oppidum pene conjunctæ extremitates fuerunt, exſpectavit tenebras; juſſiſque arma capere Græcis profectus ad Ægyptium, Tempus adoleſcens, inquit, ſalutis hoc eſt: quod ego, ne corrumperem id, non ante declaravi quam veniſſet. Quia vero ipſi nobis hoſtes ſuis manibus ſecuritatem paraverunt tanta ducta foſſa, cujus quod eſt abſolutum, illorum eſt multitudini obſtaculo, quod eſt intermiſſum copiam faciet pari numero & juſto modo cum iis dimicandi: Age nunc, præſta te virum fortem, noſque curſu ſequens ſerva temetipſum & exercitum. Neque enim

frons

κατὰ στόμα τῶν πολεμίων οὐχ ὑπομενοῦσιν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν. ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάναβις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δεινότητα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὅπλα, καὶ προσπεσὼν, ἐτρέψατο ῥᾳδίως τοὺς ἀντιστάντας. ὡς δὲ ἅπαξ ἔλαβε πειθόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάναβιν ὁ Ἀγησίλαος, αὖθις ἐπῆγε τὸ αὐτὸ στρατήγημα, καθάπερ πάλαισμα τοῖς πολεμίοις. τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ ὑπάγων, τὰ δὲ ἀντιπεριχωρῶν, ἐμβάλλει τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρυχα βαθεῖαν ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς παραρρέουσαν. ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας, καὶ καταλαβὼν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος, ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχομένους τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔχοντας περιδρομὴν καὶ κύκλωσιν. ὅθεν οὐ πολὺν χρόνον ἀντιστάντες ἐτράποντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ φεύγοντες ἐσκεδάσθησαν καὶ διερρύησαν.

Ἐκ δὲ τούτου καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ φιλοφρονούμενος, ἐδεῖτο μεῖναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ᾽ αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. ὁ δὲ ὥρμητο πρὸς τὸν οἴκοι πόλεμον, εἰδὼς χρημάτων δεομένην τὴν πόλιν καὶ ξενοτροφοῦσαν. προύπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα τιμὰς καὶ δωρεὰς, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. χειμῶνος δὲ ὄντος, ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ, καὶ παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἔρημον κομισθεὶς, ὃ καλοῦσι Μενελάου λιμένα, ἀποθνήσκει· βιώσας μὲν ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τῆς Σπάρτης, ἑνὶ τῶν τεσσαράκοντα

τα

frons nos ſuſtinebit hoſtium, & cæteri impediti foſſa non lædent. Nectanabis igitur ſolertiam Ageſilai admiratus eſt: atque inter media Græcorum arma ſeſe collocans, in hoſtes ruit, pepulitque facile eos qui ipſum exciperent. Ut autem ſemel fidem accepit apud Nectanabim Ageſilaus, eadem fallacia tanquam lucta hoſtes adortus eſt. Modo enim ſubterfugiens attrahenſque illos, modo infeſtis ſignis huc illuc movens, colluviem eam conjecit in molem, quæ altas habebat inciles, quibus ex utraque parte præterfluebat aqua. Hujus obſtructo medio & fronte aciei ſuæ occupato, æquavit numero hoſtes, qui manus erant conſerturi, ademitque eis circumcurrendi & circumfundendi ſe facultatem. Itaque quum non diu reſtitiſſent, profligati ſunt. Multi cecidere. Alii fuga diſperſi & dilapſi.

Ex eo Ægyptii res in bono & ſtabili ad ſecuritatem ſtatu fuere. Contendit hic ab Ageſilao amice & ambitioſe, ut ſubſiſteret ibi, ſecumque hybernaret. Verum feſtinavit ille ad bellum domeſticum, certus rempub. ſuam ærarii inopia laborare, & externum militem alere. Igitur honorifice & munifice illum proſequutus, præter alios honores & munera, ad bellum domeſticum argenti ducenta triginta talenta ei donavit. Porro tempeſtate per hyemem orta, quum terram jam navibus teneret, in ora Africæ delatus ad locum deſertum, quem Menelai portum nuncupant, deceſſit; poſtquam annos vixit quatuor & octoginta, Lacedæmone regnaſſet unum ſupra quadraginta;

τα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος, καὶ σχεδὸν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς νομισθεὶς, ἄχρι τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. ἔθους δὲ ὄντος Λακωνικοῦ, τῶν μὲν ἄλλων ἐπὶ ξένης ἀποθανόντων, αὐτοῦ τὰ σώματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οἴκαδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιᾶται κηρὸν ἐπιτήξαντες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος, ἀπῆγον εἰς Λακεδαίμονα. τὴν δὲ βασιλείαν Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρέλαβε, καὶ διέμεινε τῷ γένει μέχρις Ἄγιδος, ὃν ἐπιχειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν, ἀπέκτεινε Λεωνίδας, πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

ta: ex quibus amplius triginta maximus & potentiſſimus fuit, totiuſque pene Græciæ imperator & rex uſque ad pugnam Leuctricam habitus. Moris erat Laconici, aliorum peregre defunctorum ibidem corpora funerare & relinquere, ſed regum domum referre. Ita comites Ageſilai Spartiatæ mellis penuria cadaver ejus cera colliquata circumfuſum Lacedæmonem reportaverunt. Filius ejus Archidamus accepit regnum, quod in eodem genere permanſit ad Agim uſque, quem parantem vetera reducere inſtituta, quintum ab Ageſilao, Leonidas interemit.

Tho: Sadler: Æ. G. V^d. Gucht Sculp.

ΠΟΜΠΗΙΟΣ.

ΠΡΟΣ δὲ Πομπήϊον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα, σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ λέγων,

Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον.

οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν, ὡς τὸν Πομπηΐου πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν· (ἦν γὰρ ἀνὴρ πολεμικώτατος) ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κατασπάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες· οὔτε μὴν εὔνοιαν αὖ πάλιν σφοδροτέραν, ἢ θᾶσσον ἀρξαμένην, ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν, ἢ πταίσαντι παραμείνασαν βεβαιότερον, ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήϊος. αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων ἄπληστος ἐπιθυμία· τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίαιταν, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πι-

θα-

POPULI Romani mox ab initio eundem in Pompeium animum apparet fuiſſe, qui in Herculem apud Æſchylum fuit Promethei: cujus ab eo conſervati hæc verba ſunt,

Chariſſima infenſiſſimi proles patris.

Neque enim odium extitit populi Romani adverſus ducem alium adeo grave & ſævum, ut adverſus parentem Pompeii Strabonem. Cujus paventes in armis vim (fuit enim bellator fortiſſimus) poſtquam fulmine ictus exſpiravit, corpus ejus, dum exportatur, ex lecto detraxere, atque omni ignominia affecere. Neque ſtudium verſa vice ardentius, vel maturius ortum, vel una cum ſucceſſibus ejus magis eﬄoreſcens, vel in rebus ejus adverſis conſtantius Romanorum quam Pompeius habuit ullus. Odii cauſa illi una, inexplebilis pecuniæ cupiditas fuit: huic, cur diligeretur, multæ; vitæ temperantia, rei militaris exer-

ci-

θανότης λόγου, πίστις ἤθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὡς μηδενὸς ἀλυπηρότερον δεηθῆναι, μηδὲ ἥδιον ὑπουργῆσαι δεομένῳ. προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπαχθὲς διδόντος, καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχεν οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. τὸ γὰρ ἐράσμιον, ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως, καὶ τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. ἦν δέ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα, καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης, τοῦ προσώπου ποιοῦσα μᾶλλον λεγομένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. ᾗ καὶ τοὔνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόντων οὐκ ἔφυγεν ὁ Πομπήϊος· ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίους ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. διὸ καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, συνηγορῶν αὐτῷ, μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὢν, φιλαλέξανδρός ἐστι. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη πρεσβυτέραν οὖσαν ἐπιεικῶς ἀεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς τὸν Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν ὡς οὐκ ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην ἀδήκτως ἀπελθεῖν. πρὸς δὲ τούτοις διηγεῖσθαι τὴν Φλώραν, ἐπιθυμῆσαι τινὰ τῶν Πομπηΐου συνήθων αὐτῆς Γεμίνιον, καὶ πράγματα πολλὰ παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαμένης οὐκ ἂν ἐθελῆσαι διὰ Πομπήϊον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίνιον διαλέγεσθαι· τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμινίῳ, μηκέτι δὲ αὐτὸν ἅψασθαι τὸ παράπαν, μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καίπερ ἐρᾷν δοκοῦντα. τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς

ἐνεγ-

citatio, facundia in dicendo, fides morum, comitas in conveniendo: cum quidem nemo eſſet, qui vel æquiori animo peti abs ſe aliquid pateretur, vel libentius petitionibus ſatisfaceret. Oſtendebat enim in dandis beneficiis ſerenitatem, & gravitatem in accipiendis.

Vultu initio præditus fuit non mediocriter gratioſo, quæ præveniebat ejus orationem. Erat enim aſpectus amabilis & blandus, ſed qui aliquid tamen haberet gravitatis; atque in vigore floreque juventutis ſenilis elucebat veneranda & regia majeſtas. Tum modice rejecta coma, oculorumque lenis modulatio reddebat faciei ejus uſurpatam magis ſermonibus quam repræſentatam cum Alexandri regis ſtatuis ſimilitudinem: ob quam nomen etiam multis ei Alexandri in principio tribuentibus non defugit id Pompeius. Unde appellabant quidam eum jam per ludibrium Alexandrum. Quapropter L. Philippus, vir conſularis, agens pro eo, nihil ait facere ſe abſurdi, quod Philippus quum eſſet, cupidus foret Alexandri. Floram meretricem aiunt natu jam grandiorem fere ſemper commemorantem ſuam cum Pompeio conſuetudinem, dicere ſolitam, non potuiſſe ſe ab illius concubitu ſine morſu diſcedere: narraſſe præterea Floram ſui deſiderio familiarem Pompeii Geminium flagraſſe, multumque ipſam attentando fatigaſſe: quum negaſſet Pompeii cauſa ſe eum admiſſuram, egiſſe cum illo Geminium; ac conceſſiſſe quidem id Geminio Pompeium, verum nunquam poſtea ipſam, quamvis amare videretur, attigiſſe vel conveniſſe. Id ſe non meretricia levitate tuliſſe, verum ex

mœ-

ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσῆσαι. καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ γενέσθαι περιβόητον, ὥστε Καικίλιον Μέτελλον ἀνδριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων, κἀκείνης εἰκόνα γραψάμενον ἀναθεῖναι διὰ τὸ κάλλος. Πομπήϊος δὲ καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου γυναικὶ πλεῖστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ, καὶ τετρακισχιλίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρῆτο παρὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον οὐκ ἐπιεικῶς οὐδ' ἐλευθερίως, φοβηθεὶς τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς, ἄμαχόν τινα καὶ περιβόητον οὖσαν, ὡς μὴ φανείη κεκρατημένος. οὕτω δὲ πάνυ πόῤῥωθεν εὐλαβὴς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος, ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐσυκοφαντεῖτο, πολλὰ τῶν κοινῶν παριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας καὶ λιτότητος, ἐν ἀπομνημόνευμα λέγεται τοιοῦτο. ἰατρὸς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. ὡς δὲ ζητοῦντες οὐχ εὗρον ὤνιον (ἦν γὰρ παρ' ὥραν) ἔφη δέ τις εὑρεθήσεσθαι παρὰ Λουκούλλῳ δι' ἔτους τρεφομένας, Εἶτα, εἶπεν, εἰ μὴ Λούκουλλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησεν; καὶ χαίρειν ἐάσας τὸν ἰατρὸν, ἔλαβέ τι τῶν εὐπορίστων. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

Ἔτι δὲ μειράκιον ὢν παντάπασι, καὶ τῷ πατρὶ συστρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν, Λεύκιόν τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον. οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισθεὶς χρήμασιν, αὐτὸς μὲν ἔμελλε Πομπήϊον ἀποκτενεῖν, ἕτεροι δὲ τὴν σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. μηνύσεως δὲ τῷ Πομπηΐῳ περὶ δεῖπνον

mœrore & deſiderio perdiu ægrotaſſe. Quamquam Floram referunt uſque adeo floruiſſe ac fuiſſe celebratam, ut Cæcilius Metellus, quum ſignis & tabulis pictis ædem Caſtoris exornaret, una illius pictam imaginem ob venuſtatem ibi dedicaret. Pompeius etiam liberti ſui uxorem Demetrii, qui apud ipſum polluit plurimum, & ad quatuor millia talentorum in cenſu reliquit, præter ingenium ſuum nec benigne nec liberaliter habuit, metuens ne incomparabili ejus formæ & decantatæ elegantiæ haberetur obnoxius. Qui licet tam anxie & procul circumſpectus fuit & cautus, non effugit tamen iniquorum hac in re inſectationem, verum uxorum cauſa laceratus eſt multa de publico ambitione in illas condonare & largiri. In victu quam facilis & communis fuerit, etiam hoc refertur dicto. Medicus valetudine tentato & cibum faſtidienti, turdo veſci imperavit: quem quum non invenirent venalem, quod intempeſtivum eſſet, quidam autem ſubjiceret inventuros apud Lucullum, ubi per totum annum alerentur, Et niſi, inquit, luxuria difflueret Lucullus, Pompeius non viveret? Ita ſalutem dicens medico, uſus eſt cibo aliquo parabili. Sed hæc infra.

Quum ſub patre, qui bellum gerebat contra Cinnam, adhuc admodum adoleſcens mereret, L. quodam Terentio utebatur familiari & contubernali. Hic pecunia à Cinna redemptus ſuſceperat Pompeium occidendum, alii inflammandum ducis tabernaculum. Ea re Pompeio ſuper cœnam nuntiata, nihil per-

νον ὄντι προσπεσούσης, οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλὰ καὶ πιὼν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπεκρυεὶς τῆς σκηνῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἡσύχαζεν. ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀνέστη, καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπηΐου προσελθὼν ὡς κατακειμένου, πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς στρώμασιν. ἐκ δὲ τούτου γίνεται μέγα κίνημα μίσει τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, τάς τε σκηνὰς ἀνασπώντων, καὶ τὰ ὅπλα λαμβανόντων. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προῄει, δεδιὼς τὸν θόρυβον· ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἱκέτευε· τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος, ἐμποδὼν ἔκειτο κλαίων, καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας· ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὑπ᾽ αἰδοῦς, καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

Ἅμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα, δίκην κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήϊος, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας ἕνα τῶν ἀπελευθέρων νενοσφισμένον ὁ Πομπήϊος Ἀλέξανδρον, ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσι. αὐτὸς δὲ λίνα θηρευτικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. ταῦτα δὲ ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἑλόντος τὸ Ἄσκλον, ἀπώλεσε δὲ, τῶν Κίννα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὠσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. ἐν οἷς ὀξὺς ἅμα καὶ παρ᾽ ἡλικίαν εὐσταθὴς φαινόμενος, δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν· ὥστε Ἀντίστιον στρατηγοῦντα, καὶ βραβεύοντα τὴν δί-

perculſus, ſed largiore etiam vino uſus eſt, atque in Terentium profuſus hilarius. Ubi cubitum diſceſſit, ſubduxit ſe clam tentorio, ac munito ſtatione patre, quieti ſe dedit. Terentius, ut res matura viſa, diſtricto enſe ſurrexit, accedenſque ad torum Pompeii, quaſi ſomno ſtrati, multos in ſtragula ingeſſit ictus. Hinc ingens motus ducis odio exortus, & ardor ad defectionem militum tentoria revellentium & arma capientium. Dux tumultus terrore non eſt progreſſus. Pompeius vero conjecit ſe in medium illorum, & ſupplex eos cum lacrymis eſt deprecatus. Poſtremo pro porta caſtrorum abjecit ſe in os, atque ibi jacuit obſtaculo plorans, & exeuntibus jubens ut conculcarent ſe. Ita verecundia quiſque deterritus receſſit, omneſque octingentis exceptis mutaverunt animum, atque cum duce in gratiam rediere.

Sub recentem Strabonis deceſſum Pompeius nomine ejus peculatus poſtulatus pecuniam publicam maxima ex parte deprehendit, atque ab uno libertorum ſuorum averſum Alexandro in judicio probavit. At plagas & libros eum Aſculi captos objectum fuit habere. Acceperat quidem ea expugnato Aſculo à parente, ſed amiſerat: quod ea ſatellites Cinnæ, quum in urbem ille rediret, impetu in ipſius domum facto diripuiſſent. Hujus judicii non paucas habuit cum accuſatore proluſiones. In quibus acrem ſe & ſupra ætatem conſtantem probans, tantum nomen & favorem comparavit, ut prætor Antiſtius ejus judicii quæ-

δίκην ἐκείνην ἐραθλῶσαι τοῦ Πομπηΐου, καὶ γυναῖκα δοῦναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις διαλέγεσθαι. δεξαμένου δὲ Πομπηΐου, καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ Ἀντιστίου σπουδήν. τέλος δὲ, τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικαστῶν ἀπολυοῦσαν, ὥσπερ ἐκ παραγγέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους παλαιοῦ, Ταλασίῳ. τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασι τοιαύτην. ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θέαν ἀγῶνος εἰς Ῥώμην παραγενομένας οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἥρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες αἰγελάται καὶ βοτῆρες ἀράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην ἐκόμιζον. ὅπως οὖν μὴ προστυχών τις ἀφέληται τῶν κρειττόνων, ἐβόων θέοντες ἅμα, Ταλασίῳ. τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τὶς ἦν ὁ Ταλάσιος· ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοὔνομα, κροτεῖν καὶ βοᾶν, οἷον συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. ἐκ τούτου φασὶν (καὶ γὰρ εὐτυχὴς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. οὗτος ὁ λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. ὀλίγαις οὖν ὕστερον ἡμέραις ὁ Πομπήϊος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίνναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευθεὶς, ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε· καὶ ταχὺ λαθὼν ἐκποδὼν ἐποίησεν ἑαυτόν. οὐκ ὄντος δ' ἐμφανοῦς αὐτοῦ, θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος, ὡς ἀνῃρήκει τὸν νεανίσκον ὁ Κίννας. ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλαι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὥρμησαν ἐπ'

ſitor, Pompeium in oculis ferret, filiamque ſuam ei nuptum offerret, deque ea re ageret cum amicis ejus: quam conditionem accepit Pompeius. Quamvis autem facta in arcano eſſent ſponſalia, non fefellit res tamen propter ſtudium in eum Antiſtii plebem. Tandem quum ſententiam, qua judices Pompeium abſolverant, pronuntiaſſet, populus quaſi ſigno dato acclamavit illud quod de more antiquitus in nuptiis acclamari ſolet, Talaſſio: cujus moris hanc referunt originem. Quum Sabinorum filias, quæ Romam ad ſpectaculum ludorum commeaverant, primores virtute Romani ad connubium raperent, abduxerunt ignobiles quidam caprarii & bubulci puellam elegantem & proceram. Hi, ne eam aliquis occurrens ex principibus eriperet ſibi, inter currendum Talaſſio clamaverunt. Erat autem ex probis & claris Talaſſius. Unde qui audiverunt nomen, applauſerunt conclamaveruntque, quaſi congratulantes & comprobantes. Inde aiunt (quia feliciter ceſſere Talaſſio hæ nuptiæ) plauſum hunc ducentibus uxorem dari per ludum ſolere. Hæc mihi hiſtoria ex iis quæ referuntur de Talaſſio, propior vero videtur. Paucis poſt diebus Antiſtiam ſibi Pompeius matrimonio adjunxit.

Poſtquam ad Cinnam in caſtra profectus ex crimine quodam & calumnia metuere ſibi cœpit, citoque ſe inde ſubduxit: quum nuſquam compareret, per caſtra rumor & ſermo pervaſit, interfectum à Cinna adoleſcentem eſſe. Hinc jampridem illum gravati & infenſi impreſſionem in eum fecere.

ἐπ' αὐτόν. ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι, καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολύτιμον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν, ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. οὕτω δὲ τοῦ Κίννα τελευτήσαντος, ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνεῖχε Κάρβων, ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος. ἐπῄει δὲ Σύλλας τοῖς πλείστοις ποθεινὸς ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν, οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἡγουμένοις ἀγαθόν. εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὡς δουλείαν ἐπιεικεστέραν ζητεῖν, ἀπογνώσει τῆς ἐλευθερίας.

Τότε οὖν ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλέον ταῖς πόλεσιν ἡδόμενος, οἰκείως καὶ φιλικῶς πατρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. ὁρῶν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολιπόντας τὰ οἰκεῖα, καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον, ὥσπερ εἰς λιμένα, καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρὰς, οὐδὲ ἀσύμβολος, οὐδὲ χρῄζων βοηθείας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς χάριτος, ἐνδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. ὅθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. οἱ δὲ ὑπήκουον αὐτῷ προθύμως, καὶ τοῖς παρὰ Κάρβωνος ἥκουσιν οὐ προσεῖχον. Οὐινδίου δέ τινος εἰπόντος ὅτι δημαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παραπεπήδηκεν ὁ Πομπήϊος, οὕτως ἠγανάκτησαν ὥστε εὐθὺς ἀνελεῖν προσπεσόντες τὸν Οὐίνδιον. ἐκ τούτου Πομπήϊος ἔτη μὲν τρία καὶ εἴκοσι γεγονὼς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένος στρατηγὸς, αὐτὸς ἑαυτὸν δοὺς τῷ ἀρ-

re. Ille fugiens & occupatus a quodam manipuli ductore, qui ſtricto enſe inſequebatur eum, ſubmiſit ſe huic ad genua, eique ſigillum ſuum magni pretii obtulit. Ille quum eum increpaſſet perquam inſolenter dicens, At ego non ad ſponſionem ſignandam adſum, ſed ad nefarium & ſceleratum tyrannum puniendum, eum obtruncavit. Ad hunc modum ſublato Cinna, imperium ſuſcepit & adminiſtravit longe illo tyrannus væcordior Carbo. Jam advenerat Sylla ob præſentia mala deſideratus a pleriſque omnibus, qui non mediocre bonum domini mutationem ducebant. Eo reciderat miſeriarum civitas, ut libertatis deſperatione ſervitutem quærerent quam leniſſimam.

Agebat id temporis in Piceno Italiæ Pompeius. Habebat quidem illic etiam prædia, verum magis, quod municipiis duceretur, quæ familiæ ipſius ſtudioſa & cupida erant. Qui ut clariſſimos & optimos quoſque vidit relictis fortunis ſuis undique tanquam in portum in Syllæ caſtra concurrentes, noluit ipſe ſicut profugus, vel vacuus, vel auxilii indigus, ſed cum beneficio ſplendide ac cum manu ad illum proficiſci. Itaque ſollicitavit movitque Picentes, qui propenſo animo ſe ei dederunt, rejeceruntque miſſos a Carbone. Quum Vindius quidam jactaſſet Pompeium ex ludo literario inter illos ſubito concionatorem emicare, uſque eo exarſerunt, ut ſtatim impetu facto Vindium trucidaverint. Hinc Pompeius annos natus tres & viginti a nemine hominum dux creatus, ipſe ſibi capeſſens imperium, tribu-

ἄρχειν, ἐν Αὐξίμῳ πόλει μεγάλῃ βῆμα θεὶς ἐν ἀγορᾷ, καὶ τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίους ὑπὲρ Κάρβωνος ἀντιπράττοντας, διατάγματι μεταστῆναι τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἑκάστοις, τὰς κύκλῳ πόλεις ἐπῄει τὸ αὐτὸ ποιῶν. ἐξανισταμένων δὲ καὶ ὑποχωρούντων ὅσοι τὰ Κάρβωνος ἐφρόνουν, τῶν δὲ ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων ἑαυτοὺς, οὕτω κατανείμας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφὴν πορίσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἁμάξας, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν παρασκευὴν, ἦγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος, οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρίβων καθ' ὁδὸν ἐν τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους, καὶ πᾶν ὅσον ἐπῄει τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάρβωνος.

Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτὸν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ πολέμιοι, Καρίννας, καὶ Κοίλλιος, καὶ Βροῦτος, οὐκ ἐναντίοι πάντες, οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τρισὶ στρατοπέδοις περιχωροῦντες, ὡς ἀναρπασόμενοι. ὁ δὲ οὐκ ἔδεισεν, ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταυτὸ τὴν δύναμιν συναγαγὼν, ὥρμησεν ἐφ' ἓν τὸ τοῦ Βρούτου στράτευμα, τοὺς ἱππεῖς, ἐν οἷς ἦν αὐτὸς, προτάξας. ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων ἀντεξίππασαν οἱ Κελτοὶ, τὸν πρῶτον αὐτὸν καὶ ῥωμαλεώτατον φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβαλών. οἱ δὲ ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ πεζὸν συνετάραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. ἐκ δὲ τούτου στασιάσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε. Πομπηΐῳ δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. αὖθις δὲ Σκιπίωνος

bunali in foro Auximi magnæ urbis excitato, principibus ibi duobus fratribus Ventidiis, res ad Carbonem trahentibus, edicto excedere urbe imperavit, tum delectum habuit, manipulorum ordinumque ductores ſigillatim ordine conſtituit. Inde circumjecta oppida eodem conſilio adiit. Fugientibus & cedentibus omnibus qui a Carbone ſtabant, aliis ei ſe libenter adjungentibus, brevi ſpatio tres integras legiones conſcripſit; commeatum, jumenta & vehicula portandis impedimentis, omniaque neceſſaria expedivit. Tum ad Syllam iter intendit, non raptim, nec latibula quærens, ſed lentis itineribus hoſtes ubicunque daretur occaſio premens, & quamcunque adibat Italiæ partem, eam retrahere tentans a Carbone.

In eum tres una hoſtium duces, Carinna, Cœlius & Brutus ſunt coorti, non à fronte omnes neque eadem ex parte, ſed exercitibus tribus undique circumfuſi, tanquam ſemel obtrituri eum. Nec expavit ideo, ſed cunctis in unum contractis copiis in unum Bruti exercitum impetum convertit: equiteſque, in quibus ipſe erat, ante ſigna collocavit. Pariter ab hoſtibus infeſtus evectus eſt Gallicus equitatus: cujus primum & valentiſſimum occupavit comminus lancea ferire & proſternere. Tum terga dantes peditatum quoque conturbaverunt. Ita omnes in fugam effuſi. Hinc duces inter ſe diſtracti, & quo quemque ſors tulit, ſunt dilapſi. Pompeio oppida ſe adjunxerunt, tanquam metu divulſis hoſtibus. Mox conſule eum petente Scipione,

πίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβολαῖς ὑσσῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκιπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηΐου μετεβάλλοντο· Σκιπίων δὲ ἔφυγεν. τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἱππέων συχνὰς ἴλας ἀφέντος, εὐρώστως ὑποστὰς καὶ τρεψάμενος, εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πάντας ἐμβάλλει διώκων. οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὁρῶντες, ἐνεχείρισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων.

Οὔπω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο· πρὸς δὲ τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικὼς, ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφομένου στρατηγοῖς πολεμίοις, ἐδίωκε βοηθήσων. γνοὺς δὲ ὁ Πομπήϊος ἐγγὺς ὄντα, προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίζειν καὶ διακοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτη φανείη. μεγάλας γὰρ ἤλπιζε παρ' αὐτοῦ τιμάς· ἔτυχε δὲ μειζόνων. ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας προσιόντα, καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν, εὐανδρείᾳ τε θαυμαστὴν, καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπηρμένην καὶ ἱλαρὰν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου, καὶ προσαγορευθεὶς, ὡς εἰκὸς, αὐτοκράτωρ, ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον· οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἀνδρὶ νέῳ καὶ μηδέπω βουλῆς μετέχοντι κοινώσασθαι τοὔνομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκιπίωσι καὶ Μαρίοις ἐπολέμει. καὶ τἆλλα δὲ ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον· ἃ πρὸς ἄλλον οὐ ῥᾳδίως ἑωρᾶτο ποιῶν, καίπερ ὄντων πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπήϊος, ἀλλὰ εὐθὺς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ πεμ-

pione, priuſquam intra pilorum jactum veniſſent acies, Scipionis milites ſalutaverunt milites Pompeii, ac tranſitionem fecerunt: Scipio cepit fugam. Ab ipſo denique Carbone ad Arſim amnem multas turmas equitum immiſſas fortiter excepit, profligatoſque in loca iniqua & inequitabilia, terga eorum cædens omnes redegit: qui ſalutem nullo modo explicari videntes poſſe, dediderunt ſe ei cum armis & equis.

Nondum hæc nuntiata Syllæ fuerant. Ad primos autem nuntios & rumores illi timens a tam multis & tantis circumvento hoſtium ducibus, propere ſuppetias ivit. Eum appropinquare Pompeius certior factus, legatis imperat ut exercitum arment & inſtruant; quo quam pulcherrimam & ſplendidiſſimam ſpeciem præbeat imperatori: quippe magnos exſpectabat ab eo honores, aſſequutus eſt autem majores. Nam ut eum vidit Sylla accedentem, & exercitum præſto delecta inſignem juventute, tantiſque rebus perpetratis elatum & erectum, deſiliit ex equo. Salutatus (ut par erat) imperator, Pompeium viciſſim imperatorem ſalutavit: quod exſpectaverat nemo, ut juveni & nondum in ſenatum allecto hoc nomen, de quo cum Scipionibus & Mariis bello certabat, eſſet participaturus Sylla. Primæ tamen comitati cætera conſentanea fuere. Adeunti enim aſſurgebat Pompeio & caput adaperiebat: quæ non temere deferre eum cerneres alteri, quamvis multi cum eo & egregii viri eſſent. Nihil eſt tamen his inflatus Pompeius: verum quum ab eo mitteretur

πεμπόμενος, ἣν ἔχων ὁ Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν, πρεσβύτερον καὶ προύχοντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι· βουλομένῳ μέντοι τῷ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολεμεῖν καὶ βοηθεῖν ἕτοιμος εἶναι. δεξαμένου δὲ τοῦ Μετέλλου, καὶ γράψαντος ἥκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτικὴν, αὐτός τε καθ' αὐτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο, καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον, ἤδη σβεννύμενον ὑπὸ γήρως, αὖθις ἐξεῤῥίπιζε καὶ συνεξεθέρμαινεν, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πεπηγότι καὶ ψυχρῷ περιχυθεὶς, λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον ἀνυγραίνειν καὶ συνανατήκειν. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι, καὶ τοὺς πανταχοῦ καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας, εἰς οὐδένα λόγον τὰς παιδικὰς τίθενται νίκας, οὐδ' ἀναγράφουσιν· οὕτως ἃς ἔπραξε τότε πράξεις ὁ Πομπήϊος, αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς ὑπερφυεῖς οὔσας, πλήθει τε καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων ἀγώνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένας, ἐδεδίειν κινεῖν, μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γινομένης, τῶν μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

Ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας, καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἠμείβετο, πλουσίους ποιῶν, καὶ προάγων ἐπὶ ἀρχὰς, καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως, ὧν ἕκαστος ἐδεῖτο· Πομπήϊον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν, καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν, ἐσπούδασεν ἁμωσγέπως οἰκειότητι προσθέσθαι. συμβουλομένης
δὲ

teretur in Galliam, quam obtinens Metellus nihil videbatur dignum viribus iis quæ ibi erant efficere; non recte neque ordine dixit majori natu & dignitate præcellenti extorqueri ab ſe provinciam. Sin peteret & vellet Metellus ut auxilium & opem ei ferret, paratum ſe eſſe. Approbante id Metello, & per literas ut veniret contendente, irruptionem in Galliam fecit. Ubi cum ipſe per ſe edidit facta mirifica, tum bellicum Metelli vigorem ardoremque a ſenio jam marceſcentem denuo excitavit & inflammavit: quomodo fuſum & candens æs, ſi concreto & gelido circumfuſum ſit, magis quam ignis ipſe dicitur id diſſolvere & colliquefacere. Sed enim ut athletæ primatum inter alios tenentis, qui ex omnibus certaminibus ſemper claram reportavit palmam, non numerant pueriles victorias, neque eas literis mandant; ita quas tum res Pompeius geſſit, quantumvis per ſe eximias, inſequentium frequentia & magnitudine certaminum bellorumque obrutas veremur attingere, ne prioribus diu immorati, maxima & potiſſima, ex quibus ingenium & mores ejus eluceſcunt, facta caſuſque non aſſequamur.

Poſtquam ergo rerum in Italia Sylla potitus atque dictator eſt dictus, cæteros remuneravit legatos & duces ſuos, opibus augens eos, ad honores provehens, largienſque cumulate & liberaliter ea quæ quiſque poſtulabat; Pompeium vero ob virtutem ſuſpiciens, magnumque ducens rationibus ſuis præſidium, elaboravit quovis modo eum propinquitate ſibi conglutinare. Comprobante igitur id
uxo-

δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης, πείθουσι τὸν Πομπήϊον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιςίας, λαβεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Μετέλλης καὶ Σκαύρου γεγενημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦσαν ἤδη, καὶ κύουσαν τότε. ἦν οὖν τυραννικὰ τοῦ γάμου, καὶ τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπηΐου βίοις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος παρ' ἑτέρου πρὸς αὐτόν, ἐξελαυνομένης δὲ τῆς Ἀντιςίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔναγχος ἐςερημένης διὰ τὸν ἄνδρα. κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντίςιος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, δοκῶν τὰ Σύλλα τηρεῖν διὰ Πομπήϊον. ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδοῦσα ταῦτα, προήκατο τὸν βίον ἑκουσίως. ὥςε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῇ περὶ τὸν γάμον ἐκεῖνον τραγῳδίᾳ προσγενέσθαι, καὶ νὴ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν εὐθὺς διαφθαρῆναι παρὰ τῷ Πομπηΐῳ τίκτουσαν.

Ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγγέλλετο Περπέννας αὐτῷ κρατύνεσθαι, καὶ τοῖς περιοῦσιν ἔτι τῆς ἐναντίας ςάσεως ὁρμητήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ, καὶ Δομιτίου Λιβύῃ προσπεπλωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἔφθησαν ἀποδράντες. ἐπὶ τούτους Πομπήϊος ἀπεςάλη μετὰ πολλῆς δυνάμεως. καὶ Περπέννας μὲν εὐθὺς αὐτῷ Σικελίας ἐξέςη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετρυχωμένας, καὶ φιλανθρώπως πάσαις ἐχρῆτο, πλὴν Μαμερτίνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥωμαίων ἀπειρημένα, Οὐ παύσεσθε, εἶπεν, ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες; ἔδοξε δὲ καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως

uxore ejus Metella, induxerunt Pompeium ut dimiſſa Antiſtia, privignam Syllæ Æmiliam, Metella & Scauro genitam, duceret uxorem, quæ alteri jam nupta uterum tunc gerebat. Fuerunt vero tyrannicæ hæ atque Syllæ potius temporibus, quam Pompeii congruentes moribus nuptiæ; dum gravida Æmilia ab altero ad illum abſtrahitur, & expellitur Antiſtia ignominioſe miſereque, ut quæ patre quoque nuper viri cauſa orbata eſſet. Antiſtius enim, quod Pompeii cauſa ſtare ab Sylla putaretur, fuit in curia interemptus. Mater ejus hoc videns mortem ſibi ultro conſcivit. Ita hæc quoque iſtarum nuptiarum tragœdiæ acceſſit calamitas; & vero etiam mox parientis apud Pompeium interitus Æmiliæ.

Inde nuntiatur Syllæ Perpennam Siciliam tenere, atque adverſarum partium reliquiis præbere illam inſulam receptaculum; ſuſpenſum ibidem cum claſſe Carbonem, & Domitium invaſiſſe Africam, alioſque frequentes claros exules, qui proſcriptionem fuga anteverterant, eo contendere. In hos Pompeius magnis copiis miſſus, Perpenna ſtatim ei Sicilia ceſſit. Ubi afflictas civitates Pompeius recreavit, omnibuſque præſtitit ſe humanum, extra Mamertinos Meſſanenſes. Detrectantibus enim tribunal ſuum & juriſdictionem, a qua contendebant veteri populi Romani formula ſe eſſe exemptos: Non deſinetis nobis, inquit, gladio accinctis citare leges? Ad hæc viſus eſt parum humaniter Carbonis mi-

νως ἐνυβρίσαι συμφοραῖς. εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτὸν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνελεῖν, εὐθὺς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν τὸ ἔργον. ὁ δὲ δέσμιον προσαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαίων τρεὶς ὑπατεύσαντα, καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας, καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτὸν, ὡς εἶδεν ἑλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῷ καὶ χρόνον βραχὺν, ὡς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάϊος δὲ Ὄπιος, ὁ Καίσαρος ἑταῖρος, ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοΐντῳ Οὐαλερίῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον· ἐπιστάμενον γὰρ ὡς ἐστι φιλολόγος ἀνὴρ καὶ φιλομαθὴς ἐν ὀλίγοις ὁ Οὐαλέριος, ὡς ἤχθη πρὸς αὐτὸν, ἐπισπασάμενον καὶ συμπεριπατήσαντα, καὶ πυθόμενον ὧν ἔχρηζε καὶ μαθόντα, προστάξαι τοῖς ὑπηρέταις εὐθὺς ἀνελεῖν ἀπαγαγόντας. ἀλλ' Ὀπίῳ μὲν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετ' εὐλαβείας. Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων, καὶ φανερῶς ἁλισκομένους, ἀναγκαίως ἐκόλαζε· τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν, περιεώρα λανθάνοντας, ἐνίους δὲ καὶ συνεξέπεμψε. τὴν δ' Ἱμεραίων πόλιν ἐγνωκότος αὐτοῦ κολάζειν, γενομένην μετὰ τῶν πολεμίων, Σθένις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον, οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, ἐὰν τὸ αἴτιον ἀφεὶς ἀπολέσῃ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. ἐρομένου δὲ ἐκείνου τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἑαυτὸν ὁ Σθένις ἔφη, τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. ἀγασθεὶς οὖν τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος,

ἀφῆκε

miſeriis inſultaſſe. Si enim neceſſitas ei erat, ut erat fortaſſis, illius interficiendi impoſita, ſtatim, ubi ceperat eum, oportebat id fieri: & eſſet illi qui juſſerat, aſeriptum. At hic vinctum produxit virum, qui ter Romanus conſul fuerat, ac de eo pro tribunali poſito ipſe ſedens quæſtionem habuit, indignante & graviter ferente corona. Inde abduci juſſit eum & trucidari. Abductum aiunt, ut vidit gladium ſtringi, locum & ſpatium breve ad exonerandam concedi alvum flagitaſſe. Addit C. Oppius, Cæſaris familiaris, ſævum Pompeium etiam in Q. Valerium extitiſſe: quum enim ſciret humanitatis & literarum inter paucos ſtudioſum & peritum Valerium, ut actus ad ipſum eſt, ſeduxiſſe illum & deambulaſſe una, ubi accepit & didicit ab eo quæ cupiebat, imperaſſe lictoribus ut illico auferrent eum & interficerent. Cæterum Oppio, quum de Cæſaris hoſtibus vel amicis agit, non temere adjungenda fides eſt. Pompeius vero in Syllæ hoſtes, quorum prima dignitas erat, & aperte capiebantur, neceſſe habuit animadvertere. Cæteris, quotquot licuit, connivit latentibus, nonnullorum etiam fugam adjuvit. Quum Himerenſes, qui in hoſtium partibus ſteterant, deliberatum haberet punire, Sthenis multitudinis dux, poſtulata dicendi poteſtate, inique facturum Pompeium ait, ſi miſſo facto autore plecteret inſontes. Quærente Pompeio quemnam autorem jactaret, ſemetipſum nominavit Sthenis, qui cives ſui ſtudioſos perſuadendo, alienos vi induxiſſet. Delectatus libera illius oratione & fidentia Pompeius,

ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκεῖνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτευόμενος, ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα, κελεύοντα εἰς Λιβύην πλεῖν, καὶ πολεμεῖν Δομιτίῳ κατὰ κράτος, ἠθροικότι πολλαπλασίαν δύναμιν, ἧς ἔχων Μάριος οὐ πάλαι διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Σικελίαν, καὶ συνέχει τὰ Ῥωμαίων πράγματα, τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. ὀξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος, Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε, τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς· αὐτὸς δὲ ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακραῖς ἑκατὸν εἴκοσι, φορτηγοῖς δὲ σῖτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀκτακοσίαις. καταχθέντι δὲ αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύκην ναυσὶ, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν. αὐτὸς δὲ ἦγεν ἓξ ἐντελῆ τάγματα. συμβῆναι δ' αὐτῷ πρᾶγμα γελοῖον ἱστοροῦσι. στρατιῶται γάρ τινες, ὡς ἔοικε, θησαυρῷ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ, ἔδοξε τοῖς ἄλλοις πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ἐν ταῖς ποτὲ τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτιθεμένων. οὐδὲν οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιῄει γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρυσσούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδίον· ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπη βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὡς δίκην ἱκανὴν τῆς ἀβελτηρίας δεδωκότας.

Ἀντι-

peius, hunc primum, deinde alios omnes crimine liberavit. Milites quum acciperet in itinere flagitia committere, gladios eorum obſignavit: qui ſignum amoviſſet, in eum conſuluit.

Dum hæc in Sicilia gerit & adminiſtrat, ſenatusconſultum & ab Sylla accepit literas, quibus præcipiebatur ei in Africam ut trajiceret, & Domitium acriter bello perſequeretur. Coegerat enim ille longe majorem manum ea, quam non ita pridem ex Africa Marius in Italiam tranſportaverat, remque publicam Romanam miſcuerat totam, ex exule factus tyrannus. Pompeius ergo omnibus gnaviter comparatis, Siciliæ Memmium, qui ſororem ſuam in matrimonio habebat, præfecit. Ipſe ſolvit longis navibus centum viginti; onerariis, quibus commeatus, tela, ſtipendium, tormenta portavit, octingentis. Ut decurrit parte claſſis Uticam, parte Carthaginem, ſeptem millia ab hoſtibus defecere, atque ad eum tranſiere. Habebat ipſe ſub ſignis ſex completas legiones. Ibi ei proditum eſt memoriæ rem accidiſſe ridiculam. Inciderant milites aliquot (ut fertur) in theſaurum, ac magna vi argenti erant potiti. Re vulgata, locum eum alii omnes exiſtimaverunt argenti plenum eſſe, per ſuperiores Pœnorum clades ibi reconditi. Nihil igitur uti Pompeius militibus potuit per multos dies theſauros ſcrutantibus, ſed obambulavit ridens, quum contemplaretur tot millia in fodiendo & vertendo campum occupata: quoad depoſita ſpe dixerunt Pompeio, duceret quo liberet, ſatis ſe pœnarum dediſſe ſtultitiæ ſuæ.

Sta-

Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομιτίου, καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περάσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἕωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν· ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσασθαι τὸν Δομίτιον ἀναζυγὴν παραγγεῖλαι. Πομπήϊος δὲ τοῦτον ἑαυτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν, ὀξέως ἐπῄει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. οἱ δὲ ἀτάκτως, καὶ θορυβούμενοι, καὶ οὐ πάντες οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσταντο· καὶ τὸ πνεῦμα περιῄει, τὴν ζάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμὼν ἐτάραξεν, οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς· αὐτός τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν, ἐρωτῶντι στρατιώτῃ τὸ σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. ὠσάμενοι δὲ πολλῷ φόνῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἠσπάσαντο. φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν, ἕως ὀρθὸν ἕστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκεῖνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὥρμησαν εὐθὺς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπήϊος ἄνευ κράνους ἠγωνίζετο, δεδοικὼς τὸ πρότερον πάθος. ἁλίσκεται δὲ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀποθνήσκει Δομίτιος. τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθὺς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. εἷλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρβαν τὸν συμμαχήσαντα Δομιτίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἱάμψᾳ παρέδωκε. χρώμενος δὲ τῇ τύχῃ, καὶ τῇ ῥώμῃ τοῦ στρατεύματος, εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλλε· καὶ πολλῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἐλάσας, καὶ πάντων κρατήσας οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἐξερρυηκὸς, αὖθις ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν καταστήσας, οὐδὲ τὰ

θηρία

Stabat cum infeſta acie Domitius, atque convallem prætentam habebat tranſitu arduam & aſperam. Ibi largus cum vento imber diluculo exorſus occupavit eos. Ita Domitius illo die non exſpectans prœlium vaſa conclamari juſſit. Id ſuum tempus Pompeius ratus, raptim agmine facto tranſmiſit convallem. Illi incompoſiti & tumultuantes, neque una omnes neque pariter impreſſionem excepere, ventuſque circumagens ſe procellam incuſſit illis adverſam. Turbavit autem tempeſtas Romanos quoque, non ſatis inter ſe conſpicientes, atque ipſe non agnitus pene interiit Pompeius, quod quærenti ſignum militi tardius reſponderit. Fuſis magna ſtrage hoſtibus (feruntur enim ex viginti millibus effugiſſe ſolum tria millia) Pompeium exercitus imperatorem conſalutavit. Quo negante eum honorem ſe agnoſcere, dum ſtarent hoſtium erecta caſtra; ſi ea ſe appellatione dignarentur, prius illa convellenda: igitur ruunt ad vallum. Pompeius prioris caſus metu ſine galea prœliatur, caſtra expugnantur, cadit Domitius, urbes partim extemplo in deditionem concedunt, partim expugnantur. Capit etiam regem Iarbam Domitii ſocium; cujus regnum Hiempſali permittit. Utens autem ſecunda fortuna & exercitus virtute Numidiam iniit: multorumque dierum iter provectus, omnibus, qua tranſiit, ſubjugatis, & Romani imperii timore, qui apud barbaros jam obliteratus erat, denuo firmato & terribili reddito, nec

fe-

θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἄπειρα ῥώμης καὶ τύχης ἀπολιπεῖν. ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάντων ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλάς· ταῖς δὲ πάσαις, ὥς φασι, τεσσαράκοντα, τοὺς πολεμίους συνεῖλε, καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο, καὶ διῄτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἐκεῖνο τέταρτον καὶ εἰκοστόν.

Ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα κομίζεται Σύλλα, προστάττοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατείαν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν αὐτόθι τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἤχθετο, καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δὲ ὁ στρατὸς ἠγανάκτει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπηΐου προελθεῖν, τόν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον, κἀκεῖνον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν, οὐδὲ εἴων πιστεύειν τῷ τυράννῳ. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήϊος ἐπειρᾶτο πραΰνειν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῄει δεδακρυμένος. οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν, αὖθις ἐπὶ τοῦ βήματος κατέστησαν, καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνηλώθη, τῶν μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελευόντων, τοῦ δὲ πείθεσθαι δεομένου, καὶ μὴ στασιάζειν· ἄχρις οὗ προσλιπαρούντων καὶ καταβοώντων, ὤμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυτὸν, εἰ βιάζοιντο· καὶ μόλις ἐπαύσαντο οὕτω. τῷ δὲ Σύλλᾳ πρώτη μὲν ἦλθεν ἀγγελία, τὸν Πομπήϊον ἀφεστάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπρωμένον ἦν αὐτῷ γενομένῳ γέροντι παίδων ἀγῶνας ἀγωνίζεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῆ πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους περιστῆσαι κινδύνους. πυθόμενος δὲ τἀληθῆ,

feras ait Africam incolentes ignaras virtutis & felicitatis Romanæ relinquendas. Itaque in leonum & elephantorum venationem paucos inſumpſit dies: omnibus (ut aiunt) quadraginta, annum tunc agens quartum & vigeſimum, hoſtes oppreſſit, Africam ſubegit, regna regumque negotia compoſuit.

Regreſſo Uticam literæ ab Sylla redduntur, imperante ut reliquum exercitum dimittat, atque una cum legione præſtoletur ibi ſucceſſorem. Ea res occulte torſit & graviter momordit Pompeium: exercitus verò aperte fremuit, atque orante Pompeio ut in Italiam proficiſcerentur, & Syllam inſectati ſunt, & illum negaverunt ſe relicturos, monueruntque ne crederet tyranno. Hos Pompeius mollire primum & lenire eniſus eſt. Ubi nihil profecit, digreſſus de tribunali, in tabernaculum ſe lacrymabundus recipit. Illi eum corripiunt, atque in tribunali reponunt, magnaque diei pars conſumpta eſt his commonentibus, ut maneret & imperaret, illo rogante ut obtemperarent nec moverent ſeditionem: quouſque inſtantibus his & clamore inſurgentibus juravit, ſi pergerent urgere, ſeipſum interfecturum; vixque ſic ſedati ſunt. Ad Syllam primum allatum eſt Pompeium defeciſſe. Ibi jactavit ille apud amicos, eſſe omnino in fatis ſibi, in ſenectute ut colluctaretur cum pueris: propterea quod etiam Marius ei admodum adoleſcens plurimum negotii exhibuiſſet, atque in extremum adduxiſſet diſcrimen. Poſt allato vero nuntio,

λαθῇ, καὶ πάντας ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραπέμπειν τὸν Πομπήϊον ὡρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερβαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπήντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιωσάμενος ὡς ἐνῆν προθυμότατα, μεγάλῃ φωνῇ Μάγνον ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας οὕτως ἐκέλευσε προσαγορεῦσαι. σημαίνει δὲ μέγαν ὁ Μάγνος. ἕτεροι δέ φασιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ δύναμιν, ὑπὸ Σύλλα βεβαιωθέν. αὐτὸς μέντοι πάντως ὕστατος καὶ μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς ἐπὶ Σερτώριον, ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήϊον. οὐκ ἔτι γὰρ ἦν ἐπίφθονον τοὔνομα, συνήθες γενόμενον. ὅθεν εἰκότως ἂν ἀγασθείη καὶ θαυμάσειεν ἄν τις τοὺς πάλαι Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυμίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἠμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κατορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ ἀρετὰς ἐκόσμουν. δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ μεγίστους, ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος· Οὐαλέριον μὲν, ἐπὶ τῷ διαλλάξαι στασιάζουσαν αὐτῷ τὴν σύγκλητον· Φάβιον δὲ Ῥοῦλλον, ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων γεγονότας καὶ κατειλεγμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέβαλεν.

Ἐκ τούτου θρίαμβον ᾔτει Πομπήϊος, ἀντέλεγε δὲ Σύλλας. ὑπάτῳ γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνῳ, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. διὸ καὶ Σκιπίων ὁ πρῶτος, ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειττόνων ἀγώνων ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχηδονίων κρατήσας, οὐκ ᾔτησε θρίαμβον. ὕπατος γὰρ οὐκ ἦν, οὐδὲ στρατηγός. εἰ δὲ Πομπήϊος οὔπω πάνυ γενειῶν εἰσελᾷ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλι-

κίαν

tio, quum omnes mortales animadverteret ad excipiendum benigne Pompeium & procedendum obviam effuſos, tetendit eos vincere, progreſſuſque prodiit illi obviam, ac complexus eum animo propenſiſſimo, Magnum alta voce appellavit, adſtantibuſque hoc nomine eum juſſit ſalutare. Alii in Africa primum ferunt ita ei fuiſſe ab univerſo exercitu acclamatum, ſed fuiſſe eam ratam appellationem & confirmatam, ubi fuit ab Sylla comprobata. Omnium ipſe tamen noviſſimus, diuque poſt proconſul in Hiſpaniam contra Sertorium miſſus, nominis invidia ob conſuetudinem jam abolita, cœpit in epiſtolis & edictis ſe Magnum Pompeium ſcribere. Unde merito commendes & in admiratione habeas priſcos Romanos, qui ejuſcemodi appellationibus & vocabulis non bellicas modo & militares remuneraverint palmas, verum etiam actiones & artes urbanas. Sic duos populus Maximos dixit, Valerium, quod diſſidentem ab ſe ſenatum in concordiam ſecum reduxiſſet: Fabium Rullum, quod locupletes nonnullos libertinæ ſtirpis in ſenatum allectos ex ordine moviſſet.

Inde triumphum petenti Pompeio negavit Sylla: ſiquidem conſuli vel prætori tantum eum, nemini præterea per legem permitti. Quamobrem Scipionem ſuperiorem, qui majoribus & nobilioribus certaminibus Pœnos vicerat in Hiſpania, quod nec conſul eſſet nec prætor, non poſtulaviſſe triumphum. Quod ſi Pompeius pene adhuc imberbis, qui ſenator propter ætatem non ſit, triumphans in urbem

κίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθονον ἔσεσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ, καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνῳ. ταῦτα πρὸς Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἔλεγεν, ὡς οὐκ ἐάσων, ἀλλὰ ἐνστησόμενος αὐτῷ, καὶ κωλύσων τὸ φιλόνεικον ἀπειθοῦντος. ὁ δὲ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν ἐκέλευε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν· ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἀκούσας, ὁρῶν δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθὲν εἴη. πυθόμενος δὲ, καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Πομπηΐου τὴν τόλμαν, ἀνεβόησε δὶς ἐφεξῆς, Θριαμβευσάτω. πολλῶν δὲ δυσχεραινόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς, ὥς φασι, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήϊος, ἐπεχείρησεν ἅρματι ἐλεφάντων τεττάρων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν· ἤγαγε γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· ἀλλὰ τῆς πύλης στενωτέρας οὔσης, ἀπέστη, καὶ μετῆλθεν ἐπὶ τοὺς ἵππους. ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες ἡλίκων προσεδόκησαν, ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ ἀφήσειν μᾶλλον φησὶ τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. ὅτε δὴ καὶ Σερουΐλιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστὰς τοῦ Πομπηΐου, νῦν ἔφη τὸν Πομπήϊον ὁρᾶν καὶ μέγαν ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου. δῆλον δ' ἐστὶν ὅτι καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥᾳδίως ἔτυχεν· ἀλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἔνδοξον ἐκ τοῦ παραδόξου θηρώμενος. οὐ γὰρ ἦν θαυμαστὸν εἰ πρὸ ἡλικίας ἐβούλευε Πομπήϊος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον, ὅτι μηδέπω

urbem invehatur, invidioſum plane & ſibi imperium & illi fore honorem. Hæc apud Pompeium Sylla allegavit, non permiſſurum ſe oſtendens ei triumphum, ſed ſi pergeret contendere, repugnaturum & pertinaciam ejus repreſſurum. Enimvero nihil trepidavit ideo Pompeius, verum reputandum prædicavit Syllæ, Plures ſolem orientem quam occidentem adorare: innuens ſuam increſcere, illi decreſcere & langueſcere potentiam. Id Sylla non ſatis intellexit, ſed quum videret eos qui audiverant, vultu & geſtu obſtupefactos, rogavit quid dictum eſſet. Ubi accepit, Pompeii audacia defixus, bis deinceps exclamavit, Triumphet, triumphet. Multis autem indignantibus & ſtomachantibus, quo magis (ut dictitant) eos pungeret Pompeius, aggreſſus eſt curru elephantis quatuor juncto urbem inire. Complures enim de rege Iarba captos ex Africa adduxerat: ſed quia erat anguſtior porta, deſtitit & tranſiit ad equos. Quum milites præmia non pro ſpe ſua conſequuti interpellare triumphum & obſtrepere ei vellent, non morari dixit ſe, verum citius dimiſſurum triumphum quam ipſis aſſentaturum. Hic Servilius vir illuſtris, qui imprimis fuerat triumpho Pompeii adverſatus, Nunc, inquit, Pompeium video & magnum vere & triumpho dignum. Non ambigitur, ut in ampliſſimum ordinem cooptaretur, facile eum obtinere, ſi voluiſſet, potuiſſe: cæterum non inſtitit (ut perhibent) gloriam ex re inaudita captans. Neque enim fuiſſet mirum, ſi ſenator ante ætatem factus Pompeius eſſet, ſed ſupra ſplendorem omnem, quod

δέπω βουλεύων ἐθριάμβευε. τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς εὔνοιαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν. ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θρίαμβον ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἐξεταζομένῳ.

Σύλλας δὲ ἠνιᾶτο μὲν ὁρῶν εἰς ὅσον δόξης πρόεισι καὶ δυνάμεως, αἰσχυνόμενος δὲ κωλύειν, ἡσυχίαν ἦγε· πλὴν ὅτε βίᾳ καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδον εἰς ὑπατείαν κατέστησε συναρχαιρεσιάσας, καὶ τὸν δῆμον τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών, θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι᾽ ἀγορᾶς ὁ Σύλλας, Ὁρῶ σε, εἶπεν, ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ. πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλά, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδον τὸν πάντων κάκιστον ἀποδειχθῆναι πρότερον ὕπατον, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὥρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ἀλλὰ προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ παρεσκεύασας. ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας, ὅτι πρὸς Πομπήϊον οὐκ εὐμενῶς εἶχε, ταῖς διαθήκαις ἃς ἔγραψεν. ἑτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰν ἀπολιπών, καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους, τὸν Πομπήϊον ὅλως παρῆλθεν. ἤνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκεῖνος· ὥστε Λεπίδου καί τινων ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πεδίῳ, μηδὲ δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι, καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐπεὶ δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς παρῄει τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποιῶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν, οὐ κύκλῳ περιιὼν οὐδὲ μετὰ σχήματος, ἀλλὰ εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ δια-

φυ-

quod triumpharet nondum ſenator. Id etiam ſtudium plebis ei majorem in modum conciliavit: ſiquidem gratum populo fuit quod a triumpho inter equites cenſeretur.

At Sylla quidem angebatur; cernens in quantum gloriæ & potentiæ inſurgeret. Cæterum impedire erubeſcens quievit, extra quam cum vi & ſe invito Lepidi petitionem adjuvit, illumque provexit ad conſulatum, populi ei ſtudium ſua gratia adjungens. Digredientem enim cum magna frequentia Sylla cernens per forum, Video te, adoleſcens, inquit, ſublatum victoria. Egregium vero & præclarum factum, Catulo omnium optimo teterrimum omnium Lepidum te populum impellente conſulem renuntiatum priorem fuiſſe. Tu tamen modo cave dormias, ſed intende rebus tuis: adverſarium enim conſtituiſti teipſo valentiorem. Declaravit autem non obſcure Sylla alienum ſuum a Pompeio animum teſtamenti ſui tabulis: quippe cæteris amicis legatum reliquit, liberiſque tutores nuncupans, Pompeium prorſus præteriit: quod hic tamen perquam tulit moderate & civiliter. Atque ubi cum nonnullis aliis Lepidus obſtitit, ne corpus illius in comitio funeraretur, nec publice efferretur, auxilio fuit, decuſque & ſecuritatem præſtitit exequiis.

Poſtquam mox ſub exceſſum Syllæ illa vaticinia in lucem prodiere, & intrudens ſe in illius dominationem Lepidus, nulla circuitione uſus eſt vel ſimulatione, ſed repente arma cepit, exulceratаſque jamdudum

dudum

φυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὖθις ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος· ὁ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν ἐν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκεῖος εἶναι· τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποθούντων τὸν Πομπήϊον, οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν, ἀπεδείχθη στρατεύματος ἡγεμὼν ἐπὶ τὸν Λέπιδον, ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας νενικηκότα, καὶ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκράτησε ῥαδίως ἐπελθὼν ὁ Πομπήϊος, ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον. ἐν ᾧ Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ῥυεὶς καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν, ὑπατείαν ᾔτει δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος τοὺς ἔνδον. ἔλυσε δὲ τὸν φόβον ἐπιστολὴ παρὰ Πομπηΐου κομισθεῖσα, κατωρθωκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. ὁ γὰρ Βροῦτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐτὸς, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλλομένης ἐκείνης, ἐνεχείρισε τῷ Πομπηΐῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἱππεῖς προπομποὺς, ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιόν τι τῶν περὶ τὸν Πάδον· ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν ἐπιπέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηΐου Γεμίνιον, ἀνῃρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομπήϊος αἰτίαν. γεγραφὼς γὰρ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἑκὼν αὐτῷ πρόσθοιτο Βροῦτος, ἑτέρας αὖθις ἔπεμψεν ἐπιστολὰς ἀνῃρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. τούτου Βροῦτος ἦν υἱὸς, ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίῳ κτείνας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μήτε πολεμήσας μήτε ἀποθανὼν, ὡς ἐν

dudum & Syllæ elapſas partium reliquias excitavit de integro, atque his ſe ſuccinxit: collega autem ejus Catulus, ad quem aggregavit ſe integra & ſanior pars ſenatus populique, modeſtiæ ac juſtitiæ exiſtimatione in civitate id temporis præcellebat, verum civilibus rebus accommodatior habebatur quam bellicis: rebus ipſis Pompeium requirentibus, non diu ille ſuſpenſus fuit quo ſe converteret, ſed adjunxit ſe optimatibus, ac dux exercitus eſt contra Lepidum deſignatus. Ille jam magnam Italiæ partem ſubegerat, & duce Bruto obtinebat exercitu Galliam Ciſalpinam. Pompeius reliqua quidem ſuo conſpectu facile oppreſſit, verum Mutinæ in Gallia perdiu caſtra collata Bruti caſtris habuit. Interea Lepidus Romam ruit, & mœnibus aſſidens ſecundum conſulatum poſtulavit, magna colluvie territans populum. Hanc formidinem allatæ a Pompeio literæ diſcuſſere, bellum ſine certamine eſſe perpetratum. Brutus enim, quia vel exercitum ipſe tradidit, vel tranſitionem ille quum faceret proditus fuit, vitam ſuam in Pompeii permiſit fidem, acceptiſque equitibus, qui ſe comitarentur, in oppidum quoddam Galliæ circumpadanæ receſſit: ubi poſtero die immiſſo per Pompeium Geminio eſt interfectus. Qua de cauſa vehementer eſt laceratus Pompeius: qui enim mox ab initio tranſitionis ſcripſerat ad ſenatum, Brutum ultro ad ſe tranſgreſſum, miſit denuo alteras literas quibus inſectatus eſt interemptum. Hujus Brutus, qui cum Caſſio Cæſarem occidit, filius fuit, vir patris neque in bello gerendo neque in morte ſimilis, ut in

ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθὺς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας, ἀπέδρασεν εἰς Σαρδόνα· κἀκεῖ νοσήσας, ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὥς φασιν, ἀλλὰ γραμματίῳ περιπεσὼν, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς κατεφώρασε.

Λεπίδῳ δὲ οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερτώριος, ἐπῃωρεῖτο Ῥωμαίοις φοβερὸς, ὥσπερ ἐπ' ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρυηκότων, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνῃρηκότα, Μετέλλῳ δὲ Ἀππίῳ τότε συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δὲ ἀργότερον ὑπὸ γήρως ἕπεσθαι τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου, καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων, ἁρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερτωρίου, παραβόλως καὶ λῃστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταράττοντος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νόμιμον ἀθλητὴν ἀγώνων, καὶ δυνάμεως στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. πρὸς ταῦτα Πομπήϊος ἔχων στρατιὰν ὑφ' ἑαυτῷ, διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν πόλιν, ἀεί τινας ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν, Λευκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. ὅτε καί φασιν, ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς, καὶ θαυμάζοντος εἰ Πομπήϊον ἀνθύπατον οἴεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος, οὐκ ἔγωγε, φάναι τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων· ὡς ἀμφοτέρους τοὺς τότε ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξίους ὄντας.

Ἐπεὶ

in illius hiſtoria explicuimus. Porro Lepidus confeſtim Italia ejectus, profugit in Sardiniam, ubi morbo correptus exſpiravit, fractus animo, non ob res perditas, (ut autumant) ſed quum eſſet nactus epiſtolium, ex quo ſtuprum uxoris comperit.

Lepidi vero longe diſſimilis Hiſpaniam tenebat Sertorius, ac Romanis terribilis impendebat: ad quem ſicut extremum bellorum morbum hoſtes domeſtici confluxerant. Hic multos jam inferioris ordinis duces interemerat. Tunc vero cum Metello Pio colluctabatur, claro illo quidem & ſtrenuo viro, ſed qui ſegnius ob ſenium articulos belli urgere, lentiuſque videretur inſtare rebus, quæ torrente pernicitate rapiebantur Sertorii. Qui projecta audacia & latrocinantis potius more cum illo agebat, inſidiiſque & circumcurſitationibus virum perſtringebat certaminum juſtorum peritum, atque exercitus ſtatarii & gravis ducem. Eo Pompeius, quod exercitum haberet ſibi permiſſum, enitebatur ut ad opem Metello ferendam mitteretur. Nec, quamvis præcepit Catulus, dimiſit exercitum, ſed hæſit in armis circa urbem, ſemper habens quid prætexeret, donec, L. Philippo referente, illam provinciam ei decrevere. Quo tempore aiunt rogante quodam in ſenatu & mirante, Pompeium an pro conſule Philippus eſſet in Hiſpaniam miſſurus, Non tantum, inquit, pro conſule, Philippus, ſed pro conſulibus: notans ambos illius anni conſules nullo numero eſſe.

Ut

Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἁψάμενος ὁ Πομπήϊος, οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἑτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ μὴ πάνυ βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπηΐου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν αὐτῷ δεῆσαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. ἔργῳ μέντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικὼς τὸν Πομπήϊον, ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἄν τις ᾠήθη, διετέθρυπτο τῷ βίῳ κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδωκώς· καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν· ὥστε τῷ Πομπηΐῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὔνοιαν ἅμα τῇ δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην. φύσει γὰρ ἦν σώφρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ἰδέας ἔχοντος, ἠνίασε μάλιστα τὸν Πομπήϊον ἡ Λαύρωνος ἅλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς, καί τι μεγαληγορήσας, αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι δεδιὼς, ἐπεῖδε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἑρέννιον δὲ καὶ Περπένναν, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγότων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν, ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν.

Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν, ἐπ᾽ αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. περὶ δὲ Σουκρῶνι ποταμῷ, τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης, συνέβαλλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες μετελθεῖν τὸν Μέτελλον,

τελλον,

Ut Hiſpaniam attigit Pompeius, & uti ſolet, ad novi imperatoris famam nova ſpe homines erexit, ac quæ non arcta fide cum Sertorio coierant gentes, motæ ſunt & tranſiverunt, arrogantes ſermones de Pompeio Sertorius diſſipavit, & per ludibrium ferula jactavit ſe & loro puerum hunc caſtigaturum, niſi anum illam formidaret, Metellum ſignificans. Revera tamen vehementer cavens & timens Pompeium, bellum gerebat circumſpectius. Etenim Metellus (quod nemo exſpectaſſet) admodum deliciis diffluens ſolute vivebat, magnaque extiterat apud eum & repentina ad faſtum luxumque mutatio. Ita ea quoque res ſingularem Pompeio cum laude benevolentiam adjungebat, quod vitæ frugalitatem intenderet: in quo non magnopere tamen elaborandum habuit. Siquidem ſua ſponte temperans erat & in cupiditatibus moderatus. Quum autem varia belli forma eſſet, nihil Pompeium magis pupugit quam quum Lauronem expugnavit Sertorius. Quippe cinctum eum ratus, quum inſuper eſſet certa magniloquentia uſus, ſemetipſum conſpexit ſubito undique circumventum: atque ideo non auſus ſe movere, oppidum illud ſub oculis ſuis aſpexit inflammari. At Herennium & Perpennam viros militares, qui ad Sertorium confugerant, hujuſque legatos fudit circa Valentiam, occiditque amplius decem millia militum.

Hoc facto elatus magnaſque ſpes concipiens in ipſum movit Sertorium, ne in ſocietatem victoriæ veniret Metellus. Ad Sucronem amnem præcipite jam in veſperum die ſignis collatis concurrere, veriti ne ſuperveniret Metellus;

tellus;

τελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ διαγωνίσαιτο. τὸ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἑκάτεροι γὰρ θάτερον κέρας ἐνίκησε. τῶν δὲ στρατηγῶν πλέον ἠνέγκατο Σερτώριος· ἐτρέψατο γὰρ τὸ καθ' αὑτὸν ἐκεῖνος ἀντιταχθείς. Πομπηΐῳ δὲ ἀνὴρ μέγας ἱππότης πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δὲ αὐτῶν εἰς τὸ αὐτό, καὶ γενομένων ἐν λαβαῖς, ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ Πομπήϊος μόνον, ἐκείνου δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. πλειόνων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γεγενημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις, φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ περικείμενον. ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι, καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἀπελείφθησαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρετάξαντο μὲν ἀμφότεροι πάλιν, ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα· Μετέλλου δὲ προσιόντος, ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ διαλύσεις, καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλάκις μόνον πλανᾶσθαι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δὲ αὖθις ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρουν ἐξαίφνης πιμπλάμενον. ὁ δ' οὖν Πομπήϊος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ, καὶ πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς ῥάβδους, θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μέτελλον. ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε, καὶ τἆλλα χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλέον, ἀλλὰ ἢ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδευόντων εἰς ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ

tellus; hic, quo ſolus, ille, quo cum ſolo dimicaret: ſed prœlium incerta victoria diremptum eſt. Utriuſque enim alterum cornu vicit. Inter duces tamen laus penes Sertorium major fuit. Quippe hic fudit fugavitque oppoſitum ſibi cornu. In Pompeium vero vir vaſtus equitem pedes cum impetu intulit ſe. Ubi congreſſi ſunt & pedem contulere, enſium ictus in utriuſque manum defluxere, ſed impari effectu. Pompeius tantummodo vulnus accepit, at illi manum detruncavit. Quum autem in eum complures coorirentur, ſuis jam terga dantibus præter ſpem evaſit. Hoſtes equum ejus comprehenderunt aureis phaleris & ornatu pretioſo inſtructum. Dum hæc partiuntur, atque de his digladiantur inter ſe, amiſerunt e manibus Pompeium. Prima luce uterque victoriæ confirmandæ cauſa inſtruxit ex integro aciem. Verum quia ſupervenit Metellus, Sertorius diſſipato exercitu digreſſus eſt. Ita enim dilabebantur milites illius iterumque confluebant, ut crebro Sertorius palaretur ſolus, crebro rurſus inſtar torrentis repente intumeſcens, centum quinquaginta armatorum millibus ingrueret. At Pompeius, ut ſecundum prœlium Metello obviam proceſſit, atque in conſpectu utrinque fuerunt, honoris Metelli cauſa dignitate priori ſummitti faſces juſſit. Id prohibuit ille, præbuitque cætera moderatum ſe Pompeio, neque ullam ſibi ut conſulari & ætate majori ſumpſit prærogativam, niſi quod ſignum, quum unis in caſtris tenderent, toti exercitui daretur a Metello. Verum caſtra

πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διΐστη ποικίλος ὢν ὁ πολέμιος, καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆναι, καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. τέλος δὲ, περικόπτων μὲν ἀγορὰς, ληϊζόμενος δὲ τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς ἀλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας, ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων.

Πομπήϊος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἰδίων ἐξανηλωκὼς καὶ κατακεχρημένος εἰς τὸν πόλεμον, ᾔτει χρήματα τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιξόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυνάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. ὑπατεύων δὲ Λεύκουλλος τότε, καὶ Πομπηΐῳ μὲν ὢν διάφορος, μνώμενος δ' ἑαυτῷ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἐσπούδευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρήματα· φοβούμενος αἰτίαν Πομπηΐῳ παρασχεῖν δεομένῳ Σερτώριον ἀφεῖναι, καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι, λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχείριστον δὲ φαινόμενον ἀνταγωνιστήν. ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος, ὑπὸ τῶν φίλων δολοφονηθείς· ὧν Περπέννας ὁ κορυφαιότατος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν μὲν ὁρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμόν. εὐθὺς οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπεξελθὼν, καὶ ῥεμβόμενον ἐν τοῖς πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν, δέλεαρ αὐτῷ δέκα σπείρας ὑφῆκεν εἰς τὸ πεδίον, διασπαρῆναι κελεύσας. τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας ἐκείνου καὶ διώκοντος, ἀθρόους ἐπιφανεὶς καὶ συνάψας μάχην, ἐκράτησε πάντων. καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐ-

τὸν

caſtra fere ſeparata habebant. Dirimebat enim & diſtrahebat eos hoſtis calliditate varius, & mirus artifex in brevi momento diverſis locis ſe oſtendendi, ab aliiſque ad alia certamina traducendi. Denique commeatum intercipiendo, agros fœdando, mare infeſtum habendo, utrumque ea quam ipſe obtinebat Hiſpania expulit, coegitque neceſſariorum anguſtiis in provincias refugere alienas.

Pompeius, qui maximam facultatum ſuarum partem in bellum impenderat & erogaverat, pecuniam poſtulavit a ſenatu, addens, ni mitterent, deportaturum ſe in Italiam exercitum. Id temporis conſul Lucullus erat, a Pompeio alienus: qui ambiens bellum Mithridaticum, effecit ut ei mature ſtipendium mitteretur. Timebat nempe prætextum cupienti Pompeio dare Sertorium omittendi, & convertendi ſe in Mithridatem, illuſtrem ad gloriam facilemque (ut putabatur) ſuperatu adverſarium. Interea circumventus ab amicis Sertorius interficitur: quorum ſummus Perpenna coryphæus, illius facta exprimere aggreſſus eſt, iiſdem ſuccinctus copiis & apparatu: at, quod pariter moderaretur illis, conſilium defecit eum. Perpennam igitur confeſtim perſequens Pompeius, & in rebus gerendis nutantem intelligens, eſcam ei decem cohortes objecit, quibus juſſit ſe ſpargere per campum. Eo quum ille ſe vertiſſet, captaretque hanc prædam, repente incurrens prœlium commiſit, ac fuſo fugatoque illius exercitu plerique duces in acie occubuere: Perpennam ad ſe pertractum occidit,

τὸν ἀπέκτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλῃ δὲ διανοίᾳ καὶ σωτηρίῳ τῶν ὅλων γνώμῃ χρησάμενος. ὁ γὰρ Περπέννας τῶν Σερτωρίου γραμμάτων γεγονὼς κύριος, ἐδείκνυεν ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀνδρῶν, οἳ τὰ παρόντα κινῆσαι βουλόμενοι πράγματα, καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν, ἐκάλουν τὸν Σερτώριον εἰς τὴν Ἰταλίαν. φοβηθεὶς οὖν Πομπήϊος ταῦτα, μὴ μείζονας ἀναστήσῃ τῶν πεπαυμένων πολέμων, τόν τε Περπένναν ἀνεῖλε, καὶ τὰς ἐπιστολὰς οὐδ' ἀναγνοὺς κατέκαυσεν.

Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς μεγίστας κατασβέσαι ταραχὰς, καὶ τὰ φλεγμαίνοντα μάλιστα καταστῆσαι καὶ διαλῦσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατὸν, ἀκμάζοντι τῷ δουλικῷ πολέμῳ κατὰ τύχην φερόμενος. διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς κατήπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατευτύχησε, δισχιλίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιούσης ἁμωσγέπως τῷ κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ τῆς μάχης ἐνέπεσον εἰς αὐτὸν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας, ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας, ὡς Κράσσος μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ῥιζῶν παντάπασιν ἀνῄρηκε. καὶ ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὔνοιαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέγειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον, οὐδὲ παίζων ἄν τις εἶπεν ἑτέρου καὶ μὴ Πομπηΐου τὸ πᾶν ἔργον εἶναι. ἐν τοσαύτῃ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, ὅμως ἐνῆν τις ὑποψία καὶ δέος, ὡς οὐ προησομένου τὸ στράτευμα,

βαδιου-

dit, non ingratus nec immemor (ut quidam exprobrant) in Sicilia actorum, ſed magna ratione & ſalubri toti reipub. conſilio. Siquidem Perpenna quum literas Sertorii in poteſtate haberet, epiſtolas protulit potentiſſimorum in urbe virorum, qui præſentem rerum ſtatum movere & verſare rempub. cupientes, Sertorium acciebant in Italiam. Quæ timens Pompeius, ne majora quam reſtincta erant, excitarent bella, Perpennam necavit, & literas ne inſpectas quidem concremavit.

Inde tantiſper in Hiſpania moratus, dum graviſſimos tumultus ſedaſſet, ulceraque tractaſſet & compoſuiſſet maxime tumentia, exercitum in Italiam reduxit, auſpicato ſuperveniens bello ſervili, quod tum maxime vigebat. Quapropter dux belli illius Craſſus, maturavit præceps pugnæ aleam, victorque fuit trecentis ſupra duodecim millia cæſis. Veruntamen fortuna etiam hoc decus ex parte ad Pompeium trahente, quinque millia quæ ex acie fugerant, in eum ſunt delata. Quibus ſemel deletis, occupavit ad ſenatum ſcribere, Craſſum quidem gladiatores acie fudiſſe, ſe vero bellum radicitus plane exſtirpaſſe. Atque hæc favente populo Romano propter benevolentiam erga eum audiebantur & dicebantur. Hiſpaniam vero & Sertorium ne per jocum quidem alteri quiſquam niſi Pompeii virtuti prorſus aſcribat. In tanto tamen Pompeii honore & exſpectatione inerat quædam ſuſpicio & metus non dimiſſurum eum exercitum,

citum

βαδιουμένου δὲ δι' ὅπλων καὶ μοναρχίας ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. ὅθεν οὐκ ἐλάττονες ἦσαν τῶν δι' εὔνοιαν τρεχόντων, καὶ φιλοφρονουμένων καθ' ὁδὸν, οἱ φόβῳ ταῦτα ποιοῦντες. ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπήϊος, προειπὼν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θρίαμβον, ἓν αἰτιᾶσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ τοῦ δήμου ἀξίωμα Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν ἀνιστᾶν καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς. ὅπερ ἦν ἀληθές. οὐ γάρ ἐστιν οὗ τινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἠράσθη δῆμος, καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὖθις ἐπιδεῖν ἐκείνην. ὥστε καὶ Πομπήϊον εὐτύχημα ποιεῖσθαι μέγα, τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρόν· ὡς οὐκ ἂν εὑρόντα χάριν ἄλλην, ᾗ τὴν εὔνοιαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύτην ἕτερος προέλαβε.

Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου καὶ ὑπατείας, οὐ διὰ ταῦτα θαυμαστὸς ἐδόκει καὶ μέγας· ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος, καὶ δεινότατος εἰπεῖν, καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπήϊον ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρσησεν ὑπατείαν μετιέναι πρότερον, ἢ Πομπηΐου δεηθῆναι. καὶ μέντοι Πομπήϊος ἠγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς ὑπάρξαι καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δεξιοῦσθαι προθύμως, καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγγελλόμενος χάριν ἕξειν οὐκ ἔλαττον αὐτοῦ συνάρχοντος, ἢ τῆς ἀρχῆς. οὐ μὴν ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὕπατοι διεφέροντο πάντα καὶ προσέκρουον ἀλλήλοις·

καὶ

citum, ſed armis & dominatu aperte ad Syllanum perrecturum imperium. Quare non pauciores timore adducti quam benevolentia redeunti ſalutandi cauſa prodierunt obviam. Quam opinionem quum amolitus eſſet Pompeius, declarans à triumpho exercitum ſe dimiſſurum, unum reliquum invidis erat vellicare, quod populum magis quam ſenatum coleret: & quum Sylla auctoritatem plebis ſuſtuliſſet, reſtituere eam plebi & indulgere ei in animo haberet: quod verum erat. Nihil enim populus Romanus inſaniore cupiditate proſequutus eſt, neque ullum magiſtratum recuperare atque eum deſideravit ardentius; ut Pompeius pro magna fœlicitate reputaret illius actionis occaſionem: quod beneficium reperturum non putaret ſe aliud, hoc ſi alius præripuiſſet ſibi, quo civium repenſaret favorem.

Igitur decreto ei altero triumpho & conſulatu, non tam ob hæc ſuſpiciendus & magnus eſt habitus, verum illud pro inſigni habuerunt ejus ſplendoris, quod omnium eo tempore rempub. gerentium opulentiſſimus, eloquentiſſimus, maximus, ipſiuſque deſpiciens Pompeii atque omnium aliorum, non ante conſulatum petere auſus eſſet Craſſus, quam Pompeium rogaſſet. Et ſane placuit id Pompeio, qui jampridem eum aliquo officio & obſequio avebat provocare: populumque enixe prenſavit oravitque, oſtendens haud minorem gratiam ſe collegæ quam ſui honoris gratia ei habiturum. Verum enimvero declarati conſules, ubique diſſenſerunt occurſaruntque ſibi mutuo.

καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ μᾶλλον ἴσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ μέγα τὸ Πομπηΐου κράτος ἦν. καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν δημαρχίαν αὐτῷ, καὶ τὰς δίκας περιεῖδεν αὖθις εἰς τοὺς ἱππέας νόμῳ μεταφερομένας. ἥδιστον δὲ θέαμα τῷ δήμῳ παρέσχεν αὐτὸς ἑαυτὸν, τὴν στρατείαν παραιτούμενος. ἔθος γάρ ἐστι Ῥωμαίων τοῖς ἱππεῦσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας, οὓς τιμητὰς καλοῦσι· καὶ καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ διδόντας εὐθύνας τῆς στρατείας, ἀφίεσθαι. νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βίοις ἑκάστων. τότε δὴ προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ, Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων. ὤφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανὴς ἐγεγόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους, τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τούς τε ἄρχοντας αἰδὼς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν εἶχε. εἶτα ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώτησε, πυνθάνομαί σε, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας; Πομπήϊος δὲ μεγάλῃ φωνῇ, Πάσας, εἶπεν, ἐστράτευμαι καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι. τοῦτο ἀκούσας ὁ δῆμος ἐξέκραγε, καὶ κατασχεῖν οὐκ ἔτι τὴν βοὴν ὑπὸ χαρᾶς ἦν· ἀλλ' ἀνασάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οἴκαδε, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἑπομένοις καὶ κροτοῦσιν.

Ἤδη

tuo. In curia plus Craſſus pollebat, ad populum multum poterat Pompeius. Nam tribunos plebis ei reddidit, permiſitque ut judicia iterum lege transferrentur ad equites. Gratiſſimum vero ſpectaculum populo ſe ipſe præbuit, quum militiæ vacationem poſtularet. Mos eſt equitibus Romanis, ubi legitimum tempus ſtipendiorum expleverunt, ut equum in forum ad cenſores adducant, enumeratiſque ſingulis ducibus & imperatoribus, ſub quibus meruerunt, ac reddita militiæ ratione, petant vacationem. Ibi & honos habetur & ignominia pro cujuſque vita acta. Sedebant tunc pro tribunali magna gravitate cenſores Gellius & Lentulus, & inſpiciendos ſe tranſvehebant equites. Pompeius autem conſpiciebatur ſuperne in forum deſcendens. Erat aliis quidem magiſtratus inſignibus ornatus, ſed equum manu trahebat. Ut proprie acceſſit & cognitus eſt, lictoribus viam ſibi facere juſſis, equum admovit roſtris. Stetit populus ſtupore & ſilentio defixus. Cenſores vero ex ea ſpecie ſimul verecundia & gaudium occupaverunt. Inde major natu interrogavit eum, Quæro ex te, Magne Pompei, ecquid omnia ſtipendia impleveris? Cui Pompeius alta voce, Omnia implevi, inquit, & ſub meipſo imperatore omnia. Quod audiens populus conclamavit, neque ſedari præ lætitia clamor poterat: ſed conſurgentes cenſores domum eum deduxerunt populo proſequenti & applaudenti gratificantes.

Inſtante

Ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαινομένης τῷ Πομπηΐῳ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσον αὐξομένης διαφορᾶς, Γάϊός τις Αὐρήλιος ἀξίωμα μὲν ἱππικὸν ἔχων, βίῳ δὲ ἀπράγμονι κεχρημένος, ἐκκλησίας οὔσης, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ προσελθὼν, ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ τὸν Δία φάναι, κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι, μὴ πρότερον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι. ῥηθέντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς· ὁ δὲ Κράσσος ἀρξάμενος δεξιοῦσθαι καὶ προσαγορεύειν αὐτὸν, Οὐδὲν οἶμαι ποιεῖν ἀγεννὲς, εἶπεν, οὐδὲ ταπεινὸν, ὦ πολῖται, Πομπηΐῳ πρότερος ἐνδιδοὺς, ὃν ὑμεῖς, μήπω μὲν γενειῶντα, μέγαν ἠξιώσατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε δύο θριάμβους. ἐκ τούτου διαλλαγέντες, ἀπέθεντο τὴν ἀρχήν. καὶ Κράσσος μὲν ὅνπερ ἐξ ἀρχῆς εἵλετο τρόπον τοῦ βίου διεφύλαττε· Πομπήϊος δὲ τάς τε πολλὰς ἀνεδύετο συνηγορίας, καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέλειπε, καὶ προῄει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, ἀεὶ δὲ μετὰ πλήθους. οὐ γὰρ ἦν ἔτι ῥᾴδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυχεῖν οὐδ' ἰδεῖν αὐτόν· ἀλλ' ἥδιστος ὁμοῦ πολλοῖς καὶ ἀθρόοις ἐφαίνετο, σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου τῇ ὄψει καὶ ὄγκον, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεσι καὶ συνηθείαις ἄθικτον οἰόμενος δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν. ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλής ἐστι πρὸς ἀδοξίαν τοῖς ἐκ τῶν ὅπλων μεγάλοις, καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν ἀσυμμέτροις. αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν, ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι· τοῖς δὲ ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον, ἐνταῦθα γοῦν μὴ πλέον ἔχειν, οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. διὸ τὸν ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρὸν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ λάβωσιν, ὑπὸ χεῖ-

ρα

Inſtante jam conſulatus exitu, ac diſſidio cum Craſſo ejus invaleſcente, quidam C. Aurelius ex equeſtri ordine, qui procul a negotiis ætatem egerat, quum haberetur concio, roſtra conſcendit. Progreſſus ait Jovem ſibi in ſomnis oblatum juſſiſſe conſulibus nuntiare, ut priuſquam magiſtratu abirent, redirent in gratiam. His dictis ſtetit tacitus Pompeius. Ibi Craſſus prior dextram porrigens, & eum appellans, Nihil, inquit, me indignum facere, Quirites, neque abjectum reor, qui prior concedo Pompeio, quem vos adhuc imberbem appellare Magnum, & necdum ſenatori duos triumphos non dubitaſtis decernere. Hinc reconciliati depoſuerunt magiſtratum. Et Craſſus quidem in priſtino vitæ curriculo perſtitit: Pompeius vero advocationes plerumque deſugiebat, & forum pedetentim relinquebat, raruſque prodibat in publicum, atque id ſemper magno cum comitatu. Neque facile exinde erat ſine frequentia eum vel convenire vel videre: ſed delectabatur cum multis & magno comitatu ſe oſtendere, quo venerationem inde & majeſtatem præſentiæ ſuæ conciliaret, ratus a colloquiis & conſuetudine cum plebe ſervandam dignitatem ſuam illibatam. Quippe vita togata illis qui per arma creverunt, atque a populari abhorrent æquabilitate, ad contemptum eſt pronior. Volunt enim ut illic, ita hic quoque primum locum tenere. At illic qui ſunt inferiores, iis hic certe non exſuperare durum videtur. Unde illum in caſtris & triumphis ſplendidum ubi in foro tenent, do-

mant

ρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι. τῷ δὲ ἀπολεγομένῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ δύναμιν, ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. ἐδήλωσε δὲ αὐτὰ τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

Ἡ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὡρμήθη μὲν ἐκ Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ λανθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχεν ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ, χρήσασα ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις ἑαυτήν. εἶτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ θύρας τῆς Ῥώμης συμπεσόντων, ἔρημος οὖσα φρουρᾶς ἡ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀφείλκετο καὶ προῆγεν, οὐκ ἔτι τοῖς πλέουσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. ἤδη δὲ καὶ χρήμασι δυνατοὶ, καὶ γένεσι λαμπροὶ, καὶ τῷ φρονεῖν ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες, ἀνέβαινον εἰς τὰ λῃστρικὰ, καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἔργου φέροντος. ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πειρατικὰ, καὶ φρυκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέπιπτον, οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρείαις, οὐδὲ τέχναις κυβερνητῶν, οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκημένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον· ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσι χρυσαῖς, καὶ παραπετάσμασιν ἁλουργοῖς, καὶ πλάταις ὑπαργύροις, ὥσπερ ἐντρυφώντων τῷ κακουργεῖν καὶ καλλωπιζομένων. αὐλοὶ δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρὰ πᾶσαν ἀκτὴν, καὶ σωμάτων ἡγεμονικῶν ἁρπαγαὶ, καὶ πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις, ὄνειδος ἦσαν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. ἐγένοντο δ' οὖν, αἱ μὲν λῃστρίδες νῆες, ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἁλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν, τετρακόσιαι. τῶν δὲ ἀσύλων

καὶ

mant & premunt. Manus autem danti & cedenti caſtrenſem honorem & potentiam ab invidia permittunt intactam. Id brevi poſt res ipſa comprobavit.

Siquidem piratarum potentia primum ex Cilicia erupit, originemque habuit audacem & occultam: animos vero & confidentiam ex bello Mithridatico ceperunt, miniſteriis regiis accommodantes ſe. Deinde dum bellis civilibus Romani ante portas urbis concurrunt, vacuum cuſtodibus mare ſenſim illexit illos & incitavit, ut non jam navigantibus modo eſſent infeſti, ſed & inſulas & oppida maritima vaſtarent. Adeo ut jam pecunioſi etiam, natalibus clari, viri prudentia præcellere habiti naves prædatorias conſcendebant & ſocietati nomina dabant, quaſi ea res laudem etiam adderet & gloriam. Ad hæc erant iis multis locis navalia, portus piratici, & ſpeculæ munitæ pharique. Claſſes incurſitabant non ſolum delecta militum claſſiariorum & ſociorum navalium juventute, gubernatorum arte, navium pernicitate & agilitate ad munus ſuum inſtructæ, verum etiam ſupra eorum terrorem invidioſus ſtimulabat faſtus. Auratis ſtylidibus, purpureis cortinis, remis inargentatis, quaſi ſceleribus geſtiebant gloriabanturque. Tibiæ etiam, cantus, compotationes per omnia litora, principum in captivitatem raptus, urbium redemptiones captarum, opprobria erant Romani imperii. Erant navigia prædatoria ſupra mille, capta ab illis oppida quadringenta. Inviolata

&

καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν διέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Διδυμαῖον, τὸ Σαμοθρᾴκιον, τὸν ἐν Ἑρμιόνῃ τῆς Χθονίας νεὼν, καὶ τὸν ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ τὸ Ἰσθμοῖ καὶ Ταινάρῳ καὶ Καλαυρείᾳ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος τὸν ἐν Ἀκτίῳ, καὶ Λευκάδι, τῆς δὲ Ἥρας τὸν ἐν Σάμῳ, τὸν ἐν Ἄργει, τὸν ἐπὶ Λευκανίῳ. ξένας δὲ θυσίας ἔθυον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινας ἀποῤῥήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίθρου καὶ μέχρι δεῦρο διασώζεται, καταδειχθεῖσα πρότερον ὑπ' ἐκείνων. πλεῖστα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες, ἔτι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐλῄζοντο, καὶ τὰς ἐγγὺς ἐπαύλεις διέκοπτον. ἥρπασαν δέ ποτε καὶ στρατηγοὺς δύο, Σεξτίλιον καὶ Βελλῖνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ ῥαβδοφόρους ᾤχοντο σὺν αὐτοῖς ἐκείνοις ἔχοντες. ἥλω δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου θριαμβικοῦ ἀνδρὸς εἰς ἀγρὸν βαδίζουσα, καὶ πολλῶν χρημάτων ἀπελυτρώθη. ἐκεῖνο δὲ ἦν ὑβριστικώτατον· ὁπότε γάρ τις ἑαλωκὼς ἀναβοήσειε Ῥωμαῖος εἶναι, καὶ τοὔνομα φράσειεν, ἐκπεπλῆχθαι προσποιούμενοι καὶ δεδιέναι, τούς τε μηροὺς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ, συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολοῦντες. ὁ δὲ ἐπείθετο, ταπεινοὺς ὁρῶν καὶ δεομένους. ἐκ τούτου δὲ, οἱ μὲν ὑπέδουν τοῖς καλτίοις αὐτὸν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον, ὡς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθείη. πολὺν δὲ χρόνον οὕτω κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου, τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες, ἐκέλευον ἐμβαίνειν, καὶ ἀπεῖναι χαίροντα· τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ὠθοῦντες αὐτοὶ κατέδυον.

Ἐπενείματο δὲ ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστε

& intacta ante id fana adorti expilarunt Clarium, Didymæum, Samothracium, Proſerpinæ quod eſt Hermione templum, Æſculapii Epidauri: in Iſthmo, Tenaro, Calauria Neptuni: Apollinis in Actio & Leucade: Junonis Sami, Argis, in Leucadio. Peregrina ſacra illa quæ peraguntur in Olympo faciebant & myſteria quædam peragebant arcana: quorum Mithris ſacra etiam hac memoria manſere primum ab illis monſtrata. Majorem in modum Romanis inſultantes, etiam vias eorum exſcenſione facta infeſtabant, & villas maritimas exſcindebant. Corripuerunt aliquando etiam duos prætores Sextilium & Bellinum prætextatos, accenſoſque & lictores cum illis ipſis abduxere. Capta fuit etiam Antonii viri triumphalis filia rus proficiſcens, & grandi pecunia redempta. Quod autem omnium fuit contumelioſiſſimum: ubi quis captus civem Romanum ſe eſſe clamavit, & nomen edidit, perculſos ſe fingentes trepidare, femora percutere, & genibus ejus accidere, ſuppliceſque ut veniam daret precari. Ille abjectos bona fide & ſupplices arbitrari. Tum alii calceos ei inducere, alii toga velare: ne ultra ſcilicet ignoraretur. Ubi ad eum modum diu hominem illuſerant ludibrioque fuerant ſaturati, poſtremo admotis medio in ſalo ſcalis deſcendere & abire atque valere jubebant: qui nollet, hunc ipſi præcipitatum demergebant.

Ceterum hæc piratarum manus mare noſtrum habebat infeſtum pene totum, prohi-

ἄπλουν καὶ ἄβατον ἐμπορείᾳ πάσῃ γενέσθαι. τοῦτο δὴ μάλιστα Ῥωμαίους ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ, καὶ σπάνιν μεγάλην προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπήϊον ἀφαιρησόμενον τῶν πειρατῶν τὴν θάλασσαν. ἔγραψε δὲ Γαβίνιος εἷς τῶν Πομπηΐου συνήθων νόμον, οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα, καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἠπείρου δὲ πάσης ἐπὶ σταδίους τετρακοσίους ἀπὸ θαλάσσης. τοῦτο δ' οὐ πάνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιελαμβάνοντο. πρὸς δὲ τούτοις, ἑλέσθαι πεντεκαίδεκα πρεσβευτὰς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας· χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμείων καὶ παρὰ τῶν τελωνῶν ὅσα βούλοιτο, καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα πλήθους καὶ καταλόγου στρατείας καὶ πληρωμάτων ἐρετικῶν. ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων, ὁ μὲν δῆμος ὑπερφυῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυνατωτάτοις ἔδοξε μεῖζον μὲν φθόνου, φόβου δὲ ἄξιον εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. ὅθεν ἐνίσταντο τῷ νόμῳ πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ, Πομπηΐου μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδυόμενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς ἑαυτῷ καὶ κτώμενος. οἱ δὲ ἄλλοι τοῦ Πομπηΐου σφοδρῶς καθήπτοντο, καὶ τῶν τε ὑπάτων ἅτερος εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, ὅτι Ῥωμύλον ζηλῶν οὐ φεύξεται ταὐτὸν ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσεν ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρῆναι. Κάτλου δὲ κατὰ τοῦ νόμου προσελθόντος, πολλὴν μὲν αἰδούμενος ὁ δῆμος ἡσυχίαν παρεῖχεν·

ἐπεὶ

bebatque navigationem, & commercia emovebat. Id vero potiſſimum preſſos Romanos rei frumentariæ anguſtiis & magnam famem timentes impulit, ut ad vindicandum à piratis mare mitterent Pompeium. Legem Gabinius Pompeii familiaris rogavit, quæ non claſſis, ſed plane in omnes mortales imperium & arbitrium concedebat nullis obnoxium legibus. Dabat enim ei imperium ea lex omnis intra columnas Herculis maris, continentis totius ad quinquaginta a mari millia paſſuum. Hoc ſpatium Romani orbis loca ſane quam pauca excludebant: verum id maximas gentes potentiſſimoſque reges complectebatur. Præterea permiſit ei lex ex ſenatu deligere ſedecim legatos, quibus ſingulas provincias demandaret. Argenti ex ærario & a publicanis, quantum liberet, naveſque ducentas ſumere: ipſumque militum ſociorumque navalium, quantum viſum eſſet, conſcribere. Eam legem, ubi recitata eſt, populus magno ſtudio comprobavit; principibus vero ſenatus & potentiſſimis ſupra invidiam quidem viſa eſt, ſed formidoloſa maxime illa immenſa nulliſque circumſcripta limitibus poteſtas. Itaque impugnaverunt legem, Cæſare excepto. Hic legi ſuffragatus eſt, haudquaquam in Pompeii gratiam, verum quo populum quamprimum ſubiret atque in ſe circumageret: cæteri acerbe lacerabant Pompeium. Alter conſulum, qui ad illum dixit, Romuli veſtigia ſectantem non declinaturum illius exitum, fere a multitudine diſcerptus eſt. Procedente ad dicendum contra legem Catulo, magnum ſilentium tenuit

præ

ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθόνως ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου διελθὼν, συνεβούλευε φείδεσθαι, καὶ μὴ προβάλλειν τὸν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνοις ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις· Ἢ τίνα, εἶπεν, ἕξετε ἄλλον, ἂν ἀπολέσητε τοῦτον; ἐκ μιᾶς γνώμης ὑπεφώνησαν ἅπαντες, Σεαυτόν. ὁ μὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἔπειθεν, ἀπέστη· Ῥωσκίου δὲ προσελθόντος οὐδεὶς ἤκουσεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε, μὴ μόνον ἀλλὰ δεύτερον αἱρεῖσθαι Πομπήϊον. ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσχεράναντα τὸν δῆμον τηλικοῦτον ἀνακραγεῖν, ὥστε ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφλωθῆναι καὶ καταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. ὅθεν οὐ δοκεῖ ῥήξει τοῦ ἀέρος καὶ διασπασμῷ κλόνον πολὺν λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν τὰ πίπτοντα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κῦμα ποιήσῃ πολλὴ καὶ ἰσχυρὰ φερομένη.

Τότε μὲν οὖν διελύθησαν. ᾗ δὲ ἡμέρᾳ τὴν ψῆφον ἐποίσειν ἔμελλον, ὑπεξῆλθεν ὁ Πομπήϊος εἰς ἀγρόν· ἀκούσας δὲ κεκυρῶσθαι νόμον, εἰσῆλθε νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προελθὼν ἔθυσε, καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ, διεπράξατο προσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις, ἤδη μικροῦ διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. πεντακόσιαι μὲν γὰρ αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὁπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα, καὶ πεντακισχίλιοι ἱππεῖς ἠθροίσθησαν. ἡγεμονικοὶ δὲ καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς, ἄνδρες εἰκοσιτέσσαρες ὑπ' αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρῆσαν. αἱ δὲ τιμαὶ τῶν ὠνίων εὐθὺς πεσοῦσαι λόγον ἡδομένῳ τῷ δήμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοὔνομα τοῦ Πομπηΐου λέλυκε τὸν πόλεμον.

οὐ

præ reverentia ejus populus. Poſtquam hic, multis Pompeii laudibus candide commemoratis, ſuaſit ut parcerent ei, nec periculis & bellis aliis talem virum objicerent: quemnam enim (inquit) habituri eſtis alium, hunc ſi amiſeritis? Omnes una voce ſucclamaverunt, Teipſum. Ita Catulus, ubi nihil profecit, deſtitit. Roſcio incipienti dicere nemo præbuit aures: tum ille digitis ſignificavit, ne ſolum, ſed addito collega deſignarent Pompeium. Ibi offenſum populum tantum clamorem ferunt extuliſſe, ut ſupervolitans foro corvus caligine captus atque in turbam ſit delapſus. Unde non probo aeris ſciſſura & diviſione multum agitati labaſcere aves quæ decidunt, ſed vocis percuſſas ictu, quum effuſe & violenter miſſa motum fluctuſque excitaverit in aere.

Atque tunc dimiſſa eſt concio. Quo die ituri in ſuffragia erant, Pompeius clam rus profectus eſt. Nuntiato legem eſſe perlatam, ut frequentiæ occurrentium invidiam declinaret, nocte ingreſſus eſt urbem. Ubi diluxit, progreſſus in publicum ſacrificavit, advocataque concione præter illa quæ fuerant ei lege conceſſa, multa obtinuit, geminavitque pene apparatum. Siquidem naves quingentas complevit, peditum centum viginti millia, equitum quinque millia conſcripſit: prætorios, & qui cum imperio fuerant, ex ſenatu viginti quatuor legatos delegit: quæſtores additi ei duo. Mox pretia venalium laxata lætæ plebi ſermones præbuere, ipſo nomine Pompeii debellatum. Porro

par-

οὐ μὴν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη, καὶ τὸ διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἑκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα πανταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθείσῃ τὰ μὲν ἐμπίπτοντα τῶν πειρατικῶν ἀθρόα περιλαμβάνων, εὐθὺς ἐξεθηρᾶτο καὶ κατῆγεν· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες, ὥσπερ εἰς σμῆνος ἐδύοντο πανταχόθεν καταφερόμενοι τὴν Κιλικίαν· ἐφ' οὓς αὐτὸς ἐστέλλετο ναῦς ἔχων ἑξήκοντα τὰς ἀρίστας. οὐ μὴν πρότερον ἐπ' ἐκείνους ἐξέπλευσεν, ἢ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόθι λῃστηρίων τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκὸν, τὸ περὶ Σαρδόνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν, ἡμέραις τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις, αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρύτῳ καὶ τοῖς στρατηγοῖς προθύμοις.

Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὀργῇ καὶ φθόνῳ λυμαινομένου τὴν παρασκευὴν, καὶ διαλύοντος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον περιέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυῤῥηνίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαινεν. αἰσθόμενοι δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδὸν, ὥσπερ οὐ πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ' ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης. ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένον. ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσεν ὁ Πομπήϊος, καὶ τἆλλα χρηματίσας ἐπιεικῶς, καὶ διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο, καταβὰς εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ, καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς, ὅμως οὐ παρῆλθε τὰς Ἀθήνας. ἀναβὰς δὲ, καὶ θύσας τοῖς Θεοῖς, καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆ-

μον,

partitus maria & interioris pelagi in tredecim ſortes ſpatium, certum cuique navium numerum & ducem attribuit, diſperſaque quoquo verſum manu incidentes catervatim circumveniens piraticas naves, confeſtim tanquam indagine eas cinxit, atque in portus detraxit. Qui maturaverant diſtrahere ſe & evadere, hi in Ciliciam, ſicut alvearium, undique delati abdiderunt ſe: in quos ipſe navibus ſexaginta præſtantiſſimis contendit. Nec ante tamen intendit in illos curſum, quam latronum citerioribus globis undequaque, mare Tuſcum, Africum, Sardoum, Corſicum, Siculum diebus ſolum quadraginta, impigro ſuo labore, & ſtudio enixo legatorum expurgaſſet.

Romæ autem quum conſul Piſo ira & livore apparatum ejus labefactaret, & dimitteret claſſiarios, Brunduſium claſſem circummiſit, ipſe per Hetruriam Romam perrexit. Quo nunciato obviam effuſi omnes ſunt, quaſi non paulo ante eum emiſiſſent. Faciebat inexpectata converſionis celeritas gratulationem, foro omnium rerum copia ſuperfluente. Unde abrogatus pene eſt Piſoni conſulatus. Habebat enim ea de re rogationem Gabinius jam conſcriptam: cæterum interpellavit & id Pompeius, atque ubi reliqua cum moderatione ad populum retulit, impetravitque quæ deſiderabat, Brunduſium profectus ſolvit. Quum tempore urgeretur, urbeſque properans prætervehertur, non eſt prætergreſſus tamen Athenas. Eo profectus Diis ſacrificavit, ac quum populum appel-

μον, εὐθὺς ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα· τὸ μὲν, ἐντὸς τῆς πύλης,

Ἐφ' ὅσον ὢν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ Θεός.

τὸ δ' ἐκτὸς,

Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν· εἴδομεν, προπέμπομεν.

ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστώτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἔξω πειρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπιεικῶς ἐχρήσατο, καὶ παραλαβὼν τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα, κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν, ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι, τοὺς μὲν ἄλλους διέφυγον ἡγεμόνας, Πομπηΐῳ δὲ φέροντες αὑτοὺς μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐνεχείριζον. ὁ δὲ πάντων ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι λανθάνοντας ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόμιζεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἀνήκεστα συνειδότας.

Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ δυνατώτατοι γενεὰς μὲν αὐτῶν καὶ χρήματα, καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον, ἐν φρουρίοις καὶ πολίσμασι καρτεροῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον ἀποκείμενα· τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπήϊον ἐδέξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκοῦντο. τέλος δὲ, πέμψαντες ἱκετηρίας, παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χαλεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. κατελύθη μὲν οὖν ὁ πόλεμος, καὶ τὰ πανταχοῦ λῃστήρια τῆς θαλάσσης ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν. ναῦς δὲ πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέλαβεν. αὐτοὺς δὲ, δισμυρίων πλείονας γενομένους, ἀνελεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ πε-

ριιδεῖν

pellaſſet, mox diſcedens ſingulares hoſce verſiculos in laudem ſuam ſcriptos legit, unum intra portam,

Quatenus te hominem putas, vere Deus ſis hactenus.

Alterum extra,

Præſtolati te, venerati, vidimus, proſequimur.

Quoniam vero in quoſdam ex iis, quæ conglobata adhuc vagabantur in mari, prædonum examinibus ſupplices clementer conſuluerat, acceptiſque in deditionem navibus & hominibus, nulla re læſerat eos; alii ſpe gratiæ concepta legatos refugerunt, & ipſi Pompeio ſe cum liberis & conjugibus deditum ivere. Ille omnibus his pepercit, & præcipue horum opera deliteſcentes adhuc, quod atrociſſimorum ſcelerum ſibi conſcii eſſent, indagavit ac cepit.

Maxima pars horum & prævalentiſſima proles ſuas, opes, & inutilem turbam in arcibus & oppidulis munitis ad montem Taurum ſepoſuerant. Ipſi navibus completis ad Coraceſium Ciliciæ inſtantem excepere Pompeium, atque acie commiſſa fuſi, mox obſeſſi ſunt. Poſtremo miſſis caduceatoribus ſe oppidaque & inſulas, quæ ſepta præſidiis tenebant expugnatu aſpera atque inacceſſa in deditionem ejus permiſere. Ita debellatum eſt, & prædonum manus undique mari non majore quàm trium menſium ſpatio exactæ. Naves complures alias, roſtratas nonaginta accepit. Ipſos prædones plus viginti millia neque interficere ſtatuit, neque, ut diſſiparentur, aut coirent de

integro

εἰδεῖν σκεδασθέντας, ἢ συστάντας αὖθις, ἀπόρους καὶ πολεμικοὺς πολλοὺς ὄντας, οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν. ἐννοήσας οὖν ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ' ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ βίου μεταβολαῖς ἐξημεροῦται· καὶ θηρία διαίτης κοινωνοῦντα πρᾳοτέρας, ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπόν· ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ βίου γεύειν ἐπιεικοῦς συνεθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. ἐνίους μὲν οὖν αἱ μικραὶ καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλίκων πόλεις ἐδέξαντο, καὶ κατέμιξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι· τὴν δὲ Σολίων ἠρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβὼν, ἵδρυσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον δέδωκε Δύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκεῖος ὢν ἐκείνου τοῦ συνάρξαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπηΐῳ, στρατηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπήϊον αἱρεθῆναι. δευτέρα γάρ τις ἦν αὕτη τῶν πειρατηρίων πηγὴ, μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβὼν ὁ Μέτελλος ἐξῄρει καὶ διέφθειρεν. οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι, πέμψαντες ἱκετηρίας, ἐπεκαλοῦντο τὸν Πομπήϊον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὖσαν ἀρχῆς, καὶ πανταχόθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ θαλάσσης. ὁ δὲ δεξάμενος ἔγραφε τῷ Μετέλλῳ, κωλύων τὸν πόλεμον. ἔγραψε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι,

integro inopes & bellatores multi, ſinere, exiſtimavit ſecurum. Reputans igitur hominem natura neque naſci neque eſſe indomitum animal vel ferum, ſed efferari, ſi vitiis ſe præter naturam dederit, conſuetudine vero locorumque & vitæ commutationibus cicurari; immo & belluas victus uſu mitioris feritatem & ſævitiam deponere: deliberavit illos a mari in continentem transferre, & vitæ guſtum humanioris, aſſuefaciendo urbes & agros colere. Hos ergo partim exigua & minus frequentia Ciliciæ oppida acceperunt, atque in corpus ſuum contribuerunt agro aucta. Soliorum urbem nuper ab Armeniorum rege deſolatam Tigrane inſtaurans, complures ibi collocavit. Multis etiam ſedes dedit Dymæ in Achaia, quæ id temporis orba civibus erat, agrumque poſſidebat latum & opimum.

Atque hæc quidem invidi vellicabant. Illud vero quod in Metellum perpetravit in Creta, ne ſummis quidem amicis volupe fuit. Metellus enim illius gentilis, qui Pompeii in Hiſpania collega fuerat, prætor erat in Cretam prius miſſus quam deſignata hæc provincia Pompeio. Ibi enim ſecundum illum in Cilicia, alter fons erat piratarum, multoſque illic deprehenſos cepit atque interfecit. Qui autem ſupererant adhuc & circumſidebantur, caduceatoribus miſſis Pompeium in inſulam acciverunt, ut illius provinciæ partem, atque incidentem in præſcriptum a mari modum. Ille precibus eorum admiſſis interdixit Metello per literas bello. Inſuper ſcripſit civita-

πόλεσι, μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἔπεμψε τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἀρχόντων ἕνα, Λεύκιον Ὀκταούιον· ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τείχη τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν, οὐ μόνον ἐπαχθῆ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐποίει τὸν Πομπήϊον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοὔνομα κιχράντα, καὶ περιάπτοντα τὴν αὑτοῦ δόξαν, ὥσπερ ἀλεξιφάρμακον, ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας τῆς πρὸς Μέτελλον. οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἕκτορα,

Μή τις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι·

Πομπήϊον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων, ἐπὶ τῷ τὸν θρίαμβον ἀφελέσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεπονηκότος. οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τούς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο, καὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας ἀφῆκεν.

Ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην πέρας ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον, καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊον ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὅσης Λεύκουλλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως, Πομπήϊον παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης, ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. τοῦτο δὲ ἦν ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἀφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλα-

civitatibus, ne Metello dicto eſſent audientes, unumque ex legatis ſuis miſit L. Octavium, qui cum obſeſſis includens ſe muris, atque cum his arma ſocians, non modo odioſum & invidioſum, verum ridiculum quoque Pompeium reddidit; qui invidia in Metellum & æmulatione hominibus nefariis & impiis nomen ſuum accommodabat, & velut amuletum, appendebat ſuam authoritatem. Nam neque Achillem viri functum officio dixerunt, ſed adoleſcentuli plane ſtolidi & animi ad gloriam impotentis, qui abnueret aliis & vetaret telo petere Hectorem, ipſoque icto

Ipſe ita poſterior prærepta laude veniret:

Pompeium vero etiam conſervare armis inſtitiſſe hoſtes publicos tuerique, quo detraheret poſt labores exantlatos multos prætori triumphum. Haud ceſſit ei Metellus tamen, verum piratas expugnavit ſumpſitque de iis ſupplicium. Octavium multis contumeliis & probris in caſtris affectum dimiſit.

Poſtquam bellum piraticum patratum eſſe Romam eſt allatum, vacuumque negotiis Pompeium urbes viſere, unus tribunorum plebis Manilius legem rogavit, qua legiones & provincias, quas Lucullus habebat, dabat Pompeio. Addebat Bithyniam, quam Glabrio obtinebat: ut ille bellum cum Mithridate & Tigrane regibus gereret, retineretque claſſem & imperium maritimum, ut ab initio acceperat. Hoc erat uni ſemel ſubjicere totum imperium Romanum. Quas enim videbatur provincias priore lege non obtinere, Phrygiam, Lycaoniam, Gala-

Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων, αἷς Λεύκουλλος κατεπολέμησε Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην. ἀλλὰ Λουκούλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο, καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα· τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπηΐου βαρέως φέροντες, ὡς τυραννίδα καθισταμένην, ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάῤῥυνον αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι τοῦ νόμου, καὶ μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἐνστάντος δὲ τοῦ καιροῦ, τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιπον καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί· Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας, καὶ δήμου μηδένα πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλὴν, ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγὼς πολλάκις, ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνὸν, ὅπου καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. ἐκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος πάσαις, ὡς λέγεται, ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀπεδέδεικτο μὴ παρὼν ὁ Πομπήϊος ἁπάντων σχεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὅπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα, καὶ πυθόμενος τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν, καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι, καὶ εἰπεῖν, ὡς ἂν βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν, Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἕνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε παύσομαι στρατευόμενος, μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδὺς, ἐν ἀγρῷ διαιτήσομαι μετὰ γυναικός. ἐφ' οἷς λεγομένοις

Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, ſuperiorem Colchidem, Armeniam, hæ adjiciebantur cum exercitibus & viribus, quibus Mithridatem & Tigranem devicerat Lucullus. Cæterum Luculli, qui magis rerum geſtarum gloria & triumphi honore ſpoliabatur, quam ſucceſſorem accipiebat belli, quamvis affici injuria illum atque ingrate cum eo agi putarent, minorem rationem ducebant optimates; Pompeii vero potentiam inique ferentes, conſtituique ea tyrannidem putantes, cohortabantur concitabantque ſe mutuo, ut legi manum injicerent, nec libertatem projicerent. Inſtante rogationis die, conciderunt populi metu animi eorum, obticueruntque reliqui. Catulus ſolus legem graviter diſſuaſit, atque populum increpavit; qui neminem quum permoveret, ſenatum monuit identidem ex roſtris vociferatus, montem & rupem ſicut majores quærerent, ex quo refugio libertatem tuerentur. At lex omnium tribuum (ut fama eſt) ſuffragiis eſt perrogata, abſentiſque Pompeii permiſſa arbitrio ſunt pene omnia, quæ armis & bello ſubacta civitate obtinuerat Sylla. Ille acceptis ea de re literis, nuntiatoque plebiſcito, dicitur amicis adſtantibus & congratulantibus frontem contraxiſſe, ac femur percuſſiſſe, dixiſſeque, quaſi moleſte jam ferens & pertæſus imperii ſuſcipiendi, Heu infinita certamina! quam præſtabat unum fuiſſe de plebe, ſi nunquam finis erit bellandi, neque hac depoſita invidia, ruri cum conjuge agam! Ea quum diceret,

μένοις οὐδ' οἱ πάνυ συνήθεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τοῦ ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκαυμα τὴν πρὸς Λεύκουλλον ἔχων διαφορὰν, μειζόνως ἔχαιρεν.

Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεὶς διαγράμματα, τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο, καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. ἐπιών τε τὴν χώραν, οὐδὲν ἀκίνητον εἴα τῶν ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου γεγονότων· ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς, καὶ δωρεὰς ἀφείλετο, καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν, ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θαυμάζουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων, ἔδοξε συνελθεῖν εἰς ταυτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων, δάφνας ἀνεσταλμένας ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς ῥάβδους οἱ ὑπηρέται ἀπήντων. ἀλλὰ Λούκουλλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν καὶ κατασκίων προσῄει, Πομπήϊος δὲ πολλὴν ἄδενδρον καὶ κατεψυγμένην ἔτυχε διεληλυθώς. ἰδόντες οὖν οἱ τοῦ Λουκούλλου ῥαβδοφόροι τοῦ Πομπηΐου τὰς δάφνας ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασιν, ἐκ τῶν ἰδίων προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες, ἐπεκόσμησαν καὶ κατέστεψαν τὰς ἐκείνου ῥάβδους. ὃ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι, τὰ τοῦ Λουκούλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον ἔρχεσθαι Πομπήϊον. ἦν δὲ Λούκουλλος μὲν ἐν ὑπατείας τε τάξει, καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομπηΐου μεῖζον ἀξίωμα τοῖς δυσὶ θριάμβοις. οὐ μὴν ἀλλὰ τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ

diceret, ne admodum quidem familiares ferebant diſſimulantiam ejus, gnari eum, cujus innatæ ambitioni atque imperandi cupiditati ſimultas cum Lucullo adderet igniculos, magis exultare.

Nempe eum etiam ipſa facta cito detexere. Siquidem propoſitis ubique edictis milites revocavit ad ſe, principes regeſque ſubditos evocavit, provinciamque ingreſſus ex actis Luculli immotum reliquit nihil. Immo pœnas etiam multis remiſit, præmia ademit, hoc denique ſummo egit ſtudio, ut admiratoribus illius demonſtraret, nullius rei eſſe ei autoritatem. Quo per amicos expoſtulante cum eo, viſum eſt in colloquium venire. Congreſſi ſunt in Galatia. Ut maximorum imperatorum & maximis rebus geſtis ſplendidorum laureatos faſces lictores gerentes inter ſe occurrere. Sed veniebat ex regione Lucullus virenti & umbroſa, Pompeius diu per nudam & rigentem iter fecerat. Igitur contemplati Luculli lictores retorridas Pompeii laureas marcidaſque plane, ex recentibus ſuis participantes exornaverunt & redimiverunt illius faſces: quod in omen vertere, portendi nempe Luculli victoriarum præmia & ornamenta Pompeium ablaturum. Erat Lucullus quidem conſulatus ordine & ætate prior, verum amplitudo duobus triumphis major Pompeii. Veruntamen primus eorum congreſſus invicem res alterius geſtas in cœlum ferentium ac de victoriis gratulantium

4 quam

τὰ ἔργα, καὶ συνηδόμενοι τοῖς κατορθώμασιν. ἐν δὲ τοῖς λόγοις πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ λοιδορήσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκουλλον, ὁ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκεῖνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις διελύθησαν. καὶ Λεύκουλλος μὲν ἐν Γαλατίᾳ διέγραψε χώρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεὰς ἄλλας οἷς ἐβούλετο· Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας, ἐκώλυε προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο, πλὴν χιλίων ἑξακοσίων· οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λουκούλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι. πρὸς δὲ τούτοις, διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς, ἔλεγε τραγῳδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς τὸν Λεύκουλλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρονισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτου καταφεύγοντος. ἀμυνόμενος δὲ ὁ Λεύκουλλος, εἰδώλῳ καὶ σκιᾷ πολέμου τὸν Πομπήϊον ἔφη μαχούμενον βαδίζειν, εἰθισμένον ἀλλοτρίοις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀργὸν, ἐπικαταίρειν, καὶ λείψανα πολέμων σπαράσσειν. οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπιγράψαι Σερτωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακίοις, τὰ μὲν Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατωρθωκότος. ὅθεν οὐ θαυμάζειν εἰ τῶν Ἀρμενιακῶν καὶ Ποντικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν, ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς δραπετικὸν θρίαμβον ἀμωσγέπως ἐμβαλεῖν μηχανησάμενος.

Ἐκ τούτου Λεύκουλλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήϊος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβὼν, αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι, καὶ δισχιλίους

ἱππεῖς

quam maxime civilis fuit & comis. At in colloquio nulla modeſtia uſi vel moderatione, immo inter ſe viciſſim invecti ſunt, hic in Luculli avaritiam, in ambitionem ille Pompeii; ita demum ut ab amicis ægre dirempti fuerint. Hinc Lucullus in Galatia diviſit pro arbitrio captum de hoſtibus agrum, & dona alia dedit. Pompeius paulo longius caſtris poſitis, interdixit ne quis ei pareret, milites abſtraxit ab eo omnes præter mille ſexcentos, quos ob contumaciam ſibi inutiles & Lucullo ducebat infenſos. Ad hæc palam obtrectans rebus geſtis ejus, cum tragœdiis jactabat & umbris regiis bellum a Lucullo geſtum: ſibi adverſus germanas & caſtigatas vires relictum certamen, ad ſcuta, gladios, equos refugiente jam Mithridate. Lucullus autem convitia reponens, pergere Pompeium ait ad luctandum cum belli ſimulacris & umbra, alienis cadaveribus ſolitum ut ignavam avem involare, & reliquias laniare bellorum. Ita titulum ſibi Sertorii, Lepidi, belli Spartacii aſcripſiſſe: quum hoc Craſſi decus, illud Catuli, primum eſſet Metelli. Unde haud mirari ſe quod laudis bellorum Armeniacorum Ponticorumque ſuccidaneum ſe inferret, homo in triumphum de fugitivis quovis modo intrudere ſe machinatus.

Inde deceſſit Lucullus. Pompeius totius claſſis ſtationibus, quod inter Phœniciam & Boſphorum eſt, mare amplexus, movit ipſe in Mithridatem. Habebat ille peditum triginta millia in phalangem ordinatorum, equitum

millia

ἱππεῖς, μάχεσθαι δὲ μὴ θαῤῥοῦντα. καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερὸν ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεύων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήϊος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων, καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. καὶ μεστὸν ἦν εὐθὺς ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάζειν εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο Μιθριδάτης ἠγνόησε. ἔπειτα περιστρατοπεδεύσας περιετείχιζεν αὐτόν. ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ τῆς ἐῤῥωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦντας. εἶτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτὸν ὁ Πομπήϊος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὡπλισμένην τὴν στρατιάν· καθ᾽ ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦσαν. ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν πέλαγος, ἤδη Βόσπορον καθορᾷν, καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἄν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἔρημος, ἐπὶ λεπτοῦ ναυαγίου διαφερόμενος. ἐν τοιούτοις δὲ αὐτὸν ὄντα πάθεσι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φίλοι, φράζοντες ἐπεῖναι Πομπήϊον. ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης μαχητέον περὶ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρατηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. αἰσθόμενος δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος, ὤκνει κατὰ σκότος εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλῳ μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν, ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας

millia duo: verum acie congredi non audebat. Ac primum quum montem validum & munitum, in quo caſtra habuerat, quaſi aridum reliquiſſet, eum ipſum occupavit Pompeius, atque ex fruticum indole locorumque convexitate conjiciens ſubeſſe ibi fontes, imperavit puteos paſſim deprimi, fuitque in caſtris ſtatim aquæ affluentia, ut miraretur tam diu id Mithridatem fugiſſe. Deinde munitionibus cinxit & circumvallavit eum. Ille dies quinque & quadraginta obſeſſus, cum firmiſſimis copiis, quum inutiles & ægrotos occidiſſet, clam conſcivit fugam. Mox tamen eum circa Euphratem adeptus Pompeius, caſtra caſtris ejus contulit: metuenſque ne ante verteret Euphratem tranſmittere, intempeſta nocte inſtructas copias in hoſtem duxit. Quo tempore fama fert vidiſſe Mithridatem in ſomnis ſpeciem, quæ futura ei prænuntiaret. Videbatur nempe ſibi in mari Pontico ſecundo navigare vento, Boſphorumque jam proſpicere, & comiter una vectos affari, ut qui certa & indubitata incolumitate gaudeat: verum repente ab omnibus ſe reperiſſe deſertum, ac fragmento exiguo navigii jactari. His occupatum motibus & imaginibus aſſiſtentes amici excitavere, Pompeium nuntiantes adeſſe. Pugnandum igitur neceſſario pro vallo erat, eductiſque copiis ſtruxerunt duces aciem. Quos parare ſe ubi Pompeius animadvertit, dubitavit per tenebras diſcrimen prœlii ſubire: tantum circumfundendos, ne fugerent, arbitratus eſt, ac ſub lucem exercitu

μέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχειρεῖν. οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν. οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν παντάπασιν, ἀλλὰ ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἔτι τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἔποψιν. καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς βασιλικοὺς ἔσφηλεν. ἐπῄεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδενὸς ἐφίκοντο. τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι, μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγμένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας μυρίων ἀποθανεῖν, ἁλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἱππεῦσι διέκοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους· ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων σκεδασθέντων, ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. ἐν οἷς ἦν Ὑψικρατία παλλακὶς, ἀεὶ μὲν ἀνδρώδης τις οὖσα καὶ παράτολμος· Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει· τότε δὲ ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον, οὔτε τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν, οὔτε θεραπεύουσα τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ἵππον ἐξέκαμεν, ἄχρις ἧκον εἰς χωρίον Ἰνώρα χρημάτων καὶ κειμηλίων βασιλικῶν μεστόν. ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης ἐσθῆτας πολυτελεῖς, διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς φυγῆς. ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἑκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. ἐντεῦθεν ὥρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην·

citu ſuo, qui firmior erat, aggrediendos. At majores natu ordinum ductores precando & adhortando concitaverunt eum. Neque enim prorſus cæca nox erat, ſed luna præcipitans ſatis clarum corporum aſpectum adhuc præbebat: quod imprimis in errorem duxit regios. Siquidem incurrentes Romani averſam habebant lunam. Luna autem in occaſum declivi, umbræ longe corpora præcurrentes incumbebant hoſtibus, qui non valebant intervallum exacte cognoſcere: ſed, ut ſi ad manus ventum eſſet, haſtis incaſſum emiſſis neminem attigere. Quo animadverſo Romani cum clamore invehuntur, hoſteſque conſiſtere ultra non audentes, ſed perculſos & pedem referentes cædunt. Ita longe plus decem millia cecidere, & caſtra capta ſunt. Ipſe Mithridates initio octingentorum equitum cuneo per Romanos via vi facta erupit. Mox cæteris dilapſis, ſolus relictus cum tribus eſt: in quibus Hypſicratia fuit pellex: quæ ſemper quidem virilis audaciæ fuerat, quare Hypſicratem eam rex appellavit. Tunc vero veſte amicta virili Perſica & equo vecta, nec corpore ex fugæ prolixitate fatiſcere viſa eſt, nec curando regis corpore & equo eſt fatigata, uſque dum ad arcem Inora ventum eſt, ubi regia pecunia & theſauri erant cumulati. Inde ſumpſit Mithridates veſtes pretioſas, quos confluentibus ad ipſum ex fuga diſtribuit. Præterea lethale virus cuique amicorum ferendum ſecum dedit, ne quis in manus hoſtiles veniret invitus. Inde in Armeniam ad Tigranem contendit.

γράνην· ἐκείνου δὲ ἀπαγορεύοντος, καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ, παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου, διὰ τῆς Κολχίδος ἔφυγε.

Πομπήϊος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε, τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει τοῦ πατρὸς, καὶ συνήντησε τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸν Ἄραξιν ποταμὸν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς, εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. οὗτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λευκούλλου συντετριμμένος, ἥμερον δέ τινα τῷ τρόπῳ καὶ πρᾶον εἶναι πυθόμενος τὸν Πομπήϊον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουρὰν, ἀναλαβὼν τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, αὐτὸς δὲ ἐπορεύετο παραδώσων ἑαυτόν. ὡς δὲ ἦλθεν ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου, καὶ πεζὸν ἐλθεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πώποτε ὀφθῆναι. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρεδίδου· καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν, ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν, αἴσχιστα δὴ πάντων προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. ἀλλ' ὁ Πομπήϊος ἔφθη τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι, καὶ πλησίον ἱδρύσασθαι ἑαυτοῦ, τὸν δὲ υἱὸν ἐπὶ θάτερα. τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκουλλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφῃρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σοφηνήν· ἃ δὲ ἄχρις ἑαυτοῦ διατετήρηκεν,

dit. Quod ille quum ei interdiceret, ac centum talenta in caput ejus pronuntiaſſet, præteritis Euphratis fontibus intendit per Colchidem fugam.

At Pompeius Armeniam accerſitus a minore Tigrane ingreſſus eſt. Deſciverat jam hic a parente, Pompeioque ad Araxem amnem occurrit. Is oritur ex iiſdem quibus Euphrates locis, ſed deflectens ad orientem in mare Caſpium effunditur. Dum hi una progrediuntur, urbeſque in fidem recipiunt, rex Tigranes nuper ab Lucullo obtritus, quod mitem animo ac placidum Pompeium accepiſſet eſſe, præſidium in regia accepit, atque ipſe cum amicis & neceſſariis ad deditionem faciendam perrexit. Ubi equo eſt ad caſtra advectus, præſto ei fuerunt duo Pompeii lictores, ac deſcendere ei ex equo, pedibuſque juſſerunt incedere. Neminem enim mortalium in caſtris Romanis unquam viſum qui equo inſideret. Obtemperavit in eo Tigranes, gladiumque diſcinxit tradiditque eis. Ut denique ad Pompeium pervenit, detraxit capiti cidarin, quam inſtitit ad pedes ejus deponere, & abjiciens ſe omnium fœdiſſime ad genua ejus procumbere. Cæterum antevertit Pompeius, apprehenſaque dextra ſuſtulit eum; & ſedere juſſit ad latus ſuum, ex altero filium. Tum cætera Lucullo oſtendit imputanda. Ab illo enim Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene ipſos exutos: quæ hactenus retinuiſſent, ea ſe

ρηκεν, ἕξειν, ἐκτίσαντα ποινὴν ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας· Σοφήνης δὲ βασιλεύειν τὸν ὑόν. ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐτὸν βασιλέα, περιχαρὴς γενόμενος, ἐπηγγείλατο στρατιώτῃ μὲν ἡμίμναιον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχῃ δὲ μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον. ὁ δὲ ὑὸς ἐδυσφόρει, καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον, οὐκ ἔφη Πομπηΐου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὑρήσειν Ῥωμαίων. ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸ θρίαμβον ἐφυλάττετο. καὶ μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον ἔπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος, ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν· ἀξιῶν δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὅρῳ χρῆσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομπήϊος δὲ ἀπεκρίνατο, τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλλον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν· ὅρῳ δὲ χρήσεσθαι τῷ δικαίῳ.

Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς ἐβάδιζε διὰ τῶν περιοικούντων τὸν Καύκασον ἐθνῶν ἀναγκαίως ἐπὶ Μιθριδάτην. μέγιστα δὲ αὐτῶν ἐστιν ἔθνη, Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες· Ἴβηρες μὲν, ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ Πόντον καθήκοντες, Ἀλβανοὶ δὲ, ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασσαν. οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηΐῳ δίοδον ἔδοσαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατείαν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος, καὶ τῆς κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης, γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς διαβάντες τὸν Κύρνον ποταμὸν, ὃς ἐκ τῶν Ἰβηρικῶν ὀρῶν ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν Ἄραξιν ἀπ᾽ Ἀρμενίας, ἐξίησι δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ Κάσπιον. οἱ δὲ οὔ φασι τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἄραξιν, ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτὸν, ἐγγὺς

ſe relicturum ipſis. Injuriarum illatarum multam ſex millia talentûm penderent, Sophenes regnum filius haberet. Has conditiones Tigranes approbans, lætuſque quod eſſet ab Romanis rex appellatus, pollicitus eſt ſemiminas argenti ſe in milites daturum, centurioni minas decem, tribuno talentum. Id filius ejus ægre tulit, vocatuſque ad cœnam reſpondit facile ſe carere Pompeio, qui tales honores ſibi haberet. Nam alium ſe ex Romanis inventurum. Inde in vincula conjectus, atque ad triumphum ſervatus eſt. Haud multo poſt Parthus Phraates legatos miſit, adoleſcentem, ut generum ſuum, repetitum, & poſtulatum ut imperiorum Euphrates terminus eſſet. Pompeius reſponſum dedit, Tigranem in patris potius quam ſoceri jure eſſe: termino autem ſe uſurum juſto.

Relicto ad præſidium Armeniæ Afranio, per gentes Caucaſum circumcolentes neceſſario contra Mithridatem iter intendit. Maximæ ex his nationes Albani & Iberes ſunt. Iberes ad Moſchicos montes & Pontum pertinent: Albani vergunt ad Orientem & mare Caſpium. Hi primo petenti Pompeio tranſitum dedere. Cæterum eo in tractu bruma occupato exercitu & inſtantibus feſtis Saturnalibus aggreſſi ſunt iiſdem diebus non minus quadraginta millia barbarorum Cyrnum fluvium tranſmeare. Oritur ille ex montibus Ibericis, auctuſque delabente ex Armenia Araxe duodecim oſtiis in mare Caſpium ſeſe effundit. Alii committi cum eo Araxem negant, ſed ſeorſum prope

ἐγγὺς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταυτὸ πέλαγος. Πομπήιος δέ, καίπερ ἐνστῆναι δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμίοις, περιεῖδε διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαγαγὼν ἐτρέψατο, καὶ διέφθειρε παμπληθεῖς. τῷ δὲ βασιλεῖ δεηθέντι καὶ πέμψαντι πρέσβεις ἀφεὶς τὴν ἀδικίαν, καὶ σπεισάμενος, ἐπὶ τοὺς Ἴβηρας ἐβάδισε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττονας, μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἑτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλομένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι, καὶ διωθεῖσθαι τὸν Πομπήιον. οὔτε γὰρ Μήδοις, οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν Ἴβηρες· διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, Ἀλεξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλῃ τρεψάμενος ὁ Πομπήιος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν ἐνακισχιλίους, ἁλῶναι δὲ πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς τὸν Φάσιν αὐτῷ Σερουίλιος ἀπήντησε, τὰς ναῦς ἔχων αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δίωξις ἐνδεδυκότος εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν, ἀπορίας εἶχε μεγάλας· Ἀλβανοὶ δὲ αὖθις ἀφεστῶτες αὐτῷ προσηγγέλθησαν. πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐπιστρέψας, τόν τε Κύρνον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διεπέρασεν, ἐπὶ πολὺ σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκεχαρακωμένον· καὶ μακρᾶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ, μυρίους ἀσκοὺς ὕδατος ἐμπλησάμενος, ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε πρὸς Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους, ἑξακισμυρίους πεζούς, καὶ δισχιλίους ἱππεῖς ἐπὶ μυρίοις, ὡπλισμένους δὲ φαύλως καὶ δέρμασι θηρίων τοὺς πολλούς. ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν βασιλέως ἀδελφός,

ὄνομα

prope eum evolvi in idem pelagus. Hoſtes Pompeius, licet tranſitum eorum impedire potuiſſet, permiſit per otium trajicere. Inde illatis ſignis, ingentem numerum eorum fudit fugavitque. Regi ſupplici, qui legatos ad ipſum miſit, dedit veniam, ictoque fœdere in Iberas movit, nec numero pauciores, & aliis bellicoſiores, majoremque in modum cupidos de Mithridate bene mereri ac propulſare Pompeium. Quippe neque Medis neque Perſis paruerant Iberes. Declinaverunt Macedonum quoque imperium, quod raptim Alexander Hyrcania exceſſerit. Quibus pariter ingenti prœlio profligatis, in quo novem millia occubuere, capti amplius decem millia, regionem Colchicam iniit. Ad Phaſim ei Servilius cum claſſe, qua tuebatur Pontum, occurrit.

Ac quidem Mithridatis inſectatio, qui in gentes Boſphori & Mœotidis accolas abdiderat ſe, magnas præbuit Pompeio perplexitates: atque Albanos allatum eſt denuo defeciſſe; in quos ira & pervicaci ulciſcendi ardore ſtimulatus vertit, Cyrnumque iterum ingenti difficultate & periculo tranſmiſit. Eum nempe magno ſpatio vallaverant barbari palis. Hic quum eum longa, arida, & aſpera via exciperet, decem millia utrium aqua implevit, atque ita in hoſtem duxit. Offendit ad amnem Abanta peditum millia ſexaginta, equitum duodecim millia in acie inſtructa, magna ex parte male & ferinis tergoribus armatorum: quos regis frater,

ὄνομα Κῶσις. οὗτος ἐν χερσὶ τῆς μάχης γινομένης ἐπὶ τὸν Πομπήϊον ὁρμήσας, αὐτὸν ἔβαλλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι, Πομπήϊος δὲ ἐκεῖνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις, ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν ὀρῶν καταβᾶσαι. μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους, πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κοθόρνοις ἐνετύγχανον, σῶμα δὲ οὐδὲν ὤφθη γυναικεῖον. νέμονται δὲ τοῦ Καυκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν, οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Λῆγες οἰκοῦσι διὰ μέσου· καὶ τούτοις ἔτους ἑκάστου δύο μῆνας εἰς ταυτὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὑτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοτεύουσιν.

Ὁρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήϊος ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ὑρκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ πλήθους ἑρπετῶν θανασίμων ἀπετράπη, τριῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἀποσχών. εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώρησε, καὶ τῷ μὲν Ἐλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς· τὸν δὲ Πάρθον, εἰς τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτοντα τοὺς ὑπὸ Τιγράνῃ, πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν, ἐξήλασε διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. ὅσαι δὲ τῶν Μιθριδάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμπεν. ἦσαν γὰρ αἱ πολλαὶ, θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυναστῶν. Στρατονίκη δὲ, ἣ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα, καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἦν μὲν, ὡς

Coſis nomine, ductabat. Hic, quum ſigna collata eſſent, in ipſum invectus Pompeium, percuſſit jaculo loricæ ejus commiſſuram : Pompeius illum haſta transfixit & occidit. In hac pugna Amazones, a montibus Thermodonti fluvio accubantibus profectæ, auxilio veniſſe perhibentur barbaris. Quippe a prœlio, dum ſpolia barbarorum legunt Romani, peltas Amazonicas cothurnoſque reperere, corpus vero muliebre apparuit nullum. Caucaſum incolunt, qua ad mare Hyrcanum ſpectat, non conterminæ Albanis, ſed interveniunt Gelæ & Leges. Cum his menſes binos quoque anno ad amnem Thermodontem congrediuntur & concumbunt. Inde digreſſæ ſeorſum degunt.

Pompeius quum ſecundum pugnam geſtiret Hyrcaniam & mare Caſpium viſere, a venenatorum ſerpentium vi, quum abeſſet trium dierum itinere, deterritus divertit in Armeniam minorem. Elymæorum & Medorum regibus, qui legatos ad eum miſerant, benigne reſcripſit. Parthum Gordyenem incurſantem, & Tigranis ſubditos vaſtantem, miſſo cum exercitu Afranio, expulit, inſectatuſque eſt uſque ad Arbelitin. Ex omnibus Mithridatis pellicibus, quæ attractæ ad eum fuere, nullam attigit, omnes ad parentes & propinquos remiſit. Nam ducum fere & dynaſtarum filiæ conjugeſque erant. Stratonice vero, quæ apud eum ſummæ erat authoritatis, opulentiſſimamque arcem ſervabat, cantoris cujuſdam (uti

ὡς ἔοικε, ψάλτου τινὸς, οὐκ εὐτυχοῦς τἄλλα, πρεσβύτου δὲ θυγάτηρ. οὕτω δ' εὐθὺς εἷλε περὶ πότον ψήλασα τὸν Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσρήσεως τυχεῖν ἐπιεικοῦς. ὡς μέντοι περὶ ὄρθρον ἐγερθεὶς εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τραπέζας, ὄχλον δὲ θεραπείας πολὺν, εὐνούχους δὲ καὶ παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ, καὶ πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἑστῶτα κεκοσμημένον, ὥσπερ οἱ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα καὶ παιδιὰν ἡγούμενος, ὥρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. τῶν δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανομένων, καὶ λεγόντων ὅτι πλουσίου τεθνηκότος ἔναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασιλεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικραί τινες ἀπαρχαὶ καὶ δείγματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν· οὕτω πιστεύσας μόλις, καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν, καὶ ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον, ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως, βοῶν, Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστί. πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας, οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἶναι θαυμαστὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις βάλλῃ τοὺς ἀπαντῶντας, ὑφ' ἡδονῆς μαινόμενος. ταύτης μὲν ἦν καὶ γένους καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. τῷ δὲ Πομπηΐῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο, καὶ δῶρα πολλὰ προσήνεγκεν· ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμπρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο, λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἐκέλευε κεκτῆσθαι χαίρουσαν. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίνην τε καὶ τράπεζαν καὶ θρόνον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον.

Ἐν

ti fama eſt) non abundantis & ſenis fuit filia. Adeo hæc repente pſallens in convivio cepit Mithridatem, ut cum ea illico cubitum diſcederet, ſenemque ablegaret moleſte ferentem, quod ne appellaſſet quidem ſe benigne. Ut tamen ſub diluculo expergefactus, domi conſpexit aureis & argenteis poculis refertas menſas, frequentem & famulitii turbam, eunuchos & pueros, qui ſibi pretioſa pallia offerrent, atque in veſtibulo ſtantem equum exornatum, ſicut regis amicis ſolet, deriſui & ludibrio ſe haberi ratus, efferre ſe oſtio voluit: verum retinentibus eum miniſtris, exponentibuſque divitis nuper defuncti opimam hæreditatem ei a rege donari, atque tenues has primitias & documenta eſſe reliquorum bonorum & poſſeſſionum; ita vix tandem his fidem habens, purpuram induit, inſilienſque in equum per urbem vectus eſt clamitans, Mea hæc omnia ſunt. Ad deridentes ipſum, non hoc ait eſſe mirum, ſed quod gaudii impotens obvios non inceſſeret lapidibus. His natalibus & ſanguine fuit Stratonice. Ea Pompeio & arcem tradidit, & multa munera obtulit: ex quibus ille, quæ ornatum templis, & triumpho exiſtimabat præbitura ſplendorem, ſola accepit, reliquis Stratonicem ſe juſſit oblectare. Perinde quum rex Iberum lectum, menſam, & ſellam ei, omnia aurea, miſiſſet, precareturque ea ut acciperet, hæc quoque quæſtoribus, ut referrent in tabulas publicas, tradidit.

In

Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν ἀπορρήτοις ὁ Πομπήϊος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ διῆλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἤθους κατανόησιν. ὑπομνήματα γὰρ ἦν ἐξ ὧν ἐφωράθη φαρμάκοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνῃρηκὼς, καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκαῖον, ὅτι παρευδοκίμησεν αὐτὸν ἵππους ἀγωνιστὰς ἐλαύνων. ἦσαν δὲ ἀναγεγραμμέναι κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς ἑωράκει, τὰ δὲ ἔνιαι τῶν γυναικῶν. ἐπιστολαί τε Μονίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι, καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐτήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτιλίου λόγον εὑρεθῆναι φησὶ παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. ὃ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι, κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι· τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον ἐοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήϊον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

Ἐντεῦθεν εἰς Ἄμισον ἐλθὼν ὁ Πομπήϊος, πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. πολλὰ γὰρ τὸν Λεύκουλλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις, καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ τιμὰς, ἃς συνῃρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειληχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντετελεσμένων ἁπάντων, ἔπραττε ταῦτα, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας, καὶ διανέμων δωρεὰς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. ὅθεν οὐδὲ ἠξίωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγορεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. αὐ-

τὸν

In arce, quod dicebatur Cænon, arcana monumenta Pompeius Mithridatis nactus eſt, nec ea ſine oblectatione quadam legit, quod clare illius mores patefacerent. Erant commentarii, ex quibus veneno cum alios complures tum filium comperit eum Ariarathem ſuſtuliſſe, præterea Sardianum Alcæum, quod in ludis ipſum aurigando antecelluiſſet. Significationes item perſcriptæ erant ſomniorum, quæ partim ipſe, partim nonnullæ conjugum ejus viderant. Ad hæc Monimes ad eum, & ad hanc illius laſcivæ epiſtolæ. Theophanes etiam Rutilii inventam prodit orationem, qua eum ad civium Romanorum cædem in Aſia inflammavit: quod recte plerique a Theophane conjiciunt malicioſe confictum, qui nihil ſui Rutilium ſimilem proſequeretur odio. Probabile etiam ſit Pompeii cauſa: cujus patrem hominem teterrimum oſtendit in hiſtoriis Rutilius.

Hinc Amiſum profectus Pompeius eſt, ubi ambitione impulſus rem deſignavit invidioſam. Qui enim acerbe Lucullum vellicaverat, quod hoſte vivo provincias compoſuiſſet, præmiaque & honores eſſet dilargitus, quæ facere patrato & confecto bello ſolent victores, ipſe dominante in Boſphoro Mithridate, qui contraxerat etiam manum haud contemnendam, quaſi omnibus confectis eadem egit, provincias ordinavit, & dona contulit. Multi duces, dynaſtæ, reges etiam duodecim ad eum convenerunt barbari. Unde nec Parthum reſcribens voluit in aliorum gratiam Regem regum, ſicut cæteri, appellare. Te-

nebat

τὸν δέ τις ἔρως καὶ ζῆλος εἶχε Συρίαν ἀναλαβεῖν, καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιιόντι τὴν οἰκουμένην Ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν. καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὡρίσατο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἔναγχος Ἀλβανοὺς διώκων, ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν. ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας, ἀνίστατο. καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδάτην ἑώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις, καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

Διὸ τοῦτο μὲν εἰπὼν, ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν, ἐπέστησε φύλακας τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσπορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἁλισκομένοις. ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε, καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ πεσόντων, ἐντυχὼν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς, ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἅπαντας. ὃ δοκεῖ παραλειφθὲν, οὐχ ἥκιστα Λουκούλλῳ μίσους αἴτιον γενέσθαι. χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἄραβας, καὶ καταβὰς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσαν γνησίους βασιλεῖς, ἐπαρχίαν ἀπέφηνε, καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων· τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο, καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιζε, τὰς δὲ ἠλευθέρου, κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν· ἐφ' ἃ

δὲ

nebat autem eum deſiderium & cupiditas Syriæ recipiendæ, atque per Arabiam penetrandi ad mare rubrum, ut ad Oceanum, quo orbis terræ undique cingitur, perveniret victor. Etenim in Africa victoriam uſque ad Oceanum princeps protulerat. Jam in Hiſpania iterum imperium Romanum mari terminaverat Atlantico. Tertio conſectandis modo Albanis pene attigerat mare Hyrcanum. Igitur, quo expeditionis ſuæ committeret mari rubro circuitum, ſigna movit. Quippe Mithridatis alioquin arduam videbat capturam, eumque in fuga quam certamine moleſtiorem.

Itaque validiorem hoſtem fatus relicturum ſe ei famem, ſtationes navium diſpoſuit contra navigantes in Boſphorum mercatores, pœnamque capitis capitalem indixit, ac trahens ſecum magnam exercitus manum iter eſt ingreſſus. Ibi incidit in cadavera etiamnum inhumata illorum qui duce Triario improſpere cum Mithridate pugnaverant ceciderantque. Hos ſplendide & magnifice omnes tumulavit: quod neglectum, militum animos imprimis putatur ab Lucullo abalienaſſe. Subjugatis per Afranium Arabibus, qui Amanum accolunt, deſcendit in Syriam: quam ut juſto rege vacantem in formam provinciæ redegit, poſſeſſionemque fecit populi Romani. Judæam ſubegit, regemque Ariſtobulum cepit. Urbes alias condidit, alias fecit immunes, puniens earum tyrannos. Plurimum temporis in jure dicendo poſuit, urbium & regum controverſias diſceptans. Quo non adiret

ip-

δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους· ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις, περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ, τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτάς. μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς δυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ πρᾳότητος· ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ αὐτὸν ἁμαρτήματα φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρυπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκώς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονεξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑπομένειν.

Ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ, Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τἆλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τύχῃ χρώμενος. περὶ οὗ καὶ τοιόνδε τι λέγεται· Κάτων ὁ φιλόσοφος, ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ μεγάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν, ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηΐου βουλόμενος ἱστορῆσαι τὴν πόλιν. αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεί, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδευον ἵπποις χρώμενοι. κατιδὼν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς, καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν, οἰόμενος εἰς τιμήν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου ταῦτα γίνεσθαι. τοὺς μέντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆναι καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γινομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστάς, ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον, ἀπήντησε πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι, καὶ πότε ἀφίξεται. τοὺς μὲν οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλως ἔλαβεν· ὁ δὲ Κάτων εἰπών, Ὢ τῆς ἀθλίας πόλεως, παρῆλθεν, οὐδὲν ἕτερον ἀποκρινάμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις

τοῦτον

ipſe, amicos miſit. Ita Armeniis & Parthis, qui de certa regione ambigentes cauſam ejus arbitrio permiſerant, tres judices & arbitros miſit. Ingens enim nomen erat ejus potentiæ, nec virtutis & manſuetudinis minus: quo pleraque amicorum & familiarium ſuorum velabat admiſſa, minime factus ad coercendos aut puniendos facinoroſos, verum ſeſe eum præbebat adeuntibus, ut illorum ferrent æquo animo avaritiam & acerbitatem.

Plurimum autem apud eum libertus poterat Demetrius, non inſipiens cætera juvenis, ſed inſolenter fortuna utens: de quo hoc refertur. Cato philoſophus, juvenis tum quidem, ſed magnæ jam exiſtimationis & animi, Antiochiam abſente Pompeio ad viſendam perrexit urbem. Iter perpetuo faciebat more ſuo pedibus: amici, qui comitabantur eum, vectabantur equis. Hic contemplatus pro porta virorum turbam in veſtibus candidis, atque ex uno latere viæ adultos, ex alio pueros diſcretos, ſtomachatus eſt, ratus honoris ſui & officii cauſa hæc, quæ non morabatur, facta: amicos tamen ad pedes digredi, & ſecum juſſit incedere. Quum prope veniſſent, occurrit iis cum corona & virga magiſter ejus pompæ, qui omnia illa componebat, quærens de ipſis ubi Demetrium reliquiſſent, & quando eſſet adfuturus. Ibi Catonis amicis in riſum effuſis, Cato ait, O miſeram civitatem! neque alio dato reſponſo præteriit. Sed tamen minus apud alios invidio-

ſum

τοῦτον τὸν Δημήτριον ἧττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος, ἐντρυφώμενος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ μὴ δυσκολαίνων. λέγεται γὰρ ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομπηΐου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνος ἤδη κατέκειτο σοβαρῶς ἔχων δι' ὤτων κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. οὔπω δ' εἰς Ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς, ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια, καὶ τῶν ἡβητηρίων τὰ κάλλιστα· καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ τρίτου θριάμβου μετρίως καὶ ἀφελῶς ᾤκησεν. ὕστερον δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς θέατρον, ὥσπερ ἐφόλκιόν τι, παρετεκτήνατο λαμπροτέραν οἰκίαν ἐκείνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην· ὥστε τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπήϊον, εἰσελθόντα θαυμάζειν καὶ πυνθάνεσθαι, ποῦ Πομπήϊος Μάγνος ἐδείπνει. ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων, πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμένου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς, καὶ γράψαντος ὅτι πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήϊος, ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πάνυ τι τοῖς πολλοῖς ἄμεμπτον στρατείαν. ἀπόδρασιν γὰρ ᾤοντο τοῦ Μιθριδάτου διώξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἠξίουν τρέπεσθαι τὸν ἀρχαῖον ἀνταγωνιστὴν, αὖθις ἀναζωπυροῦντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. ὁ δὲ ῥᾴδιον οἰόμενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος, ἢ τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος, οὐκ ἐβούλετο

τρί-

ſum hunc Demetrium ipſe efficiebat Pompeius, qui illius in ſe inſolentiam non ægre ferebat. Memorant enim operiente in conviviis atque excipiente alios Pompeio, ſubinde illum jam accubuiſſe faſtuoſe, & pileum uſque ad aures capiti attraxiſſe. Nondum in Italiam reverſus amœniſſima ſuburbana Romæ comparaverat, & pulcherrima gymnaſia; hortique pretioſſimi erant, qui Demetrii dicebantur, quum uſque ad tertium triumphum Pompeius modicam & civilem domum haberet. Poſt populo Romano eximium illud & celebratum theatrum exſtruxit, & juxta velut appendicem ædificavit domum priore ſplendidiorem, ſed ne hanc quidem invidioſam: ut ille, qui dominus ejus poſt Pompeium fuit, eam ingreſſus obſtupeſceret, & quæreret ubinam Pompeius Magnus cœnaſſet. Atque hæc ita referuntur.

Rex autem Arabiæ Petreæ, contemptis ante Romanis armis, tunc magno metu perculſus, dicto audientem ſcripſit ſe ei fore & imperata facturum. Quo magis autem iſtud hujus conſilium Pompeius confirmaret, movit Petram. Quæ expeditio apud multitudinem caſtrenſem non carebat reprehenſione: declinationem enim putabant eam inſequendi Mithridatis, atque in illum vertenda arma cenſebant, veterem hoſtem, qui jam bellum inſtaurabat, & parabat (ut annuntiabatur) per Scythiam & Pæoniam cum exercitu invadere Italiam. At Pompeius pronius ſibi factu exiſtimans vires opprimere bellum gerentis, quam corpus capere fugientis, quum non eſſet ei conſilium

nequic-

τρίβεσθαι μάτην ἐπὶ τὴν δίωξιν, ἑτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθήκας ἐποιεῖτο, καὶ τὸν χρόνον εἷλκεν. ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν. οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν ὁδὸν ἀπέχοντος, ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης βεβλημένου χάρακα, καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ περὶ τὸ στρατόπεδον, γραμματηφόροι προσήλαυνον ἐκ Πόντου κομίζοντες εὐαγγέλια. δῆλοι δ' εὐθὺς εἰσὶ ταῖς αἰχμαῖς τῶν δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. τούτους ἰδόντες οἱ στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεῖν, βοώντων δὲ καὶ δεομένων, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ λαβὼν τὰ γράμματα προῄει. βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοί, τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ καταλλήλων συντιθέντες· ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν. ἐπὶ τοῦτο προβὰς ὁ Πομπήϊος, ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι Μιθριδάτης τέθνηκε, στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησάμενος ἑαυτόν. τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα πράγματα Φαρνάκης κατεκληρώσατο, καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε ποιούμενος.

Ἐκ τούτου τὸ μὲν στράτευμα τῇ χαρᾷ χρώμενον, ὡς εἰκὸς, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολεμίων. Πομπήϊος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις κεφαλὴν ἐπιτεθεικὼς οὐ πάνυ ῥᾳδίως οὕτω προσδοκηθεῖσαν, εὐθὺς ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας, εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα, πολλὰ δὲ σώ-

ματα

nequicquam ſeſe fatigare in perſequendo illo, alias belli digreſſiones fecit & tempus duxit. At diſſolvit fortuna eum nodum. Quum enim jam non procul a Petra abeſſet, atque adeo illo die jam eſſet caſtra metatus, corpuſque circa vallum ex equo exerceret, tabellarii accurrerunt ex Ponto lætum nuntium afferentes. Id ſtatim lancearum cuſpidibus demonſtrant, quas lauri frondibus exornant. His conſpectis milites ad Pompeium concurrerunt. Quum perficere vellet ille exercitationem, vociferantibus & precantibus illis deſiliit ex equo, literiſque acceptis progreſſus eſt. Non erat ibi ſuggeſtus, neque dum erectus fuerat caſtrenſis, quem faciunt grandibus ceſpitibus excisis & accumulatis: tunc vero nimia properatione & ſtudio congeſtis jumentorum clitellis tumulum excitavere. Eo poſtquam conſcendit Pompeius, nuntiavit iis Mithridatem deceſſiſſe: qui, quod seceſſiſſet ab ipſo Pharnaces filius, manus ſibi ipſe intulerat. Omnia illic Pharnacem occupaſſe, eaque ſibi & Romanis ſcripſiſſe facere.

Inde exercitus haud immerito, quaſi in Mithridatis corpore ſexcentis exſtinctis hoſtibus, ovans convertit ſe ad ſacrificandum & convivia. Pompeius impoſita factis ſuis & expeditionibus, quam haud ita exſpectaverat facilem, coronide, extemplo ſigna retro ex Arabia movit. Provincias intermedias curſim emenſus, Amiſum pervenit, invenitque multa dona a Pharnace allata, multa corpora

ex

ματα τῶν βασιλικῶν· αὐτὸν δὲ τὸν Μιθριδάτου νεκρὸν, οὐ πάνυ γνώριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου, (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας) ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίγνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάματος. οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήϊος ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ᾽ ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν, εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε. τῆς δ᾽ ἐσθῆτος ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὅπλων τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε. καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέψας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ· τὴν δὲ κίδαριν Γάϊος τοῦ Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα δεηθέντι Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδὶ, θαυμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. ὃ τότε τὸν Πομπήϊον διέλαθε· Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον, ἐτιμωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ καταστησάμενος, οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ πορείᾳ. καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος, τήν τε πόλιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς ἐκείνου πράξεις. ἡσθεὶς δὲ τῷ θεάτρῳ, περιεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμενος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον. ἐν δὲ Ῥόδῳ γενόμενος, πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν, καὶ δωρεὰν ἑκάστῳ τάλαντον ἔδωκε. Ποσειδώνιος δὲ καὶ τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔσχεν ἐπ᾽ αὐτοῦ, πρὸς Ἑρμαγόραν τὸν ῥήτορα περὶ τῆς καθ᾽ ὅλου ζητήσεως ἀντιταξάμενος. ἐν δὲ Ἀθήναις, τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσόφους ὅμοια τοῦ Πομπηΐου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδοὺς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα, λαμπρότατος ἀνθρώπων ἤλπιζεν

ex familia regia, ipſum etiam Mithridatis cadaver non admodum ex facie cognitum. Nam cerebrum, qui corpus curaverant, omiſerant macerare: verum agnoverunt eum ex cicatricibus, qui id ſpectaculi deſiderabant. Nam ipſe non ſuſtinuit id videre Pompeius, verum avertens Deorum invidiam, Sinopen amandavit. Veſtem, qua amicire ſolitus erat ſe, armorumque molem & ſplendorem miratus eſt. Quanquam gladii vaginam, quæ conſtiterat talentis quadringentis, Publius furatus venundedit Ariarathi. Cidarin Caius, qui cum Mithridate educatus fuerat, Fauſto Syllæ filio petenti occulte dedit, operis mirifici: quod in præſentia Pompeium fefellit; at Pharnaces, quum poſt reſciviſſet, in illos qui ea averterant, animadvertit. Ordinata inde & compoſita provincia, tum fecit majore pompa iter. Namque poſtquam pervenit Mitylenen, civitatem immunitate Theophanis gratia donavit, inſtitutumque a majoribus poetarum certamen, quod unum habebat argumentum ipſius res geſtas, ſpectavit. Delectatus theatro, delineavit effigiem & figuram ejus, quo Romæ ſimile excitaret, grandius tamen & excellentius. Rhodum profectus, omnes ſophiſtas audivit, donavitque ſingulis talentum. Poſidonius etiam deſcripſit diſputationem, quam illo audiente habuit contra Hermagoram rhetorem de quæſtione generali. Par extitit Athenis adverſus philoſophos Pompeii munificentia. Civitati ad urbis inſtaurationem quinquaginta talenta largitus, ſperabat omnium mortalium ſe

ἤλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθήσεσθαι τοῖς οἴκοι ποθοῦσιν. ᾧ δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν ἀεί τινα κεραννύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο ὑποικούρει πάλαι παρασκευάζον αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν ἐπάνοδον. ἐξύβρισε γὰρ ἡ Μουκία παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ. καὶ πόῤῥω μὲν ὢν ὁ Πομπήϊος κατεφρόνει τοῦ λόγου, πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος, καὶ σχολάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὡς ἔοικε, τῆς αἰτίας ἁψάμενος, ἔπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεσιν· οὔτε τότε γράψας, οὔθ' ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπών. ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κικέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηΐου προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ὡς εὐθὺς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα, καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσος δὲ τοὺς παῖδας καὶ τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθε, εἴτε δείσας ἀληθῶς, εἴτε μᾶλλον, ὡς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ, καὶ τὸν φθόνον ποιῶν τραχύτερον. εὐθὺς οὖν ἐπιβὰς Ἰταλίας ὁ Πομπήϊος, καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς στρατιώτας, καὶ τὰ πρέποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρονησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἑκάστους, καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεῖα, μεμνημένους αὖθις ἐπὶ τὸν θρίαμβον αὐτῷ συνελθεῖν. οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς σκεδασθείσης, καὶ πυνθανομένων ἁπάντων, πρᾶγμα συνέβη θαυμαστόν. ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπήϊον Μάγνον ἄνοπλον, καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι' εὔνοιαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατῆ-

γον

ſe ad Italiam ſplendidiſſimum rediturum, deſiderabatque videri domeſticis deſiderantibus. At Numen illud, cui curæ eſt fortunæ ſplendori & magnificentiæ ſemper aliquam admiſcere mali portionem, hoc clam domi jampridem ſtruxerat, parans ei triſtiorem regreſſum. Mutia enim eo abſente geſſerat ſe libidinoſe. Quamdiu procul Pompeius fuit, contempſit ſermonem: ubi appropinquavit Italiæ, ac vacua mente ſcilicet delata verſavit, nuntium ei remiſit. Quamobrem autem repudiaverit eam, neque tunc ſcripſit, neque poſtea verbo prodidit: verum cauſa relata eſt in epiſtolis Ciceronis.

Porro rumores de Pompeio varii Romam præcurrerunt, & ingens tumultus fuit, quaſi exercitum Pompeio urbi confeſtim admoturo, & dominatum ſibi firmaturo. Craſſus ſane, vel quod revera id formidaret, vel (quod videbatur veriſimilius) ut calumniæ fidem faceret atque invidiam excitaret Pompeio acerbiorem, ſubduxit ſe cum liberis & fortunis ex urbe. Igitur Pompeius ſimul atque attigit Italiam, advocatis ad concionem militibus convenientem occaſioni orationem habuit, ac benigne eos proſequutus juſſit ut in patriam ſe quiſque reciperet, domumque rediret, admonuit autem ut ad triumphum ſuum adeſſent. Ita ſoluto exercitu, quum id ubique percrebuiſſet, res mirifica accidit. Siquidem civitates Pompeium Magnum cernentes inermem, & cum paucis neceſſariis ſicut ex alia profectione tranſeuntem, effuſæ magno ſtudio ac proſequentes,

Romam

γον εἰς τὴν Ῥώμην, ἔτι κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

Ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος οὐκ εἴα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας, καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρὼν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐνστάντος, οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλεύματος. θαυμάσας δὲ τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερῶς ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἄλλως γέ πως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ δυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτωνι, τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν δὲ τῷ παιδὶ συνοικίσαι. τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπειδομένου τὴν πεῖραν, ὡς διαφθορὰν οὖσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἥτε ἀδελφὴ καὶ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον εἰ Πομπήϊον Μάγνον ἀποτρίψεται κηδεστήν. ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὕπατον ἀποδεῖξαι Πομπήϊος Ἀφράνιον, ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπηΐου κήπους ἐλάμβανον· ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι, καὶ τὸν Πομπήϊον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς ἀρχῆς, ἐφ' οἷς κατώρθωσεν, ὡς μεγίστης, ἔτυχε, ταύτην ὤνιον ποιοῦντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. τούτων μέντοι πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε τῶν ὀνειδῶν κοινωνητέον, οἰκείοις Πομπηΐου γενομένοις· αἱ δὲ ἀκούσασαι, συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκεῖνον λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.

Τοῦ

Romam eum majore frequentia reduxerunt, ut ſi quid movere vel novare cogitaret, nihil tum requireret exercitum ſuum.

Quando vero ante triumphum vetitum lege erat ingredi urbem, miſit ad ſenatum petitum ut comitia conſularia proferrent, ac ſibi hoc darent beneficii, quo Piſonis petitionem commendare ſua præſentia poſſet: cæterum renitente Catone non obtinuit quod poſtulaverat. Catonis autem admiratus libertatem & conſtantiam, quibus ſolus aperte pro legibus utebatur, affectavit omnino illum ſibi adjungere: atque ex duabus fratris & ſororis filiabus, quas habebat Cato, unam ipſe ſibi nuptiis copulare, alteram collocare cupivit filio. At quia Cato id quod attentabat Pompeius, ſuſpectum habebat, tanquam ad corrumpendum ſe ſpectaret labefaciendumque per neceſſitudinem, ſoror ejus & uxor ægre ferebant quod affinitatem repudiaret Pompeii Magni. Interea quærens Pompeius Afranium conſulem facere, nummos pro eo in tribus pronuntiavit, atque ad eos accipiendos venerunt in hortos Pompeii. Unde re evulgata, fuit adverſo rumore Pompeius: qui quem magiſtratum ob res præclare geſtas fuerat ut maximum præmium adeptus, eum non valentibus virtute aſſequi proponeret venalem. Atqui mulieribus Cato, In harum veniendum, inquit, nobis erat communionem macularum, ſi neceſſitudinem contraxiſſemus cum Pompeio. Quod ubi audiverunt, agnovere rectius eum quam ſe, quid deceret, expendere.

Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίπερ εἰς ἡμέρας δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θέας ἐξέπεσεν, ἑτέρας ἀποχρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. ἦν δὲ τάδε, Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχὶς, Ἴβηρες, Ἀλβανοὶ, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ καταπεπολεμημένον. ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα, χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἐνακοσίων ἀποδέουσαι· πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσιαι, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταράκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει, μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν. ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς, ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων· ὧν ὁ τοὐλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. αἰχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν, ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν, υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρὸς, αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δὲ ἀδελφὴ καὶ πέντε τέκνα, καὶ Σκυθίδες γυναῖκες· Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὅμηροι, καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως· καὶ τρόπαια πάμπολλα, ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις, ἃς ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μη-

Triumphi quamvis in duos dies diviſi non cepit tempus magnitudinem, ſed apparatus magna pars, quæ ad decorandum & exornandum alium triumphum ſatis ſuppeditaſſet, non fuit ſpectata. Titulis præcedentibus gentes, de quibus triumpharat, ſignificatæ. Hæ fuerunt, Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Meſopotamia: præterea quæ circa Phœniciam & Palæſtinam incolunt gentes, Iudæa, Arabia: piratæ terra marique debellati. In his captæ arces non minus mille, urbes non infra nongentas, naves octingentæ piraticæ, frequentatæ cultoribus urbes, quæ fuerant deſolatæ, undequadraginta. Ad hæc tabulis oſtenſum univerſa populi Romani vectigalia ante id bellum bis millies fuiſſe, ex iis vero quæ populo Romano ipſe quæſitis addidiſſet, redire ter millies quadringenties. In ærarium retulit vaſa, aurum argentumque ſignatum ad viginti millia talentorum, præter ea quæ diviſa ſunt militibus: quorum qui minimum accepit, pro rata mille & quingentos denarios tulit. Captivi in triumpho ducti extra archipiratas Tigranis Armenii filius cum conjuge & filia, ipſius Tigranis uxor Zoſime, Iudæorum rex Ariſtobulus, ad hæc Mithridatis ſoror cum quinque filiis, & Scythicæ mulieres. Jam Albanorum & Iberorum obſides, & Commagenorum regis. Trophæa permulta, numero omnibus paria pugnis, quibus aut ipſe aut per legatos palmam tulerat. Quod autem excellentiſſimum ad gloriam ejus erat, & quod nemo

μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονὸς, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγεν. ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν, τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπῆχθαι θριάμβοις.

Ἡλικίᾳ δὲ τότε ἦν, ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσβιβάζοντες ἀξιοῦσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθείᾳ δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. ὡς ὤνατό γ᾽ ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος ἄχρις οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην εἶχεν· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς δυστυχίας. ἣν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτήσατο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει, τῆς αὐτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε ῥώμῃ καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθείς· καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθησι τὴν αὐτῶν ἰσχὺν, οὕτω διὰ τῆς Πομπηΐου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεὶς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἴσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. ἐπράχθη δὲ οὕτω. Λεύκουλλος ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀσίας, ὑπὸ Πομπηΐου περιυβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἡ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἔτι Πομπηΐου παραγενομένου κελεύουσα τὴν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. ὁ δὲ τἄλλα μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη, καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικὸν, ἡδονῇ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς· ἐπὶ δὲ Πομ-

nemo unquam obtinuerat Romanorum, tertium triumphum ex tertia parte orbis duxit. Nam tres etiam ante alii egerant triumphos. Ille vero primo ex Africa, altero ex Europa, tertio hoc ex Aſia ducto, quaſi de orbe terræ tribus triumphis invectus eſt viſus.

Ætate tunc erat (ut illi volunt, qui in omnibus cum Alexandro illum contendunt & conferunt) quatuor & triginta annis minor, revera attingebat quadrageſimum. Qui utinam tum vitam depoſuiſſet, quoad fortunam habuit Alexandri. Ulterius tempus plenas invidiæ attulit ei proſperitates & acerbiſſima infortunia. Quam enim meritis ſuis obtinebat in urbe potentiam, hac pro aliis abutendo, quantum illis conciliabat opum, tantum ſuam imminuens gloriam, imprudens potentiæ ſuæ vi & mole evertitur. Atque ut firmiſſimæ urbium partes & loca, ubi hoſtem acceperunt, illis ſuum adjiciunt robur: ita per Pompeii opes ſublatus in rempub. Cæſar, quibus viribus adverſus alios pollebat, iiſdem ipſum evertit & proſtravit. Ea ad hunc modum geſta ſunt: Lucullum, ubi ex Aſia remeavit, omni genere injuriæ a Pompeio affectum & ſtatim ſenatus honorifice excepit, & Pompeio jam præſente monendo excitavit, ut autoritatem ſuam accommodaret ad rempub. capeſſendam. Elanguerat & obtorpuerat quidem illius de cætero induſtria, atque voluptatibus divitiiſque fruendis dediderat ſe. In

Πομπήϊον εὐθὺς ἀΐξας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ, περί τε τῶν διατάξεων, ἃς ἔλυσεν, ἐκράτει, καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ, συναγωνιζομένου Κάτωνος. ἐκπίπτων δὲ καὶ περιωθούμενος ὁ Πομπήϊος, ἠναγκάζετο δημάρχοις προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις. ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπέρριψε τῷ δήμῳ· καὶ παρ᾽ ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων, ἐχρῆτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιωτῇ, καὶ προσέτι μισθὸν ᾔτει, ὥσπερ οὐ καταισχύνων, ἀλλὰ εὐεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηΐου, προέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα, καὶ πλεῖστα δὴ πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. κινδυνεύοντι γὰρ αὐτῷ, καὶ δεομένῳ βοηθείας, οὐδὲ εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἥκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὔλειον, ἑτέραις θύραις ᾤχετο ἀπιών. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὴν κρίσιν, ὑπεξῆλθε τῆς Ῥώμης.

Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας, ἥψατο πολιτεύματος, ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαῦθις ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπήϊον ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. ὑπατείαν μὲν γὰρ μετῄει πρώτην· ὁρῶν δὲ ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπήϊον διαφερομένου, θατέρῳ προσθέμενος, ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἑτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ, καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ᾽ ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως. ἡ γὰρ, ὥσπερ ἐν σκάφει, τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχὺς, εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία, τὴν πάντα πράγματα

κα-

In Pompeium vero confeſtim inſurgens atque acriter eum adortus, decreta ſua, quæ aboleverat ille, obtinuit, & plus in ſenatu potuit adjuvante Catone. Ita exploſus & jactatus Pompeius, neceſſe habuit ad tribunos plebis confugere, atque applicare ſe ad adoleſcentulos, quorum peſtilentiſſimus & audaciſſimus eum Clodius recepit & obnoxium reddidit populo. Quem indignis modis volutatum in foro tenens & circumducens adhibuit, rogationum, quas ad demerendam & illiciendam plebem ferebat, autorem: ac mercedem inſuper popoſcit, quaſi non macularet eum, ſed beneficiis afficeret; quam accepit poſt, ut amicum & eum qui multas pro ipſius dignitate ſuſceperat actiones, proderet Ciceronem: quem in periculum vocatum, & opem petentem ab ipſo, ne in conſpectum quidem admiſit, ſed foribus excluſit venientes, & alio oſtio extulit ſe. Ita Cicero judicii metu urbe ceſſit.

Eadem tempeſtate reverſus ex provincia Cæſar, negotium ſuſcepit, quod in præſentia magnum ei favorem & in poſterum addidit opes ingentes, Pompeium vero & rempub. potiſſimum peſſundedit. Petebat primum conſulatum. Conſiderans autem in Craſſi a Pompeio alienatione, ſi ad alterum ſe applicaſſet, alterum habiturum ſe inimicum, ad ambos reconciliandos convertit animum; rem præclaram alioquin & civilem, ſed ex cauſa prava callideque ab illo & inſidioſe commentatam. Quippe vires reipub. quæ ſicut in navi propenſiones utrinque ad æquilibrium redigebant, ubi coiere & unitæ ſunt, quod quidem eam oppreſſit

&

καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν, ἀνανταγώνιστον ῥοπὴν ἐποίησεν. ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καίσαρα Πομπηΐῳ διαφορᾶς ἀνατραπῆναι τὴν πόλιν, ἁμαρτάνειν ἔλεγεν, αἰτιωμένους τὸ τελευταῖον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει πρῶτον κακὸν γενέσθαι καὶ μέγιστον. ᾑρέθη μὲν γὰρ ὕπατος Καῖσαρ· εὐθὺς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα, κατοικίας πόλεων καὶ νομὰς ἀγρῶν ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα, καὶ τρόπον τινὰ δημαρχίαν τὴν ὑπατείαν καθιστάς. ἐναντιουμένου δὲ τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βίβλου, καὶ Κάτωνος ἐρρωμενέστατα τῷ Βίβλῳ παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προσαγαγὼν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπήϊον ἐμφανῆ καὶ προσαγορεύσας, ἠρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ δὲ συμφήσαντος, Οὐκοῦν, εἶπεν, ἄν τις τοὺς νόμους βιάζηται, εἰς τὸν δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Πομπήϊος, ἀφίξομαι, πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τὰ ξίφη, μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. τούτου Πομπήϊος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν· ὥστε καὶ τοὺς φίλους ἀπολογεῖσθαι, φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ καιροῦ τὸ ῥῆμα. τοῖς μέντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις φανερὸς ἦν ἤδη παντάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρήσασθαι παραδεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ Καίσαρος θυγατέρα, Καιπίωνι καθωμολογημένην καὶ γαμεῖσθαι μέλλουσαν, ὀλίγων ἡμερῶν οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἔγημε Πομπήϊος, μείλιγμα Καιπίωνι τῆς ὀργῆς, τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας, Φαύστῳ τῷ παιδὶ Σύλλα πρότερον ἐγγεγυημένην. αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγημε Καλπουρνίαν τὴν Πείσωνος.

Ἐκ

& evertit funditus, inexſuperabile reddiderunt momentum. Unde Cato eos qui ab inſequuto Pompeii cum Cæſare diſſidio rempub. prædicabant profligatam, errare dicebat, qui reprehenderent noviſſima. Neque enim diſſenſionem vel ſimultatem, ſed coitionem eorum & conſenſionem primum reipub. vulnus & maximum fuiſſe. Quippe conſul Cæſar eſt deſignatus, iſque mox blandiens inopi & egenæ multitudini, legem de coloniis deducendis, & agris dividendis tulit, magiſtratus ſui excedens autoritatem, conſulatumque quodam modo in tribunatum plebis vertens. Repugnante collega ejus Bibulo, Catone autem ad fortiſſime Bibulo ſuccurrendum parato, Cæſar Pompeium propalam in roſtra adduxit, eumque rogavit nominatim, probaretne leges ſuas? Quo annuente, Non igitur, inquit, ſiquis vim legibus adferat, ad populum auxilio eris? Maxime, inquit Pompeius, contra gladios minitantes adero cum gladio ſimul & ſcuto. Eo Pompeium nihil ad eam diem neque dixiſſe neque feciſſe exiſtimaverunt odioſius. Excuſabant amici ejus, excidiſſe illi ex improviſo id verbum: at rebus illis, quæ conſequutæ ſunt, oſtendit jam totum ſe contuliſſe ad Cæſaris nutum. Juliam enim Cæſaris filiam Cæpioni pactam & nupturam intra paucos dies, nemine exſpectante duxit. Ad leniendam vero Cæpionis iram, filiam ſuam deſpondit ei, Fauſto Syllæ filio ante deſtinatam. Ipſe Cæſar Calpurniam Piſonis matrimonio ſibi junxit.

Ἐκ δὲ τούτου Πομπήιος ἐμπλήσας στρατιωτῶν τὴν πόλιν, ἅπαντα τὰ πράγματα βίᾳ κατεῖχε. Βίβλῳ τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λουκούλλου καὶ Κάτωνος, ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν τὰς ῥάβδους· αὐτοῦ δέ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς τοῦ Βίβλου κατεσκέδασε. δύο δὲ δήμαρχοι τῶν συμπροπεμπόντων ἐτρώθησαν. οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες, ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς διανομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεὶς ὁ δῆμος, εἰς πᾶσαν ἤδη τιθασὸς αὐτοῖς ἐγεγόνει, καὶ κατ' ἀντείσπραξιν οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς γραφομένοις τὴν ψῆφον. ἐκυρώθησαν οὖν Πομπηΐου μὲν αἱ διατάξεις, ὑπὲρ ὧν Λούκουλλος ἤριζε· Καίσαρι δὲ, τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν, καὶ Ἰλλυριοὺς, εἰς πενταετίαν, καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια στρατιωτῶν· ὑπάτους δὲ εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα τὸν Καίσαρος πενθερὸν, καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομπηΐου κολάκων ὑπερφυέστατον. πραττομένων δὲ τούτων, Βίβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος, ὀκτὼ μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμψε διαγράμματα, βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας· Κάτων δὲ, ὥσπερ ἐπίπνους καὶ φοιβόληπτος, ἐν τῇ βουλῇ τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηΐῳ προηγόρευε. Λεύκουλλος δὲ ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἦγεν, ὡς οὐκ ἔτι πρὸς πολιτείαν ὡραῖος· ὅτε δὴ καὶ Πομπήιος ἔφη, γέροντι τὸ τρυφᾶν ἀωρότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. ταχὺ μέντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι, καὶ προσεῖχεν ἐκείνῃ τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς καὶ κήποις, ἠμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων· ὥστε καὶ Κλώδιον αὐτοῦ καταφρο-

Inde Pompeius urbem militibus complevit, remque pub. vi totam occupavit. Quippe conſulem Bibulum, qui cum Lucullo & Catone in forum deſcendebat, repente adorti, faſces fregere. Quidam cophinum ſtercoris plenum in ipſius caput Bibuli effudit. Duo tribuni, qui Bibulum deducebant, vulnerati ſunt. Ita adverſariis foro ejectis lex perlata agraria eſt. Hac delinitus eſca populus, hinc ad omnia illis paruit, neque interceſſionem eſt moratus magnopere nihilque inquirebat: verum obnoxie ſcivit rogationes. Ita comprobata acta ſunt Pompeii, de quibus Lucullus altercabatur. Cæſari Gallia ciſalpina & tranſalpina cum Illyrico in quinquennium atque quatuor legiones integræ decreta. Conſules in proximum annum fecere Piſonem Cæſaris ſocerum & Gabinium principem inter Pompeii adulatores. Dum hæc aguntur, abditus domi Bibulus non prodiit octo conſulatus ſui menſes in publicum, edicta tantum propoſuit maledictorum & probrorum in ambos plena. Cato quaſi lymphatus & numine afflatus denuntiavit in curia quæ reipub. & Pompeio impenderent. Lucullus elangueſcens quievit, ut deinceps ad res publicas gerendas non opportunus. Quo quidem tempore ait Pompeius, Seni indulgere luxui quam rempub. gerere eſſe intempeſtivius. Brevi tamen ipſe quoque uxoris juvenculæ emollitus eſt amore, ac fere aſſiduus cum ea ruri & in hortis egit. Poſtmiſit etiam negotia forenſia. Unde Clodius, qui tribunus

ταφρονῆσαι δημαρχοῦντα τότε, καὶ θρασυτάτων ἅψασθαι πραγμάτων. ἐπεὶ γὰρ ἐξέβαλε Κικέρωνα, καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς Κύπρον ἀπέστειλε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακότος, αὐτοῦ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἑώρα πάντα πράττοντι καὶ πολιτευομένῳ πρὸς χάριν, εὐθὺς ἐπεχείρει τῶν Πομπηΐου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις δίκας ἐπῆγε, πεῖραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηΐου λαμβάνων δυνάμεως. τέλος δὲ, προελθόντος αὐτοῦ πρός τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελγείας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν, αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τόπον καταστὰς, ἐρωτήματα τοιαῦτα προὔβαλλε, Τίς ἐστιν αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν; οἱ δὲ, ὥσπερ χορὸς εἰς ἀμοιβαῖα συγκεκροτημένος, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασείοντος, ἐφ' ἑκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο, Πομπήϊος.

Ἠνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήϊον, ἀήθη τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα, καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον. ἤχθετο δὲ μᾶλλον, αἰσθανόμενος τὴν βουλὴν ἐπιχαίρουσαν αὐτῷ προπηλακιζομένῳ, καὶ διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρι τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τις οἰκέτης παραδυόμενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστώτων πρὸς τὸν Πομπήϊον ἠλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιούμενος πρόφασιν, ἄλλως δὲ τοῦ Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιὼς, οὐκ ἔτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν, ὅσον ἐκεῖνος ἦρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκεπτόμενος μετὰ τῶν
φίλων

bunus plebis tum erat, ejus contemptu accinxit ſe ad audaciſſima quæque perpetranda. Poſtquam enim Ciceronem exegit, & Catonem belli gerendi colore ablegavit in Cyprum, Cæſare in Galliam profecto: populum autem ſibi omnia agenti & inſtituenti ad ipſius libidinem videt addictum, confeſtim inſtitit quædam Pompeii acta reſcindere. Tigranem captum carcere extraxit, quem ſecum ducebat: amicis Pompeii judicia dictabat, quo periculum in illis faceret Pompeii potentiæ. Denique quum hic ad cauſam quampiam acceſſiſſet, parentem ſibi habens colluviem hominum projectæ petulantiæ & diſſolutionis, atque ipſe loco conſiſtens conſpicuo, ita quæſivit, Quis eſt imperator impudicus! quis vir virum quærit? quis uno digito caput ſcalpit? Illi ut chorus alternos verſus concinens, concutiente togam illo, ad ſingula magno clamore reſponderunt, Pompeius.

Pungebant hæc quidem Pompeium conviciorum inſolentem atque hujuſcemodi rudem pugnæ: ſed magis mordebatur, ſenatui quum ſentiret inſectationem ſui gratam eſſe, pœnas pendentis proditi Ciceronis. Quum vero conflictus in foro eſſet uſque ad vulnera progreſſus, & Clodii ſervus in turba per circumſtantes prorepens ad Pompeium cum gladio eſt deprehenſus; hoc ſumpto prætextu, formidans alioqui Clodii inſolentiam & contumelias, deinceps dum tribunatu abiiſſet, abſtinuit foro, & domi continuit ſe, cum a-

φίλων, ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν. Κουλλέωνι μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι, καὶ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας, οὐ προσέσχε. τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιοῦσιν, ἄνδρα καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον, καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστατον, ἐπείσθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γινομένων, καί τινων ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων, τήν τε βουλὴν εὐθὺς τῷ Πομπηΐῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν, τρόπῳ τινὶ πάλιν γῆς καὶ θαλάττης ὅσην ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίει Πομπήϊον. ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις· ἑνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων. Κλώδιος δὲ ᾐτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη, γεγονέναι τὴν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λειποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην τὴν δύναμιν ἀρχῇ νέᾳ πάλιν ἀναζωπυροῦντος καὶ ἀναλαβόντος. ἕτεροι δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθῆρος ἀποφαίνουσι τοῦτο σόφισμα, κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μείζονα Πομπήϊον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῇ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ βοηθῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε δημαρχῶν νόμον, ἄνευ στρατείας Πομπήϊον ἔχοντα ῥαβδούχους δύο, διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα. καὶ Πομπήϊος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν· ἡ δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι περὶ τἀνδρός. ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διερριμμένοις κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ὡς δὴ Πτολεμαίου δεομένου Πομπήϊον αὐ-
τῷ

micis agitans qua ratione indignationem in ſe ſenatus & optimatium reſtingueret. Suadenti Culleoni ut Juliam repudiaret, atque a Cæſaris amicitia tranſiret ad ſenatum, non paruit: qui vero conſuluerunt ut infeſtiſſimum Clodio & ſenatui chariſſimum ab exilio reduceret Ciceronem, his aſſenſus eſt: deducenſque in forum magna manu ſupplicem illius fratrem, multo ſanguine ibi fuſo ac nonnullis interfectis ſuperavit Clodium. Revocatus igitur lege Cicero mox placavit Pompeio ſenatum, defendenſque legem frumentariam, denuo imperii Romani terra marique dedit Pompeio quodammodo arbitrium. Quippe in illius nutu erant portus, emporia, frugum commercia, brevi navigantium & agricolarum negotia. At Clodius non propter annonæ anguſtias legem latam, ſed ut lex ferretur, annonæ anguſtias illatas criminabatur; quo Pompeius quaſi ex animi defectu marceſcentes vires novo imperio repararet & colligeret. Alii Lentuli Spintheris conſulis hoc fuiſſe volunt commentum: qui majore imperio adſtrinxit Pompeium, ut ipſe regi Ptolemæo mitteretur auxilio. Et vero etiam tulit Canidius tribunus plebis legem, ut ſine exercitu Pompeius duobus lictoribus comitatus regem cum Alexandrinis in gratiam reduceret. Quæ lex non videbatur diſplicere Pompeio: verum eam ſenatus honeſta ſpecie exploſit, præ ſe ferens ei timere. Inventi ſunt autem libelli per forum, & in curia diſſeminati; quibus ſignificabatur Ptolemæum pro Spinthere dari Pompeium ſi-
bi

τῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ Σπινθῆρος δοθῆναι. Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτολεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ καταλιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα, πράττοντος Πομπηΐῳ χρηματισμοὺς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθεσιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἡ Θεοφάνους μοχθηρία πεποίηκε πιθανὸν, ὡς ἄπιστον ἡ Πομπηΐου φύσις, οὐκ ἔχουσα κακόηθες οὐδ᾽ ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον.

Ἐπισταθεὶς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομίᾳ καὶ πραγματείᾳ, πολλαχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδῶνα καὶ Λιβύην, ἤθροιζε σῖτον. ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων, πνεύματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος, καὶ τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυραν αἴρειν, ἀνεβόησε, Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη. τοιαύτῃ δὲ τόλμῃ καὶ προθυμίᾳ χρώμενος μετὰ τύχης ἀγαθῆς, ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια, καὶ πλοίων τὴν θάλασσαν· ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκέσαι τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθάπερ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἐπιῤῥοὴν εἰς πάντας.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦραν οἱ Κελτικοὶ πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν ποῤῥωτάτω τῆς Ῥώμης ἀπεῖναι, καὶ συνηρτῆσθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ Βρεττανοῖς, ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸν Πομπήϊον. αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν περικείμενος, οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίοις, τοῖς πρὸς ἐκείνους ἀγῶσι γυμνάζων διεπόνει, καὶ κατεσκεύα-

ζεν

bi ducem petere. Jam Timagenes ſine cauſa Ptolemæum, & nulla compulſum neceſſitate diſceſſiſſe demonſtrat, ac Theophanis ſuaſu Pompeio quæſtus occaſionem & novorum bellorum materiam parantis Ægyptum reliquiſſe. Cæterum hoc non ita fecit Theophanis improbitas probabile, ut incredibile nulla maligna vel illiberali ambitione ſuffuſum Pompeii ingenium.

Procurationi & adminiſtrationi præpoſitus frumentariæ dimiſit quoquoverſum legatos & amicos. Ipſe in Siciliam, Sardiniam, & Africam profectus frumentum congeſſit. Soluturus ex portu, vento vehemente in ſalum incumbente, dubitantibuſque gubernatoribus ſolvere, conſcendit primus, imperanſque ut anchoras molirentur, exclamavit, Navigare neceſſe eſt, vivere non eſt. Ea audacia & alacritate una cum ſecunda fortuna uſus, frumento emporia, navibus mare complevit: ut peregrinis quoque ſufficeret illius affluentia apparatus, atque redundaret copia ſicut ex fonte ad omnes.

Interea Cæſarem bella Gallica in altum evexere. Qui quum remotiſſime ab urbe abeſſe, & Belgis, Suevis, Britanniſque putaretur implicatus, clam aſtutia ſua medio in populo & præcipuis rebus Pompeii potentiam labefactabat. Siquidem vires militares velut corpus induens, non in barbaros, verum ſicut in aucupiis & venationibus certando cum illis ſubigebat exercitationibus has, invictaſ-

que

ζεν ἄμαχον καὶ φοβεράν. χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τἄλλα λάφυρα καὶ τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολεμίων τοσοῦτον περιγινόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων, καὶ διαπειρῶν ταῖς δωροδοκίαις καὶ συγχορηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατηγοῖς καὶ ὑπάτοις, καὶ γυναιξὶν αὐτῶν, ᾠκειοῦτο πολλούς· ὥστε ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ τὰς Ἄλπεις, καὶ διαχειμάζοντος ἐν Λούκῃ, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἁμιλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομπήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ ταῖς Καίσαρος θύραις ὀφθῆναι. τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων καὶ χρημάτων ἀπέστελλε· Κράσσῳ δὲ καὶ Πομπηΐῳ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο συνθῆκαι· μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκείνους, καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς πέμποντα τῶν στρατιωτῶν συχνοὺς ἐπὶ τὴν ψῆφον· ἐπὰν δὲ αἱρεθῶσι, τάχιστα πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ καὶ τὰς οὔσας βεβαιοῦν εἰς ἄλλην πενταετίαν. ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς πολλοὺς, χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῖνος ἐν τῷ δήμῳ καταστὰς, ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν εἰ μετίασιν ὑπατείαν. ὁ καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνεσθαι κελευόντων, πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν δὴ μετέλθοι, τάχα δὲ οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολιτικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν ὁποτέρως ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνοίσειν. ἐπιφυομένου δὲ Πομπηΐῳ Μαρκελλίνου, καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπήϊος ἔφη πάντων ἀδικώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλῖνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει, λόγιος μὲν ἐξ ἀφώνου δι' αὐτὸν, ἐμετικὸς δὲ ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

Οὐ

que & tremendas reddebat. Aurum autem, argentum, reliquamque prædam & opes ex tot hoſtibus ſuperfluentia in urbem mittendo, labefactandoque largitionibus, & præbendo ædilibus, prætoribus, conſulibus, atque horum conjugibus, conciliabat ſibi complures. Itaque ad eum, poſtquam Alpes tranſmiſit, Lucæ hybernantem, cum ingens virorum ſimul & mulierum æmulatione quadam properantium confluxit agmen, tum ſenatores, inter quos Pompeius & Craſſus fuere, ducenti. Conſpecti etiam fuerunt pro Cæſaris foribus proconſulum & prætorum centum viginti faſces. Ille alios omnes ſpe & nummis ſatiatos dimiſit. Craſſus vero & Pompeius cum eo pacti ſunt; illi ut conſulatum peterent, Cæſar ad comitia frequentes milites ſuffragandi cauſa mitteret. Si deſignati eſſent, quamprimum ut curarent provincias & legiones ſibi decerni, Cæſari vero ſuas prorogari in quinquennium. Hæc ubi pervulgata fuere, tulerunt moleſte principes. Marcellinus etiam in concione utrumque coram populo rogavit an petituri eſſent conſulatum. Ad quod a pluribus reſpondere juſſi: primus Pompeius dixit, fortaſſe petiturum ſe, fortaſſe non petiturum: civilius Craſſus, id facturum ait ſe quod e repub. duceret fore. Exagitante Pompeium Marcellino, & acriter dicere viſo, Pompeius omnium dixit iniquiſſimum eſſe Marcellinum, qui gratiam non haberet, quod diſertus ex muto per ipſum factus eſſet, & ante famelicus nunc quotidie vomeret.

At

Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποςάντων τῆς παραγγέλλειν ὑπατείαν, Λούκιον Δομίτιον Κάτων ἔπεισε καὶ παρεθάῤῥυνε μὴ ἀπαπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπήϊον φοβηθέντες τὸν τόνον τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλὴν ἔχων ἅπασαν, ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν κατελθεῖν τὸν Δομίτιον, ἀλλ' ἐπιπέμψαντες ἐν ὅπλοις ἄνδρας, ἀπέκτειναν Μέλιτον προηγούμενον λυχνοφόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν, ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομιτίου. τοιαύτῃ δὲ ὁδῷ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, οὐδὲ τἄλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου ςρατηγὸν αἱρουμένου, καὶ τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπήϊος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν, οἰωνοὺς αἰτιώμενος· Ἀντίαν δὲ καὶ Βατίνιον ἀνηγόρευσαν, ἀργυρίῳ τὰς φυλὰς διαφθείραντες. ἔπειτα νόμους διὰ Τρεβωνίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καίσαρι μὲν, ὥσπερ ὡμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθους ςρατείαν διδόντας· αὐτῷ δὲ Πομπηΐῳ Λιβύην ἅπασαν, καὶ Ἰβηρίαν ἑκατέραν, καὶ τέσσαρα τάγματα ςρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλατίᾳ πόλεμον. ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἀπαλλαγεὶς τῆς ὑπατείας, Πομπήϊος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας, ἀγῶνας ἦγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει, καὶ θηρῶν ἁμίλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῃρέθησαν. ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχεν.

Ἐπὶ

At aliis a conſulatus petitione temperantibus, L. Domitium Cato perpulit & excitavit, ne flacceſceret. Neque enim de conſulatu, ſed eſſe cum tyrannis ait de libertate certamen. Hic Pompeii factio vim Catonis timens, ne univerſo ſuccinctus ſenatu abduceret & immutaret ſanam populi partem, haud permiſit ut in forum deſcenderet Domitius: verum immiſſis armatis prælucentem ſervum interfecit, alios in fugam vertit: noviſſimus diſceſſit Cato vulneratus, dum Domitium defendit, in dextro cubito. Ea via conſulatum conſequuti, nihilo egerunt cætera modeſtius, ſed primum inſtituente creare prætorem Catonem populo & ſuffragia ineunte, Pompeius auſpicia cauſatus concionem dimiſit, Antiam vero & Vatinium largitione corruptis tribubus renuntiaverunt. Hinc legibus per Trebonium tribunum plebis latis, adjecerunt Cæſari (ut convenerat) quinquennii cumulum. Craſſo Syriam & bellum Parthicum decrevere, ipſi Pompeio omnem Africam, utramque Hiſpaniam & quatuor legiones: quarum roganti Cæſari duas ad bellum Gallicum commodavit. At Craſſus relicto magiſtratus munere, in provinciam eſt profectus. Pompeius, quum theatrum quod exſtruxerat, dedicaret, ludos gymnicos & muſicos, ferarumque venationes edidit, in quibus quingenti leones ſunt occiſi. Noviſſimam elephantorum pugnam, terribiliſſimum ſpectaculum, exhibuit.

Hinc

Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμασθεὶς καὶ ἀγαπηθείς, αὖθις οὐκ ἐλάττονα φθόνον ἔσχεν, ὅτι πρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἡβητηρίοις, μετιὼν ἄλλοτε ἀλλαχόσε, μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγεται, καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλανδρον, οὐ καθ' ὥραν ποθούσης τὸν Πομπήϊον· ἀλλ' αἴτιον ἔοικεν ἥτε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι, μόνην γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην, ἥτε σεμνότης, οὐκ ἄκρατον ἀλλ' εὔχαριν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν, καὶ μάλιστα γυναικῶν ἀγωγὸν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλῶραν ἁλῶναι τὴν ἑταίραν ψευδομαρτυρειῶν. ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χεῖρας τινῶν ἐλθόντων, καὶ φονευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων, ἀναπλησθεὶς αἵματος ἤλλαξε τὰ ἱμάτια. πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γενομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἡ κόρη κύουσα, θεασαμένη δὲ καθῃμαγμένην τὴν τήβεννον, ἐξέλιπε, καὶ μόλις ἀνήνεγκεν· ἐκ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. ὅθεν οὐδὲ οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τοῦ Πομπηΐου φιλίαν, ᾐτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός. αὖθις μέντοι κυήσασα, καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον, ἐκ τῶν ὠδίνων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. παρεσκευασμένου δὲ Πομπηΐου τὸ σῶμα θάπτειν ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον κατήνεγκεν, οἴκτῳ τῆς κόρης μᾶλλον, ἢ Πομπηΐῳ καὶ Καίσαρι χαριζόμενος. αὐτῶν δὲ ἐκείνων μεῖζον ἐδό-

κει

Hinc admiratione & gratia collecta, ex altera parte invidiam incurrit non minorem, quod legatis amicis ſuis exercitus & provincias tradidiſſet, quum interim ipſe in Italia diverſoria amœna obiret, & modo hic modo illic cum conjuge viveret; vel quia illam amabat, vel quia relinquere non ſuſtinebat amantem. Nam ea quoque fama eſt, celebratuſque fuit illius in virum amor: non quod propter ætatis florem Pompeii deſiderio flagraret, verum in cauſa videtur illius continentia fuiſſe unam cognoſcentis uxorem: & ſeveritas non cum auſtera ſed jucunda conjuncta converſatione, quæ duceret imprimis mulieres; niſi meretrix damnanda Flora falſi teſtimonii ſit. Porro in comitiis ædilitiis, quia nonnulli ad manus venerunt, & circa illum non pauci fuerunt occiſi, cruore reſperſus mutavit veſtes. Quum ingens cieretur tumultus, & curſitatio fieret domum a ſervis veſtes ferentibus, forte uterum Julia geſtans, conſpecta toga, quæ cruore erat reſperſa, defecit, & ægre recreata eſt. Ex illa turbatione & motu abortiit. Unde ne illi quidem, qui maxime improbabant conjunctionem cum Cæſare Pompeii, reprehendebant in eo uxoris amorem. At quum iterum prægnans eſſet, filiam enixa ex puerperii doloribus exſpiravit. Nec multos dies ſuperſtes partus fuit. Paraverat omnia Pompeius ad efferendam eam in Albano: verum coegit eum populus ut eam in campo Martio funeraret, magis miſeratione juvenculæ, quam Pompeii aut Cæſaris gratia. Atque ex illis ipſis majorem

καὶ μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος, ἢ Πομπηΐῳ παρόντι τῆς τιμῆς. εὐθὺς γὰρ ἐκύμαινεν ἡ πόλις, καὶ πάντα τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγους διαστατικοὺς, ὡς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείργουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνῄρηται. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο· καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐκποδὼν ἐγεγόνει. δεδιότες γὰρ ἐκεῖνον ἀμφότεροι, τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμωσγέπως ἐνέμενον δικαίοις. ἐπεὶ δὲ ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθὺς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικὸν,

Ὡς ἅτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείφεται,
Τὼ χεῖρέ τε ὑποκονίεται.

οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βάθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ ἐπέσχεν, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ὅτι τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται τοῖς Θεοῖς, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς, ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυσὶν οὖσι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

Καίτοι Πομπήϊος εἶπε τότε δημηγορῶν, ὅτι πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε, καὶ κατάθοιτο θᾶττον ἢ προσεδοκήθη. καὶ νὴ Δία μαρτυρούσας εἶχεν ἀεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν, ἐζήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὀχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτὸν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐνεωτέριζεν, οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον

jorem honoris partem viſus populus abſenti tribuiſſe Cæſari quam Pompeio præſenti. Jam illico fluctuavit civitas, omniaque procellarum & ſeditioſorum ſermonum plena fuerunt, ut ea quæ ante tegebat magis quam coercebat illorum dominandi cupiditatem, ſublata neceſſitudo eſt. Nec multo poſt Craſſum nunciatur apud Parthos periiſſe. Ita id obſtaculum magnum, ne bellum civile committeretur, amotum fuit. Quia enim ambo eum metuebant, continebat ſe quovis modo alter adverſus alterum in officio. Poſtquam vero fortuna abſtulit athletam, qui in victorem aſſurgere integer potuiſſet, jam dicere comicum hoc licuit,

Ut alter ungit ſcilicet ſe in alterum,
Fricatque palmas pulvere.

Adeo eſt exigua res fortuna ad humanum ingenium. Neque enim ſatiat ejus cupiditatem, ubi tam vaſtum imperium, & ſpatium regionum tam laxum duorum virorum cupidinem non refrænavit. Sed quum audirent & legerent,

Omnia ſunt partita Diis, ſortitur honorem
Quiſque tamen proprium:

ſibi non cenſebant Romanum imperium duobus fore ſatis.

Atqui Pompeius tunc in concione dixit omnia imperia prius ſe quam exſpectaſſet accepiſſe, depoſuiſſe citius quam eſſet exſpectatum. Et hercle teſtes habebat ſemper exercituum dimiſſiones. Tunc vero quod non relicturum arbitraretur Cæſarem exercitum, quæſivit urbanis imperiis ſe contra illum munire: nihil præterea novavit. Neque diffidere voluit videri illi, ſed deſpicere potius eum

μᾶλλον ἢ καταφρονεῖν. ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑώρα βραβευομένας, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· καὶ λόγος εὐθὺς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτωρος, ὃν πρῶτος εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δήμαρχος, τῷ δήμῳ παραινῶν ἑλέσθαι δικτάτωρα Πομπήϊον. ἐπιλαβομένου δὲ Κάτωνος, οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δημαρχίαν ἀποβαλεῖν· ὑπὲρ δὲ Πομπηΐου, πολλοὶ τῶν φίλων ἀπελογοῦντο παριόντες, ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπήϊον ἐπαινέσαντος, καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆναι, τότε μὲν αἰδεσθεὶς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν ὕπατοι Δομίτιος καὶ Μεσσάλας· ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρχίας γινομένης, καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτάτωρος λόγον ἐγειρόντων ἰταμώτερον, φοβηθέντες οἱ περὶ Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχήν τινα τῷ Πομπηΐῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέψαι τῆς ἀκράτου καὶ τυραννικῆς ἐκείνης. καὶ Βίβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηΐῳ, πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ, Πομπήϊον μόνον ἑλέσθαι ὕπατον· ἢ γὰρ ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς παρούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ. φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κάτων ἀναστὰς, καὶ παρασχὼν δόκησιν ὡς ἀντιλέξοι, γενομένης σιωπῆς εἶπε, τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσενηνεγμένην δὲ ὑφ' ἑτέρου, πείθεσθαι κελεύειν· πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἱρούμενος ἀναρχίας, Πομπηΐου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν ἐν ταραχαῖς τηλικαύταις νομίζων.

δεξα-

eum & contemnere. At ubi magiſtratus non diſpenſari vidit ex ſententia ſua, quod pecunia cives corrumperentur, effecit ut ad interregnum deveniretur. Ibi mentio protinus increbuit dictatoris, quem Lucilius tribunus plebis proponere primus auſus fuit, ſuadens populo ut dictatorem Pompeium crearet. Cui, inſectante eum Catone, pene abrogatus eſt tribunatus. Multi autem Pompeii amici obtulerunt ſe excuſantes eum, nec quærere illum magiſtratum nec velle. Quum illum Cato laudibus extuliſſet, atque ad ſuſcipiendam curam, quo reſpub. in ordinem ſuum reſtitueretur, eſſet adhortatus, tunc rubore inductus id curæ habuit. Creati conſules Domitius & Meſſala. Poſt quum iterum incurriſſet interregnum, pluresque jam pertinacius dictatoris mentionem inferrent, veritus Cato ne id exprimerent, deliberavit legitimum aliquem magiſtratum Pompeio permittere, quo eum ab immodico illo & tyrannico deflecteret. Ac Bibulus Pompeii inimicus in ſenatu primus pro ſententia dixit Pompeium ſolum conſulem deſignandum. Aut enim exemptum iri rempub. præſenti confuſione, aut optimo ſervituram. Quæ nova quum viderentur propter autorem, exſurrexit Cato, præbuitque exſpectationem, quaſi oppugnaturus eſſet eam ſententiam. Facto ſilentio propoſitam ſententiam ait non fuiſſe ſe primum dicturum, ſed pronuntiatam ab alio cenſere ſequendam: quemlibet nempe magiſtratum præſtare interregno, & Pompeio arbitrari ſe neminem in tantis procellis melius imperaturum.

In

δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ ψηφισαμένης ὅπως ὕπατος αἱρεθεὶς ὁ Πομπήϊος ἄρχοι μόνος, εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ θᾶττον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἕλοιτο· κατασταθεὶς οὕτως καὶ ἀποδειχθεὶς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος, ἠσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν χάριν ἔχειν, καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομπήϊον οὐκ ἠξίου· δι' ἐκεῖνον γὰρ ὧν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν, διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακαλούμενος· ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῆται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι.

Πομπήϊος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ἔγημε Κορνηλίαν, θυγατέρα Μετέλλου Σκιπίωνος, οὐ παρθένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου τοῦ Κράσσου παιδὸς, ᾧ συνῴκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν Πάρθοις τεθνηκότος. ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὥρας. καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο, καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν· καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο χρησίμως ἀκούειν. καὶ προσῆν τούτοις ἦθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προστρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατὴρ δὲ καὶ γένους ἕνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. ἀλλ' ὅμως τοῦ γάμου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· υἱῷ γὰρ αὐτοῦ συνοικεῖν ὥραν εἶχεν ἡ Κορνηλία μᾶλλον. οἱ δὲ κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἡγοῦντο παρεωρακέναι τὸν Πομπήϊον, ἐν τύχαις οὔσης ὧν ἐκεῖνον ἰατρὸν ᾕρηται, καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν. ὁ δὲ

στεφα-

In eam ſententiam pedibus eſt itum, & ſenatuſconſultum factum, ut Pompeius conſul deſignaretur, & ſolus magiſtratum gereret: qui ſi collegam deſideraret, allegeret, ſed non ante duos menſes, quem probaſſet. Ita creatus & renuntiatus per Sulpitium interregem conſul, benigne Catonem appellavit, magnaſque gratias dixit ſe agere, atque oravit eum ut privatim conſilio ſibi adeſſet. Cato vero nihil ait eſſe quod Pompeius ſibi gratias ageret: neque enim illius cauſa ſe eam ſententiam, ſed reipub. prompſiſſe. Conſilium ſuum ei ſcorſum non defuturum, ſi peteret: ſi non peteret, publice ſe quod videretur dicturum. Atque is Cato ubique fuit.

Pompeius urbem ingreſſus uxorem duxit Corneliam Metelli Scipionis filiam, non virginem, ſed viduam nuper relictam a Publio Craſſi filio, cui collocata virgo fuerat, apud Parthos interfecto. Ei præter ætatis florem multæ veneres inerant. Nam literis, lyra, muſica, & geometria erat exculta, præceptiſque non ſine fructu imbuta philoſophicis. His accedebat morum gravitas ab omni acerbitate & curioſitate aliena: quibus ſcilicet illæ diſciplinæ imbuunt juvenculas. Pater genere & exiſtimatione non pœnitendus. Veruntamen non placebant quibuſdam intempeſtivæ hæ nuptiæ. Quippe erat Corneliæ Pompeii filio maturius matrimonium. Honeſtiores vero civitatis viri Pompeium exiſtimabant rempub. depoſuiſſe, iis jactatam fortunis, quarum elegerat ipſum medicum, atque uni ſe commiſerat. Quum interim ille

 coro-

στεφανοῦται καὶ θύει γάμους, αὐτὴν τὴν ὑπατείαν ὀφείλων ἡγεῖσθαι συμφοράν, οὐκ ἂν οὕτω παρανόμως δοθεῖσαν εὐτυχούσης τῆς πατρίδος. ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν καὶ δεκασμῶν ἐπιστάς, καὶ νόμους γράψας καθ᾽ οὓς αἱ κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν, αὐτοῦ προκαθημένου μεθ᾽ ὅπλων, τοῖς δικαστηρίοις παρέχων· Σκιπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μεταπεμψάμενος οἴκαδε τοὺς ἑξήκοντα καὶ τριακοσίους δικαστάς, ἐνέτυχε βοηθεῖν· ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς δίκης, ἰδὼν τὸν Σκιπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν. πάλιν οὖν ἤκουε κακῶς· ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους, αὐτὸς εἰσῆλθε Πλάγκον ἐπαινεσόμενος. καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπισχόμενος τὰ ὦτα ταῖς χερσίν, οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. ὅθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον· ἑάλω δὲ ταῖς ἄλλαις ὁ Πλάγκος, σὺν αἰσχύνῃ τοῦ Πομπηΐου. καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις, Ὑψαῖος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύγων, καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπήϊον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα λελουμένον, ἱκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος. ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπεροπτικῶς, εἰπὼν διαφθείρειν τὸ δεῖπνον αὐτοῦ, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. οὕτως οὖν ἄνισος εἶναι δοκῶν αἰτίας εἶχε. τὰ δ᾽ ἄλλα καλῶς ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προείλετο συνάρχοντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας. ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τετραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν, ἀφ᾽ ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικόν. Οἱ

coronatus ſacra nuptialia faceret, qui illum deberet pro calamitate ducere conſulatum: qui, ſi floreret patria, non ita præter morem conceſſus eſſet. Hinc ambitus judiciis incubuit, legeſque tulit, quibus judicia conſtituerentur: ubi cætera ſevere & integre diſpenſavit, ſecuritatemque ſimul & ordinem ſilentiumque præſidens cum cohorte judiciis præbuit. At ſocero ejus Scipione cauſam dicente, ſexaginta & trecentos judices domum accerſitos oravit, ut illum eriperent. Quare accuſator judices videns Scipionem ex foro proſequentes, cauſam reliquit. Hinc denuo contraxit infamiam: multoque magis, quod laudari quum reos lege vetuiſſet, ipſe ad laudandum Plancum progreſſus ſit. Cato, qui judex erat, aures manibus obſtruens, negavit honeſte ſe laudationem contra legem audire. Unde Cato, antequam ſententiam ferret, rejectus eſt. Cæteris tamen ſuffragiis Plancus cum macula eſt Pompeii damnatus. Etenim poſt paucis diebus Hypſæus vir conſularis, qui in judicium erat vocatus, quum operiretur Pompeium a balneo ad cœnam euntem, accidit ſupplex genibus ejus. At ille præteriit hunc contumelioſe, nihil eum dicens agere aliud quam quod convivium ſuum corrumperet. Hæc fuit inæqualitas ejus reprehenſa. Cætera recte atque ordine omnia compoſuit, ſocerumque in reliquos quinque menſes collegam ſibi cooptavit. Prorogatæ quoque ei ſunt in aliud quadriennium provinciæ, & annuum mille talentorum in ſtipendium attributum ad alendas copias.

Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες, ἠξίουν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζομένου τοσούτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἑτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρατείᾳ χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἕξει καὶ τιμήσεται καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. οὔσης δὲ περὶ τούτων ἁμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν φθόνον ὁ Πομπήϊος, ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν, βουλομένου λαβεῖν διάδοχον, καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μέντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἴτησιν αὐτῷ δοθῆναι. πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν περὶ Κάτωνα, καὶ κελευόντων ἰδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὅπλα καταθέμενον εὑρίσκεσθαί τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθὸν, οὐκ ἐξερείσας ἀλλ' οἷον ἡττηθεὶς ὁ Πομπήϊος, ὕποπτος ἦν μᾶλλον ὧν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. ἔπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρθικὰ ποιούμενος πρόφασιν. ὁ δὲ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπητεῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος.

Ἐκ τούτου δὲ Πομπήϊος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ἐπισφαλῶς ἀνέῤῥωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας, ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων, καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιϊόντος τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἑώρταζε. τοὺς δὲ ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο, καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θυόντων. πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρ-

έπεμπον

Ea capta Cæſaris amici occaſione poſtulaverunt, ut illius quoque, qui pro republica tot certamina decertabat, aliqua haberetur ratio. Meritum enim illum eſſe, ut aut alterum conſulatum obtineret, aut provincia prorogaretur ei: ne quis ſucceſſor alius laborum ejus auferret gloriam, verum ipſe qui bellum patraverat, per otium frueretur provincia, atque honoris præmia aſſequeretur. Exorta de his altercatione, Pompeius quaſi Cæſaris cauſa propter amicitiam amoliens invidiam, literas habere ſe Cæſaris demonſtravit, quibus petere eum ſucceſſorem, & imperium ſibi abrogari velle. Par eſſe tamen comitiis conſularibus abſentis haberi rationem. Ibi quum repugnans cenſeret Cato, ut Cæſar privatus & armis poſitis beneficium a civibus peteret, non ultra contendit Pompeius, ſed victum ſe ſimulavit. Quare majorem ſuſpicionem movit ſui in Cæſarem animi. Præterea quas illi mutuo dederat legiones, belli Parthici prætextu repetitum miſit. Ille vero quamvis ſciret quamobrem repeteret milites, remiſit tamen liberaliter donatos.

Hinc Pompeius ancipiti morbo Neapoli conflictatus convaluit. Neapolitani autore Praxagora pro incolumitate ejus ſacrificavere. Quos ſequutis vicinis, eaque re totam pervagante Italiam, civitates tam parvæ quam magnæ ferias per multos dies egere. Obviam undique procedentes nullus capiebat locus, ſed viæ, vici, portus epulantibus & ſacra facientibus erant referti. Multi etiam coronati cum facibus excipiebant eum, atque in deducendo

ἔπεμπον ἀνθοβολούμενον· ὥστε τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν, θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. οὐδενὸς μέντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτιῶν ἔλαττον γενέσθαι. φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραῖρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς χαρᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς ἀσφαλὲς ἀεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος, εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὡς οὔτε ὅπλων ἐπ' αὐτὸν, οὔτε τινὸς ἐργώδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ ῥᾴδιον καθαιρήσων ἢ πρότερον ηὔξησε τὸν ἄνδρα. πρὸς δὲ τούτοις, Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἣν ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν. καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριζε τὰς ἐκεῖ πράξεις, καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης, ἑτέροις ὅπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν ὅταν πρῶτον ὀφθῇ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα, καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπήρθη, καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγωρίας διὰ τὸ θαῤῥεῖν ἐγένετο μεστὸς, ὥστε καὶ τῶν δεδιότων τὸν πόλεμον κατεγέλα, καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνῃ Καῖσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὁρᾶν δυνάμεις αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν· Ὅπου γὰρ ἂν, ἔφη, τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις.

Ἤδη δὲ καὶ Καῖσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμασιν ἐῤῥωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκ

οὐκ

ducendo floribus conſpergebant. Ac fuit illa deductio & illud iter ſpectaculum pulcherrimum ſplendidiſſimumque: quod tamen ex præcipuis, unde ortum bellum eſt, una fuit cauſa. Etenim rerum geſtarum memoriæ ingens iſta gratulatio addita maxime inflavit animos: adeo ut abjecta, quæ omnes ejus ſucceſſus & facta in tutum collocaverat, cautione, nimiam ſumpſit audaciam & contemptum Cæſaris virium: quaſi neque armis in eum neque graviore mole opus eſſet habiturus, ſed longe facilius eum quam evexiſſet dejecturus. Ad hæc ex Gallia regreſſus Appius eſt cum legionibus, quas commodato dederat Cæſari: multumque res illic geſtas elevavit, & de Cæſare malignos effudit ſermones. Pompeium dicebat vires ſuas & autoritatem ignorare, qui armis aliis ſe contra Cæſarem ſepiret; quum ſuis ipſum legionibus eſſet confecturus, ut primum veniſſet in earum conſpectum. Tanto eas odio in Cæſarem Pompeii deſiderio teneri. Uſque adeo autem inflatus animo Pompeius fuit, eoque ſecuritatis evaſit ex confidentia, ut etiam timentes bellum rideret: atque illos qui dicebant, ſi moveret Cæſar ad urbem, non videre ſe copias quibus illi reſiſterent, arridens vultu remiſſo juſſit bono animo eſſe: Ubi enim Italiæ, inquit, ego pede tellurem pulſavero, copiæ peditum & equitum prodibunt.

Jam Cæſar quoque acrius rei incumbebat, neque longe deinceps abducebat ſe ab Italia.

In

οὐκ ἔτι μακρὰν τῆς Ἰταλίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάσοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποικουρῶν καὶ διαφθείρων ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὕπατος, ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλλόμενος· καὶ Κουρίων ὁ δήμαρχος, ἀμηχάνῳ πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ· καὶ Μάρκος Ἀντώνιος, διὰ φιλίαν Κουρίωνος, ὧν ὠφείλετο μετέχων. ἐλέχθη μὲν οὖν ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος ταξιαρχῶν ἑστὼς παρὰ τὸ βουλευτήριον, καὶ πυθόμενος ὡς οὐ δίδωσιν ἡ βουλὴ Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος, ἀλλὰ τοῦτο δώσει. καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε τὴν διάνοιαν. αἱ μέντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος, ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. δυεῖν γὰρ ἠξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήϊον ἀπαιτεῖν, ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους, ἐπὶ τοῖς δικαίοις, ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ᾽ οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν. ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν, ἣν φοβεῖται δύναμιν διπλασιάζει. πρὸς ταῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου λῃστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα, καὶ ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὅπλα, Κουρίων ὅμως ἴσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξαι τὴν σύγκλητον. ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὅπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπήϊον δὲ ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλείους. αὖθις δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέρους ἀρέσκει τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπηΐῳ μὲν εἴκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάντες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. κἀκεῖνος μὲν

ὡς

In urbem milites aſſidue mittebat ad comitia, multos ex magiſtratibus nummis ſibi parabat & redimebat: in quibus conſul fuit Paulus, qui ad partes ejus mille quingentis talentis corruptus deſcivit: & Curio tribunus plebis immenſo ære alieno ab eo liberatus, ſimulque M. Antonius ob Curionis amicitiam iiſdem obſtrictus nominibus. Compertum eſt unum ex miſſis a Cæſare centurionibus pro curia ſtantem, quum audiret negari a ſenatu Cæſari provinciæ prorogationem, gladium manu concuſſiſſe ac dixiſſe, Atqui hic dabit. Et quidem quæ agebantur & parabantur, eo ſpectabant. At Curionis petitiones & poſtulata pro Cæſare plauſibiliora apparebant. Quippe alterutrum poſtulabat, ut aut a Pompeio quoque repeterent, aut ne auferrent Cæſari exercitum. Aut enim, ſi privati facti eſſent, in officio; aut ſi manerent pares, in ſua utrumque ſorte conquieturum: qui autem alterum debilitaret, eum quam metuat potentiam geminare. Sub his conſule Marcello Cæſarem latronem appellante, &, ni arma poſuiſſet, hoſtem declarandum cenſente, Curio tamen cum Antonio & Piſone inſtitit ut ſenatus rem diſquireret. Nam diſceſſionem facere juſſit eos qui cenſebant ut diſcederet ab armis Cæſar, & imperium retineret Pompeius; atque in eam partem plerique diſceſſere. Iterum quum juberet diſceſſionem fieri, quibus ambos placeret arma deponere, & neutrum cum imperio eſſe; Pompeio duo & viginti duntaxat, Curioni omnes reliqui acceſſere. Ibi ille tanquam

ὡς νενικηκὼς, λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξαμένων αὐτόν. ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπήϊος οὐ παρῆν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δὲ ἀναστὰς, οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ᾽ ὁρῶν ὑπερφαινόμενα τῶν Ἄλπεων ἤδη δέκα τάγματα βαδίζειν, καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετεβάλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι᾽ ἀγορᾶς ἐβάδιζε τῆς βουλῆς ἑπομένης, καὶ καταστὰς ἐναντίος, Κελεύω σε, εἶπεν, ὦ Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι, καὶ χρῆσθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεσι, καὶ καταλέγειν ἑτέρας. τὰ δ᾽ αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε, τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἅτερος. ἀρξαμένου δὲ τοῦ Πομπηΐου καταλέγειν, οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, ὀλίγοι δὲ γλίσχρως καὶ ἀπροθύμως συνῄεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσαρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ, βιασάμενος τὴν βουλὴν, ἔχουσαν ἐπαγωγοὺς ὄχλου προκλήσεις. ἠξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας, ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι, καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. οἱ δὲ περὶ Λέντλον ὑπατεύοντες ἤδη, βουλὴν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων, ἔπραττε διαλλαγὰς, ὅπως Καῖσαρ ἐξελθὼν Γαλατίας, καὶ τὴν ἄλλην στρατείαν ἀφεὶς πᾶσαν, ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν ὑπατείαν περιμένῃ. Πομπηΐου δὲ δυσκολαίνοντος, ἐπείσθησαν οἱ

quam victor elatus gaudio proſiliit in concione, plauſuque illic & floribus in eum congeſtis exceptus eſt. Non intererat ſenatui Pompeius. Quippe exercitibus qui præſunt, non ingrediuntur urbem. Marcellus autem exiliens negavit verba ſe in curia auditurum: ſed quum decem legiones videat Alpes jam ſuperantes progredi, ſe quoque miſſurum qui pro patria illis ſe objiciat.

Mox veſtes ſicut in publico luctu mutavere. Marcellus autem medio foro ad Pompeium ſequente ſenatu perrexit, atque apud eum conſiſtens, Jubeo tibi Pompeie, inquit, patriæ ſuccurrere, atque uti paratis copiis, & conſcribere alias. Eadem dixit Lentulus alter conſulum deſignatorum in ſequentem annum. Inſtituente delectum habere Pompeio, alii ad nomina non reſpondebant, alii infrequentes conveniebant ſegniter, complures reconciliationem clamabant. Recitavit enim in concione invito ſenatu Antonius epiſtolam quandam, quæ Cæſaris blanda ad populum poſtulata continebat. Petebat ut provinciis ambo relictis & exercitibus dimiſſis, in poteſtate populi eſſent, & factorum redderent rationes. Lentulus jam conſul ſenatum non habebat. Cicero ex Cilicia modo reverſus de reditu in gratiam tractabat, ut cederet Cæſar Gallia, dimitteret omnem reliquum exercitum, retentiſque duabus legionibus & Illyrico ſecundum conſulatum exſpectaret. Fremente autem Pompeio, inducti ſunt

οἱ Καίσαρος φίλοι θατέραν ἀφεῖναι. Λέντλου δὲ ἀντικρούσαντος, καὶ Κάτωνος αὖθις ἁμαρτάνειν τὸν Πομπήϊον ἐξαπατώμενον βοῶντος, οὐκ ἔσχον αἱ διαλύσεις πέρας.

Ἐν τούτῳ δὲ ἀπηγγέλλετο Καῖσαρ Ἀρίμινον πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας κατειληφὼς, καὶ βαδίζων ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. τοῦτο δὲ ἦν ψεῦδος. ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἱππέων τριακοσίων, καὶ πεντακισχιλίων ὁπλιτῶν· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἄλπεων οὖσαν οὐ περιέμενεν, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον, ἢ χρόνον δοὺς ἐκ παρασκευῆς μάχεσθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβικῶνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῇ, καὶ διεμέλλησεν αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. εἶτα ὥσπερ οἱ πρὸς βάθος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημνοῦ τινὸς ἑαυτοὺς, μύσας τῷ λογισμῷ, καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν, καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοήσας, ἀνεῤῥίφθω κύβος, διεβίβαζε τὸν στρατόν. ὡς δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε, καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετ᾽ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος, οἷος οὔπω πρότερον, εὐθὺς μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπήϊον συνέτρεχεν, καὶ παρῆσαν αἱ ἀρχαί· πυθομένου δὲ τοῦ Τύλλου περὶ στρατείας καὶ δυνάμεως, καὶ τοῦ Πομπηΐου μετά τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος, ὅτι τοὺς παρὰ Καίσαρος ἥκοντας ἑτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ τοὺς κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάξειν, τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, ἐξηπάτηκας ἡμᾶς ὦ Πομπήϊε,

ſunt Cæſaris amici, alteram legionem ut relinqueret Cæſar. Quum adverſaretur Lentulus, & Cato denuo offendere eluſum Pompeium clamaret, non habuit reconciliatio exitum.

Interea Cæſarem nuntiatum eſt Ariminum magnam Italiæ urbem occupaſſe, atque plane cum omnibus copiis Romam contendere. Id verum non erat. Neque enim cum pluribus quam equitibus trecentis & peditum quinque millibus progrediebatur. Reliquas copias, quæ erant trans Alpes, non exſpectaverat: quo ſubito perculſos & nec opinatos obrueret potius quam daret eis ad inſtruendos ſe ad bellum ſpatium. Nam ut ad Rubiconem venit, qui terminus erat provinciæ quam obtinebat, ſubſtitit cunctatuſque eſt, reputans ſecum cœpti magnitudinem. Deinde, ſicut qui in vaſtam altitudinem præcipitant ſe ex abrupto loco, connivens mente atque obtegens oculos ad periculum, quum hoc tantum ad præſentes verbis Græcis exclamaſſet, Jacta eſto alea, trajecit exercitum. Ut primum rumor accidit, atque civitatem tumultus cum ſtupore metuſque ut nunquam ante occupavit, patres concurrerunt confeſtim ad Pompeium, eodem convenerunt magiſtratus. Quærente Tullo de exercitu & copiis, ubi cum cunctatione quadam titubans dixit Pompeius, paratos habere ſe illos qui a Cæſare venerant: arbitrari etiam illos qui dudum conſcripti fuerant, brevi coacturum ad triginta millia: ibi Tullus quum exclamaſſet, Eluſiſti nos Pompeie,

πήϊε, συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν. Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τἆλλα μὲν οὐ πονηρὸς, αὐθαδείᾳ δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἰόμενος ἀπομιμεῖσθαι παῤῥησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήϊον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν, ἃς ὑπισχνεῖτο δυνάμεις ἀνακαλούμενος. ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πρᾴως· τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἶναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπ' αὐτοῦ πεπρᾶχθαι.

Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἱρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα, Πομπήϊον, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστι καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. οὗτος μὲν οὖν εὐθὺς ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρχιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἃς ἐκληρώθη. τῆς δ' Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης ἀνισταμένης, ἀπορίαν εἶχε τὸ γενόμενον. οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πανταχόθεν, εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον· οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες, ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλιπον τὴν πόλιν, ἐν χειμῶνι καὶ ταράχῳ τοσούτῳ τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενὲς ἔχουσαν, τὸ δὲ ἀπειθὲς, ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον ἄρχουσιν. οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἴασέ τις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπήϊον· ἀλλ' ᾧ τις ἐνετύγχανε πάθει, φοβηθεὶς, ἢ λυπηθεὶς, ἢ διαπορήσας, τούτῳ φέρων ἐκεῖνον ἐνεπίμπλη. καὶ τἀναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλεύματα, καὶ πυθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ, διὰ τὸ πολλοὺς ἀπαγγέλλειν ὅ, τι τύχοιεν, εἶτα ἀπιστοῦντι χαλεπαίνειν. οὕτω δὴ ψηφισάμενος ταραχὴν ὁρᾶν, καὶ κελεύσας ἅπαντας ἕπεσθαι αὐ-

peie, legatos cenſuit ad Cæſarem mittendos. Favonius etiam, vir alioqui non malus, pervicacia autem & linguæ procacitate crebro putans libertatem æmulari ſe Catonis, dixit Pompeio ut terram pulſaret pede ad evocandas quas promiſerat copias. Tulit ille importunitatem hanc leniter. Quum vero ſubjecit illi Cato ea quæ ab initio prædixerat ei de Cæſare, reſpondit melius divinaſſe Catonem, ſe feciſſe amicius.

Cenſuit autem Cato imperatorem Pompeium cum libera poteſtate creandum, adjiciens eorundem eſſe magna facere mala & comprimere. Mox in Siciliam profectus eſt; quod eam provinciam eſſet ſortitus, ſicut cæterorum quiſque in eam quæ ſibi evenerat. Quum eſſet Italia pene omnis erecta, res erat perplexa. Nam illi qui extra urbem erant, fuga deferebantur undequaque in urbem. Qui urbem colebant, cedebant ipſi & relinquebant eam, quæ tanta in tempeſtate ac tumultu quod in turba uſui eſſet, imbelle habebat: quod autem contumax, validum & intractabile magiſtratibus. Neque enim diſcuti metus poterat, neque ſuis conſiliis uti ſinebant Pompeium, ſed quo eſſet quiſque motu ictus, vel timore vel dolore vel hæſitatione, ea illum obruebat. Ac conſilia eodem die approbabant contraria, neque quicquam ille de hoſtibus certi audire valebat, quod multi leviter quidvis nunciarent, ſuccenſerentque fidem non habenti. Itaque tumultum decrevit, ac ſenatu ſe ſequi juſſo, denuntiatoque, ſiquis remanſiſſet

αὐτῷ τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δείλην ὀψίαν ἀπέλιπε τὴν πόλιν. οἱ δὲ ὕπατοι, μηδὲ θύσαντες ἃ νομίζεται πρὸ πολέμων, ἔφυγον. ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ δεινὰ ζηλωτὸς ὁ ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατηγίαν μεμφομένων, οὐδεὶς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν· ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὗρε τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν φευγόντων, τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήϊον μὴ δυναμένους.

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις Καῖσαρ εἰσελάσας, καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράϋνε· τῷ δὲ δημάρχῳ ἑνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου, θάνατον ἠπείλησε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον. ἔφη γὰρ ὡς τὸ φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρᾶξαι. τρεψάμενος δὲ τὸν Μέτελλον οὕτω, καὶ λαβὼν ὧν ἔχρῃζεν, ἐδίωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας, πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. ὁ δὲ τὸ Βρεντήσιον κατασχὼν, καὶ πλοίων εὐπορήσας, τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθὺς ἐμβιβάσας, καὶ μετ' αὐτῶν σπείρας τριάκοντα, προεξέπεμψεν εἰς Δυῤῥάχιον· Σκιπίωνα δὲ τὸν πενθερὸν, καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συρίαν ἀπέστειλε, ναυτικὸν κατασκευάσοντας. αὐτὸς δὲ φραξάμενος τὰς πύλας, καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτάτους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσηνοὺς ἀτρεμεῖν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὅλην ἐντὸς ἀνέσκαψε τὴν πόλιν καὶ διετάφρευσε, καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς, πλὴν δυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κατῆλθεν. ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυ-

ſet Romæ, eum ſe pro Juliano habiturum, ſub tenebras urbem reliquit. Conſules non mactatis ſolennibus ante bellum victimis fugere. Fuit autem ob hominum erga ſe in ipſo rerum diſcrimine benevolentiam felix Pompeius: quod quamvis belli rationem multi culparent, nemo odiſſet tamen ducem, ſed plures invenirentur qui deſerere Pompeium non potuere, quam qui fugerunt cauſa libertatis.

Paulo poſt ingreſſus Cæſar urbem, atque ea potitus, cum aliis egit benigne, eoſque placavit. Uni tribuno plebis Metello interdicenti ne pecuniam ex ærario ſumeret, necem denuntiavit, miniſque orationem addidit aſperiorem. Ait enim non tam factu id ſibi quam dictu difficile eſſe. Ita permoto Metello, acceptiſque quibus haberet opus, Pompeium perſequutus eſt, pellere eum Italia maturans antequam ſubveniret ei exercitus Hiſpanienſis. Ille occupato Brunduſio, facultatem nactus navium, conſules juſſit extemplo conſcendere, atque cum his triginta cohortes præmiſit Dyrrachium. Socerum Scipionem & Cnæum filium ad parandam claſſem miſit in Syriam. Ipſe portas obſtruit, expeditiſſimos milites in muris collocat. Brunduſinos domi ſe continere jubet: foſſas tota urbe perducit per vias, eas ſtipitibus præacutis implet præter duas, quibus ad mare deſcendit. Tertio die jam reliqua multitudo naves per otium

ἡσυχίαν ἐμβεβληκότα, τοῖς δὲ τὰ τείχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας, καὶ καταδραμόντας ὀξέως ἀναλαβὼν, ἀπεπέρασεν. ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς εἶδεν ἐκλελειμμένα τὰ τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος, μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὀρύγμασι περιπετὴς γενέσθαι· τῶν δὲ Βρεντεσηνῶν φρασάντων, φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιϊὼν, ἀνηγμένους εὗρε πάντας, πλὴν δυεῖν πλοίων στρατιώτας τινὰς οὐ πολλοὺς ἐχόντων.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπηΐου τὸν ἀπόπλουν ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν· αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν, ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὀχυρὰν, καὶ προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις, καὶ θαλασσοκρατῶν, ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. αἰτιᾶται δὲ καὶ Κικέρων, ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνοις. ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. ἑλὼν γὰρ Νουμέριον Πομπηΐου φίλον, ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον, ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἀξιῶν διαλλαγῆναι· Νουμέριος δὲ Πομπηΐῳ συνεξέπλευσεν. ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέραις ἑξήκοντα κύριος γεγονὼς ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης, ἐβούλετο μὲν εὐθὺς Πομπήϊον διώκειν· πλοίων δὲ μὴ παρόντων, ἀποστρέψας εἰς Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαγαγέσθαι βουλόμενος.

Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομπηΐῳ δύναμις, ἡ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀνανταγώνιστος· ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσιαι, λιβυρνίδων δὲ καὶ κατασκόπων ὑπερβάλλων ἀριθμός· ἱππεῖς δὲ, Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἄνθος, ἑπτακισχίλιοι, γένεσι καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες. τὴν δὲ πεζὴν σύμμικτον

otium conſcenderat. Illos qui erant in muris pro ſtatione collocati, repente ſigno dato velociter decurrentes recipit ac tranſmittit. Cæſar ut conſpexit muros nudatos, fugam ſentiens, dum inſequitur, pene in ſtipites & foſſas incurrit. Cæterum Brunduſinorum monitu urbe declinata & flexa, omnes vidit in altum evectos præter duo navigia, in quibus milites pauci erant.

Pompeii quidem diſceſſum alii inter optima conſilia bellica numerant: ipſe vero Cæſar mirabatur quod qui munitam inſideret urbem, copias Hiſpanienſes exſpectaret, marique polleret, reliquiſſet & exceſſiſſet Italia. Reprehendit etiam Cicero quod Themiſtoclis conſilium non Periclis imitatus eſſet, quum res his forent, non illis conſimiles. Ipſe re oſtendit Cæſar magnopere ſe tempus formidare. Numerium enim Pompeii amicum, quem captum habebat, miſit Brunduſium, pacem æquis conditionibus petens. At Numerius Pompeium ſequutus eſt. Inde Cæſar, diebus ſexaginta tota Italia ſine ſanguine potitus, cupiebat quidem e veſtigio Pompeium inſequi, ſed, quod copiam non haberet navium, in Hiſpaniam deflexit, quo illas copias adjungeret ſibi.

Interea Pompeius magnas vires contraxit. Claſſis erat omnino invicta. Siquidem naves erant ei bello aptæ quingentæ, liburnicarum & ſpeculatoriarum immenſus numerus. Equitum Romanorum & Italicorum flos ad ſeptem millia, genere, opibus, & animis præſtantes. Peditatum autem collectitium & exercitatione

σύμμικτον οὖσαν, καὶ μελέτης δεομένην, ἐγύμναζεν ἐν Βεῤῥοίᾳ καθήμενος, οὐκ ἀργὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι χρώμενος αὑτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. μεγάλη γὰρ ἦν ῥοπὴ πρὸς τὸ θαῤῥεῖν, τοῖς ὁρῶσι Πομπήϊον Μάγνον, ἑξήκοντα μὲν ἔτη δυεῖν λείποντα γεγενημένον, ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἁμιλλώμενον πεζὸν, εἶτα ἱππότην αὖθις, ἑλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ, καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς· ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενον εἰς μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται, καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. ἦλθε δὲ καὶ Λαβεὼν ἀπολιπὼν Καίσαρα, φίλος γεγονὼς, καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατίᾳ· καὶ Βροῦτος, υἱὸς ὢν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων, καὶ μηδέποτε Πομπήϊον προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον, ὡς φονέα τοῦ πατρὸς, τότε δὲ, ὡς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην, ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δὲ, καίπερ ἄλλα γεγραφὼς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως κατῃδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρως ἀνὴρ, θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν· ὃν, τῶν ἄλλων γελώντων καὶ χλευαζόντων, ὁ Πομπήϊος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων μαρτύριον εἶναι, καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ δύναμιν αἱρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

Ἐπεὶ

ercitatione indigentem exercebat ad Berœam ſedens non ſegnis, ſed ſicut juvenis exercitationes obibat. Magnum enim erat ad animos excitandos momentum, Pompeium Magnum videre annos duodeſexaginta natum in armis certantem peditem, inde in equo rurſus, ac gladium citato equo facile ſtringentem, iterumque condentem expedite: in jaculando non artem modo, ſed lacertos etiam oſtendentem ſpatio quod multi juvenes non excedebant. Jam conferebant ſe ad eum reges gentium dynaſtæque. Principum Romanorum ex urbe numerus qui cum eo erat, ſpeciem ſenatus integram præbebat. Acceſſit ad eum & Labienus relicto Cæſare, quicum amicitia conjunctus fuerat & in Gallia militaverat. Brutus item filius Bruti ejus qui necatus in Gallia fuerat, magni vir animi, qui ante eam diem Pompeium ut patris ſui interfectorem non appellaverat vel ſalutaverat, tunc vero ut libertatis Romanæ defenſoris partes eſt ſequutus. Cicero, licet diverſa ſcripſerat & deliberaverat, erubuit tamen non cenſeri in numero eorum qui pro patria ſe in periculum demiſerant. Venit in Macedoniam & Tidius Sextius, vir extremæ ſenectutis, & altero crure claudus: quem cæteris ridentibus & illudentibus, ſimul atque conſpexit eum Pompeius, aſſurrexit & occurrit ei, pro magno teſtimonio habens, quod vel ætate & viribus impotentes ſecum mallent diſcrimen adire, quam ſecuritatem amplecti.

4

Poſt-

Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης, καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος, ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ παρατάξεως ἀναιρεῖν, μηδὲ διαρπάζειν πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἡ Πομπηΐου μερὶς ἠγαπήθη. καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου, πόρρω κατοικοῦσιν, ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο, καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἡγούμενοι Θεοῖς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρὸν, ᾧ μὴ καθ' ἡδονήν ἐστι νικᾷν Πομπήϊον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐν τῷ κρατεῖν· ὃς καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηΐου δυνάμεις ἑλὼν, καὶ καταπολεμήσας, ἀφῆκε τοὺς στρατηγοὺς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις, καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν, εἰς Βρεντέσιον ἧκεν, ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος, αὐτὸς μὲν εἰς Ὤρικον παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπηΐου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ, πρὸς Πομπήϊον ἀπέστειλε, προκαλούμενος, εἰς ἓν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλῦσαι τὰ στρατεύματα, καὶ γενομένους φίλους καὶ ὀμόσαντας, ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν. ταῦτα Πομπήϊος αὖθις ἐνέδραν ἡγεῖτο· καὶ καταβὰς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν, κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἕδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλκεῖς ἔχοντα, καὶ ναύλοχα, καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάττης· ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηΐῳ, σῖτον ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα· Καίσαρα δὲ δυσχωρίαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν περιεχόμενον, ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν, καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι, καὶ προκαλούμενον ἑκάστοτε, τὰ μὲν πλεῖστα

Poſtquam vero coacto ſenatu decreverunt ex Catonis ſententia, ne quis civis Romanus niſi in acie occideretur, neque oppidum pacatum populo Romano diriperetur, tum multo majorem favorem Pompeii partes habuere. Etenim quibus nihil negotii cum bello erat, quòd longe eſſent poſiti, aut negligerentur ob imbecillitatem, ſtudio certe aſſentiebantur ei, verbiſque ſe pro juſta cauſa aſſocibant, Diis hominibuſque hoſtem arbitrantes eum, qui victoriam non optaret Pompeio. Cæſar præbuit item ſe in victoria benignum, qui captis in Hiſpania & devictis Pompeii legionibus dimiſit duces, militibuſque uſus eſt. Hic Alpibus denuo trajectis Brunduſium circa ſolſtitium brumale venit, tranſmiſſoque pelago Oricum pervaſit per hoſtium ſtationes. Jubium Pompeii familiarem, quem in poteſtate habebat ſecum, deſtinavit ad eum: ut ambo congreſſi die tertio omnes exercitus dimitterent, reconciliataque amicitia & dato jurejurando redirent in Italiam. Eas Pompeius novas inſidias putavit eſſe. Itaque raptim deſcendit ad mare: præſidia & loca occupavit, ubi ſedes admodum munitas pedeſtres copiæ haberent, navaliaque & portus opportuni eſſent per mare commeantibus: ut omnis eſſet ventus Pompeio ſecundus, commeatumque vel milites vel ſtipendium adveheret. Cæſar autem difficultatibus terra marique circumventus quærebat neceſſario pugnam, adorienſque munimenta atque aſſidue laceſſens eum, levibus certaminibus plerumque victor & ſuperior

πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆναι, καὶ τὴν στρατιὰν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηΐου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι τροπῆς ἁπάντων, καὶ φόνου δισχιλίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπεσεῖν μὴ δυνηθέντος, ἢ φοβηθέντος. ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους, ὅτι σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.

Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηΐου, διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπήϊος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκὼς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠῤῥώδει, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις, καὶ συνειθισμένους νικᾶν μετ᾽ ἀλλήλων πολὺν ἤδη χρόνον· πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατείαν, καὶ πλάνας, καὶ μεταβάσεις, καὶ τάφρων ὀρύξεις, καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρως, καὶ διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆναι σπεύδοντας. οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἁμωσγέπως παρῆγε πείθων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπήϊος· ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τῶν ἀπορειῶν ἀναστὰς ἐβάδιζε δι᾽ Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι καθεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καίσαρα βοῶντες, οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον, οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν· οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώμην καὶ φίλους ἔπεμπον, οἰκίας προκαταληψομένους ἐγγὺς ἀγορᾶς, ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. ἐθελονταὶ δὲ πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἔπλεον εἰς Λέσβον, εὐαγγελιζόμενοι πέρας ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέπεμψεν ὁ Πομπήϊος. ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς, Ἀφρά-

perior fuit: ſemel pene fuit oppreſſus, & exercitum amiſit. Quo tempore Pompeius, qui egregia pugna omnes pepulerat, interfecerat duo millia, inſtare tamen unaque cum fugientibus in caſtra eorum irrumpere non valuit, aut timuit. Unde dixit apud amicos Cæſar, victoriam fuiſſe eo die penes hoſtem futuram, ſi ducem vincendi gnarum habuiſſent.

Ea re ſublati properavere Pompeiani acie decernere. At Pompeius quamvis ad abſentes reges, duces, & civitates ut victor ſcriberet, aleam trepidavit tamen pugnæ, temporis longinquitate ac difficultatibus neceſſariorum oppreſſurum ſe ratus invictos armis viros, ac diu jam una vincere aſſuetos: qui ad alia militiæ munera, ad vagandum, transferenda caſtra, foſſas ducendas, munimenta excitanda præ ſenio fatiſcentes, manus quam primum conſerere & confligere properabant. Et quidem Pompeius utcunque ſuadendo adduxerat ſuos ut quieſcerent. Verum ut ſecundum pugnam illam rerum neceſſariarum anguſtiis Cæſar compulſus contendit per Athamaniam in Theſſaliam, haud poterant jam ultra illorum ſpiritus frænari, ſed fugere vociferantes Cæſarem, alii perſequendum & inſtandum, alii cenſuerunt tranſmittendum in Italiam, alii miniſtros neceſſarioſque Romam miſerunt, ad propinqua foro ædificia, quaſi mox honores petituri, occupanda. Multi ad Corneliam Leſbum navigaverunt gratulatum debellatum eſſe. Eo enim Pompeius clam extra tumultum miſerat illam. Porro ſenatu coacto cenſuit Afra-

Ἀφράνιος μὲν ἀπεφαίνετο γνώμην, ἔχεσθαι τῆς Ἰταλίας· ταύτην γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἆθλον· προστιθέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθὺς Σικελίαν, Σαρδόνα, Κύρνον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἧς τε δὴ πλεῖστος ὁ λόγος Πομπηΐῳ, πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας ἐγγύθεν, οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾷν προπηλακιζομένην, καὶ δουλεύουσαν οἰκέταις καὶ κόλαξι τυράννων. αὐτὸς δὲ Πομπήϊος οὔτε πρὸς δόξαν ἡγεῖτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν φυγὴν φεύγειν Καίσαρα, καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώκειν διδούσης, οὔτε ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν Σκιπίωνα, καὶ τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἄνδρας ὑπατικοὺς, εὐθὺς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ δυνάμεων μεγάλων· τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθὴς κακῶν οὖσα καὶ ἀνήκοος περιμένῃ τὸν κρατοῦντα.

Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης μὲν ἐγνωκὼς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς ἀπορίαις, ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα συμφέρειν ἡγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἧκεν ἐν τοῖς ἱππεῦσι φερόμενος, ὡς χρὴ τάχιστα τρεψαμένους Καίσαρα, συγκαταλύειν κἀκεῖνον αὐτόν. ἔνιοι δέ φασι, διὰ τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομπήϊον· ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα, πρὸς θαλάσσῃ καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς, φοβηθέντα μὴ Καίσαρος ἀναιρεθέντος, ἀναγκάσῃ κἀκεῖνον εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς πολεμίοις, ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν, ὡς οὐ Καίσαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν

Afranius apprehendendam Italiam. Hoc enim belli maximum præmium eſſe: cujus potientibus mox acceſſuram Siciliam, Sardiniam, Corſicam, Hiſpaniam, Galliam omnem: denique, cujus prima eſſet ratio, porrigentem Pompeio manus patriam ex tam propinquo turpe eſſe pati ludibrio haberi, ſervireque tyrannorum mancipiis & adulatoribus. Cæterum ipſe Pompeius neque vel ad gloriam ſibi putabat honeſtum, quum fortuna præberet ei inſequendi facultatem, iterum fugere Cæſarem, ut ſe ille inſectaretur: neque fas deſerere Scipionem & diſperſos per Græciam & Theſſaliam conſulares viros, qui mox in poteſtate Cæſaris cum argento & magnis copiis futuri erant. Urbi maxime ſe conſulere, ſi de ea certent quam remotiſſime, quo expers & exſors malorum exſpectet victorem.

His decretis, Cæſarem inſequitur, pugna certum habens abſtinere, tantum circumſidere eum & rerum neceſſariarum atterere anguſtiis prope adhærens. Etenim cum hæc alias exiſtimavit conducere, tum ſermo quidam ad eum eſt allatus, qui jactabatur inter equites, ut primum fudiſſent Cæſarem, mox hunc quoque in ordinem cogendum. Nonnulli etiam ferunt a Pompeio ideo quoque nulla in re adhibitum graviore Catonem, ſed quum Cæſarem conſectaretur, impedimentis eum apud mare præfeciſſe, quod vereretur ne ſublato Cæſare abdicare ſe quoque illico cogeret imperio. Dum ita Cæſarem ſenſim ſubſequitur, impetiverunt eum criminibus & obtrectationibus, non Cæſarem ipſius artibus,

τὴν πατρίδα καὶ τὴν βουλὴν, ὅπως διὰ παντὸς ἄρχῃ, καὶ μηδέποτε παύσηται τοῖς ἀξιοῦσι τῆς οἰκουμένης ἄρχειν χρώμενος ὑπηρέταις καὶ δορυφόροις. Δομίτιος δὲ αὐτὸν ἀεὶ ὁ Αἰνόβαρβος Ἀγαμέμνονα καλῶν, καὶ βασιλέα βασιλέων, ἐπίφθονον ἐποίει. καὶ Φαώνιος οὐχ ἧττον ἦν ἀηδὴς τῶν παρρησιαζομένων ἀκαίρως, ἐν τῷ σκώπτειν, Ἄνθρωποι, βοῶν, οὐδὲ τῆτες ἔστα τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν. Λεύκιος δὲ Ἀφράνιος, ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀποβαλὼν, ἐν αἰτίᾳ προδοσίας γεγονὼς, τότε δὲ τὸν Πομπήϊον ὁρῶν φυγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατηγοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν οὐ μάχονται προελθόντες. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ λέγοντες, ἄνδρα δόξης ἥττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους αἰδοῦς τὸν Πομπήϊον ἐξεβιάσαντο ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι καὶ ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι, προέμενον τοὺς ἀρίστους λογισμούς· ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερνήτῃ, μήτιγε τοσούτων ἐθνῶν καὶ δυνάμεων αὐτοκράτορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσῆκον. ὁ δὲ τῶν μὲν ἰατρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπῄνεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατηγίας ἐνέδωκε, δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. πῶς γὰρ ἄν τις φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινοστοῦντες ἐμνῶντο; Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομιτίῳ καὶ Σκιπίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονεικίαι καὶ δεξιώσεις, ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος, ἢ τοῦ Ναβαταίων βασιλέως· ἀλλ᾽ οὐ Καίσαρος ἐκείνου, καὶ τῆς δυνάμεως, ᾗ χιλίας μὲν ᾑρήκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλεί-

bus, ſed patriam & ſenatum circumveniri, quo ſemper cum imperio ſit, neque unquam deſiſtat illis qui deberent orbem terræ regere, pro aſſeclis & ſatellitibus uti. Domitius Ænobarbus eum perpetuo Agamemnonem appellans & regem regum, invidiam ei conflabat. Nec minus erant Favonii importuna cavilla quam aliorum libere emiſſæ intempeſtivæ voces. Quirites, clamabat ille, toto hoc anno non veſcemini ficubus Tuſculanis. L. Afranius, qui exercitus Hiſpanienſes amiſerat, proditionis nota adſperſus, quum Pompeium tunc detrectantem cerneret certamen, demirari ſe dicebat accuſatores ſuos, cur non ad dimicandum cum provinciarum mercatore procederent. His & hujuſcemodi multis dictis virum impotentem gloriæ & verecundia erga amicos victum impulerunt Pompeium, ut relictis conſiliis optimis ſuis, ipſorum ſpe atque impetu abriperetur: quod nec navigii gubernatorem, nedum tot gentium & tantarum copiarum conveniebat ſummum imperatorem admittere. At hic qui commendabat eos qui nunquam indulgerent cupiditatibus ægrorum medicos, ipſe parti exercitus ægræ conceſſit, veritus ad ſalutem ejus acerbus eſſe. Qui enim ſanos illos dicas homines, quorum partim conſulatus & præturas in caſtris deambulantes ambirent: Spintheri, Domitio, Scipioni de ſacerdotio Cæſaris rixæ, contentiones, & prenſationes eſſent, quaſi Armenius Tigranes aut Nabatæorum rex collata ipſis caſtra haberet, non autem Cæſar ille & legiones, quæ mille urbes expugnaverant, gentes ſubegerant am-

πλείονα τριακοσίων ὑπῆκτο· Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἄν τις ἀριθμήσαι μάχας, ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τρεψάμενος ἐκ παρατάξεως.

Ἀλλ᾽ ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες, ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδίον, ἠνάγκασαν βουλὴν προθεῖναι τὸν Πομπήϊον, ἐν ᾗ Λαβιηνὸς ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων, πρῶτος ἀναστὰς ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ πάντες ὤμνυσαν. τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊος, εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ, κροτεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὰ Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ δὲ ὑπέθραττεν αὐτὸν ἡ ὄψις, δεδοικότα μὴ τῷ γένει τῷ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης ἀπ᾽ αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοί τινες θόρυβοι διάττοντες ἐξανέστησαν αὐτόν. ἑωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἡσυχίαν ἄγοντος, ἐξέλαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀφθεῖσα φλογοειδὴς ἐπὶ Πομπηΐου κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι Καῖσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. ἅμα δ᾽ ἡμέρᾳ μέλλοντος αὐτοῦ πρὸ σκότους ἀναζευγνύειν, καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων, καὶ προπεμπόντων ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἧκον οἱ σκοποὶ, φράζοντες ὅπλα πολλὰ καθορᾷν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ μάχην ἐξιόντων. μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρῆσαν, εἰς τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ, εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἥκειν ἡμέραν, ἐν ᾗ πρὸς ἄνδρας,

amplius trecentis, cum Germanis & Gallis invicti pugnis innumerabilibus conflixerant, hominum decies centena millia ceperant, totidem ſignis collatis fuſos occiderant?

Attamen inſtantes & tumultuantes, poſtquam in campos Pharſalicos eſt deſcenſum, coegerunt Pompeium ut concilium advocaret. Ibi Labienus præfectus equitum exſurgens primus juravit, niſi profligatis hoſtibus non exceſſurum ſe prœlio. Idem omnes juraverunt. Nocte viſum Pompeio eſt in ſomnis theatrum ingreſſo ſibi populum plaudere, templumque ſe Veneris victricis multis ſpoliis exornare. Hæc viſio partim erexit eum, partim ſolicitavit nonnihil metuentem, ne Cæſaris familiæ Venerem contingenti accederet ab ſe decus & claritas: atque exciverunt eum exorti in caſtris Panici quidam terrores ex ſomno. Quarta vigilia ſupra Cæſaris caſtra, ubi omnia quieta erant, ingens effulſit lumen. Ex eo fax accenſa flammea in Pompeii eſt caſtra delata. Ipſe ſe Cæſar hoc, dum excubias circumiret, ait vidiſſe. Primo diluculo quum caſtra movere ante lucem ſtatuiſſet, detendentibus tentoria militibus, jumentaque & ſervitia præmittentibus accurrentes exploratores nuntiaverunt in caſtris hoſtium ſe multa arma vidiſſe huc illuc ferri, motumque & tumultum ibi hominum eſſe ad pugnam accingentium ſe. Mox alii adfuerunt qui referrent primam aciem jam inſtructam. Ibi Cæſar, quum dixiſſet adeſſe exſpectatam diem, qua cum viris

δρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦνται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ σύμβολον. οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι, μετὰ βοῆς καὶ χαρᾶς τὰς σκηνὰς ἀφέντες, ἐφέροντο πρὸς τὰ ὅπλα. καὶ τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν, ἕκαστος, ὥσπερ χορὸς, ἄνευ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πράως καθίστατο.

Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων, ἔμελλεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον· ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκιπίωνα τὸν πενθερὸν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ· τὸ δὲ εὐώνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομίτιος, ἐῤῥώσθη δὲ τῷ πλήθει τῶν ἱππέων. ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐῤῥύησαν, ὡς Καίσαρα βιασόμενοι, καὶ τὸ δέκατον τάγμα διακόψοντες, οὗ πλεῖστος ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμωτάτου, καὶ Καῖσαρ ἐν ἐκείνῳ ταττόμενος εἰώθει μάχεσθαι. κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππῳ τοσαύτῃ τῶν πολεμίων τὸ εὐώνυμον, καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ ὁπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπείρας ἓξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων, καὶ κατέστησεν ὄπισθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν ἄγειν, ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελαύνωσιν οἱ ἱππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας, μὴ προέσθαι τοὺς ὑσσοὺς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι, σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω, συντιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροὺς πυῤῥιχιστὰς διὰ τὸν ὡραϊσμὸν, οὐδὲ ἀντιβλέψειν πρὸς τὸν σίδηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ Καῖσαρ ἦν. ὁ δὲ Πομπήϊος ἀφ᾽ ἵππου τὴν παράταξιν ἐπι-

viris eſſent non cum fame & inopia dimicaturi, juſſit confeſtim ſagum purpureum pro prætorio proponi. Id enim apud Romanos eſt ſignum pugnæ. Quo conſpecto jubilantes milites omiſſis tentoriis cum gaudio ad arma concurrere, inſtruentibuſque aciem ordinum ductoribus, ivit quiſque in chori modum ſine tumultu perite & ſilentio in ordinem ſuum.

Fuit in dextro cornu Pompeius ipſe Antonio oppoſitus: in media acie ſocerum ſuum Scipionem contra L. Albinum locaverat: ſiniſtrum L. Domitius tenuit. Id firmavit equitum multitudine. Eo enim traducti omnes fuere, quo Cæſarem impellerent, & conciderent legionem decimam, quæ habebatur longe fortiſſima, in qua conſiſtere Cæſar, quum dimicaret, ſolebat. Animadvertens igitur Cæſar tanto ſeptum equitatu ſiniſtrum hoſtium cornu, metuenſque armorum ſplendorem, ſex cohortes ex ſecunda acie detraxit, ac a tergo decimæ legionis collocavit, præcepitque quieti ut conſiſterent, ne perciperet eos hoſtis: ubi inveherent equites, per principia procurrerent, nec pila emitterent, ut ſolent fortiſſimi ad gladios ſtringendos properantes, verum ſuperiora peterent, hoſtiumque oculos & faciem ferirent convulnerarentque; haud ſubſtituros cum fuco ſuo formoſulos iſtos & floridos ſaltatores, neque facturos ut contra appetens oculos ferrum intuerentur. Dum hæc agit Cæſar, Pompeius ex equo aciem

ἐπισκοπῶν, ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὑτῷ στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον ἀπειρίᾳ καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ διασπασθῇ παντάπασιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης· καὶ παράγγελμα τοῖς προτεταγμένοις ἔδωκεν, ἑστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως, δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ ἐπιδρομῆς τόνον ἀμαυρῶσαι, καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις πληροῦσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσαν, ἀφελόντα, πῆξαι καὶ καταψύξαι τοὺς ἄνδρας. ἦσαν δὲ οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος, δισχίλιοι πρὸς δισμυρίοις· οἱ δὲ μετὰ Πομπηΐου, βραχεῖ πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

Ἤδη δὲ συνθήματος διδομένου παρὰ ἀμφοτέρων, καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκελεύεσθαι πρὸς τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ' αὑτὸν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι, καί τινες Ἑλλήνων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινὸν, ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅποι φέρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. ὅπλα γὰρ συγγενικὰ, καὶ τάξεις ἀδελφαὶ, καὶ κοινὰ σημεῖα, καὶ μιᾶς πόλεως εὐανδρία τοσαύτη καὶ δύναμις, αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνέπιπτεν· ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν πάθει γινομένη τυφλόν ἐστι καὶ μανιῶδες. ἦν μὲν γὰρ ἤδη καθ' ἡσυχίαν χρῄζουσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν κατειργασμένων, τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς καὶ θαλάσσης ὑπήκοον· ἦν δέ τι τροπαίων καὶ θριάμβων ἔρωτι

contemplatus, ut hoſtes vidit conſiſtentes & ſignum in ordinibus ſuis exſpectantes, contra, ſuos maxima ex parte non tranquillos, ſed imperitia fluctuantes tumultuanteſque, timuit ne mox commiſſo prœlio prorſus diſtraherentur. Itaque imperat anteſignanis, ut in procinctu atque in veſtigio ſtarent, atque ſic exciperent hoſtem. Id vero conſilium reprehendit Cæſar. Quippe eum ictuum oſtendit ex incurſu vehementiam remiſiſſe, ac dum infeſtum aufert impetum, qui imprimis milites in concurrendo cum hoſtibus ardore & alacritate implet, cum clamoreque & curſu furorem incitat, languorem & teporem induxiſſe ſuis. Cæſar ſub ſignis viginti duo millia habebat, Pompeius paulo amplius altero tanto.

Signo pugnæ utrinque dato, incipientibuſque ad concurſum concinere tubis, quiſque ex vulgo ea quæ ad ſe pertinebant volvebat. Pauci Romani ex optimatibus & Græci nonnulli præſentes extra aciem, ubi ante oculos fuit diſcrimen, animo expendebant, ambitio & concertatio quo deduxiſſet imperium. Arma cognata, acies germanæ, communia ſigna, uniuſque civitatis flos tantus & vires ſecum collidebantur, demonſtrantes naturam humanam, ubi commota eſt, quam cæca ſit & furioſa. Nam regere ſi cupiviſſent & frui partis, quod indole optimum præſtantiſſimumque erat terra marique, id habebant pacatum. Quod ſiquid trophæorum & triumphorum deſiderio

ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι, καὶ διψῶντας, ἐμπίπλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. πολὺ δὲ καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον, καὶ Ἰνδοί· καὶ πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας, ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά. τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος, ἢ τοξεύματα Πάρθων, ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἐπερχομένας, Πομπηΐου καὶ Καίσαρος ἡγουμένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥωμαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα νικῶντες ἐπῆλθον. τότε δὲ ἀλλήλοις μαχούμενοι συνῆσαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφείδουν οἰκτείραντες, ἄχρις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικήτων προσαγορευομένων. ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια, καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα, καὶ γάμος ἐκεῖνος, εὐθὺς ἦν ἀπατηλὰ καὶ ὕποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρείᾳ συνισταμένης ὁμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχεν.

Ὡς δ' οὖν τὸ Φαρσάλιον πεδίον ἀνδρῶν καὶ ἵππων καὶ ὅπλων ἀνεπέπληστο, καὶ μάχης ἤρθη παρ' ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος ἐξέδραμε Γάϊος Κρασσιανὸς ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχαγῶν, μεγάλην ἀποδιδοὺς ὑπόσχεσιν Καίσαρι. πρῶτον γὰρ αὐτὸν ἐξιὼν τοῦ χάρακος εἶδε, καὶ προσαγορεύσας, ἤρετο πῶς φρονοίη περὶ τῆς μάχης. ὁ δὲ τὴν δεξιὰν προτείνας ἀνεβόησε, νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις. τούτων τῶν λόγων μεμνημένος, ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο πολλούς, καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους.

deſiderio concedere voluiſſent, bella Parthica & Germanica ſatiare vel ſitientes valuiſſent. Supererat etiam ingens Scythia opus & India; prætextus etiam ad hæc haud inhoneſtus immodicæ cupiditatis, velle barbaras gentes cicurare. Quis enim aut Scytharum equus, aut quæ ſagittæ Parthorum, aut Indorum opes ſeptuaginta millium Romanorum militum ſuſtinuiſſent Pompeio & Cæſare ducibus impreſſionem, quorum prius nomen audierant quam Romanorum? Adeo horridas, verſutas, & feras nationes victoriis ſuis peragrarant. Ii tum ad depugnandum inter ſe coibant, nec gloriæ ſuæ, cujus cauſa nec ipſi patriæ pepercerunt, ullam rationem habentes, qui dicti ad eam diem invicti fuerant. Nam illa inita affinitas, Juliæ illecebræ, atque illæ nuptiæ, inſidioſa ab initio fuerant & ſuſpecta neceſſitudinis utilitatis gratia contractæ pignora, nec germanæ amicitiæ conſortium habuerunt.

Ut igitur campi Pharſalici viris, armis, equis completi ſunt, & ſigna utrinque concinuere, primus ex Cæſaris acie procurrens C. Craſtinus, qui centum viginti militum manipulum ducebat, quod Cæſari ſplendide promiſerat, jam erat repræſentaturus. Nam primum hunc progrediens Cæſar caſtris aſpexit, appellanſque rogavit quid ſpei de pugna haberet? Ille porrecta dextra exclamavit, præclaram victoriam Cæſar reportabis: me autem hodie aut vivum aut mortuum laudabis. Horum dictorum memor erupit, multiſque ad ſe contractis in medios incurrit hoſtes.

μίας. γινομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθὺς ἐν ξίφεσι, καὶ πολλῶν φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς πρώτους ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, ὥστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἐνσχεῖν κατὰ τὸ ἰνίον. πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρροπος ἡ μάχη· τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήϊος οὐ ταχέως ἐπῆγεν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα, καὶ τὸ τῶν ἱππέων ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. ἤδη δ' ἐκεῖνοι τοὺς οὐλαμοὺς ἀνῆγον, ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα, καὶ τοὺς προτεταγμένους ἱππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλόντες εἰς τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄραντος, οἱ μὲν ἱππεῖς ἐξανεχώρησαν, αἱ δ' ἐπιτεταγμέναι σπεῖραι πρὸς τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαντιάζουσι τοὺς πολεμίους, καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππων, ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμενοι τῶν προσώπων. οἱ δ', ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι, τοιαύτην δὲ μηδὲ προσδοκήσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στόμασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προϊσχόμενοι τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας, ἀκλεῶς ἐτράποντο. φευγόντων δὲ τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος, ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πεζούς, ᾗ μάλιστα τῶν ἱππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περιδρομὴν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. ἅμα δὲ τούτων ἐκ πλαγίου προσπεσόντων, καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσμίξαντος, οὐχ ὑπέμειναν, οὐδὲ συνέστησαν, ὁρῶντες ἐν ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἤλπιζον, αὐτοὺς τοῦτο πάσχοντας.

Τραπομένων δὲ τούτων, ὡς κατεῖδε τὸν κονιορτὸν ὁ Πομπήϊος, καὶ τὸ περὶ τοὺς ἱππέας πάθος εἴκασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἰπεῖν, μάλιστα

hoſtes. Statim gladiis res geri cœpta. Ibi multis interfectis inſtantem & per anteſignanos perrumpentem excipiens quidam gladio per os trajecit, ut mucro transfixus emineret ſub occipite. Occiſo Craſtino hac parte pugnabatur æquo marte. Dextrum cornu Pompeius tardius induxit, circumſpectanſque alterum, & equitum pugnam exſpectans morabatur. Jam illi ad cingendum Cæſarem, & equites ejus paucos, qui in fronte erant locati, in peditum aciem conjiciendos, explicabant turmas. Ibi ſigno a Cæſare dato recepit ſe equitatus, & cohortes ſubſidiariæ adverſus circuitionem locatæ tria millia hoſtibus occurrerunt, objicienteſque ſe equis, uti præceptum erat, erectis pilis ora eorum impetierunt. Illi vero ut omnis pugnæ rudes, & qui talem neque exſpectaverant, neque præmeditati fuerant, abjecto animo non ſuſtinuerunt oculos ſuos & ora cædi, ſed averſi oculoſque manibus integentes turpiter in fugam ſe effudere. Juliani fugientibus omiſſis pedites ſunt adorti, qua maxime nudatum equitatu cornu circundari & cingi poterat. His ex latere eos invadentibus, ſimulque decima legione in frontem incurrente, pedem retulere atque ceſſere: quum cernerent, qua re circumventuros ſe ſperaverant hoſtes, eam in ſe recidere.

Quibus pulſis, ut vidit pulverem Pompeius, & fugam conjecit equitatus, quo animo fuerit difficile eſt dictu: ſed dementi maxime ſimilis

λιστα δὲ ὅμοιος παράφρονι καὶ παραπλῆγι τὴν διάνοιαν, καὶ μηδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήϊος ἐννοῶν, μηδένα προσειπὼν, ἀπῄει βάδην εἰς τὸν χάρακα, πάνυ τοῖς ἔπεσι πρέπων ἐκείνοις,

> Ζεὺς δὲ πατὴρ Αἴανθ' ὑψίζυγος ἐν φόβον ὦρσε·
> Στῆ δὲ ταφὼν, ὄπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἑπταβόειον,
> Τρέσσε δὲ παπτήνας ἀφ' ὁμίλου.

τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν, ἄφθογγος καθῆστο, μέχρις οὗ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφεὶς ταύτην, οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν; ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς, καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρέπουσαν, ὑπεξῆλθεν. ἔφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἑξακισχιλίους φησὶ πεσεῖν Ἀσίννιος Πολίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην μετὰ Καίσαρος. αἱροῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον, ἐθεῶντο τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. πᾶσα γὰρ σκηνὴ μυρσίναις κατέστεπτο, καὶ στρωμναῖς ἀνθιναῖς ἤσκητο, καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆρες οἴνου προὔκειντο, καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος τῶν τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον, ἢ πρὸς μάχην ἐξοπλιζομένων. οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι, καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους, ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

Πομπήϊος δὲ, μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῆ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῄει καθ' ἡσυχίαν, ἐν διαλογισμοῖς ὢν, οἵους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα

καὶ

ſimilis & attonito mente, neque Magnum ſe Pompeium eſſe cogitans; neminemque alloquutus, recepit ſe lento greſſu in caſtra, in quem bene quadrabant hi verſus:

> *At pater in curru reſidens ſublimis eburno*
> *Juppiter, Ajaci terrorem inflixit: at ille*
> *Attonitus ſcutum ſepteno tergore vinctum*
> *Ex acie timidus fugiens in terga reflexit.*

Ita prætorium ingreſſus tacitus ſedit, dum magna manus tergis fugientium inhærens uno agmine in caſtra irrupere. Tunc una hac voce miſſa, Etiam in caſtra? præterea nihil loquutus, ſurrexit, ſumptaque veſte præſenti fortunæ conveniente, clam caſtris exceſſit. Terga dederunt & cæteræ legiones ejus. Magna cædes tentoria cuſtodientium & ſervitiorum edita. Militum ſex millia tantum cecidiſſe ait Aſinius Pollio, qui eo in prœlio a partibus fuit Cæſaris. Captis caſtris amentiam & levitatem hoſtium contemplati ſunt. Siquidem tabernacula erant myrto omnia redimita, & ſtragulis pictis exornata: inſtructæ poculis menſæ, & crateres vini expoſiti, paratuſque & cultus ſacrificantium & feſtos dies agentium potius quam ad prœlium ſe armantium. Ita ſpe occæcati inaniſque pleni fiduciæ ad pugnam proceſſerant.

At Pompeius, paulum extra vallum progreſſus, equum dimiſit. Paucis eum comitantibus, ubi nemo eſt inſequutus, abivit ſedato gradu, volvens cogitationes quales verſare in animo veriſimile eſt virum annos quatuor

&

καὶ τριάκοντα νικᾷν καὶ κρατεῖν ἁπάντων εἰθισμένον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γήρᾳ λαμβάνοντα πεῖραν· ἐννοούμενον δ' ἐξ ὅσων ἀγώνων καὶ πολέμων ηὐξημένην ἀποβαλὼν ὥρᾳ μιᾷ δόξαν καὶ δύναμιν, ὁ πρὸ μικροῦ τοσούτοις ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος, ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω γεγονὼς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ Τέμπη, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδιψηκὼς, ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιζε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρις οὗ κατῆλθεν ἐπὶ τὴν θάλατταν. ἐκεῖ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέων, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβὰς ποταμίου πλοίου, καὶ τῶν ἑπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβὼν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας, καὶ μὴ δεδιέναι· παρὰ γῆν κομιζόμενος, εἶδεν εὐμεγέθη φορτηγὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ, οὐ πάνυ Πομπηΐῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐκαλεῖτο. τούτῳ συνεβεβήκει τῆς παρῳχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊον, οὐχ ὃν ἑώρακε πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηφῆ, προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέουσιν ἐτύγχανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ τῶν πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολὴν ἄγοντας. ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδὼν, ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσεται, καὶ κατασείουσι τινὲς ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια, καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. ἐπιστὰς οὖν Πετίκιος, εὐθὺς ἔγνω τὸν Πομπήϊον, οἷον ὄναρ εἶδε· καὶ πληξάμενος τὴν κεφα-

& triginta, omnes vincere & ſuperare aſſuetum, cladem autem & fugam tum primum in ſenectute ſentientem, atque agitantem ſecum ex quam multis collectam certaminibus & bellis abjeciſſet una hora gloriam & opes: per quas paulo ante tam multis armis, equis, claſſibus ſtipatus, diſcedit nunc uſque adeo humilis & adſtrictus, ut hoſtes lateat ipſum inveſtigantes. Præterita Lariſſa ut venit in Tempe, ſiti preſſus abjecit ſe in os & bibit ex flumine. Inde ſurgens Tempe peragravit, dum pervenit ad mare. Ibi quod nocti ſupererat in tuguriolo piſcatorio quievit. Circa diluculum navem fluviatilem conſcendit, acceptiſque comitibus qui liberæ conditionis erant, ſerviſque ad Cæſarem abſque timore ire juſſis, quum terram legeret, navem conſpexit prægrandem onerariam, quæ vela factura erat. Nauclerum habebat civem Romanum, cui non magnus uſus interceſſerat cum Pompeio, ſed noverat eum de facie, Peticium nomine. Huic forte proxima nocte in ſomnis oblatus Pompeius fuerat, non qualem contemplatus erat frequenter, verum abjectus & mœſtus, ſecum colloquens. Ut igitur ſolent tantis de rebus homines otioſi confabulari, hæc narrabat tum vectoribus. Ibi repente nauta quidam videre ait ſe navem fluviatilem remis a terra agi, hominesque nonnullos veſtibus ſignum dantes, ac manus ad ipſos porrigentes. Peticius inhibito navigio, mox agnovit Pompeium, qualem in ſomnis viderat, afflictoque

κεφαλὴν, ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε, καὶ προσεκάλει τὸν Πομπήϊον, ἤδη συμφρονῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ μεταβολὴν τοῦ ἀνδρός. ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβὼν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ (Λέντλοι δ' ἦσαν ἀμφότεροι, καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη· καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἁμιλλώμενον Δηϊόταρον τὸν βασιλέα ἀναλαμβάνουσιν. ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν δείπνου, καὶ παρεσκεύασεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορίᾳ τὸν Πομπήϊον ἀρχόμενον αὐτὸν ἀπολούειν, προσέδραμε καὶ ὑπέλυσε καὶ συνήλειψε. καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου περιέπων καὶ θεραπεύων, ὅσα δεσπότας δοῦλοι, μέχρι νίψεως ποδῶν, καὶ δείπνου παρασκευῆς διετέλεσεν· ὥστε τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενόν τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον, εἰπεῖν,

Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως, ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπέρα, οὕτω βουλόμενος Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. ἐπεὶ δὲ προσέσχε τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλὸν, ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα, τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγγελλομένοις καὶ γραφομένοις ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου κεκριμένου περὶ Δυῤῥάχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι Πομπηΐῳ τὴν Καίσαρος δίωξιν. ἐν τούτοις οὖσαν αὐτὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος, ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέμεινε, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δάκρυσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας, σπεύδειν ἐκέλευσεν, εἰ βούλεταί πως Πομπήϊον ἰδεῖν ἐπὶ νεὼς μιᾶς καὶ ἀλλοτρίας. ἡ δ' ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν

flictoque capite nautis juſſit cymbam admittere, dextramque porrexit & appellavit Pompeium, perſpiciens ex habitu fortunæ ejus converſionem. Unde nullis exſpectatis precibus vel oratione, ſed receptis cum eo omnibus quos voluit (ambo Lentuli erant & Favonius) in altum eſt provectus. Mox regem Deiotarum videntes ex terra ad ipſos properantem, eum quoque accepere. Quum tempus cœnæ inſtaret, paraſſet autem ex præſentibus copiis nauclerus, cernens Pompeium Favonius ſervorum penuria ſemetipſum lavantem, accurrit abluitque & unxit eum: nec deſtitit deinceps curare & inſervire ei ut dominis ſervi, uſque ad pedum lavationem & cœnam parandam. Unde quum cerneret quidam illius miniſterii ſimplicem & minime fucatum candorem, ait,

Papæ decent ut omnia egregios viros!

Ita prævectus Amphipolim, inde Mitylenen tranſmiſit, ut ibi Corneliam & filium acciperet. Poſtquam ad littus inſulæ applicuit, nuntium miſit in oppidum, non pro exſpectatione Corneliæ, quæ annunciatis & ſcriptis ſibi delinita, ex confecto ad Dyrrhachium bello unum ſperabat reliquum eſſe, Cæſaris conſectationem. Ea in mente illam offendens nuntius, non ſuſtinuit eam ſalutare, verum pleraque ac maxima mala lacrymis magis quam voce exprimens, monet eam ut maturet, modo aſpicere Pompeium in una & aliena navi velit. Quibus nuntiatis illa abjecit

τὴν χαμᾶζε, καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἄναυδος ἔκειτο· μόλις δέ πως ἔμφρων γενομένη, καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ ὄντα θρήνων καὶ δακρύων, ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως ἐπὶ θάλατταν. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηΐου, καὶ δεξαμένου ταῖς ἀγκάλαις αὐτὴν ὑπερειπομένην καὶ περιπίπτουσαν, Ὁρῶ σε, εἶπεν, ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερριμμένον ἑνὶ σκάφει, τὸν πρὸ τῶν Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. τί με ἦλθες ἰδεῖν, καὶ οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καί σε δυστυχίας ἀναπλήσασαν τοσαύτης; ὡς εὐτυχὴς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ, πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα· σώφρων δὲ, μετ' ἐκεῖνον, ὥσπερ ὥρμησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον; ἐσωζόμην δ' ἄρα καὶ Πομπηΐῳ Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι.

Ταῦτα εἰπεῖν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι· τὸν δὲ Πομπήϊον ἀποκρίνασθαι, μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ᾔδεις τὴν ἀμείνονα, ἣ καί σε ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν, γενομένους ἀνθρώπους, καὶ τῆς τύχης ἔτι πειρατέον. οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα, τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον. ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπασαμένων, καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κἀκείνους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν. αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον τραπόμενος τὸν φι-

jecit ſe in terram, diuque de mentis ſtatu dimota & muta jacuit. Vix tandem recepta mente, intelligens non eſſe lamentationum & lacrymarum tempus, ad mare media urbe decurrit. Procedente ei obviam Pompeio, exanimatamque atque in ipſum ſe rejicientem complexo, Video te, inquit, jactari, vir, non pro tua fortuna, ſed mea, una huc ejectum ſcapha, qui ante Corneliæ nuptias quingentis navibus hoc mari es provectus. Quid me videre voluiſti, nec duræ reliquiſti ſorti, quæ tanta te quoque oneravi calamitate? Quam eſſem mulier fortunata, ſi ante nuntiatam Publii, cui virgo nupſeram, apud Parthos cædem exſpiraſſem: ac ſapiens, ſi eo defuncto vitam, ut inſtitueram, profudiſſem? Atqui ſervata ſum ut eſſem & Magno Pompeio cladi.

Sic fatam perhibent Corneliam, ac Pompeium reſpondiſſe, Tu vero unam noſti Cornelia fortunam ſecundam, quæ tibi quoque forſitan impoſuit, quod ſolito diutius me ſit comitata. Cæterum hæc nobis, qui nati homines ſumus, ſunt ferenda, iterumque periclitanda ſors. Neque enim abjicienda ſpes eſt illa recuperandi ei, qui huc ex illis recidit. Tum illa afferri ex oppido res ſuas juſſit, evocavitque ancillas. Mitylenæis Pompeium ſalutantibus & invitantibus in oppidum, abnuit, atque monuit illos victori ut parerent, bonoque eſſent animo: nam clementem & benignum Cæſarem eſſe. Tum ad Cratippum philoſophum converſus (ille enim

φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀψόμενος αὐτὸν) ἐμέμψατο καὶ συνδιηπόρησε βραχέα περὶ τῆς προνοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου, καὶ παράγοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄκαιρος ἀντιλέγων εἴη. ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δὲ, πῶς ὦ Πομπήϊε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν Θεῶν.

Ἀναλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους, ἐκομίζετο, προσίσχων ὅρμοις ἀναγκαίοις ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρώτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήντησαν ἐκ Κιλικίας, καὶ στρατιῶται συνελέγοντο, καὶ τῶν συγκλητικῶν πάλιν ἑξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν. ἀκούων δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι, καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Λιβύην, ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως δυνάμει πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι· μηδὲ περιορμίσαι τὸ ναυτικὸν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλεὶς, εὐθὺς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύναμιν τοσαύτην. οὐδὲ γὰρ ἁμάρτημα Πομπηΐου μεῖζον, οὐδὲ δεινότερον στρατήγημα Καίσαρος, ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν ἀποσπάσασθαι τῆς ναυτικῆς βοηθείας. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων κινεῖν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμενος, ἐπὶ

enim ex urbe ad eum viſendum deſcenderat) conqueſtus eſt, & cum eo diſputavit nonnihil de providentia. Paululum conceſſit Cratippus traduxitque eum ad ſpem meliorem, ne acerbus vel importunus foret repugnando. Nam quæſiviſſet tandem Pompeius de providentia aliquid. Ille demonſtraſſet propter perverſam rempub. rebus principatu unius opus eſſe. Quæſiſſet præterea, Qui & quo Pompeie ſigno credamus, ſi Cæſarem viciſſes, rectius te quam illum fortuna uſurum fuiſſe? Verum res divinæ ſuo ordini relinquendæ.

Accepta conjuge & amicis, navigavit appellens ad portus neceſſarios, ubi aquare & accipere poterat neceſſaria. Primum oppidum iniit Attaliam Pamphyliæ. Ibi ei nonnullæ naves ex Cilicia occurrere, militeſque contracti ad eum ſunt, atque rurſus ſexaginta ordinis ſenatorii ad eum convenere. Quum acciperet claſſem adhuc ſalvam eſſe, & Catonem magna vi militum ex fuga collecta in Africam trajeciſſe, conqueſtus eſt, ſemet ipſe increpitans quod adactus pedeſtribus copiis confligere, & firmioribus citra controverſiam viribus nuſquam uſus eſſet, nec claſſe cinxiſſet ſe : ubi ſi terra ceſpitaſſet, illico ad manum par haberet maritimum robur & vires tam ingentes. Neque enim fuit peccatum Pompeii majus, neque conſilium callidius Cæſaris, quam quod tam procul ab ſubſidio nautico prœlium retraxerit. Verum quia ex præſentibus facultatibus movere aliquid & tentare neceſſe habebat, le-

ἐπὶ τὰς πόλεις παρέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περιπλέων ᾔτει χρήματα, καὶ ναῦς ἐπλήρου. τὴν δ' ὀξύτητα τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθών, ἐσκόπει καταφυγὴν ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. ἐπαρχία μὲν οὖν οὐδεμία φυλάξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς· τῶν δὲ βασιλειῶν αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἱκανωτάτην οὖσαν ἔν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὖθίς τε ῥῶσαι καὶ προπέμψαι μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων, οἱ μὲν εἰς Λιβύην καὶ Ἰόβαν ἔτρεπον τὴν γνώμην. Θεοφάνει δὲ τῷ Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχουσαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντας, καὶ Πτολεμαῖον ἡλικίαν μὲν ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῴας ὑπόχρεων, Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτόν, ἀπιστοτάτῳ γένει· καὶ Ῥωμαίῳ μὲν ἀνδρί, κηδεστῇ γενομένῳ, τὰ δεύτερα λέγοντα, πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν, μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς ἐκείνου μετριότητος· Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυτοῦ, τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα νέαν, οἴκου τοῦ Σκιπίωνος, εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας. ἣ κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ δὲ παθεῖν, δεινόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι δυναμένοις γενομένην. τοῦτο μόνον, ὥς φασιν, ἀπέτρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπήϊον· εἰ δή τις ἔτι Πομπηΐου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφηγεῖτο τὴν ὁδόν.

Ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεὶς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς γυναικός (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακραῖς ὁμοίως ναυσίν,

gatos miſit ad urbes. Ab aliis circumvectus ipſe argentum poſtulabat & naves complebat. Sed quia velocitatem & celeritatem extimeſcebat hoſtis, ne ſuperveniens ante apparatum opprimeret ſe, circumſpiciebat in præſentia confugium & receptum. Provinciam deliberans nullam ſe tueri videbat poſſe. Ex regnis Parthicum cenſuit pollentiſſimum tum ad ipſos excipiendos in præſenti & tegendos infirmos, tum ad confirmandos iterum & magnis viribus ſtipandos. Alii in Africam & ad Jubam animum convertebant. Verum Theophani Lesbio inſanum videbatur, Ægypto, quæ trium dierum iter abeſſet, relicta, & Ptolemæo, ætate jam adulto, atque amicitiæ cauſa & beneficiorum apud patrem collocatorum ei obſtricto, Parthis ſe ſubjiceret, infidiſſimæ genti; & quum viri Romani, soceri quondam ſui, nollet ſecundarius eſſe & primus aliorum, neque moderationem experiri illius, arbitrio ſe permittere Arſacis, qui ne in Craſſo quidem potuiſſet jus habere vivente: & mulierem juvenem ex Scipionis familia ad barbaros, qui poteſtatem ſuam definiant libidine & laſcivia, deportare: quæ ut nullam injuriam accipiat, attamen putari accepiſſe, quum in manu fuerit eorum qui facere poſſent, indignum eſſe. Unum hoc (uti ferunt) ab itinere verſus Euphratem avertit eum, ſiquod tamen Pompeii conſilium & non fatum in hanc eum impulit viam.

Ut igitur ea ſententia obtinuit fugiendum eſſe in Ægyptum, conſcenſa Seleucide triremi ex Cypro cum uxore ſolvit. Alii, pars in navibus lon-

σὶν, οἱ δὲ ἐν ὁλκάσιν ἅμα συμπαρέπλεον) τὸ μὲν πέλαγος διεπέρασεν ἀσφαλῶς· πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλεσίῳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς, πολεμοῦντα πρὸς τὴν ἀδελφὴν, ἐκεῖ κατέσχε, προπέμψας τὸν φράσοντα τῷ βασιλεῖ καὶ δεησόμενον. ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῆ νέος· ὁ δὲ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινὸς, ἤθροισε βουλὴν τῶν δεινοτάτων. ἐδύναντο δὲ μέγιστον οὓς ἐκεῖνος ἐβούλετο, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἣν ἔχει γνώμην ἕκαστος. ἦν οὖν δεινὸν περὶ Πομπηΐου Μάγνου βουλεύεσθαι Ποθεινὸν τὸν εὐνοῦχον, καὶ Θεόδοτον τὸν Χῖον, ἐπὶ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀνειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν. κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν κατευνασταῖς καὶ τιθηνοῖς τοῖς ἄλλοις οὗτοι σύμβουλοι. καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον Πομπήϊος ἐπ' ἀγκυρῶν πρόσω τῆς χώρας ἀποσαλεύων περιέμενεν, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. τῶν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἱ γνῶμαι διέστησαν, ὅσον οἱ μὲν ἀπελαύνειν ἐκέλευον, οἱ δὲ καλεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα· Θεόδοτος δὲ, δεινότητα λόγου καὶ ῥητορείαν ἐπιδεικνύμενος, οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλὲς, ἀλλὰ δεξαμένους μὲν, ἕξειν Καίσαρα πολέμιον, καὶ δεσπότην Πομπήϊον· ἀπωσαμένους δὲ, καὶ Πομπηΐῳ τῆς ἐκβολῆς ὑπαιτίους ἔσεσθαι, καὶ Καίσαρι τῆς διώξεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν τὴν ἄνδρα· καὶ γὰρ ἐκείνῳ χαριεῖσθαι, καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. προσεπεῖπε δὲ διαμειδιάσας, ὥς φασιν, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει.

Ταῦτα κυρώσαντες, ἐπ' Ἀχιλλᾷ ποιοῦνται τὴν πρᾶξιν. ὁ δὲ Σεπτίμιον τινὰ

longis, alii in onerariis eum comitati ſunt. Pelagus tuto tranſmiſit. Quum autem Ptolemæum accepiſſet Peluſii cum exercitu ſedere, & bellum gerere cum ſorore ſua, eo decurrit. Præmittit autem quendam, qui adventum ſuum regi ſupplicibus verbis nuntiet. Erat admodum adoleſcens Ptolemæus: qui in regni procuratione erat Pothinus, conſilium coegit eorum qui ſummam obtinebant autoritatem. Plurimum autem poterant, quos ille volebat. Hic juſſit ut ſuam quiſque exprομeret ſententiam. Id vero indignum erat, de Pompeio Magno conſultare Pothinum eunuchum, Theodotum Chium, mercenarium rhetoricorum magiſtrum illuc vocatum, & Ægyptium Achillam. Hi enim inter cubicularios & nutritios alios erant principes conſilii. Iſtius decretum conſeſſus Pompeius in ancoris procul à terra ſtans operiebatur, quem incolumitatis gratiam Cæſari indignum erat debere. Aliorum eatenus diſcrepaverunt ſententiæ, quatenus hi rejiciendum, alii vocandum & recipiendum cenſebant. At Theodotus facundiam & declamandi oſtentans facultatem, neutrum eſſe oſtendit incolume, ſed ſi recepiſſent eum, hoſtem Cæſarem ipſos habituros & Pompeium dominum: ſin abegiſſent, in culpa futuros apud Pompeium, quod ipſum repulerint: apud Cæſarem, quod inſequi eum diutius cogeretur. Optimum ergo factu eſſe, ut accitum interficiant. Siquidem & illi rem gratam facturos, neque hunc formidaturos. Adjeciſſe aiunt arridentem, Mortuum non mordere.

Poſtquam in eam ſententiam itum eſt, rem exequendam delegaverunt Achillæ. Hic Sep-

τινὰ πάλαι γεγονότα Πομπηΐου ταξίαρχον παραλαβὼν, καὶ Σάλβιον ἕτερον ἑκατοντάρχην, καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας, ἀνήχθη πρὸς τὴν Πομπηΐου ναῦν. ἔτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως εἰδεῖεν τὸ πραττόμενον. ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν, οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἁλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπείδοντο τὴν ὀλιγωρίαν· καὶ τῷ Πομπηΐῳ παρῄνουν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἔξω βέλους εἰσίν. ἐν τούτῳ δὲ πελαζούσης τῆς ἁλιάδος, φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη, καὶ Ῥωμαϊστὶ τὸν Πομπήϊον αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς, ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ, παρεκάλει μετελθεῖν εἰς τὴν ἁλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ, καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλόϊμον τριήρει τὴν θάλατταν, ὑπόψαμμον οὖσαν. ἅμα δὲ καὶ νῆες τινὲς ἑωρῶντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὁπλῖται κατεῖχον. ὥστ' ἄφυκτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆν τὸ διδόναι τοῖς φονεῦσι τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας ἀπολογίαν. ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προεμβῆναι κελεύσας, καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον, καὶ θεράποντα Σκήνην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη τῶν περὶ Ἀχιλλᾶν, ἐκ τῆς ἁλιάδος μεταστραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν, εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα,

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

Ταῦτα δ' ἔσχατα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθεγξάμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος

Septimium quendam, qui ordinem quondam duxerat ſub Pompeio, Salviumque alterum centurionem, præterea tres vel quatuor miniſtros aſſumpſit, atque ita ad navem Pompeii provectus eſt. Forte omnes primores eorum qui Pompeium comitabantur conſcenderant ad eum, ut, quid ageretur, conſpicerent. Ut videre autem non regium nec ſplendidum, nec Theophanis congruentem ſpei receptum, ſed navi una piſcatoria paucos homines venire, ſuſpectum eum contemptum habuerunt, monueruntque Pompeium, dum extra telorum jactum eſſent, retrorſum ut in ſalum ageret navem. Interea appropinquante navicula prior aſſurrexit Septimius, ac latine Pompeium imperatorem appellavit. Achillas verbis Græcis ſalute data, hortatus eſt eum ut in naviculam ſuam tranſiret, vadoſum prædicans mare eſſe, nec triremis patiens, quod brevia ſabuloſa haberet. Simul naves aliquot regiæ compleri conſpiciebantur, & littus tenebant armati: ut nec elabi ſe, ſi mutarent conſilium, viderent poſſe. Accedebat, quod percuſſoribus diffidentiam ipſam præbituri eſſent injuriæ colorem. Salutata ergo Cornelia, quæ exitum ejus jam ante deplorabat, duos centuriones, ex libertis unum Philippum, & ſervum Scenem nomine, præ ſe in naviculam juſſit deſcendere. Et jam porrigente dextram ei ex navicula Achilla, ad uxorem & filium converſus Sophoclis iambica pronuntiavit,

Etenim tyranni quiſquis intrat in domum,
Fit ſervus ejus, liber etſi venerit.

His poſtremum quum ſuos eſſet affatus, ingreſſus eſt. Satis amplo intervallo inter ter-

ματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόντων ἐγίνετο λόγος φιλάνθρωπος πρὸς αὐτὸν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον, Οὐ δή που σε, εἶπεν, ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ; κἀκεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσειπὼν, οὐδὲ φιλοφρονηθείς. πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς, ὁ Πομπήϊος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικὸν, ᾧ παρεσκεύαστο χρῆσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. ὡς δὲ τῇ γῇ προσεπέλαζον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθὴς οὖσα τὸ μέλλον ἐπεσκοπεῖτο, καὶ θαῤῥεῖν ἤρετο, πολλοὺς ὁρῶσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν, οἷον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιώσει, συνερχομένους. ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήϊον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρὸς, ὅπως ῥᾷον ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτον, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκεῖνον, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας. ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς· ἑξήκοντα μὲν ἑνὸς δέοντος βεβιωκὼς ἔτη, μιᾷ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν, ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰμωγὴν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες, ἔφυγον ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. καὶ πνεῦμα λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκθέουσιν· ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. τοῦ δὲ Πομπηΐου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἁλιάδος, τοῖς δεομένοις τοιούτου θεάματος ἀπέ-

terram & triremem, ubi nemo eorum, qui in navicula erant, hilariter eſt Pompeium alloquutus, intuitus Septimium, Ecquid te, inquit, ego commilitonem quondam meum agnoſco? Ille tantum capite annuit, non eſt affatus, nec benignitatem ei oſtendit ullam. Quum iterum jam immobiles ſilerent, tenens Pompeius in parvo libello conſcriptam ab ſe Græcam orationem, qua uti apud Ptolemæum ſtatuerat, eam cœpit legere. Poſtquam terræ appropinquaverunt, Cornelia cum amicis ex navi anxia ſpeculabatur eventum, cœpitque ſuſtollere animos, quod ad deſcenſionem multos ex regiis cerneret honoris & recipiendi ejus gratia concurrentes. Ibi Pompeium, qui Philippum manu prehendit, quo ſurgeret commodius, Septimius primus à tergo trajecit, inde ſecundum eum Salvius, mox Achillas, enſes ſtrinxerunt. Ille ambabus manibus faciem toga intexit, nec quicquam indignum ſe loquutus eſt nec fecit, tantum ſuſpirio edito patienter ictus excepit. Annos natus undeſexaginta, poſtridie natalium ſuorum fato functus eſt.

Illi qui in navibus erant, ubi cædem ſpectaverunt, gemitum edidere ad terram uſque exauditum, ancoriſque propere ſolutis fugæ ſe mandavere. Benignus autem ventorum ex mari afflatus fugam eorum adjuvit. Unde molientes perſequi eos Ægyptii deſtitere. Caput Pompeii deſecuerunt; truncum è navicula nudum projecerunt, reliqueruntque ſpectaculum iis quos talia

ἀπέλιπον. παρέμεινε δὲ αὐτῷ Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσσῃ τὸ σῶμα, καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν τὸν αἰγιαλὸν, εὗρε μικρᾶς ἁλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῷ γυμνῷ, καὶ οὐδὲ ὅλῳ, πυρκαϊὰν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. ταῦτα συγκομίζοντος αὐτοῦ καὶ συντιθέντος, ἐπιστὰς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἤδη γέρων, τὰς δὲ πρώτας στρατείας ἔτι νέος Πομπηΐῳ συνεστρατευμένος, Τίς ὢν, ὦ ἄνθρωπε, ἔφη, θάπτειν διανοῇ Μάγνον Πομπήϊον; ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος, Ἀλλ᾽ οὐ μόνῳ σοι, ἔφη, τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· κἀμὲ δὲ ὥσπερ εὑρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνὸν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν, ἀντὶ πολλῶν ἀνιαρῶν τοῦτο γοῦν εὑράμενος, ἅψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήϊος. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ Λεύκιος Λέντλος, οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα, πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ πυρὰν, καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον οὔπω καθορώμενον, Τίς ἄρα, ἔφη, τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπαυται; καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας, Τάχα δὲ, εἶπε, σὺ Πομπήϊε Μάγνε. καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβὰς, καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. τοῦτο Πομπηΐου τέλος. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον οὕτω καταπεπληγμένην, τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν, ὡς παλαμναῖον, ἀπεστράφη· τὴν δὲ σφραγῖδα τοῦ Πομπηΐου δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ, λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέσφαξεν, αὐτὸς δὲ μάχῃ ληφθεὶς

ὁ

talia delectarent. Philippus, dum ſatiarunt oculos, remanſit apud eum. Inde aqua marina abluit corpus, ac tunicula quadam ſua involvit. Quum nihil aliud ad manum eſſet, circumſpiciens littus reperit parvulæ naviculæ piſcatoriæ marcidas quidem reliquias, ſed quæ ſufficerent ad neceſſarium rogum cadaveri nudo, nec ei integro. Has congerenti & componenti quidam jam in gravi ætate civis Romanus aſſiſtens, qui prima ſtipendia juvenis ſub Pompeio fecerat, Tu, inquit, quis hominum es, qui Magnum Pompeium funerare paras? Qui ubi reſpondit libertum ejus eſſe, Atqui hoc decus, inquit, non apud unum te reſidebit. Admitte me quaſi pii lucri conſortem, ne undequaque de hac conquerar peregrinitate, pro multis moleſtiis id certe nactus, ut manibus meis contingam & cooperiam ſummum populi Romani imperatorem. Ita funeratus eſt Pompeius. Poſtero die L. Lentulus hujus rei ignarus ex Cypro advectus & littus legens, ut funeris pyram vidit atque aſſiſtentem Philippum, necdum ſatis eum agnitum, Quis hic, inquit, fato functus jacet? Ac aliquantulo interpoſito ſpatio ſuſpirans, Fortaſſis tu, inquit, Magne Pompeie. Paulo poſt egreſſum ex navi comprehenderunt necaveruntque. Hic exitus Pompeii fuit. Haud multo poſt in Ægyptum ita perculſam Cæſar veniens, eum qui caput Pompeii ſibi obtulit, ut deteſtabilem averſatus eſt. Annulum ejus accipiens illacrimavit. Inſculptus leo erat enſem tenens. Achillam autem & Pothinum interfecit. Ipſe rex in conflictu

op-

ὁ βασιλεὺς περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἡ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· φυγὼν γὰρ Αἴγυπτον, ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε. τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηΐου Κορνηλία δεξαμένη κομισθέντα, περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθηκεν.

oppreſſus circa fluvium nunquam poſtea comparuit. Rhetor Theodotus Cæſaris quidem ultionem effugit. Nam profectus ex Ægypto palatus eſt abjectus & execrabilis. Eum tamen M. Brutus interfecto Cæſare Aſiam obtinens, repertum ibi atque omni cruciatus genere affectum necavit. Pompeii reliquiæ relatæ ad Corneliam ſunt, eaſque illa in Albano humavit.

Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων, ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ ταχέως τὰ ποιοῦντα τὰς διαφορὰς, παράλληλα συνάγοντες. ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δικαιοτάτου τρόπου παρῆλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐτὸς ὁρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλᾳ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκατεργασάμενος· Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν, οὔτε τὰ πρὸς Θεοὺς ἄμεμπτος, οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους, κρίνας νοθείας Λεωτυχίδην, ὃν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὁ ἀδελφὸς γνήσιον· τὸν δὲ χρησμὸν κατειρωνευσάμενος τὸν περὶ τῆς χωλότητος. δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλλαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε, καὶ τεθνηκότος ἐκήδευσε, βιασάμενος Λέπιδον, τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φαύστῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα συνῴκιζεν· Ἀγησίλαος δὲ Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως ὑπεξέρριψε καὶ καθύβρισε. καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἔτυχεν ἢ Πομπηΐῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ τῆς Σπάρτης βασιλέα, καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίησε. τρίτον δὲ, αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τῶν δικαίων παραβάσεις, Πομπηΐῳ μὲν δι' οἰκειότητος ἐγένοντο· τὰ γὰρ πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκιπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς οὖσιν· Ἀγησί-

ENARRATA utriuſque vita delibemus recomparemuſque diſcrimina. Sunt ea hæc: Primum Pompeius juſtiſſima ratione ad potentiam & gloriam evolavit ſua induſtria, multiſque & grandibus factis vindicanti a tyrannis Italiam Syllæ præſto fuit: Ageſilaus vero videtur ad regnum perveniſſe non niſi violato divino & humano jure: qui pro adulterino Leotychidem damnavit, quum illum juſtum filium frater ejus appellaſſet, oraculumque eluſit quod de claudo rege ferebatur. Deinde, Pompeius Syllam & vivum perpetuo coluit, & defuncti funeravit, repreſſo Lepido, corpus, filioque ejus Fauſto filiam ſuam nuptum dedit: at Ageſilaus Lyſandrum ex levi occaſione projecit atque indigniſſime habuit. Quanquam non minora Sylla accepit a Pompeio, quam apud eum collocavit beneficia: Ageſilaum vero Lyſander & Lacedæmoniorum regem & Græciæ fecit ducem. Tertio, reipublicæ & juris violationes a Pompeio ſunt ob neceſſitudinem admiſſæ: quippe pleriſque in peccatis ſocius affinibus fuit Cæſari & Scipioni. Ageſi-

Ἀγησίλαος δὲ, Σφοδρίαν μὲν, ἐφ' οἷς Ἀθηναίους ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα, τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι χαριζόμενος ἐξήρπασε· Φοιβίδᾳ δὲ Θηβαίους παρασπονδήσαντι δῆλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν. καθόλου δὲ, ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπήϊος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονεικίᾳ Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε, τὸν Βοιώτιον ἐκκαύσας πόλεμον.

Εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρου τοῖς σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἡ Πομπηΐου Ῥωμαίοις· Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότας οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Λεωτυχίδης ἀλλότριος εἶναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησεν, Εὐρυτιῶνται δὲ γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρέχειν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος. οἷον μὲν τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορίᾳ προσήγαγεν ὁ Ἀγησίλαος, ἅμα μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύσας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεύδειν, οὐ γέγονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικὸν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομπηΐου παραπλήσιον· ἀλλὰ τοὐναντίον, οὐδ' οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾤετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐνδεικνύμενος. ὁ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστὰς τοῦ λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψουσι, μήτε ὅπως οὐ βλάψωσι λυθήσονται. τίθεμαι δὲ κἀκεῖνο τὸ ἀμίμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου, τὸ δεξάμενον τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν

Ageſilaus vero dignum ob illatam Athenienſibus injuriam ſupplicio Sphodriam filii ſui indulgens amori eripuit. Phœbidæ, qui contra fœdus violaverat Thebanos, non obſcure ob ipſum facinus libenter præſto fuit. Brevi quæcunque vulnera reipub. Romanæ per ruborem vel ignorantiam a Pompeio inſimulaverunt inflicta, hæc ira & pertinacia inflixit Lacedæmoniis Ageſilaus, qui bello Bœotico facem ſubdidit.

Quod ſi fortuna eſt aliqua utriuſque offenſis accommodanda, inſperata Romanis Pompeii fuit: Ageſilaus vero audientes & præſcios non permiſit Lacedæmonios claudum regnum devitare. Etenim ſi millies conſtitiſſet alienum Leotychidem & adulterinum eſſe, non deeſſet Eurytionis poſteris tamen facultas germanum aliquem & rectum regem Spartæ ſuppeditandi, niſi Ageſilai cauſa vaticinio tenebras offudiſſet Lyſander. At quale in hæſitatione de illis qui ex acie fugerant, adhibuit Ageſilaus, qui mox poſt cladem Leuctricam leges illo die ſilere juſſit, non extat aliud commentum civile, neque habemus ullum Pompeii ſimile: immo e diverſo hic, dum potentiam ſuam amicis venditat, neque quas ipſe tulerat leges, eas ſibi duxit tuendas. Ille vero, exprimente neceſſitate, ut leges ob ſalutem civium convelleret, invenit rationem, quemadmodum illis nihil obſtarent, nec, ne obſtarent, convellerentur. Illud etiam exiſtimo factum virtutis civilis incomparabile Ageſilai, quod ſimul atque accepit ſcytalam, bellum Aſianum

λιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. οὐ γὰρ, ὡς Πομπήϊος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν, ὠφέλει τὸ κοινὸν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν, τηλικαύτην ἀφῆκε δύναμιν καὶ δόξαν, ἡλίκην οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστερον, πλὴν Ἀλέξανδρος, ἔσχεν.

Ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις καὶ τοῖς πολεμικοῖς, ἀριθμῷ μὲν τροπαίων, καὶ μεγέθει δυνάμεων ἃς ἐπηγάγετο Πομπήϊος, καὶ πλήθει παρατάξεων ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκῇ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας· ᾧ διὰ τἆλλα καλὰ, καθάπερ γέρας ἐξαίρετον, δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιτο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπιεικείᾳ διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοικίσασθαι βουλόμενος, τὴν μὲν, ὁλόκληρον τῆς πατρίδος, ἣν δὲ, μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἦλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν. ὁ δὲ καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλλομένοις πόλεις ἔδωκε, καὶ Τιγράνην τῶν Ἀρμενίων βασιλέα, γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι, σύμμαχον ἐποιήσατο, καὶ φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. εἰ μέντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὅπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρὸς ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ προήκατο τὴν πόλιν, οὐδ' ἐξέλιπεν, ἑπτὰ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων, ὀλίγους ἔχων ὁπλίτας, καὶ προνενικημένους ἐν Λεύκτροις· Πομπήϊος δὲ, πεντακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος,

ſianum reliquerit. Non enim, ut Pompeius, quibus rebus ſe magnum effecit, iis tantum auxit rempub. verum utilitatem ſpectans patriæ, tantam depoſuit potentiam & decus, quantam vel ante vel poſt, quum ab Alexandro diſceſſiſti, habuit nemo.

Ut igitur exordium aliud ſumamus. In expeditionibus & rebus bello geſtis, trophæorum multitudine, exercituum quos duxit Pompeius magnitudine, & numero prœliorum quibus victoriam retulit, ne Xenophontem quidem arbitrer Ageſilai victorias collaturum eis fuiſſe: quanquam huic ſcriptori propter cæteras virtutes, tanquam ſingulare præmium, & ſcribere quod placeret, & dicere fuit de illo conceſſum. Equidem etiam moderatione in hoſtes alterum alteri cenſeo præſtare. Hic enim quum ſubjugare Thebas & Meſſenem deſolare pararet, alteram matrem, integram alteram totius patriæ urbem, Lacedæmonem pene amiſit, amiſit certe imperium: ille & piratis vitam mutantibus ſuam oppida dedit, regemque Armeniorum Tigranem, quem potuerat in triumpho ducere, ſocium fecit, uni diei præferens æternitatem. Quod ſi tamen ſummis eſt & præcipuis bellicis factis & conſiliis attribuendus imperatoriæ virtutis primatus, multum Spartanus Romano eminet. Nam primum non deſeruit neque reliquit urbem, quando ſeptuaginta millibus hoſtis invaſit, paucis ipſe armatis ſeptus, iiſque nuper apud Leuctra fuſis. Pompeius, ſimul atque Cæſar quinque millibus trecentis militibus unum occupavit Italiæ oppidum,

λαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσούτοις εἴξας ἀγεννῶς, ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας. καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπὼν, ἔφυγε· δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἦν γὰρ πολίτης καὶ οἰκεῖος. νῦν δὲ ᾧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετρῆσαι καὶ ὑπατείαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι κἀκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

Ὃ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μάλιστα, κρείττονα μὲν τὸ βιάσασθαι τοὺς πολεμίους μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει, μὴ βιασθῆναι, τοῦτο ποιῶν Ἀγησίλαος, ἀεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον· Πομπήϊον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διέφυγε μὴ βλαβῆναι· καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισάμενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐθὺς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης ἀφ᾽ ὧν διεπέπρακτο ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων. τὸ δ᾽ ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα, μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα στρατηγοῦ τηλικούτου. νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα θορύβοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιταραχθέντα, τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκός ἐστι καὶ συγγνωστόν· Πομπήϊον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον, πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν σκηνὴν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας, τοὺς ἐν Ῥώμῃ πολιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκάλουν, ἀρχόμενον δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ἔγνωσαν, πάσας δὲ αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς

στρα-

dum, exceſſit præ metu urbe, aut tam paucis cedens ignave, aut plures falſo conjiciens; exportatiſque liberis ſuis & conjuge, reliquis autem civium familiis deſtitutis fugæ ſe mandavit, quum aut pugnandum pro patria eſſet, aut pax a fortiore accipienda: quippe civis ille erat & neceſſarius ejus. Nunc cui provinciam prorogare & conſulatum intolerandum ducebat decernere, huic facultatem dedit urbe potito ad Metellum dicendi, Se & illum pro captivo ſuo habere & reliquos omnes.

Quod ergo officium boni imperatoris primum eſt, ut fortior ad dimicandum hoſtes compellat, & infirmior copiis ne compellatur, id præſtando ſervavit ſe perpetuo Ageſilaus invictum: a Pompeio Cæſar, qua re erat inferior, inde declinavit, ne incommodum acciperet, ubi vero præſtabat, coegit ſigna terreſtribus copiis de ſumma rerum conferentem impingere, protinuſque potitus eo facto eſt pecunia, commeatibus, mari, quæ illi citra prœlium ſuppetebant. Quæ autem affertur pro Pompeio excuſatio, ea maximum eſt tanti ducis crimen. Novitium enim imperatorem ſtrepitu & acclamationibus in mollitiem & timiditatem conſternatum tutiſſima relinquere conſilia, non ſit ſane novum ſed condonandum: Pompeium vero Magnum, cujus populus Romanus caſtra, patriam; prætorium, curiam; perfugas & proditores vocabant illos qui Romæ rempub. præturam, conſulatum gerebant; quem nullius cognoverant militem, ſed eum qui omnia ſtipendia fortiſſime ſub ſeipſo compleverat

pleverat

στρατείας, τίς ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Δομιτίου, καὶ ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται), παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναῤῥίψαι κίνδυνον; ὃς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον, ὤφειλεν ἀντιστὰς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ μὴ, τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατήγημα Θεμιστόκλειον, ὕστερον ἐν αἰσχρῷ τίθεσθαι τὴν ἐν Θετταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στάδιον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας ὁ Θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίον, οὐδὲ ὑπὸ κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιὼν, ἢ λιπεῖν ἑτέρῳ τὸν στέφανον· ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ γῆν ἅπασαν ἡ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρεῖχε, βουλομένῳ μιμεῖσθαι Μάξιμον, καὶ Μάριον καὶ Λεύκουλλον, καὶ αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ θορύβους ὑπέμεινε, βουλομένων Θηβαίων ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας ὑπ' ἀνοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν, ἡσυχίαν ἄγειν κελεύων. χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις, ὡς ἐβούλετο, λογισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ τὴν Σπάρτην ἐν τοσούτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὖθις, ἐκ τοῦ τότε μὴ προσαπολέσθαι βιασαμένους. ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπῃνεῖτο σωθέντων, Πομπήιος δὲ δι' ἄλλους ἁμαρτὼν, αὐτοὺς οἷς ἐπείσθη κατηγόρους εἶχε. καίτοι φασί τινες ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ Σκιπίωνος ἐξηπατήθη·

pleverat imperatore, quis ferat Favonii & Domitii dicteriis, & ne Agamemnon appellaretur, tantum non expugnatum, ut de imperio & libertate aleam jaceret? Qui ſi tantummodo infamiam præſentem ſpectaret, initio debebat obſiſtens pro urbe certare, & non in fuga illa jactans Themiſtoclis ſe æmulari conſilium, poſtea cunctationem in Theſſalia illam ante prœlium ducere turpem. Neque enim iſtud ſtadium eis & theatrum ad certandum de imperio Deus aſſignaverat, campum Pharſalicum: neque excitatus per præconem fuit, ut ad pugnandum deſcenderet, aut alteri relinqueret coronam: ſed multos campos, infinitas urbes, & univerſam terram maritimæ copiæ præbebant, ſi veſtigiis inſiſtere Maximi, Marii, Luculli, & ipſius voluiſſet Ageſilai, qui non minores tumultus Lacedæmone ſuſtinuit, provocantibus eum ad pugnandum pro agro Thebanis. Multas pertulit etiam in Ægypto calumnias & obtrectationes ob regis imprudentiam, quum ſuaderet ei ut quieſceret: utens autem ex ſententia ſua optimis conſiliis, non modo Ægyptios conſervavit invitos, neque Spartam ſolum in tanto diſcrimine ſtantem perpetuo tenuit, verum etiam trophæum in urbe excitavit de Thebanis, præſtititque ex eo quod tunc cum ſua importunitate non perierint, ut etiam denuo victoriam potuerint obtinere. Unde Ageſilaus ab illis, quibus cogentibus reſtiterat, poſt conſervatis collaudatus eſt: at Pompeius, qui aliorum cauſa titubavit, eos ipſos quibus obtemperaverat, habuit accuſatores; licet a ſocero Scipione fuiſſe ferant eum deceptum.

τήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας, βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκ ἔτι χρημάτων ὄντων. ὃ κἂν ἀληθὲς ᾖ, οὐκ ὤφειλε παθεῖν ὁ στρατηγὸς, οὐδὲ ῥᾳδίως οὕτω παραλογισθεὶς, ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. ἐν μὲν οὖν τούτοις οὕτως ἑκάτερον ἀποθεωροῦμεν.

Εἰς Αἴγυπτον δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔπλευσε φεύγων, ὁ δὲ, οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν, ὅπως ἔχοι τοῖς Ἕλλησι πολεμεῖν, ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις ἐστρατήγησεν. εἶτα ἃ διὰ Πομπήϊον Αἰγυπτίοις ἐγκαλοῦμεν, ταῦτα Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου. ὁ μὲν γὰρ ἠδικήθη πιστεύσας· ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέλιπε, καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἔπλευσε συμμαχήσων.

deceptum. Siquidem quo pecuniam majore ex parte, quam deportaverat ex Aſia, interverteret & ſuppRimeret, eum quaſi deficiente ſtipendio Pompeium incitaſſe ad maturandam pugnam. Quod ut verum ſit, non debebat tamen eo dux in errorem induci, neque tam leviter eluſus ſummam rerum in præcipitem caſum dare. Atque in his quidem ita utrumque poſſumus in comparando contemplari.

Jam in Ægyptum Pompeius neceſſario navigavit fugiens: alter neque honeſte neque neceſſario pecuniæ cauſa, quo movere Græcis poſſet bellum, ſubſidio mercedis, quam ex ductu ſuo erat a barbaris accepturus. Deinde quam ob rem Ægyptios Pompeii nomine inſectamur, hac de cauſa criminantur Ægyptii Ageſilaum. Ille eſt enim qui iis credebat, violatus: hic, cui fides habebatur, eos deſtituit, & deſcivit ad illos qui cum his, quibus primum venerat ſuppetias, bellum gerebant.

Finis Voluminis Tertii.

JOANNIS RUALDI

ANIMADVERSIONES

AD

INSIGNIORA ΣΦΑΛΜΑΤΑ,

Sive Lapſiones in Vitis Parallelis Plutarchi Chæronenſis, quæ hoc Volumine continentur.

ANIMADVERSIO XVI.

Quod quina millia chlamydum purpurearum Lucullus habuerit, ducenas tantum ſcribente Plutarcho: Lucullus Xerxes togatus. Diſſenſum a Lambino. Horatius ex aliorum mente dixit, quæ a ſe illum dixiſſe vult Plutarchus.

In Lucullo, pagina 193.

Στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινι κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος, ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δ' ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστί. Bis peccat. Nam primo ſcribit Horatius lib. 1. epiſt. VI. unde Plutarchus hæc habet, Lucullum quinquies mille chlamydes domi reperiſſe, hoc eſt, undequinquagies plures quam ab eo eſſent petitæ:

---- chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
Qui poſſem tot? ait: tamen & quæram: & quot habebo

Mit-

Mittam: poſt paulo ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem, vel tolleret omnes.

Accedit quod in eo ingente purpurearum chlamydum numero, ſummarum, quibus circumfluebat Lucullus, opum exemplum luculentum habemus, ut ex iis multa pars non tantum redundaret, ſed etiam dominum falleret, atque ab eo ignoraretur, ut aſſerit Poeta: idque ſane voluit ac velle debuit Plutarchus, exempla congerere aggreſſus, ex quibus videre ſit, Lucullum, ob immanem omnium rerum affluentiam, *Xerxem togatum* jure fuiſſe appellatum: ut *cum omnibus modis* (quod ait verbis Catilinæ Criſpus Salluſtius) *pecuniam traheret vexaretque, ſumma tamen libidine divitias ſuas vincere nequiret.* Itaque non omnem, ut reor, maculam abſtergit Plutarcho vir doctus, ſcribens, poſſe reſponderi, Plutarchum, ut Hiſtoricum, primam hiſtoriæ legem ſervaſſe, quæ eſt, ne quid falſi dicat: Horatium autem, ut Poetam, rei quidem veritatem eo uſque ſecutum, quoad inſtituto ejus opus fuerit: rem ipſam autem pro ſuo jure ornaſſe & auxiſſe verbis.

Alterum errorem, quem hic erravit Plutarchus, optime viderunt utriuſque linguæ interpretes, in quem ne inciderent, ab ipſius auctoris verbis aliquantum deflexerunt. Neque enim dixit Horatius, exiſtimare ſe, illam exilem & inopem eſſe domum, in qua non plurima redundant, ſed præclaro Epiphonemate, avarorum & luxurioſorum hominum ſui temporis mentem expreſſit, ex eorum ſine dubio, non ex ſua, ut vult Plutarchus, perſona ſubjiciens,

Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominum fallunt, & proſunt furibus.

ANIMADV. XVII.

Quod poſitum a Plutarcho nomen Cleonis *pro* Agoracriti *eſt: ſicut ab Euſtathio nomen* Semiramidis *pro* Nabuchodonoſori, *Theræ* pro *Batti,* &c. Macedonum *pro* Perſarum *a Seneca:* Herodoti *&* Cteſiæ *pro* Xenophonte *a Tzetze: a Strabone & Cicerone* Darii *pro* Artaxerxis: *ab eodem Cicerone* Aiacis *pro* Hectoris, Agamemnonis *pro* Ulyſſis, *&c. ab Antonio Mureto* Senecæ Philoſophi *pro* Senecæ Rhetoris: *pro* Achillis, Agamemnonis *a Petro Victorio. Hic idem* μεταμελόμενος.

In Nicia pag. 210.

Ὁ δ' Ἀριστοφάνους Κλέων, ἀπειλῶν λέγει, Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας, καὶ Νικίαν ταράξω. Hic erraſſe Plutarchum cognoſcere poteſt non aliquis eruditorum, ſed qui tantum legerit Ariſtophanis ἱππεῖς, Actu

tu I. Scena III. verſ. 123. Nam inibi non Cleon, vir inter paucos Athenis clarus & potens, de oratoribus & Nicia iſta loquitur, ſed Agoracritus, allantopola quidam, ſive homo viliſſimæ ſortis, ac fortaſſis venditor farciminum, cui, quod eſſet egregie improbus, & audax, & e plebe unus, ſummam rerum Athenis pollicentem Demoſthenem ipſe ſcena II. facit Comica libertate Ariſtophanes. Quærit Agoracritus:

----- εἰπέ μοι καὶ πῶς ἐγὼ
Ἀλλαντοπώλης ὢν, ἀνὴρ γενήσομαι;

Excipit Demoſthenes:

Δι' αὐτὸ γάρ τοι τοῦτο καὶ γίγνει μέγας,
Ὅτιὴ πονηρὸς, κἀξ ἀγορᾶς εἶ, καὶ θρασύς.

Hoc porro Plutarchi peccatum, & alia ejuſmodi non admodum magnæ rei ſunt, & à quibus Claſſici ſcriptores omnium minime ſibi cavere didicerunt. Placet in hoc extremo capite id cognoſcere? Euſtathius Conſtantinopolitanus, dignitate Præſul, editis a ſe in Homerum doctis Commentariis præcipue nobilis, in iis aliis, quos ad Dionyſii Alexandrini Περιήγησιν conſcripſit, Semiramidem refert illos famoſos κήπους κρεμαστοὺς, *hortos penſiles* conſtruxiſſe: qui re quidem vera Nabuchodonoſorum Syriæ ſive Aſſyriorum Regem in Babyloniæ urbe conditorem habuerunt, ut magno conſenſu narrant Flavius Joſephus, lib. x. cap. XIII. Ἀρχαιολογίας. Q. Curtius lib. v. de Alexandri rebus, Diodorus Siculus lib. II. pag. 70. Βιβλιοθήκης: tametſi Diodorus & Curtius ipſius Regis nomen aſcribere inſuper habuerint. Idem iiſdem in Dionyſium illum περιηγητὴν Scholiis hallucinatione ſimili Cyrenen pro Calliſte, aut, ſi vis, Theram filium Auteſionis pro Batto, qui unus e nepotibus Theræ celebratur, poſuit. Nam Θήρας Αὐτεσίωνος υἱὸς, Euryſthenis & Proclis primorum Spartæ Regum avunculus, coloniam in inſulam Calliſten deduxit, quæ ab eo poſtea Thera nuncupata eſt, ut copioſe narrant Herodotus lib. IV. ſect. CXLVII. & Pauſanias libro VII. qui Ἀχαϊκὰ inſcribitur, paulo poſt principium. Unus autem ex ejus poſteris, aut eorum certe, qui una cum eo coloniam deduxerant, nomine Ariſtoteles, Βάττος a linguæ tarditate cognominatus, exactis inde aliquot ſeculis, alterius coloniæ in Africam non procul æde Ammonii Jovis deducendæ, atque condendæ inibi Cyrenæ urbis auctor fuit, quod luculente Tzetzes Chiliadis VI. hiſtoria XLVIII. Solinus Memorabil. cap. XXXVI. Pauſanias in Laconicis, ſive libro III. Strabo libro XVII. paulo ante finem, Herodotus in Melpomene, ſive lib. IV. ſect. CLV. & Herodoti æqualis Pindarus Ode IV. & V. Pythiorum exequuntur. Igitur memoriæ vitium eſt, quod ait Euſtathius, coloniam à Thera Cyrenem

deductam, idque a Pindaro ita commemoratum. Porro ille Dionyſius ὁ περιηγητὴς ſub Severo & Caracalla circiter annum Dominicum ducenteſimum ſcripſit, quem idem Euſtathius Auguſti Cæſaris æqualem inſcite facit. Sed hoc memoriæ non recte imputaveris. Hoc vero, quod ſequitur, aliorum ſcriptorum illuſtrium, meo quidem judicio rectiſſime.

Excepta Macedonum gente, ait libri III. cap. VI. Seneca Philoſophus, *non eſt in ulla data adverſus ingratum actio.* Imo vero apud ſolos Perſas datam adverſus ingratos actionem aliunde plane ſcimus. Halicarnaſſenſis Herodotus, & Cteſias Cnidius apud Joannem Tzetzen Chil. III. cap. XCVIII. extremo, Verſ. Hiſtor.

> Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι κατ' ἀχαρίστων,
> Τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι,
> Καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων, καὶ κολάζων·
> Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
> Καὶ πρὸς γονεῖς, καὶ πρὸς Θεὸν ἀσεβάστους εἶναι.

Et mox:

> ----- τὴν δὲ τοῦ Πέρσου νόμου
> Κτησίας καὶ Ἡρόδοτος γράφουσιν ἱστορίαν.

Atque hic, opinor, ut alibi ſæpe, memoria labitur Joan. Tzetzes. Nam Cteſias & Herodotus, ut hodie ſaltem habentur, nullibi, niſi & ipſe fallar memoriæ, iſtius legis meminerunt: ſed in Xenophontis, Cteſiæ temporum æqualis, Themiſtii Euphradis, & Ammiani Marcellini libris ejus ampla mentio invenitur. Xenophon primo libro de Inſtitutione Cyri: Δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος, οὗ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζονται δὲ ἥκιστα, ἀχαριστίας. Καὶ ὃν ἂν γνῶσι δυνάμενον μὲν χάριν ἀποδιδόναι, μὴ ἀποδιδόντα δὲ, κολάζουσι τοῦτον ἰσχυρῶς. Οἴονται γὰρ τοὺς ἀχαρίστους καὶ περὶ θεοὺς ἂν μάλιστα ἀμελῶς ἔχειν, καὶ περὶ γονέας, καὶ πατρίδα, καὶ φίλους. Quem locum eo integrum deſcripſi libentius, ut appareat ex Xenophonte hauſiſſe Tzetzen, quod Herodoto & Cteſiæ tribuit. Latine autem ſic reddere poſſis: *De illo quoque crimine jus Perſæ dicunt, cujus nomine maxime quidem homines mutuo ſeſe odio proſequuntur, non tamen litigant, de ingrati ſcilicet animi vitio: & quem noverunt, cum poſſit, gratiam non referre, hunc profecto gravi pœna afficiunt: putant enim & Deos, & parentes, & patriam & amicos ingratis contemptui haberi.* Themiſtius Philoſophus cognomento Suada, Oratione περὶ φιλίας. Οὐδὲν γὰρ ὅλως φιλίαν οὔτε συνδεῖ μᾶλλον εὐχαριστίας, οὔτε διόλλυσιν ἀχαριστίας. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Περσικὸς νόμος δίκας εἰσπράττεται ἀχαριστίας, ὅτι μάλιστα ἐμποιεῖ μῖ-

σος

σ@ ὅπη ἂν ᾖ· ὃ δὲ μηδεὶς κολάζει νόμ@, ἐνλαῦθά περ αὐτῆς μισῦσι μὲν ἀλλήλους, ὁ δικάζονται δὲ, ἀλλὰ κρύπτουσι τὸ ἔχθ@. Quod planum eſt a Xenophonte Themiſtium eſſe quoque fœneratum. Itaque fallitur Muretus, qui legendum in Xenophonte putat, δικάζουσι δὲ ἥκιστα, non δικάζονται δὲ, ut eſt in vulgatis codicibus, & recte eſſe Themiſtius hîc evincit. Quod item Antonius idem Muretus cap. III. lib. XII. Variarum, contendit, emendandum eſſe locum Senecæ ſupra poſitum, & reſcribendum *Medorum*, quòd hi Perſis contermini ſint, ac pro illis ſæpe uſurpentur, eum fruſtra eſſe omnes antiqui libri docent. Ac denique quoniam ibidem aſtruendæ correctioni ſuæ Senecæ memoriam objicit, quam ipſummet ait profiteri, ſibi uſque eo firmam eſſe, ut non tantum ad uſum ſufficeret, ſed in miraculum uſque procederet; ſuam ipſe memoriam ſibi quoque interdum fraudi eſſe manifeſtat. Non enim hoc dicit Seneca librorum de Beneficiis auctor, ſed illius pater, cognomento Rhetor, libro primo Controverſiarum, ſtatim initio. Porro ingrati judicium & pœnam Perſis fuiſſe, teſtis quoque Ammianus Marcellinus libro XXIII. cap. XXXI. *Leges*, inquit, *apud eos* (Perſas) *impendio formidatæ, inter quas diritate exuperant latæ contra ingratos*,

Sed inter legendum Strabonis Geographumena, illius ſummi auctoris vitium μνημονικὸν mihi quoque olim ſuboluit. Scribit libro XV. in deſcriptione Perſidis: Τὸν δὲ διατάξαντα τοὺς φόρους Δαρεῖον εἶναι τὸν μακρόχειρα, καὶ κάλλιστον ἀνθρώπων, πλὴν τοῦ μήκους τῶν βραχιόνων καὶ τῶν πηχέων. ἅπτεσθαι γὰρ καὶ τῶν γονάτων. Dario unus ſolus tribuit, quod cæteri Græci, Latini Artaxerxi primo ejus nominis. Corn. Nepos Strabone paulo antiquior, libello de Regibus: *Duo Artaxerxes, Macrochir & Mnemon.* Et mox: *At Macrochir præcipuam habet laudem ampliſſimæ pulcherrimæque corporis formæ: quam incredibili ornavit virtute belli.* Plutarchus, filius an pater, in libro Apophthegmatum pag. 173. Ἀρταξέρξης ὁ Ξέρξου, ὁ Μακρόχειρ προσαγορευθεὶς, διὰ τὸ τὴν ἑτέραν χεῖρα μακροτέραν ἔχειν. Plutarchus pater in Artaxerxe pag. 277. Ὁ μὲν πρῶτ@ Ἀρταξέρξης Μακρόχειρ ἐπεκαλεῖτο, τὴν δεξιὰν μείζονα τῆς ἑτέρας ἔχων. Euſebius in Chronico ex verſione Hieronymi: *Perſarum ſeptimus Artaxerxes, qui Longimanus cognominabatur.* Itaque non animadverſum hunc Strabonis errorem à Caſaubono diligentiſſimo homine, & qui Notis accuratiſſimis hunc auctorem illuſtravit, jure miramur. Hoc vero minus miramur, Jacobum Pamelium eundem erraſſe errorem Annotationibus in Tertulliani librum adverſus Judæos cap. VIII. diſtinct. LXIX. Taceo, quod jam vides, etiam pugnare Strabonem & Plutarchum, ſuper

ſuper cauſſa cognominis, μακρόχειρος. Nam inditum illud Artaxerxi, quod alteram manum longiorem haberet, ſcribit Plutarchus: Strabo vero, quod utraque brachia longiora, quam commenſus corporis humani requireret.

Cæterum errata, qualia hic dicimus, in nullo auctore tam crebra, quam in principe Oratore paulo negotio deprehendas. *Darius*, inquit Tuſculana quæſtione v. *in fuga cum aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negavit unquam ſe bibiſſe jucundius. Nunquam videlicet ſitiens biberat.* Ubi *Darium* pro *Artaxerxe* poſitum fratre Cyri junioris, conſtat ex noſtro in Artaxerxis vita pag. 289. & ex Serm. XXXV. Maximi Philoſophi, cognomento Tyrii, qui Romæ Commodo imperante ſcripſit. Prima Tuſculana *Perſen hoſtem* pro *Græco commilitone* dixiſſe, infra XXXVII. Animadverſ. docemus. Ab eodem in II. libro de Gloria (quod opus hodie deſideratur) *Ajacem* pro *Hectore* nominatum ex Rhapſodia VII. Iliadis, verſ. LXXXIX. in II. de Divinatione, pro *Ulyſſe Agamemnonem* ex Rhapſodia V. Iliad. verſ. CCXCVIII. & in eodem ſecundo Divinationum libro, *Ajacem* pro eodem *Ulyſſe* ſumptum ex IX. Rhapſodia Iliadis, verſ. CCXXXVI. clare cognoſcitur: id quod ante nos Gellius Noctium lib. XV. cap. VI. Politianus Miſcellaneorum cap. LIII. Victorius libro & cap. III. Variarum, copioſe pridem annotaverunt.

Sed ipſe Victorius quantumvis apprime recte circumſpectus, quæ aliis memoriæ peccata objicit, in eadem aliquando non incurrere minime potuit. Scire hoc avet aliquis? Ait Cicero in primo de Divinatione: *Eſt apud Platonem Socrates, quum eſſet in cuſtodia publica, dicens Critoni ſuo familiari poſt tertium diem eſſe moriendum: vidiſſe ſe in ſomniis pulchritudine eximia feminam, quæ ſe nomine appellans diceret Homericum quendam ejuſmodi verſum:*

Tertia te Pythiæ tempeſtas læta locabit.

Quem locum ſummus Orator e Critone Platonis haud dubie ſumpſit, ut recte Victorio eſt animadverſum. Ait in Aureolo iſto libello ſtatim initio Socrates: τῇ γάρ που ὑστεραίᾳ δεῖ με ἀποθνήσκειν, ἢ ᾗ ἂν ἔλθοι τὸ πλοῖον. Crito excipit: Φασὶ δέ γέ τοι δὴ οἱ τούτων κύριοι. Tum Socrates: οὐ τοίνυν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας οἶμαι αὐτὸ ἥξειν, ἀλλὰ τῆς ἑτέρας. τεκμαίρομαι δὲ ἔκ τινος ἐνυπνίου ὃ ἑώρακα ὀλίγον πρότερον ταύτης τῆς νυκτός. Ἦν δὲ δὴ τί τὸ ἐνύπνιον; Crito ſciſcitatur. Ἐδόκει τίς μοι γυνὴ προσελθοῦσα, καλὴ καὶ εὐειδής, λευκὰ ἱμάτια ἔχουσα, καλέσαι με καὶ εἰπεῖν· Ὦ Σώκρατες,

Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο.

Eſt autem hic verſus CCCLXII. IX. Iliad. & ab Achille in reſponſione ad Ulyſſem inibi pronunciatur. Sua igi-

igitur bis in eodem loco Victorium feſellit memoria, ſcribentem in VI. Variar. c. IX. eſſe verſum e primo Iliad. & illic ab Agamemnone in jurgio pronunciatum. Hic porro geminus Victorii error mihi animadverſus eſt in editione librorum ejus, anni CIↃ IↃ LIII. cui auctor ipſe præfuit. Nam iidem XXIX. poſt annis novis typis mandati ab hac menda & aliis ſimilibus ablepſiis aliquammultis expurgati ſunt: quod tum demum animadvertimus, cùm pagella proxime ſuperior prælo exiiſſet.

VARIÆ LECTIONES
IN
VOLUMEN TERTIUM.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ.

PAG. 5. μίσουσιν] ἔθει τῶν παλαιῶν, A.
Ib. ἔπειτα. in quibuſdam deeſt ἐπὶ τῶν παλαιῶν, V.
P. 6. λεμον] ὑπολειπόμενον, V.
P. 7. μένος] φορτηγά, V. A.
ναυπηγίαν] τὸν μὲν ἐμπορίαις, V. A.
P. 14. Δεκελείας] ἐπέδειξε, V. A.
μην] πλέων ἤ, A.
P. 16. τοῦ Κόνωνος] πρῶτος, V. A.
P. 18. ἔσω] πέφυκε, A.
σει τὸν] σφιγγόμενα, V. A.
ἐνίων] ἐπινεμήσεις, A.
οὐρανίων] οὐκ ἀεὶ πρὸς, A.
P. 19. ὑπὸ] στρατηγὸν αὐτὴν, ἡρ. V.
P. 21. Ἀρκεῖ] ἑαλωκέναι, A.
δαιμονίων] εἰς τὸν Πειραιᾶ.
πλήθους] οἰκοιόντι, V.
P. 24. νῦν τὸ] τοσούτων, V. A.
P. 25. ματι] οὐχ οὕτως ἀφήρει, A.
P. 26. Κῦρος] Ἀναξανδρίδης, V.
ζονι] πρώτῳ, V. A.
Ib. Ἑλλήνων ἐκείνῳ βωμοὺς, V. A.
μὲν] ᾠδή, V.
πολιτῶν] ποιητῶν, A.
ράτου] ἐπ' αὐτοῦ, V.
P. 27. ἢ δοῦλον] εἶπεν, Aurat. A.
ἐπαχθὲς] ἐπαχθής, V.
P. 29. ρίας] λόγους αὐτῶν συνελθεῖν ὡς λύσων, A.
συνελθὼν] αὐτόθι ἑτέραν, V.
P. 30. πρῶτον] φύλης, A.
P. 31. θίων] ἀφεστώτων, V.
P. 34. κρεωδαίτην] τῶν Λυσάνδρῳ, V.
P. 35. Σπάρτην] καὶ τὸν ὅλην, V. A.
ἢ βασιλ.] βελτιόνων, A.
P. 36. στῆλαι] Λίβυας, V. A.
P. 37. Λύσανδρος] συνύφαινεν, V.
ἀναγνῶναι] τὰς ἄλλας ἔπλασαν, A.
δειλιάσαντος] ἀναδύεντος, V.
P. 38. τὸ] εἰς τοὺς Ἑλλ. V.
χωραν] Λύσανδρος δέ φησιν, V.
γράμμασιν] φύλην, A.
P. 39. αὐτὸν] ἐπ' αὐτοὺς, V.
βασιλέα] ἀπέστειλαν, A.
ἔξω] ἐν ὀρθίῳ, V.
P. 42. τιχῆ] Λύκους, A.

ΣΥΛΛΑΣ.

P. 44. δὲν] οὐκ ἔτι, V. A.
Ib. βίων, V.
P. 45. καὶ πολυ.] ἐτίθεντο, V.
μέλλων] διητῶντο, V.
P. 46. ρότερα] πρὸς τὸ καταισχύνειν τὸ ἀξίωμα, V. πρὸς τῶν, &c.
ἔτι] συνήεικεν, A.
ἐξέπλευσεν] Ἰογόρθα, V.
P. 47. τότε] βουλιῶν, V.
P. 48. χρηστῷ] ἀφ' οὗ. V.
πρὸς] ἀγορανομοίη, V.
P. 49. λης] τὸ πρώτῳ, V.
P. 50. ἔλαχε] ἐνεκάλησε, V.
τῶν] Καπιτωλίῳ, V.
παρ'] αὐταῖς, V.
P. 51. στρατείας] ἐνκεχωρηκέναι δοκούσης. ἀλλὰ ταυτῆς γε τῆς στρατείας. οὐδὲν, V. στρατίας εὐκεχωρηκέναι δοκούσης. Ἀλλὰ ταύτης γε τῆς στρατείας, A.
τὸ πλέον] quidam ὅλως ἑαυτὸν, V.
θείαν] αἰτίαν ποιεῖ, V.
μνήμασιν] ἀνατέθεικε, V.
P. 52. ἑαυτὸν] παραλόγως, παραλόγως ἐφυβρίσαι. A.
πόλεμον] ἰωμένοις, V. A.
P. 53. ἔτι] τὸ καὶ θυγ. V.

Ib.

Ib. Ἰέλίαν ἔσχε, A.
P. 54. ψαν] δαιμόνιον εὐθὺς προσεσήμηνε, A.
κατεσβέσθη] εἰς τὴν ὁδὸν κατέφαγον, V. A.
τὰ δὲ] νοσιάν, V.
ταπτῆξαι] φρονιμώτατοι, V.
τιμῇ] προσαγορεύσεσι, V.
P. 55. καθάπερ] ἀρουραίους, γεωργοὺς, V. ςρουθόν. τοὺς δὲ χωρίτας ἀρουραίους, καθάπερ τέττιγας, A.
Μάριος] δημαρχοῦντας Σουλπίκιον, V. δημαρχοῦντα Σουλπίκιον, A.
P. 56. Σύλλας] συνδιαχθεὶς, V.
τὰς] ὑπάρχοντα πάσας, A.
νίκιος] Μιθριδάτου ςρατιάν, V.
P. 57. διοιάζων] παρ' ἑαυτῷ, V.
χης] καλῶς αὐτῷ, V.
τούτων] ἀπὸ τῶν ςεγῶν, A.
P. 59. μον] σημειῶσαι, V.
ουσαν] ἐκπεσόντα, V.
ζε] διακλώμενον, V.
πόρρω] ἀοικήτων, A.
P. 61. ἐπιλειπούσης] διὰ τὸ κόπτεσθαι, V. A.
P. 62. τοι τ] τοῦτο μετὰ Τίτον Φλαμινῖνον, A.
περὶ] ἐνέδωκεν, V.
ἀρχὰς] ἐπὶ τῷ, V.
P. 65. ἐπειπὼν] ὑπειπὼν, V.
τύχην] πολλά τοῦ, V.
P. 68. χειᾶς] εἰς τὸν λόγον, A.
P. 69. φε] Τίτιος, A.
Σαλουήνιος] οὗ τέλος, A.
P. 70. τὸ καλούμενον] ἔςι δὴ, V.
καὶ καταλύσειν] τὸν δὲ, V.
τέρου] Γάλβα, V. Γάλβας, A.
καὶ Ὀρτήσιος] παρενέβαλλον, V. A.
P. 71. Ἐν δὲ] Ἴρτιον ἄρχοντα, A.
βραχέως] τάσιν, τάξιν, A.
P. 72. λεμίων] οὓς ἐκ τῆς πόλεων, A.
P. 73. ἀνταποδιδόντων] ςήσαντα, V.
ἀνακεκλημένοι] πρός τε, V.
P. 74. παρεῖχεν] κατεςρατοπέδευσεν, V.
P. 75. ὑμεῖς] μέμνησθε, A.
P. 76. τῆς μάχης] τῆς μάχης ἐκείνης, V. A.
P. 77. λοιπῶς] μεταλαβὼν, V.
ἀφεῖναι] Νικομηδείας, V.
P. 78. δὲ ἔπεισεν] αὐτοὺς, V.
P. 81. τοῦ Νηλέως] κληρονομίαν, A.
P. 83. ἀποκλείνας] φασὶ, V.
τας κατὰ] συμμεῖναι, V. A.
P. 84. προσελθόντος] ἠσπάσαντο τοὺς τοῦ Σκιπίωνος. V. οἱ δὲ ἀντασπασάμενοι, V. A.
τα Μάριον] τῷ παιδίῳ Μαρίῳ, V.
P. 92. καὶ Μετέλλης] Μανίου Γλαβρίωνος, A.
P. 93. πέρας] ἐνιαυτόν.
P. 95. ὀμμάτων] ἐπ' ἀλλήλους, V.
δὸς] ὁ λυσιῳδὸς, V.
P. 99. ἐν τοσούτοις] τοιούτοις, V.
P. 100. μένος] ὃ καὶ φύσει, V.
πον] οὕτω τὸ ὃ, V.
ἀδικίαι] τὴν μετὰ ὑπὸ. φ. τὴν δὲ, V.
λας δὲ] Πομπηΐου περιέκοψε τὸ ςρατ. V. A.
P. 101. πεπραγμένος] εἰ δή τις, V.
P. 102. δάξε] προσδεῖσθαι, V.
τεῖχος] ἀνθρώπους, V. A.
P. 104. νετο] αὐτὸς, V.

ΚΙΜΩΝ.

P. 107. ςη τ] τὴν λαθεῖν, Bodl. 3.
P. 109. διακριβοῦν] αἰσχρὸν, Bodl. 3.
τητα] βασιλικῆς, Bodl. 3.
χόντες] ἕκαςος, Bodl. 3.
P. 110. καὶ τελευτῆσαι] ἐν Σκαπτησύλῃ, V. A.
ἀδελφῆς] τὴν δῆμον, A.
P. 111. Φαῦλον] φαύλων, V.
Αὐτοῦ] αὐτοῦ δὲ, V.
Κεκροπίαν] κόσμησ' ἡμιθέων, Bodl. 3.
τρὸς] αὐτόν τε, V.
P. 113. λαταν] Παυσανίᾳ τε, Bodl. 3.
P. 114. σιλέως] παρὰ τῷ, Bodl. 3.
P. 115. κατέςησεν] Βούτης, V.
τα, τῇ] πῦρ ἐνεῖναι, V.
Ἡγεμόνεσσι] ἐπέδωκαν, Bodl. 3.
Ἔκποτε] πόλεως, Bodl. 3.
P. 119. μίων] ὠφελῆσθαι, Bodl. 3.
βαλλον] ὁ κωμικὸς, Bodl. 3.
καὶ παντ] πρύμνῃ, A.
P. 121. μίζων] ὅτε, Bodl. 3.
P. 122. ρους] καὶ κατέςρεφε, Bodl. 3.
ὅπλων] ἐρημόσαι, V.
μασιν] ὑπὸ πολλῶν, Bodl. 3.
P. 123. ἀπὸ] ταύτας ληφθεῖσαι, V. Bodl. 3.
ὡς εἰκὸς] διακοσίους, Bodl. 3.
τους] deeſt οἱ, Bodl. 3.
P. 124. χία] ἐπαιωνίσατο, V.
P. 125. τριάκοντα] τὰ χρύσεια, V. A. Bodl. 3.
P. 126. ἐκεῖθεν] παραχὼν, Bodl. 3.
δρου] συμπεσεῖσθαι, Bodl. 3.
Μακεδόνων] Μακεδόνας, Λακεδαιμονίους, V. Λακεδαιμονίων, A. Μακεδονίους, Bodl. 3.
P. 127. αν] ἤδη καὶ, Bodl. 3.

P. 128. πρᾴως] ὁμιλοῦντες, V. Bodl. 3.
P. 130. τες] εἰσεβιάσαϑε, Bodl. 3.
P. 134. κρείττονα] Ἑλληνικὸς ἀγών, Bodl. 3.

ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ.

P. 136. Αὖ⟨ος⟩] τεϑηπώς, A.
Ἑλληνικὸν] ἐκτίλειν, A.
P. 137. ἠϑέλησεν] ἐπηγάγετο, Bodl. 3.
στρατιωτικῶν] λαμβάνων, Bodl. 3.
P. 138. οὕτως] δυστυχοῦσιν, Bodl. 3.
P. 139. πλῆϑος] πλὴν ὅσαι, V. A.
λων] ἐκφύγοι, Bodl. 3.
P. 141. Ἐλέαν] Ἐλαίαν, Bodl. 3.
P. 142. φλῶ] ἔϑηκε, Bodl. 3.
μελείας] Κοΐντων, A.
P. 143. οὐδένα] Μιϑριδάτην, Bodl. 3.
ἐν τῇ] ἀνέδην, Bodl. 3.
P. 144. Φιμβρίαν] τὸ Φιμβρίαν, Bodl. 3.
P. 145. τόν· ἔτι] χρυσορόφοις, A.
σας] περιετυσάμενος, Bodl. 3.
P. 146. ἐν τῷ] μεταλάβῃ, Bodl. 3.
P. 147. σκηνῇ] καταλέλοιπε, Bodl. 3.
Ἐν] περιπληγεῖσιν, Bodl. 3.
P. 148. ἠγάπησε] ἀσύντακτος, Bodl. 3.
στρατὸν] Θρακίαν, Bodl. 3.
πεδεία] ὕποπτος. Bodl. 3.
P. 150. το δὴ] ὑφαιρήσει, Bodl. 3.
P. 153. τοσαύτης] ἐκβαλεῖν, Bodl. 3.
P. 154. το τ] προσαγάγεται, Bodl. 3.
εἴ τις] ἄγει, Bodl. 3.
P. 155. καὶ] deeſt καὶ ante βασιλέως, Bodl. 3.
P. 157. Ἦν] Δανδαρίων, Bodl. 3. & ſic infra.
P. 158. Ἐκ] Σωννάτιος, Bodl. 3.
P. 160. τοῦ κινδύνου] Φαρνακίαν, A.
αὐτὴν] αὐτῆς, Bodl. 3.
ἀπῳκισμένη] συνέσει, Bodl. 3.
P. 161. φημον] οὔτ' ἀγένεις, Bodl. 3.
Ἐλάσας] ἡμέρᾳ τετάρτῃ, Bodl. 3.
Ib. ἐφϑάκει, V.
P. 162. ϑάλασσαν] οἰκισϑεῖσαν, Bodl. 3.
Ib. Ἀρισίωνος, A.
P. 163. νον] ἐλεύϑερον, Bodl. 3.
φὰς] ἀνδριάντων, Bodl. 3.
P. 164. τοῖς τόκοις] πεπονϑότες, Bodl. 3.
P. 165. οὐκ] ἀναισχετὸς ἦ, Bodl. 3.
τέσσαρες] οὓς ἀεὶ, Bodl. 3.
ζοντι] ἐπηλλαγμένων, Bodl. 3.
P. 166. ἐλώδεσι] τότε γὰρ, Bodl. 3.
μένον] ἀκούοντα, V.
P. 168. μίζοντες] ἔφθησαν, Bodl. 3.
P. 169. γὰρ Μιϑρ.] deeſt τε ante καὶ, Bodl. 3.
Σωρνάτιον] ποντικῶν, Bodl. 3.
P. 170. συνάγοντι] καὶ συνάγοντι, Bodl. 3.
P. 171. χρήματα] βουλομένῳ, Bodl. 3.
P. 172. στρατοῦ] διεκβάλλοντι, V. Bodl. 3. διαβαίνοντι. A.
P. 174. τοῦ] deeſt μανιῶδες, Bodl. 3.
πρὸς] τὴν δ' εἰς, Bodl. 3.
σκοποῦντι] περὶ τ, Bodl. 3.
P. 175. μὸν] μικρὸς, Bodl. 3.
πλον] ἐπὶ τοῦ, V.
P. 176. καὶ πρὸ] νόννων, Bodl. 3.
P. 178. τρέψεν] μετ' ἔργῳ, V. Bodl. 3.
P. 179. σιν] καὶ πλεῖσον, Bodl. 3.
P. 181. βασιλεῖς] ἡγεμονιῶν, V. A.
Γορδυηνῆς] ἀναβησόμενος, Bodl. 3.
P. 182. ἀνασὰς] Ἀρτάξαντα, Bodl. 3.
τοῦ] τοῦ νήπιοι, Bodl. 3.
ἄλλων] αὐτὴν, Bodl. 3. Ib. χρησίμον, A. f. χρησίμων.
ἀνάγκης] τοῦ ἐπ'. V.
στρατὸν] προστεταγμέναις, Bodl. 3.
μέναις] πρὸς τὰς, Bodl. 3.
P. 183. Μιϑριδάτης] οὐδὲ τοῦ, Bodl. 3.
P. 184. βάρβαροι] Νίσιβιν, V.
Λουκούλλῳ] βαλλόμενος, Bodl. 3.
Μέχρι] τοῦ γὰρ. A. Bodl. 3.
P. 185. πεῖν] Κοΐντιον, A.
P. 186. καὶ πολλῶν] πολλὸν, Bodl. 3.
ἀγανακτεῖν] προσποιούμενοι, Bodl. 3.
ἐν Ἰβηρίᾳ] τί οὖν εἰ δεῖ, V.
P. 187. ψυχὰς] φυλάσσομεν, Bodl. 3.
P. 188. βάρβαροις] αὐτοῖς, Bodl. 3.
μῆδες] οἱ ι πρέσβεις, A.
μάτων] ὡς δὴ, Bodl. 3. Ib. ἤδη παρόντες, A.
τος] προεκαλοῦντο, V.
μηδαμοῦ] ἀπηρκότας, V.
P. 189. καὶ φοβερὸς] ὅμως ἔδοξε, Bodl. 3.
πλειόνων] δυεῖν . . . . . ἀμφοτέρων, Bodl. 3.
P. 190. Παρϑῶν] καὶ κατὰ Λουκ. Bodl. 3.
P. 193. κλον] κατασκευαὶ περιόπτων, A. κατασκοπαὶ περιοπτῶν, Bodl. 3.
P. 195. λοῦντος] σήμερον, Bodl. 3.
οἰκέταις] deeſt γενέσθαι, Bodl. 3. Ib. αὐτοῦ γινομένων, V. A. Bodl. 3. αὐτοῦ γινομένων, V.
ἐκείνων] τήμερον, Bodl. 3.
σῳ γὰρ] δειπνητηρίῳ, Bodl. 3.

P. 196.

P. 196. δεῖ τὸ] δεῖ τῳ, Bodl. 3.
πάνης] εἰς ταῦτα, Bodl. 3.
P. 198. ἐδόκει] ὑπ' αὐτῷ, Bodl. 3.
λυθῇ] διάνοιαν αὐτῷ, V. Bodl. 3.
διοικεῖν] ἐν ἀρχῇ, Bodl. 3.
P. 199. ἐχόντων] μέντοι καὶ, Bodl. 3.
μύθιον] deeſt ὡς, Bodl. 3.
P. 200. ότης] γεγονέναι δοκεῖ, Bodl. 3.
μασι] περικλύςους, V. Bodl. 3.
κας] ὡς περιέργηται, Bodl. 3.
P. 201. ἀγαθοὶ] ἡμέρα ἅμα πάλη, A.
πάλη] παρεδοξονίκας, A.
χων] ἑτέροις, V. A. Bodl. 3. αὐτοῖς, V.
σων τὸ] αὐτοῖς δίδους, A.
ςρατηγῶν] παρ' αὐτὸν αἰτίας, A.
P. 202. μέμψεις] ἀφ' ὧν, V. A.
ται ἑῶα] φκειωσάμενος, Bodl. 3.
κρατήσαντες] ὡς οὐδὲν, Bodl. 3.
P. 203. λαβὼν] καὶ πεπτωκότων, Bodl. 3.
κουλλον] πάντη, V. A.

N I K I A Σ.

P. 204. Ἐπεὶ δὲ, Bodl. 3.
κυδίδης] ἀνεργέςατος, A.
Παρὰ] οἰχνδύων, Bodl. 3.
P. 205. Ἀθηναίοις] Αἰγεςοῦς, V. Αἰγεςέως, Bodl. 3.
ἴσως] ταῦτά τε, Bodl. 3.
φαίνεται] τὰ ἁμιλλήματα, Bodl. 3.
P. 206. τὸν δῆμον] Μιλησίων, Bodl. 3.
κυδίδης] πολλὰ καὶ, Bodl. 3.
μον] εὔνουν καὶ, Bodl. 3.
γωγῶν] κἀναμισθαρνεῖν, A.
λοὺς] δημαγωγῶν, Bodl. 3.
P. 207. παρέχειν] τοὺς παρόντας, Bodl. 3.
Περικλῆς] τὴν πολιτείαν, Bodl. 3.
ὑπερβαλλόμενος] πρὸ ἑαυτοῦ, V.
ἀκροπόλει] ἀποκείμενος, A.
ας] κατὰ ἐπεφημισμένον, A.
P. 208. μένων] Ῥωδίαν, A. & infra.
ἀγοραῖον] ἔνεςι, A.
P. 209. Χαρικλῆς] μὲν οὖν, A.
Οὐδ'] εἰ μὴ ἀναγκῶς, Bodl. 3.
Καὶ τί] καίτοι τί, Bodl. 3. Ib. παθὼν, A.
Ὑμεῖς] λάβητ' ἂν, Bodl. 3.
P. 210. Ἱερῶν] καὶ λόγους, V. Bodl. 3.
P. 211. τὸ] περὶ Πάχητα. V. A. Bodl. 3.
P. 212. ρας] f. deeſt νοσώδη poſt ἀήθους. A. Ib. γινομένου. V.
P. 214. ςα μετὰ] Δημοσθένους. A.
Νικία] ῥίψεις. V. ῥίψεις, Bodl. 3.
P. 215. δόξης] εἰς βαρὺ . . . . . ἐμπεσὼν, Bodl. 3.
P. 216. Βρασίδας] ἦσαν, Bodl. 3.
θεις] deeſt οὖν, Bodl. 3.
P. 217. πραττομένων] εὖ πεφυκὼς, Bodl. 3.
P. 218. καὶ ὅρκων] μὴ φᾶσι, Bodl. 3.
ἄγει] ἔχει, V.
P. 219. ὑπόπτων] ἐπιφθόνων ἀνδρῶν, Bodl. 3.
P. 220. Ἐν] ἔλλαχε, V.
P. 221. Οὐ γὰρ] οὕνεκ'. V.
Ὁ γοῦν] καὶ τὴν, V.
πεισθέντων] τῶν Ἀθηναίων, Bodl. 3.
P. 223. φῶν] πράγματα, V.
τείας] συμβούλοις, V.
οὐ μανίαν] προελθεῖν, Bodl. 3. [3. V.
P. 224. τεν] ἦγον αἱ. A. Ib. πολλαχόθι, Bodl.
P. 225. γεςεῦσιν] ἀπαρξαμένους, V.
μεταπεμψαμένων] ἀπολυθεὶς, Bodl. 3.
νος] πλὴν, Bodl. 3.
λέγοντες] λέγοντος, V. A.
ΤΑΣ] ἑτέρῳ φασὶν ἔργῳ, V. A. Bodl. 3.
Ἀποπλεύσαντος] μετ' ὀλίγον, Bodl. 3.
P. 226. γύρον] ἐσθῆτας, Bodl. 3.
γνώμην] deeſt, Bodl. 3.
P. 227. χώραν] δεξιὼν ἐθάρρει, V. Ib. εἰς ἐλάπετο, A.
P. 228. τήγησε] ἀπῆλθεν, Bodl. 3.
P. 230. ἦνδ'] πλοῖα μακρὰ, V.
λαχόθεν] τοῖς γὰρ πράγμασιν, V. Bodl. 3.
τὸ ἐν] Συρακουσιῶν, A. f. Συρακουσίων.
P. 231. ζεν] καὶ νῆες ἄλλας, V.
P. 232. ἑτοίμως] ςρατευόμενοι, V. A.
ρῶντες] μόνον, A.
ποις] ὁμοίως, V.
μάτων] ἐνθυμεῖν, V. Ib. τοὺς Ἀθηναίους, Bodl. 3.
P. 233. ἕτερον] αἰτούμενος, Bodl. 3.
P. 237. φρονῶν] Βυζάντιος Γέλων, V.
καὶ χώρας] βουλεύσεσθαι, A.
ἀποβάσεως] συνεχώρησαν, A.
ἄλλη] deeſt τότ'. Bodl. 3.
P. 238. τὸν] συντυγχάνουσαν, Bodl. 3.
P. 239. Μικροῦ] ἔθυε καὶ διεμαντεύετο καθήμενος, V.
σαν οἱ] deſunt a διέφθειραν ad δεινὸν. Bodl. 3.
P. 240. τὴν] ἀριθμῷ poſt τριήρεις, V.
ἐπιχειρούμενον] καρτερικωτάτη, V.
τὰς] ἄλλας ἐπιφερομένας, A.
P. 242. γων] ὅτι, Bodl. 3.

P. 243. ἑαυτὸν] συλλαβόντων αὐτὸν, V. Bodl. 3.
ϛράτευμα] Πολυζήλιον, Bodl. 3.
Νικίας] ὦ Γύλιππε, Bodl. 3.
Γύλιππ@] πρὸς τὰς, Bodl. 3.
P. 244. κλῆς] ὁ δημαγωγὸς, Bodl. 3.
P. 245. κὸν τ] ἐνηνοχότ@, Bodl. 3.
ᾗ Νικίαν] κελευσθέντας, Bodl. 3.
ἔτι] παρέντ@, V.
P. 246. ᾗ τούτοις] αἰδῶ, Bodl. 3.
ὡς ἔοικε] τὴν ἐκτὸς, A.
μάχεσθαι] λέγεσθαι, V. A.
νώσκουσιν] τ Εὐριπίδου, V.
Ib. παρεῖναι καταγαγεῖν, Bodl. 3.

ΜΑΡΚΟΣ ΚΡΑΣΣΟΣ.

P. 248. deeſt Μάρκ@ in titulo, Bodl. 3.
μαίων] ἄτακτ@, V.
P. 249. ἑστιάσας] μνῶας ἑκάστῳ, Bodl. 3.
P. 250. ἔμψυχα] ἤπερ, Bodl. 3.
P. 251. ἡδίονα] πολλοῦ τέλους, Bodl. 3.
P. 252. ραν] ἀνάγουσαν, V.
P. 253. ἀπορρεῖ] ἀπορρεῖ, V.
P. 254. λας] συνεργοὺς, Bodl. 3.
P. 255. φιλοκέρδεια] Τουδερτίαν, A. Bodl. 3.
Σύλλας] καθ'. Bodl. 3.
P. 256. ἀναγορευθεὶς] ᾗ φήσαντ@, Bodl. 3.
τ βίου] ῥαβίου, Bodl. 3.
ὀλίγοις] ἔχων τ, Bodl. 3.
μυρίοις] μ ὑπὲρ, Bodl. 3.
P. 257. κ@] πλεῖστα ᾗ, Bodl. 3.
P. 258. περιπεπλεγμένον] ὁμόφυλα, Bodl. 3.
P. 259. χιλίους] αὐτῷ ᾗ, Bodl. 3.
τοὺς τε] ἢ τοὺς τε, Bodl. 3.
ἰῶ] ἐφρόνει τὰ, Bodl. 3.
P. 260. χίαν] εἵλετο, Bodl. 3.
P. 261. τ] ἐξεζωοπύρησε, ἐκζωοπυρῆσαι, V. ἐκζωπυρῆσαι, A.
σαντες] deeſt ἢ ante εἰ, Bodl. 3.
ϛαδίων] βάθ@ ἴσον, Bodl. 3.
P. 263. προσιὼν] εἶκον οὐκ, A.
P. 264. μως] περὶ τ, V.
ἦρξε] ἐπὶ ταύτης τ, Bodl. 3.
ἢ τῷ] Κάϊ@ Αὐρήλι@, A.
P. 266. τοῖς] deeſt ἀεὶ, Bodl. 3.
ἰσχυρὸν] ἢ κατέλυσε, A.
ν@] λαμπρῶς, A.
ᾗ ζῆλον] ὡς τούτοις, A.
P. 267. νοις] αὐτὸν οὐκ, V.
Λουκίαν] Λοῦκαν, A.
εἶναι] συμφέρει μετιέναι, A.
P. 268. προσῆγον] βίᾳ προσῆγον, Bodl. 3.
περὶ] ἀντέχοντο, Bodl. 3.
P. 269. πύλιν] πόλιν, Bodl. 3.
P. 270. μένας] deeſt τις. Bodl. 3.
της] ἀπὸ . . . . αἱρεθῆναι, Bodl. 3.
P. 271. μετ'] ἁμάρτημα τ. A.
P. 272. κλιν] ᾗ τὸ μ, V. Ib. τοὺς ἐκεῖ, A.
Κράσσε] τρέχεις πρότερον ἢ σὺ, A.
ἀπήγγελλον] αὐτόπται μ, Bodl. 3.
νων] ὧν ἠγωνίσαντο, V.
ἢ, φεύγοντες] ἢ πτηνά, A.
λόντα] ὅπλα. A.
P. 273. τρισμυρίους] ἔπαθε, V. Bodl. 3.
νέφει] ἐρείσαντ@. A.
P. 274. των] φακοὺς ᾗ μάζαν, A.
P. 275. σιτηγά] περιάξειν, A.
Φύλακα] κωλυθῆναι, Bodl. 3.
λαρχ@] Ἄκβαρ@ ὄνομα, A.
συμφέρεσθαι] προσφέρεσθαι, Bodl. 3.
Ib. ὁ Ἄκβαρ@, A. & infra ſæpius.
τας] ἀνάπλεσθαι, Bodl. 3.
τ@] ὑμῖν, Bodl. 3.
ψώδη] Ἡρώδης, V. Bodl. 3.
περιπέμψας] ὑπορείων, V. ὑπωρειῶν, A.
P. 276. μενίαν] Ἀρταούσδην, V. & infra. Ἀρταβάζην, A.
σον] Ἀρταβάζου, A. f. Ἀρταβάζῃ.
προσπολεμεῖν] τὰς Ἀρμενίων ἐπιόντα κώμας, A. δεξιόντα, Bodl. 3.
δοκεῖ] μοὶ δοκεῖ, A.
λον] ἄλλως μάχης, A.
λεμίους] οὐ γδ ἦν, Bodl. 3.
δόξῃ] καθ' αὐτὸν, Bodl. 3.
θοις] ἐπὶ ἢ, Bodl. 3.
μένῳ] Ἡρώδην, Bodl. 3.
P. 277. διαβλας.] περιάγε τ ϛρατὸν, A.
σων] Ἀρταβάζου, A.
τίσι] ᾗ ἄβυθον, A.
P. 278. τ] τούτῳ πείσας, Bodl. 3.
ϛρατηγοῖς] διελθεῖν, Bodl. 3.
λις] μαχομένους, V.
P. 279. ᾗ συναγ'] ἀναγαγὼν, A.
Ib. εἰς δώδεκα ϛαδίους, A.
ραις] προσερχομένης, A. Bodl. 3.
θει] τε πλῆθ@, Bodl. 3.
ς] πολέμιοι φανέντες, Bodl. 3.
μ] ἐπιμπλαντο, Bodl. 3.

P. 280. τητι] συγκεκρογότα ὁ τῇ, Bodl. 3.
Ἐκπεπληγμένων] δεῖ διὰ τ, A.
ἵπποι] σκεπάσμασιν, A. V. Bodl. 3.
μέγιστος] δὲ τῇ, Bodl. 3.
τὴν] ἀνασιλοκομώντων, A.
τὸς] τὸ στεγάσματος, A.
διεσάντες] ἀκριβῆ τοξείαν, A.
P. 281. τάξιν] συχνότης, Bodl. 3.
μένοντες] τὸ μεταπονεῖν, Bodl. 3.
ψας] βιάζηται, V.
λαύνοντες] εἴτε τέλμασιν, A.
Κράσσον] τρέψαντες ἔφυγον, A.
P. 282. μὲν] ἐναποθραύειν, Bodl. 3.
P. 283. διεπράττετο] συμπλεκόμενοι, Bodl. 3.
πολλοὶ] ὑποδυόμενοι τοὺς, A.
μετὰ γὰρ] πρὸς ὁμαλῷ, A.
Καρναῖς] Καῤῥαῖς, A.
αὐτὴν] Ἰχνὰς, Bodl. 3. Ib. ἀνῃρημένην, A.
P. 284. ζεσθαι] ἀπέστειλεν, A.
μένος] ἐκέλευσε τὸ υἱὸν, V.
Πόπλιον] ἀποκόψαντες, A.
πολεμίων] δὲ τοῖς, Bodl. 3.
P. 285. πυνθανόμενοι] οὐ δὴ, Bodl. 3.
γῆτε] ἔδει τι παθεῖν, A.
P. 286. κατήφειαν] ποιήσαντος, A. ἐποιήσαντο, Bodl. 3.
περὶ] κατήχει, A.
ὅσοι] ἀπὸ τ, A.
μεγάλων] deest εἰς ante τοὺς, V.
πολλάκις] ῥώμης διαπορευόμενον, V. Bodl. 3.
Ib. οὕτω δὲ, Bodl. 3.
ὑπὸ] τοῖς δὲ φρονοῦσιν, Bodl. 3.
P. 287. μυριάσιν] μόνων, Bodl. 3.
νετο] ὁ πρεσβύτερος, Bodl. 3.
P. 288. σάμενοι] ἀπέπεμψε Βαργυντήϊος, A.
κρὸν] desunt a Κάσσιον ad ἰδόντες, Bodl. 3.
P. 289. ἐλπίδας] εἴχοντο, A. Bodl. 3.
Ἀνδρόμαχος] τούτῳ, Bodl. 3.
φρον] ἐπισωσμένοις, V. ἀποσπομένοις, Bodl. 3.
λον] εἰς Συρίαν, Bodl. 3.
P. 290. μέσῳ] προὔβαλλοντο, A. Bodl. 3.
P. 291. τοῖς καὶ] καὶ ἑκὼν, A.
P. 292. λόφου] ἀπήλασε, V. Bodl. 3.
σον] ἀλλόμενοι, V.
καὶ τ] ἄλλους δὲ δύο, V. Bodl. 3.
προσελθόντας] πάνυ μνήμονες, V. A. Bodl. 3.
νος] περιεβίβασαν, Bodl. 3.
P. 293. ἕτερος] ὄπισθε. Bodl. 3. Ib. ὅπλων. Bodl. 3.
Σουρήνας] deſunt a καταβάντες ad τοὺς δ'. Bodl. 3.
μαλώτων] βαρβαρικὴν γυναικός. Bodl. 3.
P. 294. κεφαλαὶ] Σελευκιάδες, Bodl. 3.
στείδου] ὅτι, A. Bodl. 3.
Ῥουσίου] Ῥωσκίου, Bodl. 3.
ναις] ἀντίμορφον, V. ἀντιμόρφως, A.
P. 295. γωνίας] ὧν ἔνιαι, Bodl. 3.
φαλῆς] ἀπηρμέναι, V.
Φέρομεν] οὔρεος, Bodl. 3.
P. 297. ἐνίων] τοῖς τόποις, A.
γοῦν] παρ' ὑμῖν, V. A. Bodl. 3.
P. 298. εἶτα] ἦν μέρος ὁ Νικίας, A.
Περὶ] μετὰ τ, Bodl. 3.
P. 299. πηϊον] ἀλλὰ λαμπρὸν, Bodl. 3.
γεῖν] deeſt γάρ, Bodl. 3.
ἀφείλετο] Κόμμιος, V.
P. 300. στησεν] ὅτε μάλιστα, V. Bodl. 3.
μάχεσθαι] χλανίδα, Bodl. 3.
P. 301. οὐ] ἔδεισε, V. Bodl. 3.
ταστρεφομένου] ἐλάσαι, V. Bodl. 3.
βυλῶνος] νικῶν, V. Bodl. 3.
P. 302. δὲ πάντα] ἀπώλοντο, V.

ΣΕΡΤΩΡΙΟΣ.

P. 304. νῳ] ἄλλοτε ἄλλῳ, Bodl. 4.
ὕλης] ἀριθμῷ, A.
P. 305. τὰς] τοὺς, Bodl. 4.
Ib. deſunt ab ἵππους ad τρίτον, Bodl. 4.
πεσόντος] Ἰλίων, V.
Ἀννίβου] Ἀννίβα, Bodl. 4. Ib. κατ', V.
χη δὲ] βιαίῳ καὶ ἀδίκῳ, A. Bodl. 4. βιαίᾳ, V.
Κοΐντῳ] Νουρσίᾳ, A.
P. 306. περὶ] μειράκιον ὄν, Bodl. 4.
τευόμενος] Καιπίωνι, A.
προήχθη] δὲ τ, Bodl. 4.
λὰ] νυκτὸς αὐτοῦς, Bodl. 4.
ρίαν] Γουριενῶν, καὶ κατ' σκηνάς, Bodl. 4.
Ib. deeſt αὐτοὺς, Bodl. 4.
P. 307. τας] ἅπαντας, V. ὁπλίζεσθαι μετὰ τὰ ἐκείνων ὅπλα, Bodl. 4.
ὅπλα] ἐνσκευασμένοις, V.
ἔχεν] προελθών, Bodl. 4.
ἡγεμόνος] ἔτι ἐνδεικνύμενος, Bodl. 4.
σαν] deeſt καὶ ante καλλωπ. Bodl. 4.
P. 308. κρότῳ] προσήκουσιν ἡλικίαν τε καὶ δόξαν, [Bodl. 4.
μεν] ὁρῶν αὐτὸν μετὰ, V.

Ma-

Μαρίου] προσθέντος ὡς, Bodl. 4.
πράγματα] περὶ δίκην, Bodl. 4.
Ib. προσχρώμενος, V. προσεχόμενος, Bodl. 4.
τοῦσι] δεξάμενοι καὶ, Bodl. 4.
P. 309. ἥκειν] σκεπτόμενος . . . . βέλτιστα, Bodl. 4.
Μάριον] ἧς ἦρχον, Bodl. 4.
πολέμου] κατ' ὀργὴν, V.
τυγχάνων] τυγχάνειν, Bodl. 4.
P. 310. νες] ἔτι ὄντι, Bodl. 4.
ρομένοις] χειροτονεῖν τοὺς, Bodl. 4.
κείμενα] ἀνελάμβανεν δὲ, Bodl. 4.
P. 311. μηχανὰς] ἀποβαλλόμενος, διὰ χειρὸς, V.
πεμφθεὶς] καθίστατο, V.
ταύτης] καταγνωμένων, V.
P. 312. τος] πελάγια, Bodl. 4.
διεκράτησεν] διεκαρτέρησεν, Bodl. 4.
Ἐνδόντος] deeſt φερόμενος, Bodl. 4.
τὴν] ἐκπεπλευκότες, V. [Bodl. 4.
μακάρων] ὄλβιοι χρώμεναι . . . . ἀπαντῶντα ἐστι,
ἔχοντος] ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, V.
ἐκπεσόντες] προσαπολείπουσι, V.
λάτης] deeſt νοτεραῖς, Bodl. 4.
P. 313. φύρων] Ἄσκαλιν, Bodl. 4.
Μαυρουσίων] καὶ τῶν, V.
βόντες] διαμαρτεῖν, Bodl. 4.
μαχεσάμενος] κυκλωσάμενος, Bodl. 4.
Ib. Πακιανὸν, & infra. Bodl. 4.
το' καὶ] Ἀσιγγίλῃ, & infra Ἀσιγγύνη ἐστι, Bodl. 4.
P. 314. τι στρατ.] δῆτα καὶ, Bodl. 4.
τοὺς μόνῳ] συγγνωμένων Σερτωρίῳ καὶ ἐγκωμιαζόντων, Bodl. 4.
ται ἐστι] γοῦν ὁ, Bodl. 4.
σει ἐστι] ἐνασκεῖν, Bodl. 4.
μὲν] εὐθυμίαν, V.
P. 315. οὐκ ἂν] καὶ τύχη, V. Ib. κατ' ἐναντίον. V.
Οὐ] τὸ ἐνεστὴν, Bodl. 4.
κοον] κατατιθεμένων, V.
λησιν] τοιοῦτο, V.
P. 316. δηλοῦν] ὅτι ἐστι ἐνάλωτον . . . . deeſt εἶναι, Bodl. 4.
πειθομένους] πειθομένοις, A.
τετρακισ.] τέτρασι, V. τοῖς, Bodl. 4.
τῶν Μελ.] Δείδιον ἐστι, A.
Βαιτικῆς] τὴν Βαιτικὴν, Bodl. 4.
P. 317. καταγων.] Τωράνιον, A.
σαιτο] καταπολεμεῖν. V. πολεμεῖν, Bodl. 4.
Ib. τύχης, V.
ρικῆς] ὁ πολιτικῶν, V. Bodl. 4. Ib. μονίμων. A.
Ib. deeſt ἀγώνων, Bodl. 4.

καὶ δίαιταν] ἄσπορον, V.
τρυφερὰν] δεδωκὼς, Bodl. 4.
ὀλίγοις] deeſt, Bodl. 4.
P. 318. ας] ἐκποδὼν, V.
τηγὸν] ἀναδυόμενος ἐστι καὶ χλευάζων τὴν ἐκείνου πλεονεξίαν, τούτων &c. Bodl. 4.
τους] deeſt αὐτοῖς, Bodl. 4.
πόλιν] ἡμέραις δέοντος, Bodl. 4.
σους] παραδώσουσι, Bodl. 4.
P. 319. ἐστι ὁ] τοῦ Ἀκουϊλλίου. A. τὴν ἐντὸς, Bodl. 4.
τριχιλίους] ἀντανίστησιν, Bodl. 4.
τώριος] συνθήματα, Bodl. 4.
πατέρες] ὁρῶντες κοσμίως, Bodl. 4.
P. 320. αὐτοῦ] deeſt ἐκεῖ, Bodl. 4.
προ] πρὸς ἄλλων, Bodl. 4.
λουν] τοῦ καὶ, Bodl. 4.
P. 321. Σερτώριος] deeſt τι, Bodl. 4.
τοῖς] deeſt βοώντων, Bodl. 4.
θεῖαι] προσέκειτο, Bodl. 4.
τριβέντας] κατηκόους γενέσθαι, Bodl. 4.
ἕτερον] δεύτερον, Bodl. 4.
κον] deſunt ὡς ἀπορρήξων, Bodl. 4.
τοῦ] ἑαυτὸν παραχὼν . . . . ἐν ἀκαρεῖ, Bodl. 4.
P. 322. χον] ὧν πάντων, Bodl. 4.
ναμιν] εὖ μὲν οὖν ποιῶν καὶ συμ. Bodl. 4.
ἑκάστοτε] ἐκάθητό τε, Bodl. 4.
γομένους] ταγὸν, A.
ὥσπερ] χεομένην, Bodl. 4.
κρομένον] deeſt περὶ, Bodl. 4.
λαῖς] ὑπὸ πνεύματος, Bodl. 4.
P. 323. τὸ] ἀπαρκτίων, V.
θῖνα] deeſt εἶναι, Bodl. 4.
ἀπήγαγεν] προσεπίπνει, Bodl. 4.
ἔκοπτον] deeſt διεξήλασαν. Bodl. 4.
νωμα] deſunt a μετέωρον ad καὶ κιν. Bodl. 4.
θύρας] ἅ τε διὰ, Bodl. 4.
ἀναπνοὴν] ἀνεσκότουντο, Bodl. 4.
λη] συμπεφορημένον, Bodl. 4. V.
P. 324. γάρ τι] deeſt τι, Bodl. 4.
τῆς πόλεως] deſunt a Σερτώριον ad ἐκεῖνος. Bodl. 4.
P. 325. προσανίσοιεν] περιπέσοιεν . . . . μάλιστα. V.
θρέπτους] deeſt ἠναγκάζετο, Bodl. 4.
γοῦν] deeſt αὐτοὺς, Bodl. 4.
Ἦττον] ἀήττητον ἂν, Bodl. 4.
γων] Σούκρωνα, A.
Τουττίαν] Δουσίαν, A.
P. 326. τελλον] ἐπαγαγὼν, Bodl. 4.

σιν] ἐμποδὼν, V.
πολλὴν] ὥστε ϗ, Bodl. 4.
σὼν] πολλὰ, Bodl. 4.
P. 327. βαρβάρων] βήρων, V. Ἰβήρων, Bodl. 4.
Ἐν] Σαγουντίνων, Bodl. 4.
P. 328. πρὸς] ὁ δὲ ϗ παρ'. V.
ἠμέλησαν] deeſt αὐτοῦ, Bodl. 4.
P. 329. φων] ἀπαλλάξει, Bodl. 4.
P. 330. ἔπειτα] φίλοις, Bodl. 4.
συστράτηγοι] ἰσότιμοι, V. Bodl. 4.
πρὸς] deſunt περὶ γνώμην, Bodl. 4.
P. 331. μητο] διαπρεσβεύσασθαι, Bodl. 4.
τοῖς] λαμβάνει, Bodl. 4.
P. 332. μὲ εἰπεῖν] deſunt Σερτώριος & καθεζόμενος, Bodl. 4.
μένην] ἐπικειμένων, Bodl. 4.
ναὶ] ϗ πρὸς, V.
P. 333. ἐνήνεγμαι] ἡνίκα, Bodl. 4.
ραχαὶ] ὡς δὲ, Bodl. 4.
Ὁ δ' οὖν] γ' οὖν. V. deeſt οὖν, Bodl. 4.
μειρακίου] πρὸς αὐτὸν, Bodl. 4.
P. 334. σας] ἔπεισεν αὐτὸν, Bodl. 4.
P. 335. ἄρχεσθαι] συνέβαλε, Bodl. 4.
ϗ γινόμ.] ὡς γινόμενος, Bodl. 4.
μονικῶς] πραγμάτων, Bodl. 4.
κατὰ] ϗ πρός τινας, V.

ΕΥΜΕΝΗΣ.

P. 337. γοντες] τραχθῆναι, V.
μὲ] μὲ γδ', Bodl. 4.
χανεν] στρατηγὸν, Bodl. 4.
P. 338. μεως] ἱππαρχίαν, V. A.
μον] ἰδόντες, Bodl. 4
κλέα] μὲ ἀπένειμεν, Bodl. 4.
σεν] πολλάκις δι', Bodl. 4. [ρέθη, V.
P. 339. συγχυθὲν] συλλεχθὲν, Bodl. 4. Ib. ἀνη-
P. 340. τοῦ] ϗ τοῦ, Bodl. 4.
τράπην] ὑπὸ τοῦ, Bodl. 4.
τὸ] διήλλακται, Bodl. 4.
νὴς] φανερῶς, Bodl. 4.
τος] μὴ ſine πως, Bodl. 4.
P. 341. αράθου] ὑποχειρίας, V.
νος] deſunt a μὲ ad Ἀρμενίαν, Bodl. 4.
P. 342. γα] κατεσκεύαζεν, Bodl. 4.
ἐκπλαγῆναι] δὲ φθαρῆναι, Bodl. 4.
εἰς] προσηγγέλλετο μέλλοντας, Bodl. 4.
αὐτοκράτορα] ἔγραψεν, V.
Κρατερὸν] ὁμιλίαν, Bodl. 4.

παρέταττε] παρετάττετο, Bodl. 4.
P. 343. σπαρμένη] περὶ τοῦ, V.
καρπούμενον] ὅσας εἶχε, Bodl. 4.
ϗ συν.] συνάγειν, Bodl. 4.
κἂν] παρουσίαν αὐτοῦ, Bodl. 4.
P. 344. λεμος] Πίγρης, Bodl. 4.
κοτον] ἐδόκει ὁρᾶν, Bodl. 4.
μένου] περὶ γῆς, A.
P. 345. δου] τε αὐτοὺς, V.
τὰ] ὁρμήσας, Bodl. 4.
τοῖς] συντάξεως, Bodl. 4.
P. 346. συνήρχετο] deeſt πάλαι, Bodl. 4.
συμπεσόντων] ἀπεδράξαντο, Bodl. 4.
θώρακας] deſunt ab ἵππων ad ἀλλήλοις, Bodl. 4.
οὐ θανασ.] περὶ τοῦ, Bodl. 4.
P. 347. ἀπεδάκρ.] ἐπεδάκρυσεν, Bodl. 4.
κης] δράσας, V.
τὰ δὲ] ἔχων, V.
ἀποδώσειν] περὶ αὐτῶν, Bodl. 4.
P. 348. ματος] deeſt λαβὼν, Bodl. 4.
γραμμάτων] διέγραψαν, Bodl. 4.
περινυκτ.] περινυκτερεύειν. V. Ib. λαβόντες, Bodl. 4.
P. 349. σιν] τι μέγεθος . . . . . ὑπαρχόντων, Bodl. 4.
ὥσπερ] Ὀρκιλίοις, Bodl. 4.
δὲ πέμπει] τοῦ ἀπὸ, Bodl. 4.
P. 350. χωρῆσαι] ϗ πεδεινῶν, Bodl. 4.
των] ἀκατάληπτος, Bodl. 4.
το ϗ] ἐκείνως γε, Bodl. 4.
στρατιωτῶν] φειδόμενος, V.
Νῶρα] ἐν μέρεσι, Bodl. 4.
πάντας] δὲ ἐλθὼν, Bodl. 4.
Pag. 351. τίγονος] πολεμίας, Bodl. 4.
λεμεῖ] ὅμηρον, Bodl. 4.
ρίον] deſunt ab ἀλλήλους ad κεχρημένοι, Bodl. 4.
νημα] τῶν πολεμίων, V.
ἄφθονον] περὶ τοῦ, Bodl. 4.
P. 352. νον τοῦ] μαραινομένων, A.
νος] περιπεσεῖ, Bodl. 4.
χρήσασθαι] χρῆσθαι, V.
οἱ δὲ] ἐνηλλάττοντο, V.
P. 353. Ὀλυμπ.] ἐννοήσειν, V.
P. 354. ἀλλὰ] ὀρθοὺς, V.
ἐφαίνοντο] ἐκεῖνον, V.
Pag. 356. τοντα] Πατισίγρην, V.
Pag. 358. τοῦ πυρῶν] ἱππατρείας, V. f. ἱππατρείαις· ἱππασείαις, A.
P. 359. τῇ γνώμῃ] νικήσας, A.
P. 360. τοῦ τόπου] βαρύτερον, V.

P. 361. τί μοι] πράξας, V.
P. 362. τ̃ οἱ] κάμνοντες, V.
μετ'] γινομένῳ, A.
P. 363. σφάττουσιν] τοῖς τέκνοις, V.
P. 365. οὖν] μαχομένοις, V.
ἀπραγμόνως] ἑκουσίως, V.

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ.

PAG. 367. προδοῦς] Λαμπιδοῦς, V.
φασὶν] προσειρῆσθαι, V.
P. 368. Ἐν] συστρεφομένων, V.
τ̃] ἐκδηλοτέραν, V.
αὐτὸς] πλαστὸν μήτε μιμητόν τινα μιμήσασθαι, V.
ὄψει] παρεῖχεν, V.
γινάσει] γινώσει, V.
P. 369. δὲ] γινομένων, V.
Μὴ] ἀντ' ἄρτι παιδός, A.
P. 370. δαι] Λεωτυχίδαν, & infra V.
νου καὶ] τῇ κληρονομίᾳ, V. A.
ὁ Ξεν.] ὅτι πάντα τῇ πατρίδι, V. A.
λειτο] τοιοῦτο τὸ ἐκ, V. τοιοῦτον ἦν, A.
ταύτην] βασιλεύουσιν, V.
P. 371. παύσεσθαι] πάντως, A.
μονίας] ἐμβαλὼν vel ἐμβάλλων, V.
P. 372. σαν] ἀνθέγκλων, V.
τοῦ] ἀπήγγελλον, V.
σίλαον] προπολεμῆσαι, V.
P. 373. διαπεπρ.] ἅμα πεπρᾶχθαι, V.
μὸς] διετάραξεν, V. f. δ' ἐτάραξεν. διετάραξεν. A.
τιμήσειν] ἀπάθειαν τ̃ τότε στρατ. V.
P. 374. πις] στρατηγίας, V.
Ἐπεὶ] εἰς τ̃ Ἔφ. V.
καὶ βαρεῖα] ἐπὶ τὰς θύρας, V.
καὶ πάντων] αὐτὸν ἐκεῖνον, V.
ἁπάντων] ἐνδοξότερος, V.
μνημονεύοντες] μνημονεύουσιν, V.
καὶ δημ.] βραχύτητα, V.
P. 375. νομένων] αἰσθανόμενος, V.
ἔτι] ἀποδείκνυσι κρεωδάτην, V.
την] νῦν μετ̀ δή, V.
πρὸς] σοφῶς, A.
τά σοι] καὶ βέλτιον, V. μᾶλλον, A. Ib. πράξειν. A.
ποντον] Σπιθριδάτην, A.
P. 376. ἡ φιλότ.] πολιτικαῖς, V.
σπουδὰς] Ἑλληνίδας, V.
ἄσμενος] στρατηγίας, V.
P. 377. νῦν οὖν] καὶ νῦν γ' οὖν, V.
πόμενον] ἐπεὶ ὥσπερ, V.

P. 378. ἐναντίοις] ἐπήγαγε, V.
ἀνεῖλον] ὑπῆρξεν, V.
κοινὸν] ἐτιμωρήσατο, V.
P. 379. Αὐτὸς] Φαρναβάζῳ, V.
χώραν] συνήθροισε, V.
ἄλλοτε] μεθιδρυόμενος, V.
P. 380. ὡς] ἀσπασόμενος, A.
ἔφη] ἐκεῖνο, A.
περὶ] ἄδιον ἂν μάχ. V.
γε μὴν] πάλιν παραγινομένου καὶ αὖ, V.
P. 381. ὁ δὲ] ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων τε, V.
καὶ συμ.] ἢ δοῦλος, V.
P. 382. ἀδελφῶν] τ̃ οἰκείων, A.
ρα] Νικίαν, A.
P. 383. ἐρόμενον] μεταστραφεῖεν, A.
πεν] φιλεῖν τουτὶ μετ̀ οὖν, V.
τοῦ καὶ] εὐτελείας, τ̃ εὐγενείας, V.
Ἄρης] Τύραννον, V.
P. 384. ἤδη] διοικισαμένης, V.
κορώνειαν] κατανήλωσαν, V.
λιστα] δὴ τ̃ Δημ. vel Εὐρασιστράτου.
μένοι] Τραχαλεῖς, V.
P. 387. σι, καὶ] μόρας, A.
θαλάττης] νικῶσι, V.
P. 388. Ἀγησίλ.] πιέζεσθε, V.
P. 389. τ̃] συγκειμένους, V.
οὐδὲν] Κανάσθραν, V.
Pag. 390. γραφε] Δικαίαρχος, V.
λάου] Εὐπώλιαν, καὶ Προαύγαν, V.
καθίσασαν] καθίσαν, καθεῖσαν, V.
καὶ λόγον] ἐν βιβλίῳ, V.
P. 391. ἀποδημ.] ἔνοχλον, V.
αὐτὸς] μικρὰ τέχνη, V.
P. 392. συμπαρὸν] συμπαρῆν, V. A.
Μενεκράτους] ἀπεγνωσμένοις θεραπεύμασι, V.
κλήθη] καὶ δὴ καὶ, V.
P. 393. Διατρίβ.] Κόρινθον, V. ib. ἡρῷον, V.
θε] ἀφίλους, V.
λαβὼν] διαζεύξεις, V.
Ἀχαιοῖς] στρατιᾷ, V.
P. 394. τοὺς] διαγγελλομένης, V.
ἐπολιόρκουν] ἐπόρθουν, V.
λακωνίζειν] τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις, V.
P. 395. Ἦν] ἢ μετ̀ οὖν, V.
P. 396. ἠλευθέρουν] ἠλευθέρωσαν, V.
λάῳ] θεραπαίναις, V.
κατέλαβε] προσμίζειν τῷ Πελοπίδᾳ, V.
P. 397. δὲ] κατηγορίας, V.
Pag. 399. ρυτε] πρῶτον, V.

ρυτίε] ἐφεξῆς, V.
τὸ ὑγιὲς] γλυκέως, V.
P. 400. λȣ] λειποθυμία, V.
ἔδη] καὶ τὸ περὶ τέτρας, V.
νος] τοὺς Ἕλληνας, V.
P. 401. λαὸς] ἀφιᾶσιν, V.
νης] προσειπεῖν, V.
ποιȣ̃ντας] ἐκπαθῶσαι, V.
Ib. διαλ.] ἀμφιβολίας. ἔτυχε δὲ καὶ κατ'. V.
τῶν] γεγονότων, V.
P. 402. λιπαρῶ] καὶ ἤθȣς, V.
P. 403. δαιμόνιον] καὶ τὴν ἀρετὴν, V.
P. 404. ἦν] δεομένη, V.
τοῖς] πολεμίοις, V.
μάχων] καὶ φίλοι, V.
ὄχλȣ] καὶ καταβαίνειν εἰς τὴν, V.
P. 405. πολλάκις] ὑπὸ τύχην, V.
ὑπεκθέσθαι] ὑπεκπέμψαι, V.
P. 406. τιατῶν] τῶν συντεταγμένων, V.
P. 407. δεδογμένα] προσηλυθέως, V.
ναμιν] πλάσματος, V. A.
πάντα] περὶ πάντα, V.
ταγμένῳ] προσαγαγόντες, V.
νὸς] ἡγεῖται, V.
P. 408. τότε] ἀπαγγελθείσης, V.
χάων] συνοικιζομένων, V.
P. 409. ἔργῳ] ἔργοις, V.
ξας] Εὐώνȣ, V.
P. 410. μίοις] ἐναντίοις.
λεμίοις] καινὸν καὶ, V.
Ἀντικράτȣς] ἠγάπησε καὶ ὑπερεθαύμασε, V.
P. 411. οἱ περὶ] τοὺς οἴκȣ, V.
ψευδῶς] ἁπλῶς, V.
ἀναβάλλων] διαβάλλων, V.
γȣ̃] καὶ γὰρ ὑπὲρ, V.
μάτων] ἀνεδείξαντο, V.
περιβλεπτον] ὑπὲρ τὸ τοῦ. V.
P. 412. καὶ διοκ.] θεραπεύσοντος, A.
δὲ καὶ] πρεσβιαζομένων, V.
ἐκέλευσε] στεφανώσαι, V.
P. 413. πῶν] ἄνδρας εἰς Σπάρτην,
P. 414. πάτητον] ἀνιȣ̃σι, V.
P. 415. μείνας] εἰς τὴν Αἴγ. V.
P. 416. ῥαδίως] τοὺς ἄνδρας, V.
ρας] περιέχȣσαν, V.
ἔρημον] θνήσκει, V.
διήκοντα] ἐνιαυτȣ̃ς, V.
P. 417. τα πλέον] πλέω, V.

ΠΟΜΠΗΙΟΣ.

PAG. 419. θανότης] ὡς μηδενὸς πρότερον, A.
τῶ] ἐν ἀκμῇ, A.
P. 420. καὶ λιτότ.] τοιȣ̃τον, V.
P. 422. προϊτδίοντες] ἀγελάζεται, V.
τȣ̃τȣ] ὡς γὰρ, V.
τατος] δ' ȣ̃ν, V.
P. 423. πατρόθεν] πανταχόθεν, V.
Οὐϊνδίȣ] Οὐϊδίȣ, Οὐηδίȣ, V. & infra.
P. 424. ὄντας] Οὐετιδίȣς, V.
μίων] ἀντεξέπτευσαν, V.
P. 425. στρατιὰν] τὴν δύναμιν, V.
P. 426. ρον] δόξα, V.
P. 427. λυτηρίῳ] Σύλλα φρονεῖν, V. A.
νόμῳ] νομίμῳ, V.
P. 428. πραγ.] Ῥωμαῖον, A.
σαρος] ἀπαθῶς, V.
Ib. χρηστῶς, V.
λεῖν] Ὄπιος, V.
γον] τὸ αἴτιον, V.
P. 429. πάλαι] Ἰταλίαν, A.
μένος] Μέμμιον, A.
χόντι] Ἰτυίκην, V.
ὡς] θησαυρὸν, V.
P. 430. θεὶς] βραδύτερον, V.
ἐλήφθησαν] ἰάρφθαν, V. Ἰάρβαν, A.
τὴν δὲ] Ἰέμψα, A.
P. 431. θηρία] τόλμης καὶ τύχης, V.
περιμένειν] διαδεξάμενον, V.
εἶπεν] εἰπὼν, V.
P. 432. λυθέρον] καταλειφθέντας, V.
ἤτησε] σφόδρα, V.
πάνυ] θρίαμβον, V.
P. 433. γινομένης] ἐξακȣ́σας, V.
ἀλλὰ] μᾶλλον τὸν θρίαμβον, V.
Ib. ἢ κολακεύειν, V.
P. 434. ἀνταγων.] παρεσκεύακας, κατεσκεύακας, V.
P. 435. περὶ δȣ̃ς] αὐτῆς, V.
πολίχν.] ὅπως, V.
P. 436. ναὶ τὸ] ἐφώρασε, V.
τηγῶν] Μετέλλῳ δὲ Πίῳ, A.
τοντος] νομίμων, V. μονίμων, A.
P. 438. ταχθεὶς] ἱππόθη, A.
τιμῇ] τῇ τιμῇ, V.

P. 439. ἢ τ] τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν, V.
ἐπεχείρησεν] ἀλλὰ τ, V.
P. 440. τας] ὅτι Κράσσος, V.
τοῦ ἀνδρὸς] ϛρατεύματος, V.
P. 441. τοῖς] τὸ ὑπόλοιπον, V.
ἢ τῇ] καὶ τὸ τ βουλῆς, V.
Ψηφισθέντος] σὺν αὐτῷ, V.
ὅτι] πλουσιώτατος εἰπεῖν, V.
οὐκ] ἐθάῤῥησεν, V.
P. 442. δήμῳ] τ ϛρατηγίαν, V.
Ῥωμαίων] ϛρατεύσωσι, V.
ἀγορὰν] καταριθμησαμένων, V.
P. 443. θῶν] φανῆναι, A.
κρὸν] πρυσήει, V.
μου] ἀνθρώποις, V.
δοξίαν] ἀσύμμετρος, V.
P. 444. ἔρημος] ἐφείλκετο, V.
τὴν τὸ] πίελουσι, V.
σιν] τὸ κακουργεῖν, V.
P. 445. ἐπὶ] Λακινίῳ, A.
Ib. τελευτάς, A.
μα] Ῥωμαίους, V.
ταπεινοῦς] καλτικίοις, καλικίοις, V.
Ἐπενείματο] κάτω θάλασσαν, A.
P. 447. ναντα] καὶ κραυγεῖν, V.
ρᾶς] τοῦ ἀέρος καὶ κλόνον, V. κενὸν πολὺ ἴσως κλόνον, V. κενὸν πολὺ, A.
P. 448. νον] ἡμέραις, V.
P. 449. Ἐπεὶ] ἤδη καὶ, V.
φυγον] ἑαυτοὺς, V.
P. 451. δημάρχων] Μανίλιος, A.
μόνων] ἐφικνεῖσθαι, V. A.
P. 453. ζον] ἀλλὰ καὶ τὴν, V.
P. 455. λέγεται] ὁρᾶν, V.
P. 456. τὸς] προσπεριοῦσαι, V.
βασιλέως] ὁ ἑώρα, V.
P. 457. τῶν] ἀφηρῆσθε, A.
P. 458. κίας] βασιλεύσειν, A.
αὐτῶν] μαχικὰ, V.
καθηκούσης] τετρακισχιλίων, V.
μένος] Ἀράξην, A.
P. 459. ἐγγὺς] μεταβολὴν, V.
P. 461. ἢ εὐθὺς] περὶ πότον, V. A.
ἢ Πομπ.] καὶ τὸ φρούριον, A.
τα] χρυσῷ, V.
P. 462. εἶναι] μισοῦντες, V.
τελεσμένων] πάντα, V.
P. 463. Διὸ] διὸ τούτῳ μὲν, A.
ἐπίστησε] φυλακὰς, V.
P. 464. πεῖαν] γίνεσθαι, V.
P. 465. τρον] ἐκείνοις.
ϛρατὸν] ῥᾷον εἰόμενος, A.
P. 467. κοσίων] τ ἢ, V.
παιδὶ] ὁ Φαρν. V.
τύπον] ἐν Ῥόδῳ, V.
P. 468. ῥαννυμαι] ἀποκρούει, V.
σκιάζον] ἡ κακία, V.
τὴν] μένειν ὁ Πομπ. V.
οὐθ'] οὐθ' ἕτερον, V.
P. 470. ταχισχίλιαι] ἐπεκτήσατο, V.
P. 471. ἀληθεία] ὤνητο, ὤνοιτο, V.
Πομπηΐου] σύγκλησις, V.
μᾶλλον] κολούουσα, A.
P. 473. οἰκίας] προσεκβαίνων, V.
βοηθεῖν] τ Πομπ. V.
προσαγορ.] συμφωνήσαντος, V.
P. 474. τοῦ ἢ] κατὰ κεφαλῆς, A.
διελεασθεὶς] εἰς πάντα, A.
Ib. ἀντίπραξις, V.
ἢ εἰς] Γαμίνιον, V.
ὡς οὐκ] ἔφη ὅτι, V.
P. 475. Καίσαρος] αὐτῷ, V.
P. 476. δόκει] σκεψαμένη, V.
P. 477. ραις] διετέλοι, V.
P. 478. ἄλλον] τοσούτων, V.
λους] καὶ Κράσσῳ ἢ, V.
πηΐῳ] ἐκείνους, V.
πέδων] βεβαιῶσαι, V.
ὑπατείαν] ᾧ καὶ, A.
P. 479. ρὰν] ἐνόπλους, V. A.
τειναν] ἀπέκτειναν μετὰ τ πρ. A.
Συρίαν] διδόντος, V.
P. 480. ἔτυχε] καθειμένην τὴν τίβενναν, V.
P. 481. Πάρθοις] καὶ οὗτος κώλυμα, A.
Ib. ὧν μέγα, A.
P. 485. ὑπατείας] ἐφ' ᾧ. A.
P. 487. ἄρχειν] ὅσους ἀμφ. V.
P. 488. λᾶς] ἀνθέων, V.
βουλὴν] ἥξιου, V.
P. 489. οἱ Καίσ.] θάτερον, A.
χαι] πόλλου, V.
ἑτοίμους] ἢ καὶ τοὺς, V.
P. 490. πῆϊε] καὶ συνεβ. V.
Ib. πέμπειν, V.
τὴν] ἀνακαλούμενον, V. A.
σθενὲς] τοῖς ἄρχουσι, V.
P. 491. περὶ] δεινοληψίαν, V.
ὅλην] διετάφρευσε, V.

P. 492 των] ἔργα, V.
P. 493. πεζὸν] θέοντος τοῦ ἵππου, V. A.
μης] καὶ Λαβιηνὸς ἀπολιπὼν, A.
P. 494. λῶν] Βρεντήσιον, V.
εἰς] Νώρικον, V.
P. 495. χην] διὰ Θαμανῶν, V.
P. 496. ὀρᾶν] ὁρᾶν, V.
P. 497. Δομίτιος] βάρβαρος, βάρβος, V.
ζομένων] τούτῳ τῷ ἔτει, V.
ἐκείνου] ἡ χιλίας, A.
P. 498. δῆμον] ἱερὸν Ἀφρ. V. A.
τὰ μὲν] ἀπέθεραπεν, V.
ἅμαδ'] σκόπους. V. πρὸς σκοποῦσαν, A.
P. 499. στος] καθίσαντο, V.
δραμόντας] ἐκδραμόντων, V.
P. 500. προβολῆ] ἀραρότας, V.
κράτιστον] ἣν δ' ἔτι, A.
P. 502. τῶν ἱππέων] ὕλαμους, V.
P. 503. Ζεὺς] Φόβος, V.
P. 504. μὴ] ἐν μεγέθει, V.
γνώσκων] ἀπεκαλεῖτο, V.
P. 505. μενον] Δικόταρον, V.
Ib. προσδυσηλαμβάνουσιν, A.
ρα] τὴν Κορνηλίαν, V.
P. 506. ἂν] παρθενικὸν, V.
P. 507. ἑαυτὸν] τῷ πεζῷ, V.
αὐτὴν] οὐδὲν γοῦν, V.
P. 508. ἐπὶ] περιέπεμπε, V. A.
ὄντι] φύξιμος, V. A.
πόντας] ἀντίποδα, V.
μαιῷ] τὰ δεύτερα νέμοντα, A.
σαι] ἀπέστρεψε, V.
P. 509. τα] Φωτεῖνος, A.
Ib. δυνατωτάτην, A.
P. 510. προεμβῆναι] Σκύθην, Σκύλην. V.
Ὅστις] ἐκπορεύεται, V.
P. 511. τῶν] θαῤῥεῖν ἤρχετο, A.
διελαύνει] πρῶτος, V.
κατὰ] μέχρι, V.
P. 514. δεύτερον] τεθνηκότα, V.
σῳ] αὐτοῦ, V.
P. 515. σεν] Εὐρυτίωνι, V. οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυτιωνίδαι, A.
Ib. παρέσχεν, A.
τρεσάντων] ἴαμα μετὰ, A.
P. 516. πράγμασι] ἀρετὴ, A.
P. 517. τοῦ, τὰς] ἐρήμους ἔφυγε, V.

Notæ & Emendationes

Gul. Xylandri, Hermanni Cruſerii, Henr. Stephani, &c. in Plutarchi Vitas; quibus & Editoris nonnullæ poſthumæ, & Moſis Duſoul non paucæ admiſcentur.

PAG. 5. lin. 1. ἐν Δ.] Lege cum Mur. Annot. ὁ ἐν Δ. *M. D.*

Ib. l. 6. ἐπὶ τῷ π.] Recte A. & Mureti Annotat. ἔθει τῷ π.

Ib. l. 8. ἀντίπαλον αὐτοὶ] Lege ΑΥΤΟΙΣ: ut p. 7. l. 9. εἰς ἀντίπαλον ΑΥΤΟΙΣ.

Ib. l.ult. Ἀριστόκλειτος] Pauſanias conſtanter Ἀριστόκριτον Lyſandri patrem nominat. *Xyl.*

Ex Anthologia etiam duo loca profert Palmerius, in quibus *Ariſtocritus* dicitur.

P. 7. l. 17. τὰ φορτικὰ] V. A. & M. τὰ φορτηγά. ut 504, 12. quod melius. Φορτικὰ eſt a Stephano, pro mendoſo φορτηκά.

Ib. l. 18. τοῖς μὲν ἐμπόροις] Iidem recte ταῖς μὲν ἐμπορίαις.

P. 11. l. 10. καταγελασθεὶς] Ed. Fl. καὶ καταγελασθείς. & quidem copula deeſſe videtur.

P. 12. l. 4. Ἀράκῳ τινὶ] Sic vocat & Xenophon. Male Diodorus Siculus *Aratum* habet.

P. 13. l. 8. ὥς φασι] Lege ΦΗΣΙ: præceſſit enim, μνημονεύεται ὑπὸ Ἀνδροκλείδου λόγος.

P. 14. l. 5. ἐπιδεῖξαι] Sic, præeuntibus V. A. & M. locum refinge, ἐπίδειξε τῷ πεζῷ παρόντι τὴν τοῦ ναυτικοῦ ῥώμην, ὡς πλέων ἢ βούλοιτο καὶ κρατῶν θαλάττης. Fl. etiam habet πλέων, non πλέον.

Ib. l. 6. Ἀθηναίους διώκοντας] Ita ſupplet Dacerius ex G. Ἀθηναίους αἰθόμενος διώκοντας.

P. 15. l. 8. εἰ μὴ δύο] M. ἢ δύο.

Ib. l. 9. ἐγίνοντο τοσαῦτα] Forte ΤΑ ΑΥΤΑ.

P. 16. l. 10. μετὰ προθυμίας καὶ ῥώμης] Malim ῥύμης. Vide Not. Vol. II. 156.

Ib. l. 15. Κ. τὸ πρῶτον] V. A. & M. melius πρῶτος. *M. D.*

P. 17. l. 1. Κόνων ὀκτὼ ναυσὶν] Ita in Alcib. etiam. Diod. Sic. autem, Cononem cum X. navibus evaſiſſe tradit.

Ib. l. 9. ἐλαχίστῳ φόνῳ] Viderunt Interpp. legendum eſſe πόνῳ: quod firmat Dacerius ex G. Illud φόνῳ non verum eſſet, cum plurimos in prælio cecidiſſe conſtet.

Ib. l. 15. Διοσκόρους ἐπὶ τ.] Ut conſtent verba (inquit Cl. Hemſterhuſius in notis ad Luciani Dial. p. 80.) & omnia rite cohæreant, vel poſt ἑκατέρωθεν addendum reor, εἶδον, vel ultima ſic refingenda: ὡς ἄστρα τοῖς οἴαξιν ἐπιλάμψαι ἔλεγον. Prius tamen facilitate ſua magis arridet. Mihi quidem neutrum videtur ne-

neceſſarium, nec quicquam in ſententia vitioſum aut impeditum: modo obſerves, id in priore parte Διοσκόρους vocari, quod poſtea tanquam ἐξηγητικῶς vocatur ἄςρα. Quod ſi quicquam immutandum ſit, delerem ἄςρα, ut a ſciolo margini adſcriptum, quo explicaret Διοσκόρους.

P. 17. l. ult. λέγεται δ᾽ Ἀναξ. . .] Conſtans apud Veteres fama erat, prædictos ab Anaxagora ejuſmodi lapidum de cœlo in terram caſus. Vide Diog. Laert. II. 10. & Menagii Notas. Sed multa ſunt hoc in loco obſcura. In Op. Mor. 1636. tradit noſter, Anaxagoram putaſſe, lapides e terra in cœlum a vertigine ſublatos in aſtra mutari. Hic, quomodo rurſus decidant interdum. Aliquando, inquiebat, uno abrupto, diſſilient quæ nunc illic arcte ſibi invicem adhærent. Ea enim eſt vocis vis ἐνδεδεμένων, quam adhibet in Op. Mor. 774. ita enim in MSS. legitur, non ἐνδεδυμένων.

P. 18. l. 2. πέφηνε] A. M. & G. πέφυκε. quod ſecuti ſunt Interpp. ſed non ſatis commode enarrarunt. Vertendum enim erat, *aptum natum eſt*, non ſimpliciter *natum*. Vi enim illa factum eſt ut cum cæteris frigidis & gravibus corporibus, de quibus mox noſter, non ſint excreta.

Ib. l. 4. σφιγγόμενον] Malim cum V. A. & M. σφιγγόμενα. *M. D.*

Ib. l. 7. ἐπινέμησις] A. & M. melius ἐπινεμήσεις. *M. D.*

Ib. l. 10. ἐ περὶ] Amplector quod exhibent A. & M. ἐκ ἀεὶ περὶς.

Ib. l. 13. Δάμαχος.] De Damacho nihil mihi aliunde conſtat. Suſpicor eſſe eum Daimachum (Δαΐμαχον) cujus Indica Athen. citat L. IX. Sed & ſupra in comp. Solonis & Poplic. Daimachus quidam Platæenſis citatur. *Xyl.*

Daimachum etiam ſcribi vult Voſſius. Vide & Menag. ad Diog. Laert. I. 30.

P. 20. l. 10. ὁ Κωμικὸς Θ.] Vide omnino Mureti Var. Lect. VII. 17. ubi ex Theodori Metochitæ libro, *Theopompi hiſtorici* hac ipſa de re ſermonem refert; ad quem hic alludi mihi certum videtur, corruptamque proinde vocem ὁ κωμικὸς, legendumque ὁ ἹΣΤΟΡΙΚΟΣ. *M. D.*

Ib. l. ult. Σαμίους. . . .] Cave credas eas res geſtas eo ordine, quo eas ponit hoc loco Plutarchus: nam Sami obſidio & expugnatio multo poſterior fuit longorum murorum everſione, ut videre eſt apud Xenoph. Hellen. II. *Palmerius.*

P. 21. l. 18. οἰκεῖόν τι κατῆνι] MS. Fl. & M. ὁκοῖόν τι. H. Stephanus, κατῆνον etiam reperiri ſcriptum ait. Cl. Editor ſuſpicabatur legendum ὉΚΟΙΟΝ τι ΚΑΤΗΝΟ, pro κατ᾽ ἐκεῖνο, ut ſignificetur, *quicquid de iſta re ſtatuatur.* Ego ὉΚΟΙΟΝΤΙ ΚΑΙ ΤΗΝΕΙ legendum cenſeo, vel potius ΚΑΤΗΝΕΙ, ut καὶ & τηνεὶ in unum coaleſcant. Dorice enim τηνεὶ eſt *illic. M. D.*

Ib. l. 19. Ἄλκωνος] Cæteri omnes, & noſter ipſe (206, 3..) *Agnonis* filium faciunt Theramenem. ἍΓΝΩΝΟΣ itaque & hic ſcribendum. quod Palmerium non fugerat. Et ita haberi in G. teſtis eſt Dacerius. Recte etiam in M. eſt.

Ib. l. 20. Κλεομένους] Forſan Κλεομήδους. Cleomedes enim quidam in XXX. Tyrannis recenſetur a Xenophonte, p. Ed. St. 270, 32.

Ibidem ἘΡΩΤΩΜΕΝΟΝ, cum M. legendum eſt, pro ἐρωτωμένου quod in imprr. eſt. *M. D.*

P. 22. l. 16. ἧς. . .] Verſ. 167.

P. 23. l. 3. ὡς. . .] Vid. Xen. Ed. St. 270, 21.

Ib. l. 7. το συμπ. ὁ Ξεν.] Vide Xen. Sympoſ. (509, 16.) *M. D.*

Ib. l. 13. ἐπὶ Θ. ἐξέπλευσε] Hoc loco inſerenda fuit hiſtoria de Thaſo a Lyſandro capta, & de Thaſiorum Atticiſſantium

ſantium laniena, quam narrat Polyænus I. 4. De ea ſiluit Plutarchus, vel favore in Lyſandri famam, vel oblivione, non enim ignorantia. *Palm.*

Xenophon, non in Thraciam inde, ſed πρὸς Σάμον, profectum eſſe ait. p. 270, 33.

P. 24. l. 19. τοσοῦτον] V. A. & M. τοσούτων. recte.

P. 25. l. 3. οὐκ ἀφ.] οὐχ οὕτως ἀφ. melius in A. & M.

Ib. l. 11. ἐντάσεις] Legendum cum G. ἐνστάσεις. *Dacerius.*

P. 26. l. 1. Ἀλεξανδρίδης] Hanc ſcripturam ſequitur Voſſius. In V. & M. Ἀναξανδρίδης ſcribitur.

Ib. l. 6. πρῶτον] V. A. & M. rectius πρώτῳ: & mox, ante βωμοὺς, ἐκείνῳ.

Ib. l. 12. πολιτῶν] A. M. & G. ποιητῶν. quod rectius; quanquam Chœrilus hic πολίτης dici vere potuerit.

P. 27. l. 4. ἐπαχθὲς] V. & M. ἐπαχθής: quod melius puto. Sed nondum ſincerus hic locus mihi videtur. *M. D.*

Ib. l. 17. Ἀρχισ.] Lege Ἀρχέστρατον, ut in Alcib. ſcribitur & in M.

P. 28. l. 13. ἐπὶ τῇ σκ.] Pro ἐπὶ neceſſario legendum ἘΣΤΙ quod ſententia requirit; neque præpoſitione opus eſt.

P. 29. l. 15. οὐκ ... μόνον] Senarius eſt, quem ex Euripidis Palamede tranſcriptum ſuſpicatur Xylander.

Ego μόνος lego. *M. D.*

P. 29. l. 19. αὐτὸν] Lege ΑΥΤΩ,. Sic enim ſatius eſt quam ſi *ipſum* Deum ei adſtitiſſe dicat Plutarchus. Et ita M.

Ib. ib. Ἄφυγ.] Haud dubie legendum eſt ἈΦΥΤΑΙΩΝ. quod ex Pauſania & Stephano noſtro deprehendi, tametſi apud utrumque mendum eſt. Ille in Lacon. apud quem, pro Ἄφυτιν τὴν ἐν τῇ Π. Ἄφυτιν ΤΗΝ legendum eſt. quod ex Strabonis Epitoma apparet.... Stephanus autem v. Ἄφυτις: ubi mendoſe antea legebatur μαντεῖον Ἀπόλλωνος, cum Ἄμμωνος ex Pauſania legendum ſit, qui obſervat, Aphytæos Ammonis ſtudio non cedere Ammoniis Africanis. *Xyl.*

Hunc errorem viderunt & Palmerius & Bochartus. Et Ἀφυταίων eſt in M. & l. ult. Ἀφυταίους.

P. 30. l. 12. Φυλῆς] Quid in mentem venerit Xylandro cur Pylam neſcio quam hic nobis pro Phyla obtruderet, non ſatis poſſum mirari. Certe quem ipſe teſtem adducit Xen. (Hell. II.) Phylam ſæpius inculcat; Pylam caſtellum, quod equidem ſciam, nuſquam illic nominat. *M. D.*

P. 31. l. 3. ἑτέρων] Forſan ἙΤΑΙΡΩΝ, quorum ſodalitia ab eo ſedulo erant opprimendis plebeiis inſtituta. Vid. p. præc. l. 9.

Ib. l. 13. ἐφεστώτων] Xylander de mendo jam monuerat. V. & M. recte Ἀφεστώτων habent.

P. 32. l. 3. περί τε] Non τε legendum, ſed ΓΕ. nihil enim additur. In permultis locis ita errari, obſervavit jam pridem H. Steph.

Ib. l. 4. αὐτοῦ νεαν.] Lege, cum M. αὐτοῦ ΤΟΥ ν.

Ib. l. 11. Φράζεο...] Oraculum hoc habemus iterum in Ageſ. (369..) & in Op. Mor. 710. Pro μόχθοι in Ageſ. eſt νοῦσοι. Extat & apud Pauſ. III. (Ed. Sylb. 89.) ubi, pro φθισίμβροτον, recte habet (ut metri ratio requirit) φθερσίβροτον. *Xyl.*

De σέθεν aliquid habebat Xyl. ſed vide Not. ad 369.. ubi Σ'ΑΝΤ'. pro eo legendum patebit. *M. D.*

Ib. l. pen. αὐτὸς ἐξώρμα] Frigidum hoc. Lege ΑΥΤΟΝ. &, ſi lubet, conſule Luciani Solœciſtam. M. agnoſcunt etiam αὐτόν.

P. 34. l. 14. Ἦ καλῶς] Aliis verbis hæc apud Xenoph. (Ed. St. 291, 23.) & apud ipſum noſtrum in Ageſ. (375.) narrantur

rantur

rantur. Pro καλῶς, ille ἀεὶ habet. rurſus σαφῶς. De munere autem κρεωδαίτου, vide quid tradiderit noſter in Op. Mor. 1143. & ſeq.

Ib. l. 17. λέλεκται μᾶλλον] Laconica ſane, ſed ſubobſcura oratio. Xen. εἰκότα addit. & mox, τάδε ἕν μοι ἐκ τοῦ λοιποῦ χάρισαι.

Pag. 35. l. 1. Μιθριδάτην] Non ita Xenoph. (qui hæc omnia L. III. narrat.) ſed *Spithridaten* vocat. etiam initio L. IV. Quin ſic etiam eſt in vita Ageſ. apud noſtrum. (375, 16.) *Xyl.*

Ib. l. 2. στρατείαν] Lege στρατιάν. Eadem opera emenda & in Sylla 69, ult. & 74, 8.

Ib. l. 5. ἄλλην] M. ὅλην. quod, ſi per Codd. liceat, & ego malim.

Ib. l. 11. Εὐρυτιωντίδαι] Varie ſcribitur hoc nomen. In Lycurgo (I. 87, 3.) Εὐρυτιωνίδας habes. & in Agide (IV. 296, 5.) In compar. vero Ageſilai (III. 515, 11.) loco quidem corrupto, ſed ita corrupto ut facile videas Εὐρυτιωντίδαι, uti & hic & 43, 2. ſcriptum fuiſſe. Ita Plutarchi codices. At Lambinus, Εὐρυποντίδαι legendum eſſe ex Pauſania ſtrenue contendit, in Notis ad Corn. Nep. Ageſil. N° 6. p. 160. quas vide; & adde quæ a Sylburgio annotantur ad Pauſaniam p. Ed. Wech. 83. *M. D.*

Ib. l. 15. ὑπ' αὐτοῦ] M. ὑφ' αὐτοῦ. Recte.

P. 36. l. 10. Φερεκλέους] Diod. Sic. (244.) Φερεκράτους.

Ib. l. 12. Λίβας] V. A. & M. Λιβύας. Recte. Vide Diod. Sic. ib.

Ib. l. 15. Σκαιωρίαν] Scribendum ΣΚΕΥΩΡΙΑΝ, ut V. 187, ult. & in Var. Lect. IV. 253, 17. *M. D.*

P. 37. l. 3. συνέφαινεν] Viderunt Interpp. & H. Steph. legendum eſſe συνύφαινεν, quo ſatis ducebat verbum præcedens προσεπεξυφαίνετο. Solus tamen V. God. veriſſimæ ſcripturæ teſtis affertur. Sed ſi diligenter inſpiciantur, non dubito plures auctoritatem ejus confirmaturos. M. etiam agnoſcunt. Verum neſcio an ſemper ex MSS. quæ profert depromat illic Muretus.

Ib. l. 6. ἀντικομίσαντες] Ferri hæc vox non poteſt. Aut ἄρτι κομίσαντες, quod Cl. Editori placebat, legendum eſt; aut ἀνακομίσαντες. *M. D.*

Ib. l. 8. τούτοις] Immo vero ΤΟΥΤΟΥΣ. nam τούτοις ad quod referatur nihil habet. Et ita M.

Ib. l. 15. πλάσαι] Forſan a Plutarcho ΠΑΣΑΙ ſcriptum fuerat. certe non πλάσαι. ſi enim hoc voluiſſet, dici debuit τὸ πᾶν ἐπλάσατο, vel ſimile quid. M. τὰς ἄλλας ἔπλασαν. *M. D.*

P. 38. l. 5. Ἀμφίθεον] Xenoph. hunc non habet, ſed cum Androclida Iſmeniam & Galaxidorum. Pauſanias præter Androclidam & Iſmeniam, Ἀμφίθεμιν nominat. *Xyl.*

Ib. l. pen. ὁμοίως] G. & M. ὁμοίας, uti Stephanus volebat: quod probo, quamvis ὁμοίως etiam cum Dativo ſæpe conſtruatur. *M. D.*

P. 39. l. 4. ἐπ' αὐτὸν] In quem? Lege ἐπ' ΑΥΤΟΥΣ, Phocenſes nempe. Et ſic G. & M.

Ib. l. 7. ἀπέστειλεν] Quis? Lege ἀπέστειλαν, cum M. & mox, cum G. παρελθὼν, pro vulgato παρελθών.

Ib. l. pen. Κισοῦσαν] Vide an non recte conjecerit Dacerius, qui Τιλφοῦσαν ex Pauſania (307, 31.) hic reponit. Τὸ Τιλφώσσιον noſter infra habet 74, 16. *M. D.*

P. 40. l. 5. οἱ δ'....] Vide Palmerii ad hunc locum Notam, contra Ariſtidem decus hoc ad Athenienſes ſuos trahentem. *M. D.*

P. 42. l. 2. Νεόχωρος] Hinc emendandus locus corruptiſſimus in Op. Mor. (726, 8.) & pro ὑφ' ὧν ὁ χῶρος Ἁλιάρτου, legendum, ὑπὸ Νεοχώρου Ἁλιαρτίου. *M. D.*

P. 42.

P. 42. l. 7. λύκου] A. & M. λύκους.

Ib. l. 8. & 10. Ὀρχαλίδου] Op. Mor. 726, 5. Ἀρχελίδου ſcribitur. Utrum utro rectius ſit, N. L.

Ib. l. 19. ψέγειν.... ἐπαινεῖν.] Hanc ſcripturam ſi ſequaris, ſenſus eſt quem Latina verſio exprimit; vituperare homines quam commendare promptius. Sed qui Theopompi ſtylum acrem norunt, haud facile in animum inducent, non eſſe eum hic à Plutarcho notatum. Notabitur autem ſi, pro ψέγειν & ἐπαινεῖν, legas ΨΕΓΕΙ & ἘΠΑΙΝΕΙ. *M. D.*

S Y L L A.

P. 44. l. pen... οὐκ ἔςι τῶν βίον.... ἐτίθετο] Hunc locum in Imprr. peſſime habentem, ſic ſanitati reſtituunt V. A. & M. οὐκ ἘΤΙ τῶν ΒΙΩΝ.... ἘΤΙΘΕΝΤΟ. Si quis de τῶν βίων ſcrupulum injiciat, vide Noſtrum ſic adhibentem (54, 14.) τῶν διαφέροντα τοῖς ΒΙΟΙΣ καὶ τοῖς ἤθεσι δι' ἀλλήλων. & l. 18. τρόποις ἄλλοις καὶ ΒΙΟΙΣ ἄνθρωποι χρώμενοι.

P. 46. l. 1. πρὸς τὸ ἀ.] Lege cum A. & M. πρὸς τῷ καταισχύνειν τὸ ἀ. Quod & V. agnoſcit, niſi quod ibi, pro τῷ, mendoſe legitur τό.

Ib. l. 9. συνήντησεν] Corrupta haud dubie vox. A. & M. συνήνεκεν. quod & ipſum corruptum. Legendum eſt ΣΥΝΕΝΕΙΚΕΝ, vel ΣΥΝΗΝΕΓΚΕΝ, aptiſſimo ſenſu. Nam rei familiaris, quam tenuem fuiſſe audiviſti, haud parva acceſſio fuit, mulieris, de qua ſermo eſt, hæreditas. *M. D.*

Ib. l. pen. δῶρα καὶ] Adde, poſt δῶρα, ΤΕ. quam copulam oratio deſiderat. *M. D.*

P. 47. l. 6. ὑπ' ἀμφοτέρων] Abeſt ὑπ' in M. Et ſane aut expungas, cum G. neceſſe eſt, aut ἅμα vel ſimile quid pro eo reponas.

Ib. l. 17. ἔλαττον αὐτοῦ φθονεῖσθαι] Emendationem Petavii plauſu maximo admittendam cenſeo, jubentis ἘΛΑΤΤΟΝΑ ΤΟΥ φθονεῖσθαι ſcribere. Extat ea in Not. ad Themiſt. Or. XXI. p. 526. Vide in Pompeio quid ſit μεῖζον φθόνου, (446, 14.) & in Arato, πολιτικοῦ φθόνου μείζων, (V. 325. ult.) *Ed. & M. D.*

P. 48. l. 9. φησὶν αὐτὸν] Doctiſſ. Editor conjiciebat αὑτὸν legi debere. Ego vero ἈΥΤΟΣ neceſſario requiri puto; cum nihil ſit aliud ad quod φησὶν illud referri poſſit. Sylla enim ipſe haud dubie intelligitur id in Commentariis annotaſſe. Quod ni ita foret, non φησὶν dixiſſet, ſed φασὶν, alio prorſus ſenſu, quem ſecutus eſt Latinus Interpres. *M. D.*

P. 49. l. 15. τῷ πρώτῳ] V. & M. τὸ optime.

P. 50. l. 10. Καπιτωλίου] V. & M. rectius Καπιτωλίῳ, ut Stephanus volebat.

Ib. l. 11. αὐτοῖς] Mutandum omnino; legendumque ἈΥΤΑΣ, cum G. vel αὐτὰς cum V. *M.D.*

P. 51. l. 4 ςρατείας οὐδὲν] Exciderunt hinc verba aliquot, quæ in hunc modum ex Var. L. & M. inſerenda ſunt. ςρατείας εὖ κεχωρηκέναι δοκούσης. Ἀλλὰ ταύτης γε ςρατείας οὐδέν.

P. 52. l. 2. ςηρίσαι] Scribe cum M. ςηρίξαι: & uſum hunc vocis diligenter obſervato.

Ib. l. ult. ἰάμβῳ] V. A. G. & M. rectius ἰάμβοις.

P. 53. l. 8. ὁ Τίτος] Livius. Incidit hoc in L. LXXVII. qui interiit. *Xyl.*

P. 54. l. 1. ἐπιλιπεῖς] Rectius fortaſſe ſcriberetur ἐπιλοιπεῖς, quod dictum ſit pro ἐπίλοιπους. *H. Steph.*

Ib. l. 13. αὐτῷ] Quid hoc deſignet ego certe neſcio. Forſan αὐτοῖς legendum eſt, ut ad Vates referatur. Niſi forſan ἐν τῷ αἰῶνι ſcriptum fuerit. In G. non extare αὐτῷ teſtis eſt Dacerius. *M. D.*

P. 54. l. ult. προσαγ.] Sequendus omnino hic V. qui προσαγορεύσεσι habet.

P. 55. l. 9. τέττιγα....] Sic ex MSS. Codd. refingendus hic locus eſt. καθάπερ ςρυθὸν, τὺς δὲ χωρίτας ἀρυραίυς καθάπερ τέττιγας. Ἀρυραίυς etiam agnoſcit G. In M. prave ſcriptum eſt ἀκυραίυς. Si Var. L. conſuluiſſet Dacerius, doctas ſuas de cicadis obſervationes hic non deprompſiſſet. Modeſtior Xylander, ſibi non liquere profeſſus eſt.

Ib. l. 10. δὴ] Immo δημαρχῦντα, ut eſt in Var. L. G. & M.

Ib. l. 19. ὕτως] Non dubito ſcriptum fuiſſe hic a Plutarcho ΟΥΤΟΣ. Mores enim & ingenium viri, non rationem immittendi a Mario initam, deſcripſit.
M. D.

Ib. l. 19. συντάξας] Tueri conatur hanc ſcripturam Dacerius, & ad Grammaticorum ὀξύμωρον confugit. Ego, cum Interprete Latino, ΣΥΝΤΑΡΑΞΑΣ legendum exiſtimo; ut 444, 4. Vol. II. ubi vide Notam.

Pag. 56. l. 5. ἐπάρχοντα ποιήσας] Pro ποιήσας, non A. tantum, ſed & M. παύσας habent: quæ vera ſcriptura eſt, ſi nullum in ἐπάρχοντα mendum latet. Xyl. ἀπάρχοντα legere ſe & vertere profitetur.

P. 57. l. 2. παρ' ἑαυτῦ] Reponendum cenſeo, παρ' ἑαυτῷ. *H. Steph.*

Ib. l. 12. Πικίνας] Locum hunc Nolam inter & Romam fuiſſe oportet. Quia autem nulla ejus apud Auctores mentio eſt, corruptam eſſe vocem pronuntiat Lubinus, & ΠΙΚΤΑΣ reponit, ibi XXV. ab urbe lapide ſitas; quarum Strabo meminiſſe ab eo traditur L. V. & Anton. Itiner. *Dacer.*

Ib. l. 20. τειχῶν] Verior ſcriptura eſt quam exhibent A. & M. ςεγῶν.

P. 58. l. 4. ὡς γε] Mutandum videtur in ὅς γε. *H. Steph.*

Ib. l. pen. μὲν γε] Scribe potius μὲν ΓΑΡ. Confirmat enim exemplo id quod aſſeruerat.

P. 60. l. 1. τὴν ..... ἀοίκητον] ἈΟΙΚΗΤΩΝ, cum A. & M. legendum eſt. τὰ ἀοίκητα hic dixit ut in Lucullo (186. antep.) ἈΟΙΚΗΤΟΥΣ ἐρημίας.

Ib. l. 8. Βρέττιος] Appian. 323. Βρύττιος habet; & ſic Interpp. Vide & l. 17.

P. 61. l. 7. διακόπτεσθαι] V. A. & M. διὰ τὸ κόπτεσθαι. Recte, niſi ſervata vulgari ſcriptura, malis τῷ præmittere. Certe διακόπτειν elegantius hic adhiberi mihi videtur quam ſimplex κόπτειν. *M. D.*

Ib. l. 13. ὅτι.... β. εἴη] Scribendum videtur βέλτιον ΕΙΗ. *H. Steph.*

P. 62. l. 2. τε] Et hic ΓΕ reponendum videtur.

Ib. l. 5. μέντοι τὸ Φ.] Recte V. A. & M. μὲν Τίτον Φ.

Ib. l. 14. καὶ ἀρετῇ] Legendum puto, βίᾳ τὸ πλεῖον ΜΑΛΛΟΝ Ἢ ἀρετῇ, aut certe ἘΟΥΚ ἀρετῇ. *H. Steph.*

M. ὐκ ἀρετῇ.

Ib. l. pen. ἀνέδωκεν εἰς ἀρχὰς, ἐπὶ τὸ] M. ἔδωκεν ἀρχὰς, ἐπὶ τῷ. V. ἀνέδωκεν, & τῷ. Ego ex V. ἀνέδωκεν, quia hac in phraſi Plutarcho familiaris eſt vox, cætera Mureti amplector.

P. 63. l. 10. πόλιν ... ἐπιτιθέμενος] Qui fit ut verbum hoc cum accuſativo hic ita jungatur? Ego cum a recepta conſtructione abhorreat, aut τῇ πόλει, quod nimis a Codd. ſcriptura recedit, aut ἘΠΙΣΚΗΠΤΟΜΕΝΟΣ, quo ſenſu in Theſeo νόσος ἘΠΕΣΚΗΨΕ ſcripſit noſter, ſcribendum cenſeo. *M. D.*

P. 64. l. 10. M. Τήϊον] Forſan Ἀτήϊον. In Craſſo (269, 10.) memoratur Ateius Trib. pl. & Op. Mor. 493, 8. ſunt qui itidem, pro Teio, Ateium legere jubeant.

P. 65. l. 11. πολλῶν] M. διὰ ante πολλῶν inſerunt. V. πολλὰ habet; quod ego verum puto.

P. 68.

P. 68. l. 10. πόλεμον] Interpres *belli deſiderium*, quaſi πόθον legi volens. A. autem & M. λόγον, quod præſtat.

Ib. l. 15. ἐκςρατοπεδεῦσαι] Rectius videtur quod exhibent M. ἐνςρατοπεδεῦσαι.

P. 69. l. 12. τέλος οἷον] Recte A. & M. οἷον τέλος.

Ib. 69. l. 13. ὀμφῆς] Vide an non potius μορφῆς ſcribendum ſit. De *ſpecie* enim, ut Sueton. loquitur (Jul. 77.) ſtatim ſermo eſt. Forſan etiam ὄψεως, ut in Cim. 108, 1.

P. 70. l. 3. ῥεῦμα τοῦ Μωρίου] Si nomen Fluminis intelligas, aut hic aut infra (73, 16.) depravatum illud nomen eſt. Illic enim Μόλου ῥεῖθρον vocatur.

Ib. l. 15. Γαβ.] Aut τοῦ ὁ Γαβ. ſcribendum eſt, aut de hoc loco idem quod & de aliis quibuſdam dixi antea, eſt dicendum. *H. Steph.*

Ib. l. 18. Γάλλος] *Galbam* Guarinus poſuit, ſequutus ut opinor Appianum, nam in ejus Mithrid. ita legitur. Ac rurſus infra, de prælio cum Teleſino, ubi legitur Βάλβος, idem Interpres *Galbam* poſuit. Mox Ἐρίκιον eſt; puto Ἔρκιον, ut ſupra, quem *Hircium* verti. Deplorandum eſt, nomina propria ita depravata eſſe: quæ unde emendemus, præter leves conjecturas, nihil ſuppeditat. *Xyl.*

V. A. G. & M. Γάλβας vel Γάλβα habent. *M. D.*

P. 71. l. 4. τὸ...Ἐρίκιον] Illud τὸ abundat, aut ſuo loco ſaltem motum videtur. Ego ſub eo latere Ἵρτιον puto, quod A. & M. pro Ἐρίκιον exhibent; locumque ita refingendum. Ἵρτιον τῶν X. ἄρχοντα παρὰ ΤΟΥΣ. *M. D.*

Ib. l. 16. ῥώμην] Ed. Fl. G. & M. ῥύμην. quod probo. ſic erratur & 83, 5.

P. 72. l. 5. πολεμίων] Melius πόλεων in A. & M.

Ib. l. ult. ἐπὶ τοὺς] Delendum illud ἐπὶ, ut ab Interpp. recte factum eſt.

P. 75. l. 6. λίμνας...ὑλώδεις] Mutandam cenſeo poſteriorem vocem, ἙΛΩΔΕΙΣ que legendum. Paulo poſt enim leges (lin. 10.) foſſas a Sylla ductas, ut τοὺς πολεμίους ὤσειεν εἰς τὰ ἝΛΗ. Poſt pugnam vero, κατέπλησαν ἀποθνήσκοντες αἵματος τὰ ἝΛΗ, (76, 9.); & (77, 14.) κρυφεὶς... ἐν τοῖς Ὀρχομενίων ἝΛΕΣΙΝ. In Cimone autem, (125, 7.) εἰς τόπους ἙΛΩΔΕΙΣ καὶ διαβρόχους. & in Lucullo (166, 16.) ἐν χωρίοις ἙΛΩΔΕΣΙ. Peccatum eſt iterum in hac voce in eodem Luc. 183, 19.

Ib. l. 15. διὰ τῶν φονώντων] Annon potius φευγόντων?

Ib. l. 17. μεμνημένοι] M. uti & A. μέμνησθε melius.

P. 76. l. 7. τοὺς πολλοὺς] Quod ſequitur, ὡς ἐπὶ μάχην, ſatis indicat acie dimicaturos prodire. Unde patet legendum eſſe, τοὺς ΠΟΛΕΜΙΟΥΣ. *M. D.*

Ib. l. 16. ὀλίγου χρόνου] Pag. 163. antep. ὀλίγῳ χρόνῳ. quod & hic a prima manu fuiſſe non dubito. Alibi plenius effert; ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ. 121, pen.

Ib. l. ult. Δηλιακὸς ἐμπ.] Δηλιακὸς ab Inſula Delo potiſſimum derivari, Stephanus ait. Videant lectores attenti an a Delio potius Bœotiæ oppido originem trahat. *Xyl.*

P. 78. l. 6. οὐχὶ] Videtur deeſſe vocula ὩΣ ante illud οὐχί.

Pag. 79. l. pen. ἠπόρηκας] Non narrantis Plutarchi, ſed Syllæ jam hæc vox eſt. Fit hoc aliquando admodum eleganter. Sed an hic a Plutarcho factum ſit, addubito. H. Stephanus prudenter monuit ἠπόρηκεν legi poſſe. *M. D.*

P. 80. l. 17. πολιορκία] Si nullum in hac voce mendum latet, eodem vexationis ſenſu πολιορκίαν adhibet, quo verbum πολιορκέω in Ageſilao (394, 7.) ubi ait ἐπολιόρκει τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς. Ubi tamen vide notam. Sed quid opus eſt ut ad ſenſum adeo inſolitum decurramus,

mus, cum in vicinia ſit vox πολυωρία, rei de qua agitur aptiſſima? Tenebantur hoſpites, ut mox audies, excipere Romanos milites, non ſumptu tantum maximo, ſed & honore, obſervantia, cultuque plane regio. Ea miniſteria hæc vox apte exprimit, recteque jam dicetur Sylla, domos privatas exhauſiſſe, ὕβρει καὶ ΠΟΛΥΩΡΙΑ, τῶν ἐπισταθμευόντων. Inſolentiam, crudelitatem, Faſtum, Lautitiaſque horum hominum, experti norunt Galli Reformati noſtri, qui ſub Ludovico XIV. milites, Draconum nomine inſignitos, hoſpitio Syllanum in morem excipere, donec ſacris Romanis nomen darent, cogebantur. Si tamen diſplicet inſolentior vox πολυωρία, aliam ſuppeditabo a noſtro ea ipſa de re adhibitam in Sertor. (310, 15.); nempe, ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ. Sic enim ibi loquitur de Iberia a Romanis vexata, παραλαβὼν δὲ ἔθνη... ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἑκάστοτε στρατηγῶν, πρὸς ὅλην κακῶς διακείμενα τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμβανεν. & mox, μάλιστα δὲ τῶν ἘΠΙΣΤΑΘΜΙΩΝ ἀπαλλάξας ἠγαπήθη. Vides, quod hic *Militum*, id illic *Ducum* inſolentiæ & avaritiæ tribui; eademque de re eadem a Plutarcho adhibita eſſe verba, non a vero abhorrere. Adde & 332, 17. ταῖς ΠΛΕΟΝΕΞΙΑΙΣ καὶ ὑπερηφανίαις τῶν ἐπισκήνων. *M. D.*

P. 81. l. 5. Τυρ. τὸν γρ. ἐνσκευάσασθαι τὰ πολλὰ] De Tyrannione hoc Suidas nonnulla habet. Strabo a ſe auditum ait (p. Ed. Par. 548. B.); & quid ad hos Ariſtotelis libros emaculandos contulerit, rite intellectus docet (p. 609. C.) Ibi enim cum fatum ſcriptorum illorum narraſſet, & quomodo ab imperitis Apelliconis librariis emiſſa eſſent; addit; paulo melius jam, editis Libris illis, Peripateticos philoſophari cœpiſſe; non tamen ſatis ex Philoſophi illius ſententia, propter mendorum quibus ſcatebant multitudinem; Romamque permultum ad id contuliſſe, quia eo a Sylla ſtatim deportatos, Τυραννίων ὁ γραμματικὸς διεχειρίσατο (vel, ut in MSS. quibuſdam legitur, ἘΝΕΧΕΙΡΙΣΑΤΟ) ΦΙΛΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ὬΝ, θεραπεύσας τὸν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης. Imperitis enim uſi librariis Bibliopolæ, negligenteſque cum exemplari deſcripta comparare, corruptiores, ut fit ubique gentium, edebant, vendebantque. Hæc fere Strabo. quorum ne verbum quidem ullum ad magiſtri olim ſui contumeliam vergere mihi videtur. At Plutarchus, inquies, *ſuffuratum eſſe* hos Ariſtotelis Libros ait. Ita ſane Interpres & Latinus & Gallicus palam, & Anglicus obſcurius. Verum non ita Plutarchus ipſe, ni vehementer fallor; ſuſpicor enim ab eo ſcriptum fuiſſe, non ἐνσκευάσασθαι, ut noſtri codices habent, ſed ἐνδιασκευάσασθαι, vel ἘΠΙΔΙΑΣΚΕΥΑΣΑΣΘΑΙ, quod Galenus ſic enarrat (Ed. Baſ. T. V. p. 38, 44.) ἘΠΙΔΙΑΣΚΕΥΑΣΑΣΘΑΙ λέγεται βιβλίον, ἐπὶ τῷ προτέρῳ γεγραμμένῳ τὸ δεύτερον γραφὲν, ὅταν τὴν ὑπόθεσιν ἔχον τὴν αὐτὴν, καὶ τὰς πλείστας τῶν ῥήσεων τὰς αὐτὰς, τινὰ μὲν ἀφῃρημένα τῶν ἐκ τοῦ προτέρου συγγράμματος ἔχει, τινὰ δὲ προσκείμενα, τινὰ δὲ ὑπηλλαγμένα. Utitur etiam noſter voce συσκευάζεσθαι in eam rem: ut IV. 123. 11. Et 299. 8. Tyrannionis autem, præter Strabonem, cujus teſtimonium audiviſti, meminit & Cicero, ſed ut ſtrenui Grammatici, cujus opera, non in diſponendis ſolum libris, ſed & explicandis, utebatur; (Vide Epiſt. ad Att. II. 6. IV. 4. & 6.) neuter ut furis inſignis, qualem Interpretes noſtri faciunt. Bonis itaque jam avibus, Tyrannio vindicatus, non Fur, ſed φιλαριστοτέλης & Emendator inſignis Operum Ariſtotelis audiat, per quem integritati, quam proxime fieri potuit, reſtituta ea ſunt. *M. D.*

P. 81.

P. 81. l. 10. τ.... κληρονόμον] Hunc locum in Impreſſis fœde depravatum, ſic reſtituunt M. διὰ ΤΟ ΤΗΝ Ν. τοῦ Σ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ. Quæ ita etiam in A. ſcripta fuiſſe veroſimile eſt, cum κληρονομίαν habeat, à qua voce priora illa pendent. Vide ipſum Theophraſti teſtamentum apud Diog. Laert. in quo Libros omnes ſuos Neleo legat.

Ib. l. 13. Ἄδιψον] Αἰδηψὸν legere jubet Xylander, & ſuas ad Stephanum Notas adire. Aquarum illic calidarum meminit Strabo L. I. (60. B.) & IX. (425. C.) Meminit & Ariſtot. Meteorol. II. 8. monente Palmerio, qui etiam addit, fontem aquæ gelidæ habuiſſe quæ ægris opitulabatur, ut ait Athen. III. 1. & videre jubet ipſum Plut. Lib. de fraterno amore.

Ib. l. 19. Ἀλαίας] Palmerius, in ſuis ad Strabonem obſervationibus (p. 405.) nomen hujus urbis invenit ſub corrupta voce latens. Ex certa ejuſdem emendatione, patet hic ἍΛΑΣ, & ſupra bis Ἁ-ΛΑΙΩΝ, & infra ἉΛΑΙΟΙ legendum eſſe.

Ib. l. pen. ἀπαραιτήτων] Immo vero, ut recte viderunt Interpp. ΠΑΡΑΙΤΗΤΩΝ.

P. 82. l. ant. Ἥφαιον ὄρος] Bochartus, de An. S. S. II. 46. ΤΙΦΑΤΟΝ ὄ. legere jubet. *M. D.*

P. 83. l. 7. φησὶ] Melius huic loco convenit φασὶ, quod præfert A. tum quia mox φησὶ de ipſo Sylla dicitur; tum quod hoc ab ipſo Imperatore ſcriptum maculam militibus inuſſiſſet nullo tempore eluendam. Idem & H. Stephano jam placuerat.

Ib. l. 8. συμβῶναι] V. A. & M. συμμεῖναι, appoſite & vere.

P. 84. l. 4. ἥττετο δυνάμει....] Locus haud dubie corruptus. Salvinius, teſte Dacerio, emendare conatur, unica voce mutata, ἥττητο ſcilicet pro ἥττετο. Ego quid vis potius, quam illam vocem, ſollicitandum reor. Excidiſſe puto voces aliquot, quas abſque Codicum ope haud facile eſt vere reſtituere.

Ib. l. 12. ἀσπασάμενοι] Non V. tantum & A. verba quædam, quæ hic exciderant ſupplent. Sed M. & G. totum locum ſic edunt. Οἱ μὲν ἠσπάσαντο τοὺς τοῦ Σκιπίωνος, οἱ δὲ ἀντασπασάμενοι. quam veram eſſe ſcripturam ſatis per ſe patet.

P. 85. l. ult. δὲ] Malim ΔΗ.

P. 87. l. 19. φησὶ] Lege omnino ΦΑΣΙ.

P. 88. l. 5. Ὀφέλλαν] Cruſerius, in Epitome Livii *Aſellam* legi ait. Extat id quidem in Ed. Gryphii A. 1542. ſed in omnibus recentioribus *Lucretius Ofella* legitur. *M. D.*

P. 92. l. 5. Μάγνε] Recte A. & M. Μανίε. Mendoſam eſſe vulgatam viderat jam H. Steph.

P. 95. l. 3. ὑπ' ἀλλήλες] Melius V. ἐπ' ἀλλήλες. quod voluit & codex ex quo M. ἐπ' ἀλλήλοις hauſerunt.

P. 96. l. 1.. τῶν δὲ ὑστέρων....] In his non comparet Speuſippus, quem in ſuo codice Diogenes Laertius invenerat; cum ſic in ejus vita ſcribat. Πλούταρχος δέ φησιν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ καὶ Σύλλα, φθεῖρσιν ἐκζέσαι αὐτόν. Memoria hoc in loco, ut & in multis aliis, lapſum Diogenem affirmat Menagius. Nihil ſimile, inquit, in vita Lyſandri. Recte: nihil in Lyſandri quidem vita, o bone. At in Libro quo vitas Lyſandri & Syllæ contexuerat, locus extat; nempe hic quem præ manibus habemus; in quo de Speuſippo ut morbo pediculari conſumpto aliquid fuiſſe potuit. Melius monet vir doctus, verba illa φθεῖρσιν ἐκζέσαι αὐτὸν, apud Suidam (v. ἔκζεσις) ex illo Diogenis loco allegari; quod Kuſterum fugit. Alibi (ad Platonis vitam) locum ex Photii Bibl. huc facientem deſcribit. Ibi enim tres viri memorantur qui hocce morbo perierunt; Acaſtus, Pherecydes, & Sylla.

Ib. l. 2. Φερεκ.] Vide Diog. Laert. qui ſu-

ſupremam ipſius ea ipſa de re epiſtolam poſteris ſervavit. Fugit hic Plutarchi locus Menagium. De Calliſthene vide IV. 76, 10. *M. D.*

Ib. l. 17. Δικαιαρχία] De hac urbe, quam Romani Puteolos vocant, vide Strab. L. V. p. 245. C. *M. D.*

Ib. l. ult. τὸ ἀπόςημα ῥίψας] Haud facile admiſſuros poſtremam vocem Medicos arbitror. Ego ῬΗΞΑΣ legi debere exiſtimo. Vide Ῥῆξις, in Oeconomia Hippocratis. In noſtro (447, 8.) ῬΗΞΕΙ τȣ̃ ἀέρος. & IV. 346, 19. cum Nota. *M. D.*

P. 99. l. 14. τοσȣ́τοις] Melius in V. & M. τοιȣ́τοις. Quin jam in Fl. Ed. ita recte extabat.

P. 100. l. 13. τί γὰρ] Ineſt huic interrogationi aliquid inconditi. Credo ſcriptum fuiſſe ΚΑΙ, non τί. & mox ȣ̃τω ΚΑΙ ὁ. *M. D.*

Ib. l. ult. τὸ ςρ.] V. A. & M. περιέκοψε τὸ ςρ. recte. De Pompeio enim dici non poteſt, datum ei a Sylla fuiſſe exercitum. Vide p. 423..

P. 101. l. 13. Σαλέςιος] Ubinam?

Ib. l. pen. τιμῆς...] Hæc verba (εἰς ἕνα τ. φ.) jungenda potius ſequentibus.

H. Steph.

P. 102. l. 12. προδεῖσθαι] Lege omnino, cum V. προσδεῖσθαι.

Ib. l. ult. ἀνθρώπων] Et hic cum V. A. & M. legendum eſt ἀνθρώπȣς.

P. 103. l. 2. Κῦρος] Vide Xenoph. 157, 30. Ed. St.

P. 104. l. 6. αὐτὸν.... περιτασσόμενος] Abſurda hæc. αὐτὸς Ed. Fl. V. & M. habent. Sed neque ſic admodum placet. Prorſus delendum cenſeo.

CIMON.

P. 107. l. 18. πολυτρόποις] Legitur etiam φιλανθρώποις. *H. Steph.*

P. 108. l. 3. αἰολίζοντες) ἀσβολ.] Prava hæc diſtinctio in abſurdiſſimam ſententiam Interpretes tranſverſos egit, ut dicerent, Bœotos in Æolorum mores deſciviſſe; cum id palam velit Plutarchus, ἀσβολωμένȣς Æolice (quæ dialectus eis erat materna) dictos Damonis poſteros. Attice enim ἠσβολημένοι dicendi erant. Pone ergo parentheſin ante, non poſt, αἰολίζοντες. Recte intellexit Palmerius, qui inde colligit, non omnes Phocenſes uſos fuiſſe Æolica dialecto. Forte, inquit, & Dorum vicini etiam Dorice loquebantur; fuit enim Dorica τετράπολις vicina Phocidis. *M. D.*

Ib. l. 17. τῶν παραλλήλων βίων] Verba hæc abeſſe poterant, & Scholium ſapiunt. Nec a vero abhorret par hoc vitarum a Plutarcho primum omnium conſcriptum & editum; inſertaque hic deinceps a Librariis hæc verba, quibus totius Operis titulus continetur. Ante Theſei vitam certe hæ ſcriptæ ſunt. Vide enim I. 35, 10. Κίμων... ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνȣ γέγραπται &c. Ante Periclis etiam; vide I. 347, 4. Et a Lucullo, de ſua Patria tam bene merito, orſum eſſe veroſimile videtur, cum nihil aliunde ſit, cur ab alio potius initium feciſſe ſtatuamus. *Ed. & M. D.*

P. 110. l. 9. Σκαπτῆ ὕλη] V. A. & M. Σκαπτησύλη recte. Vide Steph. de Urb.

Ib. l. 12. ἀλλὰ Θ....] Rationem hujus aſſignat Cl. vir Humphr. Prideaux, quod Hegeſipyle poſt Miltiadis mortem alii nupſerit, civi itidem Athenienſi, a quo Olorus Thucydidis pater ortum ducebat. Pro τῶν δήμων, A. & M. τὸ δῆμον habent. Sed vide Notam ad I. 246.

P. 110. l. 17. τȣ̃ πάππω Κ.] Euſtath. ad Il. Z. videtur legiſſe προπάππω: ſed male, ut patet ex Herodoto L. VI. nam Cimonis hujus proavus fuit Steſagoras, avus vero Cimon. *Palmer.*

P. 111. l. 5. πλησιάζειν τῇ ἀδ.] Hæc vera Plutarchi ſententia eſt. Aliam affert

fert l. 15. de qua inter doctos controverſia eſt. *M.D.*

P. 111. l. 8. Πλησιανάκτίῳ] Apud Diogenem Laert. VII. in vita Zenonis legitur, porticum eam antiquitus ΠΕΙΣΙΑΝΑΚΤΙΑΝ appellatam: inde a pictura Polygnoti Ποικίλην dictam fuiſſe. Quod & Suidas & alii habent. Itaque hic in Plutarcho mendum eſt, reponendumque ΠΕΙΣΙΑΝΑΚΤΙΩ, vel, ut Suidas ſcripſit, ΠΕΙΣΙΑΝΑΚΤΕΙΩ.

Ib. l. 14. ἀγοραῖσιν] Mendoſam eſſe hanc vocem obſervavit Xyl. In MS. Medicæo, teſte Dacerio, legitur κόσμησ' ἡμιθέων γραφαῖσιν. metrum poſtulat ἡμιθέων τε γραφαῖς. *M.D.*

Ib. l. 15. φαν. δ. γημαμένην.] Ita Corn. Nepos, qui diſertis verbis affirmat, *habuiſſe in matrimonio germanam ſororem ſuam*; additque, *Athenienſibus licuiſſe eodem patre natas uxores ducere.* Muretus, erraſſe ſibi videri Nepotem cum ſcripſiſſet, Xylander ab eo diſſentiens defendere conatus eſt; cui Muretus reſpondet, Var. Lect. XV. 5. Lambinus in Not. ad Corn. Nep. nodum inexplicabilem eſſe pronuntiat. Cui ſententiæ & ego accedo. Sed videndum quid ea de re proferant Grotius & Puffendorfius ab eruditiſſimo Barbeiraco Gallice, cum notis optimis, editi. *M.D.*

P. 113. l. 5. ἀνῆγε τὰς] H. Steph. ἀνῆγε ΠΡΟΣ τὰς legere jubet. Salvinus ΕΙΣ τάς. Et ita in Numa adhibet noſter. *M.D.*

P. 115. l. 5.] Βάτλω] Alibi notavi hujus viri nomen diverſe proferri apud Auctores. *Palm.*

P. 116. l. 2. Σωχάρης] Lege ΣΟΦΑΝΗΣ, ut apud Herodotum pluries & alios: vir fuit bellica virtute inſignis. *Palm.*

P. 117. l. 11. εἰς τὸ αὐτοῦ] Forſan εἰς ΤΟ ΑΣΤΥ. Vide I. 31. & hoc Vol. 125, 11.

Id. ib. τετρακοσίων] Ὀκτακοσίων a Plutarcho ſcriptum fuiſſe non dubitat Dacerius.

Ib. l. 13. πρώτην δὶς....] Legenda eſt hic Palmerii nota prolixior; quam p. 202. ejus Exercit. invenies. *M.D.*

P. 119. l. 7. ἐφ' ᾧ] M. ἐφ' ὅ. recte. Idem mox δ' inſerit ante Ἀριστοτέλης. quod etiam probo. *M.D.*

Ib. l. 9. Λακιαδῶν] Recte. nam ſupra (110, 11.) οἱ περὶ τὸν Μιλτιάδην, ΛΑΚΙΑΔΑΙ. Quod etiam infra (130, 14.) ἦκεν εἰς τὴν αὐτοῦ φυλὴν τὴν Οἰνηΐδα, dicit, nemini fraudi ut ſit, adſcribam verba Steph. π. π. ΛΑΚΙΑΔΑΙ, δῆμος τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς.

Ib. l. 11. συνήθεις] Pro hac voce Athenæus habet δύο ἢ τρεῖς. p. 533. B.

Ib. l. 15. κωμ.] M. uti & B. ὁ κωμ. recte. mox etiam habent πρόμῳ, quod omnino ſequendum eſt.

P. 120. l. 4. Πλοῦτον...Σκοπάδων] Quinam hi *Scopades* fuerint, enarrat nemo. Suſpicor mendoſam eſſe vocem, legendumque ΣΚΟΠΑΔΟΣ; ut dives ille Theſſalus intelligatur, cujus dictum habes in M. Cat. (II. 351, 5.) quem locum ſi legeris, mecum, credo, ſenties. *M.D.*

Ib. l. 10. πηγαίων καὶ] Excidiſſe hic vocem aliquam ſuſpicor, ad quam illud ὑδάτων πηγαίων referri poſſit, ut πυρὸς ad ἕνωσιν refertur. *M.D.*

P. 122. l. 2. ἐκ τῆς αὐτῆς στρατείας] Corruptum locum hunc cenſeo; ſed qua ratione emendandus ſit, non video. *M.D.*

Ib. l. 9. Ἰονίας] Peccatur in hac voce non infrequenter. ἸΩΝΙΑΣ ſcribendum eſt. Contra quando de mari Ionio ſermo eſt ἸΟΝΙΟΣ ſcribendum: quod non obſervatum eſt V. 95, 12. 127, 18. & 128, 16. forſan & alibi, quod me fugit. ſed ſemel hic obſervaſſe ſatis erit. *M.D.*

P. 123. l. 4. Φερενδάτην] Diod. Sic. (46.) Φερεδάτην vocat.

P. 123. l. 5. περὶ τ Εὐρ.] Vide Diod. Sic. 46.

Ib. l. 11. πεντήκοντα καὶ τρ.] Diod. Sic. ib. CCCLX habet.

Ib. l. pen. ῥώμη] Hic ſane, ſi uſpiam, vox hæc mihi mutanda videtur, ῬΥΜΗ, que legendum; nam mox audies ἔτι θερμοὺς: & res ipſa loquitur. *M. D.*

P. 124. l. 8. τρόπαιον ἐπηγωνίσατο] Quid ſit τρόπαιον ἐπαγωνίζεσθαι, nemo, credo, expediet. Subodorati non ſunt Interpp. mendum in voce τρόπαιον latere poſſe, cum poſt duplicem victoriam audiatur. Ego vero, vel ΤΡΙΤΟΝ, ut ad ἀγώνισμα referatur, legendum, multis de cauſis, contendo; vel, ΤΡΙΤΑΙΟΣ, ut tertio mox poſt victoriam die ſolviſſe intelligatur. Harum emendationum utra verior ſit, rite inſpecti Codd. indicabunt. Mihi prior magis arridet, quamvis a ſcriptura vulgari magis quam altera recedat; quia poſt duo exantlata certamina, magis conſentaneum eſt *tertium* cum ἐπηγωνίσατο nominari. *M. D.*

Ib. l. 9. Ὕδρῳ] Lubinus, quia nullibi ſcriptores *Hydri* hujus meminerunt, Σύρδη legendum putabat, quæ urbs eſt Ciliciæ maritima. Dacerius *Hydruſſam* mallet, neſcio quam ex Cycladibus unam. Polyænus L. I. Cimona πλεῖν ἐπὶ Κύπρε dicit, poſt victoriam illam duplicem, navibus captivis, habituque Medico. *M. D.*

Ib. l. 14. ἵππε μ. δρόμον] Infra explicat, quale ſit ſpatium curſus equi, & interpretatur τριακοσίων σταδίων ὄντα. *Palm.*

P. 125. l. 2. τιμῆσαι] Vide Palmerium Demoſthenis locum cum hoc conciliantem, p. 203. Exercit. *M. D.*

Ib. l. ult. χρυσία] Scribe ΧΡΥΣΕΙΑ, ut ſupra (110, 8.) & ita Fl. Ed. Var. L. & M.

P. 126. l. 2. περιέχον] Ed. Fl. & B. περιαχῶν. Sed cave mutaſſis. Sic enim Græci amant. Sic in Nic. (238, 12.) Σωκράτης, ὅθεν αὐτῷ τῶν γε τοιέτων ΠΡΟΣΗΚΟΝ, ὅμως ἀπώλετο. (& 187, 19.) Sic ΠΡΟΣΤΑΧΘΕΝ, (141, 7.) ἙΤΟΙΜΟΝ, (187, 9.) & ſexcenta talia.

Ib. l. 7. Μακεδόνων] In diverſa hic abeunt Codd. M. Λακεδαιμονίων, quod verum videtur.

P. 129. l. 5. ἰδίων] Vertunt Interpp. quaſi ſcriptum foret εἱλώτ: quæ conjectura mihi non admodum diſplicet. Sequenti enim pag. l. 7. εἵλωτας nominat.

Ib. l. 10. Ἀριστοφ.] Vide Lyſiſtr. verſ. 1140.

P. 130. l. 1. κόψαντος] Legendum videtur κόψαντας, ob infinitivos ſequentes.

Ib. l. 10. μικρᾶς ἕ. προφάσεως] Somniabat ergo Suidas, cum ſcripſit ideo in exilium actum quod ſororem Elpinicen ſtupraſſet. Levi de cauſa, inquit Plutarchus. Sed quis ille prætextus fuerit, non edidit, veram offenſionis cauſam attuliſſe contentus. *M. D.*

P. 131. l. 6. στρατιάν] Mallem στρατείαν. *M. D.*

Ib. l. 10. ἢ δὲ φ.] Nitidior erit oratio ſi pro δὲ legas ΤΕ.

P. 132. l. 8. στρατηγὸς] Sic vertunt Interpp. quaſi legiſſent ΣΤΡΑΤΟΣ, quod & ego in textum recipiendum cenſeo.

Ib. l. 17. τὰς ἐν κύκλῳ πόλεις] Mira phraſis, in bello navali præſertim adhibita. Non dubito ἐν ΚΥΠΡΩ, ſcriptum fuiſſe; cum ante (131, 17.) dixerit, ὡς ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ΚΥΠΡΟΝ αὖθις ἐκστρατευσόμενος: & mox (133, 3.) περὶ ΚΥΠΡΟΝ συνέχων τὸ ναυτικόν. Et ſane ſic Diod. Sic. 73. Cum autem urbes claſſi vicinas innuere vult, παραλίας vocat; ut 139, 2.

P. 133. l. 1. οὐκ ἂν ὑπερβαλόμενος] Fl. Ed. ὑπερβαλλόμενος. Mendoſe utraque. Lege ὙΠΕΡΒΑΛΟΥΜΕΝΟΣ quod ſententia poſcit. *M. D.*

Ib. l. 4. μαντείαν ποιησομένους] Quid hoc monſtri eſt? Scribe audacter, ΠΕΥΣΟ-

ΣΟΜΕΝΟΥΣ. De περὶ τῦ Θεῷ etiam nonnihil ambigo. Sed eſt quo ſe tueatur: nec, niſi Codd. accedat auctoritas, ſollicitabo. Vide V. 22, 7.

LUCULLUS.

P. 136. l. 17. ἐκτεμεῖν] Corrupta haud dubie vox. Dacerius ἐκτελεῖν. Et ſane ſic etiam M. Verum nondum, ut mihi quidem videtur, ſatis commode. Legendum eſt ἘΝΤΕΝΕΙΝ: ut in Solone (175, 3.) γνώμας ἘΝΕΤΕΙΝΕ φιλοσόφυς. ibidem rurſus (l. 6.) τὺς νόμυς ἐπεχείρησεν ἘΝΤΕΙΝΑΣ εἰς ἔπ© ἐξενεγκεῖν. Paulo aliter, ſed quod huc tamen facit, initio Compar. Demoſth. & Cic. (IV. 496, 5.) εἰς τὸ ῥητορικὸν ἘΝΕΤΕΙΝΕ πᾶν ὅσον εἶχεν ἐκ φύσεως. Sic & Strabo L. IX. ἘΝΤΕΙΝΕΙΝ εἰς μέτρον dixit: & Plato in Phædone, περὶ γάρ τοι τῶν ποιημάτων, ὧν πεποίηκας ἘΝΤΕΙΝΑΣ τὺς τῦ Αἰσώπυ λόγυς.

P. 137. l. 18. Πλατωνικῆς φ.] Idem Platonis effatum habetur in Op. Mor. 1395. ubi itidem Cyrenæis dictum id fuiſſe traditur. Diog. Laert. & Ælianus aliud, ſed huic affine, narrant: hic Var. Hiſt. II. 42. ille in V. Plat. L. III. Uterque enim Arcadum ibi meminit, & Thebanorum, non Cyrenæorum, qui leges ſibi ſcripturum cum accerſerent, ille intellecto æquabilem honorum agrorumque partitionem haud admiſſuros, renuit. Poſſunt & illa vera eſſe. Certe apud Plutarchum nullum eſſe in Cyrenæorum voce mendum poteſt. Locus hic autem Plutarchi & Menagium fugit, & Æliani quos videre mihi licuit commentatores.

Adde his, in loco ex Op. Mor. citato legendum videri, non γεγραψάμενον & ἀπολιπεῖν, ſed ΓΡΑΨΟΜΕΝΟΝ & ἈΠΟΠΛΕΙΝ: quod obiter hic monendum duxi. *M. D.*

P. 138. l. 7. Πτολ.] Ptolemæorum homonymia multas peperit in hiſtoria tenebras; ſed is de quo hic ſermo fit, non poteſt alius eſſe, quam is, qui cognomine Auletes dictus fuit, ex temporum ratione. *Palm.*

Regnare cœpit Auletes an. ante C. LXV. ſecundum Chronol. Cl. Prideaux, cum Pompeius jam, fugato in Boſphorum Mithridate, in Syriam profectus eſt. Alexander itaque hic, non Auletes, intelligendus eſt; quem Sylla regem Ægypti eſſe juſſerat, ut ex eadem Hiſtoria patet. an. ante C. LXXX. *M. D.*

Ib. 139. l. 2. ὅσοι] Fuit cum, præeuntibus V. A. & M. ὅσαι adſciſcendum crederem. Sed ita alibi etiam uſurpantem noſtrum comperi. Vide 152. 1.. πεντήρεις τῶν βασιλικῶν ... πλεύσας ... ΤΟΥΤΟΥΣ μὲν εἷλε.

P. 140. l. 10. αὐτῦ M.] M. αὐτῷ τῦ M. quod melius quidem; ſed ἙΑΥΤΩ, pro αὐτῦ, legendum potius videtur. Ut ſibi Mithridatem, ſuis auſpiciis debellandum ſervet.

P. 141. l. 13. κακοδαιμονῦντας] Cogitarat Cl. Editor de κακογνωμονῦντας, ut eſſet quod τῷ ἀγνωμονῆσαι reſponderet. Sed una litterula mutata recte habebit recepta vox. Scribe tantum ΚΑΚΟΔΑΙΜΟΝΩΝΤΑΣ, quod haud dubie *inſanire* ſignificat. *M. D.*

P. 142. l. ult. Κόϊντον] M. Κοΐντιον. Recte: & id voluit A. cum exhibet Κοΐντων.

P. 144. l. 17. Φιμβρίαν] Articulum addunt & M: ΤΟΝ Φ. Et ſic recte jam in Fl. Ed. erat.

P. 145. l. 12. χρυσοφόροις σκ.] Lubens amplector quod M. & A. offerunt χρυσορρόφοις. quod & H. Stephanus volebat. Sic enim uſurpat alicubi Lucianus.

Ib. l. 14. περιρτισάμενος] Quod B. ſuppeditat παραρτυσάμενος, confirmari poteſt ex cognato verbo ἐξαρτύομαι, quo noſter

uti amat cum de Claſſe ſermo eſt. Vide paulo poſt (151, 15. 153, 9.) & IV. 413, 7. quo in loco tamen de Corpore, non de Claſſe dicitur.

P. 146. l. pen. Μαρίου] In vita Sertorii a noſtro hic M. Marius appellatur. Apud Appian. in Mithrid. legitur M. Varius. *Xyl.*

Pag. 148. l. 13. ἄποπτος] Fl. Ed. & B. ὕποπτος. Forſan ἔποπτος legendum eſt; ut ſupra (146, 18.) εἰς ἘΠΟΨΙΝ τῶν πολεμίων. Vide tamen 358, 13. τόπον δὲ ἈΠΟΠΤΟΥ καταφανῆ τοῖς ὁδεύουσι.

Ib. l. 14. παραβεβληκότας] Levi mutatione ſanabitur vulnus huic voci illatum. Si enim ΠΑΡΕΜΒΕΒΛΗΚΟΤΑΣ ſcribatur, recte habebit. Vide IV. 199, 18. *M. D.*

Ib. l. 18. Δημώναξ] Ex J. Floro diſcimus modum, quo Demonax iſte ad obſeſſos per medios hoſtes elapſus eſt, nempe utre vectus: Vide Florum L. III. *Palm.*

P. 149. l. 17. ἀκρίτου πν.] Quid ſi ἀρκτώου legamus, inquit Typographorum decus Stephanus? ἀρκτίου voluit. Sed ſi eo vento opus foret, non opus erat ad vocem inſolitam recurrere, cum ipſe Plutarchus in Sertor. ſuam exhibeat, (322, pen.) ἈΠΟ' ΤΗΣ ἈΡΚΤΟΥ ῥέων ἄνεμος, inquit. Unde & hic ſuſpicarer legendum eſſe, κατιόντος ἈΠ' ἈΡΚΤΟΥ πνεύματος. Sed quid opus eſt ut a ſcriptura recepta recedamus, cum ἄκριτον πνεῦμα aptiſſime denotare poſſit ventum immanem & ita procelloſum ut uno certo nomine deſignari non poſſet? Unde fit ut mox, poſt hanc quaſi velitationem ventorum, uno tandem vincente, addat, εἶτα ΝΟΤΟΣ ἐκραγεὶς &c. *M. D.*

P. 150. l. 3. βοηθήσουσα... δόγματα] Vide annon potius legendum ſit ΒΟΗΘΗΣΑΣΑ, & ΔΕΙΓΜΑΤΑ. Lacera enim veſtis, indicium eſt redeuntis e tanta tempeſtate; & figuræ rei geſtæ, cum litteris, melius quam decreta, conjungentur. Prius horum vidit etiam & obſervavit Dacerius.

Ib. l. 10. εἰς τὴν γαστέρα ἐναλλομένου] Utitur eadem proverbiali formula in Mor. Op. p. 1995, 18. quem locum adire operæ pretium erit.

P. 152, l. 3. πρωρέας] Peſſime vertit Lat. Interp. *Nautas*. Πρωρεὺς enim non eſt *nauta*, ſed *nautarum* ſub gubernatore *præfectus*; inde illud nomen ſortitus quod ejus ſtatio in prora erat, cum Gubernator in puppi & ad clavum ſederet. *Proretam* vocat Plautus Rud. IV. 3. 75. *Si tu proreta iſti navi es, ego gubernator ero.* Vide noſtrum initio Agidis (294, 1.) Ut autem in unaquaque navi Gubernator erat & Proreta, ita in Claſſe, ſub Imperatore, ego & Gubernatorem & Proretam, ut nunc loquimur, *generales*, fuiſſe exiſtimo, quorum ille aciei, ut ita dicam, ſecundæ, hic primæ, dux eſſet. Gubernatoris hoc ſenſu paſſim meminit Plutarchus. (Vide 9, 2. & 234, 7.) Proretæ nullibi, quod quidem obſervarim. Sed hic neceſſario per πρωρέας, *principes* quos in acie vocant, intelligendi videntur; qui ei quem dixi duci parebant. Hæc monere operæ pretium eſſe duxi, quia a nemine memini eſſe obſervata. *M. D.*

P. 154. l. 6. ἄγε] Solus B. ἄγει: recte. Hæc enim in circulis muſſitabant, ut ſatis ex προσάγεται, ἥρηκεν, &c, patet: & ultima hæc ironice admodum proferuntur.

P. 157. l. 4. Δαρδαρίων] In B. recte Δανδαρίων, & mox Δανδάριοι & Δανδάριος. Vide Cellarium.

P. 160. l. 6. Φερνακίαν] Melius in A. & M. Φαρνακίαν. Vide iterum Cellarium.

Ib. l. 19. ὡς ἑκάστη δοκοίη] Legendum ἙΚΑΣΤΗ, ut ad δοκοίη, uti decet, referatur. *M. D.*

P. 162.

P. 162. l. 3. ϗ ὡς... ϗ οἱ... ὁ δ' Α.] Parum concinna hæc. Saltem deleatur alterum ϗ, vel δ', ſi nihil ſubſidii in MSS. inveniri poteſt. *M. D.*

Ib. l. 6. ἐξαιρουμένων] Forſan 'ΕΞΑΙΤΟΥΜΕΝΩΝ.

Ib. l. 7.. ὡς ἐξαιρησόμενος] Forſan ſcripſerat Plutarchus 'ΕΞΑΙΡΗΣΟΜΕΝΟΙΣ: uti ſupra (52, ult.) vidimus in ſimili phraſi, ad milites melius referri, libris addicentibus.

Ib. l. ult. 'Αρίςωνος τ.] Legendum eſt 'ΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ, ut ſupra paſſim in Sylla. Quin hic etiam in A. & M. recte ſcribitur.

Pag. 163. l. 2. οἰκεῖα διαφ.] Videtur hic excidiſſe vox ΚΑΚΑ inter has reponenda.

P. 165. l. 13. Σκλωνῖτας] Scribe ΣΚΗΝΙΤΑΣ. & vide Cell. *M. D.*

Ib. l. 15. ὡς ἂν περὶ αὐτὸν εἶχεν] Pro ἂν, recte legitur ἀεὶ in B. & M. uti ante videram emendandum quam in eos Codd. incidiſſem.

P. 166. l. 4. ἀκέοντι] 'Ακέοντα, quod poſtulabat oratio, in V. & M. legitur.

Ib. l. 16. τότε δὴ] Pro δὴ, lege cum B. & M. δέ.

Ib. l. 17. λ. εἰς τὰ βασίλεια γίν. α.] Non placet illud εἰς τὰ βασίλεια. Niſi forſan loco ſuo mota ſint, & ante ϗ δὴ a Plutarcho ſint ſcripta. *M. D.*

P. 167. l. 19. Σαφὰν ἐκεῖ τι χ.] Illud ἐκεῖ, ni vehementer fallor, appendix eſt vocis Σαφὰν truncatæ. Forſan ΣΑΦΑΝΟΚΕΡΤΑ, vel ΣΩΦΗΝΟΚΕΡΤΑ, pro Σαφὰν ἐκεῖ τι, a Plutarcho ſcriptum fuerat. Certe in Armenia erat regio Σωφηνή. Vide 179, 19. τὸ ΣΩΦΗΝΩΝ ἔθνος, & 171, 3. περῆγε διὰ τ ΣΩΦΗΝΗΣ. *Certa* autem illud, nominibus urbium illius tractus addi ſolebat.

P. 168. l. 2. Λευκέλλια] Melius Λευκέλλεια, ut in M. extat.

P. 169. l. 15. φύλακα τ πολιτικῶν] Magis placet Ποντικῶν, quod Fl. Ed. H. Steph. Codd. aliquot, & B. exhibent. Bellum enim Ponticum haud dubie deſignat vox προτέρυ lineæ præcedentis.

Ib. l. 17. ἐλάττυς] H. Steph. 'ΟΥΚ ἐλάττυς mavult.

Pag. 171. l. 16. ἐχ' ἕτος] Non ita ſcriptum a Plutarcho fuiſſe credo, ſed ἐδὲ αὐτός. quia ante dixerat de primo omnium nuntio obtruncato. *M. D.*

P. 172. l. 15. διαβάλλοντι] V. & B. διεκβάλλοντι, uti uſurpatur & 312, 7. de freto Gaditano. διαβαίνοντι A. & M. Sed prius illud genuinum mihi videtur.

Ib. l. pen. τῶν ἀναςάντων ἐκ K.] Lege 'ΑΝΑΣΤΑΤΩΝ. ut ſupra (115, 3.) 'ΑΝΑΣΤΑΤΟΥΣ ποιῶν. & infra (205, 8..) initio Niciæ, 'ΑΝΑΣΤΑΤΟΝ ἐποίησε τ πόλιν. Alibi etiam uſurpat; ſed hæc ſtabiliendæ emendationi noſtræ ſufficiunt. Ne dubites autem, hanc eſſe ſcriptoris mentem, addit ſtatim; ὧν ΚΑΤΑΣΚΑΨΑΣ τὰς πατρίδας &c. *M. D.*

Ib. l. ult. 'Αραβηνοὶ] Latinus Interpres, & Gallicus, pro Arabenis iſtis nemini notis, *Adiabenos* bene notos, & qui paulopoſt (173, 11.) memorantur, nobis exhibent. quod laudo. legendum enim videtur 'ΑΔΙΑΒΗΝΟΙ. Sed quod de emendatione non monent, probare non poſſum. Anglicus neſcio quos nobis *Arabarenos* excogitavit, eo viro dignos qui λαμπάδα, cujus figuram inuſtam bobus Perſicæ Dianæ ſupra (170, 17.) legimus, ſic interpretatur ac ſi de Hebræorum Urim & Thummim ſermo eſſet, *ſhining brightneſs.* *M. D.*

P. 173. l. 12. τ ἐν Βαβυλῶνι θαλάσσης] Quis unquam ita locutus ſit neſcio. Forſan, pro ἐν, ἐπὶ legere ſufficiat. Sed conſulendi Codd. *M. D.*

Pag. 174. l. 16. περὶ τ μ.] Adſciſce omnino quod præferunt Fl. Ed. & B. περὶ τ. μ.

P. 175. l. 4. διεβάλλοντο κλῆρον] Suſpecta mihi hæc phraſis. Legendum videtur ΔΙΕΒΑΛΛΟΝ ΤΟΝ κ. *M. D.*

P. 176. l. 4. προςάγμασι] Lat. Int. *in fronte.* Recte, legendum enim ΠΡΟΤΑΓΜΑΣΙ. ut (182, 16.) ΠΡΟΤΕΤΑΓΜΕΝΑΙΣ σπείραις: & in Craſſo, 278.. ΠΡΟΤΑΚΤΟΙ: vel ΠΡΟΣΩ ΤΑΓΜΑΣΙ.

Ib. l. 7. Σκιπίωνος] Mendum eſt in hac voce, quod a Thuano animadverſum eſſe docet nos Dacerius. Recteque adſcripſerat margini codicis ſui, ΚΑΙΠΙΩΝΟΣ. Fœdiſſima enim Cæpionis fuit clades; de qua conſule ſupplementa Liviana LXVII. 5. Scipio autem nullus a Cimbris victus legitur. Peccatum eſt iterum in hac voce in Camillo, (I. 306, 4.) & initio Sertorii (306, 5.) ubi ΚΑΙΠΙΩΝΙ itidem, pro Σκιπίωνι legendum eſt. At ibi recte in A. & M. Καιπίωνι ſcriptum invenitur. Hic autem ſolæ M. Καιπίωνος habent. Ex hoc Plutarchi loco, dies ipſe nefandæ cladis quis fuerit diſcimus. Annus autem, Calviſio eſt ante C. CIII. *Ed. & M. D.*

P. 180. l. 13. διώκει] Leve mendum huic voci ineſt, & quod Interpp. fraudi non fuit; recte enim vertunt, quamvis non recte ſcribant. Scribendum autem eſt, cum iota ſubſcripto ΔΙΩΚΕΙ, ut ſit a διοικέω: quo verbo noſter eo ſenſu frequenter uſus reperietur. Vide in Cleom. (IV. 349, 7.) ἀφ᾽ ὧν ἐκεῖνος αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους εὐτελῶς καὶ σωφρόνως ΔΙΟΙΚΩΝ. & in Dione, (V. 208, 18.) ἑαυτὸν δὲ λιτῶς καὶ σωφρόνως ἐκ τῶν τυχόντων ΔΙΩΚΕΙ.

P. 181. l. 1. ἡγεμόνων] Melius ad *Imperia* ipſa, quam ad *Duces* referetur, ut fit in V. A. & M. in quibus eſt ἡγεμονιῶν. Abſurde prorſus *per tres Principes perrumpere* Lucullus ab Interprete Lat. dicitur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 11. αὐτοῖς] Scribe ʽΑΥΤΟΙΣ. Et ita recte ab Interpp. vertitur.

P. 182. l. 5. χρήσιμον] Scribendum omnino, cum A. & M. χρησίμων, utpote longe elegantius.

Ib. l. 14. τοῖς P. τοῖς] Poſterius illud τοῖς miror in tot libris extare. Recte ſane V. & M. pro eo, τὴν habent, ſc. ὁδόν. Sic Xen. Ed. St. p. 111. 40.. περιϊὼν ΤΗΝ ἐπὶ Βαβυλῶνος.

Ib. l. 17. ἱππεῖς καὶ λογάδες] Suſpecta mihi hoc in loco vox λογάδες: quamvis in Nicia (228, 14.) & in Ageſ. videam a noſtro uſurpatam (372, ult.) *M. D.*

P. 183. l. 4. σατραπικοῖς] Quid hac voce deſignare voluerit, haud facile eſt expiſcari. Si corrupta non eſt, *Satraparum Satellitium* intellexerim, qui ei tanquam Prætoriani milites circumfuſi fuerint. Sed vide an non potius corrupta cenſenda ſit, legendumque ʼΑΔΙΑΒΗΝΟΙΣ. Hos certe fortiſſimos in ejus exercitu fuiſſe, inde conjicere licet quod ſupra, (176, 3.) Regi Adiabenorum ſiniſtrum cornu in acie tuendum aſſignat. Et tertius Rex adſit oportet; (v. l. 6.) Ego, ſi quid mutandum ſit, ΚΑΤΑΦΡΑΚΤΟΙΣ malim. Sed, *de Satrapis* aliquid hic dici, ideo adducor ut credam, quod mox a Livio obſervatum fuiſſe ait, in hac pugna plures aut captos aut trucidatos, quam in priore, hoſtes nobiles, ΓΝΩΡΙΜΩΤΕΡΟΥΣ: (v. l. 10.) & in Triumpho (191, 9.) ad LX. amici aut duces regii traducti enumerentur. *M. D.*

Ib. l. 12. προσάγειν] Legendum ΠΡΟΑΓΕΙΝ. *M. D.*

P. 184. l. 9. Σίβιν] V. ΝΙΣΙΒΙΝ. & ſic infra, (190, 11.) poſt Tigranocerta nominatur Niſibis ut urbs Armeniæ opulentiſſima: & iterum, inter præcipuas urbes quas ceperat Lucullus, recenſetur Niſibis (202, 13.) Vide Cellarium, qui in nummis Naſibin ſcribi monet.

Ib. l. 19. Μέχρι τούτο] Fl. Ed. A. B. &,

&, teſte Dacerio, MS. Fl. τοῦ δὲ, recte, pro τοῦτο palam corrupto.

P. 185. l. 5. ἀρχὴν ἀτιμίας καὶ κατάλυσιν ἡγούμενος] Haud recte ſe habent hæc. Levi mutatione ſanari poſſe ſic exiſtimo. ἈΡΧΗΣ ἈΤΙΜΙΑΝ καὶ κ. ἡ. Certe genitivum habeat κατάλυσις neceſſe eſt. Et eadem opera evaneſcit frigidum illud ἀρχὴ ἀτιμίας, quod lectorem angebat.

Ib. l. ult. ἕνα τῶν στρατηγῶν Λ. Κόϊντον.] Nihil hæc ad Prætores, qui vulgo στρατηγοὶ, apud noſtrum, audiunt. Sed hoc loco arbitror generalius ſumptum ac etiam Tribuno plebis attributum. Similis locus eſt in Cicer. (IV. 453, 10.) de Roſcio qui gradus Equitum in theatro diſtinxit: M. Ὄθων ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ, quum fuiſſe Tribunum pl. ex Livii L. XCIX. & multis aliis ſit notiſſimum auctoribus. *Xyl.*

A. & M. Κοΐντιον habent. Hujus meminit nemo.

P. 186. l. ult. τί οὖν ἔδει ... οὐχι] Totus locus aliter interpungendus; & adſciſcenda ſcriptura quam pro ἔδει exhibent V. & M. in hunc modum. τί οὖν, ἘΙ ΔΕΙ μηδέποτε παύσασθαι στρατευομένους, οὐχι .... ΦΥΛΑΣΣΟΜΕΝ: quod poſterius ex B. eſt. Ita eſſe emendandum viderat jam H. Stephanus.

P. 188. l. 11. οἱ πρ.] Legendum οἱ ΔΕΚΑ πρ. ut habent A. & M. vide p. ſeq. l. 7.

Ib. l. 12. ὡς δὲ δὴ] B. ὡς δὴ, melius ſane; ſed legendum arbitror ὡς ἤδη, uti in M. extat.

Ib. l. 15. προσεκαλοῦντο.] Melius multo V. προεκαλοῦντο.

P. 193. l. 14. κατασκοπαὶ περιόπτων, καὶ κατασκευαὶ] Magna hic inter Codd. diſcrepantia eſt. Aliis κατασκοπαὶ prorſus repudiantibus, ut in A. & M. aliis etiam περιοπτῶν, pro περιόπτων, exhibentibus. Utitur quidem voce περιόπτων, IV. 117, 7. πολλὰ καὶ ΠΕΡΙΟΠΤΑ τόλμης α. ἔργα. Sed forſan ſcriptum fuerat, κατασκευαὶ περιωπῶν (Sic enim ſcribenda ea vox) καὶ α. Alibi (200, 7.) vocat περικλύστους ἀπόψεις.

P. 194. l. 2. πλεῖστον οὐ...] Fuit cum πλέσιον legendum eſſe arbitrarer. Sed ſi οὐ adverbialiter ſumatur, nihil mutato opus eſt.

P. 195. l. 4. ἐπὶ τοῦτο] Melius in M. ἐπὶ τούτῳ.

Ib. l. 16. βουλομένων.] Lege ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ, ut in V. A. B. & M. donec vox huic rei apta in MSS. reperiatur ab hac diverſa. Diverſa autem requiri videtur, quia jam præceſſit γενέσθαι, quod omnino ibi ſervandum eſſe arbitror.

P. 196. l. 4. ἐνταῦθα] Rectius εἰς ταῦτα, ut in Fl. Ed. & B. eſt, quia ſequitur οὐδενὸς δὲ ἄξια. In ea voce iterum peccatur & infra (267, 7.) vide tamen 306, 3. ubi nihil mutandum cenſeo.

P. 197. l. 16. Βρέττιον] Non Brettius hic, ſed L. Vectius, de cujus, a P. Clodio ad hoc ſubornati, indicio Cic. ſæpe, præſertim in Vatinium, pro Seſtio, & lib. II. ad Att. Appian. II. Dio XXXVIII. alii. *Xyl.*

P. 198. l. 7. παραλλάξαι] An hujus vocis ſic abſolute poſitæ, eo ſenſu, exemplum afferri poſſit, neſcio. forſan addi debet ΤΟΝ ΝΟΥΝ. Certe apud Hippocratem legitur ΠΑΡΑΛΛΑΞΙΣ ΦΡΕΝΩΝ.

P. 199. l. 9. Ὀρφέα] Locum Platonis hæc Muſæo tribuentis affert poſt Xyl. Dacerius, ex L. II. de Rep. p. Serr. Ed. 363. (Lugd. autem 423. G. H.) De Orpheo dicta nuſpiam meminit ſe legere. In eo autem loco, quod non monuit Vir doctus, cum *filium Muſæi* addit Plato, Eumolpum intelligit ſacrorum Cereris myſteriorum inventorem, quæ hic clam ridet. *M. D.*

Ib. l. pen. ἤδη λοιπὸν ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν ἄγοντα] Delenda cenſebat Cl. Editor τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν

ὧν. Ego ſervanda quidem arbitror, ſed aut 'ΑΠΟ eis præmiſſo, ut fit p. ſeq. l. 13. εἰ καὶ Κίμων 'ΑΠΟ τῶν πράξεων καὶ στρατηγιῶν εἰς πόλεμον καὶ πολίτευτον γῆρας ἀφεὶς αὐτόν: aut 'ΕΚ, ut in Sert. (317, 16.) ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων. *M. D.*

P. 200. l. 7. περικλείστους πόψεις] Recte ſcribitur in V. B. & M. περικλύστους. Idem enim hic deſcribitur, quod ſupra (193, 12.) ΔΙΑΙΤΑΣ 'ΕΝΑΛΙΟΥΣ vocarat, quaſque ſic enarrarat. λόφους ἀνακρεμαννυμένους μεγάλοις ὀρύγμασι, καὶ τεύχους θαλάσσης, καὶ διαδρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίσσοντος. Voce autem περίκλυστος utitur & in Mor. Op. p. 282, 7. ἐπεσχέθη, inquit, ΠΕΡΙΚΛΥΣΤΩ χοιράδι.

P. 201. l. 2. ἡμέρα μιᾷ πάλη μιᾷ] Poſterius illud μιᾷ abundare nemo non videt. Pro quo Fab. Agon. III. 21. & H. Steph. 'ΑΜΑ legere jubent; quod imperite in A. loco prioris μιᾷ ponitur. Et ita eſt in M. uti volebant. *M. D.*

Ib. l. 3. ἔθει τινὶ παραδόξῳ νίκας καλοῦσιν] A. & M. παραδοξονίκας conjunctim, uti volebat Stephanus. Hanc vocem in Inſcriptione Magni Ducis Etruriæ, & in Farneſianis inſcriptionibus reperiri, Salvinius Dacerio ſcripſit; qui, alienis oculis parum fidens, ΠΕΡΙΟΔΟΝΙΚΑΣ a Plutarcho ſcriptum fuiſſe arbitratur, Feſtique locum affert hinc. *In Gymnicis certaminibus*, inquit ille, *Periodon viciſſe dicitur is qui Pythia, Iſthmia, Nemea, Olympia vicit: a circuitu eorum ſpectaculorum.* Hinc ad eos tranſlata eſt ea phraſis, inquit Dacerius, qui *quinque Pancratii diverſis certaminibus* vicerant. Errat vir doctus cum Pancratio quinque diverſa attribuit certamina. De iis cogitabat quos πεντάθλους vocabant; de quibus hic ſermo non eſt; ſed de iis tantum qui lucta & pancratio eodem die vicerant. Stante autem ſcriptura qua παραδοξονίκαι dicuntur ejuſmodi Athletæ, vide an non poſſit inde emendari locus in Op. Mor. p. 1799, 18. ubi de Piſcibus loquens ait; οἱ δ' ἁλιεῖς συνορῶντες ὥσπερ ἀδοξήμασι παλαισμάτων τὰ πλεῖστα διακρουόμενα τὰς ἀπ' ἀγκίστρου βολάς, &c. Pro ὥσπερ ἀδοξήμασι, ego legendum cenſeo, vel παραδοξήμασι, vel ΠΑΡΑΔΟΞΟΝΙΚΗΜΑΣΙ.

P. 201. l. ult. παρ' αὐτῶν] Hæc verba quid ſibi velint mihi N. L. In A. & M. pro αὐτῶν, αὐτὸν legitur. Neque hoc quid afferat aſſequor. Παρ' 'ΑΥΤΟΥ ſcribendum eſſe arbitror, ut opponatur τῷ, διὰ τύχην, quod de Cimone prædictum fuit. *M. D.*

P. 202. l. 2. ἐφ' ὧν] Legendum eſt ἀφ' ὧν, quod V. A. & M. præferunt, & quod volebat H. Steph.

Ib. l. 4. Πλάτων] Locus extat in Gorg. p. 309. H. Ed. Lugd. *M. D.*

Ib. l. 15. βασιλειῶν] Vide an non potius legendum ſit ΒΑΣΙΛΕΩΝ. *M. D.*

Pag. 203. l. 13. παντὶ μ.] V. & A. πάντη. M. πάντη. quod minime reſpuendum videtur, cum in Craſſo (252, 3.) ΠΑΝΤΗ περιβαλλόμενον legamus; & apud Lucian. ΠΑΝΤΗ περιαγόμενος. Ego tamen ΠΑΝΤΑ legendum arbitror; quod & Interpp. placuiſſe animadverto. *M. D.*

N I C I A S.

P. 204. l. 5. ἐνεργέστατος] M. recte ἐναργέστατος. quod in A. etiam, ſed mendoſe, extat.

Ib. l. 8. ὑπερβαλέσθαι] Scribendum videtur 'ΥΠΕΡΒΑΛΕΙΣΘΑΙ, ut ἀποδέξειν. *H. Steph.*

P. 205. l. 1. ὑπορρέων εἰς τὸν Ξέναρχον.] Xenarchum fuiſſe Comicum, de quo Suidas, qui mimos etiam ſcripſerit, teſte Ariſtotele initio Poetices, monet Xylander; videturque putare, in Mimis iſtis alluſiones fuiſſe ad quas reſpexerit hic Plu-

Plutarchus. Sed ſi extitiſſet uſquam ſcriptor uſque adeo puerilis ut Timæus ipſe in ejus frigus delabi poſſet dici, cur a Longino præteritus ſit, & ex Timæo potius a Criticorum principe exempla ejuſmodi petita ſint, rationem, credo, aſſignabit nemo. Fuit quidem Clitarchus quidam, Longino ipſo teſte, (§. 2.) Φλοιώδης, καὶ φυσῶν, κατὰ τὸν Σοφοκλέα, μικροῖς μὲν αὐλίσκοισι, φορβειᾶς δ' ἄτερ. Sed quid iſte, & futilium, quos plures ibi recenſet, ſcriptorum turba, ad ſuperſtitionem inſulſam de qua mox ex Timæo audies? Quid tu ergo, inquies? Reperi non hominem unum, ſed nationem, ut Phædri verbis utar, iſtiuſmodi ardelionum. ΤΟ ΞΕΝΑΓΟΝ legendum eſt. Hi ſoli Ethnicorum Legendarii, huic muneri pares ſunt: & res adeo aperta eſt, ut Emendationi firmandæ pluribus verbis opus non ſit. De ὑπορρέων vid. IV. 263, 2. & Not. *M.D.*

Ib. l. 9. γε γράφειν] Non B. tantum, ſed Fl. Ed. & M. τε, pro γε, habent; quod vel abſque MSS. auctoritate adſciſſcendum fuiſſe res ipſa clamat.

P. 206. l. 3. ὁ Μιλησίου] De hoc vide & Ariſtoph. cum Schol. p. Ed. Gen. 498. *M.D.*

Ib. l. 14. καὶ ἀναμιθαρρυνεῖν] A. & M. κἀναμ. recte; deſumpta enim hæc verba ſunt ex Ariſtoph. ἱππ. p. Ed. Gen. 351. E. Vide & Op. Mor. 1444, 13. *M.D.*

Ib. l. 20. Ψοφοδεὲς] Vide Schol. Ariſtoph. ad verſ. 357. ejuſdem fabulæ; (p. Ed. G. 308.) ubi, pro δυσώπητος, legendum eſt ΕΥΔΥΣΩΠΗΤΟΣ ἦν ὁ Νικίας.

Ib. 207. l. 17. καταπεφημ.] Legendum, cum A. & M. καταπεφημισμένον. qua voce utitur iterum noſter in Sertorio (308, 3.) Vide tamen in Eumene (355, 3.) σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον Ἀλεξάνδρῳ ΚΑΤΑΠΕΦΗΜΙΣΜΕΝΟΝ. ubi nulla in Codd. ſcripturæ diſcrepantia obſervata eſt. *M.D.*

P. 208. l. 3. Ῥηνίαν] Varie ſcribitur hoc nomen. Plinio *Rhene* eſt: Thucydidi & Straboni Ῥήνεια; (Quin ita hic etiam in A. & M. ſcribitur): Herodoto VI. 97. Ῥηναίη.

Ib. l. 17. ἔστιν] Lege ἔνεστιν, cum A. & M.

Ib. l. pen. Θουκυδ.] L. VII. ubi de eclipſi ſolis refert. *Xyl.*

P. 209. l. 3. πολλὰ καὶ] Rectius ſcriberetur πολλὰ ΜΕΝ καί. *H. Steph.*

Ib. l. 18. μὴ ἔναγχος] Lege, ut in A. eſt, μήναγχος. & mox καίτοι τί παθών, ex A. B. Fl. Ed. & M.

P. 210. l. 1. Κλέων] Non Cleon, ſed Agoracritus, hæc dicit. Vide Rualdi An. XVII. & Ariſtoph. ἱππ. verſ. 357. (p. Ed. G. 308.)

P. 211. l. 2. μ. ἄρχεται κ. περὶ πρῶτον ὕπνον] Omnes Interpp. conſentiunt, hiſce verbis ſignificari debere, *poſt aliorum hominum ſomnum primum*. Verum quis eum ſenſum eliciet ex verbis illis; περὶ πρῶτον ὕπνον? Legendum ergo, non περὶ, ſed ΠΑΡΑ, quod eo ſenſu apud probos Auctores inveniri, neminem fugit. *M.D.*

P. 211. l. 10. ὄγκον] Apud Eurip. (Iphig. in Aul. verſ. 450.) in impreſſis, quod & Xyl. annotatum eſt, legitur δῆμον. In M. ὄχλον. Ego Plutarchi Codd. ὄγκον habentes ſequi malo.

Ib. l. 12. κωλύοντα] Lege ΚΟΛΟΥΟΝΤΑ: ut in Ageſ. 405, 8. ἑώρα συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸ καύχημα ΚΕΚΟΛΟΥΜΕΝΟΝ. ſicut ſupra in Pyrrho (II. 446, 18.) emendavimus, ΚΟΛΟΥΩΝ τὴν δύναμιν. & I. 370, 15. ubi vide Notas. Hic M. κολούοντα, recte habent.

Ib. l. 14. Λάχητα] Scribe Πάχητα, ſecutus auctoritatem Codd. V. A. & M. (quam-

(quamvis in poſtremo mendoſe ſcriptum ſit Γάχητα.) Et ſane ſic recte Interpp. recentiores, Anglo excepto, omnes. *Loquitur autem*, inquit Xylander, *de Pachete Epicleri P. qui Lesbum recepit. Vide Thucyd.* III. *Diod.* XII. *& noſtrum ad finem Ariſtid.* (II. 325, 6.) *Sed & reliquæ hiſtoriæ ex Thucydide repetendæ ſunt*... Mitylenen etiam cepiſſe auctor eſt Ariſt. Polit. V. Recte autem legitur apud Noſtrum Op. Mor. 1032, 5.

P. 211. l. 16. ἐργώδεις πάνυ κ̀ μικρὰς] Hæccine tam oſcitanter a viris doctis tractari! Mendum eſt in μικρὰς, pro quo legendum ΜΑΚΡΑΣ: ut paulo poſt (213, 7.) ΜΑΚΡΑΝ κ̀ πολυτελῆ περιαγωγήν.

P. 212. l. 2. Καλλιάδου] Vide an non potius legendum ſit ΚΑΛΛΙΟΥ. & conſule Menag. ad Diog. Laert. II. 45.

Ib. l. 3. Δήλῳ] Lege ΔΗΛΙΩ: nullam enim ad Delum cladem Athenienſium notaverunt Hiſtorici; at cladem ad Delium, quam duce Hippocrate paſſi ſunt Athenienſes, Thucydides pluribus exequitur L. IV. *Palm.*

Emendare jam juſſerat & Xylander.

Ib. l. 6. ἀνδρὸς] Probo quod in margine Cod. A. & M. adſcriptum eſt, deſiderari hic νοσώδη vel tale quid. Sed in Libris hucuſque nihil ſubſidii repertum eſt.

P. 214. l. 1. ταῦτα] Scribe ταυτά, pro τὰ αὐτά. *M. D.*

Ib. 215. l. 7. ἧς βαρὺ... ἐμπεσὸν] Melius in B. & Fl. Ed. hæc ad Cleonem ipſum referuntur. Lego itaque; ὑφ' ἧς εἰς β... ἐμπεσών.

Ib. l. 17. Φαρμ.] Od. Δ. 230.

P. 218. l. 1. προσέκειντο] Legitur etiam προσέπιπτον. *H. Steph.*

P. 222. l. 12. Λαμ. πρᾳότητα] Facilitas morum, quæ hac voce ſignificatur, (ut Ageſ. 368, 7.) huic loco minime convenire videtur. Aliquid ſub hac voce lateat oportet, quod temperari opus ſit cautione Niciæ. Vide quæ de duce illo in Alcib. a noſtro prædicentur (II. 23, ult.) ἐδόκει μηδὲν ἧττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου ΔΙΑΠΥΡΟΣ κ̀ ΦΙΛΟΚΙΝΔΥΝΟΣ ἐν ἐνίοις ἀγῶσιν. Ἄκαιρον ὀξύτητα de tali viro habes IV. 181. 5. qui locus meretur cum hoc conferri; ſed nimis recedit a ſcriptura noſtrorum codd. Lege itaque ΘΡΑΣΥΤΗΤΑ, & vide Op. Mor. 863, 22. *M. D.*

P. 223. l. 12. μετεπέμψατο] Quis? Lege ΜΕΤΕΠΕΜΨΑΝΤΟ. *M. D.*

Ib. l. 17. προσελθεῖν] Lege, cum B. προελθεῖν: ut in Alcib. (II. 23, 14.) ubi hæc ipſa de Metone narrantur.

P. 224. l. 3. Ἀδώνεια γ. εἶχον] Lege, pro εἶχον, ἦγον, præeuntibus A. & M. Sic enim ſolent Græci uſurpare cum de feſtis ſermo eſt.

Ib. l. 14. τὸ μὴ κρατηθῆναι...] Multa ad hunc locum H. Stephanus, quæ mihi non ſatisfaciunt. Vide annon pro his, ΤΡΟΜΩ, ΚΡΑΔΑΝΘΗΝΑΙ ad mentem Plutarchi propius accedat. Vid. IV. 145, 12. εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνεκρούετο ΛΟΓΙΣΜΟΝ τῆ γνώμην. *M. D.*

P. 225. l. 2. ἀπαρξαμένοις] Immo vero, ut in V. eſt, ἀπαρξαμένους. *M. D.*

Ib. l. 12. αὐτοὺς] Non Leontini hoc, ſed ipſi Syracuſani fecerunt. Scribe itaque ʽΑΥΤΟΥΣ.

Ib. l. 17. λέγοντες] Locus ſic legendus & interpungendus. περαίνοι, λέγοντος. Præter V. & A. accedunt etiam M.

Ib. l. 18. ἕτερον φ. ἔργον] Lege, conſentientibus omnibus MSS. noſtris & Steph. aliquot, ἑτέρῳ φ. ἔργῳ.

Ib. l. pen. μετ' ὀλίγων] Malo quod exhibet B. μετ' ὀλίγον.

Ib. l. ult. ἀνδρώδης κ̀ δίκαιος] Suſpecta mihi hoc in loco eſt vox δίκαιος, ut ad rem præſentem nihil faciens. Forſan ΔΡΑΣΤΙΚΟΣ legendum eſt. Vide ſal-

tem

tem quid ipſe Plutarchus in Præc. Polit. de eo ſentiat. Adſciſcendus, inquit, infanti facundus legationis ſocius; ... κἂν ἀσθενὴς τὸ σῶμα καὶ δύσεργος, τὸν φιλόπονον καὶ ῥωμαλέον, ὩΣ ΝΙΚΙΑΣ ΛΑΜΑΧΟΝ. Op. Mor. 1466,2..

Cl. Editoris Notam libens amplector: niſi quod, pro δίκαιος, non δραστικὸς, ſed ἈΚΜΑΙΟΣ, a Plutarcho ſcriptum fuiſſe arbitror. Confer cum his quæ de Sertorio & Metello dicuntur (317, 17.) ubi πνεύματος ἈΚΜΑΙΟΥ γέμων ille dicitur. *M.D.*

P. 227. l. 8. οἷς λείπεσθαι... ἐξ ὧν.] Variant hic codices. nec mirum. corrupta enim hæc ſunt. Nec qua ratione emendari ſatis commode poſſint ſuccurrit. Nam quid eſt, οἷς ἐλείπετο τῶν πολεμίων? Nonne equitatus? cujus in proxima pugna meminit; præſertim autem his verbis (228, 15.) τὴν ἵππον τῶν πολεμίων ἈΜΑΧΟΝ εἶναι δοκοῦσαν. Quid cauſæ eſt ergo cur non ſcripſerit ΤΗ͂Ι ἽΠΠΩΙ τῶν πολεμίων? Ut 254, pen. ἡλικίᾳ ΛΕΙΠΟΜΕΝΟΣ αὐτοῦ. Deinde, quo referemus ἤλπισεν, nulla ratione cum ſequentibus jungendum? Vide an ſic poſſit concinnari. ὅθεν ἥκιστα ΒΛΑΠΤΕΣΘΑΙ ΤΗ͂Ι ἽΠΠΩΙ τῶν πολεμίων ἤλπισεν. ἐξ ὧν.... Vide tamen infra ad 266, ult. *M.D.*

P. 230. l. 8. ἦν δ' ἐλπίδος μ.] Repono ἦν γὰρ ΔΙ' ἐλπ. μ. (V. IV. 198, 11.) *H. Steph.*

Ib. l. 9. τοῖς πρ. εὖ φερομένοις] V. & B. inſerunt γοῦν ante εὖ. Et ita Fl. Ed. ſed, ſi quid deeſt, non γοῦν, ſed ΓΕ videretur ſcribendum. Quid ſi ἭΚΕ, ante τοῖς palam omiſſum, mutatum ſit in illud ΓΕ, & ſic loco ſuo motum? *M. D.*

Ib. l. 17. ῥώμης] Suſpicor, & hic ῬΥΜΗΣ legendum. *M. D.*

Ib. l. ult. φυλακὴν.. καθαράν] Quid ſit φυλακὴ καθαρὰ fateor me neſcire. Suidas quidem Καθαρῶς exponit, ἀκριβῶς. quod ſane huic rei optime conveniret. Sed an eo ſenſu occurrat Καθαρὸς dubito. Scribe ἸΣΧΥΡΑΝ, ut V. 61, 19. *M. D.*

P. 231. l. 1. εἰσέπλευσε διὰ πορθμείου] Εἰσπλεῖν dicuntur qui Fretum aliquod aut Portum ſubeunt. Unde ſubit, non διὰ πορθμείου, quod ne quidem Græcum eſt, ſed διὰ ΠΟΡΘΜΟΥ legendum. Vide 261, 4. *M. D.*

Ib. l. 2. Συρακουσίων] M. optime Συρακουσῶν.

P. 232. l. 4. καθάπερ γλαυκὶ] Miror quid in mentem Dacerio venerit, cur de re adeo apud veteres omnes trita dubitaret. Hodieque eo aucupio utuntur Magnatum ſervi qui rei accipitrariæ operam dant; neque ulla adhuc ratio inventa eſt qua majorem avium numerum in unum locum alliciant, quam noctua in aperto expoſita. *M. D.*

Ib. l. 5. στρατοπεδευόμενοι] Legendum, cum V. A. & M. στρατευόμενοι.

Ib. l. 7. ὁ Θ. μόνου] M. οὐ Θ. μόνον. Et A. μόνον habet. Legendum itaque ΟΥΧ Ὁ Θ. μόνον (vel μόνος.) Et ita H. Steph. monebat.

Ib. l. 14. οἷς] Lege ΟΥΣ. Mallem etiam ΠΡΟΣΕΚΟΜΙΣΑΝ. *M. D.*

P. 233. l. 4. φθόνῳ γὰρ τῶν πρῶτον πραττομένων ... ἐμβαλόντων.] Hæc ſi quis ita a Plutarcho ſcripta arbitretur, ab omni elegantia alieniſſimum fuiſſe cenſeat hominem neceſſe eſt. Ego certe aliter ſentio. Et primo, quia ἐμβαλόντων aliquid ad quod referatur requirit, ΠΡΩΤΩΝ legendum cenſeo. Deinde, pro πραττομένων, ΤΑΡΑΤΤΟΜΕΝΩΝ repono, ut Lucian. π. γυμν. c. 25. εἰ ἅμα ἴδοιεν εὐθὺς ΤΑΡΑΤΤΟΜΕΝΟΙΣ. *M. D.*

P. 234. l. 12. ἑβδ. καὶ τριῶν) Diod. Sic. CCCX. facit. Poſt pugnas aliquot, ducentas fere ſuperfuiſſe, ex quibus CX. compleri leguntur, p. 240, 1..

P. 235. l. 4. παρακμαζόντων] Melius in M. παραμενόντων.

P. 236. l. 7. διασαφοῦσαν... ποιεῖν] Hæc unde pendeant nihil in ſuperioribus habent, niſi ad εἰκὸς referas. Sed cur, cum σελήνης dixerit, nunc διασαφοῦσαν, mutato caſu, ſcribat, fateor me non aſſequi. M. pro οἷον, οἷαν habent; quo ad τὸ νυκτὶ amandamur, & meliuſcule res habent, ſed nondum ſatis clare. *M. D.*

Ib. l. 16. δισχίλιοι] Diod. Sic. MMD. facit.

P. 237. l. 10. βουλεύσασθαι] A. & M. recte βουλεύσεσθαι, uti Xyl. volebat.

Ib. l. 14. συνεχώρησεν] Scribe cum iiſdem, συνεχώρησαν.

P. 238. l. 2. ᾧ τινι τυγχάνουσαν] Lege cum B. & H. Steph. Codd. aliquot, συντυγχάνουσαν.

Ib. l. 4. περὶ συμφορῶν] Non ita adhibent περὶ Græci. Lege ΠΡΟ.

P. 239. l. 4. Αὐτοκλείδης] Pro *Autoclide*, *Anticlidem* legere jubet Henr. Valeſius ad Harpocrat. p. 277. monente Dacerio. Anticlides autem ille eſt de quo noſter in Alex. (IV. 63.) & in de Iſid. & Oſir.

P. 240. l. 14. ἀπροσδοκήτως] Melius M. ἀπροσδοκήτους.

Ib. l. 16. ἐπιφερομέναις] Melius A. & M. ἐπιφερομένας: ut de hoſtium navibus dicatur. Sed de ἄλλαις alia ratio eſt; quapropter non admittendum, quod iidem exhibent, ἄλλας.

P. 241. l. 6. οὖσαν. ἃ δὴ πρὸς ὀφθ.] Corruptiſſima hæc ſic emendo. οὖσαν ἨΔΗ ΠΡΟ ὀφθαλμῶν. Πρὸ quidem recte in Fl. Ed. legi obſervavit Cl. Editor. Sed reliqua ante me attigerat nemo. *M. D.*

Ib. l. 17. ἀψευδῶς, καὶ ἔδεισε μὴ τὸ.... παθεῖν] Hæc Interpp. nihil ſuſpicati, ad unum omnes, ita vertunt ut in Lat. videre eſt. Mureti autem Annot. ſeu ex veteris alicujus Cod. ſcriptura, ſeu ex ingenio, locum ita refingunt, ut jam Plutarcho indignus non videatur. ἈΨΕΥΔΩΣ ἘΔΕΙΣΕΝ ὙΠΟ τῶν πολεμίων ἀληθῶς παθεῖν. quod probo & in textum recipiendum cenſeo.

P. 242. l. 5. αὐτοῦ Νικίου] Lege, cum M. αὐτοῦ τοῦ N.

P. 243. l. 5. συλλαβόντων] Adde αὐτόν, ex V. & B.

P. 244. l. 10. κράτει πλ. καὶ ῥώμῃ μεγ.] Et hic ῬΥΜΗ legendum cenſeo, ut in Pyrrho (465, 9.) & ſexcentis aliis in locis.

Ib. l. 12. Εὐρυκλῆς] *Diocles* vocatur à Diod. Sic. 149. & 161.

P. 245. l. 9. καταλευσθέντας] Operæ pretium eſt inquirere, an alii etiam Codd. κελευσθέντας, ut B. habeant. Certe verior ſcriptura videtur, & in textum recipienda. Ubi enim lapidibus obruti apud Thucydidem uſpiam leguntur? *M. D.*

Ib. l. 14. Ἀσπίδα] Vid. Op. Mor. 1035. 28.. *M. D.*

P. 246. l. 3. τῶν ἐντὸς Ἑλλήνων] Nihil verius ſcriptura A. & M. τῶν ἐκτὸς Ἑ. Nam præterquam quod raro, ſi uſpiam, οἱ ἐντὸς Ἕλληνες dicuntur qui in Græcia proprie dicta habitabant; certe de iis hic ſermo eſt qui extra Græciæ fines degebant, quales hi Siculi erant. Οἱ ἐκτὸς Ἕλληνες ergo, omnes Græcorum Colonias ſignificat, in Aſia, Italia, Sicilia, &c, degentes. *M. D.*

Ib. l. 11. μάχεσθαι] Immo δέχεσθαι, ut in V. A. & M. eſt.

P. 246. l. 15. ξένος...] Rem fuſius narrat Op. Mor. p. 903.. quem locum legas auctor ſum.

Ib. καθίσας ἐπὶ κουρεῖον] Non ſolent ſic efferre Græci, ſed ἐπὶ ΚΟΥΡΕΙΟΥ. Sic noſter ipſe Op. Mor. 896, 21. πρεσβυτῶν τινῶν ἐπὶ ΚΟΥΡΕΙΟΥ διαλεγομένων. Sic Lucian. de conſcr. Hiſt. ſic Ariſtoph. Schol. ad Plut. aliique. Nunquam ἐπὶ κουρεῖον, quamvis aliquando etiam ἐπὶ κουρείῳ habeant; ut eo in loco Ariſtoph. Eſt autem fabulæ illius verſ. 338. *M. D.*

CRAS-

CRASSUS.

P. 249. l. 2. ἔοικε ᾗ μία.] H. Steph. ΟΥ μία a Plutarcho ſcriptum fuiſſe exiſtimat. cui & ego aſſentior. Et ita in M. eſſe video.

Ib. l. 7. μνᾶς] Lege, cum Ed. Fl. & B. μῆνας. Sic enim de congiario illo ipſo noſter infra (264, 15.) καὶ σῖτον ἐμέτρησεν ΕΙΣ ΤΡΙΜΗΝΟΝ.

Ib. l. 12. ἐσίας ἀνηρ.] Deeſt ΤΩΝ ante ἀνηρημένων. *M. D.*

Ib. l. 13. ἀκρατήτοις] Cruſerius cum *potentiſſimos* vertit, ΑΚΡΟΤΑΤΟΙΣ reddidit; quod ego etiam genuinum eſſe Plutarchi verbum arbitror.

P. 250. l. 2. ἀργυρείων] Scribe, cum M. ἀργυρέων.

Ib. l. 13. ὁ πόλεμος... Ἀρχιδ.] Eidem Archidamo tribuitur Op. Mor. 387, 29. & in Cleom. (IV. 343, 15.) Sed a Theophraſto (apud noſtrum ipſum in Demoſth. IV. 423, 16.) traditur ut uſurpatum a Crobylo Rhetore Athenienſi.

P. 251. l. 14. Ἀλεξ.] Neſcio an is ſit Alexander Mileſius, qui & Polyhiſtor & Cornelius eſt dictus, & vixiſſe Syllanis temporibus fertur apud Suidam. *Xyl.*

Ib. l. 18. φεῦ.....ἡγέμενος] Corrupta hæc mihi videntur; & Scholium reſipiunt in textum receptum. Neque enim ſatis apte miratur, quem Ariſtotelicum fecit, eum non ponere Paupertatem in numero rerum indifferentium : neque ea reprehenſio in virum cadit qui eam tam patienter ferebat. *M. D.*

Ib. l. 19. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕςερον.] Hæc verba non id volunt quod ab Interpp. ad unum omnibus dicitur; ſed, *acta hæc poſtea*; ut paſſim apud noſtrum. Vide & 420, 16. ubi a Lat. & Angl. Interpr. iterum peccatur, ſed non a Gallico. *M. D.*

P. 252. l. 18. συμφερόμενοι] Vide an non potius ſcripſerit ΣΥΜΦΥΟΜΕΝΟΙ. *M. D.*

Ib. l. 19. ἀνάγεσιν ἔσω] V. ἀνάγεσαν. Neutrum placet. Forſan ΔΙΑΓΟΥΣΙΝ legendum eſt. *M. D.*

Ib. l. pen. δι' ἄλλων] Forſan δι' ΑΛΛΗΛΩΝ.

P. 254. l. 10. ἐνεργὲς] B. συνεργές. Sed cave ſcripturam optimam mutaſſis. Sic in Theſ. (I. 11, pen.) ὁ ᾗ Θ. ΕΝΕΡΓΟΣ εἶναι βελόμενος. Sic apud Lucian. π. τῶν ἐπὶ μισθῷ συν. c. 4. ἐδὲ ἔχοιεν ἄν τι ἄλλο πρὸς ὅ, τι χρὴ ἀποκλίναντας παρέχειν αὐτὲς ΕΝΕΡΓΟΥΣ. *M. D.*

Ib. l. 13. σὺν ὀργῇ καὶ σφόδρα πρὸς α.] Perturbata hæc, nullique Interpp. ſatis intellecta. Καὶ σφόδρα, verba ſunt loquentis jam Syllæ. Nihil apud Græcos illa phraſi celebratius. Sic apud Xenoph. Cyrop. V. (p. Ed. St. 73, 18.) οἴεσθε.... ἡδέως ἂν ἐπιβιῶναι; ... ΚΑΙ ΣΦΟΔΡΑ γε. Sic in ſexcentis locis apud eundem & alios probos Auctores. Sequitur in textu, πρὸς αὐτὸν: quod, mea quidem ſententia, poſt ὀργῇ poni debet, & a Plutarcho poſitum fuiſſe arbitror. quamvis ejuſmodi trajectiones apud eum non infrequentes conſpiciantur. *M. D.*

Ib. l. 15. ἔργῳ] Forſan ΕΓΩ.

P. 255. l. 6. Τερδετίαν] Guarinus & Amiotus videntur legiſſe Τεδερτίαν, quomodo Umbriæ urbs ea potuit efferri a Plutarcho, quam Plinius *Tuder* appellat III. 14. Apud Ptolemæum quoque mendoſe legi ſuſpicor, Τερδε, pro Τεδερ. Apud Strab. (V. p. 227. D.) legitur Τεδερδενελκὶς πόλις &c. mendoſe quidem, ſed tamen ut Τεδερ nominari ſatis pateat. *Xyl.*

A. B. & M. Τεδερτίαν habent.

Ib. l. 9. ἐνίων καὶ σ.] Parvula mutatio, quam ſuppeditant M. locum hunc faciet longe elegantiorem. τῶν κατ' αὐτὸν ὠθέν-

των, ἐνίων ΔΕ ϗ σ. Sic enim interpungendo, & voculam ῥ quam exhibent Annot. inſerendo, elegans jam exoritur ſententia, quam ante premebat obſcuritas.
M. D.

P. 255. l. 16. δεινότατ@... κατεργάσαϑαι] Eodem ſenſu uſurpatur vox poſterior II. Cor. V. 5.

P. 256. l. 5. ἀντίπαλον.... ἦν Π.] Claudicat hæc oratio. Sed quid reponendum ſit non ſatis conſtat. *M. D.*

Ib. l. 17. ὑπὲρ] Inſere, ante hanc vocem, μὲν, quod ſuppeditat B. ſequitur enim mox δέ.

P. 257. l. 5. τὸ ϑ. πλέον ἴσχυεν] In diverſa abeunt hic Interpp. nec mirum. Quid enim ſibi hæc verba volunt? Quid ſi ἸΣΧΥΟΣ legamus?

Ib. l. 15. χόρτον ἔχειν φησιν] Notum eſt Horatii illud. *Fœnum habet in cornu; longe fuge.* Sed ἜΦΗ, non φησιν, ſcribi oportuit. *M. D.*

Ib. l. pen. Λέντλυ τ. Βατιάτυ] M. Βαρβάτυ. Cn. Lentulum vocant ſupplem. Liv. (XCV. 1.) Epitome vero Lentulum tantum.

P. 259. l. 9. Π. Βαρῖν@] Cruſerius notat Epitomen Livii habere *Q. Varium.* Quam Editionem ſecutus ſit neſcio. In antiqua Lugd. *P. Vorenus* eſt. in Gron. *P. Varenus:* in Clericana *P. Varinius.*
M. D.

P. 261. l. 6. ἐξεζωπύρησε] Stante hac ſcriptura, id narratur ut factum, quod revera factum non eſſe ſequentia oſtendunt. Arripienda ergo alia illa quam exhibent V. A. & M. ἐκζωπυρῆσαι. Quod Dacerius recte ſecutus eſt.

Ib. l. pen. ςρατείας] Lege ΣΤΡΑΤΙΑΣ.

P. 263. l. 6. ϗ δὴ] Melius M. ϗ ἤδη. & mox εἶπον, pro ἦσαν; quod & A. voluit, ubi mendoſe legitur εἶκον.

Ib. l. 8. παραςρ.] Forſan ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΟΠΕΔΕΥΣΑΣ.

Ib. l. 19. διαπεσόντες αὐτῷ δ.] Paulo obſcuriora hæc verba enarrabit ipſe Plut. in Pomp. (440, 15.)

P. 264. l. 18. Ὀκτάτι@] A. habet Κάϊ@, M. Γαῖ@, uti legitur in Pomp. (443, 2.) niſi quod Γάϊ@ ſcribitur. quod cum Xylandro probo.

P. 265. l. 16. ἔν τινι λόγῳ] Aut periit Oratio illa, aut viros doctos fugit locus ille. *M. D.*

Ib. l. pen. ϗ ζητυμένην] Hæc verba mendoſa eſſe Xyl. monuit. Cum perierit illa Ciceronis Oratio, nihil certi hac de re poteſt ſtatui. Hoc patet, a Craſſo hanc epiſtolam, conjurationis indicem, ultro non fore prolatam, ſi Craſſus ipſe conjurationi faviſſet. Vid. IV. 455, 7.
M. D.

P. 266. l. 15. λαμπρὸς] Lege λαμπρῶς, cum A. & M.

Ib. l. ult. ὥςε μ. ἐλαττῦσϑ.] Prima vox palam mendoſa. Nec placet quod A. & M. exhibent, ὡς τύτοις. Legendum enim arbitror, ὉΙΣ ΓΕ. Sed quid de ἐλαττῦσϑ ſtatuam non habeo. *M. D.*

P. 267. l. 1. ἑαυτὸν] Malo αὐτὸν, quod exhibet V.

Ib. l. 3. Λυκίαν] Melius in A. & M. Λύκαν: ut in Pomp. recte ſcribitur (478, 5.)

Ib. l. 7. ἐνταῦϑα] Vide ſupra ad 196, 4. & hic etiam ἘΙΣ ΤΑΥΤΑ repone.

Ib. l. 17. συμφέρει τὴν] Aut adſciſcendum ex A. & M. ſecundum μετιέναι ante τ. aut, unico contenti, poſt συμφέρει ponendum eſt. *M. D.*

P. 268. l. 3. μονονυ περιῆγεν] Deeſt inter has voces βίᾳ, quod in B. extat. Mendoſe autem in M. legitur διὰ. Sic ſæpius noſter; ut in Alex. (IV. 71, 17.) τὸ σῶμα ΒΙΑ, παρενεγκόντων εἰς τ ϑάλαμον.

Ib. l. 14. ἀπέδοσαν] Leg. ἘΠΕΔΟΣΑΝ: uti recte apud App. ſcribitur.

Ib. l. 16. Συρίαν...] Quæ ſequuntur ad finem uſque Craſſi, iiſdem prope omnia

Syllabis in Parthicum Appiani Librum ſunt tranſlata. *Xyl.*

Cl. Editor utrumque codicem accurate contulit. *M.D.*

P. 269. l. 1. ἐν ἀ....] Vide Appian. 219.

Ib. l. 2. καινὰ] Prave. Lege KENA. Sæpiſſime in hac voce peccatur in omnibus ferme veterum Græcorum ſcriptis.

Ib. l. 7. πάρεχος] Viderunt Interpp. Lat. & Gall. ΠΑΡΘΙΚΟΣ legi oportere; quod & App. confirmat. Sed e textu nemo adhuc mendum tam manifeſtum ſuſtulit. Eadem vox in Op. Mor. (887, 6.) mendoſa extat. *Ed.& M.D.*

Ib. l. 16. περιοῦσιν] Tollius legere jubet ΠΡΟΙΟΥΣΙΝ. quod probo.

Ib. l. pen. οὐκ ἀνῆκε] In App. non eſt illud οὐκ.

P. 270. l. 3. παλαιὰς] Vide an non potius ΠΑΛΑΜΝΑΙΑΣ ſcripſerit Plutarchus, ut in Pomp. (512, 19.) ὡς ΠΑΛΑΜΝΑΙΟΝ ἀπεστράφη: & ſupra in Coriol. (II. 66.) ἀλλοτρίῳ δαίμονι καὶ ΠΑΛΑΜΝΑΙΩ, συνοικισομένους.

P. 271. l. 4. δεξάμενος] Malim ΔΕΞΟΜΕΝΟΣ: ut deinde, τοῦτο novæ ſententiæ initium ſit.

Ib. l. 17. μεγίστων ἁμαρτημάτων] Corrupta hæc ex App. (123.) ſic reſarcienda. ΜΕΓΙΣΤΟΝ ἁμάρτημα τῶν γ. quò ducunt & A. & M. ἁμάρτημα τ̃ disjunctim exhibentes.

Ib. l. 8. Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας] Erraſſe Plutarchum, cum Babylonem & Seleuciam ut urbes ea ætate diverſas facit, arbitratur vir doctiſſimus Humphr. Prideaux; quem vide ſub finem L. VIII. Partis prioris Annalium ſuorum, quos Connexionis V. & N. Teſtamenti nomine, tanto cum omnis ordinis hominum plauſu, edidit. Babylonis iterum meminit noſter (301, pen.) ut urbis ea ætate adhuc florentis. *M.D.*

P. 272. l. 5. Κρ.] Lege MEN Κρ. cum V. B. M. & App.

Ib. 9. ἢ σὺ] Lege πρότερον ἢ σύ: ut in A. M. & App. eſt. Et mox Ὀρώδην, ut habent M. & App.

Id. l. ib. καινὰ] M. & App. uti & A. πλῆνα habent.

Ib. l. 16. ὅπλων] Lege ὅπλα: ut in A. M. & App. eſt.

P. 273. l. 13. μετρίως] Melius App. οὐ μετρίως.

P. 275. l. 1. παρέχειν] A. παρέξειν. Sed malo παρέξειν, quod habent M & App.

Ib. l. 5. Ἀβράμνης] App. *Acbarum* vocat; quod & M. obſervant. Et in A. ſcribitur Ἄκβαρος. Dion Caſſ. L.XL. *Augarum* vel *Agbarum* vocat; quod & Xyl. monuit. Forſan autem, pro φύλαρχος, melius ſcribatur ΦΥΛΑΡΧΗΣ. ut infra (177, ult.) ΛΗΣΤΑΡΧΗΣ dicitur.

Ib. l. 10. ὑπέρων...] Abſurda prorſus hæc ſcriptura. Meliorem ſuppeditant, non M. tantum ſed & V. A. & App. nempe; ὑπωρειῶν... καὶ πεδιεν.

Ib. l. 12. Ἄκβαρος] A. M. & App. Ἄκβαρος: uti & 277. 1. & 17. niſi quod ibi A. aut cum vulgata conſentit, aut collatorum diligentiam fugit diverſitas.

Ib. l. 15. δεησόντων, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τ. τ.] Totum hunc locum ſic refingo. ὥσπερ ὅπλων αὐτοῦ ΔΕΗΣΟΝ, ΚΑΙ χειρῶν, ΟΥ ποδῶν τῶν ταχίστων. App. & M. καὶ ποδῶν. prave quidem, ſed oſtendunt fuiſſe hic alicubi καί. De δεῆσον imperſonaliter ſumpto, adeas, ſi non meminiſti, quæ ad (126, 2.) a me obſervata ſunt; & lege hujus ipſius pag. lin. 6. *M.D.*

Ib. l. 17. μάχεσθαι μ.] Melius M. & App. καὶ πρὸς μάχεσθαι μέλλοντας.

Ib. l. 19. ἡμῖν] Cur rejiciamus hanc ſcripturam nihil eſt. ὑμῖν tamen, quod & ipſum probum eſt, in B. M. Fl. Ed. & App. reperitur.

P. 276. 2. αὐτοῦ] Præpone τοῦ quod ſup-

ſuppeditant M. & App. τȣ̃ ὠτȣ̃.

P. 276. l. 4. τ̃ Ἀ. ἐ. χώϱαις] Lege cum A.M. & App. τὰς... κώμας. Appianus tamen χώϱας habet.

Ib. l. 6. μάχης] Ἄλλως, pro μάχης, quomodo factum ſit ut habeant A. M. & App. miror.

Ib. l. 16. ἀντιςάτας] Fl. Ed. ἀντιςάντας: ut in Ageſ. ſub finem (416, 4.) & in Alex. (IV. 26, 9.) Et ita etiam App. hic. Repone igitur ἀντιςάντας.

P. 277. l. 1. Τοτ'] Mallem ΤΑΥΤ'. *M. D.*

Ib. l. 7. ϑινῶν τίνων] Pro his δεινῶν habet App. eaque lectio Xylandro commodior videtur; quamvis ipſe obſervarit infra iterum memorari, ΘΙΝΑΣ ἄμμȣ κονιορτὸν ἐπαγέσας ἄπλετον. (282, 10.); apud Euſtath. ΘΙΝΕΣ ὀςέων legi: & apud Lycophr. ΘΙΝΕΣ πημάτων. Ego nihil mutandum cenſeo; relinquendumque Appiano ſuum illud δεινῶν ἐϱήμων. Adde & 283, 12. ΘΙΝΑ βȣνώδη.

Ib. l. pen. ἀχανῆ ϗ̀ βυϑῷ] Legendum omnino, cum A. & M. ϗ̀ ἄβυϑον. *M. D.*

P. 278. l. 4. σκιὰς] Tollius σκηνὰς legere jubet: & ſane ita in quibuſdam codd. legi teſtis eſt Stephanus. Ego vero, ſi quid mutandum ſit, ΣΚΙΑΔΑΣ malim. Vide in Anton. (V. 90, 6.) de Cleopatra ad Antonium veniente; κατέκειτο, inquit, ὑπὸ ΣΚΙΑΔΙ χϱυσοπάςῳ, &c. *M. D.*

Ib. l. 6. βάϱβ.] Hic Iterum App. Ἄκβαϱ☉. Silent Collectanea noſtra.

Ib. l. 15. πϱοσπελάσαντες] Lat. Interp. recte, *accurrentes*; id enim poſtulat ſententia. Sed ut in Græcis etiam inveniatur, litera una demenda eſt, legendumque, ΠΡΟΣΕΛΑΣΑΝΤΕΣ. Utitur quidem alia illa voce noſter; ſed hic non ſatis apta videtur. Vide 285, 3. ἐγγὺς ΠΡΟΣΕΛΑΣΑΝΤΕΣ ἀνέδειξαν: & 291, 3. ΠΡΟΣΕΛΑΣΑΣ ἀτϱέμα τῷ λόφῳ ubi iterum πϱοσπελάσας apud App. legitur. *M. D.*

P. 279. l. 2. πεϱιεϱχομένης] H. Steph. reponendum putat πεϱιεχομένης.

Ib. l. 17. κατέκϱυβε.... πεϱσίχεσι] Melius in M. & App. κατέκϱυπτε. Legendumque cum App. πεϱίχεσι.

P. 280. 7. πεϱιλαμπές.] Forſan πυϱιλαμπές.

Ib. l. 8. ὑφάσμασιν] Haud puto ita ſcripſiſſe Plutarchum; ſed potius, ut in V. A. B. H. Steph. nonnullis & App. eſt, σκεπάσμασιν.

Ib. l. 12. ἀνασίλλων κομώντων] Prave ex duabus vocibus unam conflant A. & M. ſed quinam illi *Anaſilli* ſunt? Ludiones fuiſſe credo, qui oris & oculorum torſionibus immanibus, ſpectaculi ſpeciem admodum barbaram exhibebant. Suſpicor tamen τὸ ἀνασίλλων ex Scholio aliquo huc irrepſiſſe. *M. D.*

Ib. l. pen. τάγματ☉] Ferri omnino hæc ſcriptura non poteſt. ςεγάσματ☉ habent A. & M. quod probum eſt, & in App. etiam legitur.

P. 281. l. 1. τάξιν] Mendoſa haud dubie vox. Meliorem quidem ſuppeditant A. M. & App. τοξείαν: ſed nondum qualem decet eſſe, ut *collimandi artem aut dexteritatem*, quæ hic requiri videtur, repræſentet. Forſan ΤΑΣΙΣ eam inter alias ſignificationem habere comperietur. Τείνω certe, a quo τάσις eſt, eo ſenſu uſurpatur. Cl. Editor, Forſan ΤΟΞΕΥΣΙΝ adſcripſit. *M. D.*

Ib. l. 10. σωνάπτειν] Ut ſupra dixit χήσεσι, ita hic cum M. & App. σωνάψειν dicat cenſeo.

P. 282. l. 1. Μεγάβακχ☉] Quodnam Romanum nomen ſub hoc lateat, quis divinabit? *Cn. Plancum* habebat vetus Interpres, teſte Xylandro. Unde, incertum. Sed ſatis ad ſcripturam noſtram accommodate. *M. D.*

Ib.

Ib. l. 3. ἐπισπωμένων] Melius, mea quidem ſententia, legeretur, ʼΕΠΙΣΠΟΜΕΝΩΝ: (ut infra 289, 15. ubi vide Not.) quia mox addit, *nec ceſſaſſe pedites.* *M.D.*

P. 283. l. 6. δυόμενοι τοῖς] A. M. & App. ἀποδυόμενοι. Recte. Priores etiam habent τοὺς, pro τοῖς. Sed cur mutemus nihil eſt. Immo τοῖς alteri illi præſtat.

P. 283. l. 14. ἀμωέως] Rectius ſcriptum iri puto, ἀμωμεῖως. In tot locis tamen &c. *H. Steph.*

Ib. l. 15. ἐν γὰρ τῷ ὁμόσε] Pro ultima voce, ὁμαλῷ eſt in App. A. & M. quod, cum Dacerio, libens amplector.

Ib. l. pen. Καρναῖς] Legendum, cum A. & M. Καῤῥαῖς, de qua urbe ſæpius in ſequentibus mentio fit. *M.D.*

Ib. l. ult. ʼΙχναῖς] Legendum eſt, cum B. & App. ʼΙχναῖς. Xylander *Ichniam* apud Dionem dici putat.

P. 284. l. 9. ἀποκείραντες] De capitis *amputatione* intelligi debere, ex ſequentibus abunde conſtabit. Amplector itaque quod exhibent A. M. & App. ἀποκόψαντες. *M.D.*

Ib. l. 18. δὲ] Forſan δὴ, vel γε.

P. 285. l. 1. φοβερώτεροι] Tollius mallet φοβερώτερον. Ego nihil mutandum eſſe cenſeo; longeque elegantius ſic efferri, quam per adverbium.

Ib. l. 14. εἰ δεῖ τι...] Nova incipit ſententia; hoc primum. Deinde vides, quam frigida hæc ſint in oratione concitatiſſima. Nec ſanantur ope A. & M. legentium ἔδει, pro εἰ δεῖ. Forſan nitori ſuo tandem reddetur, ſi mecum ſimpliciter, ΔΕΙ ΤΙ, legas. *M.D.*

Ib. l. 16. παλαιοὶ] Mallem ΠΡΟΠΑΠΠΟΙ. Certe non ſic ſolebant loqui Romani; ſed Majores, Avos, Proavos, crepabant. *M.D.*

P. 286. l. 2. κατεῖχε] Aliter A. & M. κατήχει enim habent. Sed Plutarcho familiaris ille uſus verbi κατέχω. Ex multis, unum afferam exemplum. pag. proxima, lin. 8. ἀκοσμία δεινὴ... μετ᾽... βοῆς τὸ ςρατόπεδον ΚΑΤΕΙΧΕΝ. *M.D.*

Ib. l. 3. ἱππόται] App. οἰκέται καὶ πελτασταί: abſurde. Forſan ʽΙΠΠΟΤΟΞΟΤΑΙ. Vide 182, 18. *M.D.*

P. 287. l. 3. νομίζων] Tollius mallet ʼΕΝΟΜΙΖΕ: uti ſupra fuerat ἠγάπα.

Ib. l. 12. ʼΙγνάτιος] App. Γνάτιος habet.

P. 288. l. 4. Βαργοντῖνος] Melior videtur ſcriptura quæ in A. & al. eſt, Βαργυντῖνος. Quod ſequitur autem, ὡς, in App. non extat; & loco ſuo motum arbitror: melius enim ante ἔτι legeretur.

P. 289. l. 7. τὰς ʼΑρμενίων ἐλπ.] In M. & App. τὰς ἀπ᾽ʼΑρμ. ἐ. melius.

Ib. l. 8. ἔχοντο δρασμοῦ] Aliter & melius A. B. M. & App. uti & Steph. volebat, εἴχοντο. Et ſane ſic effert in Lucullo (147, 14.) ʼΕΙΧΕΤΟ τοῦ χρόνου. & in Cæſ. (IV. 140, 8.) ʼΕΙΧΕΤΟ τῆς ςρατείας. *M.D.*

Ib. l. 10. καὶ τοῦτο πιςεύσαντες, τῷ ὁ. τὴν ἡγ.] Non agnoſcit τοῦτο Ed. Fl. & ſane incommodum eſt. Sublato enim commate, πιςεύσαντες τῷ ὁδῷ τὴν ἡγεμονίαν optime dicetur; ut infra (314, 11.) ἐκείνῳ δὲ ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΕΣ ʽΑΥΤΟΥΣ μόνῳ. Poteſt tamen ſervari καὶ τοῦτο, modo commate claudatur. Sic enim non infrequenter adhibent Græci, uti & καὶ ταῦτα. *M.D.*

Ib. l. 15. ἐπισπωμένοις] Lege, cum B. & App. ἐπισπομένοις. Certe *ſequi* ſignificat, uti ex ſequentibus abunde conſtat, ubi addit, *fuiſſe qui non ſequerentur.* Peccatur autem in hac voce frequenter a librariis. Dixi jam aliquid ad 282, 3. dicendum rurſus erit ad 415, 20. *M.D.*

Ib. l. ult. ʼΑσσυρίαν] Melius in B. & App. Συρίαν.

P. 290. l. 2. Σίνvακα] Hic & l. 9. App. Σύνvακα habet. Neutrum, quod miror, apud

apud Cellarium extat. At meminit ſub monte Maſio, *Sinnæ* oppidi (p. 733.) quod ad *Sinnaca* Plutarchi ſatis accedit, ut mihi perſuaſum ſit, colles eos ad urbem *Sinnam* uſque pertinuiſſe; rectèque habere Plut. Codd. *M.D.*

P. 290. l. 14. παρεβάλοντο] A. B. M. & App. παρεβάλλοντο, vel περιεβάλοντο. Recte utrique; eligas licet. *M.D.*

P. 291. l. 6. ἔχων] A. M. & App. recte ἑκών, opponitur enim τῷ, ἄκοντος, quod præceſſit: ut optime monet Doctiſſ. Waſs. ad Salluſt.

P. 292. l. 2. ἐπήλασε] Corrupte. Lege, ut in V. B. & App. eſt, ἀπήλασε.

Ib. l. 15. μνήμονες] Inſere quod exhibent Codd. omnes noſtri, & App. πάνυ μν.

Ib. l. 18. παρεβίβασαν] B. περιεβίβασαν. Horum neutrum admodum placet. Xen. in eam rem verbo ἀναβάλλω utitur, unde ἀναβολεύς. Noſter ipſe (346, ult.) Ἀ-ΝΑΒΛΗΘΕΙΣ ἐπὶ τὸν ἵππον. Forſan ſcripſerat Plutarchus ἈΝΕΒΙΒΑΣΑΝ. App. περιέβησαν: male; cum ſequatur παρείποντο. *M. D.*

P. 293. l. 5. Πομαξαίθρης] App. ὁ Μαξαίθρης. Tollius legere jubet Ἄξαθρης. Et ſane ita H. Steph. Codd.

P. 294. l. 6. ὅτε] Melius in A. B. M. & App. ὅτι.

Ib. l. 7. Ῥεςίυ] B. Ῥωσκίυ: uti volebat Bigotius apud Dacerium.

Ib. l. 12. ἐχίδναις καὶ σκυτάλαις ἀντιμόρφοις] Ἀντίμορφος ut *ſimilitudinem aliquam* ſignificet nunquam efficient Interpp. Mirorque repertum eſſe quenquam cui id in mentem venerit Græce doctum. Contra enim *formam oppoſitam* notat. Hoc conſtat. Reſtat ut oppoſitio nunc eruatur, quam intercedere ait Plutarchus inter formam Serpentium, quas hic adducit, & ſpeciem exercitus Syrenæi. Hanc in eo ſitam exiſtimo, quod Serpentium illarum nocendi poteſtatem in cauda ponebant, ni fallor, veteres. Caput erat illis innocuum, nulloque veneno formidandum. Contra autem, Exercitus hujus cauda erat innocua, frons terrifica. *Scytalen*, uti & Solinus, pro *Amphisbæna* ponit. Qua de re conſule Salmaſium. Sed, pro ἀντιμόρφυς, quod nihil prorſus habet ad quod referatur, legendum ἀντίμορφον ut recte habet V. ad Σύβαριν enim referri debet, ut ex περιβαλλομένην, & τελευτῶσαν, quæ ſequuntur, abunde patet. *M. D.*

P. 295. l. 3. ἔνιοι] Melior videtur ſcriptura B. & App. in quibus ἔνιαι eſt; ut referatur ad Hiſtorias proxime nominatas, quas etiam melius quam cætera ætatem tuliſſe veriſimile eſt. *M. D.*

Ib. l. 4. ἐπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπ.] Non erant *ſublatæ menſæ*; cum mox, juſſu Regis ſui accubuerit Nuntius; Atqui ἘΠΑΡΘΕΙΣΗΣ δὲ τῆς τραπέζης (IV. 328, 3.) ſignificat plane *ſublata menſa*. Scribendum itaque ΟΥΚ ἦσαν, donec meliora aut Codd. rite inſpecti ſuppeditent, aut feliciorem aliquis Emendationem inveniat. *M. D.*

Ib. l. 13. Φέρομεν....] Locus hic in Bacch. Euripidis extat, verſ. 1168. & ſeqq. in hunc modum.

> Φέρομεν ἐξ ὀρέων ἕλικα
> Νεότομον ἐπὶ μέλαθρα,
> Μακάριον θήραμα.

uti & in Mor. Op. legitur 890. niſi quod illic ἄγομεν eſt, pro φέρομεν. Sequentia autem aliter iterum apud Euripidem leguntur verſ. 1176. & ſeq.

> ΧΟ. Τίς ἁ βαλοῦσα πρῶτά γε;
> ΑΓ. Ἐμόν, ἐμὸν τὸ γέρας.

Unde facile erit hæc refingere. App. recte iterat ἐμόν.

P. 296. l. 6. ὑφ' ἑαυτὴν] Forſan legendum, ἐφ' ἑαυτήν.

P. 297. l. 5. ἐν τοῖς ὑπέλοις] Legendum, ἐν τόποις ὑπέλοις. ut in M. recte legitur: in A. autem mendoſe; habet enim & τοῖς, & τόποις.

Ib. l. 11. ἄλλως ϗ] Legendum, aut ἀλλὰ ϗ, aut ἄλλως TE. *M. D.*

P. 298. l. 4. ἐδὲν ἢ μέρ☉ ὁ N.] Melius in A. & M. ἐδὲν ἦν μέρ☉ ἃ N.

Ib. l. 5. ὥςε ϑ....] Nihil hic in Codd. noſtris ſubſidii. Laborat tamen hæc oratio. Sed quod reponam non habeo. *M. D.*

Ib. l. 16. Ἀνάλιον] Annalium ſcribunt Cr. & Xyl. & ita in M. ſcribitur. Silet Hiſtoria.

P. 299. l. 3. δεῖ γὰ...] Reſpicit locum Thucydidis; quem vide & in Op. Mor. p. 950, 28.

Ib. l. 11. Ἰνδὸν ὠκεανὸν] Forſan ʼΙΝΔΙΚΟΝ: ut paulo poſt (301, 11.) ʼΙΝΔΙΚΗΝ ϑάλασσαν vocat.

Ib. l. 14. ἀρχὴν μὴ ἄρχεσιν] Abſurda hæc. Lege ocius, non ἄρχεσιν, ſed ʼΑΡΚΟΥΣΙΝ. *M. D.*

P. 300. l. 1. δεινόν.] Melius legeretur ΔΕΙΛΟΝ: ea enim res agitur.

Ib. l. 6. ὅτι μάλιςα] Recte in V. B. & M. ὅτε μαλ. quod & in Fl. Ed. erat.

Ib. l. 8. εἰ δέοι] Videtur legendum, εἰ ΔΕ δέοι.

P. 301. l. 8. ἀπεῖπε] Fl. Ed. ἔπεισε, prave. V. & B. ἔδεισε: quod, etſi minus pravum, nihili puto. Servanda ſcriptura vulgata, aut ʼΑΠΕΤΡΕΠΕ legendum. Non enim detrectabat tantum eam provinciam Nicias, ſed argumentis inſuper validis invadendæ Siciliæ conſilium impugnabat. Vide ſupra p. 222. & ſeqq.

Ib. l. 9. ἥμαρτεν. ὠρέχϑη....] Exigua mutatio nitorem huic loco nativum reddet, ſi poſt ἥμαρτεν, MEN inſeras. ἥμαρτε MEN, ὠρέχϑη ϗ μεγάλων. *Si non tenuit, magnis tamen excidit auſis. M. D.*

Ib. l. 13. ἀντέσχεν] Suſpecta mihi hæc vox; nec quam reponam ulla nunc ſuccurrit. Suidas quidem, v. Ἀντίσχειν, hæc habet. Ἀντίσχωμαι, αὐϑυπότακτον, ἀντιλάβωμαι. Sed unde habeat non conſtat. Vid. p. 180. & ſeq. & IV. 499, 15. *M. D.*

Ib. l. pen. Βαβ.] Vide quæ ſupra ad 271, 8. de hac urbe dicta ſunt. *M. D.*

Ib. l. 17. ἀπώλετο] Sequenda potius exemplaria in quibus habetur ἀπώλοντο. *H. Steph.*

SERTORIUS.

P. 304. l. 6. ὡρισμένων ἀριϑμῶν] Elegantior videtur & verior ſcriptura A. & M. ἀριϑμῷ legentium. *M. D.*

Ib. l. 9. δυεῖν Ἄττεων....] De hiſce Xyl. & Dacerius multa, quæ noſtri inſtituti non ſunt.

P. 305. l. 4. πόλεων...] Urbem non faciunt alii Ion, ſed Inſulam. *M. D.*

Ib. l. 17. βιαίῳ] Adde ϗ ἀδίκῳ, quod in Fl. Ed. erat, & reperitur in A. B. & M.

Ib. l. 19. Νέασοις] Lege cum A. & M. Νερσίᾳ.

P. 306. l. 5. Σκιπίωνι] Scribe Καιπίωνι: ut eſt in A. & M. & vide quæ ad 176, 7. annotata ſunt. Lat. Int. Cæpionem recte ſcripſit. Gallicus & Anglicus Scipionem retinuerunt. Ille tamen in Nota de mendo monet.

Ib. l. pen. Γυρισοινῶν] B. Γερινῶν. Utrumque ignotum. Forſan legendum eſt, ʼΩΡΙΣΙΩΝ. Urbs enim erat illius tractus. Vide Cellar. *M. D.*

P. 308. l. 3. κατδυφήμησαν] M. κατδυφήμησεν. Sed ΚΑΤΕΥΦΗΜΙΣΑΝ leg. *M. D.*

Ib. l. 12. ϗ τῶν] Forſan καί ΤΟΙ τῶν.

Pag. 311. l. ult. ζεφύρῳ ϗ λαμπρῷ] Sic ſupra, ΛΑΜΠΡΟΣ ἄνεμ☉ (97, 16.) & infra ΛΑΜΠΡΟΝ πνεῦμα (511, 18.) Sic

(V. 72, 17.) ΛΑΜΠΡΟΣ νότος. Quæ ideo huc adduco, ne quis arbitretur λάβρῳ hic ſcriptum fuiſſe, ut IV. 39, 12. in qua & ego aliquamdiu hæſi ſententia. *M. D.*

P. 313. l. 6. Ἀσκάλιον] Scribe Ἄσκαλιν, cum B. Sicuti in ſequentibus ſcribitur ab omnibus.

Ib. l. 14. Τιγγύνην] M. Τίγγην. Strabonem audiamus, p. 825. D. ΤΙΓΓΑ καλοῦσιν οἱ βάρβαροι, Λίγγα δὲ Ἀρτεμίδωρος... Ἐρατοσθένης δὲ Λίξον. *M. D.*

Ib. l. 17. πηχῶν ἑξήκοντα...] Totam hanc fabulam ex Gabinio ſcriptore Romano hauſiſſe videtur Plutarchus. Vide Strabonem, 829. B. Ed. Par. *Dacer.*

P. 314. l. 11. ἀπὸ Ῥ.] Scribe, cum V. ἀπὸ τῆς Ῥ. Varia illa lectio, in hac Editione, typothetarum errore, loco ſuo mota eſt, & ad p. 312. appoſita. *M. D.*

Ib. l. 13. δὲ ὁ Σ.] Melius in B. γὰρ ὁ Σ.

P. 315. l. 2. δοκῇ] Mallem ΔΟΚΕΙ. *M. D.*

Ib. l. 6. γινόμενον] Deeſt καί. aut, pro γινόμενον, ΓΕΝΕΣΘΑΙ legendum videtur. *M. D.*

P. 316. l. 11. παιδευομένους] Ut μετεωτέροις ante habes, ita & hic παιδευομένοις ſcribi neceſſe eſt. Et ita in A. & M. factum video.

Ib. l. 12. ὃς ὠνόμαζε Ῥ.] Forſan ἐξώπλιζε. Romani enim revera erant ab eo armati. Vide 311, 1. Sed vide etiam 331, 14. ἀθροίσαντες βουλὴν, ἣν σύγκλητον ὨΝΟΜΑΖΕΝ: & 329, ult. σύγκλητον ἈΝΑΓΟΡΕΥΣΑΙ.

Ib. l. pen. περὶ Φίδιον δὲ] Nomen in incerto eſt. *Didium* Xyl. vertit, quia in A. (& M.) Δείδιον eſt. Cruſerius *Aufidium*, ex conjectura. Sed, quod nemo animadvertit, quid eſt illud περὶ quod præceſſit? Ego, cum ad ſententiam nihil prorſus faciat, partem nominis hujus, qualecunque tandem ſit, fuiſſe arbitror; & ΠΟΥΡΦΙΔΙΟΝ in Veteribus Codd. fuiſſe, in quos incidit Freinſhemius; qui in Supplem. Liv. (XC. 28.) *Furfidium* vocat. ΦΟΥΡΦΙΔΙΟΝ itaque, vel ΠΟΥΡΦΙΔΙΟΝ, reponendum eſt, & abſurdum illud περὶ ſic ſanandum. *M. D.*

P. 317. l. 1. καὶ Λούσιον] Κλούσιον in quibuſdam Stephani exemplaribus erat. Xylander, vel *L. Domitium* tantum, vel *Domitium & Lucium*, id eſt, L. Manlium, ſcriptum fuiſſe arbitratur; quia hujus meminerunt Oroſius VI. 23. & Liv. Lib. XC. Ego L. Lollium, de quo l. 5. hic intruſum arbitror; niſi forte ibi, pro Λεύκιον μετὰ Λόλλιον, Λεύκιον μετὰ Μάλλιον legendum eſt. *M. D.*

Ib. l. 2. Θωράνιον] Τωράνιον A. & M. Thorium ſupplem. Liviana. In quibuſdam Steph. Θοράνιον. *M. D.*

Ib. l. 10. ὁπλιτικῶν δὲ νομίμων... ἀγώνων] μονίμων legitur in A. & M. quod libens amplecterer, niſi mox adderetur μονίμου φάλαγγος. Sic enim gravis armatura opponeretur, εὐσταλίᾳ, *Stataria*, κουφότητι. Vide & 436, 12. ubi eundem Metellum vocat iterum, ἄνδρα νομίμων ἀθλητὴν ἀγώνων. Sic enim ibi V. habet. Sed A. & M. iterum μονίμων. *M. D.*

P. 318. l. 11. δίψῃ] M. δίψει, quod & ego malo. *M. D.*

P. 319. l. 2. Ἀκύϊνον] M. Ἀκυίλλιον ſemper vocant. A. etiam mox. Unde Xyl. *Aquilium* recte vertiſſe videtur.

Ib. l. ult. ἀποδείξεις] M. συνδείξεις. Sed nihil mutandum. *M. D.*

P. 320. l. 3. κατάσπεισιν] Græco vocabulo, non Iberico, devotionem illam nominat. Apud Gallos *Soldurii*, teſte Cæſare, dicebantur qui eo Sacramento ſe devovebant. Vox κατάσπεισις, qua hic utitur noſter, Libationem proprie ſignificat. Vide IV. 69. 8. & Op. Mor. 777, 29. *M. D.*

P. 321. l. 6. ἐν οἷς] Forſan legendum eſt, ἘΦ' οἷς. *M. D.*

P. 321.

P. 321. l. 18. ἀκαρεῖ] Scribitur melius ἀκαρῆ, cum non additur Subſtantivum; ut te docebit meus Ling. Gr. Theſaurus. *H. Steph.*

B. & M. ἐν ἀκαρεῖ. Melius.

P. 322. l. 6. Ταγώνιον π.] A. & M. Ταγόν. Ignoti cum ſint Characitani illi, vix quicquam certi de fluvio ſtatui poteſt. *M. D.*

P. 324. l. 4. ὑπερβάλλοντι] Procul aberat Sertorius cum Pyrenæos montes ſuperavit Pompeius. Vide 320, 16. Legendum itaque cenſeo, ὙΠΕΡΒΑΛΟΝΤΙ.

P. 325. l. 17. περὶ Σούκρωνι] A. & M. περὶ Σούκρωνα. quod melius. Vide 437, 18. νικήσας περὶ ΟΥΑΛΕΝΤΙΑΝ.

Ib. l. 18. Τουτίαν] Xyl. *ad Durium* vertit; & fragmentum epiſtolæ Pompeii ad Senatum affert, in quo prœlium illud *ad flumen Duriam* factum dicitur. Citat etiam Cic. Or. pro L. Corn. Balbo. At ibi oſtendit Cl. Grævius, *Durium*, Luſitaniæ notiſſimum fluvium nihil huc pertinere: Sed *Turium* eſſe qui in Sucronem incidit & eodem oſtio in mare effunditur quo Sucro: huncque intelligendum, legendumque adeo περὶ ΤΟΥΡΙΑΝ. Nota illa viri Doctiſſimi extat p. 523. Tom. III. Parte I. *M. D.*

P. 327. l. 9. φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως] Quid ἀπ' ὄψεως ſignificet, non intellexerunt Interpp. qui ad unum vertant, *vultu ad lætitiam compoſito*; cum ὄψις hic *ſomnium* notet, (ut 498, 10. ubi ait, ὑπέθρεψεν αὐτὸν ἡ ὈΨΙΣ: & paſſim alibi;) inſomnium ſcilicet quod ſeſe habuiſſe fingebat artifex ille politicorum dolorum; uti mox narrat Plutarchus. *M. D.*

Ib. l. 19. Σεγουτ.] Scribe, cum B. & M. Σαγουντίνων, quod viderat jam Xyl. qui addit, urbem in quam receſſit Sertorius Calagurium fuiſſe, ex Liv. lib. XCII. patere.

P. 328. l. 4. τοὺς δὲ] Ante hac verba aliquid excidiſſe neceſſe eſt. *M. D.*

P. 329. l. 18. μεγαλοφροσύνη] St. & M. μεγαλοφροσύνης: ut infra 231, 1. quod lubens amplector. *M. D.*

P. 330. l. 7. μὲν οὐδὲν] Delendum illud μὲν.

Ib. l. 13. ἐφ' ἡγεμονίᾳ] In Fl. & Ald. legitur ἡγεμονία littera α non habente ι ſubſcriptum: quod facit ut pro accuſativo ἡγεμονίαν, quem malo, irrepſiſſe exiſtimem. *H. Steph.*

Ib. l. 16. ὁμότιμοι] Vox proba. Sed alteram illam quam exhibent V. & B. ἰσότιμοι, uſurpat & infra (332, p.) ubi in Codd. nulla reperitur varietas.

Ib. l. 17. εὖ φερ.] Forſan rectius legatur ΟΥΚ εὖ φερ. Sed conſulendi plures Codd. MSS. Videtur tamen id factum eſſe cum primum ex Africa accerſitus eſt.

P. 332. l. 17. τῶν ἐπισκήνων] Hi ſunt quos in Sylla ἘΠΙΣΤΑΘΜΕΥΟΝΤΑΣ appellavit, (80, 17.) de quibus & in textu ipſo & in nota noſtra plurima ibi dicta ſunt. In Hiſpania etiam vidimus (310, 18.), Sertorium eo potiſſimum nomine genti dilectum, quod militaria illa hoſpitia ſuſtuliſſet; μάλιστα δὲ τῶν ἘΠΙΣΤΑΘΜΙΩΝ ἀπαλλάξας ἠγαπήθη. De re itaque conſtat. Nunc de voce ἐπισκήνων. Ego adulterinam cenſeo, & huic rei ſignificandæ, non minus aptam tantum, ſed & contrariam, cum *in Tentoriis degentes* ſignificet. Sed an ἘΠΙΣΤΑΘΜΩΝ, aut aliam quampiam reponam, ambigo. Ἐπίσταθμος certe apud noſtrum extat, ſed latiore ſenſu. Vide Op. Mor. 1087. Quod autem præfert B. ἐπικειμένων, nihili prorſus eſt. *M. D.*

P. 333. l. 6. φθαρέντες] Fuit cum hanc vocem

vocem corruptam arbitrarer. Sed nunc ita uſurpare noſtrum animadverto. Vide 355, pen. 399, 9. IV. 196, 6. & V. 87, 6.. *M.* *D.*

P.332. l. 19. Μάλλιον] Dacerius & hic & in ſeqq. MANION ſcribere jubet; aitque, *Manium Antonium* fuiſſe de quo hæc narrentur, eum ſcilicet a quo primo percuſſus eſt Sertorius, 335, 3.

P. 334. l. pen. βραδυτῆτι τῆς λαλιᾶς] Plutarchi mentem aſſecuti non ſunt hic Interpp. Angl. & Gall. quorum hic pro tardiloquentia, balbutiem; ille muſſitationem, vertunt. Acute Plutarchus, ex obſcenis Ebrietatem ſimulantium verbis compoſite prolatis, Sertorium, inſidias ſibi ſtrui, conjeciſſe ait. *M.* *D.*

Ib. l. ult. τὸ σχῆμα τῆς κλισίας] Scribe ΚΛΙΣΕΩΣ. *M.* *D.*

P. 335. l. 17. κατηρτυμένης] Forſan legendum ΚΑΤΗΡΤΙΣΜΕΝΗΣ, ut IV. 285, 13. Οἰδοῦντα τοῦτον μαλάξαι καὶ ΚΑΤΑΡΤΙΣΑΙ πρὸς τὸ συμφέρον. quanquam ibi etiam Fl. Ed. ΚΑΤΑΡΤΥΣΑΙ habet.

EUMENES.

P. 338. l. 1. ἐπαρχίαν] De Provincia Eumeni ab Alexandro aſſignata, ſilent Hiſtorici. Decurri ergo neceſſe eſt ad ſcripturam Codd. V. A. & M. ἱππαρχίαν legentium. *Præfuit etiam alteri equitum alæ*, inquit Corn. Nepos, *quæ* Ἑταιρικὴ *appellabatur*. At negat Arrianus Lib. VII. (Ed. St. 157. D. novæ, 474.) Hephæſtione mortuo, ſuffectum ullum qui ei alæ præeſſet, ne nomen Hephæſtionis ei agmini inditum intercideret. Audio. Sed Plutarcho magis credo, aſſerenti, ſuffectum Hephæſtioni Perdiccam; & in Perdiccæ, non Provinciam, ſed τάξιν, ſucceſſiſſe Eumenem. Qualem ἱππαρχίαν intelligat, ex p. 345, 7. diſcimus. Plura quærere otium non eſt, quæ forſan Cl. Editor in promptu habebat, ſed quorum nullum ulterius indicium reliquit. *Ed.* & *M.* *D.*

Ib. l. 8. τῆς ταύτης ἀδελφῶν] Si genuina hæc ſcriptura eſt, duas ſorores fuiſſe nomine eodem neceſſe eſt; Barſinen hanc, Memnonis viduam, & quam Alexander Eumeni uxorem dat. *M.* *D.*

Ib. l. 14. μετὰ Μέντορος] Mentor ille frater erat Memnonis, cujus viduam Barſinen Alexander primam adamarat. Barſine autem, filia erat Artabazi (Vide IV. 31, pen.) cui & alia fuit filia ejuſdem nominis quæ Eumeni nupſit. Poſterior hæc videtur ex Sorore Mentoris & Memnonis ſuſcepta. Artabazus enim, apud alios ſcriptores, ſororem eorum duxiſſe traditur. Hæc mihi videntur iis quæ Dacerius annotavit liquidiora. Laudo tamen quod Critici non ignobilis emendationem inſulſam riſerit. *M.* *D.*

P. 341. l. 16. προσάξασθαι] Melius legeretur ΠΡΟΣΑΞΕΣΘΑΙ.

P. 342. l. 4. ὠνητοὺς δ' ἵππους] Quis credat hoc a Plutarcho profectum? Quid tu ergo, inquies? Quid? ὨΝΗΤΟΙΣ lego; ut ſit, οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὨΝΗΤΟΙΣ. *M.* *D.*

Ib. l. 17. ἐπ' Εὐμένει προδοσίαν] Quis Græcus ſcriptor unquam ita eſt locutus? Non ignoro in N. T. reperiri υἱὸς ἐπὶ πατρί: apud Homerum, ἦλθεν ἐπὶ Κρήτεσσι. Sed alia proferri velim. Sic tamen iterum, IV. 6, pen. μαγείας ἐπ' αὐτῷ καὶ φάρμακα. *M.* *D.*

P. 343. l. 2. λαβόντας ὅρκους] Dacerius monet, legendum eſſe λαβόντι. Emendatione certe opus eſt. Sed invenuſti neſcio quid habet ejus λαβόντι. Diod. Sic. habet, δόντων τὰς διὰ τῶν ὅρκων πίστεις. Xen. alicubi habet ὅρκους ὀμόσαντας, (332, 11.) Ego hic ΔΟΝΤΑΣ, vel ΔΙΔΟΝΤΑΣ, potius legerem. *M.* *D.*

Ib. l. 5. στρατείαν] Immo, ΣΤΡΑΤΙΑΝ.

P 344. l. 10. τοῦτο τοῦ ἡγ.] Scripſerat, haud dubie, Plutarchus ΤΟΥΤΟΥ τοῦ

ῆγ. quod quantum ſententiam illuſtret, ſtatim percipient elegantiarum non expertes omnes, favebuntque emendationi noſtræ; quam miror nulli Interpp. in mentem veniſſe, uſque adeo manifeſta cum ſit. Nam, quod, & ab aliis Imperatoribus factitatum hoc, pro auctoritate ſua pronuntiat Dacerius; exemplo ne uno quidem allato confirmavit. Polyænus, quod mirari ſatis non poſſum, Eumenis hoc proprium decus ſilentio prætermiſit. Quid facias rerum maximarum tam iniquis aut cœcis æſtimatoribus? *M. D.*

P. 344. l. 10. μὲν οὖν] Delendum videtur illud μὲν.

Ib. l. 11. καὶ Καππ.] Quorſum illud καί?

Ib. l. 18. περὶ τῆς ἀρ.] Recte A. & M. περὶ γῆς ἀ.

P. 346. l. 8. ἀπελάβ.] Scribendum, cum Fl. Ed. ἐπελάβοντο. Diod. Sic. 612. ἀλλήλων ἐδεδέξαντο.

Ib. l. 18. ἀποβάς.] Forſan rectius legatur, 'ΑΠΟΒΑΣΑ Δ' ἡ πλ. Sic enim non raro fit, librariorum vitio, ut ſententiarum finis & initium ita confundantur. Sic in Op. Mor. 1547, ult. μόγις, ἤνεγκε, emendandum eſt, μοι. εἰσήνεγκε. Sic ib. 140, 29. ὑποδέδρομε. καὶ, pro ὑποδεδρόμακεν, legitur. De thorace tamen hic non abſurdum eſt ἀποβὰς dici: ſequendaque Codd. MSS. auctoritas.

P. 347. l. 3. ἀπεδ.] Lege, cum B, ἐπεδάκρυσεν: ut 89, 5. & IV. 54, 15. Alteram tamen illam vide IV. 273, 10. 'ΑΠΕΔΑΚΡΥΣΕ τὴν πατρίδα. & V. 145, 3. *M. D.*

Ib. l. 7. τῇ μ.] Pro τῇ, TI legendum cenſeo, quod paſſim ſolet τῷ, σχεδὸν, addi. *M. D.*

P. 349. l. 4. 'Ορκωνίοις] Locus hic, & alter quem ſuppeditat B. (in quo 'Ορκιλίοις) æque ignoti Geogr. noſtris. *M. D.*

Ib. l. 5. διὰ πενδοσίαν] Malo quod in M. eſt, διὰ πενδοσίας. Vide tamen 455, 13. φόνον γενησόμενον πολὺν διὰ ΚΑΤΙΛΙΝΑΝ. & 356, 15. διὰ τὰς ἀγρυπνίας. *M. D.*

Ib. l. 7. τὴν ἐναντίαν ὁδὸν...] Obſcura hæc. Juvabit nonnihil aliter ſic interpungere. Φεύγων γὰρ, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσι μετέβαλε λαθὼν, &c. Dacerius in Caſtra redire facit. peſſime; contra fidem hiſtoriæ, & diſerta Plutarchi verba; ἐπὶ τὸν τόπον οὗ τῆς μάχης συνέβη γενέσθαι. *M. D.*

Ib. l. 15. καταπλησθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων.] Suſpecta mihi vox ὠφελείας: & a Plutarcho ſcriptum fuiſſe arbitror, ΛΕΙΑΣ καὶ λαφύρων. *M. D.*

P. 350. l. 1. φράξασθαι] Abſurde caſtra communiat monetur, cui auctor eſt ut ſe confeſtim ad tutiora recipiat loca. Vide an non potius legendum ſit, ΦΘΑΣΑΣΘΑΙ. Cl. Editor ΦΥΛΑΞΑΣΘΑΙ reponebat. *M. D.*

P. 350. l. 12. ἐκεῖνο] B. ἐκείνως γε (ἐκεῖνός γε voluit) M. ἐκεῖνος. Sed nihil mutandum. *M. D.*

Ib. l. 17. Νῶρα...] De hoc caſtello vide Cellarium, quæ hic alias dicenda fuiſſent nobis præripientem.

P. 351. l. 10. μεμνημένα] Suſpecta Cl. Editori hæc vox erat, propter ὑπὲρ quod præceſſit. Sed ego illud ὑπὲρ in 'ΟΠΩΣ mutandum cenſeo; & ſervandum μεμνημένα, ut rei aptiſſimum. Vide 393, 12. *M. D.*

P. 352. l. 7. ἐκ τῶν ἐπ.] Ed. Par. ἐπὶ τῶν ἐπ. mendoſe, Fl. Baſ. Steph. recte ἐκ τῶν ἐπ. Quod ideo moneo, quia Dacerius, nulla harum inſpecta, ἀπὸ ſuum nobis, a Bigotio oblatum, in nota importune obtrudit. *M. D.*

Ib. l. 11. μαραινόμενον] Scribe, cum A. & M. μαραινομένων.

Ib. l. 16. παρήγειρεν] Suſpecta vox. Cl. Editor, παρήειρεν adſcripſit ſuo Codici, ut conjecturam; & ad Anton. nos amandat (V. 144, 4.) ubi de Antonio ad Cleopatram

opatram per feneſtram ſurſum tollendo dicitur; εἵλκετο τὰς χεῖρας ὀρέγων εἰς ἐκείνην καὶ ΠΑΡΕΩΡΟΥΜΕΝΟΣ. Apte ſane & ad rem appoſite. Sed, ut illic obſervabitur, ſcribendum eſt, ΠΑΡΑΙΩΡΟΥΜΕΝΟΣ: & hic ΠΑΡΗΙΩΡΕΙ. Verbo ʼΑΙΩΡΗΣΑΣ in hac ipſa narratione utitur Diod. Sic. p. 621. quod perperam in Tollii Edit. ἐωρήσας ſcribitur. *M. D.*

P. 353. l. ult. χιλίων] *Ultra duo millia* Diod. Sic. habet, p. 630.

P. 354. l. 9. Κοΐνδοις] Κυΐνδοις ſcribitur apud Diod. Sic. 699. Et ita noſter infra in Demetr. (V. 39, 1.)

Ib. 355. l. 8. τεθραμμένα] Cl. Editor ſcripturam hanc merito ſuſpectam habens, ſuo Cod. adſcripſit, [Forſan τεθηρειωμένα: ut 359, 13. & iterum 363, 11. Sed vide V. 69, 5. & 31, 19. Et in Op. Mor. 178, 3.] Hæc vir doctiſſimus; quid tandem decreturus, ſi notam hanc ad prœlum mittendam conſcripſiſſet, neſcio. Ego ΤΕΘΡΥΜΜΕΝΑ legendum cenſeo: ut apud Xen. in Symp. (522, 7. Ed. St.) οὐχ ἁβρότητι χλιδαινομένου, οὐδὲ μαλακίᾳ ΘΡΥΠΤΟΜΕΝΟΥ. *M. D.*

Ib. l. ult. δορυφορουμένων καὶ στρ.] Suſpectus mihi hic locus, & abſque MSS. ope haud facile ſanandus, videtur. *M. D.*

B. 356. l. 5. Πασιτίγριν] Duo cum ſint ejus nominis fluvii, utrum hic intelligi oporteat, Cellarius definit (p. 791.) Perſicum nempe, ſive eum qui in Sinum Perſicum infunditur. Non infrequenter Diod. Sic. Tigrin, ut in hac ipſa narratione, hunc Paſitigrin vocat. Apud Corn. Nep. *in Parætacis*, ex eruditiſſima Lambini emendatione, conflixiſſe dicuntur. Recte. Nec in eo quicquam eſt quod Plutarcho adverſetur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 18. πορευομένων] Non fuit neceſſe dicere πορευόμενον, quoniam ἄγημα eſt nomen collectivum. *H. Steph.*

Ib. l. ult. αὐτοῖς.] Rectius ſcribetur αὐτοῖς, ut quidam Codd. habent: vel αὐτοῖς. *H. Steph.*

P. 357. l. 18. χιλίους σταδ.] Diod. Sic. (682.) ὁδὸν ἡμερῶν ἕξ.

Ib. l. pen. τραχεῖαν] Dacerius recte emendat. βραχεῖαν legendum eſt. Corn. Nepos, *brevior*. Sæpius permutantur hæc duo. Sic etiam in Op. Mor. 170, 30. τραχὺ, pro βραχὺ: ut recte ſcribitur 1767, 6. & βραχύτητι, pro τραχύτητι 1238, 24.

P. 358. l. 5. ἱπποστρείαις καμ.] H. Steph. ἱππατρείαις reponit; quod & voluiſſe V. Cod. videtur; locumque ex Alex. affert, ubi ἐκφυγὼν.. ἐπὶ καμήλου δρομάδος legitur, (IV. 46, 2.) ut de iiſdem intelligatur hic eſſe ſermonem. Suſpicatur Dacerius, ſub hac voce latere appellationem aliquam loci, ex quo optimi hujus generis cameli oriundi eſſent. A. M. & Ed. Fl. ἱππαστρείαις habent. Diod. Sic. (683.) δρομάδας καμήλους.

Ib. l. 9. τριῶν] Diod. Sic. *tribus quatuorve*. Corn. Nepos, *quinque*. Sed hæc levia ſunt.

P. 359. l. 17. παρεῖναι] Leg. ΠΑΡΙΕΝΑΙ. *M. D.*

Ib. l. 18. κινήσας] Xyl. malebat quod in A. reperitur, νικήσας. Verum, ſi ita rationem inſtituas, quid erit ad quos ἐπὶ πολλὰ referatur? *M. D.*

P. 361. l. 6. χεῖρας δεδ. πρ.] De abſurdo monet Dacerius; putatque excidiſſe verba aliquot, quibus laxata fuiſſe vincula dictum eſſet. Juſtinum denique citat, his verbis (XIV. 4.) *Facto ſilentio, laxatiſque vinculis, prolatam ſicut erat catenatus, manum oſtendit.* Atqui, ſi poſt terga revinctæ manus ſint, *laxare vincula* non ſufficiet, ut dici poſſit προτείνας. Sed antrorſum religatas oportuit, ut vere dicatur eas *protendere*. Ego, nec dempta, nec laxata vincula fuiſſe arbitror: ſed dicere incipientem Eumenem,

menem, brachia, ut fit, eodem modo moviſſe, quo, ſi liberæ manus fuiſſent, ad eos tendiſſet; quod Hiſtorico ſufficit. *M. D.*

P. 361. l. 8. ἡμῶν] Lat. Interpres ſic vertit quaſi ὑμῶν ſcriptum eſſet. quod laudo; & in textum recipiendum cenſeo. *M. D.*

Ib. l. pen. ἄχθει κατ'] Lege 'ΑΧΕΙ: ut ſupra 358, 16. 'ΑΧΟΣ ἔχεν καὶ δυσθυμία τὸν 'Αντίγονον. *M. D.*

P. 362. l. 14. πλέονας ἡμέρας] Septem ſibi ad deliberandum dies aſſumpſiſſe, auctor eſt Corn. Nep. *M. D.*

Ib. l. 15. N. τε τοῦ Κρητὸς] Eundem eſſe qui Claſſi ſub Alexandro præfuerat, nondum mihi conſtat: & illud, τοῦ Κρητὸς, additum, ut addubitem facit, cum nuſquam illum Cretenſem dici meminerim. *M. D.*

P. 363. l. 11. 'Ιβυρτίῳ] Σιβυρίτῳ Diod. Sic. XIX. 669. & 691. Sed & Σιβυρτίῳ, 557. & 663. Apud Polyænum IV. (Antig. §. 15.) Σιγυρτίῳ editum eſt; ſed 'Ιγυρτίῳ etiam in Codd. aliquot ſcriptum eſſe a Caſaubono obſervatum eſt, quem quomodo apud Diodorum legeretur non fugiebat. *Ed. & M. D.*

P. 365. l. 8. γυόμενος] Legendum omnino, cum M. γυομένῳ: ut ſit, βιοῦν ἐξὸν ἐκ ποδῶν γυομένῳ. *M. D.*

P. 366. l. 3. τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κ. ε.] Mallem, αὐτῆς, ſi per Codd. liceret. *M. D.*

AGESILAUS.

P. 367. l. 2. Λαμπρειδοῦς] Leg. eſt, aut Λαμπιδοῦς, aut Λαμπιτοῦς. Sic enim ſcribitur apud Plat. Alcib. I. Ita Dacerius. Palmerius ante eum Λαμπιτοῦς aſſeruerat ex Herod. VI. & eodem Platone; addideratque, nomen eſſe Laconicum apud Ariſtoph. in Lyſiſtr. Λαμπιτώ. Hic tamen V. & Steph. Codd. omnes Λαμπιδοῦς habent: & apud Plat. (p. 33. E. Ed. Lugd.) Λαμπιδὼ ſcribitur. *M. D.*

P. 368. l. 3. συςρεφομένων] Proba videtur hæc ſcriptura: mallem tamen ΣΥΝΤΡΕΦΟΜΕΝΩΝ: ut infra (p. ſeq. l. 16.) καὶ ΣΥΝΤΕΤΡΑΦΘΑΙ καὶ μετεσχηκέναι τῆς ἀγωγῆς. *M. D.*

Ib. l. pen. Οὐ γὰρ ... βασιλεῖδια ...] Verba ipſa Ephororum, Dorica dialecto prolata, hic affert. In Op. Mor. (p. 2, 5.) ſua. Hinc fit ut ibi βασιλίσκους legatur; uti & apud Athenæum. Quod ideo monitum volui, ne imponat alicui Mureti auctoritas; Var. Lect. III. 2. *M. D.*

P. 369. l. 16. τὸ ἀρ.] Forſan ΔΙΑ τὸ ἀρ.

Ib. l. ult. Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ] H. Steph. in MSS. inveniens βλάςῃ, pro βλάψῃ, id arripit; quia cum σέθεν male congruit βλάψῃ. Verum, ecce M. pro σέθεν, σ' αὐτ' exhibentes; quod & in A. fuiſſe exiſtimo. Vide V. Lect. & Not. ad Lyſand. 32, 11. *M. D.*

P. 370. l. 14. ἐπὶ τῇ κλ.] Lege, cum V. A. & M. ἐπὶ τῇ κλ. *M. D.*

Ead. ib. ὡς ... Ξεν ... τοιοῦτο ἐκ τῆς] Verba ipſa apud Xen. non reperio; ſed ſententia extat in Ageſ. (p Ed. St. 388, 33.) ὅτι δυνατώτατος ὢν ἐν τῇ πόλει, φανερὸς ἦν μάλιςα τοῖς νόμοις λατρεύων. Verum totum Plutarchi locum ſic emendari & ſcribi oportere cenſeo. Ὃ δέ φησιν ὁ Ξ. ὅτι ΠΑΝΤΑ τῇ π. π. ἰ. π. ὡ. π. ὃ βούλοιτο, ΤΟΙΟΥΤΟΝ 'ΗΝ. τοῦτ' ἐφ. &c. Ὅ, meum eſt, pro ὡς· πάντα extat in V. A. & M. τοιοῦτον ἦν agnoſcunt etiam A. & M. in eo tantum culpandi, quod punctum poſt ἦν non ponunt; quod faciendum eſſe res ipſa clamat, & monuerat jam Xyl. qui de Ὃ nihil habet. *M. D.*

P. 371. l. 7. προςτιθ. μεγ.] Leg. ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΟΣ μ. quod & H. Steph. jam viderat.

Ib. l. 19. πρὸς ταῦτα] Immo, πρὸς ΤΑ' 'ΑΥΤΑ, vel ΤΑΥΤΑ'. *M. D.*

P. 372. l. 4. τὸ 'Α...] Od. Θ. 77. *M. D.*

P. 372.

P. 372. l. 16. πολεμῆσαι] Περιπολεμῆσαι, non V. tantum & Steph. Codd. aliquot, ſed & G. MS. habent, monente Dacerio, qui ſe id amplecti ait. Verum ego receptam & vulgatam malo, quia τ̃ Ἑλλάδ☉ manifeſte ab ἀπωτάτω regitur, nihilque adeo ſupereſt ad quod περιπολεμῆσαι referri poſſit. *M. D.*

P. 373. l. 2. εὐθὺς] Forſan delendum eſſe, annotavit Cl. Editor: credo quia mox εὐθὺς recurrit.

Ib. l. 15. ἀμαθ.] H. Steph. ἀπάθειαν mavult, quod in quibuſdam Codd. inveniebat. *M. D.*

P. 374. l. 4. φοιτ. περὶ τὰς θ.] V. Cod. & Steph. omnes, pro περὶ, ἐπὶ habent, quo ſolent in ea phraſi uti magis libenter, ſi non ſemper, Græci. Idem voluit & Mur. in Annot. ubi prave σὺν, pro ἐπὶ, in Collectaneis ad Cl. Editorem miſſis legitur. *M. D.*

Ib. l. 18. τοῦτο Λ.] Si quis codex hic τοῦτο πᾶν Λ. haberet, lubens amplecterer. *M. D.*

P. 375. l. 12. σαφῶς] Genuina videtur eſſe ſcriptura quam præferunt A. & M. σοφῶς. Xen. pro ea, ἀεὶ habet, (p. Ed. St. 291, 23.) *M. D.*

Ib. l. 14. τάξιν] In nonnullis eſt, πρᾶξιν. *H. Steph.*

Ib. l. 16. Μιθρ.] Leg. cum St. A. & M. Σπιθριδάτην. Vide Not. ad Lyſ. 35, 1. & infra (379, 7.) ubi recte in Impreſſis habet.

P. 376. l. 6. ἄγνοιαν] Sæpiſſime confundunt librarii ἄνοιαν & ἄγνοιαν. Suſpicatus eſt Cl. Editor, id ab iis & hic admiſſum. Sed cum dixerit Plutarchus, Lyſandro, præ ambitione, non ſatis notam fuiſſe Imperatoris in ſe poteſtatem, ἄγνοια recte ab eodem ea culpa vocatur, quæ revera ἄνοια erat. *M. D.*

Ib. l. 8. πόλεις ... Ἑλληνικὰς] Lege, cum V. Ἑλληνίδας. Sic enim ſolent optimique ſcriptores. *M. D.*

Ib. l. 12. νενικηκότες] M. νενικηκότας. optime, pendet enim a μυρίους: uti a Stephano jam annotatum fuerat.

P. 377. l. 2. πεζεταιρῶν] Malim πεζεταιρῶν. uti recte legitur Op. Mor. p. 369, 15. Et ita hic Codd. aliquot habere, teſtis eſt Steph.

Ib. l. 4. ψιλῶν ὁπλιτῶν] Teſtatur H. Steph. in ſuis Vett. Codd. legi, non ψιλῶν, ſed δειλῶν. Dacerius crambem recoctam nobis hic apponit, dum, nulla adducta auctoritate, ψιλὸς ſignificare ait *vilem*, uti ab Int. neſcio quo verſum erat. Ego δειλῶν, & quidvis potius, amplectar, quam ψιλῶν illud cum ὁπλιτῶν conjunctum. Emendationem hujus loci certam exhibebunt nobis verba Plutarchi ipſius idem in Apophth. Lac. narrantis, p. Ed. St. 369. Ibi enim ſic ſcribit. ὥστε ταχὺ συνήχθησαν καὶ ἵπποι καὶ ἄνδρες ἐπιτήδειοι ἀντὶ ΔΕΙΛΩΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΩΝ. Vides jam unde ψιλῶν & ὁπλιτῶν huc irrepſerint: ex δειλῶν & πλουσίων. Lege itaque & hic, ἀντὶ δειλῶν ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΩΝ: & ſana tandem habebis genuinaque Plutarchi verba. Confirmatur autem hoc & ex ſequentibus, ubi de Agamemnone Homerico ait, ΚΑΚΟΝ ἄνδρα ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΟΝ ἀπήλλαξε τ̃ στρατείας. *M. D.*

Ib. l. 6. Ἄγ.] Il. Ψ. 295. *M. D.*

Ib. l. 16. καὶ νῦν οὖν αὐτὸν ἄψασθαι τ̃ Κ.] V. γ' οὖν. cujus quidem γε probo: ſed οὖν importunum eſt. Xen. in Ageſ. Ed. St. 380, 6. τῷ ὄντι νομίσας.... ὁρμήσειν. Unde patet, & hic legendum eſſe ἍΨΕΣΘΑΙ. Pro οὖν, quod reponam non ſuccurrit. Sed corruptum eſſe pro certo habeo, aut potius delendum.

P. 378. l. 7. ἐπαχθ.] In omnibus noſtris Codd. ἀπεχθέστατον: quod malo. *H. Steph.*

Ib. l. 8. κεφ. ἐπέτεμε] Reſcribe ocius

ἈΠΕ-

'ΑΠΕΤΕΜΕ, ut apud Xen. eſt eadem narrantem, (382, 8.) Nunquam enim aliter ſolent. Quin monuit jampridem H. Steph.

P. 379. l. 3. ὑπὸ Φαρν.] Auſcultandum Cod. V. & M. recte de mendo monentibus. Scribendum enim eſt ὑπὸ Φαρναβάζῳ. *M. D.*

P. 380. l. 3. ἐπιφ.] Scriptum eſt ἐμφανῶν in omnibus noſtris Codd. & rectius. *H. Steph.*

Ib. l. 7. ὡς ἀσπασομ.] Lege ὡς ἀσπασομένου: uti recte erat in Fl. Ed. Pudet de talibus monere: &, non niſi auctoritate Codd. allata, ejuſmodi menda elui. Habemus hic A. M. & G. conſentientes Editioni principi; a qua quomodo receſſum ſit, mirari ſatis non poſſum.

Ib. l. 13. ἀλλ' ὅπως....] Nullus Interpp. aſſecutus eſt horum verborum mentem. Phraſis eſt Luciano admodum familiaris, mihique adeo notiſſima, qui Scriptori terſiſſimo operam dedi nondum publici juris factam, ſed quando Cl. Hemſterhuſio otium erit, eadem in palæſtra ſudanti, in lucem tandem emittendam. Vertendum eſt; *Verum cave ne &c.* ſubauditur enim ὁρᾶ, quod alicubi etiam additur. Vide apud Lucianum loca ſequentia. *De votis* cap. (meæ diviſionis) 36. & 46. *De Paraſito.* c. 9. in *Cronoſ.* initio, ubi plene ſic adhibet. ὑμεῖς δὲ, ὦ πλούσιοι, ὁρᾶτε 'ΟΠΩΣ μὴ παραγνομήσητε. Vide & noſtrum IV. 223, 7. *M. D.*

Ib. l. 16.... φιλ.] Ut hæc Dorica ſint, ſcribe φιλάματος, ex M. eademque opera adde ἂν, ante μάχεσθαι, ex V. *M. D.*

Ead. Ib. χρυσία μοι γένεσθαι] Abſurde iterum vertunt omnes, Ageſilaumque alterum ab oculis Midam faciunt. Verti debet; *quam meum eſſe quicquid auri a me unquam eſt viſum.* Sic γίνεται μοι uſurpant, Lucianus, Thucydides, aliique. Ille initio ſtatim *Somnii.* & in *Tox.* τὸ ΓΙΝΟΜΕΝΟΝ, pro *lucro* uſurpans aut *quæſtu* Thucyd. autem his verbis; (VI. 54.) ΓΙΝΕΤΑΙ τῷ Θεῷ τὸ ἀργύριον. *M. D.*

Ib. l. ult. ἀμφοτέρους ὢν ξ.] Leg. omnino, ἀμφοτέροις ὢν ξ. Melius enim ad ὢν referetur quam ad συνῆγεν. Vet. Codd. bene inſpecti favebunt, ſat ſcio, huic obſervationi. *M. D.*

Pag. 381. l. 15. γενέσθαι] Nil abſurdi habet hæc ſcriptura. Melior tamen eſt quam exhibet G. λεγέσθαι. *Dacer.*

Ib. l. 19. ἔσομαι...] Excidiſſe hinc verba aliquot arbitratur Dacerius, quæ apud Xen. reperiuntur (Ed. St. p. 300, 1.) ἐμὲ δὲ ὑπήκοον ἐκείνου ταύτῃ. At ego conſulto omiſſa a Plutarcho exiſtimo. *M. D.*

P. 382. l. 7. γυναίῳ] Deeſſe videtur νέῳ.

Ib. l. 8. 'Αδαίου] 'Ιδαίου quidam Codd. habent. *H. Steph.*

Et ita Xen. (paulo infra l. c.) qui & a fratre in exilium actum tradit; adeo ut nihil mutandum ſit infra (l. 11.) quamvis ibi, pro ἀδελφῶν, οἰκείων habeant A. & M.

Ib. l. 12. ἀθλητοῦ παιδὸς] Εὐαλκοῦς υἱέως habet Xen. (300, 15.) additque μέγιστος ὢν τῶν παίδων. Erant enim & horum certamina; quod a Dacerio non eſt animadverſum. In his autem, non in omnibus Athletis, ætas ſpectabatur. *M. D.*

Ib. l. 18. Νικίας] Melius in A. & M. Νικίαν. *M. D.*

Ib. l. 19. καὶ μᾶλλον] Corrupta hæc haud dubie. Sed quid reponemus? An μέλλον? vel καλόν? Ita Cl. Editor. Ego 'ΑΛΥΩΝ a Plutarcho fuiſſe ſcriptum arbitror. Sic apud Chryſoſt. ad Pop. Antioch. Hom. V. οὐκ ἔμελλες 'ΑΛΥΕΙΝ καὶ δυσαναχετεῖν; Sed quid ego huc Chryſoſtomum adduco? Noſter paſſim eo verbo utitur. Adi nunc tantum in Vita Bruti (V. 231, 9.) τῆς ψυχῆς 'ΑΛΥΟΥΣΗΣ διὰ τὴν ἀπορίαν. *M. D.*

P. 383. l. 1. ἀποστραφεὶς] H. Steph. & poſt

poſt eum Dacerius, recte obſervarunt, legendum eſſe cum MSS. μεταςραφεὶς. De φιλεῖν quorumdam Codd. pro φρονεῖν, non audiendus eſt Stephanus. Sapuitque, mea quidem ſententia, Dacerius, qui, ſi quid a vulgata ſcriptura recedendum eſſet, ὡς χαλεπὸν ΦΙΛΕΙΝ ἅμα καὶ φρονεῖν, mallet. Redeo ad μεταςραφεὶς. Reperitur, non in Steph. tantum Codd. ſed & in M. Et ita in A. ſcriptum fuiſſe, ex Var. L. cernere eſt.

P. 383. l. 2. Ἱερών. ὁ φ.] Qui hic Philoſophus audit, Hieronymus, Voſſio Rhodius eſt, Ariſtotelis diſcipulus. Verum cum in Ariſtide (II. 325, 19.) *Rhodium* addat Plutarchus, hic *Philoſophum*; quid ſtatuam neſcio. *M. D.*

Ib. l. 4. περιόντος ἐνιαυτοῦ] Lege περιιόντος. *M. D.*

Ib. l. 6. ἀτελείας] Corrupta, haud dubie, vox. Repone ex V. εὐτελείας, & adi noſtrum (IV. 402, 8.) ubi hæc verba habemus. αὐτοὺς ἡγεμόνας ΕΥΤΕΛΕΙΑΣ καὶ σωφροσύνης παρέχον. Non ſpernenda tamen Scriptura M. quæ, ut H. Steph. etiam placebat, ἀφελείας exhibent. Sed altera illa genuina videtur.

P. 384. l. 6. Ὦ β.] Ex Eurip. Troad. verſ. 759. Utitur & in Op. Mor. 288, 15. *M. D.*

Ead. Ib. σύνταξιν] Non eſt ſollicitanda hæc vox, ſed potius enarranda. Vide in Demoſth. (IV. 423, 13.) συνέςησε.... ἅπαντας ἐπὶ Φίλιππον. ὥςε ΣΥΝΤΑΞΙΝ γενέσθαι, πεζῶν μὲν, &c. Vides quid σύνταξις ſit noſtro; exercitus ex variis gentibus collectitius; qualem noſtra ætate non ſemel vidimus contra Gallos libertati Europæ totius imminentes. *M. D.*

Ib. l. 15. κατηνάλωσαν] Neque hoc, neque quod ſuppeditat V. κατανήλωσαν, placet. Scripſerat, ni fallor, Plutarchus ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΑΝΤΕΣ. *M. D.*

Ib. l. 19. τοῖς μὲν...] Corruptiſſimus hic locus eſt. Quid ſub illo μὲν lateat incertum eſt. Deſunt etiam verba nonnulla, cum ad Alexandrum ventum eſt; quæ ex ingenio ſuppleri quidem poſſunt, ſed Plutarchi verba ipſa deſideramus. *M. D.*

P. 385. l. 4. ἀτελδυτ.] Ex Il. Δ. 175. *Dacer.*

Ib. l. 17. Τράλλεις] De his Thraciæ populis, vide, ſi lubet, Palmerii notam Ex. p. 204. Lubinus, teſte Dacerio, obſervat in finibus Thraciæ & Macedoniæ habitaſſe, ex Theopompi apud Steph. auctoritate. In Op. Mor. 373, 21. Τρωάδεις dicuntur; prave. In V. hic Τραχάλεις eſt. Forſan Τριβαλλοὶ leg. quorum meminit noſter in Alex. (IV. 18, 1.)

P. 386. l. 3. προσάγειν] In Mor. Op. 373, 30. προαίρειν habet. Sed hic legendum eſt ΠΡΟΑΓΕΙΝ: ut ſupra (l. pen. pag. pr.) προῆγε. quod prave in Mor. Op. προσῆγε ſcriptum eſt. *M. D.*

P. 387. l. 3. δύο μοίρας] Xen. μοῖρα ἡ ἐκ Κορίνθου διαβᾶσα, ἥμισυ δὲ μόρας τῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ. (303, 37.) Legendum autem hic, uti recte in A. & M. eſt, μόρας, ut 393, 7, & 18. Alibi iterum in hac voce peccatum eſt a librariis, ut in Op. Mor. 625, 5. & in MS. G. infra l. c.

Ib. l. 11. μὲν] M. addunt οὖν.

Ib. l. pen. λεγ....ξεν] Lib. IV. Hellen. (303. & ſeq. Ed. St.) hic verbis, διηγήσομαι δὲ τὴν μάχην, καὶ πῇ ἐγένετο. οἵα οὐκ ἄλλη τῶν γ' ἐφ' ἡμῶν. Ex quibus poſtremis verbis patet, mendum eſſe apud noſtrum; &, pro πώποτε, ΤΟΤΕ legendum. *M. D.*

P. 389. l. 19. Ἀριςοδ.] Corn. Nep. pro Ariſtodemo, filium Euryſthenem poſuit.

Ead. Ib. κάνναθρον...] Caſaub. ad Athen. 260. ex hoc Plutarchi loco emendare jubet hæc Xen. verba in Ageſ. (390, 3. Ed. St.) ὡς ἐπὶ πολιτικοῦ κανάθρου κατῄει εἰς Ἀμύ-

'Αμύκλας. Non enim *ipſe*, ſed *filia*, vehebatur. Inſerit ergo, ἡ θυγάτηρ ἀυτȣ̃, ante κατήει. *M. D.*

P. 390. l. 13. ἑταιρίαν] In Op. Mor. (375, 8.) ἑταιρείαν ſcriptum eſt; & mox, βιβλίῳ, uti hic etiam in V. quæ probo: non autem quod qui hic *Cleon*, illic *Creon* dicitur.

P. 391. l. pen. ȣ̓κ ἐποίησεν] Fallitur Cruſerius, qui Xen. *annuiſſe* ait. Vide p. 308, 2. *M. D.*

P. 392. l. 3. ὁ. ȣ̃ ἡτ.] Apud Xen. non traditur, utri horum in Faſtos Athleticos relati ſint.

Ib. l. 8. συμπαρὼν] Scribe συμπαρῆν, cum V. A. & M. & mox Καλλιππίδης, uti recte ſcribitur in Op. Mor. 376, 1. *M. D.*

Ib. l. 15. Καλλ....] Scribenda hæc, ut recte in Op. Mor. l. c. ſcribuntur: Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας. Dorice enim ſic efferri oportet; & ita voluiſſe Plutarchum ex ἐσσὶ ſatis conſtat. Euſtathius & Heſychius δεικελίςας ſcribunt. Omnes, ut vides, δει, non δι: uti ex δείκηλον, vel δείκελον, etiam patet ſcribendum, ex quo haud dubie formata vox noſtra. *M. D.*

Ib l. 18. κατατυχὼν] Forſan rectius, & hic & in permultis aliis locis, ſcribas κατόυτυχών. Sic certe ſcribitur 237, 11. & 324, 1. Vide 54, 21. & IV. 181, 11. quæ itidem emendanda cenſeo.

P. 393. l. 1. Κορινθίαν] Scribe, cum V. Κόρινθον. *M. D.*

Ead. ib. τὸ Ἡραῖον] Xen. (308; 5, & 10.) Πείραιον habet. videturque ea optima eſſe omnium Scriptura. Apud eundem in Ageſ. Πέραιον quater ſcriptum invenies, (384; 27..30..) Meminit & Stephanus. ἔϛι, inquit, ϗ τ̃ Κορινθίας λιμλώ. Obſervandum autem in primis hic eſt, ex Xen. 308; 20..26. & 29. fuiſſe in Piræo illo *Templum Junonis* (Ἡραῖον) in quod confugerunt omnes, cum extrema ab hoſtibus teneri viderunt. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 19. ποιȣμδύȣς] Haud cunctanter mutato, & reſcribe ΠΟΙΟΥΜΕΝΟΣ. *M. D.*

P. 394. l. 7. ἐπολιόρκȣν τὰ π.] Tranſlate quidem utuntur eleganter hoc verbo Scriptores. Sed non ſuccurrit ubi ſic uſurpetur. Amplector itaque quod afferunt V. & S. ἐπόρθȣν. *M. D.*

Ib. l. pen. ϗ εἰρλώη] Adde, ϗ πανηγύρει. Nam Pythiorum tempore capta fuit a Phœbida Cadmea, ut ait Ariſtides in Eleuſiniaca. *Palmer.*

P. 395. l. 17. 'Αρχίδαν ϗ Λ.] De Leontida dictum eſt ad vit. Pelop. II. 202. Sed qui hic Archidas vocatur, in omnibus aliis locis (ſi p. ſeq. excipias ubi iterum peccatum eſt) 'ΑΡΧΙΑΣ audit apud noſtrum, & apud Xen. Scribe itaque & hic 'ΑΡΧΙΑΝ. *Ed. & M. D.*

Ib. l. ult. οἱ 'Αθlώαῖοι] Peſſimo exemplo, hoc in loco, Interpp. omnes *Thebanos* nobis pro *Athenienſibus* reponunt. Tu, ſi non meminiſti, Xen. adi, a quo diſces, Athenienſium copiis ex arce expulſos hoſtes. Lib. V. Hellen. (332.) At, inquies, non Athenienſibus indictum eſt a Lacedæmoniis tum bellum, ſed Thebanis. Recte. Mutandum ergo aliquid: &, pro ἀυτοῖς, ΘΗΒΑΙΟΙΣ legendum eſt. *M. D.*

Ib. l. 15. Γέλωνα] Scribe ΜΕΛΩΝΑ: ut II. 205, 11. ubi vide Not. & 212, 4. ubi, cum Pelopida, Bœotarcha eligitur. Nam alter ille, qui p. 213, 8. nominatur, *Gorgidas*, a ſcriptura hac nimium recedit.

P. 397. l. ult. σκέψαϑε] Legendum videtur H. Steph. & mihi, σκέψεϑε. Et ita recte Interpp.

P. 398. l. 1. πρσεῖναι] Lege πρσιέναι. *H. Steph.*

Ib. l. 7. περὶ τ̃ δ.] Scripſerat, credo, Plut. ΠΡΟ τ̃ δ.

P. 398. l. 18. υἱὸν Κλ.] Mendum tam fœdum quomodo emendari debeat non ſatis patet. Deleto quidem τῶ, υἱὸν, recte habebit. Sed numquid pro eo reponendum ſit, cum in libris noſtris nihil ſubſidii ſit, non ſatis perſpicio. Certe nihil occurrit in cujus locum irrepere illud υἱὸν facile potuerit. Xen. 334, 35. Ephoris hoc tribuit, exiſtimantibus prudentiorem fore Ageſilaum Cleombr. Dicam quod ſentio; apud Xen. ſcriptum fuerit, ab Ephoris Archidamo, Ageſilai filio, delatum hoc imperium, ut Cleombroto prudentiori futuro, uti revera poſt Cleombroti mortem factum (349, 25.) Plut. autem ſcripſerit, Ageſilao non viſum filium ad id bellum ſatis propenſum, in ſeque adeo recepiſſe: legendumque, pro Κλεόμβροτον, ᾿ΑΡΧΙΔΑΜΟΝ. *M. D.*

P. 399. l. 9. φθείρεσθαι, δ.] Peſſime hæc disjunguntur. De φθείρεσθαι, vide nos ad 333, 6. *M. D.*

Ib. l. pen. πρὸς τὸ ἀρχ.] Xen. 337, 12. Ed. St. ἐκ τοῦ ἀφροδισίου εἰς τὸ ἀρχεῖον.

P. 400. l. 8. περὶ Λεῦκτρα] Alii Codd. habent Τεγύρας, non Λεῦκτρα: multo melius. Λεῦκτρα irrepſit a manu ſcioli cujuſdam, qui, dum corrigere putabat, corrupit. Id ex ſerie patet: nam hæc dicuntur multo ante Leuctricam pugnam, cum Epaminondas adhuc privatus, & ut ait, στρατηγίας πεῖραν οὔπω δεδωκώς. (l. 11.) *Palmer.*

Legitur ſane Τεγύρας in S. & τέτρας in V. ſed de his apud Xen. nihil eſt. Leuctris primo omnium *acie* fuſi fugatique ſunt a Thebanis Lacedæmonii, quod uno halitu hac in pugna contigiſſe primum ait Plutarchus. Et laborabat adhuc morbo illo Ageſilaus cum Leuctris eſt pugnatum; ut ex Xen. patet, 349, 25. De Epaminonda quod hic a viro doctiſſ. affertur, cum perierit ejus vita a noſtro ſcripta, taceatque de ea Legatione Xen. diluere non poſſum. Sed legatio illa, & belli adverſus Thebanos indictio, XX. tantum ante Leuctricam pugnam diebus cum facta ſint (p. ſeq. l. ult.) ea ipſa ſunt quæ a Xen. (p. 345. & duabus ſeqq.) narrantur. *M. D.*

Ib. l. 11. Ἐπαμειν.] In Fl. Ed. ſemper Ἐπαμινώνδας.

P. 401. l. 7. ποιοῦντας. ἔργον] Forſan ποιοῦντας ἔργον. οὐ γάρ.

Pag. 402. l. 8. Ξεν.] Initio Sympoſii. *M. D.*

Ib. l. ult. γήθους] Vox inſolentior: ſed hoc noſter amat. Meretur tamen ſcriptura V. Cod. in quo ἤθους pro ea legitur, virorum doctorum animadverſionem. Vide IV. 104, 15. περίμετρον ᾿ΗΘΟΥΣ. *M. D.*

P. 403. l. 16. ἀτιμίας] H. Steph. Cod. αἰτίας: unde ᾿ΑΙΚΙΑΣ ſcriptum fuiſſe arbitror. *M. D.*

P. 404. l. 1. δεομένους] Lege, δεομένῃ: ut referatur ad πόλει: quod voluit, ni fallor, & V. Cod. *M. D.*

Ib. l. 8. πολίχνην...] Hujus urbeculæ nomen fuit Εὐταία, ut ex Xen. diſco, Lib. VI. (p. 353, 9.) *Palmer.*

Ib. l. pen. τοὺς Λακεδ.] Adde ex Polyæno ad hiſtoriæ complementum: καὶ λογοποιοὺς καθῆκεν, ὡς ἄρα χρησμὸς εἴη, τοὺς προτέρους τὸν ποταμὸν διαβάντας ἡττᾶσθαι. *Palm.*

P. 407. l. 18. πάντα] Lege, cum V. & M. περὶ πάντα.

P. 409. l. 11. Ξεν. Κρητός τινος] Hellen. VII. p. 376, 6. *M. D.*

P. 411. l. 5. ἀτενὴς] Pro hac voce habet quidem V. ἀπηνὴς, quod prima fronte aptius videtur. Sed vide noſtrum illam uſurpantem in Graccho IV. 371, 2. τούτων τῶν δεήσεων οὐ παντελῶς ἄτεγκτον οὐδὲ ᾿ΑΤΕΝΗ λέγουσιν ἀκροᾶσθαι τὸν ᾿Ο. Et in Dione V. 209, 10. τοῦ μέντοι περὶ τὰς ὁμιλίας

ὄγκους

ὄγκυ, καὶ τῦ πρὸς τὸ δῆμον ’ATENOYΣ, &c. *M. D.*

P. 411. l. 7. ἐνοχλεῖν τοῖς...φίλοις] Non ſolet hoc verbum cum tertio caſu conjungi. Leg. arbitror, τὺς φίλυς. *M. D.*

Ib. l. 9. εἰς τῦτο περιήκοντι τῦ καιρῦ] Locus depravatiſſimus. Scribendum, εἰς τῦτο ΠΕΡΙΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ. *M. D.*

Ib. l. ult. διαφέρειν] Leg. eſt διαφέρει, ut δεῖ. *M. D.*

P. 412. l. 7. θεραπεύοντες] Melius in A. & M. θεραπεύσοντες. *M. D.*

Ib. l. 11. τραχὺ καὶ φαῦλον ἱμ.] *Horridam* vertunt. & apud Conſt. in Lex. τραχύτης τῦ κεραμίδ@ citatur ex Plut. ipſo. Suſpecta tamen mihi ea vox cum φαῦλον conjuncta; rectius forſan ΠΑΧΥ. *M. D.*

Ib. l. 13. ὠδίνειν ὄρ@....] Ad quem jocum reſpondiſſe fertur Ageſilaus, φανήσομαι ποτέ σοι καὶ λέων, ut ait Euſtathius ad Od. I. *Palm.*

Narratur & jocus & reſponſum apud Athen. 616. D. quaſi ab ipſo Tacho in Ageſilaum jactus. Abſurde. Jocis delectabantur inprimis Alexandrini. Plutarchi etiam judicium agnoſco, qui nobis nullum Ageſilai reſponſum dedit. *Ed. & M. D.*

P. 413. l. 6. Νεκτάναβις] Varie ſcribitur hoc nomen. Apud Corn. Nep. *Nectanebis*. Diod. vero Sic. Νεκτοναβώς. In Op. Mor. 380, 2. prave ſcribitur Νεκταβίς. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 14. ἔχοιμι] Legendum arbitror, ’ΕΧΕΙ vel ’ΕΧΟΙ ΜΟΙ. *M. D.*

Pag. 414. l. 14. τὸ παράδοξον ἐπαγ.] Τὸ ΠΑΡΑΛΟΓΟΝ legendum cenſeo; propter τῦ ΠΑΡΑΛΟΓΙΖΟΜΕΝΩ, quod mox ſequitur. *M. D.*

P. 415. l. 13. ἀπαντῶντ@ αὐτῦ] Leg. videtur, αὐτῦ.

Ib. l. pen. ἐπισπώμεν@ δρόμῳ] Lege, cum M. ἐπισπόμεν@: uti ſupra ad 289, 15. monuimus. *M. D.*

POMPEIUS.

P. 418. l. 2. Αἰσχ. Πρ.] Deperdita eſt hæc Æſchyli fabula, cui nomen erat Προμηθεὺς λυόμεν@. Alteram habemus, cui Π. δεσμώτης titulus eſt. *Dacer.*

P. 419. l. 6. ἡ ἀκμῇ] A. & M. ἐν ἀκμῇ. Optime. Eo enim referri decet variantem illam Cod. A. lectionem, non ad ’Εν ἀρχῇ lineæ quartæ. Collatio certe Annot. Mur. huc recte refert. *M. D.*

P. 423. l. 1. ὁ ϑ....] Aliter mortem Cinnæ Liv. LXXXIII. & Appianus deſcribunt. *Xyl.*

Ib. l. 18. παρεκπ.] Forſan legendum παρεκπεπήδηκεν.

Ib. l. ult. ἑαυτὸν δεῖς τῦ ἄρχειν] Siccine Plutarchus? Non credo. Scripſerat, ni fallor, ‘ΕΑΥΤΩ, δεῖς ΤΟ’ ’ΑΡΧΕΙΝ. *M. D.*

P. 424. l. 17. πρῶτον αὐτὸν] Leg. αὐτῶν: ut recte monent M. *M. D.*

P. 427. l. 4. τυραννικὰ τῦ γ.] Lege ex MS. Dacer. & M. τυρ. τὰ τῦ γ. uti ſuadebat H. Steph.

Ib. l. 8. τὰ Σύλλα τηρεῖν] Lege, cum V. A. S. & M. φρονεῖν, pro τηρεῖν.

P. 428. l. 3. ‘Ρωμαίων] Lege ‘Ρωμαῖον, cum A. & M. Huc enim referri oportet variam illam lect. Cod. A. non ad pag. præced. Hic certe recte apponitur ea quæ in Mureti Codice eadem reperitur. *M. D.*

Ib. l. 17. ῎Οπι@.] ῎Οππι@ ſcribendum eſt. Sed in his paſſim peccatur a Græcis ſcriptoribus. Is autem Oppius eſt, cujus Librum habemus de Bello Hiſpanienſi. Scripſerat & vitas Caſſii, Scipionis Africani, & Marii. Suetonius meminit, ut Cæſaris inter primos amici. *Dacer.*

Ib. l. 16. ’Ιμερ. πολ.] In Op. Mor. 358. Μαμερτίνων legitur. Et mox Σθέννι@. Ther-

Thermitanos intelligit Himeræ habitantes; de quibus conſule Cellarium. Forſan utrobique ΘΕΡΜΙΤΑΝΩΝ ſcribendum eſt; certe non Μαμερτίνων.

Ed. & *M.D.*

Pag. 428. l. 17. Σθένις] Melius in Op. Mor. l. c. Σθέννιος.

Ib. l. 18. τὸ αἴτιον] Miror ejuſmodi mendum tot Editiones fœdare. Recte habet Fl. τ. V. A. & M. etiam: & monuerat jam H. Steph. Vide & Op. Mor. l. c.

P. 429. l. 7. Σικελίαν] A. & M. Ἰταλίαν, uti erat & in Fl. Ed. A qua ſcriptura cur diſcederetur, fecerunt Codd. Steph. in quibus erat Σικελίαν. Ego Fl. ſequendam cenſeo.

Ead. ib. συνέχει] Leg. videtur συνέχεε.

Ib. l. 9. Μέμμιον] Scribe Μέμμιον, cum A. & M. uti recte emendabat Xyl.

P. 430. l. 17. Ἰάρφαν] Fl. Ed. Ἰάρφαν. A. & M. Ἰάρβαν, quod ſequendum eſt.

Ib. l. 18. Ἰάμψα] Lege, cum iiſdem Ἰέμψα.

Ead. ib. ῥώμη] Forſan & hic ῥύμη legendum. Vide tamen quæ mox ſequuntur (p. ſeq. l. 1.) ubi ῥώμη eodem modo cum τύχη conjunctum ſervari haud dubie debet; quamvis ibi Cod. V. pro ῥώμης habeat τόλμης.

P. 431. l. 7. στρατείαν] Στατιάν & hic ſcribi debere arbitror.

P. 432. l. 7. πάντως ὑπ.] Ed. princeps Fl. recte πάντων habet.

Ib. l. 15. Φ. ὁ Ῥ....] Vide Livium IX. c. ult. de cauſa cur hic *Maximi* nomen ſit adeptus. *M.D.*

P. 433. l. 3. κωλύσων] Et hic legendum cenſeo κολούσων. *M.D.*

Ib. l. 15. φησὶ] Omittit V. optime; cum jam ſupra dixerit ἔφη. *M.D.*

P. 435. l. 5. τῶν πραγμάτων] Miror neminem animadvertiſſe, unius voculæ omiſſione locum hunc ſcabrum eſſe factum. Excidit ἂν poſt τῶν. legendumque τῶν ἂν πρ. quo facto omnia recte habebunt. *M.D.*

P. 436. l. 8. Ἀππίῳ] Recte in A. & M. Πίῳ, pro Ἀππίῳ legitur; uti Xyl. emendabat.

Ib. l. 12. νόμιμον] V. νομίμων. Recte. A. & M. μονίμων. Qua de re dictum eſt a nobis ad 317, 10. *M.D.*

P. 438. l. 4. ἱππότης] M. recte ἱππότη. Et ita fuiſſe in A. arbitror, non ut in Var. Lect. legitur. *M.D.*

P. 440. l. 16. ὑποφθάσας] Eodem ſenſu uſurpat iterum V. 81, 5. ὙΠΟΦΘΑΝΟΝΤΕΣ ἀλλήλους. In Craſſo 263.. nihil additur. *M.D.*

P. 441. l. 6. τὸ τοῦ δήμου ἀξ...] Genuina hæc ſcriptura. Conſule de re ipſa quæ in Supplem. Liv. dicuntur, Lib. LXXVII. c. 25. 26. & 27. *M.D.*

Ib. l. 8. ἀρχὴν....] Tribunitiam poteſtatem intelligit, quæ a Sylla imminuta fuerat, ſed non ſublata. Adeo ut hic excidiſſe vocem aliquam ſuſpicari merito quis poſſit. Vid. p. ſeq. l. 2. *M.D.*

P. 442. l. 9. Γέλλιος] Hinc emenda quod in Op. Mor. 359. prave legitur. Ibi enim Cenſoris hujus nomen male ſcribitur Στέλλιος.

Ib. l. 14. σιωπὴ πᾶσα] Lege, πᾶσι.

Ib. l. 18. καὶ καταχεῖν οὐκ ἔτι.....ἦν] Deeſt οἷός τ', quod reponi debet ante ἦν. *M.D.*

P. 443. l. 4. φάναι] Scribe, cum A. & M. φανῆναι. *M.D.*

Ib. l. 14. ὁμοῦ π....] Nihil vidiſſe hic Interpp. non miror. Nihil enim eorum quæ nobis apponunt, in Græcis eſt. Corrupta vox ὁμοῦ omnia hic perturbavit; pro qua, ego ὉΜΩΣ legendum cenſeo. Quo facto ſenſus erit: *jucundiſſime tamen conſpiciebatur in frequenti populo, indeque &c.* *M.D.*

P. 444. l. 1. τοῦ ὁ.....] Prava interpunctio

punctio locum hunc ita deturpat, ut mirer ab Interpp. recte eſſe verſum. Comma poni debet poſt ὑποχωρῶντι: non, ut ſit, poſt δύναμιν. Qui enim vulgatam illam interpungendi rationem ſequitur, ſtatuat neceſſe eſt, Imperatores gloria ſe billica exuere oportere, ut Populo placeant; quod abſurdum eſt. Sufficit enim, ſi in rebus Civilibus, primas ſibi etiam partes deferri non affectent. *M. D.*

Ib. l. 4. ἀρχὴν παράβολον] Forſan legendum παράλογον.

Ib. l. 8. ἀφείλκετο] V. & M. ἐφείλκετο. Melius.

P. 445. l. 3. τὸ Ἰσθμοῦ καὶ Τ.] Legendum videtur ΤΟΝ Ἰσθμοῦ καὶ ἘΝ Τ. Et ita jam monuerat H. Steph. In M. eſt τόν.

Ib. l. 5. Λδυκανίῳ] A. & M. Λακινίῳ: quæ genuina ſcriptura eſt. Ibi enim celeberrimum apud Romanos Junonis Laciniæ Templum, de quo paſſim Livius. Quod autem ἐπὶ Λακινίῳ ait, non ἐν Λακινίῳ, uti de cæteris, ideo factum arbitror, quia in ſinus littore ſitum erat, qui & ipſe Λακίνιον dicebatur. *M. D.*

Ib. l. 8. ὅδοὺς] A. & M. προσόδους. Sed vulgatam ut longe potiorem retineo. *M. D.*

Ib. l. ult. τὴν ἐκτὸς θάλασσαν] Corruptum eſſe locum vidit Dacerius: legendumque arbitratur τὴν ΚΑΘ᾽ ἩΜΑΣ θάλασσαν. Non ignota quidem eſt Græcis phraſis illa, ἡ καθ᾽ ἡμᾶς θάλασσα. Strabo ea paſſim utitur; & p. Ed. Par. 121. C. hæc verba habet. ἡ ἐντὸς καὶ ΚΑΘ᾽ ἩΜΑΣ λεγομένη θάλαττα. Sed totum Mare Mediterraneum deſignat, quod nimis vagum. Reperienda itaque alia vox, & a ſcriptura Codd. minus abhorrens. Ego ſtatim de ΚΑΤΩ cogitavi, quod nunc in A. etiam & M. extare video. Ἡ ΚΑΤΩ θάλασσα, Plutarcho eſt Latinorum *Mare inferum*, quod & Τυῤῥηνικὸν πέλαγος infra vocatur (448, 8.); de quo ſermonem hic eſſe omnia quæ ſequuntur evincunt. Et, quod antea non obſervaram, oræ infimæ codicis ſui Cl. Editor adſcripſit; [Forſan κάτω. Var. L.] *M. D.*

P. 446. l. ult. περισταλθέντος] Non ſuccurrunt nunc loca, ſed in eam rem utebantur, ni fallor, verbo περιέρχεσθαι. Iterum tamen eodem modo p. ſeq. l. 5. Et IV. 100, 9. Sed prave. *M. D.*

P. 447. l. 8. τυφλωθῆναι....] In vita Flaminii, *de occæcatione* nihil dicitur. *Caliginem obortam* vertunt. & ita, ſtante hac ſcriptura, vertendum fuit. Sed ſuſpecta mihi ea vox eſt; & a Plutarcho potius ſcriptum fuiſſe ΤΥΦΩΘΗΝΑΙ arbitror, propter ſequentia, in quibus ut verior cauſa affertur, percuſſio aeris, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι ΣΑΛΟΝ καὶ ΚΥΜΑ ποιήσῃ (φωνὴ) πολλὴ καὶ ἰσχυρὰ φερομένη. Hæc enim omnia manifeſto videntur reſpicere ut cauſam, ventum illum procelloſum quem ΤΥΦΩΝΑ Græci appellabant. Nec hilum quidem *de cæcitate* in reliquis Plutarchi verbis extat. *M. D.*

P. 448. l. 9. ἡμέρας τ. τῆ πάσαις] Miror mendum tam manifeſtum, vel abſque Codd. MSS. ope, non eſſe adhuc ſublatum. Scribendum, cum V. ἡμέραις. quod & τῆ πάσαις ſatis oſtendebat. *M. D.*

Ead. ib. ἀυτῷ] Leg. haud dubie, αὐτῷ.

Ib. l. 14. ὥσπερ ἐ....] Dacerius, non monito Lectore, ſenſum edidit Græco textui contrarium. Ineſt quidem difficultatis aliquid his verbis, quia non addidit Plutarchus, quanto gaudio ei gratulabundi venerint. Sed huic incommodo ſeries orationis medetur. Fidum interpretem utique non decet ſic a mente Auctoris ſui clanculum recedere. Quod ideo hic obſervatum velim, non ut Dacerii diligentiæ detraham: ſed ut caveant qui Interpretationem illius, non ſatis cum Græco textu comparantes, ſequentur. *M. D.*

P. 450

P. 450. l. 1. πολλοὺς] In quibuſdam vett. καὶ πολλούς. Malim τοὺς πολλούς. [At forte delendum.] *H.Steph.*

P. 451. l. 6. Ἀχ.] Il. X. 207. *M. D.*

Ib. l. 16. Μάλλιος] Scribe, cum A. & M. Μάνλιος ut jam verterant Interpp.

Ib. l. ult. ἀφικνεῖσθαι] Scribendum, cum V. A. & M. ἐφικνεῖσθαι: uti monuerat jam Steph. *M. D.*

P. 452. l. 4. διαδοχὴν] Donec exempla mihi occurrant, aut ab aliis afferantur, hanc phraſin confirmantia, ΔΙΑΔΟΧΟΝ, non διαδοχὴν, a Plutarcho Scriptum fuiſſe arbitrabor. *M. D.*

Ib. l. 10. δήμου] Legitur etiam δημάρχου. μηδένα δὲ τ. Mirum ſi non τοῦ ante δήμου ſcripſit Plut. *H. Steph.*

Ib. l. 11. ὄρος....] De Sacro monte intelligit & enarrat Dacerius. Quaſi plebi hæc, non Senatui dicerentur. Alludit ergo, non ad ſeceſſionem Plebis, ſed ad ſenatus Pop. que R. in Capitolium rupemque Tarpeiam, Gallis adventantibus, ſeceſſum. *M. D.*

P. 453. l. 11. δάφνας ἀνεσταλμένας] Quid hic ἀνεσταλμένας ſignificet, expedit nemo. Non miror. Corruptus enim hic locus. Fl. Ed. ἀνεσταμμένας: mendoſe quidem; ſed ad verum propius. Nam ab ἀναστέφω minus recedit; quæ vox huic rei propria a noſtro etiam infra adhibetur (466, 6.) cum de lætum afferentibus nuntium tabellariis, lancearum cuſpides laureis frondibus redimitas geſtaſſe ait. ΔΑΦΝΑΙΣ γὰρ, inquit, ἈΝΑΣΤΕΦΟΝΤΑΙ. Unde jam proclive eſt cernere, & & hic debere legi; ΔΑΦΝΑΙΣ ἈΝΑΣΤΕΜΜΕΝΑΣ .... τὰς ῥάβδους. *Ed. & M. D.*

P. 455. l. 17. ἐπεῖναι] Scribendum videtur ἐπιέναι. *H. Steph.*

P. 456. l. 2. παρακολουθοῦντες] Prave. Scribendum cum MS. Bibl. S^ti. Germ. παρακαλοῦντες. *Dacer.*

Ib. l. 17. Ἰνώρα] Inter præcipua caſtella, in quibus Mithridates gazam habebat reconditam, cenſetur a Strabone (Ed. Par. 555. C.) ΣΙΝΟΡΙΑ, ἐπιπεφυκὸς τοῖν ὄροις τῆς μεγάλης Ἀρμενίας χωρίον. Quod ideo a Theophane ΣΥΝΩΡΙΑΝ (vel ut alii Codd. habent Σινώραν) appellatum dicit; eoque confugiſſe Mithridatem addit. Legendum eſt itaque & hic ΣΙΝΟΡΙΑ, monente apud Dacerium Lubino. Niſi forſan & ipſe Plutarchus, Theophanem ſecutus, ΣΥΝΩΡΙΑ ſcripſerit.

P. 457. l. 10. ἀναλαβὼν τοὺς.... αὐτὸς δὲ] Aut illud δὲ poſt ἀναλαβὼν ponendum; aut aliud quid voluit Plutarchus, quam nunc velle intelligitur. *M. D.*

Ib. l. ult. ἄχρις ἑαυτοῦ] Mallem ἄχρι τούτου, ſi per Codd. liceret. *M. D.*

P. 458. l. 2. βασιλεύειν] Melius A. & M. βασιλεύσειν: ut ſupra ἕξειν fuit. *M. D.*

Ib. l. 17. στρατείαν] Scribe στρατιάν.

Ib. l. 19. Κύρνον] Κύρον Ptolemæus & Strabo vocant. Cellarium adi.

Ib. l. pen. Ἄραξιν] Scribe, cum A. & M. Ἀράξην. *M. D.*

P. 460. l. 8. Γέλαι καὶ Λῆγες] Hæc Plutarchus ex hiſtoria Theophanis hauſiſſe videtur, qui Pompeio in ea expeditione comitem ſe præbuerat. Meminit Strabo L. XI. (p. Ed. P. 503. D.) *Dacer.*

Sed apud Strabonem ſcribitur Γῆλαι. *M. D.*

Ib. l. 17. Ἀρβηλ.] Leg. eſt Ἀρβηλίτιδος. Vide Cellar.

P. 461. l. 1. οὐκ εὐτυχοῦς τἆλλα, πρεσβύτου δὲ] Legendum opinor ἈΤΥΧΟΥΣ. *M. D.*

Ib. l. 2. περὶ πότον] Scribe, cum V. A. & M. παρὰ πότον. Quamvis enim in M. non πότον, ſed τόπον prave legatur, de παρὰ cum aliis conſentit. Sic IV. 65, 4. & paſſim. *M. D.*

P. 461. l. 15. ταύτης....] Feſtive admodum utitur hic verbis Homericis Plutarchus. *Dacer.*

Infra Monimes tanquam alterius pellicis Mithridatis facit mentionem. Appianus unam, & eandem facit: nam Μονίμην Στρατονικίδα vocat. Uter melius, non eſt magni momenti ſcire. *Palm.*

Ib. l. 16. χωρίον] A. & M. φρέριον. quod melius videtur. *M. D.*

P. 462. l. 14. πολεμίου ζῶντος] Vivus an mortuus ſit hoſtis, nihil ad rem facit. Nam, debellato & exuto, hæc poſſunt rite & ordine fieri. Non πολεμίου ergo legendum, ſed ΠΟΛΕΜΟΥ. Mutandaque tum erit etiam vox ζῶντος. Forſan ΠΟΛΕΜΟΥ ΖΕΟΝΤΟΣ. Certe mox de *bello* confecto, non de *duce*, loquitur. *M. D.*

Ib. l. 15. ὡς] Multo elegantius ſcribetur ἃ. Inſpiciendique ſedulo Codd. in quorum aliquo melioris notæ ita repertum iri ſcriptum non dubito. *M. D.*

Ib. l. 18. ταῦτα] Scribendum τ'αυτά, vel ταυτά. *M. D.*

Ib. l. 19. δυνατῶν] Legendum videtur, δυναςῶν: ut 493, 8.

P. 463. l. 9. τοῦτο μὲν....] Scribe, cum A. & M. τούτῳ μὲν. *M. D.*

Ib. l. 10. φύλακας τῶν νεῶν] V. φυλακάς. Melius. *M. D.*

Ib. l. 16. γνησίους βασ.] Alias rationes vide apud Prideaux, ex Appiano aliiſque Scriptoribus allatas; inter quas hæc non comparet. *M. D.*

Ib. l. 19. Παιόνων] Mutandum recte cenſuerunt Interpp. & ΠΑΝΝΟΝΙΩΝ legendum.

P. 465. l. 4. δι' ὤτων ἐκ τῆς κεφ.] Mirum ſane videri poſſit, Plut. non aliter potius quod ſignificare volebat expreſſiſſe. Niſi, pro ἐκ τῆς κεφαλῆς, illum, καὶ κεφαλῆς ſcripſiſſe dicamus. *H. Steph.*

Ib. l. 5. ἡβητηρίων] Occurrit iterum ea vox 480, 3. Suidas παιδευτήριον interpretatur. unde Xyl. *Gymnaſia* vertebat. At ſenſus ille nihil ad duo hæc Plutarchi loca. Athenæus Lib. X. p. 42. E. 'ΗΒΗΤΗΡΙΑ καλοῦσι τὰ συμπόσια, ait. Appoſite, & vere; ſi per συμπόσια, *cœnacula* ipſa, *cœnationes*, vel *baſilicas* divitum, eos in uſus extructas, (quo ſenſu frequenter apud Lucianum συμπόσιον uſurpatur) intelligas. *M. D.*

Ib. l. pen. ῥᾴδιον] A. & M. ῥᾷον. Optime. *M. D.*

P. 466. l. 11. καταλλήλων] Melius, mea quidem ſententia, ſcriberetur, κατ' ἀλλήλων. *M. D.*

Ib. l. 12. ὕψος ἐξ.] Forſan addendum εἰς. εἰς ὕψος ἐξῆρεν.

Ib. l. 15. ἑαυτοῦ καὶ 'Ρ. γ. ποιούμενος.] Hæc quid ſibi velint, fateor me non aſſequi; facile intellecturus ſi 'ΕΦ' ἑαυτοῦ ſcribatur. *M. D.*

Ib. l. 18. κεφαλὴν ἐπιτεθεικώς...] Mallem ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Sed tum, προσδοκηθὲν etiam ſcribendum. *M. D.*

P. 468. l. 8. ἐν δ' ἐπ. K.] Vide Epiſt. XII. Lib. I. ad Att. *Xyl.*

P. 469. l. 4. εἰς τὴν βουλὴν] Suſpecta mihi hæc verba. debuit enim dici πρὸς, non εἰς: & ἀξιῶν, ſic poſitum, requirere videtur ut tempus aliquod definiatur, pro quo βουλὴν irrepſerit. *M. D.*

P. 471. l. 8. τοῖς τετ. π.] Corruptum eſſe hunc locum vidit Xyl. & emendare conatus eſt. Petavius etiam de Doctr. Temp. qui, ante τετταράκοντα, ἕ, inſerit. Dacerius hæc annotavit. [Non XL. ſed XLVI. attingebat tum annum Pompeius. Natus enim An. ab U. C. DCXLVII. triumphum hunc egit, eodem quo natus erat menſe, An. ab U. C. DCXCII.]

Ib. l. 17. Λεύκολλος....ἐδέξατο] Λεύκολλον ſcribere oportet; ut regatur a ver-

bo, cui quod regat nihil aliud eſt. Et ita eſt in M. Monueratque jam H. Steph. & qua tum ratione eſſet interpungendum.

P. 471. l. 19. κελεύουσα τὴν δόξαν.] Leg. κολούουσα: quod & A. & M. confirmant.

P. 473. l. 1. καταστασιάσασαν] Mallem καταστασιασοῦσαν. *M. D.*

Ib. l. 6. τὸν ἀπ'. καὶ πένητα] Deeſſe videtur vox δῆμον. *M. D.*

P. 474. l. 4. ἐκ κεφαλῆς] A. & M. κατὰ κεφαλῆς. Optime. Vide ſupra 465, 4. *M. D.*

Ib. l. 7. εἰς πᾶσαν] Scribe, cum iiſdem, εἰς πάντα. Vide tamen Viger. III. 10, 14. *M. D.*

Ead. ib. καὶ κατ' ἀντείπραξιν....] Quid hæc ſibi velint, quis enarrabit? H. Steph. pro καὶ, KAKIAN ſcribere ſuadet, ut ad πᾶσαν, quod præceſſit, referatur. Sed non medetur hoc obſcuritati verborum κατ' ἀντείπραξιν, de qua nunc ſolliciti ſumus. V. Cod. ἀντίπραξιν habet, ut IV. 259, 14. Ego ΚΑΤΩΝΟΣ ἀντίπραξιν legendum cenſeo. Is enim, fugato Conſule, negotium aliquamdiu Cæſaris factioni in Comitio ſolus faceſſivit. *M. D.*

P. 475. l. 3. ἀυτοῦ ὃ προσέχοντα.....] Scribe αὐτῷ, cum V. & M. ſuadente etiam H. Steph.

P. 477. l. 3. χρηματισμοὺς] Mallem χρηματισμοῦ. *M. D.*

P. 478. l. 2. τοσοῦτον] In V. & M. melius, τοσούτων. *M. D.*

Ib. l. 10. μετεῖναι....ἐκείνοις] Leg. μετιέναι...ἐκείνους. uti monuerat jam Steph. & in V. & M. extat. *M. D.*

Ib. l. 12. ἐπὰν....τάχιστα] Tam frequens eſt hujus locutionis uſus, etiam ſic interjectis aliquot verbis, ut mirer, fraudi fuiſſe Interpreti, & dubium hæſiſſe hic H. Stephanum. Tolle comma, & uno halitu lege, quaſi nihil inter hæc duo inſertum fuiſſet. *M. D.*

Ib. l. 16. ὃ καὶ] Lege, cum A. & M. ᾧ καί. *M. D.*

P. 479. l. 6. ἐν ὅπλοις] Melius V. A. & M. ἐνόπλους.

Ib. l. 7. Μέλιτον] Xylandri conjecturam, legentis μετὰ τὸν, pro Μέλιτον, firmat auctoritas MS. A. Et ſic in Craſſo (268, 10.) κτείνουσι MEN TON ἀνέχοντα τὸ φῶς περὶ αὐτοῦ. M. mendoſe μετὰ τόν.

Ib. l. 12. 'Αντίαν] M. Οὐατίαν. Quis cum Vatinio Prætor renunciatus ſit, in Livii Supplementis non traditur. *M. D.*

P. 480. l. 7. οὐκ ἄκριτον ἀλλ' εὔχαριν...] Legendum eſſe ἄκρατον, jam ante videram, quam Mur. Annot. inſpexiſſem, in quibus ita ſcriptum invenio. *M. D.*

Ib. l. 13. τὴν τήβεννον] Sic iterum 511, 13. ſed de toga vulgari. V. Cod. hic τὴν τίβενναν, pro τὴν τήβενναν habet. *M. D.*

P. 481. l. 5. καὶ τοῦτο κώλυμα ὄν] A. & M. καὶ οὗτος κ. ὤν. quod non ſpernendum. *M. D.*

Ib. l. 12. τοσοῦτον βάθος ἡγεμονίας...] Obſervandus hic ſedulo uſus ille vocis βάθος, ei ſimillimus quem uſurpavit Paulus Rom. XI. 33. ὦ ΒΑΘΟΣ πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! *M. D.*

P. 481. l. 12. δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ ἐπέχεν] Quid hoc monſtri eſt? An ἐπέχω cum genitivo jungitur? Excidit ergo vox φιλοτιμίᾳ, aut alia aliqua talis? Sed quid hic negotii verbo quod *refrænare* ſignificet? Legendum, non οὐκ ἐπέχεν, ſed οὐκ 'ΕΠΗΡΚΕΙ: *non ſatis laute ſubminiſtrabat.* Sed cuinam rei, inquies? & unde petendæ? E textu ipſo; levique mutatione, exhibebo. 'ΕΥΡΥΧΩΡΙΑ, δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ 'ΕΠΗΡΚΕΙ. *Si quid noviſti rectius iſtis, Candidus imperti: ſi non; his utere mecum.* *M. D.*

Ib. l. 16. τότε] Suſpicor, ſcriptum fuiſſe, πότε. Eo magis, quod mox ait Plut. τότε δέ. *M. D.*

P. 485.

P. 485. l. 2. ὑπὲρ τ̃ ἡγεμονίας] Nunquam obſervavit Dacerius ἡγεμονίαν Remp. ſignificare; ideo ἐλευθερίας, quod in G. pro ἡγεμονίας hic legitur, ei placet. Atqui apud noſtrum paſſim, maniſeſto ita uſurpari conſtat. Adi modo, ex multis locis, pauca hæc, p. 500, 16. IV. 114, 15. & 237, 11. aliamque illam lectionem valere jubeto.

Ib. l. 3. ἐν ᾧ] Non ſpernendum quod in A. & M. eſt, ἐφ' ᾧ, ſed ſtare etiam vulgata poteſt. *M. D.*

P. 488. l. 2. δεξαμένων] Ad δῆμον, quod præceſſit, cum referatur, legendum videtur, δεξάμενον. Sed toties apud Noſtrum, in Collectivis illis vocibus, aliter uſurpari video, ut, niſi addicentibus bonæ notæ Libris, mutare non auſim. *M. D.*

P. 489. l. 1. θατέρων] A. & M. θάτερον. Optime. τάγμα enim intelligitur. Et ita juſſerat ipſe Cæſar. Vide Suet. in Jul. c. XXIX.

Ib. l. 18. Τύλλυ] L. Volcatius Tullus, vir conſularis, id quæſivit, non M. Tullius Cicero. *M. D.*

P. 490. l. 4. ἀνακαλέμενος] Sequere Codd. V. A. & M. ἀνακαλέμενον ſcribentes. *M. D.*

Ib. l. 15. ἄρχυσιν] V. & M. τοῖς ἄρχυσιν. Recte. *M. D.*

Ib. l. ult. ταραχὴν ὁρᾶν] Eandem phraſin adhibet iterum in Cæſ. IV. 137, 6.

P. 491. l. 3. παρ' αὐτὰ δεινὰ] Adde ex M. τὰ, uti volebat H. Steph. παρ' αὐτὰ τὰ δεινά. *M. D.*

Ib. l. 9. δημάρχῳ ἑνὶ] M. δημάρχων ἑνί. Optime. *M. D.*

Ib. l. 12. ἢ πρᾶξαι] Melius M. ἢ τὸ πρ. *M. D.*

P. 492. l. 1. ἐμβεβλ.] Melius Fl. Ed. ἐμβεβηκότα.

Ib. l. 10. αἰτ. ῥ Κικ.] L. VII. ad Att. Ep. XI. *Dacer.*

Ib. l. 13. Νυμέριον] Cn. Magium Cæſar vocat, Pompeii præfectum fabrum. *Xyl.*

Ib. l. 15. ἡμέραις] M. ἐν ἡμέραις. Recte *M. D.*

P. 493. l. 5. θέοντι τῷ ἵππῳ] Scribe, cum V. A. & M. θέοντος τῦ ἵππυ.

Ib. l. 9. Λαβεὼν] A. & M. Λαβιηνός. Recte: ita enim in omnibus Codd. in Cæſ. (IV. 137. 18. quæ pag. mendoſe habet num. 145.) legitur. Emendare etiam juſſerat Xyl.

P. 494. l. 12. Ἰέβιον] M. Οὐιβέλλιον. Recte: ita enim Cæſar appellat Lib. III. & ita Xyl. verterat.

Ib. l. 14. ἡμ. τρίτῃ] Vide an non potius legendum ſit, ἡμ. ῥητῇ.

Ib. l. 17. ἔχοντα] M. ἔχοντας. Melius. *M. D.*

P. 496. l. 10. τῶν ἀπωτάτω πολεμέντων] Prava hæc. Saniora proferunt M. τ̃ ἀπωτάτω πολεμῦντα. Quæ ego libens amplector; niſi quod plurali numero elegantius efferri videtur, ſic: τὺς ἀπωτάτω πολεμῦντας. *M. D.*

Ib. l. 16. μηδὲν ἀξ. πρ. χρησ.] M. πρὸς μηδέν. Optime. *M. D.*

P. 497. l. 15. στρατηγίας] Forſan στρατιᾶς.

Ib. l. ult. ἢ] A. & M. ᾗ. quod probo. *M. D.*

P. 498. l. 9. ἱερὰ] Scribe ἱερὸν, cum V. A. & M. *M. D.*

Ib. l. 15. καὶ τῦτο ἰδεῖν φησι Καῖσαρ.] Nuſquam hoc, quod quidem norim, ſcripſit Cæſar. Scriptumque fuiſſe arbitror; καὶ τῦτο ἰδεῖν ΦΑΣΙ ΚΑΙΣΑΡΑ 'ΑΥΤΟΝ 'ΕΠΙΟΝΤΑ τὰς φ. *M. D.*

Ib. l. 16. ἅμα δ' ἡμέρᾳ... πρὸ σκότυς ἀναζευγνύειν] Quis hæc tacitus ferat? Silent cæteri. Dacerius Cæſaris Commentarios obtendens, bene rem habere cenſet, quamvis ſubobſcure. Nemo de abſurditate monet aut cogitat. Sed quis *diluculo*, &, *ante tenebras*, concoquere po-

poteſt, ſic conjuncta? Corrupta ergo hæc. Non autem prius: *mane* enim facta hæc eſſe, omnia oſtendunt. Valeat ergo illud περὶ σκότους. Sed quid reponemus? Non V. Codicis περὶ σκόπους. Sed quod exhibent A. & M. πρὸς Σκοτοῦσαν. Quam veram genuinamque Scripturam eſſe, nemo dubitabit, qui, ad ductum elementorum animum advertens, utramque lectionem contulerit. Erat autem *Scotuſa* (ſic enim ſcribitur apud Noſtrum, non ut apud Strabonem, Polybium, & Livium, Σκότουσα) urbs Theſſaliæ ſatis nota; verſus quam Cæſar exercitum erat a Pharſalo ducturus. Quin id ipſum diſertis verbis in Supplem. Liv. legere licet; & in vita Cæſaris apud Noſtrum IV. 146, ult. etſi non in Græco textu, ſaltem in Var. L. & Latina verſione. Ut mirum ſit, errorem tam craſſum non eſſe a viris doctis, in tot Plutarchi Editionibus, ſi non ſublatum, ſaltem notatum. *M. D.*

P. 499. l. 5. καθίστατο] Elegantius in V. καθίσταντο. *M. D.*

Ib. l. 8. Καλβίνῳ] Sic legitur iterum, IV. 147, 4. Cruſerius *Albinum* facit. Horum nominum neutrum apud Cæſarem eſt. *Cn. Domitium* Cæſar ait mediæ aciei præpoſitum. *Ed. & M. D.*

P. 500. l. 5. αἰτιᾶται...] De bello Civ. Lib. III. *M. D.*

Ib. l. 16. ἐξέθηκεν] Suſpecta mihi hæc vox. Sed quam pro ea reponam nondum habeo. *M. D.*

Ib. l. ult. ὦ δέ τι] A. & M. ὦ δ᾽ ἔτι. Sed nondum ſic ſatis ſanus mihi videtur hic locus. Vocula ὦ non intellecta Interpretibus fraudi fuit. Vertunt enim quaſi ὧ ſcriptum foret. Hinc eſt quod, in præcedentibus, χρήζουσιν verbum fecerint, cum participium ſit: hinc, quod mox, pro ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΙΣ, quod proculdubio in MSS. Codd. extabat, βουλομένοις ſcripſerint. Sic ergo locum refingendum cenſeo. ὦ δ᾽ ἔτι.... ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΙΣ χαρίζεσθε, καὶ διψῶντας ἐμπίπλασθε.... adeo ut ἐμπίπλασθε pendeat ab ὦ. *M. D.*

P. 501. l. 15. Κρασσιανὸς] *Craſtinum* Cæſar vocat, Appianus *Craſſinum*.

P. 502. l. 8. ἐμβαλόντες] Mallem, ἐμβαλοῦντες.

P. 504. l. 11. ἀπεῖναι] Lege, monente H. Steph. ἀπιέναι.

P. 505. l. 6. ἀναλαμβ.] Scribe, cum A. & M. προσαναλαμβάνουσιν. *M. D.*

Ib. l. 8. ἀπολύειν... ἀπέλυσε] In Fl. Ed. & G. ὑπολύειν legitur; & in eadem Ed. principe, ὑπέλυσε. Utrumque optime.

Ib. l. 10. μέχρι νίψεως ποδῶν] Operæ pretium erit conferre hæc cum iis quæ apud Johannem leguntur (XIII. 5.); ut, quid requirat in Diſcipulis ſuis Jeſus Noſter, plene intelligatur. *M. D.*

P. 505. l. 13. Φεῦ...] Euripidis hæc. Vide Op. Mor. 146. *M. D.*

Ib. l. 16. οὐχ ὡς...] Locus non admodum ſanus; paulo melius habiturus, ſi, pro ὡς, οἷον legas. *M. D.*

P. 507. l. 4. τὸ μὲν... ἣν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τοῦ δ᾽ ἀποφ.] Habemus in hunc locum H. Steph. Obſervat. Diſſert. prolixitate ſimiliorem quam Notæ. Habemus Dacerii ἐπίκρισιν. Neuter, mea quidem ſententia, rem acu tetigit. Levi momento tenebris iſtis lux affulgebit; modo, primo, quod proclive eſt, mecum ſtatuas, ὑπὲρ τῆς Προνοίας ἐρέσθαι, id noſtro ſignificare, quod omnibus Græcis Scriptoribus ſignificare ſolet; *Providentiæ nomine interrogare*: Vide IV. 133, 13. Secundo, ut, pro τοῦ δ᾽ ἀποφαίνεσθαι, ΤΟ δ᾽ ἀποφαίνεσθαι legas. Ea enim eſt vis duplicis illius τὸ, cum prius, μὲν, adjunctum habet, poſterius, δὲ; ut aut *alterutrum* ſignificetur, aut *utrumque*. Vides jam, quam apte & concinne dicat Plutarchus; *Potuiſſe Cratippum, TUM Providentiæ nomine à Pompeio quærere, quo tandem argumento*

to conſtiterit, uſurum fuiſſe melius fortuna, ſi viciſſet, quam Cæſarem: TUM oſtendere, &c. *M.D.*

P. 507. l. 15. πεζῷ] Lege, cum V. & M. τῷ πεζῷ.

Ib. l. 16. παρωρμίσαι] Vide annon ſatius ſit ſcribere παρορμίσαι.

P. 508. l. 1. παρέπεμπε] Scribe, cum V. A. & M. παρέπεμπε. *M. D.*

Ib. l. 4. φυλάξιμος] Scribendum potius, ut in V. A. S. & M. eſt, φύξιμος. qua voce utitur noſter alicubi in Op. Mor. teſte Conſt. Lex. in quo inde φύξιμον λιμένα adducitur. *Ed. & M.D.*

Ib. l. 12. τὰ δεύτερα λέγοντα] A. & M. νέμοντα, pro λέγοντα, habent. Ego, ſi a λέγοντα recedendum eſſet, ΛΑΧΟΝΤΑ mallem. Sed vide IV. 452, 13. *M. D.*

Ib. l. 13. Ἀρσάκην ...] *Arſaces* nullus iis temporibus Parthorum rex fuit. *Arſacidem* dicere voluit aut Theophanes aut Plutarchus. *Dacer.*

Ib. l. 16. δόξῃ] Fl. Ed. δόξει. Melius. M. ἣν κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ τοῦ παθεῖν δεινόν ἐστιν ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς. Sed quid legendum ſit, N. L. *M. D.*

P. 509. l. 5. Ποθεινός] *Photinum* Comm. Cæſaris habent; inquit *Cr.* Et ita in A. & M. ſcribitur. Φωτῖνος. *M.D.*

Ib. l. 11. ὃν ... οὐκ ἦν ἄξιον ...] Interpretes Gallicus & Anglicus recte quid Plutarchus voluerit aſſequuti ſunt. Sed, ut Græca id ſignificent quod volunt, non ὃν, ſed ᾧ legendum videtur. *M. D.*

Pag. 511. l. 9. θαῤῥεῖν ἤρετο] A. & M. ἤρχετο. uti volebat Steph. Ita enim ille legendum, aut ἐπῆρτο, cenſuerat.

Ib. l. 12. πρῶτον] Scribendum omnino, cum V. πρῶτος: ſuadente etiam Steph. Et, pro poſteriore εἶτα, καὶ legendum videtur. *M. D.*

Ib. l. 15. ἑξήκοντα ... ἑνὸς δέοντα] Vixit non plures LVIII. Quod non Dio tantum tradit, ſed & ex computo conficitur. Natus enim anno ab U. C. DCXLVII. deceſſit DCCV. Quibus unicus ille dies addendus qui hic memoratur. *Dacer.*

Ib. l. 19. πελαγίοις] Viderint in re nautica oculatiores; ego ΠΛΑΓΙΩΣ legendum cenſeo. *M. D.*

P. 512. l. ult. μάχῃ ληφθεὶς] Non *captus* eſt, ſed *victus*. Vide in Cæſ. IV. 153, 4. Mutandum itaque illud ληφθεὶς forte in ΛΕΙΦΘΕΙΣ vel ἈΠΟΛΕΙΦΘΕΙΣ, ut IV. 434, 16. οὔτε ἄρχοντος .... ἈΠΟΛΕΙΦΘΕΝΤΟΣ. *M.D.*

P. 513. l. 5. τὸ Ἀλβ.] Scribe potius τὸ Ἀλβ. *H. Steph.*

P. 514. l. 7. ἄπεμπτος] Stare poteſt. Sed elegantius hic quidem videtur, ἀμέμπτως. *M. D.*

P. 515. l. 11. ἠπόρησεν, Εὐρυτίωντι δὲ ... παρέσχεν] Corrupta hæc ſic reſtituunt A. & M. οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυτιωνίδαι γυ.... παρέχειν. Cui ſcripturæ, quam Xyl. & H. Steph. volebant, & ego libens accedo. Litem de Eurytionidis altero in loco expoſuimus. (V. 35, 11.) *Ed. & M.D.*

Ib. l. 13. Ἀγ. ἅμα] Lege, cum A. & M. Ἀγησίλαος ἴαμα. quo ſenſu adhibet noſter & alibi ἴαμα. Vide IV. 265, 8. & 370, 9.

Ib. l. 15. πολιτικὸν] Forſan πολιτικώτερον.

P. 516. l. 11. ὁλόκληρον τῆς πατρίδος] Quot formas induunt hic Interpretes! Anglicum vide; & ride, Siciliam huc adducentem. Quid tu, inquies; & ipſe forſan ridenda propinaturus? Audi. Valere jubeo ὁλόκληρον iſtud, ex quo nunquam quicquam boni elicere, aut JCtus noſter Anglus, aut quiſquam, credo, alius poterit. Μητρόπολις τοῦ γένους, *Thebas* deſignat, unde Hercules oriundus; à quo Heraclidæ. *Meſſene*, Heraclidarum etiam Colonia, uti & Lacedæmon; atque adeo *hære-*

hæreditatis quaſi cum ea *particeps*; adeoque forſan a noſtro ʽΟΜΟΚΛΗΡΟΣ dicta, vel ſimile quid; certe non ὁλόκληρος. Vide I. 94, 9. & l. ult. ubi ʼΙΣΟΚΛΗΡΟΥΣ τοῖς βίοις Spartanos vocat. *M. D.*

P. 516. l. 17. ἀρετῆς] A. & M. ἀρετῇ: unde novus, & Plutarcho non indignus, oritur ſenſus, de quo jam cogitaram antequam in eos Codd, incidiſſem.

P. 518. l. 12. βουλομένων Θηβαίων ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι.] Apage. Non Thebani hic pro agris ſuis, ſed in alienis, pugnant. Scribe ocius ΘΗΒΑΙΟΙΣ, & habebis qui pro aris & focis domi pugnare geſtiant Spartanos. *M. D.*

Ib. l. 13. ὑπ' ἀνοίας] S. & M. καὶ ὑπονοίας: quod genuinum arbitror. Sic enim iterum conjunguntur in Bruto, V. 255, ult. καὶ ΔΙΑΒΟΛΑΙ καθ' ἑτέρων καὶ ʽΥΠΟΝΟΙΑΙ. *M. D.*

Ib. l. 17. ἐκ τοῦ τότε μὴ προσαπολέσθαι βιασαμένους] Abſurdum eſt illud προσαπολέσθ. Mirorque, poſt tot Plutarchi Editiones a renatis Literis, hanc & ſexcentas ejuſmodi maculas etiamnum conſpici. ΠΡΟΑΠΟΛΕΣΘΑΙ haud dubie ſcripſerat Plutarchus. Sed noſtri homines nil fere jam præter Vernacula, aut ad ſummum Latina, legunt. *M. D.*

Ib. l. pen. αὐτὸς] Immo, αὐτούς. *M. D.*

F I N I S.

Cleaned & Oiled

March 1987